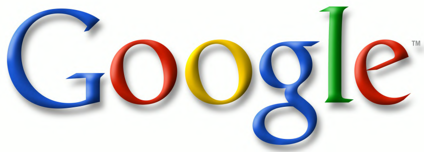
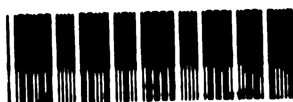

302737159.

PATROLOGIÆ
CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB *ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI* (*ANNO* 1545) *PRO LATINIS ET CONCILII FLORENTINI* (*ANN.* 1439) *PRO GRÆCIS FLORUERUNT* :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ LATINÆ A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III:

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVEM ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS CCXX

INDICES.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

INDICES,

GENERALES SIMUL ET SPECIALES,

PATROLOGIÆ LATINÆ,

ALPHABETICE, CHRONOLOGICE, STATISTICE,
SYNTHETICE, ANALYTICE, ANALOGICE, LOGICE, THEOLOGICE, HIERARCHICE,
BIBLIOGRAPHICE, BIOGRAPHICE, ETC., ETC., ETC.,
SECUNDUM PERSONARUM CONDITIONEM, REGIONEM, ETC.,
ET RERUM SPECIALITATEM,

CONCINNATI;

LECTORES AD QUÆSITUM QUODLIBET PER IMMENSAM MATERIARUM SYLVAM QUASI MANU DUCTORES;

ET CATHOLICAM TRADITIONEM REDIVIVAM COMPLENTES

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS TERTIUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER*
NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1863

ELENCHUS

INDICUM QUI IN HOC TOMO CCXX CONTINENTUR.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

INDICES

PATROLOGIÆ LATINÆ SPECIALES.

SERIES INDICUM DECIMA TERTIA.

(Continuatio.)

CXXIII.

INDEX DE LEGISLATIONE CIVILI,

ORDINE RERUM ALPHABETICO DISPOSITUS, LEGES VARIAS ET DECRETA

REFERENS IN EO QUOD AD RELIGIONEM ATTINENT.

APPENDIX

ORDINE CHRONOLOGICO EXHIBENS OPERA DE LEGISLATIONE CIVILI TRACTANTIA.

CXXIV.

INDEX IMMUNITATUM,

EXEMPTIONUM ET PRIVILEGIORUM A POTESTATE TUM ECCLESIASTICA

TUM CIVILI CONCESSORUM ECCLESIIS, MINISTRIS, MONASTERIIS, ETC.

ORDINE CONCEDENTIUM ALPHABETICO DIGESTUS,

SUMMATIMQUE EXPONENS NATURAM PRIVILEGIORUM ET IMMUNITATUM.

—

ibid, 848; ecclesiæ Cæsaraugustanæ, *ibid.*, 867; monasterii Sanctæ Mariæ de Monte Læto, *ibid.*, 878; monasterii Sanctæ Mariæ Treniteusis, *ibid.*, 880; ecclesiæ Paduanæ, *ibid.*, 886; monasterii de Cona, *ibid.*, 889; ecclesiæ S. Eustorgii Mediolanensis, *ibid*, 907; monasterii de Bel o loco, *ibid.*, 911; monachorum S. Petri Mutinensis, *ibid.*, 912; ecclesiæ S. Donatiani Brugensis, *ibid.*, 913; ecclesiæ de Castello, *ibid.*, 924; abbatiæ S. Joannis, *ibid.*, 926; monasterii S. Remigii Remensis, *ibid.*, 934; monasterii Cyriensis; *ibid*, 949; ecclesiæ S Mariæ Montisdesiderii, *ibid.*, 969; monasterii S Mariæ Lischensis, *ibid.*, 971; monasterii S. Mariæ Novigentini, *ibid.*, 983..... et aliorum usque ad 1319.

Privilegia, bullæ, diplomata, immunitates, etc., pro monasterio Pontiniacensi, CC, 85; pro monasterio S. Mariæ Rievallensis, *ibid.*, 92; pro ecclesia Morinensi, *ibid.*, 98; pro ecclesia Cuthberti Radelordensis, *ibid.*, 103; pro monasterio Phulempinensi *ibid.*, 110; pro ecclesia Gradensi, *ibid.*, 118; pro ecclesia S. Mariæ Novæ, *ibid.*, 126; pro ecclesia SS. Petri et Ursi Augustensi, *ibid.*, 131 : pro canonicis Ecclesiæ Placentinæ, *ibid.*, 132; pro monasterio Anianensi, *ibid.*, 142; pro monasterio S. Mariæ Stivenensis, *ibid.*, 143; pro monasterio S. Stephani Nivernensis, *ibid.*, 145; pro monasterio S. Arnulli Crispeiensi, *ibid.*, 147; pro ecclesia S. Eusebii, *ibid.*, 151; pro monast. de Curia Dei, *ibid.*, 153; pro eccles. S. Stephani Tolosana, *ibid.*, 156; pro ecclesia S. Aniani Aurelianens., *ibid.*, 159; pro monasterio S. Joannis Kaltenbornensis, *ibid.*, 171; pro ecclesia S. Ambrosii Mediolanens., *ibid.*, 174; pro monasterio Compendiensi, *ibid.*, 180; pro monasterio S. Mariæ et S. Rotulfi Thoruegensi, *ibid.*, 190; pro monasterio Fontis Ebraldi, *ibid.*, 197; pro mon. Saviguiensi, *ibid.*, 200; pro monast. S. Mariæ, *ibid.*, 201; pro parthenone S. Spiritus Paracliteus., *ibid.*, 207; pro eccl. S. Mariæ Helivatiens., *ibid.*, 210; pro eccl. Gerberodensi, *ibid.*, 215; pro eccl. S. Petri Duacensi, *ibid*, 217; pro eccles. Legionensi, *ibid.*, 219; pro eccl. S. Joannis Ambianensis, *ibid.*, 222; pro monast. S. Fidis Horshamensis, *ibid.*, 225; pro monasterio S. Bertini Sithiens., *ibid.*, 227; pro ecclesia S. Mariæ Sulapensi, *ibid.*; pro monasterio S. Salvii Florentini, *ibid.*, 229; pro monasterio S. Mariæ Sherbornensi, *ibid.*, 231; pro ecclesia Genessonensi, *ibid.*, 233; pro monast. S. Martini Canigonensi, *ibid.*, 236; pro monasterio S. Mariæ Vitensi, *ibid.*, 241; pro monasterio Gisalensi, *ibid.*, 245; pro monast. S. Mariæ Montis Rami, *ibid.*, 267; pro prioratu S. Mariæ de Campo in pago Ruscinonensi, *ibid.*, 284; pro ordine Carthusiensi, *ibid.*, 293; pro monast. S. Petri Carnotensis, *ibid.*, 294; de ordinatione metropolis Upsaliæ, *ibid.*, 303; pro monast. S. Joannis Reomaensis, *ibid.*, 316; pro abbatia Fontebraldensi, *ibid.*, 334; pro monasterio Fusniacensi, *ibid.*, 338; pro S. Cruce Burdigalensi, *ibid.*, 341; pro monast. Rupensi, *ibid.*, 345; pro monasterio S. Sereni Cantumerulæ, *ibid.*, 351; pro monast. Rigulacensi, *ibid.*, 356; pro monast. Bonimontis, *ibid.*, 359; pro cœnobio S. Satyri, *ibid.*, 364; pro monasterio Manziacensi, *ibid.*, 378; pro mon. Pontuniacensi, *ibid.*, 423; pro ecclesia Ragusina, *ibid.*, 462; pro eccl. Hierosolymitana, *ibid.*, 469; pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitani, *ibid.*, 474; pro monasterio S. Sylvestri de Nonantula, *ibid.*, 491; pro Joanne Catanensi episcop, *ibid*, 495; pro monasterio S Reparatæ Marradino, *ibid.*, 501; pro ecclesia B. Nicolai de Nugarol. I, *ibid.*, 574; pro ecclesia S. Joannis Modoetiensis, *ibid.*, 576; pro monasterio Cormeliensi, *ibid.*, 586; pro ecclesia Syracusana, *ibid.*, 583; pro ecclesia S. Mariæ de Reno, *ibid.*, 588; pro ecclesia Bononiensi, *ibid.*, 605; pro ecclesia S. Vincentii Bergomate, *ibid.*, 610; pro ecclesia Præmonstratensi, *ibid*, 620; pro ecclesia B. Remigii Remensis, *ibid.*; pro ecclesia de Noveio, *ibid.*, 623; pro abbate S. Mariæ Virtuensis, *ibid*, 629; pro monasterio S. Petri Mutinensi, *ibid.*, 633; pro ecclesia S. Mariæ Vibergensi, *ibid.*, 449; pro eccl. S. Mammetis Lingonensis, *ibid.*, 661; pro canonicis Pisanis, *ibid.*, 663; pro Stephano Remensi canonico, *ibid.*, 664; pro hospitali S. Blasii Modoetiensi, *ibid.*, 685; pro monast. Stephani de Vallibus, *ibid.*, 688; pro Ecclesia S. Andreæ Musrianensi, *ibid.*, 693; pro ecclesia S Sepulcri Hierosolymitani, *ibid.*, 695; pro ecclesia S. Mariæ Eugubinæ, *ibid.*, 712; pro ecclesia S. Mariæ Secoviensis, *ibid.*, 717; pro ecclesia S. Petri Tarvisina, *ibid.*, 722; pro Mainardo abbate Aquistrensi, *ibid.*, 727; pro monasterio S. Mariæ Morimundensi, *ibid.*, 734; pro cœnobio Corbeiensi, *ibid.*, 861; pro parthenone S. Mariæ Sinuingtwaiteus., *ibid.*, 890; pro canonicis Lausanens. ecclesiæ, *ibid.*, 908; pro ecclesia S. Martini Turonens., *ibid.*, 915; pro ecclesia Carnotens., *ibid.*; pro ecclesia B. Thomæ, *ibid.*, 917; pro ecclesia Capuana, *ibid.*, 974; pro abbatia S. Martini de Chora, *ibid.*, 992; pro ecclesia S. Martini Turonens., *ibid.*, 994; pro monasterio S Bertini Sithiensi, *ibid.*, 1041; pro ecclesia S. Mariæ Corbeiensis, *ibid.*, 1045; pro monasterio Vallumbrosano, *ibid.*, 1067; pro monasterio S. Joannis in Venere, *ibid.*, 1075; pro monasterio Boscandurensi, *ibid*, 1077; pro ecclesia Aquileiensi, *ibid.*; pro monasterio Sectorum S. Jacobi Ratisponensi, *ibid.*, 1094; pro ecclesia Parentina, *ibid*, 1101; pro ecclesia Veronensi, *ibid.*, 1110; pro monasterio S. Mariæ Novi Portus, *ibid*, 1123; pro Ecclesia Bononiensi, *ibid.*, 1135; pro ecclesia Ferrariensi, *ibid.*, 1152; pro ecclesia S. Margaritæ Elentordesmerens., *ibid*, 1156; pro monasterio S. Nicolai Andegavens., *ibid.*, 1176; pro ecclesia Tropeiensi, *ibid.*, 1213; pro monasterio S. Georgii in Nigra Silva, *ibid.*, 1216; pro monasterio S. Michaelis, *ibid*, 1219; pro ecclesia Imolensi, *ibid.*, 1221; pro monast. Garstens., *ibid.*, 1221; pro ecclesia SS. Stephani et Willehadi Bremensis, *ibid.*, 1238; pro ecclesia S. Mariæ a Fine, *ibid.*, 1241; pro ecclesia Acherontina, *ibid.*, 12.6, pro ecclesia Asculana, *ibid*, 1254; pro monasterio S. Apri Tullensi, *ibid.*, 1252; pro monachis S. Benedicti Sublacensis, *ibid.*, 1263; pro ecclesia Cabilonensi, *ibid.*, 1271; pro monasterio Lætiensi, *ibid.*, 1274; pro monast. Casinensi, *ibid.*, 1303; pro ecclesia Tarvisina, *ibid.*, 1314; pro Cluniacensibus, *ibid.*, 1316

Ad episcop. Belvacensem, commendatio de perseverantia dilectionis circa Romanam Ecclesiam et personam Alexandri papæ et exhortatio ad idem, CC, 96. — Hugonem Panormitanum archiepiscop. metropolitam constituit episcoporum Agrigentinensis, Mazarensis et Militensis, *ibid.*, 97 — Regum Francorum ac præsertim Ludovici VII regnantis pietatem et merita erga sedem apostolicam commendat, *ibid.*, 100. — Ad clerum Angliæ, de canonizatione S Eduardi Angliæ regis, *ibid.*, 106. — Laudat magistri Nicolai zelum erga sedem apostolicam, *ibid.*, 109. — Laudat Henricum Belvacens. episcop de suo in sedem apostolicam et in reprimendis schismaticis zelo, *ibid.*, 111. — Ludovico Francorum regi Ecclesiam Ferrariensem commendat, *ibid.*, 129 — Ad Henricum electum Remensem, de transmissione pallii, *ibid.*, 136. — Confirmatio bonorum monasterii Electensis facta Bernardo abbati in qua mentio fit fundatoris, *ibid.*, 140. — Ad Hugonem Suessionensem episcop. Sancti Antonii decanum commendat, *ibid.*, 161. — Eberhardum Salzburgensem archiepiscop. gratulatur quod constanter sit fidelis Ecclesiæ, *ibid.*, 169. — Commendat ad Ludovicum Francorum regem Bernardum episcop. Portuensem, legatum suum, *ibid.*, 179. — Ad Ludovicum regem Francorum, ut pauperem quemdam protegat, *ibid*, 194. — Pro ecclesia S. Remigii super quadam terra, *ibid.*, 196. — Pro quadam muliere, ut dos ei restituatur, *ibid.*, 203. — Dominico monasterii S. Facundi abbati potestatem ligandi atque solvendi et mitræ usum concedit in villa S Facundi, *ibid.*, 228. — Congregationem Placentinam a Sigefrido episcopo conditam, jusque eligendi archipresbyteri fratribus datum confirmat, *ibid.*, 215. — Ad Henricum Remensem archiepiscop. pro absolutione cujusdam, *ibid.*, 241. — Confirmatio de pace jurata inter Cluniacens. eccles. et comitem Forensem et barones, etc., et remissio pœnitentiæ unius anni illis qui servaverint ipsam pacem, *ibid*, 249. — Hugonis Suessionensis episcop. devotionem commendat, et omnem gratiam pollicetur, *ibid.*, 262. — Ad Henricum Remens. archiepiscop. pro absolutione Guillelmi monachi, *ibid.*, 298. — Hospitale Compendiense ejusdem urbis abbatiæ attribuit, *ibid.*, 314..... et perplura similia beneficia leguntur a col. 318 ad 1319.

AMEDEUS comes. — Charta qua dat cœnobio Cluniacensi ecclesiam S. Mauritii in pago Maltacena, CXLII, 1042.

AMELIUS episcopus Tolosanus. — Cluniaco confirmat ecclesiam Sanctæ Columbæ, CLXVI 848.

ANASTASIUS III, papa. — Privilegium pro ecclesia Vercellensi, quo Ragemberto episcop. concedit pallii usum ad missarum solemnia celebranda, CXXXI, 1183. — Ecclesiæ Hamburgensis privilegia, jura et possessiones confirmat, *ibid.*, 1185.

ANASTASIUS IV, papa. — Privilegium quo ecclesia S. Mariæ Pisanæ cum pertinentiis sub B. Petri protectione suscipitur, CLXXXVIII, 989. — Ecclesiam Beneventanam tuendam suscipit et Petri archiepiscopi jura confirmat, *ibid.*, 992. — Confirmat jura monasterii S. Anthimi, *ibid.*, 994. — Monasterio Casinensi ecclesiam Sancti Juliani in territorio Faresenonis et ecclesiam S. Cæsarii Anagninam asserit, *ibid.*, 995. — Sub Romanæ pontificis protectione suscipit ecclesiam S. Theclæ Mediolanensis et omnes ejus possessiones et jura confirmat, *ibid.*, 996. — Sub Romanæ sedis tutela monasterium Vallumbrosanum suscipit, et Ambrosio abbati confirmat omnes

hujus monasterii immunitates et possessiones jam concessas, *ibid.*, 997. — Episcopatus Aprutini fines, ecclesiæque possessiones, petente Guidone episcopo, confirmat, *ibid.*, 999 — Monasterii Sancti Laurentii in Campo, ejusque abbati Colberto jura ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1001. — Ecclesiam Tarvisinam, rogatu Blanconi episcopi, tuendam suscipit et ejus bona confirmat. *ibid.*, 1002. — Privilegium pro monasterio Sancti Dionysii quo monasterium S. Michaelis illi solvat censum, *ibid.* — Privilegium pro cœnobio S. Dionysii, quo illi concedit quasdam novas possessiones, *ibid.*, 1004. — Pacifico abbati Brixellensi Sancti Genesii privilegia antiqua confirmat, *ibid.* — Bulla qua, petente Raimundo Magalon. episcop., Ecclesiam Magalonensem sub sua et B. Petri protectione suscipit, *ibid.*, 1007. — Privilegium pro ecclesia S. Victoris Massiliensis, quo archiepiscopi Arelatensis, Aquensis et Ebredunensis tenentur solvere decimas jampridem constitutas huic ecclesiæ, pro diversis locis ab ipsis occupatis, *ibid.*, 1007. — Ecclesiam Arelatensem sub protectione B. Petri et sua recipit et jura confirmat, *ibid.*, 1012. — Massiliensis Ecclesiæ bona Petro episcopo confirmat, *ibid.*, 1014. — Pro Ecclesia Fæsulana, *ibid.*, 1015. — Epistola ad Petrum Tarentasiensem archiepiscopum; illi confirmat donationem Stratæ nuperrime factam a comite Maurlennæ, *ibid.*, 1017. — Monasterium de Agnano sub sua et B. Petri protectione suscipit, et ejus possessiones et loca confirmat, *ibid.*, 1022. — De monasterio Glannafoliense, *ibid.*, 1023. — Beraldo abbati monasterii S. Sixti Placentini usum mitræ concedit, *ibid.*, 1026. — Sub sedis apostolicæ protectione suscipit Ecclesiam Reatinam, et ejus confirmat jura et possessiones, *ibid.*, 1026. — Pro parthenone S. Spiritus Paraclitensis, *ibid.*, 1028. — Ecclesiam de Revigne et aliis bonis, donationibus, decimis datis, acquisitis vel acquirendis Ecclesiæ S. Joannis Kaltenbornensis confirmat, *ibid.*, 1029. — Bona, possessiones et immunitates S. Germani de Pratis confirmat, *ibid.*, 1030. — Wibaldo abbati Stabulensi annuli usum ad vitam duntaxat concedit, *ibid.*, 1032. — Ecclesiam Pistoriensem tuendam suscipit ejusque bona et jura confirmat, *ibid.*, 1034. — Privilegium de restitutione facienda Petro Cluniacensi abbati ab abbate de Muratorio, post controversiam diuturnam quæ jure judiciario per summum pontificem terminata fuit, *ibid.*, 1037. — Ut Girardus Bergomensis episcopus et ejus successores accipere possint donationes, et præsentes confirmantur; utque canonici Sanctorum Vincentii et Alexandri ipsi exhibeant obedientiam canonicam, *ibid.*, 1038. — Ecclesiæ S. Mariæ Lunensis patrocinium suscipit, ejusque bona ac jura confirmat, petente Gotifredo episcopo, *ibid.*, 1046. — De parthenone Sancti Firmi de Plorizano, *ibid.* — De monasterio Sanctæ Mariæ de Pomposia, *ibid.*, 1048. — De monasterio Fructuariense, *ibid.*, 1051, 1054. — De abbatia monasterii Saviniacensi, *ibid.* — De monasterio S. Mariæ de Prato, *ibid.*, 1055. — De domo hospitali de Misericordia Placentina, *ibid.*, 1062. — De monasterio S. Petri Flaviniacensis, *ibid.*, 1063. — De ecclesia S. Michaelis de Virgis, *ibid.*, 1068. — Pro monasterio S. Eusebii, diœcesis Aptensis, *ibid.*, 1071. — De priore et monasterio S. Salvatoris Venetiarum, *ibid.*, 1074. — De hospitali Altipassense, *ibid.*, 1076. — Abbatem monasterii Fuldensis induit potestate innodandi excommunicatione malefactores suæ ecclesiæ, admonitionibus præmissis, *ibid.*, 1077. — Hospitalis domus Hierosolymitanæ protectionem suscipit, possessionesque ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1078. — De Longipontis monasterio, *ibid.*, 1084.

ANGELRAMNUS Metens. episcop. — Monasterio Gorzienci Fahonem, Gaudiacum et villam Warangesi, et cœnobio S. Avoldi prædia quædam sita in Alsatia donat, XCVI, 1097-1100.

ANSBALDUS, monac. — Willibrordo Ultraject. episcop. multa dona confert, LXXXIX, 544, 545.

ARNOLDUS, vice-comes Ghistellensis. — Dotat Aldenburgensem abbatiam, CLXXIV, 1578.

ARNULPHUS (S.) Suessionens. episcop. — Diploma de donatione decimarum oppidi Aldenburgensis abbatiæ Aldenburgensi, CLXXIV, 1569.

AVENTIUS, Metensis episcopus. — Privilegium pro abbatia Gorziensi, quo ei reintegrantur omnia antiqua jura et privilegia, CXXI, 1149.

BALDUINUS, Flandriæ comes. — Confirmat Pontio abbati Cluniacensi abbatiam S. Bertini, CLXVI, 846. — Confirmat donationes omnium decimarum ecclesiæ B. Mariæ in Aldenburg., CLXXIV, 1584. — Litteræ de pace facta inter comitem Balduinum et comites de Tornaco, CCIX, 913. — Pactum inter ipsummet et regem Angliæ, *ibid.*, 922. — Charta pro monasterio Claræ-vallens. Proficiscens Jerosolymam et sanctitate Claræ-vallensium monachorum compunctus, donationem eis facit, *ibid.* 923.

BALDUINUS, Hierosolymitanus rex. — Privilegium de confirmatione omnium S. Sepulcri possessionum, CLV, 1112. — De remissione calumniæ quam faciebat super Surianis, etc., *ibid.*, 1119. — De confirmatione Vnetmomel, *ibid.*, 1150 — Pro ecclesia Bethleemitica, *ibid.*, 1261. — Et alia variorum dona et privilegia pro terra Hierosolymitana, *ibid.*, 1111-1260.

BARTHOLOMÆUS, Lauduneus. episc. — Donationes piæ Sancto Norberto et Præmonstratensibus factæ, CLXX, 1354. — Charta donationis Præmonstrati, *ibid.*, 1359 et 1362.

BENEDICTUS III, papa. — Confirmat synodum Suessionensem II cum privilegiis ecclesiæ et archiepiscopi Remensis, CXV, 689. — Ad episcopos Galliarum, in confirmationem privilegiorum Corbeiæ, *ibid.*, 693. — Confirmat privilegia monasterii S. Dionysii in Francia, *ibid.*, 701. — Monasterium Fuldense sub apostolicæ sedis protectione recipit ejusque immunitates confirmat, *ibid.*, 702. — Confirmatio privilegiorum Corbeiæ, CXXIX, 1001. — Privilegium pro monasterio Salvatoris Fuldensi, *ibid.*, 1010. — Pro civitate Interamnensi, *ibid.*, 1011.

BENEDICTUS IV, papa. — Privilegium Huoggi abbati Fuldensi concessum, quo monasterium sub sanctæ Sedis protectione suscipitur, etc., CXXXI, 43.

BENEDICTUS VII, papa. — Epistola ad Fredericum Salisburgensem episcopum et ejus comprovinciales ipsi et ejus successoribus vices apostolicas in Norica et Pannonia confert, CXXXV, 1081. — Privilegium pro episcopo Theodorico Trevirensi, *ibid.*, 1082. — Monasterii S. Benedicti et Sanctæ Scholasticæ confirmat omnia bona, *ibid.*, 1084. — Privilegium pro monasterio Vizeliacensi, *ibid.*, 1085. — Monasterii S. Petri Rodensis bona et privilegia confirmat, *ibid.*, 1088. — De monasterio S. Cæciliæ Montis Serrati, *ibid.*, 1090. — Epistola ad Gallos et Germanos, qua Laureacensem, hoc est Pataviensem ecclesiam metropolitanam esse decernit; hujus et Salisburg. limites constituit Pilgrimo et Lauriacensi archiepiscopo vices apostolicas delegat, CXXXVII, 315. — Theodorico archiepiscopo Trevirensi ejusque successoribus cellam quatuor Coronatorum donat, *ibid.*, 318. — Confirmat archiepiscopo et ecclesiæ Trevirensi jus legationis pontificiæ, privilegia equitandi cum nacco et cruce, etc., *ibid.*, 320. — Monasterium S. Martini Trevirense confirmat, privilegiisque auget, *ibid.*, 323. — De ecclesia Sancti Apollonii, de monasteriis Sancti Pantaleonis, Cassinensi, S. Petri Perusino, de ecclesia Ausonensi, *ibid.*, 325-331. — De monasteriis Cluniacens., S. Petri Rodensi, Bisuldunensi, et de abbatia Rufiliti Foropopulensi, *ibid.*, 332-335. — De monasteriis Corbeiensi, S. Vincentii ad Vulturnum, S. Hilarii Carcassonensi, S. Salvatoris et S. Petri Gemblacensi, *ibid.*, 339-345 — De monasterio S. Mariæ Niemburgensi et de ecclesia Tiburtina, *ibid.*, 349.

BENEDICTUS VIII, papa. — Epistola ad Brunonem Lingonens. episcopum, qua illius diœcesis privilegia et jura confirmat, *ibid.*, 1580. — Privilegium pro monasterio S. Benigni Divionensis, *ibid.*, 1581. — Omnia jura ac bona Urgellensis Ecclesiæ confirmat, *ibid.*, 1582. — De Ecclesia Bambergensi, *ibid.*, 1585. — De cœnobio Farfensi, *ibid.*, 1586. — Donatio terrarum facta Farfensi cœnobio ejusque abbati ab ipsomet Benedicto VIII, *ibid.*, 1587. — Bulla pro monasterio S. Sepulcri in loco Nociati, *ibid.*, 1589. — Henrico imperatori tradit curtes tres in ducatu Bavariæ sitas pro quibus Colle Calvum regalem curtem accipit, *ibid.*, 1510. — Monasterii B. Petri Bremetensis libertatem et possessiones confirmat, *ibid.*, 1591. — Privilegium pro monasterio Casinensi, *ibid.*, 1592. — Pro Ecclesia Paderbornensi, *ibid.*, 1595. — Castellum Buccinianum nuper a se recuperatum monasterio Farfensi confirmat, *ibid.*, 1596. — Synodus Romana Benedicti VIII, in qua Fructuariensis cœnobii privilegium editum est, *ibid.*, 1597. — Popponi archiepiscopo Trevirensi pallium mittit, *ibid.*, 1599. — Archiepiscopo Salernitano pallium tribuit ecclesiæque ejus jura confirmat, *ibid.*, 1600. — Erectio Bisuldunensis Ecclesiæ in episcopatum, *ibid.*, 1604. — Confirmat bona monasterii S Stephani Balneolensis diœcesis Bisuldunensis, *ibid.* 1608. — Privilegium pro monasterio S. Petri Campirotundi in comitatu Bisuldunensi, *ibid.*, 1635. — Bulla qua Farfensi cœnobio concedit monasterium S. Laurentii in Macri comitatu Campanico, *ibid.*, 1616. — Ecclesiæ Portnensis privilegia possessionesque confirmat, CXXXIX, 1617. — Amato, archiepiscopo Salernitano pallii usum concedit et privilegia ejus Ecclesiæ confirmat, *ibid.*, 1625. — Privilegium pro parthenone S. Mariæ et S. Andreæ, *ibid.*, 1623. — De confirmatione Babembergensis episcopi, *ibid.*, 1624. — Monasterii S. Sophiæ Beneventani possessiones et privilegia confirmat, 1626. — De monasterio Pompo-

privilegia confirmat, *ibid.* — Monachos Casinenses hortatur ut Oderisio electo abbati pareant, *ibid.*, 1262. — Monasterii S. Euphemiæ Brixiensis bona et jura enumerat et sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ protectione suscipit, *ibid.* — Frederici archipresbyteri et canonicorum Carpensium jura omnia ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1263. — Confirmatio privilegiorum ecclesiæ S. Rudperti Salzburgensis, *ibid.* 1265. — Privil. pro abbatia S. Mariæ Vangadiciensi, *ibid.*, 1267. — Canonicorum ecclesiæ Cremonensis privilegia et bona confirmat, *ibid.*, 1269. — Monasterii Senensis tutelam suscipit et privilegia confirmat, *ibid.*, 1271. — Privil. pro ecclesia B. Mariæ Blesensis, *ibid.* — Privil. pro monasterio Usinnhovensi, *ibid.*, 1272. — Monasterio S. Crucis Burdigalensi ecclesiam S. Macarii asserit, *ibid.*, 1276. — Ecclesiæ Monopolitanæ libertatem et possessiones confirmat, *ibid.*, 1277. — Hamburgensibus commendat Adalberonem archiepiscopum a sese consecratum et pallio donatum, *ibid.*, 1278. — Confirmatio jurium omnium Ecclesiæ Squillatinæ, *ibid.*, 1279. — De privilegiis Bambergensi ecclesiæ concessis, *ibid.*, 1281. — Privil. pro monasterio S. Benedicti Cremensis, *ibid.* — Parthenonem S. Salvatoris et S. Juliæ Brixiensem tuendum suscipit ejusque possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 1283. — Privil. pro ecclesia S. Deodati, *ibid.*, 1284. — Monasterio S. Gisleni asserit altaria nonnulla a Purcardo episcopo Cameracensi concessa, *ibid.*, 1285. — Pristinæ ecclesiæ Segoviensis jura restituit, *ibid.*, 1290. — Privil. pro S. Victoris Massiliensis monasterio, *ibid.*, 1291. — Privil. pro ecclesia Papiensi, *ibid.*, 1292. — Amedeo episcopo Maurianensi præposituram ecclesiæ S. Mariæ Securiensis, ac de ipsa civitate Securia jus parochiale concedit, *ibid.*, 1293. — Monasterii S. Georgii Veneti libertatem, privilegia et possessiones confirmat, *ibid.*, 1294. — Monasterium S. Mariæ Glestoniensis diœcesis sub protectione sedis apostolicæ recipitur, et bona omnia et donationes confirmantur, *ibid.*, 1295. — Monasterii Omnium Sanctorum Barensis possessiones, libertatem et privilegia confirmat, *ibid.*, 1296. — Ad Ludovicum Francorum regem Petrum cardinalem, legatum suum commendat, *ibid.*, 1297. — Richardo præposito Springirsbacensi et ejus fratribus privilegia quædam concedit, *ibid.*, 1298. — Significat suffraganeis episcopis et abbatibus provinciæ Bisuntinæ sententiam a se latam pro maternitate ecclesiæ Sancti Joannis, *ibid.* — De privilegiis ecclesiæ Bracarensis, *ibid.*, 1299, 1300. — Benedicto episcopo Lucensi pallii usum concedit, *ibid.*, 1300. — Privil. pro monasterio Andrensi, *ibid.*, 1301. — Omnibus in ecclesia Compsana sepeliendis peccatorum absolutionem concedit, *ibid.*, 1304. — Rata habet privilegia omnia Vindocinensium, *ibid.*, 1306. — Monasterii Hugeshoffen, a Wernhero comite de Ortenberg fundati bona, jura ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1308. — Bulla pro confirmatione rerum ad ecclesiam S. Mariæ Leoni pertinentium, *ibid.*, 1314. — Privil. pro cœnobio montis Angelorum, *ibid.*, 1317. — Privil. pro monasterio Bifurcensi, *ibid.*, 1318. — De privilegiis Bambergensi ecclesiæ concessis, *ibid.*, 1319. — Monasterii Dervensis privilegia confirmat, *ibid.*, 1320. — Commendat Dervense monasterium velut Romanæ Ecclesiæ subditum, *ibid.* — Ecclesiæ S. Frigdiani Lucensis privilegia confirmat, *ibid.*, 1321. — Monasterii Rastedensis protectionem suscipit et ejus bona et privilegia confirmat, *ibid.*, 1324. — Privil. pro monasterio S. Bertini Sithiensi, *ibid.*, 1327. — Monasterium S. Mariæ Pomposianum tuendum suscipit, ejusque bona ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1328. — Privil. pro ecclesia S. Benigni Divionensis, *ibid.*, 1330. — Privil. pro ecclesia S. Stephani Divionensis, *ibid.*, 1333. — Monasterii S. Nicolai Buttenburgensis protectionem suscipit, bonaque ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1334.

CAROLUS MAGNUS, imperator. — Diploma quo prioratum Sancti Deodati donat monasterio Sancti Dionysii, XCVII, 914. — Diploma pro immunitate cœnobii Sithiensis, CCVI, 917. — Charta qua villas Faberolas et Noronttem cœnobio Dionysiano confert, XCVII, 920. — Charta immunitatis Murbacensi abbatiæ data sub Chariberto abbate, *ibid.*, 925. — Diploma concessum Heddoni episcop. Argentinensi, quo Ecclesiæ Argentinensi totum in valle Bruschiana districtum terræ confirmat, *ibid.*, 926. — Pro Ecclesia Argentinensi, *ibid.*, 928. — Præceptum pro monasterio S. Martini Turonensi, *ibid.*, 931. — Charta pro monasterio S. Dionysii, *ibid.*, 933. — Diploma pro Leorabensi monasterio, *ibid.*, 935. — Præceptum quo monachis Dionysianis donat villam Lusarcham, *ibid.*, 939. — Diploma de immunitate cœnobii Dionysiani, *ibid.*, 940, 941. — Præceptum quo varia monasterii Dionysiani bona sub Pippino rege recuperata, eidem monasterio confirmat, *ibid.*, 945. — Præceptum quo quædam prædia dat monasterio S. Dionysii, *ibid.*, 946. — Præcepta pro monasteriis Morbacensi, Flaviniacensi, S. Martini Turonens., *ibid.*, 947, 948, 949. — Diploma quo confirmat privilegium Salonæ contra episcop. Metensem, *ibid.*, 952. — Diploma pro monasterio Gruamensi, *ibid.*, 953. — Præceptum pro cœnobio Honaugiense, *ibid.*, 954, 957. — Diploma pro Salonensi monasterio, *ibid.*, 958. — Præceptum quo omnes Dionysiani monasterii immunitates confirmat, *ibid.*, 959. — Præceptum pro Nunfridio abbate monasterii Crassensis, *ibid.*, 962. — Diploma quo Ecclesiæ Lebrahensi decimas terrarum ad ipsam spectantium concedit, *ibid.*, 966. — Diploma quo monasterium Honaugiense immune declarat a teloneis, *ibid.*, 967. — Diploma pro monasterio S. Arnulfi Metens., *ibid.*, 973. — Præceptum pro monasterio Sangermani a Pratis, *ibid.*, 974. — Præceptum de bonis ab Hrodhardo comite monasterio Dionysiano venditis, quæ bona eidem loco rex confirmat, *ibid.*, 977. — Præceptum pro Massiliensi S. Victoris monasterio, *ibid.*, 978. — Præceptum pro Turonensi Sancti Martini monasterio, *ibid.*, 979. — Præceptum de omnibus rebus Ecclesiæ Cenomanicæ, *ibid.*, 981. — Diploma quo donationes factas a Ghisla sorore sua monasterio Dionysiano confirmat, *ibid.*, 985. — Diploma pro monasterio Centulensi, *ibid.*, 980. — Diploma quo Cellam Novam confirmat monasterio Anianensi, *ibid.*, 988. — Præceptum de immunitate monasterii Carrofensis, *ibid.*, 989. — Præceptum pro monachis S. Martini Turonens., *ibid.*, 990. — Præceptum pro monasterio Cormaricensi et ecclesia Cenomannica, *ibid.*, 992, 994. — Præceptum quo immunitatis privilegium a Pippino patre Novientensi monasterio concessum confirmat, *ibid.*, 997. — Immunitatum confirmatio facta Frodoeno abbati Novaliensi, *ibid.* — Donatio a Carolo Magno facta monasterio Bobiensi, *ibid.*, 1000. — Charta donationis a Carolo Magno factæ Nonantulano monasterio, *ibid.*, 1002. — Diploma quo Carolus Magnus monasterio Vulturnensi quædam privilegia ac jura concedit, *ibid.*, 1006. — Diploma pro ecclesia Regiensi, *ibid.*, 1007, 1009. — Diploma pro Apollinari episcopo Regiensi et ejus ecclesia, *ibid.*, 1010. — Diploma quo privilegium ecclesiæ Aretinæ concedit, *ibid.*, 1014. — Diploma pro Mutinensi ecclesia, *ibid.*, 1015. — Diploma pro monasterio S. Vincentii de Vulturno, *ibid.*, 1016. — Diploma pro ecclesia Beneventana, *ibid.*, 1018. — Diploma pro ecclesia Mediolanensi, *ibid.*, 1019. — Diploma pro ecclesia Cenetensi, *ibid.*, 1020. — Diploma pro ecclesia Aretina, *ibid.*, 1021. — Diploma quo donationem a Ludigaro factam pro Asculana ecclesia confirmat, *ibid.*, 1023. — Diploma pro ecclesia Concordiensi, *ibid.*, 1025. — Diploma quo omnia bona, privilegia et jura Farfensi cœnobio confirmat, *ibid.*, 1027. Diploma pro ecclesia Gradensi, *ibid.*, 1028. — Diploma pro ecclesia Comensi, *ibid.*, 1029. — Diploma pro monasterio Sanctæ Mariæ de Organo, *ibid.*, 1030. — Diploma pro monasterio Triumfontium, *ibid.*, 1031.

Renovatio testamenti Abbonis patricii pro cœnobio Novaliciensi, *ibid.*, 1035. — Diploma pro ecclesia Placentina, *ibid.*, 1036. — Præceptum pro Manfredo, *ibid.*, 1037. — Privilegium pro ecclesia Mediolanensi, *ibid.*, 1038. — Præcepta pro monasterio Cassinensi, *ibid.*, 1041, 1044. — Diploma pro ecclesia Aquileiensi, *ibid.* — Confirmatio donationum a prædecessoribus factarum Ultrajectano monasterio, *ibid.*, 1047. — Præceptum evindicatorium datum monasterio Laureshamensi, *ibid.*, 1048, 1049. — Præceptum pro ecclesia Fuldensi, *ibid.*, 1051, 1052. — Immunitas concessa monasterio Prumiensi, *ibid.*, 1053, 1054. — Monasterio Laureshamensi privilegium libertatis concedit, *ibid.*, 1055. — Privilegia, etc., pro monasteriis Lisiduna, S. Maximini, etc., *ibid.*, 1057-1081. — Diploma Paulino patriarchæ pro libertate clero Aquileiensi servanda de electione patriarcharum, XCVIII, 1447-1449. — Monasterium Anianense cum appendiciis suis et adjacentiis suscipit sub sua defensione CIII, 1419.

CANUTUS I rex. — Ecclesiam Salvatoris in Dorobernia omnium Ecclesiarum regni Angligeni matrem et dominam confirmat, CLI, 1183. — Charta pro cœnobio S. Benedicti Hulmensi in agro Suffolciensi, *ibid.*, 1184. — Pro ecclesia S. Eadmundi, *ibid.*, 1186. — Charta qua omnes causas insulæ Glastoniæ, tam ecclesiasticas quam sæculares, abbatis supponit judicio, cæteris exclusis potestatibus, *ibid.*, 1188.

CAROLOMANNUS rex. — Confirmat monasterio Dionysiano immunitates et exemptionem a teloneis omnibus ad festivitatem seu mercaturam S. Dionysii concurrentibus, XCVI, 1572. — De immunitate Ecclesiæ Argentoilii et monasterii Honaugiensis, *ibid.*, 1577. — Charta qua monasterio Novientensi confirmat bona quæ Adalricus dux Alsatiæ huic monasterio concesserat, *ibid.*, 1578.

Berentesgadensi, *ibid.*, 1057. — Monasterii SS. Petri et Pauli Hadmerslebensis protectionem suscipit ac privilegia et possessiones confirmat, *ibid.*, 1059. — Confirmatio sive renovatio et nova concessio privilegiorum monasterio S. Joannis evangelistæ Parmensis diœcesis, ord. S. Benedicti, CLXXX, 1059. — Monasterii Molismensis possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 1062. — Indulgentiam B. Jacobo devotis concedit, *ibid.*, 1063.

Privilegium pro monasterio S. Stephani Frisingensi, CLXXX, 1066. — Pro monasterio de Loco restaurato, *ibid.*, 1067. — Pro monasterio S. Remigii Remensis, *ibid.*, 1069. — Pro Carthusianis Montis Dei, *ibid.*, 1071. — Pro monasterio Bellævallis, *ibid.*, 1072. — Pro monasterio S. Mariæ Cuissiacensi, *ibid.*, 1074. — Pro ecclesia S. Joannis evangelistæ Ravennate, *ibid.*, 1077. — Ecclesiam B. Petri Ratisponensem protegendam suscipit possessionesque ejus confirmat, *ibid.*, 1078. — Privilegium pro monasterio S. Mariæ Springirsbacensi, *ibid.*, 1080. — Pro ecclesia S. Joannis Kaltenbornensi, *ibid.*, 1084. — Pro monasterio S. Mariæ in Regula, *ibid.*, 1085. — Monasterii S. Petri Gandensis, sive Blandiniensis, protectionem suscipit, bonaque ac privilegia confirmat, *ibid.*, 1087. — Privilegium pro parthenone Farensi, *ibid.*, 1089. — Pro monasterio S. Lamberti Subenensis, *ibid.*, 1091. — Pro monasterio S. Michaelis Bergensis, *ibid.*, 1092. — Confirmatio bonorum omnium et privilegiorum a summis pontificibus Romanis Trenorciensi monasterio concessorum, *ibid.*, 1093. — Bulla de confirmatione bonorum monasterii Crisenonis, *ibid.*, 1096. — Bulla in gratiam monasterii S. Mariani, *ibid.*, 1097. — Privilegium pro monasterio S. Zenonis Reichenhallensi, *ibid.*, 1099. — Pro monasterio Casæ Dei, *ibid.*, 1102. — Pro monasterio Nantuacensi, *ibid.*, 1103. — Pro monasterio Mortuimaris, *ibid.*, 1104. — Pro monasterio Cluniacensi, *ibid.*, 1105. — Pro ecclesia S. Martini Buronensi, *ibid.*, 1107.

Bulla pro Sancto Evurtio Aurelianensi, *ibid.*, 1109. — Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Parmensi, *ibid.*, 1111. — Pro ecclesia S. Andreæ Roffensi, *ibid.*, 1113. — Confirmat jura et possessiones canonicorum regularium ecclesiæ B. Petri Tarentasiensis, etc., *ibid.*, 1114. — Privilegium pro cœnobio SS. Petri et Pauli Westmonasterii, *ibid.*, 1116. — De primatu Petri Bituricensis archiepiscopi in provincias Bituricensem et Burdigalensem, *ibid.*, 1119. — Bulla pro confirmatione bonorum et immunitatum Tongerloe, *ibid.*, 1120. — Consecratum a se episcopum Tornacensem Anselmum commendat, *ibid.*, 1122. — Privilegium pro monasterio S. Petri Salisburgensi, *ibid.*, 1125. — Pro monasterio S. Nicasii Remensi, *ibid.*, 1127. — Monasterio Floriacensi privilegia confirmat, *ibid.*, 1129. — Privilegium pro parthenone B. Mariæ in Silva Nidi-Merli, *ibid.*, 1130. — Pro canonicis ecclesiæ S. Ursi de Aosta, *ibid.*, 1133. — Pro monasterio Reicherspergensi, *ibid.*, 1134. — Pro monasterio SS. Petri et Pauli Paderbornensi, *ibid.*, 1137. — Pro ecclesia S. Laurentii Clerholtensi, *ibid.*, 1139. — Monasterii Varlariensis jura de eligendo abbate ac de deferenda advocatia confirmat, *ibid.*, 1141. — Ecclesiæ S. Mariæ et S. Blasii Frideselensis protectionem suscipit, possessionesque confirmat, *ibid.*, 1142. — Privilegium pro monasterio Stabulensi, *ibid.*, 1144. — Ecclesiæ S. Sepulcri Jerosolymitani protectionem suscipit et possessiones confirmat, *ibid.*, 1145. — Episcopatum Tornacensem, e Noviomensium epicoporum potestate exemptum confirmat, *ibid.*, 1151. — Bulla pro monasterio Gellonensi, *ibid.*, 1154.

Privilegium pro ecclesia S. Zenonis Hallensi, CLXXX, 1156. — Pro ecclesia S. Donatiani Brugensi, *ibid.*, 1158. — Pro monasterio Petriburgensi, *ibid.*, 1160, 1163. — Pro monasterio S. Georgii in Profeningensi diœcesi, *ibid.*, 1165. — Pro monasterio S. Margarethæ Osterhovensi, *ibid.*, 1167. — Pro monasterio Windbergensi, *ibid.*, 1168. — Pro monasterio Sanctæ Mariæ Abbendonensi, *ibid.*, 1170.

Regularis ordo canonicorum S. Augustini Claustroneoburgi institutus, una cum cæteris privilegiis et immunitatibus, tam in temporalibus quam in spiritualibus, auctoritate apostolica confirmatur, CLXXX, 1172. — Eberhardo episcopo Bambergensi jus pallii aliaque privilegia concedit, *ibid.*, 1173. — Conrado Romanorum regi Henricum Moraviensem episcopum remittit et commendat, *ibid.*, 1175. — Privilegium pro monasterio S. Nicolai Septemfontium, *ibid.*, 1176. — Monasterii S. Augustini Cantuariensis possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 1177. — Hugonem archiepiscopum Turonensem tam Dolensis quam cæterorum Britanniæ citerioris episcoporum metropolitam sancit, *ibid.*, 1183. — Monasterii Vivensis possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 1185. — Privilegium pro monasterio Raitenbaselacensi, *ibid.*, 1186. — Bulla pro Camaldulensi congregatione, *ibid.*, 1187. — Privilegium pro parthenone S. Petri de Luco, *ibid.*, 1190. — Pro monasterio S. Petri Puteolensi, Lucensis diœcesis, *ibid.*, 1192. — Pro monasterio S. Dionysii, *ibid.*, 1194. — Privilegia et possessiones abbatiæ SS. Solutoris et Adventoris Tauriensis confirmat, *ibid.*, 1196.

Privilegium pro monasterio Bonævallis ord. Cisterc., CLXXX, 1198. — Pro parthenone Tartensi, *ibid.*, 1199. — Pro ecclesia S. Pancratii in Ranshoven, *ibid.*, 1201. — Pro monasterio Fusniacensi, *ibid.*, 1204. — Pro monasterio S. Mariæ Thenoliensi, *ibid.*, 1206. — Pro monasterio Ferrariensi, *ibid.*, 1207. — Pro monasterio Grimbergensi, *ibid.*, 1209. — Pro ecclesia S. Martini Laudunensis, ord. Præmonstratensis, *ibid.*, 1210. — Pro monasterio S. Laurentii Leodiensis, *ibid.*, 1213. — Bulla in gratiam Galtheri abbat. S. Mariæ de Capella ad Plancas, *ibid.*, 1214. — Privilegium pro monasterio Bellilocensi, *ibid.*, 1215. — Pro monasterio Præmonstratensi, *ibid.*, 1217. — Pro monasterio Calvimontensi, ordinis Præmonstratensis, *ibid.*, 1221. — Cœnobii S. Mariæ Suessionensis omnia bona possessionesque confirmat, *ibid.*, 1223. — Privilegium pro monasterio S. Mariæ Vaverleiensi, *ibid.*, 1226. — Bulla in gratiam monasterii Tironiensis, *ibid.*, 1228. — Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Branensi, *ibid.*, 1231. — Pro monasterio Janduriensi, *ibid.*, 1233. — Pro ecclesiis episcopo Parisiensi subjectis, *ibid.*, 1234. — Bulla pro parthenone S. Dionysii Montis-Martyrum, *ibid.*, 1236. — Privilegium pro monasterio S. Martini de Campis, *ibid.*, 1239. — Bulla de dedicatione ecclesiæ Montis Martyrum, *ibid.*, 1242. — Privilegium pro monasterio Sancti Heriberti Tuitiensi, *ibid.*, 1244. — Pro monasterio S. Quintini Montensi, *ibid.*, 1245. — Bulla ad Ivonem abbatem et monachos Rothonenses pro confirmatione eorum privilegiorum, *ibid.*, 1247.

Privilegium pro monasterio S. Martini de Campis, CLXXX, 1250. — Pro ecclesia S. Salvatoris Cæsaraugustana, *ibid.*, 1252. — Pro monasterio S. Mariæ Lucellensi, *ibid.*, 1254. — Pro ecclesia S. Mariæ Dei Loci, *ibid.* — Pro monasterio Trunchiniensi, *ibid.*, 1259. — Pro monasterio S. Mariæ Vallis Christianæ, *ibid.*, 1260. — Monasterium S. Mariæ de Novo Castro Nuemburgensis in tutelam sedis apostolicæ suscipit, *ibid.*, 1262. — Bulla pro Ilbenstadiensis ecclesiæ confirmatione, *ibid.*, 1263. — Monasterium S. Mariæ de Alderspach, ordinis Cisterciensis sub sedis apostolicæ protectione recipit, *ibid.*, 1265. — Privilegium pro cœnobio S. Mariæ Huntingdunensi, *ibid.*, 1266. — Bulla pro confirmatione possessionum abbatiæ S. Mariæ Bertiniæ Curtis sive Moncelli, *ibid.*, 1268. — Privilegium pro monasterio Riguiacensi, *ibid.*, 1269. — Monasterio Cluniacensi asserit Baernam Monteriam a Guillelmo, Matisconensi comite, concessam, *ibid.*, 1272. — Bulla confirmans bona et immunitates ecclesiæ Stivagiensis, *ibid.*, 1274. — Privilegium pro monasterio de Yergua, *ibid.*, 1278. — Pro monasterio S. Mariæ de Nienzabas, *ibid.*, 1279. — Pro monasterio S. Viti Prulensis, *ibid.*, 1280. — Confirmat unionem fratrum Savigniensium ordini Cisterciensis *ibid.*, 1282.

Privilegium pro monasterio S. Joannis Reomdensi, *ibid.*, 1285. — De monasterio S. Mariæ Jettensi, *ibid.* — De parthenone S. Mariæ Helderensi, *ibid.*, 1287. — De ecclesia Christi Londinensi, *ibid.*, 1289. — De parthenone S. Spiritus Paraclitensi, *ibid.*, 1291. — De monasterio S. Augustini Morinensi, *ibid.*, 1293. — Ecclesiam S. Albini Basileæ in tutelam suam recipit, singulasque ejus possessiones nominatim confirmat, *ibid.*, 1297. — Privilegium pro monasterio Larensi, *ibid.*, 1301. — Monasterium S. Petri in Nigra Silva tuendum suscipit et ejus bona confirmat, *ibid.*, 1302. — De monasterio Heilsbronensi, *ibid.*, 1303.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ Lonnicensi, CLXXX, 1304. — Monasterii S. Disibodi protectionem suscipit, bonaque ei privilegia confirmat, *ibid.*, 1307. — Privilegium pro monasterio Bonifagetensi, *ibid.* — Pro ecclesia SS. Apostolorum in monte Cornelio Leodiensi, *ibid.*, 1309. — Pro monasterio S. Mariæ Longipontis, *ibid.*, 1311. — Monasterii Benedicti Burani privilegia bonaque confirmat, *ibid.*, 1312. — Privilegium pro monasterio Laureshamensi, *ibid.*, 1314. — Privilegia possessionesque monasterii Manlbrunnensis confirmat, *ibid.*, 1316. — Privilegium pro monasterio Helmesvardensi, *ibid.*, 1317. — Privilegium confirmationis bonorum omnium monasterii Altahensis, seu Althæ Inferioris, Salisburgensis diœcesis, *ibid.*, 1318. — Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Cameracensi, *ibid.*, 1321. — Altaria, possessiones ac privilegia abbatiæ Eenhamensis, ordinis S. Benedicti diœcesis Mechliniensis, confirmat, *ibid.*, 1323. — Ecclesiam Wladislaviensem in fidem et tutelam

---

CXXV.

INDEX DE S. PONTIFICIS POTESTATE TEMPORALI.

IN HOC INDICE DUAS STATUIMUS PARTES, SCILICET,

1° De hujus potestatis jure; 2° De illius exercitio.

In prima parte sub uno articulo explicantur verba Christi quibus auctoritas Romani pontificis stabilitur in persona B. Petri apostolorum principis, et an in illis agatur de potestate temporali.

In secunda sub binis articulis quæstio in medium profertur: 1° Per notiones et monumenta historica de hac potestate humana; 2° Per rationes desumptas ex jure naturali, jurejurando a summis pontificibus hac de re emisso, commodo et incommodo, et ex donationibus in quas exercetur.

—

PARS PRIMA.

De privilegiis summorum pontificum, ipsis a Christo in persona B. Petri concessis, et an in illis agatur de potestate temporali.

Incredibile prorsus et inexplicabile est quot homines insanabili odio in pontifices Romanos priscos juxta ac recentiores ardeant, et quot modis hoc suum, non humanum, sed plane tartareum, odium testentur palamque faciant; in quibus primum locum obtinent mendacia, maledicta, convicia, figmenta, commenta innumerabilia, quibus omnes propemodum libros complent ac infarciunt, tam immodice et impotenter ut multi ex horum officina profecti libri nil videantur aliud esse quam unum quoddam perenni et nusquam interrupto filo contextum mendacium et convicium et calumnias, etsi ab omni vero alienissimas, ingerunt, oggerunt, occinunt, recinunt, privatim et publice ingeminant, ut pontifices Romanos omnibus exosos, invisosque efficiant, memores illius: « Dolus an virtus » falsitas an veritas, « quis in hoste requirat? »

Nunc vox una auditur: « Nunc agite, o Cæsar, reges, principes et magnates, et quicunque prehendere potestis, apprehendite. Maledicta sit manus otiosa et ignava. Et primum, eripite pontifici Romam, Romandiolam. Urbi-

num, Bononiam et omnia quæ tenet et possidet eo nomine quod pontifex sit; nam ille est possessor pessimæ fidei; mendaciis ac fraudibus acquisivit omnia. At quid dico, mendaciis et cædibus? imo blasphemiis suis et idololatriis imperio Romano subtraxit, et eripuit, et sibi subjecit, et mercedis loco sua superstitione innumeras animas ad inferos deduxit. Deinde magistratus debebat pontificem et cardinales et reliquos ejus ordinis et superstitionis et impuræ sanctitatis consortes capere, eisque, ut blasphemi solent puniri linguas, per cervicem extrahere, et præcidere et patibulo eos ex ordine redigere ad eum plane modum quo ipsi bullis suis signa appendere solent, licet hæc pœna longe inferior et mitior esset ipsorum blasphemiis et idololatriis. His rite peractis, posset eis sane concedi ut in patibulo inter corvos aut in inferno inter diabolos, unum, aut quot, pro arbitratu suo vellent, celebrarent concilia, CXLVIII, 196.

Lutherus ipse, vesanus apostata, in suo libro Contra papatum jam dixerat : Ego vero, si Cæsaris essem loco, hoc actutum agerem : cunctos nebulones illos nefarios, pontificem et cardinalem et reliquos ejus farinæ homines una quasi catena connexos et succinctos, haud longius quam ad tria milliaria, Ostiam, nimirum, abigerem; soluti enim et discincti vitæ tam procul abirent eo quo nollent. Est autem in eo loco piscina quædam quam Latini mare Tyrrhenum vocant, salubre balneum contra omnes lues, languores, et morbos immundæ sanctitatis pontificiæ et omnium cardinalium et totius cathedræ pestilentiæ. In id vero istos mollissime collocatos lavarem strenue. Quod si contingeret ut aquam ferre abhorrerent, quemadmodum male feriati et obsessi solent ad aquam trepidare, aliquid illis adjicerem de petra, super quam ipsi et Ecclesia eorum fundata est; imo clavibus illis aliquid annecterem, quibus omnia possent solvere, quæ in cœlo et in terra sunt, et aquæ imperarent quæ vellent. Pastorale etiam pedum ac clavam illis oporteret in procinctu esse, quibus aquæ impingerent alapas, adeo graves, ut sibi ex ore et naribus sanguis exundaret. Postremo etiam eum illis vaderent pascua sua, quibus in balneo se recrearent ac reficerent, nimirum universa decreta, decretalia Sexti, Clementinæ, extravagantes, bullæ, indulgentiæ, litteræ butyrales, caseales, lacteales, de collis ipsorum suspensæ, propter omnimodam securitatem, CXLVIII, 196.

Verumenimvero fremant plerique, frendeant, insaniant, manus, pedes, calces et capita demum sua in petram, super quam Sedes apostolica fundata est, illident; conviciis tonent, fulminent, fulgurent, millenis maledictis et mendacissimis figmentis apostolicæ Sedis antistites lacerent ac lancinent; « Qui habitat in cœlis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos » (Psal. II); et nos cum divo Augustino (XLIII, 300) palam et intrepide illis recinimus. Cathedra quid tibi fecit ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit et in qua hodie Anastasius (nunc Pius IX) sedet? Quare appellas cathedram pestilentiæ Cathedram apostolicam? Si propter homines quos putatis legem loqui et non facere, numquid Dominus, noster Jesus Christus propter Pharisæos de quibus ait : « Dicunt enim et non faciunt, » cathedræ in qua sedebant ullam fecit injuriam? Nonne illam cathedram Moysi commendavit, et illo servato cathedræ honore redarguit? Ait enim : « Super cathedram Moysi sedent; quæ dicunt facile, » etc. Hæc si cogitaretis, non propter homines quos infamatis blasphemaretis Cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quam nescire quid dicere, et tamen non posse nisi maledicere.

Porro ut aliqui vita et moribus minus laudabiles et commendabiles cathedram Petri obtinuissent, vel tenuissent; quid inde? Quandoquidem de præpositis malis securam fecit plebem suam, ut ait sanctus Augustinus (XXXIII, 403), ne propter illos doctrinæ salutaris cathedra deseratur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim sua sunt quæ dicunt, sed Dei, qui in cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis. — Etiamsi in illum ordinem episcoporum, pergit idem Augustinus (XXXIII, 196, 197.) qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium (Pium IX), qui nunc super eamdem cathedram sedet, quispiam traditor (improbus) per illa tempora subrepsisset nihil præjudicaret Ecclesiæ, et innocentibus Christianis, quibus Dominus providens ait, de præpositis malis : « Quæ dicunt, facite » etc.

« Mais les prétentions des Papes, dit-on, ont de tout temps été excessives, même en ce qui ne touche que le pouvoir spirituel; elles ont souvent été attaquées et combattues par les catholiques les plus orthodoxes. Des évêques, tels que S. Cyprien de Carthage, Isidore de Séville et autres ont semblé les dénier aux Papes au nom de l'Evangile. L'Eglise de France, au temps de Louis XIV, était de ce sentiment. Cependant la primauté juridictionelle du Pape n'est-elle que de droit ecclésiastique et humain et non de droit divin ? c'est cette question qui est en litige dans cette partie de notre INDEX; car pour ce qui est du pouvoir temporel des Papes, *videtur dici posse*, que la papauté temporelle n'est pas établie de Dieu, et que, tous les pouvoirs spirituels du Pape, même admis, il ne s'ensuivrait nullement, quelque limités qu'on les veuille, que les Etats Romains soient sa propriété par le seul titre de la papauté temporelle. »

Cum ista plus minusve lucide deducantur ex sequentibus visum fuit ea per analysim in antecessum hic prænotare.

Sed tandem quidquid sit vel eveniet, sedis apostolicæ patrimonia a summis pontificibus vindicari debent, tum jure patrimonii, tum alio potiori divinis e legibus emanante, quo res Deo sacræ per summum sacerdotem procurandæ, possidendæ, retinendæ, et vindicandæ et repetendæ sunt a sacrilegis usurpatoribus quoties occupentur. Hinc est quod inter pontifices maximos, qui hæc jura acriter defenderunt, quidam imprimis fuere, inter quos numerantur Gregorius III et Zacharias, ut hos duos nominemus, tacentes Gregorium VII et Bonifacium VIII, et nostris temporibus Pium IX, horum omnium, illustrissimum; Gregorius III vi armorum, et Zacharias, ut ille innocentia morum et vitæ sanctitate celebris, agendo, civitates Sedi apostolicæ ablatas recipere conati sunt, at quæstiones moveantur, et lector judicabit.

ADRIANUS II, papa ait : Qui B. Petro apostolorum principi Dominus noster oves suas, totam videlicet Ecclesiam, pretioso jam sanguine suo redemptam, post passionis vincula, post clavorum vulnera, et crucis ludibria atque resurrectionis gloriam, tertio commendavit dicens : « Pasce oves meas, pasce agnos meos. » (Joan. XXI) nos vice utique apostolatus illius, Domino in omnibus cooperante, fungentes, in virga æquitatis et justitiæ, in longanimitate benignæ humilitatis et patientiæ gregem Domini pabulo *spiritalis vitæ* pascendum et cura solerti custodiendum divina suscepimus voluntate — Os apostolatus nostri, septiformis Spiritus gratia plenum..... Aurem cordis tui cœlesti, o inclyte rex Lothari, sane clavigero beato Petro in nobis loquenti aperias, CXXII, 1259.

Nos procul dubio Cœlestinus bonorum lætitiam adipisci merebimur si super oves dominicas sollicite vigilemus, ne videlicet hos vel per insidias odii seu discordiæ vorax lupus invadat, vel per cupiditatem avidus ille leo deglutiat qui, docente Apostolorum principe, circuit quærens quem devoret, CXXII, 1263.

Nemo plane dubitat nullum facinus esse, quod Ecclesia data sibi divinitus potestate ab eo desistensibus non possit absolvere et pœnitentibus relaxare, cui dicitur : « Quæcunque dimiseritis super terram, » etc..... in quibuscunque omnia sunt, quantacunque et qualia sint.

Tu vero (epist. ad Hincmarum Remens.) quia siluisti, et contra te facinus saltem leviter non insurrexisti, non solum consors, sed etiam, quod est deterius, hujus tyrannidis auctor esse videris. Et ideo, ne et nos ipsi pro taciturnitatis silentio apud Deum redditorem unicuique juxta opus suum reprehensibiles esse videamur, apostolicis somnolentiam vestram excitamus affatibus, et qui aliter non debemus, ut ad te revertaris præcipimus, 1301, 1302.

ANASTASIUS, Biblioth. — Potestatem regum et principum in subditas sibi gentes a Deo unice profectam esse tam sacra Scriptura tum constans traditio Patrum affirmant. At vero nulla in terris dominatio est, cujus institutio et jurisdictio e Scripturæ oraculis evidentius appareat, exercitium pleniori Patrum auctoritate comprobetur, quam divi Petri, quique eum secuti sunt Romanorum pontificum.

Sacra Scriptura constat Veteri et Novo Testamento. Vetus Novi præ se ferebat imaginem. Illius ministri varii ministros hujus adumbrabant; proindeque summus Judæorum sacerdos pontificem maximum Christianorum innuebat; etenim summo Judæorum sacerdoti erat certum supremumque tribunal ad sententiam ferendam de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, ad verum sensum legum appetendum, ad controversias omnes definiendas. Haud secus pontifex maximus Christianorum sede utitur stabili ac suprema, utpote qui eamdem in Ecclesia auctoritatem exercet. Quandoque in Synagoga idem pontifex temporali administratione cum spirituali conjuncta fungebatur, ita constituta jam atque firmata Ecclesia, cum Romæ imperium, quæ pene omnibus dominata erat plures inter reges discissum, prorsus interiisset, Petri successores vel temporalium absolutos et supremos rerum moderatores divina Providentia consti-

tuit, in locorum et gentium parte ubi eorum sedes sita est. Quamobrem regale sacerdotium tum lege scripta tum naturæ adumbratum, in qua patres postea seniores et patriarchali familia sacerdotis officio fungebantur et regni, omnibus absolutum numeris invenitur. Necnon Christianorum omnium caput et parens, ab omni hujus mundi principe potestate solutus, suam auctoritatem majori cum dignitate ac libertate exercere potest nulli omnino suspectus.

In Novo Testamento, ubi de Ecclesiæ fundatione res est, illud imprimis occurrit, Petrum nempe et ejus successores singulos caput et fundamentum Ecclesiæ designari. Ipse cum antea Simon diceretur, nomen illud Petri assequitur, ipse principem utique occupat locum, per ipsum æternus Pater Jesum Christum manifestat hominibus Filium Dei vivi. Ipsum ejusque successores dignitatis suæ compotes Salvator facit, angularis nempe lapidis Ecclesiæ, stabiliendæ illius gratia, ita ut portæ inferi non prævaleant adversus eam. Ipsi denique ac successoribus claves tradit regni cœlorum, supremam scilicet Ecclesiæ gubernandæ potestatem.

Pro iisdem se Salvator ipse testatur orasse, ut ne eorum fides deficiat, quin etiam fratres suos in fide confirment.

Divinus idem Salvator post resurrectionem suam, antequam in cœlum ascendit, Petrum et successores instituit supremos Ecclesiæ totius moderatores, dum agnos ovesque ut pascerent imperavit quibus corpus Ecclesiæ universum conficitur. Agni siquidem Christiani sunt populi, ovesque agnorum matres pastores varii, quorum curæ alia aliis gregum portio demandatur. Itaque agnos et oves, populos nempe et pastores, Petro ejusque successoribus committere ut eos custodiant, perinde est ac supremos totius Ecclesiæ gubernatores declarare, cujus ovile unum ab uno pastore dependet.

Vix dum Jesus Christus ascendit in cœlum, Petrus suo fungi munere orditur, cumque magna nascentis Ecclesiæ partem Hierosolymis congregatam teneret, eam ut pararet ad accipiendum Spiritum sanctum, in proditoris Judæ locum voluit ut alius apostolus sufficeretur explendi causa sacri ejus collegii sedes omnes. Post Pentecostem Evangelii prædicationem Petrus omnium primus est orsus, Veteris Testamenti mysteria reserans, quibus Jesus Christus adumbrabatur; primus verbum Dei simul atque iterum annuntians octo hominum millia ad Deum conversa baptizari fecit; primus supremum se largitorem gratiarum perpetrandis miraculis demonstrat, infligendisque anathematibus judicem se delictorum ostendit. Petrus ipse Jacobum Minorem Hierosolymorum episcopum creat; ipsumque tanquam Ecclesiæ caput adit Paulus haud ita multo post conversionem suam. Cum vero jam Evangelium per totam Judæam perque finitimas provincias late esset diffusum, idem Petrus invisit Ecclesias tum ab apostolis cæteris, tum ab aliis Evangelii præconibus institutas easque in immensum protendit, vicis undequaque pagisque integris Jesu Christo acquisitis. Præterea Petrus salutem gentibus primus annuntiat, sicut primus nuntiarat Judæis. Cum enim nationis utriusque communis pater et pastor supremus futurus sit, ea propter utrique ostium reserat ad ovile. Tandem ubi pro fide vinctus carcere servatur, Ecclesia, id quod pro alio factum ex apostolis nullo unquam esse constat, maxime de illius tanquam sui capitis incolumitate sollicita, pro ejusdem indemnitate publicas supplicationes indicit. — Nunc probatur quod unanimis et constans fuerit traditio. Ecclesiæ in agnoscendis Summis pontificibus in sede Romana succedentibus privilegiis iisdem ac Petrus fruebatur, CXXVIII, 957-970.

ANSELMUS (S.) Lucensis episc. — Cum enim Dominus dicat Petro : « Ac tibi dabo claves », etc., Super hanc Petram, etc., Pasce, etc., quæcunque ecclesia alterius juris usurpatione corrumpitur, jam non sponsa Christi, sed adultera, non libera, sed ancilla convincitur, sicut dicit B. Ambrosius : « Convenior a comitibus et tribunis ut per me Basilicæ fieret matura traditio, dicentibus imperatorem jure suo jussisse ut quæ in potestate ejus essent, omnia tradi debere; respondi : Si a me peteret quod meum est, id est fundum meum, argentum meum, jus hujusmodi meum me non refragaturum, quamquam omnia quæ mea sunt pauperum sint; verum ea quæ divina sunt imperatoriæ potestati non esse subjecta. » Et paulo post : « Nec mihi fas est tradere nec tibi imperator, accipere expedit. Domus privati nullo potest jure temerari. Domum Dei existimas auferendam? Allegatur imperatori omnia licere, ipsius esse universa. Respondeo : Noli gravare te, imperator, ut putes te in ea quæ divina sunt imperiale aliquod jus te habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare esto Deo subditus. Scriptum est enim : « Reddite Cæsari quæ sunt, » etc. Ad imperatorem pertinent palatia, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus est commissum, non sacrorum. Iterum dicitur mihi mandasse imperatorem, Debeo et ego unam basilicam habere. Respondeo : Non licet tibi ullam habere, CXLIX, 448.

AUGUSTINUS (S.) Hipponens. episc. — « Et ego dico tibi quia tu es Petrus, » etc. Dixerat enim ipse Petrus : « Tu es Christus filius, etc » Super hanc Petram ædificabo fidem quam confiteris. Super hoc quod dixisti, « Tu es Christus, etc. » Ædificabo Ecclesiam meam. « Tu enim Petrus. A petra Petrus, non a Petro petra. Sic a petra Petrus, quomodo a Christo Christianus. Vis nosse de qua petra Petrus dicatur? Paulum audi : « Nolo vos ignorare, » etc. « Petra autem erat Christus. »

Dominus Jesus discipulos suos ante passionem suam elegit quos apostolos nominavit. Inter hos penes ubique solus Petrus totius Ecclesiæ meruit gestare personam. Propter ipsam personam quam totius Ecclesiæ solus gestabat audire meruit. « Tibi dabo claves, » etc. Hos enim claves non homo unus, sed unitas accepit Ecclesiæ. Hinc ergo Petri excellentia prædicatur, quia ipsius universitatis et unitatis Ecclesiæ figuram gessit, quando el dictum est : « Tibi dabo, » etc.? Quod omnibus traditum est. Nam ut noveritis Ecclesiam accepisse claves regni cœlorum, audite in alio loco quid Dominus dicat omnibus apostolis suis : « Accipite Spiritum sanctum ; quorum dimiseritis peccata, » etc. Hoc ad claves pertinet, de quibus dictum est : « Quæ solveritis in terra soluta, etc. » Sed hoc Petro dixit. Ut scias quia Petrus universæ Ecclesiæ personam tum gerebat, audi quid ipsi dicatur, quid omnibus fidelibus sanctis : « Si peccaverit in te frater tuus, etc. » Ecclesia, columba ligat, columba solvit; ædificium supra petram ligat et solvit, XXXV, 544.

Illud in duobus apostolis, Petro et Joanne, quæritur cur Joannem plus dilexerit Dominus, cum ipsum Dominum plus dilexerit Petrus. Ubicunque enim se commemorat Joannes, ut nomine suo tacito ipse possit intelligi, hoc addit quod eum diligebat Jesus, quasi solum diligeret, ut hoc signo discerneretur a cæteris quos utique diligebat; quid ergo nisi se amplius dilectum, cum hoc diceret, volebat intelligi? Quod absit ut mendaciter diceret; quod autem majus dare potuit Jesus majoris erga eum suæ dilectionis indicium quam ut homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius Salvatoris? Porro quod apostolus Petrus plus aliis dilexit Christum possunt quidem documenta multa proferri ; sed ut longe in alia non eamus, ipsa tertia manifestatione Domini apparet, ubi dicitur : « Diligis me plus his. » Quod utique Dominus scribat, et tamen interrogabat, quod autem in eo quod respondet Petrus « Amo te, » non addidit plus his, hoc respondit quod de seipso scribat; non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qui cor alterius videre non poterat, sed tamen dicendo, « Etiam, Domine, tu scis, » satis et ipse declaravit scientem Dominum interrogasse quod interrogavit, sciebat igitur Dominus non solum quod diligeret, verum etiam quod plus illis eum diligeret Petrus. Et tamen si proponamus quærentes, quis duorum sit melior, utrum qui plus, an qui minus diligit Christum, quis dubitabit respondere eum qui plus diligit esse meliorem? Item si proponamus quis duorum sit melior, utrum quem minus an quem plus diligit. Christus, eum qui plus diligitur a Christo, meliorem procul dubio respondebimus. In illa ergo comparatione, quam prius posui, Petrus Joanni; in hac vero altera Joannes anteponitur Petro. Proinde tertiam sic proponimus. Quis est duorum discipulorum melior, qui minus quam condiscipulus ejus diligit Christum et plus quam condiscipulus ejus diligitur a Christo, en ille quem minus quam condiscipulum ejus diligit Christus, cum plus ipse quam suus condiscipulus diligat Christum? Hic plane cunctatur responsio, et augetur quæstio. Quantum autem ipse sapio, meliorem qui plus diliget Christum, feliciorem vero quem plus diligit Christus facile responderem. Si justitiam Liberatoris nostri minus eum diligentis a quo plus diligitur, et eum plus a quo minus diligitur quemadmodum defenderem perviderem, XXXV, 1971, 1972.

Sed prius Dominus quod sciebat interrogat, nec semel, sed iterum ac tertio, utrum Petrus eum diligat; nec aliud tertio audit a Petro, quam se diligi; nec aliud toties commendat Petro quam suas oves pasci redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus amori lingua serviat quam timori. Sit amoris officium pascere Dominicum gregem, qui fuit timoris indicium negare pastorem qui hoc animo pascunt oves Christi, ut suas velint esse, non Christi, se convincuntur amare, non Christum, vel

gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate uno obediendi et subveniendi et Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat toties inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Jesu Christi. Nam quid est aliud, « Diligis me, pasce oves meas, » quam si diceretur, Si me diligis, non te pascere cogita, sed oves meas, sicut meas pasce, non sicut tuas; gloriam meam in eis quære, non tuam; dominium meum, non tuum, lucra mea, non tua; ne sis in eorum societate qui pertinent ad tempora periculosa, seipsos amantes, et cætera quæ huic malorum initio connectuntur. Merito dicitur Petro : « Diligis me, » et respondet « Amo te, » eique refertur, « Pasce agnos meos; et hoc iterum, hoc tertio. Ubi etiam demonstratur unum atque idem esse amorem et dilectionem; nam etiam Dominus novissime non ait « Diligis me, » sed « Amas me. » Non ergo nos, sedipsum amemus; et in pascendis ovibus ejus ea quæ sunt ejus, non ea quæ sunt nostra quæramus, XXXV, 1967, 1968.

« Tibi dabo claves, etc. » Non enim a Petro petra, sed Petrus a petra, sicut non Christus a christiano, sed christianus a Christo vocatur. Ideo quippe ait Dominus, « Super hanc petram, » quia dixerat Petrus, « Tu es Christus Filius Dei vivi. » Super hanc ergo, inquit, petram quam confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. « Petra enim erat Christus, » super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus; « Fundamentum quippe aliud, « Nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Ecclesia ergo quæ fundatur in Christo claves ab eo regni regnorum accepit in Petro, id est potestatem ligandi solvendique peccata. Quod est enim per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra : qua significatione intelligitur Christus Petra. Petrus Ecclesia, XXXV, 1975, 1774.

BRUNO (S.) Signiens episc. — « Vos autem quem me esse dicitis, etc.? » Decuerat hoc enim Petrum respondisse, quatenus ipse esset princeps apostolorum, Ipse Petrus, ait S. Augustinus, in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus, sæpe unus respondit pro omnibus. Christus interrogat de se ut homine; Petrus Dei Filium hominis filium esse dicit. Ille igitur qui est Filius Dei, idem ipse est et filius hominis. Unde et beata Virgo vocatur Deum et hominem pariens, seu Deipara, quod quia Nestorius confiteri noluit, ab Ecclesia expulsus et damnatus est... Barjona, hoc est, *Filius columbæ* Sed quare columbæ filius Petrus dicitur? Legimus enim in specie columbæ Spiritum sanctum super Christum Dominum apparuisse. Hujus igitur columbæ filius est, qui tam sanctum tamque spiritualem sensum habet. « Quia caro et sanguis, » etc. Non est hæc scientia carnalis; non est hæc fides carnis et sanguinis; non parentes tui, vel caro tua ista te docuerunt. « Et ego dico tibi, etc. » Tu dicis et verum dicis quia ego sum Christus Filius Dei vivi; et ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis et doctrina stabilis. Nisi enim in hoc nomine fortitudinem et stabilitatem Christus intellexisset, non ea quæ sequuntur protinus addidisset : « Et super hanc petram, » etc. S. Petrum non intelligis, petram respice; petra autem erat Christus. Sic igitur a petra Petrus, sicut a Christo christianus; quia ego petram, tu Petrus. Super hanc petram quam tu modo in fidei firmamentum posuisti; super hanc fidem, quam tu modo docuisti, dicens : « Tu es Christus Filius Dei vivi, » super hanc petram et super hanc fidem « ædificabo Ecclesiam meam. » Hæc enim sententiæ Apostolus concordans ait : « Fundamentum aliud, etc., » ac si dicat, non est aliud fundamentum, cum nisi illa petra quam Petrus posuit in fundamentum diceret : « Tu es Christus Filius, etc.; » super hanc autem petram ædificatur tota Ecclesia Dei. « Et portæ inferi, etc. » « Qui enim ceciderit super hunc lapidem confringetur; super quem vero ceciderit lapis iste conteret eum. Tanto enim impetu, tantaque fortitudine hæc petra fertur ut muros conterat, portas comminuat, ut nulla virtus vel fortitudo ei resistere valeat. Sed si vis et aliter intelligere portas inferi, cognosce prius portas cœli. Portæ namque cœli apostoli sunt, episcopi et sacerdotes, et alii quorum doctrina et exemplis cœli palatium fidelium animæ ingrediuntur. Sunt igitur econtra portæ inferi Judæi et hæretici, omnesque seductores, et fidei catholicæ corruptores; per hoc enim infidelium animæ in infernum intrant et in tenebras demerguntur. Et isti quidem contra hanc petram, et adversus Ecclesiam quæ super eam ædificata est, prævalere non poterunt. Hoc enim quod principaliter Petro dicitur, cæteris quoque apostolis dictum esse intelligi debet; et non tantum apostolis, verum etiam episcopis et sacerdotibus. Istis enim et claves et potestas a Domino data est, ut non solum Ecclesiam, sed et cœlos aperiant aliis, CLXV, 211 214.

CYPRIANUS (S.) Carthaginiens. episc. — Petrus enim cui oves suas Dominus pascendas tuendasque commendavit, super quem posuit et fundavit Ecclesiam, aurum sibi esse et argentum negat, sed esse se dicit gratia Christi divitem esse fide ejus et virtute locupletem quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloriæ bonis spiritualibus abundaret, has opes, has divitias possidere non potest virgo quæ se divitem sæculo mavult esse quam Christo, IV, 449.

Sanctus Cyprianus illud penitus in mente præconceptum habuit, apostolos in quibus Ecclesia subsedit ac ædificata fuit, neutiquam fuisse alios aliis sejunctos, ab uno Christo seorsim sua jura, suam potestatem habentes; imo vero omnes et unumquemque in unum idemque corpus conflatos, ab eadem voluntate, in eadem virtute, ad unum finem convenisse, unumque Petrum esse totius corporis caput apostolici, unitatis centrum et fastigium; non tantum ergo unum esse apostolici collegii caput, sed et unam apostolicam personam. Hinc dicit : « Petro primum Dominus, super quem fundavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit ut id solveretur, in cœlis quod ille solvisset in terris. » III, 1114.

Unde ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit : hoc erant utique et apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur et primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes et grex unus ostenditur, qui ab apostolicis omnibus unanimi consensione pascatur, ut Ecclesia Christi una monstretur, IV, 499, 500.

Quam unitatem firmiter tenere et vindicare debemus, maxime episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum atque indivisum probemus Episcopatus unus est, cujus a singulis pars in solidum tenetur, IV, 501.

In pluribus sancti Cypriani locis perspicitur principium unitatis sine primatu esse non posse. Quis enim ei primatum deneget a quo incipit unitas, et per quem Ecclesia una monstratur? Quemadmodum post Petrum non desiit unitas, ita nec primatus et principium unitatis, quod Christus auctoritate sua disposuit, quod eo consilio instituit ut Ecclesia una monstretur. Necesse est igitur ut unitatem, ita et principium et vinculum unitatis in Ecclesia perseverare. Unde existimari potest quanti fecerit Ecclesiam Romanam Cyprianus, quam arte affixus fuerit principio unitatis qui tanto unitatis amore accensus erat. Et adhuc totam suam mentem asseruit circa quæstionem Iudicis nostri, nam ad spiritualia etiam labefactavit potestatem Petri, nedum eam effunderet ad corporalia, nec Arianum, cum tunc ageretur fortissima quæstio de hæreticis rebaptizandis, circa quam summus pontifex Stephanus erronea spargebat, attamen licet acerbissime episcoporum jura defenderit, fortiter legitimum Romanæ Sedis primatum agnovit, IV, 494, 520.

Nec Petrus, quem primum Dominus elegit, et super quem fundavit Ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum quod Ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimæ quam Paulus vindicabat facile consensit, documenta scilicet nobis et concordiæ et patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando a fratribus et collegis nostris utiliter et salubriter suggeruntur, si sint vera et legitima, ipsa potius nostra ducamus, IV, 410.

Sanctus Cyprianus, Petro primum Dominus super quem ædificavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit ut id solveretur in cœlis quod ille solvisset in terris, III, 1114.

Dominus in Evangelio, cum eum loquentem discipuli derelinquerent, conversus ad duodecim dixit « Nunquid et vos vultis ire? Respondit ei Petrus dicens : Domine, ad quem ibimus? Verbum æternæ vitæ habes, et nos credimus et cognovimus quia tu es Filius Dei vivi. » Loquitur hic Petrus super quem ædificanda fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine docens et ostendens quia, etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen a Christo non recedit, et illi sunt Ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhærens Unde scire debes episcopum in Ecclesia esse et Ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in Ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos qui

pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia quæ catholica et una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique connexa et cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata, IV, 406.

FIRMILIANUS, Cæsareæ Cappadociæ episc.— Qualis vero sit error et quanta sit cæcitas ejus qui remissionem peccatorum dicit apud synagogas hæreticorum dari posse, nec permanet in fundamento unius Ecclesiæ, quæ semel a Christo supra petram solidata est. Hinc intelligi potest quod soli Petro Christus dixerit : « Quæcunque ligaveris, » etc., et iterum in Evangelio quando in solos apostolos insufflavit Christus dicens : « Accipite Spiritum sanctum, » etc. Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data est, et Ecclesiis quas illi a Christo missi constituerunt, et episcopis qui eis ordinatione vicaria successerunt, III, 1168.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa. — Cum Petrus apostolus servari adhuc in circumcisione legis consuetudinem vellet, Paulus ei in faciem restitit, eumque hac in re fuisse reprehensibilem dicit. Et hoc ejus studium, discipulis loquens, non solum culpam, sed, quod est majus, hypocrysim, id est simulationem nominat, dicens : « Cum venisset Petrus Antiochiam, ei restiti, quia reprehensibilis erat.» Et paulo post : « Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi. »

Item vero apostolorum primus cum multa discipulos admoneret atque a quibusdam detrahi de Pauli scriptis agnosceret, dixit : « Sicut clarissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. »

Ecce Paulus in Epistolis suis scripsit Petrum reprehensibilem, et ecce Petrus in Epistolis suis asserit Paulum in his quæ scripserat admirandum. Certe enim nisi legisset Petrus Pauli Epistolas, non laudasset. Si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis diceretur invenit. Amicus ergo veritatis laudavit etiam quod reprehensus est, atque ei et hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat quæ aliter quam debuerat sensit. Seque etiam minori fratri ad consensum dedit, atque in eadem re factus est sectator minoris sui, ut etiam in hoc præiret, quatenus qui primus erat, in apostolatus culmine, esset primus et in humilitate. Tunc ne increpationis verba dedignaretur audire, omnia dona quæ acceperat quasi a memoria repulit ut unum fortiter humilitatis donum teneret, LXXVI, 1002, 1003.

HIERONYMUS (S.), presbyter Stridonens. — Nota est ejus epistola ad Damasum papam; verba et sensum attendamus : « Quoniam vetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam et desuper textam, minutatim per frusta discerpit ; et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacus contritos, qui aquam non habent difficile ubi fons signatus et hortus ille conclusus sit possit intelligi ; ideo mihi cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam ; inde nunc meæ animæ postulans cibum unde olim Christi vestimenti suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis et interjacens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. « Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ. » — Profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum servatur hæreditas. Ibi cespite terra fecundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert. Hic obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant. Nunc in Occidente Sol justitiæ oritur ; in Oriente autem Lucifer ille qui ceciderat supra sidera posuit thronum suum : « Vos estis lux mundi, vos sol terræ, » vos vasa aurea et argentea ; hic testacea vasa vel lignea virgam ferream et æternum opperiuntur incendium. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A sacerdote victimæ salutem, a Pastore præsidium ovis flagito. Facessat invidia, Romani culminis recedat ambitio, cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior. Super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio. . . . non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, antichristi est.

Quamobrem obtestor Beatitudinem tuam per crucifixam mundi salutem homousian Trinitatem, ut mihi epistolis tuis sive tacendarum sive dicendarum hypostaseon datur auctoritas, XXII, 355 358.

HENRICUS Augustodunens. presbyt.— Petrus respondit pro omnibus : « Quia tu es Christus Filius Dei vivi. » Et Dominus fidem ejus beatificavit, quam non, inquit, carnalis progenies sed Pater meus tibi revelavit. Et ideo nomen tuum Petrus mutabo, super petram fidei tuæ quoque Ecclesiam meam fundabo, adversus quam infernales portæ non prævalebunt, nec flumina persecutionum eam subvertere poterunt, teque facio vitæ ostiarium, dans tibi claves regni cœlorum, sitque tibi potestas collata ut quæ in terris a te fuerint ligata in cœlis etiam permaneant nexibus implicata, et quæ a te super terram fuerint resoluta, in cœlis etiam sint a vinculis tuta, CLXXII, 970.

Quamvis sacerdotium transcendat regnum, tamen ob pacis et concordiæ vinculum monet evangelica et apostolica auctoritas regibus honorem in sæcularibus negotiis duntaxat deferendum, « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, » etc. Ergo in his quæ ad regni jus pertinent oportet et populum regibus parere; sed in his quæ ad jus divinæ legis spectant Deo placere. Sic Sebastianus, sic Mauritius, etc. « Ecce duo gladii hic. » Dominus verba discipulorum sua auctoritate roboravit, quia ad regimen Ecclesiæ in præsenti vita duos gladios necessarios præmonstravit, unum spiritualem scilicet verba Dei, quo sacerdotium utitur ad illuminandos peccantes; alterum materialem, quo regnum utitur ad puniendos in malis perdurantes. Necesse est enim ut hos regalis potestas subigat gladio materiali, qui legi Dei rebelles non possunt corrigi stola sacerdotali, CLXXII, 1266, 1267.

Rex, sive sæcularis dignitas sæculares tantum dignitates, sicut sunt ducatus, præsidatus, comitatus, debet et potest dare ; sola autem Ecclesia debet spiritualia spiritualibus personis commendare. Si objicitur quod Valentinianus imperator ad Ambrosium dixerit : « Ego tibi commendo corpora, Deus autem animas, » sciendum est quod Ambrosius prius judex provinciæ fuerit; accepto autem canonice episcopatu rex provinciæ curam ei insuper delegavit quem morem adhuc in aliquibus Ecclesiis novimus observari, nempe episcopum utriusque, episcopatus videlicet et ducatus, curam gerere : quod tamen scimus sacerdotibus Christi minime congruere, quia « nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis, » CLXXII, 1228.

Dominus noster Jesus Christus, verus rex et sacerdos secundum ordinem Melchisedech sponsæ suæ leges et jura instituit ; et ad hanc gubernandam non regnum, sed sacerdotium constituit. In quo Petrum apostolum præfecit, cui et dixit : « Tu es Petrus, » etc. Hanc potestatem sacerdotii Petrus a Domino accepit, hanc successoribus suis reliquit. Sicut ergo a tempore Moysi usque ad Samuelem sacerdotes populo Dei præfuerunt, ita a tempore Christi usque ad Silvestrum soli sacerdotes Dei Ecclesiam rexerunt. Qui ab eis optimis moribus et legibus optime erudiebatur ; a regibus vero undique impugnabatur qui eam a cultu veritatis modis omnibus avertere et ad culturam dæmonum convertere, imo compellere nitebantur. Postquam autem lapis de monte sine manibus abscissus, ab ædificantibus murum iniquitatis quidem reprobatus, a Deo autem et in caput anguli levatus, in montem magnum excrevit, et universam terram sua magnitudine implevit, mox mutavit tempora et transtulit regna ; cœpit quoque altitudo regni coram Christo pedibus incurvari, ac fastigium imperii in conventu Ecclesiæ inclinari. Persecutionis nempe tempus, Deus pacis, sacerdos magnus, tempore pacis permutavit ; ac rebelle imperium paganorum rex magnus super omnes deos transtulit in regnum Christianorum.

Constantinus itaque princeps principum regni per Sylvestrum principem sacerdotum Ecclesiæ ad fidem Christi convertitur, et totus mundus novo ritu christianæ religionis induitur, qui Constantinus Romano pontifici coronam regni imposuit, et ut nullus deinceps romanum imperium absque consensu Apostoli subiret imperiali auctoritate censuit. Hoc privilegium Sylvester a Constantino accepit, hoc suis successoribus reliquit. Cumque sacerdotii cura et regni summa in Silvestri arbitrio penderet, vir Deo plenus intelligens rebelles sacerdotibus non posse gladio verbi, sed gladio materiali coerceri, eumdem Constantinum assumat sibi in agricultura Dei adjutorem, ac contra paganos, Judæos, hæreticos Ecclesiæ defensorem : cui etiam concessit gladium ad vindictam malefactorum, coronam quoque imposuit regni ad laudem bonorum. Abhinc mox cœpit Ecclesiæ reges vel judices propter judicia sæcularia habere, qui paganos Ecclesiam infestantes, vel alios ejus hostes eam impugnantes acriter propulsarent ; intus vero divinis legibus rebelles pœnarum terrore Ecclesiæ subjugarunt. Ad reges ergo pertinent sola sæcularia judicia. Unde cum quidam episcopi suas

coepiscopos in causam coram Constantino imperatore posuerent, ille sciens ad jus suum non pertinere, respondit : « Ite quia Christi estis et ipsi de hac re inter vos videte; ego non ero judex vester, » CLXXII, 1263, 1264.

IVO (S.). Carnotens. episc. —In Novo Testamento post Christum Dominum, a Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum : « Tu es Petrus, etc. » Hic ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri vero apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt. Ipsumque principem eorum esse voluerunt; qui etiam jubente Domino, in toto orbe terrarum dispersi Evangelium prædicaverunt. Ipsis quoque decedentibus, in loco eorum surrexerunt episcopi, quorum ordinatio prætexato fieri debet ordine et modo. Quos qui recipit et verba eorum, Dominum recipit; qui autem spernit eos, eum a quo missi sunt et cujus funguntur legatione spernit, et ipse indubitanter spernetur a Domino. Petri sedes est cœlesti beneficio Romana Ecclesia quam Petrus et Paulus suo martyrio consecrarunt..... Dedit episcopis Christus potestatem, dedit et principatum multo perfectiorem principatibus terræ. aut numquid justum vobis videtur, si cedat spiritus caro, si a terrenis cœlestia separentur, si divinis præferantur humana? Prædicationis evangelicæ sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret, et ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exsortem se mysterii [al.] ministerii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate discedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum id quod ipse erat voluit nominare, dicendo : « Tu es Petrus, etc., » ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret hanc Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ inferi contra illam prævalerent. Quicunque ab unitate fidei vel societatis Petri apostoli quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possunt cœlestis regni ingredi. Romana Ecclesia vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis, CLXI, 322-330.

LACTANTIUS Firmianus.— Cum jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit; et editis quibusdam miraculis quæ virtute ipsius Dei, data sibi ab eo potestate faciebat, convertit multos ad justitiam. Deoque templum fidele ac stabile collocavit. Quare ad Neronem delata, cum animadverteret non modo Romæ, sed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum, et ad religionem novam, damnata vetustate transire, ut erat exsecrabilis ac nocens tyrannus prosilivit ad excidendum cœleste templum, delendamque justitiam, et primus omnium persecutus Dei servos, Petrum cruci affixit, nec tamen habuit impune; respexit enim Deus vexationem populi sui. Dejectus itaque fastigio imperii ac devolutus a summo tyrannus impotens nusquam repente comparuit; ut ne sepulturæ quidem locus in terra tam malæ bestiæ appareret, VII, 195, 196, 197, 303, 438, 589, 619, 621.

LEO MAGNUS (S.), papa.—« Beatus es, Simon, etc., » id est ideo beatus et, quia Pater meus te docuit, nec opinio terrena te fefellit, sed inspiratio cœlestis instruxit; et non caro, nec sanguis, sed ille me tibi, cujus sum Unigenitus, indicavit; « et ego dico tibi, etc., » hoc est sicut Pater meus tibi manifestavit divinitatem meam, ita ego notam tibi facio excellentiam tuam, « quia tu es Petrus, » id est, cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum; tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mea participatione communia. « Super hanc petram, » etc., super hanc, inquit fortitudinem æternum exstruam templum, et Ecclesiæ meæ cœlo inserenda sublimitas, in hujus fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est, et sicut confessores suos in cœlestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. « Tibi dabo, » etc. Transivit quidem etiam in apostolos alios jus istius potestatis, sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma proponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut ligaverit aut solverit, LIV, 429, 430.

Instante autem passione sua Dominus, quæ discipulorum suorum erat turbatura constantiam, inquit, « Simon, Simon, ecce Satanas, » etc. Commune erat omnibus apostolis periculum de tentatione formidinis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro Petri fide proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur. Nam et post resurrectionem suam Dominus beato Petro apostolo post regni claves ad trinam æterni amoris professionem mystica insinuatione ter dixit : « Pasce oves meas, » etc., quod et nunc procul dubio facit, et mandatum Domini pius pastor exsequitur, confirmans nos exhortationibus, et pro nobis orare non cessans, ut nulla tentatione superemur. Cum itaque tantum nobis videamus præsidium divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritis et dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi, redemptori nostro Jesu Christo, quod tantam potentiam dedit ei quem totius Ecclesiæ principem fecit, ad gloriam nominis sui, LIV, 431, 432.

Observandum quod, licet sanctus Leo dicat de sancto Petro et de sancto Paulo : « Isti enim sunt viri per quos tibi Evangelium Christi, Roma, resplenduit; isti sunt sancti patres tui verique pastores, LIV, 422, attamen *col.* 423 sedem episcopalem uni Petro tribuit, « per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideret religione divina quam dominatione terrena, » sedem, inquiens, episcopalem, uni Petro tribuit, ac per eam caput orbis Romam effectam tradit, cujus sedis causa toti orbi præsidet, adeo ut exinde latius præsideat religione divina quam dominatione terrena. Quibus concinunt illa Prosperi in carmine de Ingratis :

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honore
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis
Relligione tenet.

Hinc autem primatus, dignitas, atque auctoritas, quæ in totum orbem, etiam extra Romani imperii fines protenditur, ab imperiali urbe, cui episcopatus Petri fuit affixus, originem habere non potuit, ut quidam heterodoxorum adhuc hodie somniant. Quod dicitur quoque apud S. Leonem, LIV, 428 « quia illos (id est S. Petrum et S. Paulum) et electio pares, et labor similes, et finis fecit æquales, explicandum : 1° Voces : « Et electio pares » desunt in antiquissimis Vatic. Intelligitur, ut illas tamen explicemus. Electio ad apostolatum quo pares fuerunt Petrus et Paulus, quia a Christo uterque apostolus electus fuit; quod primatui nihil præjudicat; nam ut S. Leo tradidit, LIV, 149. « Unus Petrus eligitur qui..... omnibus apostolis præponatur; » Et LIV, 629, de apostolatu loquens ad quem omnes apostoli vocati fuerunt : « Hujus muneris sacramentum, inquit. ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocarit. Dein vero « similes et æquales » illos tradidit non potestate primatus, sed fine, id est, morte seu martyrio. Hoc autem notanda sunt in refutatione postillæ huic loco affixæ in editionibus Quesnellianis, in qua legitur : « Petrus et Paulus geminus oculus Ecclesiæ, alter alteri æqualis : Ipse etiam Quesnellus in opere inscripto : *La discipline de l'Eglise*, allatis illis S. Pauli apostoli verbis : « Nihil minus fui ab iis qui sunt supra modum apostoli » fatetur totam hanc æqualitatem respicere solum apostolatum, non vero primatum apostolatus : « En tout cela l'équalité ne regarde précisément que l'apostolat, non la primauté de l'apostolat. » Et hunc quidem primatum non meri honoris, sed præcipue potestatis ac jurisdictionis primatum esse; ipsi etiam Galli theologi cum catholica Ecclesia fatentur; unde et Leo, agnovit, LIV, 425. non merum honorem, sed honorem potestatis ex divinis præordinationibus Petro attributum, LIV, 428.

Ut autem totius generis humani redemptionis inenarrabilis gratiæ effectus per totum mundum diffunderetur effectus, divina Providentia Romanum regnum præparavit; cujus ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum undique gentium vicina et contigua esset universalitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confœderarentur imperio, et cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. Hæc autem civitas ignorans suæ provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur suscepisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem. Unde quantum erat per diabolum tenacius illigata, tantum per Christum est mirabilius absoluta. — Nam cum duodecim

apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum Evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus suscepissent, beatissimus Petrus, princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii, ut lux veritatis quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cujus autem nationis homines in hac tunc urbe non essent? aut quæ usquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic conculcandæ philosophiæ opiniones, hic dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ veritates, hic confutandus dæmonum cultus; hic omnium sacrificiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum quidquid usquam fuerat variis erroribus institutum. Ad hanc ergo urbem, Tu, beatissime Petre apostole, venire non metuis,..... et silvam istam frementium bestiarum et turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior quam cum supra mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras sacerdotis ancillam. Numquid aut judicio Pilati, aut sævitia Judæorum minor erat, vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? vincebat ergo materiam formidinis vis amoris, nec æstimabas pavendos quos susceperas diligendos. Hunc autem intrepidæ charitatis affectum jam tunc profecto conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pascendis ejus quem diligeres ovibus cibum, quo ipse eras opimatus, impenderes.

Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, tot experimenta virtutum. Jam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras; jam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta fundaveras; jam Pontum, Galatiam, Asiam atque Bithyniam legibus evangelicæ prædicationis imbueras, nec aut dubius de proventu operis, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, tropæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis præordinationibus anteibant et honor potestatis et gloria passionis, LIV, 430 et passim.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — Cum S. Leo et S. Maximus Petrum ac Paulum, pares, similes, æquales fuisse prædicant, adeo ut statui nequeat uter alteri sit præponendus, non de dignitate et potestate, qua uterque fuisse Petrum fatetur Paulo potiorem; sed de mira electione, de virtute, de merito, de martyrii gloria est intelligendum, LVII, 111, 112, 113, 114, 115.

Sanctus Maximus in homilia 72 visus est olim Ecclesiæ unitatem capitis scidisse, cum claves supremam potestatem significantes diviserit, cum unam Petro concesserit, Paulo alteram. Verum prorsus aliena a mente Maximi censenda est hujusmodi interpretatio. Qui enim oratorem agebat, et ante modo admirabilem Petri de Christi divinitate confessionem extulerat, modo ejus electionem ad fundandam, erigendamque Ecclesiam, alios fortitudinem in obeundo crucis supplicio commendaverat; et cum multa etiam de Paulo disseruisset, præcipue quomodo de persecutore Ecclesiæ doctor factus fuerit, quibusve luminibus illustratus, a duplici clavi novum dicendi argumentum assumpsit. Præmittit Maximus apostolos omnes parem apud Dominum sanctitatis gratiam obtinuisse, eo quod omnes ad idem veritatis propaganda opus electi atque vocati fuerint. Verumtamen Petrum et Paulum cæteris eminentiores prædicat, quod eos potioribus muneribus ac privilegiis Christus cumulaverit. Et ut quod sibi proposuerat probaret Maximus, duplicem clavem, duplicem rem significare excogitavit; unam nempe supremam regendi potestatem, alteram cœlestium veritatum docendarum scientiam. Nam « Petro, inquit Maximus, sicut bono dispensatori clavem regni cœlorum dedit, Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit, ut scilicet quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem, ut quorum corda Paulus patefecit doctrina verborum, eorum animas recipiat Petrus in regna cœlorum. » Tantum vero abest ut Maximus Ecclesiæ regendæ primatum Petrum inter et Paulum dividere voluerit, quod unitatem potius capitis et præeminentiam Petri docere professus est. Cum enim certum sit per solam fidem haberi accessum ad Deum, fidemque gigni ex auditu, scientia est prima dispositio, ac veluti clavis quæ infidelium peccatorumque corda reserat, eaque lumine ac virtute gratiæ perfundit. Quoties ergo ad doctrinam atque legem Dei confirmati fuerint homines, tunc eis præsto est clavis potestatis, qua a peccatis absolvuntur, et capaces æternæ hæreditatis fiunt; præcedere enim debet verbi divini ministerium quemcunque tramitem ad salutem. Primum igitur officium scientiæ est præstare lumen, quo credenda conspiciuntur; largiendi autem criminum veniam munus est superioris potestatis a Deo traditæ; illa præparat animas; hac dispositis paratisque fidelibus cœleste aperit regnum. Quod autem hæc, et non alia fuerit sancti Maximi doctrina, ex his etiam constat quod interioris fidei fundamentum requirat, et in ea sancte perseverantibus Dei favendi possessionem polliceatur. « Ambo igitur, ait S. Maximus, claves » Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ; divitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est, « In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ. » Appellat etiam Maximus hoc reserandæ veritatis munus non clavem absolute, sed quodammodo ut intelligatur se allegorice loqui, et alienum esse a facienda bicipite Ecclesia Christi; quod aliqui scriptores posteriorum temporum injuriose nimis ei affinxerunt. Novit ergo sanctus Maximus in Petro personalem primatus prærogativam in clavibus ei a Christo traditis expressam, nec cum Paulo communem fecit, cui dixit commissam fuisse sapientiæ et mysteriorum Dei dispensationem, ad quam vocati sunt cæteri apostoli, sed super illos doctrina supernisque irradiationibus Paulus excelluit, LVII, 401, 402, 403, 404.

NICOLAUS I, papa. — Principatum divinæ potestatis quod omnium conditor electis suis apostolis largitus est, super solidam fidem apostolorum principis Petri soliditatem constituens ejus egregium, imo primam sedem deliberavit : « Tu es Petrus, » etc., Petrus denique a petræ firmitate, quæ Christus est, structuram universalis Ecclesiæ inconcussam, et fidem robore solidatam, ita precibus suis munire non cessat, ut errantium vesaniam rectæ fidei norma reformare festinet, necnon intrepide eam consolidantes remunerare procuret; quatenus portæ inferi malignorum utique spirituum suggestiones, atque hæreticorum impetus, non prævaleant ejusdem Ecclesiæ unitatem refringere, CXIX, 773.

Postquam B. Petro principi apostolorum Dominus, ligandi atque solvendi in cœlo et in terra potestatem tribuit, et januas regni cœlestis reserandas concessit supra soliditatem fidei suam sanctam dignatus est stabilire Ecclesiam : « Tu es Petrus, » etc. Ad quam promissionem sanctæ apostolicæ institutionis cœmento cœperunt hujus fundamenta ex pretiosis succrescere lapidibus, et annuente divina clementia, per studium structorum et apostolicæ auctoritatis sollicitudinem usque ad culmen insolubiliter perducta perpetualiter mansura sine sinistræ auræ impulsu consistere, cujus primatum B. Petrus merito promeruit. Post quem et hujus vicarii sincerissime Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, quæ recto ab itinere impedire assolent, dignius perceperunt, et in cura regiminis quam pro dominicis ovibus susceperunt, sollicite permanserunt. Inter quos et nostram parvitatem omnipotentis Dei misericordia connumerare dignatus est. Et quia universitas credentium ab hac sancta Romana Ecclesia, quæ caput est omnium Ecclesiarum, doctrinam exquirit, integritatem fidei deposcit, criminum solutionem qui digni sunt, et gratia Dei redempti exorant, oportet, etc... Constat enim sanctam Romanam Ecclesiam per beatum Petrum principem apostolorum, omnium Ecclesiarum caput esse, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus, quas secundum canonicas et synodicas sanctorumque Patrum sanctiones inviolabiliter atque irrefragabiliter retinere, exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpedierit occasione, proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius atque inconcusse retineatur, CXIX, 785, 786.

PASCHASIUS RADBERTUS (S.), Corbeiens. abbas. — Cum Dominus Jesus dixisset : « Quem dicunt homines esse Filium hominis, » mox subjicit « Vos ergo quem me esse dicitis; » vos, quia dii estis, quem me esse testamini? Mira et stupenda interrogatio; nam coram oculis eorum nihil aliud ipse quam homo apparebat, etiam se esse Filium hominis, quod vere erat, dicebat, et tamen ab eis aliud requirebat. Idcirco nequaquam dixerim quod de se requisierit illud quod ipse confessus est, quod coram oculis, et in eodem loco erat quod manu palpari poterat; sed occultum erat de quo quærebat, in quo et usque ad quid fundamenta Ecclesiæ erant facienda et fides omnibus commendanda. Unde mirabilis omnium et inaudita responsio beati Petri emicuit, ut totum quod erat in Domino cerneret et quod in Christo, qui Deus erat, siderat. . . . . « Beatus es, Simon Bar-Jona. » Sunt qui id accipiunt simpliciter, ut Simon Petrus filius Joannis juxta carnem intelligatur, secundum alterius loci interrogationem, « Simon Joannis, diligis me? » et vo-

lant id scriptoris vitio depravatum, ut pro Bar-Joanna corrupte Bar-Jona legatur, inde detracta syllaba. « Et ego dico tibi, qui tu es Petrus, etc. » Ac si patenter dicat non sermone casso et nullum habente effectum operis, sed dico tibi ego, cujus dixisse fecisse est, quia verbum meum omnipotentia plenum est, « Quia tu es Petrus, » quod a petra derivatum est nomen, id est a me super quem ædificatur omnis Ecclesia. Non enim, ut quidam male putant, Petrus fundamentum est totius Ecclesiæ, « Quia fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. » ...... Et notandum quod non hic primum ei hoc impositum est nomen, sed longe supra, juxta Joannem, ubi adduxit eum Andreas ad Christum. « Tu es, inquit, Simon Joannis, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. » Et non dixit, tu vocaberis Petrus, quo jam vocatus erat nomine, sed ait signanter : « Tu es Petrus et super hanc petram, » a qua petra factus est. « ædificabo Ecclesiam meam. » Non quod jam tam firmus esset, sed quod futurum erat ut fieret a Christo. Nathanael, pone eamdem prior confessionem tenuit cum ait : « Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel. » Sed ille adhuc interrogantis affectu ac dubitantis, videre quærere magis quam firmare et hoc ipsum quia visus est sub ficu. Petrus autem talem ac tantam expressit de corde confessionem ut ejus confessio sit omnium apostolorum. Et sicut simul omnes interrogarentur, ita in eo omnium est responsio una, supra quam fundatur Ecclesia, et contra quam portæ inferi non prævalebunt. Quia seu dicas contra hanc fidem eas non prævalere, seu dicas contra Ecclesiam, quæ hac fide supra Christum fundata est et firmatur, unum est, eo quod nec fundamentum dissolvitur, nec fides talis tantaque infirmatur, nec Ecclesia inter innumeras aurarum tempestates nec ventorum impulsionibus subvertetur.

« Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, » vel sicut habent nonnulli codices; « non prævalebunt ei, » recte quæritur, cui ei? vel adversus quam? Utrum adversus Petram super quam ædificatur Ecclesia Dei, aut ei Ecclesiæ non prævalebunt quam ædificat Christus supra petram quia id non exprimit manifeste, tamen indubitanter credendum est; quia nec adversus petram, supra quam ædificatur Ecclesia, nec adversus Ecclesiam quæ ædificatur supra hujus modi petram ; alioquim adversus quem portæ prævaluerint inferorum, ille neque petra dicendus est supra quam a Christo ædificatur Ecclesia, neque Ecclesia quæ super petram ædificatur, CXX, 557, 558, 559, 560, 561.

« Et quodcunque ligaveris super terram, » etc. Qui hanc sibi vult vindicare gratiam debet infirmitatem Petri in petra tenere, fidemque moribus et voce prædicare, deinde claves regni quas habet, easdemque claves non a se, sed a Domino et per Dominum, quasi cœlestis janitor custodire. Alias autem nisi judicia ejus maneant firma in Christo, quasi Deo judicante per ipsum, timendum ne contra ipsum qui ligat aut solvit prævaleant portæ inferorum, si injusto judicat et non secundum Dei verbum adversus quem autem portæ inferorum non prævaluerint, ipse juste judicat quia claves a Domino jam perceptas secum portat. Propter quod et aperit eis qui soluti fuerint super terram, ut sint soluti et liberi in cœlis. Et claudit eis, qui justo judicio ejus ligati fuerint super terram, ut sint quasi ligati in cœlo et judicati, CXX, 563.

PAULUS, diaconus. — « Tu es Petrus, » etc. Non nunc primum accepisse Petrum hoc nomen credendum est, sed potius tunc quando in initio Dominicæ prædicationis, per Andream ad Jesum adductus in magnum fidei suæ præsagium audivit ab eo : « Tu es Simon, » filius Joannis, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, ut hoc nomine modo appellaverit Dominus dicens. « Tu es Petrus; » non enim ait, tu vocaberis Petrus, sed « Tu es Petrus, » quod dictum fuerat antea. Sicut enim Christus dedit apostolis nomen, ut lux vel sal terræ vocarentur, ita huic egregio confessori suo qui Simon, id est obediens, antea vocabatur, ob robur invictæ fidei Petri nomen indidit, qui videlicet illi tenaci mente inhæsit de quo scriptum est : « Petra autem erat Christus. » Petra non per essentiam, sed per significationem; quemadmodum enim leo propter fortitudinem vel agnus propter innocentiam, sic etiam petra dicitur firmitatem qui operantibus in se turris est fortitudinis a facie inimici. « Et super hanc petram, » id est, super me quem ore tuo confessus dicens, « Tu es Christus Filius Dei vivi. » Ipse enim est lapis ille pretiosus in Ecclesiæ fundamento constitutus de quo Paulus ait. « Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, Christus Jesus. » Sive super hanc petram, hoc est, super hanc fidem qua me Filium Dei vivi confessus est, ædificabo Ecclesiam meam. « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam » Non hoc dixit de conditione temporali mortis, qua legimus cunctos pene apostolos martyrio consummatos, sed portas inferi vocat vitia atque peccata. Portæ namque inferi mortifera hæreticorum dogmata sunt, quibus imprudentes quosque illiciunt, et ad pepetuæ mortis damnationem pertrahunt, XCV, 1481, 1482.

« Quodcunque ligaveris super terram, etc. » Hæc solvendi atque ligandi potestas quamvis soli Petro a Domino collata esse videatur, omnibus quoque generaliter apostolis sub ejus persona collata est. Nam et post suæ resurrectionis nobilem triumphum, apparens illis omnibus aperte dixit : « Quorum remiseritis, etc. » Nam sicut interrogatis generaliter omnibus, Petrus respondet pro omnibus, ita et quod Dominus Petro respondet, in Petro omnibus respondit. Quin etiam omnibus episcopis ac presbyteris in Ecclesia idem officium committitur, ut videlicet agnitis peccantium causis, juxta modum culparum vel pœnitentiæ ligandi et solvendi exerceant potestatem. Ita duntaxat ut quod etiam hoc tempore in nonnullis sacerdotibus invenitur, nec eos qui insontes vel innoxii sunt damnent, nec illos qui merentur damnationem securos tanquam de solutione præsumant reddere, XCV, 1184, 1185.

« Tu es Petrus; » super hanc, inquit, petram, id est, super Dominum Salvatorem qui fideli confessori suo participium sui nominis donavit : « Portæ inferi non prævalebunt, etc » Portæ inferi tormenta et blandimenta persecutorum quæ a stabilitate fidei aliquos deterrendo, introitum æternæ mortis aperiunt. Multæ itaque sunt portæ inferi, sed harum nulla Ecclesiæ quæ supra petram fundata est, prævalet. Merito igitur cunctis Ecclesiis honorandus qui caput Ecclesiæ et qui firmissimæ petræ soliditatem secutus, inimicos Christi auctoritate S. Spiritus confudit, et infatigatæ patientiæ fortitudine triumphavit, nec inferni porta adversus eum prævaluit qui sibi portæ æternalis ingressum regem gloriæ confessus aperuit, XCV, 1463, 1464.

PETRUS (S.), apostolus et primus papa. — Beatus Petrus apostolus, princeps apostolorum et primus papa, primum sedit in episcopali cathedra Antiochiæ septem annos Et post ad expugnandum Simonem Magnum, Romam ingressus, Claudii anno secundo, in episcopali cathedra sedit annos viginti quinque, menses duos, tres dies. Qui uno eodemque tempore et die, videlicet. post passionem Domini anno XXXVIII, ultimo vero anno Neronis III Kalendas Julii cum Paulo martyrium consummavit. Hic duas Epistolas fecit, quæ canonicæ nominantur, in quarum prima, primo generaliter Ecclesiam instruit, explicans beneficia quibus nos divina pietas ad salutem vocare, vel dona quibus aliquando Judæos, nunc autem nos honorare dignata est. Postmodum vero diversas fidelium personas solerter hortatur, ne se tanta Spiritus gratia carnaliter vivendo, reddant indignos, ne qui regali ac sacerdotali vocabulo sunt insigniti, vitiorum malitia subacti, a condonatæ vel promissæ sibi nobilitatis gloria degenerent. Et primo liberos et servos, deinde mulieres et viros specialiter alloquitur; atque post interlocutionem generalis exhortationis, seniores quoque et adolescentes qualiter sese debeant gerere, ostendit. In secunda vero Epistola, quam eisdem scripsit, quibus et primam, eosdem miseratus, jam ut perfectiores ad majora et perfectiora multipliciter commonet et hortatur. Et Evangelium Marci fecisse dicitur, quia Marcus adjutor ejus fuit et filius de baptismo. Ordinavit autem episcopos tres, Linum et Cletum et Clementem, et presbyteros decem, et diaconos septem..... Quamvis Clemens in ordine Catalogi post beatum Petrum tertius invenitur, revera tamen sicut ipse in epistola scripsit Jacobo Hierosolymorum episcopo, post beatum Petrum, primus, nullo interposito, Romanæ sedis gubernaculo procul dubio tenuit; Linus autem et Cletus ideo velut successores Petri connumerantur, quia ipse eos in vita coadjutores sibi fecit, ut tanto melius ipse vacare posset orationi, CXXIX, 1151, 1152.

PETRUS LOMBARDUS. — Ex loco Epistolæ Pauli ad Galatas : « Dixi Cephæ coram omnibus, » etc. Porphyrius objicit Petrum a Paulo reprehensum, volens et illi erroris maculam, et huic procacitatis incutere et in commune ficti dogmatis accusare mendacium dum inter se Ecclesiarum principes dissiderent. Quod utique facit non intelligens quo sensu Petrus fuisset reprehensibilis, vel ei apostolus Paulus in faciem restitisse dicatur. Nam uterque recte sensit legem non esse tenendam, et in omni gente quicunque timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi, sed uterque cauta simulatione dispen-

sat, ille subtractionem, iste reprehensionem, ut et Judæis superbia et gentibus desperatio tolleretur. Non igitur vel Paulo vel eis cum quibus ante edens se ab eis postea separabat, Petrus vere reprehensibilis erat, nec eis Paulus procaciter resistebat. Paulus enim in Petro hoc reprehendere non potuit, quod ipse fecit nec arguere simulationem cujus et ipse reus erat, sed fuit hæc reprehensio non vera, sed dispensatoria; nec Petrus peccavit, nec Paulus procaciter arguit. Petrus autem, sicut legitur in Actibus apostolorum, auctor fuit hujus decreti, legem post Evangelium non esse servandam, qui post visionem lintei, ubi erant diversi generis animalia, ad Cornelium intravit, et cum gentibus comedit; qui etiam quæstionem de hac re solvit, ut videtur, Act, xv. Petrus itaque bene sensit de absolutione legis, sed simulavit pro timore Judæorum, ne occasione gentium a fide recederent, et sic perderet gregem suum. Simulavit autem Paulus pro simili metu, ut in circumcisione Timothei, et ipse qui coram ex voto nutrivit ut Nazaræi, in Cenchris ex lege caput totondit, CXCII, 110, 111.

RADBERTUS (S.), abb. Corbeiens. — « Et ego dico tibi, » etc., quod a petra derivatum est nomen, id est a me super quem ædificatur omnis Ecclesia. Non enim, ut quidam male putant. Petrus fundamentum totius Ecclesiæ est, « quia fondamentum nemo aliud potest ponere præter id quod positum est quod est Christus Jesus. » Licet super eodem fundamento primus, ac si caput Petrus recte positus credatur, tamen in ea petra, de qua nomen sibi ex dono traxit et super eam tota construitur et constabilitur illa cœlestis Jerusalem, id est supra Christum, ut forma permaneat in sempiternum. Nec igitur mirum si Petrus a petra dictus est eo quod firmus futurus erat per Spiritum sanctum firmitate fidei, cum et lux mundi dicitur esse, a lumine quod est Christus.... Et ideo nondum beatus erat in se Petrus, sed tantum modo in prædestinatione Dei, a quo non qualis tunc erat, sed qualis futurus erat, æmulatur a Domino.... Episcopi quibus a Domino eadem cum Petro potestas dimittendi peccata, etc., debent suam infirmitatem in Petro tenere, ipsumque esse eorum caput attendere, CXX, 562, 563.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Porro de Petro quod lapsus est, quod negare permissus est, nihilominus in dispositione Spiritus sapientiæ pium et pulchrum est. — Princeps quippe apostolorum Petrus destinatus fuerat, et huic specialiter magna post Christum potestas danda, vel jam data erat, dicente Christo Filio Dei vivi, quem confessus fuerat : « Beatus es, etc., Pasce, etc. « Tali et tanta præeunte evangelicæ veritatis auctoritate, Christianissimi imperatores post multa tempora, omnesque Ecclesiarum principes hoc censuerunt, et lege perpetua firmaverunt, ut sicut imperatori omnes præfecti vel judices, sic beato Petro, et secundum dignitatem ejus excellenti Romano pontifici cæteri subjecti sint ecclesiarum pontifices. Magnus honor, grandis celsitudo, ait autem ipse ejusdem honoris sive altitudinis auctor : « Qui major est vestrum erit sicut minor, et qui præcessor est sicut ministrator. » Item majores illos sive ministros magno ad clementiam informat studio, quod manifeste colligit ex factis ejus humillimis. Quando autem vel quomodo sciret homo positus in celsitudine honoris, in magna conscientia sanctitatis condescendere parvis, condolere miseris? Solus quippe Deus natura humilis, misericors et miserator est, imo ipsa humilitas, ipsa misericordia est. Homo quippe humilis sive misericors, non nisi ex accidenti est. Oportebat igitur prædestinato atque vocato ad tantam celsitudinem Petro apostolam causam subesse, et magnitudinem honoris ejus præire, unde illi humilitatis atque compassionis scientia jugiter posset accidere. Idcirco labi permissus est; idcirco usque ad triplicandam negationem derelictus est, pulchro et spectabili ordine sapientiæ, ut recte miremur omnes ejusdem sapientiæ periti spectatores, omnes apertos discretionis oculos habentes. Et hoc animadvertentes omnino expedire credimus eis qui præsunt tam propter semet ipsos quam propter eos quibus præsunt, quatenus ad humilitatem vel compassionem eruditi sint, per magnum et memorabile præteritæ infirmitatis experimentum. Aliter quippe infirmitates subditorum aut vix aut nullo modo supportare sciunt, CLXVII, 1638, 1639.

A ce sujet, l'auteur de la *Dissertation historique et chronologique des œuvres de Rupert*, s'exprime ainsi : « Rupert explique que quoique tous les apôtres aient reçu en commun le pouvoir de lier et de délier les pécheurs, cependant saint Pierre a été favorisé d'un privilége particulier, parce qu'il avait le premier confessé la divinité de Jésus-Christ. Ce privilége particulier accordé à saint Pierre consiste en ce que saint Pierre était destiné à être le prince des apôtres : *Princeps quippe apostolorum destinatus fuerat*. Il devait recevoir spécialement ou il avait déjà reçu une grande puissance que Jésus-Christ lui avait donnée en lui disant : « Vous êtes heureux, Simon, fils de Jona...., et moi je vous dis, etc. » Rupert rapporte encore ce que Jésus-Christ dit après sa résurrection au même apôtre : « Simon, m'aimez-vous plus que ceux-là? Paissez mes agneaux, paissez mes brebis. » Puis il continue ainsi : « Les empereurs chrétiens et les princes de l'Eglise, fondés sur l'autorité de cette vérité évangélique *tali et tanta præeunte evangelicæ veritatis auctoritate*, ont établi longtemps après, par une loi immuable, que comme tous les gouverneurs et les juges obéissent à l'empereur, de même tous les prélats des autres églises seraient soumis à Pierre et au Pontife romain, à cause de l'excellence de sa dignité. Voilà un grand honneur et une grande élévation : *Magnus honor, magna celsitudo*. » Les Cyprien, les Basile et les autres Pères, surtout dans les premiers siècles de l'Eglise, n'ont pas eu une telle idée du privilége particulier de saint Pierre; les Papes, même les plus saints, tel que saint Grégoire le Grand, ne l'ont point eue.... à cette réflexion on peut répondre que l'humilité faisait taire aux Papes leur droit; mais en fin de compte, tous, Papes ou Evêques, ne reconnaissaient pas moins la suprématie dans la personne des successeurs de saint Pierre. Et pour en conclure quelque chose de pratique, reconnaissons les prérogatives réelles de saint Pierre, qui ont passé à ses successeurs; reconnaissons sa primauté de droit divin; mais gardons-nous de dégrader ses collègues et ses frères dans l'épiscopat. Gardons-nous de croire que ceux-ci lui doivent la même soumission et la même obéissance que les gouvernements et les juges la doivent aux supérieurs et aux rois. Rupert semble adoucir un peu ce qu'il a avancé en ajoutant que celui qui a conféré une si haute dignité à saint Pierre lui a donné cet avertissement : « Que celui qui est parmi vous le plus grand devienne comme le moindre, et celui qui gouverne comme celui qui sert » Là, comme on voit, le but de Rupert, est de montrer que Dieu n'a permis la chute énorme de saint Pierre que pour le tenir dans l'humilité, dans le haut degré d'élévation où il avait dessein de le placer, et pour donner dans sa personne à tous ceux qui sont élevés au-dessus des autres un exemple frappant qui leur apprît à être humbles et à supporter avec bonté et compassion les faiblesses de ceux qui sont sous leur conduite, CLXVII, passim.

TERTULLIANUS, Carthagin. presbyt. — Si adhuc clausum putas cœlum memento claves ejus hic Dominum Petro, et per eum Ecclesiæ reliquisse, quas hic unusquisque confessus interrogatus et feret secum, II. 142. « Tota paradisi clavis tuus (o martyr) sanguis est. » II, 745 In ipso (Petro) Ecclesia exstructa est, id est per ipsum; ipse clavem imbuit. Ipse primus in Christi baptismo reseravit aditum cœlestis regni, quo solvuntur alligata retro delicta et alligantur quæ non fuerint soluta secundum veram salutem; et Ananiam vinxit vinculo mortis, et debilem pedibus absolvit vitio valetudinis. Sic et in illa disceptatione custodienda necne legis, primus omnium Petrus Spiritu instinctus et de nationum vocatione præfatus, Act. xv, 10, 11. Tunc sua sententia solvit quæ omissa sunt legis et alligavit quæ reservata sunt, II, 1025, 1026.

Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ petram dictum, claves regni cœlorum consecutum et solvendi et alligandi in cœlis et in terra potestatem, II, 34.

Nihil obstat supra dictis Petri privilegiis reprehensio quam subiit a Paulo, quod cum convixisset ethnicis postea se a convictu illorum separabat personarum respectu. II, 55, 56; nam in ista reprehensione sola quæstio fuit de lege antiqua, dum ostenditur quid ex ea custodiri convenerit; hoc fiebat ex parte Petri ob quamdam inconstantiam, ob personarum qualitatem, ob ambiguam tantum conversationem, nec ob aliquam divinitatis perversitatem, II, 474.

Ecclesiæ apostolicæ suos census per successiones deferunt; Romanorum Ecclesia Clementem a Petro ordinatum edit, II, 44, 45.

Petrus cæditur; tum ab alio cingitur, cum cruci astringitur, II, 151; Petrus passioni Dominicæ adæquatur, II, 49.

Septuagies septies juberis indulgere in persona Petri, itaque si et ipsos beatos apostolos aliquid indulsisse constat, cujus venia a Deo non ab homine competeret, non ex disciplina, sed ex potestate fuerunt, nam et mortuos suscitaverunt; quod Deus solus et debiles redintegraverunt quod nemo, nisi Christus; imo et plagas inflixerunt, quod noluit Christus, non enim decebat eum

sævire, qui pati venerat. Percussus est Ananias morte..., ut hoc ipso probaretur Christum et hæc facere potuisse, Tertull. II, 1024.

ZACHARIAS Chrysopolit. episcop. — « Respondens autem Jesus, dixit : Beatus es Simon Barjona, etc. » (S. Hieronym.) In Petro respondet omnibus mercedem veræ confessionis quasi dicat : Quod caro et sanguis revelare nequivit, Spiritus sancti gratia revelavit. Ergo ex confessione sortitur vocabulum, quia Barjona sonat « filius columbæ; alii dicunt quod Simon (id est Petrus), filius sit Joannis, ut illud, « Simon Joannis diligis me? » et volunt depravatum hoc esse vitio scriptorum, ut pro Barjoanna, id est pro filio Joannis, Barjona scriptum sit, detracta una syllaba. Joanna interpretatur, « Domini gratia » utrumque nomen mystice intelligitur quia et columba Spiritum sanctum et gratia Domini donum significat spirituale. Pater quippe filio columbæ revelavit, quia una est gratia Patris et Filii et Spiritus sancti. Barjona Syrum est et Hebræum : « Tu es Petrus, » etc. (S. Hieronym.) Tu dixisti me esse Filium Dei vivi, et ego cujus dicere facere est, dico tibi quia, etc. Princeps apostolorum, nunc Petrus, nunc Cephas dicitur, non sensu diverso, sed quam nos Latine et Græce petram vocamus, hanc Hebræi et Syri Cepham vocant. Merito accipit hoc nomen Petrus, quia in Petrum Christum credebat, et secundum metaphoram petræ dicitur ei : « Ædificabo Ecclesiam meam super hanc petram, hoc est super hoc fundamentum fidei, vel ita super hanc petram quam confessus es, id est super me ipsum. Hanc apostolus ait. « Fundamentum aliud nemo potest ponere, » etc. « Et portæ inferi, » etc. Peccata et doctrinæ hæreticorum sunt portæ inferi. Claves regni cœlorum ipsam discernendi scientiam potentiamque nominat, qua dignos recipere in regnum, indignos secludere deberet a regno. « Quodcunque ligaveris, » etc.... sensus est : quemcunque super terram, id est, dum vixerit, ligaveris eliminando ab Ecclesia, ligatus erit in cœlis, hoc est universæ Ecclesiæ quibus notum fuerit vitabunt illum. Vel ligatus erit in cœlis, id est cœlestis sententia confirmabit quod eum præsens Ecclesia vitet. Et quemcunque, dum vixerit, solveris ab excommunicatione reconciliando, solutus erit in cœlis, id est Ecclesiæ quæ hoc scientiam communicabunt ei; vel solutus erit in cœlis, id est cœlestis sententia confirmabit ut a præsenti Ecclesia recipiatur. Grandis honor, sed grave pondus.... Ideo Petrus claves regni cœlorum et principatum judiciariæ potestatis specialiter accipit, ut omnes credentes intelligant, quia quicunque ab unitate fidei et societatis illius semetipsos segregant, nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni cœlestis ingredi.... Hoc autem fit per ministerium episcopale in ordinatione presbyterorum, vel (quod verius videtur), cum animarum cura presbyteris injungitur, CLXXXVI, 285, 286, 287.

—

PARS SECUNDA.

ARTICULUS PRIMUS.— *Notiones de potestate pontificia temporali.*

Constantinus imperator, ut scitur, totus fuit ut offerret Deo oblata ut essent patrimonii jure attributa sanctæ Romanæ Ecclesiæ ejusque episcopo Petri successori, tanquam res Deo sacræ sub omnimoda potestate maximi pontificatus retinendæ ac disponendæ per Silvestrum ejusque legitimos successores. Jam recens baptizatus postquam Ecclesiam donativis munificentissime locupletasset concilium Romanum a sancto Silvestro pontifice indictum impensis necessariis piissime promovit. — Et eum indignum esse judicaret urbem Romam in qua monarcha totius Ecclesiæ, Christique in terris vicarius residebat, sæcularis principis imperio subjectam esse, non urbis Romæ duntaxat, sed totius fere Italiæ aliarumque provinciarum dominium etjuridictionem temporalem Silvestro ejusque legitimis in Petri Cathedra successoribus munificentissime donavit, VIII, 795.

Roma! Roma! jure mundi caput appellata est; domina et regina urbium. Fertur de eodem imperatore quod is Campum Martium cum admiratione inspiciens, sepulchrum Augusti Cæsaris, Forum Romanum, Jovis Tarpei delubra, thermas, porticus, amphiteatrum, Pompeii theatrum, circum maximum, etc., obstupuisse ac tandem dixisse : « Naturam omnes vires in unam urbem effudisse. » Verissime, etiam nunc de Roma dici potest : « Quemadmodum nihil in universa rerum natura mundo sic in terra Roma nihil melius, nihil præstantius inveniri potest, VIII, 827.

Magicus splendor de Roma non minor est hodie ac olim : « C'était le 8 décembre 1854! La ville éternelle était tout entière en mouvement, on accourait de toutes parts dès le matin, vers la place gigantesque de Saint-Pierre. Bientôt la grande basilique de Saint-Pierre était pleine de monde. C'etait chose inouïe qu'un semblable concours. Il y avait foule dans cette église immense; car Saint-Pierre, c'est l'immensité en longueur, largeur, profondeur et hauteur. Quand on y entre, l'œil se perd dans cette étendue, et plus on avance, plus on voit en quelque sorte l'espace reculer devant soi. Quand il n'y a que 30,000 personnes dans Saint-Pierre, on y est fort à l'aise dans la grande nef, et il n'y a personne dans les chapelles latérales. Or, ce jour-là, il y avait foule, et le sentiment de la reconnaissance envers Dieu domine partout. Mais les cérémonies saintes se préparent. Le Pape-Roi, Pie IX, entonne l'office d'une voix forte et majestueuse; il commence la messe, et après l'Évangile, après le chant du *Veni Creator*, se levant sur son trône, lit, malgré la plus vive émotion, le décret qui déclare dogme de foi l'Immaculée Conception de la Sainte-Vierge, ainsi conçu :

« Declaramus, pronuntiamus et definimus doctrinam quæ tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suæ conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris generis humani, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. »

A ce moment le canon du château Saint-Ange se fait entendre, toutes les cloches des 365 églises de Rome se mettent en branle, etc... Oh! c'était beau que d'être à Rome ce jour-là.

Ce triomphe de la papauté spirituelle, d'où néanmoins la temporelle n'est pas exclue, peut être mis en face avec le triomphe de la papauté temporelle de Boniface VIII. Ce triomphe spirituel vaut bien le triomphe de l'homme, le triomphe où ce dernier parut au milieu du grand jubilé de 1300, avec les doubles insignes de l'autorité spirituelle et temporelle, et répétant à haute voix : « *Ecce duo gladii; hic vides, o Petre, successorem tuum; tu salutifer Christe, cerne tuum vicarium.* » A ces deux spectacles l'Europe est accourue à Rome : « *Et hodie nunc* 8 *Junio* 1862, *in sancto Pentecostes die,* » on peut dire qu'un troisième spectacle universel de la Chrétienté se manifesta à Rome. Un journal religieux, le *Rosier de Marie*, daté d'hier, 7 juin, nous dit : « Pour trouver dans Rome un nombre d'évêques supérieur à celui de ce jour (depuis huit jours et chaque jour il en arrivait encore), il faut remonter jusqu'au IVe concile de Latran, sous le pontificat d'Innocent III. A aucune époque la Méditerranée n'a été traversée par des vaisseaux chargés de plus de 200 ecclésiastiques, comme l'était la semaine dernière un bateau à vapeur venant de Marseille. Les révolutions peuvent bien poursuivre toujours leur marche, mais Dieu sait, au milieu d'elles, rendre son Eglise plus forte et plus puissante. On combat la papauté avec violence, mais elle résiste toujours et devient de plus en plus inébranlable. Inutile, disons avec confiance de la combattre, l'œuvre de Dieu ne saurait être vaincue ni détruite. « *Quid fiet in posterum et nunc quoad dominium papæ temporale nescitur. Deus scit nunc tantum prœterita referamus; futuris Deus providebit. Amen.* »

AMBROSIUS (S.), episc. — In sermone contra Auxentium, XVI, 1012, magnanimum se ostendit in non tradendis basilicis. « Tu, Domine Jesu, inquit, uno momento mundum redemisti; Auxentius uno momento tot populos quod in ipso est, trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio. — Meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus. Cui bene præsens respondit lectio, « Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas? » id est non convenit paci et furori, non convenit Christo et Belial. Meministis enim quod lectum est hodie Nabothem sanctum virum possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi rex, succisis vitibus, olus vile sereret; eumque respondisse : « Absit ut ego patrum meorum tradam hæreditatem! » regem con-

tristatum esse, quod sibi esse alienum jus relatione justa negatum, sed muliebri consilio deceptum. Nabothe vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos Ecclesiam Christi?

Quid igitur a me responsum est contumaciter: dixit enim conventus: Absit a me ut tradam Christi hæreditatem! Si ille patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? Sed et hoc addidi: Absit ut tradam Christi hæreditatem patrum, hoc est hæreditatem Dionysii, qui in auxilio in causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgii confessoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium episcoporum! Respondi ego, quod sacerdotis est, faciat sacerdos; quod imperatoris est faciat imperator. Prius est ut animam mihi, quam fidem auferat.

At cui tradam? Præsens lectio Evangelii docere nos debet, quid petatur, a quibus petatur. Audistis nempe legi, quod cum Christus super pullum asinæ sederet, clamabant pueruli et moleste ferebant Judæi. Denique interpellaverunt Dominum Jesum, dicentes ut faceret eos tacere; respondit: « Si hi tacuerint, lapides clamabunt. » Deinque ingressus templum, ejecit nummularios et cathedras, et columbas vendentes in templo Dei... Semper ergo Christi laudes verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt hæretici, quia seditio commovetur; dicunt hæretici quia his mors parabatur; et vere mortem habent in laudibus Christi. Quomodo enim laudes ejus ferre possunt, cujus infirmitatem prædicant?

Garaseni præsentiam Christi ferre non poterant; isti pejores Gerasenis, nec laudationem Christi sustinere possunt. Vident pueros Christi gloriam concinentes, et irrident istam ætatulam fidei plenam, cum dicunt: « Ecce quid clamant. » Sed respondit iis Christus: « Si hi tacebunt, lapides clamabunt. » Hoc est fortiores clamabunt, clamabunt et juvenes, clamabunt et maturiores, clamabunt et senes, isti lapides ad illum jam solidati lapidem, de quo scriptum est: « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, » XVI, 1012, 1015; CLXIII, 678, 679.

ANASTASIUS, Biblioth. — Beatus Petrus apostolus et princeps apostolorum primus sedit cathedram episcopatus in Antiochia annos septem. Hic Petrus ingressus in urbem Romam sub Nerone Cæsare, ibique sedet cathedram episcopatus annos viginti quinque, mensem unum, dies octo.... Hic martyrio coronatur cum Paulo post passionem Domini annis triginta octo...

Vetustiores Romanorum pontificum Catalogi et libri Pontificalis codices plerumque titulum « beati » soli Petro præponunt; in hoc videntur respexisse ad Redemptoris eloquium: « Beatus es, Simon Barjona, etc. » Ad quæ respiciens Basilius scripsit quod S. Petrus beatitudinem longe ampliorem cæteris omnibus adeptus est. In Novo enim Testamento duo eo titulo cohonestantur, Deipara, quæ divino afflatu Spiritu dixit: « Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, » et Petrus Redemptoris voce. Hinc vera origo vocis « beatitudinis et beatissimi quæ Pontificibus Romanis tribuitur a Patribus et conciliis, sic ut antonomastice eo titulo designabatur Pontifex Romanus. Ex divina institutione cathedra est una, Petro uni tradita, in successores derivata; non admittit Petrus socium alienum. Super unum Christus ædificat Ecclesiam suam, ut unitatem manifestaret; unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Deus unus est, et Christus unus et una Ecclesia et cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare construi et sacerdotem novum fieri præter unum altare, unum sacerdotem non potest...

Petrum in hac cathedra Romana usque ad mortem sedisse, intelligendum est de auctoritate potestate ac præfectura gubernandi Ecclesias universas, non de ritu locali. Constat enim cum hanc cathredram septem annis administrasset cum Christiani omnes et Judæi, edicto Claudii. Roma expellebantur, Petrum etiam expulsum Hierosolymam rediisse; mortuo tamen Claudio Romam rediit et ibidem finivit vitam.

Character pastoris supremi et universalis est, ut infallibilis sit in grege universo pascendo, cum nullus ipsi superior ad eum dirigendum sit constitutus, præter ipsum Christum Jesum illi dicentem citra facultatem ullam censuræ ac potestatis ab altero supra ipsum exercendæ « Pasce oves etc., etc.., CXXVIII, 1004-1044. Paulus hic nominatur ut socius Petri, sed tantum in societate prædicationis, non in societate cathedræ quod notandum, etc.

Observandum, cum beato Leone Magno, non fortuitum ad Romam S. Petri adventum, sed divinæ Providentiæ consilio suaviter ac fortiter singula disponente, paratum fuisse. Sic etiam parata fuit, quasi vehiculum Evangelio in orbem universum perferendo, magnitudo atque unitas imperii Romani, et fœdera cum remotissimis terram tractibus a Romanis principibus inita. — Dispositio namque divinitus operi maxime congruebat, ut cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis — Nascente Domino, juxta vaticinia prophetarum dum terrarum orbis esset in pace compositus, et per eos Augusti annos quibus edictum vulgatum fuerat ab eodem Cæsare, ut describeretur universus orbis » ordinatio provinciarum sub uno principe non modo facilem aditum parabat designatis præconibus Evangelii, verum etiam ordiebatur in civili dispositione regionum, nexuque oppidatim per eas contexto, quoddam specimen ordinati sanctiorisque regiminis, paulo post contrahendi a pacis principe Christo Domino suis apostolis, eorumque successoribus in episcopatus Christiani hierarchia quam erat proxime fundaturus. Hanc artem divini consilii cum ante Leonem Magnum probe cognosceret princeps apostolici cœtus, et primus Ecclesiæ suæ hierarcha electus a Christo Domino Simon Petrus, orientis et occidentis præcipuis sedibus constitutis adjecit tertiam in Ægypto, unde meridionalium regionum tractus amplissimi legatos Christi reciperent, ad Indos usque ac Æthiopas potestatis suæ terminos prolaturos; quibus tamen omnibus, ut intelligerent cathedræ illius auctoritatem esse prælatam, quam ipse vivens ac moriens donasset privilegio suæ successionis in amplissima potestate, quanta fuerat sibi a Redemptore humani generis collata supra universos fidelium cœtus; hanc in urbe Roma figere voluit, caput orbis, et imperii pridem effecta, per Europam, Asiam et Africam, propagatis, unde facilius possent tum ipse, tum successores in quæcunque terrarum spatia suas leges perinde ac legationes transmittere. Famulabantur consilio divini operis non modo pax et ordinatio provinciarum ac census civium, et fœdera augusti cum remotissimis regibus, verum etiam bella, et victoriæ, itinera, partitiones provinciarum, militares expeditiones, coloniarum deductio, legionum transvectio, præsidum sortitio, ac universa propemodum gesta reipublicæ et Cæsarum consequentium. — Sive in Britanniam moverent Caius, Caligula et Claudius; sive in Armeniam Nero; sive in Judæam Vespasianus; sive Trajanus in Daciam, Parthiam et Mesopotamiam; sive Adrianus Barbaris restitueret ea quæ Trajanus ademerat; sive ipse lustraret, ejusque exemplo Antoninus, provincias, et crebris itineribus totum imperium redderet pervium; sive Romanis legionibus communiret; sive etiam maris et insulas continenti conjungeret, instructis in Italia classibus, Superi Maris, et Inferi, Ravennati ac Misenati; sive limites imperii firmaret collocatis exercitibus, Britannico, Cappadocico, Dacco, Germanico, Hispanico, Illyrico, Mauritanico, Mœsiaco, Rhetico, Sarmatico, Syriaco, spectandis in nummis Adriani, universa hæc Evangelii perferendi apparatus et comitatus erant, et adjumenta, non hominum vano consilio ad temporariæ tantum vitæ hujus bona largiente comparata, sed sapientiæ divinæ nutu ac potestate disposita ac ministrata Christi gloriæ et electorum saluti, cui omnem præsto esse creaturam, et servire nec cogitantem, atque etiam contra stimulum calcitrantem jubet. Quantum enim facilitatis conciliabatur missionibus apostolicis ex Urbe dirigendis a summo Ecclesiæ hierarcha in dissitas quascunque regiones frequens legionum transvectio, magistratuum majorum minorumque profectio ferme quotidiana ad provincias et copias regendas! hinc nondum, aut vix apostolorum principe martyrio coronato, Treviri, Lugdunum, Viennæ, Moguntinum, etc., episcopos accipiunt e Roma missos, Pothinum, Telesphorum, Severum, Crescentem, etc., CXXVIII, 1256, 1257.

Sancta ac universalis octava synodus, Constantinopoli celebrata habet in Dominicum sermonem quem Christus sanctis apostolis et discipulis suis dixit, quia, « qui vos recipit, me recipit, et qui vos spernit, me spernit; » ad omnes etiam qui eos secundum ipsos facti sunt summi pontifices in Ecclesia catholica dictum esse credentes, definimus neminem prorsus mundi potentum, quemquam eorum qui patriarchalibus sedibus præsunt inhonorare, aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos judicare; præcipue quidem sanctissimum papam senioris Romæ, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham..., sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum papam senioris Romæ, ac verba complicare ac componere, sub occasione quasi diffamatorum quorumdam criminum. Si quis vero aliqua sæculi potestate fruens vel potens pellere tentaverit præfatum apostolicæ cathedræ papam anathema sit .. Porro si synodus universalis fuerit congregata et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quævis ambiguitas et

controversia, oportet venerabiliter, et cum convenienti reverentia de proposita quæstione sciscitari et solutionem accipere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ pontifices, CXXIX, 159, 160.

Eorum vulnerum atque livorum quæ in membris hominis consistunt multos medicos protulit ars; hanc quidem passionem alio accipiente et alteram altero, et per experientiam amputante et medente; eorum vero quæ in membris sunt Christi et Dei Salvatoris, omnium nostrum capitis et sponsæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, unum et singularem præcellentem atque catholicissimum medicum ipse princeps summus, et fortissimus Sermo, et ordinator et curator, et solus ex toto magister Deus omnium produxit, videlicet papam senioris Romæ; propter quæ dixit Petro magno et summo apostolorum: « Tu es Petrus, etc.; Tibi do claves, etc... » Tales enim beatas voces non secundum quamdam utique sortem apostolorum principi solum circumscripsit et definivit, sed per eum ad omnes qui post illum secundum ipsum. Efficiendi erant summi pastores et divinissimi sacrique pontifices senioris Romæ transmisit; et ideo ab olim et primo tempore in exortis hæresibus et prævaricationibus eradicatores et interemptores malorum zizaniorum et labefactorum et penitus insanabiliter ægrotantium membrorum multi multoties facti sunt eorum qui sanctitatem et summam paternitatem summorum pontificum illic præcesserunt, CXXIX, 60, 61.

Stephanus VI successit Formoso. Bonifacius qui invadens sedem apostolicam tenuit eam diebus quindecim, non est numerandus inter pontifices; utpote qui velut homo nefarius jam antea bis gradu depositus primum a diaconatu ac deinde a presbyteratu in Romana synodo sub Joanne papa IX, damnatus fuit. Et quanquam uterque per vim, metum et tyrannidem sedem adepti fuerint, adeoque pariter intrusus intrusum expulerit, tamen Stephanus in numero et serie pontificum communi sententia numeratur, quia ad periculum schismatis avertendum, illum, quamvis homo scelestissimus esset, universus clerus approbavit, totaque Ecclesia catholica per Christi vicario et successore Petri agnovit. Pontificatum auspicatus est a sacrilegio illo quo corpus Formosi papæ exhumatum sacerdotibus vestimentis indutum, tribusque digitis mutilatum, in Tiberim projecit, omnesque ab eodem ordinatos iterato consecrari et ordinari præcepit. Sacrilegi pontificis facinus, quo a defuncto pœnam inique exegit, quove legitime collatos ordines contra Christi institutionem et Dei mandatum repetivit, novatores hæretici nostri temporis redarguunt et detestantur et merito; verum contra promissiones Christi Petro et Ecclesiæ factas propter illud factum impium male insurgunt et præmature nimis de victoria gloriantes triumphum agunt. Omnia enim quæ Stephanus contra Formosum dixit vel egit, homo furore percitus implens id quod exæstuans rabies suasit. Pontificia vero auctoritate legitime ursurpata nihil contra fidem vel bonos mores definivit. Unde hac in re violentam quidem tyrannidem in facto agnoscimus; errorem autem in fide per Stephanum pontificiam auctoritatem legitime usurpantem definitum vel approbatum fuisse constanter pernegamus, quanquam nihil Sedi apostolicæ præjudicaretur, si daremus invasorem non legitime electum, sed intrusum pseudopontificem in articulis fidei asserendis aberrasse, CXXIX, 855, 856.

Anno quo a nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misit papa Formosus in Angliam epistolas quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Edwardo et omnibus subjectis ejus.... Rex Edwardus sese emendavit, papam cum magna humilitate placavit; quod apostolico maxime placuit, et in sinum Ecclesiæ eum restituit, CXXIX, 845, 846.

ANASTASIUS papa. — Manichæos vero quos in urbe Roma invenimus et sequaces eorum nolite recipere, neque eis communicare, aut ullam cum eis habere participationem, priusquam ad rectam convertantur fidem, nec eorum male pullulentia semina quæ a nobis in urbe exstinguuntur, pessimis vobiscum radicibus seminentur vel germinentur. Plurimos vero eorum et suæ sequaces impietatis, atque illorum doctores investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit, quos potuimus emendare correximus. Et ut damnarent Manichæum cum prædicatione et disciplinis suis publica in Ecclesiæ professione et manus suæ subscriptione compulimus et ita de voragine impietatis suæ confessos pœnitentia concedenda levavimus. Aliquanti vero qui se ita demerserunt, ut nullum his auxiliantis remedium posset subvenire subditi legibus secundum Christianorum principum constituta, ne sanctum gregem sua contagione pollucrent, per publicos judices perpetuo sunt exsilio relegati, et omnia quæ tam in scriptis quam in occultis traditionibus suis habent profana vel turpia, ut nosset populus quid refugeret, aut vitaret, oculis Christianæ plebis certa manifestatione probavimus, adeo ut ipse qui dicebatur episcopus a nobis tentus proderet flagitiosa in suis mysteriis quæ teneret, sicut gestorum vos series poterit edocere, CXXX, 691, 692.

ANSELMUS, Lucens. episc. — In epistola quam Anselmus episcopus scripsit ad Wibertum antipapam, dictum Clementem III, il qua illum prævaricatorem ac superbum cognominat, inter alia subinfert: « Ut ergo de beato Gregorio patre nostro dicam (iste est Gregorius VII), quod de Cornelio scripsit beatus Cyprianus, factus est episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium, et, ut verius dicam, omnino omnium testimonio, de plebis quæ tunc oderat suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est cum locus Petri et gradus sacerdotalis cathedræ vacaret, quo occupato et de Dei voluntate atque omnium nostrum consensu ordinato, quisquis jam episcopus voluerit fieri, foras fiat necesse est, nec habet ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem Quisquis ille fuerit, licet multum de se jactans, sibi plurimum vindicans, profanus est, alienus est, foris est; et cum post primum secundus esse non potest, quisquis post eum, qui solus debet esse, factus est, jam non secundus ille, sed nullus est. » Sic loquitur S. Anselmus Lucens. episcop., vir litteris apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus, et quod omnibus majus est in Dei timore et sancta conservatione nominatissimus, adeo ut tam in vita quam post mortem referatur miraculis clarus. Ex Ekkeardo Uraugiens., CLIV, 952.

Patet, decursis sanctorum Patrum auctoritatibus, Latinorum scilicet et Græcorum, nihil juris imperatoriæ potestati in pontificum electione seu promotione ab eisdem attributum esse; imo ne qua laicalis potestas sibi quidquam in his vindicet, a quibusdam eorum sub anathemate, inhibitum fuisse, CXLIX, 462.

Sunt qui introducunt Gregorium et Ambrosium a sæculi principibus ad pontificatum promotos fuisse, quod falsum est. Sic enim in Gestis eorum describitur vel scriptum habetur de eorum electione vel promotione. « Gregorium, licet totis viribus renitentem, clerus senatusque et populus Romanus sibi concorditer pontificem delegerunt, at ille cum decretum generalitatis evadere nequivit, consensurum se tandem aliquando simulavit, et imperatori Mauricio, cujus filium ex lavacro sancto susceperat, latenter litteras destinavit, adjurans, ne unquam ascensum populis præberet, ut se hujus honoris gloria sublimarent. Sed præfectus urbis, Germanus nomine, ejus nuntium anticipavit, comprehensumque a deruptis epistolis, consensum quem populus fecerat imperatori direxit (ex Gestis Gregorii), CXLIX, 465.

Item in Gestis Ambrosii, LXXV, 581, 582. « Cum populus magis magisque acclamaret: Peccatum tuum super nos. Cumque ille videret suam intentionem nihil posse proficere, fugam paravit, egressusque noctis medio civitatem cum Ticinum se pergere putaret, mane ad portam civitatis Mediolanensis quæ dicitur Romana invenitur. Cumque inventus custodiretur, a populo missa relatione ad imperatorem Valentinianum, imperator hoc summo gaudio accepit quod judices ad se directi ad sacerdotium peterentur. » CXLIX, 465. Permulta hujusmodi ad confirmandam potestatem imperatoriam non sese immiscuisse directe ad electionem vel promotionem summorum pontificum, CXLIX, 446-466.

De numero vero annorum quibus hæc damnabilis consuetudo permansisse dicitur, ut sæculi potestas pro libitu pontifices promoveret, jure causari non potest. Nam de diversis consuetudinibus, illa potissimum sequenda est quæ cum originem sumeret, catholicos Patres suorum priorum Patrum vestigia sectantes auctores habuit, sicut Patres septimæ et octavæ synodi sæculi sunt statuta sanctorum Patrum, Romanorum pontificum et illi consuetudinem ab apostolorum temporibus per omnes ecclesias observatam. Ea vero perversitas quæ a sæculi principibus superinducta est, non præjudicat eidem sanctæ consuetudini quantalibet temporum obtinuerit curricula, CXLIX, 466-476.

BENEDICTUS, diaconus. — Legitur in illius Collectione capitularium: « Principes sæculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit; ut

qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, XCVII, 869.

« De rebus Ecclesiæ. » Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum, cui non solum habita conservare, verum etiam multa Deo opitulante conferre optamus; tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitus amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum et Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem aut jacturam patiantur, XCVII, 521 et 873.

« Scimus res ecclesiæ Deo esse sacratas; scimus eas esse oblationes fidelium et pretia peccatorum. Quapropter si quis eas ab ecclesiis quibus a fidelibus collatæ Deoque sacratæ sunt confert, procul dubio sacrilegium committit; charus enim est qui ista non videt. Quisquis ergo nostrum suas res Ecclesiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, suisque sanctis, et non alteri, dicendo talia et agendo talia. Fecit enim scripturam de ipsis rebus, quas Deo dare desiderat, et ipsam scripturam coram altari aut supra tenet in manu, dicens ejus loci sacerdotibus atque custodibus : « Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum ac parentum ac filiorum, etc., ad serviendum ex his Deo in sacrificiis, Missarumque solemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac clericorum eleemosynis et cæteris divinis cultibus atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.» Ponit etiam in ea alias conjurationes. Qui eas inde postea aufert, quid agit nisi sacrilegium? Si ergo amico quidpiam rapere furtum est, Ecclesiæ vero fraudare vel auferre indubitanter sacrilegium est. Unde et in sacris canonibus Spiritu Dei conditis habetur ita : « Si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere vel dare voluerit præter episcopi conscientiam vel ejus, cui hujusmodi officia sunt commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio anathema sit. » Absit enim ut rerum ecclesiasticarum cupiditate vel ablatione sacrilegi aut anathema efficiamus, aut talibus laqueis unquam devinciamur, quoniam sciemus anathematos homines vel sacrilegos non solum infames et a consortio fidelium, priusquam hæc per publicam satisfactionem ecclesiæ et episcoporum reconciliationem manusque impositionem emendent alienos esse, sed etiam a regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint non dubitamus. Ut ergo omnis suspicio a nobis cunctis sacerdotibus et omnibus Christi et sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, stipulas dextris in manibus tenentes easque propriis e manibus ejicientes coram Deo et angelis ejus ac vobis cunctisque sacerdotibus et populis circumstantibus nec talia facere nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere. Et hoc vobis omnibusque fidelibus sanctæ Ecclesiæ et nostris notum esse cupimus, quod cum his qui absque voluntate aut consensu vel datione rectoris illius ecclesiæ, cujus res juste esse debentur, et maxime proprii episcopi res ecclesiæ a regibus petere aut retentare, vel auferre, aut invadere vel vastare præsumpserint, nec in hostem nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad ecclesiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus, aut caballos vel reliqua pecora cum eorum pecoribus, aut pastum ire aut simul habitare vel manere, vel ullam participationem cum eis nisi pro emendatione, ante publicam emendationem et Ecclesiæ satisfactionem unquam scienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis una cum eis et nos et nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quod perit justus pro impio. Tales vero a nobis, si nos fideles habere vultis, segregate et in ergastulum sub publica pœnitentia redigite, et postulata concedite, XCVII, 789, 790.

BERNARDUS (S.), abbas. — Nec dulcius, nec amicabilius, inquit in epistola ad Conradum regem Romanorum, sed nec arctius omnino regnum sacerdotiumque conjungi seu complantari in invicem potuerunt, quam ut in persona Domini ambo hæc pariter convenirent, utpote qui factus est nobis ex utraque tribu secundum carnem summus et Sacerdos et Rex. Non solum autem sed et commiscuit ea nihilominus ac confœderavit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius; ita ut hoc genus hominum apostolica voce genus electum, regale sacerdotium appelletur. (I. Petr. II, 9.) In alia quoque Scriptura quotquot sunt prædestinati ad vitam, nomine omnes reges et sacerdotes nominantur (*Apocal.* I, 6; V, 10.) Ergo quæ Deus conjunxit, homo non separet; magis autem quod divina sanxit auctoritas, humana studeat adimplere voluntas; et jungant se animis, qui juncti sunt institutis. Invicem se foveant, invicem se defendant, invicem sua onera portent. Ait Sapiens : « Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur. (*Prov.* XVIII, 19.) » ...... Ad hunc locum Sugerius ait : « Cum gloria corporis Christi, videlicet Ecclesiæ Dei, regni et sacerdotii indissolubili unitate consistat, constat profecto quia qui alteri providet, alteri suffragatur, quoniam et temporale regnum per Ecclesiam Dei stare, et Ecclesiam Dei per temporale regnum proficere, omnibus discretis evidenter agnoscitur, CLXXXII, 440, 441.

S. Bernardus disserit de pontificiæ dignitatis et potestatis excellentia : « Age, indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem et alii cœli janitores et gregum pastores, sed in tanto gloriosius, quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos; tibi universi crediti, uni unus. Nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico episcoporum sed etiam apostolorum sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves : « Pasce oves meas. » CLXXXII, 751.

Dracones, inquis, me mones pascere, et scorpiones, non oves. Propter hoc, inquam, magis aggredere eos, sed verbo, non ferro. Quid tu denuo usurpare gladium tentes, quem semel jussus es reponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis : « Converte gladium tuum in vaginam. » Tuus ergo et ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret et is, dicentibus apostolis, « Ecce duo gladii hic; » non respondisset Dominus « Satis est » sed, nimis est, uterque ergo Ecclesiæ et spiritualis scilicet gladius et materialis, sedis quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exserendus; ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis et jussum imperatoris. »

Docet S. Bernardus utrumque gladium competere Ecclesiæ, et spiritualem scilicet et materialem. Sed illum ab Ecclesia, hunc pro Ecclesia exserendum; illum sacerdotis manu, hunc ejus nutu, sed manu militis et ad jussum imperatoris. His verbis utuntur longa serie politici (ut sectatorios sileam), imo theologi plures et canonistæ, qui olim (et etiam hodie) imperatoribus et principibus contra pontificem armatis navarunt operam; et cum alibi ferro decertaretur, illi non minus calamo rem egerunt. Contendunt illi non competere pontifici gladium materialem, sed ut supremum caput Ecclesiæ, posse imperatorem, utpote dignius et potentius Ecclesiæ membrum, simili ratione alios principes, ad hoc requirere, ut arma commodet Ecclesiæ, eamque contra hostes defendat; non vero propria auctoritate posse movere bellum. Et ad hoc nituntur præsenti loco S. Bernardi, ut qui velit, non manu, sed nutu tantum pontificis, jussuque imperatoris temporalem gladium exseri. Similia proferunt ejusdem verba ex epistola 256 ad Eugenium papam : « Exserendus, inquit, nunc uterque gladius, Christo denuo patiente, ubi et altera vice passus est. Per quem autem nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est evaginandus. De quo enim minus videbatur, ad Petrum dictum est : Reconde gladium tuum. Suus ergo erat, sed non sua manu utique educendus, etc., CLXXXII, 776-777.

CAROLUS MAGNUS, imper. — Nil profecto apud historicos tum veteres, tum recentiores, celebrius iconomachorum vesania per octavum Ecclesiæ sæculum. Inde enim Italia defectio ab Augustis Orientis, Romanæ Ecclesiæ dominatio, vicissitudo exarchatus, regni Longobardorum excidium, ac præcipue Carolingiorum regum initia et potentia, quæ iidem principi apostolorum eusque successoribus retulerunt accepta. Orthodoxa fides et traditio Patrum, hoc est imaginum sacrarum veneratio, impense commendantur Francorum regibus. Præcipue sancti Petri imago toto terrarum orbe celebratissima vindicanda piis his regibus inculcatur. Eam quippe Lau-

rum ore blasphemo se confracturum minitatus erat Gregorii II sub ipsa impietatis initia, his verbis : « Romam mittam, et imaginem sancti Petri confringam; sed et Gregorium illinc pontificem vinctum abduci curabo. » Idcirco prima in legatione ad Francorum principem Carolum Martellum adornata, claves Petri, symbolum scilicet potestatis aperiendi claudendive cœlorum regnum, misse tanto cum successu, ut, quod Carolo non licuit, filius ejus Pippinus, rex Carolinorum primus Petri auctoritate per vicarium seu successorem ejus, rex creatus sua cum filio Carolo Magno ac patricii, seu defensores Petri et ejus successorum, et peculiaris populi, Romanorum scilicet, et totius Romani ducatus incolarum designati, nihil antiquius, nihil sanctius habuerint, quam « clavigeri regni cœlorum et peculiaris ejus populi » defensionem atque exaltationem apostolicæ sedis. Id vero quantum cum fenore uterque rex fecerit, barbaræ tot gentes profligatæ, catholicæ fidei dilatatio, timorque ingens impiis illis angustiis incussus abunde docent.

Cæterum summam illam venerationem qua Carolus præ aliis sanctis principem apostolorum prosequebatur, Adrianus pro exemplo adhibuit in epistola ad Constantinum et Irenem, eosdem admonens ut, instar « Caroli regis Francorum et Longobardorum ac patricii Romanorum, » Petri patrocinium implorarent; namque ait : « Super omnes barbaras nationes, beato principe apostolorum Petro vobis comitante, eritis in triumphis imperantes victores, sicut filius et spiritualis compater noster dominus Carolus rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum, nostris obtemperans monitis atque adimplens in omnibus voluntates, omnis Hesperiæ occiduæque partis Barbaras nationes sub suis prosternens calcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans et suo subjiciens regno adunavit. Unde per sua laboriosa certamina eidem Dei apostoli Ecclesiæ ob nimium amorem p ura dona perpetuo obtulit possidenda, tam provincias, quam civitates, seu castella et cætera territoria, imo et patrimonia quæ a perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei apostolo cujus et jura esse dignoscebantur. Sed et aurum atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, seu alimoniis pauperum, non desinit offerendo, quatenus ejus regalis memoria non derelinquatur in sæculum sæculi. » Jam tunc ex his patet quod ad extremum octavi sæculi obliterata prorsus esset Græca dominatio Romæ. Duo scilicet complectebatur patriciatus, jurisdictionem qua reges Francorum utebantur ipsa in urbe Roma ex consensu pontificis populique Romani, ac defensionem Romanæ Ecclesiæ. Quibus addi omnino debet orthodoxæ fidei patrocinium, quod patriciatus præcipuum erat munus.

Quod verbo Carolus Magnus est pollicitus, comprobavit facto. Nam Leoni III pontifici necessaria fuit defensio quæ patricii Romanorum erat propria. Summa enim vis illi illata fuit media in supplicatione prope monasterium S. Silvestri in Capite; et hinc fugit in Franciam, et mox Carolus Romam venit, pax componitur et « Romani omnes generaliter an. 799 in vigilia S. Andreæ apostoli, cum nimio gaudio pontificem Leonem ex Francia reducem susceperunt. »

Hac occasione Carolum Magnum de improviso ac pene invitum corona imperiali redimitum esse auctores omnes veteres consensu affirmant. « Cum ad missam ante Confessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret, domnus Leo papa coronam capiti ejus imposuit, et a cuncto populo Romanorum acclamatum est : Carolo Augusto a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum vita et victoria. » Liber pontificalis (sect. 376), adjungit puram causam acclamationum omnis populi : « Universi fideles Romani videntes tantam defensionem et dilectionem quam erga sanctam Romanam Ecclesiam et ejus vicarium habuit, unanimiter altisona voce, Dei nutu atque beati Petri clavigeri regni cœlorum exclamarunt : Carolo Augusto, etc .. » Estque ergo certum quod ab scelere Romanorum memorato profectam fuisse imperatoriam Caroli Magni majestatem, et Leonem III institutorem fuisse hujus novæ dignitatis, coronam suscipere de altari ante sanctissimum Petri apostoli corpus. Unde cum Augusti numerantur ante anarchiam sæculi x, quam abstulit Magnus Otto Germanorum primus imperator, septem scilicet Carolinæ stirpis, Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Lotharius I, Ludovicus II, Carolus Calvus, etc., XC III, 490 505.

Deferbuit, inficiari non ausim, priscus ille ardor, qui annis amplius centum viginti, Pippinum, Carolum Magnum, eorumque nepotes erga principem apostolorum successoresque ejus inflammavit; attamen si imperatores a majorum exemplis descivere, certo discimus quod ab iisdem ad plenam renovatæ majestatis indolem assequendam, in ipso actu coronationis publice legi faciebant pactum confirmationis, seu diploma quo donationes et jura omnia sanctæ sedis confirmabantur, XCVIII, 505,506.

Capitularia regum Francorum, quibus instituta sacrorum conciliorum et decreta sanctorum Patrum sanxere reverentiam, quibus etiam Romani pontifices obtemperare se velle olim apud principes scripto profitebantur, quorum denique præsidio et auctoritate bona disciplina conservata est, in Ecclesiis Gallicanis, Germanicis, Italicis, etc. Hic consulenda sunt — Capitularia sunt leges partim ecclesiasticæ, partim mundanæ. Attamen Pippinus, Carolus Magnus et alii Francorum reges qui leges ecclesiasticas sive capitularia ad restaurandam disciplinam ecclesiasticam condidere, non sua præcise auctoritate id fecere, sed nutu et permissu episcoporum, approbantibus episcopis et conciliis. Imo pleraque eorumdem capitulorum auctoritate Romanorum pontificum condita fuisse, sunt qui hoc dicunt; at sunt qui hoc negant, hoc est qui dicunt capitularia quædam facta fuisse a principibus jure suo extra synodorum et conventuum ecclesiasticorum præsentiam; verbi gratia, Carolum Magnum jure regio istiusmodi leges sancivisse. At sunt qui omnino contrariam viam sequentes, evidenter abutentes verbis Christi Domini quibus claves regni cœlorum Petro et successoribus ejus promisit, omnem de rebus ecclesiasticis decernendi auctoritatem adimunt principibus, nec imperatorem, inquientes, nec regem, qua talis est, ullam ecclesiasticam jurisdictionem habere, et Carolum Magnum nihil juris in rebus vel personis ecclesiasticis sibi vindicasse. Hoc falsum esse nulli obscurum est, cum præcipue constet constitutiones ecclesiasticas episcoporum in consistorio principum examine solitas ævo Caroli Magni, et eorum confirmatione indiguisse ut valerent. Sane reges nostri tum putabant se terræ dominos esse, non vero episcoporum vice dominos, villicos ac ministros, quales eos facere voluisse videretur quidem nominatim Gretserus. Testis Carolus Calvus in epistola scripta ad Adrianum II papam, anno 871, in causa Hincmari episcopi Laudunensis (tom. II, 706). « Reges Francorum ex regio genere nati, inquit, non episcoporum vice domini, sed terræ domini hactenus fuimus computati; et ut Leo ac Romana synodus scripsit, reges et imperatores, quos terris divina potentia præcepit præesse, jus distrigendorum negotiorum episcopis sanctis, juxta divalia constituta permiserunt, non autem episcoporum villici exstiterunt. — Et sanctus Augustinus dixit : Per jura regum possidentur possessiones, non autem per episcopale imperium reges villici fiunt actoresque episcoporum, XCVII, 65-69, in Prolegomenis.

Ad confirmandam Francorum principum legumque Francicarum auctoritatem etiam in causis episcoporum urbis æternæ, sive illi actores essent, sive defensores, omitti non debet epistola Leonis papæ ad Ludovicum imperatorem, cujus fragmentum exstat apud Ivonem et Gratianum. At antea admonendum fuisse per ea tempora in urbe Roma judices imperiales, illic assidue morantes, ad deliberandas litigiosas contentiones, et regiam dignitatem semper fuisse Romæ suis continuis usque ad finem dierum Ludovici Pii. Itaque tunc quoties aliæ causæ, sive leves, sive graves incidebant, judicabantur a judicibus imperatoris. Quod si quis sibi injuriam factam esse quereretur, mittebatur pro tali negotio legatus ab imperatore qui diligenter examinaret rei veritatem. Cum ergo quidam Romani, male tractati a Leone papa fuissent contra legis ordinem, querelamque propterea suam adversus eum ad Ludovicum Pium, velut ad supremum dominum retulissent, isteque haud dubie Leonem redarguisset, missurumque se esse legatos scripsisset qui rei veritatem inquirerent, Leo ad eum rescripsit periturum se eorum judicio, rogans tamen principem ut viros sapientes et Deum timentes mittat · « Nos si incompetenter aliquid egimus, inquit, et in subditis justæ legis tramitem conservavimus, vestra ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio, quoniam si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certe non veritatis discipuli, sed quod dolentes dicimus erimus præ cæteris erroris magistri. Inde Magnitudinis Vestræ magnopere clementiam imploramus ut tales ad hæc perquirenda missos in his partibus dirigatis qui Deum per omnia timeant. . . . Et non tantum hæc sola quærimus ut examussim exagitent, sed sive minora, sive etiam majora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit quod ex eis indiscussum vel indefinitum remaneat, XCVII, 86, in Prolegomenis.

Huic sententiæ sunt contradicentes et dicunt, constans esse neminem a minori judicari posse, papam esse superiorem imperatore et omnibus regibus ac principibus,

eum nullius judicio præterquam divino esse obnoxium, et ipsum debere de omnibus judicare. At isti confundunt spiritualem Romani pontificis auctoritatem cum temporali, et causas ejus civiles non distinguunt a criminalibus, cum tamen maximum inter hæc omnia discrimen sit. Etenim ut fatendum est illum esse patrem spiritualem regum ac principum Christianorum, et ipsius personam judicari non posse a judicibus sæcularibus (id verissimum est ex quo in potestatem papæ pars magna Italiæ redacta est. Cum vero imperatoribus pontifex Romanus obediebat, persona ejus sicut et cæterorum fidelium e civilis potestatis judicio pendebat. Et si quis forte Romanorum pontificum perduellionis vel cujuslibet alterius facinoris publici, morte multandi, reus fuisset, principis auctoritate potuisset ad supplicium condemnari; hoc probari in promptu esset. Sed ut melius hoc appareat, attendendum est quod si, dum Romanus pontifex parebat imperatoribus, ab eorum jurisdictione et summa potestate ejus persona libera fuisset, quot inde secuta fuissent absurda. Hinc enim, nec personam cæterorum episcoporum omnium, quibus, ut ait S. Cyprianus (cum papa Ecclesiæ capite), episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur, quibuscunque facinoribus contaminaretur, a jurisdictione principum quibus subduntur, pendere inferendum esset. Quis vero talem sententiam defendet, cum Christus dixit : « Regnum meum, etc. » Non est discipulus super magistrum, etc.; Omnis anima potestatibus, etc.; Non est potestas, nisi, etc. » Unde corruit ista opinio, personam papæ ab imperatoribus judicari o im non potuisse). A judicibus sæcularibus, jam diximus, ita certum est, Romanorum pontificum causas civiles ad forum sæculare pertinuisse antiquitus, quandiu Romam in sua potestate habuerunt reges et imperatores, hoc est usque ad mortem Ludovici II imperatoris. Citantur exempla, XCVIII, 80, 81, 82, 83.

Capitularia, partim civilia, partim ecclesiastica sæpe erant; et erant regni leges. Porro lex fit consensu populi et constitutione regis. Consensu populi, hoc est, hominum principum, optimatum, procerum, episcoporum, abbatum, ducum, comitum. Unde tunc aderant consilio regum episcopi cum regni proceribus, qui omnes admittebantur in conventibus publicis qui a regibus indicabantur; in his sanctiones conciliorum examinabantur, res ad ecclesiasticam politiam ordinabantur et ad omnium utilitatem capitula seu leges promulgabantur omnium ordinum consensu.

Itaque postquam capitula constituta erant a principe, legebantur coram populo, et postquam omnes consenserant, novis illis capitulis omnes subscribebant. Sic omnes scabinei, episcopi, abbates, comites, manu propria subsignarunt capitula adjuncta (anno 803), ad legem Salicam. Sed quanquam certum sit capitularia condita fuisse a regibus in publicis regni conventibus, astante frequenti nobili virorum et magistratuum corona, est tamen fatendum non omnia in istiusmodi conventibus fuisse constituta, sed plurima etiam capitularia sumpta esse ex conciliis et synodis episcopalibus. Excerpta tamen illa capitulorum synodalium non semper fiebant in conventibus aut synodis publicis, sed cum delegatione principis, in privatis episcoporum virorumque ecclesiasticorum cœtibus, qui tum forte in comitatu erant, ut alicubi dicitur : « Capitula a domno Carolo et filio ejus ac sapientissimis ipsorum episcopis excerpta. » Scilicet tunc ea erat cura regibus, ut cum religionem Christianam salvam incolumemque esse vellent, moresque præterea Christianorum ad optimum exemplar componi, sanctissimarum institutionum capitula colligi facerent ex placitis antiquorum Patrum et canonibus conciliorum, eaque legis locum habere mandarent in omni regno Francorum. Negari tamen non potest quam multa capitularia a principibus nostris jure suo statuta fuerint extra synodum ac conventuum publicorum præsentiam, quæ postea illi, si res ita postulare videretur, in eisdem conventibus relegi a publico omnium consensu recipi procurabant, XCVII, 67, 68, 69, in Prolegomen.

Sequuntur capitularia innumera quæ videntur potius esse decreta conciliorum quam leges principum et regum. In omnibus fere sunt similes inscriptiones : « Karolus, gratia Dei rex regnique Francorum rector, et devotus sanctæ Ecclesiæ defensor, atque adjutor in omnibus apostolicæ sedis, » XCVII, 121-1084.

CLEMENS III, antipapa (WIBERTUS). — Clemens III, Guibertus de Corrigia antea vocatus, archiepiscopus Ravennæ ab Alexandro II factus, olim imperatoris Henrici IV cancellarius, et eo auctore in schismate Romanus antipapa creatus, contra Gregorium VII, et ejus successores Victorem III, Urbanum II et Paschalem II, eo imperante, sedit annos unum et viginti. Creatus Brixini in Noricis a triginta episcopis schismaticis, coronatus fuit Romæ ad S. Petrum an. 1084. Cardinales fecit viginti novem, episcopos quatuor, presbyteros decem. Obiit Romæ an. 1101. Sepultus Ravennæ in cathedrali Ecclesia, et non longe post corpus ejus exhumatum, jussu Paschalis II combustum est. Istud schisma fuit in Ecclesia Romana pessimum, et vicesimum tertium, CXLVIII, 826.

HENRICUS IV rex Natale Domini Romæ apud Sanctum Petrum celebravit, et transivit mox in Campaniam, et magnam Apuliæ partem cepit. Post hæc per legatos Romanorum rogatus ut pacificus rediret, Romam rediit, et ad portam Lateranensem castra ponens, omnes dedicitios accepit, ipsisque petentibus, ut, quia Hildebrandus ab ipsis abdicatus aufugerat, Wibertum, Ravennatem episcopum eis apostolicum præficeret, et eodem anno 1084, multis stipatus, cum magna gloria Romam intravit, ducens secum prædictum episcopum. Qui sequenti Dominica per multos pontifices, apostolico nomini dicatus, nomenque Clementis accepiens, reverenter est intronisatus. A quo rex cum regina imperiali nomine sublimatus est. Anno 1085, Moguntiæ synodus habetur, cui interfuit Henricus IV; ubi præsentibus legatis Romanorum, omnes episcopi rebelles imperatori judicantur deponendi, cæteri vero anathemate, ut videbatur, condemnantur, CLIV, 953, 954.

CONSTANTINUS MAGNUS. — Hic imperator dedit super corpora sanctorum Marcellini et Petri insulam Sardiniam cum possessionibus omnibus ad eam pertinentibus, CXXVIII, 1524.

Unde Sardiniam insulam iste princeps obtulit basilicæ SS. Marcellini et Petri a se conditæ in dotem ecclesiæ; et sic ista insula fuit juris et proprietatis Ecclesiæ Romanæ, CXXVIII, 1548.

In singulis S. Silvestri vitæ numeris Anastasius Bibliothecarius totus est ut enumeret dona per Constantinum Deo oblata ut essent patrimonii jure attributa huic sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ejusque episcopo Petri successori, tanquam res Deo sacræ sub omnimoda potestate maximi pontificatus retinendæ ac disponendæ per Silvestrum ejusque legitimos successores. Ne igitur sistamur ad singulos numeros, morosa perquisitione, eaque satis supervacanea, singulorum fundorum loca, nomina, censum, vicesque consectantes, placet annotare grandia patrimonia fundata fuisse a Constantino, sub nomine SACRI PATRIMONII, etc., CXXVIII, 1512, 1513, et 1591, 1592, 1593.

Cum episcopatum Romanum obtinuisset S. Sylvester, anno 314, qui fuit nonus Constantini imperatoris, Maximino et Licinio hostibus et persecutoribus orientalis Ecclesiæ devictis, Judæis seditionem moventibus, per Constantinum, eorum auriculas amputantem et rebellionis signum corpori illorum imprimentem, feliciter oppressis, toti orbi et imprimis universæ Ecclesiæ pax et tranquillitas concessa est. Qua obtenta, subito vastatæ Ecclesiæ exstrui, et ad mores corruptos emendandos sanctissimæ leges ab ecclesiastici et sæcularis imperii monarchis promulgari cœperunt. Et demum ad contumaciam schismaticorum Donatistarum terve quaterve in causa Cæciliani appellantium frenandam; ad incendium Arianæ hæresis exortum Alexandriæ restinguendum, ad Athanasii electionem contra Arianorum et Miletianorum factionem confirmandam, diversis locis ac temporibus Arelatense, Ancyranum, Neocæsariense, Alexandrinum, Laodicenum, Romanum, Nicænum, aliaque plura concilia indicta congregata ac celebrata fuerunt. Inter leges quas imperator adhuc catechumenus et baptismi expers piissime edidit ac promulgavit notatu dignissimæ sunt illæ quibus ingenuos, per tyrannum servituti subjectos in libertatem vindicavit; puerorum concubitos interdixit; parentum inopiæ in alendis et educandis prolibus succurrit; pœnam qua miserorum hominum vultus inscribebantur sustulit; Christianos exsules et ad metalla damnatos, Licinio devicto, revocavit; de gradu dejectos bonisque omnibus spoliatos restituit, quoque leges Juliam et Papiam adversus turpem fictum et sterilem cælibatum olim sancitas et contra verum sanctum atque fecundum Christianorum cælibatum, conversas abrogavit; denique qua ad Maximum Urbis præfectum de aruspicibus, ne privatas domos adirent, rescripsit, quippe qui ea occasione clandestinæ idololatriæ venena instillarent. Verum cum hoc suo decreto multorum animos graviter exacerbari ac fere seditionem concitari videret, specie mitigandæ seditionis, ad eumdem Maximum rescriptum priori contrarium edidit, quo aruspices, si fulgur tectum aliquod tetigisset, consulendos, sibique quod respondissent renuntiandum esse decrevit. Quamobrem ut ipse imperator disceret aliosque suo exemplo doceret, quanta cum Dei

o Tensa con;unctum sit religionem temporalis commodi causa dissimulare, Deo vindice permissum est, ut imperium ejus ante felicissimum, in summam infelicitatem relaberetur, ipsaque Neronia sæcula quibusdam recrudescere viderentur. Cum enim Licinium juniorem de rebellione suspectum occidisset, optimum deinde Crispum Cæsarem Christianum, præclaris victoriis auctum, rebus fortiter gestis vere magnum, castitate, cæterisque moribus insignem, quasi novercæ stuprum intentasset, una cum Fausta sua, multisque præterea spectatæ virtutis viris crudelissime interfecit. Ob hæc scelera imperator a Deo lepra percussus cum ab aruspicum responsis, quibus ad lepram curandam innocentium sanguinem sanguini innocenter effuso addere monebatur, matrum et infantulorum ejulatu deterritus esset, ad mentem rediit, factum detestatur, et criminis simul ac pœnæ expiationem quærit. Ab Osio Cordubensi episcopo, sanctorumque apostolorum Petri et Pauli apparitione didicit, Silvestrum e latebris ab exsilio revocandum, ab eoque lavacrum baptismatis esse expetendum; quod si faceret, futurum esse eidem imperatori promiserunt, ut ab animi simul et corporis contagione emundetur. Obtemperat apostolorum et episcopi monitis, Sylvestrum ab exsilio revocat, et postquam aliquot diebus per eumdem in fide institutus fuisset, baptizatus, et subito a lepra mundatus est. Hujus ille accepti beneficii memor, ut suum erga Deum et Ecclesiam affectum notum faceret, subito deorum gentilium fana diruit, plurimas divino cultui consecrandas ecclesias exstruxit, easque amplissimis donis munificentissime exornavit. Et cum indignum esse judicaret, ut jam dictum fuit in Monrro, eam urbem in qua monarcha totius Ecclesiæ, Christique in terris vicarius residebat, sæcularis principis imperio subjectam esse; non urbis Romæ duntaxat, sed totius fere Italiæ aliarumque provinciarum dominium et jurisdictionem temporalem Sil estro ejusque legitimis in Petri cathedra successoribus munificentissime donavit; in Notis, VIII, 795, 796, 797.

Qui imperator venerabilis, dum turbari fidem Christi Arianorum infestatione doleret, missis a latere suo principalibus viris, de universo mundo episcopos congregans, concilium universale instituit, ubi fides Christi, ab apostolis et prophetis prædicata, firmiter est ore sanctorum corroborata, illuminante eos gratia Spiritus sancti. Ubi ipse tantæ humilitatis apparuit ut humiliori sede quam omnes episcopi sederet in ipso concilio. Cumque quidam eorum alios accusarent, ait : « Vos dii estis, ego homo sum. Non ergo dignum est ut homo deos judicet. Inter vos causam audite, et pacem facite; nam ego si viderem sacerdotem Dei peccantem chlamyde mea eum cooperirem. » Qui etiam religiosissimus vir, primus Romanorum imperatorum, fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem suo degente imperio non solum fieri Christianos, sed et fabricandi ecclesias et tribuenda præsidia constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa et fabricam templi primæ sedis principis apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem, quam Romani principes præsederant relinqueret et B Petro, suisque præsulibus profutura concederet. Ab illo enim tempore et deinceps viri religiosi non solum possessiones et prædia, quæ possederant, sed et semetipsos consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honore sanctorum per civitates ac monasteria innumera in quibus cœtus Domino servientium conveniret. Denique reges ac præsides ac magistratus non solum hanc licentiam attribuerunt, sed etiam ipsi propria largiti sunt per universa regna terrarum et ejus Ecclesiæ...... De Constantini lepra et curatione per baptismum facta, lege, VIII, 800, notas Severini Binii.

CUNIBERTUS Longobardorum rex.—Felicis Lucensis episcopi chartam monasterio S. Frigidiani confirmatam videmus confirmatam a Cuniberto Longobardorum rege, anno 700. Et etiam majori quam ille studio cæteri Italiæ principes atque episcopi, pro peccatorum suorum remissione nova monachorum cœnobia fundarunt. Multa ex iis numerantur a Romanis pontificibus aliisque episcopis constructa, multa a principibus Beneventanis, multa demum a ducibus Fori-Julii, Tusciæ, atque ab aliis Italiæ magnatibus. Attamen Longobardorum adventu se populatione factum est ut sæculo VI et VII monasteriorum in Italia fundationes non tam frequentes fuerint atque in Gallia et Britannia. Imo ex iis quæ ante condita fuerant non pauca fuere excisa, ita ut ne eorum quidem memoria supersit. Sed illa potissimum celeberrima ac ditissima monasteria evasere, quibus initium dedit quispiam aut nobilitate generis aut sanctitate vitæ præstans; fundatoris enim virtus, qui lares ibi figebat, sui nominis celebritate piæ gentis oblationes crebras et augentem discipulorum atque sodalium copiam ad se trahebat. Ita sanctus Benedictus monasterio Casinensi ac Sublacensi, sanctus Columbanus Robiensi, sanctus Anselmus, etc., etc. Neque segniores in ejusmodi studio fuerunt alii reges ac proceres extra Italiam. Quot exempli causa, monachorum domicilia excitarint Carolus Magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, etc., etc., LXXXVII, 1349, 1350.

EKKEARDUS, Urangiensis. — Ejus Chronicon universale historiam chronologicam refert dissensionum Gregorii papæ VII, et regis Henrici IV, CLIV, 948-1012. Ferme historia eadem est ac illa quæ refertur in Bello Saxonico Brunonis clerici Magdeburgensis, CXLVII, 491-586. Hæc historiæ breviatim a nobis datur sub nomine GREGORIUS VII, papa.

EUGENIUS III, papa. — Eugenius creatus est pontifex anno Domini 1145 tempore Conradi imperatoris : « Hic, inquit Otto Frisingens. lib. VII, cap. 31, in principio dignitatis susceptæ, eo quod, auctore Arnaldo, populus ad tradenda urbi regalia, sicut antecessores suos, ita ipsum sollicitare vellet, cum episcopis et cardinalibus urbe cedit, ac proxima Dominica in monasterio Farfensi consecratione pontifica i, ob persecutionis immanitatem, morem mutans, sublimatur. Inde post consecrationem furorem populi Romani declinans, ad munita loca se transtulit; postque, Viterbium veniens, ibi per aliquod tempus moram fecit. At Romanus populus cum patricio suo Jordano in furorem versus, præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes ac nobiles ex civibus ad subjectionem patricii compellunt; et non solum quorumdam illustrium laicorum turres, sed et cardinalium ac clericorum domus subruentes prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam Beati Petri, omnium ecclesiarum caput, incastellare sacrilege ac profanissime non metuunt; peregrinos causa orationis advenientes ad oblationem, quæstus gratia, plagis ac verberibus cogunt, ac quosdam ex ipsis offerre nolentes in ipso portico et vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur. Quos venerabilis pontifex, percusso prius cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Jordane, adjuncta Tiburtinis Romanorum antiquis hostibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit quam pacem eo tenore dedit, ut patriciatus dignitatem ex toto carent, et præfectum in pristinam dignitatem acciperent; senatores autem ex ejus auctoritate tenerent. Sicque in Urbem rediens, Nativitatem Domini celebravit, anno 1146. Sic in codice Vaticano Eugenii ingressus in Urbem narratur : « Factum est igitur, Deo auctore, gaudium magnum in tota Urbe ex inopinato accursu ipsius pontificis. Occurrit ei maxima frequens populi multitudo cum ramis. Ad ejus vestigia continuo a currentes, post pedum oscula elevabantur ad oris oscula. Procedebant signiferi cum bandis; sequebantur scrinarii ac judices. Judæi quoque non deerant tantæ lætitiæ, portantes super humeris suis legem Mosaicam. Universus enim Romanus chorus psallebat in unum dicens : « Benedictus qui venit in nomine Domini. » Sic itaque cum magno populi gaudio idem pontifex Lateranense palatium conscendere meruit, CLXXX, 1004-1007.

FREDERICUS imperator. — Iste consentientibus archiepiscopis et episcopis Teutonici regni uxorem suam injuste dimisit et inde magnam sibi calamitatem paravit. A papa Adriano et Rollando cancellario pro uxoris suæ primæ divortio vehementer arguitur. Quod ille ægre ferens, cardinalibus Romanis introitum civitatum et ecclesiarum regni sui interdixit. Inde Adrianus papa et Fredericus imperator epistolas nimis mordaci sermone ad alterutrum conscribunt. Epistola Adriani sic fuit : « Lex divina, sicut parentes honorantibus vitæ longævitatem repromisit, ita maledicentibus patri et matri sententiam nihilominus mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Quapropter super prudentia tua non mediocriter admiramur, quod beato Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ illi commissæ non quantam deberes reverentiam exhibere videris. In litteris enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis; in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro et nobis a te promissa et jurata, quomodo eam observes, qui ab his qui dii sunt et filii Excelsi omnes, episcopis scilicet, hominagium requiris, fidelitatem exigis, manus eorum consecratas manibus tuis innectis, et manifeste factus nobis contrarius, cardinalibus a latere nostro directis, non solum ecclesias, sed etiam civitates regni tui claudis? Resipisce igitur, resipisce, tibi consulimus, quia dum a nobis consecrationem et coronam merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, tuæ nobilitati timemus. »

En rescriptum imperatoris ad eumdem : « Lex justitiæ unicuique quod suum est restituit Non enim parentibus

derogamus quibus in hoc regno nostro debitum exhibemus honorem, a quibus, videlicet progenitoribus nostris et regni dignitatem suscepimus et honorem. Nusquam enim ante tempora Constantini Silvester regale aliquid habuisse dignoscitur, sed ejus pietati concessione pax reddita est Ecclesiæ, libertas restituta, et quidquid hodie papatus vester regale habere dignoscitur, largitione principum obtinet. Unde cum Romano pontifici scribimus, jure et antique nomen nostrum vestro præponimus. Ab his autem qui dii sunt per adoptionem et regalia nostra tenent, cur hominagium et regalia sacramenta non exigamus, cum ille noster et vester verus institutor ab homine rege nihil accipiens, et omnia bona omnibus conferens qui pro se et pro Petro censum Cæsari persolvit, et exemplum dedit vobis, ut et vos ita faciatis, doceat vos ita dicens : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, etc., etc. » His relectis, papa totus in imperatorem invehitur, et cum cardinalibus suis habito concilio, Fredericum imperatorem, qui, vivente uxore sua, aliam superduxerat, excommunicat, etc., CLX, 297-299

GRATIANUS, monachus S. Benedicti. — (Ex variis decretis) : Etsi aliis apostolis imperatur, ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur : « Duc in altum, » hoc est in profundum disputationum. Quid enim tam altum quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei Filium et professionem divinæ generationis assumere, quam licet mens nequeat humana plenæ rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur. Est aliud apostolicum piscandi genus, quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet, dicens : « Mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle. » A recta fide et apostolico tramite propter ullam persecutionem nolite recedere, scientes quod juxta Salvatoris sententiam, beati sunt qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc est apostolorum viva traditio; hæc sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit, sed, ut in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata finetenus manet. In sede apostolica extra maculam semper est catholica servata religio. Quoniam fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem referre debere, quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse, CLXXXVII, 1267, 1268, 1269. Sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, et Domino providente et B. Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma et immobilis omni tempore persistet. Marcellus papa, episcopis per Antiochiam constitutis : « Rogamus vos, ut non aliud doceatis, neque sentiatis quam quod a B. Petro apostolo et reliquis apostolis et Patribus accepistis. Ab illo enim primo instructi estis. Ideo non oportet vos proprium derelinquere patrem et alios sequi. Ipse enim est caput totius Ecclesiæ, cui ait Dominus : « Tu es Petrus, etc. » Ejus enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea, jubente Domino, Romam translata est, cui adminiculante gratia divina hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet, ad quam cuncta majora ecclesiastica negotia, divina disponente gratia, jussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur a qua sumpsere principia. Si vero vestra Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cedit sedi, nulla est quæ ejus non sit subjecta ditioni. Cum beatissimus Petrus apostolicum a Domino acceperit principatum, et Romana ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere quod sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit, cum sine dubio de eodem fonte gratiæ unus Spiritus fuerit, et discipuli et magistri, ne aliud ordinatus tradere potuerit quam quod ab ordinatore accepit. Si Petrus volens percussit aurem, docuit quod aurem habere in specie non deberent quam in ministerio non haberent; sed bonus Dominus et ipsi refundit auditum, secundum prophetica dicta demonstrans, et ipsos si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quod omne peccatum fidei mysteriis abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claves regni cœlorum. Ille enim condemnat, qui et absolvit, quoniam ligandi et solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit autem male audientis, tollit autem gladio spirituali aurem interiorem male intelligentis. Caveamus ne cui tollatur auricula, dum legitur passio Domini. Si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, et exciditur a Petro, qui non passus est Christum prophetam æstimari, sed Dei Filium docuit fideli confessione signari, CLXXXVII, 1270, 1271.

GREGORIUS II, papa (anno 714). — Sub Gregorii III, papæ temporibus, Luitprandus rex Longobardorum donationem patrimonii Alpium Cottiarum Romanæ Ecclesiæ confirmavit, quam Aripertus rex fecerat, CXXVIII, 975, 992. Mox, istius regis jussu, castrum Narniæ a Longobardis pervasum est; et ipse, generali motione facta, Ravennam progressus est, atque illam obsedit per dies aliquot, et castrum pervadens, classes captas abstulit et opes innumeras. Post aliquot dies Basilius dux, Jordanes chartularius, et Joannes subdiaconus, consilium inierunt ut pontificem interficerent. Quibus assensum Marinus, imperialis spatharius, qui Romanum ducatum tenebat, a regia missus urbe, imperatore mandante, hoc probavit. At inceptum effectu caruit. Postmodum idem consilium perficere quidam meditantur. At tandem a Romanis patefactum est, qui Jordanem et Joannem præfatos, primos hujus consilii auctores, interfecerunt. Tunc, variis modis pontifex Gregorius II vexabatur a prædicto Luitprando. Sed moti Romani ad defensionem summi pontificis sese parant.

Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli haberetur; maledicta enim omnia asserebat; et si acquiesceret in hoc pontifex, gratiam imperatoris haberet; et si hoc fieri præpediret, a suo gradu decideret. Respiciens ergo pius vir profanam principis jussionem, jam contra imperatorem quasi contra hostem se armavit, renuens hæresim ejus, scribens ubique cavere se Christianos eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur permoti omnes Pentapolenses atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, dicentes, nunquam se in ejusdem pontificis condescendere nece, sed pro ejus magis defensione viriliter decertare, ita ut anathemati Paulum exarchum vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos submittunt, spernentes ordinationem ejus sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt; et alia hujuscemodi, CXXVIII, 976, 977, 978, 979, 980. At nunc de his quædam explicationes dandæ sunt: A Gregorio II, prima est periodus Italicæ libertatis, in qua Italia Barbarorum Græcorumque jugo sese eximere incipiente, jecerunt fundamenta restaurati postmodum Occidentalis imperii. De hoc Italiæ motu sic loquitur Theophanes : « Porro sacer ille ac divinus Germanus, decretorum veræ religionis defensor, Byzantii floruit adversus Leonem, ex re nomen habentem, ejusque satellites, tanquam adversus feras depugnans; quemadmodum in veteri Roma vir undequaque sacer et apostolicus, Petri apostolorum coryphæi confessor, eruditione præclarisque facinoribus clarebat Gregorius, qui Romam atque Italiam totamque Occidentem a Leonis Isauri obedientia tam civili quam ecclesiastica, et ab ejus imperio subtraxit, » CXXVIII, 994.

Post hæc dicitur, quod omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantinopolim ducerent; sed compescuit tale consilium papa, sperans conversionem principis. Quod de eadem re habemus certum id patet ex epistola Gregorii, papæ, ad Leonem imperatorem. « Invocabimus, inquit : principem exercitus omnis creaturæ sedentem in cœlis Christum, qui est super omnes exercitus supernarum virtutum, ut immittat tibi dæmonem, sicut ait Apostolus « tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis ut spiritus salvus fiat. » Ex quibus nihil aliud videtur intelligi posse quam excommunicationem, CXXVIII, 1014.

Quæ præfatis actis S. Gregorii, papæ, occasionem contra Leonem imperatorem dederunt, causæ sunt istæ. Post hæc claruit Leonis Isauri malitia, ita ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes, tam virtute quam blandimentis, ut deponerent, ubicunque haberentur, imagines tam Salvatoris quam ejus Genitricis sanctæ, vel omnium sanctorum, easque in medio civitatis, quod dicere crudele est, igni cremarent, et omnes dealbarent depictas ecclesias, CXXVIII, 984. Quæ explicantur. Etenim primis ab ortu Christianæ religionis temporibus, cum adhuc gentilis in eam exardesceret furor, et in hominum mentibus lateret adhuc idolorum superstitio, non tam frequentem fuisse sacrarum usum imaginum ut neque templorum atque basilicarum. Cum enim imagines ex eorum genere sint quæ ad salutem omnino necessaria non sunt, nec ad substantiam ipsam religionis attinent, in potestate Ecclesiæ est ut ea vel adhibeat vel ablegat, pro eo atque satius esse decreverit, cujusmodi positivi vulgo juris esse dicuntur. Ex illo nata est illa infidelium exprobratio, quæ apud Minucium Felicem his verbis exprimitur : « Cur nullas aras habent, templa nulla,

nulla nota simulacra? » Ergo quidem opinati sunt nefas ac illicitum esse imagines habere. Sed paulatim dedocti sunt Christiani cultum imaginum non damnandum esse et multum prodesse posse ad pietatem. Quamobrem, uti basilicas sive ecclesias et altaria in Dei honorem ac cultum exstruere non dubitarunt Christiani, sic imagines Christi atque sanctorum quarum nondum hactenus percrebuerat usus, eodem tempore usurpavit Ecclesia, cum jam nullum idololatriæ periculum esset, et ad propagandam Christi ac martyrum sanctorumque cæterorum memoriam, et fideles animandos illorum exemplo ad pietatis constantiam, utile id esse videretur. Hinc usum cultumque imaginum Christi ac sanctorum, non solum cum lege Dei non pugnare, sed religioni consentaneum esse et fidelium pietati excitandæ utilem, creditum fuit. Sæculo VIII, exortum est in Oriente monstrum horrendum, hoc est hæresis Iconoclastarum quæ venerandis imaginibus bellum indixit. Et Leo Isaurus in imagines exarsit. Hujus imperatoris impietati qua potuit constantia obstitit S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus: postea Gregorius II, Romanus pontifex restitit pariter, et, ut vidimus, Italiam liberavit a jugo Barbarorum et Græcorum, CXXVIII, 1005, 1006, 1007, 1008.

GREGORIUS III (S.), papa. — Hic fuit autem temporibus Leonis et Constantini imperatoris, ea persecutione grassante quæ per ipsos mota est ad depositionem et destructionem sacrarum imaginum Domini nostri Jesu Christi et sanctæ Dei Genitricis, sanctorumque apostolorum, omniumque sanctorum et confessorum, pro quibus isdem sanctissimus vir, ut ab hoc resipiscerent ac se removerent errore, commonitoria scripta vigore apostolicæ sedis instituta, quemadmodum et sanctæ memoriæ decessor ipsius direxerat, misit per Gregorium presbyterum, etc., CXXVIII, 1023-1030.

Inter hujus pontificis acta, ista sunt adnotanda : Anno septingentesimo quadragesimo, Luitprandus, Longobardorum rex, Romam obsidione cinxit, eo quod Trasimundus Spoletanus et Godescalcus Beneventanus, duces sibi infensi, essent in amicitia summi pontificis. Quare papa Gregorius III, an. 741, duplicem legationem ad Carolum Martellum majorem domus regiæ Francorum cum clavibus sancti Petri et particulis catenarum misit, duplicemque ad eum scripsit epistolam, eo consilio ut eos a tanta oppressione Longobardorum liberaret..... videtur quod papa proponebat Carolo pactum, ut si Luitprandus caderet, Romanus consulatus (seu patriciatus) ipsi Carolo sanciebat. Carolus mirifico ac magnifico honore ipsam legationem recepit, et munera pretiosa contulit. Cum hæc legatio Carolo gratissima fuerit, non dubium quin per missos Luitprando regi bellum denuntiarit, nisi ditione Romana quam primum excederet, et Luitprandum ejus minis ab incepto deterritum, Papiam, unde venerat, rediisse, retentis tamen oppidis quatuor quæ occupaverat quæ postea sub Zacharii Gregorii successore restituta sunt. Auxilia pontifici promisisse Carolum dubitandi etiam locus non est, sed cum eodem anno 741 obierit, ea præstare non potuit.

Ex historia horum temporum deducitur et explicatur, consulatum seu patriciatum Carolo Gregorium III, obtulisse, cum dicatur populum Romanum relicta imperatoris dominatione ad suam defensionem Carolum vocasse. Patrocinii enim dignitas conferebatur illis qui ad defensionem Ecclesiarum et inopum adversus vim potentiorum eligebantur, ut patet formula qua princeps patricium renuntiabat. Formula hæc erat : « Hinc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum : Esto patricius misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum et dimittat. » Importabat patriciatus quoddam protectionis jus extraordinarium, quod Ecclesiis sibi non subditis, adversus potentiorum vim publicam aut privatam impertiri solent illi qui alias ex munere suo ad id non obligantur; licet enim principes Ecclesias in regnis suis constitutas ex officio tueri teneantur, illud tamen jus protectionis ordinarium est, et a jurisdictione pendet. Jus illud extraordinarium protectionis concedebatur proceribus viris, qui vocabantur patroni, defensores, protectores, advocati, qui protectionem et defensionem singularem Ecclesiis particularibus impendebant, præter eam quæ a regibus ex ordine disciplinæ publicæ exspectabatur. Sed patriciatus Ecclesiæ Romanæ, seu patricii Romanorum nomen, duo quædam complectebatur, et jurisdictionem qua reges Francorum in Urbe ex consensu pontificis et populi Romani potiebantur, et protectionem seu defensionem quam Romanæ Ecclesiæ polliciti erant; quæ defensio pactis cum Romanis pontificibus initis constituta erat. Pactorum illorum initium de protectione cum Ecclesia Romana conventorum confert scriptor Marca, in hæc tempora quibus Gregorius III se suamque Ecclesiam tuitioni Caroli Francorum ducis commisit, qui protectionem istam novis quibusdam legibus, a Pippino rege Francorum et Stephano II pontifice Romano, qui patricii dignitatem Pippino et ejus filiis attribuit, fuisse firmatam scribit.

His itaque difficillimis temporibus Carolum Martellum patricium Romanorum et defensorem Ecclesiæ dictum esse, præter historicum Fredegarii continuatorem, evidenter insinuant Carolus Magnus et Ludovicus Pius imperatores. Ille in divisione regni sui, anno 806 inter filios facta, ait : « Super omnia autem jubemus ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo et beatæ memoriæ genitore Pippino rege, et a nobis postea suscepta est, et ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet et ratio postulaverit, habere faciant. » Idem habet Ludovicus Pius in divisione regni sui, qui etiam ait : « Super omnia jubemus atque præcipimus ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo et avo nostro Pippino, et beatæ memoriæ Carolo genitore nostro imperatore, et a nobis postea suscepta est. Ex quibus nobis concludendum est Carolum Martellum primum fuisse omnium principum Francorum, aut cujusque alterius gentis, qui urbis Ecclesiæque Romanæ patrocinium suscepit.

Ex legatione illa Gregorii III ad Carolum Martellum, penes quem Franciæ tunc omnis administratio erat, orta videtur origo nuntiorum apostolicorum in Francia. Tunc enim apocrisiarii Romanæ sedis in Francia visi sunt, qui bis cum Carolo Martello egerunt, ut auxilio consilioque esset Romanis. Qui Romanum pontificatum post Gregorium III gesserunt, ii frequentius nuntios direxerunt in Franciam, resque eo devenit, ut præter legatos, qui pro novis causis emergentibus Roma mittebantur, apocrisiarius apostolicæ sedis in comitatu regis assidue maneret, nec raro id muneris a Romano pontifice collatum est ei quem rex archicapellanum palatii sui constituerat, CXXVIII, 1039, 1040, 1046

GREGORIUS VII, papa. — Aistulpho Longobardorum et Pippino Francorum regibus vita functis, Carolus Francis et Desiderius Longobardis præfuere. Quorum ille obsequii erga Romanam Ecclesiam, hic vero odii hæredes fuerunt. Desiderius, Adriano papa, adeo Romanos vexare et oppugnare cœpit, ut pontifex qui longe impar Longobardorum viribus erat, orientalibus auxiliis destitutus coactus sit, exemplo Stephani II, Carolum Magnum Pippini filium Francorum regem, Saxonico bello tunc implicitum, in Italiam, Ecclesiæ Romanæ auxilio evocare. Qui pontifici obtemperans, in Italiam ingenti cum exercitu, Alpibus superatis, venit. Ubi Desiderio acie victo, atque paulo post capto, Longobardorum regnum in Francorum jus transtulit. Qui, ut se gratum Romanæ Ecclesiæ exhiberet, cujus tuendæ causa opulentissimum regnum obtinuerat, tres ex regno Longobardico partes fecit; quarum unam, ipsius scilicet regni Longobardici sedem Ticinum, et omnia, quæ Longobardi in Italia antiquitus acquisierant, sibi retinuit; alteram vero, quæ ea comprehendebat, quæ paulo ante Longobardi in Italia orientalibus ademerant Romanorum imperatoribus, hoc est, exarchatum Umbriæ et Piceni partem Romanæ Ecclesiæ confirmavit, vel de novo largitus est. Quibus ita dispositis, primus omnium principum, Romanam quam maxime et dignitate et profana ditione, maximisque opibus auxit Ecclesiam.

Tot igitur tantorumque beneficiorum non immemor Adrianus papa, sub quo tam magnifice de Romana Ecclesia Carolus bene meritus fuerat, synodum cum episcoporum, abbatum aliorumque plurimorum prælatorum, anno salutis 785, Laterani in basilica S. Salvatoris congregavit; ex qua, ex totius synodi consensu dedit ei jus et potestatem pontificem eligendi et ordinandi apostolicam sedem [Totum hoc commentum refellit Baronius anno 774. Quid? fundaturne, an nos admittendo, judicum sub lite est] cum eo tempore liberi Romani cleri et populi suffragiis Romanum pontificem creari mos esset.... insuper episcopos, etc., ab eo investituram accipere definivit, ita ut mire a rege laudarentur et investirentur, episcopus vel abbas a nemine consecrari posset. Cujus rei testis est Anastasius Bibliothecarius, ut legitur apud Gratianum, distinct 63.

Imperatoribus autem qui Carolo Magno successerunt, ad eam ignaviam delapsis, ut non solum ejusmodi privilegium tueri nollent, sed nec ulla imperii jura curarent,

eum occasionem Adrianus papa III nactus sub imperatore Carolo III anno salutis 881, illud quidem quod sub prioribus pontificibus sensim exoleverat, congregato synodo, omnino antiquavit et abrogavit, instituens ut in papæ electione imperator se non intromitteret. Leo VIII antipapa hoc privilegium Othoni primo imperatori de Romana Ecclesia optime merito restituit; renovavit exemplo Adriani primi qui illud regi Carolo Magno concesserat, et de novo confirmavit.

Porro contra hoc decretum Leonis VIII antipapæ nullus deinceps Romanorum pontificum reclamavit vel aperte contradixit usque ad Gregorium VII. Hic primus fuit qui imperatorem Simonia offensus, in contrarium editis decretis, hæc duo Adriani primi et Leonis VIII privilegia omnino abrogavit. Satis autem constat Joannem XIII qui Leoni VIII immediate successit, Gregorium V, et Sylvestrum II apostolicæ sedi sola imperatorum auctoritate impositos fuisse, nullis cleri vel populi Romani suffragiis expetitis. Cæteri vero Romani pontifices, qui inter Joannem XIII et Sylvestrum II fuerunt, etsi eos electos fuisse ab imperatoribus non legantur, sed a clero, senatu, populoque Romano, id accidit quod electionis tempore imperatores Urbe absentes, adeo maximis in Germania et alibi bellis impliciti essent, ut de novo pontifice Romanæ sedi providere non possent. Illud tamen constat, dum imperatores, tres Othones autem dico, in Urbe vel prope, aut certe in Italia fuerunt, et Romanam forte Ecclesiam pastore vacare non contigisset, eos novum summum pontificem dedisse. Si vero tempore novæ electionis, eos ab Italia procul esse contigisset, certum est, tum Romanos pontifices a clero, senatu populoque Romano electos non absque imperatorum consensu consecratos fuisse. Fuerunt autem Benedicti VI et VII, Bonifacius VII, apostolicæ sedis invasor, cui etiam exactus fuit, et Joannes XIV, XV, XVI. Quorum novissimus, ut quidam scribunt, quod sine imperatoris Othonis III consensu electus et consecratus esset, Urbe fugatus, sacerdotio amotus est, Gregorio V subrogato.

Huic igitur privilegio a Leone VIII usque ad Gregorium VII a nemine unquam papa reclamatus est, quanquam non omnino fuerit negligentia imperatorum observatum; unde octo vel novem jam Romani pontifices, sine electione imperatorum a clero, senatu populoque Romano creati fuerant. At Henricus III, in Italiam veniens, imperii hoc privilegium magnifice sibi vindicavit.... novum pontificem creavit, Clementem II, abrogatis tribus pontificibus Benedicto VIII, Silvestro III, et Joanne XX, cardinalesque, clerum ac senatum, populumque Romanum sacramento adegit in verba sua, jurare cogens se Romanum pontificem nisi suo jussu creatum non suscepturos. Qui dum vixit hoc præstantissimum imperii jus mordicus retinuit, et Clementem II, Damasum II, Leonem IX et Victorem II, suo arbitrio Romanos pontifices designavit, CXLVIII, 164 167.

Post quædam satis obscura de Romanis pontificibus, Gregorius VI, ipsemet summus pontifex, ex abdicatione trium pontificum schismaticorum, et ipse relegatus schismatis vitandi causa in cœnobio Cluniacensi, ubi Hildebrandus erat, redarguitur ab Hildebrando de suæ electionis modo, qui illi dicebat omnino inconveniens esse et contra sanctorum Patrum instituta, a manu laica maximum Christiani orbis pontificem ad totius Ecclesiæ regimen vi immitti; verum, si suis consiliis acquiescere vellet, se utrumque pollicetur effectuum, ut quod imperatoris indignationem propter ea non incurreret, quodque libertas ecclesiastica in legitima justaque pontificis ordinatione illæsa conservataque maneret. Cujus monitis Gregorius VI, vir pius et sanctus humiliter parens, purpuream vestem statim, et alia pontificalia indumenta deposuit, peregrinique habitu suscepto, secum ipsum Hildebrandum monachum, qui salubre consilium sibi dederat, comitem assumpsit, et cœptum iter Romam versus cum legatis Romanis, et aliis comitibus episcopis arripuit. Romæ honorificentissime susceptus, altero post adventum suum die, congregatis in basilica S. Petri cardinalibus, clero, senatu, populoque Romano, eos his verbis ab Hildebrando instructus allocutus est: Fratres, legatione vestra cognita, ad imperatorem profectus sum ut voluntatem et propositum ejus requirerem, non ut ab eo Romanus pontifex eligerer, quem scio nihil juris in hujusmodi electione habere, sed eam ad vos libere pertinere. Hac autem non ob aliam causam veni, quam et apostolorum limina visitarem. Et quoniam hæc apostolica sedes, jam diu pastore vacavit, eam amplius sic manere non expedit. Quapropter vos omnes hortor et moneo ut nulla interposita mora, idoneum vobis quam primum eligatis pastorem et episcopum. » Statim autem Hildebrandi consilio ab omnibus episcopis, cardinalibus, cæterisque nobilibus ei responsum est: « Te unum, et non alium volumus, atque in Romanum pontificem eligimus » Tumque archidiaconus S. R. Ecclesiæ more majorum exclamavit: « Brunonem episcopum B. Petrus elegit, » etc. CXLVIII, 153, 154.

Consecratus igitur pontifex, ipsum Hildebrandum monachum, cujus consilio hæc omnia facta fuerant, subdiaconum cardinalem, etc. creavit. Eo vero mortuo, Hildebrandus a clero, senatu populoque Romano ad imperatorem missus est legatus, ut novum ab ipso pontificem expostulant. Victor II electus est, et eum ad Romam adduxit; apud quem etiam plurimum, ut apud Leonem IX in omnibus valuit; erat enim vir rerum gerendarum peritia valde clarus.

Post obitum Victoris II, Stephanus IX electus est, servato jure ab Hildebrando statuto; postea Nicolaus II pontifex maximus renuntiatus est, et ab ipso Hildebrandus creatus est archidiaconus S. R. E. Nicolao II mortuo, Hildebrandus ecclesiasticæ libertatis anxius, Romani pontificis electionem ex manu imperatorum eripere jam aspirans, maximus auctor fuit, ut in electione Romani pontificis Ecclesia Romana libertatem suam jam diu in electione suorum pontificum amissam recuperare incœperit. Ejus opera ordinatio ad papatum Alexandri II approbata fuit, tanquam quæ legitimis suffragiis facta fuisset; et ipsi recuperavit patrimonium B. Petri in Campania, quod Northmanni occupaverant.

Alexandro II mortuo anno 1073, Hildebrandus cum occupatus esset eodem die obitus et sepulturæ ejus, exsequiis, repente in Lateranensi basilica maximus cleri et populi Romani factus est concursus, amantium et dicentium: « Hildebrandum archidiaconum Petrus elegit. » Tunc vi raptus, ibidem ipso die, pontifex creatus est, cardinalibus, clero, senatu populoque Romano in locum papæ Alexandri, imperatore Henrico IV inconsulto, nullaque ejus aut Germaniæ episcoporum et principum interposita aut exspectata auctoritate, CXLVIII, 155-159.

Attamen Hildebrandus consecrari noluit et coronari, donec imperatoris et principum super electione sua exquireret voluntatem. Primum igitur statim post electionem suam præsuli Cæsareo in Italia de sua creatione scripsit. Eadem ratione imperatori Henrico IV, tum in Germania agenti per legatos suos causam et modum electionis de se per violentiam Romanorum factæ renuntiavit, asserens, etsi electus esset, quia populi furentis voluntati resistere non potuisset, se tamen nunquam consecrari voluisse, nec velle, nec pontificatus administrationem se unquam accepturum, nisi prius ipsius Germaniæque episcoporum et principum adesset consensus. Atque ob eam causam quamplurimum a populo, post electionem suam, liber dimissus fuit, statim Albanum extra Urbem concessisse, ne contra morem ab eodem populo consecrationis manus accipere cogeretur.

Litteris autem suis ab imperatore acceptis, episcoporumque conventu congregato, diligenter Gregorii VII electio examinata est. Cum vero imperator eam legitimam esse, omniumque tam cleri quam populi Romani liberis suffragiis factam fuisse cognovisset, tam ipse quam cæteri principes ratam esse voluerunt eique consenserunt. Cumque mox quædam obnubilationes evenissent, facile Gregorius eas dimovit; et rex, divina voluntate res ita disponente, cum imperium Romanum a sacerdotali potestate minuendum esset, et ad nihilum fere redigendum, rex ipse satisfactiones quas Greg. attulit, libenter suscepit.

Gregorius igitur præter spem quod tantopere desiderabat assecutus, ut in ejus electione imperatoris esset consensus, nihil differendum ratus, in proximo Pentecostes festo, presbyterum se ordinari fecit; et natali die apostolorum Petri et Pauli in Romanum pontificem consecratus suæ coronationis insignia suscepit. Confirmatus igitur in Romana sede, quasi nulla amplius hæsitatio in animis hominum obrepere posset de legitima ejus creatione; quippe quod a cardinalibus, clero, senatu populoque Romano, consensu et voluntate imperatoris et principum accedente, jam electus et consecratus erat, atque tunc pro legitimo, vero et indubitato pontifice habebatur; non longe post ejus consecrationem, quod diu ante animo conceperat exsecutioni mandare disponit, CXLVIII, 159, 160, 161.

Anno igitur 1074, qui primus adhuc erat sui pontificatus, stato tempore hac ratione recuperandæ ecclesiasticæ libertatis principia jecit. Synodus congregatur, canones eduntur, quorum major pars antea parum in usu fuerat et a nemine prædecessorum suorum unquam attentata. Quibus decretis gratum sibi fecit et viam ad ea omnia quæ animo conceperat peragenda. Quibus dictis et factis fundamentis in synodo gratia tentandi quod disposuerat benigne primum et humaniter Henricum regem

per litteras suas deprecatus est, ut subjectionem Romanæ Ecclesiæ non abnueret ut catholicus princeps atque se eidem Ecclesiæ devotum filium exhiberet; hortatusque est eum ut a Simoniaca hæresi, id est, ab episcopatuum et abbatiarum venditione sive mercatu quas largitione correptus conferebat, omnino se temperaret; et a reliquis vitiis de quibus apud sedem apostolicam, tam sub prædecessore suo Alexandro papa II, quam se pontifice renuntiato, infamatus et accusatus fuerat, se contineret; alioquin se usurum in ipsum et delinquentes censuris ecclesiasticis.

Ad prædictorum intelligentiam, dicendum quod tunc erat consuetudo a temporibus Caroli Magni imperatoris, primum ex auctoritate Romani pontificis Adriani I introducta, ut alicujus urbis vel abbatiæ episcopo aut abbate mortuis, statim clerus vel monachi in unum congregati legatos ad imperatorem, qui tunc erat, dirigerent, ad quem defuncti prælati pedum pontificale et annulum deferentes, eum pro novo antistite deligendo, nomine sui collegii interpellabant. Qui statim senatu suo congregato, ex ipsius plerumque sententia, unum vel ex ipsis collegiis, vel ex amicis et capellanis cæterisque domesticis et familiaribus suis, juxta loci dignitatem, ut ei libitum erat, pro arbitrio a se electum, annulo et virga pastorali defuncti prælati ad se transmissis donabat, illumque de ille sacerdotio diplomate suo imperiali investitum, hoc est, illa dignitate donatum in episcopum vel abbatem consecrari mandabat, absque ulla cleri et monachorum electione. Sic Joannes XIII, Gregorius V, Silvester, Clemens, Damasus, Victor, Nicolaus II et Leo IX, imperatorum sententia, sine cleri Romani suffragiis electi fuerunt summi pontifices et sacrati, et ab imperatoribus per annulum et virgam de papatu Romano investiti fuerant.

Tandem Gregorius VII opportunitatem nactus quod imperator sibi jura Ecclesiæ vindicaret semper ut ubique, demum accidente causa etiam quod cum Henricus IV imperator prædictus multis et maximis bellorum occupationibus implicitus ingenti pecuniæ vi indigeret, episcopatus et abbatias plerumque his qui plus ei offerebant largiebatur, vocat ad synodum Romanam Henricum, causam dicturus de criminibus quæ ei objecta fuerant. Nunc apparet antipapa Clemens III, nomine Guibertus Coquitus, CXLVIII, 175, 176, 180, 181.

Sed ad concilium Henricus non venit; imo tunc inaudita audacia et admirabili superbia, sui facinoris compotes nec dicendos colligit episcopos in civitatem Wormatiam, habitoque conciliabulo proscripserunt primæ sedis episcopum. Cum igitur dissimulare tanti facinoris malitiam non posset apostolicus, excommunicavit tam ipsum quam omnes ipsius fautores, atque omnem ipsi regiam dignitatem interdixit, et obligatos ei sacramentis ab omni debito fidelitatis absolvit. Quia (quod verecundum etiam est dicere) præter hæreticam culpam Henrici IV aderant in sancto isto concilio nuntii illius sic audentes latrare: « Præcipit dominus noster rex ut sedem apostolicam, papatum utpote suum dimittas, nec locum hunc sanctum ultra impedias. » Proh nefas! En suum esse dixit quod solum apostolorum principi Petro Christus Dominus commisit! Quam ob causam omnis illa sancta synodus Romana III, jure indignata anathema illi conclamat atque confirmat.

Gregorius igitur ubi anathematis sententia in synodo perculit regem Henricum et omnes qui perpetrati facinoris fuissent auctores, ad omnes Christi fideles has litteras dedit quibus et sententiam excommunicationis in eosdem latam adjunxit, CXLVIII, 792.

En Epistola Gregorii VII ad universos Christianos de excommunicatione lata in Henricum IV: « Audistis, fratres, novam et inauditam præsumptionem; audistis sceleratam schismaticorum et nomen Domini in beato Petro blasphemantium garrulitatem et audaciam; audistis superbiam ad injuriam et contumeliam sanctæ et apostolicæ sedis elatam, qualem vestri patres nec viderunt, nec audierunt unquam, nec scripturarum series aliquando a paganis vel hæreticis docet emersam... Quapropter si beato Petro claves regni cœlorum a Domino Deo nostro Jesu Christo traditas esse creditis, et vobis per manus ipsius ad æterna vitæ gaudia introitum patere cupitis, cogitandum vobis est quantum nunc de irrogata sibi injuria dolere debeatis, etc., CXLVIII, 434.

Interim eligitur in partibus Teutonicis dux Rodulphus in regem ad defendendam catholicæ Ecclesiæ unitatem propterquod magis magisque indignatus Henricus, spreto consilio et auxilio domni papæ in omnes catholicos debacchabatur inique. Tandem non finem hæc res adhuc habuerunt, etc., sed nos his finem imponere debemus, et si quis ampliora desiderat videat CXLVIII, 915, 914, 915, 916, 917, 918, et ferme totum volumen CXLVIII, in quo congeruntur monumenta Gregoriana de his et aliis a iis S. Gregorii VII.

De Henrico IV et Gregorio VII quæstio longa tractatur in Chronicon universali Ekkeardi, CLIV, 946-1012.

Adhuc quædam de Gregorio VII papa (an. 1076). Gregorius papa totus in Henricum imperatorem invehitur, et quoscunque potest ab eo verbis et scriptis avertit; animum etiam Agnetis matris ipsius ab eo alienat. Principibus Saxonum qui in deditione imperatoris erant, relaxatis per eos quibus commissi erant, Saxones rebellant instinctu Gregorii VII. Ipse papa occurrens (an. 1077) imperatori in Longobardia, sub falsa eum pace absolvit. Omnes enim qui prius Hildebrandum seu Gregorium VII abjuraverant, perjurio perjurium cumulantes, imperatorem abjurant, et Rodulphum ducem Burgundionum super se regem statuunt; corona ei a papa missa illi erat inscriptum: « Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho. » Hunc Sigifridus archiepiscopus Moguntiæ in regem benedixit, et facta a Moguntinis seditione contra eos, Rodulphus cum archiepiscopo noctu aufugit. Hildebrandus papa omnes adversantes imperatori absolvit ab infidelitate et perjurio. Henricus mox, omnes insidias frustratus, Rodulphum adortus, eum compulit fugere...

Hildebrandus (an. 1080), quasi divinitus revelatum sibi prædixit, hoc anno falsum regem esse moriturum; etenim scripsit episcopo Tridentino: « Festum beati Petri non prius transeundum quam in cunctorum notitia certissime clareat illum justissime excommunicatum. » Bonizo est totus Gregorio VII deditus: In secunda feria post Pascha apud S. Petrum, cum regem excommunicasset, adjecit: Omnibus vobis notum sit, quod si usque ad festivitatem S. Petri Henricus non resipiscuerit, mortuus erit aut depositus. Quod si hoc non fuerit, mihi credi amplius non oportet. »

Et verum quidem prædixit, sed fefellit eum de falso rege conjectura secundum suum velle, super Henrico rege interpretata. Rex enim Henricus Saxonibus gravi prælio congreditur, et in congressu falsus rex Rodulphus cum multis Saxoniæ principibus exstinguitur. Ex Sigeberto Gemblac. monach., CLX, 219, 220.

Gregorius VII innumeris malis quæ contingebant ex promotionibus factis a potestate imperatoria, obviare cupiens, Romana synodo quinquaginta episcoporum considente presbyterorum et abbatum multitudine, decreta statuit: « Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos habeatur, nec ulla ei ut episcopo aut abbati audientia concedatur, insuper ei gratiam beati Petri et introitum Ecclesiæ interdicimus. » Item: « Si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet sæcularium potestatum aut personarum investituram episcopatuum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se astrictum esse sciat, » CXLIX, 468.

HENRICUS IV, imperator. — Cum apud Brixiam Noricam triginta episcoporum conventus, nec non et optimatum exercitus, non solum Italiæ, sed et Germaniæ jussu regis Henrici congregaretur, factus est omnium consensus adversus Hildebrandum papam, cognominatum Gregorium VII, quem pseudomonachum totiusque vesaniæ pestiferum principem et præcipuæ sanctæ sedis invasorem affirmantes, ab apostolica sede depellendum, quamvis absentem, dijudicabant et Wigbertum Ravennensem archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant. Hujus decreti conclusio hæc est: « Quia, inquiunt, illum constat non a Deo electum, sed a se ipso in fraude ac pecunia imprudentissime objectum, qui ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani imperii perturbat regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis et animæ intentat mortem, qui perjurum defendit regem, qui inter concordes seminat discordiam inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, et quidquid quieti inter pie viventes stare videbatur concussit; nos auctore Deo congregati in unum, legatis ac litteris freti decem et novem episcoporum die sancto præteriti Pentecostes Moguntiæ congregatorum, contra eumdem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria et homicidia defendentem, catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, phytonico spiritu laborantem, et idcirco a vera fide exorbitantem, judicamus canonice deponendum et expellendum, et nisi ab ipsa sede his auditis descenderit in perpetuum condemnandum, » CLIV, 981. Scripsit post hæc Anselmus Lucensis, etc. *Vide* ANSELMUS, Luc. Et in præsente Indice, GREGORIUS VII.

HENRICUS, princeps Trevirensis, et alii principes.— *Diploma :* « Nos principes imperii N. N., universis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum præsidentium super terram, plantans in ea principes tanquam arbores præelectas et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti velut germen electum, per ipsorum electionem illum qui frena Romani teneret imperii germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis ecclesiæ, per luminare majus Christi vicarium illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit et convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjutus oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet et corrigat ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium et bonorum. Ut igitur omnis materia dissensionis et scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam et imperium auferantur, et ii duo gladii in domo Domini constituti debito fœdere copulati se ipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam quam imperium confovere tenemur, quidquid per Dominum nostrum Rudolphum Dei gratia Romanorum regem semper Augustum sanctissimo patri ac domino nostro Nicolao papæ III e usque successoribus et ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum, et actum, seu factum est per privilegia, vel quæcunque alia scripta quorumcunque tenorum super recognitionibus et ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum prædecessorum regis ejusdem quam ipsius regis et specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia et reverentia per Romanos imperatores et reges Romanis pontificibus et ipsi Ecclesiæ impendendis ac possessionibus, honoribus et juribus ejusdem Ecclesiæ et nominatim super tota terra quæ est a Radicolano usque ad Ceperanum marchia Anconitana, etc., etc. Nos nostri nomine principatus in omnibus ac per omnia approbamus et ratificamus, ac iisdem omnibus et singulis et quibuscunque aliis super eisdem per eumdem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum unanimiter atque concorditer exhibemus. Et promittimus quod contra præmissa, vel aliquid præmissorum nullo unquam tempore veniemus Sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari.... Actum anno 1279, indict. VII, regnante prædicto domino nostro domino Rudolpho Romann. rege, glorioso regni ejus anno VI, XCVIII, 870-872.

HINCMARUS, Rhemens. archiepisc.— Duo sunt quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum et regia potestas. Solus enim Dominus noster Jesus Christus fieri potuit rex et sacerdos. Post incarnationem vero, et resurrectionem et ascensionem ejus in cœlum, nec rex pontificis dignitatem, nec pontifex regiam potestatem sibi usurpare præsumpsit : sic actionibus propriis dignitatibusque ab eo distinctis, ut et Christiani reges pro æterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro temporalium rerum cursu regum dispositionibus uterentur; quatenus spiritalis actio a carnalibus distaret incursibus, et ideo militans Deo minime se negotiis sæcularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus. Et tanto est dignitas pontificum major quam regum, quia reges in culmen regium sacrantur a pontificibus; pontifices autem a regibus consecrari non possunt; et tanto gravius est pondus sacerdotum quam regum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem; et tanto in humanis rebus regum cura est propensior quam sacerdotum, quanto pro honore et defensione ac quiete sanctæ Ecclesiæ, ac rectorum et ministrorum ipsius, et leges promulgando, ac militando, a rege regum est eis curæ onus impositum. Et in veteri lege cum sacerdotes in regimine regni reges ungebant et diademata capitibus illorum imponebant, legem in manibus eis dabant, ut discerent et scirent qualiter se et subjectos sibi regere, et sacerdotes Domini honorare debeant. Et quod Ozias rex præsumpsit incensum ponere quod non regii, sed sacerdotis, erat ministerii lepra est a Deo percussus, et de templo a sacerdotibus ejectus, et in domo sua est usque ad mortem reclusus, CXXV, 1071.

HUGO DE S. VICTORE, canonic. Parisiens. — Universitas autem Christianorum, sive Ecclesia duos ordines complectitur, laicos et clericos, quasi duo latera corporis unius. Quasi enim ad sinistram sunt laici qui vitæ præsentis necessitati inserviunt. Non ita dico ad sinistram quemadmodum illi ad sinistram statuentur quibus dicetur : « Ite, maledicti, in ignem æternum.» Absit a me ut bonos laicos ibi statuere præsumam! Nam qui boni erunt sive laici, sive clerici ibi non erunt; et qui mali erunt, sive laici, sive clerici ibi erunt. In vero laico Christiano est etiam dextera et sinistra. Quod est ad sinistram illius in corpore de corpore est et bonum est, quamvis optimum non sit ut id quod est ad ipsius dexteram : « In dextera ejus longævitas vitæ, in sinistra autem ejus divitiæ et gloria (*Prov.* III).

Laici ergo Christiani qui et terrena et terrenæ vitæ necessaria tractant, pars corporis Christi sinistra sunt. Clerici vero quoniam ea quæ ad spiritualem vitam pertinent dispensant, quasi dextera sunt pars corporis Christi. Laicis Christianis fidelibus terrena possidere conceditur. Clericis vero spiritualia conceduntur tantum, quemadmodum olim in illo populo priore cæteræ tribus quæ typum laicorum præferebant, portiones in hæreditate acceperunt. Sola tribus Levi quæ ecclesiasticos figurabat, decimis et oblationibus et sacrificiorum victimis pascebatur. In laicis ergo ad quorum studium et providentiam ea quæ terrenæ vitæ necessaria sunt pertinent, potestas est terrena. In clericis autem ad quorum officium spectant ea quæ spiritualis vitæ sunt bona, potestas est divina. Illa igitur potestas sæcularis dicitur, ista spiritualis nominatur. In utraque potestate diversi sunt gradus et ordines potestatum ; sub uno tamen utriusque capite distributi, et quasi ab uno principe deducti et ad unum relati. Terrena potestas caput habet regem. Spiritualis potestas habet summum pontificem. Ad potestatem regis pertinent quæ terrena sunt et ad terrenam vitam omnia facta. Ad potestatem summi pontificis pertinent quæ spiritualia sunt, et vitæ spirituali attributa omnia. Quanto autem vita spiritualis dignior est quam terrena, et spiritus quam corpus, tanto spiritualis potestas terrenam sive sæcularem potestatem honore ac dignitate præcellit. Nam spiritualis potestas terrenam potestatem et instituere habet, ut sit, et judicare habet si bona non fuerit. Ipsa vero a Deo primum instituta est, et cum deviat a solo Deo judicari potest sicut scriptum est : « Spiritualis dijudicat omnia et ipse a nemine judicatur. » Quod autem spiritualis potestas (quantum ad divinam institutionem spectat) et prior sit tempore, et major dignitate, in Veteri Testamento manifeste declaratur, ubi primum a Deo sacerdotium institutum est; postea vero per sacerdotium, jubente Deo, regalis potestas ordinata, CLXXVI, 417, 418.

Potestas terrena pertinet ad vitam terrenam. Et omnia quæ ad terrenam vitam spectant subjecta sunt terrenæ potestati. Hæc autem omnia dupliciter pertinent ad jus terrenæ potestatis, ut videlicet ipsa terrena potestas hæc et possidentibus secundum justitiam distribuat, et contra injustitiam impugnantium defendat. Sicut autem prælatorum debitum est subjectis possidenda juste dispensare, et eos contra injustitiam defendere, sic subjectorum debitum est secundum instituta legum et rationabiles consuetudines prælatis et in se et in suis servitium exhibere.

Quomodo Ecclesia terrena possideat : De terrenis bonis ad terrenam vitam pertinentibus, quæ vel possident prælati in subjectis, vel subjecti possideant a prælatis, quædam Ecclesiis Christi devotione fidelium concessa sunt possidenda, salvo tamen jure terrenæ potestatis. Sic enim rationabile est et bonum, quia Deus noster pacis amator est, et nihil inordinatum approbare potest vera justitia. Spiritualis siquidem potestas non ideo præsidet ut terrenæ in suo jure faciat præjudicium, sicut ipsa terrena potestas quod spirituali debetur, nunquam sine culpa usurpat. Sic igitur quando hujusmodi quæ ad terrenam spectant potestatem Ecclesiis Christi conceduntur, ii quidem largitores sunt muneris, hoc solum concedere possunt in ea quod possident, quia nec subjecti in quod suis superioribus debetur ad aliam possunt transferre potestatem, nec prælati in his quæ juste a subjectis possidentur alienos possessores inducere. Hoc est ut nec prælati id quod subditorum est aliis tribuant, nec subjecti id quod prælatorum est immutare præsumant. Notandum tamen quod principes in terrenis possessionibus quas vel in subjectis, vel sine subjectis possident, Ecclesiæ aliquando concedunt solam utilitatem aliquando et utilitatem et potestatem. Utilitatem sine potestate concedunt quando fructum quidem possessionis ad usum Ecclesiæ transferri decernunt, sed potestatem justitiæ exercendæ in ipsa

possessione ad ejus jurisdictionem transire non permittunt. Aliquando et potestatem et utilitatem simul tribuunt. Ubi tamen diligenter attendendum est quod, licet Ecclesia fructum terrenæ possessionis in usum accipiat, potestatem tamen exercendæ justitiæ per ecclesiasticas personas, aut judicia sæcularia non potest exercere; potest tamen ministros habere laicas personas per quas jura ac judicia ad terrenam potestatem pertinentia secundum tenorem legum et debitum juris terreni exerceat. Sic tamen ut et ipsum quod potestatem habet a principe terreno se habere cognoscat; et ipsas possessiones nunquam ita a regia potestate elongari posse intelligat, quando si ratio postulaverit et necessitas et illis ipsa potestas debeat patrocinium et illi ipsæ possessiones debeant in necessitate obsequium. Sicut enim regia potestas patrocinium quod debet alteri non potest dare, sic ipsa possessio etiam ab ecclesiasticis personis contenta, obsequium quod regiæ potestati pro patrocinio debetur jure negare non potest, sicut scriptum est: « Reddite quæ sunt Cæsaris, etc. » CLXXVI, 419, 420.

JONAS, Aurelianens. episc. — Sciendum omnibus fidelibus est quia universalis Ecclesia corpus est Christi, et ejus caput idem est Christus, et in ea quæ principaliter exsistant eximiæ personæ, sacerdotalis videlicet et regalis; tantoque est præstantior sacerdotalis, quanto pro ipsis regibus Deo est rationem reddilura, ut ait S. Gelasius. Et S. Fulgentius ait: « Quantum attinet ad hujus temporis vitam, in Ecclesia nemo pontifice potior, et in sæculo Christiano imperatore nemo celsior invenitur. » Qualis sit potestas et auctoritas sacerdotalis ex verbis Domini facile advertitur: « Quodcunque ligaveritis, etc. » Unde Constantinus imperator ait: « Deus vos constituit sacerdotes et potestatem dedit de nobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur; vos autem non potestis ab hominibus judicari, » etc.

De officiis et ministeriis regum multa exponentur, CVI, 285-294. In his post multa legitur: « Regale ministerium specialiter est populum Dei gubernare et regere cum æquitate et justitia, et ut pacem et concordiam habeant studere. Ipse enim debet primo defensor esse Ecclesiarum et servorum Dei, ipsorum etiam officium est saluti et ministerio sacerdotum solerter prospicere, eorumque armis et protectione Ecclesiam Christi debet tueri... S Isidorus ait: « Principes sæculi non nunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit; ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur; ipsamque disciplinam quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat.

Ex multis allatis, in quibus non videtur deberi a summo pontifice reges coargui, nec regno spoliari, etc., declaratur quod hic qui post regem populum Dei regere debent, id est duces et comites, necesse est ut tales ad constituendum provideantur, qui sine periculo ejus a quo constituuntur constitui possint, scientes se ad hoc positos esse ut plebem Christi sibi natura æqualem recognoscant, eamque clementer salvent et juste regant, non ut dominentur et affligant, neque ut populum suum æstiment, aut ad suam gloriam sibi illum subjiciant; quod non pertinet ad justitiam sed potius ad tyrannidem et iniquam potestatem. Unde sola conclusio est: « Valde enim exigit necessitas ut quia ipse rex procul dubio. » æquissimo judici de commisso sibi ministerio rationem redditurus est, ut etiam singuli qui sub eo constituti sunt ministri diligentissime ab eo inquirantur, ne ipse pro eis judicium incurrat divinum. Ipsis etiam ministris est denuntiandum quod quidquid judicaverint in eos redundabit, etc, CVI, 290-291.

JUSTINIANUS, imperator. — Cum iste imperator nobis reliquerit *Novellas* ad religionem pertinentes et selectas leges, LXXII, 921 1110; quæ ut *Capitularia* Caroli Magni imperatoris, sunt leges partim ecclesiasticæ, partim civiles, de illo imperatore quædam referenda sunt. Nostro judicio, quæ de illo vituperanda sunt, itidem vituperanda sunt de Carolo Magno imperatore; qui reges, etsi nollent, tamen nimis sese rebus ecclesiasticis immiscuerunt. Audiamus judicium quod protulit Cave de Justiniano; in his, ut scitur, quisque suo sensu abundat; Baronius aliter, ut nos judicavit.

Justinianus natus est anno 483. Avunculum habuit Justinum Augustum, a quo educatus fuit et in filium adoptatus. Nondum imperator Theodoram uxorem duxit Eutychianæ hæresi perdite addictam. Anno 519, a Justino imperatore magister militum factus est, et in Orientem cum exercitu missus rem contra Persas bene gessit...... Anno 527, Augustus renuntiatus, cum avunculo regnare cœpit. Anno 528, edictum promulgavit quo Nestorianos et Eutychianos, tanquam hæreticos pœnis civilibus multandos decrevit, eodem post quinquennium renovato. Anno 541, Origenem ipse edicto damnavit, etc., etc...... Obiit anno 565

Non deerant olim, nec desunt hodie qui in sacratissimum principem non minus doctrina, pietate, quam potentia et rerum gestarum gloria clarum, tota calumniarum et conviciorum plaustra exonerant Nemo vero unquam iniquiori censura et inverecundia, dicunt quidam, longe infra summi principis sortem, in augustissimos. In Justiniani manes debacchatus est cardinalis Baronius, omnes in hoc eloquentiæ nervos intendens, ut ex imperatore n n hominem, sed diabolum nobis exhiberet Fuit Justinianus, inquit Baronius, homo penitus illitteratus, adeo ut nec alphabetum aliquando didicisset. Sacrilegus imperator, qui non levem persecutionem excitavit; furore percitus, mente dimotus, corruptus maligno spiritu, agitatus a Satana, quique omnem in Ecclesia dissolvit ordinem, fecitque ex regno cœlorum ergastulum inferorum (*Annal.* ad an. 551). At vindicatur, 1° de doctrina ejus et pietate. Hæc Procopius: « Solitum Justinianum tum libros de rebus divinis agentes pervolutare, tum de iisdem colloquia cum episcopis et presbyteris in multam noctem pertrahere; in more semper ei fuisse multis ante Pascha hebdomadibus corpus vigiliis et inediis p usquam asceticis macerare, semel in biduo cibum capere, non pane aliisque cibariis penitus abstinuisse, herbis tantum sale et aceto conditis atque aqua contentum. De egregio autem illius erga fidem catholicam studio audiamus Agathonem papam: « Et præ omnibus, inquit, æmulator veræ, apostolicæ fidei piæ memoria Justinianus Augustus, cujus fidei rectitudo, quantam pro sincera confessione Deo placuit tantum rempublicam Christianam exaltavit et usque ab omnibus gentibus ejus religiosa memoria veneratione digna censetur, cujus fidei rectitudo per augustissima ejus edicta in toto orbe diffusa laudatur. »

Ex his patet quod Novellæ peccant juxta Baronium quod videantur velut bullæ pontificales hinc et hinc ecclesiasticis velut negotiis sæcularibus sese immiscentes; et quod, juxta alios nihil aliud sint quam confirmationes decretorum pontificum etsi non nominentur, LXXII, 919-1110.

LEO MAGNUS (S.), papa. — Hic ambulavit ad regem Hunnorum, nomine Attilam et liberavit totam Italiam a periculo hostium. Attila post cladem in campis Catalanniæ susceptam, cruentus Italiam petit. Aquileiam in limitibus Provinciæ sitam triennium obsedit; cumque rebus desperatis obsidionem solvere cogitaret, vidisset ciconias ex urbe in agrum suos pullos deserentes, auspicio motus, acrius urbem oppugnatam tandem cepit, diripuit et incendit, nulli hominum generi parcens, Flagellum Dei se vocans. Ticinum atque Mediolanum, regias urbes, excidit. Inde vastatis circumcirca pluribus locis, cum Romam quoque pararet evertere, Leo Magnus papa adhortante Valentiniano imperatore obviam processit, eumque adeo mitem reddit, ut illico, promissa pace firmissima, ultra Danubium non rediturus perrexerit, territus duorum virorum minantem mortem, strictis ensibus super caput ejus nisi pontificis sancti verbis acquiesceret.....

Attila, re male gesta in campis Catalaunicis, per Pannonias in Italiam venit, regiasque civitates Aquileiam, Ticinum, Mediolanumque cepit et diripuit. Elatus deinde rerum successu Romam properabat. Jam tota civitas trepidare. Tum Valentinianus imperator Romanus, quoniam vi et armis repellere hostem nequibat, avertere periculum consilio cœpit. Mittit S. Leonem Magnum et viros clarissimos dat comites. Ecce magnus Pontifex ad Attilam venit, verbis demulcet ferocem animum, iram frangit eloquentia, pacem recipere persuadet, et discedere ex Italia compellit. Historici dicunt Attilam rogatum cur facile cessisset, respondisse territum se prodigio; nam dum Leo loqueretur, vidisse senem venerabili aspectu, habitu sacerdotali, gladio minitantem nisi Leoni obtemperaret; eumque horrore concussum tanquam exhaustis viribus concidisse, LV, 280, 281.

Divinis præceptis et apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ut si quid usquam reprehensioni invenitur obnoxium, cleri sollicitudine aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemur. Manente enim Dominicæ vocis imperio, quo beatissimus apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, et Christi

oves, qui Christum diligit, pascat, ipsius sedis cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia coarctamur, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus, ne professio summi apostoli, qui se amatorem Domini testatus est, non inveniatur in nobis, qui negligenter pascens toties commendatum gregem convincitur summum non amare pastorem, LXVII, 281.

LEO III, papa. — Leo III papa Carolo Augusto : Omnia quæ de singulis partibus nobis accidunt necesse est ut vestræ intimemus imperiali potestati. Præsenti si quidem anno direxerunt nobis epistolam monachi qui in sancto monte Oliveti morantur fidei contentionem continentem quæ inter se habebant. Nos vero symbolum orthodoxæ fidei illis misimus, quatenus omnes secundum hanc sanctam nostram catholicam et apostolicam rectam et inviolatam teneant fidem. Quam vero epistolam vestræ imperia i potentiæ misimus relegendam, CXXIX, 1259.

LIBERIUS, papa. — Liberius a Constantio exsilio deportatur, eo quod noluisset hæresi Arianæ consentire, et fecit in exsilio annos duos. At, elapso biennio Constantius Romam profectus est, ubi a matronis Romanis rogatus, ut eum ab exsilio redire juberet, imperator, cum episcopis suis re communicata, rediturum se eis hominem pollicitus est, si in eamdem cum epi cop s suis concederet sententiam Liberius itaque et tædio victus et desiderio impotenti recuperandæ sedis æstuans, vim etiam et verbera passus, et Athanasium damnavit, et formulæ fidei sibi ab Arianis oblatæ subscripsit, et in urbem Romam ingressus est. Quod Liberius tamen qui Arianorum sordibus labefactus videbatur, ad meliorem frugem conversus pro fide catholica intrepide stetit, et Arianorum perfidiæ subscribere recusavit. patet ex variis actis. Verum quid hæremus, cum de orthodoxia Liberii certissimum argumentum nobis suppeditet Siricius papa in epistola ad episcopum Tarraconensem In ea enim asseritur non solum Liberium magna animi fiducia, Arianorum procaciæ p rditissimis illis temporibus restitisse, Arianæ fidei formulæ in concilio Ariminensi recitatæ non scribendo, ut plerique omnes scribunt, sed ulterius processisse, et concilium illud irritasse et cassasse, CXXVIII, 44, 45. 46.

LUCIUS III, papa. — Lucius papa III cum imperator in Italiam contenderet, exiit urbe Roma, ut obviam ei proficisceretur, tractaturus cum illo (anno 1184) Christianæ reipublicæ negotia, quæ in Asia nimium ceperant labefactari. Et cœpit imperator tractare cum eo super patrimonio potentis per Italiam dominæ Mathildis, quæ sub Henricis imperatoribus patre et filio multa faciebat pro Ecclesia; et jam rebus humanis excedens multa reliquerat eidem Ecclesiæ possidenda, quæ imperator ad jus imperii devocabat, CCI, 1067.

LUDOVICUS Pius imperator. — Sub hoc imperatore, seu rege. quanquam suprema pontificia dominatio in Urbe ac præterea in ejus ducatu constat ex pluribus codicis Caroli epistolis et dicere et confiteri convenit quod dominatio imperialis Pii, Caroli et aliorum in Urbe erat consortium ejusdem supremæ potestatis pontificum. Unde licet pontifices Romani Romæ domini essent, illorum dominatio non vacabat mistura senatus populique Romani, qui sacramentum fidelitatis pontifici, ut summo principi præstabant, salva nihilominus lege seu jure civili Romanorum; atque Romanus pontifex tunc temporis erat quidem summus princeps, sed minime absolutus in republica gerenda. Nec Stephanus IV aut sanctus papa Paschalis quid novi moliti sunt in senatum et populum, cum suam ipsorum potestatem summam in urbe imperiali auctoritate niti deinceps desiderarunt; non enim id unquam consueverunt Romani pontifices, sed ipsissimam illam quæ sui prædecessores usi fuerant, S. P. Q. R. administratione nullatenus imminuta, semper roborari voluerunt. Sunt enim varia diplomata his verbis enuntiata : « Sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, CVIII, 567, 568.

Sunt vero multæ ditiones ex liberalitate principum profectæ in quibus solus Romanus pontifex, nulla senatus populique mistura absolutus princeps dominabatur; eorum quippe dominium uni Petro ejusque successoribus concessum fuerat. At cum in his dicebatur : « Quas beato Petro pro magna animæ vestræ mercede contulistis, » etc., etc.; et alias de multis talibus patrimoniis dicitur : « Quæ per diversos imperatores, patricios etiam et alios Deum timentes pro eorum animæ mercede et venia delictorum in partibus Tusciæ, Spoleto atque Corsica. sicut et Sabinense patrimonium beato Petro apostolo, sanctaque Dei et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ concessa sunt, » XCVIII, 568.

OTTO I, rex. — De hujus imperatoris diplomate non mirandum quod litteris aureis exaratum fuisse dicatur. Jam donatio Ariperti Longobardorum regis eodem modo scripta erat. Dicitur quod « Aripertus donationem patrimonii Alpium Cottiarum, quæ longa per tempora, a jure Ecclesiæ privata fuerat, ac ab eadem gente detinebatur, in litteris aureis exarata jure proprio beati apostolorum principis reformavit, XCVIII, 589. Diploma Ottonis I de pluribus Caroli donationibus a diplomate Ludovici Pii nonnihil discrepat, XCVIII, 591. » Attamen istud diploma quædam particularia habet, scilicet : « Insuper, addit, offerimus tibi, beate Petre, apostole, vicarioque tuo domno Joanni papæ et successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii, nostrorumque parentum de proprio regno nostro civitates et oppida, cum piscariis suis, id est, Reate, Amiternum, Furconem, Nursiam Valvam et Marsim, et alibi civitates Teramnem, cum patrimoniis suis, etc., XCVIII, 606-610.

PAULUS (S.) papa (anno Christi 757). — Iste fuit temporibus Constantini et Leonis imperatorum, etc., CXXVIII, 1156, etc.

Id consilii Constantinus ceperat adversus apostolicam sedem, ut in possessionem rediret exarchatus Ravennæ, quem Pippinus, devictis Longobardis, legitime in suam potestatem redegerat, ac Romano pontifici cum summa potestate, utilique dominio possidendum concesserat. Probe autem intelligens imperatori fieri nunquam posse ut optatum finem persequeretur, quoad pontifici opes Francorum auxilium ferrent, ac nisi Longobardorum regem ad suas partes traheret, spe utilitatis allectum, ut utrumque evinceret, nihil intentatum reliquit. Ea propter legatos in Franciam misit, qui nullum non moventes lapidem, ut famam pontifices læderent, et ut retraherent Pippinum regem a fœdere inito cum eodem. Eodem tempore suos Ravennæ, totoque in exarchatu emissarios habebat, qui populos ad defectionem contra pontificem excitabant. Nuptias etiam Leonis filii, quem in consortium imperii sibi asciverat, cum filia Pippini Giselide proponi jussit... At nihil avellere potuit Pippinum a catholica fide et a defensione sanctæ sedis. Quamobrem Constantinus alio se convertens Longobardorum regi accommodavit aures, qui fœdere cum illo jungi adversus papam promittebat. Pacta his conditionibus stipulata, ambo junctis viribus pugnaturos ut Ravennam et Hydruntum suam in ipsorum ditionem redigerent, harum primam possessionem Longobardos, alteram cum finitima regione Græcos; imperatorem continuo expeditum validissimam classem in Italiam ad prædictum finem Quæ tamen Copronymus non fecit, sibi persuadens fore ut copiis, quas in Sicilia finitimisque locis habebat, satis essent ad Ravennam recipiendam absque Longobardorum auxiliis, quo tempore haud poterat rex Pippinus pontifici opem ferre, quippe qui bello cum ducibus sibi subditis Bajoariæ et Aquitaniæ detinebatur. At pontifex, consiliis ejus opportune detectis, Pippino regi ea statim aperuit, ut Longobardorum regem ipsum, ducesque Spoletinum et Beneventanum cum aliis finitimis tueri sanctam sedem compellerent, si forte adversus eam Græci arma moverent.

Hæc ut imperator percepit, nihil eorum quæ decreverat molitus est. Contra vero Longobardorum rex molestiam toto pontificatus tempore Paulo ingessit. Primo siquidem sanctæ sedi nolunt reddere civitates Bononiam, Imolam, Anconam aliasque quas redditurum se erat pollicitus, ut ejus præsidio uteretur adversus Ratchim pro regno Longobardorum secum decertantem; deinde arma in Pentapolim intulit, depopulatusque est eam; ac postremo ejecit duces Spoleto et Benevento, qui a sancta sede pendebant, aliosque intrusit, qui sibi essent subditi... At quadam inexspectata re territus Longobardus partem eorum quæ pontificii juris retinebat, Paulo reddidit, promisitque se quidquid reliquum sibi fecerat restiturum. At rex, aut ejus minister Desiderius, promissis non stetit, . Unde sancto pontifici, quoad vixit, rex Longobardorum molestus fuit ut novissima pontificis epistola palam facit : « Pro certo agnoscat excellentissima Christianitas vestra, quia si nobis præfati civi a ium nostrarum ab eisdem Longobardis invasi fines, atque patrimonia non reddita fuerint, etiam ea quæ primum reddiderunt, invadere insidiabuntur, CXXVIII, 1145, 1146, 1147.

PETRUS DAMIANUS (S.) — « Sed cum inter cætera mala quæ nostris temporibus emergunt, ipsas quoque Ecclesias violenti homines insolenter opprimant ac prædia vel quælibet bona sacri juris invadant, nonnulli os movet, utrum Ecclesiarum rectores expetere vindictam debeant, ut malis mala, more sæcularium reddant; nam plerique mox, ut eis vis inferatur injuriæ, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicque hostes suos acrius forte quam læsi fuerant, ulciscuntur. Quod mihi plane satis videtur absurdum, ut laosi Domini

sacerdotes attendant quod turbis vulgaribus prohibetur; et quod verbis impugnant operibus asserant. Quid enim magis Christianæ legi videtur esse contrarium quam redhibitio læsionum? Ubi, quæso, tot sunt præconia Scripturarum? Ubi quod Dominus dicit : Si quis tibi quod tuum est tulerit, ne repetas? etc., etc.

Vita plane, quam Salvator noster gessit in carne non minus quam prædicatio evangelica nobis est et proposita tenendæ linea disciplinæ. Sicut ergo ipse cuncta mundi furentis obstacula, non per districti examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussæ patientiæ majestatem, ita docet mundi rabiem potius æquanimiter ferre quam vel arma corripere, vel lædenti læsionibus respondere, præsertim cum interregnum et sacerdotium propria cujusque distinguantur officia, ut et rex armis utatur sæculi et sacerdos accingatur gladio spiritus, qui est verbum Dei .. Per charitatem Dei Filius de cœlo descendit, per patientiam vero diabolum superavit. His muniti virtutibus, et fundatores apostoli sanctam Ecclesiam condiderunt, et propugnatores ejus sancti martyres diversa mortium supplicia triumphaliter pertulerunt. Si ergo pro fide, qua universalis vivit Ecclesia, nusquam ferrea corripi arma conceditur, quomodo pro terrenis ac transitoriis Ecclesiæ facultatibus loricatæ acies in gladios debacchantur? Porro sancti viri cum prævalent hæreticos idolorumque cultores nequaquam perimunt, sed potius ab eis pro fide catholica perimi non refugiunt. Quomodo ergo pro rerum vilium detrimento fidelis fidelem gladiis impetat, quem serum utique redemptum Christi sanguine non ignorat?, » CXLIV, 314-316 ...

Hæc attente legenda sunt, ne quis vel occasionem erroris sumat, vel auctorem in doctrina aberrasse existimet. Videri enim potest ipsum sensisse non posse pontificem, aut alios ecclesiasticos principes per bellum, si necesse sit, res ecclesiasticas defendere, quia Ecclesia non habet gladium temporalem, sed spiritualem tantum, unde ita vult inter regnum et sacerdotium divisa esse officia, ut et rex utatur armis sæculi, et sacerdos accingatur gladio spirituali ...

Ante vero quam hæc Damiani verba, et alia quæ satis exaggerat et indistincte profert, ad pium et verum sensum ab ipsis verbis, non alienum trahamus, veram et catholicam doctrinam breviter præmittere necesse est. Primo ergo statuendum est hic esse sermonem de principe ecclesiastico, ut talis est, seu de pontifice, ut pontifex est; nam si consideretur ut dominus temporalis, per proprium et directum dominium et jurisdictionem temporalem, quam habet in suis terris, non est dubium quin habeat idem jus belli quod habent alii supremi reges et temporales domini, quantum ad rationem justitiæ spectat, quamvis in modo tractandi res bellicas servare debeat religionem et decentiam debitam dignitati pontificali, quæ in eo est præcipua, eumque obligat ut in usu gladii temporalis modum observet dignitati pontificiæ convenientem.... At de hoc puncto non tractat Petrus Damianus.

Secundo statuendum est pontificem ex vi pontificiæ dignitatis habere non solum gladium spiritualem, sed etiam aliquo modo temporalem, ut perplures Patres intellexerunt ex verbis Evangelii : « Ecce duo gladii hic. » Ecclesia etiam sic de Petro loquitur : « Tu es pastor omnium, princeps apostolorum; tibi tradidit Deus omnia regna mundi. » Ratio vero est quia potestas spiritualis nisi haberet aliquo modo conjunctam potestatem temporalem, esset inefficax et infirma, et ideo cum opera Dei sint perfecta et recte instituta, cum Petro dedit supremam potestatem spiritualem, seu spiritualem gladium, dedit etiam temporalem seu materialem quantum ad finem alterius potestatis conveniens sit. Unde Nicolaus papa dicebat ad archiepiscopum Treverensem et defensores Ecclesiæ ut spirituali et materiali gladio utantur donec ecclesiastica bona recuperent.

Hæc, eheu ! revocant Castelfidardo certamen.... « Castelfidardo, terre sainte, terre rougie par le sang des martyrs; champ de bataille où le vaincu a été plus grand que le vainqueur, qui ne se fera jamais bien absoudre de sa victoire; sainte colline, d'où montera à jamais vers Dieu le gémissement éternel du droit frappé. »

Hinc tertio statuendum est aliter habere pontificem, ut est pontifex, spiritualem gladium et aliter temporalem; nam spiritualem habet per se et directe; temporalem autem solum indirecte, id est, ratione spiritualis et quantum ad illius finem conveniens est. Et ideo solus ipse habet a Deo immediate spiritualem gladium, et per ipsum ad ecclesiasticas personas derivatur, quæ illum participant; in laicis vero nullo modo invenitur. At temporalis gladius per se et directe in imperatore, et temporalibus regibus seu principibus invenitur non per dimanationem a pontifice, sed per alios titulos et vias, per quas illa potestas juste comparari vel hæreditarie jure obtineri consuevit. Nam potestas illa suprema quam indirecte habet pontifex in temporalibus non aufert propria jura aliorum principum, neque eos suis directis dominiis et potestate privat. Atque hac ratione solent jura dicere, pontificem ratione pontificatus, non habere jurisdictionem in temporibus, etc...

Ultimo statuendum est, quamvis pontifex ex vi suæ potestatis gladium habeat materialem modo jam explicato, non tamen debere uti illo per seipsum, nec per ecclesiasticas personas extra propriam defensionem in casu extremæ necessitatis, sed per principes sæculares, quibus præcipere potest, ut illo in suam defensionem aut justam vindictam utantur, quando necesse fuerit, etc. .. « Verum hæc, juxta nos, haud clara sunt; et licet ea intelligamus de facto, quæstio de jure adhuc in ambiguitate relinquitur.... Judicet lector, CXLIV, 317-320.

RUPERTUS, abb. Tuitiens. — En envoyant les apôtres, Jésus-Christ leur défend d'avoir ni or ni argent.... ni bâton (*Matth.* x, 9,) et (*Marc.* vi, 8) il leur commande de rien porter qu'un bâton. Pour résoudre cette difficulté, Rupert distingue deux sortes de bâtons, l'un des rois des nations, l'autre des disciples de Jésus-Christ. Le bâton des rois des nations est un bâton de domination, le bâton des disciples de Jésus-Christ est un bâton de charité, un bâton de devoir pastoral qui veille attentivement sur le salut des âmes. Le bâton de domination n'a point été donné aux ministres de l'Evangile de la paix; c'est cette domination que Jésus-Christ leur interdit ici en leur disant : « Ne portez ni bâton. » Il la leur défend encore plus expressément par ces autres paroles : « Les rois des nations leur commandent en maîtres, et ceux qui ont autorité sur elles prennent le titre de bienfaiteurs. Pour vous ne faites pas de même. » (*Luc.* xxii, 25.) C'est là le bâton ou la domination que Jésus-Christ interdit à ses disciples. Saint Pierre, instruit de cette vérité, défend aux pasteurs de dominer sur l'héritage du Seigneur. De même saint Paul déclare aux Corinthiens qu'il est très-éloigné de dominer sur leur foi. CLXX, 786. Sic sese exprimebat Rupertus, CLXVIII, 1489, 1490 : « Nolite possidere.... neque virgam; » et alias : « Præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. » Et quidem si unam tantum virgam sciremus difficilius ista quæstio solveretur. Nunc autem duæ virgæ sunt, altera regum gentium, alia discipulorum Christi. Virga regum gentium virga est dominationis; virga discipulorum Christi, virga dilectionis, virga pastoralis officii, super curam animorum sollicite vigilantis. Illa virga quæ dominationis est, non est concessa ministris Evangelii pacis, et il'a interdicitur hic dicendo « neque virgam. » Amplius autem illic : « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur; vos autem non sic. » Porro virgam disciplinæ, virgam pastoralis sollicitudinis ac vigilantiæ non solum nunquam interdixit, verum etiam ab initio jussit; ab initio, inquam, id est ex quo primum pastores animarum mittere cœpit. Talium namque fuerunt Moyses et Aaron. Illis utique, cum mitteret eos, non præcepit Dominus ut quidquam tollerent in via, nisi virgam tantum : « Quid est, ait apud Moysen, quod tenes in manu tua? Respondit Virga Ait : Projice eam in terram. Projecit, et versa est in colubrum, » etc. « Virgam quoque hanc sume in manu tua in qua facturus es signa. » Quid aliud præcepit huic vel fratri ejus Aaron, ut tollerent in via, nisi virgam tantum illam? Sic nimirum evangelistis omnibus, cunctis Evangelii prædicatoribus, nihil aliud præcepit in via sua tollere, nisi vigorem pastoralis curæ, nisi legem vitæ ac disciplinæ, et pro hujus rei signo interdum virgam quoque materialem in manu gestare. Porro virgam dominationis apud istum evangelistam interdixit, CLXVIII, 1489, 1490.

URBANUS II, papa. — Soluta autem Tolosana synodo, Raynerius Urbani legatus in Hispaniam pergens per Catalauniam transivit, ubi Raymundus Barcinonis comes, aggregatis Provinciæ optimatibus, urbem Tarraconensem sedi apostolicæ solemniter donavit ea conditione, ut eam et universa quæ ad illam attinebant, ipse et ejus posteri « tenerent per manum et vocem sancti Petri, ejusque vicarii Romanæ sedis apostolici, per quinquennium persolventes ei censum viginti quinque librarum purissimi argenti, » quæ donatio facta est per manum domini Raynerii Romanæ Ecclesiæ cardinalis, qui nunc, inquit Raymundus, legatione fungitur in partibus nostris, an. 1097. Hujus donationis instrumentum a Labbeo, Aguirio aliisque conciliorum collectoribus editum est, CLI, 71.

ZACHARIAS (S.) pap. — Hic invenit totam Italiam provinciam valde turbatam; simul et ducatum Romanum, etc..... At ille, mira legatione apud Luitprandum Longobardorum regem, salutaria illa prædicavit, cujus sancti

viri admonitionibus inclinatus, prænominatas quatuor quas ducatu Romano abstulerat civitates, reddere promisit; et postea reddidit; hæ civitates sunt, Horta, Polimartium, Ameria et Bleda, CXXVIII, 1049.

Rex Longobardorum Zachariæ pontifici Romano reconcessit per donationis titulum in beatum Petrum apostolorum principem, Sabinense patrimonium quod per annos prope triginta fuerat ablatum, atque Narniense, etiam et Auximeuum atque Anconitanum, necnon et Numanatense, et vallem quæ vocatur Magna, sitam in territorio Sutrino.

In primis Amerinam civitatem, deinde Hortanam, dumque in Polimartio castro convenissent et rex Zachariam recepisset, Grimoaldus missus regis Bleranam civitatem pontifici Zachariæ contradidit, CXXVIII, 1051.

Ipsis his temporibus Ratchis, Longobardorum rex, ad capiendam civitatem Perusinam, sicut cætera Pentapoleos oppida, vehementi profectus est cum indignatione, quam et circumdatam fortiter expugnabat. Hoc audiens sanctissimus papa, continuo spe divina fretus, assumptis aliquantis ex suo clero cum optimatibus, quantocius ad eamdem pervenit civitatem, impensisque eidem regi plurimis muneribus, atque oppido eum deprecans, opitulante Domino, ab obsessione ipsius civitatis, eum amovit. Cui et salutifera prædicans, Deo auctore, voluit animum ejus in speciali studio inclinare. Et post aliquantos dies idem Ratchis rex, relinquens regalem dignitatem, decore cum uxore et filiis ad beati Petri principis apostolorum conjunxit limina, acceptaque a præfato sanctissimo papa oratione clericusque effectus, monachico indutus est habitu cum uxore et filiis, CXXVIII, 1058.

Hujus temporibus, Carolomannus filius Caroli Francorum regis, vitæ præsentis relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum apostolorum principem devotus cum aliquantis suis advenit fidelibus, seseque eidem Dei contulit apostolo, atque in speciali habitu se fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit pontifice. Et inter multa a in dona obtulit beato Petro apostolo ante Confessionem arcum argenteum, etc. Et post aliquantum temporis ad beati Benedicti, quod in Aquinensium finibus situm est, profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam jure professus est jurando. Roma ejusque ducatus, a Græcis ad Romanum pontificem propter hæreticalia Leonis edicta, populis detrectantibus obedientiam imperatori hæretico, facile pervenit. Porro ducatus Romanus, de quo crebro fit mentio, et cujus rectores ab imperatoribus deligebantur, constabat ex urbe Romana cum castellis, oppidis et viculis etiam in Tusciæ partibus. Erant autem Portus, Centumcellæ Cære, Bleda, Maturanum, Sutrium, Nepet, Castellum Gallesii, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Perusia, Narnia, Otriculi, Signia Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Frusino, ac Tibur. Hunc ducatum sub Gregorio II. ad arbitrium Romanæ sedis fuisse, vel ex eo constat quod Romanus exercitus, ipso imperante pontifice, seditiosos, ac Tiberium tyrannum compresserit, coegeritque Luitprandum ea loca restituere quæ in hoc ducatu usurpaverat. Igitur a temporibus Gregorii II (anno 714), et successoribus clariora supremæ potestatis temporalis indicia occurrunt, CXXVIII, 1067 (anno 708, CXXVIII, 960, ducatus Romanus, et respublica Romana gubernabantur per duces ab imperatoribus missos.

Legitur in Vita Caroli imperatoris. Gens Merovingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Childericum regem, qui jussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus atque in monasterium trusus est durasse putatur; hoc est, quod Zacharia papa mortuo, ut explicabitur infra, antequam jussu ejus Pippinus coronaretur, Stephanus antecessoris sui Zachariæ mandatur confirmasse credendus est. Hic enim non agitur de secunda Pippini coronatione, XCVIII, 27. De his detur explicatio sequens, CXXVIII.

Carolus Martellus qui a Gregorio II acceperat titulum patriciatus Romanorum, filios habuit Carolomannum et Pippinum. Horum prior præsentis vitæ relinquens gloriam clericatus jugum accepit a summo pontifice, postea ad monasterium profectus est et ibi vitam finivit. Adhuc mansit in palatio Francorum Pippinus. Fœdera cum Francis jamdudum inierant pontifices Gregorius II et III, eaque renovaverat Zacharias papa; insuper jam pridem erat cum majores domus Franciæ summam rerum sibi arrogaverant, nihilque factum erat reliqui, præter nomen regium, descendentibus a magno Clodovæo. Et Pippinus, cognomento Brevis, majorum domi novissimus, demum aliquando op s magnum aggressus est ut nempe, dignitatem, titulum et jus regium sibi asciret. Id consilium ut exsequeretur firmum atque ratum eventum redderet, intellexit, quod, præter assensum regni procerum, necesse erat auctoritate apostolicæ sedis illum astruere, ne subditæ gentes mutare suo arbitratu reges sese posse arbitrarentur.

Occasio valde opportuna se offerebat ad demerendum sanctæ sedis studium rebus Pippini, qui unus Longobardos opprimere ac religionem undequaque periclitantem sustinere potuisset. Nuperrimus auctor (P. Daniel, Hist. de Fr.) Pippinum esse usum sancti archiepiscopi Bonifacii Moguntini ope ad rem gerendam tentandumque animum Zachariæ quisnam futurus esset in re. Postulat ergo Pippinus sibi decerni quis eorum juste rex debeat dici et esse, is qui securus domi sedeat, an ille qui curam totius regni et omnium negotiorum molestias sufferat. Zacharias pontifex mandat melius esse illum vocari regem apud quem summa potestas consisteret; dataque auctoritate sua, jussit Pippinum regem constitui. Secundum Romani pontificis sanctionem Pippinus rex Francorum appellatus est et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione manu sanctæ memoriæ Bonifacii et more Francorum elevatus in solium, in Suessione regni civitate. Hildericus vero qui falso regis nomine fungebatur, tonso capite, in monasterium missus est, et ultimus Merovingorum Francis imperavit. Tunc quievit terra a præliis, cum Pippinus una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica, auctoritate percepta, electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradona, sublimatur in regno.

Horum actuum ratio apparebit ex sequentibus: Gregorio III papæ succedit Zacharias; eodem tempore Carolo Martello regi succedit Hilpericus, vel potius Pippinus, de facto, cum Hilpericus minor fuerit quam rex otiosus. Zacharias vix ad Petri sedem evectus, cum Longobardorum rege per legatos de urbium restitutione agit; qui promittit ut jam promiserat Gregorio III; at promissis non stat. Zacharias tamen impiger et intrepidus adiit castrametatum in Spoleti finibus, nec Romam revertitur, nisi redditis patrimoniis multo antea ereptis, simulque civitatibus quatuor ante biennium ablatis quarum ipse per se iniit possessionem, deinde Romam est ingressus. Ex his apparet Romanum pontificem tunc indiguisse protectore forti et valido; Pippinus erat iste; qui jam, et postea, armorum gloria, propagabat undique sanctæ sedis patrimonia, CXXVIII, 1068, 1069.

Bertiani Annales aiunt: « Stephanus papa confirmavit Pippinum unctione sancta, et cum eo inunxit duos filios ejus Carolum et Carolomannum; » quare si « confirmavit, » antea inauguratus fuerat. Fuldenses annales habent: « Zacharias papa ex auctoritate S. Petri apostoli mandat populo Francorum, ut Pippinus qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Ita Hildericus rex, qui ultimus Merovingorum Francis imperavit, depositus et in monasterium missus est. Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo in regem unctus regni honore sublimatus est, CXXVIII, 1070, 1071.

De facto Chilperici depositio et Pippini elevatio, estne Stephanus auctor, an Zacharias? Stephano II autem tribui non potest, eo quod cum Stephanus II inauguratus est, jam Pippinus regnabat. Zachariæne ergo? Minime etiam, licet idem Zacharias ignoraret qui verus esset Francorum rex; imo licet pro rege habuisse Carolum Martellum patrem Pippini indicet in Epistola ad Bonifacium archiepisc. Moguntin... data cum scriptores porro fere omnes Stephanum tandem faciunt auctorem depositionis Childerici et absolutionis Pippini a perjurio in regem, quid statuendum?

Tandem ad quid concludendum, dicemus quod Pippinus rex per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et per unctionem sancti chrismatis per manus beatissimorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum, tribus annis antea in regni solio sublimatum fuisse. Postea per manus ejusdem Stephani pontificis die uno in beatorum prædictorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii ecclesia, in regem et patricium unctum et benedictum fuisse. Itaque Zachariæ et Stephano Childerici depositio et elevatio Pippini ad thronum referendæ sunt. Annuit nempe Zacharias papa legatis sibi a gente Francorum missis, Burchardo scilicet Wirceburgensi episcopo et Fulrado capellano, petentibus ut quem dignum judicaret regno, eumne qui nomen regis haberet, nihil agens præterea, ut Childericus, an vero qui regni negotia omnia obiret, ut Pippinus, ipse pronuntiaret; pronuntiavitque auctoritate beati Petri apostoli, regem Pippinum, eumque

jussit a Bonifacio archiepiscopo Moguntino inungi in regem; quod in urbe Suessionum factum est. Rursus idem Pippinus post tres annos a Stephano papa in monasterio San. Dionysiano simul cum uxore Bertrada, filiisque Carolo et Carolomanno unctus est chrismate et coronatus, per quod in concordiam redeunt scriptores, alii Zachariæ, Stephano alii Pippini ad thronum elevationem ascribentes. Si quæ temporum discrepantia in Annalibus penes scriptores diversarum gentium occurrit, cum omnes in momento rei gestæ plenissime concordent, vel negligenda est, vel componi etiam potest si ad suos annos diligenter referantur diversa facta quæ rem hanc antecessere, subsecutaque sunt, CXXVIII, 1081, 1082.

ARTICULUS II. — *De exercitio pontificiæ potestatis in temporalibus.*

Rationes ex jure naturali. — Ni le haut domaine ni aucune loi ne peut rendre un souverain maître de l'État d'un prince ou de la propriété des citoyens sans un dédommagement préalable. Il ne peut prendre pour soi ce qui ne lui appartient pas, ni donner à l'un ce qui appartient à l'autre. Si un roi seul, ou un roi avec un corps politique, ou des corps politiques sans roi peuvent dans un temps quelconque spolier les États, spolier les propriétés de cet État, ils pourront demain ce qu'ils ont pu hier. Là-dessus on ne pourrait s'assurer dans sa position sociale..... Si le droit de propriété n'est pas sacré, la liberté est violée; car c'est la propriété qui est le rempart de la liberté. La liberté défend à son tour la propriété..... Si celui qui possède quelque chose ce matin, peut ce soir ne posséder rien, et retomber dans la dépendance, alors plus de mœurs nationales; car les mœurs ne se forment que par la permanence des choses: il n'y aura plus aussi en même temps de société durable. Un gouvernement sage et juste doit être arrêté par des idées de morale et d'équité. (CHATEAUBRIAND, *à un Pair de France.*)

Rationes ex religione sacramenti. (Professio pontificia). — In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Ego N. electus ut nam per Dei gratiam hujus sanctæ Ecclesiæ Romanæ sedis apostolicæ humilis magister, profiteor tibi, beate Petre apostolorum princeps, cui claves regni cœlorum, etc...., sanctæque tuæ Ecclesiæ quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod, quandiu vixero, ipsam non deseram, etc., sed rectæ fidei rectitudinem, totis conatibus usque ad sanguinem.... et indiminutas res Ecclesiæ custodire, conservare, neque alienare, seu in feudum, censum.... dare, quomodolibet, ex quacunque causa et ut indiminutæ custodiantur operam dare; nihil de traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis canonice traditam et servatam reperi diminuere, vel mutare, aut aliquam novitatem admittere, sed ferventer ut eorum discipulus et sequipeda totis mentis meæ conatibus quæ tradita canonice reperio servare et venerari.... Ego qui supra, Dei gratia electus hujus apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ episcopus, hanc professionem meam faciens, jusjurandum corporaliter tibi, beate Petre apostolorum princeps, pura mente et conscientia obtuli...... (Ex libro decimo, CV, 40-44.)

Rationes de commodo. — Grégoire VII (Hildebrand), fut le premier pape qui employa le levier de l'autorité spirituelle pour remuer et ébranler le monde. Étant moine de Cluny, Hildebrand n'avait vu régner autour de lui que la violence aveugle et brutale des grands, ou la perverse fourberie, compagne de l'ignorance. Doué d'une de ces âmes souples et superbes qui rêvent les grandes choses et savent les préparer, il espéra réformer tout cela. Il visa donc à la papauté, et il y parvint, le 20 avril, 1073. Devenu maître de la puissance spirituelle, ce pape voulut imposer sa volonté de fer aux maîtres de la terre, et lança des excommunications afin de disposer des empires, des royaumes, des duchés, des marquisats et des comtés, et son règne ne fut qu'une lutte avec les souverains; mais il eut l'avantage d'affranchir l'Église de la servitude où les puissances de la terre voulaient la soumettre. Il mourut le 24 mai 1085. On en a dit autant de Boniface VIII dont nous donnons aussi l'histoire.

Rationes de incommodo. — « De notre camp impérial de Vienne, le 17 mai 1809. Napoléon, empereur des Français, roi d'Italie, protecteur de la Confédération du Rhin;

Considérant que, lorsque Charlemagne empereur des Français et notre auguste prédécesseur fit donation de plusieurs comtés aux évêques de Rome, il ne les leur donna qu'à titre de fiefs et pour le bien de ses États, et par cette donation Rome ne cessa point de faire partie de son empire;

« Considérant que depuis ce mélange d'un pouvoir spirituel avec une autorité temporelle, a été, comme il l'est encore, une source de discussions, et a porté trop souvent les pontifes à employer l'influence de l'un pour soutenir les prétentions de l'autre; qu'ainsi les intérêts spirituels et les affaires du ciel qui sont immuables se sont trouvés mêlés aux affaires terrestres qui par leur nature changent selon les circonstances et la politique des temps;

« Que tout ce que nous avons proposé pour concilier la sûreté de nos armées, la tranquillité et le bien-être de nos peuples, la dignité et l'intégrité de notre empire avec les prétentions temporelles des Papes n'a pu se réaliser, avons décrété, etc... — ART. 1er. Les États du Pape sont réunis à l'empire français, etc... NAPOLÉON. »

His prælibatis, quæstio in examen producatur.

ADRIANUS IV, papa. — Fredericus, Dei gratia, Romanorum imperator, et semper Augustus, universis civibus Tiburtinis. Universitatem vestram nosse volumus, quod, ob reverentiam beati Petri principis apostolorum, dilectissimo atque in Christo reverendo patri nostro Adriano papæ civitatem dimisimus Tiburtinam, salvo tamen per omnia jure imperiali. Hujus rei gratia omnes et singulos cives Tiburtinos a fidelitate, quam nuper nobis jurastis absolvimus, attentius vobis præcipiendo mandantes, quatenus eidem venerabili Adriano papæ fideliter assistatis, devote serviatis, atque sicut Domino, devote obedire studeatis, scientes sicut jam dictum est, a juramento fidelitatis quod nuper fecistis, vos absolutos, salvo in omnibus jure imperiali, CLXXXVIII, 1356.

Willelmus, rex Siciliæ, contra matrem ac dominam suam sacrosanctam Romanam Ecclesiam procaciter cornua erexit, et congregato exercitu terram beati Petri hostiliter fecit invadi. Beneventanam itaque civitatem aliquandiu exercitus ejus obsedit, et burgos ejus incendit. Deinde fines Campaniæ violenter ingrediens, villam Ceperam et Castrum Babucum atque alia immunita loca nihilominus concremavit. Pro his ergo et aliis offensis prædictus Adrianus papa, Petri gladium exerens, ipsum regem excommunicationis gladio percussit, CLXXXVIII, 1353.

BENEDICTUS, S. Andreæ monachus. — Priscis temporibus imperiale decus floruit Romæ, sub cujus dominatione diversa consistebant regna, et cui cunctæ gentes propria submittebant colla. Constituit ergo consules qui quotidiano usu regni gubernacula consilio disponebant. Erant namque distributa officia per senatores et magistratus. Imperiale vero decus laudibus honoribusque ab omnibus tantummodo extollebatur. Post adventum Christi et ejus ascensionis gloriam, Romanum imperium Byzantium se contulit, quæ a Constantino Magno Cæsare Constantinopolis vocata est. Quæ quia Romano gloriabatur imperio, dicta est nova Roma, sic tamen ut antiqua Roma gloriosa præponeretur cæteris. Ibi beatus Petrus, et Paulus, doctor gentium, martyrio coronati sunt, ut sicut Roma per antiqua mœnia caput erat multarum gentium in divisione simulacrorum, ita caput et domina vocaretur omnium Christianorum in unitate veræ fidei et inconfusæ Deitatis, habens principatum totius Christianitatis in accepto privilegio Christi, ubi ait: « Tu es Petrus, etc., » CL, 97.

BONIFACIUS VIII, papa. — *Vide* PHILIPPUS PULCHER.

CONSTANTINUS AUGUSTUS MAGNUS, imperator. — Constantinus, præter innumera dona quæ contulit S. Silvestro papæ ad ædificandas, ornandasque ecclesias quas condidit, rursum perplura dominia ibi etiam concessit, CXXVIII, 1514-1518. Inter ista sunt, domus Datiani, Caele in Amphrodisia Pristinus, Popina, Hortus Maronis, possessiones Sibyllæ, Timialia, Euthimica. Potinopolis, etc., Patras, Angiesis, Terega, Falisca, Nymphas, Angulas, etc., CXXVII, 1520-1522; possessiones comitum, Timia, Fronimusa, Cyprias, Basilea, Sponsas, etc., CXXVII, 1523, 1524. Romano pontifici constituit etiam Veranum fundum, aquam Turiam, territorium Sabinense, possessionem Suluratarum, Micinam, Thermulas, Aranas, etc., CXXVII, 1525; insuper insulam Sardiniam, Meseunm, Attitiæ, Duas Casas; Massam Millianam, Fundum Surorum, massam Gargilianam, Massam Nemus, Annationum, etc., CXXVII, 1525, 1526.

Constantinus plurimos agros in Ecclesias Dei contulit; nunc annonas in alimoniam pauperum viduarum ac pupillorum largiens, VIII, 77.

FREDERICUS, Romanorum imperator. — Fredericus, Dei gratia Romanorum imperator, et semper Augustus, universis civibus Tiburtinis, gratiam suam et bonam voluntatem.

Universitatem vestram nosse volumus, quod ob reverentiam beati Petri principis apostolorum, dilectissimo atque in Christo reverendo patri nostro Adriano papæ civitatem dimisimus Tiburtinam, salvo tamen per omnia

jure imperiali. Hujus rei gratia omnes et singulos cives Tiburtinosa fidelitate, quam nuper nobis jurastis, absolvimus, attentius vobis præcipiendo mandates, quatenus eidem venerabili Adriano papæ fideliter assistatis, devote serviatis, atque, sicut Domino, devote obedire studeatis, scientes, a juramento fidelitatis, quod nuper fecistis, ut jam dictum est, vos absolutos, salvo in omnibus jure imperiali. CLXXXVIII, 1356.

GARNERIUS, abbas. — (Morin, *Histoire de l'origine et des progrès de la souveraineté des Papes*.) Le Pape Etienne III, pressé plus vivement que jamais par le roi des Lombards, n'avait plus d'espérance qu'en la valeur et la piété des Français. Il écrivit donc au commencement de ces nouveaux troubles, au roi Pépin et à ses enfants pour les avertir de la perfidie d'Aistulphe, leur exposer les outrages qu'il faisait tous les jours aux Romains, et pour les supplier principalement de le contraindre par leur autorité à exécuter la donation qu'ils avaient faite au Saint-Siége, de laquelle il n'avait accompli aucun article. Pépin sur ces plaintes envoya un abbé de grande autorité appelé Garnier, pour être informé de la vérité, et pour inviter les Lombards à tenir leur promesse. Garnier va trouver Aistulphe pour donner satisfaction au Siége de Rome, et lui parle ainsi : Sire, le roi de France mon maître m'a envoyé vers Votre Majesté pour la prier de ne molester plus le Pape ni les Romains, et d'accomplir sa promesse en remettant l'exarchat de Ravenne entre les mains de Sa Sainteté sous les conditions convenues avec elle et Votre Majesté, etc., XCVI, 1370, 1371.

GREGORIUS II, papa. — Sancti hujus pontificis tempore multi supremi principes singularem erga sanctam sedem venerationem testati sunt. Nam Theodon II, Bajoariæ dux, quem sanctus Rudpertus Salisburgens. episc. ad catholicam fidem converterat, Germanorum omnium principum primus pietatis ergo venit Romam ad visendum B. Petrum ejusque successorem summum pontificem. Theodoni vero est prælerendus pietate rex Anglorum Ina qui non modo Romam venit visum apostolorum sepulcra, sed antequam ab Urbe proficisceretur, denarium ex singulis domibus regni sui beato Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis *Romescot*, Latine vero *denarius Petri* vocabatur. De Eudone Aquitaniæ duce apostolicæ sedis auxilium contra Sarracenos implorante, deque admirabili ejus victoria post pontificiam benedictionem, de Longobardorum rege Luitprando, Cottias i erum Alpes nuper invasas restituente apostolicæ sedi, ac demum de Longobardorum Beneventi usurpationibus, etc., abeundo Anastasius loquitur, quem Gallico idiomate illustrissimus arch. Sommier exprimit, ut principum erga sanctam sedem obsequia conjunctim narret, LXXXIX, 463, 464.

GREGORIUS VI, papa. — Cum historia hujus pontificis pertineat quodam modo ad historiam Gregorii VII, ut homines, res et tempora illius epochæ recte judicentur, opportune hic exponenda videtur.

Gregorius VI, exactis tribus sacri throni usurpatoribus, Benedicto VIII, Silvestro III et Joanne XX, cleri ac populi Romani suffragiis acclamatus est summus pontifex, an. 1045.

Hic vere germanus ac legitimus pontifex a sanctissimis, iisque doctissimis ejus temporis viris habitus est, nempe ab Hildebrando postea Gregorio VII, et a Petro Damiano, aliisque similibus viris Simoniacorum hostibus implacabilibus. Non enim Gregorius ambitione, sed zelo pietatis (mediante licet pecunia), persuasit pseudopontificibus ut a sancta sede recederent. Quare Romani cives ac præsertim clerus illum tanquam Ecclesiæ Dei liberatorem, præstiti beneficii memores in summum pontificem elegerunt; et Gregorius ipse VII, in concilio Romano, anno 1080 celebrato, agnoscit Gregorium hunc legitimum pontificem. De illo pontifice Glaber auctor hujus temporis ait : « Tunc cum consensu totius Romani populi, atque ex præcepto imperatoris ejectus est a sede Benedictus, et loco ejus subrogatus est vir religiosissimus ac sanctitate perspicuus Gregorius, natione Romanus, cujus videlicet bona fama quidquid prior fœdaverat, in melius reformavit. »

Sed quænam Gregorius creatus papa egerit videmus. Guillelmus Malmesburiensis qui paulo post floruit ac scripsit ait : « Erat papa Gregorius VI, magnæ religionis et severitatis Is ita Romani apostolatus statum per incuriam antecessorum suorum diminutum invenit, ut præter pauca oppida Urbi vicina et oblationes fidelium, pene nihil haberet quo se sustentaret. Civitates et possessiones in longinquo positæ, quæ ad jus Ecclesiæ pertinebant, a prædonibus ablatæ; tramites publici et strata viarum per totam Italiam a latronibus stipabantur ut nullus peregrinus, nisi cum majori manu impune transiret.... . Super ipsa corpora sanctorum apostolorum et martyrum, supra sacra altaria gladii nudabantur, et oblationes accedentium vix dum positæ, de manibus abripiebantur, et abreptæ in comessationes et scortorum abusiones consumebantur. ..... « Gregorius VI multis ex his malis finem imposuit de suo posse.

Tandem, cum tamen Henricus III imperator, elegerit antipapam Clementem III, ipse Gregorius VI, stab lite utcunque vero pontificatu, ut Romanæ Ecclesiæ pacem diu concupitam conciliaret, atque aliis tribus, qui sanctam sedem invaserant, memorabili exemplo præiret, Sutrium ad preces Henrici profectus, in pleno concilio ibidem celebrato, se ipsum sponte pontificatu quem annis duobus et mensibus octo laudabiliter rexerat abdicavit, an 1047, et Gregorius VII electus fuit ejus loco, CXLII, 569-572.

GREGORIUS VII (S.), papa. — Henricus Teutonicorum rex, et idem Romanorum imperator, a domino Gregorio papa septimo passus fuerat quæstionem et controversiam non modicam, super annulo defunctorum episcoporum et baculo. Inoleverat enim consuetudo, præsertim in imperio, quod defungentibus Ecclesiarum prælatis, annulus et virga pastoralis ad dominum imperatorem dirigebatur. Unde postmodum unumquemlibet de familiaribus et capellanis suis investiens, ad ecclesiam vacantem dirigebat, ut ibi pastoris fungeretur officio, non exspectata cleri electione. Quod dominus papa contra omnem fieri honestatem considerans, et jura in eo facto conculcari ecclesiastica perpendens, semel, secundo ac tertio eumdem imperatorem commonuit, ut a tam detestabili desisteret præsumptione. Quem præceptis salutaribus commonitum, cum revocare non posset, vinculo anathematis innodavit. Quod factum nimis indigne ferens imperator, Romanam cœpit Ecclesiam persequi, et domino papæ Guibertum Ravennatem archiepiscopum, virum litteratum et locupletem nimis, suscitavit adversarium. Qui de viribus imperatoris præsumens, et de multitudine divitiarum confisus, excluso violenter prædicto venerabili viro, sedem invasit apostolicam, ita delirus et ab intellectus sinceritate deficiens, ut id se esse crederet, quod falso dicebatur. Hujus schismatis occasione mundus ad deteriora declivis omnem Dei et hominum post tergum dederat reverentiam, noxia sequens et declinans salutaria. Capiebantur pontifices, et quilibet Ecclesiarum prælati, tanquam homicidiorum rei, mancipabantur carceribus, bonis eorum confiscatis, quicunque imperatori in hac sua perversitate non erant consentientes. Nec solum ad tempus eis irrogabantur injuriæ, verum exclusis in perpetuum intrudebantur successores. Fugiens igitur papa Gregorius imperatoris indignationem, in Apuliam secesserat ubi a D. Roberto, Apuliæ duce benigne susceptus est; cujus etiam beneficio prædicti imperatoris manus evaserat. Tandem Salernum veniens, ibi diem vitæ obiit extremum, ubi et sepultus est, CCI, 229.

Anno ab incarnatione Domini millesimo septuagesimo quinto, indict. XIV, celebravit ipse dominus Gregorius papa Romæ synodum in ecclesia Domini Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, cui interfuit episcoporum et abbatum, atque diversi ordinis clericorum et laicorum copia, in qua inter cætera decreta quæ ibi gesta sunt, excommunicavit Henricum IV Teutonicorum regem. En forma sive tenor hujus excommunicationis.

« Beate Petre, apostolorum princeps, incli a, quæsumus, pias aures tuas nobis, et audi me servum tuum quem ab infantia nutristi, et usque ad hunc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua fidelitate oderunt et odiunt. Tu mihi testis es, et domina mea Mater Dei, et B. Paulus frater tuus et omnes sancti, quod tua sancta Romana Ecclesia me invitum ad sua gubernacula traxit, et ego non rapinam arbitratus sum ad sedem tuam ascendere, potiusque volui vitam meam in peregrinatione finire quam locum tuum pro gloria mundi sæculari ingenio arripere; et ideo ex tua gratia, non ex meis operibus, credo quod tibi placuit et placet ut populus Christianus tibi specialiter commissus mihi obediat, specialiter pro vice tua mihi commissa, et mihi tua gratia est potestas a Deo data ligandi atque solvendi in cœlo et in terra. Hac itaque fiducia fretus pro Ecclesiæ tuæ honore et defensione, ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, per tuam potestatem et auctoritatem, Henrico regi filio Henrici imperatoris, qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum et Italiæ gubernacula contradico, et omnes Christianos a vinculo juramenti, quod sibi fecere vel facient, absolvo et ut nullus ei sicut regi serviat interdico. Dignum est enim ut qui studet honorem Ecclesiæ tuæ imminuere, ipse honorem

amittat, quam videtur habere. Et quia sicut Christianus contempsit obedire, nec ad Dominum rediit quem dimisit, participando excommunicatis, et multas iniquitates faciendo meaque monita quæ pro sua salute sibi misi, te teste, spernendo, seque ab Ecclesia tua, tentans eam scindere, separando, vinculo eum anathematis vice tua alligo et sic eum ex fiducia tua alligo, ut sciant gentes et comprobent, quia tu es Petrus et super tuam petram Filius Dei vivi ædificavit Ecclesiam et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. » (*Matth.* xvi), CXLVIII, 72 et 790.

His autem qui dicunt : Regem non oportet excommunicari, licet pro magna fatuitate, nec etiam eis respondere debeamus, tamen ne impatienter eorum insipientiam præterire videamur, ad sanctorum Patrum dicta vel facta illos mittimus, ut eos ad sanam doctrinam revocemus. Legant itaque quid beatus Petrus in ordinatione sancti Clementis populo Christiano præcepit de eo quem scirent non habere gratiam pontificis. Addiscant cur Apostolus dicat : « Habentes in promptu ulcisci omnem inobedientiam. » (*I Cor.* v.) Et de quibus dicit : « Cum hujusmodi nec cibum sumere. » (*I Cor.* v.) Considerent cur Zacharias papa regem Francorum deposuerit, et omnes Francigenas a vinculo juramenti quod sibi fecerant absolverit. In Registro B. Gregorii addiscant quia in privilegiis, quæ quibusdam Ecclesiis fecit, reges et duces contra sua dicta venientes, non solum excommunicavit, sed etiam ut dignitate careant judicavit. Nec prætermittant quod beatus Ambrosius non solum regem, sed etiam revera imperatorem Theodosium moribus et potestate non tantum excommunicavit, sed etiam ne præsumeret in loco sacerdotum in ecclesia manere interdixit. Sed forte hoc volunt prædicti viri intelligere, quod quando Deus Ecclesiam suam ter beato Petro commisit, dicens : « Pasce oves meas », reges exceperit. Cur non attendunt, vel potius erubescendo confitentur, quia ubi Deus beato Petro principaliter dedit potestatem ligandi et solvendi in cœlo et in terra, nullum excepit, nihil ab ejus potestate subtraxit? Nam qui se negat non posse Ecclesiæ vinculo alligari, restat ut neget non posse ab ejus potestate absolvi. Et qui hoc impudenter negat, se a Christo omnino sequestrat. Quod si sancta sedes apostolica divinitus sibi collata principali potestate spiritualia decernens dijudicat, cur non et sæcularia? Reges quidem et principes hujus sæculi qui honorem suum et lucra temporalia justitiæ Dei præponunt, ejusque honorem negligendo proprium quærunt, cujus sint membra, cuive adhæreant, vestra non ignorat charitas; nam sicut illi qui omni suæ voluntati Deum præponunt, ejusque præcepto plusquam hominibus obediunt, membra sunt Christi, ita et illi, de quibus supra diximus, membra sunt Antichristi, CXLVIII, 454, 455.

Si ergo spirituales viri, cum oportet, judicantur, cur non sæculares amplius de suis pravis actibus constringuntur? sed forte putant quod regia dignitas episcopalem præcellat. Ex eorum principiis colligere possunt quantum a se utraque differunt. Illam quidem superbia humana reperit, hanc divina pietas instituit; illa vanam gloriam incessanter captat, hæc ad cœlestem vitam semper aspirat. Et addiscant quid beatus Anastasius, papa, Anastasio imperatori de his dignitatibus scripserit, et quid beatus Ambrosius in suo Pastorali inter has dignitates decreverit. Honor, inquiens, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares et principum diademati longe erit inferius, tanquam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculata eorum dextra, orationibus eorum credant se communiri (S. Ambr. XVII, 569, 570). Hæc non ignorans Constantinus Magnus imperator, non primum sessionis sed ultimum inter apostolos elegit locum. Scivit enim quia « superbis Deus resistit, humilibus dat gratiam (*Jac.* iv). Interea notum sit fraternitati tuæ (Herimanno episc. Metensi), quia litteris acceptis quorumdam fratrum nostrorum præsulum et ducum auctoritate apostolicæ sedis licentiam dedimus his episcopis excommunicatos a nobis absolvere, qui non timuerunt se a communione regis abstinere. De ipso autem rege, omnino contradiximus ut nullus eum præsumat absolvere, quousque illius certa pœnitentia et sincera satisfactio nobis per idoneos testes fuerit notificata, ut simul inveniamus qualiter, si eum divina pietas respexerit ad honorem Dei et illius salutem eum absolvamus. Non enim nos latet quod sint aliqui vestrum, qui aliqua occasione quasi a nobis accepta, timore vel humana gratia seducti, præsumerent eum, si non contradiceremus absolvere vulnerique pro medicina vulnus adhibere; quibus si aliqui revera episcopi contradicerent, non eos justitiam defendere, sed inimicitias exercere judicarent. Episcoporum autem, qui excommunicato regi communicare præsumunt ordinatio et consecratio apud Deum, teste beato Gregorio, fit exsecratio. Cum enim obedire apostolicæ sedi superbe contemnunt, scelus idololatriæ, teste Samuele (*I Reg.* xv) incurrunt. Nam si ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo divini amoris excitatur, profecto esse se Dei denegat, qui, in quantum sufficit increpare vitam carnalium recusat. Et si ille maledictus est qui prohibet gladium suum a sanguine, id est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione, quanto amplius ille maledictus est qui timore vel favore impellit animam fratris sui in æternam perditionem? CXLVIII, 455, 456.

Decuerat regiam dignitatem tuam (Epist. ad Henricum reg.) cum te filium Ecclesiæ confiteris honorabilius magistrum Ecclesiæ, hoc est beatum Petrum apostolorum principem intueri, cui si de Dominicis ovibus est, Dominica voce et potestate ad pascendum traditus es, dicente sibi Christo : « Pasce oves meas; » et : « Tibi traditæ sunt claves regni cœlorum » etc.; et : « Quodcunque ligaveris, » etc. In cujus sede et apostolica administratione dum nos qualescunque peccatores et indigni divina dispositione vicem suæ potestatis gerimus, profecto quidquid ad nos vel per scripta ut nudis verbis miseris ipse recipit, et dum nos aut elementa percurrimus, aut loquentium voces auscultamus, ipse ex quo corde mandata prodierint sub illa inspectione discernit. Quapropter providendum esset tuæ celsitudini, ne ergo sedem apostolicam in verbis et legationibus tuis aliqua inveniretur discrepantia voluntatis, et in his, per quæ fides Christiana et status Ecclesiæ ad æternam salutem maxime proficit, non nobis, sed Deo omnipotenti debitam non denegares reverentiam, quanquam apostolis eorumque successoribus Dominus dicere dignatus sit : « Qui vos audit me audit, etc. » Non ergo dubium est quin apostolica et evangelica doctrina cujus sedes et fundamentum Christus est, cui omni veneratione a fidelibus per eos qui in ministerium prædicationis electi sunt, suscipienda et tenenda sit. Congregata namque hoc in anno apud sedem apostolicam synodo, cui nos superna dispensatio præsidere voluit, cui etiam nonnulli tuorum inter fuere fidelium, videntes ordinem Christianæ religionis jam multis labefactatum temporibus, et principales ac proprias lucrandarum animarum causas diu prolapsas, et suadente diabolo conculcatas, concussi periculo et manifesta perditione Dominici gregis, ad sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus, nihil novi, nihil adinventione nostra statuentes, sed primam et unicam ecclesiasticæ disciplinæ regulam, et tritam sanctorum viam relicto errore repetendam et sectandam esse censuimus. Neque enim alium nostræ salutis et æternæ vitæ introitum Christi ovibus eorumque pastoribus patere cognoscimus, nisi quem ab ipso monstratum qui dixit : « Ego sum ostium, » etc., et ab apostolis prædicatum, et a sanctis Patribus observatum in evangelica et in omni divinarum Scripturarum pagina didicimus, CXLVIII, 440, 441.

Ad istorum omnium intelligentiam consequendam legatur in integrum *Saxonicum Bellum*, auctore Brunone clerico Magdeburgensi, CXLVII, 491-586.

(In festo S. Gregorii VII, in Nocturnis) : Antea Hildebrandus,..... mortuo Alexandro secundo, invitus et mœrens unanimi omnium consensu, decimo Kalendas Maii, anno Christi millesimo septuagesimo tertio, summus pontifex electus, sicut sol effulsit, in domo Dei; nam potens opere et sermone, ecclesiasticæ disciplinæ reparandæ, fidei propagandæ, libertati Ecclesiæ restituendæ, exstirpandis erroribus et corruptelis, tanto studio incubuit, ut ex apostolorum ætate nullus pontificum fuisse tradatur, qui majores pro Ecclesia Dei labores molestiasque pertulerit, aut qui pro ejus libertate acrius pugnaverit. Aliquot provincias a Simoniaca labe expurgavit. Contra Henrici imperatoris impios conatus fortis per omnia athleta impavidus permansit seque pro muro domui Israel ponere non timuit, ac eumdem Henricum in profundum malorum prolapsum fidelium communione regnoque privavit, atque subditos populos fide ei data liberavit. Postrema morientis Gregorii verba fuere : « Dilexi justitiam, et odivi iniquitatem; propterea morior in exsilio. « Innumera sunt quæ vel fortiter sustinuit, vel multis coactis in Urbe synodis sapienter constituit, vir vere sanctus, criminum vindex et acerrimus Ecclesiæ defensor. » CXLVIII, 246, 247, 248.

Dès que parut cette Légende, dit le républicain Grégoire, elle excita l'horreur de tous les hommes attachés aux libertés gallicanes, CXLVIII, 249. Aussitôt le parlement de Paris, juge souverain en matières liturgiques, se réunit; et son avocat général, déguisant mal

la haine dont lui et son corps étaient animés contre Rome, veut faire croire que par le seul fait de la publication de l'office de S. Grégoire VII, la nation française est à la veille de secouer le joug de ses anciens rois. Il est vrai que ceci est arrivé avant même la fin du siècle dans lequel parlait l'honorable magistrat; mais il est fort douteux que la légende y ait été pour quelque chose. « On savait assez, dit l'avocat général, que Grégoire VII si célèbre par ses différends avec l'empereur Henri, est celui qu'on a vu porter le plus loin ses prétentions ambitieuses, inouies dans les premiers siècles de l'Eglise, qui causèrent de si longs troubles, et allumèrent des guerres si cruelles de son temps.

« Mais qu'il soit permis de le dire, ajoute-t-il, on n'avait pas lieu de s'attendre de voir entrer dans son éloge, et célébrer dans un office ecclésiastique l'excès où le conduisirent enfin des principes si dangereux. Est-ce donc le chef-d'œuvre de son zèle d'avoir entrepris de priver un roi de sa couronne et de délier ses sujets du serment de fidélité? Et pouvons-nous voir sans douleur qu'on appuie sur un fait si digne d'être enseveli dans l'oubli, les titres qu'on lui donne de défenseur de l'Eglise, de restaurateur de sa liberté, et de rempart de la maison d'Israël?

« Pourquoi faut-il que les vestiges d'une entreprise, dont le temps semblait affaiblir la mémoire, reparaissent aujourd'hui jusque sous nos yeux, qu'ils viennent encore exciter notre devoir et notre zèle? Souffririons-nous qu'à la faveur de ce prétendu supplément du Bréviaire Romain, on mît dans les mains des fidèles, dans la bouche des ministres de la religion, jusqu'au milieu de nos saints temples et de la solennité du culte divin ce qui tient à ébranler les principes inviolables et sacrés de l'attachement des sujets à leur souverain? »

Les évêques d'Auxerre, de Montpellier, de Metz, de Verdun, de Troyes, de Castres et autres encore signalèrent leur zèle contre ladite légende. Le parlement de Bretagne s'empressa de suivre les traces de celui de Paris. Là encore le procureur général prononça les phrases suivantes : « Permettez-moi de vous rappeler, Messieurs, que Grégoire VII est le premier de tous les Papes qui ait osé faire éclater ses prétentions sur le temporel des rois, en s'attribuant ouvertement le droit imaginaire de pouvoir les déposer et délier leurs sujets du serment de fidelité. Imagination fatale qui ne s'est que trop perpétuée au delà des monts..... Le parlement de Bordeaux requiert de prendre certaines précautions qui pourvoient à l'avenir à ce qu'il ne se glisse rien dans les livres destinés au service divin et autres livres de piété qui puisse blesser les droits du roi et troubler la tranquillité de l'Etat..... L'évêque de Verdun disait dans son mandement : « Non, quelles que puissent être les fautes de l'empereur Henri IV, le Pape n'était pas en droit de lui enlever sa couronne, ni de délier les nœuds sacrés qui attachaient ses sujets à son service. Ce fait dans lequel ce Pape a si injustement excédé son pouvoir, ce fait qu'il est à présumer qu'il expia par la pénitence, ne peut être un des motifs de sa canonisation; et si l'on ne le regarde que comme un fait historique, ce n'est pas dans une légende de saint, ni au milieu d'un office divin qu'il doit être cité.

Toutes ces invectives contre la légende partaient du camp des Jansénistes et tendaient à faire prescrire aux évêques que la Déclaration du clergé de France, de 1682, devait être inviolablement maintenue et exactement observée. Ce n'était que le gallicanisme qui continuait son système d'audace.

Pendant que ces choses se passaient en France, Rome outragée dans ce qu'elle a de plus cher, l'honneur des saints qu'elle invoque, et sa propre dignité qui, n'étant pas de ce monde, ne doit pas être sacrifiée aux considérations humaines et personnelles, Rome se mit en devoir de se défendre par les armes que le Roi des rois a mises entre ses mains. Benoît XIII donnait en 1729 trois brefs énergiques, condamnant les mandements des évêques d'Auxerre, de Metz, de Troyes, de Castres et de Montpellier, et infligeait aux parlements de Paris et de Bordeaux le châtiment qu'ils avaient mérité par leurs arrêts attentatoires à l'autorité du Saint-Siége et à l'honneur d'un glorieux serviteur de Dieu.

Cependant les maximes qui avaient prévalu depuis longtemps à la cour de Versailles ne permettaient pas qu'on tolérât dans les églises du royaume l'usage de la légende de S. Grégoire VII; mais d'autre part un éclat contre Rome eût ameuté le parti janséniste, qui ne demandait qu'à se ruer contre cette autorité sacrée que la couronne de France trouvait encore bonne à conserver... ce n'était donc ni des mandements déclamatoires, ni des arrêts fanatiques qu'il lui fallait, mais tout simplement une résolution prise à l'amiable par le clergé de supprimer sans bruit la légende. Ainsi la cour l'entendit; ainsi fut-elle docilement comprise dans toute l'Eglise de France, en sorte que jusqu'à la destruction de l'ancienne société en 1789, pas une Eglise séculière ou régulière n'avait pu inaugurer le culte du grand pontife Grégoire VII.

Une adresse déplorable à Louis XV roi de France, signée de quatorze archevêques et de dix-neuf députés du second ordre, discutant la légende de S. Grégoire VII, l'appelle simplement Grégoire VII dans une occasion où il s'agit précisément du culte décerné à ce saint pontife, protestant ainsi contre le Martyrologe et contre l'autorité qui promulgue le calendrier catholique. Point de mandements individuels et passionnés; mais la résolution prise en corps, froidement et d'autorité, par l'assemblée, d'étouffer ce culte, d'arrêter l'effet des volontés apostoliques. Rome dissimula l'outrage, mais elle maintint courageusement la légende. Tout ceci se passait sous le règne de Louis XV, et dans une adresse du clergé Français à ce monarque, l'épiscopat par la bouche de l'évêque de Nimes s'exprimait par ces fortes paroles : « Votre majesté, dont le règne est fondé sur la catholicité. » On ne pouvait désavouer avec plus de délicatesse tout ce qui s'était fait contre l'héroïque pontife qu'en rappelant en présence du roi même qu'il y avait encore quelque chose au-dessus de sa couronne : l'intérêt de la catholicité — seule allusion dans l'adresse à l'affaire de la légende de S. Grégoire VII. C'était en 1750, et avant la fin du même siècle, cette royauté qui avait voulu être inamissible était déclarée abolie à jamais. — Le successeur de Louis XV, atteint du vertige dont Dieu semblait avoir frappé ceux de sa race, après s'être vu entraîné à sanctionner des actes qui anéantissaient l'Eglise, montait sur un échafaud, sans que sa loyauté, sa vertu, ni son repentir fussent capables de sauver les principes monarchiques éclipsés pour de longues années encore, tandis que, ramené en triomphe, S. Grégoire VII reparaît avec une majesté inouie et partagera désormais avec Charlemagne le titre sublime de fondateur de la société européenne, CXLVIII, 247-269.

Si nous recherchons maintenant ce qui se passa dans plusieurs autres contrées de l'Europe, au sujet de la légende, nous rencontrons des faits analogues à ceux qui se sont passés en France à ce sujet; c'est à Naples, c'est dans les Etats de Hollande et de West-Frise, dans les Pays-Bas, en Belgique, en Autriche, en Portugal, les mêmes doutes, les mêmes tergiversations pour ou contre le contenu de cette legende relativement aux paroles de la ve leçon : Contra Henrici imperatoris impios conatus, fortis per omnia athleta impavidus permansit, seque pro muro domui Israel, etc...

On cite sous la date de 1787 une ordonnance de la régence de la Basse-Autriche, supprimant au bréviaire des chanoines réguliers divers passages de l'office de plusieurs saints papes, entre autres celui-ci dans la cinquième leçon de S. Zacharie, au 15 mars : « Consultus a Francis, regnum illud a Chilperico viro stupido et ignavo, ad Pippinum pietate et fortitudine præstantem auctoritate apostolica transtulit. Cet office de S. Zacharie n'est pas au bréviaire Romain proprement dit, mais fait simplement partie des offices propres du clergé de la ville de Rome.

Le XIXe siècle a bien fourni aussi quelques insultes à la mémoire du S. pontife. Sans parler des blasphèmes qui plus d'une fois, au parlement anglais, sont partis du banc des pairs ecclésiastiques contre la personne du « fougueux Hildebrand, » il en est dont les pays catholiques ont été le théâtre... Parlons de l'Italie.

Jusqu'en 1810, l'office de S. Grégoire VII n'avait cessé d'être célébré dans les Eglises des divers diocèses dont se composait le royaume d'Italie. — L'excommunication encourue par Napoléon, en 1809, le rendit inquiet à l'excès, et l'on sait en général combien de mesures persécutrices pesèrent sur le clergé de cette époque. Mais ce que l'on sait moins, c'est que le grand empereur, en même temps qu'il elevait sa main contre Pie VII, osa défier aussi la majesté d'un pontife, autrefois, comme assiégé et captif, mais depuis et à jamais couronné Pie VII, par celui qui le premier a bu l'eau du torrent avant d'élever la tête. » Une lettre du ministre des cultes, Bigot de Préameneu, écrite en février 1810, enjoignait aux évêques d'Italie d'imiter le silence de l'Eglise gallicane sur le nom et les actes d'Hildebrand. Plusieurs évêques d'Italie préférèrent obéir à César plutôt qu'à l'Eglise, l'archevêque de Turin entre autres, Mgr Hyacinthe de

la Tour, qui envoya au ministre « le mandement qu'il s'est fait un devoir de donner pour interdire l'office de S. Grégoire VII, et dont il déclare que copie est affichée dans toutes les sacristies des églises de son diocèse. La lettre est du 1er mars 1810. CXLVIII, 270-275

A peine échappé aux violences de l'aigle redoutable, qui étreignait l'Europe, mais toujours debout, à la même place, l'héroïque Hildebrand tomba en proie à ces anarchistes dont les désirs sont aussi des désirs de tyrannie. En France on vit le régicide Grégoire, dans son Essai historique sur les libertés de l'Eglise gallicane, publié en 1818, accumuler contre le saint pape et sa légende tous les blasphèmes des protestants et des jansénistes. En Espagne, au mois de mars 1822, on faisait aux Cortès la proposition de supprimer une partie de l'office de Grégoire VII, « comme attentatoire aux droits de la nation. »

Encore un outrage; ce sera le dernier que nous nommerons. Au commencement de l'année 1828, une nouvelle édition du bréviaire Romain paraissait à Paris, chez le libraire Poussielgue-Rusand. L'éditeur avait cru pouvoir y insérer l'office de S. Grégoire VII, encore ne l'avait-il placé qu'à la fin du volume, ne se sentant pas pleinement rassuré par la promesse de cette liberté religieuse garantie à tous par la Charte de 1815. Peu de jours après la publication du Bréviaire, certaines feuilles, se disant libérales, et fraternisant en toutes choses avec les Cortès espagnols de 1822, se prirent à crier à l'ultramontanisme, qui débordait chez nous, jusque-là disaient-ils, qu'on osait en 1828, imprimer et mettre en vente la légende de Grégoire VII. Leurs clameurs furent entendues, et on vit à Paris, en 1828, la légende de S. Grégoire VII, soumise par ordre de l'archevêché aux mutilations que lui inflige l'Autriche dans ses états (c'est-à-dire l'enlèvement de ces mots : «Contra Henrici imperatoris impios conatus » etc.), sans oublier la suppression charitable de l'épithète «iniqui » appliquée à Henri IV, qui se lit dans la sixième leçon, où il est dit : «Cum ab iniqui Henrici exercitu » etc., si justement assignée à Henri IV par l'Eglise. Mais depuis cette époque plusieurs éditions du Bréviaire romain ont été données, tant à Lyon qu'à Paris, et l'office de S. Grégoire VII s'y lit à sa place et dans son entier, et l'édition parisienne de 1828 va s'épuisant de jour en jour, gardant jusqu'ici la trace de cette dernière faiblesse que nous n'aurions pu taire sans partialité.

Mais franchissons quelques années. Le 4 mars 1838 fut donnée au Puy par Mgr Louis Jacques Maurice de Bonald, cardinal de la sainte Eglise romaine, archevêque de Lyon, primat des Gaules, cette magnifique et courageuse lettre pastorale sur le chef visible de l'Eglise, qui restera dans les annales de l'Eglise de France comme un des événements les plus graves qu'ait vus notre siècle, qui en a vu un si grand nombre. C'est en ce jour mémorable qu'on entendit professer, avec non moins d'éloquence que de doctrine, du haut de la chaire épiscopale, la foi dans l'infaillibilité du Pontife romain parlant aux Eglises, et proclamer la haute mission imposée par la Providence à S. Grégoire VII, et si dignement accomplie par sa grande âme :

« L'irruption des barbares, disait le Prélat, n'était que l'image d'une invasion plus dangereuse pour l'Eglise et pour le monde civilisé; ce n'était que la figure de cette triple coalition de l'ignorance, du vice et de la cupidité, ligués pour éteindre toute lumière, flétrir toute vertu et étouffer toute justice. Le moyen âge vit cet abîme dilater ses entrailles pour engloutir la société tout entière. Et la société où ira-t-elle se réfugier dans sa détresse ? Encore aux pieds de la Chaire de S. Pierre. Là, elle trouvera son appui et son salut, dans un pauvre moine élevé au souverain pontificat, mais qui cachait sous le vêtement grossier du cloître, une âme dont l'élévation n'a pas été comprise, et qui le serait difficilement dans nos jours de spéculation et d'indifférence. Hildebrand mesure la profondeur de la plaie du corps social. A tout autre, les obstacles pour la guérir paraîtraient insurmontables; pour Grégoire VII, c'est dans ces obstacles mêmes qu'il puise un nouveau courage, et va ranimer l'énergie de son caractère. Armé d'une force inébranlable et d'une rectitude inflexible de volonté; cédant aussi aux maximes de ses contemporains, et à l'esprit de son temps, il entreprend une lutte terrible contre son siècle et toutes les puissances de son siècle. La science a déserté le sanctuaire; il l'y ramènera. La vertu semble être bannie de tous les cœurs; il la rétablira dans ses droits. La justice est foulée aux pieds ; il la fera triompher. Il se croit envoyé pour opposer un front d'airain au vice, qu'il le trouve à l'autel ou sur le trône. Toujours inaccessible à la crainte, toujours au-dessus des considérations humaines, Grégoire ne donnera point de repos à son zèle, jusqu'à ce qu'il ait réformé le palais des grands, le sanctuaire de la justice, le cloître des cénobites et la maison de Dieu ; jusqu'à ce qu'il ait rallumé le flambeau du savoir, les flammes célestes de la piété, fait passer dans les cœurs des souverains et des prêtres, cet amour de la justice, cette haine de l'iniquité, qui de son âme, où ces vertus surabondent se répandent avec une sainte profusion, dans ses écrits, dans ses actions, dans ses paroles, dans tout son pontificat. Peu lui importent les calomnies, la persécution et la mort, pourvu qu'il abaisse toute hauteur, et fasse fléchir le genou devant les lois éternelles de la justice et de la vérité. Dans ses démêlés avec les princes de la terre, on n'a voulu voir que des empiètements injustes; on a appelé comme d'abus des saintes entreprises de ce grand pape. Que pouvait-il faire quand les peuples broyés sous la pressoir du despotisme insensé de leurs maîtres venaient réclamer à genoux, comme un dernier secours et un extrême remède à leurs maux, l'exercice sévère de sa juridiction et les foudres de ses sentences spirituelles ? Ce qui nous étonne, et presque nous scandalise, n'était aux yeux du moyen âge que l'exercice d'un juste droit, et l'accomplissement nécessaire d'une mission divine. Or, combattre pour établir partout le règne de la justice, de la science et de la vertu, qu'est-ce autre chose que de combattre pour civiliser le monde ? Ce furent là les combats de Grégoire VII, et le sujet pour lui d'une gloire immortelle. »

En lisant ces lignes si calmes, si épiscopales dans lesquelles est béni avec tant d'amour le nom de ce Grégoire que nous avons vu poursuivi avec tant d'acharnement dans les papes qui précèdent, ne semble-t-il pas au lecteur cathol. que qu'il se repose avec suavité dans une paix qui ne sera plus troublée. Après ce mandement, on peut le dire, la bataille est gagnée ; il n'y a plus d'Alpes : Rome et la France sont unanimes à célébrer la gloire et les vertus de Grégoire, père de la Chrétienté. Tout est oublié, renouvelé, le Christ est glorifié dans son serviteur... , CXLVIII, 276-278.

HENRICUS I, imperator. — De regalibus B. Petro concessis : «In nomine Domini Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Henricus I Dei gratia imperator Augustus spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per te vicario tuo domno Benedicto summo pontifici et universali papæ, sicut a vestris prædecessoribus usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis suis atque viculis omnibus, etc., Portum, Centumcellas, Cerem, Pledam, Martirianum, Sutriam, Nepem, Castellum, Gallisem, Orcem, Polimarctium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, Pulvensim, Narniam et Utricu.um cum omnibus finibus et territoriis ad supradictas civitates pertinentibus.

Necnon et exarchatum Ravennatem sub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis quæ piæ recordationis domnus Pippinus, et domnus Carolus, et domnus Ludovicus et Otto filius ejus, prædecessores videlicet nostri, beato Petro apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam et Emiliam, Bobiuum, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiaclum, Adrianis atque Gabellum; simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Humanam, Hesim, Forumsimpronii, Montemfeltri, Ulbinum, et territorium Balnense, Callis, Luciolis et Eugubium cum omnibus finibus et territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

Item in partibus Tusciæ, Castellum felicitatis, Ubivetum, Balneum regis, Ferenti Viterbium, Ortem, Martham, Pledam, Toscanam, Suanam, Populoniam, Rosellas cum Urbanis, etc. Item cum insula Corsica in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, et exinde in Mantuana atque in monte Silicis atque provincia Venetiarum et Istria, cunctum Spoletanum ducatum, seu Beneventum. Item in partibus Campaniæ Sora, Arces, Aquinum, Ariminum, Teanum, Capuam, patrimonium Siciliæ, civitatem Gajetam, etc., etc. Super hoc confirmamus Fuldense monasterium et omnem illam terram quam inter Narniam, Teramnem vel Spoletum ex regni nostri parte habuimus. Sub tuitione præterea sancti Petri et vestra vestrorumque successorum episcopium Babembergense offerimus. Offerimus insuper... etc.

Has omnes supradictas provincias, urbes et civitates,

oppida atque castella, viculos ac territoria simulque patrimonia pro statu regni nostri cunctoque populo christiano conservando jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre, vicarioque tuo Benedicto ac successoribus ejus usque in finem sæculi eo modo confirmamus ut in suo detineant jure principatu atque ditione, etc., etc......, XCVIII, 625, 626-637.

HENRICUS II (S.) imperator. — In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Henricus Dei gratia imperator augustus, spondeo ac promitto, per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro principi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per te vicario tuo domno Benedicto VIII summo pontifici et universali papæ, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in potestate vestra ac ditione tenuistis ac disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo, et suburbanis, atque viculis omnibus et territoriis ejus, etc., etc., id est Portum, Centumcellas, etc., etc., cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis domnus Pippinus et domnus Carolus, et domnus Ludovicus, et Otto, et itidem Otto filius ejus, nostri videlicet prædecessores, beato Petro et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam, etc., etc. Offerimus insuper, firmamus et corroboramus tibi beato Petro, ac vicario tuo domno Benedicto et successoribus e us, prout bonæ memoriæ papæ Joanni suisque successoribus, ab Ottonibus prædecessoribus nostris factum est civitates, Reatem, Amiternam, etc. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes quas piæ recordationis Pippinus rex, et postea domnus Carolus, et Ottones piissimi beato Petro Christi apostolos pontanea voluntate contulerunt, sicut in iisdem donationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et domnum Carolum imperatorem convenit, quando idem pontifex eidem de ducatibus Tusculano et Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, scilicet modo ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ S. Petri persolvatur, etc., etc., CXL, 233-238.

HENRICUS IV, rex, an. 1068. Henricus rex adolescentiæ usus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano imperio cœpit incolere, principes despicere, nobiles opprimere, inferiores sustollere, vexatui, lusibus cæterisque hujusmodi exercitiis plusquam justitiis faciendis, ut incusatus est, operam dare, filias illustrium quibuslibet obscure natis conjugare, privata præsidia, nimirum potentibus regni non satis fidens, instituere. His discordiæ seminariis contigit regi quam plurimos insidiatores tam vitæ quam regni succrescere, CLIV, 914.

Henricus rex manu valida Saxones petit eisque congreditur, et victoria potitur... Rodulphus dux qui postea regnum invasit fortiter cum suis pro rege dimicasse notatus est. Habitum est concilium apud Wormaciam, ubi præsente rege Henrico, universi pene Teutonici episcopi præter Saxonicos Hildebrandum papam abdicarunt, mittentes ad illum epistolam, post multas culpationes in illum inrectas ita conclusam : « Quia ergo et introitus tuus tantis perjuriis est initiatus et Ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, et vitam conversationemque tuam tam multiplice infamia dehonestasti, obedientiam quam tibi nullam promisimus, nec de cætero illam servaturos esse renuntiamus; et quia nemo nostrum, ut tu publice declamabas, tibi hactenus fuit episcopus, tu quoque nulli nostrum amodo eris apostolicus. » Eodem itaque anno colloquium maximum factum est apud Oppenheim, ubi pene totius regni principes subjectioni regis renuntiabant, causam prætendentes, quod a duobus jam apostolicis vocatus ad satisfactionem non venisset, et pro hoc contemptu sententiam excommunicationis in Romana synodo a papa accepisset, cum ipse tamen inauditus et absens fuisset. Hac commotione coactus rex Romam humiliter, utpote veniam ab apostolico postulaturus, inimicis non sperantibus tetendit, inventoque papa in oppido Canusino ibi per triduum ante portam castri, deposito omni regio cultu, discalceatus et laneis indutus perstitit; nec prius cum multo fletu apostolicæ miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnium qui ibi aderant precibus et lacrymis intercedentibus, laxato tandem anathematis vinculo in communionis gratiam et sinum matris Ecclesiæ receptus est, acceptis ab eo correctionis in futurum vitæ suæ securitatibus multis. Sed ista pax facta inter regnum et sacerdotium, qualiter in brevi discerpta sit, totus jam mundus, inde nimis commotus, agnovit, etc.

Sed quia quidam dicunt, istius papæ auctoritate et consilio Rodulphum in regno sublimatum, quidam vero negant Henricum regem ab eo fuisse excommunicatum; ejusdem papæ dicta quædam super his potissime non incongruum videtur annotare. Ait enim in quadam epistola ad universos Teutonici regni principes missa : « Audivimus quosdam inter vos de excommunicatione, quam in regem fecimus dubitare ac quærere, utrum juste excommunicatus sit, an injuste? Admonuimus eum ut pœnitentiam ageret de factis suis; verum ipse indigne ferens se a quodam reprehendi, non solum a perpetratis ad emendationem revocari non potuit, sed ampliore furore correptus, non prius cessavit, donec omnes fere Italiæ episcopos, in Teutonicis vero partibus quotquot potuit, circa fidem Christi naufragare fecit, dum eis beato Petro et apostolicæ sedi debitam obedientiam et honorem a Domino nostro Jesu Christo concessum abnegare fecit. Pro his igitur causis, primum videlicet quod ab eorum communione, qui pro sacrilegio et reatu simoniacæ hæresis excommunicati sunt, se abstinere noluit, deinde quod pro criminosis actibus pœnitentiam non dico suscipere, sed nec promittere voluit, synodali judicio excommunicavimus. » Item in alia epistola, post datam reconciliationem : « Solam, inquit, ei communionem reddidi, non tamen in regno a quo eum in Romana synodo deposueram, restauravi. » Et aliquibus interpositis : « Episcopi, inquit, et principes ultramontani, audientes illum non servare quod mihi promiserat, quasi desperati de eo, sine consilio meo elegerunt sibi Rodulphum in regem. » CLIV, 947, 948.

Cum apud Brixiam Noricem triginta episcoporum conventus necnon et optimatum exercitus, non solum Italiæ sed et Germaniæ, jussu regis Henrici congregaretur, factus est omnium consensus adversus Hildebrandum papam cognominatum Gregorium VII, quem pseudomonachum, totiusque vesaniæ pestiferum principem et præcipue sanctæ Romanæ Ecclesiæ sedis invasorem affirmantes ab apostolica sede depellendum, quamvis absentem dijudicabant, et Vigbertum Ravennensem archiepiscopum sibi subrogandum eligebant. Hujus Decreti conclusio hæc est : « Quia, inquiunt, illum constat non a Deo electum, sed a seipso in fraude ac pecunia imprudentissime objectum, qui ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani imperii perturbavit regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis et animæ intentat mortem, qui perjurum defendit regem, qui inter concordes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, et quidquid quietis inter pie viventes stare videbatur concussit; nos auctore Deo congregati in unum, legatis ac litteris freti, decem et novem episcoporum die sancto præsenti Pentecostes Moguntiæ congregatorum contra eumdem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria et homicidia defendentem, catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini, in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem.... judicamus canonice deponendum et expellendum, et nisi ab ipsa sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum, CLIV, 951.

HENRICUS IV. — *Vide* GREGORIUS VII.

HENRICUS V, imperator. — Ego Henricus Dei gratia Romanorum imperator Augustus, pro amore Dei et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et domni papæ Calixti et pro remedio animæ meæ, dimitto Deo et sanctis ejus apostolis Petro et Paulo sanctæque catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum et baculum, et concedo in omnibus ecclesiis fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati Petri quæ a principio hujus discordiæ usque ad hodiernam diem, sive tempore patris mei sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo; quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum et principum et aliorum tam clericorum quam laicorum, consilium principum et justitia, quæ habeo reddam; quæ non habeo, ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem Calixto sanctæque Romanæ Ecclesiæ et omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt. Et in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit fideliter juvabo. Datum anno 1122.

INNOCENTIUS III, papa.—In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Cum placuit Domino nostro Jesu Christo me dominum et imperatorem totius Bulgariæ et Blaciæ facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatæ memoriæ imperatorum nostrorum prædecessorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem, et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis quod beatæ memoriæ illi imperatores nostri prædecessores, coronam imperii eorum et patriarchalem benedictionem ab ecclesia Romana, ab apostolicæ sedis principe apostolorum Petro et a sanctissimo Patre nostro, universali papa Innocentio III.

Et a quocunque patriarchalis benedictio et mandatum, in civitate imperii mei Trinovi, data et concessa fuerit a domino papa, faciendi et consecrandi archiepiscopos, metropolitas et episcopos et reliquas ecclesiasticas obsecutiones sacramentales, concedit imperium meum, ut plenissimam in omni tenimento et imperii mei pertinentiis habeant potestatem. Ecclesiæ enim omnes totius imperii mei et tenimenti, et patriarcha meus metropolitanus, episcopi, archiepiscopi et cuncti sacerdotes Romanæ subsint Ecclesiæ, et teneant legem, et consuetudinem et observationem quas tenuerunt beatæ memoriæ imperatores totius Bulgariæ et Blaciæ, prisci illi nostri prædecessores, et nos eodem modo vestigia eorum imitantes. Subsignat autem imperium meum ad securitatem Chrysobolum suum, quod nunquam ab Ecclesia Romana et ab apostolica sede, principe apostolorum Petro, ipsum videlicet imperium meum discedet, neque alii imperii mei principes disgregabuntur, sed ut vocatus dilectus filius sacrosanctæ et apostolicæ Romanæ sedis principis apostolorum Petri ero. Et deinceps quascunque terras Christianorum seu paganorum meum acquisiverit imperium, sub potestate et mandato ejusdem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis erunt, CCXXV, 287, 288.

LEO III, papa. — Leo, servus servorum Dei, etc., abbati venerabilis monasterii sancti Christi martyris Dionysii. Quoniam expetisti a sede apostolica privilegium renovari quod hactenus antecessor noster bonæ et sanctæ memoriæ Stephanus papa ex monasteriis a te constructis confirmavit, tibi et omnibus successoribus tuis abbatibus, iterum renovare et confirmare per nostram auctoritatem in antea deberemus, et sub ditione Sanctæ Sedis Ecclesiæ Romanæ semper perpetua conservatione subsistere et permanere omnimodis debeant, eo videlicet ordine ut quidquid ex donatione excellentissimi filii regis nostri Caroli, vel aliorum regum, ac bonorum hominum et parentum tuorum, et ex tua proprietate et commutationibus habere et dominari modo videris, vel in antea acquirere, tu et successores tui potueris, tam in monasteriis ædificandis quam et villis, sive mancipiis, in quibuscunque pagis, locis et agris constitutis, ita stabilita et rata in perpetuum maneant et in prædictis monasteriis nullus episcoporum vel sacerdos, absque voluntate præcellentissimi filii nostri Caroli regis, vel tua, licentiam habeat missas celebrare nisi per vestram convocationem, sed proprium habentes episcopum.... et hoc auctoritate beati Petri apostolorum principis auctoritate fulcimus...., ut tradita et confirmata in futurum perseverent, statuentes per hanc seriem scripturarum, atque interdicentes, ut quisquis, vel cujuscunque dignitatis persona a magno gradu usque ad minimum fuerit, qui hoc privilegium irrumpere tentaverit, vel fecerit, sub anathematis vinculo, beati Petri apostolorum principis ac nostra auctoritate, esse alligatum universalis Ecclesia sciat, nisi digna satisfactione coram Deo et sanctis suis egerit pœnitentiam, CXXIX, 967, 968. — Passim innumera sunt hujusmodi summorum pontificum privilegia quibus apparet redactam fuisse in usu illorum potestatem tum spiritualem, tum temporalem.

LUDOVICUS I, imperator (ann. 817). — *Pactum Ludovici I, imperatoris cum Paschali papa.* In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Ludovicus imperator Augustus, statuo et condo per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro principi apostolorum et per te vicario tuo domno Paschali, summo pontifici, et universali papæ, et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis atque viculis omnibus et territoriis ejus montanis, ac maritimis, litoribus ac portubus seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis in Tusciæ partibus, id est Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum, Sutrium, Nepe, Castellum, Gallisem, Hortem, Polimartium, Ameriam, Todem, Perusiam cum tribus insulis suis, id est majorem et minorem, Pulvensim, Narniam, Utriculum cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus. Simili modo in partibus Campaniæ Segniam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Petricum, Frisilunam cum finibus Campaniæ, necnon et Tiburim cum omnibus finibus ac territoriis ad easdem civitates pertinentibus, necnon et exarchatum Ravennatem cum integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis Pippinus rex ac bonæ memoriæ genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt, hoc est civitatem Ravennam et Æmiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adrianisque et Gabelum cum omnibus finibus, territoriis atque insulis, terra marique ad prædictas civitates pertinentibus. Simulque et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Hesim, Humanam, Forumsimpronii, Montemferetri, Urbinum, et territorium Valvense, Callem, Luciolis, Eugubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense sicut a genitore nostro Carolo imperatore beato Petro apostolo per donationis scriptum est concessum sub integritate, quemadmodum ab Itherio et Magenario abbatibus, missis illius, inter idem territorium Sabinense atque Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Ubivetum, Balneum regis, Ferentri, Castrum Biterviam, Orthos, Marcam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas et insulas, Corsicam, Sardiniam et Siciliam sub integritate, cum omnibus adjacentibus ac territoriis, maritimis, litoribus, portubus ad suprascriptas civitates et insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ Foram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum et Capuam et patrimonia ad potestatem vestram et ditionem pertinentibus sicut est patrimonium Beneventanum et Salernitanum et patrimonium Calabriæ inferioris et superioris, et patrimonium Neapolitanum, et ubicunque in partibus regni atque imperii a Deo nobis commissi patrimonia vestra esse noscuntur. Has omnes suprascriptas provincias, urbes, et civitates et oppida atque castella viculos ac territoria simulque patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre apostole, et per te vicario tuo spirituali patri nostro domno Paschali, summo pontifici et universali papæ ejusque successoribus usque in finem sæculi eodem modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu atque ditione.

Simili modo per hoc nostræ confirmationis decretum firmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pippinus rex avus noster et postea domnus et genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensionem, seu cæteras donationes quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de ducatu Spoletino, sicut in suprascriptis donationibus continentur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam, et domnum ac genitorem nostrum Carolum imperatorem convenit, quoniam idem pontifex eidem de suprascriptis ducatibus, id est, Tuscano et Spoletino, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo ut annis singulis prædictus census Ecclesiæ beati Petri apostoli persolvatur salva super eosdem ducatus nostra in omnibus ditione, et illorum ad nostram partem subjectione. Cæterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis decretum roboramus, ut in vestro vestrorumque successorum jure permaneat, principatu, atque ditione, ut nec a vobis, nec a filiis, vel successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem quacunque parte minuatur vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus, vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, territoriis, atque patrimoniis, necnon et pensionibus atque censibus; ita ut neque nos ea subtrahamus neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus. Sed potius omnia quæ superius leguntur, id est provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, census, et pensiones Ecclesiæ beati Petri apostoli et pontificibus in sacratissima illius sede in perpetuum recidentibus in quantum possumus nos defendere promittimus. Ad hoc, ut omnia ea in illius ditione ad utendum et fruendum atque disponendum firmiter valeat obtineri. Nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi, vel judicandi, subtrahendive aut minorandi vindicamus, nisi quatenus, ab illo qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et si quilibet homo de suprascriptis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit subtrahere se volens de vestra ditione et potestate, vel aliquam quamlibet iniquam machinationem metuens aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem, ita duntaxat si culpa quam commisit venialis fuerit inventa; et in aliter comprehensum vestræ potestati eum remittamus. Exceptis his, qui violentiam vel oppressionem potentiorum passi ideo ad nos venerint, ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur, quorum altera conditio est, et a superioribus est valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ sedis pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub

nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut privale veniendi vel electionem faciendi, nullusque in civitatibus, vel territoriis Ecclesiæ beati Petri apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hominem facere præsumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione et sine qualibet perturbatione honorificam suo pontifici exhibere sepulturam Et cum quem divina inspiratione et beati Patri intercessione omnes Romani uno consilio atque concordia sine aliqua promissione ad pontificatus ordinem elegerint sine qualibet ambiguitate vel contradictione more canonico consecrari, et dum consecratus fuerit legati ad nos vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, qui inter nos et illum amicitiam et charitatem et pacem socient sicut temporibus piæ recordationis Caroli atavi nostri seu domni Pippini avi nostri, vel etiam Caroli imperatoris genitoris nostri consuetudo erat faciendi.

Ut autem hoc ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes et sæcula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo et venerabilium episcoporum atque abbatum, vel etiam optimatum nostrorum sub jurejurando, promissionibus, vel subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus et per legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum nomenculatorem domino Paschali papæ direximus. Ego Ludovicus misericordia Dei imperator subscripsi. Et subscripserunt tres filii ejus et episcopi 10, abbates 8, comites 15, bibliothecarius 1, et mansionarius 1, XCVII, 682-686, et XCVIII, 579 588.

LUDOVICUS PIUS, imperator. — In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Ludovicus imperator Augustus, statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi apostolorum, et per te vicario tuo domino Paschali summo pontifici et universali papæ et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris, usque nunc, in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis, atque viculis omnibus et territoriis ejus montanis ac maritimis, littoribus ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis in Tusciæ partibus, id est, Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum, Sutrium, etc., etc., cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus, etc., etc., XCVIII, 579-583. — Simili modo per hoc nostræ confirmationis decretum firmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pippinus rex avus noster, et postea domnus et genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensiones, seu cæteras donationes, quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, etc., XCVIII, 583, 584, 585. — Nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi, vel judicandi subtrahendive aut minorandi vindicamus, nisi quando ab illo qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et si, etc., etc., XCVIII, 584, 585, 586, 587, 588.

In hoc diplomate Ludovicus Pius non aliquod Romanæ urbis dominium sibi reservavit; nam in hoc apertissime legitur, pontifici jurisdictionem in Romanum ducatum cessisse, sibi tantummodo reservato intercedendi jure pro recurrentibus, atque pro Ecclesiæ defensione, ac tutela, quam iidem reges sibi cum attributis juribus ac privilegiis (patriciatus nempe, seu patronatus), sibi suisque successoribus reservarunt, XCVIII, 504, 505.

MATHILDIS comitissa. — *Donatio*. Anno ab incarnatione Domini 1102. Ego Mathildis, Dei gratia comitissa pro remedio animæ meæ et parentum meorum dedi et obtuli Ecclesiæ S. Petri per interventum domini Gregorii VII, papæ, omnia bona mea jure proprietario, tam quæ tunc habueram quam ea quæ in antea acquisiveram, sive jure successionis, sive alio quocunque jure ad me pertinent. Et tam ea quæ ex hac parte montium habebam, quam illa quæ in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur, omnia per manum domni Gregorii VII, sicut dictum est, papæ Romanæ Ecclesiæ dedi et tradidi, et cartulam inde fieri rogavi. Sed quia cartula nusquam apparet, et timeo ne donatio et oblatio mea in dubium revocetur, ideo ego quæ supra, comitissa Mathildis iterum a præsenti die dono et offero eidem Romanæ Ecclesiæ per manum Bernardi cardinalis et legati ejusdem Romanæ Ecclesiæ, sicut illo tempore dedi per manum domni Gregorii VII, papæ, omnia bona mea tam quæ nunc habeo quam quæ in posterum, Deo propitio, acquisitura sum, et tam ea quæ ex hac parte montium quam quæ in ultramontanis partibus habeo vel habitura sum sive jure hæreditario, sive alio quocunque jure pro mercede et remedio animæ meæ et parentum meorum. Quæ autem ista mea bona juris mei superius dicta cum accessionibus et ingressibus, seu cum superioribus et inferioribus suarum qualiter supra legavi in integro, ab hac die in eadem ecclesia dono et offero, et per præsentem cartulam oblationis ibidem habendam confirmo. Insuper per cultellum, etc..., Præsens cartula oblationis cunctis temporibus firma permaneat atque persistat, etc., XCVIII, 631-662.

MELCHIADES, papa. — In epistola quam Hispanis episcopis direxit, eos rogando et obsecrando instruxit, ut primo semper omnia diligenter inquirant, et cum justitia et charitate definiant, neminem ante verum et justum judicium condemnent, nullum suspicionis arbitrio judicent, sed primum probent, et postea charitative sententiam proferant, et quod sibi fieri nolunt, alteri non inferant, et episcopos non judicent aut condemnent absque Romanæ sedis auctoritate; quod si fecerint irritum erit et facientes condemnabuntur; quia hoc privilegium ipsi Romanæ sedi a temporibus apostolorum servari statutum est, quia, quamvis cunctorum apostolorum par electio foret, beato tamen Petro concessum est, ut aliis præemineret, et causas et interrogationes, quæ ad querelam venirent, prudenter disponeret, CXXIX, 1180.

DAMASUS (S.), papa. — Hic constituit possessionem Papyrianam territorio Ferentino cum adjacentibus antiquis; possessionem Antonianam in territorio Casin., CXXVIII, 73.

Generatim etiam apud catholicos creditur, quod cum Carolus Magnus donationes fecit Romano pontifici perplurium comitatuum solum de his ei concessit redditum et quosdam census ad bonum spiritualis regiminis (il ne les lui donna qu'à titre de fiefs et pour le bien de ses Etats, et par ces donations, Rome et contrées données ne cessèrent point de faire partie de son Empire), cum sæpe sæpius dicitur in his concessionibus, servata potestate imperiali.

NICOLAUS III, papa. — Anno 1278. Nonis Junii Nicolaus III suis litteris inseruit privilegia Ludovici, Ottonis, et Henrici I eaque Rudolpho transmisit : « Ne, aiens, per hæc nos aliquod novum petere, vel a tuis prædecessoribus imperatoribus Romanis insolitum existimes postulare, ad tuam conscientiam plenius serenandam qualiter illa certi prædecessores tui Romani imperatores expresserunt, qualiter illa ad Romanam Ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum imperatorum, sicut in archivis Romanæ Ecclesiæ reperimus sub bulla nostra transmittimus. »

Multa etiam Conrado minoritæ Rudolphi oratori communicavit, regi eidem Romanorum ad pleniorem fidem referenda. Præterea formam ei præscripsit aliis litteris qua uti deberet in privilegio. Etenim quæ a Rudolphi legatis Lugduni ann. 1274 et quæ anno 1275 ab ipso Rudolpho Lausanæ erat adhibita coram Gregorio X, quia civitates, exarchatus nominatim haud recensebat, causa erroris fuerat ea siquidem juxta ejus ætatis morem ecclesiasticas ditiones ita exprimebat. « Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Brittenorii exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adjacentibus terris et omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus »

Nicolaus igitur III inter Mathildis et Pentapolis, hæc adjungenda transmisit : « Civitas Ravennæ et Æmilia, Bobium, Cæsena, Forumpopuli, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, etc. » Et post alia multa : « Omnia igitur supradicta tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa et quæcunque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam de voluntate et conscientia, consilio et consensu principum imperii libere illi dimittimus, renuntiamus et restituimus; ne non ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia firma pax et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseveret, XCVIII, 865.

ORDERICUS VITALIS, monachus. — Anno ab Incarnatione Domini 1084, Henricus Teutonicus rex, Saxones, Alemannos et alias gentes coacervavit, Italiam violenter ingressus, Romam obsedit et expugnavit, Gregorium VII de sede apostolica expulit, et Wibertum, Ravennatium metropolitam ei nefarie subrogavit. Tunc Gregorius Beneventum secessit, et maxima dissensio in urbe orta est, quæ magnum filiis Ecclesiæ detrimentum generavit, et ad multorum perniciem diu permansit.

Gregorius qui Hildebrannus, in baptismate dictus fuerat, zelo veritatis et justitiæ inflammatus, omne scelus

arguebat, nulliqne contra rectitudinem pro timore seu favore parcebat. Inde persecutionem et exsilium ab indomitis et jugo Domini contrariis pertulit, nec tamen ab eis qualibet arte vinci usque ad mortem potuit. Henricum ergo sæpe admonuit, corripuit, ad postremum excommunicavit, quia divinæ legis erat prævaricator incorrigibilis. Nam princeps præfatus uxorem suam reliquit, et sordidis adulterii voluptatibus, ut porcus luto gaudens, inhæsit. Idem rex sæpe proceres suos, quorum uxores, seu filias, seu prædia concupiscebat, ad curiam suam fraudulenter accersebat, et occulte præmissis satellitibus suis, in via securos perimebat. Gregorius papa Henricum sæpius admonitum, et in facinoribus pertinaciter resistentem, judicio synodi excommunicavit, et sub anathemate obduratum potestate regni damnabiliter usurpata exspoliavit, et Conradum comitem auctoritate apostolica per plurimorum manus præsulum in regem consecravit. Privatus itaque Henricus per unum annum, in domo propria conticuit, et comitatu quem hæreditario jure a parentibus susceperat potitus delituit. Sed auxilia multa, sumptibus de thesauro, quem copiosum olim congesserat, dapsiliter datis, procuravit. Deinde multis millibus compluticum aggregatis, commune decretum contempsit, publicus hostis rebellavit, contra Conradum regem pugnavit, ipsumque dejectum jugulavit, et exercitum ejus varia clade quassavit.

Henricus itaque, hac victoria elatus, imperium quod amiserat invasit, rebelles coercuit, magnisque sibi viribus adauctis, Romam obsedit, totumque conatum contra Gregorium papam exercuit. Inquirentibus vero cur tam horrenda contra caput Ecclesiæ præsumpserat, hanc tantæ discordiæ causam inter se et papam esse, cum cachinno asserebat quod medicus ægrotum nimis acriter curare impatientem nisus fuerat.

Obsidionem ergo validam rex effrenis Romæ applicuit, Romanos minis et viribus terruit, muneribus et promissis lenivit, et his modis cives alliciens, urbem obtinuit. Deficientibus itaque Romanis, Gregorius papa Apuliam expetiit, ibique a Normannis honorifice susceptus, quatuor annis habitavit, et mandata vitæ filiis Ecclesiæ propinans finem laborum peregit. Tunc Henricus Augustus Wilbertum Ravennatium metropolitanum, quem Clementem nuncupaverunt, in ovile Domini contra fas intromisit, et hac de causa gravis in mundo et diutina dissensio multos duplici morte mulctavit. Mediolanenses et Moguntii et multi alii, qui Wilberto favebant, Gregorianos omnes anathematizabant, et armis quoque crudeliter impugnabant. Econtra Gregorius cum suis errantes Wilbertinos ad unitatem Ecclesiæ revocabat, et redire contemnentes secundum jus ecclesiasticum excommunicabat.

Tunc legati Romanorum venerunt cum litteris apostolicis ad Robertum Wiscardum, qui ex omni ducatu Apuliæ et Calabriæ fortem exercitum Normannorum et Longobardorum contraxerat, et auxilium ejus pro papa Gregorio contra Henricum Alemannorum regem imploraverunt. Robertus primum anxiatus, ait tandem : « Semper obsecundare Deo, qui per communem Ecclesiæ catholicæ pastorem alloquitur, oportet. Auxiliante Deo, jussioni papæ obediam. »

Post hæc verba bellicosus miles cum paucis commilitonibus mare mox ingressus est, Deoque ducente in Apuliam profectus est; et inde assumptis armatorum cœtibus Romam aggressus est. Henricus imperator, ut comperit quod Robertus dux Constantinopolitanum imperatorem jam superaverit, valde timuit, et occiduas regni sui partes repetiit. Attamen appropinquanti Roberto, turgentes Romani convenerunt, et cum armis obviam processerunt. Sed repulsi sunt, et Robertus ferro et flamma sibi aditum Romæ patefecit, nec ullus civium postea contra eum mutire ausus fuit. Deinde pervenienti ad turrim Crescentis papa cum clero obviam exiit.... Iratum ducem contra Romanos papa lenivit, acceptoque consilio, de turre Crescentis cum clero sequaci exivit, et comitante duce cum valida manu ductus Albam adivit. Hanc itaque urbem Ascanius Julius Æneæ filius condidit, et Constantinus Augustus sancto Silvestro papæ dedit. Dux autem apostolica benedictione accepta, iter ad mare acceleravit et trans pontum cœtus suos festinanter, ut eis juraverat, expetiit, CLXXXVIII, 516, 517, 518, 521, 522, 523, 524.

OTTO, imperator.—*De regalibus beato Petro concessis.* Otto I imperator confirmat ditiones et civitates Ecclesiæ Romanæ a prædecessoribus suis factas nonnullasque addit : « In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, ego Otto Dei gratia imperator, una cum Ottone glorioso rege filio nostro, divina ordinante providentia spondemus atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro, principi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per te vicario tuo domno Joanni summo pontifici XII, papæ, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis suis, atque viculis omnibus, et territoriis ejus montanis ac maritimis, littoribus ac portubus seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis Tusciæ partibus, id est Portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Nepem, castellum Gallisen, Ortem, Pollimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis, etc., etc., » XCVIII, 804, 805, 806. — Insuper tibi offerimus, beate Petre apostole, vicarioque tuo domno Joanni papæ et successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii et nostrorum parentum de proprio regno nostro civitates et oppida cum piscariis suis, id est Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Balvam et Marsim et alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis suis. Has omnes suprascriptas provincias, urbes, etc., ecclesiæ tuæ jam dictæ, beate Petre apostole, et per te vicario tuo, Joanni summo pontifici, ejusque successoribus usque in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu atque ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pippinus rex, et postea domnus Karlus excellentissimus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt; necnon et censum vel pensionem quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et domnum Karlum convenit, quando idem pontifex eidem de his ducatibus præceptum confirmavit, salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione et illorum ad nostram partem subjectione inde apparet quod cæteræ omnes ditiones erant supremi juris pontificum cum quædam conditiones huic parti imponuntur; quæ ut alia videnda, XCVIII, 806, 807, 808, 809, 810

PHILIPPUS PULCHER, rex Francorum.—Si le règne de Philippe le Bel occupe une place à part dans l'histoire de la France au moyen âge, c'est qu'à ce règne appartient la tentative à la fois la plus astucieuse et la plus hardie pour s'affranchir de toutes les lois, soit qu'elles reposassent sur des liens sacrés, soit qu'elles dussent leur origine au droit traditionnel de la nation. A cette époque nous voyons la royauté lutter contre la papauté pour ne rien reconnaître au-dessus d'elle, fût-ce un avertissement donné au nom de Dieu, puis combattre les grands vassaux, afin de ne plus trouver d'égaux à ses côtés.

Gui de Dampierre, comte de Flandre, fut le représentant le plus illustre de la résistance des grands vassaux. Celle de l'autorité religieuse fut revendiquée par l'Ordre de Cîteaux. Il y avait relation, amitié et souvenirs de part et d'autre dans l'esprit d'opposition aux idées du temps, pour rester unis chacun dans son ordre, religieux ou civil.

Au mois d'octobre 1285, date de l'avénement de Philippe le Bel, quoique éloignés du moment où le roi de France confisquera violemment le comté de Flandre à Gui de Dampierre, etc., nous voyons poindre sur le trône la soif la plus insatiable et la plus démesurée du pouvoir. Philippe le Bel veut des dîmes, l'Ordre de Cîteaux, quoique par anciens priviléges dispensé d'en payer aucune, paya les siennes, avec quelque composition toutefois. En 1292, Philippe le Bel réclama à l'Ordre de Cîteaux une ancienne dîme qui lui avait été imposée par Grégoire XV pour le roi de France, il y avait dix-sept ans. L'abbé de Cîteaux réclama... en 1294. Cependant sur la demande de Philippe le Bel, l'Ordre de Cîteaux lui accorda une dîme de deux années pour préserver des horreurs de la guerre et des vexations des Anglais les monastères, etc... Par le moyen de cette dîme les Anglais sont repoussés. Mais Philippe a toujours besoin d'argent. Gui de Dampierre est conduit prisonnier au Louvre, et des impôts extraordinaires sont imposés par Philippe le Bel sur les biens meubles et immeubles, soit des clercs, soit des laïques. Toute la France s'en émeut. Ici l'Ordre de Cîteaux prit le premier la défense des immunités ecclésiastiques, alléguant que par priviléges des papes, ils étaient exempts de ces sortes d'impôts imposés par l'autorité royale. Qu'en cette circonstance l'Ordre de Cîteaux ait compris la gravité de la situation en s'opposant ouvertement aux volontés de Philippe le Bel; qu'appelé à choisir entre le devoir qui parlait à sa conscience et le péril qui menaçait sa personne et ses biens, il ait courageusement préféré la

patrii, on ne peut en douter. Déjà, en 1128, cet Ordre avait montré une semblable fermeté envers Louis VI. Donc en 1296, un chapitre général fut convoqué. On répondit d'abord à la monition qui avait été adressée par un prélat, ami de Philippe le Bel, qui était Pierre Barbet, archevêque de Reims, que l'Ordre de Cîteaux était prêt à se soumettre à toutes les taxes qui seraient établies à raison de ses biens ou pour la défense de la patrie, mais qu'il repoussait énergiquement les impôts extraordinaires que le siége pontifical n'avait pas approuvés.

« Jura (disent-ils) maxima dono Dei hominibus a superna clementia sunt collata, sacerdotium videlicet et imperium. Istud præest divinis, imperium autem humanis præsidiis. Alibi vocantur duo luminaria magna, sicut sol et luna ita ut luminare majus sit jurisdictio spiritualis et luminare minus jurisdictio temporalis; et sicut aurum est pretiosius plumbo et sol luna nobilior, ac divina terrenis nobiliora seu digniora, sic sacerdotalis dignitas excedit regalem, et minor non habet judicare majorem nolentem et invitum. Rex ergo sacerdotes invitos et renuentes, cum suo imperio non subsint, ad subventionem compellere non habet; cum res ecclesiasticæ sint mortificatæ et a temporali jurisdictione exemptæ, et dicta subventio naviter sapiat decimæ de quibus rex se non habet intromittere....... præterea si ad dictam subventionem tenerentur sacerdotes et clerici, conferrentur cæteris hominibus deterioris conditionis, et sequeretur inexpugnabile vitium, quod sub rege christianissimo sacerdotes durius tractarentur quam sub rege Pharaone, sub quo, omnibus servituti subjectis, soli sacerdotes et eorum bona erant libertate donati. »

Voilà donc que le chapitre de Cîteaux ose dire à l'archevêque de Reims que Philippe le Bel se montre plus dur que Pharaon; il le répéta dans la mémorable protestation qu'il adressa à Rome. Le légat du Pape en France convoque un concile à Paris, le 22 juin 1296; le clergé se plaignait quelque peu des procédés de Philippe le Bel. Mais avant que Boniface VIII le souverain pontife eût reçu les décisions de ce concile, fit droit aux plaintes de l'Ordre de Cîteaux, en frappant d'interdit Pierre Barbet, archevêque de Reims, et en publiant le 18 août 1296 la célèbre bulle « Clericis laicos. » On sait que Boniface VIII y prononçait l'excommunication des clercs qui paieraient les dîmes sans l'assentiment préalable du pape, et la bulle «Clericis laicos» fut confirmée par la bulle « Ineffabilis amoris, » où Boniface VIII reprochait au roi de France d'avoir perdu un bien précieux, c'est-à-dire l'amour de ses sujets, et annonçait qu'il était prêt à souffrir les persécutions, l'exil et même la mort pour la liberté de l'Église.

La réponse de Philippe le Bel commençait par ces mots : « Antequam essent clerici, rex Franciæ habebat custodiam regni sui, » et ce qui suivait était de ce genre et dans le même ton. Philippe le Bel à force d'intrigues rendit timide Boniface VIII qui naguère était si fier dans ses Bulles, «Clericis laicos,» etc... Sur une députation de 23 prélats dévoués à Philippe le Bel Boniface VIII tomba désarmé; il se plaignait vivement même de la défection de Gui de Dampierre, duc de Flandre, et il offrait au roi de France tous les biens de l'Église et sa propre personne, etc. Dès ce moment la réconciliation du pape et du roi de France est complète. Des impôts à percevoir sont permis par le pape à Philippe le Bel..... etc .... Le grand accord existe entre tous.....

Mais l'Ordre de Cîteaux fait le récit le plus navrant de la triste position par la levée incessante de dîmes sur dîmes qui l'opprime. Le duc de Flandre voit également la main de Philippe le Bel s'appesantir sur lui. La saisie du comté de Flandre est prononcée à deux reprises. Gui de Dampierre, comte de Flandre, porte ses plaintes au pape. Boniface VIII se fit remettre, en recevant toutes ces nouvelles, une déclaration par laquelle les fils du comte de Flandre lui reconnaissaient le droit de prononcer souverainement sur leurs réclamations et sur leurs griefs. Le pape prononce au palais de Saint-Pierre la sentence d'arbitrage qu'il a refusé d'ajourner plus longtemps. Cette sentence arbitrale du pape ne renfermait aucune réserve en faveur du comte de Flandre..... l'affaire était comme interjetée, pour aplanir plutôt toutes les difficultés..... Gui de Dampierre réclame plus fort que jamais la protection d'Edouard Ier, roi d'Angleterre, pour que justice lui soit rendue de Rome..... Mais de nulle part il n'y a pour lui de réponse favorable. L'influence de Philippe le Bel domine fortement à la cour de Rome dans cette affaire de Gui de Dampierre. Enfin c'est au moment où la cause du comte de Flandre, Gui de Dampierre, paraît à jamais perdue, que l'on voit poindre les difficultés qui doivent séparer Boniface VIII du roi de France.

Après de grandes discussions politiques, l'alliance de Boniface VIII et de Philippe le Bel se rompit sans retour.

Au moment où Boniface VIII refuse à Philippe le Bel d'approuver un traité qu'il vient de faire avec Albert d'Autriche, les ambassadeurs flamands à Rome, comprenant admirablement la situation des choses, prennent l'initiative de la grande lutte qui se préparait; ils invoquent les droits de la Flandre opprimée, comme le champ le plus noble et le plus légitime où la souveraineté pontificale réunissant le pouvoir temporel au pouvoir spirituel pût combattre les injustices et les usurpations du roi de France. Le Mémoire qu'ils soumirent au pape dans ce but est l'un des documents inédits qui répandent le plus de lumières sur l'histoire des dernières années du pontificat de Boniface VIII.

Ce Mémoire commence par faire le récit le plus navrant des misères où se trouve la Flandre par suite des vexations, tortures de toute espèce qu'y exerce Philippe le Bel qui, non content de se venger sur Gui de Dampierre, comte de ces provinces, s'en prend encore à ses sujets..... Le Mémoire rappelle que Philippe le Bel a refusé en conciliation de se rendre à l'appel que lui avait notifié le Saint-Siége; qu'il a rompu des traités jurés avec serment avec le roi d'Angleterre pour traiter amiablement avec le comte de Flandre; et finit par conclure qu'au moment présent il n'y a plus de juge à chercher pour cette grave affaire qu'auprès du Saint-Siége apostolique, regardé justement seul juge compétent en pareille matière.

Quod autem sanctissimus Pater pontifex sit judex in præmissis competens, et non alius, probatur :

1° Quia idem summus pontifex judex est omnium tam in spiritualibus quam in temporalibus, inter illos qui alios habent judices sæculares. Est enim Christi omnipotentis vicarius.... , et plena est sibi hujusmodi vicaria commissa, quæ explicite et expressim commissa est suis successoribus in persona Petri; idem est successor per omnia jura terreni et cœlestis imperii : « Quodcunque ligaveris, » etc.; et juxta illud : « Ecce duo gladii, » etc., et juxta illud : « Constitui te super gentes. » Et quamvis reges temporalem exerceant jurisdictionem, et homines subditi sint regi tanquam præcellenti et ducibus ab eo missis, hoc tamen datum est a Petro, et concessum a Deo, summo principe, cujus Dei, non pueri hominis, ipse pontifex vices gerit in terris; et sic cum omnis potestas a Domino Deo sit, apparet quod jurisdictio quorumlibet, tam temporalium quam spiritualium, sibi sicut soli vicario ejus, plenarie sit data, et sicut dominus papa non perdit ordinariam jurisdictionem, si prælaturam, ecclesiasticam committit alicubi, sed adiri potest per simplicem querelam ab omnibus, ut dicunt jura, sicut et in aliis potestatibus erit, quia ab ipso sunt, quia sive lex dat hæreditatem, sive datam approbat, dare videtur, juxta illud divinum : « Per me reges regnant, » etc. De hac summa et plenissima potestate, quia resideat in summo pontifice, nulla debet esse dubitatio apud quoscumque fideles.

Secunda ratio est quod contra illos qui judices non cognoscunt, sine hæsitatione aliqua erit judex summus pontifex, unde imperatorem, quo nullus inter principes sæculares est superior judicat et deponit summus pontifex. Rex etiam Franciæ qui nullum superiorem recognoscit, per venerabilem tamen pontificem judicatur et deponitur propter demerita. Et ideo de Romano pontifice dictum est : « Constitui te super gentes et regna, » et judicem eum esse oportet ita super magnum sicut super parvum, et aliquis potest esse acephalus qui non supra se judicem habeat constitutum; alias perirent jura et justitia, si non esset qui ea redderet.

Tertia ratio est, quia jam comes ad hanc sedem legitime appellavit, cum de jure constet quia omnis oppressus libere appellare potest ad Romanam sedem. Deficit autem in proposito casu judex, quia rex superiorem non cognoscit....

Quarta ratio est quia notorie et patenter peccavit rex Franciæ in comitem, et notum est quod ad summum pontificem spectat quemlibet corripere de peccato....

Quinta ratio est propter sacrilegium commissum in exustione ecclesiarum, occisione clericorum et religiosorum, quod crimen ecclesiasticum est et coram judice ecclesiastico debet tractari; præterea quod pro filia comitis detenta specialiter est implorandum judicium ecclesiasticum ratione pietatis et libertatis cui favent jura, et maxime, si nubere intendat, ponenda est in loco tuto et securo, ne per timorem dicat sibi placere quod odit...

Sexta ratio est, quia antequam ad tot et tanta illicita procederet dominus rex contra comitem, et incepisset domino comiti injuriari et super ipso comitatu, comes requisivit sibi per regem concedi judicium parium, quod in hoc erat competens, quod idem rex sibi facere denegavit, pluries requisitus, et licet aliquando promisisset servare justitiam per judicium parium, tamen ad ultimum id ei denegavit, et ideo successit justitia ecclesiastica. et ipse rex, jure quod habebat in comitatu ratione feodi fuit privatus, nec potest dominus rex dicere se judicem super his, quia in causa sua judex esse non potest.

Imploratur ergo judicium contra reges et suos, etc... Similiter dominus papa noster potest regem Franciæ compellere ad pacem cum comite.... hoc docuit semper ille summus magister et verbo et opere, qui semper dicebat : « Pax vobis, pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. » Quæ verba sunt attendenda, quia mandatum important, quod exsequendum est per vicarium, et hujusmodi hæreditas relicta non est refutanda, nec negligenda, sed manu tenenda et approbanda.

On ne peut douter combien agréablement fut reçue à Rome cette déclaration solennelle où l'on invoquait l'autorité pontificale placée par Dieu au-dessus de toutes les nations et armée des deux glaives trouvés à la montagne des Oliviers, c'est-à-dire de la puissance spirituelle et de la puissance temporelle, non-seulement comme l'unique refuge des opprimés contre les princes qui ne reconnaissaient aucun juge au-dessus d'eux, mais aussi comme le pouvoir suprême investi du droit de déposer le roi de France et l'empereur. Bientôt ce Mémoire reçut une éclatante sanction. Le pape parut au milieu du grand jubilé de l'an 1300 avec les doubles insignes de l'autorité spirituelle et temporelle et répétant à haute voix : « Ecce duo gladii ; hic vides, o Petre, successorem tuum ;tu, salutifer Christe, cerne tuum vicarium.» Toute l'Europe était accourue à Rome et le nombre des pèlerins qui se pressaient aux portes des saintes basiliques avait effacé les plus pompeux souvenirs de la cité, deux fois reine du monde. C'était à la fois la manifestation d'un immense enthousiasme religieux et la manifestation de la puissance dont l'autorité pontificale restait armée aux yeux des peuples.

Boniface VIII a envoyé l'évêque de Pamiers ordonner au roi de France de rendre la liberté à Gui de Dampierre ; mais Philippe le Bel ne répond qu'en jetant dans une prison le légat du pape, etc.. Boniface VIII, en même temps qu'il accueille les plaintes du comte de Flandre, se souvient des plaintes non moins vives et non moins fréquentes de l'Ordre de Citeaux. Le 4 décembre 1301, il suspend tous les priviléges accordés au roi pour la levée des dîmes. Le lendemain deux autres bulles sont publiées. Par la bulle «Ausculta filii,» il expose la puissance dont il est dépositaire, comme vicaire de Jésus Christ, comme successeur de saint Pierre : «Constituit nos Deus super reges et regna ad evellendum, destruendum, dissipandum atque ædificandum sub ejus nomine et doctrina. Fili charissime, nemo tibi suadeat quod superiorem non habes. » Mais il ne faut pas croire, comme l'ont trop souvent répété les historiens modernes, que la papauté dût être aux yeux de Boniface VIII la réunion, ou pour mieux dire, la confusion des deux pouvoirs exercés simultanément. Boniface VIII disait lui-même qu'on ne pouvait lui attribuer une si grande ignorance ou un si grand aveuglement que de ne pas connaître la séparation des deux pouvoirs : «Scimus quod duæ sunt potestates ordinatæ a Deo. Quis ergo debet credere quod tanta fatuitas, tanta insipientia fuerit in capite nostro.» L'empereur et les rois exerçaient seuls la puissance temporelle ; à eux l'usage, l'action, le domaine des faits. Le droit, toutefois, restait subordonné à l'autorité spirituelle, appelée à distinguer ce qui était juste de ce qui était injuste, et investie d'une juridiction incontestable, *radice peccati*, soit qu'il convînt de rappeler un chrétien obscur à la pénitence, soit qu'il fallût briser la couronne des princes les plus puissants. Cette théorie s'appuyait sur ce principe alors universellement admis, que la société reposant sur la religion, celle-ci était à la fois modératrice pour les princes et protectrice pour les peuples, à qui elle offrait l'égalité vis-à-vis du tribunal suprême qui représentait sur la terre celui de Dieu.

La bulle «Ausculta, filii» offre d'ailleurs un intérêt tout spécial pour les questions précédemment discutées, les deux griefs qui s'élevaient contre le gouvernement de Philippe le Bel, savoir : d'une part, l'oppression de Gui de Dampierre, c'est à-dire celle des grands vassaux ; d'autre part, l'oppression du clergé et des ordres religieux. La bulle«Ausculta,filii,» parvenue au roi, fut publiquement brûlée, par son ordre, le dimanche 11 février, 1301 : «Combustæ sunt apostolicæ litteræ, in ipsius regis et magnatum præsentia ; quod an ullo hæretico, pagano aut tyranno legimus esse factum. » Les états-généraux sont convoqués par le roi pour le 10 avril 1301. Un Mémoire plus ou moins respectueux est adressé au pape ; le clergé même y adhéra. Boniface VIII répondit soit directement, soit par la bouche des cardinaux, aux plaintes des trois ordres dont se composaient les états-généraux. En ce même temps il donne une grande bulle qui défend aux évêques de quitter dorénavant leurs diocèses. Au mois d'août un grand consistoire se tient à Rome, présidé par le pape, en présence de l'évêque d'Auxerre, envoyé du roi et des députés du clergé. — Boniface VIII avança en propres termes qu'il avait le droit de déposer Philippe le Bel, et sembla prédire très-prochaine la défaite de l'armée française sous les remparts de Courtrai, dont la nouvelle arriva peu de jours après ce consistoire, et le triomphe dès lors de la Flandre, qui amena l'insurrection du Languedoc.

Boniface VIII avait convoqué un concile à Rome, en novembre 1302. Malgré les menaces de Philippe le Bel, on y vit 4 archevêques, 30 évêques et abbés supérieurs de divers monastères, tels que Citeaux, Cluny, etc. De suite après leur départ, Philippe le Bel donna à ses baillis l'ordre de prendre possession des biens des prélats et des abbés qui s'étaient rendus à Rome. Cette mesure paraît avoir été principalement dirigée contre l'ordre de Citeaux. Au même moment, l'évêque de Tournai, obéissant aux instructions secrètes de Philippe le Bel, ordonnait à toutes les autorités ecclésiastiques de la Flandre de cesser les fonctions de leur ministère.

Dans ces conflits incessants, le 14 juin 1303, dans une assemblée convoquée à l'église de Notre-Dame, Philippe le Bel reçoit, non plus comme roi, mais comme champion de la foi et défenseur de l'Église (Henri VIII invoqua aussi ce titre au XIe siècle) l'acte d'accusation où Guillaume de Plasian reprochait au pape d'avoir voulu réunir la puissance temporelle et la puissance spirituelle. Les députés des trois ordres de l'État entendirent l'énumération de tous les chefs d'accusation, la plupart si infâmes qu'on ne peut les reproduire. Puis Philippe le Bel, petit-fils de Louis IX, dont ce même Boniface VIII avait proclamé la béatification, déclara que bien qu'il eût voulu, fils respectueux, cacher au peuple la nudité de Noé, il se trouvait obligé, par la conscience, de déférer au vœu formé par Guillaume de Plasian pour la convocation d'un concile qui jugerait le pape. Les évêques présents adhérèrent après un peu d'hésitation. Une seule voix s'était élevée avec courage pour défendre l'honneur de la papauté et pour protester contre l'usurpation sacrilége des droits et des libertés de l'Église ; ce fut celle de l'abbé de Citeaux. Le roi l'en punit ; il fut traîné aux tours du Châtelet. Boniface VIII voulut honorer le dévouement de cet abbé, Jean de Pontoise ; il lui accorda deux priviléges qui passèrent à ses successeurs : le premier était de sceller en cire blanche, le deuxième était de placer sur son sceau l'image du pape assis dans la chaire de saint Pierre et revêtu des ornements pontificaux. Boniface VIII expliquait ce privilége par ces paroles mémorables adressées à Jean de Pontoise : «Mecum sedisti, mecum sedebis »

Boniface VIII ne vécut plus que peu de temps après ces faits. Ses contemporains l'avaient accusé d'ambition et d'avarice, il s'était réhabilité aux yeux de la postérité en offrant au martyre un front chargé de 86 années. A peine la tombe est-elle ouverte pour lui, que le comte de Flandre et l'abbé de Citeaux l'y suivirent. Il semble que le dernier représentant de la puissance temporelle de la papauté ait entraîné avec lui les derniers représentants de la puissance des grands vassaux et des ordres religieux.

Pour Philippe le Bel, il faut descendre jusqu'aux dernières années de sa vie pour trouver les traces d'une réparation dictée, soit par le remords, soit par la crainte d'une insurrection générale ; il n'avait pu cesser de molester l'ordre de Citeaux et les autres par des dîmes les plus vexatoires ; on en voit une biennale imposée en mai 1304, et une autre dîme d'un cinquième, faite en 1305. Enfin un document conservé aux archives de Lille nous apprend que le roi exempta au mois de septembre 1312 l'Ordre de Citeaux de toutes les dîmes qui pourraient être levées à l'avenir. C'était un peu tard, car déjà en 1303, on lit dans les statuts de cet Ordre. Cum ordo sit in magnis debitis, et diversis creditoribus obligatus. Et le 20 mars 1313 il annonce dans une lettre qu'il veut venir en aide à l'abbaye de Clairvaux, jadis si célèbre par la pompe et l'éclat des cérémonies religieuses mais déjà menacée d'une ruine complète «Monaste-

rium inter cætera monasteria præclarum et nobile, tot et tantorum onere debitorum opprimitur, quod nisi de celeri remedio provideatur, eidem monasterio servientes per loca varia dispergere miserabiliter oportebit; et per consequens in eo divinum officium, quod ibidem hactenus tam devote, tamque solemniter celebratum exstitit, omnino destrui, ipsumque monasterium ad irreparabilis desolationis miseriam devenire. »

Et c'est Philippe le Bel lui-même, qui, avant de mourir, traçait ainsi la triste histoire de son règne!!! C'était la même plainte suprême et prolongée « senio et ægritudine longa fracti. » qu'était vraie pour l'abbé de Citeaux, l'abbé de Clairvaux, po r le comte de Flandre et pour le pape. Telle était l'histoire triste et malheureuse de la fin du XIIIe siècle, de ce siècle remarquable entre tous ceux du moyen-âge par sa science et sa gloire, ses vertus et son génie, CLXXXV, 1835 1920. (*Études sur l'histoire du XIIIe siècle, ou Recherches sur la part que l'Ordre de Citeaux et le comte de Flandre prirent à la lutte de Boniface VIII et de Philippe le Bel*, par Kervyn de Lettenhove.

PLACIDUS, ignotæ sedis episcop. — « Qua in re potestatem in Ecclesia terreni principes habere debeant. » Qua in re intra Ecclesiam terrenæ potestates locum habere debeant, et utrum sua auctoritate, an illius evocatione, notandum ex verbis S. Gregorii dicentis: « Sancta Ecclesia ad pravorum hominum, qui humiles premunt, duritiam dissolvendam, nonnunquam, quia propria virtute non sufficit, terreni principis opitulationem quærit. Quod dum terreni principes agunt, non sibi, sed Deo deserviunt. In electione igitur pastorum sanctæ Ecclesiæ tunc vires suas exercere, ut Deo deserviant, terreni principes debent, cum de electione, ut assolet, inter partes discordia nascitur, et imperio sacerdotum compesci non potest, tunc judicium sacerdotum juvare et pravos homines insectari omnimodis debent. Quod etiam in ipsa apostolica sede legimus, ubi dum dissidentes populi duos ordinassent Eulalium et Bonifacium rogati a sacerdotibus et populis catholicis, Placidus Augustus cum filio suo Bonifacium statuerunt; Eulalium vero de Urbe expulerunt. Sed pro hac re non Ecclesiam suo juri subdiderunt, sed magis ei servitium suum dederunt; quia postmodum in electione Romani pontificis nullum jus quæsierunt. Simili etiam modo in episcopiis et abbatiis catholici imperatores facere debent, si ab Ecclesia evocati fuerint. Si vero Romanus imperator catholicus non fuerit, non modo ejus adjutorium Ecclesia quærere non debet, sed magis contraire in omnibus. Quod si in tantum superbierit, ut alium quasi virtute vel auctoritate sua episcopum Romæ ordinari faciat, non ipse habendus est episcopus, sed magis ille, quem catholica Ecclesia sibi elegit. Imperatori autem hoc agenti omnes catholici, Deum timentes, non solum non servire, sed etiam ut prævaleant, resistere debent, scientes pro hoc se mercedem æternam a Deo suscepturos, si illud caste et zelo Dei faciant, sicut e contrario peccatum, si negligant.

« De GREGORIO VII, papa. » Hujus rei moderni temporis exemplum habemus, quia cum Romanus imperator, catholicæ fidei resistens, suum episcopum ibi misisset, omnes catholici eum respuentes anathematizaverunt; Gregorium vero VII catholice ordinatum dilexerunt, et eum B. Petri vicarium confessi sunt. Cujus doctrinam Deus etiam post mortem ejus confirmans, portas inferi suæ Ecclesiæ prævalere nequaquam permisit, CLXIII, 666.

« Quia non solum nobis, sed etiam imperatori præstamus, si ei ad malum non consentiamus. » Beatus Ambrosius, cum vasa Ecclesiæ tradere compelleretur, ait (Serm. contra Auxent. XVI, 1007-1008.): Ego, si de me aliquid compelleretur et posceretur, aut si fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, libenter offerrem. Templo Dei nihil possum decerpere, nec tradere. Illud custodiendum, non tradendum acceperam. Deinde consulere me etiam imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat ergo vocem liberi sacerdotis: si vult sibi esse consultum, recedat a Christi injuria. Plena sunt hæc verba humilitatis, ut arbitror, plena affectus ejus quem imperatori debet sacerdos. « Nunc ista consideremus, et sequentes exemplum sancti Patris Ambrosii, absit ut reddamus hæreditatem Christi, absit ut tradamus hæreditatem beatri Petri apostoli, cui Christus dicere dignatus est: « Tibi dabo claves regni cœlorum. » Qui hanc hæreditatem, jubente Salvatore, omnibus suis successoribus in perpetuum tradidit, ipse Petrus et omnes præsules, Patres nostri, Spiritum sanctum episcopis tradentes, baculum et annulum eis dederunt, ut per corporale signum, spirituale utique demonstrarent. Nunc autem absit ut laici et sæculares, vanæ gloriæ servientes et avaritiæ, quod spiritale est, nostra permissione tradere audeant. Quid enim eis superest, nisi ut manus imponant? Quod si hoc non opere solum, sed et verbo ipso nefas esse creditur, quanto magis a tanta nequitia cessandum est! Valde enim tenendum est quod idem beatus Ambrosius subsequitur et dicit: « Christus templum suum ingreditur, et flagellum prendit, et ejicit de templo nummularios. Non patitur namque in suo templo esse eos qui vendant cathedras, non patitur in suo templo pecuniæ esse vasculos. Quid sacræ cathedræ, ni honores? Quid sunt columbæ nisi simplices mentes fidelium, vel animæ fidem candidam et puram sequentes? Ergo ego inducam in templum quem Christus excludit? Jubet enim exire, qui dignitates vendit et honores; jubet enim exire qui vendere vult simplices mentes fidelium, CLXIII, 678, 679.

RUDOLPHUS rex Romanorum — *Diploma*. Sanctissimo in Christo patri et domino Nicolao papæ III, Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, ad perpetuam rei memoriam. Summa reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum sacerdotii et imperii divina institutione proveniens, vimque suam exinde muniens, hominum genus salubriter gubernavit in posterum, et reget Deo propitio in æternum. Hæc sunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a superna collata clementia, videlicet auctoritas sacra pontificum et regalis excellentia potestatis. Hæc duo Salvator noster mediator Dei et hominum Jesus Christus sic per seipsum actibus propriis et dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso, tanquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret.

Ab eo igitur solo vivo et vero Deo recognoscentes omnia a quo reges et regna sumpsere principia, et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ beneficia erga nos innumera recolentes plenis excitamur affectibus, ea quæ possumus illi retribuendo rependere a qua nobis et nostris prædecessoribus regibus Romanorum tam grandia, tam excellentia dona conspicimus esse tributa.

Præfati itaque prædecessores, inter cætera quæ ipsi Romanæ Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt totam terram quæ est a Radicophano usque Ceperanum, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comitissæ Mathildis, comitatum Brietenorii, exarchatum Ravennæ, Pentapolim, massam Trabariam, cum adjacentibus terris, et omnia alia bona, terras, possessiones et jura ad Romanam ecclesiam pertinentia in multis privilegiis imperatorum, a tempore Ludovici expressa sive contenta, ipsi beato Petro cœlestis regni clavigero, ejusque successoribus et Romanæ Ecclesiæ dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt, et confirmarunt, et ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret et efficacius posset intelligi, contulerunt, concesserunt et etiam donaverunt sicut in eorum privilegiis seu litteris continetur.

Nosque postmodum, prout Domino placuit, ad regalis excellentiæ culmen assumpti, ut de susceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ Matris accepimus, non minoris recognitionis debitum solveremus, prædicta omnia in præsentia recolendæ memoriæ Gregorii papæ X recognovimus, ac ea omnia et singula ipsi pro Romana Ecclesia, se suisque successoribus recipienti, confirmavimus, innovavimus, et de novo concessimus, atque donavimus, ipsa nihilominus proprio præstito corporaliter juramento firmantes, etc....

Et quia decet regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, nostra tollat regalis expressio, ac jura ipsius matris Ecclesiæ per nostram declarationem, quam decernimus esse perpetuam, plenarie solidemur, recognoscimus, fatemur, et oraculo præsentis edicti ad æternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatem et Æmiliam, Bobium, etc., etc., ad beatum Petrum cœlestis regni clavigerum, et ad vos patrem beatissimum dominum Nicolaum papam III, et ad successores vestros Romanos pontifices, et ad ipsam Ecclesiam Romanam pleno jure ac integre, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, in solidum pertinere, ac vestri et ipsius Romanæ Ecclesiæ, pleni juris, ditionis, ac principatus exsistere, XCVIII.

Et ad omnem dubitationis scrupulum in posterum abolendum, et ut nostra devotio erga ipsam matrem Ecclesiam clarius enitescat, prædicta omnia et singula, tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expressa vocabulis quam etiam non expressa, prout melius valet et efficacius intelligi, ipsi beatissimo Petro et vobis, sanctissime pater, Nicolae III papa, et per vos successoribus vestris Romanis pontificibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ, de novo libere et plenario

concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis potentionis et dissensionis materia, firma pax et concordia perenna inter Ecclesiam et imperium perseverent, XCVIII, 863-868 et 814 863.

SILVESTER (S.), papa. — In S. Sylvestri papæ Vita et in Vitis aliorum episcoporum Romanorum frequentissime occurrunt donationes cujusque generis et speciei, post donationes Constantini Magni, factæ sedi apostolicæ seu aliis locis specialiter religioni consecratis. Sic in Vita S. Stephani III pap. dicitur, quod de omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis a beato Petro atque a sancta Romana Ecclesia, vel omnibus in perpetuum pontificibus apostolicæ sedis misit possidendum, CXXVII, 218.

In Vita S. Adriani pontificis dicitur : « Sicut in eadem donatione contineri monstratur. » Ejusdem donationis exemplar super corpus B. Petri positum est, CXXVII, 218.

Ita majorem in dies venerationem sanctæ sedis conciliavit divina providentia, temporalem potestatem splendoremque illius in omnium oculis augendo. Fideles divinum summis laudibus consilium efferebant in hoc. Et apostolica sedes paternam semper hæreditatem cum fide servavit; frumentum in ea centuplicavit, CXXVII. 950.

De donationibus probandis sufficeret unicum et antiquissimum documentum, scilicet Carta Cornutiana, publica auctoritate signata; ex illa concludi potest solemnes, per quinque sæcula, ab anno 471 sequentia, fuisse donationes factas ecclesiis bonorum tam mobilium quam immobilium, CXXVII, 971.

Notum est istud Clodovæi et successorum ejus : « Sceptra dedit Christus mihi, Christo reddo coronam. » Etenim piissimorum principum, hoc studium fuit ut regia insignia Christo Domino regum subderent ac dedicarent, etc., CXXVII. 502

STEPHANUS II, papa. — Stephanus II difficillimis temporibus creatus est pontifex; ipso enim pontificatus ejus initio, Aistulphus Longobardorum rex, rupto fœdere quod cum Ecclesia Romana pepigerat, ipsam Romam petere decrevit, quo tempore imperatoris obsequium Romani nondum deseruerant. Pontifices enim Romani, post sua latifundia invasa et hæresim Leonis imperatoris, ejus et Constantini Copronymi imperium coluerunt, et reipublicæ curam non deseruerunt, et Romana civitas, licet calamitatibus belli ab Aistulpho rege vexata, ejusdem Constantini imperium cognoscebat.... Cum Aistulphus rex Romam obsideret, ut eam suæ ditioni subderet, ac Romanæ Ecclesiæ civitates invaderet, Stephanus litteras ad Pippinum misit quibus ad sibi auxilia mittenda sollicitaret. Tunc Pippinus rex legationem ad Aistulphum regem Longobardorum misit, petens ut propter reverentiam beatissimorum Petri et Pauli in partibus Romæ hostiliter non ambularet, et superstitiosas ac impias et contra legis ordinem causas quas antea Romæ nunquam fecerat, propter ejus petitionem facere non deberet. At Aistulphus hoc facere contempsit, et Pippinus omnes Francos convocat ad arma contra Aistulphum et eos ad flumen Vidulam ad se venire jubet. Bellum ergo undique parabatur contra regem Aistulphum, sed ob gravem et periculosum morbum Stephani papæ expeditio tantisper retardata fuit. Verum Stephano mox insigni miraculo sancti Dionysii martyris intercessione sanatus, Pippinum ejusque filios, Carolum et Carolomannum ac uxorem Bertradam, in reges Francorum unxit. Bis itaque Pippinus in regem unctus est, primo a S. Bonifacio apostolicæ sedis legato, ut videtur in Zachariæ papæ actis, secundo a Stephano papa. Qui eos inungens reges, eos Romanorum patricios dixit.

Post hæc, satisfactione ab Aistulpho nulla obtenta, Pippinus, cum toto exercitu Alpes transgrediens, in ipsis montium faucibus, eumdem Aistulphum prælio vicit, fugatumque insequens Papiæ obsedit. Tunc pontifex novam timens Christiani sanguinis effusionem, cum eo egit; et accepto ab Aistulpho juramento, obsidibusque pro restituenda Ravenna aliisque civitatibus, Romam reversus est, et Pippinus rex victor cum suis in Gallias. Mox Stephanus papa questus est ad Pippinum quod Aistulphus rex promissis minime staret, nihilque cum Ecclesiæ Romanæ, tum reipublicæ Romanorum reddidisset. In litteris ait pontifex de Aistulpho : « Nec unius palmi terræ spatium beato Petro, sanctæque Dei Ecclesiæ, vel reipublicæ Romanorum reddere passus est, etsi illi, nempe Pippinus et filii propria voluntate, per donationis paginam, beato Petro, sanctæque Dei Ecclesiæ et reipublicæ civitates et loca restituenda confirmassent. » Ex quibus verbis colligere est, cum ventum est ad pacem, inter Stephanum et Aistulphum, legem hanc a Pippino huic fuisse impositam, ut ablata cum Ecclesiæ Romanæ, tum reipublicæ Romanæ restitueret, non vero imperio Romano, ut per peram quidam volunt.

Imo Aistulphus rex rursum, ingenti comparato exercitu, ipsam urbem Romam obsidione cinxit. Tunc Pippinus cum exercitu in Longobardos movit, Aistulphum ad Alpium angustias fugatum Papiæ obsedit, nec veniam unquam rupti fœderis ei roganti tribuere voluit, quousque Ravennam, cum universo exarchatu, Pentapolimque ac viginti civitates iis provinciis comprehensas, Romano pontifici tradidisset. Et ab hoc tempore plenam in rebus civilibus administrationem pontifices Romani tam Romæ quam in exarchatu Ravennatensi exercuerunt nisi rebellione et aliis motibus aliquando impedirentur. En quod Romani, ab eo tempore quo Pippinus exarchatum Ravennæ principi apostolorum ejusque successoribus concessit, Constantini Copronymi imperatoris hæretici qui eos adversus Longobardos defendere non poterat, dominationem penitus excussere, et rempublicam instituere, cujus caput Romanus pontifex, defensor vero ac protector Pippinus Francorum rex dicti sunt. Hinc quando Stephanus II in suis litteris de Aistulpho et de vexatione urbis Romæ sermonem habet, nusquam meminit imperatoris, et Romanos populum suum appellat. Iisdem loquendi formulis utuntur Paulus papa Stephani successor, Adrianus I. Aistulphus contra pactum quasdam civitates, ad mortem usque, quas donatio Pippini complectebatur retinuit, ut Faventia incola, Ferraria, Auximum, Ancona, Humena, Bononia, etc., et postea summo pontifici æqualiter restitutæ sunt hæ civitates cum earum territoriis et finibus, CXXVIII, 1119-1153.

Pacta inita sunt, ut ex dictis apparet, et solemni juramento firmata, inter Stephanum papam et Pippinum regem circa defensionem et tutelam Romanæ Ecclesiæ; sed non concessa fuit a Stephano jurisdictio Pippino in urbem Romam et ducatum Romanum. Duo iterim conventa sunt inter Stephanum et Pippinum : alterum quod Stephanus conferret Pippino singularem, insignem et nemini antea collatum honorem patriciatus Romanorum, vi cujus Pippinus susciperet tutelam, defensionem et advocationem Romanæ Ecclesiæ, patrimoniorum beati Petri omniumque jurium et plenariarum justitiarum apostolicæ sedis; et alterum quod Pippinus in vim talis protectionis omnibus viribus niteretur ut sua jura redderentur Ecclesiæ, et exarchatus Ravennæ a manibus Longobardorum eriperetur et Romano pontifici traderetur. Primum clare ostenditur ex epistola Stephani ad Pippinum : « Quod nullus de vestris parentibus, inquit, meruit suscipere, vos suscepistis, et princeps apostolorum præ cæteris regibus et gentibus vos suos peculiares faciens, omnes suas causas vobis commisit, et vos red letis rationem Deo, quomodo pro justitia ipsius janitoris regni cœlorum decertaveritis. » Alterum similiter ex litteris Stephani constat : « Etenim dum vestris mellifluis obtutibus præsentati sumus, omnes causas principis apostolorum in vestris manibus commendavimus, quoniam quidem inspirati a Deo aurem nostris petitionibus accommodare dignati estis, et vos beato Petro pollliciti estis ejus justitiam exigere et defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ procurare. » Et : « Velociter et sine impedimento quod beato Petro promisistis per donationem vestram, civitates et loca, atque omnes obsides et captivos beato Petro reddite, vel omnia quæ ipsa donatio continet. »

Hæc sola fuere pacta inter Stephanum et Pippinum constituta, et non alia, neque ullum uspiam verbum reperire est in illorum epistolis de concesso imperio in Urbem aut ducatum Pippino. Frequens sermo est de jurejurando et promissione facta Stephano a Pippino decertandi pro Ecclesia Dei, et reddendi, sive donandi exarchatum Ravennæ Romanæ Ecclesiæ, sed nunquam verbum est de somniata illa jurisdictionis concessione, quam quidam volunt. Quid plura? Si Stephanus conferendo patriciatum Pippino aliquod illi jus contulisset in urbem Romam, in litteris ad eumdem Pippinum datis potuisset ne amplius uti iis vocibus et terminis quibus testatum faceret suum plenum dominium super Urbe superque civibus Romanis? Et tamen loquitur de republica Romanorum sua, de populo suo, de Romana civitate sua : « Cunctus, ait Stephanus, namque noster populus reipublicæ Romanorum magno dolore et amarissimis lacrymis una nobiscum tribulantur, » etc., etc. Qui loquendi modus evidens argumentum est, non alienatæ, aut divisæ jurisdictionis, sed integre a papa retentæ semper et conservatæ. Sed et ipsi primi Francici imperatores de tutela quidem et defensione Romanæ Ecclesiæ in actis suis locuti sunt, nunquam vero de sibia papis concessa jurisdictione in urbem aut ducatum Romanum, CXXVIII, 1153-1156

[*Additamenta ad Stephanum II.*]

Anno 753, mense Octobri, Stephanus II papa, imperatore Constantinopolitano jubente, ad Aistulphum Longobardorum regem profectus, exarchatum Ravennatem et reliqua loca ab eo invasa repetiturus. Quod cum frustra attentasset, Pippinum regem adit, atque primum die 6 Januarii an. 754 Pontigone promissione de auxilio ferendo accepta, in conventu publico Carisiacensi pactum de defensione Ecclesiæ Romanæ atque de coronatione Pippini filiorumque ejus iniit, quo Pippinus ea quæ Aistulphus Græcis abstulerat se Romanæ Ecclesiæ collaturum promisit. Conditio ista his verbis expressa erat : « A Lunis cum insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Burdone, inde in Berceto, deinde in Parma, deinde in Regio, et exinde in Mantua atque in Montesilicis, simulque universum exarchatum Ravennantium sicut antiquitus erat, atque provincias Venetiarum, et Istriam, necnon cunctum ducatum Spoletinum sive Beneventanum. » Bellum tamen magna cum difficultate susceptum, eum tantum ad finem gestum et anno 755 finitum est, ut Longobardi Pentapolim, Narnias et Cecanum, Tusciæ atque Campaniæ Romanæ urbes ab ipsis invasas et reliqua unde populus Romanus conquereretur redderent; quibus, bello reparato, anno 756. Comiaculum accessit. Unde confecta Pippini donatio has civitates complectebatur : Ravenna, Ariminum, Pensaurum, Concam, Fanum, Cesinas, Sinogallias, Æsim, Forum populi, Forum Livii cum Sassubio, Montem Feltri, Acerrem, Agiomontem, Montem Lucati, Serram, Castellum sancti Marini, Bobium, Urbinum, Calles, Luciolis, Eugubium et Comiaclum; sed et Faventiam, ducatum Ferrariæ, necnon, Imolam, Bononiam et Gabellum simul traditas fuisse ex subsequentibus patet; nec unquam pontificem ulterius quid apud Pippinum impetrasse reperimus. Annis duodeviginti post, Desiderio primum fuso, Spoletini, Reatini, incolæ ducatus Firmani, Auximani, Anconitani, et habitatores castelli Felicitatis ad Adrianum papam se contulerunt, et Carolus rex, Romæ Adriano restitutionem exarchatus a Desiderio invasi pollicitus, præterea donationem Pippini Carisiacensem confirmavit, Quibus promissis, Adrianus papa anno 774 vel 775 partem exarchatus recepit, reliquam vero, scilicet Imolam, Bononiam, Gabellis, Faventiam, ducatum Ferrariæ, Comiaclum, Forumlivii, Forum populi, Cesenam, Bobium, Tribunatum decimum, archiepiscopo Ravennate renitente, et castellum Felicitatis a duce Clusino invasum, nonnisi anno 775 vel 776 recuperare potuit. At vero Adrianus ad ulteriora progressus, inde ab anno 777 terras flagitare cœpit, nec ab ipso, nec a Stephano Paulove umquam possessas, sed quas pontificibus, a regibus Longobardorum aliisve olim ereptas, atque ex donatione Carisiacensi sibi restituendas contendebat. Primo inde ab anno 777 civitates aliquot in Tuscia Longobardorum sitas, ducatus Spoletinum et Beneventanum, Corsicam et patrimonium Sabinense, tum Terracinam occupatam rursusque amissam, Cajetam, Neapolim, et patrimonia partium earum affectabat, obtinuitque a Carolo anno 781 Romæ præsente filiis ejus Pippino et Ludovico in reges Longobardorum et Aquitaniæ consecratis, concessionem patrimonii Savinensis pro luminariorum concinnationibus atque alimoniis pauperum ; quod tamen nonnisi anno 783 a missis Caroli B. Petro traditum est. Eodem tempore vel certe anno 787, civitates in Tuscia Longobardorum, Suana Tuscana, Bitervum, Balneum regis et cætera, scilicet Castellum Felicitatis, Urbs vetus, Ferentum, Orta, Marca restitutæ sunt. Quibus Populonium et Roselias necnon civitates in partibus Beneventi tum Capuam addi annis 787 flagitabat; obtinuit que in tertio Caroli itinere Romano promissionem de tradendo Benevento, irritam tamen, quod rex Grimoaldi ducis favore ductus episcopia quidem monasteria cur es publicas et civitates absque incolis papæ contradi, eorum habitatores tamen in Grimoaldi fide persistere concessit. Is Adriani expostulationibus Caroliq. favoribus finis exstitit; nam nec ultra Adrianum aliquid obtinuisse, nec successorem ejus Leonem tertium anno 808 ex pacto Carisiacensi Corsicam insulam efflagitantem meliori fortuna usum fuisse reperimus. Constat igitur, Carolum ea quæ Desiderio Ticinum adhuc tenente, et eventu belli ambiguo, in pacto Carisiacensi renovato pontifici promiserat, integram servare nec voluisse nec potuisse, ea fortasse ratione ductum, quod pontifices jura sua in territoria singula ad meridiem lineæ descriptæ posita, prout tenebantur et polliciti esse videntur, probare nequiverent.

Carolo igitur obeunte, res ita comparata erat, ut pontifices sub imperio Francorum, 1° ex antiquo jure urbem Romam cum ducatu suo, id est, Campaniam cum Maritima usque ad Ceperanum et Terracinam et Tusciam Romanorum, scilicet civitates Portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Sutriam, Nepem, Castellum, Gallisum, Ortum, Polimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum insulis tribus, Narniam et Utriculum; 2° ex donatione Pippini et Caroli exarchatum Ravennatem, Pentapolim et Æmiliam cum civitatibus supra memoratis; 3° ex pacto Carisiacensi et jure Carolo regi probato territorium Savinense, civitates in Tuscia Longobardorum supra memoratas (fortasse additis Populonio atque Roseliis), et jura in ducatu Beneventano sibi tradita possiderent; affectarent vero, nec tamen evincere potuissent; 4° plurima a meridie a Lunis cum insula Corsica per Surianum, montem Bardonis, Bercetum, Parmam, Regiam, Mantuam, Montem Silicis porrectæ, præcipue Corsicam, Populonium et Rosellas, ducatus Spoletinum et Beneventanum, Capuam, Cajetam, Neapolim, cum patrimoniis ibidem sitis, partim a Francis partim a ducibus Beneventanis, partim a Græcis possessa. Quibus a Ludovico imperatore nihil præter curtem legalem in Germania additum est. Unde confirmationem quæ sub nomine ejus circumfertur commentitiam esse, haud dubie apparet, non solum propter vitia formæ, sed qua insula Sardinia et Sicilia atque Campaniæ Beneventanæ pars cum civitatibus Sora, Arce, Aquino, Arpino, Theano, Capua, et patrimonia Beneventanum, Salernitanum, Neapolitanum, et Calabriæ superioris et inferioris, quæ nec in potestate Francorum essent, papæ concedi dicantur, Chartæ exemplar omnium quæ exstant vetustissimum exstat in codice Vaticano, sæculo XII exarato, XCVII, 679, 680, 681.

ZACHARIAS (S.) papa — Fœdera cum Francis jam dudum inierant pontifices Gregorius II et III, cum Pippinus, frater Carolomanni, ambo filii Caroli Martelli, cum consuluisset utrum frater dignior regio fastigio illi videretur, isne qui otio languens, nihil ad communem populorum utilitatem afferet, an qui dies noctesque de regni salute atque custodia cogitaret ? Zacharias se omnino existimare regem illum eligendum qui regni commodis et incolumitati serviret populorum, rogatusque decretum interposuit, ut regem Pippinum substituerent.

Quod sic habetur in notitia in S. Zachariam pap. : « Carolomannus filius Caroli Francorum regis, præsentis vitæ relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum apostolorum principem devotus, cum aliquantis suis advenit fidelibus, seque eidem Dei contulit apostolo, atque in speciali habitu se fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit pontifice, Et inter alia multa dona obtulit beato Petro apostolo ante consessionem arcum argenteum majorem, pensantem libras septuaginta et post aliquantum temporis ad beati Benedicti quod in Aquinensium situm est profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam professus est jurando », LXXXIX, 906.

Bertiniani annales ad an. 749, de regno in Pippinum conferendo Burchardum et Fulradum missos egisse produnt; « Burchardus Witzeburgensis episcopus ac Fulradus capellanus missi fuerunt ad Zachariam papam interrogandum de regibus in Francia qui illis temporibus non habentes regalem potestatem..., Si bene fuisset an non. Et Zacharias papa mandavit Pippino ut melius esset illum regem vocari qui potestatem haberet, quam illum qui sine regali potestate manebat, ut non conturbaretur ordo. Per auctoritatem ergo apostolicam jussit Pippinum regem fieri ; » et ad an. 750. « Pippinus secundum morem Francorum electus est in regem, et unctus per manum sanct. memor. archiepiscop. Bonifacii, et elevatus a Francis in regno, in Suessionis civitate. Hildericus vero, qui falso rex vocabatur, tonsuratus est, et in Sithiu monasterium missus. » Item Fredegarii continuator, ad an. 751, scripsit : « Et quidem terra quievit a præliis. Quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica auctoritate percepta, præclarus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradona, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno. » Et Annales a Pithæo editi sic habent ; « An. 752 ab incarnatione Domini, Zacharias papa ex auctoritate beati Petri apostoli, mandat populo Francorum ut Pippinus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Itaque Hildericus rex qui ultimus Merowingorum Francis imperavit depositus et in monasterium missus est. Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo unctus, regni honore sublimatus est. »

Pippino idem pontifex Zacharias concessit potestatem

nominandi episcopos regni Francorum, ut medicam afferret manum abusibus atque excessibus eorum temporum cum ad electiones deveniri contingebat. Id vero est factum dum adhuc erat majordomus; quippe indultum ejusmodi accepit in concilio Suessionensi, quod fuit celebratum, an. 744, ante annos octo quam regni solium ascenderet. « Pippinus exposita necessitate hujus regni Zachariæ Romano papæ, in synodo cui Bonifacius martyr interfuit, ejus accepit consensum ut acerbitati temporis. industria sibi probatissimorum, decedentibus episcopis moderetur. » Lup. abb. Ferrar. epist. 81, ad Amul Lugd., LXXXIX, 966. 967, 968.

ZOSIMUS, pap. — Quamvis Patrum traditio apostolicæ sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de ejus judicio disceptare nullus auderet, idque per canones semper regulasque eadem sedes servaverit, et currens adhuc suis legibus ecclesiastica disciplina Petri nomini a quo ipsa quoque descendit, reverentiam quam debet exsolvat; tantam enim huic apostolo canonica antiquitas per sententias omnium voluit esse potentiam, ex ipsa quoque Christi Dei nostri promissione, ut et ligata solveret, et soluta vinciret par potestatis data conditio in eos, qui sedis hæreditatem ipso annuente meruissent; habet enim ipse cum omnium Ecclesiarum, tum hujus maxime ubi sederat, curam; nec patitur aliquid privilegii aut aliquo titubare aura sententiæ, cui ipsa sui nominis firma et nullis hebetata motibus constituit fundamenta, et quæ sine suo periculo temere nullus incessat. Cum ergo tantæ auctoritatis Petrus sit caput, et sequentia omnium majorum studia firmaverit, ut tam humanis quam divinis legibus et disciplinis omnibus firmetur Romana Ecclesia, cujus locum nos regere, ipsiusque potestatem nominis obtinere non latet vos. Sed nostris, fratres charissimi, et quemadmodum sacerdotes scire debetis; tamen cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia, nihil egimus quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus, etc..., XX, 676.

Priusquam hunc absolvamus Indicem, apponere hic statuimus tum summi Pontificis ad episcopos, tum episcoporum ad Summum Pontificem Allocutiones, quæ nostram thesim, his præsertim temporibus, maxime corroborant.

—

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IX

Allocutio habita in Consistorio, die 9 Junii 1862,

Adstantibus etiam patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, solemniis sanctorum martyrum in Japonia et Michaelis de Sanctis canonizationis causa Romæ congregatis.

VENERABILES FRATRES,

Maxima quidem lætitia affecti fuimus, venerabiles fratres, cum sanctorum honores et cultum, Deo bene juvante, septem et viginti invictissimis divinæ nostræ religionis heroibus hesterno die decernere potuerimus, Vobis lateri nostro adstantibus, qui egregia pietate ac virtute præditi, et in sollicitudinis nostræ partem vocati in hac tanta temporum asperitate strenue dimicantes pro Domo Israel summo nobis solatio et consolationi estis. Utinam vero dum hujusmodi perfundimur gaudio, nulla mœroris, luctusque causa nos aliunde contristaret. Non possumus enim non vehementer dolere et angi, cum videamus tristissima, et nunquam satis deploranda mala ac damna, quibus cum permagno animarum detrimento catholica nunc Ecclesia, et ipsa civilis societas miserandum in modum premitur ac divexatur. Optime enim noscitis, venerabiles fratres, teterrimum sane bellum contra rem catholicam universam ab iis hominibus conflatum, qui inimici crucis Christi sanam non sustinentes doctrinam, ac nefaria inter se societate conjuncti quæcunque ignorant, blasphemant, ac pravis cujusque generis artibus sanctissimæ nostræ religionis, et humanæ societatis fundamenta labefactare, imo si fieri unquam posset, penitus evertere, omniumque animos mentesque perniciosissimis quibusque erroribus imbuere, corrumpere et a catholica religione avellere moliuntur. Nimirum callidissimi isti fraudum artifices, et fabricatores mendacii non cessant monstrosa quæque veterum errorum portenta jam sapientissimis scriptis toties profligata ac depulsa, gravissimoque Ecclesiæ judicio damnata e tenebris excitare, easque novis, variis ac fallacissimis formis verbisque expressa exaggerare, et modis omnibus usquequaque disseminare. Hac funestissima ac diabolica prorsus arte rerum omnium scientiam contaminant, deturpant, mortiferum ad animarum perniciem virus diffundunt, effrenatam vivendi licentiam, et pravas quasque cupiditates fovent, religiosum ac socialem ordinem invertunt, et omnem justitiæ, veritatis, juris, honestatis et religionis ideam exstinguere conantur, et sanctissima Christi dogmata, doctrinam irrident, contemnunt, oppugnant. Horret quidem refugitque animus, ac reformidat vel leviter attingere præcipuos tantum pestiferosque errores, quibus hujusmodi homines miserrimis hisce temporibus divina et humana cuncta permiscent.

Nemo vestrum ignorat, venerabiles fratres, ab hujusmodi hominibus plane destrui necessariam illam cohærentiam, quæ Dei voluntate intercedit inter utramque ordinem, qui tum in natura, tum supra naturam est, itemque ab ipsis omnino immutari, subverti, deleri propriam, veram germanamque divinæ revelationis indolem, auctoritatem, Ecclesiæque constitutionem et potestatem. Atque eo opinandi temeritate progrediuntur, ut omnem veritatem, omnemque legem, potestatem et jus divinæ originis audacissime denegare non metuant. Siquidem haud erubescunt asserere, philosophicarum rerum, morumque scientiam, itemque civiles leges posse et debere a divina revelatione, et Ecclesiæ auctoritate declinare, et Ecclesiam non esse veram perfectamque societatem plane liberam, nec pollere suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis esse definire, quæ sint Ecclesiæ jura et limites, intra quos eadem jura exercere queat. Hinc perverse comminiscuntur, civilem potestatem posse se immiscere rebus, quæ ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent, atque etiam impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano pontifice supremo totius Ecclesiæ Pastore divinitus constituto libere ac mutuo communicent, ut plane dissolvatur necessaria et arctissima illa conjunctio, quæ inter membra mystici corporis Christi, et aspectabile suum caput ex divina ipsius Christi Domini institutione esse omnino debet. Nihil vero timent omni fallacia ac dolo in vulgus proferre, sacros Ecclesiæ ministros, Romanumque Pontificem ab omni rerum temporalium jure ac dominio esse omnino excludendos.

Summa præterea impudentia asserere non dubitant, divinam revelationem non solum nihil prodesse, verum etiam nocere hominis perfectioni, ipsamque divinam revelationem esse imperfectam, et idcirco subiectam *continuo* et *indefinito* progressui, qui humanæ rationis progressioni respondeat. Nec verentur proinde jactare, prophetias et miracula in sacris Litteris exposita et narrata esse poetarum commenta, et sacrosancta divinæ fidei nostræ mysteria philosophicarum investigationum summam, ac divinis utriusque Testamenti libris mythica contineri inventa, et ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, horribile dictu! mythicam esse fictionem. Quare hi turbulentissimi perversorum dogmatum cultores blaterant, morum leges divina haud egere sanctione, et minime opus esse, ut humanæ leges ad naturæ jus conformentur, aut obligandi vim a Deo accipiant, ac propterea asserunt, nullam divinam exsistere legem. Insuper inficiari audent omnem Dei in homines mundumque actionem, ac temere affirmant, humanam rationem, nullo prorsus Dei respectu habito, unicum esse veri et falsi, boni et mali arbitrum, eamdemque humanam rationem sibi ipsi esse legem, ac naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficere. Cum autem omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi perverse derivare audeant, tum cuique homini quoddam veluti primarium jus tribuunt, ex quo possit libere de religione cogitare et loqui, eumque Deo honorem et cultum exhibere, quem pro suo libito meliorem existimat. »

At vero eo impietatis et impudentiæ deveniunt, ut cœlum petere, ac Deum ipsum de medio tollere conentur. Insigni enim improbitate ac pari stultitia haud timent asserere, nullum supremum sapientissimum providentissimumque Numen divinum exsistere ab hac rerum universitate distinctum, ac Deum idem esse ac rerum naturam, et idcirco immutationibus obnoxium, Deumque reapse fieri in homine et mundo, atque omnia Deum esse, et ipsissimam Dei habere substantiam, ac unam eamdemque rem esse Deum cum mundo, ac proinde spiritum cum materia, necessitatem cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo, et justum cum injusto. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi et excogitari unquam potest. De auctoritate autem et jure ita temere effutiunt, ut impudenter dicant, auctoritatem nihil aliud esse, nisi numeri, et materialium virium summam, ac jus in

materiali facto consistere, et omnia hominum officia esse nomen inane, et omnia humana facta juris vim habere.

Jam porro commenta commentis, deliramenta deliramentis cumulantes, et omnem legitimam auctoritatem, atque omnia legitima jura, obligationes, officia conculcantes nihil dubitant in veri legitimique juris locum substituere falsa ac mentita virium jura, ac morum ordinem rerum materialium ordini subjicere. Neque alias vires agnoscunt, nisi illas quæ in materia positæ sunt, et omnem morum disciplinam honestatemque collocant in cumulandis et augendis quovis modo divitiis, et in pravis quibusque voluptatibus explendis. Atque hisce nefariis abominandisque principiis reprobum carnis spiritui rebellis sensum tuentur, fovent, extollunt, illique naturales dotes ac jura tribuunt, quæ per catholicam doctrinam conculcari dicunt, omnino despicientes monitum Apostoli clamantis : «Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis [Ad (Rom. viii, 13)]. » Omnia præterea legitimæ cujusque proprietatis jura invadere, destruere contendunt, ac perperam animo et cogitatione confingunt et imaginantur jus quoddam *nullis circumscriptum limitibus*, quo reipublicæ statum pollere existimant, quem omnium jurium originem et fontem esse temere arbitrantur.

Dum vero hos præcipuos infelicissimæ nostræ ætatis errores dolenter ac raptim perstringimus, recensere omittimus, venerabiles fratres, tot alias fere innumerabiles falsitates et fraudes vobis apprime notas ac perspectas, quibus Dei hominumque hostes rem tum sacram tum publicam perturbare et convellere connituntur. Ac silentio prætermittimus multiplices gravissimasque injurias, calumnias, convicia, quibus sacros Ecclesiæ ministros, et hanc apostolicam Sedem dilacerare et insectari non desinunt. Nihil loquimur de iniqua sane hypocrisi, qua funestissimæ in Italia præsertim perturbationis ac rebellionis duces et satellites dictitant, se velle Ecclesiam sua gaudere libertate, dum sacrilego prorsus ausu omnia ipsius Ecclesiæ jura et leges quotidie magis proculcant, ejusque bona diripiunt, et sacrorum antistites, ecclesiasticosque viros suo munere præclare fungentes quoquo modo divexant, et in carcerem detrudunt, et religiosorum ordinum alumnos, ac virgines Deo sacras e suis cœnobiis violenter exturbant, suisque propriis bonis spoliant, nihilque intentatum relinquunt, ut ipsam Ecclesiam in turpissimam redigant servitutem. Et opprimant. Ac dum singularem certe ex optatissima vestra præsentia voluptatem percipimus, vos ipsi videtis, quam libertatem nunc habeant venerabiles fratres sacrorum in Italia antistites, qui strenue constanterque præliantes prælia Domini minime potuerunt cum summo animi nostri dolore, adversantium opera, ad nos venire, et inter vos versari, atque huic adesse conventui, quod summopere optavissent, quemadmodum infelicis Italiæ archiepiscopi et episcopi suis litteris summi erga nos, et hanc sanctam Sedem amoris et obsequii plenissimis significarunt. Neminem etiam ex sacrorum in Lusitania antistitibus hic adesse cernitis, ac non parum dolemus, inspecta difficultatum natura quæ obstiterunt, quominus ipsi Romanum iter aggredi possent. Recensere autem omittimus tot alia sane tristia et horrenda, quæ ab hisce perversarum doctrinarum cultoribus cum incredibili nostro ac vestro, et omnium bonorum luctu patrantur. Nihil item dicimus de impia conspiratione, et pravis cujusque generis molitionibus ac fallaciis, quibus civilem hujus apostolicæ Sedis principatum omnino evertere ac destruere volunt. Juvat potius hac de re commemorare miram prorsus consensionem, qua vos ipsi una cum aliis venerabilibus fratribus universi catholici orbis sacrorum antistibus nunquam intermisistis et epistolis ad nos datis, et pastoralibus litteris ad fideles scriptis hujusmodi fallacias detegere, refutare, ac simul docere, hunc civilem sanctæ Sedis principatum Romano Pontifici fuisse singulari divinæ providentiæ consilio datum, illumque necessarium esse, ut idem Romanus Pontifex nulli unquam principi aut civili potestati subjectus supremam universi Dominici gregis pascendi regendique potestatem auctoritatemque ab ipso Christo Domino divinitus acceptam per universam Ecclesiam plenissima libertate exercere, ac majori ejusdem Ecclesiæ, et fidelium bono, utilitati et indigentiis consulere possit.

Quæ hactenus lamentati sumus, venerabiles fratres, luctuosum plane exhibent spectaculum. Quis enim non videt pravorum dogmatum iniquitate, ac tot nequissimis deliramentis et machinationibus magis in dies christianum populum misere corrumpi, et ad exitium impelli, et catholicam Ecclesiam, ejusque salutarem doctrinam ac veneranda jura et leges, sacrosque ministros oppugnari, et idcirco omnia vitia et scelera invalescere ac propagari, et ipsam civilem societatem exagitari?

Nos itaque apostolici nostri ministerii probe memores, ac de spirituali omnium populorum bono et salute nobis divinitus commissa vel maxime solliciti, cum « aliter » ut sanctissimi decessoris nostri Leonis verbis utamur « nobis commissos regere non possimus, nisi hos, qui sunt perditores et perditi, zelo fidei Dominicæ persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, severitate, qua possumus, abscindamus » [Epist. 7 ad Episc. per Ital. c. 2 Edit. Baller.], in hoc amplissimo vestro consessu apostolicam nostram attollentes vocem omnes commemoratos præsertim errores non solum catholicæ fidei ac doctrinæ, divinis ecclesiasticisque legibus, verum etiam ipsi sempiternæ ac naturali legi et justitiæ, rectæque rationi omnino repugnantes et summopere adversos reprobamus, proscribimus atque damnamus.

Vos autem, venerabiles fratres, qui estis sal terræ, et Dominici gregis custodes, ac pastores, etiam atque etiam excitamus et obtestamur, ut pro eximia vestra religione et episcopali zelo pergatis, veluti adhuc cum summa vestri ordinis laude fecistis, omni cura, sedulitate et studio fideles vobis traditos ab hisce venenatis pascuis arcere, et qua voce, qua opportunis scriptis tot perversarum opinionum monstra refellere et profligare. Optime enim scitis de summa re agi, cum agatur de sanctissimæ fidei nostræ, ac de catholicæ Ecclesiæ, ejusque doctrinæ causa, de populorum salute, et humanæ societatis bono ac tranquillitate. Itaque quantum in vobis est, ne desinatis unquam a fidelibus avertere tam diræ pestis contagia, id est ab eorum oculis manibusque perniciosos libros et ephemerides eripere, ipsosque fideles sanctissimis augustæ nostræ religionis præceptionibus assidue imbuere et erudire, ac monere et exhortari, ut ab hisce iniquitatis magistris tanquam a facie colubri effugiant. Pergite vestras omnes curas cogitationesque in id potissimum conferre, ut clerus sancte scienterque instituatur, omnibusque virtutibus fulgeat, et utriusque sexus juventus ad morum honestatem, pietatem, omnemque virtutem sedulo formetur, ut salutaris sit studiorum ratio. Ac diligentissime advigilate et prospicite, ne in humaniores litteras, severioresque disciplinas tradendas aliquid unquam irrepat quod fidei, religioni, bonisque moribus adversetur. Viriliter agite, venerabiles fratres, et ne animo unquam concidatis in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate, sed divino auxilio omnino freti, ac *sumentes in omnibus scutum inexpugnabile æquitatis et fidei, atque assumentes gladium spiritus, quod est verbum Dei*, ne intermittatis omnium catholicæ Ecclesiæ, et hujus apostolicæ Sedis hostium conatibus obsistere eorumque tela retundere et impetus frangere.

Interim vero dies noctesque, sublatis ad cœlum oculis, non desistamus, venerabiles fratres, clementissimum misericordiarum Patrem, et Deum totius consolationis, qui de tenebris facit lucem splendescere, quique potens est de lapidibus suscitare filios Abrahæ, in humilitate cordis nostri ferventissimis precibus indesinenter orare et obsecrare, ut per merita Unigeniti Filii sui Domini nostri Jesu Christi velit christianæ et civili reipublicæ auxiliariam porrigere dexteram, omnesque dispergere errores et impietates, ac divinæ suæ gratiæ lumine omnium errantium mentes illustrare, illosque ad se convertere et revocare, quo Ecclesia sua sancta optatissimam assequatur pacem, et ubique terrarum majora in dies incrementa suscipiat, ac prospere vigeat et efflorescat. Ut autem quæ petimus et quærimus facilius consequi possimus, ne cessemus adhibere primum deprecatricem apud Deum Immaculatam sanctissimamque Deiparam Virginem Mariam, quæ misericordissima et amantissima nostrum omnium mater cunctas semper interemit hæreses, et cujus nullum apud Deum præsentius patrocinium. Petamus quoque suffragia tum sancti ejusdem Virginis sponsi Josephi, tum sanctorum apostolorum Petri et Pauli, omniumque cœlitum, et illorum præsertim, quos nuper sanctorum fastis adscriptos colimus et veneramur.

Antequam vero dicendi finem faciamus nobis temperare non possumus, quin iterum testemur et confirmemus, summa nos uti consolatione, dum jucundissimo vestrum omnium conspectu fruimur, venerabiles fratres, qui tanta fide, pietate et observantia nobis et huic Petri cathedræ firmiter obstricti, ac ministerium vestrum implentes majorem Dei gloriam, et animarum salutem omni studio procurare gloriamini, quique concordissimis animis, atque admirabili sane cura et amore una cum allis venerabilibus fratribus totius catholici orbis episcopis et fidelibus vestræ et illorum curæ commissis gravissimas nostras angustias et acerbitates modis omnibus lenire et

sublevare non desinitis. Quocirca hac etiam occasione amantissimi æque ac gratissimi animi nostri sensus erga vos, et alios omnes venerabiles fratres, et ipsos fideles amplissimis verbis palam publiceque profitemur. A vobis autem exposcimus, ut cum ad vestras redieritis diœceses velitis eisdem fidelibus vestræ vigilantiæ concreditis hos animi nostri sensus nostro nomine nuntiare, illosque certiores facere de paterna nostra in illos charitate, deque apostolica benedictione, quam ex intimo corde profectam, et cum omnis veræ felicitatis voto conjunctam vobis ipsis, venerabiles fratres, et eisdem fidelibus impertire vehementer lætamur.

—

Sanctissimo Domino nostro Pio IX pontifici Maximo

Sacrorum antistites sacris Solemniis sanctorum novensilium martyrum XXVI *Japoniæ et Michaelis de Sanctis Romæ adstantes die festo Pentecostes anni* 1862.

Beatissime Pater,

Ex quo apostoli Jesu Christi sacro Pentecostes die Petro Ecclesiæ capiti in oratione adhærentes, Spiritum sanctum acceperunt, et divino ejus impulsu acti cunctarum fere nationum viris in Urbe sancta congregatis, unicuique sua lingua potentiam Dei mirabilem annuntiarunt, nunquam, ut credimus, ad hanc usque diem tot eorumdem hæredes, iisdem recurrentibus solemniis, venerandum Petri successorem, orantem circumstelerunt, decernentem audierunt, regentem roborarunt. Quemadmodum vero apostolis media inter nascentis Ecclesiæ pericula nil jucundius accidere potuit, quam divino Spiritu recens afflato assistere primo Christi in terris Vicario; ita nec nobis præsentes inter Ecclesiæ sanctæ angustias, a ltiquius sanctiusve aliud esse potuit, quam quidquid inest venerationis pietatisque erga Sanctitatem tuam pectoribus nostris, ad pedes Beatitudinis tuæ deponere, simul et unanimiter declarare, quanta prosequamur admiratione præclaras, quibus supremus Pontifex noster eminet virtutes, quantoque animo iis quæ Petrus alter docuit, vel quæ tam firmiter stata ratamque esse voluit, adhæreamus.

Corda nostra novus inflammat ardor, vividior fidei lux mentem illuminat, sanctior animam corripit amor; linguas nostras flammis illius sacri ignis vibrantes sentimus, quæ Mariæ, cui assidebant apostoli, mitissimum cor ardentiori pro hominum salute desiderio incendebant, ipsos vero apostolos ad magnalia Dei prædicanda impellebant.

Plurimas igitur agentes Beatitudini tuæ gratias, quod nos ad pontificium solium difficillimis hisce temporibus accurrere, te afflictum solari, nostrosque tibi, cleri item ac populi nostræ curæ commissorum animi sensus aperire permiseris, tibi uno ore unaque mente acclamamus, omnia fausta, cuncta bona apprecantes. Vive diu, Sancte Pater, valeque ad catholicam regendam Ecclesiam. Perge, ut facis, eam tuo robore tueri, tua prudentia dirigere, tuis exornare virtutibus. Præi nobis, ut bonus Pastor, exemplo, oves et agnos cœlesti pabulo pasce, aquis Sapientiæ cœlestis refice. Nam tu sanæ doctrinæ nobis magister, tu unitatis centrum, tu populis lumen indeficiens a divina Sapientia præparatum. Tu petra es, et ipsius Ecclesiæ fundamentum, contra quod inferorum portæ nunquam prævalebunt. Te loquente, Petrum audimus, te decernente, Christo obtemperamus. Te miramur inter tantas molestias totque procellas fronte serena et imperturbato animo sacri muneris partibus fungentem, invictum et erectum.

Dum tamen justissima in his gloriandi nobis suppetunt argumenta, non possumus quin simul oculos ad tristia convertamus. Undequaque enim menti nostræ se sistunt immania eorum facinora, qui pulcherrimam Italiæ terram, cujus tu, beatissime Pater, columen es et decus, miseræ vastarunt, ipsumque tuum ac sanctæ Sedis principatum, ex quo præclara quæque in civilem societatem veluti ex suo fonte dimanarunt, labefactare, ac funditus evertere connituntur. Nam neque perennia sæculorum jura, neque diuturna regiminis pacifica possessio, neque tandem fœdera totius Europæ auctoritate sancita et confirmata impedire potuerunt, quominus omnia susdeque verterentur, spretis legibus omnibus, quibus hactenus suffulta stabant imperia.

Sed ut ad nostra propius accedamus, te, beatissime Pater, iis provinciis, quarum ope, et dignitati sanctæ Sedis, et totius Ecclesiæ administrationi æquissime providebatur, nefario usurpatorum hominum scelere, qui non habent *nisi velamen malitiæ libertatem*, spoliatum cernimus. Quorum iniquæ violentiæ cum Sanctitas tua invictissimo animo obstiterit, plurimas ei gratias, Catholicorum omnium nomine, censemus rependendas.

Civilem enim sanctæ Sedis principatum veu quiddam necessarium ac providente Deo manifeste institutum agnoscimus; nec declarare dubitamus, in præsenti rerum humanarum statu, ipsum hunc principatum civilem pro bono ac libero Ecclesiæ animarumve regimine omnino requiri. Oportebat sane totius Ecclesiæ caput Romanum Pontificem nulli principi esse subjectum, imo nullius hospitem; sed in proprio dominio ac regno sedentem suimet juris esse, et in nobili, tranquilla et alma libertate catholicam fidem tueri, ac propugnare, totamve regere ac gubernare christianam rempublicam.

Quis autem inficiari possit in hoc rerum humanarum, opinionum, institutionumque conflictu necessarium esse ut servetur extrema in Europa medius, tres inter veteris mundi continentes, quidam veluti sacer locus, et Sedes augustissima, unde populis principibusque vicissim oriatur vox quædam magna potensque, vox nempe justitiæ et veritatis, nulli favens præ cæteris, nullius obsequens arbitrio, quam nec terrendo compescere, nec ullis artibus quisquam possit circumvenire?

Qui porro vel hac vice fieri potuisset, ut Ecclesiæ antistites securi huc ex toto orbe accurrerent cum Sanctitate tua de rebus gravissimis acturi, si ex tot et tam diversis regionibus gentibusque confluentes, principem aliquem invenissent his oris dominantem, qui vel principes ipsorum in suspicione haberet, vel illis, suspectus ipse, adversaretur? Sua sunt etenim et christiano, et civi officia; haud quidem repugnantia inter se, sed diversa tamen; quæ adimpleri ab episcopis quomodo possent, nisi perstaret Romæ civilis principatus, qualis est pontificum, juris alieni omnino immunis, et centrum quodammodo universalis concordiæ, nihil ambitionis humanæ spirans, nihil pro terrena dominatione moliens?

Ad liberum ergo Pontificem Regem venimus liberi, Ecclesiæ rebus utpote pastores, et patriæ utpote cives bene et æque consulentes, neque pastorum, neque civium officia posthabentes.

Quæ cum ita sint, quisnam principatum illum tam veterem, tanta auctoritate, et tanta necessitatis vi conditum, audeat impugnare? Cui, si vel jus illud humanum, in quo posita est principum securitas populorumque libertas attendatur, quænam alia potestas possit comparari? Quæ tam venerabilis et sancta? Quæ sive prisci-nis, sive recentioribus sæculis monarchia vel respublica juribus tam augustis, tam antiquis, tam inviolabilibus possit gloriari? Quæ omnia si semel et in hac sancta Sede despecta atque proculcata fuerint, quisnam vel princeps de regno, vel respublica de territorio possint esse securi? Ergo, sanctissime Pater, pro religione quidem, sed et pro justitia, juribusque, quæ sunt inter gentes rerum humanarum fundamenta, contendis atque decertas.

Sed de hac tam gravi causa vix nos decet amplius verba proferre, qui te de ipsa non tam disserentem quam docentem sæpe sæpius audivimus. Vox etenim tua, quasi tuba sacerdotalis, toti orbi clangens proclamavit, quod « singulari prorsus divinæ Providentiæ consilio factum sit, ut Romanus Pontifex, quem Christus totius Ecclesiæ suæ caput centrumque constituit, civilem assequeretur principatum » [Lit. Ap. 26 Mar. 1860, p. 3, 5. Allocutio, 20 Jun. 1859, p. 6. Encycl. 19 Jun. 1866, p. 4. Allocutio, 17 Dec. 1860]; ab omnibus igitur nobis esse pro certissime tenendum non fortuito hoc regimen temporale sanctæ Sedi accessisse, sed ex speciali divina dispositione illi esse tributum, longave annorum serie, unanimi omnium regnorum et imperiorum consensu, ac pene miraculo corroboratum et conservatum.

Alto pariter et solemni eloquio declarasti. « Te civilem Romanæ Ecclesiæ principatum ejusque temporales possessiones ac jura, quæ ad universum catholicum orbem pertinent, integra et inviolata constanter tueri, et servare velle; imo sanctæ Sedis principatus beatique Petri patrimonii tutelam ad omnes catholicos pertinere; teque paratum esse animam potius ponere quam hanc Dei, Ecclesiæ, ac justitiæ causam ullo modo deserere » [Epist. Encycl., 19 Jan. 1860, p. 7, 8]. Quibus præclaris verbis nos acclamantes ac plaudentes respondemus, nos tecum et ad carcerem et ad mortem ire paratos esse; teque humiliter rogamus, ut in hac constantia, ac firmissimo proposito maneas immobilis, angelis et hominibus invicti animi et summæ virtutis spectaculum factus. Id etiam a te postulat Christi Ecclesia pro cujus feliciori regimine Romanis Pontificibus civilis principatus providentissime fuit attributus, quæque adeo sensit ejusdem

tutelam ad ipsam pertinere, ut Sede olim apostolica vacante, gravissimis in angustiis, temporales Romanæ Ecclesiæ possessiones omnes Constantiensis concilii Patres, uti ex publicis patet documentis, in unum administrarent; id postulant Christi fideles per omnes terrarum orbis regiones dispersi, qui libere ad te venire, libereque conscientiæ suæ consulere gestiunt; id denique ipsa civilis deposcit societas, quæ ex tui regiminis subversione sua ipsa nutare sentit fundamenta.

Sed quid plura? Tu tandem aliquando scelestos homines et bonorum ecclesiasticorum direptores justo judicio damnans omnia quæ patraverant « irrita et nulla » proclamasti [Allocutio, 26 Sept. 1859, p. 7]: actus omnes ab iis intentatos « illegitimos omnino et sacrilegos » esse decrevisti [Allocutio, 20 Jun. 1859, p. 8]; ipsosque talium facinorum reos pœnis et censuris ecclesiasticis obnoxios jure ac merito declarasti. [Litteræ Apostolicæ, 26 Martii 1860].

Hos tam graves tui oris sermones, tamve præclara gesta nostrum est reverenter excipere, iisque plenum assensum renovare. Sicuti enim corpus capiti, cui jungitur membrorum compagine unaque vita, in omnibus condolet, ita nos tecum consentire necesse est. Tibi in omni tua ac acerbissima afflictione, sic conjungimur, ut quæ tibi pati contingat, eadem et nos, amoris consensu, patiamur. Deum interea supplices invocamus, ut tam iniquæ rerum perturbationi finem ponat, Ecclesiamque Filii sui sponsam, tam misere expoliatam ac oppressam pristino decori ac libertati restituat.

Sed mirum nobis non est tam acriter, et infense Sedis apostolicæ jura impeti et impugnari. Jam enim a pluribus annis, eo devenit nonnullorum hominum insania, ut non amplius singulas Ecclesiæ doctrinas rejicere, vel in dubium revocare conentur; sed totam penitus) veritatem Christianam, Christianamque rempublicam funditus evertere sibi proponant. Hinc impiissima tentamina vanæ scientiæ, falsæque eruditionis contra sacrarum Litterarum doctrinas, ipsarumque inspirationem; hinc malesana sollicitudo juventutem Ecclesiæ matris tutelæ subtractam quibusvis sæculi erroribus, vel seclusa sæpius omni religiosa institutione, imbuendi; hinc novæ eæque perniciosissimæ de sociali, politico æque ac religioso rerum ordine theoriæ, quæ impune quaquaversus sparguntur; hinc moltis familiare, in his præsertim oris, Ecclesiæ auctoritatem spernere, jura sibi vindicare, præcepta proculcare, ministros vilipendere, cultum deridere, ipsos de religione errores, imo ecclesiasticos quoque viros in perditionis viam misere abeuntes laudare ac in honore habere. Venerabiles antistites ac Dei sacerdotes exauctorantur, exsulare coguntur, aut in carceres detruduntur; quinimo ante tribunalia civilia pro constantia in sacro ministerio obeundo, contumeliose pertrahuntur. Gemunt Christi sponsæ suis expulsæ tectis, inedia fere consumptæ, vel cito consumendæ; viri religiosi ad sæculum inviti remeare coguntur; sacro Ecclesiæ patrimonio violentæ manus injiciuntur; pessimorum librorum, ephemeridum, et imaginum colluvie, fidei, moribus, veritati, ipsi verecundiæ continuum asperrimumque bellum infertur.

Sed qui talia moliuntur optime norunt in sancta Sede, velut in arce inexpugnabili, robur ac vires omnis veritatis ac justitiæ inesse, quibus retundantur hostium impetus; ibi esse speculam, ex qua vigiles summi Custodis oculi paratas insidias a longe conspiciunt, suis annuntiandas commilitonibus. Hinc odium implacabile, hinc insanabilis livor, hinc continuum scelestissimorum hominum studium, ut sanctam Romanam Ecclesiam ejusque Sedem deprimant, ac si fieri unquam posset, prorsus exscindant.

Quis, beatissime Pater, talia conspiciens, vel etiam recensita audiens sibi temperet a lacrymis? Justo igitur dolore correpti oculos ac manus ad cœlos levamus, divinum illum Spiritum toto mentis affectu implorantes, ut qui hac die olim nascentem Ecclesiam sub Petri regimine sanctificavit et roboravit; eam nunc, te pastore, te duce, tuetur, ampliet, ac glorificet. Testis sit votorum quæ nuncupamus, Maria per te Immaculatæ titulo hoc ipso in loco solemniter aucta; testes hi sacri cineres quos veneramur sanctorum Romanæ Ecclesiæ patronorum Petri et Pauli; testes venerandæ exuviæ tot pontificum, martyrum ac confessorum, quæ hanc ipsam, quam premimus terram, sanctam reddunt; testes tandem præcipue nobis astent sancti isti, qui cœlitum ordini hac ipsa die supremo tuo judicio ascripti, hodie Ecclesiæ tutelam novo titulo sunt suscepturi, primasque omnipotenti Deo preces pro tua quoque incolumitate suis de altaribus oblaturi.

Astantibus igitur istis omnibus, nos episcopi, ne illud impietas vel ignorare simulet, vel audeat denegare, errores quos tu damnasti, damnamus, doctrinas novas et peregrinas, quæ in damnum Ecclesiæ Jesu Christi passim propalantur, detestamur et rejicimus; sacrilegia, rapinas, immunitatis ecclesiasticæ violationes, aliaque nefanda in Ecclesiam, Petrique Sedem commissa reprobamus et condemnamus.

Hanc vero protestationem, quam publicis Ecclesiæ tabulis ascribi petimus, Fratrum etiam nostrorum qui absunt nomine, tuto proferimus; sive eorum qui, tot inter angustias, vi detenti domi hodie silent ac plorant, sive qui gravibus negotiis, aut adversa valetudine impediti, nobiscum hodie adesse nequiverunt. Jungimus insuper nobis fidelem nostrum clerum ac populum, qui eodem ac nos in te amore, eadem pia reverentia animati, suum in te studium, qua precibus sine intermissione fusis, qua opibus in Obulo S. Petri mira, ut plurimum largitate oblatis luculentissime comprobarunt, probe scientes sacrificiis suis id quoque curari, ut dum necessitatibus supremi Pastoris consulitur, simul et ejusdem libertati servandæ prospiciatur.

Utinam ad communem hanc totius orbis Christiani, imo omnis socialis ordinis causam in tuto locandam universi populi conspirarent!

Utinam intelligerent erudirenturque reges et sæculi potestates, causam Pontificis omnium principum regnorumque esse causam, et quo tendant nefarii adversariorum ejus conatus, ac tandem *novissima providerent!*

Utinam resipiscerent infelices illi aliquot ecclesiastici et religiosi viri qui vocationis suæ immemores debitam Ecclesiæ præsulibus obedientiam denegantes, atque ipsum quoque Ecclesiæ magisterium temere usurpantes, in viam perditionis abierunt!

Hoc a Domino tecum flentes, beatissime Pater, enixe atque ex corde exoramus, dum ad tuos sacros pedes provoluti, a te robur celeste expetimus, quod apostolica ac paterna benedictio tua valet impertire. Sit hæc copiosa et ex intimis penetralibus cordis tui largiter effluens, ut non tantum nos, sed absentes quoque dilectissimos fratres itemque fideles nobis commissos irriget ac perfundat. Sit talis quæ nostros et totius orbis dolores leniat et demulceat, infirmitatem sublevet, operam ac laborem fecundet, feliciora demum Ecclesiæ sanctæ Dei tempora acceleret.

Romæ hac die 8 mensis Junii anno Domini 1862.

SERIES DECIMA QUARTA.

Hucusque de dogmatibus disseruimus; sed priusquam adeamus moralia, hic apponere decrevimus Indices de hominum Novissimis, quæ ad dogmaticam simul ac moralem scientiam pertinent. Itaque in hac Serie decima quarta vicissim exhibemus Indices de Morte et de illius certo simul ac incerto die; de Judicio post mortem particulari et privato; de Cœlo et cœlesti Beatitudine; de Inferno et æternis damnatorum suppliciis; de Purgatorio ac de suffragiis quibus justorum animæ in eo detentæ adjuvari possunt; de Cultu defunctorum; de Antichristo ac de signis quæ illum præcedere, concomitare et subsequi debent; de Fine hujus mundi ultimo; de Resurrectione mortuorum suprema, et de Judicio generali, in quo omnes simul homines ante tribunal Summi Judicis constituentur.

CXXVI.

INDEX DE MORTE,

ORDINE LOGICO REFERENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE EJUS NATURA, CAUSIS ET EFFECTIBUS, ETC.

MONITUM.

In hoc Indice omnium utilitati et præsertim eorum qui verbi divini nuntiandi munus explent, vel regimen habent animarum, bene consulentes, SS. Patrum sententias de re tam magni momenti, non solum quoad sensum, sed persæpe quoad verba recensere voluimus, et vicissim agimus. — I. De mortis natura, causis et effectibus. — II. De certitudine et incertitudine mortis. — III. De bene moriendi mediis, præcipue ex justorum vel malorum mortis consideratione desumptis. — IV. De aliquibus bonæ vel malæ mortis præclaris exemplis.

CAPUT PRIMUM. — *Mortis natura, causæ et effectus.*

TERTULLIANUS. — Mors discretio corporis et animæ, II, 736. Ejus regnum nihil operatur quam carnis dissolutionem, 862. Mors est quæ carnem et sanguinem non modo corrumpit verum etiam consumit, 869. Etsi varii exitus mortis, nullus ita levis ut non vi agatur, 739. Ipsa illa ratio operatrix mortis, vis est, *ibid.* Mortes immaturæ et atroces operæ dæmoniorum, 748. Mortis imago somnus, 724. Mors quam putas profectio est, I, 1264. Non ex natura hominem secuta est, sed ex culpa, ne quidem naturali, 738 Immatura morte præventos eo usque vagari istic, putabant ethnici donec reliquatio compleatur ætatum, 746.

S. CYPRIANUS — Mors non est exitus sed transitus et temporali itinere decurso ad æterna transgressus, IV, 597

LACTANTIUS. — Mors est naturæ animantium dissolutio, VI, 321 Mors æterni doloris perpessio; animarum pro meritis ad æterna supplicia damnatio, 321. Mortes duæ propositæ sunt, una pertinens ad corpus qua secundum naturam fungi necesse est, altera ad animam quæ scelere acquiritur, 769. Corpus fictum ex ponderoso et corruptibili elemento corrumpendum et occidendum, 771, 772. Velut humor fracto vase diffusus, anima evanescit a corpore dissoluto, 773. Mors secuta est hominem secundum Dei sententiam, 324.

S. HILARIUS Pictav. episc. — Mors somno significari solet, X, 361, 451. Mortis sedes maris profundo designatur, 273. Mors ex peccati lege consequitur, 404. Mors non est interitus animæ sed discessio ejus a corpore, 411. Mors desiit postquam in Deum est grassata, 478. Mors sanctorum somnus, 700, 701. Morte anima ab onere atque consortio infirmis et periculosæ carnis exuitur, 631.

S. ZENO. — Corporis sui impedimenta prætermittit Justus altitudinem cœli ascensurus, XI, 405.

S AMBROSIUS — Mors absolutio est animæ et corporis et quædam hominis separatio, XIV, 543; XVI, 1324. Magis peccati fuga quam morientis est detrimentum, XIV, 140, 1173. Acerbitatis non mortis esse sed culpæ, 556. Mors non est mala solutio, quia esse Christo melius est, *ibid.* Mors omnifariam bonum est, 546. Quid igitur accusamus mortem quæ aut vitæ pretium luit aut abolet ejus dolorem atque cruciatum, *ibid.* Mors vitæ testimonium est, 556. Mors honesta redemptio vitæ est etiam decoloris aut innoxiæ firmamentum, 1056. Per eam non adimitur vita sed ad meliora transfertur, 558. Per vitam ad mortem est transitus, per mortem ad vitam reditus, 555. Justis mors portus quietis est, nocentibus vero naufragium, *ibid.* Justi non natura finis sed culpæ est, 1174. Mors stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est, 536. Non idem naturæ meritorumque finis; nec virtutis gratia cum corpore occidit, XVI, 1310. Christiani multo majora quam gentiles de morte suorum habent solatia, 1312. Mors non sæculi hujus absolvit ærumnis, 1315. Mors ærumnarum omnium malorumque perfugium est et fida statio securitatis ac portus quietis, 1320. Alii pro mortuis tertium diem et trigesimum, alii septimum et quadragesimum consueverunt, 1386.

S. HIERONYMUS. — Corpus terra suscipit, anima Christo redditur. XXII, 598. Cum bestiis ac jumentis corporum una conditio est, 903. Mors sanctorum somnus est, XXIV, 304. Mors dicitur domina, 291. Dominus mortem non facit sed peccatum, 884, 885. Mors extremum malorum est, XXV, 1004. Nullus miserior homine, antequam vinceretur mors, XXII, 590. O mors quæ fratres dividis, et amore sociatos crudelis ac dura dissocias, 590. Christi

morte, mortua es, devorasti et devorata es, XXII, 590. Regnavit ab Adam usque ad Moysen, *ibid*.

S. Augustinus. — Mors separatio animæ a corpore, XXXVI, 556, 893. Mors corporis etiam pœnalis, XLV, 1222. Mors pœnalis quæ animam dissolvit a corpore, 1593. Mortem pœnam esse nolunt quidam philosophi, XLI, 387. Mortem corporis etiam peccante nullo, in paradiso futuram fuisse contendit Julianus, XLV, 1585. In paradisum non bonorum mortuorum requiem, sed cruciatus morientium intulit Julianus, 1575. Mors pœnalis et peccato debita secundum Julianum nonnisi æterna, 1222. Mors corporis quæ usitata merito peccati accidit, 1596, 1603, 1604. Mors non est malum secundum Pelagianos, XLIV, 610. Mors dormitio propter futuram resurrectionem quasi evigilationem, XXIII, 572. Mors a morsu nomen accepit, XLV, 1617. Somnus vocatur, XXXIX, 2063. Mors privatio est tantum nomen habens non essentiam, XLV, 1616. Si nihil est quomodo videre, tenere, insultare, vinci et damnari possit, 1618. Moriturum Adam sive peccasset sive non peccasset Pelagiani docent, 1613, 1614. Non naturæ conditio sed pœna peccati est 1667. In arbore facta non fuit sed inventa per hominem, XXXIX, 1737. Mors est vere debitum, XL, 1159. Ut moriantur homines pœna peccati est, XLV, 1616. Mors duplex, XLII, 890, 900; XLV, 1171. Mortes duæ, alia corporis quæ bonorum est et malorum, alia animæ per peccatum, XLV, 1584. Mors prima animam nolentem pellit a corpore, 1873. Ipsa mors hominis indicat eum sine morte fuisse futurum, nisi peccasset, XXXIV, 552. Mortis causa, infirma membrorum compago, XLI, 710. Mors seminata est a serpente, XXXVI, 933. Mors diabolus, non quia ipse mors, sed quia per ipsum est, 556. Mors ex peccato, XXXIII, 473; XXXIV, 353; XLI, 377, 378, 380, 387, 391, 396, 403; XLIV, 111, 197, 406, 826. Mortem non esse ex Deo, XXXII, 919. Mortis corporalis aculeus, peccatum, XLV, 1604. Mors peccatum dicitur quia est pœna peccati, XLII, 296, 297. Primi hominis factum est peccato ut moreremur, XLIV, 992. Mors regnavit in mundo propter originale peccatum, XLV, 1221, 1224. Mors secutura non fuisset, si peccatum non præcessisset, XL, 160. Mors justa vindicta peccati, plus tamen clementia Dei quam severitatis ostendens, XXXIV, 134. Mortis dies cujusque est novissimus dies, XXXVIII, 932. Mors vehiculum ad regnum, XL, 668. Per temporales mortalium mortes Deus utilitatem timoris sui populis imponit, XLII, 412. Mortibus corporalibus etiam eorum qui non commiserant peccata vindicavit aliquando Deus, 660, 661, 662. Mors in morientibus omnibus mala est, in mortuis autem quibusdam mala, quibusdam bona, XLV, 1575. Beatitudinis principium est laborum meta, XXXII, 1471. Morituri sint an non, quos judicii dies vivos repererit, XLII, 1213. Morituros non esse qui novissimo Christi adventu fuerint superstites, XL, 1161.

Fastidius Britann. episc. — Per mortem boni de malorum consortio et persecutionibus liberantur : malos vero supplicium exspectat et pœna, L, 588.

S. Prosper. Aquitan. — De peccato mors et omnia quæ sunt mortis oriuntur, LI, 181. Causæ diversæ mortis et cur diversa ætate ignotæ, 708. Divitias et majorum nobilitatem et patriam et pulchritudinem mors aufert, 496. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere; ubi insuperabiles imperatores? ubi exercituum duces, satrapæ tyranni? non omnia pulvis? non omnia favillæ? *ibid*. Respice sepulcra et vide quis servus, quis dominus, quis pauper, quis dives? *ibid*.

S. Petrus Chrysologus. — Duræ mortis durior janua, LII, 380. Mors corporum facit vitam de temporali sempiternam, 484. Mors inter homines reparatio pietatis fit, 865.

Gennadius Massil. — Mors corporalis est pœna peccati non autem et peccatum quod mors est animæ, LVIII, 990.

Vigilius Tapsens. — Mors est, cum diversarum rerum consensu vitam facientium, velut per dissidium quoddam ab invicem, discessio, LXII, 351. Igitur mors non consumit juncta sed dividit et origini suæ utrumque restituit, *ibid*.

Ægyppius abb. Afric. — Mors corporis corruptibilitas est, LXII, 589. Corpus corrumpitur vel ætate vel morbo vel variis afflictionibus donec veniat ad ultimam quæ mors vocatur, 589.

Cassiodorus. — Mors est animæ corporisque facta resolutio, LXX, 1301. Anni hominis fugitivis herbarum ætatibus comparantur, 646.

Vitæ SS. Patrum. — Post mortem omnia oblivioni tradita, LXXIII, 459. Prima philosophiæ definitio meditatio mortis, 297. Mors temporalis proprie non est mors, 511.

S. Gregorius Magnus. — Mors ab anima dividit carnem, LXXV, 652, 653, 654, 912, 913.

Columbanus abbas. — Cadaver nudum vermibus et putredine dissolvendum limus suscipit, LXXX, 58. In morte luxus, jocus, libido, luxuria conticuere, 237.

S. Julianus Tolet. episc. — Mors in hominibus de peccati propagine venit, XCVI, 461. Primus homo pœna mortis post peccatum juste damnatus, *ibid*. Mors sic dicta quod sit amara vel a morsu primi hominis appellata, 462. Tria genera mortis, acerbæ, immaturæ, naturalis, *ibid*. Quamvis mors bonum non sit, bona bonis est, 463. Mors depositio sarcinæ gravis, id est corporis, 466.

Alcuinus. — Corporis mors est dum propter necessitatem quamlibet corpus deseritur ab anima, C, 522. Mortis regnum adveniente gratia destructum, 432. Mortis nomine etiam veniunt diabolus et peccatum, 431.

Rabanus Maurus. — Peccatum mortis causa, CIX, 877. Mors vitæ amaræ prævalet, 984. Cum peccato in omnes homines mundumque introivit mors, CXI, 1559. In fine mundi destruetur, CVIII, 1138.

Haymo Halberst. episc. — Mors corporis est exhalatio et transitio animæ, CXVI, 841.

Lanfrancus Cantuar. archiepisc. — Mors bonis multum prodest, CL, 166, 167. Morte diabolus intelligitur, 167. Mortis causæ peccatum, 213, 214, 271, 272. Mors amara, 230.

S. Bruno Carth. inst. — Mors dicitur tenebræ, CLII, 879. Dominia mortis, fames, esuries, febres, et quantæcunque miseriæ, CLIII, 58. Caput et completio omnium miseriarum mors, 58.

Guibertus abbas de Novigento. — Moriendi nobis necessitas indicta ex peccato, CLVI, 644. Si peccati non incessisset eventus nullius passionis aut mortis intervenire potuisset occursus, 645.

S. Anselmus Cant. arch. — Sapientiæ et justitiæ Dei repugnat hominem mori si non peccasset, CLVIII, 401. Justo judicio decretum ut homo qui peccaverat pœnam peccati evitare non posset, 368, 401, 402. Mors est principium quietis, laborum meta, peremptoria vitiorum, 795, 796, 797. Corpus in abjectissimum pulverem dissolvetur, 720.

S. Ivo Carnot. episc. — Si homo obediens permansisset, ad cœlestem patriam sine carnis morte transisset, CLXI, 976. Mors miseris sine morte fit, *ibid*.

Rupertus abbas Tuitiensis. — Mors duplex animæ et corporis, CLXVIII, 1475. Mors misericorditer impensa est a Deo, 585. Mortem corporis præcessit mors animæ 906. Mors a diabolo inventa est, 1622. Sed mortalitas Dei providentia imposita, CLXX, 390. Etiam post reparationem Redemptoris mors hominem invadit, ut non illi, sicut et dæmonibus, misera sit æternitas, 390, CLXVII, 1668.

Hugo a S. Victore. — Diabolus auctor mortis imperium mortis habere dicitur, CLXXV, 616. Mors tribus invalescit modis, naturali, accidentali et crudeli, 784.

S. Bernardus Claræval. — Mors justa peccati pœna, CLXXXII, 934. Opus diaboli, peccati pœna a Christo superata, CLXXXIII, 484. Mortem et peccatum duos hominis hostes Christus profligavit, 116, 117.

Robertus Pullus Cardinalis. — Nisi primus homo peccasset, pœnam mortis nullum meruisset, CLXXXVI, 746. Variis morbis consumitur corpus, 754.

Petrus Lombardus. — Quod anima peccato Deum deseruit volens, coacta est deserere corpus nolens, CXCII, 301. Morituri sunt qui adveniente Christo vivent, 304. Mortis regnum sola Christi gratia destruit, CXCI, 1388, 1389. Mors victa non penitus interempta, 1403. Mortem Deus non fecit sed homo sibi per peccatum accersivit, 1406, 1407. Mors non ex ipsa lege sed hominum vitio, 1420. Lux sapientiæ a peccante homine recessit et morte damnatus est, 294. Si nulla esset mortis amaritudo nulla esset martyrum fortitudo, CXCII, 301.

Richardus de S. Victore. — Luctus, dolor, clamor mors non erunt in futura æternitate, CXCVI, 861.

Philippus de Harveng. — Mors transitus est, CCIII, 126. Mori nihil aliud est quam quod fuerat jam non esse, 127.

Thomas Cisterciensis. — Moriendi varius modus, CCVI, 169. Mors hominis triplex, 104, 105, 106. Tres sunt nuntii mortis, casus, infirmitas et senectus, 695.

Petrus Blesensis. — Mors est peregrinationis terminus, finis miseriæ, laborum meta, janua patriæ et primitiæ præmiorum, CCVII, 473.

Caput II. — *Mors certa et incerta*.

Tertullianus. — Mors ubique et conscientia mortis et testimonium ubique, I, 618. Mortium frequentiæ ulteraque vastant, 330. Cuncta moriuntur ut reviviscant, 324. Mortem timemus quam evadere non possumus, 615.

S. CYPRIANUS. — Moriendi conditio una, IV, 550. Mors omnibus communis, 437, 438. Sine ullo discrimine generis humani, cum injustis moriuntur et justi, 592.

LACTANTIUS. — Homo creatus mortalis, terreno et fragili corpore fingitur, VII, 21. Quod ideo solubile et mortale est, *ibid.* Non inexpugnabile contra morbos et ictus extraneos *ibid.* Mori debet homo, quia deus non est, 22. Falso dicitur quod nemo nisi senex mori debeat, *ibid.* Incertitudinem horæ mortis adstruit, 23. Si mors certæ constituta esset ætati, fieret homo insolentissimus et humanitate omni careret, *ibid.*

S. HILARIUS. — Mors in eos tantum in quos est decreta legitima est, X, 318.

S. AMBROSIUS. — Mors æqualis est omnibus, indiscreta pauperibus, inexcepta divitibus, XVI, 1317. Nemo se redemit a morte. non dives, non ipsi reges, imo ipsi gravioribus subjacent, 1373. Quis exceptum se putet esse debere a conditione moriendi qui non sit exceptus a conditione nascendi, 1291. Pecuniæ pretio mors differri non potest et pariter inopem divitemque dies supremus eripit, 1292. Mors nec amara egentibus, nec gravior divitibus, nec injusta senioribus, nec ignava fortibus, 1326. Non est lugenda, quia communis est et cunctis debita, 1315.

S. HIERONYMUS. — Ætatis nostræ momenta per singulos actus minuuntur, XXII, 601, 602. Omnia morti obnoxia, 600. Reges, duces, civitates, regna mors vastat, trahit, rapit, *ibid.* Considera totius orbis ruinas, gentes gentibus et regnis regna collisa; alios necari, alios absorberi fluctibus; illos nasci, istos mori, 601, 602. Totius mundi homines qui nunc vivunt in brevi spatio defuturi sunt, *ibid.* Quotidie morimur, quotidie commutamur, et tamen æternos nos esse credimus, 602. Sentisne quando infans, quando puer, quando juvenis, quando robustæ ætatis, quando senex factus sis, 602? Quod dicto, quod scribitur, quod relego... de vita mea tollitur, *ibid.* O miserabilis humana conditio et sine Christo vanum omne quod vivimus, 597! Transactum omne est homini, cui vitæ finis advenerit et irrecusabilis mortis necessitas, 598. Transibit præsens ætas, sequentur sæcula post ventura, 473. Vicina est mors in foribus; venimus, nolimus, senescimus, 557. Homines et jumenta in favillam et cinerem dissolvuntur, 904. Non fato sed voluntate Dei, dies mortis præstituta singulis, XXIV, 390. Nullus homo qui vivat et non videat mortem, XXV, 937. Intelligendum est quod florens ætas cito concidat, XXIV, 412. Tunc ubi decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, XXII, 597. Falluntur qui gaudent in corporis sanitate et putant adolescentiam atque pueritiam esse perpetuam, XXIX, 412. Nec potentia, nec divitiis, nec felicitate gaudendum; cito omnia illa auferenda sunt, XXV, 290.

S. AUGUSTINUS. — Homo sic conditus erat ut non haberet moriendi necessitatem; peccato autem sic mutatus est naturæ status ut hominem necesse sit mori, XLV, 1112. Homo in moriendi necessitatem contrusus est, XXXIII, 347. Mors omnibus statuta, XXXVIII, 1480; XXXIX, 1506, 1513. Debitum est quod nemo evadit, XXXVIII, 1192. Corpus meum non ad me pertinet, 1191. Carcer meus ad tempus, catena mea ad tempus, *ibid.* Conditioni mortis et legibus inferni obstrictus nascitur omnis homo, XXXVIII, 1105. Moriendi necessitas ab ipso exortu peccati, 489; XLIV, 113. Convenit judicio Dei ut peccator moriatur, nec tamen operi ejus convenit mors, XLV, 1354, 1355. Reatus moriendi apparet in motu carnis non voluntario, XXXIV, 422. Homines morti obnoxii qui per baptismum a peccato solvuntur, XLI, 579; XLIV, 181. Mors prima, id est, corporis in omnes homines transit, XLV, 1170. Mors prima communis omnibus, non secunda, XLI, 398. Prima omnibus necessario subeunda, secunda solis malis parata, XXXIX, 1515. Mors carnis pertinet ad ignem illum per quem uniuscujusque opus probatur, XLI, 745. Mori necesse est et nemo vult, XXXVI. 238. Mors sola hic certa, XXXVIII, 590. Incerta cætera omnia, XXXVI, 428. Mortis diem magna misericordia Deus nobis abscondit, 332; XXXVIII, 241. Mortis diem incertum Deus voluit, XXXVII, 1301; XXXIX, 1876. Latet ultimus dies ut observentur omnes dies, XXXVIII, 241. Mortis dies incertus sed vicinus, 241, 839. Paucorum dierum est tota vita hominis, XXXVI, 373. Sæculum quandiu volvitur, intelligas punctum esse, 234. Vita hominis longissima, aura est matutina, 361. Festinatur tota vita mortalium et quæ videtur prolixior vapor aliquando diuturnior, 996. Vita potius umbra vitæ quam vita, XXXIX, 1558. Vita nostra mors est, XXXVII, 1889. Vita mors verius quam vita, XXXIX, 1522. Vita hominis crescendo decrescit, XXXVIII, 122, 237. Diu vivere quid est nisi ad finem currere, 633. Vivere ex quo incipit homo, incipit mori, XLI, 383. Vita ista tibi debet esse tanquam stabulum viatori, non tanquam domus habitatori, XXXVI, 326. Nemo exit de vita nisi per mortem, XLI, 553. Vitæ incertus finis, XXXVIII, 76, 1111. Agamus Deo gratias quia vitæ hujus ultimum diem et brevem esse voluerit et incertum, 688. Dominus domus cum vult dicit : Migra, non cautionem tecum fecit et placito se obstrinxit ad certum tempus, XXXVI, 429. Quod homines necessario corpore morituri sint, non parvum de Christi gratia beneficium, XLIV, 113.

CASSIANUS. — Mors omni ætati insidiatur, XLIX, 1180.

ANTONINUS Honoratus (Constantinien. episc.). — Mundus et omnia quæ in mundo sunt solvenda, L, 568 Vita corporis tui in potestate est Dei tui, qui tibi confestim auferre potest carnem si dereliqueris fidem, 569.

S. PROSPER Aquit. — Mors nemini citius vel tardius accidit quam Deus voluerit, LI, 159. Homo omni momento morti obnoxius, 708.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS. — Hominem tempus deserit, mutat ætas, hebetat infantia, juventus præcipitat, senectus frangit. LII, 326. Mori naturæ est, deperire necesse est, 482. Unde et quando et quo modo et per quem mors venerit ignoratur, *ibid.* Omnia elementa pereunt et peritura, 483, 484. Ad mortem non tam voluntas quam necessitas ducit, 505. Venit finis vitæ, tempus mortis, jam te apparitio suprema constringit, jam judicium vocat, 544. Mors destructionis regina, 523. Suis ducibus vel consiliis captivat, vastat, interficit omnes quos natura præsentem perducit ad vitam; ducit reges, trahit populos; non flecti precibus, non lacrymis molliri, non viribus unquam ista potuit superari, 523.

SALVIANUS. — Ecce morieris, egressurus de domo corporis tui, nesciens quo iturus, quo abducendus, ad quam pœnalia et quam tetra rapiendus, L, III, 224.

S. PATRICIUS episc. Hiber. — Irridendus est quisquis mundi hujus caducam fragilitatem et cito perituram carnis voluptatem diligit et quærit, LIII, 833.

S. LEO Magnus. — Meditatio sollicitissima debet esse Christiani sapientis, ut, quoniam dies breves istius vitæ et incerta sunt spatia, nunquam sit mors improvisa morituro, LIV, 450.

MAXIMUS Taurin. — Quod moriamur decreto priore statutum est, LVII, 568.

FAUSTUS Rhegiens. — Quando vel qua hora de hoc sæculo rapiamur scire non possumus, LVIII, 877. Ultimo die superveniente tabernaculum nostri corporis deposituri sumus, *ibid.*

S. CÆSARIUS episc. Arelat. — Anima intra carneos et fragiles parietes habitat, LXVI, 67.

CASSIODORUS. — Vita hominis umbra quæ discedente corpore per quod fit, ipsa quoque evanescit ac disperit, LXX, 1017. Homo quasi pulvis vento flante transfertur, 1016.

Vitæ SS. Patrum. — Ars nulla est qua mortem effugiamus, LXXIII, 459. Quonam modo quispiam in incertæ mortis exspectatione, cujus adventus vitari non potest et incertus est, securo animo erit? *ibid.* Ergone mors aliquando me corripiet, *ibid.* Morte functus in nihilum dissolvar, *ibid.* Non vitæ annos sed bene mortis annos quisque computet, 510.

S. GREGORIUS MAXIMUS. — Morti omnes obnoxii, justus et impius, LXXV, 880, 881; LXXVI, 178. Homo singulis vitæ momentis ad mortem pergit, LXXV, 984. Hoc ipsum nostrum vivere, quotidie a vita transire est, 984. Præsens vita incerta est et tanto mors subrepens timeri debet quanto nunquam prævideri valet, 1008, 1009. Quotidie flagella urgent, repentini casus opprimunt, LXXVI, 1080. Eo momento quo non cogitatur, mors repentina advenit, 1081. Omne quod transit breve, etiamsi tardius, terminari videatur, LXXV, 1031. Tempestas qua non putat hora peccatorem opprimet, LXXVI, 53. Mortis dies ignoratur ut semper esse proximus credatur, 988. Tempus mortis ignoratur ut bene operari festinetur, *ibid.* Præfixi dies singulis ab æterna Dei præscientia nec augeri possunt nec minui, LXXV, 1015. Hiems est vita nostra, 425. Est ventus transiens, 440. Quandiu vivimus aurora est, non perfectus dies, 478, 479. Vitæ suæ initium vel finem nemo novit, 496, 497. Vita in carne flos in feno est, 983, 984. Præsentis vitæ decursus maris et fluvii comparatione exprimitur, 991. Tota vita punctus est, 1105. Vitæ spatium unde crescere creditur, decrescit, 521, 522. Perfecta est vita mortis imitatio, 1032. Diu cum rebus nostris durare non possumus, LXXVI, 52.

COLUMBANUS abbas. — Morte et occasu omnia transeunt et non stant, LXXX, 236. Vita multos decipit, seducit et excæcat, 240. O vita, dum fugis, nihil es; dum videris, umbra es; dum exaltaris, fumus es, 240! De momento in momentum cum incertis ætatis meæ concurro

ad mortem, 242. Vita via est aliis longa, aliis brevis, aliis lata, aliis angusta, omnibus irrevocabilis, *ibid.*

Taio Cæsaraug. episc. — Per momenta tempus deficit, LXXX, 756. Ipsis ætatis suæ augmentis ad detrimentum miser homo compellitur, 756. Semper deficit unde se proficere in spatium vitæ credit, *ibid.*

S. Isidorus Hispal. — Quam vita sit brevis et misera considerandum, LXXXIII, 735. Vita suis incrementis deficit, 735. Dum non mori quis existimat tollitur, 736. Divites repente hora qua nesciunt improviso exitu rapiuntur, 737. Doctus pariter et indoctus moriuntur, 595.

S. Eugenius Toletan. episc. — Id solum post mortem manebit quod bene, quod recte, quod juste feceris, LXXXVII, 360. Vita transit, finis urget, ecce mortis nuntius, 364. Ab omnibus in morte homo est relinquendus, 564.

Beda Venerabilis. — Improvisa mors carnis habitaculum irrumpens rapit dominum, XCII, 103.

S. Julianus Toletan. episc. — Unicuique innumerabiles mortes comminantur, XCVI, 466.

S. Paulinus patriarch. Aquil. — Cuncta vana et caduca sunt, XCIX, 241. Cum mors venerit, omnia vana cognoscentur, 221. Omnia oblectamenta vitæ adveniente morte transeunt, *ibid.* Nemo hominum novit diem exitus sui, 243. Non omnes in senectute moriuntur, sed in diversis ætatibus, *ibid.* Omni momento diei et noctis mors imminet, *ibid.*

Jonas Aurelian. episc. — Qui pœnitenti veniam spondit, peccanti diem crastinum non promisit, CVI, 256. Diem ultimum nunquam possumus prævidere, *ibid.* Certa mors manet omnibus, 256.

Rabanus Maurus. — Ipsum quod loquimur, dictamus, et scribimus, de vitæ parte prætervolat, CIX, 858. Homo ante se senem intelligit quam juvenem non esse miretur, *ibid.* Caro fenum flosque præteriens, *ibid.* Humana fragilitas cursus sui terminum transire non potest, 828. Considerandum ut vivas paucis diebus etsi ad senectutem perventurus sis, CX, 107.

S. Lupus abb. Ferrar. — Certissimum teneo et recens natum cito posse mori et senem diu non posse vivere, CXIX, 440. Utilius est ipsam temporis incerti brevitatem cum luctu quam lætitia ducere, *ibid.* Vita hæc brevis et incerta est et juniores nobis quotidie moriuntur, 518. Ad mortem sine intermissione properatur, 575.

S. Paschasius Radbert. abb. Corbeiens. — Mori hominum omnium est, CXX, 962.

Atto Vercellensis episc. — Mors in omnibus mundi locis funera cumulat, CXXXIV, 176.

S. Petrus Damianus. — Homines sive potentes sive inopes eamdem habituri sunt finem, CXLV, 818.

Radulphus Ardens. — Unicuique dies mortis suæ instat propinquior, CLV, 1669. In juventutis fortitudine non confidendum, *ibid.* Quam multos subita mors prævenit, *ibid.* Deus mortis nostræ terminum ignorari voluit, ut semper mors exspectetur, 1669.

S. Anselmus Cantuar. arch. — Nihil certius morte, nihil hora mortis incertius, CLVIII, 741. Instabile et transitorium est quidquid amor mundi parturit, *ibid.* Corpus cujus sanitati, commoditati et voluptati cura est, in putredinem et in abjectissimum pulverem dissolvetur, 720. Pereunt et jactantia verborum et ornatus vestium et varietas deliciarum, *ibid.* Hominem invitum mori necesse est, 370, 371. Mors nulli hominum parcit vel docto, vel diviti, vel humili, 700, 701, 702. Nulla vis quemquam de hac vita expellere potest quoadusque Deo placuerit, 911, 912. Finis sæculi est unicuique hora exitus sui, 620, 621. Quanto diutius vixit aliquis tanto brevius victurus est, 1065, 1066, 1090. Vita præsens finem habet et nescit homo quando ultima dies, ad quam indesinenter die ac nocte propinquat, adveniat, 159, 171.

S. Bruno Astens. et Sign. episc. — De semita mortis non revertimur cum semel quis moritur, CLXIV, 612. Impii et cogitationes eorum in interitu dissipabuntur, 612, 613. Impii cum se vivere sperant, non superstites erunt, 500, 501. Hoc potest dici quia fuit vel futurum est sed non quoniam est, 832. Potentes omnibus affluentes cadunt et moriuntur, 1002, 1003.

Rupertus abbas Tuitiensis. — Mortem nullus effugit, CLXVIII, 1475. Mortis tempus accelerat, 998, 999. Omnes morti obnoxii; quisquis es, vade ad sepulcra mortuorum, ipsa respondebunt et indicabunt tibi, CLXX, 562. Quotidie mortui sepeliuntur a viventibus utique morituris, 562.

Hildebertus Cenom. episc.—Morti debentur nos et nostra, CLXXI, 1021. Hac conditione homo intrat in mundum ut exeat, 1028. Omnes morte cogimur...... serius, ocius sors exitura, 1014. Quidquid ætatis retro est mors tenet, 1017. Tota vita unus dies est, 753.

S. Bernardus Claræ-Vall. — Mors vanitatis et brevitatis arguit omnia, CLXXXII, 845. Bona mundi morientem non sequuntur, *ibid.* Vita qua vivimus magis mors; nec simpliciter vita sed vita mortalis, CLXXXIII, 250. Mors adolescentiæ non parcit, CLXXXII, 621. Mors senibus in januis, adolescentibus in insidiis, 813. Ex quo incipimus vivere incipimus mori, CLXXXIII, 250. Quid in incertum tibi dies et annos numeras, 511?

Petrus Lombardus. — Vita hominis vesper, CXCI, 294. Mors est spiritus hominis vadens de hoc mundo et non rediens ad corpus in hoc mundo, 756. Magna hominis miseria, nolle mori et mori, 303.

Adamus Præmonstratensis. — Vita hæc peregrinatio est, CXCVIII, 234. Desinit esse qui fuit, eumque edax et consumptrix deglutit mors, 267. Vita currit cito ad mortem, 267. Exinanitio corporis post mortem, 308. Certus sum quia oportebit me hinc exire, sed nescio tempus, modum vel locum, 451. Homo folium quod vento rapitur, *ibid.* Post mortem corpus erit vermis, post vermem pulvis, 455.

Petrus Cellensis. — Mors certa, hora mortis incerta, CCII, 1131.

Philippus de Harveng. — Mors jura vel pondera non metitur, CCIII, 1115. Felices et infelices invadit, 1114. Mors velle vivere et non posse, *ibid.* Velle mori et non posse mors est, *ibid.* Vita præsens plena mortibus, 127.

Petrus Cantor. — Hunc ipsum diem qua vivimus cum morte dividimus, CCV, 351. Omni hora domui tuæ dispone, 353. Licet certius sit, morte nihil incertius, 356. Mors subitanea, intempestiva et incerta, *ibid.* Omne caducum et transitorium, 352.

Petrus Blesensis. — Pari sententia omnes ætates et conditiones mors involvit, CCVII, 472. Jus mortis non mutatur imperio vel favore, 473.

Caput III.— *Bene moriendi media, præsertim ex bonorum vel malorum mortis consideratione desumpta.*

Tertullianus.—Timenda mors ob judicium subsequens, I, 614. Mortis metus non tantus est quantus tormentorum, 625. Per mortis imaginem fidei initiaris, spem meditaris, discis mori et vivere, discis vigilare dum dormis, II, 724. Mortis contemptum docet philosophia, I, 535. Mortis dolor vacare debet cum constet de resurrectione mortuorum, 1263. Non scires autem malam mortem si non scires aliquid timendum post mortem, 615. Mors Christiano utilis et suavis, Deo disponente, II, 133. Mortis Christiani et gentilis differentia, 745. Omnia finiri post mortem vel nihil superesse vulgus existimat, 721, 795.

S. Cyprianus. — Mors contemnenda est Christiano, IV, 793. Mors contemnenda cui Christus occisus est, *ibid.* Finem mortis doloribus quem tormenta non dabant, coronæ dederunt, 246. Pretiosa mors quæ emit immortalitatem, 247. Beata mors quæ accepit coronam de consummatione virtutis, *ibid.*. Dei servus in agonis promissi certamine coronatus, *ibid.*, ad immortalitatem gloriosæ mortis transit, 329. Perversum est Deo accersenti non statim parere, 596. Quid ergo oramus et petimus ut adveniat regnum cœlorum si captivitas terrena delectat? 595. Ejus est mortem timere qui ad Christum nolit ire, 584. Prævaricatores, qui mortuos lugent ut perditos, 596. Gaudendum potius quam dolendum cum chari de sæculo exeunt, 586. Expuncta morte ad immortalitatem venimus, 585. Contra tot impetus mortis inconcussi animi virtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est? 592. Magna sublimitas est inter ruinas generis humani stare erectum, nec cum eis, quibus spes in Deum nulla est, jacere prostratum, *ibid.* Mors pressuras et pœnas et lacrymas mundi aufert, 586. Bene morienti vera pax, fida tranquillitas, stabilis et firma et perpetua securitas, 585. Mors ergo optanda non timenda, 268. Ad refrigerium morte justi vocantur, 592.

Lactantius. — In morte suscipienda summum virtutis officium est, VI, 768. Mors non exstinguit hominem, sed ad præmium virtutis admittit, *ibid.* Nemo mortem subit nisi spe vitæ longioris, 381. Bona vel mala mors, quia ex præteritis actibus est ponderanda, 410.

S. Hilarius. — Animas e corpore excedentes statim excipit aut quies aut pœna, IX, 323, 675. Anima justorum a corpore excedens in Dei susceptione requiescit, 545. Humanæ vitæ ac mortis finis est resurrectio, et certissimum nostræ militiæ stipendium est incorrupta æternitas, X, 428. Homo post legem mortis futurus est æternus, IX, 650. Mors a sanctis pluribus concupita, *ibid.* Illi morosam corporum dissolutionem deflentes, *ibid.* mortem optabat Propheta, 840. Non proderit exauditum esse nisi beatis locis quieturus excedat e corpore. 841,

842. Mors fidelibus consortium Christi acquirit, 646, 647. Post mortem, peccatores ultorem Deum sentient, quem inter iniquitatum opera non cogitabant, 313. Peccatorum sors post hanc vitam, 406. Metum mortis aufert fides.

S. Zeno. — Justi et impii statim post mortem, aut præmium et quidem æternum aut æternam pœnam pro meritis accepturi, XI, 460. Dignus gloriosi exitus finis, 405. Cum mors quæ putatur metuenda gustatur, tunc animæ in æternum manentis gloria beatis in sedibus, repromissa felicitas exhibetur, nullas deinceps ærumnas mundi sensura, 386. In Domino morituri sunt qui probis moribus per gradus divinorum observantiæ præceptorum, quotidie spiritualis itineris gloria, feruntur in cœlum, 432.

S. Ambrosius. — Mortem non esse metuendam exemplo Christi, XV, 1487, 1488. Mortem non esse terribilem quæ naturæ finis, non pœna est, 1727. Non mors ipsa terribilis est, sed metus et opinio de morte, quam prorsus quisque pro sua conscientia perhorrescit, XIV, 555. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit vita nostra commisit, *ibid*. Si fortis es, contemne mortem; si imbecillis es fuge, et Christum qui vita est sequere, XV, 1699. Si volumus Christum non timere, stemus ubi Christus est, *ibid*. Mors corporis non metuenda fortibus, desideranda sapientibus, miseris expetenda, 1709. Justus nullo timore mortis commotus, XIV, 1174. Sola mors requies viro, 516. Ubi resurrectionis fides non mortis est species, sed quietis, XV, 1684. Dominus soporem mortis vertit in gratiam voluptatis, 1639. Proprior est saluti qui moritur ut resurgat, quam ille qui vivit ut moriatur, XIV, 1056. In Christo mori ardeum et gloriosum, 1127. Gloriosius est pro Christo mori quam regnare in hoc sæculo, 543. Post mortem neque peccator pœnam suæ improbitatis evadit, neque justus æquitatis suæ præmiis defraudatur, XV, 1285, 1286. Mors nec perpetua fidelibus, nec improvisa sapientibus, XVI, 1326. Quanti mortem mœrori, quanti mortem formidini prætulerunt judicantes graviorem metum mortis quam mortem, 1361. Laudabilis mortis cum occasio datur, rapienda est illico, *ibid*. Non fugienda mors quam Christus non dedignatus est, 1327. Sit quidam quotidianus usus in nobis affectusque moriendi, 1325, 1326. Quid est quod ingemiscamus pro mortuis, cum jam reconciliatio mundi apud Deum facta est per Dominum Jesum? 1101. Non est dicenda mors quæ Christo mortuum socians, lucrum efficit morienti, XVII, 714. Illa est autem vera mors quæ etiam viventem hominem peccatorum mortem constringit, *ibid*.

Sulpicius Severus. — Felix excessus, cum a labe peccati melioris vitæ conversatione purgatos, sede sua nos Christus excipiet, XX, 224. Occurrent martyres et prophetæ, gaudebunt angeli, lætabunturque archangeli, victusque Satanas cruento licet ore pallebit, *ibid*.

S. Hieronymus. — Omnis vita sapientium meditatio mortis, XXII, 598. In animo habendum est quod aliquando futuri sumus, *ibid*. Nullus intrepidus incertusque de sententia absque pavore præstolatur, XXV, 291. Mortem tanquam longe positam aspicimus, XXII, 1056. Paremus nobis viaticum quod longo itineri necessarium est, 557. Homo Christo deditus potest mori, non superari, XXIII, 60. Considera, o homo, dies tuos breves et quia cito esse soluta carne cessabis, 1060. Dies mortis melior die nativitatis, 1061. Ubicunque ceciderimus mortis tempestate subversi, ibi jugiter permanebimus, 1102. Mortis terribilis dies, quia quod in die judicii futurum est omnibus, post mortem in singulis impletur, XXV, 965. Dies Domini, dies exitus uniuscujusque de corpore, *ibid*. Qui quotidie recordatur se esse moriturum contemnit præsentia et ad futura festinat, XXX, 576. Ad evitandam malam mortem, convertatur ad Deum jejunio, fletu et planctibus necesse est, XXV, 967. Viri sancti timent mortem propter incertum judicii et sententiæ, XXIV, 390. Justum intelligeres non emori sed emigrare, et mutare amicos, non relinquere, XXII, 597. Justus consummati operis percipit coronam, 468. Ille jam securus et victor te amicum aspicit de excelso et favet laboranti et juxta se locum præparat, 686. Lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem Tartarus devorat, 468. Non lugendum de morte illius quem cœlum recepit, 472. Non invidendum gloriæ ejus planctibus et lacrymis, *ibid*. Adversum mortis duritiam et crudelissimam neccessitatem hoc solatio erigimur quod brevi visuri sumus eos quos dolemus absentes, 686. Nos dolendi magis qui quotidie stamus in prælio peccatorum, vitiis sordidamur, accipimus vulnera et de otioso verbo rationem reddituri sumus, *ibid*.

S. Augustinus. — Mortem horret non opinio, sed natura, XXXVIII, 936, 1360, 1374, 1375. Est dulce quoddam vinculum corporis et ligatus est homo et solvi non vult, 1366. Naturæ prima et maxima vox ut homo mortem fugiat, XLI, 630. Mortem omnes homines sicut animalia refugiunt, XLI, 630; XL, 676. Mortis metus posteris Adæ congenitus, XLV, 1530. Mortis timorem Deus fecit propter disciplinam, XXXVII, 1162. Mortis timor tormentum, XLV, 1570, 1571. Mors plus timetur quam labores, 1571. Mortis vitandæ causa quantum homo laboret, XXXVIII, 706. Mortis timor maxime pungit quando nobis bene est, 238. Quid agendum ut non moriamur, 881. Mors est, quæ si volueris non erit, XXXIX, 1513. Mors animæ timenda magis quam corporis, XXXVIII, 450, 880. Non timenda mors temporalis sed æterna, 1280. Ejus nobis amara mors cujus vita dulcis est, XLI, 635. Mortis quam vano timore teneantur homines, XXXVIII, 881. Mori timentes et nihil aliud agentes nisi serius mori, non agunt ut non moriantur, *ibid*. Mortis diem omnes differre conantur, XXXIII, 544. Mors accelerata quibusdam est utilis, XXXIV, 780. Mortis genus non quidquam bonis facit, quod obesse possit post mortem, XLI, 471. Unde homo moriatur non cures sed quo iturus sit post mortem, XXXVII, 1945. Qui tanta agis ut paulo serius moriaris, age aliquid ut nunquam moriaris, XXXVIII, 1387. Qui morte imminente turbantur, intueantur Christum ipsum eadem de causa turbatum, XXXV, 1798. Mortem carnis omnes refugiunt, de morte animæ pauci curant, 1747. Mortis corporalis metus facit reos, XLV, 1603. Tota hominis vita contra mortem intrepida fieri potest, XXXIII, 74. Mortem corporis non metuit sapiens nec dolores, XXXII, 971. Satius est unam mortem perpeti moriendo, quam omnes timere vivendo, XLI, 25. Neque enim facit malam mortem nisi quod sequitur mortem, 26. Mortis metum vincere non parva virtus, XLIV, 183. Nec mortem nec mortis genus metuendum esse, sua morte ostendit Christus, XL, 664. Mortem timemus licet finiat infirmitatem, XXXVII, 1268. Mortem nemo invocat verbis sed mala vita, XXXVI, 473. Quanquam Christo inhærere cupiamus, mori tamen nolumus, 842.

Mors æquo animo ferenda, XXXV, 1402. Patienter ferenda exemplo Christi, XXXVI, 831. Deo jubente recusanda non est quocunque temporis, XXXIV, 361. Domus ista tibi locata est, non donata, XXXVII, 1915. Mors non est vitanda peccato sed pro justitia perferenda si facultas datur, XLI, 301. Mortem sapiens debet ferre patienter, sed quæ aliunde accidit quam a seipso, 630. Amor Dei facit ut mors contemnatur imo et desideretur, XXXII, 1338; XXXVII, 1843. Optandum est ad Christum subveniente morte velocius properare, XLIV, 630. Peregrinationem nostram tanto ardentius finire cupimus quanto fruimur Deo vel per speculum vel in ænigmate, XXXIV, 30. Mors ex misericordia Dei in bonos nos convertitur, XLIX, 613, 614. Mors malis mala est, XLI, 378. Mortem malam non facit aut probat nisi quod sequitur mortem, XXXVIII, 612; XLI, 25, 26. Morientibus quidquid obest ex vita non ex morte contingit, XXXIII, 649. Morienti comes erit aut vita aut pœna, XXXVIII, 811. Mors non est mala putanda quam bona vita præcesserit XLI, 25. Non est in hominis potestate quo exitu hanc vitam finiat, sed est in hominis potestate quomodo vivat ut securus vitam finiat, XXXVIII, 1400. Mori in peccato summum malum, XXXV, 1678. Non potest male mori qui bene vixerit, XXXVIII, 1162; XL, 676. Sic vive ut moriens pro judice patrem, pro ministro sævo angelum tollentem in sinum Abrahæ, pro carcere paradisum invenias, XXXVIII, 638. Morientis statim post veram conversionem Deus non adnotat facultatem, sed coronat voluntatem, 131. Mors bona, sed in eis quorum casta, pia, fidelis, innocens vita, XXXIII, 389. Inter mortem justorum et peccatorum magnum discrimen, XXVI, 321. Quid sit mors non vident impii, cum vident etiam sapientes morientes, XXXVI, 551. Secundum animam intelligenda est mors aut pessima aut optima, 322. Mors sanctorum pretiosa, XLI, 381. Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna, XXXIII, 881. Mors in futuro sæculo non erit, XLI, 685.

Semper cogitandum de sola ultima hominis profectione, XXXIII, 74. Inter strepitus inquietosque conventus atque discursus, cum morte familiaritas non habetur, *ibid*. Mors cogitanda quoties lecto decumbimus, XL, 1061. Mortis cogitatio cupiditatem coercet, XXXIX, 2152. Percutitur hac animadversione peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei, 2153, 2221. Morituro dicenda oratio, XL, 1152. Morienti delectabile est et salutare de Christi humanitate loqui et satiari, 1153. Mortem communem non lugere philosophicum, 1199. Mortem ob serenitatem conscientiæ non timere, omnibus mundi deliciis præstat, XXXII, 1471. Morti justorum

assistunt angeli et auxilium præbent; impios pessimi spiritus de corpore extractos ignibus tradunt, 1472. Morte mala non perire qui piis operibus dediti sint, XL, 1319, 1320, 1321. Intus mortui multi ambulant, et viventes portant funera sua, XXXIX, 1785. Sancti hinc migrantes cœlum petunt, XL, 918, 934, 981.

Cassianus.—Homo debet motus animi refrenare et injuriarum oblivisci, tristitiasque respuere, dolores quoque ac detrimenta contemnere, tanquam quotidie moriturus, XLIX, 266. Quotidie singulisque momentis justus accersendum esse se credit, *ibid.*

Fastidius Britann. episc. — Ab omni peccato cavendum, cum non ignoretur peccatoribus judicium et in præsenti esse et in futuro servari, L, 389.

S. Petrus Chrysologus. — Mortuum quoties quis viderit, toties se morti ejulat destinatum; sic de morte non potest non dolere mortalis, LII, 380. Merito ad Dei amicitias sublimatur, qui propter Deum humanas despicit mortes, 481. Misera et sibi inimica mortalitas dolet se mori, ne resurgere possit oppugnat, 411. Orandum est ut veniens Christus nos inveniat tales quales regni sui cupit et præcipit esse consortes, 390. Mors est desperationis domina : Ecce, inquit, domina tua, animam tuam in nihilum redigens, carnem tuam putredine, ossa tua vetustate consumens, 523. Da insibus infantiam, da deliciis adolescentiam, da voluptatibus juventutem, da senectutem mihi, *ibid.* Mors filia incredulitatis : quasi non moriturus, quasi evasurus mortem, sic de vita disponis; homo, te decipit fides; tu fidei credis qua ut tollat præsentia, futura promittit, *ibid.* Semper homo bona facere tum cœpit, quando mors faciendi tempus ademit, 315. Confusionem futuri judicii pertimescit homo, in quo jam non pœnitendi tempus est, *ibid.* Plus de conscientia quam de gehennæ erubescit incendio, *ibid.* Quando instat periculum mortis, ad animæ consilium, ad cordis compunctionem, ad misericordiæ suffragium, ad confessionis advocationem recurrendum est, *ibid.* In articulo mortis locus etiam pœnitentiæ, LII, 637. Justus recipit in morte pro doloribus regnum, pro opprobrio gloriam, pro contumeliis honorem, pro despectu gratiam, pro pœnis immortalitatem, 388. Injustis vero pro voluptatis obsequiis, astant ministeria pœnarum, *ibid.*

Salvianus Massiliensis. — Avarus in lectulo mortis jam non de eleemosynis offerendis, sed immemor sui de locupletando hærede suspirat, LIII, 224. Ille potius videat nullum anima sua propinquiorem, nullum chariorem, *ibid.*

Maximus Taurinens. — In hac vita brevi nobis vita prævidenda æterna, LVII, 455, 456. Per bona opera, videlicet jejunium, eleemosynas et orationem ad mortem quisque se præparare debet, 456.

S. Faustus Rhegiens. — Si in Domino mori velimus diem mortis nostræ et terribile ac metuendum judicium jugiter studeamus cogitare, LVIII, 876. Quam utile sit peccatori ut cogitet horam illam quando erit de hoc sæculo migraturus, *ibid.* Attendendum est quam dura erit examinatio ante tribunal Christi, *ibid.* Ut moriamur in Domino, conscientias nostras purgemus eleemosynis, orationibus et portum pœnitentiæ intrare festinemus, 877. Putredines peccatorum curet unusquisque, vulnera deleat, concupiscentiam vincat timore æternæ mortis commotus, 888, 889. Dum tempus est nos condemnemus, nos accusemus quotidie Judici, 889.

S. Paulus Nolanus. — Vita præsens spernenda ut futuram assequamur, LXI, 670. Mors justi nunquam dicenda sit immatura, quia anima ejus Deo placita, 210, 211. Pium est contristari de avulsione charorum, sed sanctum lætificari spe et fide promissionum Dei, 211, 212. Desideremus nostros ut præmissos, sed non desperemus recipiendos, 212. Mors puerorum et lacrymas meretur et gaudium, 676, 677.

Eugyppius abb. Afric. — Ante mortem agendum quod prosit post mortem, LXII, 1020.

S. Fulgentius Ruspensis. — Ex hujus vitæ fine pendet illius vitæ initium in qua quidquid retribuitur non finitur, LXV, 557. Qui in dilectione iniquitatis finit istam vitam non potest pervenire ad vitam, *ibid.*, Qui in hoc tempore indulgentiam noluerit quærere, nullatenus post mortem poterit invenire, *ibid.* Nemo securus præsentem vitam terminat, nisi, priusquam vitam finiat, ab iniquitate discedat, 572. Tempus mortis non erit remissionis sed retributionis, 555. Non ibi misericordia justificabit impium, sed justitia discernet justum et impium, 556. Necesse est ad futuræ messis gaudium perveniat qui præsenti tempore in bonæ operationis semine perseverat, 559. Perniciosissimus inimicus quisquis male vivens qui vitam non mutat antequam finiat, 556. Sicut boni actus faciunt carnem cum anima cœlesti beatitudine perfrui, sic opera mala faciunt æterno igni animam cum carne torqueri, *ibid.*

S. Benedictus monach. institutor. — Mortem quotidie sub oculos suspectam habeamus LXVI, 296. Sic vivendum quasi hodie moriendum. *Comm.* 525. Non manebo in hoc mundo nisi præsenti hac die, *ibid.* Judicium Dei pavendum, 266, 267. Vitam æternam omni concupiscentia spirituali desiderare oportet, 296. *Comm.* 525.

Vitæ SS. Patrum. — Præ oculis habeamus ultimum diem et momentis singulis æternorum dolorum supplicia formidemus, LXXIII, 265. Mors justis non timenda quia mundum et ea quæ in mundo sunt odio prosequuntur, 450. Metuenda malis quia a præsentibus divelli nequeunt, *ibid.* Erit tempus quando iniquitas cessabit, 265. Multum de exitu animæ in memoriam tradendum est, 374. Nemo in illa hora nos comitabitur nisi opera nostra, *ibid.* Qualis timor et tremor obtinendi, cum illam et horrendam horam pertimuerunt Hilario et alii anachoretæ! 575. Octoginta annos, o humilis anima, habes serviens Christo et times exire! *ibid.* Meditatio mortis vincit pusillanimitatem, 1019.

S. Gregorius Maximus. — Omnia sua morientem sequuntur præmia, LXXV, 1040. Qui considerat qualis erit in morte, semper timidus fit in operatione, 1032. Pene mortuum se considerat quia moriturum minime ignorat, *ibid.* Moriens pœnam rerum ducit, quamvis omnia pro quibus culpa perpetrata est, relinquantur, LXXVI, 52. Veniet tempus ut evigilet peccator et tunc cognoscet quam vacuum fuerit quod in somno tenuerat, *ibid.* Peccatoris oculos mors aperit, 52, 53. Mors electos luci restituit, reprobis lucem tollit, 489 Mors justorum in adjutorium bonis, malis in testimonium, 1261. Qui de sua spe et operatione securus est, cum tempus propinquæ mortis advenerit, de gloria retributionis hilarescit, 1124. Peccator, maxime in fine vitæ, quam duris nexibus teneatur, cognoscit, LXXV, 1046. Justi quotidie prospiciunt diem quando districtus judex venturus est, LXXVI, 305. Justi mortem timent etiam ob culpas non commissas, *ibid.* Timore mortis a levibus culpis purgantur, 306. Anima justorum in articulo mortis faciem Dei aspicit, *ibid.* Justi quo propinquiores morti eo ferventiores, LXXV, 634. 685, De vita brevi et fugitiva reprobi transeunt ad æterna supplicia, 783. Justus moriens lætitia interna maxime gaudet, LXXVI, 306. Omni jam rerum mutabilium vicissitudine atque obumbratione calcata, veritati æternitatis inhæret, *ibid.* Cum illa novissima inimica destruetur mors, tunc nullum habebimus adversarium, nullum metuemus inimicum, LXXIX, 631. Post mortem nihil aut impunitum aut irremuneratum Deus relinquit, 76. Cæcitas eorum qui præsentem vitam quasi patriam et non viam attendunt, LXXV, 1157, 1158; LXXVI, 1079, 1080. Vitæ brevi succedit æternitas pro meritis vel beata vel misera, 999. De obitu justi hominis gaudendum quod ad æterna gaudia pervenerit, LXXVII, 1280. De vita tolluntur iniqui subito et repente quia finem suum cogitando prævidere nesciunt, LXXVI, 307. Curvabuntur per sententiam Judicis qui nunc curvari negligunt per humilitatem cordis, 321.

Columbanus abbas. — Sapiens non quid est, sed quid erit videt, LXXX, 236. Debet unusquisque vivere quasi quotidie moriatur, *ibid.* Quid tuum est, præter animam? 237. Mors finem dat voluptatibus, *ibid.* Citra cœlum mors, ultra cœlum ignis æternus, 238. Timenda humana vita tam fugitiva, 240. Ad bene moriendum sursum desideremus, sursum sapiamus oportet, 244.

Taio Cæsaraug. — Qui diem æternitatis jam videt ægre diem suæ mortalitatis sustinet, LXXX, 756. Horam ultimam Dominus voluit esse incognitam, 910. Ad illam sine intermissione se præparet quisque necesse est, *ibid.* Vir sanctus de vicina morte trepidat et simul exsultat, 911. Quod pro vita æterna agitur, post mortem servatur, 910 Dolor mortis peccata diluit, 909. Patientiam auget, *ibid.*

S. Isidorus Hispalens. episc. — Mori hominem in carne mundo, ne moriatur in anima Christo, LXXXIII, 756. Unusquisque terminum vitæ suæ considerare debet, *ibid.* Iniquus moriens multos a culpa terrore tormenti retrahit, 757. Exitus impii formidabilis, *ibid.* Angeli apostatæ pravos homines excipiunt morientes, 758. Iniquus post mortem ducitur cruciandus, justus vero dormit post laborem securus, 654. Pertimescit justus ne dignus supplicio sit, 758. Periculosa est securitas in hac vita malorum et bonorum dolor tranquillus, 653, 654.

S. Eugenius Toletan. episc. — Id solum post mortem manebit quod bene, quod recte, quod juste feceris, LXXXVII, 360.

Valerius abbas. — Animæ justorum ab angelo susceptæ in amœnissimum locum post mortem portabuntur,

CXXVII.

INDEX DE JUDICIO

POST MORTEM CUJUSQUE HOMINIS PARTICULARI ET PRIVATO,

IN QUO VARIÆ EXPENDUNTUR SS. PATRUM SENTENTIÆ CIRCA ILLIUS CIRCUMSTANTIAS.

Dei judicium multiplex in sacris litteris declaratur, unum discretionis, et alterum damnationis; unum occultum, et aliud manifestum. « Occultum judicium est pœna qua nunc unusquisque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem; aut si contempserit vocationem et disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Judicium manifestum, est illud quo venturus Dominus judicabit vivos et mortuos, omnibus fatentibus eum esse a quo et bonis præmia, et malis supplicia tribuentur; sed tunc illa confessio non ad remedium malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. » (S. Augustinus, in Joan.). Judicium occultum in hac vita peragitur; manifestum post mortem fiet, cum unicuique necesse erit in conspectum Domini venire, et singularum cogitationum, verborum, operumque omnium rationem reddere, demumque judicis præsentem subire sententiam. Id porro duobus diversis temporibus fiet, primo statim post uniuscujusque hominis mortem; secundo in fine mundi. Primum judicium particulare est ac privatum : cum enim unusquisque nostrum e vita migraverit, statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitaverit, cum hic mortalem vitam ageret. Alterum generale erit, cum uno die, uno in loco, omnes simul homines ad tribunal summi Judicis stabunt, ac omnibus omnium sæculorum hominibus spectantibus et audientibus, singuli sententiam in se latam excipient, statimque reprobi a sinistris Judicis in terra stantes, in ignem æternum cum diabolo et angelis ejus detrudentur; electi vero, Christo obviam rapti in aera, cum ipso in regnum æternum, ipsis ante mundi constitutionem paratum convolabunt, sicque in cœlis semper erunt cum Domino. De judicio particulari et privato, de quo hic, cum nullus Patrum ex professo tractaverit, et præterea cum de illo in Indicibus *de Symbolo* ac *de Judicio supremo* agatur, ad illos Indices lectorem revocamus, et optata reperiet.

CXXVIII.

INDEX DE CŒLO

LOGICE EXHIBENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE ILLIUS EXSISTENTIA

ET SEDE, AC DE BEATITUDINE CŒLESTI.

—

MONITUM.

In hoc Indice, ut optata facilius Lector reperiat, quindecim statuimus capita, ordine logico disposita, scilicet. — I. Definitio nominis. — II. Definitio rei. — III. De notione beatitudinis in genere. — IV. De beatitudine cœlesti, et in quo consistat. — V. Quanti facienda, et quantum concupiscenda et expetenda cœlestis hæc beatitudo. — VI. Quibus danda et quibus deneganda. — VII. De beatitudinis tempore. — VIII. De regni cœlorum sede. — IX. De via ad cœlum. — X. Sermones de cœlo. — XI. Homiliæ de cœlo. — XII. Expositio psalmorum de cœlo tractantium. — XIII. Explanatio evangeliorum de cœlo. — XIV. Tractatus de cœlo. — XV. De cœlo physice considerato. Quæ vero ad cœlestem Hierarchiam spectant, in *Indice de Angelis*; quæ ad intercessionem sanctorum, in *Indice de Cultu sanctorum* reperientur.

CAPUT PRIMUM. — *Definitio nominis.*

Quæ sit origo nominis *cœlum*, cur hoc nomen in Scriptura sacra diverso modo accipiatur, Raban. Maur., CXI, 263. — Cœlum unde sic appellatur, Lactant., VI, 182, 706; S. Ambros., XIV, 135, 136, 137, 152. — Nomine cœli quid in Genesi significetur, Rupert. Abb., CLXVII, 199. — Quomodo intelligenda sit vox *cœlum*, S. Hieronym., XXVI, 547; S. Aug., XL, 1027. — Quis sit sensus spiritualis, sensus materialis hujus vocis, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 981. — Paradisi litteralis et mystica significatio pulchra, Raban. Maur., CXI, 334. — Vox *cœlum* a *celando* venit, S. Aug., XL, 1028; S. Bernard., CLXXXIII, 492. — *Cœlum* dictum est quod intra se *celet* omnia, Aurelius Cassiodor., LXX, 816. — *Cœlum* a *cernendo* dictum, Rupertus abb. CLXVIII, 226. — *Cœlum* dicitur, quasi *casa ilios* (χάβας ἡλίου), id est domus solis; quasi vas *cœlatum*, quia est stellis insignitum, Honorius Augustodun., CLXXII, 141. — Cœlum juxta Hebræos ex aquis sortitur vocabulum, S. Hieronym., XXII, 659, 660. — Vox *cœlum* triplici modo sumitur, S. Hieronym., XXVI, 300. — Varie sumitur, Rupert. abb., CLXVIII, 1516; Alanus de Insulis, CCX, 214. — De variis *cœli* nominibus, S. Aug., XL, 1013. — Acceptionibus, id., XLIV, 132; Innocentius III, CCXVII, 521. — Cœlum cœlorum ipse Deus, S. Aug., XL, 1030. — Sanctorum hæreditas, S. Hilar., IX, 592. — Merces fidei, S. Aug., XXXV, 1830. — Merces æterna, id., XLIV, 222. — Præmium omnium sanctorum, id., XLI, 518. — Vita æterna, id., XLIV, 117, 118, 715. — Regnum omnium sæculorum est regnum cœleste, S. Bruno Herbipolens., CXLII, 516. — Domus Domini, vita perpetua, *ibid.*, 123. — Verum cœlum supra omne cœlum, quod non solum cœlum cœli est, sed cœlum cœlorum, Hugo a S. Victore, CLXXV, 184. — Cœlum cœli et cœli cœlorum quid, S. Bernard., CLXXXIII, 915 *et seqq.* — Cœlum cœli dicitur locus beatorum, Rupert. abb., CLXVII, 204. — Cœlum cœlorum in quo habitat Rex angelorum, Honor. Augustodun., CLXXII, 116. — Cœlum primum quis teneat, quisne secundum et tertium, Richard. S. Vict., CXCVI, 565. — Cœlum tertium quodnam sit ad quod se raptum dicit Paulus, Richard. a S. Victore, *ibid.*, 76; Petrus Lombard., CXCII, 80. — Cœlum cœli quod non cernimus, S. Aug., XXXII, 826, 830. — Spirituale cœlum hominibus incognitum ubi est habitatio angelorum per novem ordines dispositorum, Honor. Augustodun., CLXXII, 146. — Cœli inclinati sunt quando Deus inclinata deitate homo factus est, Petrus Lombard., CXCI, 1255. — Cœlum cœlestis Jerusalem, S. Bruno Herbipol., CXLII, 177. — Quid intelligatur per civitatem Jerusalem mystice et allegorice, Hugo a S. Victore, CLXXVI, 1140; S. Bruno Astens., CLXV, 891. — Quæ sit cœlestis Jerusalem et quænam pax in ea regnet, Hugo S. Victor., CLXXVI, 1159. — De præparatione materiæ civitatis Dei, Henric. de Castro Marsiaco, CCII, 253. — De charactere, titulo et testimonio quibus cives suos insigniri voluit Christus, *ibid.*, 263. — De fundamento civitatis Dei, *ibid.*, 283. — De portis civitatis Dei, *ibid.*, 291. — De nomine civitatis Dei, *ibid.*, 298. — De libertate, dominatione et gloria civitatis Dei, *ibid.*, 304. — Merces donarii, retributio regni cœlestis, Hugo a S. Victore, CLXXV, 797. — Cœlorum virtutes variæ quid mystice, Vener. Godefrid. abb., CLXXIV, 53. — Cœlum moraliter, Vener. Guibert., CLVI, 53, 52. — Cœlum Scriptura sacra, *ibid.*, 170; Godefrid. abb., CLXXIV, 562; Garnerus, CXCIII, 32. — Cœli sublimitas supernarum potestatum, *ibid.*, 30 — Cœlestis vita, *ibid.*, 34. — Angelica natura, Vener. Godefrid., CLXXIV, 483. — Cœli spiritus cœlestes et angelici, S. Gregor. Magn., LXXVI, 438; Beda Vener., XCIV, 186; Garnerus, CXCIII, 34. — Electi, S. Gregor. Magn., LXXVI, 438. — Cœlum, angeli, prælati, contemplativi, Spiritus, Hugo a S. Victore, CLXXV, 635, 636. — Sublimitas vita sanctorum, Garnerus, CXCIII, 33. — Cœli mentes perfectorum, *ibid.*, 36. — Sancti, S., Bruno, Herbipol., CXLII, 77, 153, 444. — Cœlum, Angeli, S. Hilar., IX, 429; S. Aug., XL, 1028. — Cœlum, sancti, *ibid.*, 579; S. Ambros., XIV, 147; XV, 1368; S. Aug., XL, 1028; XLI, 698. — Cœlum, electorum ecclesia, S. Aug., XXXV, 2419, 2422; S. Greg. Magn., LXXVI, 553, 651, 1282. — Cœlum, ecclesia, Garnerus, CXCIII, 31; Beda Vener., XCII, 106. — Cœli, in ecclesia quinam, S. Bernard., CLXXXIII, 920. — Regnum cœlorum prædicatio Evangelii est, S. Hieronym., XXVI, 89, 90. — Cœli, apostoli, S. Gregor. Mag., LXXVI, 53; Rupert., abb., CLXVIII, 53, 56; CLXIX, 937; CLXX, 81. — Garnerus, CXCIII, 35. — Apostoli et prophetæ, S. Bruno Carthus., CLII, 708; S. Bruno Herbipolens., CXLII, 100, 153. — Cœli dicuntur prædicatores, S. Gregor. Magn., LXXV, 579, 863, 864; LXXVI, 420, 550, 1223. — Cœli quilibet sancti doctores, Garner., CXCIII, 35. — Justi dicuntur cœli, S. Gregor. Mag., LXXV, 1001, 1100; S. Bruno Herbipolens., episc., CXLII, 77, 153, 444. — Cœlum is dicitur qui vitam angelorum custodia integritatis exercet, S. Ambros., CV, 1364. — Cœlum cœli mens pura concordissime cum Deo una, S. Aug., XL, 915. — Cœlum, anima justi, S. Gregor. Magnus, LXXVI, 508, 953, 1282; S. Bernard., CLXXXIII, 917; Garner., CXCIII, 31. — Cœli, populi Judaici sacerdotes, Pharisæi, legis doctores, Garnerus, id., 55. — Cœlum justi cœlo visibili excellentius, S. Prosper, LI, 327. — Cœlum erat Paulus, cœli erant Jacobus et Joannes, S. Ambros., XVI, 1020. — Cœli dicuntur pauperes evangelici, S. Greg. Magn., LXXV, 1100, 1101. — Cœlorum ornamenta sunt virtutes prædicantium, id., LXXVI, 1224. — Ipse Dominus Jesus perpetuum hominis erat cœlum, S. Ambros., XIV, 1020. — Cœlorum tonitrua sunt perfecta desideria electorum, S. Greg. Magn., LXXVI, 89. — Cœli sunt corda sanctorum, Stephan. Tornacens., CCXI, 736. — Qualiter anima sancta cœlum dicitur, S. Bernard., CLXXXIII, 912.

Vita æterna designatur per terram Chanaan, S. Bruno Carthus., CLII, 1191. — Per dexteram Dei exprimitur, S. Gregor. Mag., LXXVII, 99 — Gloria cœlestis nomine cedri signatur, id., LXXVI, 1648. — Designatur per hortum meum, Aurelius Cassiodor., LXX, 1092. — Per sabbatum æterna requies significatur, S. Bruno, CLII, 791, 792. — Sinum Abrahæ paradisum significare multi-

plicium doctorum sententiis definitum. S. Hildefons., XCVI, 476 — Mansiones cœli dicuntur speluncæ, Rupert., CLXVIII, 562.

Quid intelligatur per vocem *Paradisus*; S. Bruno Ast., CLXV, 876.

Paradisi generale nomen est locus omnis ubi feliciter vivitur, S. Aug., XXXIII, 834; Alcuin., C, 969; Aurel. Cassiodor., LXX, 987. — S. Bruno, Herbipalens., CXLII, 52. — Paradisus, vita beata, S. Aug., XXXIV, 202, 214. — Paradisus, regni Dei possessio, S. Hilar., IX, 255, 256. — Paradisus terra viventium, S. Bruno, Herbipalens., CXLII, 83, 209; Aurel. Cassiodor., LXX, 192, 1006. — Paradisus voluptatis, voluntas Dei, Guibert. abb., CLVI, 65. — Voluptati locus, Deus, Vener. Guibert, *ibid*. — Paradisus terrenus plantatus ad similitudinem cœlestis, Rupert. abb. CLXVII, 268. — De differentia paradisorum, S. Hildefons., XCVI, 474. — Quatuor fluminum nomina quæ a paradiso egredi leguntur totamque terram irrigare mystice interpretantur, S. Bruno Astens., CLXV, 971. — Quis sit paradisus de quo Salvator latroni pœnitenti dicit : Hodie mecum eris in Paradiso, Garnerus, CXCIII, 1250. — Militia cœli quid sit, S. Gregor Magn., LXXVI, 214. — Cœlorum concentus quid, *ibid.*, 532-534.

Caput II. — *Definitio rei.*

Cœlum, sedes Dei vivi, Tertullian., I, 377. — Cœlum illud habitatio Dei non quod videtur, sed Jerusalem quæ ædificatur in sanctorum angelorum et hominum glorificatione, S. Prosper, LI, 367, 368. — Beatitudo cœlestis est imperium Christi, Vener. Godefrid., CLXXIV, 658. — Regio sanctorum quæ, Raban. Maur., CXI, 1048; CXII, 1095. — Regnum cœlorum et locus justorum, S. Greg. Magn., LXXVI, 1168. — Cœlum, terra vera viventium, S. Ambros., XXII, 11, 12. — Cœlum, patria Christiani, Tertullian., II, 260; S. Cyprian, IV, 601; S. Greg. Mag., LXXVI, 1118; Alcuin., CI, 1307. — Sion, civitas omnium electorum, Rupert. abb., CLXIX, 16, 17. — Terra exercitium hominis, cœlum corona, S. Ambros., XVI, 1132. — Cœlum præmium laboris post hanc vitam, Rupert., CLXIX, 659, 660. — Majorem beatitudinem regnum Dei dicimus, Eadmerus monachus, CLIX, 633. — Vera vita futura est quam nec mortis, nec mœroris metus consumptus est, etc., Columban, LXXX, 295. — Vera vita quæ sine addito dicitur et sine fine et sine ulla miseria erit, S. Prosper, LI, 349. — Vita in qua æterna claritas summæ veritatis et contemplatio conditoris appareat, Beda Ven., XCIV, 161. — Vita æterna, honor verus sine termino, voluptas vera sine fastidio, requies vera sine fine, Radulphus. Ardens., CLV, 1434. — Gaudium cujus plenitudo nullo cujuslibet inquietudinis attactu minuitur, æternitas nullo unquam termino dissolvitur, Beda Vener., XCIV, 165. — Præmium Deo servientium est vita æterna, beatitudo æterna, æterna jucunditas, Eadmer. monach., CLIX, 621. — Tabernaculum Dei in quo ipse sanctis suis revelatur, S. Bruno Astens., CLXIV, 761. — Cellaria Dei sunt æterna beatitudo, Aurel. Cassiodor., LXX, 1657 *et seqq.* — Vita æterna ipse Deus est. S. Aug., XXXIX, 1388. — Vita æterna Christus, id., XLIV, 175. — Beatitudo hæreditati comparatur, Aurel. Cassiodor., LXX, 436. — Beatitudo sempiterna, S. Leo, LV, 92. — Sanctorum cœleste præmium, *ibid.*, 32. — Consummatæ beatitudinis deliciæ, id., X, 370, 371. — Hæreditas æterna sors dicitur, Petrus Lombard., CXCII, 261. Festivitas indesinens, sæculum futurum, Raban. Maur., CX, 1031-1032.

Paradisus interpretatur amœnissimus locus et felicissimæ jucunditatis æterna securitas, Aurel. Cassiodor., LXX, 987. — Hortus deliciarum, Alcuin., C, 949. — Paradisus non est locus corporalis, Honorius Augustodun., CLXXII, 1157. — Paradisus est locus divinæ amœnitatis recipiendis sanctorum spiritibus destinatus, Tertull., I, 520; II, 297. — Paradisus sanctorum æterna regio, S. Hilar., IX, 257, 258. — Sors et regnum hæreditatis Christi, *ibid.*, 835. — Paradisus vita est æterna, Alcuin., C, 1103. — Paradisus, mons Dei, S. Hieronym., XXV, 273. — Paradisus, terra viventium, Aurel. Cassiodor., LXX, 192, 1106 — Regio nostra, paradisus, S. Gregor. Magn., LXXVI, 1118. — Paradisi litteralis et mystica significatio pulchra, Raban., CXI, 534. — Sonat hortum, ecclesiam, terram viventium, *ibid.* — Paradisus est habitatio sanctorum in cœlo, ubi visione Dei fruuntur. S. Bruno Astens. id., 307. — Paradisus super cœlestis, regio beata et gloriosa, plena voluptatis et gloriæ suavitatis et lætitiæ, gratiæ et benignitatis, S. Petrus Damian., CXLIV, 938. — Paradisus spiritualis mansio beatorum, quam æterna sapientia perfecit ab initio, ubi ipsa divinitas ab eis facie ad faciem contuetur, Honorius Augustod., CLXXII, 1157. — Paradisorum genera tria sunt, voluptuosa dulcedo visibilium, sincera puritas spiritualium, deliciosa veritas supercœlestium, Hugo a S. Victore, CLXXVII, 807. — Vita æterna, laboris merces, S. Aug., XXXVIII, 422. — Merces est et tamen gratia, id., XXXIII, 881; XL, 282 — Dierum longitudo, vita æterna, id., XXXVII, 1169. — Regnum Dei salus est hominum, Wernerus abb., CLVII, 1068. — Regnum est Deus Pater et talem regni in se continet potestatem, S Petrus Chrysolog., LII, 401. — Palmæ victoriam electorum designant, Alcuin., C, 1133. — Regnum cœlorum comparatur margaritis, S. Petrus Chrysolog., LII, 331. — Decem virginibus, S. Greg. Mag., LXXVI, 1118. — Thesauro abscondito, *ibid.*, 1120. — Spoliis, S. Bruno Carthusian. Institutor., CLII, 1308. — Resurrectione Domini vita æterna significata Eugyppius, abb., LXXII, 690.

Caput. III. — *De beatitudine perfecta in genere.*

Beatitudo quid sit, S. Aug., XXXVIII, 1401. — In quo consistat, S. Bernard, CLXXXIII. 472 — Beatitudo vera quæ sit, S. Prosper, LI, 436, 536. — In quo consistit, Alcuinus, C, 629; CI, 850; Hildebert. Cenoman. episc., CLXXI, 176. — Felicitatis summæ plenitudo quid requirat, S. Aug., XLV, 1498; Richard. a S. Victor., CXCVI, 923 — Gloria vera, quæ, S Bernard, CLXXXIII, 47. — Quæ sit vita beata et ubinam habenda sit, S. Aug., XXXIII, 795. — Beatitudinis habendæ voluntas una omnium, sed de ipsa beatitudine varietas magna voluntatum, id., XLII, 1018. — Homo non potest non velle etiam beatitudinem quam majorem intelligat, S Anselm., CLVIII, 544, 545. — Qui vult aliquid propter beatitudinem non vult aliud quam beatitudinem, *ibid.* — Vult esse beatus quanto altius hoc esse posse cognoscit, *ibid.* — Cur cum omnes beatitudinem velint id eligatur potius quo ab ea receditur, S. Aug., XLII, 1020. — Voluntas beatitudinis non est beatitudo, S. Anselm, CLVIII, 541, 542. — Beatitudo in animo non est ut contendebant stoici, S. Aug., XXXIII, 439. — Beatitudo est adipisci summum bonum, id., XXXII, 1254, 1260. — Summum bonum id dicitur quo cuncta referuntur, id., XXXIII, 438. — In fruitione veri et summi boni consistit beatitudo, S. Aug., XLI, 233, 703. — Sita est in sola possessione veri et boni, S. Ambros., XIV, 611; XV, 1296. — In sola veri inquisitione eam ponebant academici, S. Aug., XXXII, 908. — Beatitudo est gaudium de veritate, *ibid.*, 793. — Perfecta cognitio veritatis qua fruendum est, *ibid.*, 976. — Beatitudo bonorum omnium summa et cumulus, id., XXXVI, 72. — Beatitudo inhæsio summo bono, id., XLII, 950. — Beatitudo hominis Deus vel notitia Dei, id., XXXIII, 840. — Beatitudinis finis cognoscere Deum, S. Hieronym., XXII, 369. — Beatus esse non potest nisi qui notitiam Dei habeat et imitationem. S. Aug., XLI, 233. — Beatitudo summa Deum cognoscere, S. Bernard, CLXXXIII, 810, 811. — Trinitatem nosse vita æterna est, id., CLXXXII, 799, 800; CLXXXIV, 375, 376. — Beati vere et perfecte beati qui Deum vere et perfecte amant, CLXXXIV, 375, 376. — Homini non sufficit nisi Deus, S. Anselm, CLVIII, 780, 781. — Beatitudo omnis a Deo, S. Ambros., XLV, 1262. — Beatitudo hominum et angelorum ex Deo solo, S. Aug., XLI, 217, 220, 269, 279, 280, 290, 349, 656. — Hoc agnoverunt et Platonici, *ibid.*, 279, 290. — Beatitudo est ipse Deus. id., XXXII, 848, 965, 968; XXXIII, 505; XLII, 163, 554; Petrus Lombard., CXCI, 333; S. Anselm., CLVIII, 711, 712. — Finis æterna Dei præsentia sive possessio, Hildebert., CLXXI, 662. — Beatitudo hominis fruitio Dei, S. Aug., XXXII, 787. — Consecutio Dei, *ibid.*, 1315, 1319. — Inhærere Deo, *ibid.*, 795. — Gaudere de Deo, ad Deum, propter Deum, *ibid.* — Beatitudinis summa est Deum videre, Alcuin., C, 385, 386, 486. — Merces summa frui Deo et aliis in ipso, S. Aug., XXXIV, 52. — Beatitudo hominis a multis ad unum currere et apud unum manere, id., XXXVIII, 587. — Beatæ vitæ adesse debet veritas et amicorum cognitio sine metu deceptionis, *ibid.*, 1404. — Beatitudo non est sine justitia, S. Anselm., CLVIII, 344, 345, 346. — Conditiones duæ ad beatitudinem, fruitio boni incommutabilis et securitas de non amittendo illo, S. Aug., XLI, 328. — Beatitudinis privilegium perfectum non potest obtinere quod æternitatis non circumvallat infinitas, S. Ambros., XVII, 1002, 1003. — Æternitas et securitas ad beatitudinem requiruntur, S Aug., XXXVIII, 1401; XLI, 327, 360, 370, 433. — Beatitudo, æternitas, veritas, felicitas, *ibid.*, 369. — Vita æterna, sola beata, S. Prosper, LI, 448, 449. — Vita æterna sola vita dicenda, Aurel. Cassiodor., LXX, 857, 858. — Vita beata non est nisi æterna, S. Aug., XXXVIII, 1402, 1403; XL, 23; XLII, 603. — Vita vera non est nisi quæ æterna et beata, id., XXXV, 1573; XXXVIII, 519, 1402, 1403. — Vita sine ullo additamento sola vita æterna est et beata, id., XXXVII, 1555. — Etsi multa bona una tamen est vita

Caput IV. — *De beatitudine cœlesti.*

Sancti ubicunque sunt cum Deo.

Deum vident.

de absentia autem nostra sollicitantur, Honor. Augustod., CLXXII, 1162. — In cœlis exspectant nos, S. Bernard., CLXXXIII, 93. — Sancti ignorant salutem aut damnationem vivorum, Alan. de Insulis, 374. — Ignorant diem judicii, *ibid.* — Utrum aspicere valeant aut boni malus in dolore, aut mali bonos in requie constitutos, S. Hildefons., XCVI, 520 *et seqq.* — Boni videbunt conscientias malorum sed non vice versa, Richard. a S. Victore CXCVI, 1179. — Sancti sciunt quid agatur in suppliciis, S. Aug., XLI, 784; S. Hildefons., XCVI, 520. — Justorum non offuscat beatitudinem aspecta pœna reproborum, Petrus Lombard., CXCII, 962 — Gaudent visis malorum suppliciis, S. Bernard., CLXXXIII, 213. — Crescit sanctorum gloria dum debita damnantur impii pœna, S. Ivo Carnot., CLXI, 1014. — Cur in cœlo sancti non miserantur reproborum in inferno, S. Greg. Mag., LXXV, 758, 855; LXXVI, 691. — Antitheses beatorum et damnatorum, Honorius Augustod., CLXXII, 1175. — De statu miserorum et beatorum post judicium, Petrus Lombard., CXCII, 1008. — Sine scrupulo credendum est beatos habituros majorem gloriam post judicium quam ante, *ibid.*, 959.

De memoria beatorum, si tunc præcedentia mala teneat, Petrus Lombard., CXCII, 944. — Memoria peccatorum beatitudini non afficit, S. Greg. Magn., LXXV, 678. — Beatorum gaudium de perpessis in via laboribus, S. Bernard., CLXXXIV, 981. — Quomodo beati malorum suorum obliviscentur, S. Aug., XLI, 805. — Ibi oblivionem pariter et recordationem habebimus, S. Hildefons., XCVI, 522. — Beati an doleant, Petrus Lombard., CXCI, 1146. — Dolent quod amplius pro adipiscenda beatitudine non laboraverint, Vener. Guibert. abb., CLVI, 673, 674. — Gaudent in assumptione animæ beatæ, Vener. Godefrid., CLXXIV, 23, 24. — Beatorum actio quænam erit, S. Aug., XXXVIII, 1147. — Quid sanctorum exercitii in cœlesti gloria, Vener. Guibert., CLXVI, 675. — Beati non convertuntur in Dei substantiam, S. Aug., XLIV, 265. — In gloria ut sancti exerceant officia pia, hic eis præstita, S. Petrus Chrysolog., LII, 529. — Animæ sanctorum apparent quando volunt et quibus volunt, sive vigilantibus, sive dormientibus, Honor. Augustod., CLXXII, 1162. — Apparent in humano corpore assumpto de aere, *ibid.* — Sancti quid acturi post resurrectionem, Eugyppius, LXII, 815.

In cœlo nullum malum.

A cœlo omne exsulat malum, omne ibi abundat bonum, S. Bernard., CLXXXIV, 405. — Malorum omnium exclusio, Haymo, CXVIII, 881. — In cœlo non est peccatum, S. Hieronym., XXII, 684. — Æterna lætitia nulla vitiorum mole extenuatur, *ibid.*, 780. — Sancti naturam habebunt qua peccare si volunt non possunt, Eugyppius, LXII, 637 *et seqq.* — In paradisum frustra volunt Pelagiani concupiscentiam introducere, S. Aug., XLIV, 803. In civitate superna nulla erit toleranda calamitas, nulla frenanda cupiditas, sed sola Dei et proximi retinenda charitas, id., XXXIII, 525. — Nec quod pugnet erit, nec quod titillet, totum cedet in pace, id., XXXVII, 1860. — Nec in animo nec in corpore relinquetur quod rebellet adversus animam, *ibid.*, 1862. — Nec operosa actio, nec requies desidiosa, id., XL, 545 — Nec fastidium, nec fames, id., XXXV, 1405. — Nullum peccatum nec cum aliqua peccati cupiditate conflictus, id, XLIV, 600. — Nulla concupiscentia, *i id.*, 153. — Beati non facient opera iniquitatis, id., XXXVII, 1062, 1099, 1108, 1941. — Nullus tristitiæ aut culpæ locus, S. Bernard, CLXXXIII, 630. — Nulla invidia, S. Aug., XXXV, 1812; S. Hildefons. XCVI, 525; S. Petrus Chrysolog., LII, 639. — Beatorum gaudium multiplicatur ex beatitudine et gaudio aliorum, S. Anselm, CLVIII, 241, 818, 819. — Beati nullius egebunt ad corporis animæque substantiam, S. Hilar., IX, 876. — Electis non opus est alterius intercessione, et precibus, Vener. Godefrid., CLXXIV, 357. — In patria nulla erit indigentia aut labor sed perfecta requies et satietas, S. Fulgentius, LXV, 544. — In hac vita tristitia et solatium mista; non in futura, *ibid.*, 601. — Bene regnum Dei æstati comparatur, quia tunc mœroris nostri nubila transeunt, et vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt, S. Gregor. Mag., LXXVI, 1080. — Mors, luctus, dolor, clamor manserunt in futura æternitate Richard. a S Victore, CXCVI, 861. — Quam ineffabilis erit felicitas illa ubi nullum erit malum, ubi nullum deerit bonum, Alcuin., CI, 54; Smarag. abb., CII, 679. — Justi possidebunt terram viventium, quæ est sine fine, sine dolore et gemitu, S. Bruno Herbipol., CXLII, 139. — Vitam in qua noxia cuncta submoventur et omnia bona administrantur, Venerab. Godef., CLXXIV, 494.

In cœlo omne bonum.

Bonorum abundantia in cœlo, S. Bernard., CLXXXIII, 595; CLXXXIV, 492; S. Ambros., XIV, 562. 563; S. Aug., XXXVIII, 707, 711; Haymo, CXVIII, 881; Raban. Maur., CXII, 1594; S. Anselm., CLVIII, 705, 795, 797, 798, 881, 882, 897. — Ibi in perfecta pace, bonorumque omnium possessione cum Deo creatore sine fine gaudebunt beati, S. Bruno Astens., CLXIV, 761. — Vita sempiterna, bonorum omnium promissio, S. Hieronym., XXIV, 531. — Tanta beatitudine donandi sunt quæ amplior esse non possit, Alcuin., C, 954; Radulphus Ardens, CLV, 1310. — In cœlis voluptas, ubertas, vita et veritas, S. Bernard., CLXXXIV, 264. — Beatitudo lux est, pax et fons, id., CLXXXIII, 104. — Meridies nesciens vesperam, *ibid.*, 952. — In ea Dei triplex Dei fruitio, *ibid.*, 472. — Cognitio Dei, vita æterna, beatitudo perfecta, voluptas consummata, id., CLXXXIV, 486. — Requies a labore, jucunditas de novitate, de æternitate, securitas, S. Petrus Damian., CXLIV, 858. — Sanctorum et justorum animæ conquiescunt in cœlo, S. Ivo Carnot., CLXI, 996. — Ibi erunt bona corporis et animæ, S. Anselm., CLVIII, 1172. — Bona quoad animam, S. Bernard., CLXXXIII, 473, 474, 826 *et seqq.* — Bona quoad corpus, *ibid.*, 473, 474. — Beatitudinis tua bona, *ibid*, 526, 527, 529. — Triplex gaudium, *ibid.*, 466, 467. — Electi tria præstabantur in futuro, Hugo a S. Victore, CLXXVII, 862. — Electos tria in futuro maneut, id., CLXXVI, 617; CLXXVII, 860. — Interna satietas, æterna jucunditas, jucunda voluptas, S. Bernard., CLXXXIV, 1142-1144. — In cellario cœlestis patriæ sunt quatuor suavitatis olei: corporum glorificatio, angelorum consociatio, ad dexteram Patris consessio, Dei visio, Thomas Cisterciens., CCVI, 57. — Cœlestis convivii bona septem, S. Bernard., CLXXXIV, 654. — Felicitates æternæ duæ frustra inductæ a Pelagianis, S. Aug., XLV, 1188.

In regno cœlorum qualis cibus erit, S. Aug., XXXVIII, 969. — In cœlesti mensa vescuntur cum angelorum choris, S. Petrus Chrysolog., LII, 653. — Angelorum choris admisti sunt sancti, S. Bernard., CLXXXIII, 906. — Audiunt semper cœlestem symphoniam, S. Petrus Chrysolog., LII, 219. — Beatitudo angelorum crescit ex nostra, S. Bernard., CLXXXIII, 1110, 1111. — Satietas an sit in beatis, id., CLXXXIV, 588, 589. — Fastidium in cœlo nullum, *ibid.*, 735. — Beatis erit insatiabilis satietas, S. Augustin., 1645. — Beati sitientes satiantur et sitiunt satiati, S. Gregor. Magn., LXXVI, 91.

Cœlestis beatitudo æterna.

Regni Dominici tempora, beatitudo, S Hilar IX, 693, 694 — Æternitas beatitudinis, S. Hieronym, XXII, 820; XXVI, 190; S. Aug., XXXIV, 1288; XXXVIII, 665, 1778; XLI, 342, 343, 347; S. Prosper, LI, 591; S. Petrus Chrysolog., LII, 396, 430, 436; S. Leo, LIV, 173, 174, 176, 201, 221, 262, 302, 318, 440, 441, 442, 448, 458, 1056; Eugyppius, LXII, 882 *et seqq.*; S. Gregor. Magn., LXXVI, 381, 918; Raban. Maur., CX, 324; Haymo, CXVIII, 877; S. Bruno Herbipol., CXLII, 86, 190, 287; S. Bruno Carthus., CLII, 800; S. Anselm., CLVIII, 217, 733, 734; S. Bruno Astens., CLXIV, 300; Rupert. abb., CLXIX, 961, 972; Venerab. Godefrid., CLXXIV, 470, 471, 484, 485. — Quidquid in sanctus fiet æternum et cum beatitudinis sensu, S. Hilar., IX, 253. — In cœlo æternitas et veritas, S. Aug., XXXIV, 1070. — Vitæ æternæ dies, unus dies est sine occasu, id., XXXVI, 202. — Beati omnes immortales erunt, id., XLI, 781. — Beatorum immortalitas peccato auferri non poterit, *ibid.*, 403. — Vita hominis longissima nihil est ad æternitatem Dei comparata, id., XXXVIII, 1176. — Æternitati vita præsens comparata, velut punctum est temporis, Petrus Cantor, CCV, 352. — In altera vita mortem nec natura sollicite cavet, nec ignavia turpiter timet, nec sapientia fortiter sustinet, S. Aug., XXXIII, 464. - Illic omnes vivunt, nullus moritur, S. Petrus Damian., CXLIV, 858. — Sanctorum animæ in cœlo gaudiis perfruuntur æternis, S. Ivo Carnotens., CLXI, 996. — Sancti et justi æternos in tabernacula nos recipient, Eugyppius abb., LXII, 840 — Inferni supplicia et cœlestis beatitudo sine fine pariter permansura, Othlonus monachus, CXLVI, 72.

CAPUT V. — *Quanti æstimanda et quantum concupiscenda cœlestis beatitudo.*

Præsentis laboris merces consideranda, S. Hieronym., XXII, 424. — Vita æterna semper animo sibi proponenda S. Aug., XXXV, Quantum amanda, id., XXXVIII, 519, 706, 1385, 1387; XXXIX, 1513, 1515. — Gaudia æterna meditanda, id., XL, 822. — Beatitudo æterna ob oculos ponenda, S. Greg., Turonens., LXXI, 1119, 1121. — Gloriæ contemplatio commendatur, S. Bernard., CLXXXIII,

Amore cœlestis gloriæ graviora sentiuntur peccata perpetrata, LXXVI., 582. —Mors est in voto ei qui tangitur cœlestis vitæ desiderio, id., LXXV, 775. — Cœlum qui possidet quid illi cum terra, S. Petrus Chrysolog., LII, 239.

Caput VI. — *Quibus danda et quibus neganda.*

Regnum cœlorum qui gentes rapiant Judæis, S. Hilar., IX, 980, 981. — Quis Deum videat, S Ambros., XIV, 977. — Quis ille vir qui vias sibi operiat gradusque admoveat per quos ad cœli ascendat regiam, id., XVI, 1132, 1133. — Felix omni dignus beatitudine quis sit, S. Hieronym., XXII, 965. — Regnum Dei intra quos sit, id., XXIV, 300. — Regni Dei qui possessores, S. Aug., XXXII, 612. — Quis magnus et quis minimus in regno cœlorum, id., XXXVIII, 1168. — Quinam felices æternum futuri sint, S. Fulgentius, LXV, 350. — Quinam cœlestem intrent civitatem, S. Greg. Mag., LXXVI, 777, 859. — Hoc ascensu quis dignus, S. Bernardus, CLXXXIII, 628. — Quibus et quando cœlum aperiatur, Robertus Pullus, CLXXXVI, 850. — Paradisi legitimi possessor est Deus, homo vero advena illius. Rupert., CLXVII 268. — Martyribus patent cœli, S. Cyprian., IV, 352. — Martyres ad divina domicilia properant, *ibid.*, 419. — Relicto mundo cœlum petunt, *ibid.*, 292. — Inter angelos stant, *ibid.* — In paradiso apostoli et martyres, *ibid.*, 601. — Martyres statim Deum vident, *ibid.*, 674. — Martyres mortuis regibus in perpetuum regnum cœlestis gratiæ honore succedunt, S Ambros., XV, 1807, 1808. — Corona martyrum de rosis et violis plectitur, confessorum de liliis, S. Hieronym., XXII, 905. — Cœlestibus præmiis etiam ante judicium honorantur martyres, S. Augustin., XXXIX, 2155. — Quanto fortius martyres decertant, tanto densior corona martyrii, id., XLI, 299, 678. — Martyrum maxima præmia, id., XXXVIII, 1281. — Martyrum merces Christum sequentibus et fidem servantibus parata, *ibid.*, 1379, 1394. — Martyrum gloria insipientibus abscondita, *ibid.*, 1400. — Martyrum gloria conquiritur effusione sanguinis, S. Petrus Chrysolog., LII, 512 *et seqq.* — Qui non exhorret martyrum patientiam perveniet ad eorum gloriam, Raban. Maur., CX, 68. — Illi cœlorum regna consequentur qui pro Christianorum defensione vitam profundunt, S. Ivo Carnot., CLXI, 719.

In cœlo virgines, S. Cyprian., IV, 602. — Virgines in cœlo familiarius Deo adhærescent, S. Paulin. Nolan., LXI, 472. — De tribus commodis futuræ vitæ quæ obtinebunt virgines, auctor. incert., CLXXXIV, 639.

Regnabunt cum Christo qui ad sacrilega edicta non consenserint, S. Cyprian., IV, 674. — Confessione vocis unius patent regna, *ibid.*, 800. — Paradisus Dei testibus floret, *ibid.*, 793.

Continentes manet cœlestis beatitudo, Vener. Godefrid., CLXXIV, 1112.

Nonnisi a pacificis Deus videbitur, S. Aug., XXXVIII, 162. — Visio Dei nonnisi mundicordibus speciatim promissa, *ibid.*, 568. — Mundatis oculis cordis lætitia patriæ cœlestis aperitur, S. Greg. Mag., LXXVI, 292. — Stipendium peccati mors, justitiæ. vita æterna, S. Augustin., XXXIII, 881. — Ad refrigerium justi vocantur, S. Cyprian., IV, 592. — Justi habitatores cœli jure vocantur, S. Ambros., XVII, 833. — Cœlos ad Deum transacta hac vita petunt justi, S. Augustin., XXXV, 2371; XL, 1165. — Justis dabit Christus vitam, regnum, gloriam; justi in morte illudunt mortem et ad vitam transferuntur, S. Petrus Chrysolog., LII, 512 *et seqq.* — Justi in regno cœlorum hostiæ ipsi erunt, S. Aug., XLI, 706. — Justi mundi humilia relinquentes ad superiora cœlestis vitæ fidei suæ verticem sustulerunt, S. Maximus Taurinens, LVII, 638. — Regnum cœlorum penetrare valebit qui hic recte vivere studuerit, S. Greg. Mag., LXXVI, 1117. — Solum hominis bonum intrabit in gaudium Domini sui, Beda Venerab., XCVI, 100; S. Anselm., CLVIII, 607, 608, 733, 734; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 739; S. Bernard., CLXXXIV, 1141. — Hæc est vera et unica merces eorum qui secundum Deum contristantur, de perpetua ejus visione gaudere, *ibid.*, 158. — Merces justi visio Christi, Raban. Maur., CXI, 719. — Sanctorum et justorum animæ in cœlo cum Christo, Ratherius, CXXXIV, 710. — Beati possident terram viventium, S. Aug., XXXVIII, 1420. — Introibunt justi in domum Christi, id est ecclesiam sive cœlestem Jerusalem, S. Bruno Herbipolens. episc., CXLII, 59. — Sanctis et justis pro maledictis injuste illatis præmium redditur, S Ivo Carnot., CLXI, 829. — Qui bene vivunt catholici vitam æternam habebunt, *ibid.*, 76; S. Aug., XL, 677. — In altera vita justi et pœnitentes, Ven. Godefrid. abb., CLXXIV, 1114, 1145. — Paradisus solis patet immaculatis et quomodo, S. Bernard., CLXXXIII, 616. — Cœlum nemini intercluditur nisi ei quem suæ professio vocis excluserit, S. Ambros., XIV, 534; XV, 1752. — Nulla Dei regno infirmior ætas id., XIV, 348; XV, 1756. — Nullus etiam sexus, id., XV, 927, 928; S. Tertull., I, 507. — Nuptiæ Agni ornantur confessorum livore, martyrum sanguine, liliis virginum, coronis etiam sacerdotum, S. Ambros., XVI, 173, 1334. — Regnum Dei quibus promissum, S. Aug., XXXII, 619, 674. — Vincenti reservata corona, S. Petrus Chrysolog., LII, 552 *et seqq.* — Fidelibus certantibus promittitur, *ibid.*, 259. — Militantibus in terra dantur coronæ cœlestes, *ibid.*, 585. — Beatitudo non otiosis sed laborantibus promissa, S. Leo, LIV, 252. — Regna cœlorum expeditos et alarum levitate subnixos habitatores desiderant, S. Hieronym., XXII, 953. — Regnum cœlorum constat omnes ingressuros bonos, donante gratia, et nullos malos, merente nequitia, S. Prosper Aquitan., LI, 87. — Vitam æternam simul accepturi sunt homines, S. Aug., XXXV, 1751. — Omnes qui in Domino moriuntur beati sunt quia post meritum virtutis perveniunt ad præmium beatitudinis, Wernerus abb., CLVII, 1153. — Regnum cœlorum sine discrimine datur iis quos fides commendat et aufertur a malis, Rupert. abb., CLXVII, 562. — Regnum cœlorum est præmium Evangelium recipientium et prædicatorum, *ibid.*, 1434. — Manet baptizatos pœnitentes, martyres et confessores, Vener. Godefrid., CLXXIV, 983, 1118. — Regnum cœlorum alii violenter rapiunt, alii mercantur, alii furantur, alii compelluntur ipsum intrare, Hugo a S. Victore, CLXXVII, 864; S. Bernard., CLXXXIII, 726. — Beatus hic et in cœlo qui Deo et hominibus dilectus est, S. Bernard., CLXXXV, 106, 107. — Vitæ æternæ capax, vera pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis servus, id., CLXXXIV, 493. — Ad cœlum pervolat pœnitens, S. Petrus Chrysolog., LII, 636. — Illi soli in æternum regnabunt in terra viventium qui hic omnem terrenitatem omnemque vanitatem sibi subdiderunt, Rodulph., CLV, 1517. — Quærentibus vitam æternam Deus reddet gloriam, id est claritatem corporis et illuminationem animæ, S. Bruno Carthus., CLIII, 785. — Timentibus se dat Dominus sanitatem incorruptionis, vitam immortalitatis et benedictionem perpetuæ hæreditatis, Raban., CIX, 1009. — Æqualiter patet omnibus aula cœlestis, S. Hieronym., XXII, 581; S. Anselmus, CLVIII, 918, 919. — Nulla conditio excluditur ab illa, id., XXVI, 584. — Ad regnum Dei invitati omnes, S. Aug., XXXVIII, 510. — Ad vitam æternam omnes tendimus, id., XXXV, 1574. — Beatitudinem non omnes qui volunt adipiscuntur, id., XXXIII, 393; S. Anselm., CLVIII, 535-538. — Ad regnum cœlorum vocantur cum fortibus imbecilles, S. Greg. Magn., LXXVI, 777, 859. — Regnum cœleste æque Judæis ac gentibus, justis et injustis ad fidem conversis aperitur, *ibid.*, 1018. — Regnum Dei nemini præcluditur ad donum scientiæ, Rupert., CLXIX, 271, 272. — Cur tam pauci ad beatitudinem perveniant, S. Aug., XXXII, 1237. — De iis qui statim mercedem accipiunt et coronantur, S. Cyprian., III, 786. — Ad cohabitationem Dei non eliguntur omnes, S. Hilar., IX, 415, 417. — Regnum cœlorum quis prave, quis recte desiderat, S. Aug., XXXVIII, 489. — Vitæ futuræ nemo idoneus esse potest qui se ad illam non exercuerit, id., XXXVII, 1957. — De vita æterna nemo securus in hac vita, id., XLV, 1031. — Regnaturus propria dimittat, S. Petrus Chrysolog., LII, 265. — Abjiciat vilia, *ibid.*, 269. — Certus de regno mundana despiciat, *ibid.* — Regnaturi sua præmittant per manus pauperum. *ibid.* — Deus sanctos magnificat, S Leo, LV, 91. — Contemptibiles qui in hac vita habentur, in alia induti gloria et majestate apparebunt, S. Maximus Taurin., LVII, 528, 529. — Animæ piorum corporibus exutæ in paradisum ad Deum statim vadunt, Gennadius Massiliens., LVIII, 1049, 1050.

Veram justitiam nisi justificatus non habet, veram gloriam nisi glorificatus non habet, S. Fulgentius, LXV, 164. — Vitam beatam accipiemus, si nos huic vitæ mortuos æstimemus, *ibid.*, 349. — In regnum cœlorum intrabit qui facit voluntatem Dei, Victor Capuan., LXVIII, 273. — Quicunque se humiliaverit erit major in regno cœlorum, *ibid.*, 301. — Patriam cœlestem quidam vindicant quam tamen non amant, S. Greg. Mag., LXXVI, 418. — Regnum cœlorum an possit dari murmurantibus, *ibid.*, 1153. — Beatitudinem in spe quinam habeant in hac vita, S. Petrus Damian., CXLV, 554. — Qui sollicite studet dum hic vivit bonis moribus et bonis operibus ascendere, in cœlo collocabitur, S. Anselm., CLIX, 171. — Quæ animæ aliquando beatæ aut quæ aliquando miseræ futuræ sint, comprehendi non potest ab homine, id., CLVIII, 216, 217. — Nulla anima injuste privatur summo bono, *ibid.*, 218. — Beatitudinem omnes volunt etiam injusti, *ibid.*, 544, 545. — Beatus esse non potest qui non vult beatitudinem, *ibid.* — Tot homines assumentur ad beatitudinem

CAPUT VII. — *Quando datur cœlestis beatitudo.*

studeat amando desiderare summam beatitudinem, aliquando illam percipiat ad fruendum, S. Anselm. CLVIII, 216; Ratherius, in verba : *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*, CXXXVI, 262. — Prosperitas malorum temporalis est electis testimonium æternæ felicitatis, Hugo a S. Victore, CLXXVII, 609. — Vitam manere post mortem visione duplici edocetur pius medicus, S. Aug., XXXIII, 699, 700. — Pœnæ damnatorum et purgandorum uti et gaudia beatorum cuidam ostensa, Othlon., CXLVI, 380. — Visio cujusdam monachi de statu animarum post mortem, Joannes monachus CLXXX, 177. — Pœnarum et præmiorum æternitas asseritur, S. Greg. Mag., LXXVI, 737. — Martyres nunquam hanc vitam constanter expendissent nisi alteram esse beatiorem credidissent, S. Maximus Taurinens., LVII, 703.— Ab illis dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis evidenter asseritur, *ibid.*, 708. — Si vita æterna finitur inutilis est omnis labor Christianus, S. Fulgentius, LXV, 250. — In eos qui de vita altera dubitant, S. August., XXXVIII, 1381; XXXIX, 1601. — De beatitudine sanctorum ante diem judicii quorumdam dubitatio arguitur, Alcuin., C, 342.—Contra eos qui asserunt terrena corpora incorruptibilia fieri et æterna non posse, id., 389, 390. — Martyrum certamina vitæ futuræ argumenta, S. Gregor. Magn., LXXV, 1238.

Regni cœlorum tempus, S. Hilarius, IX, 660. —Quando sit regnum Dei, S. Petrus Chrysologus, LII, 591. — Quando boni et mali Deum videbunt, Robertus Pullus, CLXXXVI, 1003. — Electorum tempus non est vita præsens, sed futura, S. Greg. Magn., LXXV, 766. — Nulla anima ante Christi mortem paradisum cœlestem ingredi potuit, S. Anselm., CLVIII, 416, 417. —Paulus in paradiso ante martyrium, S. Hilarius, X, 172. —Justi in paradisum sæpe rapiuntur et quomodo, S. Ambros., XIV, 300. — Regni beati civitas quomodo hic compta post consummanda, S. Hilarius. IX, 876. — Cœlestis Jerusalem prius ædificatur quam congregetur, *ibid.*, 870, 871. — Visio beata in hac vita impossibilis, S. Bernard., CLXXXIII, 678, 940. — In hac vita nemo illi participat, Vener. Godefrid., CLXXIV, 1111, 1114. — Beatitudo ad quam homo factus est, in hac vita haberi non potest, S. Anselm., CLVIII, 375, 376. — Nemo perfecte beatus esse antequam ad futuram perveniat beatitudinem, Haymo, CXVIII, 879, 886; S. Benedictus Anianens. CIII, 590. — Anima dum a mole carnis liberabitur, essentiam divinam plenius intuebitur, S. Bruno Carthusian., CLIII, 126. — Cœlum ingressuro Stephano patuit, S. Hilarius, IX, 365, 376. — Beatitudo an statim post hanc vitam comparetur, an in fine sæculi tantum, S Aug., XXXV, 1351. — Depositio onere terrenitatis gaudebimus levitate gloriæ cœlestis. S. Bruno, CLIII, 212. — Visio Dei post hanc vitam. *ibid.*, 1654. — Mors justo felicitates principium est, S. Aug., XXXII, 1471; S. Hilarius, IX, 84; S. Petrus Damian., CXLIV, 585; S. Bruno Astens., CLXIV, 298. — Sancti de terra assumpti cœlum incolunt, Alan., CCX, 537, 538. — Remuneratio omnium operum fiet post mortem, Vener. Godefrid., CLXXIV, 568, 569, 574. — Sanctorum gloria major post mortem, Rupert. abb., CLXVII, 1485, 1486. — Obitus sanctorum est natalis eorum, Philippus de Harveng., CCIII. — Martyres cœleste regnum sine ulla cunctatione tenent, S. Cyprian., IV, 212. — Statim Deum vident, *ibid.*, 676. — Beatitudo datur sanctis ex hoc mundo exeuntibus, S. Greg. Magn., LXXV, 666, 868, 869, 1037, 1058; LXXVI, 761, 1156, 1157; LXXVII, 357; S. Hildefons., XCVI, 178, 493; S. Ivo Carnot., CLXI, 997; Haymo, CXVIII, 885; S. Bruno Astens., CLXIV, 467, 702, 791; Honorius Augustod., CLXXII, 1157; S. Bernard., CLXXXIII, 487. — Non omnes qui salvantur mox ut obierunt in beatitudinem recipiuntur, S. Bruno Astens., CLXIV, 467. — Tunc omnium electorum perfecte erit cor et anima una, quando Deus erit omnia in omnibus, Haymo, CXVIII, 886. — Una sanctorum ante resurrectionem post vero duplex beatitudo, S. Greg. Mag., LXXV, 527, 528; LXXVI, 762. — Beatitudinem animarum et corporum recipiendo ecclesia electorum duplicia recipiet in fine temporum, id., LXXV, 527. — Sancti non consummabuntur sine nobis, S. Bernard., CLXXXIII, 185. — Sancti an plene beati ante resurrectionem generalem? *ibid.*, 463-469. — Omnimodam beatitudinem non obtinebunt sancti donec fiat conjunctio corporum cum animabus, post judicium, S. Paulin. Nolan., LXI, 686, 687; S. Bruno Astens., CLXIV, 307, 308; S. Bernard., CLXXXII, 993; CLXXXVIII, 92, 463-468 *et seqq.*, 659. — Nunc animarum sola beatitudine perfruuntur electi, post resurrectionem vero animarum simul et corporum, Haymo, CXVIII, 883. — Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana et suavis appareat electis, S. Bernard., CLXXXIII, 1134.

De resurrectione.

Beatitudo sicut animæ promittitur, sic carni resurrectio, S. Aug., XXXVI, 751. — De statu sanctorum ante resurrectionem, S. Bernard., CLXXXIII, 462. — Iis ante resurrectionem deest aliquid de gloria, sed nihil habent de miseria, S. Bernard., CLXXXII, 1006. — Non potiuntur perfectione contemplationis, id., CLXXXIII, 690, 700. — Animæ beatorum desiderant corpus reassumere, id., CLXXXII, 993. — Sine corporibus nec volunt, nec valent consummari, *ibid.* — Duæ sunt vitæ hominis in corpore, una ante mortem, altera post resurrectionem, S. Gregorius Mag., LXXVI, 561. — Resurrectio corporum certa, S. Hildefons., XCVI, 141-145, 504; Alcuin., CI, 52, 80, 1075; S Bruno CLIII, 408; S. Anselm., CLVIII, 401, 402, 538, 539, 613. — Resurrectio duplex, una a vitiis, altera in vitam æternam, S. Bruno Herbipol., CXLII. — De duplici nostra resurrectione, Guerricus abb., CLXXXIV, 144. — Resurrectio futura commendatur, S. Bernard., CLXXXIV, 167. — Resurrectio nostra est certa vel ad vitam vel ad damnationem, Vener Godefrid., CLXXIV, 606. — Probatur per legem naturæ, S. Bruno, CLXII, 209. — Dogma resurrectionis ex testimonio Job plenissime asseritur, S. Bruno Astens., CLXIV, 617, 618, 621; S. Gregorius Magn., LXXVI, 1080. — Sadducæi resurrectionem carnis negantes a Christo Domino confutantur, S. Bruno Astens., CLXV, 256. — Resurrectio corporum cum immutatione et immortalitate, Rupert., CLXX, 174, 175. — Resurgent boni et mali, S. Ivo Carnot., CLXI, 74, 972. — Ad omnes homines pertinet resurrectio, immutatio vero tantum ad sanctos, S. Greg. Magn., LXXV, 1080; S Hildefons., XCVI, 504; Ratherius, CXXXVI, 248; S. Anselmus, CLVIII, 584, 585. — Resurrectionis modus, Goffrid. abb., CLVII, 257; Werner. abb., *ibid.*, 939; Hugo a S. Victore, CLXXVI, 603.— De ordine resurgendi et qualiter aut qualia resurgent corpora, Wernerus abb., CLVII, 953; Hugo a S. Victore, CLXXVI, 604. — Resurrectionis nostræ species transfiguratione Domini exhibita, Goffrid. abb., CLVII, 212, 213. — Abortivi et monstra utrum resurgent et qualia, Hugo a S. Victore, CLXXVI, 602. — Qualitas corporum post resurrectionem, S. Gregor. Magn., LXXV, 1077.— Corpus erit spiritale non natura sed potestate, S. Anselm., CLVIII, 238, 239, 816, 817.

Qualia futura sint humana corpora post resurrectionem, Hugo a S. Victore, LLXXVI, 1178. (App.) — Resurgemus omnes in virum perfectum, S. Ivo Carnot., CLXI, 1012, 1013. — De ætate et statura corporum resurgentium, Petrus Lombard., CXCII, 943.— Magister Bandinus, *ibid.*, 1110. — Resurgemus ea ætate qua Christus mortuus est et resurrexit, *ibid.*, 201. — quod resurget quid quid fuit de substantia et natura corporis, *ibid.*, 946.— Omnes in eadem statura, Hugo a S. Vict., CLXXVI, 605. — Caro nostra resurget suis omnibus partibus tota, S. Hildefons., XCVI, 510; S. Bruno Astens., CLXV, 596. — Ibi qui nunc a bestiis comeduntur aut diversa laniatione truncantur resurgentes integritatem sui corporis obtinebunt, S. Hildefons., XCVI, 510. — Resurgent omnes tam magni corpore quam erant vel futuri erant ætate juvenili, *ibid.*, 505. — Contra eos qui asserunt terrena corpora incorruptibilia fieri et æterna non posse, S. Aug., XLI, 389, 390. — Gloria resurgentium diversa erit, Petrus Lombard., CXCI, 1684. — De corporum dotibus in beatis, Honorius Augustodun., CLXXII, 1168, 1169; S Bernard., CLXXXIII, 475; Guigo Carthus., CLXXXIV, 335. — Beatorum corpus erit plene subjectum spiritui, S. Aug., XLI, 802. — Pulchritudine præditus, *ibid.*, 781. — Incorruptione, id. XXXIII, 439. — Resurgent omnium sanctorum corpora omni felicitate gloria immortalitatis conspicua, etc., S. Hildefons., XCVI, 507; Haymo, CXVIII, 881. — In gloria resurrectionis corpus incorruptibile recipiunt, Vener. Godefrid., CLXXIV, 494.— Beatorum corpora in patria erunt sicut sol fulgentia, Hildebert. Cenoman., episc., CLXXI, 818. — Beatitudo consummatur resurrectione per conformitatem gloriæ Dei, S. Hilarius, IX, 876, 877. — Beatitudo etiam corporum merces bonorum operum, S. Aug., XLIV, 239. — Post resurrectionem sanctis in carne promissa est cœlorum ascensio, S. Hildefons., XCVI, 520; Ivo Carnot., CLXI, 1014.— Gloriæ status post resurrectionem, S. Bernard., CLXXXIII, 544, 545. — Gloria martyrum post resurrectionem major, S. Aug., XXXVIII, 1282, 1454. — Beatitudinis particeps erit corpus, S. Gregor. Magn., LXXVI, 918; Jonas Aurelian., CVI, 276; Hildebert. Cenoman., CLXXI, 707.— Resurrectionem absolutum in cœlo gaudium sequetur, Vener. Godefrid., CLXXIV, 293, 294, 314, 315. — Quomodo terrena corpora in cœlo maneant, Werner. abb., CLVII, 979; Hugo a S. Vict., CLXXVI, 1178 — In illa

resurrectione sic anima corpus vivificabit ut nullo egens alimento vivat perpetuo, S. Bruno Carthus., CLIII, 212. — An per corpus sancti visuri sunt Deum, S. Aug., XLI, 797. — Sancti visuri sunt Deum in ipso corpore, *ibid.*, 797; Raban. Maur., CXII, 125, 126. — Quidam dicunt Deum videndum per corpus spiritale, S. Aug., XXXIII, 719, 623. — Cum corpus spiritale habuerimus, videbimus Trinitatem, sive mente, sive mirabili modo, etiam corpore, *ibid.*, 460. — Dei substantiam, nec quolibet corpore glorificato, etiam ipsius Domini, videri posse confirmant Evodius et Augustin., S. Aug., XXXIII, 703, 704, 707. — Beati linguas et voces habebunt quibus divinas laudes depromant, *ibid.*, 580. — Omnia membra et viscera incorruptibilis corporis proficient laudibus Dei, Alcuin., CI, 54; Smaragd., CII, 679.

De resurrectione carnis, S. Bernard., CLXXXIII, 52. — De statu hominum post resurrectionem, Robert. Pullus, CLXXXVI, 988. — Poema de resurrectione corporum, Venerab. Hildebertus Cenoman. episc., CLXXI, 1715.

Caput VIII. — *Regni cœlorum sedes.*

Regni cœlorum sedes, S. Hilarius, IX, 882, 883. — Quæ sunt animarum post mortem habitacula usque ad ultimum judicii diem, id., XIV, 135, 936; Hugo a S. Victore, CLXXVI, 1179. — De diversis animarum receptaculis, Petrus Lombard., CXCII, 948. — Cœlum visibile non est habitatio digna Deo, S. Hilarius, IX, 668. — Non excluditur tamen publica de Dei sede opinio ut ei cœlum cœli thronus sit, *ibid.*, 669. — Æterna beatorum regio, *ibid.*, 257. — Quod ultra cœlum est, Deus cœli, S. Ambros., XVI, 1131, 1132. — Regnum Dei ubi intelligatur, S. Aug., XLIV, 518. — Ubi sit paradisus in quo beatorum animæ corporibus exutæ requiescunt, S. Hildefons., XCVI, 475. — Paradisus est ubi Christus est: et esse cum Christo est esse in paradiso, S. Anselmus, CLVIII, 935. — Cœlum est ibi ubi cessavit culpa; ubi flagitia feriantur, ubi nullum mortis est vulnus, S. Ambros., XVI, 450, 451. — Beatitudo vera non est hujus vitæ, S. Augustin., XXXII, 701; XLI, 433, 628, 631, 1106, 1363; XLII, 887. — Bona vita ubi quærenda, id., XXXVIII, 1106. — Beatitudo spectantium in hac vita tenetur, id. XLI, 631, 618. — Cœlorum regnum extra hoc corporeum cœlum, imo extra omnem locum, id., XL, 1012, 1020. — Neque corporeo cœlo sustentabuntur corpora sanctorum, *ibid.*, 1029. — Justi cœlum visibili excellentius, S. Prosper, LI, 527. — Regnum Dei est intra nos in spe, S. Petrus Chrysolog., LII, 598. — Cœlum quo raptus est Paulus, S. Aug., XLI, 1028; XXXIV, 482; S. Gregorius Magn., LXXV, 832, 925. — In Christum conspexit Stephanus, S. August., XL, 1028. — De Christi ascensione, astantibus apostolis et Maria, Raban. Maur., CXII, 1482.

Caput IX. — *Via ad cœlum.*

Via ad gloriam, S. Leo, LIV, 379, 393, 438. — Cœli porta ab Adam clausa jam patet, S. Aug., XXXIX, 2083. — Vitæ beatæ via latuit philosophos, lateret et nos nisi ipsa ad nos venisset, id., XXXVIII, 814. — Ad beatitudinem non invenitur via certa sine divina auctoritate, id., XLI, 600. — Vita æterna quomodo acquirenda, id., XLIV, 301, 302; S. Paulin. Nolan., LXI, 597; S. Ivo Carnot., CLXI, 483; Petrus Lombard., CXCI, 332, 332. — Quomodo homo efficitur beatus, Smaragd., CII, 680; S. Aug., XLII, 903. — Fuse loquitur de eo quod nos transmittit ad cœlum, S. Petrus Chrysolog., LII, 520. — Via electi euntis in cœlum describitur, S. Gregor. Magn., LXXV, 949. — Via eundi ad cœlum est Scriptura sacra, Rupert. abb., CLXVII, 365. — Compendiosa via ad cœlum vita monastica, S. Bernard., CLXXXIII, 595. — Regnum cœlorum quo pretio ematur, S. Aug., XXXIX, 2136. — Quam diverso pretio ematur, id., XXXVII, 1463. — Cœli via arcta, Marcus Cassinens., LXXX, 183; Alan. de Insulis, CCX, 529, 530. — Via ad cœlum malis augusta est, Rupert., CLXVIII, 1457, 1458; S. Benedict., LXVI, 232; S. Greg. Magn., LXXVI, 415, 416, 1274.

Merito suo sine Dei ope vitam æternam consequi homo non poterit, S. Hilar., IX, 563, 570. — Non excluso merendi officio, *ibid.*, 770. — Beatitudinem præmium quomodo dicitur dari in mensura, S. Bernard., CLXXXIII, 251. — Nullus nisi per gratiam valet vitam perpetuam consequi, S. Anselm., CLVIII, 720, 721; S. Bruno Astens., CLXIV, 817. — Beata vita nobis per misericordiam Dei præparatur, S. Hilar., IX, 403, 404. — Beatitudinis causa licet sit fidei meritum, maxima tamen est Dei misericordia, *ibid.*, 770. — A Dei misericordia per gratiam justificationis ædificatur, *ibid.*, 870, 871. — Vita æterna a Deo solo potest obtineri, S. Aug., XLI, 193, 194. — A diis frustra petitur, *ibid.*, 175, 183, 187, 189. — Cum Deus dat vitam æternam perficit quod justificans inchoavit, S. Fulgent., LXV, 159. — Æternæ vitæ meritum non apprehenditur nisi dono Dei, S. Aug., XXXIV, 419. — Beatitudo sanctorum et de munere misericordiæ et de retributione justitiæ, S. Prosper, LI, 359, 431. — Vita æterna habetur per gratiam Dei, S. Bruno, CLIII, 61. — Gratia nuncupatur, S. Aug., XXXIII, 881. — Retributio gloriæ misericordia dicitur in Scripturis, S. Fulgentius, LXV, 159. — Deus in glorificatione sanctorum præscivit gratiæ suæ opera, *ibid.*, 161. — Electio ad gloriam tota in Dei voluntate est, S. Bruno Astens., CLXIV, 373, 374. — Vita æterna est gratia pro gratia, Hildebert. Cenoman., CLXXI, 797; S. Aug., XLIV, 893. — Sancti ex benedictione Domini æternam percipiunt requiem, Angelom. Luxoviens., monach., CXV, 126. — Gloria sanctorum Deo debetur, S. Bernard., CLXXXIII, 837. — Quomodo Deus ad gloriam homines facit pervenire, S. Fulgentius, LXV, 157. — Electorum salutem operatur Deus tribus modis per creaturas, S. Bernard., CLXXXII, 1024, 1025. — Beatitudinis perfectæ unde nobis meritum sit, S. Hilar., IX, 522. — Nemo potest intrare in cœlum nisi per Christum, Rupert. abb., CLXVIII, 679, 680. — Vita bona et vita beata utraque in Christo et a Christo, S. Fulgent., LXV, 159 *et seqq.* — Ad beatitudinem via Christus, S. Aug., XXXVIII, 813; XLIV, 717. — Cœli benedictio in Christo, Rufin. Aquileiens., XXI, 530. — Ante Christi ascensionem flammea romphæa in paradisi janua erat ne illuc homini pateret accessus, Tertull., II, 747; S. Petrus Chrysolog., LII, 536. — Cœlestia claustra clausa erant antequam paradisi fores Christus cum latrone reseraret, S. Hieronym., XXIII, 1041. — Christus paradisi portam sanguinis effusione reseravit, S. Bruno Astens., CLXIV, 508.

Ignea paradisi via temperata ex aqua lateris Christi, S. Petrus Chrysolog., LII, 648. — In paradisum reditus nobis per Christum reformatus, S. Ambros., XVI, 1259. — A cœlo per Adam ejecti ad illud per Christum reducti, S. Petrus Chrysolog., LII, 619. — Visio Dei beatifica ab hominibus comparanda finis et scopus fuit totius dispensationis Christi in mundo, S. Maxim. Taurin., LVII, 628. — Christus venit ut nos cœlestes faceret, S. Bernard., CLXXXIII, 917. — Ad vitam æternam nemo perveniet nisi renascatur in Christo, S. Aug., XLIV, 121, 122. — Nisi Christo adhæreat, Vener. Godefrid. abb., CLXXIV, 381, 631. — Nisi Christi vocem audiat et sequatur, Beda Vener., XCIV, 246. — Nisi sit in corpore Christi, id est in Ecclesia, *ibid.*, 200. — Deus unus colendus ad beatitudinem obtinendam, S. Aug., XLI, 280. — Per regnum Domini ad regnum Dei Patris ascendimus, S. Hilar., IX, 882, 883. — Proximi tum regno Patris cum Filii erimus in regno, *ibid.*, 862, 863. — Nonnisi renatus vitam æternam habere potest, S. Ildefons., XCVI, 178. — Flumen trajiciendum venturis ad cœlum, vel baptismi, vel pœnitentiæ, vel passionis, Godefrid. abb., CLXXIV, 1018. — Pro spe futuræ beatitudinis regeneratio datur, S. Hildefons., XCVI, 159. — Apostolis, episcopis et sacerdotibus data est potestas ut non solum Ecclesiam sed et cœlos aliis aperiant, S. Bruno Astens., CLXIV, 214. — Gloria æterna hic paratur et quomodo, S. Petrus Chrysol., LII, 585. — Veram beatitudinem temporalis vita non obtinet, S. Aug., XLI, 453. — Vita præsens est via qua ad patriam tendimus, S. Greg. Magn., LXXVI, 279, 280, 1114; S. Petrus Damian., CXLIV, 859; Werner. abb., CLVII, 1106; Rupert. abb., CLXVII, 1483. — In tempore sic vivendum ut in æternitate vivatur, S. Aug., XXXIII, 490. — Felicitate terrena utendum ad æterna lucra, *ibid.*, 356. — Vita ista temporalis quomodo agenda ut perveniatur ad æternam, *ibid.*, 354. — Gloriæ cœlestis adipiscendæ tota est impendenda, S. Bernard., LXXXIII, 599. — Meritum ad gloriam, S. Hilar., IX, 770. — Ad terram promissam plures viæ sunt, *ibid.*, 775, 776; Alan. de Insul., CCX, 591. — Ad beatitudinem quinque gradus, *ibid.*, 250, 251. — Gradus ad regnum cœlorum, S. Chromatius episc., XX, 324-328. — Regnum cœleste quibus gradibus compleatur, S. Hilar., IX, 879. — Beatitudinis recuperandæ tria a Christo præscripta, S. Bernardus, CLXXXIII, 688. — Gradus cœli, tres: Paupertas, humilitas, charitas, Alan. de Insul., CCX, 216, 217. — Equi tres quibus evehimur ad cœlum, dolor ex pœnitudine, fervor ex religione, desiderium ex amore, S. Bernard., CLXXXIV, 1152. — In cœlum quomodo per varias distinctiones ascendat homo, S. Ambros., XIV, 1025. — Electorum profectus quatuor gradibus distinguitur, S. Bernard., CLXXXIII, 228. — De octo ascensionibus animæ, Werner. abb., CLVII, 978. — Beatitudinem exspectantium qui debeant esse mores, S. Hilarius, IX, 500.

Regnum cœlorum vim patitur, S. Gregor. Magnus, LXXVII, 1168; S. Hieronym., XXII, 424. — Regnum

CAPUT X. — *Sermones de cœlo.*

CAPUT XI. — *Homiliæ de cœlo.*

CAPUT XII. — *Expositio Psalmorum de cœlo tractantium.*

CAPUT XIII. — *Explanantur Evangelia de cœlo tractantia.*

Explanantur alia capita Scripturæ sacræ de cœlo.

In Orationem Dominicam.

Caput XIV. — *Tractatus de cœlo.*

Caput XV. — *De cœlo physice considerato.*

animantia, S. Hieronym., XXIV, 25, 215; Aurel. Cassiodor., LXX, 1042. — Cœli non sunt animati, S. Hilar., IX, 771, 772. — Cœlum an rotundum, Lactant., VI, 426, 955. — Cœlum affirmatur rotundum et in modum sphæræ volvitur, S. Hieronym., XXVI, 490; Alcuin., CI, 977. — Illud volvi quinam negaverint, Lactant., VI, 426, 955. Cœlorum conversione inenarrabilem harmoniam excitari quinam crediderunt, S. Ambros., XIV, 140, 922. — Cœlos stare non putandum ob firmamenti nomen, S. Aug., XXXIV, 272. — Cœlum aere toto firmatum portat aquas, nec portatur, S. Petrus Chrysolog., LII, 481. — Cœli firmitas indemutabilis, S. Hilar., IX, 757, 758. — Cœlum multipliciter majus quam terra, S. Ambros., XIV, 948. — Cœlestia spatia quam sint terrestribus latiora, obscurum, S. August., XXXVIII, 1262. — Cœlum æreum sterilitatem sonat, S. Ambros., XVI, 12. — Cœlo non est ex quatuor elementis secundum Aristotelem, Dionysius Exiguus, LXVII, 587. — Cœli locum igni tribuit Plato, S. Aug., XLI, 236. — Cœlum principium operis mundani, S. Ambros., XVI, 1131, 1132. — Cœlum quod Deus primum condidit, invisibilia omnia significantur, S. Aug., XXXV, 2218. — Cœlum quale cum mundo creatum, Raban. Maur., CVII, 444. — Cœlum cœli an fuerit vacuum, *ibid.*, 445.

De numero cœlorum non constat, S. Hilar., IX, 772; S. Ambros., XIV, 146. — Nec certum an id Paulus sciverit, S. Hilar., IX, 772. — Utrum firmamentum sit quod in superioribus cœlum appellavit Deus an aliud, et sint duo cœli an plures, S. Ambros., XIV, 146. — Sunt qui cœlum unum esse dicunt, *ibid.* — Alii innumeros cœlos et mundos esse asserunt, *ibid.* — Cœli dicuntur pluraliter sed singulariter intelliguntur, S. Hieronym., XXIV, 25. — Cœli tres, Rupert., CLXXIX, 1237. — Cœli tres historialiter et tres significative, S. Aug., XLI, 1028. — Plures cœli, S. Hilarius, IX, 772; S. Ambros., XIV, 126, 127, 146. — Cœlos 365 ab angelis institutos docuit Basilides, Tertull., II, 62; S. Aug., XLII, 26.

Alii septem, alii octo, alii novem, vel etiam decem perhibent cœlos, S. Aug., XXXIV, 478. — Primum, secundum, tertium cœlum, corporale, spirituale et intellectuale significat, *ibid.*, 483. — Cœlum primum circumfusi Dei accensum virtute, S. Hilar., IX, 772. — Cœlum inclinatum, *ibid.*, 852. — Cœli a Deo rationabiliter temperati, *ibid.*, 772. — Visibilis cœli obsequium Dei Verbo, *ibid.*, 576, 777. — In cœlum os suum ponunt qui criminum auctoritates nativitatis putant quadam necessitate deferri, S. Ambros., XIV, 134, 842. — Cœlum incorruptibile putatur et præterit, S. Ambros., XVI, 1132. — Cœlos aerios diluvio periisse quomodo intelligendum, S. Aug., XXXIV, 279. — Cœli perierunt per diluvium et peribunt, Petrus Lombard., CXCII, 409, 410. — Cœli an omnes perituri, id., CXCI, 914. — Cœli qui et quomodo peribunt, Hugo a S. Victore, CLXXV, 614. — Cœlum et terra quomodo transibunt in die Judicii, S. Hieronym., XXVI, 180, 181; Alan. de Insulis, CCX, 527. — Virtutes cœlorum movendæ quomodo, Vener. Godefrid., CLXXIV, 52. — An perituri sunt in conflagratione novissimi Judicii, S. Aug., XLI. — Cœli quinam igne perituri sint disceptatur inter doctos, id., XXXVII, 1313. — Quidam quotidie in cœlo ruinas fieri mentiuntur, S. Hieronym., XXVI, 45. — Cœlum et terra non peribunt, id., XXIV, 486, 644. — Deus cœlos non dicit interire sed replicari, *ibid.*, 370. — Cœli et terra veterascent et peribunt non ut non sint sed ut aliter sint, S. Prosper, LI, 283, 284. — Ut sint in melius, Vener. Beda, XCII, 26, 104, 265; S. Paschasius Radbert., CXX, 825, 826, 828. — Cœlum et terra specie transeunt, in sua natura semper servabuntur, S. Gregor. Mag., LXXVI, 16; Taio Cæsaraug., LXXX, 749. — Quomodo cœlum fiet novum post judicium, S. Aug., XLI, 682, 684. — Finito judicio incipiet esse cœlum novum et terra nova, S. Hildefons., XCVI, 518; Ivo Carnot., CLXI, 1014. — Claritas cœlorum et terræ post judicium universale futura et quanta, Vener. Godefrid., CLXXIV, 54. — In cœlo novo et terra nova non omnes resurgentes sed sancti futuri sunt, S. Hildefons., XCVI, 519.

Cœlorum et mundi situs, S. Hilar., IX, 774. — Quæstiones variæ de figura cœli, S. Aug., XXXIV, 270. — De motu, *ibid.*, 271. — Quid sit Deum extendisse cœlos, S. Greg. Mag., LXXV, 863, 864. — De initio mundi vel creatione cœli et terræ, S. Columban., LXXX, 718; Raban. Maur., CVII, 334. — Quæ sit cœli natura, *ibid.*, 634; S. Ambros., XIV, 132. — In quo Deus fecisse cœlum intelligendus sit, *ibid.*, 127. — Quænam sint sphæræ cœlestis, situs, motus, cursus, celeritas. Quæ sit axis cœlestis, Isidor. Hispalens., LXXXII, 171. — Quænam sint cœlestes poli, cardines, convexa, januæ, gemina cœli facies, quatuor cœli partes, quisque cœli circuli, *ibid.*, 172. — Quinam sint cœli septem planetæ et eorum conversiones, id., LXXXIII, 985. — Quid audiatur per vocem firmamentum, Vener. Beda, XC, 197. — Quæ sit varia cœli altitudo, *ibid.*, 199. — Quodnam sit superius cœlum, *ibid.*, 200. — Quid intelligatur per cœlestes aquas, *ibid.*, 201. — Quid significet cœli arcus, *ibid.*, 110.

Quid sentiendum de tertio cœlo quo raptus est Paulus, S. Aug., XXXIV, 453. — Apostolus nescire potuit an extra corpus paradisum viderit, an viderit in extasi, *ibid.*, 455. — An apostolus certus sit se vidisse tertium cœlum, incertus quomodo illud viderit, *ibid.*, 456. — An vere tertium fuerit cœlum quo raptus est Apostolus, S. Aug., XXXIV, 456; Petrus Lombard., CXCII, 410. — Sententia quorumdam de tertio cœlo, S. Aug., XXXIV, 478, 481.

CXXIX.

INDEX DE INFERNO.

LOGICE EXPONENS QUÆCUNQUE DIXERE PATRES DE ILLIUS EXSISTENTIA, DE PŒNIS DAMNATORUM, ET DE ILLARUM ÆTERNITATE.

MONITUM.

Infernus damnatorum est infima regio terræ, sive carcer teterrimus et obscurissimus, ubi reproborum animæ, Dei visione in æternum privatæ, perpetuo et inexstinguibili igne cum diabolo et angelis ejus torquentur; quod est de divina et catholica fide. Itaque in hoc Indice vicissim agimus : — I. De inferni exsistentia. — II. De pœnis damnatorum variis. — III. De istarum pœnarum æternitate. — IV. De inferni loco et nominibus. — V. De inferorum vitatione; de his SS. Patrum sententias revocantes.

I. — Inferni exsistentia.

1. *Probatur Scriptura sacra.* — Ignis paratur diabolo et angelis ejus, S. Ambr., XV, 1228. — Textu Isaiæ asseritur infernus, S. Hier., XXIV, 634. — Inferni exsistentia ex textu evangelico asserta, S. Cæsar. Arelat., LXVII, 1080. — Inferni pœnæ ex Evangelio assertæ, S. Paulinus, LXI, 685 *et seqq.* — Exsistentia inferni ex Scriptura hausta, S. Leo Mag., LIV, 1126. — Christus in Evangelio gehennam minatur, Bed. Ven., XCII, 778. — Isaias exsistentiam inferni docet, Rab. Maur., CXI, 279. — Duplici Deuteronomii textu probatur infernus, Robertus Pullus, CLXXXVI, 820. — Dogma inferni textu S. Matthæi innixum, *ibid.*, 999. — Testimonia prophetarum de damnatione impiorum, Petrus Blesensis, CCVII, 869. — Veritas de inferno in Scriptura continetur, Helinandus, CCXII, 530.

2. *Probatur a Sanctis Patribus.* — Christiani injustis

pœnam sempiternam pollicentur, Minucius Felix, III, 268. — Christiani ignes prædicant et timent, *ibid.*, 272. — Deus paravit cœlum, sed paravit et tartarum, S. Cyp., IV, 314. — Duplex via, ad cœlum et ad infernum, Lact., VI, 644.—In docendo inferno Zeno cum sacris Libris congruit, *ibid.*, 761. — Beati in hac vita, miseri in futura, *ibid.*, 769. — Ignis divinus impios cremabit et recreabit, *ibid.*, 802. — Excipit nos statim a morte ultor infernus, S. Hil., IX, 290.—Impii resurgentes ad pœnam redeunt., *ibid.*, 491. — Alii resurgent in confusionem, alii in gloriam, *ibid.*, 492. —Malorum requies in infernis, S. Amb., XVI, 40, 41. — Justitiæ præmia, sceleri gehenna, Aquilinus Juvencus, XIX, 142. — In visione patuit infernus, Rufinus, XXI, 429. — Pœna impiorum in præsenti et in futuro, *ibid.*, 875. — Qui negat infernum sentiat quod negavit, S. Hier., XXXIII, 428. — Infernus locus impiorum post mortem, S. Aug., XXXVI, 93. — Exclusis a cœlo pœna gehennalis, id., XXXVIII, 962. — Qui volentes peccarunt, nolentes cruciabuntur, id., XXXIII. 562. —Deus æternis tenebris punit malos, id., XXXVI, 998.— De tribus habitaculis : mundo, regno Dei, inferno, S. Patricius, LIII, 831. — Sunt post mortem quædam pœnæ non purgatoriæ, Eugyppius, LXII, 789. — Peccatores homines habet incendere infernus, S. Cæs. Arel., LXVII, 1080. — In exsistentiam inferni argumentum, Cassiod., LXX, 85. — Inferni exsistentia, S. Greg. Mag, LXXI, 542. — Damnati hominis domus est infernus, id., LXXIX. 177. — Deus peccatoribus supplicia rependit, Paulus Diaconus, XCV, 1215.—De ovibus et hœdis, *ibid.*, 1215, 1216, 1217. — Mali mittentur in caminum ignis, *ibid.*, 1333. — Infernalium flammarum professio, Hincmarus, CXXV, 542. — Animæ electorum in cœlo, iniquorum in inferno, Burchardus, CXL, 1059. — Infernus locus tormentorum, Wernerus, CLVII, 1015. — De duplici civitate, Honorius Aug., CLXXII, 1095. — De duplici ordine salvandorum et damnandorum, Robertus Pullus, CLXXXVI, 1005.

3. *Probatur testimoniis paganorum.* — Gehenna etiam apud paganos fuit, Tert., I, 520. — Plato infernum docuit, Arnob., V, 854. — Vultur Tityi inferni testimonium, Lact., VI, 802. — Inferni pœnæ fabulis poetarum expressæ, S. Paulinus, LXXI, 685 *et seqq.* — Quidquid a poetis de inferno fictum est, fabula, Helinandus, CCXII, 550.

II. — Inferni pœnæ.

1. *De pœnis inferni in genere.* — Variæ pœnarum inferni picturæ, Minucius Felix, III, 348, 349 ; S. Cyp., IV, 798, 799; S. Hil., IX, 354, 1290; S. Amb., XVII, 682, 692, 761, 762, 1003; S. Eucherius, L, 853 *et seqq.*; S. Bened., LXVI, 237; Cassiod., LXX, 1503; LXXIII, 860, 861; S. Greg. Mag., LXXV, 914; Beda Vene.., XCII, 547; XCIV, 501, 504; Alcuinus, CI, 831, 832; Hetton, CV, 773, 774; Joannes Scotus, CXXII, 971; S. Petrus Dam., CXLIV, 828; CXLV, 429; S. Bern., CLXXXIII, 664; Goffridus, CLVII, 185; Eadmerus, CLIX, 660; Herveus, CLXXXI, 1637; Ælredus, CXCV, 420, 421, 422; S. Hildegardis, CXCVII, 387 *et seqq.*, 901; Petrus Cantor., CCV, 358 *et seqq*; S Martinus Leg., CCVIII, 147. — Damnandorum tormenta, S. Amb., XVII, 652, 761, 762. — Damnatis mors, luctus, fletus, stridor, fames, *ibid.*, 918. — Damnatio est sæva, Aquilius Juvencus, XIX, 38. — Infernus locus suppliciorum, S. Hier., XXIV, 218, 219. — Torcular ponitur pro supplicio peccatorum, *ibid.*, 612. — Si stilla furoris Dei tam gravis, quid omnis imber, id., XXIX, 753. — Gehennæ duplex pœna, id., XXX, 516; S. Aug., XXXVI, 686. — Gehennæ metu martyres roborati sunt, S. Aug., XXXVI, 526. —Acriores pœnæ post resurrectionem, id., XXXVIII, 1153. — Pœnis infernalibus nihil comparari potest, id., XL, 342. — Inferni pœnæ, id., XXXIX, 2212, 2213; XL, 1064, 1280, 1333, 1336. — Inferni mala et regni Dei bona comparantur, id., XL, 991. — Circa damnatorum pœnas variæ sententiæ, id., XLI, 731, 732. — Quam graves pœnæ gehennales, id., XL, 821, 993, 1186, 1200. — Tantum supplicium, quantum præmium, S. Eucherius, L, 853, 854. — Reprobi interius et exterius torquentur, S. Greg. Mag., LXXV, 753. — Inferni pœnæ nec transitoriæ, nec phantasticæ, *ibid.*, 911.— Ex flagellis sanctorum in vita colligitur pœna reproborum in inferno, *ibid.* — Dolor in inferno quantus, *ibid.*, 826. — Pœna dæmonum, eadem reproborum, Taio., LXXX, 916. — Pœna gehennæ duplex, *ibid.*, 983 — Inter hujus vitæ et futuræ miserias grandis discretio, S. Isid. Hispalens., LXXXIII, 597. — Locus ubi mittitur stercus, typus inferni, Beda Ven., XC, 1179, 1180. — Reprobi fatigantur tormentis, id., XCVI, 501. — De variis suppliciis reproborum, Jonas Aurel., CVI, 273 *et seqq.* — Ad comparationem gehennæ parva et omnis pœna præsens, Rab. Maur., CIX, 1051. — Damnandorum cruciatus qualis futurus, id., CX, 1159, 1620. — Pœnarum inferni gravitas, id., CIX, 1048 *et seqq.* — Inferni pœnas nulla vox exponere, nullus sermo explanare potest, Haymo., CXVIII, 952 *et seqq.* — Duplex in inferno pœna, *ibid.*, 946; S. Paschasius, CXX, 868. — Pœna peccatoribus constituta, Hincmarus, CXXV, 154, 158. — In inferno inenarrabilia tormenta, Ratherius, CXXXVI, 458. — Nihil in inferno quod non sit maximum damnum, *ibid.*, 620. — Tam terribilis damnatio, ut illius visio in judicii purgatoria erit electis, Burchardus, CXL, 1052. — Damnatorum cruciatus, S. Petr. Dam., CLXV, 475. — Pœna inferni atrox, *ibid.*, 982. — Supplicii impiorum quadruplex genus, Radulphus Ardens., CLV, 1561. — Impiorum in inferno cruciamenta, id., CLVI, 30, 676, 677. — Infernus pœnis redundat, Wernerus, CLVII, 922, 1008. — Varietas pœnarum pœnam supremam in inferno conficit, *ibid.*, 1058. — Damnatio quatuordecim miseriæ, Eadmerus, CLIX, 628. — Nulla terræ pœna cum inferno comparari potest, S. Bruno, CLXIX, 249. — Stultitia humana et inferni tormenta, Honorius Aug., CLXXII, 1099. — Novem in inferno pœnæ, *ibid.*, 1159, 1160; S. Bern., CLXXXIV, 1058 *et seqq.*; Alanus de Insulis, CCX, 250. — Varia de inferno, Robertus Pullus, CLXXXVI, 833 *et seqq.*, 1008. — De qualitate tormentorum inferni, Hugo de S. Vict. CLXXXI, 589. — Infernus terribilis locus, S. Bern., CLXXXIII, 891; CLXXXIV, 1058. — Impii diversis pœnis torquebuntur, Hugo Roth., CXCII, 1112. — Si homo videret pœnas inferni, ibidem terrore moreretur, S. Stephanus Gaud., CCIV, 1105. — Inferni dolores specie triplices, Thomas Cist. CCVI, 69; Alanus de Insulis, CCX, 250. — Infernus et ejus cruciatus, Thomas Cist., CCVI, 855. — De ineffabili angustia damnatorum, Innoc. III, CCXVII, 739.

2. *De pœnis inferni specialim sumptis.* — In inferno est supplicium ignis, Tert., I, 520, 527, 528, 1247; S. Hil., IX, 571; Julius Firmicus, XII, 1041; S. Amb., XVII, 891; S. Gaudentius, XX, 940; S. Hier., XXIV, 482; XXV, 115, 1214; XXX, 540; S. Aug., XXXVI, 814; XLI, 214, 691, 723, 724; XXXVI, 686, 687, 688; XL, 1024; S. Cæs. Arel., LXVII, 1080; Cassiod., LXX, 1302; S. Gregor. Magn., LXXV, 912, 915, 1098, 1198, 1410; LXXVII, 321, 365, 372; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 947; LXXXVIII, 597; Beda Ven., XCI, 178, 1347; XCII, 227; XCIV, 533; Alcuinus, C, 453; CI, 251; Smaragdus, CII, 548; Raban. Maur., CX, 350; Walafridus, CXIV, 82; Haymo, CXVII, 1410, 1180; S. Paschasius, CXX, 868; Joannes Scotus, CXXII, 456; Hincmarus, CXXV, 296; S. Odon., CXXXIII, 278; Burchardus, CXL, 1047, 1050; S. Petrus Damian., CXLIV, 702; CXLV, 439; Guibertus, CLVI, 674; Wernerus, CLVII, 1015, 1059; Eadmerus, CLIX, 634; S. Bruno. CLXIV, 622; Hugo de S. Vict., CLXXV, 753; CLXXVII, 589, 590; Herveus, CLXXX, 590, 591; Garnerus, CXCIII, 558; Petrus Blesensis, CCVII, 645; S. Martinus Leg., CCVIII, 58; Innoc., CCXVII, 739.— In inferno mors indeficiens, Tert., I, 527, 528; Lact., VI, 321; S. Aug., XLI, 658, 666, 675, 877; XL, 274, 285; Cassiod., LXX, 315; S. Greg. Mag., LXXV, 1092; LXXVII, 321, 405; S. Hildefonsus, XCVI, 145; Haymo, CXVII, 1112, 1185; CXVIII, 918, 952; Radulphus Ardens., CLV, 2002; Wernerus, CLVII, 925; Eadmerus, CLIX, 629, 634; S. Bern., CLXXII, 863. — In inferno servitus, Tert., II, 657; S. Aug., XXXIII, 562; S. Greg. Mag., LXXVI, 1290, 1297; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 598, 947; Smaragdus, CII, 490; Haymon., CXVIII, 951; S. Paschasius, CXX, 748; Burchardus, CXL, 1851; S. Petrus Damian., CXLIV, 702; Eadmerus, CLIX, 631, 641; Petrus Blesensis, CCVII, 706. — Quid in inferno fletus et stridor dentium, S. Ambros., XVII, 683; Aquilius Juvencus, XIX, 216, 146; S. Hier., XXVI, 161, 1261; S. Maximus Taur., LVII, 781, 782; S. Greg. Mag., LXXVI, 1290; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 946; Beda Ven., XCII, 96, 509; Paulus Diaconus, XCV, 1564; S. Julianus Tolet, XCVI, 507; Druthmarus, CVI, 1375; Rab. Maur., CVII, 859; CX, 457; Walafridus, CXIV, 505; Haymon., CXVIII, 725; S. Paschasius, CXX, 748; Guibertus, CLVI, 674; Wernerus, CLVII, 1057, 1058; S. Bruno Segn., CLXV, 255. — In inferno vermes, S. Hier., XXIV, 219; XXX, 617; S. Aug., XLI, 694; S. Isidor., Hisp., LXXXIII, 946; Beda Ven., XCII, 227; XCIV, 501; Rab. Maur., CIX, 587; CXI, 246; S. Odon., CXXXIII, 521; Guibertus, CLVI, 676; Eadmerus, CLIX, 641; Herveus, CLXXX, 590, 591. — De tenebris inferni, S. Aug., XXXVI, 94; Eugyppius, LXII, 889; S. Laurentius Novar., LXVI, 115; S. Greg. Mag., LXXVI, 912, 914; Smaragd., CII, 490; Druthmarus CVI, 1375; Haymon., CXVII, 1185; S. Paschasius, CXX, 748; S. Bruno Segn., CLXV, 255; Hugo de S. Vict., CLXXV, 638; Innoc. III, CCXVII, 739, 911. — In inferno societas dæmonum, S. Amb., XVII, 911,

III. — ÆTERNITAS INFERNI.

bus æterna damnatio, Valafridus, CXIV, 746.—Peccatoribus damnatio perpetua, Haymon, CXVII, 1078.—Æternitas pœnarum variis rationibus stabilita, *ibid.*, 1110, 1111. — Reprobi immortales, *ibid.*, 1189.—Infernus nunquam dicit: sufficit, *ibid.*, 1191. — Sine fine sunt tormenta malorum, id., CXVIII, 947. Angeli vel dæmones animas sine permutatione retinent, *ibid.* 948. — Nulla post mortem utilis pœnitentia, *ibid.* 951. — In æternitatem pœnarum argumenta, S. Paschasius, CXX, 868. — In inferno æterna perditio et supplicia. Ratherius, CXXXVI, 214, 240, 716, 745.—Pro valde malis inutilia adjumenta, Burchardus, CXL, 1044. — Anima inferni *beate esse*, sed non *esse* perdet, *ibid.*, 1044, 1047. — De inferno nullus ascensus, *ibid.*, 1045. — Damnatis finis sine defunctu, *ibid.*, 1047. — Damnatis clausa spes salutis, S. Petrus Dam., CXLIV, 858. — Damnatio perpetua, S. Bruno, CLII, 903. — Pœnæ post mortem æternæ, Radulphus Ardens, CLV, 1934. In inferno nulla pœnitentia, Guibertus, CLVI, 610. — Damnati interminabiliter et invariabiliter in tormentis. Wernerus, CLVII, 1058; Eadmerus, CLIX, 643. — Anima peccatrix æterne misera, S. Anselmus, CLVIII, 217. — Æterna damnatio impios cruciabit, S. Bruno, CLXIV, 605. — Malis post mortem æternum supplicium. Honorius Aug. CLXXII, 1081.—Damnatis clausa misericordia, *ibid.* 1161. — Infernus insaturabilis, Ven. Godefridus, CLXXIV, 1105. — Deus impios æternaliter punit, Herveus, CLXXX, 252; S. Bern. CLXXXII, 838; CLXXXIII, 1146 —Ignis inferni æternus, non tamen ut Deus, P. Lombardus, CXCI, 1531.—Plaga mortis æternæ insanabilis, Ælredus, CXCV, 421 et 422. — In peccato moriens æterne cruciatur, S. Martinus Leg., CCVIII, 669. — Testimonia de suppliciis æternalibus, Innoc. III, CCXVII, 742.— De inutili pœnitentia damnatorum, *ibid.*, 737.

3. *Refutantur errores et solvuntur quæstiones.* — Ignis æternus juxta Origenem, S. Hier., XXIII, 428, 429, — Refutantur æternitatem pœnarum negantes, id., XXV, 246. — An futurum sit ut aliquando pœnæ damnatorum mitigentur, S. Aug., XXXVII, 1406. — Damnatis quibusdam precibus Ecclesiæ pœna mitigata, id., XL, 283 not. — Quomodo damnatorum dolor non finiet, id., XLI, 658. — Error Priscillianistarum de æternitate pœnarum, id., XLII, 668, 672. — Ignis infernus non est æternus sicut Deus, *ibid.*, 563. — Ignis æternus non est malus, *ibid.* — Refelluntur plures de æternitate pœnarum errores, id., XLI, 752, 733. — Cur pœna æterna dura et injusta videtur, *ibid.*, 726. — Quam justæ sint pœnæ æternæ, id., XL, 1128. — Deliramentum Origenis circa pœnarum æternitatem, Gennadius Massil, LVIII, 983. — An possint corpora in ustione esse perpetua, Eugyppius, LXII, 783, 784. — Refutantur contendentes omnes catholicos per ignem salvandos, *ibid.*, 790. — An justitiæ sit, ut non sint longiora tempora pœnarum, quam fuerint peccatorum? *ibid.*, 787, 788. — In quo pœna æterna injusta videtur? *ibid.*, 788. — Diluitur objectio ex Scriptura hausta, *ibid.*, 790 *et seqq.* — Exemplis variis explicatur pœnarum æternitas, Cassiod., LXX, 1302. — Pœna æterna quam justa, S. Greg. Magn., LXXVI, 738. — Culpa transitoria sine fine puniri potest, *ibid.* 738; LXXVII, 404. — Quo fine reprobi semper ardebunt, id., LXXVII, 404. — Si æternitatem minatus est Deus, tantum ut peccatores compescat, *ibid.*, 401; Haymon, CXVIII, 911, 947. — Pœna æterna, quia quantum fieri potest æterna culpa, Ven. Beda, XCIII, 464; Paulus Diaconus, XCV, 1219. — Cur æternus ignis, Druthmarus, CVI, 1471. — Pœnarum æternarum aspectu electi ad gratias Deo agendas incitabuntur, Raban. Maur., CXI, 728. — Reprobi æterne puniti, quia voluntate æterna peccant, Haymon, CXVII, 1110. — Refutatur error Origenis circa pœnam æternam, id., CXVIII, 204. — Confutantur qui fideles in Christo ab inferno liberari credunt, *ibid.*, 935, 936. — Non injustum culpam cum fine commissam sine fine puniri, *ibid.*, 947. — Contra quosdam errores responsio, Burchardus, CXL, 1040. — Pœnæ æternæ finis proponitur, *ibid.*, 1040. — Refutantur Christianis promittentes a damnatione liberationem, Ratherius, CXXXVI, 214. — Animæ gehennæ dominicis diebus refrigerio fruuntur, S. Petrus Damian, CXLV, 427. — Monachus in inferno damnatus, et postea liberatus, *ibid.*, 429. — In æternitate pœnarum relucet justitia Dei, id., CXLVI, 72. — Exemplo bovis pascentis explicatur pœnarum æternitas, Radulphus Ardens, CLV, 2002. — Quare qui temporaliter peccarunt, æterne punientur, Rupertus, CLXVII, 1823. — Non credas Origeni, Ven. Guibertus, CLXXI, 429. — Quo sensu nocte et die cruciabuntur reprobi, Hervæus, CLXXXI, 526. — Pœna cur æterna? S. Bernardus, CLXXXII, 1010 *et seqq.* —Potestne aliquando damnatus beari? Robertus Pullus, CLXXXVI, 1128. — Quidam credunt sublevari posse pœnas inferni, *ibid.*, 1018.—Cur reprobi nunquam liberabuntur a pœnis, Innoc. III, CCXVII, 741.

IV. — De inferni loco et nominibus.

1. *Inferni locus.* — Infernus sub terra est, S. Hier., XXIV, 163; XXVI, 498; XXX, 832. — Ex Scriptura infernus in medio terræ, id., XXV, 1133. — Inferni locum nemo novit, S. Aug., XLI, 682. — Inferi sub terris sunt, id., XXXII, 640.—Infernum duplex, superius et inferius, id., XXXVII, 1093, 1094. — De multiplici inferno, Eugyppius, LXII, 710, 711. — Mali divitis narratione patet infernum sub terris esse, *ibid.*, 711.—Infernus sub terris, Cassiod., LXX, 615. — Ubi esse infernus credendus sit? S. Greg. Magn., LXXVII, 400. — De loco infernorum, Taion., LXXX, 974; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 946. — Ex Scriptura probatur infernus sub terra situs, S. Julianus Tol., XCVI, 478. — Locus inferni omnes fugit, *ibid.*, 517. — Infernus in medio terræ, Raban. Maur., CXI, 728. — Infernus est in aere inferiori, Joannes Scotus, CXXII, 619. — Locus inferno non est, *ibid.*, 971. — Quæstiones subtiles de loco inferni, *ibid.*, 964 *et seqq* — Animæ impiorum sub terra cruciantur, Radulphus Ardens, CLV, 1553; Wernerus, CLVII, 1008. — De loco pœnarum, Hugo de S. Vict., CLXXVI, 586.

2. *Inferni nomina.* — Infernus dicitur *carcer*, S. Hil., IX, 836. — Dicitur *chaos*, *torrentes flammæ*, id., X, 570. — Damnatio vocatur *vinum iræ Dei*, S. Amb, XVII, 894. — Infernus vocatur *lacus*, S. Hier., XXIV, 221. — Infernus dicitur *animal anima gaudens*, *ibid.*, 85. — Inferno nomen *flammæ spirituales*, S. Aug., XXXV, 2258. — Infernus *æterna mors*, S. Leo, LIV, 191. — Infernus dicitur *civitas munita*, Cassiod., LXX, 780; S. Bruno, Carth., CLII, 1216. — In Scriptura infernus *umbra mortis* dicitur, Cassiod., LXX, 624. — Infernus, cur *terra*, cur *lacus*, S. Greg. Mag., LXXV, 911. — Infernus *terra miseriæ et tenebrarum*, id., LXXV, 912. — *Gladii* nomine æterna damnatio designatur, id., LXXVI, 726. — Infernus *Assyrius* nominatur, *ibid.*, 726. — Infernus *terra oblivionis*, S. Isid., Hisp.; LXXXIII, 916. — Unde dictus sit *infernus*, S. Julianus Tol., XCIV, 478. — Gehennæ etymologia, Smaragdus, CII, 405; Rab. Maur., CX, 360. — De variis nominibus inferno a Scriptura collatis, S. Agobardus, CIV, 281. — Unde *tartarus*, unde *infernus*, Rab. Maur., CXI, 374, 374; CXII, 1159.— Infernus *profundum*, *erebus*, *cocytus* vocatur, Rab. Maur., CXI, 375, 374. — Gehennæ vocis origo et etymologiæ, Valafridus, CXIV, 93; Haymon, CXVIII, 913. — Infernus *stagnum ignis* vocatur, Haymon, CXVII, 1180. — Cur infernus dicitur ᾅδης, λύπη, ἄχος, Joannes Scotus, CXXII, 971. — *Inferni* vocis etymologia, S. Bruno, CXLII, 72. — Inferi sub imagine *crocodilis* expressi, S. Petrus Dam., CXLV, 171. — Infernus vocatur *profundissimus*, S. Bruno, CLXIV, 613, — Cur infernus dicitur *lacus et carcer?* Herveus, CLXXXI, 238. — Infernus Evangelio per voces *hiems*, *nox*, designatur, id., LXXXI, 24.

V. — De inferni vitatione.

Inferni pœnas qui luant, Tert., I, 555. — Recordemur ignem gehennæ æternum prædicari in pœnam æternam, id., II, 845. — Exhortatio ad salutem per inferni formidinem, S. Cyp., IV, 561. — Ut carere inferis possis, ad alta et cœlestia suspensum pectus attolle, *ibid.*, 556. — Pœnitentia hic agenda, ne ad supplicia æterna servemur, S. Amb., XIV, 1015. — Quos in æternum perdere posset, Deus beneficiis invitat, id., XVII, 252.— Christus seras inferni januasque confringit, *ibid.*, 674. — Indesinenter meditandum æternæ damnationis supplicium, *ibid.*, 761. — Eleemosynæ æternum ignem exstinguunt, *ibid.*, 1065. — Vivida hortatio ad vitanda inferni supplicia, *ibid.*, 1003. — Meditatio gehennæ fructuosa, Bachiarius, XX, 1052.—Pensenda sunt ignis æternus et vermis immortalis, Zacchæus, *ibid.*, 1129. — Christus delevit chirographum quod diabolo et angelis ejus feceramus, S. Hier., XXIV, 514. — Audienda ventura supplicia ut vitentur. id., XXV, 1017. — Quænam portæ inferi, S. Hier., XXVI, 118. — Qui non moritur sæculo supplicia luet., S. Aug., XXXVI, 26. — Quis non bibat tribulationis temporalis poculum, metuens ignem gehennarum, S. Aug., XXXVI, 815. — Pœnæ æternæ erunt animæ, quæ vel una hora vixit ab obligatione peccati non soluta, id., XL, 764. — Æternorum suppliciorum timor ingeritur, id., XXXIX, 1805. — Ad inferni vitationem exhortatio, S. Eucherius, L, 1210; S. Petrus Chrysologus, LII, 542. — Ministris prædicandus ignis æternus, S. Prosper Aquit, LI, 415. — Venia erga fratres pœnam vincit, id., LII, 574. — De inferno cogitandum, ut carnalia, blandimenta refrenentur

CXXX.

INDEX DE PURGATORIO,

ORDINE LOGICO REFERENS SS. PATRUM SENTENTIAS DE ILLIUS EXSISTENTIA ET PŒNIS, AC PROINDE OSTENDENS DE HOC DOGMATE PERPETUAM ECCLESIÆ CATHOLICÆ CONSENSIONEM.

—

MONITUM.

Purgatorium est locus doloris, in quo justorum animæ luunt pœnas suis peccatis debitas, donec ab iis penitus mundatæ, transeant ad societatem beatorum. Fide divina et catholica credimus purgatorium esse, et animas ibi detentas fidelium suffragiis, maxime altaris sacrificio, adjuvari posse. In hoc igitur Indice vicissim tractamus. — I. De exsistentia purgatorii. — II. De illius pœnis. — III. Quænam peccata in purgatorio delenda. — IV. An et quomodo sublevari possunt animæ in Purgatorio, detentæ. — V. De relationibus inter Ecclesiam patientem et Ecclesiam triumphantem. — VI. Quisnam defunctorum status respectu vivorum, etc.

CAPUT I. — DE EXSISTENTIA PURGATORII.

Probatio directa ex Scriptura sacra a SS. Patribus deducta.

CAPUT II. — DE PURGATORII PŒNIS.

I. — *De pœnis in genere.*

II. — *De igne purgatorio.*

III. — *De Purgatorii pœnarum gravitate.*

IV. — *De pœnarum Purgatorii duratione. — Eo major quo majora peccata.*

CAPUT III.— QUÆNAM PECCATA IN PURGATORIO DELENDA SUNT.

I. — *Peccata minuta.*

II. — *Reliquiæ peccati.*

CAPUT. IV. — QUOMODO SUBLEVARI POSSUNT ANIMÆ IN PURGATORIO DETENTÆ.

I. — *Per Missæ sacrificium et orationes Ecclesiæ.*

II. — *Pro defunctis supplicare consueverunt fideles.*

1430, 1465, 1472, 1475, 1477; Marbodus, CLXXI, 741, 1672-1674; Honorius Augustodunens., CLXXII, 585, 798, 1150; Hugo a S. Victore, CLXXV, 593, 595; CLXXVII, 456; Abælard., CLXXVIII, 176, 192; Willelmus, CLXXIX, 1008; Eugenius, CLXXX, 1589; S. Bernard. Claræval. CLXXXII, 580, 581, 664, 1493, 1118; CLXXXIV, 1069; Robertus Pullus, CLXXXVI, 769, 915, 916, 917, 1105; Ordericus, CLXXXVIII, 238. Anastasius Bibliothecarius, CLXXXVIII, 996; Petrus Venerab., CLXXXIX, 71, 72, 209, 210, 211, 377, 477, 893, 1028; Petrus Lombardus, CXCI, 110, 990; CXCII, 40, 301, 302, 948, 949; Philippus de Harveng., CCIII, 1300; Bernard., CCIV, 828-832; Petrus Cantor, CCV, 105, 106, 283; Alanus de Insulis, CCX, 375, 376; Petrus Pictaviens., CCXI, 1668-1692; Sicardus, CCXIII, 132, 133, 426, 430.

III. — *Christi fideles consueverunt opera bona facere, ut il. jejunia, eleemosynas, etc., tum defunctis, tum sibi post mortem profutura*, Tertull., I. 926; II. 737.

Pro mortuis fit oblatio, S. Cyprian., IV, 399. — Defunctis in purgatorio detentis prosunt merita martyrum et opera justorum, *ibid.*, 480. Non lacrymis, sed oblationibus Domino commendandam sororis animam putat S. Ambrosius, XVI, 1099. — Pro defunctis fiunt oblationes, S. Aug., XXXIII, 92. — Operatio misericordiæ in defunctos præscribitur, id., XXXV, 1550. — Orationibus Ecclesiæ, sacrificio salutari, atque eleemosynis adjuvantur spiritus defunctorum, id., CXXXVIII, 936, 937. — Pro defunctis fiunt sacrificia altaris et eleemosynarum, id. XL, 158, 283. — Pietatis opera sunt pro mortuis valde bonis gratiarum actiones, pro non valde malis propitiationes, *ibid.*, 284. — Pro mortuis offeruntur sacrificia altaris orationum et eleemosynarum, *ibid.*, 609. — Precibus aliisque piis operibus adjuvantur defuncti, *ibid.*, 1320, 1329. — Fieri solent pro defunctis oblationes, Cassianus, XLIX, 529-531. — Pro defunctis fiunt oblationes, S. Gregorius Turonens., LXXI, 875-877. — Oblatio pro defunctis instituta, S. Germanus, LXXII, 289. — Donationes ad oblata pro defunctis peragenda factæ, *ibid.*, 435, 436. — Donationes oblatæ pro defunctis in offertoriis exceptæ, *ibid.*, 225. — Defunctis fit refrigerium per jejunantium preces et per sacrificium, *ibid.*, 262-264. — Qui oblationes defunctorum retinent, excommunicantur, S. Isidorus Hispalens., LXXXIV, 259. — Charitatis munuscula post charos nostros defunctos mittamus, Alcuin. Pro defunctis fidelibus orare, jejunare, eleemosynas dare, missas celebrare, bonum est illis atque salubre, Alcuin., C, 321, 323, 473, 474; CI, 488. — In Ecclesia fiunt pro defunctis eleemosynæ, *ibid.*, 1279. — Non negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium posse relevari, cum pro illis offertur Mediatoris sacrificium, vel in Ecclesia fiunt eleemosynæ. — Cum de sacrificiis sive altaris, sive quarumcunque eleemosynarum pro defunctis baptizatis offeruntur, pro non valde malis, sunt propitiationes, Amalarius, CV, 1162, 1163. — Orationibus sanctæ Ecclesiæ sacrificio salutari, eleemosynis.... non est dubitandum mortuos adjuvari, Jonas Aurelianens., CVI, 262. — Christianorum officium ut mortuorum spiritibus per orationes et eleemosynas opem conferant, *ibid.*, 264, 265. — Amicorum precibus, eleemosynis, jejuniis, fletibus.... absolvuntur pœnis qui in purgatorio detinentur, Haymo, CXVIII, 936, 937. — Pro his qui in bello fideliter bellantes ceciderunt oblationes eleemosynarum, orationum et hostiæ sacræ fiducialiter offerri debent. — Hincmarus, CXXV, 844. — Sunt mortui qui piis amicorum fidelium precibus, eleemosynis, jejuniis, fletibus et hostiæ salutaris oblationibus absoluti pœnis ad beatorum requiem perveniunt, *ibid.*, 912. — Oblationes defunctorum negantes ecclesiis statim excommunicentur, Isidorus Mercator, CXXX, 318. — Ab ecclesia pellatur defunctorum oblationes defraudans, *ibid.*, 342, 397. — Qui defunctorum oblationes retinent et ecclesiis tradere morantur, hi ut infideles ab Ecclesia ejiciantur, Regino Prumiens, CXXXII, 355; Burchard., CXL, 701. — De mortuis contristari non debemus sed potius pietatis officia illis impendere, id., CXL, 1008, 1009. — Mansum ecclesiæ cedo pro parentibus meis vivis atque defunctis, S. Odilo, CXLII, 834. — Redarguuntur illi qui orationes, oblationes et sacrificia pro defunctis rejiciunt, S. Petrus Damian., CXLIV, 337. — Animam viri sui defuncti eleemosynis redimere conatur quædam mulier, id., CXLV, 568. — Fuldensis monachus ob negatam in defuncti gratiam præbendam seu eleemosynam flagellis divinitus cæsus, Otblo., CXLVI, 371. — Plures mortuos, ut etiam ante diem judicii liberentur, adjuvant viventium preces, eleemosynæ, jejunia et maxime missarum celebratio, *ibid.*, 382. — Pro excommunicati fratris anima officium atque eleemosynam quasi eodem die obiisset, instanter agere præcipitur, Adamus, CXLVI, 685, 785. — Quod non liceat pro defunctis impiis oblata offerre, S. Anselmus, CXLIX, 566. — Pro defunctis fiunt officia et eleemosynæ..., Hugo, CLIV, 347. — Apud dominum Basolum aliquid dedit Drogo de Estraines sancto Mansueto pro sua et antecessorum suorum anima, Pibo, CLVII, 434.

Pro animarum suarum salute quoddam prædium tradiderunt, Sigebertus, CLX, 629. — Pro salute et absolutione defuncti datur decima de culturis, *ibid.*, 652. — Pro mortuis sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solemniter supplicamus, S. Ivo, CLXI, 191. — Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum difficultate reddunt tanquam egentium necatores excommunicantur, *ibid.*, 248. — Accipiendum est quod proximi et amici defunctorum propter nomen et redemptionem ipsorum, gratis dare volunt, *ibid.*, 249. — Omnibus Christianæ religionis modis adjuvanda est anima defuncti, *ibid.*, 1240. — Pro omnibus defunctis baptizatis offeruntur sive altaris, sive eleemosynarum sacrificia, Hugo a S. Victore, CLXXV, 594, 595. — Surgam in adjutorium mortuis, interpellabo gemitibus, implorabo suspiriis, orationibus intercedam, satisfaciam sacrificio, S. Bernard., CLXXXII, 634. — De oblatione sacrificii pro mortuis atque de eleemosynis pro ipsis faciendis, Petrus Ven., CLXXXIX, 893. — Contra illos qui dicunt, defunctis fidelibus non prodesse vivorum eleemosynas, jejunia, missarum solemnia, aliasve orationes, Bernard., CCIV, 828. — Quantum prosit oblatio fidelium spiritibus defunctorum, *ibid.*, 832. — Vir fortissimus Judas drachmas misit Jerosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, Alanus de Insu is, CCX, 376. — Quicunque decessit in unitate Ecclesiæ particeps est omnium beneficiorum, quæ pro uno mortui fiunt, Petrus Pictaviens., CCXI, 1272. — Mortuorum intuitu fiunt eleemosynæ, orationes, jejunia et sacrificia, Sicardus, CCXIII, 430.

IV. — *Oblationes sacerdotum, orationes justorum, eleemosynas charorum, jejunia amicorum aliare hujusmodi bona opera animabus in purgatorio detentis prodesse, constanti fide in Ecclesia catholica creditum est*, Tertull., II, 737.

Passio SS. martyrum Felicitatis et Perpetuæ, III, 134, 135; S. Cyprianus, IV, 480; S. Ambrosius, XVI, 754, 1319; S. Augustin., XXXV, 1351; XXXVIII, 936, 937; XXXIX, 2101; XL, 157, 158, 283, 284, 593, 939, 1320, 1529; S. Leo Magnus, LV, 133-137; S. Gregorius Turonensis, LXXI, 773, 774; S. Germanus, LXXII, 143, 144, 262, 264; Vitæ Patrum, LXXIII, 596, 597, 793, 794; S. Gregorius, LXXV, 40?; LXXVI, 421-425; Liturgia Mozarabica, LXXXV, 902, 920, 1016-1029; LXXXVI, 1048, 1233, 1239; S. Thomas, XCIX, 115, 152, 192, 208; Venerab. Beda, XCIX, 734, 735; Julianus Toletan., XCVI, 474, 476; Alcuin., C, 106, 321, 322, 449, 473, 474; CI, 1278, 1280; Amalarius, CV, 1161-1163; Jonas Aurelianens., CVI, 261, 264; Rabanus Maur., CVII, 93; CIX, 93; Walafridus Fuldensis, CXLIV, 948, 999, 1000; Haymo, CXVIII, 936-938; Grimald., CXXI, 841-847; Hincmarus, CXXV, 911; Remigius, CXXXI, 133; Ratherius, CXXXVI, 589; Monumenta liturgica, CXXXVIII, 942, 943, 1332; — S. Bruno, CXLII, 48; S. Petrus Damianus, CXLIV, 146; CXLV, 336, 568, 371, 372, 373, 382, 383; Adamus, CXLVI, 973; Joannes Rothomag., CXLVII, 190; Bonizo, CL, 794; Monumenta liturgica, CLI, 834, 860, 869, 870, 872, 873; Godefrid., CLV, 594, 595; Pibo, CLVII, 434; Sigebertus, CLX, 616, 650, 651, 652, 654, 655; S. Ivo Carnotens., CLXII, 177; Honorius Augustodunens., CLXXII, 1150; Hugo, CLXXV, 593; Eugenius, CLXXX, 1589; S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 664; Robertus Pullus, CLXXXVI, 916; Ordericus, CLXXXVIII, 238; Petrus Lombard., CXCI, 110; CXCII, 40, 301; Bernardus, CCIV, 828-832; Petrus Cantor., CCV, 105, 106; Alanus de Insulis, CCX, 375, 376; Petrus Pictaviens., CCXI, 1268, 1269, 1272.

CAPUT V. — DE RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM PATIENTEM ET ECCLESIAM TRIUMPHANTEM.

Defunctis in purgatorio detentis prosunt merita martyrum et opera justorum, S. Cyprianus, IV, 480. — Defunctis prodest sanctorum intercessio, S. Leo Magnus, LV, 136, 137. — A pœna purgatorii nos liberat sanctorum martyrum invocatio, S. Gregorius Turonens., LXXII, 800. — In suæ festivitatis Assumptione a pœnis purgatorii innumeros homines liberat Virgo Maria, S. Petrus Damianus, CXLV, 586. Sancta Dei Genitrix et omnia sancta seraphim et cherubim agmina, intercedite pro nobis atque pro omnibus vivis ac defunctis fidelibus, *ibid.*, 930. — Sanctorum intercessio efficax pro defunctis, S. Bernard., CLXXXII, 1497. — Pro defunctis invocandi sunt sancti, id., CLXXXIII, 1097, 1098. — Orationibus et aliis bene-

CXXXI.

INDEX DE CULTU ET VENER. ERGA DEFUNCTOS,

EX HISTORIA, LITURGIA ET MONUMENTIS ECCLESIÆ LATINÆ TRADITIONEM DEMONSTRANS.

MONITUM.

Inspectis undequaque, in hocce volumine, omnibus quæ de immortalitate animæ, de purgatorio, de cultu et veneratione sanctorum, necnon de oratione, a SS. Patribus tradita et prædicata, variis Indicibus designantur, nunc pie lector, benevolenter invenies et percurrere forsan gratum erit quæcunque ad mortuorum obsequium, in tota Patrologia referuntur.

Manifeste et indubitanter ex iis concludi potest, Christianorum corpora non tantum sacris honoribus prosecuta fuisse, velut templa Spiritus sancti, et ad futuram resurrectionem destinata, verum etiam illo testimonio hæreticorum confutantur errores.

Nam sole clarius patet: 1° Defunctorum Christianorum exsequias, quoscunque nationum gentilium ritus, religione sincera et decenti veneratione, longe superasse; 2° In omnibus retro sæculis, non solum preces et luctum, sed et sacramentorum usum, luminaria, Missæ sacrificium in omnibus ecclesiis fuisse instituta, quemadmodum vigent adhuc et permanent eadem suffragia in Ecclesia catholica. Novum illud nec despicabile argumentum est ad honorem sanctæ hujus Ecclesiæ.

Quadruplicem materiarum divisionem præsenti indici assignavimus, nempe historicam, testimonialem quæ verba etiam plurima SS. Patrum renovat; liturgicam quoque et monumentalem in qua non omnia sed pauciora saltem de sepulcris et epitaphiis referre putavimus.

PARS PRIMA (HISTORICA). — *De cultu defunctorum.*

S. ANSELMUS Cantuar. — Sepultura martyrum in Hibernia, CLIX, 232.

S. HILDEGARDIS monialis. — Ob sepulturam cujusdam olim excommunicati Sanctæ Hildegardis ecclesia interdicto subjicitur, CXCVII, 61. — Hujus sanctæ sepultura et translatio, 1106.

VENERABILIS GERHOHUS. — Obitus et sepultura.

S. Wintonis, CXCIV, 1434.

GAUFRIDUS GROSSUS.—Obitus et sepultura B. Bernardi a Tironio, CLXXII, 1431.

SIGEBERTUS monachus. — Sepultura et translationes corporis, S. Wigberti, CXL, 675.

GUILLELMUS Tyrensis. — Sepultura Godefridi regis Hierosolym, CCI, 520. — Sepultura Boamundi ducis Antiochiæ, 454. — Regis Bauduini sepultura in ecclesia Dominici sepulcri, 598. — Rex Hierosolymit. Fulco moritur; ejus sepultura inter suos prædecessores, 658.

S. ODILO Cluniacens. abbas. — Ejus mors et sepultura, CXLI, 809. — Ejus corporis translationes, 1047.

ODORANNUS. — Translationes SS. corporum SS. martyrum Saviniani, Potentiani et sociorum, CXLII, 777.

PHILIPPUS DE HARVENG. — Elevatio corporis S. Amandi, CCIII, 129.

S. STEPHANUS DE MURETO. — Ejus obitus et sepultura, CCIV, 1026.

S. MARTINUS Legionens. — Ejus obitus et sepultura, CCVIII, 22.

THOMAS DE RADOLIO, B. Petri Claræyallens. — Obitus, exsequiæ et sepultura, CCIX, 1032.

S. WILHELMUS abbas. — Ejus obitus et sepultura, CCIX, 616.

HUGO V, abbas Cluniac. — *Statuta*. De brevibus mortuorum, CCIX, 894.

S. SALABERGA. — Ejus obitus et sepultura, CLVI, 685.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS. — Gentes cibos apponebant defunctis, LII, 17. — Ejus obitus et de ejus sepulcro glorioso, 57.

LEO MARSICANUS. — Translatio corporis S. Mennatis, CLXXIII, 992.

S. OTTO Bambergens. — Sermo in exsequiis S. Ottonis, CLXXIII, 1361.

S. GODEFREDUS Stabulens. monach. — Triumphus S. Remadi, et ejus gloriosum sepulcrum, CXLIX, 295.

STEPHANUS Tornacens. episc. — De morte et sepultura alicujus adolescentis, CCXI, 295.

CELESTINUS III, papa. — Epist. cxc, archipresbytero et primicerio Lucens. de libera sepultura monasterio S. Petri Relcolens. significat, CCVI, 1078. — Epist. cxcv, De eodem libera sepultura monasterio, Petri Relcolens., 1079.

S. EIGIL abbas. — Ejus obitus et sepultura, CLXXX, 417.

WILLELMUS CALCULUS. — *Historiæ Normannorum*. Mors et sepultura ducum, passim. Imperatrix Mathildis poposcit ut Becci sepeliretur, CXLIX, 897.

AGNELLUS abbas Ravenn. — Obitus et sepultura pontificum Ravenn., CVI, 475 *et passim*.

PARS II (TESTIMONIALIS). — *De cultu mortuorum.*

TERTULLIANUS. — Pro defunctis orandum et refrigerium eis adpostulandum, II, 912. — Oblationes publicæ pro defunctis, 737. — Oblationes et orationes pro illis, annua die faciebant Christiani, 79, 912.

S. CYPRIANUS. — Atræ vestes non accipiendæ in charorum morte, IV, 234. — Christiani mortui non sunt lugendi, 234. — Preces post mortem, 269.

LACTANTIUS. — Mortuorum corpora non mutilata sed integra servata a veteribus, VII, 467. — De mortuis sepulturæ mandandis, nihil unquam ab ullo legislatore ethnico imperatum est, VI, 997. — Sepultura peregrinorum et pauperum, 681. — In ea exhibenda, mos quorumdam ecclesiarum, 681. — Sepulturæ cadaverum gentiles et Christiani studiosissimi, VII, 477.

S. ZENO. — Gentes libationibus ad mortuorum sepulcra animarum immortalitatem significabant, XI, 127. — Mortui, solemnibus divinis, a sacerdotibus Dei quiescentes, commendari soliti, X, 133.

S. AMBROSIUS. — Natales dies defunctorum obliviscimur, et eum quo obierunt diem celebri solemnitate renovamus, XVI, 1136. — In obitu Theodosii imperatoris testimonia, XVI, 1385. — De obitu Valentiniani consolatio, 1357. — De excessu fratris sui Satyri, 1269. — Christiani multo majora quam gentiles de morte suorum habent solatia, 1134.

S. HIERONYMUS. — Epistol. ad Tyrasium, XXII, 278. — Licet flere mortuos, 236. — Mortui Christiani dormientes vocantur, 460. — Epistol. LXXVII, 690.

S. AUGUSTINUS. — Præclarum dictum sanctæ matris suæ Monicæ de abjicienda sepulcri sui cura. Preces pro ea et sacrificium Missæ, XXXII, 152. — Quæ sit ratio sanctorum corpora sepeliendi, XLI, 27. — Mortuorum fidelium animæ ab Ecclesia non separantur, XL, 558. — Eos qui de hac vita migrant non amittimus sed præmittimus ad vitam, XXXIV, 518. — Mortuus sive bonus sive malus dormit, CXL, 1751. — Mortuos unde lugere licet, et hunc luctum quid debeat consolari, XXXVII, 936, 937, 939. — Lugentes consolentur fraterna obsequia, 937. — Mortuorum piorum memoria in communicatione corporis Christi, XXXIX, 674. — Mortuo sepulturæ locus per se non prodest, et quatenus prosit, XXXVIII, 596. — Cum deest sepultura Christianis nihil adimit, 594. — Mortuos ex funeris pompa et sepulcri ornamentis nihil juvari, XXXVI, 552, 560. — Defunctorum animæ pietate suorum viventium relevantur, XXXVIII, 283. — Funeris pompæ vivorum sunt qualiacunque solatia, non adjutoria mortuorum, XXXVII, 936. — Hæc tamen, utpote in Scripturis inter bona opera deputata, quisque pro viribus præstet. Propter eos qui vivunt fluunt laudes funebres, XXXIV, 1174. — Defuncti corporis sui redemptionem exspectant, XXXII, 606. — Defuncti absentes potius dicendi quam mortui, XXXVI, 1897.

S. LEO MAGNUS. — Defunctis remedia vitæ collata, LV, 134. — Sacrificium satisfacit pro defunctis, 135. — Oblatum ut in cœlesti sede gloriosi exsultent, 137. — Ut eorum animas lux æterna possideat, 136. — Et sanctorum societate lætentur, 138. — Ipsis etiam prodest intercessio sanctorum, 137.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS. — Cur Christus discipulo non permiserit sepelire mortuos, LII, 65. — Sermo de filio viduæ excitato a mortuis, 487. — Mortui quomodo mortuos sepeliant, 54. — Mortui plangendi, non cantandi, 19.

CASSIODORUS. — Insatiabilis fletus est qui humanis non sinitur corporibus interesse, LXIX, 51.

S. FULGENTIUS. — *Epistol.* II, De consolatione super morte mariti, ad Gallam viduam, LXV, 311.

S. REMIGIUS Remensis archiep. — Consolatio in obitu sororis suæ, *Epist. ad Chlodovæum regem*, LXV, 969.

S. GREGORIUS MAGNUS. — An prosit animabus si earum corpora in ecclesiis fuerint sepulta, LXXVII, 437. — Qui dicantur animæ fidelium defunctorum dormire in somno pacis, LXXVIII, 577.

S. ISIDORUS HISPALENSIS. — Defuncti, eorum memoria servanda et commendanda, LXXXI, 117.

LITURGIA MOZARABICA. — Defuncti, pausantes et quiescentes dicti, LXXXIV, 539.

STATUTA SALISBURGENSIA. — Quando quis, Deo jubente, de hoc sæculo migraverit, sive episcopus, sive abbas, sive monachus, sive presbyter, seu sanctimonialis femina, etc., de ipso loco designantur litteræ, pro ipsa anima orandum, et litteris notum faciant nomen et tempus, XCVII, 210.

RABANUS MAURUS. — Sepultura mortuorum quid significat? CVII, 651.

ISIDORUS MERCATOR. — Defunctorum piam voluntatem exsequi retardantes excommunicentur, CXXX, 95. Defunctorum oblationes defraudans ab Ecclesia pellantur, 29, 94.

REGINO PRUMIENSIS abbas. — Sepulturæ locus honorificentior in atrio, CXXXII, 360.

BURCHARDUS WORMATIENS. — *Capitulare*. Quot modis animæ defunctorum solvi debeant, CXXXIV, 53. — Ut sepulturæ non vendantur, *ibid.* — Ut mortuos pœnitentes sepeliant, 46.

S. PETRUS DAMIANI. — Defunctorum alimenta quæ sint, CXLV, 580. — De pietate erga defunctos, 515.

S. BERNARDUS abbas. — An mortui sint lugendi, CLXXXV, 888. — Animæ defunctorum in cœlum deferuntur angelorum manibus, CLXXXIII, 804. — Mors piorum an et quomodo lugenda, 556. — Mortuos temere lugentes plectendi sunt, 1557. — Pie mortui non ablati, sed translati, 72. — Mortuis debemus compassionem et orationem, 689.

PETRUS LOMBARDUS. — Defunctis quomodo prosunt quæ facit Ecclesia, CXCII, 124. — Defunctis quid et qualiter prosit, 201.

HINCMARUS Remens. — Presbyteri nullum in ecclesia, sine episcopi licentia et consultu sepeliant, CXXV, 719.

ROBERTUS PULLUS. — Mortuorum increscit cruciatus ex vivorum quos amaverunt cruciatibus, CLXXXVI, 108.

B. ALCUINUS. — Pro defunctis fidelibus orare, jejunare, eleemosynas dare, missas celebrare, bonum et illis salubre, C, 131, 212; CI, 37, 512.

CXXXII.

INDEX DE ANTICHRISTO,

LECTORI INDIGITANS, JUXTA SS. PATRUM SENTENTIAS,

VARIA DE ILLIUS ADVENTU SIGNA PRÆNUNTIA, CONCOMITANTIA, ET SUBSEQUENTIA, NECNON ULTIMUM ILLIUS FINEM.

iste iniquus, *ibid.*, 344 — Antichristi adventus sub fine sæculi iterum describitur, S. Bruno, CLXV, 270, 273. — Cum enim sua narrat, quæ sanctæ Ecclesiæ designentur quando draco ille qui nunc in abyssum clausus tenetur, de puteo abyssi educetur, Rupertus, CLXVIII, 1086. — Quoniam nisi venerit discessio primum et revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, Herveus Burgidol., CLXXXI, 1391, 1394.

V. — *Causa adventus Antichristi.* — Regnum Antichristi venturum propter peccata populorum, S. Gregorius Magn., LXXVI, 545. — Qui facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi, *ibid.* — Qui malis prælatis subjacent, id suæ culpæ tribuant, propter peccata populorum regnaturus est Antichristus, *ibid.* — Regem super se Judæa regnare noluit, et idcirco exigentibus meritis hypocritam accepit, *ibid.*

PARS II. — *Signa adventum Antichristi concomitantia.*

I. — *Notæ distinctivæ Antichristi.* — Pseudopropheta Antichristus, S. August., XLI, 679. — Refuga Antichristus ex B. Paulo, *ibid.*, 685. — Resurrectionem Neronis suspicantur nonnulli et illum futurum Antichristum, *ibid.*, 686. — Neronem nec occisum putant alii sed subtractum, *ibid.* — Homo peccator Antichristus, S. Gregorius Magn., LXXVI, 486. — Vas perditionis, id est, diabolus in hominem ingressus, Antichristus, id., LXXV, 1952 — Homo a diabolo assumptus Antichristus, *ibid.*, 1117, LXXVI, 649, 651, 700. — Regulus, Antichristus, id., LXXV, 1090. — Vas diaboli, Antichristus, id., LXXVI, 716. — Homo damnatus, Antichristus, *ibid.*, 428. — Antrum diaboli, Antichristus, id., LXXV, 1117 et 1118. — Vesper signatur Antichristus, LXXVI, 519, 520. — Gladius diaboli, Antichristus, *ibid.*, 726. — Cauda Behemoth Antichristus, *ibid.*, 649. — Coluber et cerastes, Antichristus, *ibid.*, 595. — Descriptio Antichristi contra Deum manum erigentis, id., 1009. — Daniel et Paulus docent Antichristum contra Principem principum consurrecturum esse, et sine manu conterendum, id., LXXVI, 652. — Superbia elatus Antichristus, *ibid.*, 456. — Brachium excelsum superba Antichristi celsitudo, *ibid.* — Comminatio futuri judicii ab eo irridetur, *ibid.*, 730. — Ungulas equi mordere qui perhibeatur, Antichristus, *ibid.*, 507. — Sævitia Antichristi ad crudelitatem dilatatur, *ibid.*, 449. — Plus metuendus signis quæ faciet, quam ex pœnis quas martyribus intulit, *ibid.*, 650. — Flagris cruciat signis coruscat Antichristus, *ibid.* — Vi superabit alios, alios mendatis virtutibus decipiet, *ibid.*

Caput reproborum Antichristus, id., LXXV, 1090. — Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, Antichristus, id., LXXVI, 487. — Christum mentitur Antichristus, S. Hieronymus, XXII, 423. — Velamen Antichristi mentita virtus, *ibid.*, 553. — Ob superbiam Aquila Antichristus, id., XXV, 568. — Neronem Domitium putant multi ex nostris fore Antichristum, *ibid.* — Homo, Antichristus, S. Hilarius, X, 298. — Homo peccati, filius diaboli Antichristus, id., IX, 1073; Tertullianus, II, 889. — Filius diaboli, peccati portio, legis assertor, Antichristus; S. Hilarius, IX, 1056. — Abominatio desolationis Antichristus, *idid.*, 1054. — Terrorem magnum incutiet Ecclesiæ Antichristus, *ibid.*, 1001, 1002. — Antichristus negator Filium unius cum Patre divinitatis esse, id., X, 616. — Anguis metator Antichristus, S. Cyprianus, IV, 280. — Quidam putant hoc, quod dixit divus Apostolus : « Jam enim mysterium iniquitatis operatur, » quod Neronem voluerit intelligi cujus jam facta velut Antichristi videbantur, unde nonnulli ipsum resurrecturum et futurum Antichristum suspicantur, S. Augustinus, XLI, 686. — Alii putant Neronem vivum occultari in vigore ipsius ætatis, in qua fuit, cum crederetur exstinctus, donec suo tempore reveletur, et restituatur in regnum, *ibid.* — Alter rex orietur ex Syria malo spiritu genitus, eversor ac perditor generis humani, rex ille teterrimus erit quidem et ipse, sed mendaciorum propheta, Lactant., VI, 793. — Inter ea mala exsurrecturum regem impium qui reliquias illius tyranni conteret, cruciabit, vexabit, interimet, atque hunc futurum Antichristum satis aperte ostendit, *ibid.*, 1008 et 1009. — Cavenda opinio asserentium Antichristum non alium fore quam diabolum quos S. Hieronymus damnat, *ibid.* — Facta et dicta omnia Antichristi sunt peccata, Cassiodorus, LXX, 90. — Quoniam in sceleribus similem non habebit, *ibid.* — Quia iniquus dissuasor erit ; ut quos terrore non potest pervertere, saltem conetur per noxia præmia declinare ; innumerabilia exstabunt sine dubitatione peccata, cujus universa vita delictum vocatur. Addit nec invenitur, *ibid.*, 91. — Semitæ ejus omnes pollutæ, *ibid.*, 87.

Ideo dicitur Antichristus, quia in cunctis Christo contrarius erit. Christus venit humilis, ille venturus est superbus, Alcuinus, CI, 1291. — Non de sola virgine, nec de episcopo et monacha sicut alii delirando dogmatizant, sed de immundissima meretrice et crudelissimo nebulone, *ibid.*, 1292. — Antichristus concipietur, generabitur, nascetur in peccato, *ibid.* — In ipso vero etiam germinationis suæ primordio, diabolus simul intrabit in uterum matris suæ caput superbiæ, magister erroris, plenitudo malitiæ, *ibid.* — Hic est rex super omnes filios superbiæ, cujus virtus semper cum illo erit, *ibid.* — Diabolus descendet in matrem Antichristi, *ibid.*, 1293. — Antichristus, homo, et fons omnium peccatorum, *ibid.*, 1293. — Filius perditionis, filius diaboli, non per naturam sed per imitationem quia per omnia adimplebit diaboli voluntatem, *ibid.* — Plenitudo diabolicæ potestatis et totius malitiosi ingenii in eo habitabit : in quo erunt omnes thesauri malitiæ et iniquitatis absconditi, *ibid.*

Quid aliud dicturus est Antichristus, nisi Jesum quidem non fuisse Christum, se autem esse quod ille veluti falso creditus fuerit? S. Agobardus, CIV, 94. — In hoc solo blasphemiam Judæorum superat Antichristus quod se præsumit nuncupare Christum, *ibid.* — Deo permittente et ordinante diabolus sibi vas aptissimum, hominem scilicet illum damnatum et perditum caputque perditorum, *ibid.*, 280. — Antichristus ipse est rex super universos filios superbiæ, *ibid.*, 281. — De qua (synagoga) ultimis temporibus nequissimus filius, id est, Antichristus generandus est, Rabanus Maurus, CVIII, 1171. — Erit filius (ille Antichristus) amissæ, id est, synagogæ peccatricis, *ibid.* — Antichristus qui venturus dicitur, quem se alium quam Christum Deum dicturus est, Paschasius Radb., CXX, 798. — Quia ergo per undenarium numerum transgressio exprimitur, hujus bestiæ cornu undecimo ipse auctor transgressionis judicatur, apud S. Greg. in lib. Mor. XXXI ita de Antichristo dictum, Hincmarus, CXXV, 276. — Quia purus homo generatur, sed crescit immaniter. qui usque ad conjunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit, *ibid.* — Quid cauda Vehemoth istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur cum vas proprium illum perditum hominem ingreditur, qui specialiter Antichristus nuncupatur, *ibid.* — Antichristus vocatur quia contrarius Christo, *ibid.*, 281. — Non requiret Deum Antichristus, ut sua peccata crudelia dimittantur, S. Bruno Herbipol., CXLII, 73. — De Antichristo dicit omnes semitas esse pollutas, id est cogitationes et facta sordida, *ibid. et seqq* ; 209. — Via Antichristi, S. Petr. Dam., CXLV, 287. — Dum veteribus nova semper augentur, quid aliud agitur quam Antichristi via procul dubio sternitur, ut tam ultra finem sæculi in mundum veniens sine offendiculo liber ingrediatur? *ibid.* — Cum illius via nihil aliud prorsus quam nostra sint absque dubio scandala, eadem causa debet vestigia nostra compescere, quæ illi spondet liberis posse gressibus adventare, *ibid.* — Antichristi adventus est secundum operationem Satanæ dispositam, vel Satanas in eo operabitur, B. Lanfrancus, CL, 344. — Veniet Antichristus in nomine suo, se exaltando, quia non a Deo, sed a sua superbia missus prædicare veniet, S. Bruno, CLXV, 492. — Mores Antichristi, Rupertus, CLXVIII, 1030. — Reprehensio Antichristi et descriptio ejus, *ibid.*, 1187. — Cor ejus, inquit Job, indurabitur quasi lapis, quia videlicet nulla unquam conversione pœnitentiæ mollietur, *ibid.*, 1192. — Antichristus spiritus mendax, id., CLXIX, 537. — Antichristus cur dicitur bestia, *ibid.*, 1063. — Conceptio Antichristi, *ibid.* — Locus ejus nativitatis, *ibid.*, 1067. — Ubi nascetur Antichristus, Hugo de S. Victore, CLXXV, 591. — Quæ erit malitia Antichristi, *ibid.*, 593. — An purus homo erit Antichristus, *ibid.*, 591. — Vita Antichristi, Petrus Lombardus, CXCI, 139-148. — Descriptio Antichristi, *ibid.*, 501. — Antichristus draco dictus, Rev. Garnerus, CXCIII, 124. — Antichristus coluber dictus, *ibid.*, 126. — Regulus dictus, *ibid.*, 127. — Leo insidians, *ibid.*, 108, 109.

II. — *Notæ distinctivæ discipulorum Antichristi.* — Arius aut Sabellius imo omnes hæretici Antichristi vel ejus discipuli, S. Ambrosius, XV, 1808. — Hæretici appellantur Antichristi in quantum ejus sunt asseclæ, S. Augustinus, XLI, 686, 687. — Antichristi multi in Ecclesia, mali Christiani contrarii Christo, id., XXXIV, 1999. — Antichristi qui ore Christum profitentur et moribus dissentiunt a Christo, *ibid.*, 2001, 2002. — Amor perfidiæ tabernaculum Antichristi, S. Gregorius Magn., LXXIX, 66. — Tentamenta Antichristi non desunt in pace Ecclesiæ, id., LXXVI, 485. — Prædicatores ejus sunt os Antichristi, *ibid.*, 710. — Prædicatores ejus ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem, *ibid.* — Discipuli Anti-

fraude et terrena potestate nititur, et in occultis et eam divitibus sedere perhibetur, *ibid.* — Semita Antichristi miraculis, et sive per se, seu per ministros suos quolibet prodeat, mendacibus signis coruscat, *ibid.*, 116. — Labor et dolor quibus falsa dogmata signantur sub lingua ejus, *ibid.*, 704. — Flamma oris ejus est ipsa instigatio occultæ locutionis, *ibid.*, 716. — Pravæ suasionis verba ad unius cujusque animum facit, *ibid.* — Flamma est quod de ejus ore egreditur, quia ardet in desideriis animus cum ejus suggestionibus instigatur, *ibid.* — Vi superabit alios, alios mentitis virtutibus decipiet, *ibid.*, 650. — De Leviathan naribus fumus exit quia ex ejus prodigiis mendacibus etiam bonarum mentium oculos trepidationis caligo confundit, *ibid.*, 712. — Contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur, *ibid.*, 718. — Antichristus regulus, serpentum regulus rex dicitur, id., LXXV, 1090. — In fallacia sua Antichristus gradietur, sed juxta breve tempus vitæ præsentis ipsa illa fallacia prosperabitur, id., LXXVI, 529. — Deinde accipiendus est alius, in nomine eodem veniens. Sed hic homo est, a quo sibi honorem homines sperabunt, et cui honorem reddent vicissim, S. Hilarius Pictav., X, 298. — Et hic quidem Antichristum significari non obscurum est, mendacio paterni nominis gloriantem, *ibid.* — Stylo Antichristi Scriptura composita, *ibid.*, 614. — Quicunque crediderint atque accesserint ei, signabuntur ab eo tanquam pecudes; qui recusaverint, aut in montes fugient, aut cruciabuntur et necabuntur Lactantius, VI, 794. — Tunc dissolvetur et exiet, et per illud suum vas terribiliter seducet gentes, Alcuinus, CI, 1292. — Miracula ejus falsa, mendacia erunt, et a veritate aliena, quia per magicam artem et phantasiam deludet homines, sicut et Simon Magus illusit illum, qui putans occidere eum, arietem occidit pro eo, *ibid.*, 1293. — Hæc autem omnia miracula omnibus modis per incantationes diabolicas falsa erunt, peccatoribus et incredulis videbuntur vera, *ibid.*, 1294. — Sub lingua ejus dolus et iniquitas, S. Agobardus, CIV, 280 — Insidiatur juxta vestibula in absconditis, ut interficiat innocentem, *ibid.* — Insidiatur in abscondito quasi leo in cubili, *ibid.* — In psalmo: « Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate, etc., » demonstratur quale sit hoc corpus diaboli atque Antichristi in præsenti, et quid illi maneat in futuro, *ibid.*, 281. — Totum cum dolo loquitur Antichristus, S. Bruno Herbipol., CXLII, 209 — Nequitia Antichristi patet eo quod iniquus suasor erit, ut quos terrore non potest pervertere, saltem per noxia præmia conetur declinare, *ibid.*, 75. — Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa, de Antichristo dicitur qui confusis moribus diligit iniquitatem, *ibid.*, 209. — Æstimatione quidem seductorum et simulatione sui agnus erit, revera autem hædus, imo et bestia sive cornu bestiæ in cujus superbia et credulitate epulabitur, Rupertus, CLXVII, 1801. — Decepti ab Antichristo non creduntur ad fidem redituri, Robertus Pullus, CLXXXVI, 978.

V. *Pugnæ Antichristi contra sanctos Dei.* — Martyres sub Antichristo passuri, S. Gregorius Magn., LXXIX, 527. — Unum est tamen quod non similiter repetitur; quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur, *ibid.* — Quo nihil designari puto nisi sanguinem martyrum qui sub Antichristo morientur, et unitatem fidei sub qua multi Judæorum stringentur, *ibid.* — In cujus constantia dum sanguinis effusionem patientur, fidei tribulatione quasi corticis rubore decorabuntur, *ibid.* — Draconis cauda in terram dejicit stellas, quia Satanæ extremitas illa per audaciam hominis assumpti erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia invenit obtinendo reprobos ostendit, id., LXXVI, 651. — Κέρατα Græce Cornua Latine dicuntur, serpensque hic cornutus esse perhibetur, quia contra fidelium vitam cum morsu pestiferæ prædicationis Antichristus armatur etiam cornibus potestatis, *ibid.*, 596 — « Tetendit enim adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est, » id., LXXV, 1009. — « Cucurrit adversus eum erecto collo et pingui cervice armatus est, » *ibid.* — « Quis arguet coram eo viam ejus? Quis videlicet hominem illum increpare audeat, cujus visum fere pertimescit? » *ibid.* — In manu quippe Antichristi dolus dirigitur, quia in hoc quod contra bonos proposuerit implere temporaliter nulla adversitate præpeditur, id., LXXVI, 568. — Per Antichristum diabolus ardentius sæviet, non comburit nisi lignum, fenum, stipulam; ejus flammam exstinguunt lacrymæ, *ibid.*, 716. — Flamma de ore ejus egressa, non comburit nisi lignum, fenum, stipulam, *ibid.* — Robur sanctorum videtur stipula contra Leviathan et Antichristum; « nihil tamen contra eorum animam potest, » *ibid.*, 728. — Judæi conversi tempore Antichristi graves persecutiones patientur, *ibid.*, 921. — Includi autem propheta in medio domus suæ præcipitur; quia Antichristi tempore ab eis gentibus quæ in infidelitate remanserint plebs conversa Judæorum duris persecutionibus angustatur, *ibid.*, 921 — Atrium autem quod est extra templum ejus foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus, *ibid.* — Tanta tunc contra justos iniquitate effrenabitur, id., LXXV, 1053. — Quis arguet coram eo viam ejus? Quis etenim, nisi Deus, cujus adjutorio electi, ut resistere valeant, fulciuntur? — Quem quamvis sævitia ad crudelitatem dilatet superna tamen misericordia dierum brevitate coangustat, id., LXXVI, 449. — « Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. » *ibid.*, 630. — Ex signis quæ faciet plus metuendus quam ex pœnis quas martyribus intulit, *ibid.* — Sed considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedrum sublevat, in quo tunc atrocior quam nunc se exerit surgat, *ibid.* — Qui tanta tunc virtute se commovet, ut membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet, *ibid.*, 709. — In electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobatur, *ibid.*, 712. — Electi quanto tunc zelo æstuabunt. « Sicut ollæ succensæ atque ferventis. » *ibid.*, 713 — Pugnaturus est adversus sanctos Domini Antichristus, S. Hieronymus, XXVI, 984 — Et in ultimo eos qui sub Antichristo adversus sanctos Domini pugnaturi sunt, accipere possumus qui idcirco congregantur, ut pereant, *ibid.* — Desolationis autem abominatio, quia bel is et fœdibus terram cum piaculo desolaturus sit, S. Hilarius, IX, 1054. — Dei supra Ecclesiam vigiliæ quatuor. Antichristi terror. Sed inter hæc discipuli vento ac mari differuntur, et totis sæculi motibus, immundo spiritu adversante, jactantur, *ibid.*, 1001, 1002. — Veniet enim maxime anxiis atque vexatis. Et quia de Antichristi consuetudine ad omnem tentationem novitatem solliciti erunt; etiam ad Domini adventum expavescent, falsas rerum imagines, et subrepentia oculis figmenta metuentes, *ibid.* — Elias et Enoch missi in mundum contra impetum Antichristi, Alcuinus, CI, 1296. — Contra impetum Antichristi fideles divinis armis duo magni prophetæ præmunient et instruent, et confortabunt et præparabunt electos ad bellum, *ibid.* — Interfectio Eliæ et Enoch ab Antichristo, *ibid.*, 1297. — Postquam autem impleverint prædicationem suam, insurget Antichristus in eos, et interficiet, *ibid.* — Ipsi vero occisi post tres dies a Domino suscitabuntur. Postea cæteros fideles persequens reddet gladio, aut apostatas faciet, *ibid.* — Elias cum Enoch et omnes electi resistent ei, S. Ivo, CLXI, 1010. — Quanta ab Antichristo fiet Christianorum subversio, S. Bruno Astens., CLXV, 270, 273. — Prophetas etiam et Enoch vincet, et martyrio consummabit, *ibid.*, 674. — Antichristus bellum faciet, Rupertus abb., CLXIX, 1029. — Bello multiplici Ecclesiæ descripto Joannes subjicit tempore hujus belli diabolum nocere paratum, sed a Deo ne sui torperent vel desperarent refrenatum, Richardus de S. Victore, CXCVI, 770.

VI. *Templum in quo sit sessurus.* — Templo Dei in quo sit sessurus Antichristus incertum est, S. Augustinus, XLI, 685. — Utrum Antichristus sessurus sit in illa ruina templi quod a Salomone rege constructum est, an vero in Ecclesia incertum est, *ibid.* — Non in templo alicujus idoli aut dæmonis sessurus est; non enim templum alicujus idoli aut dæmonis templum Dei Apostolus diceret, *ibid.* — Nonnulli non ipsum principem, sed universum quodammodo corpus ejus, id est, ad eum pertinentem hominum multitudinem, simul cum ipso suo principe hoc loco intelligi Antichristum volunt, *ibid.* — Nonnulli putant rectius etiam Latine dici, sicut in Græco est, non in templo Dei; sed in templum Dei sedeat, tanquam ipse sit templum Dei, quod est Ecclesia, sicut dicimus sedet in amicum, id est, velut amicus, *ibid.* — Manifestus futurus est Antichristus ex his Pauli; ait enim: « Ut reveletur in tempore suo. » *ibid.*, 908. — Regnabit Antichristus sive prius veniet, et tunc veniet dies judicii, id., XXXIV, 1998. — Dominationis ad vanum et inane culmen perveniet Antichristus, id., XXXVI, 126, 127. — Vim in imperio habebit Antichristus; « velut leo in cubili suo; » ad vim relatum est quod dictum est *leo*, *ibid.*, 127, 128. — Tabernaculum Antichristi est amor perfidiæ quo fidei contradicit Redemptoris. In quo Judæi nunc permanent, quia dum perfidiæ suæ situm amanter inhabitant, contra Redemptorem pugnant, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 66. — Regulus dicitur Antichristus. Quis vero reproborum caput est nisi Antichristus? Quod ergo confotum fuerit, erumpet in regulum, id., LXXV, 1090. — Parvo tempore permittitur exaltari, ut quo ad modicum gloriari sinitur, eo in perpetuum atrocius po-

nitur, *ibid.*, 1009. — Antichristus vocabitur, qui nomen suum longe lateque diffundere conabitur, quod nunc unusquisque imitatur cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lætatur, *ibid.*, 1052. — Memoriam suam in terra statuere Antichristus conatur, cum in terrena gloria appetit si esset possibile, in perpetuum permanere, *ibid.*, 1053. — Nomen suum in plateis celebrari gaudet, cum longe lateque operationem suæ iniquitatis extendit, *ibid.* — Propter peccata populorum regnaturus est Antichristus, id., LXXVI, 343. — Quia post hæc et Antichristus apparebit, hoc illic quartum subdidit Salomon dicens : « Et qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime, » *ibid.*, 528. — Ipse in sublime elevabitur, cum Deum se esse mentietur, *ibid.* — Potestas explendæ nequitiæ superbiæ Antichristi accedet, *ibid.*, 718. — Ex verbis : « Exsurge, Domine, non confortetur homo; judicentur gentes in conspectu suo. » In tantum enim confortabitur homo ille peccati, ut in templo Dei sedeat, et etiam Deum se nominet, mentionem facere de Antichristo videtur, Rufinus, XXI, 683, 684. — Regnaturus est in mundo Antichristus antequam Christus secundo veniat in terram ad judicium habendum omnium hominum, S. Maximus Taurin., LVII, 225. — Extolletur vel supra omnes gentium deos, quia majorem et fortiorem se omnibus faciet; sed etiam supra omne quod colitur, id est, supra sanctam Trinitatem. Alcuinus, CI, 1295. — Ita se extollet, ut in templo Dei sedeat ostendens se, tanquam sit Deus, *ibid.* — Circumcidet se veniens Hierusalem dicens Judæis : Ego sum Christus, vobis repromissus, qui ad salutem vestram veni ut vos qui dispersi estis, congregem et defendam, *ibid.*, 1296. — Antichristus in tantam excrescet malitiam, ut homo omnium pessimus ostentare se possit et audiat tanquam sit deus et contra universa consurgat, S. Agobardus, CIV, 290. — Extollet se ut jactet se super omne quod dicitur deus aut quod colitur, *ibid.* — Non est super terram potestas quæ comparetur ei qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt, *ibid.* — De eo dicitur : « Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax, *ibid.*, 281. — « Loquitur » Antichristus « in corde suo : Non movebor de generatione in generationem, » *ibid.* — Antichristus congregatis sibi impiis, sicut Abimelech fecit, regnum improbe usurpabit, Rabanus Maurus, CVIII, 1171. — Filius perditionis qui adversatur et superextollit se super omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, id., CXII, 569, 573. — In domibus orationum sedebit ingrediens quasi ipse sit Christus et propter hoc debeat ab hominibus adorari in ordinem Dei, *ibid.* — Regnabit, sicut scriptum est, per tempus, et tempora et dimidium temporis, id est non amplius quam tribus annis cum dimidio, S. Bruno Segniens. CLXIV, 725. — Antichristum autem Judæi recipient, et quasi Deum ad tempus venerabuntur, id., CLXV, 492. — Vox, exaltatio et odium Antichristi in Christianos, Petrus lombardus, CXCI, 779-782. — Dominatio ventura Antichristi, *ibid.*, 139-148. — Mentietur se esse Deum, Rev. Garnerus, CXCIII, 87. — Antichristus habebit potestatem contra juge sacrificium propter peccata, *ibid.*, 193. — Antichristi tyrannis quanta, Wolbero abb., CXCV, 1063.

VII. *Miracula, potentia et gloria brevis Antichristi.* — « Dies dimidii ibi Antichristus, cavenda ergo signa perfidiæ, quibus breviantur dies atque minuuntur, S. Ambrosius. XIV, 1001. — Potentia Antichristi tribus annis et sex mensibus erit, quod tempus quamvis exiguum, utrum ad mille annos pertineat quibus et diabolum ligatum dicit, et sanctos regnare cum Christo; an eisdem annis hoc parvum spatium superaddatur, atque sic extra, merito ambigitur, S. Augustinus, XLI, 678. — Tanta signa facturus est Antichristus, ut decipiat si fieri potest, etiam electos, id., XXXVI, 126, 127. — Vim habebit in imperio, dolum in miraculis, *ibid.*, 127, 128. — Quid aliud excelsum brachium accipitur, nisi superba Antichristi celsitudo quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ temporalis erigitur? S. Gregorius Magnus, LXXVI, 486. — Dum dona perversis tribuit, dum eos in hoc mundo honoribus extollit, dum eorum oculis prodigia ostendit, fluxæ mentes hunc in suis prodigiis admirantur et sequuntur, id., LXXV, 1119. — Gloria quam brevis Antichristi et iniquorum omnium, *ibid.*, 1052. — Ex illa gloria præterita præcipitabitur.. ... in fine mundi cum suis sequacibus, *ibid.*, 1053. — Stultitia Antichristi in sublime elevati apparebit, id., LXXVI, 528. — Communicationem futuri judicii irridet inde factus est crudelior, *ibid.*, 728. — « Et deridebit vibrantem hastam, » contra Leviathan enim Dominus hastam vibrat, qui in ejus interitu districtam minatur sententiam, *ibid.*, 730. — Miraculis Antichristi semita lucebit, *ibid.*, 737. — Tantis signis et prodigiis in sanctitatis ostensione elevatur, ut argui ab homine ejus facta non valeant, id., LXXV, 1117. — In fine mundi sæviet, sed ad breve tempus, id., LXXVI, 449. — Signis (ex) quæ faciet metuendus quam ex pœnis quas intulit, *ibid.*, 650. — Quanta commotio ex miraculis Antichristi, *ibid.*, 709. — Tantis signis et prodigiis utitur Antichristus ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur, *ibid.* — Quia commotum caput illius miraculis clarescere nititur, recte ejus sternutatio splendor ignis vocatur, *ibid.* — Electi turbabuntur et titubabunt prodigiis visis Antichristi, *ibid.*, 712. — Potestas nequitiæ explendæ superbiæ Antichristi accedet, *ibid.*, 718. — Neque hasta neque thorax subsistere poterit, ut si supernum adjutorium desit, et prædicantium acumen obtundat, et longanimitatem patientiam destruat, *ibid.*, 727. — Extollet se supra Deum Antichristus, *ibid.*, 487. — Aperte monstratur apud Apostolum : Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, (*II Thess.* II, 4), quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit, sed in superbia culpa crescendo, jam de supra omne quod dicitur et colitur Deus extollit, *ibid.* — Signa multa operaturus est Antichristus, S. Hieronymus. XXIV, 212. — Et seipsum constituet ac vocabit Deum, et se coli jubebit et Dei filium; et dabitur ei potestas ut faciat signa et prodigia, Lactantius, VI, 794. — Sic magna voce David proclamavit : « Exsurge, Domine, non prævalent homo. » Ipse enim est homo pessimus, quem humana non potest sustinere conditio, in quo tanta erit versutia vel potestas ut sola Domini virtus ejus possit superare nequitiam, Cassiodorus, LXX, 86. — Prædicatio ejus et potestas tenebit a mari usque ad mare, ab Oriente usque ad Occidentem, et ab aquilone usque ad septentrionem, Alcuinus, CI, 1293. — Faciet quoque signa multa et miracula magna et inaudita, *ibid.* — Faciet ignem de cœlo terribiliter descendere, arbores subito florere et crescere vel arescere, *ibid.* — Faciet mare turbari et subito tranquillari; naturas etiam in diversis figuris mutari et cætera quoque mirabilia, innumerabilia et stupenda, *ibid.* — Faciet mortuos in conspectu hominum resuscitari, « ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi, *ibid.* — Dubitabunt perfecti et electi cum viderint tanta et talia utrum ipse sit Christus qui in fine mundi secundum Scripturas venturus est, annon, *ibid.* — Eriget se tribus modis contra fideles, id est, terrore, muneribus et miraculis, *ibid.*, 1294. — Dabit credentibus in se copias auri et argenti (tempore enim ejus absconditi thesauri revelabuntur), *ibid.* — Quos muneribus corrumpere non poterit, terrore superabit, quos autem terrore non poterit vincere, signis et miraculis seducere tentabit, *ibid.* — Antichristus in omni virtute resurrectionis, et signis miraculorum, et prodigiis mendacibus ad salutem, vel quia videbitur, nec revera operabitur, et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod charitate veritatis non receperunt, B. Lanfrancus, CV, 344. — Ideo mittet illis Deus operationem erroris, operatorem Antichristum, ut credant mendacio, ut judicentur, damnentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, diabolo, *ibid.* — Quid faciet cum venerit? Sabbatum custodiri jubebit, S. Ivo episc. Carnot., CLXI, 265. — Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione Dominicum diem, *ibid.* — Antichristi insidiosis miraculis generabitur dubietas in cordibus fidelium, Rev. Garnerus, CXLIII, 264, 265.

VIII. — *Beatitudo sive felicitas Antichristi coram hominibus.* — Beatus usque adeo videbitur hominibus Antichristus, ut etiam Deus putetur, S. Augustinus, XXXVI, 126. — Impleturus est Antichristus totam nequitiam impietatemque quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt, *ibid.*, 127. — Semita Antichristi miraculis lucebit, S. Gregorius Magn., LXXVI, 737. — Potestas explendæ nequitiæ superbiæ Antichristi accedet, *ibid.*, 718. — Incedet Antichristus feliciter, *ibid.*, 529. — Antichristus universis sæculi pompis abundabit, Cassiodorus, LXX, 575. — Non tantum auro locuples erit sed et numerositate gentium et dominatione terrarum, miraculorum quoque ostensione gaudebit, honoris etiam pravi sectatione jactabit, et cæteris vitiis plenissimus erit, quæ Ægypti nomine videntur intelligi, *ibid.*, 576. — Tum obtinens Antichristus temporaliter mundi gloriam, mensuras hominum et honoris culmine et signorum potestate transcendit, Hincmarus, CXXV, 279. — Superba Antichristi celsitudo per brachium signata, id., CXCIII, 193.

IX. — *Persecutiones sævæ Antichristi in electos Dei.* — Gladius diaboli recte appellatur Antichristus, id est tri-

PARS III. — *Signa subsequentia Antichristi regnum, et finis persecutionum ultimarum.*

II. — *Jesus Christus occidendo Antichristum spiritu oris, finem regno ejus et potentiæ imponet.* — Interficietur Antichristus spiritu oris Christi, S. Augustinus, XXXIII, 908. — « Et tunc revelabitur ille iniquus quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, *ibid.* — Conterendus sine manu Antichristus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, S. Gregorius Magn., LXXXI, 652. — Sine manu conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum Judicis solus oris spiritu æterna morte ferietur, *ibid.* — Scimus tantum istud, illam sane novissimam persecutionem quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua exstinguet Jesus, S. Augustinus, XLI, 616. — Nec mora, ille evaginato gladio, in frusta concidit, cecidit que christus ille, qui magis Antichristus nominari debet et mortuus est, dispersique sunt omnes qui cum eo erant, Gregorius Turon., LXXI, 557. — Super eum apostolus Paulus scribit dicens : « Quem Dominus interficiet spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui, Alcuinus, CI, 1297. — Tanta erit eminentia adventus splendoris Christi, ut præ fulgore divini luminis, sordibus ventris per excessum emissis, totus coinquinatus, sic præ timore pereat, *ibid.* — Tradunt doctores, ut ait Gregorius papa, quod Michael archangelus illum in monte Oliveti perimet, in papilione et solio suo, in quo loco unde Dominus ascendit ad cœlos, *ibid.*, 1298. — Si Michael Dei faciem venientis ad Judicium præveniens eum interfecerit, non sua, sed Dei virtus erit et jussio, *ibid.* — Quem Dominus utique Jesus interficiet spiritu oris sui et destruet illuminatione adventus sui, Rabanus Maurus, CVIII, 1171 ; B. Lanfrancus, *ibid.*, 345. — Antichristo interfecto, consummata erit victoria Verbi Dei, Rupertus, CLXIX, 1497. — Destructio Antichristi, Petrus Lombardus, CXCI, 139-148. — Interficiendus est Antichristus aut a Christo aut a Michaele, Robertus Pullus, CLXXXVI, 979.

III. — *Jesus Christus occidendo Antichristum et eum eradicando de facie terræ, quam brevis ejus gloria, quanta stultitia fuerit denotabit* — Manifestum perditionis indicium est quando affectatis iniquitatibus subsequens favet effectus, et nulla contrarietas impedit quod mens perversa conceperit, S. Gregorius Magn., LXXVI, 668. — Angelus et homo lapsi, quia Deo similes esse per potentiam, non per justitiam, voluerunt, sic casus Antichristi per superbiam, *ibid.*, 486. — Elevatus Antichristus in sublime stultus apparebit, qui in ipsa elevatione sua per adventum veri Judicis deficiet, *ibid.*, 528 — Quidam volunt telam quæ ordita sit super omnes gentes Antichristum intelligi, qui Oliveti in monte consumendus sit quod et in Danielis ultima diximus visione, S. Hieronymus, XXIV, 291 — Quadraginta dies pœnitentiæ ante judicium concessi incantatis et caracteratis, ab Antichristo seductis, Alcuinus, CI, 1298. — Debemus etiam firmissime credere quod cum Antichristus occisus fuerit, non statim veniet dies judicii nec statim ad judicium Dominus veniet, sed sicut intelligimus ex libro Danielis quadraginta dies pœnitentiæ, etc., *ibid.* — Quantum temporis spatium posteà fiat post pœnitentiam hanc expletam nullus est qui sciat, *ibid.* — In dispensatione Dei manet, qui judicabit sæculum per ignem, ea hora qua præfixit esse judicandum ante sæcula, *ibid.* — Documenta S. Augustini et Hieronymi de hora judicii ultimi post occisionem Antichristi, *ibid.* — S. Augustinus, *In Epist. Nolumus vos ignorare de dormientibus*, multa luculentissime de spatio temporis ab internecione Antichristi ad horam judicii ultimi declarat, *ibid.* — S. Hieronymus in expositione septem tubarum ad Evertinum, dat nobis de die et hora ultimi judicii magnæ scientiæ documenta, *ibid.*, et B. Lanfrancus, CL, 343.

IV.— *Ultimæ damnationi destinati Antichristus ejusque asseclæ.* — Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui et damnationi ultimæ destinatus, etc.; S. Augustinus, XXXVI, 126. — Tenebræ sunt locus Antichristi, in quas cum iniquis detrudetur, S. Gregorius Magn., LXXV, 1054. — Hæc sunt tabernacula iniqui, et iste locus ejus qui ignorat Deum, videlicet indicans quia is qui nunc Deum ignorando extollitur, tunc ad propria tabernacula pervenit quando eum sua iniquitas in supplicia demergit, *ibid.* — Et locum suum quandoque inveniet tenebras qui dum hic de falsa gauderet, luce justitiæ, locum tenebat alienum, *ibid.* — Dominabitur in fine mundi, nunquid producis Luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terræ consurgere facis? id., LXXVI, 520. — Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris quo bestia et pseudopropheta, et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum, S. Augustinus, XLI, 679. — Et exprobrabit his tyrannis facinora ipsorum, et damnabit eos ac meritis cruciatibus tradet, Lactantius, VI, 797. — Dubium non est perire scelestam potestatem, cujus damnandum constat auctorem, Cassiodorus, LXX, 91. — Post completam nequitiam Antichristus damnationis æternæ mercedem in fine percipiet, Rabanus Maurus, CVIII, 1175 —In fine mundi diabolus qui seducebat gentes mittendus est in stagnum ignis et sulphuris ubi est bestia Antichristus cum impiis membris suis et persecutoribus et pseudoprophetæ sine dubio hæretici, et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum, id., CXI, 1147. — Causa perditionis Antichristi vel cujuslibet reprobi non a Deo, Hincmarus, CXXV, 465. — Scitum est quod qui dicit aut subintelligere susurrando contendit quoniam Antichristus vel quilibet reprobi ex Deo habeant causam perditionis vel operatione ipsius pereant, non catholicus sed insanus est, *ibid.* — Suscitatio à mortuis Antichristi sicut et aliorum hominum, 282. — Si omnes resurgere debent, et ille homo qui in nomine suo veniet Antichristus, *ibid.* — Si aliquid aliis reprobis, Antichristi scilicet membris passio Christi contulit, nec capiti denegavit, *ibid.* — Exacerbabit Dominum peccator id est, ad iracundiam concitabit sua, indicibili superbia quod proprie de Antichristo datur intelligi, S. Bruno Herbipol., CXLII, 73. — Antichristus irritat Dominum quando se sua fallacia non solum terrenum regem sed etiam rerum omnium prædicabit Deum, sed hoc ei erit ad ruinam, ideo, ut falsus Deus, flammis dignis puniatur, *ibid.* — Propterea Deus destruet te in finem; evellet te et emigrabit te de tabernaculo tuo, *ibid.*, 209. — In finem autem qui destruetur, æternis suppliciis deputatur, *ibid.* — Radices erant Judæi Antichristi consentanei, et ideo radicem hujus populi cum ipso esse evellendam dicit Psaltes, *ibid.* — Nec Antichristus nec ministri ejus habebunt portionem in regno beatorum, cum sanctis Domini, *ibid.* — His qui Antichristi opera faciunt, Deus servat dolorem Patris, qui simul cum eo damnati eadem patientur tormenta, S. Bruno Astens., CLXIV, 625. — Omnibus iniquis opera ejus et doctrina placebunt, et quicunque ei crediderint, simul cum eo ad inferna ducentur, *ibid.*, 626. — Maledictio Antichristi, memoria illius de terra pereat, Rupertus CLXVIII, 1041. — Increpatio et comminatio Antichristi et membrorum ejus, Petrus Lombardus, CXCI, 501. — Deletio et irrisio Antichristi, *ibid.*

CXXXIII.

INDEX DE RESURRECTIONE MORTUORUM,

ORDINE LOGICO REFERENS CIRCA ILLUD DOGMA VARIAS SS. PATRUM SENTENTIAS.

—

MONITUM.

In hoc Indice omnia quæ a SS. Patribus de mortuorum resurrectione scripta sunt, ad quatuor capita reducuntur, scilicet.— I. Errores qui de resurrectione mortuorum invaluere.— II. Resurrectio mortuorum est dogma fidei. — III. Quando et quomodo fiet hæc resurrectio. — IV. Quæ in corporibus qualitates vel immutationes, et quomodo erunt in gloriam justis, reprobis vero in confusionem.

I. — *Errores qui de resurrectione mortuorum invaluere.*

TERTULLIANUS. — Nulla philosophia de carnis resurrectione consentit, II, 531. Platonici et Pythagorici vindicantes immortalitatem animarum, modum tamen et qualitatem immortalitatis ignoravere, 796. Omnis post

quid nocebit peccatoribus male? 543. Decidant cuncti in voluntatibus suis... si resurrectio futura non erit, 545. Miraculo confirmatur, 788, 789.

S. GREGORIUS MAGNUS. — Procul dubio omnibus constat quod plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat, LXXV, 738, 739. Quid difficile ut per resurrectionem pulvis in membra redeat, dum Conditoris potentiam quotidie cernimus, qui ex grano ligna mirabiliter et adhuc mirabilius fructus ex lignis creat, 739, 740 Quia rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ, ex ipsa debemus rerum specie et contemplatione colligere, 1077. Quid mirum, si tenuissimum pulverem nostris oculis in elementis redactum, cum vult Deus, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat, *ibid.* Resurrectionem futuram utrumque Testamentum prædicat, LXXVI, 1031, 1032. Fides resurrectionis luculentius et egregie astruitur, LXXV, 1076. Fiduciam nostram roborat multorum, Christo resurgente, resurrectio mortuorum, LXXV, 1076; LXXVI, 1528, 1529. Multa in rerum natura non minus nos latent, quam resurrectio, LXXVI, 1032, 1033. Hominis generatio majus miraculum quam resurrectio, 1033. Sola est in miraculis ratio, potentia facientis, 1034. Christum ostendit exemplo quod nobis promisit in præmio, 1172. Vocanti Deo respondebimus, quando ad summæ incorruptionis jussum incorruptibiles surgemus, LXXV, 995 Qua in re largitatem divinæ misericordiæ pensare quis valeat, quod ad tantam perducit gloriam, hominem post culpam, 996. Citra resurrectionis fidem cætera frustra creduntur, LXXVI, 1054.

TAIO, Cæsaraug. episc. — Christus ostendit resurrectionem ut nos resurgere posse confidamus, LXXX, 785. Quidam impossibilitatem resurrectionis proclamant, quod carnem et ossa in pulverem redigi conspiciant, 985. Quid tamen mirum, si hominem ex pulvere resuscitet, qui simul omnia ex nihilo creavit? *ibid.* Astruitur resurrectio multis Scripturæ sacræ testimoniis, LXXX, 983, 984, 985. Resurrectio non intellectu discutienda, sed fide veneranda, 984, 985. De resurrectionis gloria disputas et discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria, in universis naturæ rebus, sine discussione credidisti? 984. Si ex semine arboris, quod videri non potest produci potest, cur de pulvere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat quæ non videtur? *ibid.*

S. ISIDORUS Hispalensis. — Si id resurgere dicitur quod cadit, caro ergo nostra in veritate resurget sicut in veritate cecidit, LXXXIII, 1250. Omnium hominum erit resurrectio. *ibid.* Eam testantur maxima Patrum turba, *ibid.*

S. HILDEFONSUS episc. Toletan. — Resurget corpus secundum Christianorum fidem quæ fallere non potest, XCVI, 142.

JONAS Aurelianensis episc. — Non ambigendum de resurrectione mortuorum, utpote utriusque Testamenti et Patrum testimoniis demonstrata, CVI, 265, 266, 268. Mortuus, quomodo ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum, 266. Non perit Deo terrena materies de qua mortalium creatur caro, *ibid.* Probatur ex naturæ mirificis rebus, 268. Quid mirum si ossa, nervos, carnem capillosque Deus reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris restaurel? *ibid.*

RABANUS MAURUS arch. Mogunt. — Si spes resurrectionis non esset, homo miserabilis et incomprehensibilis esset, CX, 287. Si Christus resurrexerit et nos resurgendi, *ibid.* Multis et manifestis rationibus et exemplis resurrectio prædicatur, 288, 289, 290, 859, 860. De definitione rectæ fidei et ecclesiasticorum dogmatum circa resurrectionem mortuorum, CXI, 97, 98.

S. LUPUS abbas Ferrar. — Resurrectio mortuorum confirmatur, CXIX, 621.

REMIGIUS Antissiodorensis. — In fine sæculi, omnes sive vivi in corpore reperti sive de terræ pulvere suscitati resurrectionem consequentur, CXXXI, 868.

S. BRUNO Herbipolensis episc. — Resurgere duobus modis Christianus dicitur, scilicet a morte vitiorum et in illa resurrectione in qua justi æterna præmia accipiunt, CXLII, 104.

S. ODILO abbas Cluniacensis. — Certissima fiducia est, Christianorum divinitus promissa resurrectio mortuorum, CXLII, 1104. — Resurrectionem corporum ut futuram Dominus sua resurrectione demonstravit, *ibid.* Nunc resuscitandum est in anima per fidem ut etiam corpore ad æternam lætitiam resurgamus, 1003.

LANFRANCUS Cantuariensis arch. — Resurrectionem futuram probat ex verbis Apostoli, CL, 207, 208. Sine resurrectione mortuorum nihil prodest baptismus, nihil prosunt dolores et certamina Christianorum in hac vita. 209, 210. Resurrectio quædam generatio est, 321, 322.

S BRUNO Carthusianorum institutor. — Resurrectio demonstratur per necessarias rationes et inconvenientia quæ proveniunt ex resurrectione negata, CLIII, 209. Item per potentiam Christi, *ibid.* Et per legem naturæ, 210, 211. Resurrectio Christi causa est et figura nostræ resurrectionis, CLIII, 386.

S. ANSELMUS Cant arch. — Plena felicitate frui non poterunt animæ donec incorruptibilitate corporum suorum potiantur, CLIX, 590.

IVO Carnot. episc. — Resurrecturam carnem nullo modo potest dubitare Christianus, CLXI, 972. — Bonos et malos resurrectio attinget, 74.

S. BRUNO Signiensis episc. — Dogma resurrectionis ex testimonio Job plenissime asseritur dicentis spem illius repositam in suo sinu, CLXIV, 618, 619. Arguitur etiam hujusmodi veritas ex eo quod impii in propria carne in æternum cruciabuntur; dicente Job de damnato: Devorabit eum ignis qui non exstinguetur, affligetur relictus in tabernaculo suo, 622. Postquam enim a corpore separatur anima, nisi divino oraculo usque ad tempus omnibus constitutum, nunquam ad illud revertitur amplius, 1000.

RUPERTUS abbas Tuitiensis. — Resurrectio duplex animi et corporis, CLXX, 175. Illa jam facta in Christo, in omnibus facienda est, CLXVII, 629. Resurrectio necessaria, 1667. Et male a Sadducæis negata, CLXIX, 99, 100.

GODEFRIDUS abbas Admontensis. — Cujuslibet corpus sicut fuit socius meriti in vita, erit et præmii in cœlis, CLXXIV, 801, 802. Nostra resurrectio omnibus est certa vel ad vitam vel ad damnationem, 606.

HERVÆUS Burgidolensis monachus. — Omnis spes credentium in hoc est qua a mortui resurgent, CLXXXI, 972.

S. BERNARDUS Clarævallis abbas. — Fides astruitur corporeæ resurrectionis, CLXXXIII, 210.

PETRUS Lombardus. — Resurrectio Christi generalis nostra resurrectio, CXCI, 1314, 1315. Resurrectionis commendatio. 1678, 1679, 1680.

BONACURSUS ex hæretico catholicus. — Ex testimoniis tam Veteris quam Novi Testamenti probatur resurrectio, CCIV, 784, 785.

ERMENGAUDUS. — Waldenses corpoream resurrectionem destruentes multis refelluntur auctoritatibus, CCIV, 1266, 1267.

III. — *Quando et quomodo fiet resurrectio mortuorum?*

TERTULLIANUS. — Mortuum suscitari nihil aliud est quam integrum fieri, II, 878. Resurgere non est nisi ejus quod cecidit, 491. Resurget caro et quidem omnis, et quidem ipsa, et quidem integra, 885. Quid est credere resurrectionem nisi integram credere? 878. Quocunque modo solutum corpus resurget, I, 525. Ubicunque resolutus fueris, quæcunque te materia destruxerit, hauserit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te, 525. Sine defectibus resurgemus, II, 878. Si caro de dissolutione reparabitur multo magis de vitiatione revocabitur, *ibid.* Vitiatio corporum accidens res est; integritas propria, *ibid.* Caro et sanguis omnis resurgunt ex æquo in qualitate sua, 868. In resurrectione eadem corpora animæ sunt recepturæ in quibus decesserunt, 746. Resurrectio post Antichristi eradicationem agitabitur, II, 835. Fiet ultimo tempore et primo æternitatis limine, I, 526. Semel tantum resurgendum quia Deus ita voluit, 525. Nec mors jam nec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus iidem qui nunc nec alii post, 527.

S. HILARIUS Pictav. episc. — Resurget idem corpus, IX, 361. Non aliud corpus quamvis in aliud resurget, 285. Corpus non amisit originem, sed profecit ad honorem, *ibid.* De mutatione potius quam creatione novum erit, 285, 286. In resurrectione corporum, substantia non abolebitur, sed gravitas terrena, 974. Resurrectione glorificati corporis solida erit et inde mutabilis natura, 639. Corpora in formam, soliditatemque membrorum cogentur, 467. In sua forma resurrecturæ sunt feminæ, 1016. Sine illecebris erunt, *ibid.* Corpora in statura viri perfecti suscitanda, 947. Inutile est quærere quæ tum species corporum, quæ alimonia sit futura, 944, 945, 946. De resurrectionis conditionibus, nihil Scripturis prophetalibus contineri, publica opinio est, 1045. Resurrectionis tempus adveniet quando gentium crediturarum consummabitur plenitudo, 760. Resurrectionis tempus maturius misericordia, 844. Resurrectionis gloria et tempore cæteros anteibunt apostoli, 1038.

S. AMBROSIUS episc. Mediol. — Manente corporis veritate corpus in incorruptionem immutabitur, XIV, 949. Similitudo nobis angelica promittitur non substantia carnis negatur, XVII, 535. Catholicum et rectum est utrumque sexum in carnis resurrectione sine sexus operibus confiteri, *ibid.* Vera carnis resurrectio sine operibus

IV. — *Quæ in corporibus qualitates vel immutationes et quomodo erunt in gloriam justis, damnatis vero in confusionem.*

TERTULLIANUS. — Sancti, in resurrectione, superinduti substantia propria æternitatis; profani vero et qui non integri ad Deum in pœna æque jugis ignis, I, 827. In regno Dei caro reformata et angelificata, II, 632 Post resurrectionem caro habitum angelicum susceptura est, 854. Ordine meritorum resurgent mortui, I, 864. Omnes ab initio defuncti suscitabuntur et recensebuntur et reformabuntur pro singulorum meritis, 578. Liberabuntur membra ab officiis suis et necessitatibus, II, 882, 883, 884. Sine concupiscentiis et motibus inordinatis resurgemus, 879. Caro manebit impassibilis, 880. Incorruptibilis, *ibid*.

LACTANTIUS. — Caro post resurrectionem insolubilis erit atque mansura neque cruciatibus neque igne defectura, VI, 801.

S. HILARIUS Pictav. episc. — Resurrectio erit omnium, sed non omnium erit gloriosa, IX, 468. Christus sanctos conformes gloriæ corporis sui faciet, 469. Resurget omnis caro, sed non omnis demutabitur, 481. Omnis caro redempta in Christo, ut resurgat necesse est, non tamen omnibus gloria et honor est promiscuus resurgendi, 560. Resurrectione demutabuntur tantum qui cum Christo per fidem commortui sunt, 555. Resurrectio impiorum ad pœnam érit, IX, 258. Corpus eorum pulvi et luto comparatum, 258. Et in naturam tantum pœnalis substantiæ reservatum, *ibid*. Os eorum vagum, obtritum, ventilatum, dispersum et inquietum manet, *ibid*. Tum confundetur impius quisque et pudore dedecoris sui et comparatione honoris alieni, 534. Confundendi, non in cœlestia currentes sed ad terrena sua et originalia revertentes, 715. Resurgent terreni et in dedecoris corpore, 744, 745. Resurrectio eorum aquæ fetidæ ac terræ liquefactæ comparata, 570. Resurrectio sine demutatione impiorum, salus in nihilum, 360. Plebs sancta, omni corruptione et infirmitate depulsa, superinduta cœlesti honore, 469. Jam non incrementis corporum, escarumque alimentis, infirmitatumque casibus vitæ humanæ demutatio tolerabitur, sed æternitas cunctis quæ naturæ suæ virtute ipsa se continens, id est, quæ se ipsa alat conservetque donabitur 465. Christus, cum rursus per societatem carnis in nobis sit, absorpta morte immortalem vitam æternamque reddet, *ibid*. Habitabimus cœlestem civitatem et Ecclesiam spirituum in Domino fundatorum, 682. Corruptibilium corporum in incorruptionis gloriam erit resurrectio, 286. Itaque resurrectio justorum non ambigenda qui substantiæ angelorum similes erunt, 918. Justorum corpora, lilia spirantia, flos semper efflorescens, 948, 949. Resurrectio gloriosa, nuptiæ, 1061. Quidquid in nobis fiet æternum est, cum beatitudinis sensu, 258. In quo sita illa demutatio corporum, 361. Infirmitas corporum detrahetur, lapsus et lacrymæ, *ibid*. Incorruptio corruptionem devorabit; mortem potestas immortalis absorbet, *ibid*. Resurrectione donati nullius egebunt ad corporis animæque substantiam, 876, 877. Post resurrectionem beatitudo perfecta, sine desiderio, sine timore hostium, sine molestiis, 393, 394, 876. Recte perfecteque viventium merces, ut in novam cœlestemque substantiam, ex hac corruptibilis corporis materia transferantur, 949. Renascamur ideo per novæ nativitatis profectum et in beatam illam ac Deo placentem iteratæ reparationis nostræ speciem reformemur, 286.

S. ZENO. — Duplex forma resurgendi, prima sanctorum qui sub duce Christo in beatitudinem adducentur; secunda impiorum qui destinantur ad pœnam, XI, 382. Caro resurget jam pura, jam libera, jam morte superior, jam cœlestia aspirans, et veritatem quærens, spiritualia desiderans, 383.

S. AMBROSIUS. — Ordine meritorum resuscitabimur, XVI, 1349. Omnes resurgemus, sed reviviscendi gratia dispar, dispar conditio, 1341. Flos resurrectionis immortalitas est, flos resurrectionis incorruptio est, 1329. Ea requies est expetenda cui futuræ resurrectionis voluptas perpetua succedet, ubi nulla criminum series, nulla illecebra delictorum, 1351. Ad clarificationem, justi omnes in resurrectione transformabuntur, XVII, 634. Mors de terra est, resurrectio vero de cœlis, si tamen immutetur ad gloriam, 295. Impii resurgent sed ad hoc ut pereant, 271. Sancti vero immutabuntur in claritate, *ibid*. Merito dissimiles erunt in gloria, 268. Resurrectionis tempore omnia vincula solventur diaboli, et triumphus omnis illius jam non exsistet, XIV, 1082. Jam nunc renovemur in gratia, ut renovata caro sumat fulgorem lucis æternæ, XVI, 1319.

ZACCHÆUS Christianus. — Divinæ clementiæ species reparare placuit, ut bonorum corpora splendor exornet et malorum confusio deformitatis obscuret, XX, 1092. Justi in gaudia æterna surgent; multiplicatum perinde supra solem ex Dei conspectu, lumen infundet, 1094. Secundum diversos justitiarum gradus, splendorem solis habituri sunt, *ibid*. Ita singuli indeptæ felicitatis honoribus perfruentur, ut nec altior efferatur, nec spernatur inferior, *ibid*. Manebit perpetuo blanda temperies, et inæstimabilia illius beatitudinis gaudia, præteritorum recordatio nulla vexabit, 1095. Etiamsi præsentis mundi usum abolitio futura non tolleret, transisse tamen gauderent justi potius quam dolerent, *ibid*. Quid illis splendor cœlestium dignitatum, quid æternarum divitiarum habituræ sint gratiæ? 1164, 1165. Hoc certum accipias nil illis necessarium, nil defuturum, sed omnium omnibus Deus lætitiarum inæstimabilium novitate generabit quod dignum præsentiæ suæ possessione judicetur, 1165.

S. HIERONYMUS. — Resurrectio mortuorum incorruptibilis et jugiter permanens erit, XXII, 827. Similitudo ad angelos, non hominum in angelos demutatio, sed profectus immortalitatis et gloriæ est, XXIII, 382. Sanctus et peccator erunt simili resurrectione perfecti, nec inter se variabunt tempore, sed alius ad præmia, alius ad supplicia pertrahetur, XXIV, 616. In eo peccator maledictus erit quod incorrupto corpore pœnas patietur æternas, 616.

S. AUGUSTINUS. — Resurgens caro commutabitur et fiet ipsa corpus cœleste et angelicum, XXXVIII, 1217. Et corpus spiritale, 1142. Corpus nostrum quomodo post resurrectionem futurum spiritale, XXXIII, 628; XXXV, 2061, 2062; XL, 674. Corpus in spiritum esse mutandum nonnulli putant, XXXIII, 618. Qui putant tunc corpus spiritale fieri, cum mutatur in spiritum, refelluntur, 945. Opinionem hanc quæ sequantur in commoda, 619. — Putat Augustinus, etsi non plena fiducia, corpus tum spiritale dicendum, ob ineffabilem quamdam facilitatem, 629. Resuscitatum hoc corpus mortale transfertur in habitudinem angelicam et in cœlestem qualitatem, XXXVII, 1682. Corporum spiritalium qualitates, Augustino velut indubitatæ, quod detracta sit eis mortalitas, corruptio, ponderis gravitas, XXXIII, 625.

Corpus sanctorum post resurrectionem immortale, XLIV, 115. Omnes incorrupti resurgent, sed ex his etiam justi immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nulla posset nocere corruptio, XXXIII, 947. Corpus sanctorum post resurrectionem erit omnino incorruptibile, omnino immortale, omnino ad movendum agile et facile, XXXVIII, 1137. Stabilitas corporum post resurrectionem, XXXII, 603. In beatorum corporibus erit claritas, et diversa species claritatis quia diversa sunt merita charitatis, XXXVIII, 1138. In beatorum corporibus pulchritudo erit, omnibus absoluta, 1146. Resurrectione vita nostra similis angelorum erit, carens operationibus corruptionis et indigentiæ, 1625, 1631. Nihil resistet spiritui nostro, XXXVII, 1688. Corpus cœleste, Christi instar, clausis ostiis poterit domum intrare, XXXVIII, 1264. Credere debemus talia corpora nos habituros, ut ubi velimus, quando voluerimus, ibi simus, 1140, 1145. Totius hominis in melius commutatio resurrectione perficienda, XL, 193, 194. Corpus melius erit post resurrectionem quam fuit primorum parentum in paradiso, XXXII, 601.

Resurrectio corporis aliis in bonum, aliis in malum, S. Augustinus, XXXVIII, 709; XXXVII, 1672; XXXIV, 114. Non ad passiones dolorum, sicut impii, resurrecturi sumus nec ad gaudia carnalium desideriorum, XXXVIII, 1059. Resurgent mali incorrupti integritate membrorum sed corrumpendi dolore pœnarum, XXXIII, 947. Erit corporum quædam firmitas, sed firmitas corruptibilis, *ibid*. Quomodo erunt incorruptibilia, si dolebunt; aut quomodo corruptibilia, si mori non poterunt, XL, 275. In resurrectione distabit gloria meritorum, XXXIII, 947. Post resurrectionem totus homo deificatus inhærebit incommutabili veritati, 909. Perfruetur hac primum felicitate, ut incipiat nec velle ultra peccare, nec posse, XXXIX, 1964. Cessante omni miseria, omni mœrore, totum innocentia, totum felicitas possidebit, *ibid*. In pectoribus hominum, charitas angelorum quibus admisti homines, jam cœlesti recepta carne, sine carnis infirmitate fulgebunt, *ibid*. Nullum ulterius patientur de sempiterna Domini sui virtute fastidium, nullum sub perenni laudum suarum exsultatione defectum, *ibid*.

S. PROSPER Aquitanus. — Resurrectio generatio dicitur quæ sanctos ad incorruptionem beatæ æternitatis creavit, LI, 414.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS —A gloria angeli refertur

CXXXIV.

INDEX DE JUDICIO UNIVERSALI ET ULTIMO.

—

DIVISIO.

I. De judicio in genere et de certitudine illius. — II. De nominibus et figuris judicii. — III. Errores de ultimo judicio. — IV. De tempore et loco judicii. — V. De circumstantiis judicium præcedentibus. — VI. De judice et de qualitatibus adventus illius. — VII. De diversis ordinibus qui erunt in judicio seu, aliis verbis, de iis qui sunt judicaturi, judicandi ac etiam non judicandi. — VIII. De modo et qualitatibus judicii, de sententia judicis necnon de rebus quæ illam subsequentur. — IX. Appendix, seu quæstiones quædam ad judicium pertinentes.

I. — *De judicio in genere et de certitudine illius.*

Tertulliani liber de Spectaculis, I, 661. Ejusdem Apologeticus, *ibid.*, 523. Ejusdem, liber i adversus Marcionem, II, 523. — Incerti auctoris carmina, *ibid.*, 1090. — S. Hilarii tractatus in Psalmos, IX, 562. — Tichonii Afri liber de septem regulis XVIII, 17, 18. — C. V. Aquilini Juvenci Evangelicæ Historiæ liber iv, XIX, 302. — Sulpicii Severi Epistola i ad sororem suam, XX, 223. — Rufini Aquileiensis presbyteri commentarius in symbolum, XXI, 369 *et seqq.* — S. Hieronymi commentarius in Ecclesiasten, XXIII, 1040, 1041. Ejusdem operum Mantissa. Regula monachorum. XXX, 417. — S. Augustini in Joannis Evangelium tractatus, XXXV, 1771. Ejusdem enarratio in Psalmos, XXXVI, 117, 944, 945; XXXVII, 1235. Ejusdem, sermo xxii, XXXVIII, 151; XXXIX, 1846, 2153, 2207, 2209, 2210; XL, 189, 305, 774; XLI, 342, 346, 637, 662, 683, 699. — S. Petri Chrysologi sermones, LII, 564. — Salviani Massiliensis presbyteri de gubernatione Dei, lib. i, LIII, 35. — S. Patricii confessio, *ibid.*, 802. — S. Maximi Taurinensis homilia de secundo adventu Christi, LVII, 225. — D. Eugyppii thesaurus ex S. Augustini operibus, LXII, 132. — Vigilii Tapsensis de Trinitate, lib. xi, *ibid.*, 302. — S. Eleutherii Tornacensis episcopi sermones, LXXV, 85. — S. Fulgentii de virtute prædestinationis, lib. iii, *ibid.*, 667. Ejusdem de fide liber unus, *ibid.*, 702. Ejusdem contra Fabianum fragmenta, *ibid.*, 750. — Facundi episcopi epistola, LXVII, 872. — Fulgentii Ferrandi epistolæ et opuscula, *ibid.*, 941. — S. Cæsarii homilia, *ibid.*, 1075. — Victoris episcopi evangelicarum harmoniarum interpretatio, LXVIII, 534. Ejusdem commentaria, *ibid.*, 692. — S. Gregorii Turonensis Historia Francorum, LXXI, 193. — De Vitis Patrum, lib. i, LXXIII, 472, 860. — S. Gregorii papæ moralium libri, LXXV, 585; LXXVI, 202, 698, 1205, 1148. — Alulfi expositio Veteris et Novi Testamenti, LXXIX, 1175. — S. Columbani instructiones, LXXX, 246. — Venantii Fortunati Miscellanea, LXXXVIII, 322. — S. Aldhelmi fragmentum de die judicii, LXXXIX, 298. — S. Bonifacii Moguntini archiepiscopi sermones, *ibid.*, 843, 854. — Bedæ Venerabilis. De die judicii, XC, 575. Ejusdem Dubia et Spuria, XCIII, 530, 534. Ejusdem hymni de die judicii, XCIV, 557, 633. — Petri diaconi homiliarius, XCV, 1474. — S. Hildefonsi liber de virginitate, XCVI, 85. — B. Alcuini abbatis opera exegetica, C, 1151. — Theodulfi liber de ordine baptismi, CV, 227. — Candidi opusculum de Passione Domini, CVI, 80, 81. — Rabanus Maurus, t. CVII, 809, 995, 1096. — Rabani Mauri commentarium in Ecclesiasten, CIX, 1049. Ejusdem homiliæ, CX, 329. Ejusdem descriptio judicii extremi, id., CXII, 720. Ejusdem de adventu Christi carmen, *ibid.*, 1618. Haymonis expositio in epistolas S. Pauli, CXVII, 694. Ejusdem enarratio in Zachariam, *ibid.*, 292. Ejusdem homiliæ, CXVIII, 18, 203. — Joannes Scoti liber de divisione naturæ, CXXII, 873, 980. — Ratramnus Corbeiensis. De fide Pharisæorum ad judicium, CXXI, 310. — Remigii Antissiodorensis enarrationes in Psalmos, CXXXI, 172. Ejusdem homilia, *ibid.*, 865. Ratherii Phrænesis, CXXXVI, 390. — S. Odilonis credulitas, CXLII, 1036. — S. Petri Damiani carmina et preces, CXLV, 979. Ejusdem sententiæ scripturarum de die judicii, *ibid.*, 739. Othloni versus de die judicii, CXLVI, 298. — Samuelis Marochiani liber de adventu Messiæ præterito, CXLIX, 347. — Guitmundi confessio de S. Trinitate, *ibid.*, 1499. — Radulphi Ardentis homilia de secundo adventu, CLV, 1572, 1678. — Vernerus abbas. De adventu Domini, CLVII, 756, 761. — D. Ivonis decreti, pars i, de fide. CLXI, 74. — Guillelmus de Campellis. De fide catholica, CLXIII, 1072. — Ruperti opera, CLXVII, 1298. — Ven. Hildeberti sermones, CLXXI, 348. — Honorii Augustodunensis elucidarium, CLXXII, 1165, 1166. — Ven. Godefridi homiliæ dominicales, CLXXIV, 66. — Hugonis a S. Victore in Joelem adnotationes. CLXXV, 366, 799. — S. Bernardi epistolæ. De judicio, CLXXXII, 74, 101. — Zacharias Chrysopolitanus episcop. CLXXXVI, 378. — Ernaldi liber de cardinalibus operibus Christi, CLXXXIX, 1667. — Petri Venerabilis sermones, *ibid.*, 964. Ejusdem de adventu Christi carmen, *ibid.*, 1015. — Gerhohi commentarium in Psalmos, CXCIV, 405. — Richardi S. Victoris exegetica, CXCVI, 815. — Garnerii Lingonensis sermones, CCV, 770. — Thomæ Cisterciensis et Joannis Algrini commentarium in Cantica canticorum, CCVI, 524. — Petri Blesensis sermones, CCVII, 868. Ejusdem versus sibyllæ vatis de ultimo Christi adventu, *ibid.*, 870. — Innocentii III papæ sermones, CCXVII, 511 et 742.

II. — *De hominibus et figuris judicii.*

Judicii severitas arcu significata, S. Hilarius, IX, 571. — Judicium Dei significatur in vultu, *ibid.*, 803. — Dies judicii dies malus dicitur, S. Hieronymus, XXIV, 791; XXVI, 179. — Dies judicii insanabilis dies, id., XXV, 959. — Judicium cur dictum arcus extentus, S. Augustinus, XXXVI, 717. — Judicii dies per caminum exprimitur, id., XXXVII, 1362. — Clibanus ardens et fumans figura judicii, id., XXXIX, 1746. — Vox avium strepentium paulo antequam lux emicet figura est nostri judicis, Aurelius Prudentius, LIX, 778. — Dies judicii dies magnitudinis, S. Fulgentius, LXV, 312. — Dies judicii temporibus Noe et Loth assimilatus, Victor Capuanus episcop., LXVIII, 534. — Cur Psalmista tam frequenter dicit diem judicis diem malam? Aurel. Cassiodorus, LXX, 296. — Judicium cur tempestas dictum? *ibid.*, 550. — Dies judicii tempestati comparatus, *ibid.*, 599. — Judicii dies dicitur porta regni, S. Gregorius, papa, LXXV, 734. — Mane diem judicii significat, *ibid.*, 856, 1155; LXXVI, 57. — Judicium dictum dies furoris Domini, LXXV, 1101. — Cur nox appellatum, LXXVI, 54. — Cur extremum judicium nomine arcus significetur, *ibid.*, 153. — Judicium appellatur fulmen, *ibid.*, 723. — Per octavum numerum dies judicii designatur, *ibid.*, 1050. — *De variis nominibus judicii*, *ibid.*, 1121. — In igne terror judicii exprimitur, id., LXXIX, 143. — Media nox, quando clamor factus est, significat diem judicii, Anonymus in sæculi, LXXXVIII, 1074. — Judicium per diluvium designatum, Beda Venerabilis, XCI, 86. — Quid significatur per caliginem et clibanum ignis post occasum solis factum? *ibid.*, 158. — Mane diem judicii significat, *ibid.*, 204. — Dies judicii dies extremus retributionis dictus, XCII, 433. — Dies ille subitaneo vel diluvii vel ignis sodomitici adventui comparatus, id., XCIII, 77. — Dies judicii dies secunda resurrectionis, *ibid.*, 489. — Dies judicii dies octava dicitur, *ibid.*, 511. — Sententia judicis calix dicta, *ibid.*, 884. — Dies judicii dicitur dies visitationis, Smaragdus, XII, 359. — Dies judicii dies animadversionis, Rabanus Maurus, CIX, 963. — Ultimi judicii concussio ap e ventus turbinis dicitur et cur? id., XL, 504. — Mane extremum judicium significat, id., III, 686. — Dies judicii dies iræ et revelationis, *ibid.*, 1309. — Dies judi-

III. — *Errores de ultimo judicio.*

IV. — *De tempore et loco judicii.*

— Percusso Antichristo non continuo dies judicii secuturus esse credendus est, Hincmarus, CXXV, 280. — Statim ut Judaicus populus in Redemptorem crediderit, idem Redemptor ad judicium apparebit, S. Petrus Damianus, CXLV, 1015. — Quo loco erit judicium? Wernerus abbas, CLVII, 748. — Qua hora fiet judicium, *ibid.*, 750. — De incertitudine temporis judicii, S. Anselmus Cantuariensis, CLVIII, 603. — *De die autem et hora nemo scit*, Anselmus Scholasticus, CLXII, 1455. — Sicut dies diluvii improvisus erit adventus Filii hominis, *ibid.* — Judicium finale erit tempore quo homines ferventiore voluptate detinebuntur, Rupertus, CLXVII, 356. — Judicium finale erit improvisum, *ibid.*, 625, 1216, 1510. — Judicium finale fiet in valle Josaphat, et quare? id., CLXVIII, 243. — In valle Josaphat erit judicium, Honorius Augustodunensis, CLXXII, 778. — Adventus Christi ultimus quando erit? Hugo de S. Victore, CLXXVI, 597. —Judicii diem Christus ignoravit scientia experimentali, S. Bernardus, CLXXXII, 947. — Judicii diem angeli prorsus ignorant, *ibid.*, 1043. — De loco judicii, Robertus Pullus, CLXXXVI, 1001. — Quare non expedit apostolis nosse diem judicii? Odo, CLXXXVIII, 1055. — Judicium quando futurum, Petrus Lombardus, CXCI, 105. — Diem judicii quo sensu nescit Filius? *ibid.* — De tempore judicii, id., CXCII, 316. — De loco judicii, *ibid.*, 956. — De loco judicii, Magister Bandinus, CXCII, 1111. — Cur Filius dicit se nescire qua hora sit venturus, Gerhohus, CXCIII, 753. — Quæ sit causa dilationis judicii? Aelredus abbas, CXCV, 416. — Solus Pater novit diem judicii, Petrus Comestor, CXCVIII, 1611. — De loco judicii, S. Martinus Legionensis, CCVIII, 58. — Judicii diem ignorant sancti, Alanus de Insulis, CCX, 374.

V. — *De circumstantiis judicium præcedentibus.*

De temporibus postremis, Lactantius, VI, 769. — De mundi vastatione, *ibid.*, 784. — Adventum Christi novissimum qui præventuri sunt, S. Hilarius, IX, 1052. — Adventus Christi indicium, *ibid.*, 1053. — Enoch et Elias ultimo tempore futuri sunt apostoli, S. Ambrosius, XVII, 204. — De signo adventus Domini, Tichonius Afer, XVIII, 18. — De adventu Eliæ ante judicium, Aquilinus Juvencus, XIX, 244. — De circumstantiis quæ judicium præcedent, *ibid.*, 491. — Judicaturo Domino lugubre mundus immugiet, S. Hieronymus, XXII, 554. — De abominatione desolationis, *ibid.*, 1014, 1015. — Signum Domini adventus, id., XXVI, 177. — De abominatione desolationis, *ibid.*—Ex signis possumus extremum mundi tempus conjicere, S. Augustinus, XXXIII, 905, 909. — De abominatione desolationis, *ibid.*, 915. — Mala quæ extremum Domini adventum præcessura sunt bonis et malis non erunt communia, *ibid.*, 918, 919. — De signis judicii, id., XXXV, 1527. — Persecutio per Antichristum ventura, violenta et fraudulenta erit, id., XXXVI, 128. — Antichristus totam nequitiam et impietatem quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt, impleturus est, *ibid.*, 127. — De adventu Eliæ ante judicium, id., XLI, 705. — De adventu Eliæ ante judicium, D. Eugyppius, LXII, 785. — Quantus pavor iniquorum judicio Dei appropinquante, S. Gregorius papa, LXXV, 783. — Antichristi sæva persecutio, *ibid.*, 1055 et LXXVI, 649, 656. — Extremi judicii signa prævia, id., LXXVI, 210, 1078. — Cum cœperit impleri quod dictum est : *Sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum*, etc., quæ mens erit hominis æterni judicis sententiam non formidantis, *ibid.*, 802. — Elias adventum Christi judicis præveniet, *ibid.*, 1100. — Ultima tribulatio multis tribulationibus prævenietur, *ibid.*, 1259. — De tuba novissima, id., LXXIX, 674. — De adventu Eliæ, *ibid.*, 1189. — De tribulatione magna quæ præcedet judicium, *ibid.*, 1195. — Si gravis fuit persecutio in initio fidei quanto magis in fine, S. Columbanus, LXXX, 282. — De temporibus Antichristi, Taius Cæsaraugustanus, id., 978. — De temporibus Antichristi, Beda Venerabilis, id., 575. — De persecutione magna et de signis quæ præcedent judicium, *ibid.*, 1186. — In fine sæculi tanta erit tribulatio ut in errorem inducentur, si fieri potest, etiam electi, id., XCI, 58. — Sidera in die judicii videbuntur obscurari non diminutione suæ lucis accedente, sed superveniente veræ lucis claritate, id., XCII, 104. — De rebus quæ judicium antevenient, *ibid.*, 588, 589. — De novissima tuba, id., XCIV, 159. — Judicii signum, Paulus diaconus, XCV, 1474. — De terrore visionis diaboli, cum sublatus fuerit ut ad judicium adducatur, S. Julianus, XCVI, 500. — De rebus quæ judicium prævenient, Heterius et S. Beatus presbyter, XCVI, 977. — Judæi, Elia et Enoch prædicantibus, ante pedes Christi adoraturi venient, Alcuinus, C, 1112. — De septimo angelo tuba cecinente, *ibid.*, 1151. — De rebus judicium præcedentibus, id., CI, 1296. — De signis judicium præcedentibus, Jonas Aurelianensis episcop., CVI, 1458, 1459. — Enoch creditur esse venturus cum Elia juxta finem mundi, Rabanus Maurus, CIX, 1084. — De adventu Eliæ ante diem judicii, *ibid.*, 1101. — De signis judicium præcedentibus, id., CX, 413. — De eodem objecto, Walafridus Strabus, CXIV, 555. — De terrore peccatorum imminente die judicii, Haymo Halberstatensis, CXVII, 76, 85. — De rebus quæ judicium prævenient, *ibid.*, 102. — De tribulatione impiorum in fine mundi, *ibid.*, 201, 202. — Cum dies Domini advenerit... Satan... ad tentandos et subvertendas animas vehementius pugnet, *ibid.*, 106. — De igne præcedente Christum in judicio, *ibid.*, 778 — De tribulatione quæ præcedet ultimum judicium, *ibid.*, 956, 1140. — Appropinquante judicio erunt qui cum maxima aviditate Verbum Dei suscepturi sunt prædicantibus Elia et Enoch, *ibid.*, 1216. — Pastor stultus et imperitus Antichristus est qui in consummatione sæculi dicitur esse venturus, *ibid.*, 261. — De rebus adventum Christi præcedentibus, S. Paschasius Radbertus, CXX, 799, 807, 816, 828. — Quis locus erit spei cum venerit judex.... præcinentibus tubis, conclamantibus angelis, elementis ardentibus, S. Petrus Damianus, CXLIV, 818. — Allegoria de consummatione mundi, *ibid.*, 228. — De rebus novissimis loqui difficile est, id., CXLV, 837. — A morte Antichristi ad Christi adventum, quot dies intererunt, *ibid.*, 839. — Signa præcedentia judicii diem ex Hieronymi sententia, *ibid.*, 840. — De tempore Antichristi novissimo et de ultima tribulatione, Wernerus abbas, CLVII, 759 et 757. — De Antichristo, D. Ivo, CLXI, 1009, 1010. — De tribulatione magna quæ præcedet adventum Filii hominis, Anselmus Laudunensis, CLXII, 1455. — Quæ præcedent signa extremi judicii quantusque tremor universi orbis, S. Bruno Signiensis episcop., CLXV, 270, 442, 747. — Quomodo congregandæ sint ante judicem omnes gentes, canente novissima tuba, Rupertus, CLXVII, 1812. — De Antichristo, id., CLXIX, 1496. — De signis quæ præcedent judicium, Ven. Godefridus, CLXXIV, 55. — Nonne Antichristus prius interficietur antequam Dominus veniat ad judicium, Hugo de S. Victore, CLXXV, 592. — De ultima tribulatione. Quanto tempore erit illa tribulatio, id., CLXXVI, 498. — De Antichristo, Hervæus Burgidolensis monachus, CLXXXI, 1392. — De Elia et Enoch, Robertus Pullus, CLXXXVI, 978. — Quæ præcedent adventum Christi et de doctrina apostoli, *ibid.*, 979. — De electis et ministris Antichristi, *ibid.*, 981. — De ultimo igne, *ibid.*, 982. — De tuba et adventu Domini et igne, *ibid.*, 985. — De signis præcedentibus judicium, Petrus Lombardus, CXCII, 314. — Quid sit tuba extremi judicii, Magister Bandinus, id., 1110. — De circumstantiis præcedentibus judicium, Richardus S. Victoris, CXCVI, 770. — Signa adventus Christi judicis, Petrus Comestor, CXCVIII, 1610. — De signis quindecim dierum ante judicium, *ibid.*, 1611. — De signis judicium præcedentibus, Alanus de Insulis, CCX, 229. — De tribulatione judicium præcedente, Innocentius III papa, CCXVII, 745.

VI. — *De judice et de qualitatibus adventus illius.*

De secundo adventu Christi, Tertullianus, II, 330. — Deus judex justus et severus, *ibid.*, 302. — Christus de Patre omne judicium solus accepit, S. Cyprianus, IV, 480. — Christus ipse judex venturus est, *ibid.*, 719, 722. — Christus venit in potestate manifestus, *ibid.*, 657. — De Christo judice, *ibid.*, 1029, 1031. — In die judicii Christus in nubibus cœli ut Filius hominis veniet, Lactantius, VI, 481. — Omne judicium Filio datum, *ibid.*, 798. — De Christo judice, S. Hilarius, IX, 926. — Qualis erit adventus Christi? *ibid.*, 1056. — In carne Christum judicii die omnes videbunt, id., X, 85. — Cur Dominus in igne venturus sit? S. Ambrosius, XV, 1733, 1734. — In die judicii omnes tribus terræ videbunt Filium hominis venientem cum virtute magna et majestate excelsa, id., XVII, 651. — Qualis videbitur Christus in die judicii, *ibid.*, 768. —Christus sublimis judex, Aquilinus Juvencus, XIX, 126. —Secundus adventus Christi erit in gloria, S. Hieronymus, XXVI, 179. — Christo omnes omnium ordinum rationem reddituri sunt, S. Augustinus, XXXIII, 1028. — Quomodo Christus ad judicium veniet? *ibid.*, 1406, 1624, 1675. — Ad judicium Pater non veniet, id., XXXV, 1571. — In qua forma Christus apparebit, *ibid.*, 1555, 1580; XXXVIII, 711, 1070, 1219. — Christus ut homo accepit potestatem judicium faciendi, id., XXXV, 691, 1580. — Christus cum magna humilitate judicatus cum magna potestate judicabit, id., XXXVI, 408. — Qui venit occultus judicandus veniet manifestus judicaturus, *ibid.*, 568. — Christus in forma hominis veniet ad judicandum, id., XXXVII, 1096. — Quam se-

verus futurus est judex, *ibid.*, 1197, 1198. — Christus totum orbem judicabit, quia pro toto pretium dedit, *ibid.*, 1256. — In die judicii ipse erit causæ tuæ qui modo testis est vitæ tuæ, id., XXXVIII, 75. — Christus quando veniet judicare manifestus erit, *ibid.*, 124, 128. — In ultimo judicio Deus judex incorruptus, *ibid.*, 75. 299, 619. — Christus qualis veniet, *ibid.*, 1369. — Judex noster a diabolo falli non potest, *ibid.*, 568. — Ad homines veniet, homo veniet; sed Deus homo veniet. Veniet verus homo et Deus, ut faciat homines deos, id., *ibid.*, 1219. — Venturus est Christus cum angelis suis et apparebit in claritate omnibus etiam resurgentibus, *ibid.*, 1455. — Deus Filio potestatem dedit judicium faciendi, id., XXXIX, 1629, 1923. — Adventus Christi secundus latens non erit, *ibid.*, 2051. — Christus venturus est ad judicium vivorum et mortuorum, *ibid.*, 2182. — In qua forma Christus veniet ad judicium, id., XL, 647. — Ille qui prius venit occultus, veniet in potestate manifestus, *ibid.*, 658, 666. — Christum judicem venturum non solum Veteri sed etiam Novo Testamento expressum, id., XLI, 703. — Christus ut homo accepit potestatem judicium faciendi, id., XLII, 222. — Christus in forma hominis ad judicium veniet, *ibid.*, 691. — Impii videbunt Christum in forma servi, justi in forma Dei, id., XLIV, 225. — Si quis non dixerit quod (Christus) in carne quam assumpsit sedet ad dexteram Patris, in qua venturus est judicare vivos et mortuos, anathema sit, Arnobius Junior, LIII, 321. — Christus futurus est judex S. Patrum, *ibid.*, 892. — De majestate judicis, S. Leo Magnus, LIV, 315. — Cur in adventu Christi aderit multitudo angelorum? *ibid.*, 161. — Christus ad judicium in eadem carne in qua ascendit adveniet, *ibid.*, 598, 599. — Discussio omnium hominum facienda a Christo in extremo judicio, S. Maximus Taurinensis, LVII, 436. — Judicis quanta majestas, Julianus Pomerius, LIX, 491. — Cur potestas judicandi Filio data? Vigilius Tapsensis, LXII, 41. — Filius Dei potestate propria facturus est judicium, *ibid.*, 363, 389. — Christus qui judicandus primo venit occultus, judicaturus veniet manifestus, Primasius, LXVIII, 798. — Filius hominis veniet ad judicium in gloria Patris, S. Gregorius Turonensis, LXXI, 541. — Primus Christi adventus in humilitate, secundus in terrore, S. Gregorius papa, LXXV, 37. — Ipse autem judex venturus est qui cuncta penetret, cuncta perstringat, *ibid.*, 652. — Adventus Christi secundus in quo differat a primo, *ibid.*, 951, 952. — Reprobi in judicio Christum non videbunt in divinitatis forma, id., LXXVI, 403. — Incomprehensibilis atque inconsiderabilis magnitudo secundi adventus Christi, *ibid.*, 58. — Judicis splendor in secundo adventu nullum peccatorem latere sinet, *ibid.*, 802. — In die judicii judex apparebit et speciosus justis et terribilis injustis, *ibid.*, 850. — Qua forma Christus apparebit, *ibid.*, 1126. — Christum pariter videbunt electi et reprobi, *ibid.*, 1165. — Christus qui placidus in cœlum ascendit, terribilis redibit, *ibid.*, 1219. — Omne judicium Filio datum, Aileffus, LXXIX, 1214.

De terribili venturi judicis ira, S. Columbanus, LXXX, 247. — De compunctione et vigilantia qua judicis adventus exspectandus est, *ibid.*, 252. — Christus in extremo judicio terribilis apparebit, Taio Cæsaraugust., LXXX., 982, 983. — Quid ergo facturus est Christus cum judicaturus venerit, qui una voce hostes suos pertulit etiam cum judicandus venit, *ibid.*, 770. — Christus blandus justis et terribilis apparebit injustis, *ibid.*, 985. — Quam terribilis judex ad judicandum veniet, S. Eligius, LXXXVII, 642. — In die judicii Dominus sedebit super sedem majestatis suæ, Beda Venerabilis, XCII, 109. — Adventus Christi repentinus adveniet, *ibid.*, 546. — Quomodo Christus ad judicium veniet, *ibid.*, 830. — Per quod Filius non est æqualis Patri per hoc erat iturus ad Patrem, a quo et venturus est judicaturus vivos et mortuos, *ibid.*, 833. — Secundus Christi adventus non in humilitate ut prius, sed in gloria et majestate futurus est, *ibid.*, 515, 589. — Filius Dei venturus est districtus ut judicet, id., XCIII, 110 — Christus judicabit manifesto judicio in fine orbem terræ, *ibid.*, 534. — Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ tunc congregabuntur ante eum omnes gentes, *ibid.*, 193. — Omne judicium Filio datum, *ibid.*, 519. — Filius hominis veniet ad judicium in gloria Patris sui cum angelis suis, id, XCIV, 98. — De adventu Christi in natura assumptæ humanitatis, Paulus diaconus, XCV, 1214. — Super his verbis : *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum* explanatio, *ibid.*, 1215 — In die judicii judex terribilis apparebit, S. Hildephonsus, XCVI, 57. — In ea forma qua judicatus est Christus, in ipsa ad judicium veniet, S. Julianus, *ibid.*, 498. — Christus præeunte cruce, ad judicium veniet, *ibid.*, 499. — Christus mitis justis et terribilis injustis apparebit, *ibid.*, 501. — Christum in carne ad judicium venientem justi et injusti carneis oculis videbunt, *ibid.* — Quod non Pater, sed tantum Filius ad judicium faciendum venturus esse credatur, *ibid.* — Omne judicium Filio datum, *ibid.*, 676. — Redemptor noster judex in fine videbitur, *ibid.*, 671. — In die judicii impius visurus est formam hominis sed non formam Dei quam soli justi videbunt, *ibid.*, 623. — Christus in ea natura quam ex Virgine sumpsit venturus est judicare vivos et mortuos, S. Paulinus Aquileiensis patriarcha, XCIX, 295. — Qua forma Christus videbitur in judicio, Alcuinus, C, 814. — Nemo justius judicabit quam qui injuste judicatus est, *ibid.*, 861. — Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi, *ibid.*, 1094. — Christus in forma servi non in forma divinitatis ad judicium veniet, *ibid.* — Forma illa erit judex qua sub judice stetit, id, CI, 51. — Quis est vero qui judicaturus est mundum, homo tantum solitarius vel Deus Filius hominis? *ibid.*, 179. — Judex hominum (Christus) verus Deus non nuncupativus, *ibid*, 197. — Qualis apparebit Christus in fine sæculi, *ibid.* — Christus electis cunctis patebit nobilis et sublimis sedens cum senatoribus terræ, Smaragdus abbas, CII, 428. — Christus in eadem forma carnis atque substantiæ veniet judicaturus in qua venerat judicandus, *ibid.*, 310. — Filius Dei qui venit mitis ut salvaret, venturus est districtus ut judicet, *ibid.*, 316. — De adventu Christi cum potestate magna et majestate, *ibid.*, 518. — In die judicii in sanctis suis glorificatus apparebit qui iniquis apparuit in passione sua despectus, *ibid.*, 559. — Veniet tempus quo Christus judicabit ipse illuminans abscondita tenebrarum, Candidus, Fuldensis monachus, CVI, 81. — Cum angelis Christus ipse venturus est ad judicium in gloria Patris sui, *ibid.*, 86. — Cum virtute et majestate visuri sunt homines quem in humilitate positum audire noluerunt, Christianus Druthmarus, CVI., 1459. — Scimus quale judicium dedit Pater Filio, *ibid.*, 1469. — Pater non judicat quemquam sed omne judicium dedit Filio, Rabanus Maurus, CVII, 774, 810. — Quomodo in ipso tempore judicii apparebit Christus? *ibid.*, 997. — Christus in ipso corpore venturus est ad judicium in quo ascendit in cœlum, id, CX, 28. Deus in judicio et blandus justis et terribilis injustis apparebit, *ibid.*, 142. — In die judicii suæ passionis indicia et ipsam pariter crucem monstrando Christus venturus est impietatem superborum confundere, *ibid.*, 149, 178. — Secundus Salvatoris adventus non in humilitate ut prius sed in gloria et majestate erit, *ibid.*, 424. — Unigenitum Dei Filium in forma divinitatis conspicere reprobi non permittentur, *ibid.*, 504. — In die judicii Redemptor noster in suo terrore videbitur, *ibid.*, 505. — Deus et blandus justis et terribilis apparebit impiis, Walafridus Strabus, CXIII, 115, 223. — Quomodo veniet Christus ad judicium, id., CXIV, 234, 321. — Christus in gloria Patris sui venturus est ad judicium, Angelomus Luxoviensis monachus, CXV, 263. — In judicio, veniente Domino Judæi videbunt in eo vulnera quæ intulerunt, Amolo episcop. Lugdunensis, CXVI, 150. — Deus qui aliquando occultus fuit quia divinitas latebat in humanitate manifeste veniet in judicio, Haymo Halberstatensis episcop., *ibid.*, 565.

Omne judicium Filio datum, Haymo Halberstatensis, episcop. CXVI, 434; CXVII, 14, 153, 381, 828. — Dominus ad judicium veniet cum patriarchis et prophetis et cum principibus ejus, *ibid.*, 272, 740 — Christus manifesto veniet ad judicium ut ab omnibus possit videri, id., CXVII. 772. — De secundo adventu Christi in potentia, *ibid.*, 779. — In die judicii omnes Christum et electi et reprobi pariter videbunt, id., CXVIII, 41. — Clarificatam Dominici corporis majestatem, claritatem sanctorum corporum, nullus in judicio reproborum videre putandus est, *ibid.*, 223. — In judicio sola Filii forma quæ judicata est injuste videbitur, *ibid.*, 312. — Justum et æquum est ut Filius Dei in universali judicio judex vivorum et mortuorum appareat, *ibid.*, 331. — De valde tremendo Christi adventu ad judicium, *ibid.*, 959. — Quod secundus adventus non in humilitate ut prius sed in gloria demonstrandus sit, *ibid.*, 910. — In judicio ultimo Christus mitis apparebit electis et terribilis reprobis, *ibid.*, 912. — Quam districte æternus judex venturus sit in die judicii, *ibid.*, 914. — Qualiter et a quibus videbitur Christus, S. Paschasius Radbertus, CXX, 820. — Quam juste et quam debite ipse potens adveniet Filius hominis ad judicium, *ibid.*, 859. — De adventu Filii hominis *ibid.*, 860. — In adventu Christi solum manifestatio secundum hominem erit, *ibid.*, 861. — Fides catholica incunctanter credit Dominum nostrum Jesum Christum judicare vivos et mortuos venturum, Joannes Scotus, CXXII, 980. — Terribilem judicem venientem ad judicium tempestas ignisque comitabuntur, Hincmarus,

VII. — *De diversis ordinibus hominum qui erunt in judicio seu aliis verbis : De iis qui sunt judicaturi, judicandi ac etiam non judicandi.*

VIII. — *De modo et qualitatibus judicii. — De sententia judicis nec non iis quæ illam subsequentur.*

IX. — Appendix.

Quæstiones quædam ad judicium pertinentes.

SERIES DECIMA QUINTA.

—

In hac Serie, omnia exhibemus SS. Patrum opera vel etiam opuscula de virtutibus moralibus, et de perfectione evangelica. Hinc octo Indices; alphabetici, chronologici et analogici auctorum ac operum, uniuscujusque compendiosam præbentes analysim, maximum et optimum Lectori juvamen. His præterea subnectitur Index de Conscientia; quæ est rationis dictamen et interna moralium actionum regula.

CXXXV.

INDEX MORALIS.

SIVE

ALPHABETICA SYNOPSIS AUCTORUM OMNIUM QUI MORALES EXPLANARUNT VERITATES, ET QUORUM SCRIPTA IN TOTO PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU INVENIUNTUR.

—

NOTA. Hic Index auctores tantum exhibet qui de Ethica specialiter tractarunt; sed cum sæpissime scripta moralia et ascetica vix inter se differant, Indicem asceticum sequentem adeat Lector benevolus.

CXXXVI.

BIBLIOTHECA PATRUM MORALIS.

SIVE

UNIVERSA VETERUM PATRUM ECCLESIÆ LATINÆ DE ETHICA CHRISTIANA

OPERA VEL ETIAM OPUSCULA, ORDINE AUCTORUM ALPHABETICO DIGESTA.

—

AGOBARDUS (S.), episc. Lugdunens. — De spe et timore libellus; in quo metum, si sine spe fuerit, desperationem rectius vocari, spem vero, si fuerit sine metu, vanam esse præsumptionem ostendit, CIV, 323.

AILERANUS (S.), abb. Scoto-Hibern. — Christi primogenitorum interpretatio mystica, LXXX, 327. — Eorumdem nominum interpretatio moralis, *ibid.*, 333. — In his duobus opusculis auctor genealogiæ Dominicæ nomina juxta sensum mysticum et moralem exponit, et inde nos docet quid faciendum ut digni efficiamur promissionibus Christi.

ALANUS de Insulis. — De planctu naturæ liber; ubi contra vitia plurima acriter invehitur, CCX, 431.

AMBROSIUS (S.), episc. Mediolan. eccles. — De paradiso liber; in quo ostendit quid, qualis, ubi fuerit; quid egerint in eo primi parentes; qua fraude, quo ordine, qua arte a diabolo tentati in peccatum tandem lapsi sint. In eo bene multa exstant ad informandos Christianorum mores, XIV, 375. — De Noe et arca liber; hic Noe vitam, mores, gesta et mentis altitudinem describit, et hunc justum omnium imitationi proponit, *ibid.* 361. — De Abraham libri duo; in priore vitam et virtutes Abrahæ exponit et moralem sensum; in posteriore vero ad allegoriam transit, et quemadmodum animæ præcipiatur ut exeat de terra sua et de cognatione sua, necnon a quibus ad perfectam purgationem recedendum sit, explicat, *ibid.*, 419. — De Jacob et vita beata libri duo; hic de historia patriarchæ Jacob, et de rebus ad beatam vitam pertinentibus agit. Docet passiones coercendas esse, virtutesque ex exemplis Jacob et aliorum colendas, ut beatitudo quam in una summi boni, scilicet Dei possessione constituit, acquiratur, *ibid.*, 595. — De Joseph patriarcha liber; docet Josephum nobis proponi tanquam speculum castitatis, cum ea virtus simul et quidam castimoniæ comes nitor gratiæ in ejus moribus factisque omnibus perfectissime refulgeat; *ibid.*, 641. — De Nabuthe Israelita ubi crudelitatem avari divitis et pauperis extrema omnia perpetientis calamitatem ob oculos ponit, ac deinceps ad eleemosynam divites hortatur, *ibid.*, 731. — De Tobia liber; hic in usuram invehitur auctor; probat malum esse, et exsecrandum, id quidem, utpote divina lege prohibitum, neque idolotria neque homicidio levius. Describit atque reprehendit sceleratas feneratorum technas, quibus illi egenos homines ad pecuniam suam cum solvendi fenoris conditione accipiendam cogunt, *ibid.*, 759. — De virginibus libri tres; in primo virginitatis dignitatem expendit; in secundo virginum instituere mores aggressus, id a se negat commodius præstari posse quam exemplis, quorum primum ac præcipuum a Dei Matre virginum omnium antesignana mutuatur; in tertio quid sequi, quidve fugere virgines oporteat, præscribit; XVI, 187. — De viduis liber; viduitatis professionem proxime ad virginitatem accedere, necnon matrimonio longe præcellere asseverat. Hujus rei argumentum profert non modo apostolicum testimonium, verum etiam exempla Veteris Testamenti; tandem viduas ad perseverandum in vita cælibe cujus sanctitatem, munera, propriasque virtutes ibi describit quanta verborum valet efficacia, compellit, *ibid.*, 233. — De virginitate liber; ubi virginalis instituti defensionem aggressus factum quidem suum potissimum tuetur exemplo Præcursoris: virgineam vero conditionem attollit inde quod Christus virgines quibus redivivus appareret, elegit: Deinde ad objectas difficultates pulchre respondet, *ibid.*, 365. — De pœnitentia liber; officia et merita pœnitentiæ narrat, XVII, 971, in Append. — De vitiorum virtutumque conflictu liber, ad Simplicianum. Ibi auctor hostis nostri fortia castra, quibus pie viventes in Christo non desinit impugnare, breviter demonstrat, *ibid.*, 1057, in Append. Hæc omnia S. Ambrosii opuscula morum informationi præsertim utilia, magnam redolent pietatem. Plurima sunt adhuc alia quæ in ascetica bibliotheca reperiet lector benevolus.

ANONYMUS. — Explanatio Orationis Dominicæ, CCXIII, 719. — Explanatio Symboli apostolici, Athanasii, *ibid.*, 723, 735, — Liber de diversis ordinibus et professionibus quæ sunt in ecclesia, *ibid.*, 807. — Dialogus de conflictu amoris Dei et linguæ dolosæ, *ibid.*, 851. — Liber de pœnitentia et tentationibus religiosorum, *ibid.*, 865. — Libellus de conscientia, *ibid.*, 903. — Liber de stabilitate animæ, *ibid.*, 911.

ATTO episc. Vercellens. — Capitulare, scilicet monita ad presbyteros, CXXXIV, 27.

AUCTORES VARII. — Vitæ SS. Patrum, ubi multa re-

CXXXVII.

BIBLIOTHECA EADEM PATRUM LATINORUM MORALIS

ANALOGICE DISPOSITA, SED IN ANALOGIA SERVANS ORDINEM

ALPHABETICUM NECNON ET CHRONOLOGICUM.

CXXXVIII.

INDEX

ALPHABETICUS OMNIUM DE CHRISTIANA MORALI OPERUM

VEL OPUSCULORUM DE QUIBUS IN DUOBUS MORALIBUS PATRUM LATINORUM BIBLIOTHECIS PRÆCEDENTIBUS AGITUR.

CXXXIX.

INDEX ASCETICUS

SIVE

ALPHABETICA SYNOPSIS AUCTORUM OMNIUM QUI DE CHRISTIANA

ET RELIGIOSA PERFECTIONE TRACTARUNT ET QUORUM OPERA

VEL ETIAM OPUSCULA IN TOTO PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU REPERIUNTUR.

—

NOTA. Hic Index auctores tantum exhibet qui de Christiana et religiosa perfectione scripserunt, sed cum sæpe sæpius ascetica opera moralibus operibus assimilentur, Indicem moralem adeat lector benevolus.

CXL.

BIBLIOTHECA PATRUM ASCETICA,

SIVE

UNIVERSA VETERUM PATRUM ECCLESIÆ LATINÆ DE CHRISTIANA ET RELIGIOSA

PERFECTIONE OPERA VEL ETIAM OPUSCULA, ORDINE AUCTORUM ALPHABETICO DIGESTA.

—

CXLI.

BIBLIOTHECA

EADEM PATRUM ASCETICA ANALOGICE DISPOSITA, SED, IN ANALOGIA,

SERVANS ORDINEM ALPHABETICUM NECNON ET CHRONOLOGICUM.

Amicitia. — De amicitia, S. Augustinus, XXXIII, epist. 92, col 868. — De amicitia spirituali, Aelredus abbas, CXCV, 659. — De amicitia Christiana liber, Petrus Blesensis, CCVII, 871.

Amor, Charitas Dei. — De dilectionis substantia liber, S. Augustinus, XL, 843. — De diligendo Deo, *ibid.*, 847. — De charitate et dilectione, S. Fulgentius, LXV, 514. — Scala Dei minor, seu de gradibus charitatis, Honorius, CLXXII,

CXLII.

INDEX ALPHABETICUS

OMNIUM DE CHRISTIANA ET RELIGIOSA PERFECTIONE OPERUM

VEL ETIAM OPUSCULORUM

DE QUIBUS IN DUABUS ASCETICIS PATRUM LATINORUM BIBLIOTHECIS PRÆCEDENTIBUS AGITUR.

—

CXLIII.

INDEX DE CONSCIENTIA,

VARIAS REFERENS SS. PATRUM SENTENTIAS DE HOC RATIONIS DICTAMINE,

QUO COMMUNITER STATUITUR INTERNA MORALIUM ACTIONUM REGULA, ETC.

---

quæ immolatur Deo, XXXVI. 578 — Qui erubescit conscientiæ suæ ponit modum iniquitati, XXXVIII. 1457. — Conscientia erronea obligat, XXXII. 1360 — Si quis bonum putaverit quod malum est et fecerit, hoc putando utique peccat, XXVIII, 186. — Conscientia neuter interioris hominis, XXXV, 1645 — Conscientia piorum, sedes Dei, XXXVI, 520. — Conscientia impiorum, quomodo magna est pœna, sic, magnum gaudium est piorum conscientia, *ibid.* 625. — Quomodo conscientia mala tota in desperatione est, ita conscientia bona, tota in spe conquiescit. *ibid* 261. — Refugium in tribulatione sana conscientia, ubi homo inveniet Deum. *ibid.* 515. — Conscientiæ in eremo habitatio et quies XXXVIII, 311. — Conscientia, desertum ubi invenitur requies et consolatio, XXXVI, 635. — Conscientia bona aliquando non sufficit, XXXVII, 475, 480 — Quando sufficiat, XXXVIII, 302. — Conscientia bona non sufficit si est negligens coram hominibus conversatio, *ibid.*, 301. — Conscientia mala, fovea quo cadit impius, XXXVI, 670. — Conscientia mala non fugit seipsam XXXV, 1694. — Conscientiæ discussio. XXXVIII, 110. — Conscientiæ abyssus nuda oculis Dei, XXXII, 779. — Conscientia cito mundanda XXXVIII, 300. — Quomodo, *ibid.*, 312. — Conscientia malorum non sanat nisi indulgentia, *ibid.*, 516. — Conscientiæ bonæ lætitia, paradisus est, XXXIV, 482 — Conscientiæ testimonio virtus melior contenta est, XLI, 136. — Conscientiæ bonæ accedere debet cura de fama, XXXIX. 1508 1508. — Ad existimationem hominum, magna hominum copia necessaria est, ad Dei vero conspectum sola conscientia requiritur, XLIII, 545. — Non major tribulatio quam conscientia delictorum, XXXVI, 515. — Horrendissimos carceres, dirissimaque carnificum tormenta et inferos ipsos vincit sceleratorum conscientia, XXXIII. 651. — Quidquid vis, potes fugere, o homo, præter conscientiam tuam, XXXVI. 234. — Conscientia mala cum uxore mala et incommodo malo comparatur, *ibid.* 312, 344, 515; XXXVII, 1286.

CASSIANUS. — Conscientia, mille testes, judex et vindex criminum est. XXXIX, 856.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS.—Nullum est supplicium damnati ubi nullius rei; conscientia sola rea est, LII, 566

S. LEO MAGNUS PAPA. — Circumspiciat se omnis anima christiana et severo examine conscientiæ suæ interiora discutiat, videat ne quid ibi discordiæ inhæserit, ne quid cupiditatis insederit. Castitas in continentiam procul pellat, tenebras simulationis procul lux abigat veritatis. Detumescat superbia, resipiscat iracundia, comminuantur jacula noxarum et obtrectatio linguæ frenetur; cessent vindictæ et oblivioni mandentur injuriæ, LIV, 265. — Scrutetur quisque conscientiam suam videatque si in secreto cordis sui, illam quam Christus dat inveniat pacem, si humilia non spernat, si iniquo non delectetur lucro, et aliena felicitate non uratur, *ibid.* 273, 283. — Discutiant ergo se mentes et intimos sui cordis affectus vera existimatione dijudicent, ac si repositum aliquid in conscientiis suis de fructibus charitatis invenerint, Deum sibi inesse non dubitent, et ut magis ac magis tanti hospitis sint capaces, fiant perseverantis misericordiæ operibus ampliores. Si enim dilectio, Deus est, nullum habere debet terminum charitas, quia nullo potest claudi fine divinitas, LIV, 519.

BOETIUS. — Quoties conscientiæ libertatem adhibui pro tuendo jure, spreta potentium offensione? LIII, 517. — Quid adjicerent sapientis conscientiæ laudes, qui bonum suum, non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur? *ibid.*, 743. — Hic fœdatam probris conscientiam spectans, et se cum fortuna sua comparans, forsitan pertimescit, ne cujus et jucundos usus est, sit tristis amissio. *ibid.*, 819.

CASSIODORUS. — Bona et munda conscientia sola est aula regalis et habitatio Spiritus sancti, LXX, 129. — Gravior est enim bonæ conscientiæ metus errare, post veniam, ut qui debet gratiam, iterum incurrat offensam! *ibid.* 279.

S. GREGORIUS MAGNUS. Qui male agit, sibi conscientiam carcerem facit, LV, 958. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certe fugere non possunt; quia enim malum quod faciunt, noverunt, habent testem conscientiam, habent judicem rationem suam, LVI, 427. — Certe sibi ipsi in conscientia testes sunt, quia inexcusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus condidit hominem, in manu omnium signat, ut noverint singuli opera sua. LVI, 427. — In omni enim quod de nobis dicitur, semper taciti recurrere ad mentem debemus, interiorem testem et judicem quærere. Quid enim prodest, si omnes nobis derogent et conscientia sola nos defendat? *ibid.*, 876.

S. ISIDORUS Hispalensis. — Nemo potest seipsum effugere, et si te non damnat publica fama, condemnat propria conscientia; vis autem esse non tristis, bene vive. Secura mens tristitiam leniter sustinet, bona vita gaudium semper habet; conscientia, autem, rei semper in pœna est, propriis agitatur stimulis, LXXXIII, 859. — Conscientia bona non est quæ est malorum permista, CXXX, 962.

S. PETRUS DAMIAN. — Conscientia sibi secura gaudium firmissimum habet, CXLV, 148.

GUIBERTUS abb. — Mens male conscia propriis semper agitatur stimulis. — Bonæ autem conscientiæ, quid suavius, quid in præsenti præmium felicius, CLVI, 605

VEN. HILDEBERTUS.—Conscientiæ bonæ testimonium, tutissimum in adversis solatium, CLXXI, 191. — Conscientia bona nihil felicius, nihil jucundius, *ibid.*, 303, 304. — Conscientia, bonis lectus mollis, durus autem malis, CLXXI, 616.

HUGO A SANCTO VICTORE. — Conscientia et fama; conscientia oleum in vase; fama, oleum in lampade. Propter conscientiam ingredimur, propter famam egredimur; conscientia irriguum superius, fama irriguum inferius. Ad conscientiam meditatio, ad famam prædicatio; ad conscientiam silentium, ad famam verbum; per silentium seminas agrum tuum, per verbum seminas agrum proximi tui, LXXVII, 524. — Sit animæ beatæ culcitra conscientiæ suæ puritas; sit cervical aut capitale, tranquillitas, coopertorium, securitas, et in hoc strato feliciter dormiat et feliciter requiescat, *ibid.*, 747. — Propterea Deus conscientias hominum in præsenti vita noluit esse manifestas ad invicem, ne videntes, ad malum provocarentur, et habentes, confunderentur. Tanta etenim mala quæ in cordibus hominum versantur, si paterent, et videntibus mutuo essent incitamentum ad culpam, et habentibus testimonium ad ignominiam. Propter hoc velata sunt occulta cordium, ut in futuro judicio locus esset, LXXVII, 506.

S. BERNARDUS Clarævallensis abbas. — Tractatus de conscientia ædificanda, CLXXXIV, 507. — Conscientia prius mundanda est; quis autem eam mundabit? Deus et homo; homo per cogitationes et affectiones, Deus vero, per misericordiam et gratiam, CLXXXIV, 507. — Felix conscientia in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt, *ibid.* — Conscientia domus septem columnis ædificanda; prima, bona voluntas; 2. Memoria beneficiorum Dei; 3. cor mundum; 4. liber animus; 5. rectus spiritus; 6. mens devota; 7. ratio illuminata, CLXXXIV, 511 *et seqq.* — Pura conscientia lætificat animam et exhibet se Deo gratam et hominibus ac angelis reverendam et sibimetipsi placata et quieta exsistit, *ibid.*, 516. — Conscientia est cordis scientia; nihil est jucundius, nihil suavius, nihil tutius, nihil ditius bona conscientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus et illa erit secura, *ibid.* — Cum corpus morietur, secura erit bona conscientia secura, cum ad tribunal supremi judicis statuetur. Non est certius testimonium futuræ beatitudinis quam bona conscientia, *ibid.* — Conscientia alia bona et tranquilla, alia bona et turbata; alia mala et tranquilla, alia mala et turbata, *ibid.*, 551. (Consuli potest tractatus *De conscientia* S. Bernardo attributus, *ibid.*, 551.)

ADAMUS SCOTUS canonicus. — Reprehensio cordis nostri duplex est, quia cum malo arguimur, non solum tribulatione temporali, sed, cum in malo perseveramus, æterna nos damnatione judicat dignos, CXCVIII, 786. — Similiter et cordis nostri consolatio gemina est, nam cum bonum ardenter diligimus et exercemus, non tantum in mentis cubili suaviter pausamus, sed ad æternam supernæ quietis securitatem nos venturos esse confidenter speramus, *ibid.*

PETRUS Cellensis. — Conscientia bona quidquid delectabilius est, quidquid pulchrius, quidquid utilius, quidquid jucundius, quidquid melius, quidquid salubrius potest dici vel cogitari; est futuræ pignus beatitudinis conscientia bona, CCII, 1086. — Conscientia nihil aliud est quam cordis scientia. Quando autem quæ intra se sunt novit cor, vocatur conscientia; quando vero, quæ sunt extra se, scientia appellatur, *ibid.*, 1090. (Uti iter consuletur hujusce auctoris *De conscientia* liber, *ibid.*, 1084.

THOMAS Cisterciensis. — Non quiescit qui sentit vermem pravæ conscientiæ a quo nemo nocens absolvitur, CCVI, 136. — Bona autem conscientia habet gloriam, non timet infamiam, exspectat coronam, *ibid.* — Quater aperitur conscientia nostra; 1. sacerdoti; 2. proximo; 3. Deo; 4. Deo et homini et angelo. 1 In confessione; 2. in attrectatione; 3. in gratiarum actione; 4. in judicio, in reddenda ratione. Prima apertio pacificat; secunda,

ædificat; tertia, gratificat; quarta, examinat. CCVI, 507.
ALANUS DE INSULIS. — Conscientia mundanda est ante sumptionem corporis Christi, CCX, 591, 592. — Quomodo conscientia examinanda est, ibid., 171, 196. — Conscientiæ puritas perpetuum affert gaudium, ibid., 16, 138, 139. — Conscientiæ testimonium efficax, ibid., 315. — Conscientiæ erroneæ effectus, ibid. — Conscientiæ vitiatæ miseria, ibid.—Conscientia mala liber est diaboli, CCX, 138, 139.

SERIES DECIMA SEXTA.

Lex Dei principium est et actuum mensura, secundum quam inducimur ad bonum agendum et a malo reducimur; hinc, in hac decima sexta Serie, coadunamus quæcunque circa legem vel Decalogum et Ecclesiæ præcepta aguntur. Attamen ne Indices nostri majori crescerent numero, in eodem de Decalogo in genere et de unoquoque Decalogi præcepto singulatim disserimus aliud ab alio accurate seponentes, ut vitetur confusio et lector utilius adjuvetur. Circa Ecclesiæ præcepta eadem servatur methodus. Quædam tamen majoris momenti seorsum tractantur; hinc Indices de Dilectione inimicorum et injuriarum Condonatione; de Eleemosyna; de fraterna Correctione; de Festis; de Jejunio et Abstinentia; de Mortificatione sensuum, cordis et mentis, quos subjicimus.

CXLIV.

INDEX DE DECALOGO,

LOGICE COLLIGENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE DECEM DEI MANDATIS,

ET DE ADIMPLENDA ILLORUM OBSERVANTIA,

DEINCEPS ORDINATIM UNIUSCUJUSQUE PRÆCEPTI EXPONENS VARIAS OBLIGATIONES.

MONITUM.

In isto de Decalogo indice omnia conglobatim hominis officia erga Deum, proximum et semetipsum, vel omnium actuum humanorum regulæ, in ordine Christiano continentur.

Illum duas in sectiones dividimus. In prima agemus de Decalogo generatim spectato, hoc est, prout explanat legem naturalem, de ipsius promulgatione, etc.; et in secunda de unoquoque præcepto, prout affirmativum et negativum est, seu de his quæ præcipit et prohibet, etc.

SECTIO PRIMA.

— *Decalogi præcepta, et illorum divisio.*

I. « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.

II. « Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra.

III. « Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum, et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, et sanctificavit eum.

IV. « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V. « Non occides.

VI. « Non mœchaberis.

VII. « Non furtum facies.

VIII. « Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX. « Non concupisces uxorem proximi tui.

X. « Non desiderabis domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » (*Exod.*, XX, 2-17).

NOTA. Pars major Patrum talem numerandi præcepta modum sequitur juxta versionem, LXX interpretum; sed sunt alii qui Hebraicæ et S. Hieronymi versionibus adhærentes, duo inveniunt præcepta in supra memorato primo, et unicum in duobus ultimis..... Hæc differentia numerorum servata fuit cuilibet Patri; solummodo notatur quod Patres præfatum computandi præcepta modum sequuntur, quando non aliter indicatur; quod satis apparebit cum loco numerationis a nobis indicato aberrantalii alium modum sequentes.

II. — *De Decalogo in genere; de ipsius nomine, promulgationis convenientia, modo, deque ejus observantiæ commendatione in lege evangelica.*

ALANUS DE INSULIS. — Religionis Christianæ hostes asserunt a principe tenebrarum, id est a deo maligno legem Mosaicam esse datam; a principe vero lucis, id est a Deo benigno, legem evangelicam ut sicut duo principia rerum, ita ab eis duo sint tradita Testamenta. Quod autem dator Veteris Testamenti malignus fuit, multipliciter volunt asserere, verb. grat., malignus fuit qui colligentem ligna in Sabbato, sine omni misericordia lapidari præcepit. Item, quomodo bonus esse potuit, qui in multis homicidium exercuit? Item, quæ justitia fuit, qua David homicidæ, perjuro, adultero, superbo pepercit, et Saul, quia regem Amalecitarum ad vitam servaverat, reprobarit? Item, lex Mosaica, lex mortis, lex peccati dicitur; ergo mala fuit. Item, Apostolus ait: « Lex subintravit ut abundaret delictum, » et alibi quod « lex neminem ducit ad perfectionem. » Item, si lex Mosaica, quare deleta, etc., CCX, 337...

Ad supra objecta perapte respondetur, CCX, 337-340, et ad conclusionem mire adjicitur: Quomodo negabitur lex esse bona, cum præcepta quæ in illa continentur sint bona et sancta, ut præcepta Decalogi: « Honora patrem tuum et matrem tuam; Non occides; Non mœchaberis; Non furtum facies, et similia ..., CCX, 341.

ATTO, Vercellens. episcop. — Bene Moyses legem Decalogi accipiens quater decies jejunavit, ut per hoc ostenderet in Decalogo nullam esse perfectionem, nisi sancti Evangelii gratia illustraretur... Eliæ quoque hoc jejunium concessum est prophetæ, quia et Veteris exstitit Testamenti prædicator et testis, et Novi etiam adhuc reservatus occurret. Dominus autem noster Jesus Christus hoc etiam jejunium ideo celebrare dignatus est, quia sicut ipse ait, non venit solvere legem sed adimplere, seu ut se ostenderet eumdem Veteris et Novi Testamenti auctorem. Quia sancta quatuor Evangelia Decalogum non destruunt, sed magis stabilire contendunt, sive quia eumdem Decalogum prius apud Judæos signatum et inclusum idem Dominus solvere et per quatuor mundi partes prædicare.... per istos enim quadraginta dies totum activæ vitæ tempus significatur, cui opus est continentia, ut ab istius mundi jejunemus illecebris, sola quæ Dei sunt meditantes, ac divina pabula ruminantes, ut ad contemplativam vitam, quæ per paschale gaudium intelligitur, pervenire mereamur orantes, CXXXIV, 840, 841.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Certe legem Moyses ministrandam populo accepit in monte, scriptam in lapideis tabulis digito Dei; hæc decem præceptis constringitur....., ubi nihil de circumcisione mandatum est, nihil de victimis pecorum, quæ nunc a Christianis non immolantur. In illis igitur decem præceptis, excepta Sabbati observatione, dicatur mihi quid non sit observandum a Christiano, sive de non faciendis colendisque idolis aliisque ullis diis præter unum verum Deum, sive de non accipiendo nomine Dei in vanum, sive de honore parentibus deferendo, sive de cavendis fornicationibus, homicidiis, furtis, falsis testimoniis, adulteriis, re aliena concupiscenda. Quis horum quisquam dixerit christianum non debere servare?

In hac mirabili congruentia illud certe plurimum distat, quod ibi populus accedere ad locum ubi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur; hic autem in eos supervenit Spiritus sanctus, qui eum promissum exspectantes, in unum fuerant congregati. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est; hic, in cordibus hominum. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua injusti terrerentur; hic intrinsecus data est, qua justificarentur. Nam, « Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, » quod utique in illis tabulis scriptum est, in hoc, inquit, sermone recapitulatur, in eo quod « Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis est charitas. » Hæc non in tabulis conscripta est lapideis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Lex ergo Dei est charitas..., XLIV, 215, 218.

Primum lex formata in litteris dari non debuit, quia in natura ipsa quodammodo inserta est, et Creatoris notitia ex traduce non latebat. Nam quis nesciat quid bonæ vitæ conveniat; aut ignoret, quia quod sibi fieri non vult, alii minime debeat facere? At ubi naturalis lex evanuit, oppressa consuetudine delinquendi, tunc oportuit legem manifestari, ut in Judæis omnes homines audirent. Non quod penitus oblitterata esset, sed quia maxima ejus auctoritate carebant, idololatriæ studebatur. Timor Dei in terris non erat; fornicatio operabatur; circa rem proximi avida erat concupiscentia. Danda ergo lex erat, ut et quæ sciebantur auctoritatem haberent, et quæ latere cœperant, manifestarentur. Nam invenimus ante Moysen non solum non latuisse, sed etiam vindicata esse peccata. Quamobrem et justi fuisse reperiuntur multi, qui scientes Deum vindicem, timebant peccare. Quod cum cœpisset jam negligi, legem naturalem revelari oportuit, ut scirent cuncti, aperta ratione, Deum requisiturum actus humanos. Quamvis per diluvium vindicatum legatur, et in Sodomam et Gomorrham, sed hæc vetustatis oblivio texerat. Unde per Moysen terroris causa ad disciplinam corrigendam, et fidem in Deum reformandam, commemorata sunt. Quare et Apostolus, « Justis, ait, lex non est posita, sed injustis...., » XXXV, 2219, 2220.

Decem sententias, decem verba appellavit, quia et Salvator sensum verbum significavit, dicens inter cætera ad Judæos: « Interrogo vos et ego unum verbum..., » Hunc sensum verbum appellavit. Simili modo et in duabus tabulis decem verba scripta dicuntur, quæ decem sensus sunt. Denique dicit: « Non sint tibi dii alii præter me » primum verbum hoc est; et subjecit secundum, « Non facies tibi ullam similitudinem; » tertium est: « Non assumes nomen Dei tui...; » quartum: « Sabbatum Dei tui servabis.... » Hæc quatuor verba ad Deum proprie pertinent et in prima tabula continentur. Reliqua hæc sunt.... Hæc in secunda tabula scripta probat Apostolus, dicens: « Honora patrem et matrem quod est mandatum primum in promissione. » Quomodo enim esset primum, nisi in secunda tabula ab ipso cœpisset? In promissione autem ideo dicit quia statim subjecit, « Ut sis longævus super terram.... » Hæc est promissio facta his qui mandata custodiunt...., XXXV, 1221, 1222.

Accepta potestate in peccatores cum honorificentia descendit de monte, facie gloriosa. Lex enim contra peccatores data est. Moyses ergo, quia non peccaverat, gloriosus apparuit, et in tantum ut a peccatoribus videri non posset. Ostensum enim in eo est quia peccatores gloriam Dei non merentur aspicere. Post simulacrum enim vituli fusilis, et confractionem tabularum in quibus data lex fuerat, rursus ascendit Moyses in montem cum tabulis in quibus accepta lege, cum descenderat, gloriosa facta est facies ejus, ita ut non possent aspicere filii Israel vultum ejus, neque Aaron, quia et ipse peccaverat. Sed interposito velamine loquebatur ad illos, ut tamdiu indigni essent gloria Dei, quamdiu in peccatis versarentur ..., XXXV, 2222.

« Mensis autem tertii exitus filiorum Israel de terra Ægypti, hac die venerunt in eremum Sina ..... et applicuit Israel ibi contra montem...... Tertia die descendit Dominus in montem Sina coram omni populo »..... Hac die reperitur data lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei. Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu Israel ex Ægypto. Ex die ergo quo Pascha fecerunt, id est, agnum immolaverunt et ederunt, qui fuit quartus decimus primi mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur..... XXXIV, 620.

Quæritur decem præcepta legis quemadmodum dividenda sint: utrum quatuor sint usque ad præceptum de Sabbato, quæ ad ipsum Deum pertinent; sex autem reliqua, quorum primum est. « Honora patrem, etc., quæ ad hominem pertinent; an potius illa tria, et ista septem. Qui enim dicunt illa quatuor esse, separant quod dictum est: « Non erunt tibi dii alii præter me, » ut aliud præceptum sit, « Non facies tibi idolum, etc., » ubi figmenta colenda prohibentur. Unum autem volunt esse, « Non concupisces uxorem proximi tui; Non concupisces domum proximi tui. » Qui vero tria illa esse dicunt, et ista septem, unum volunt esse, quidquid de uno Deo colendo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema in duo dividunt, ut aliud sit, « Non concupisces uxorem proximi tui; » et aliud, « Non concupisces domum proximi tui. » Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc Scriptura testatur.

Mihi tamen videtur congruentius accipi tria illa, et ista septem, quia et Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent insinuare diligentius intuentibus. Et revera quod dictum est, « Non erunt tibi dii alii præter me, » hoc ipsum perfectius explicatur cum prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porro uxoris alienæ, et concupiscentia domus alienæ, tantum in peccando differunt, ut illi quod dictum est, « Non concupisces domum proximi tui, » adjuncta sint et alia, dicente Scriptura, « neque agrum ejus, neque servum ejus, neque ancillam ejus, neque bovem ejus, neque subjugale ejus; neque omne pecus ejus, neque quæcunque proximi tui sunt. » Discrevisse autem videtur concupiscentiam uxoris alienæ a concupiscentia cujuslibet rei alienæ, quando utrumque sic cœpit, « Non concupisces uxorem proximi tui; Non concupisces domum proximi tui, » et huic cœpit cætera adjungere. Non autem cum dixisset, « Non concupisces uxorem proximi tui, huic connexuit, alia dicens, neque

domum ejus, neque agrum ejus, neque servum ejus, etc ; sed omnino apparent hæc esse conjuncta quæ uno præcepto videntur contineri, et discreta ab illo ubi uxor nominata est. Illud autem ubi dictum est, « Non erunt tibi dii alii præter me, » apparet hujus rei diligentiorem exsecutionem esse in iis quæ subjecta sunt; quo enim pertinet, « Non facies tibi idolum, etc., nisi ad id quod dictum est, « Non erunt tibi dii alii præter me ? »

Sed rursum quæritur quo differat, « Non furtum facies, » ab eo quod paulo post de non concupiscendis proximi rebus præcipitur. Non quidem omnis qui rem proximi sui concupiscit furatur; sed si omnis qui furatur, rem proximi concupiscit, poterat in hac generalitate, ubi de non concupiscenda re proximi præcipitur, etiam illud quod ad furtum pertinet contineri.

Similiter etiam quæritur quo differat, « Non mœchaberis » ab eo quod paulo post dicitur, « Non concupisces uxorem proximi tui. » In eo quippe quod dictum est, « Non mœchaberis, » poterat et illud intelligi. Nisi forte in illis duobus præceptis, non mœchandi et non furandi, ipsa opera notata sunt; in his vero extremis ipsa concupiscentia : quæ tantum differunt, ut aliquando mœchetur, qui non concupiscit uxorem proximi, cum alia aliqua causa illi miscetur; aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens; et hoc fortasse lex ostendere voluit, quod utraque peccata sint.

Item quæri solet utrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur. Hoc enim Græcum verbum est, quo jam Scriptura utitur pro Latino. Mœchus tamen Græci nonnisi adulteros dicunt. Sed utique ista lex non solis viris in populo, verum etiam feminis data est. Neque enim quia dictum est, « Non concupisces uxorem proximi tui, » nihil hic sibi præceptum debet putare femina, et tanquam licite concupiscere virum proximæ suæ. Si ergo hic ex illo quod viro dictum est, intelligitur, quamvis non dictum sit, quod etiam ad feminam pertineat; quanto magis eo quod dictum est, « Non mœchaberis, » uterque sexus astringitur, cum et ipsum præceptum potest referri ad utrumque, sicut, « Non occides, Non furaberis, » et quæ alia similiter non expresso uno sexu utrique videntur sonare communiter. Tamen ubi unus exprimitur, honoratior utique exprimitur, id est masculinus, ut ex hoc intelligat etiam femina quid sibi præceptum sit. Ac per hoc si femina mœcha est, habens virum, concumbendo cum eo qui vir ejus non est, etiamsi ille non habeat uxorem, profecto mœchus est et vir habens uxorem, concumbendo cum ea quæ uxor ejus non est, etiam si illa non habeat virum. Sed utrum, si faciat qui uxorem non habet cum femina quæ virum non habet, ambo præcepti hujus transgressione teneantur, merito quæritur. Si enim non tenentur non est prohibita in Decalogo fornicatio, sed sola mœchia, id est, adulterium, quamvis omnis mœchia etiam fornicatio esse intelligitur, sicut loquuntur Scripturæ..... Dominus enim dicit in Evangelio : « Quicunque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. » Hic utique fornicationem appellavit, si cum alio peccet qui virum habet. quod est mœcha, hoc est, adulterium. Omnis ergo mœchia etiam fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit, in eisdem Scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum. Sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio quam faciunt viri qui uxores non habent, cum feminis quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit; sed utique a parte totum intelligi voluit, quidquid illicite rerum proximi auferlur), profecto et nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi. XXXIV, 621, 622.

BEDA Venerabilis. — Successit itaque populus quadragesima septima die egressionis ex Ægypto ad montem Sina, ibique Moyses ascendit ad Dominum, et Dominus ad eum descendit. Sed quid est moraliter quod Moyses ad montem ascendit, et Dominus in monte descendit? Mons quippe altitudo contemplationis nostræ est, in qua ascendimus ut ad ea quæ ultra infirmitatem nostram sunt intuenda sublevemur. Sed in hunc Dominus descendit, quia sanctis multum proficientibus, parum de se aliquid eorum sensibus aperuit, XCIII, 373.

Jam deinde quinquagesima die post actum pascha data est lex Moysi...... Dicitur scripta lex digito Dei, et Dominus dicit de Spiritu sancto : « In digito Dei ejicio dæmonia » Aspicit ille cunctus populus voces et lampades, montemque fumantem tonitrua et fulgura, clangoremque buccinæ perstrepentem. In vocibus namque et tonitruis clamor prædicantium intelligitur, in lampadibus claritas miraculorum, in sonitu buccinæ fortis prædicatio sanctorum, quæ omnia in adventu Christi.......

Dat igitur inde Dominus Moysi legem innocentiæ nostræ et cognitionis suæ, eamdemque in decem verba constituit, et saxeis tabulis digito suo scripsit; et hæc quidem præcepta ita sunt distributa, ut tria pertineant ad dilectionem Trinitatis divinæ, septem vero ad amorem fraternitatis, quibus societas humana non læditur. XCIII, 575, 574.

EUCHERIUS (S.). Lugdunensis episcop. — Quæ referenda sunt inquirentibus quam ob causam Deus uni tantum genti per Moysem legem dederit, atque hanc ipsam multa jam sæculi ætate transcursa? Respond. quod non Judæis tantum lex illa prolata sit, quæ omnibus gentibus constitutione naturalis legis innascitur, Apostolo hoc etiam confirmante et dicente : « Cum enim, quæ legem non habent naturaliter quæ legis sunt, faciant, ejusmodi legem non habentes, sibi ipsi sunt lex, qui opus legis ostendunt scriptum in cordibus suis. » Atque idcirco non sero Dominus legem innocentiæ in decem verba collegit, cujus jam insita in pectoribus humanis origo præcesserat Nam tarde eam saxeis tabulis rursus inscripsit, quam jam antea paginis cordis insculpserat. Etenim ante hanc Moysi legem habebat natura legem suam, per quam et Deum mundi vitæque auctorem agnoscere, et per hoc diligere, in promptu erat, et justitiam erga proximum dilectionemque servare. In quibus mandatis duobus omnis lex pendet et prophetæ. Igitur et illud ante jam noverant : « Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis. » Et ut hoc exemplis etiam probemus : ante hunc legem litteræ per illam naturæ legem Abel justus agnoscitur, Enoch rapitur, Noe eligitur, Abraham pater gentium nuncupatur. Quamobrem hanc Moysi legem non sero esse prolatam, præcedens effecit lex naturæ. per quam multi Deo probabiles exstiterunt. Quis ille est digitus Dei, quo duæ legis tabulæ leguntur scriptæ? Resp. Dignus Dei hic est accipiendus Spiritus sanctus, L, 779, 780.

HIERONYMUS (S.), presbyter. — « Locutus est Dominus cunctos sermones hos : [Præceptum 1.] Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

« [Præcept. 2.] Non habebis, Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper. et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles; ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea.

« [Præcept. 3.] Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra.

« [Præcept. 4.] Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui; non facies in eo omne opus, tu, et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram, et mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diem Sabbati et sanctificavit eum.

« [Præcept. 5.] Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

« [Præcept. 6.] Non occides.

« [Præcept. 7.] Non mœchaberis.

« [Præcept. 8.] Non furtum facies.

« [Præcept. 9.] Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

« [Præcept. 10.] Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

« Cunctus autem populus videbat voces, et lampades, et sonitum buccinæ, montemque fumantem, et perterriti ac pavore concussi steterunt procul, dicentes Mosi : Loquere tu nobis et audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et ait Moses ad populum : Nolite timere, ut enim probaret vos venit Deus, et ut terror illius esset in vobis et non peccaretis. Stetitque populus de longe......, » XXVIII, 265, 266.

HILDEBERTUS Venerabil. Cenomanens. episcop — De lege scripta ista sunt consideranda : quare sit data, et quibus, et quando, et ubi Lex scripta ideo data est, ut repararet legem naturalem, et eam reviviscere faceret, quæ per peccatum obsoleta erat, et ut populum rudem legalibus figuris ad futuram veritatem præpararet. Primum effecit per naturalia decem præcepta..... quibus data est? Se-

mini Abrahæ in duodecim tribubus, quæ a duodecim filiis Israel processerunt.

Hic potest quæri quare istis solis? ad quod dici potest, quod ideo illi populo, et non alteri sit data, quia in figura fuit proposita. Unde Apostolus : « Omnia in figura contingebant illis, » et sufficiebat in uno ostendere, quod causa figuræ et exempli proponebatur a Deo. Sed nova lex omnibus imperatur, quæ non figura, sed res ipsa figurata est; et cum essent in populo illo aliqui perfecti, mediocres, pessimi, perfectis in signum fuit data; mediocribus in pædagogum, ut facienda doceret, vitanda prohiberet, errata puniendo corrigeret; pessimis ab irato Judice in vindictam data est, ut, qui in sordibus est, amplius sordesceret; contra a pio Patre bonis provisa est, ut qui justus est, justificetur amplius. Quando data est? Quinquagesimo die ab exitu de Ægypto et immolatione agni paschalis. Sic et nova lex data est apostolis, id est, spiritus scribens in corde, quinquagesimo die post immolationem veri Agni, id est Christi. Ubi? In monte Sina, sicut sermo perfectionem Novi Testamenti continens, quem fecit Christus in monte. In Veteri Testamento sicut in Novo tria continentur..... In præceptis comprehenduntur naturalia et figurativa. Naturalia dicuntur illa decem, quæ a naturali lege manant, nec sunt in scripta lege inchoata, sed renovata, quia per peccata erant deleta. Hæc sunt decem illa mandata, quæ et moralia dicuntur, nec sunt terminata in nova lege, imo perfectius adimpleta. ... CLXXI, 1148-1150.

HUGO DE S. VICTORE. — Lex scripta ideo data est ut repararet legem naturalem, et reviviscere faceret quæ per peccatum abolita erant, et ut populum rudem legalibus figuris ad futuram veritatem præpararet. Primum efficit per naturalia decem præcepta, de quibus solis in Decalogo agitur. Quibus data est? Semini Abrahæ, id est duodecim tribubus quæ a duodecim filiis Israel processerunt... . quando data est? Quinquagesimo die ab exitu de Ægypto, et immolatione agni paschalis. Ubi? In monte Sinai.....

Naturalia præcepta dicuntur illa decem quæ a naturali manant lege; etiam moralia dicuntur; nec sunt terminata in lege nova, imo perfectius adimpleta. In illis decem præceptis dilectio Dei et proximi imperatur. Tria quæ in prima tabula, ad dilectionem Dei; septem alia quæ in secunda tabula ad dilectionem proximi referuntur, CLXXVI, 420.

MARTINUS (S.) Legionens, canonicus regularis. — Populus quadragesima septima die egressionis ex Ægypto, ad montem Sina accessit, ibique Moyses ad Dominum ascendit, et Dominus ad eum descendit..... Jam deinde quinquagesima die post peractum pascha, lex data est Moysi... Dicitur illic Dei digito lex scripta, qui ejicit dæmonia. Aspicit illuc cunctus populus voces et lampades, montemque fumantem, tonitrua et fulgura, clangoremque buccinæ perstrepentem..... Dat deinde Deus legem Moysi innocentiæ et cognitionis suæ, eamque in decem verbis constituit, et saxeis tabulis digito suo scripsit. Et hæc quidem præcepta ita sunt distributa, ut tria pertineant ad divinæ Trinitatis dilectionem, septem vero ad amorem fraternum quibus societas humana non læditur. In quorum præcepto ambitionem sæculi damnat, et rerum concupiscentiam refrenat. Itaque eorum primum prohibet superstitionem; secundum, errorem; tertium, interficit sæculi amorem; quartum, impietatem; quintum, allidit fornicationem; sextum, crudelitatem; septimum, rapacitatem; octavum, perimit falsitatem; nonum, adulterii cogitationem; decimum, mundi cupiditatem, CCVIII, 781-783.

Et notandum quia sicut decem plagis percutiuntur Ægyptii, sic decem præceptis conscribuntur tabulæ quibus reguntur populi Dei. Cur autem in duabus tabulis scripta est lex, nisi aut propter Testamenta duo significanda, aut propter illa duo præcepta dilectionis Dei videlicet et proximi, in quibus lex pendet tota et prophetæ. Hæc enim in singulis tabulis explicanda sunt. In una enim continentur tria Dei præcepta pertinentia ad charitatem; in alia vero septem pertinentia ad proximi societatem..... Sed cur lapideæ eædem tabulæ fuerunt, nisi ad significandum cor lapideum Judæorum?.... Descendens itaque Moyses de monte cum tabulis, cum audisset populum consecratum in idolis, indignos eos judicans accipere legem, projecit tabulas e manibus suis. Quibus fractis, vitulum quem fecerant incendit minutatimque concidit et in aquas aspergens peculium populo dedit..... Ascendit denuo Moyses in montem, iterumque dat ei Deus legem in aliis tabulis instar priorum præcisis, CCVIII, 783, 784.

PETRUS COMESTOR. — Mense ergo tertio egressionis de Ægypto, id est, Junio, die hac, in Kalendis Junii, Hebræi venerunt ad montem Sinai, fixeruntque tentoria e regione montis, quadraginta septima die scilicet a Phase. In exponendo enim Scripturas triginta dies pro mense ponimus quasi mediam, inter lunares et solares menses eligendo viam. Lunares enim infra tricenarium inveniuntur quidem, ultra vero non; solares vero plures hunc numerum excedunt. A Phase quidem sexdecim dies primi mensis restabant; fluxerunt vero postea triginta secundi mensis. Restat ergo quod primi dies Junii quadragesima septima fuerit. Sequenti die diluculo ascendit Moyses in montem ad Deum qui dixit ei : « Dices domui Jacob : vidistis quæ fecerim vobis; nunc adjiciam ut etiam loquar vobis : Si ergo custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. » Quæ cum Moyses retulisset populo, responderunt : « Cuncta quæ locutus est Dominus faciemus. » Cumque retulisset Moyses ad Dominum, ait ei Dominus : « Veniam ad te in caligine, ut audiat me populus loquentem ad te. Vade et sanctifica populum hodie et cras, id est, lavent se et vestimenta sua. Vacent ab amplexibus, et sint parati in diem tertium, et constitues terminos per circuitum montis, quos quis transierit tunc, et tetigerit, morte morietur. Manus non tanget eum, sed lapidabitur, aut jaculis confodietur, sive jumentum, sive homo. » Utebantur autem, ut dicit Josephus, in his duobus diebus conviviis opulenter et ornamentis decenter, CXCVIII, 1162, 1163.

« Jam advenerat dies tertius et ante solis ortum cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura; et nubes densa operuit montem, et clangor buccinæ perstrepebat. Fumabat mons, quia descenderat Dominus in igne, et fumus ferebatur quasi de fornace; » et mons tremuit, ut aiunt Hebræi. Timuit populus; sed et Moysen ira Dei periisse putabant. Tandem lætus apparuit Moyses, et serenus aer cum eo reversus est inter eos. Et ait eis . Hodie non audietis Moysen filium Aram et Jocabeth, sed illum qui pro vobis percussit Ægyptum, qui per mare iter dedit, qui cibum de cœlo misit, potum de petra concessit, per quem Adam de fructibus terræ comedit. Noe ex imbribus ereptus vel exceptus est; Abraham Chananæum obtinuit, Isaac natus est de senibus, Jacob prole ditatus, Joseph sublimatus. Fiant ergo verba hæc vobis amabiliora quam filii vel uxores. Et eduxit populum in occursum Domini ad radicem montis. Ascenderunt autem Domino jubente, Moyses et Aaron, ultra terminos, sacerdotes, id est majores, et populus non transierunt. Locutus est eis Dominus, ita ut nullum vox effugeret; et sic quinquagesimo die dedit eis legem, verbo tantum, in figura, quod daturus erat per Spiritum sanctum die quinquagesimo.

« Non habebis deos alienos coram me. » Quod non nisi decem præcepta Dominus dedit omnes asserunt sancti, sed in distinctione eorum differunt. Primum enim et unum, secundum Augustinum, dividit Origenes in duo, et quæ sunt duo ultima, secundum Augustinum, colligit in unum cui consentit Josephus. Præterea dicit Augustinus tria fuisse in una tabula, et septem in alia. Josephus vero et Hebræi quinque in utroque. Forte quia Augustinus voluit tria pertinere ad dilectionem Dei, et septem ad dilectionem proximi, pia dignitate potius quam pro Scriptura, dixit ea esse primæ et secundæ tabulæ; sicut dicere consuevimus homines primæ classis et secundæ. Quocunque vero modo distinguantur idem est sensus. Joseph dicit se vidisse tabulas duas legis lapideas, quarum quælibet continebat duo mandata et dimidium, tam exterior quam interior, CXCVIII, 1164.

« Et ait Dominus ad Moysen : Præcide tibi duas tabulas instar priorum, et scribam super eas verba quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. » In Deuteronomio etiam dicitur Deus scripsisse. In sequentibus vero dicit : « Scribe tibi hæc, etc. » Et paulo post : « Fuit Moyses cum Domino quadraginta diebus, et scripsit in tabulis verba fœderis decem. » Potest dici quod auctoritas scribendi fuit in Domino, ministerium in Moyse. Cum excidisset Moyses tabulas, de nocte consurgens montem ascendit, et transeunte Domino coram eo in turbine, pronus in terram adorans, ait : « Obsecro ut gradiaris nobiscum, auferasque iniquitates nostras, et possideas nos. » Cui breviter Dominus memoravit quædam, quæ etiam prædixerat de tribus solemnitatibus, de oblatione primitiarum et primogenitorum, et addidit ne cum gentibus terræ promissionis aliquod haberent participium. « Fuitque Moyses secundo cum Domino quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Panem non comedit et aquam non bibit. Cumque descendisset de monte cum tabulis apparuit facies ejus cornuta, et ipse ignorabat, » id est miri splendoris radii ferebantur de facie ejus, qui reverberabant oculos intuentium, quos gloriam vultus Moysi appellat Paulus apostolus; posuitque velamen super faciem

suam, cum loqueretur filiis Israel. Locutus quoque est eis omnia quæ sibi fuerant imperata. Quantum autem hæc gloria duraverit, et utrum semel, vel pluries hoc acciderit, ignoramus. Et tradunt Hebræi, quia adhuc tertio ascendit ad Dominum, ad impetrandam ei veniæ certitudinem, et iterum fuit cum Domino quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunans. Cumque redisset cum certitudine veniæ erat nona dies septimi mensis, et in crastino solemnitatem agentes pro venia data, afflixerunt animas suas jejunantes, et deinceps dicta est decima dies mensis hujus dies propitiationis, CXCVIII, 1192, 1193.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop. — Decalogus decem habet præcepta quæ sunt decachordum psalterium quæ sic sunt distributa, ut tria quæ sunt in prima tabula pertineant ad Deum, scilicet ad cognitionem et dilectionem Trinitatis; septem quæ in secunda tabula ad dilectionem proximi, CXCII, 830.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Sunt autem præcepta decem, quæ sic verior translatio distinxit: « Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ in aquis sunt sub terra, non adorabis ea neque coles ea. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Honora patrem tuum et matrem tuam. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt, » CLXVII, 1720.

Locutus est Deus cunctos sermones hos: « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, neque eorum quæ in aquis sunt sub terra. Non adorabis ea, neque coles .. » Hic Decalogus in capite legis positus est, id est decem præceptorum numerus quorum primum est: « Non habebis deos alienos coram me, » et ultimum, « Non concupisces; » dixit autem Apostolus: « Quia radix omnium malorum est cupiditas. » Cur ergo non hic primum positum est, « Non concupisces? » Sed sciendum quia sicut malæ arboris superiores primum rami præsciduntur, et sic paulatim usque ad radices pervenitur, sic prius opera mala, prout cupiditati viciniora paulatim præsciduntur, et sic ad ultimum ipsa cupiditas, vel concupiscentia voce prohibentis amputatur. Notandum quippe quod prohibendo pene cuncta hæc enuntiantur. Unde verissime Apostolus dicit: « Quia lex justo non posita est, sed injustis, impiis, et peccatoribus, sceleratis et contaminatis. » Injustos nempe et totos cupiditati deditos homines, Deus curandos susceperat, et idcirco tanquam negotioso agricolæ, primum hæc illi cura impendebat, ut malis radicibus occupatam terram sarcitudo meliori plantationi præpararet, scilicet charitati quæ sola justo posita est. Nam et idem Apostolus antequam diceret quia injustis et non subditis lex posita est justo, id est, Timotheo dixerat: « Finis præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta. » Etenim ubi charitas est, non opus est dicere: « Non occides, Non mœchaberis... » Proinde interrogatus Dominus a legisperito dicente: « Magister, quod est mandatum magnum in lege? » respondit: « Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo... In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ...» Igitur hic in initio non jam charitas imperatur, sed quæ contraria sunt charitati prohibentur, ut in illis exstirpatis tunc demum ipsa charitas radix omnium bonorum substituatur, CLXVII, 679, 680.

Quatuor ex his dilectioni Dei, sex dilectioni subserviunt proximi: « Non habebis Deos alienos coram me; Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem; Non assumes nomen Dei tui in vanum; Memento ut diem Sabbati sanctifices. » Quatuor ista Dei dilectioni repugnantiæ prohibendo, locum eidem dilectioni Dei sermo Dei parare intendit, habere namque deos alienos et Deum verum diligere simul non potes. Ait ergo: « Non habebis deos alienos coram me, » id est neminem æstimabis Deum præter unum Creatorem cœli et terræ. Item facere sculptile vel ullam similitudinem eorum quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis sunt, et æstimare alicui horum Dei similem esse, iniquitas est, et dilectioni Dei repugnat. « Cui similem inquit propheta, fecistis Deum? aut quem imaginem ponetis ei? hoc adversus humaniformios valet, qui Deum humanis putant esse compactum membris, nimirum hoc pacto grande sibi fingunt simulacrum, quod in cœlo sedeat et terram pedibus contingat, dicente ipso: « Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum; » dicit itaque, « Non facies tibi sculptile.... »

Sane quod ait Deus: « Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia bis qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. » Hoc in omni præcepto subaudiendum est, videlicet ut timeat pœnam transgressor, speret præmium præcepti exsecutor. Opportuno quoque tempore fortem se et reddentem iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem hic asseruit, videlicet ubi totus mons Sinai fumigabat, et totus erat terribilis eo quod descendisset Dominus, quod erat indicium fortitudinis, et iniquitatem patrum, qui Joseph fratrem suum vendiderant, nunc reddiderat in tertiam et quartam generationem, non absque misericordia, soluta nempe captivitate, revertebantur de Ægypto, generatione quarta. Item assumere nomen Dei in vanum (quod poetæ faciunt), vel reverentia dignum non æstimare ubicunque nomen Domini fuerit invocatum, dilectioni Dei omnino est adversum. Ait ergo: « Non accipies nomen Dei tui in vanum: nec enim insontem Dominus habebit eum qui assumpserit nomen Dei seu in vanum. Item, aliquid boni facere non ad laudem Dei, sive ob spem æternæ retributionis, sed ut videaris ab hominibus, dilectioni Dei contrarium est. Dicit ergo: « Memento ut diem Sabbati sanctifices, » id est in omnibus operibus tuis Dei retributionem attende; vel in Deo requiem tibi præpara pro mercede: quod vere est diem Sabbati sanctificare...

« Honora patrem tuum, etc.; Non occides, » etc. Cuncta quæ dilectioni proximi sunt inimica exstirpant, legemque adjuvant naturalem quæ dicit: « Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris. » Hoc a gentibus, sive honestioribus gentilibus, utcunque observari potuerunt sed ad vitam illis absque dilectione Dei non profuerunt, utpote deos alienos habentes, et cætera quæ quatuor præceptis inhibentur facientes, beatitudinem non sunt consecuti.

Decem præceptorum distinctio nunc in nostris codicibus ex translatione beati Hieronymi sic habetur.

Cæterum alias quatuor præcepta quæ ad dilectionem Dei pertinent, in tria esse redacta; et e contrario eorum quæ ad dilectionem proximi spectant, ultimum, id est, « Non concupisces, » in duo divisum legimus, ut aliud sit in auditum, « Non concupisces uxorem proximi tui » et aliud, « Non concupisces rem proximi tui, » et ita ad dilectionem quidem Dei tria, ad dilectionem vero proximi septem pertinere præcepta. Quod ex Septuaginta Interpretibus sumptum fuisse arbitramur, CLXVII, 680, 681.

Verum igitur veritas dixit, tam veraciter quam graviter Christus locutus est: «Nolite putare quia veni solvere legem aut prophetas. Non veni solvere, sed adimplere.» Verum, inquam, et matura gravitate ponderatum verbum locutus est, nimirum conscius sibimet hujus Spiritus sancti, Spiritus consilii, quem daturus erat; per quem et multo melius, et multo abundantius, quam dicere possumus, legem implere habebat. Quibus autem et quamobrem sic dixit et sic locutus est? Dixit nimirum, præsentibus discipulis suis, Christum, sive secundum linguam ipsorum Messiam, venisse, et hunc illum esse credentibus atque gaudentibus, locutus est suis adversariis, Scribis et Pharisæis de proximo audituris, sibique insidias atque calumniam structuris, tanquam adversario legis. Isti carnale Christi regnum carnali sensu exspectantibus, illis invidiæ spiritu pro eodem rege torquendis et frustra quæsituris quomodo doctrinam ejus quasi juste calumniarentur. Et de illis quidem manifestum est quam vere, quam constanter præclusi sint tali promissione, præsertim quia dicta complevit rerum veritate, quia neminem docuit legem solvere aut prophetas, docendo potius ut quod minus jusserat infirma lex, super adjicerent spontanea sui consilii electione. Porro de discipulis ejus carnale regnum ejus fore opinantibus, quid aliud dicamus nisi quia putabant eum legem et prophetas velle dissolvere? cum enim putarent in regno ejus fore licitum occidere et gentium spolia detrahere, aureamque et gemmatam Hierusalem exstruere, quid aliud exspectabant quam sine lege vivere, et sub regno Dei nomine, regnum concupiscentiæ? Tales quidem invenit, et tales vocavit, sed longe alios fecit, datus Spiritus sanctus. Insuper singulis præceptis addidit speciale consilium, quia, juxta doctrinam evangelicam, sola præcepti exsecutio servorum est, et non magnam meretur gratiam, CLXVII, 1729, 1730.

WALAFRIDUS STRABUS, Fuldens. monach. — « Mensis autem tertii exitus filiorum Israel de terra Ægypti; hac die venerunt in eremum Sina, et profecti sunt ex Raphidim, et venerunt in eremum Sina, et ap-

plicuit ibi Israel contra montem et Moyses ascendit in montem Dei, et vocavit eum Dominus...; tertia enim die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo. Hoc die reperitur dari lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei... Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu filiorum Israel de Ægypto; ex quo die pascha fecerunt, id est agnum immolaverunt et ederunt, qui fuit quartus decimus primi mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur, septemdecim scilicet primi mensis, reliqui ab ipso quarto decimo. Deinde omnes triginta secundi mensis, qui fiunt quadraginta septem, et tertius tertii mensis qui a solemnitate occisi agni est quinquagesimus; ac per hoc in ista umbra futuri secundum agni immolati diem festum quia quinquagesimo die lex data est, scripta digito Dei..., CXIII, 217, 218.

In præceptis Decalogi enumerandis Origenes et Augustinus videntur contrarias sequi sententias. Nam Origenes existimat non posse computari decem mandata nisi secundum sit: «Non facies tibi idolum neque ullam similitudinem, etc. » Augustinus autem licet illam Origenis enumerationem non rejiciat, aliam tamen diversam judicat aptiorem, ut prohibitionem de idolis et simulacris adorationis causa faciendis existimet esse primi præcepti explicationem, et deinde duo præcepta statuit ad vetita desideria cohibenda, unum quo concupiscentia uxoris alienæ, alterum quo concupiscentia omnium aliarum rerum quæ proximi sunt referentur. Origenem sequuntur Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, Ambrosius. Augustini autem enumerationem eo sensu sequuntur doctores scholastici quo ipsemet Augustinus, ita scilicet eam priori præferentes, ut tamen priorem non reputent incongruam. Et revera repugnantia quam invenit pravus affectus in duabus illis concupiscentiis subjugandis, videtur potius expetiisse duo distincta præcepta, cum sint qui concupiscant uxorem alterius, et dedignentur tamen divitias aut mancipia alterius concupiscere, et vice versa; at nemo est veri Dei cultor qui difficultatem patiatur in idolis spernendis. Cæterum hæc diversitas enumerandi in re ipsa nulla est; non enim ponitur aliquod præceptum ab Augustino quod negatur ab Origene, aut vice versa, sed unus præcepta ratione cujusdam subordinationis conjungit; quæ alter ratione verbalis connexionis separat et e converso. Nam conjungit Augustinus præceptum non faciendi idola præcepto non colendi nisi unum Deum, quia illud huic subordinatur, et est explicatior ejus etiam ad cæremonias gentilium vetandas extensio. Origenes autem ea in duo præcepta dispertitur, quia contextu ipso sermonis discerni videntur, sine ulla nota connexionis, sicut cætera sequentia: « Non habebis Deos alienos; Non facies tibi sculptile; Non assumes, etc. » Rursus illas duas concupiscentiæ duplicis prohibitiones in unum præceptum conjicit Origenes, propter consequentiam contextus, videntur ad unam pertinere sententiam. « Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, neque, etc. » Augustinus autem eas in duo præcepta divisit, quia, ut dixi, præceptum de uxore non concupiscenda non subordinatur divitiis non concupiscendis, sicut nec ipsa concupiscentia vetitæ voluptatis ordinatur ad concupiscentiam possessionum, sed diversi generis vitia procreant, quæ proinde diversis legibus prohibeantur. Quare hæc tota diversitas jure ipso consentit; sive enim una lege, sive duabus distinctis prohibeantur aliqua, idem est, modo fatearis iisdem verbis esse eadem prohibita, licet ambiguas faciant, ne verba illa unam an duas leges, CXIII, 255-258.

ZACCHÆUS, Christianus. — Moyses ad suscipiendam legem vocatur in montem, et quadraginta diebus et noctibus Dei tentus alloquio, scripta in lapideis tabulis refert præcepta; proh nefas! corruptos sacrilegio quos reliquerat deprehendens, dum adhuc manna et cœlesti oblectatione essent refecti. Cum enim ejusdem Moysi moras velut non rediturí idem populus incusaret, prædicta abundantia saturatus cito Deum a quo ex Ægypto eductus esset, oblitus est; poscere per luxuriam quos coleret deos cœpit; missisque in ignem mulierum monilibus, illi se dandum professus est religioni, qua culti in Ægypto idoli formam referret. Reversus Moyses fideliter sævit in facinus et redacto in pulverem tauri capite quod factum in similitudinem abominationis Ægyptiæ fuerat, delatas in legem tabulas indignatione confringit, indignos fore Dei litteris judicans quos talis ausi exsecratio polluisset. Nec prius ab iræ impetu destitit quam mensis per castra sectoribus multorum cæde piaretur admissum, et sedata injuria Dei refecta in tabulis reportarentur præcepta; quorum reparatione monstra'um est, Deum non odisse quos permiserit corrigi, sed deleri noluisse, quos sic voluerit castigari... Tunc lex divinitus lata est, quæ sui editione non præceptorum novitatem, sed reparationem justitiæ originalis afferret, ut quod ante pauci admodum et sapientes sciebant, omnes nunc intueantur et perlegant, nec excusandi habeat ignoratio locum, cum id quod sibi ingenitum quis fore non senlit, non solis sensibus quærat, sed visibus recognoscat. XX, 1087, 1088.

SECTIO SECUNDA.

Primum præceptum.

« Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. »

ADAMUS, Præmonstratens.— Quæ tibi maxima videntur esse præcepta? Maximum videtur esse præceptum, quo nobis jubetur diligere Deum nostrum et cætera in hunc modum. Maximæ vero, ut æstimo, prohibitiones sunt, quibus prohibemur adulterari, furari, falsum testimonium dicere, et si quæ sunt hujusmodi similia, CXCVIII, 852.

AGOBARDUS (S.), Lugdunens. episcop. — Fides est, qua credimus unum Deum omnipotentem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, veram Trinitatem, veram unitatem. O quam vera Trinitas, ubi nullus nascitur ex se, nullus procedit a se, sed alter ex altero! Filius vero nascitur ex Patre, Spiritus sanctus procedit ex Patre et ex Filio. Procul dubio igitur apparet quod alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de utroque procedit. O quam vera unitas, ubi non est alius spiritus Patris, alius Filii, sed unus utriusque; nec prius procedit ex Patre in Filium, deinde ex Filio ad diffundendum in cordibus fidelium charitatis donum; sed simul ex utroque. Non est alia deitas Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, sed una trium deitas, et idcirco vere unus Deus... CIV, 269-287.

Primum præceptum Decalogi est, dicente Deo: « Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo; non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cœlo sunt desuper, et quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea et non coles. » Ad quæ verba S. Augustinus brevissime subjungit, dicens: « In primo præcepto prohibentur aliqua in figmentis hominum Dei similitudo; non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla ejus imago coli debet, nisi illa quæ et hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo. » Hæc dicens docet nos breviter qualiter et cætera hujusmodi præcepta intelligere debeamus. Nam cum distincte dicatur non faciendam similitudinem omnium quæ in cœlo sunt, aut quæ in terra, non de solis similitudinibus alienorum deorum intelligitur dictum, sed et de cœlestibus creaturis, aut quæ in honore Creatoris humanus sensus potuit excogitare... CIV, 199.

Quod autem imagines apostolorum et ipsius Domini ob amorem potius et recordationem, quam ob religionis honorem aut aliquam venerationem more gentilium, ab antiquis expressæ vel conservatæ sint, audiatur Eusebius. Ait ergo: Verum quia Cæsareæ urbis Philippi mentionem fecimus, justum videtur commemorare etiam illud in ea gestum, quod historia dignum duximus. Mulierem quam sanguinis profluvio laborantem a Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hujus urbis civem fuisse constat; domusque ejus in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius basis quædam in loco editiori collocata monstratur, in qua mulieris ipsius veluti genibus provolutæ palmasque suppliciter tendentis imago sic expressa videtur... Et nihil mirum, si hi qui ex gentibus crediderant pro beneficiis quæ a Salvatore fuerant consecuti, hujusmodi velut munus videbantur offerre, cum videamus etiam nunc et apostolorum Petri vel Pauli, et ipsius Salvatoris imagine designari, tabulasque depingi, sed et antiquas ipsorum imagines a quibusdam conservatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex gentili consuetudine indifferenter observatum, quod ita soleant honorare quos honore dignos duxerint; insignia etenim veterum reservari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est.., CIV, 215.

Notandum sane, inquit, Ven. Beda, quia sunt qui

putant lege Dei prohibitum, ne vel hominum, vel quorumlibet animalium sive rerum similitudines sculpamus, aut depingamus in ecclesia, vel alio quolibet loco, eo quod in Decalogo legis dixerit : « Non facies tibi sculptile.... » Qui nequaquam hoc putarent, si vel Salomonis opus ad memoriam revocassent, quo et in templo intus palmas fecit et cherubim, cum variis cælaturis, et in columnis illius mala gravata et retes, in mari quoque æneo duodecim boves et sculpturas histriatas, sed et in vasibus laterum, leones cum bobus, palmas, axes et rotas, cum cherubim et vario picturarum genere fecit; vel certe ipsius Moysi opera considerassent, qui, jubente Domino, et cherubim prius in propitiatorio, et postea serpentem fecit æneum in eremo, cujus intuitu populus a ferarum serpentium veneno salvaretur. Si enim licebat serpentem exaltari æneum in ligno, quem aspicientes filii Israel viverent, cur non licet exaltationem Domini Salvatoris in cruce, qua mortem vicit, ad memoriam fidelibus depingendo reduci, vel ad alia ejus miracula et sanationes, quibus de eodem mortis auctore mirabiliter triumphavit, cum horum aspectus multum sæpe compunctionis soleat præstare contuentibus, et eis quoque qui litteras ignorant quasi vivam Dominicæ historiæ pandere lectionem?...... Si licuit duodecim boves æneos facere, qui mare superpositum ferentes quatuor mundi plagas terræ respicerent, quid prohibet duodecim apostolos pingere, quomodo euntes, omnes gentes baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti......? Legis verbis aperte declaratur quod illæ similitudines fieri prohibentur ab hominibus, quæ in venerationem deorum alienorum facere solent impii, quæque ad colendum atque adorandum gentilitas errabunda reperit. Cæterum simpliciter hæc fieri nulla, ut reor, legis divinæ littera vetat. Alioquin et Dominus tentantibus se Pharisæis de tributo Cæsari reddendo, in quo nomen et imaginem Cæsaris expressam esse dicebant, nequaquam ita responderet : « Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. Sed potius eorum corrigeret errorem, dicens : Non licet vobis in percussura auri vestri imaginem facere Cæsaris, quia talem sculpturam lex divina prohibet. Esset namque locus ut ostenso sibi numismate census hoc diceret, si in eo Cæsaris imago, cujus idololatriæ, et non ad judicium magis regiæ potentiæ, esset formata......, CIV, 216, 217.

De hac quæstione amplissime habetur, CIV, a col. 199 ad 227.

ALANUS DE INSULIS. — De dilectione Dei, CCX, 151.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Quomodo loquitur amor Dei, XVII, 1069.

ANTONIUS. — Carmen adversus gentes, V, 262.

ARNOBIUS AFER, apologeta. — Disputatio adversus gentes, V, 718 *et seqq.*

ARNOBIUS JUNIOR. — Quando audis, « Deus unus est, alterum deum omnino non quæras. Pater cum Filio et Spiritu sancto Deus unus penitus est...... », LIII, 245-322.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Omnes qui de Trinitate, quæ Deus est, divinorum Librorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas, docere quod Pater et Filius et Spiritus sanctus, unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem, ideoque non sint tres dii sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit et ideo Filius non sit qui Pater est; Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est; Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio etiam ipse coæqualis, et ad Trinitatis pertinens unitatem... Non tamen eamdem Trinitatem natam de Virgine Maria..., sed tantummodo Filium; nec eamdem Trinitatem descendisse in specie columbæ super Jesum baptizatum, sed tantummodo Spiritum sanctum; nec eamdem Trinitatem dixisse de cœlo : « Tu es Filius meus, » sed tantummodo vocem Patris fuisse ad Filium factam, quamvis Pater, et Filius et Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Hæc est fides catholica.

Sed in ea nonnulli perturbantur, cum audiunt Deum Patrem, Deum Filium et Deum Spiritum sanctum, et tamen hanc Trinitatem non tres Deos sed unum Deum, et quemadmodum id intelligant quærunt; præsertim cum dicitur, inseparabiliter operari Trinitatem in omni re quam Deus operatur, et tamen quamdam vocem Patris sonuisse quæ vox Filii non sit; in carne autem natum, nonnisi Filium, in columbæ autem specie venisse, nonnisi Spiritum sanctum, intelligere volunt quomodo et illam vocem quæ nonnisi Patris fuit, Trinitas fecerit; et illam carnem in qua nonnisi Filius de Virgine natus est, eadem Trinitas creaverit; et illam columbæ speciem, in qua nonnisi Spiritus sanctus apparuit, ipsa Trinitas operata sit. Alioquin non inseparabiliter Trinitas operatur sed alia Pater facit, alia Filius, alia Spiritus sanctus; aut si quædam simul faciunt, quædam sive invicem, jam non inseparabilis est Trinitas... Movet etiam quomodo Spiritus sanctus in Trinitate sit, quem nec Pater, nec Filius, nec ambo genuerint, cum sit Spiritus et Patris et Filii, XLII, 824.

Deus unice diligendus, XXXII, 1319; de charitate Dei unione cordium, *ibid.*, 1378; de dilectione Dei, *ibid.*, 1463; de dilectione Dei conciliànda in meditatione mysteriorum Dei, *ibid.*, 1465; de origine idololatriæ, XXXIV, 152; de Deo ex toto corde amando, *ibid.*, 160, 948; de idololatria, *ibid.*, 749, 890, 1060, 1066; solus colendus est Deus, *ibid.*, 1055; de dilectione Dei, XXXV, 1831, 2059; servite Domino in jucunditate, XXXVII, 1275; de idololatria, *ibid.*, 1485; non erunt tibi dii alieni præter me, de decem chordis, XXXVIII, 67, 75; de idolis, *ibid.*, 102, 165; XL, 89; stultitia colentium idola, XXXVIII, 777; XL, 653, 654; de amore Dei, XXXIX, 1512; Deus corde laudandus... *ibid.*, 1643; de diligendo Deo, XL, 848; de rejiciendo deorum cultu, XLI, 77, 121, 132...; Deus solus est colendus, XLVI, 948.

BALDUINUS, Cantuariens. archiepisc. — De dilectione Dei, CCIV, 418.

BEDA Venerabil. — Secundum præceptum ad Filium pertinet, dum dicit : « Non assumes nomen Dei tui in vanum, » — id est, ne æstimes creaturam esse Filium hominis, quia omnis creatura vanitati subjecta est; sed credas eum esse æqualem Patri, Deum deorum. Verbum apud Deum, per quem omnia facta sunt, XCIII, 374.

BEDA Venerab., presbyter. — Dilige Dominum, XCI, 384; XCIV, 214.

BERNARDUS (S.) abb. Claræval lens. — Liber de diligendo Deo, CLXXXII, 974; de triplici dilectione Dei, CLXXXIII, 620, 806; de dilectione Dei, CLXXXIV, 1220.

BRUNO (S.), Carthusianor. institut. — De cultu idolorum, CLIII, 175.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Non habebis deos alienos coram me, CLXIV, 278.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Agedum faciamus etiam seduli simus semper Domino nostro obsequentes et fideles, et perpetuo omnibus viribus cultum ipsius tueamur, et voluntatem ejus operemur. Omne namque, quod unquam pro vero Domino fideliter fecerimus, omne illud nobis ipsis facimus ad majorem utilitatem. Illi namque certe Deus gratiosus est, qui Domino suo vere obsequens est. Magna etiam cuilibet domino est utilitas ut famulos suos juste gubernet, CLI, 1176.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Docemus etiam ut quilibet Christianus discat, ut saltem possit veram fidem recte intelligere, et *Pater noster* ac *Credo* discat, quoniam uno quilibet Christianus Deum implorare, et altero veram fidem ostendere debet. Christus ipse orabat prius *Pater noster*, et hanc orationem discipulos suos docebat. Et in oratione hac ecclesiastica sunt septem petitiones; hanc si quis ex animo oraverit, nuntium semper mittit ad Deum ipsum pro quolibet commodo quod ipsi necessarium est, sive in hac vita, sive in futura. Sed quomodo quis unquam ex animo ad Deum orare potest, nisi internam habet charitatem et veram in Deum fidem, quoniam ille deinceps non obit mortem in Christianorum communione nec in consecrato cœmeterio quiescit, neque in vita sua sanctam Eucharistiam percipit, neque bonus est Christianus, qui hoc discere nolit; neque ille debite alium suscipere potest ad baptisma, vel ad confirmationem nisi hæc discat, ut bene illo norit, CLI, 1176.

COMMODIANUS. — Instructiones adversus gentium deos, V, 202 *et seqq.*

Non pudet, non pudet, inquam, fideles homines et Christiani sibi nominis auctoritatem vindicantes superstitiones vanas gentilium cum spectaculis mistas de Scripturis cœlestibus vindicare et divinam auctoritatem idololatriæ conferre... Quid Scriptura interdixit? Prohibuit spectari quod prohibet geri. Omnia, inquam, ista spectaculorum genera damnavit, quando idololatriam sustulit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis et levitatis monstra venerunt... Ergo ut taceam quidquid latius idololatria probat, quam vana sunt ipsa certamina, lites in coloribus, contentiones in cursibus, favores in honoribus... Quam hoc totum otiosum negotium, imo quam turpe et ignominiosum!... Sed ut de hoc scenæ inquinamento inverecundo jam transitum faciam, pudet referre quæ dicuntur; pudet etiam accusare quæ fiunt, argumentorum strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles jocos, parasitos sordidos, ipsos quoque patres-familias togatos, modo stupidos, modo obscenos, in omni-

812, 1246, 1247. — De dilectione Dei, *ibid.*, 126-335; quod amor Dei sit vita cordis, CLXXVII, 565; quid sit diligere Deum, *ibid.*, 766; sermo de timore Dei, *ibid.*, 920; de mandato dilectionis, *ibid.*, 1177.

IVO (S.). Carnotens. episc. — Si quis hariolos, aruspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit, CLXI, 745.

Qui divinationes expetunt, et morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant secundum gradus pœnitentiæ definitos, CLXI, 747.

Aliquanti clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis per eas, quas sanctorum sortes vocant, scientiam divinationis profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Hoc quicunque clericus aut laicus detectus fuerit, vel consulere vel docere, ab ecclesia habeatur extraneus, CLXI, 747.

Spiritus mundi hic est, per quem corripiuntur phanatici qui sine Deo sunt. Est enim inter mundanos spiritus potior; unde solet conjecturis quæ mundi sunt divinare, quem Pythonem appellant. Hic est qui per verisimilia fallitur et fallit; hic est qui per Sibyllam locutus est sensuum nostrorum secutus, locum volens inter cœlestes habere, CLXI, 747.

De Kalendis Januariis, vel cæteris auguriis..... hoc et nobis et omnibus Christianis detestabile et perniciosum esse judicamus..... Sortes quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis, nihil aliud quam quod alii Patres damnaverunt divinationes et maleficium esse decernimus. Quam ob rem volumus illas omnino damnari, et ultra inter Christianos nolumus nominari, et ut abscindantur sub anathematis interdictum prohibemus, CLXI, 747.

Illi qui, cum Christiani sint, solemnitates gentilium celebrant, anathema in Ecclesiam introducunt. Et qui de astrorum cursibus vitas hominum et gesta perquirunt; qui volatus avium, et cætera hujusmodi, quæ in sæculo prius observabantur inquirunt, de Jericho anathema inferunt in Ecclesiam, et polluunt castra Domini, et vinci faciunt populum Dei, CLXI, 748.

Eos culpat Apostolus qui dicunt : Non proficiscar hodie, quia dies posterus est, aut quia luna sic fertur; vel : Proficiscar ut prospera cedant, quia ita se habet positio siderum. Non agam hoc in mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem; vel : Agam quia suscepit mensem; non plantabo vineam in hoc anno, quia bissextus est. Non autem quisquam sapiens arbitratur observatores temporum reprehendendos qui dicunt : Non proficiscar quia tempestas exorta est, aut : Non navigem, quia hibernæ sunt reliquiæ; aut ; Tempus seminandi quia imbribus autumnalibus terra satiata est; vel si forte alii naturales effectus circa motum aeris et humoris ad variandas temporum qualitates in siderum ordinatissima conversione notati sunt, CLXI, 751.

Et de his et aliis incantationibus explicatio datur in vol. CLXI, 751-780.

JOANNES, Saresberiens., Carnotens. episc. — Quid de necromanticis dicam, quorum impietas, Deo auctore, per seipsam ubique jam viluit, nisi quod morte digni sunt, qui a morte conantur scientiam mutuare? Nam de auspicibus, auguribus, salissatoribus, ariolis, pythonicis, aruspicibus et aliis, quorum, præ multitudine, tædiosa est enumeratio, productiorem sermonem texere, cum nemo istorum jam progrediatur in lucem, sed in latibulis, si quis est, exerceat opera tenebrarum, supervacuum est. Quædam tamen eorum certis de causis aliquatenus tangenda sunt. Et, si lateant, supersunt adhuc malo suo aruspices. Hos pro parte in extis animalium divinare prædictum est. Extorum quidem censentur nomine omnia quæ cutis extremitate teguntur. Unde et illos, qui in humerulis arietum, vel quorumcunque ossibus animalium vaticinantur, eis connumerandos esse manifestum est. Chiromantici quoque vera, quæ in rugis manuum latent, se nosse gloriantur. Quorum errorem qua ratione non nititur, non necesse est rationibus impugnare, licet eo ipso illos expugnet ratio, quod deficiunt ratione. Unum tamen est quod a te, si me patienter audias, attentissime quæro. Quid nugatores isti, quoniam eos tibi notos esse non ambigo, quando de dubiis interrogati sunt, proferunt?..... Chironomanticus adhibitus, et consultus quid contulit?..... Pythonicorum vero eo perniciosior est consultatio, quo fallacia malignorum spirituum in illis manifestior est; qui sive mentiantur, sive non, in proposito semper habent ut noceant. Falluntautem interdum studio fallendi, interdum cæcitatis suæ errore decepti; id tamen agunt assidue, ut futurorum conscii per omnia videantur. Inde est quod ambiguitate verborum obnubilare student oracula, ut cum mendaces aut fallaces inventi fuerint, aliquo rationis velamento suam quærant tueri fallaciam. Sic utique fallere non desistunt donec auditores suos præcipitent in ruinam. Cui enim a sæculo vatum profuere responsa? Crœsone, an Pyrrho, aut præcedentium aut subsequentium cuiquam? Dux Thebanus dum de oraculo sperat victoriam, fratris mucrone perfoditur. Et tamen avus Laius belli visus est successus polliceri..... Crœsus maxima regna, si Halyn transgrediatur, de oraculorum fide sibi subjectum iri confidit; sed cum res in contrarium cessisset, fallax Apollo se unius verbuli æquivocatione absolvit ab invidia mentiendi. Quid Pyrrhus?........

Sed ne fallacitatis nota in historias non oracula refundatur, canonica, et cui fides incolumis acquiescit, discutiatur historia. Saul in tyrannum versus ex principe, cum exigentibus culpis esset a Domino derelictus, et adversus populum Domini, eo duce invalesceret manus hostilis, sollicitus fractis rebus exitum inquirebat. Consuluit ergo Dominum, et non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas. Hoc tamen ei ante denuntiaverat Samuel, quia Dominum pœnitebat, quod eum constituerat regem........, CXCIX, 461-466.

Mutavit Saul ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, et abiit ipse et duo viri cum eo veneruntque ad mulierem nocte; et ait Saul ad mulierem (mulieres enim frequentius spiritus Pythonicus implet) : « Divina mihi in Pythone et suscita mihi quem dixero tibi. » Lege libros, revolve historias, scrutare omnes angulos Scripturarum, nusquam fere in bona significatione divinationem invenies.... Iste primo negligens, deinde inobediens, postmodum contumax, exinde obstinatus, postremo ad eam prolapsus est cæcitatem, ut nec prædictum articulum fidei sibi servet incolumem. Deum etenim justum usquequaque non credidit, opinans etiam in sanctos post exitum vitæ hujus, malignis spiritibus concessam potestatem.......... Non dicit Scriptura Samuelem Pythonis imperio suscitatum, sed cæcitatem impii sensus prudenter expressit. Ait enim : Audita forma viri et habitu « intellexit Saul quod Samuel esset. » Deceptus utique intellexit; quod et ex eo probatur quod subjungit, « et inclinavit se et adoravit eum. » Si enim fuisset Samuel, nequaquam se permisisset ab homine adorari, qui secundum legem crediderat, et docuerat unum Deum et Dominum adorandum. Præterea sanctæ animæ a potestate malignorum spirituum exemptæ sunt..... Licet eum qui loquebatur crederet Samuelem, tamen in veritate erat angelus Satanæ..... Cum enim dicit : Dominum impleturum quæ locutus est in manu mea, se procul dubio simulat Samuelem per quem Sauli, quæ denuntiat, locutus erat Dominus. Cum autem subjungit : « Cras tu et filii tui mecum eritis, » verum quidem sed fraudulenter enuntiat; erat enim die sequenti sibi manum ex desperatione injiciens, ad inferos transiturus, habiturus partem cum eo..... Sed falso blanditur, ingerens spem quietis, dum se gestu et verbis mentitur Samuelem, cui certum est, collatam esse in quiete sedem a Domino, inter eos qui invocant nomen ejus..... quid ergo Sauli Samuelis sui, vel potius Pythonis profuere responsa? Potuerat forte non præmonitus sperare meliora et saltem dum alieno confoderetur gladio exspectare. Oraculi vero vanitate certioratus gladio suo incubuit, et in extremis agens, dum propriæ gloriæ consulebat, qui fortius mori potuisset in prælio, auram verborum pertimuit, et infirmi et prostrati animi consilio, corporis et animæ mortem ascivit, CXCIX, 466-470.

Glorientur gentes in fortitudine sua .... Bibat illis auctoribus Cato venenum. Vulterus dextras et mentes sociorum armet ad voluntariam mortem. Per mamillas ad cor venenum aspidum insanabile Cleopatra trajiciat, Lucretia alienam impudicitiam sanguinis sui effusione condemnet, ego evenire non posse arbitror, ut cujuscunque difficultatis articulo, liceat propria auctoritate homini sibi mortem inferre, nec etiam ubi castitas periclitatur, licet hunc casum videatur excipere S. Augustinus, CXCIX, 470-472.

Adhuc de similibus sunt multa a col. 472 ad 479 hujus tomi, CXCIX.

JONAS, Aurelianens. episc. — Verum est sanæque fidei congruentissimum nullam prorsus similitudinem omnium quæ in cœlo, vel quæ in terra, vel quæ subter terram sunt faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ soli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Quia igitur Deus ubique est omniaque continet et nusquam continetur, estque invisibilis, teste Apostolo, omni creaturæ ejus, idcirco, ne corporeus credatur, et horum quæ dicta sunt similitudinem nobis facere inhibetur. Sed cum hujusce sententiæ manifestus sit sensus, qui utique a sanctis Patribus nobis copiosissime constat expositus, et nos

rerum omnium; hunc Deum novit et veneratur Ecclesia; cui testimonium reddit tam invisibilium quam etiam visibilium et semper et tota natura, quem angeli adorant, astra mirantur, maria benedicunt, terræ verentur, inferna quæque suspiciunt........ III, 891-899.

Eadem regula veritatis nos docet credere, post Patrem, etiam in Filium Dei, verum Deum, et in Spiritum sanctum æqualiter Deum, ita ut sint unus Deus in substantia licet tres sint personæ, etc.... est de hoc tractatus de Trinitate, III, 885-952.

PAULINUS (S.), Aquileiens. patriarch. — De amore Dei, XCIX, 197-214.

PETRUS CANTOR. — Quaternarius est virtutum cardinalium numerus, scilicet, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ et justitiæ. Est autem prudentia prudens et dispositissima electio,qua transitoriis æterna, vitiis virtutes, exsilio patriam, servituti libertatem præferimus. De qua electione S. Augustinus ad Macedonium ait : « Virtus nihil aliud est quam diligere id quod est diligendum. Id autem eligere quod eligendum est, prudentia est; nullis inde averti molestiis, fortitudo est; nullis illecebris inde averti, temperantia est; nulla superbia inde averti, justitia est....

Porro his paucis ostensa est vitæ perfectio Christianæ. Hæc ea quadriga est, quam non habentes hic manentem civitatem futuram inquirunt, etc., CCV, 505-509.

PETRUS Chrysologus (S.), Ravennat. archiepiscop. — De paterna Dei in nos dilectione, LII, 552.

PETRUS COMESTOR. — PRIMUM PRÆCEPTUM. « Non habebis deos alienos coram me » id est, me solum habebis Deum. Et ponitur, « non habebis, » pro, non habeas, imperative, secundum idioma Hebræorum. Non enim asserit hoc Deus, cum quandoque habuerint : « Non facies tibi sculptile » vel idolum. Alia littera « quod nihil est in mundo, » id est nullius rei naturalis repræsentativum, ut fiebat Ammon capite arietino, Anubis, id est Mercurius, capite canino sine barba. « Nec omnem similitudinem, capite canino sine barba.* « Nec omnem similitudinem, quæ est in cœlo, vel terra, vel aquis, vel sub terra, » quasi nec facias tibi pro Deo simulacrum solis, et lunæ, et hujusmodi, nec hominis, aut jumenti, aut hujusmodi, nec draconis, vel reptilis cujuslibet, quæ colebat diversus hominum error : « Non coles, nec etiam adorabis ea. » Colere enim est mente adorare. Adorare autem est, si non animo, saltem pro metu, vel adulando regibus adorare. Postea ad inculcandam custodiam dicti et dicendorum, addidit incidenter : Ego sum Dominus Deus tuus fortis et zelotes, visitans peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem, eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. » Zelus dicitur invidia, dicitur etiam amor, sed proprie amor viri in uxorem, pro quo sustinere nequit alterius accessum ad eam. In modum hunc dicit Dominus : « Ego sum zelotes, » id est non patiar te fornicari post deos alienos. Quod addidit se visitare peccata patrum in filios, aiunt hæretici : Non est bonus hic sermo, ut pro peccato alterius quis puniatur. Et dicunt Vetus Testamentum non esse datum a Deo. Non enim sic crudelis est Deus, sed econtra in his mitis apparet, quod etiam hoc nomine visitans innuitur. Ex pietate enim visitamus infirmos, et ipse ex mansuetudine non statim peccantem punit, sed exspectat etiam usque ad quartam generationem, quandiu scilicet patres vivere solent, et si corripietur pater vel filii non imitabuntur ipsum, parcit; alioquin quasi post longam exspectationem justius punit. Et de temporali pœna tantum intelligendum est. Sicut de Achab, et Jehu in posteris vindictam sumptam legimus. Vel potest exprimi severitas juste judicantis. Gravius enim puniuntur peccantes, si filios pro se etiam videant puniri et justius pro exspectatione. Origenes tamen hic intelligit per patres, dæmones, per posteros coadjutores, quos quandoque in peccando nobis adjungimus, « utpote primo intravit diabolus in corde Judæ. Ecce pater; post accessit ad principes, ut et ipsi in hoc peccarent, ecce filii; post accepit ab illis cohortem, et ministros, ecce tertia et quarta generatio. Dominus autem non visitat hic peccata patrum, qui reservantur igni æterno, modo tamen sæpe punit homines, CXCVIII, 1164, 1165.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — Tres sunt gradus in amore Dei, CXLIV, 647. Deus solus est adorandus, CXLV, 1016.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episc. — Primum mandatum in prima tabula est : « Non habebis deos alienos; non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, etc. » Hæc Origenes dicit duo mandata; sed Augustinus (lib. De decem chordis) unum; hoc enim ipsum quod dixerat, « Non habebis deos alienos, » perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, scilicet idolum, vel similitudinem alicujus rei, quæ duo Origenes ita dicit, distare, ut idolum sit quod nihil habet simile sui; similitudo vero, quod habet speciem alicujus rei, ut, verbi gratia, si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis, vel avis, vel alterius rei, et statuat ad adorandum, non idolum sed similitudinem facit. Qui vero facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit, ut si quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in uno habitu hominis duas facies, non similitudinem, sed idolum facit, quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus « quia idolum nihil est in mundo » Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa et curiosa reperit. Similitudo vero est, cum aliquid ex his quæ sunt vel in cœlo vel in terra vel aquis formatur. Augustinus vero ita exponit illud : « Idolum nihil est in mundo, » id est, inter creaturas mundi non est forma idoli; materiam enim formavit Deus, sed stultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta sunt, naturaliter facta sunt per verbum, sed forma h minis in idolo non est facta per verbum, sicut peccatum non est factum per Verbum, sed est nihil et nihil fiunt homines, cum peccant. Sed quæritur quomodo hic dicatur forma idoli non esse facta per Verbum, cum alibi legatur ; Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta est per Verbum. Hoc autem a diversis varie solvitur. Quidam enim dicunt omnem formam et quidquid est, a Deo esse in quantum est, et formam idoli in quantum est, vel in quantum forma est, a Deo esse, sed non in quantum idoli est, id est posita ad adorandum. In hoc enim non est creatura, sed perversio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, in quantum peccatum est, nihil est; et homines cum peccant nihil fiunt quia ab illo qui vere est separantur. Unde Hieronymus : « Quod ex Deo non est, qui solus verus est, non esse dicitur. » Ideoque peccatum quod nos a vero esse abducit, nihil esse vel non esse dicitur. Alii vero dicunt omnem formam, quæ scilicet naturaliter est, et omne quod naturaliter est, esse a Deo; sed forma idoli non est naturaliter quia naturæ justitiæ non servit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ justitia quæ Deus est, militat non resultat, et creatam naturam non vitiat, CXCII, 851.

PROSPER (S.), Aquitanus. — De idolis, LI, 457 489, 491-501.

RUPERTUS Tuitiensis abbas.—«Non enim, inquit Dominus, habebis deos alienos coram me. » Secundum hoc præceptum tota servi justitia est non coluisse Baal, nec servisse Astaroth, non initiatum fuisse Beelphegor, vel quempiam hujusmodi, quod veræ divinitati adversum sit, non posuisse in templo Dei. Qui autem servilem modum excedere gestit, non solum significatum vocum istarum, id est deorum alienorum sed et nominis hujus quod est Deus etymologiam attendit, ut videlicet non solum secundum præceptum, deos alienos coram Deo non habeat, sed et nullum alium, propter solum et verum Deum timeat. Deus enim Græce *Theos* dicitur, quod interpretatur *timor*. Idcirco autem Creator tali nomine nuncupatur, quia timendus est, et hoc ab omni rationali creatura jure exigitur ut timeatur. Igitur ultra præceptum hoc tunc acceptatur consilium, quando servus bonus et amore vel gratia dignus solum proponit sibi Deum esse timendum, nullum alium timore suo dignum arbitratus Deum et Dominum. Quod si etiam supplicio mortis cogatur ut timeat, non flectitur a justitia, constans propter Deum verum ac Dominum, amicitiæ gratia cum qua sic ille suos alloquitur : « Dico autem vobis amicis meis : Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant. Timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis : Hunc timete, » CLXVII, 1720, 1721.

« Non habebis deos alienos coram me, » id est neminem adorabis Deum præter unum creatorem cœli et terræ. Item, facere sculptile, vel ullam similitudinem eorum quæ in cœlo, vel in terra vel in aquis sunt, et æstimare alicui horum Dei similem esse, iniquitas est et dilectioni Dei repugnat....., CLXVIII, 680

SMARAGDUS, abbas. — De dilectione Dei, CII, 598-618.

TAIO. Cæsaraugustanus episc. — Spiritales Patres Veteris Testamenti Deum omnipotentem Trinitatem esse crediderunt, sicut eamdem Trinitatem Novi Testamenti Patres aperte locuti sunt. Moyses dixit : « In principio creavit Deus cœlum et terram, et spiritus Dei ferebatur super aquas... » Procul dubio in Dei nomine; Pater; in Principii nomine, Filius; in Spiritu Dei, idem Spiritus sanctus intelligendus est. Deus Trinitas est in gignente, genito et procedente, id est, in Patre, et Filio, et Spi-

ritu sacto, in appellativis videlicet, vel relativis nominibus........, LXXX, 758, 759.

RABANUS MAURUS. — In concilio Agathensi de sortilegis vel augurium servantibus scriptum est : « Ne de eo fortasse videatur omissum, quod maxime fidem catholicæ religionis instat quod aliqui, sive clerici, sive laici student auguriis, et sub nomine ficto religionis, quas sanctorum sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura promittunt. Hoc quicunque clericus vel laicus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus, CX, 492. Et de magicis artibus est integer tractatus, CX, 1095-1110.

De idolis non faciendis, CVIII, 550. De diligendo Deum, CVIII, 865. De idololatriæ errore, CIX, 720. Dilectio Dei, CX, 348. De pœnis idololatriæ, CX, 605-741. Increpatio idololatriæ, CXI, 877.

RODULPHUS, Bituricens. episc. — Quicunque fidelium auguria et auspicia sive somnia vel divinationes quaslibet more gentilium observaverint, sive sortes quas mentiuntur esse sanctorum, quæ clerici vel laici detecti fuerint vel consulere vel docere, aut in domos suas hujusmodi homines introduxerint exquirendi aliquid arte malefica, aut domos suas lustraverint, ab ecclesia quisquesunio habeantur extranei pœnitentiam agentes secundum antiquas regulas constitutas. Non enim licet Christianis traditiones gentilium observare, vel colere elementa, aut lunas, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam, pro domo facienda, vel segete vel arboribus plantandis, vel conjugiis sociandis. Scriptum est enim : « Omnia quæcunque facite, in nomine Domini facite. » Nec licet in collectionibus herbarum aliquas observationes vel incantationes attendere, nisi tantum cum Symbolo divino et Oratione Dominica........., CXIX, 722.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyter. — Proxima facta est liberalitas præstantissimorum imperatorum; expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic magis Dei miles, cæteris constantior fratribus, qui se duobus dominis servire posse præsumpserant, solus libero capite, coronamento in manu otioso.......... Murmur tribuno defertur; et persona jam ex ordine accesserat. Statim tribunus : Cur, inquit, tam diversus habitu ? Negavit ille cum cæteris sibi licere; causas expostulatus, Christianus sum respondit. O militem in Deo gloriosum ! reus ad præfectos; ibidem gravissimas penulas posuit, relevari auspicatus, speculatoriam morosissimam, de pedibus absolvit .., gladium nec dominicæ defensioni necessarium reddidit; laurea et de manu corruit,.... et donativum Christi in carcere exspectat...., ubi prohibemur coronari, dicunt quidam.... et aiunt veri Christiani; ubi scriptum est ut coronemur, II, 76-78.

Et quandiu per hanc lineam..... Hanc si nulla scriptura determinavit, certe consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est ? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo quæramus an et traditio debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo et exinde consuetudinis patrocinio vindicamus, II, 78, 79.

Sed cur major efficitur ratio Christianarum observationum, cum illas etiam natura defendit ? Ideoque hæc prima scribit coronam capiti non convenire ...., II, 82. Ita et corona idolothitum efficitur. Propterea Apostolus inclamat : « Fugite idololatriam » ..... « Filioli, ait B. Joannes, recedite ab idolis, » II, 90-99.

Ad nationes, I, 559 *et seqq.* De idololatria, I. 661 *et seqq.* De animo grato erga Deum, I, 1255. De cultu idolorum, II, 90, 91.

VENANTIUS, FORTUNATUS. — Exemplar Athanasiani symboli : « Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem....., ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes personas neque substantiam separantes. Alia enim est persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus sancti; una est divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas. Qualis Pater, talis Filius, talis et Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius...... Æternus Pater. .... et tamen non tres æterni, nec tres increati, nec tres immensi, sed unus æternus, unus increatus, etc...... Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, et non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.... ? Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, et tamen non tres dii, sed unus Deus .... , » LXXXVIII, 585.

Explicatio succincta hujus symboli, LXXXVIII, 586-592.

ZENO (S.). — Tribus in rebus Christiani culminis fundamenta consistunt, id est, in spe, in fide et in charitate, quæ ita invicem sibi videntur esse connexa ut sint alii alia necessaria. Spes enim nisi præcedat, cui laborat fides? fides si non sit, quomodo spes ipsa nascetur? quibus si deneges charitatem, utræque cessabunt, quia neque fides sine charitate, neque spes poterit operari sine fide. Itaque Christianus tribus in rebus, si cupit esse perfectus, debet esse constructus; si quid enim ei ex his defuerit, perfectionem sui operis non habebit. Unde primo omnium spes nobis proponenda est futurorum, sine qua nec præsentia quidem ipsa stare posse perspicimus. Adeo tolle spem, torpet humanitas tota. Tolle spem, artes universæque virtutes cessabunt. Tolle spem, et interempta sunt omnia.... .

Sed spes ex fide est, quæ quamvis in futuro sit posita, fidei tamen est jure subjecta; ubi enim fides non est, nec spes est; fides enim spei substantia est, et spes fidei gloria, quoniam præmium quod spes habet, fides meretur; quæ quidem pro spe pugnat, sed sibi vincit..., ipsa enim fides est vitæ nostræ immobile fundamentum, invictum adversus diaboli impetus propugnaculum, pariter ac telum, animæ nostræ impenetrabilis lorica, legis compendiosa ac vera scientia, terror dæmonum, martyrum virtus, Ecclesiæ pulchritudo, vel murus, Dei ministra, Christi amica, Spiritus sancti conviva......

Triumphet, licet, quibus vult virtutibus fides, ac spes multa et magna proponat, tamen sine charitate utræque non stabunt; fides primo omnium. Si seipsam non amet ; spes, si non ametur. Adde quod fides sibi soli prodest, charitas omnibus. Adde quod fides non gratis pugnat, charitas autem etiam ingratis conferre consuevit. Adde quod fides non transit in alium; charitas parum est dicere transit in alium, quæ transit in populum. Adde quod fides paucorum est; charitas omnium. Adde quod spes ac fides tempus habent; charitas autem finem non habet; momentis omnibus crescit, quantoque ab ea diligentibus invicem creditur, tanto invicem plus debetur, etc......, XI, 269-275.

WALAFRIDUS STRABUS, Fuldens. monach. — « Ego sum Dominus Deus tuus. » Qui contemnit præsens sæculum, scilicet Ægyptum, et per Verbum Dei translatus non invenitur, quia ad futurum sæculum festinet; de eo dicit Deus : « Ego sum......, » non ad illos tantum qui de Ægypto profecti sunt, sed et ad eos qui ultra Ægyptiis non serviunt, de Ægypto educti de domo servitutis. Negotia sæculi, actus carnis, domus servitutis est, sicut relinquere sæcularia, et secundum Deum vivere, domus libertatis est. Unde Joan. : « Si permanseritis in sermone meo, agnoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. » Ergo Ægyptus est domus servitutis; Judæa et Hierusalem domus libertatis. Unde Galat. : « Quæ sursum est Hierusalem, libera est. » Sicut ergo terrena Ægyptus filiis Israel domus dicitur servitutis ad comparationem Judææ et Hierusalem, quæ eis est domus libertatis, ita ad comparationem cœlestis Hierusalem, quæ est mater libertatis, totus mundus et quæ in eo sunt, domus dicitur servitutis; et quia de paradiso libertatis per peccatum ventum est ad servitutem mundi, primus sermo Decalogi de libertate est : « Ego sum... .. qui eduxi te de terra Ægypti; » hanc vocem in Ægypto audire non poteris. Et si tibi injungatur ut facias Pascha, accingas lumbos, accipias sandalia in pedibus, virgam teneas in manu, et azyma cum amaritudine comedas. Sed nec in prima mansione, nec in secunda, nec in tertia, nec cum transieris mare Rubrum, etiamsi ad mare veneris, et fuerit tibi amaritudo in dulcedinem versa, nec in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta arbores palmarum, etiamsi Raphidim prætericris, cæterosque profectus ascenderis, nondum idoneus judicaris, sed cum veneris ad montem Sina vix ergo mereberis aliquando suscipere præcepta libertatis, et audire : « Ego sum..... qui eduxi te de terra......» hic tamen non est sermo mandati, sed quis sit qui mandat ostendit. Primum mandatum ergo est : « Non erunt dii tibi alii præter me. » Istud primum mandatum pertinet ad Deum Patrem, « Dominus Deus tuus Deus unus est, » ut hoc audiens unum Deum colas Patrem, et in multos fictos deos fornicationem non effundas. « Non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem. » Hæc omnia quidam simul putant esse unum mandatum. Quod si ita computetur, non complebitur numerus decem mandatorum. Est ergo primum mandatum, « Non erunt tibi dii alii præter me, etc. » Secundum : « Non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem, etc. »

Incipiamus ergo a primo mandato, « Non erunt tibi dii alii præter me. » Si dixisset, non sunt, absolutior sermo videretur; sed quia dixit, Non erunt, non negavit quia sint, sed ne illi sint, cui hæc præcepta dantur inhibuit. Hinc Paulum sumpsisse puto : « Siquidem sunt qui dicuntur dii sive in cœlo, sive in terra. » In aliisque locis invenies deos nominari sicut ibi : « Rex magnus super omnes deos, » et, « Deus Deo locutus est. » De dominis idem Apostolus dicit : « Sive throni, sive dominationes, etc. » Dominationes vero non aliud sunt quam ordo quidam dominorum et multitudo. In quo videtur sensum legis aperire Apostolus, ac si dicat, Licet sint multi domini, qui aliis gentibus dominentur, et dii multi qui ab illis colantur; sed tamen unus Deus est nobis et unus est Dominus. Unde : « Cur divideret Excelsus gentes et separabat filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. » Angelos ergo, quibus gentes commisit Excelsus, dominos vel deos appellat Scriptura, deos quasi a Deo datos, et dominos a Domino potestatem sortitos. Unde eis dicitur: « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes...... » Tibi ergo, o Israel, qui pars Dei et funiculus ejus es, « Non erunt, inquit, tibi dii alii præter me, » quia vere Deus, unus est Deus, et vere Dominus, unus est Dominus ; cæteris vero ab ipso creatis contulit hoc nomen non natura, sed gratia. Non hoc tantum dicuntur ad Israel secundum carnem, imo ad te qui Israel effectus es mente Deum videndo, et circumcisus corde, non carne, si tamen ita agas ut dignus sis esse pars Dei, et in funiculo hæreditatis ejus metiri, alioquin exemplo tibi sint qui ad hoc vocati fuerant ut essent pars Dei, et exigentibus peccatis dispersi sunt per omnes gentes, et educti de domo servitutis jam non Ægyptiis solis, sed omnibus gentibus serviunt : « Qui enim peccat, servus est peccati, » CXIII, 249-251.

« Non facies tibi ipsi idolum, neque omnem similitudinem... » Aliud sunt idola, aliud sunt dii. De diis enim dicit Apostolus : « Si quidem sunt dii multi, et domini multi. » De idolis vero, quia « Nihil est idolum in mundo; de similitudinibus non addidit quia nihil sunt. » Hic autem dicitur : « Non facies tibi idolum... » Aliud est ergo facere idolum, aliud similitudinem, verbi causa, si quis in auro et argento, ligno vel lapide faciat speciem quadrupedis, vel serpentis, vel avis, et statuat adorandum, non idolum, sed similitudinem facit. Qui vero facit quod non est, speciem scilicet quam oculus non videt, sed animus sibi fingit; ut si quis humanis membris caput canis aut arietis formet, vel in uno hominis habitu duas facies, aut humano pectori postremas partes equi aut piscis; qui hoc facit, non similitudinem, sed idolum facit, facit enim quod non est, nec habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus : « quia idolum nihil est in mundo. » Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa et curiosa reperit. Similitudo vero est cum aliquid ex his quæ sunt vel in cœlo vel in terra vel in aquis formatur. Sed non sicut de his quæ in terra sunt vel in mari similitudinibus promptum est pronuntiare; ita etiam de cœlestibus, nisi quis dicat de sole, et luna et stellis hoc posse sentiri, quorum formas exprimit gentilitas. Sed Moses eruditus omni sapientia Ægyptiorum etiam quæ illos apud erant in occultis prohibere cupiebat, sicut Hecatem aliasque dæmonum formas, quas Apostolus « spiritualia nequitiæ in cœlestibus vocat, » his enim formis et similitudinibus invocabant dæmonia ad repellenda vel vitanda mala. Sciendum tamen quia cum decreveris hoc servare mandatum, et habere unum tantum Deum et Dominum, hoc est bellum denuntiare omnibus aliis quibus in baptismo renuntiasti, solum Deum confitens Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Sed hoc confitentes nisi toto corde diligamus Dominum Deum nostrum tota anima, tota virtute et adhærentes, non sumus effecti pars Domini, sed in confinio positi illos patimur offensos quos fugimus, et ad quem fugimus, propitium non efficimus. Quibus propheta dicit : « Væ duplici animo »... Nulla ergo societas templo Dei cum idolis. Si Dei discipuli tales esse debemus in quibus habitet et inambulet Deus... CXIII, 251, 252.

« Non adorabis ea, etc., » aliud est colere, aliud adorare. Potest quis invitus adorare, vel adulando regibus idololatris, vel tormentis victus, cum sciat quia idolum nil est. Colere vero est toto his affectu et studio mancipari. Utrumque ergo resecat, ut nec affectu adores, CXIII, 252.

« Ego sum Dominus, etc. » Unde benignitatem Dei, ut nos doceat et perfectos faciat fragilitatem humanorum affectuum non recusat; omnia agit et patitur propter nos, notis et usitatis nobis loquitur affectibus.

« Zelotes. » Omnis mulier aut sub viro est, et subjecta est legibus viri, aut meretrix est, et utitur libertate peccandi. Qui ingreditur ad meretricem, scit quod ad prostitutam et cunctis patentem ingressus est; ideo de aliis indignari non potest. Qui legitimo utitur matrimonio, non patitur uxorem peccare, sed accenditur zelo ad servandam castitatem matrimonii ut possit legitimus fieri pater. Sic omnis anima aut prostituta est cum dæmonibus, et habet plures amatores ut intrent ad eam, modo spiritu fornicationis, modo avaritiæ; post hunc veniet spiritus superbiæ, et alii plurimi; alter tamen alteri non invidet, nec zelotypia movetur, sed sese invicem invitant... Sic nullam zelotypiam amatorum suorum patitur anima quæ dæmonibus est prostituta; si vero conjuncta fuerit viro legitimo, id est Christo, etiamsi aliquando fuerit peccatrix, ultra eam peccare non patitur, nec ferre potest ut alludat adulteris; excitatur super eam zelus ejus, et defendit conjugii castitatem; si autem viderit eam temerantem conjugii jura, et occasionem quærere peccandi, dat ei libellum repudii unde Isaias : « Propter iniquitates vestras dimisit matrem vestram; » hæc qui loquitur et zelans est et zelo commotus hoc dicit. Est etiam novum genus hoc bonitatis ejus, ut etiam post adulterium revertentem et toto corde pœnitentem suscipiat... Hic ergo Deus zelans si requirat et desiderat animam tuam sibi adhærere, si servat, corripit et indignatur, velut zelotypia quædam erga te usus spem tibi esse salutis agnosce. Si vero correptionem contemnis, discedit a te zelus ejus, secundum illud : « Propterea discedit zelus meus a te, » vide misericordiam et pietatem Dei; quando vult misereri, indignari se dicit et irasci... hoc autem terribile, hoc extremum; si non corripimur pro peccatis ; cum enim modum zelandi excedimus, auferetur a nobis etiam zelus Dei, nec ultra irascitur, CXIII, 252, 253.

« Visitans iniquitatem patrum, etc. » Aiunt hæretici quod non boni Dei sermo sit, qui pro peccatis alterius alterum dicat plecti ; Deum tamen legis justum dicunt, nec possunt ostendere quomodo injustus est, si alium alio peccante punit. Sed interior homo noster aut dicitur habere Deum Patrem, si secundum Deum vivit; aut diabolum, si voluntatem illius facit. Unde : « vos de patre diabolo, etc. »... Videamus ergo quomodo peccata patrum reddit Deus in filios in tertiam et quartam progeniem et non in ipso. De patribus enim nihil dicitur. Diabolus ergo, quia jam peccandi modum excessit, tanquam vestimentum concretum in sanguine non erit mundus in sæculo; non flagellatur pro peccato; omnia enim ei servantur in futurum. Unde, « Quid venisti ante tempus perdere nos? » Redduntur autem peccata in filios quos genuit per peccatum, qui in carne positi flagellantur. « Non vult enim Deus mortem peccatoris sed ut magis convertatur et vivat. » Misericors ergo reddit peccata patrum in filios, quia diabolus et angeli ejus, qui etiam peccati patres efficiuntur, indigni sunt quod in præsenti corripiantur; filii eorum et qui per ipsos ad societatem peccati asciti sunt recipiunt in præsenti quod gesserunt, ut purgati, diabolo in pœna socii non efficiantur. Unde : « Visitabo in virga iniquitates, etc. » Deus enim zelans est et animam quam sibi despondit in fide non vult in contaminatione peccati permanere, sed cito purgari. Si autem noluerit purgari, in interitu eorum ridebit, dicens eis : « Discedite a me... » Sciamus ergo nos in præsenti corripi, ut in futuro quiescamus. Unde : « Cum castigamur, a Domino corripimur ne cum hoc mundo damnemur, » CXIII, 253, etc.

WERNERUS, abbas. — De mensura diligendi Deum, CLVII, 834-861.

Secundum præceptum.

« Non assumes nomen Dei tui in vanum. Nec enim habe-
« bit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen
« Domini Dei sui frustra. »

ALGERUS, Leodiens. Scholastic. — Ut turpe promissum non fiat, CLXXX, 864.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — De juramento, XXXIII, 184; De exselvendo juramento, XXXIII, 475; De voto, XXXIV, 744; De juramento, XXXIV, 890; De voto, XXXVI, 967; Quid votum, XXXVII, 1717; Non accipies nomen Dei tui in vanum, XXXVIII, 68; De decem chordis, XXXVIII, 75; Blasphemia vitanda est, XXXVIII, 457, De cavenda juratione, XXXVIII, 972; Jurare quid sit, XXXVIII, 975; De juratione, XXXVIII, 1408; De voto, XLV, 1860; Non accipies nomen Dei tui in vanum, XLVI, 948.

AUXILIUS, Francus presbyt. — Ut juramentum pro re mala non sit observandum, CXXIX, 1085; Quod juramentum, etiam per vim datum nisi ad peccandum pertineat, irrefragabiliter sit observandum, *ibid.*, 1101.

BEDA, Venerabil. presbyt. — De juramento Herodis, XCIV, 239.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Non assumes nomen Dei in vanum, CLXIV, 278; de voto, id., 459.

BURCHARDUS, Wormaciens. episcop. — Ut multiplex juramentorum et perjuriorum confusio, per quam multæ fidelium animæ perditæ esse noscuntur, quam sit detestanda et Deo odibilis, attente omnibus annuntietur. Tantum namque hoc malum est, ut ad sanctuaria martyrum, ubi diversorum ægritudines sanantur, ibi perjuri, licet manifeste interdum vexari non videantur, justo Dei judicio a dæmonibus arripiantur. Et sicut dicit S. Gregorius, ad horum corpora ægri veniunt et curantur, et perjuri a dæmonio vexantur, CXL, 875.

Sicut mentiri non potest qui non loquitur, sic pejerare non poterit qui jurare non appetit. Cavendum igitur est juramentum, nec eo utendum nisi sola necessitate. Non est contra Dei præceptum jurare, sed dum usum jurandi facimus, perjurii crimen incurrimus. Nunquam ergo jurat, qui pejerare timet. Multi dum loquuntur, jurare semper delectantur, dum oporteat hoc tantum esse in ore : Est, est, Non, non. Amplius enim quam, Est, et non Est, a malo est. Multi ut fallant pejerant, ut per fidem sacramenti fidem faciant verborum; sic fallendo dum pejerant et mentiuntur, hominem incautum decipiunt. Interdum et falsis lacrymis seducti decipimur, et creditur dum plorant, quibus credendum non erat. Plerumque sine juramento loqui disponimus, sed incredulitate eorum qui non credunt quod dicimus, jurare compellimur, talique necessitate jurandi consuetudinem facimus. Sunt multi ad credendum pigri, qui non moventur ad fidem verbis. Graviter autem delinquunt, qui sibi loquentes jurare cogunt. Quacunque arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui juratur intelligit. Dupliciter autem reus erit, qui et Dei nomen in vanum assumit et proximum dolo capit. Non est conservandum sacramentum quod malum incaute promittitur, veluti si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum quam permanere in stupri flagitio. Jurare, est Dei illa providentia, quæ statuit non evellere statuta. ..., etc., CXL, 877-884.

CHROMATIUS (S.). Aquileiens. episcop. — De juramento, XX, 352.

CYPRIANUS (S.). Carthaginens. episcop. — Non est jurandum, IV, 741; non maledicendum, *ibid.* : Nunquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt Deum benedicendum, IV, 742; quod qui Deo voverit, cito reddendum, *ibid.*, 752; nihil licere diabolo in hominem nisi Deus permiserit, *ibid.*, 772.

DEFENSOR, Locociagens. monach. — De juramento, LXXXVIII, 665.

DONATUS (S.), Vesontion. episc. — Ut jurare omnino non liceat, LXXXVIII, 285.

ERMENGAUDUS. — De juramento, CCIV, 1269

GERHOHUS, Venerab. — De juramento, CXCIII, 825.

GREGORIUS VII (S.), papa. — De solutione juramentorum tractatus, CXLVIII, 1250.

HERVÆUS, Remens. archiepisc. — De perjuriis cohibendis, CXXXII, 704.

HIERONYMUS (S.), presbyt. — De voto, XXIII, 1052; Non maledicendum, *ibid.*, 1100; Non jurandum nisi per Deum, XXVI, 40; De juramento Herodis, *ibid.*, 97; Qui jurat et non decipit, *ibid.*, 855; De juramento prohibendo, XXX, 369.

HILARIUS (S.), Pictaviens. episc. — Jurandi consuetudo Christianis sublata, IX, 940.

HINCMARUS, Remens. archiepisc. — De juramentis et perjuriis, CXXV, 882.

GREGORIUS (S.), Turonens. episc. — De perjuris, LXXI, 823.

HUGO DE S. VICTORE. — Secundum præceptum est : « Non assumes nomen Dei tui in vanum. » Et sicut præceptum primum pertinet ad Patrem, ita istud ad Filium. In vanum nomen Dei assumit qui credit Filium Dei tantum esse hominem. In vanum assumit, qui eum non adorat, et quia ab eo factus et quia ab eo redemptus. Unde et ipse dixit : « Creditis in Deum et in me credite, » ut intelligamus eum non solum adorandum a nobis in divinitate qua condidit, sed etiam in humanitate qua redemit. Unde propheta : « Adorate scabellum pedum ejus. » Qui enim sic adorat humanitatem Christi Jesu, id est eum qui in humanitate nos redemit, non creaturam sed Creatorem adorat, CLXXVI, 121.

HUGO DE S. VICTORE. — Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ quæ ad solum Deum et ad ea quæ Dei sunt magis proprie refertur. Vovere siquidem est testificatione promissionis spontaneæ Deo se obligare ac debitorem statuere. Nam qui promittit simpliciter, spondet se facturum aliquid; qui vero vovet contestatur promissioni suæ et affirmat ipsam promissionem. Ubi in quantum est promissio, tenetur, et in quantum est contestatio obligatur. Votorum autem aliud occultum est ad Deum et coram Deo, aliud manifestum ad Deum coram homine occultum votum fractum, peccatum est. Manifestum autem votum fractum, peccatum est et scandalum. In illo Deus offenditur; in isto vero etiam in proximum peccatur. Quod si quæris quæ vota omnino tenenda sint...., etc...., CLXXVI, 521-524 — De votis, *ibid.*, 519; De votis reddendis, *ibid.*, 1054.

HUMBERTUS, cardin. — De voto reddendo, CXLIII, 1070.

INNOCENTIUS III, papa. — De licitis et illicitis juramentis, CCXVI, 1225; De voto, *ibid.*, 1257.

IVO (S.), Carnotens. episcop. — Omne quod in pacis fœdera venit, tunc solidius subsistit, cum juramenti hoc interpositio roborat; sed et omne quod animos amicorum conciliat, tunc fidelius durat, cum eos sacramenti vincula ligant. Omne enim quod testis astipulatur, verius constat, cum id adjectio jurationis affirmat. Quod et si testis deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat, CLXI, 781.

Non est contra præceptum Dei juratio, quæ a malo est non jurantis, sed incredulitatis ejus a quo jurare cogitur. Nunc hinc intelligitur ita Dominum prohibuisse a jurando, ut quantum in ipso est, quisque non juret, quod multi faciunt, in ore habentes jurationem tanquam magnum et suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat præceptum Domini, et juravit tamen. Non enim audiendi sunt qui has jurationes esse non putant. Quid enim facient de illa : « Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro, » quam Græca exemplaria manifestam esse jurationem convincunt? Quantum ergo in ipso est non jurat Apostolus; non enim appetit jurationem cupiditate aut delectatione jurandi. Amplius enim quam est, est, non, non; et ideo a malo est, sed infirmitatis aut incredulitatis eorum qui aliter moventur ad fidem, CLXI, 781.

In Novo Testamento dictum est ne omnino juremus; quod mihi quidem propterea dictum videtur, non quia jurare peccatum est, sed quia perjurare immane peccatum est; a quo nos longe esse voluit, qui omnino ne juremus commonuit. Quamvis dictum sit, Ne juremus, nusquam in Scripturis sanctis legisse me memini, ne ab alio jurationem accipiamus, CLXI, 781.

Tu non malum facis, qui bene uteris juratione, quia etsi non bona tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades; sed a malo est illius cujus infirmitate jurare cogeris, CLXI, 782.

Considera quod Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per cœlum et per terram, et Hierusalem, et per caput tuum. Et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quo modo victimas immolabant Deo, ne eas immolarent idolis, sic et jurare permitterentur in Deum, non quod recte hoc facerent, sed quod melius esset Deo id exhibere quam dæmoniis.

Non est contra Dei præceptum jurare; sed dum jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus, CLXI, 782

Si peccatum esset juratio, nec in veteri lege diceretur : « Non perjurabis, reddes autem Domino jusjurandum tuum. » Non enim peccatum præciperetur nobis... Non vobis dicimus nos non jurare; si enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet, juro; sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro, nisi faciam, mihi non credi, et ei qui mihi non credit non expedire quod non credit; hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno timore dico : Coram Deo, aut testis est Deus, aut scit Christus quod sic est esse in animo meo. Et video quia plus est, id est, quod amplius est quam : Est, est, Non, non, etc., et si non a malo jurantis a malo est non credentis, CLXI, 782. — Et alia deinceps, *ib.*, a col. 782 ad 802. De juramento, *ib.*, 801.

JONAS, Aurelianens, episcop. — Cum in multis omnes, apostolo Jacobo teste, offendamus, apud utrumque ordinem, clericalem videlicet et laicalem, imo apud utrumque sexum, in incauta juratione valde et miserabiliter delinquitur, CVI, 221. De vitanda juratione, CVI, 221. De falso testimonio, CVI, 225.

MARTINUS (S.), Legionens. canonicus regular. — Secundum præceptum ad Filium pertinet, cum dicit : « Non assumes nomen Dei tui in vanum, id est non æstimes creaturam esse Filium Dei Christum, quoniam omnis creatura vanitati est subjecta; sed credas eum æqualem esse Patri, Deum de Deo, Verbum verum apud Deum, per quem facta sunt omnia, CCVIII, 782

quod observatum pejorem vergat in exitum, potius est mutandum quam implendum. Unde Ambrosius : Est contra officium Dei nonnunquam promissum solvere sacramentum, ut Herodes fecit. Item Isidorus : In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incaute vovisti, ne facias ; impia est promissio quæ scelere adimpletur. Idem : Non est observandum sacramentum, quo malum incaute promittitur, ut si quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim est non implere sacramentum, quam permanere in stupro. Item Beda. Si quid nos incautius jurare contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, libere illud salubriori consilio mutandum noverimus......, CXCII, 837, 838.

« Non assumes nomen Dei tui in vanum, » quod est dicere, secundum litteram : Non jurabis pro nihilo nomen Dei. Allegorice vero præcipitur, ut non putes creaturam esse Christum Dei Filium quia omnis creatura vanitati est subjecta ; sed æqualem Patri, CXCII, 831.

De perjurio, CXCII, 835. — De voto, CXCII, 932.

PETRUS PICTAVIENS. — De perjurio et modis juramenti, CCXI, 1157.

PROSPERUS (S.), Aquitan. — De vovendo Deo, LI, 429, 435, 703.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De voto implendo, CVIII, 568, 791. Cavendum est a juramento, CIX, 917.

RODULFUS, Bituricens. episcop.— De perjurio, CXIX, 721.

RUFINUS, Aquileiens. presbyt. — De juramenti servati bono, XXI, 696. De voto, XXI, 958.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Assumere nomen Dei in vanum (quod poetæ faciunt), vel reverentia dignum non æstimare, ubicunque nomen Domini invocatum fuerit, dilectioni Dei omnino est adversum, CLXVII, 681.

De voto, CLXVIII, 1243.

Sic se habet secundum præceptum : « Non facies sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra ; non adorabis, neque coles ea. » Et per hoc præceptum illud a servo exigitur, ut illius unius vel unici Dei, coram quo non debet deos alienos habere, neque in cœlo, neque in terra, neque in mari, ullam suspicetur similitudinem exsistere. Hoc, inquam, ab illo exigitur, ut sciat Deum verum, nulla forma circumscriptum esse, quod humaniformii putaverunt, dicentes Deum velut hominem membris suis, secundum humanam formam circumscriptum esse, aut determinatum, grande sibi in animo suo pingentes idolum, vel juxta visionem Danielis, senem venerabilem vel Antiquum dierum. Quorum in corde sive errore quantum potas simulabatur simulacrum, cum audirent dicentem : « Cœlum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum. » A quibus si quæretur illud quod scriptum est : « Qui mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit, » nimirum quid respondere, aut quid secundum eamdem phantasiam animo præpingere potuerunt? hoc ergo, ut dictum est, a servo per præceptum exigitur, ut Deus illocalem atque incircumscriptum fateatur, ut nullam creaturam Deo similem esse vel fieri posse suspicetur, ne contra se experiatur dictum quod subjunctum est : « Ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filiis in tertiam et quartam generationem. » Qui enim talesibi pinxit idolum, magnam Dei fortis, Dei zelotis thesaurizat iram ; utpote consequenter male de Dei Filio sentiens..... Quod si amicus esse gestit homo, post hoc præceptum ad consilium quoque totum animum extendit, ut videlicet eo non contentus sit quod non ita de Deo sentit, sed et quantum potest pro salute aliorum enitens ostendat pulchro dogmate, quia non secundum corporeas......, CLXVII, 1721, 1722.

TERTULLIANUS, Carthagin. presbyt. — De blasphemia, I, 681. De respectu pro nomine Dei, I, 691.

VALERIANUS, Cemeliens. episcop. — De promissis et non redditis, LII, 702.

VICTOR, Capuan. episcop. — De juramento, LXVIII, 269.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. episcop. — De juramento, CLXXXVI, 132.

WALTERIUS, Aurelianens. episcop. — De juramentis vitandis, CXIX, 736.

Tertium præceptum.

Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est ; non facies omne opus in eo, tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram et mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati et sanctificavit eum. »

ALCUINUS, abb. — De die Dominica, CI, 1226.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Increpatio ad populum quod ecclesiam non frequentet, XVII, 689.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — De otio Sabbati, XXXIII, 212. De Sabbati observatione, XXXIV, 305. De laudando Deo, XXXVI, 509. Memento ut diem Sabbati sanctifices, XXXVIII, 69, 75. De iis qui raro ecclesiam adeunt, XXXIX, 1755. De die Dominica, XXXIX, 2274 ; XLI, 555 ; XLV, 1868. De vero Sabbato, XLV, 1882 ; XLIV, 950.

AUNARIUS (S.), episc.— De observatione diei Dominicæ, LXXII, 764.

BEDA Venerab. — Tertium mandatum de Sabbato ad Spiritum sanctum pertinet, cujus dono requies nobis sempiterna promittitur. Nam quia Spiritus sanctus dicitur, propterea et septimum diem sanctificavit. In aliis enim diebus operum non est nominata sanctificatio nisi in Sabbato, ubi dicitur, « requievit Deus. » Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum, tam propter nomen sanctificationis quam etiam propter æternam requiem, ad donum Spiritus sancti pertinentem. Dicitur enim ibi : « Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex dies operaberis et facies omnia opera tua ; septimus autem dies Sabbatum est Domini Dei tui. » In sex dierum opere sex millium annorum operatio continetur ; in septimo vero requies beati illius temporis regni ostenditur, quod carnaliter Judæi celebrantes peccant ; et hoc non nos ad fidem mendacii fallentis aptamus. Clamat per prophetam Deus : « Neomenia et Sabbata vestra odivit anima mea. » Quomodo ergo sanctificata sunt Sabbata illa quæ odivit Dominus? Illud ergo Sabbatum est sanctificatum, ubi post bona vitæ hujus opera requies nobis æterna promittitur ; ideoque quidquid agimus, si propter futuri sæculi requiem faciamus, veraciter Sabbatum observamus, XCIII, 374.

De Sabbato, XCIV, 85.

BERNARDUS (S.), Claræ vallens. abb. — De reverentia locis sacris debita, CLXXXIII, 535.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Memento ut diem Sabbati sanctifices, CLXIV, 279.

CANUTUS I, rex Anglorum. — Die Solis mercaturam etiam severissime prohibemus, et omnem conventum populi, nisi pro maxima necessitate sit, et venationem, et ab omnibus mundanis operibus, in hoc sancto die, sedulo cessandum est, CLI, 1175.

EUGYPPIUS, abbas. — De Sabbati requie, LXII, 685.

GAUDENTIUS (S.) Brixiens. episc. — De Sabbato, XX, 920.

HIERONYMUS (S.), presbyt. — De bonis implendi Sabbati, XXIV, 540. De modo incolendi Sabbati, XXIV, 573. Domus mea, domus orationis XXVI, 150.

HUGO DE S. VICTORE. — Tertium præceptum ad Spiritum sanctum pertinet. « Observare diem Sabbati » id est, exspecta requiem per bonitatem Dei, id est, Spiritum sanctum, CLXXXVI, 122, 354.

JONAS, Aurelianens. episc. — Nam in hoc obnixe deprecamur, ut in observatione Dominicæ diei, quo Deus lucem mundi condidit, et quo auctor vitæ a mortuis resurrexit, quo etiam Spiritum sanctum Paracletum de cœlis apostolis misit, sicuti dudum genitorem vestrum admonendo sumus deprecati debitam adhibeatis curam, et tanto diei debitum impendatis honorem, scilicet ut ipsa quantum potestis, a curis et mundanis sollicitudinibus vos exuatis, et quod tanti diei venerationem competit ut vos faciatis, et vestros exemplo vestro ad id faciendum erudiatis et agere doceatis, CVI, 305. — De observatione diei Dominicæ, *ibid.*, 304.

Martinus (S.), Legionens. canonic. regular. — Tertium mandatum est de Sabbato, et pertinet ad Spiritum sanctum, cujus dono requies nobis sempiterna promittitur in cœlis. Nam quia dicitur Spiritus, propterea et septimum diem sanctificavit Dominus. In aliis enim diebus operum non est nominata sanctificatio nisi in Sabbato, ubi dicit : « Requievit Deus ab omni opere suo. » Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum tam propter sanctificationis nomen, quam etiam propter æternam requiem ad Spiritus sancti donum pertinentem. Dicitur enim ibi : « Memento ut diem Sabbati, etc., » In sex diebus operum continetur operatio sex millium annorum. In septimo vero requies beati illius regni, tempusque ostenditur, quod carnaliter Judæi celebrantes peccant. . CCVIII, 782.

HUMBERTUS, S. R. E. cardinalis. — Ecclesia com-

patiens passo et sepulto Domino, congaudet resurgenti in die Dominica; quando Judæos nimia occupavit mœstitia, et custodes sepulcri conati sunt corrumpere pecunia. Unde nos traditionem apostolicam usque in hodiernum diem de Sabbato retinentes, et usque in finem retinere cupientes, hic subscribere curavimus quid super hoc senserint et confirmaverint nostri antiqui et venerabiles Patres. Ex quorum numero beatissimus papa Silvester, Magni Constantini Augusti pater spiritualis, inter alia dixit : « Si omnis Dominicus dies resurrectionis gratia est colendus in gaudio Christianorum, omnis ergo Sabbati dies sepulturæ deputandus est in exsecratione Judæorum. Omnes enim discipuli Domini Sabbato fletum habuerunt, sepultum Dominum suspirantes, et Judæis exsultantibus lætitia inerat. Apostolis autem jejunantibus tristitia imperabat. Tristemur itaque cum tristantibus de sepultura Domini, si volumus cum iisdem de resurrectione gaudere. Neque enim fas est ut destructiones ciborum et cæremonias Judæorum more Judaico observemus. » Cujus sententiæ concordans sanctus papa Innocentius ait : « Sabbato jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicam, ob venerationem resurrectionis Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulas hebdomadas ipsius diei imaginem frequentius, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus. Sabbatum non debemus prætermittere, quod inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusum. Quod utique constat apostolis biduo isto et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est, et in tantum eos jejunasse biduo memoratur, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas hebdomadas est tenenda, propter quod commemoratio diei illius semper est celebranda. « Quod si putatis semel atque uno Sabbato jejunandum, ergo et dies Dominica et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Dominicæ diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est, bidui agere consuetudine Sabbato prætermisso, cum non disparem causam habeat a sexta videlicet feria in qua Dominus passus, quando est apud inferos fuit, ut die tertia resurgens redderet lætitiam, post biduanam præcedentem mœstitiam. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum, sed dicimus in Sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam apostolis et his qui Christum secuti sunt indixerunt, qui die Dominico exhilarati non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt... CXLIII. 936, 937.

Vos, o miserandi Judæi, Sabbatum carnaliter custoditis, et tamen quid sit Sabbatum omnino ignoratis. Bene illud custodiretis, si spiritaliter intelligeretis. Nomen igitur Sabbati usurpatis, quia non spiritaliter, sed carnaliter illud observatis. Vos delectat legem carnaliter custodire, cum illam debeatis spiritaliter intelligere, Domino per prophetam attestante : « Aperiam in parabolis os meum..., » et, « Patres nostri annuntiaverunt nobis... » Patres igitur Veteris Testamenti, id est patriarchæ et prophetæ narraverunt nobis hæc. Si ergo lex et prophetæ in parabolis et ænigmatibus constant, quod omnino negare minime potestis, non est accipienda Sabbati observatio carnaliter, sed spiritaliter. Nam carnalia ejus otia et a Domino et a Patribus omnino dissoluta sunt. Legimus in Genesi quod benedixerit Deus diei septimo et sanctificaverit illum, quia in eo cessaverat ab omni opere suo quod patrarat. In quo tamen nihil novum creasse dicitur, nisi forte dicatur die septimo complevisse opus, qui ipsum benedixit et sanctificavit. Ut enim ait Magister Petrus : Benedictio et sanctificatio opus est; nam et Salomon aliquid operis fecit, cum templum dedicavit; septimum ergo diem sanctificasse et benedixisse dicitur, quia mysticæ præ cæteris benedictioni et sanctificationi eum donavit. Unde in lege dicitur : « Memento ut sanctifices diem Sabbati. » Item, si crimen est Sabbati otia non observare, dicite cur Jesu Nave discipulus ac successor Moysi, Domino præcipiente, septem diebus continuis, inter quos utique Sabbatum continetur, exercitum et arma produxit, atque circumeunte arca tubis clangentibus Jericho muros subvertit. Quid iterum de Machabæis eloquar de quibus scriptum est : « Et nolebant Judæi in die Sabbati vindicare se de alienigenis, postea vero consilio accepto pugnaverunt die Sabbati, et triumphaverunt de hostibus. » Quibus testimoniis edocemur non pertinere ad fidem istam Sabbati elementarium diem, sed aliam spiritalem. Scitote igitur, o Judæi, hoc carnale Sabbatum non esse datum propter purificationem, sed propter tentationem, dicente Domino in Deuteronomio : « Dabo eis præcepta, ut tentem eos utrum ambulent in viis meis, an non. Hinc est quod loquitur Dominus per Ezechielem prophetam dicens : « Ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent. » Utique, quia quædam carnalia, o Judæi, vobis carnaliter viventibus permissa sunt, quæ tamen adveniente Evangelio cessaverunt, sicut Ezechiel propheta dicit : « Cessare faciam omne gaudium ejus et Sabbata ejus; » subaudis populi Israelitici. Vos interrogo, o Judæi, si Sabbata vestra æterna sunt, cur ea Dominus cessare mandavit? et si bona sunt, cur odivit. Sed quia tam evidenti sententiæ tamque subtili nihil omnino respondere potestis, Dei me præveniente, comitante et subsequente gratia, breviter et diligenter illam exponam vobis, CCVIII, 1335, 1336.

Apostoli verba hæc sunt : « Non prius quod spiritale est, sed quod animale. » Primus homo secundum carnem nos generavit, secundus homo, Deus videlicet et homo Jesus Christus, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti nos spiritales Dei filios effecit. Prius ergo, o Judæi, vobis cognitione rudibus et carnaliter viventibus dedit Deus carnalia præcepta, nec tamen semper permansura, quia præsciebat vos peccaturos et idola adoraturos. Lacte vobis erat opus, non solido cibo; nondum enim poteratis, sed et nunc quidem potestis. Non ergo oportebat coram vobis adhuc rudibus et in Dei cognitione parvulis margaritas ponere, spiritalia videlicet sacramenta tradere, sed legalibus vos oneribus experiri vel tentare. In quibus præceptis, si secundum ipsius beneplacitum perseverassetis, vos ad spiritalia Evangelii sacramenta cum cæteris Ecclesiæ filiis transferret, et in spiritales filios adoptaret. Bona igitur Dei præcepta vestris exigentibus culpis vobis sunt damnabilia, et Deo odio habita. Dei quoque præceptum sibi obedientes salvat, et inobedientes condemnat. Sabbatum enim *requies* interpretatur. Sed vos istam Sabbati otiosam festivitatem consummatis in comessationibus et ebrietatibus.

Sed forte dicit aliquis: Si non est Sabbatum custodiendum, quare dictum est in mandatis Dei : « Memento ut sanctifices diem Sabbati?.. » Cui respondendum quia in opere sex dierum sex millium annorum opera demonstrantur. Mille namque anni apud Deum uni diei comparantur... Horum itaque dierum Sabbatum septimi millesimi anni tempus et requies futuri regni ac sæculi est, ubi nulla erit jam operatio rerum, sed sola requies sanctorum, nam ista temporalia Sabbata odit Dominus... Bene Sabbata vestra dixit, quia jam non sunt illa, quæ ipse Dominus præcepit, sed sunt illa, quæ vos invenistis vobis, in quibus abundantius comessationibus et ebrietatibus deservireti s... Dominicam diem, ait Isidorus Hispaniarum doctor, ideo sancti apostoli religiosa solemnitate celebrari sanxerunt, quia in eodem die Redemptor noster a mortuis resurrexit. Ideo autem Dominicus dies appellatur, ut in eo a terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinentes tantum divinis cultibus serviamus, dantes scilicet diei huic honorem et reverentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa Nam sicut ipse Dominus noster Jesus Christus, et Salvator noster tertia die resurrexit a mortuis, ita et nos resurrecturos in novissimo die speramus. Unde et in eodem Dominico die stantes oramus, quod est signum futuræ vitæ. Hoc agit universa Ecclesia, quæ hac in peregrinatione est mortalitatis constituta, exspectans in finem sæculi, quod in Domini nostri Jesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus mortuorum. CCVIII, 1336-1338.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — De Sabbato, LVII, 516, 527, 717.

NICOLAUS I, papa. — Nosse cupitis, si liceat alicui Sabbato vel Dominica die laborationem aliquam exercere. De hoc S. papa Gregorius Romanos alloquens ait : « Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua et sanctæ fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud nisi Antichristi prædicatores dixerim, qui veniens diem Sabbatum atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri? » Quia enim mori se et resurgere simulet, haberi in veneratione vult diem Dominicum; et quia judaizare populum compellit, ut exteriorem legis ritum revocet, et sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum. Hoc enim quod per prophetam dicitur : « Ne inferatis onera per portas vestras die Sabbati, tandiu teneri potuit, quandiu legem licuit juxta litteram custodiri. At postquam gratia omnipotentis Dei Domini nostri Jesu Christi apparuit, præcepta legis quæ per figuram dicta sunt, juxta litteram servari non possunt. Nam si quis dicit hoc de Sabbato esse servandum, dicat necesse est etiam carnalia sacrificia persolvenda; dicat præceptum quoque de circumcisione corporis adhuc esse retinendum. Sed contra se Paulum apostolum audiat dicentem : « Si circumci-

Quartum præceptum.

« Honora patrem tuum et matrem tuam ut longævus sis super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi. »

645. Honora patrem et matrem, XV, 1787. Exhortatio ad parentes ut ad virginitatem filios suos astruant, XVII, 198. De inobedientia filiorum, XVII, 62. De obedientia erga potestates, XVII, 162. De obedientia servorum, XVII, 407. Responsio submissionis in libro de vitiorum virtutumque conflictu, XVII, 1061.

ANSELMUS (S.), Cantuariens. archiepisc. — De obedientia, CLVIII, 1017, 1135; CLIX, 606, 658.

ATTO, Vercellens. episcop. — Reddite Cæsari, etc., CXXXIV, 260. Filii, obedite, etc., CXXXIV, 581.

Non leve est regalem impugnare majestatem, etsi injusti in aliquo videatur. Dei enim ordinatio est; Dei est dispensatio. Profanum est enim violare quod Deus ordinat : ait enim Dominus per Moysem : « Principem populi tui ne maledicas. » Nam cui nec maledicere licet, liquido patet quia et persequi non licet. Et per B. David : « Nolite tangere christos meos. » Quod quanta mansuetudine ipse observaverit manifestum est. Certe jam Saul sua protervia ab ipso Deo fuerat reprobatus; jam et ipse David divina gratia in regem fuerat unctus, et tamen cum in spelunca in manu ipsius Saul incidisset, dixerunt servi David ad eum : « Ecce dies de qua Dominus locutus est ad te : Ego tradam tibi inimicum tuum ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, et præcidit oram chlamydis Saul silenter..... » Quamvis enim de illius abjectione, suaque electione minime dubitaret, eoque persequente usque ad interna coarctaretur spelunca, tamen manum in eum extendere noluit, sed divinum judicium exspectavit. Et quod oram tantummodo chlamydis ipsius absciderit, postea eum pœnituit..,...

« Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris. » In quo non tantum tributi redditio, sed totius debiti honoris reverentia intelligendum est. Quod etiam ipse cum ab exactoribus ut redderet urgeretur, non dignatus est persolvere, sed ait Petro : « Vade ad mare, » etc. unde et ipse tanta Magistri eruditus doctrina, admonet Ecclesiam omnimode regibus servare obedientiam. Ait enim : « Deum timete, legem honorificate, »......., CXXXIV, 96, 97.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Obedientia et inobedientia, XXXIV, 577. De reverentia erga parentes, XXXIV, 704, 809, 950, 969. De officiis parentum erga filios, XXXIV, 964. Potestatibus superioribus obediendum, XXXV, 2083; XXXVIII, 109. Honora patrem, XXXVIII, 69, 75, 605; XL, 1248, 1262, 1344. Obedientia Jesu, XXXVIII, 343. Obedientia Mariæ, XXXIX, 2104. De dilectione parentum, XXXIX, 2264; XL, 1034, 1080. Honora patrem, XLXI, 930.

BEDA Venerab. — Post tria priora præcepta septenarius succedit numerus præceptorum, ad dilectionem proximi pertinens, et incipit ab honore parentum, quod tamen in ordine quartum est : « Honora patrem tuum et matrem tuam : » a parentibus enim suis homo aperit oculos, et hæc vita ab eorum dilectione sumit exordium; inde hoc mandatum primum est in septem, sicut et Dominus in Evangelio ait : « Honora patrem... » Quod est mandatum primum. Sed quomodo primum quia quartum, nisi quia prædictum est in septenario numero; quia pertinet ad dilectionem proximi, primus est in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ legis datæ sunt. Jubetur ergo in hoc præcepto filiis honorare parentes, neque contumeliosos illis exsistere, sed officio pietatis debitam reverentiam præstare. Nam qui parentibus honorem deferre non novit, quibus parcere poterit, qui suos odit, XCIII, 374. De obedientia, XCIV, 67.

BENEDICTUS (S.), monach. pater. — De obedientia, LXVI, 221, 349.

BERNARDUS (S.), Claræyallens. abb. — De obedientia, CLXXXII, 868; CLXXXIII, 60, 542. De virtute obedientiæ, et septem ejus gradibus, CLXXXIII, 655.

BRUNO (S.), Carthusianorum institut. — De obedientia erga potestates, CLIII, 105, 153; 563. De obedientia erga parentes, CLIII, 547.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Honora patrem tuum, CLXIV, 260. De obedientia, CLXV, 935.

CASSIANUS, Massiliens. presbyt. — De obedientia, XLIX, 162, 185.

CASSIODORUS, senat. et abb. — Fidem regi servandam, LXIX, 807

COLUMBANUS (S.), abb. — De obedientia, LXXX, 888.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc. — Parentibus obsequendum, IV, 770. Patres asperos esse circa filios non oportere, IV, 771. De servis erga dominos et vice versa, IV, 771.

DEFENSOR, monach. — De honore parentum, LXXXVIII, 685. De filiis, *ibid.*, 687.

GILBERTUS DE HOILANDIA, abb. — Obedientiæ promptitudo commendatur, CLXXXIV, 570. De obedientia, CLXXXIV, 799.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — De obedientia, LXXVI, 765. De obedientia tribuno debita exhibenda, LXXVII, 565. De obedientia episcopo debita exhibenda, LXXVII,

HAYMO, Halberstatens. episcop. — De honore parentum, CXIX, 717

HERVEUS, monach. — De obedientia, CLXXXI, 774.

HIERONYMUS (S.), Stridonens. presbyt. — Honora patrem et matrem, XXV, 105. Obedientia erga parentes, XXVI, 537. Servi erga dominos, XXVI, 541. Exemplum bonum a parentibus filiis præbendum, XXXVI, 582. Potestatibus superioribus obediendum, XXVI, 590. De honorandis parentibus, XXX, 145. De obedientia, *ibid*, 521. De obedientia prælatis, 598.

HILDEGARDIS (sancta), abbatissa. — De obedientia, CXCVII, 339.

HUGO DE S. VICTORE. — Primum secundæ tabulæ præceptum ad carnalem patrem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad Patrem cœlestem; quod tale est : « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram. » In his honora quæ contra Deum summum non sunt, obediendo et in necessitatibus suis quantum potes subveniendo. « Ut sis longævus super terram » scilicet viventium, CLXXVI, 122, 352, 353.

De obedientia, CLXXVI, 919. Quibus sit præstanda obedientia, CLXXVII, 581. De quintuplici obedientia, *ibid.*, 841.

INNOCENTIUS III, papa. — De obedientia, CCXVII, 1150.

JOANNES, Saresberiens., Carnotens. — Reverentia quæ corporaliter impenditur, aut in personis consistit, aut in rebus. Personarum vero ratio habetur aut a natura, aut ab officio, aut a moribus, aut a conditione, aut a fortuna. Natura parentes veneramur et liberos, et quos nobis caro conjunxit, utputa uxorem, cognatos et affines. Unde et gentilium jure receptum est, eo quod peræque fit apud omnes gentes. Ad hoc etiam divino jure urgemur, qui scriptum novimus : « Honora patrem, » etc... Liberos autem non multum oportuit commendari eo quod « nemo carnem suam odio habuit; » sed nec uxorem, propter quam homo patrem relinquit et matrem, adhærens « uxori suæ » ut sunt, « duo in carne una. » Non tamen in hoc parte divinæ legis mandata desunt. Etsi propter naturæ stimulum, qui satis urget, rarius inserantur, protenduntur tamen ad cognatos et affines, quos per se natura commendat. Officium vero est debitum exsequendi quæ unicuique ex institutis aut moribus agenda sunt. Ex eo namque personis singulis proprii congruunt actus..... Nos autem quibus de cœlo veritas illuxit, non deorum, qui nulli sunt, sed veri Dei ministris et amicis magnam reverentiam credimus exhibendam; sed ut inimicis ejus interdum, quoniam hoc ipse præcepit, qui sæpe maximam ad eruditionem suorum, pessimis hominibus contulit potestatem. Unde illud : « Subjecti estote, etc., » CXCIX, 514-551.

JONAS, Aurelianensis episcop. — Sunt multi qui liberos suos plus spiritu quam carne et sunt qui plus carne quam spiritu diligunt. Sunt item alii qui plus eos leges cœli quam mundi, et sunt e contrario qui plus leges mundi quam cœli discere suadent. Sunt etiam qui plus cœlestibus quam terrenis et sunt e contrario qui plus terrenis quam cœlestibus eos inhiare docent. Audiant igitur qui carnaliter filios suos diligunt, et legibus mundi potius quam cœlestibus eos instruere satagunt, quid Dominus in Deuteronomio dicat :...... « Imitentur ergo B. Job, cujus studium circa filios erudiendos tale exstitit, ut non solum eos exterius perfectos opere et sermone efficeret, verum eorum etiam corda sacrificii oblatione mundaret......attendant etiam et David instruentem Salomonem filium suum... Attendant et Tobiæ,... CVI, 192-194.

Instruimur, inquit S. Ambrosius, qualis esse debeat affectus parentum filiorumque gratia; sed frequenter amor ipse patrius nisi moderationem teneat, nocet liberis, si aut nimia indulgentia delictum resolvat, aut prælatio unius cæteros ab affectu germanitatis avertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum acquiritur amor. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Jungat filios æqualis gratia, quos junxit æqualis natura. Lucrum pietas nescit pecuniæ in quo pietatis dispendium est. Quid miraris, si propter fundum aut domum oriuntur inter fratres jurgia, quando propter tunicam inter Jacob sancti filios exarsit invidia? Quid ergo? Reprehendendus est Jacob, quia præferebat unum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant quos plus credant mereri, nec filiis

Quintum præceptum.

Sextum præceptum.

« Non mœchaberis. »

mortuus est, et qui inebriatur, mortuus et sepultus. » Gregorius : « Dum satietate venter extenditur, aculeus libidinis excitatur. » Qui delectationem refrenat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Si plus oblectat delectatio fornicationis quam amor castitatis, adhuc in homine regnat peccatum. Omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur; melius est mori quam fornicari; melius est mori quam libidine maculari. Libido hominem in infernum mergit. Gravius libido urit quem otiosum repererit; magis approximes igni ardenti quam mulieri juveni, cum et ipse sis juvenis...... Quod monstruosius est monstrum luxuria...... Hæc est pestis illa, in qua cito præterit quod delectat, permanet sine fine quod cruciat..... Hæc est pestis quæ lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit, janitorem in porta ponit...., CCX, 121, 122.

Si prædicator vult invitare auditores ad gulæ fugam, hac auctoritate uti potest : « Castigo corpus meum, etc.; et sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo. » Corpus, inquam, castigandum est ut nobis serviat; indulgendum est ei, non serviendum; oportet enim multis servire qui corpori servit, qui pro illo nimium timet qui ad illud omnia refert...... Dicit Isidorus : « Ubicunque saturitas et ebrietas fuerit, ibi libido dominatur. » Sic ergo te debes gerere, o homo, ut non propter corpus vivere videaris, sed tanquam sine corpore vivere possis te ipso utere, et tui optima parte, carnem magis crede necessariam rem quam magnam..... Castiga ergo carnem, quæ similis est cani, servo, jumento.

Quanto autem magis indulgetur servo, tanto magis dissolvitur otio; quanto magis canis percutitur, tanto magis latratibus indulget; quanto magis nutritur jumentum, tanto magis recalcitrat in dominum. Quanto ergo studio fugienda est gula, quæ corporis domicilium, spiritus et animæ receptaculum reducit ad sterquilinium, et carnis nostræ massam reducit in lutum!.... CCX, 119, 120.

Considera, o homo, quomodo Adam per gulam perdidit paradisum; Elias per abstinentiam ascendit in cœlum; Noe per gulam denudavit femora; Moyses per abstinentiam meruit Dei colloquia; Lot per ebrietatem decidit in incestum; David per abstinentiam pœnitentiæ consecutus est remedium. O homo, consule naturam, illa tibi dicet quæ debeat esse lex vivendi. Lex naturæ est ut famem sitimque depellas. ad hoc necesse non est ut transfretes maria, ut sequaris castra, parabile est et oppositum quod desiderat natura..... Assume medicamenta jejunii contra insultus tanti morbi, jejuna a cibo, ne caro lasciviat; jejuna a temporali voluptate, ne mens languescat; jejuna a peccato, ne animus torpeat, CCX, 121. Contra luxuriam, *ibid.* ad virgines, CCX, 194. Pudicitiæ dona, CCX, 551.

ALCUINUS, abb. — Hortatio ad castitatem, C, 469, 626. De fornicatione, CI, 635.

ALDELMUS (S.), Schirburnens. episcop. — De laudibus virginum, LXXXIX, 238.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episcop. — Quomodo de voluptate tentationibus resistendum, XIV, 524. Adulterii scelus exemplo Pharaonis demonstratum, XIV, 423. Adulterii scelus exemplo Abimelech demonstratum, IV, 442. Joseph castitatis speculum, XIV, 641. Luxuriosis exitium Isaiæ prophetia demonstratur, XIV, 721. Fugiendas comessationes, XIV, 726. Quali otio indulgendum ad conservandam verecundiam, XVI, 50. Virginibus Mariæ exemplum proponitur, XVI, 208. Remedia adversus mulierum tentationes, XVI, 312. Infelicitas illius qui virginitatis beneficium amisit, XVI, 369. Non habitandum est in locis depressis more luxuriosorum, XVI, 1061. Quare lex viros veste muliebri ac mulieres virili uti prohibet, XVI, 1232. De fornicatione, XVII, 207. Verba castitatis, XVII, 1072. De spiritali fornicatione, *ibid.*

ANSELMUS (S.), Cantuariens. archiepiscop. — De virginitate amissa, CXVIII, 725. De munditia cordis, CLVIII, 1019. De concupiscentia carnis et spiritus, CLVIII, 1026. De castitate, CLVIII, 1029. Quomodo cogitationes timendæ sunt, CLIX, 167.

ATHANASIUS (S.). De castitate, XVIII, 84.

ATTO, Vercell. episc.—De fornicatione, CXXXIV, 345.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — In libro Sapientiæ scriptum habemus, nisi Deus det, continentem neminem esse posse... Dominus autem de ipsa majore et gloriosiore continentia, qua continetur a conjugali vinculo, ait : « Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, » XL, 350, 532.

Nunc autem quandiu concupiscit caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, sat est nobis non consentire malis quæ sentimus in nobis. Cum autem ista consensio, tunc exit ex ore cordis quod coinquinat hominem. Cum vero per continentiam, consensio non tenetur, malum concupiscentiæ carnalis, contra quod pugnat concupiscentia spiritalis, nocere non sinitur, XL, 553. Est in nobis peccati concupiscentia, quæ non est permittenda regnare; sunt ejus desideria, quibus non est obediendum, ne obedientibus regnet. Propter quod membra nostra non sibi usurpet concupiscentia, sed sibi vindicet continentia, ut sint arma justitiæ Deo, ne sint iniquitatis arma peccato; sic enim nobis peccatum non dominabitur. Apostolus hortatur ut non secundum carnem vivamus, ne moriamur, sed spiritu facta carnis mortificemus ut vivamus. Ista carnis opera quæ sint ut sciamus, ait : « Manifesta sunt autem opera carnis quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ......, XL, 554.

Sunt in nobis desideria mala, quibus non consentiendo, non vivimus male; sunt in nobis concupiscentiæ peccatorum, quibus non obediendo non perficimus malum, sed eas habendo nondum perficimus bonum. Utrumque ostendit Apostolus, nec bonum hic perfici ubi malum sic concupiscitur, nec malum hic perfici quando tali concupiscentiæ non obeditur. Fiunt itaque in nobis concupiscentiæ malæ, quando id quod non licet libet; sed non perficiuntur, cum legi Dei mente serviente libidines continentur. Et bonum fit, cum id quod male libet, vincente bona delectatione non fit; sed boni perfectio non impletur, quandiu legi peccati carne serviente libido illicit, et quamvis contineatur, tamen movetur, non enim opus esset ut contineretur, nisi moveretur. Non igitur mala est caro, si malo careat, id est vitio quo vitiatus est homo, non factus male, sed ipse faciens...., XL, 361, 362.

Ad vos mihi sermo est, o juvenes, flos ætatis, periculum mentis. Tempus quidem omne atque omnis ætas, qua corruptibilis caro illa portatur, vacare a tentationibus non potest. Et tandiu quisque bonus in agone luctatur, ne ab adversario superetur, in periculis agit, quandiu cum illo, sicut in arenoso quodam stadio, sic in ista mortalitate contendit... Quod si nec infantia mortalis hominis propter corruptionis vinculum a tentationibus vacat, quid de cæteris ætatibus dicam? An forte senilis excepta est, et in carne jam vicina cadaveri sanguis ac membra illicitæ concupiscentiæ friguerunt, et a fesso ac prope mortuo jam corpore materies tentationis emarcuit?...... Si ergo puerilis et senilis ætas non est a tentationibus libera, quarum altera, id est puerilis, nondum pene ingreditur, altera jam egreditur istam vitam; et altera paulo ante non erat, altera paulo post non erit, quid sentiendum est, quid dicendum est de flagrantia juvenilis ætatis, quæ utriusque in medio constituta, et ab infirmitate pueritiæ jam recessit, et nondum ad torporem senectutis accessit? Hæc pluribus atque majoribus tentationum tempestatibus quatitur; hæc fluctuum crebriore impetu sæculi exundantis operitur, præsumit viribus, formæ dignitate jactatur, pompa rerum temporalium præfulgere aut exoptat, aut gaudet....... Nec vos, feminæ adolescentulæ, alienum a vobis arbitremini hunc esse sermonem. Ad vos enim, non tamen ut confundam vos, hæc dico, sed ut filias meas charissimas moneo, juvenilia desideria fugite. Nuptæ Susannam, viduæ Annam, virgines Mariam cogitate. Nec in publicum propterea procedatis, ut florem feni vestri oculis hominum ostentare cupientes, in domo vitæ mortem quæratis....., XXXIX, 1706-1709.

« Audistis quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. » Justitia ergo minor est non mœchari corporum conjunctione; justitia vero major regni Dei, non mœchari in corde. Quisquis autem non mœchatur in corde, multo facilius custodit ne mœchetur in corpore. Illud ergo confirmavit qui hoc præcepit; non enim venit legem solvere, sed implere. Sane considerandum est quod non dixit : Omnis qui concupiverit mulierem; sed qui viderit ad concupiscendum eam, id est hoc fine et hoc animo attenderit ut eam concupiscat; quod jam non est titillari delectatione carnis, sed plene consentire libidini, ita ut non refrenetur illicitus appetitus, sed, si facultas data fuerit, satietur.

Nam tria sunt quibus impletur præceptum : suggestione, delectatione et consensione. Suggestio, sive per memoriam fit, sive per corporis sensus, cum aliquid videmus, vel audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quod si frui delectaverit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cum jejunamus et visis cibi palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione...... Verumtamen delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis ut prope nulla sit; cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est. Cum autem quisque consenserit, committit peccatum in corde. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari et exstingui cupiditas; sed postea cum suggestio repetitur, major ac-

CÆSARIUS (S.), Arelatens. episcop. — De adulterio, LXVII, 1065. De concupiscentia oculorum, LXVII, 1010. De fornicatione fugienda, LXVII, 1125.

CANUTUS I, rex Anglorum. — Docemus etiam ut homines a turpi stupro et ab illicito concubitu, et ab omni adulterio moneantur semper se abstinere, CLI, 1177.

CASSIANUS, (J.), Massiliensis presb. — Nobis, juxta traditionem Patrum, adversus spiritum fornicationis certamen est, longum præ cæteris ac diuturnum, et perpaucis ad purum devictum, immane bellum, et quod cum a primo tempore perturbatis impugnare incipiat hominum genus, non, nisi prius cætera vitia superentur, exstinguitur...., XLIX, 266, 267. Porro naturam vitii hujus ejusque expugnandi modum pulchre describit S. Gregorius Magnus; papa, explicans illud quod de Amalech ad populum Israeliticum dictum est: « Non parcas ei, et non concupiscas ilius aliquid; sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum, et lactentem, et bovem, et asinam, et ovem, et camelum. » Quis est autem, inquit, qui parcit Amalech, nisi qui aut in cogitatione, aut in ore, aut in carne lasciviæ aliquid retinet? Nam plerique turpitudinis opera non exercent, sed linguam a turpi locutione non cohibent; plerique per opus luxuriam vitant, per cogitationem non vitant; quidam nihil turpe agunt, sed quod actu refugiunt, corde concupiscunt. Parcit itaque Amalech, qui blandimenta lasciviæ aut in locutione, aut per intentionem, aut per cogitationem tenet. Dixit: « Non parcas ei, » quia de tam nequissimo vitio nihil accendi debet in mente, nihil permitti ardere in opere. « Non concupisces illius aliquid, » ut penitus eradicetur a cogitatione. Qui sunt viri interficiendi nisi suadentes motus turpitudinis? Viri etenim sunt, quia violenter suggerunt, et corruptis mentibus semina pravitatis infundunt, etc..., XLIX, 266, 267.

Quam difficile, diuturnum et periculosum sit certamen quod adversus spiritum fornicationis, id est, luxuriam seu carnis concupiscentiam nobis assidue gerendum est divus Hieronymus expressit his verbis: Avaritia calcatur a plerisque et cum marsupio deponitur. Maledictam linguam indictum emendat silentium. Cultus corporis et habitus vestium unius horæ spatio commutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt; et quod foris est facile abjicitur. Sola libido insita a Deo ob liberorum procreationem, fines suos egreditur, redundat in vitium, et quadam lege naturæ in scelus erumpit. Grandis virtutis est, et sollicitæ diligentiæ superare quod natus sis, in carne non carnaliter vivere, tecum pugnare quotidie, et inclusum hostem, Argi, ut fabulæ ferunt, centum oculis observare. Hoc est quod Apostolus aiebat: « Omne peccatum quod fecerit homo extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. » Et alibi: Non sic avaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio, facile aliis caremus vitiis; hic hostis in nobis inclusus est; quocunque pergimus, nobiscum portamus inimicum, XLIX, 267.

Rursus ibidem, eamdem difficultatem suo exemplo et experimento exaggerans, et quantas ab hoc hoste domestico molestias etiam in summa austeritate vitæ esset expertus, commemorans: « O quoties, inquit, in eremo constitutus, et in illa vasta solitudine, quæ solis exusta ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis! Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram; horrebant sacco membra deformia, et squalida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quotidie gemitus; et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius et ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis æstuabat in frigido corpore, et ante hominem sua jam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem hebdomadarum inedia superabam... etc. »

S. Hieronymo consentiens S. Augustinus ait: Inter omnia certamina Christianorum, sola dura sunt prælia castitatis, ubi quotidiana est pugna et rara victoria. Gravem namque sortita est castitas inimicum, cui quotidie resistitur, et semper timetur, XLIX, 267.

Liber de spiritu fornicationis, XLIX, 265. De concupiscentia carnis et spiritus, XLIX, 583. De castitate, XLIX, 869, 1145. Generalis continentiæ modus, XLIX, 307.

CASSIODORUS, senator et abb. — Contra adulteros LXIX, 784.

CHROMATIUS (S.), Aquileiens. episcop. — Non mœchaberis, XX, 348.

COLUMBANUS (S.), abb. — De castitate, LXXX, 211. De libidine, LXXX, 284.

CUMMIANUS (S.), abb. — De fornicatione, adulterio, etc., LXXXVII, 983.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc. et martyr. — Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Pudicitia sollicita non est cui placeat, nisi sibi; pudicitia semper verecunda, dum innocentiæ mater est; pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi tunc conscia de pulchritudine, si improbis displicet; pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo; hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit. Beata ipsa et beatos efficiens apud quoscunque habitare dignatur; quam nunquam accusare possunt, nec qui eam non habent; venerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui eam expugnare non possunt, IV, 821.

Nihil animum fidelem sic delectat quam integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima, nec ulla major est victoria, quam ea quæ de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero; qui libidinem repressit, seipso fortior fuit. Qui inimicum prostravit, externum hostem percussit; qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superavit. Malum omne facilius vincitur quam voluptas; quia illud quidquid est, horridum est, nec blandum est. Nihil tam difficile opprimitur, quam quod per illud armatur, qui cupiditates tollit et metus sustulit; nam ex cupiditatibus metus veniunt, qui cupiditates vincit, de peccato triumphat; qui cupiditates vincit, malum generis humani sub pedibus suis jacere ostendit; qui cupiditates vicit, pacem sibi perpetuam dedit... Contra carnis insidias, quibus se diabolus et socium ingerit et ducem facit, obluctandum est omni genere virtutis. Assumatur, secundum Apostolum, Christi opera, et a consortio carnis, quantum potest, animus colligatur; separetur consensus a corpore, vitia semper castigentur ut odiantur; ante oculos obversetur deformis iste atque dejectus peccati pudor, IV, 825, 826.

Exemplum pudicitiæ a Joseph cœpit. Adolescens Hebræus generosus de patre, generosior de innocentia ob invidiam revelationum distractus a fratribus Israelitis, in domum devenerat hominis Ægyptii, obsequio et innocentia et tota servitutis fide facilem et benevolum in se animum sui provocaverat domini, cujus faciem tam sermo liberalis quam ætas omnibus commendaverat. Sed ista generositas ab uxore domini aliter quam decebat accepta est; in domus parte secreta et absque arbitris, alta et facinoribus accommoda, putavit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia, nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cum retentus est vestibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciam ipsas vestes relinquens, et corporis nudi sinceritatem habiturus innocentiæ testem, ad crimen impudicitiæ suæ imprudens mulier abjicere non dubitavit calumniam; et cæteris et marito, squalida et fervens, spreto desiderio suo, conquesta est dolore simulato, quod Hebræus adolescens vim sibi molitus fuisset inferre, quam ipsa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inscius, et uxoris accusatione graviter inflammatus, accenditur. Pudicus vero juvenis, quia delicto conscientiam non miscuit, in imum carceris detruditur. Sed sola non est in carcere pudicitia; nam et cum Joseph Deus, et nocentes dantur in manu ejus, quia innocens fuerat..., IV, 825.

Sed non minus, ex parte diversa, aliud nobis pudicitiæ simile de continentia feminarum exoritur exemplum. Fuit, ut legimus, Susanna uxor Joachim pulcherrima, pulchrior moribus... Hanc e senioribus duo cœperant deperire, nihil memores nec divini timoris, sed nec suæ annis jam marcescentis ætatis; ita illos in flagrantiæ transactæ juventutis incendia, recidivæ libidinis flamma revocabat; pudicitiæ latrones amores profitentur, sed oderant. Resistenti minantur calumnias, adulterii se dicunt accusatores voto adulteri. Inter quos libidinis scopulos auxilium de Domino petebat, quia viribus corporis repugnare non valebat. Et exaudivit de cœlo clamantem ad se pudicitiam Dominus; et cum iniquitate oppressa duceretur ad pœnam, vidit inimicorum liberata vindictam. Bis victrix, et in periculo suo tam funeste toties consepta et libidinem evasit et mortem..., IV, 824. Et de his liber De disciplina et bono pudicitiæ, IV, 819-828.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episcop. — De habitu virginum, IV, 439. De bono virginitatis et continentiæ. IV, 755. Mulierem sæculariter amari non debere, IV, 755.

Grave delictum esse fornicationem, IV, 768. De spectaculis, IV, 780. De bono pudicitiæ, IV, 819.

DEFENSOR, Locociagens. monach. — De virginitate, LXXXVIII, 631. De fornicatione, LXXXVIII, 647.

DONATUS (S.), Vesontion. episc. — De custodia oculorum, LXXXVII, 288.

DRUTHMERUS, Christian. monach. — Non mœchaberis, CVI, 1309.

EUCHERIUS (S.), Lugdunens. episc. — De spiritu fornicationis et de concupiscentia carnis, L, 880.

EUGYPPIUS, abbas. — Ad voluptates, LXII, 601. De peccato David in uxorem Uriæ, LXII, 697. De adultero, LXII, 732. De concupiscentia carnis, LXII, 1005. De nocturna illusione, LXII, 1043.

EUTROPIUS (S.), abb. — De fornicatione, LXXVI, 558.

EVAGRIUS, monach. — Ad virgines, XX, 1185.

FULGENTIUS (S.), Ruspens. episc. — De virginitate, LXV, 324.

GILLEBERTUS DE HOILANDIA, abb. — De mundo corde, CLXXXIV, 512. De flore castitatis, CLXXXIV, 672. De excellentia veræ virginitatis, CLXXXIV, 692.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — Cogitationes pravæ non sunt spernendæ, LXXV, 628. Salubris mœror de prava delectatione, LXXV, 634. Ostia concupiscentiæ, LXXV, 660. Pepigi fœdus cum oculis meis, LXXVI, 189. De adulterio et fornicatione, LXXVI, 200. Carnis desideria, non caro, occidenda, LXXVI, 558.

GUIBERTUS Venerab., abb. — Opusculum de virginitate, CLVI, 580.

HALITGARIUS, Cameracens. episc. — De vitio luxuriæ, CV, 668.

HAYMO, Halberstatens. episc. — De castitate, CXVIII, 913.

HERVÆUS, Remens. archiepisc. — De fugienda luxuria, CXXXII, 703.

HIERONYMUS (S.), presbyter. — Merces virginum et pudicitiæ, XXII, 424, 550, 1046, 1087, 1105. De pœnis fornicationi impositis, XXV, 141. De meretrice, XXV, 149. Beati mundo corde, XXV, 717. De effectibus fornicationis, XXV, 850. Desideria carnis non perficienda, XXVI, 410. Fornicatio... nec nominetur in vobis, *ibid.* Laus virginitatis, XXX, 163. De castitate, XXX, 326. De consortio marium fugiendo, XXX, 412.

HILARIUS (S.), Pictaviens. episc. — Voluptas quid? IX, 998.

HILDEBERTUS, Cenomanens. episc. — Si quid usu jucundum est, ad id sane gratuito declinatur; hinc est quod caro carnalia suspirat oblectamenta, quorum quanto experientia gratior est, tanto intemperantior appetitus. Hanc membrorum legem nec baptismus oblitterat, nec tempus destruit, nec voluntas abradit... Raptus usque ad tertium cœlum, et audiens arcana verba, quæ non licet homini loqui, sentire tamen se conqueritur Paulus hanc legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivum eum trahentem sub lege peccati, CLXXI, 998.

Totus liber de conflictu carnis et animæ constat hac quæstione, CLXXI, 989-1005.

HILDEBERTUS Venerab., Cenomanens. episc. — De virginitate, CLXXI, 193. Concupiscentia oculorum quid? CLXXI, 469.

HINCMARUS, Remens. archiepisc. — De fuga luxuriæ, CXXV, 868. De pravis cogitationibus, CXXV, 908.

HONORIUS Augustodunens. — Quid sit concupiscentia, CLXXII, 1143.

HUGO DE S. VICTORE. — Tertium præceptum est: « Non mœchaberis. » Duplex est fornicatio; spiritualis de qua dicitur: « Perdidisti omnes qui fornicantur abs te; » et corporalis de qua hic agitur. Et in Evangelio prohibet Christus omnem illicitam concupiscentiam dicens: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. » In lege enim inchoata sunt hæc mandata, et in Evangelio consummata, CLXXVI, 122, 556.

Lex corporalem mœchiam prohibuit, concupiscentiam prohibuit. Quid amplius habuit Evangelium, quod faceret? Sed sciendum est quod vetus lex, quamvis concupiscentiam hominis a re aliena cohibuit, in propria tamen minime temperavit quia qui dixit: « Non concupisces uxorem et rem proximi tui, » mulierem et rem omnino concupiscendam non vetuit, sed ab aliena tantum appetitum cohibendum demonstravit. Nova autem lex et in propriis temperatum esse debere edocuit, ut omnem illicitam concupiscentiam excluderet. Potest autem et alio intellectu convenienter dici veterem legem concupiscentiam uxoris sive rei alienæ non illam significasse quæ sola voluntate agitur, sed ambitionem et machinationem quæ studio quodam et adnisu ad implendum desiderium et ad obtinendum id quod in desiderio est exterius opere exercetur. Nova autem lex non solum damnavit illicitam concupiscentiam foris in studio operis, sed intus quoque damnabilem esse ostendit in desiderio voluntatis, CLXXVI, 358, 369.

De concupiscentia carnis, CLXXV, 121. Non concupisces uxorem proximi tui, CLXXVI, 124. De luxuria et ejus comitatu, CLXXVI, 1002. Reprobatio luxuriæ, CLXXVII, 607. De triplici virginitate, CLXXVII, 815.

INNOCENTIUS III, pap. — De luxuria, CCXVII, 725. De coitu contra naturam, CCXVII, 726. De immunditia cordis, CCXVII, 724.

ISAAC, abb. Cisterciens. — Beati mundo corde, CXCIV, 1701.

IVO (S.), Carnotens. episc. — De virginitate, CLXII, 22. De adulterino habitu, CLXII, 607.

JOANNES Saresburiens. Carnotens. episc. — De luxuria et libidine CXCIX, 723.

JONAS, Aurelianens. episc. — Sicut sunt plerique qui turpiloquiis, et scurrilitatibus, conviciisque, atque otiosis sermonibus vacando, ita exsistunt quamplures, qui dum vanis et immundis cogitationibus delectantur, se minime deliquisse credant. Ita quippe non solum dicentibus, verum etiam aurem libenter accomodantibus peccati maculam ingerunt. Porro cogitationes immundæ plerumque ad prava pertrahunt... Manifestum est autem quia sicut cogitationes sanctæ custodiunt, ita contrario immundæ, dum delectant, inquinant. Quæcunque autem, ut ait Beda Venerabilis presbyter, sæpius agere, loqui vel audire solemus, eadem necesse est sæpius ad animam quasi solitam propriamque recurrant ad sedem. Et sicut volutabra sues palustria, columbæ limpida solent frequentare fluenta, ita cogitationes impuram mentem impuræ perturbant, castam spiritales sanctificant. Scribit etiam S. Isidorus: « Quamvis et si opere malo quisquis vacet, pro solius tamen pravæ cogitationis malitia non erit innocens... Non solum factis sed et, cogitationibus delinquimur, si eis illicite occurrentibus delectemur » ... CVI, 154, 155. De cogitationibus immundis cavendis, CVI, 154. De turpiloquio, CVI, 250.

JULIANUS POMERIUS. — Cum iste perplura tractaverit quæ ad sextum præceptum spectant, LIX, 480—482, addit: Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam judicet arguendum, noverit propter hoc forte ab antiquis fuisse decretum ne qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, et cætera talia, in quibus generationes, et actus, et nomina quarumdam scripta sunt mulierum. Quas licet secundum historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus. Quoniam sicut illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis, sine dispendio sui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt: ita sanctæ virtutes et suos mirabiles omnibus reddunt, et extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quod et ipsi qui vitiose vivunt, virtutes vitiis anteponunt, quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare judicio. Sed ne forte hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consulto juniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta vivificent, ita carnaliter intelligentibus, ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrant. Eorum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde, ac turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano judicio, sed divino, LIX, 483. Luctuosa descriptio sacerdotis carnaliter viventis, LIX, 455.

JUSTIANUS, imperator. — De pœna luxuriæ contra naturam, LXXII, 1001.

LEO MAGNUS (S.), pap. — Ager carnis quomodo colatur, LIV, 173. De pœna fornicationis et necationis partus, LVI, 441. Ut mulier veste virili non utatur, LVI, 450.

LEO IX (S.), pap. — De luxuria, CXLIII, 572.

MARBODUS, Redonens. episc. — Carmina de mulieribus, CLXXI, 149. De voluntate, CLXXI, 707.

MARTINUS (S.), Bracarens. episc. — De continentia, LXXII, 25.

MARTINUS (S.), Legionens. canonic. regular. — Quintum mandatum est: « Non mœchatus fueris, » id est ne quisque præter matrimonii fœdus ad explendam libidinem aliis misceatur feminis: nam specialiter adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit, CCVIII, 783.

MARTINUS (S.), Taurinens. episc. — De castitatis studio, LVII, 750.

ODO, S. Victor. prior. — De castitate, CXCVI, 1400.

OTHLONUS, S. Emmeram. monach. — De carnalis concupiscentiæ tentatione superanda, CXLVI, 286.

PASCHASIUS RADBERTUS (S.), Corbeiens. abb. — Non mœchaberis, CXX, 247.

PAULINUS (S.), Aquileiens. patriarch. — Caro domanda, XCIX, 253.

PETRUS DAMIANUS (S.). — Operæ quoque pretium est ut promissa castitati præmia incessanter aspicias, quorum dulcedine provocatus, quidquid versutiæ callidi insidiatoris opponitur, libero fidei pede transcendas. Si enim felicitas attendatur, ad quam non sine transitu attingitur, leve fit quod transeundo laboratur, et conductus fossor tedium laboris alleviat, dum mercedem operis, quæ debetur, inhianter exspectat. Perpende ergo, quod de militibus castitatis per prophetam dicitur : « Hæc dicit Dominus eunuchis qui custodierunt Sabbata mea, et elegerint quod volui, et tenuerint fœdus meum : Dabo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus. » Eunuchi quippe sunt qui insolentes carnis impetus reprimunt, effectumque a se pravæ operationis abscindunt. Plerique autem eorum qui voluptati illecebræ carnalis inserviunt, memoriam sui nominis post se relinquere per posteritatem sobolis concupiscunt; et in hoc toto mentis affectu idcirco desiderant, quia nequaquam se huic mundo mori funditus deputant, si nominis sui titulum per superstites residuæ prolis germen extendant.

Sed multo clarius, multoque felicius hoc ipsum cælibes munus accipiunt, ad quod proletarii, tam fervidæ ambitionis æstibus inflammantur, quia apud illorum memoria semper vivit, qui per æternitatis statum nulla temporum lege pertransit. Nomen igitur eunuchis melius a filiis et filiabus divina voce promittitur, quia memoriam nominis quam filiorum posteritas per breve temporis spatium potuisset extendere, isti merentur absque ullo oblivionis obstaculo in perpetuum possidere : « In memoria enim æterna erit justus. » Et iterum in Apocalypsi per Joannem dicitur : « Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt, et non delebo nomina eorum de libro vitæ. » Ubi iterum dicitur : « Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt, qui sequuntur Agnum quocunque ierit. » Et quod canticum cantant quod nemo possit dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Singulare quippe canticum Agno virgines cantant, quia cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus, etiam de incorruptione carnis exsultant. Quod videlicet alii justi dicere nequeunt, licet in eadem beatitudine positi mereantur audire, quia per charitatem quidem illorum celsitudinem gratanter aspiciunt, ad eorum tamen præmia non assurgunt. Quapropter pensandum est, atque in mente nostra omni studio revolvendum, quantæ dignitatis, quantæque sit excellentiæ illic fieri summum, ubi summa felicitas est esse vel ultimum; illic privilegii celsa conscendere, ubi beatissimum est patria æquitatis jura servare; nimirum sicut attestante Veritate, « non omnes capiunt verbum hoc in hoc sæculo; » sic ad illam egregiæ enumerationis gloriam non omnes perveniunt in futuro.

Hæc et alia multa hujusmodi, quisquis es, intra mentis tuæ secreta considera, totisque viribus carnem tuam ab omni peste libidinis immunem servare festina, ut, juxta apostolicæ doctrinæ sententiam, scias vas tuum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes, quæ ignorant Deum. Si adhuc stas, præcipitium cave; quod si lapsus es, ad uncum pœnitentiæ, qui ubique præsto est, manum fiducialiter tende; ut qui non potuisti cum Abraham procul a Sodomis degere, liceat vel cum Lot, propinquæ combustionis excidio jamjam urgente, migrare... .., CXLV, 186, 187.

PETRUS DAMIANUS (S.).—Primo omnium castitatem servare vigilanti solertia satage, et omne crimen letiferæ pollutionis exclude, ut scias, juxta Apostolum, vas tuum possidere in sanctificatione et honore. Hæc est enim sanctimonia, sine qua nemo videbit Deum. Servetur munda corporis tui tunica, et in tanti regis nuptiis nulla petulantis luxuriæ reperiatur squalore fœdata.

Sit ergo tibi castitas semper in corpore, sit semper in mente, quatenus sic lilia indisciplinatæ carnis velut exaratæ terræ cultura candescant, ut radix quoque in sui viroris gratia inconvulsa permaneat. Carnis titillat illecebra, surgunt libidinis incentiva, ad apostolica mox tela prosiliens, evangelicum quoque gladium bellator fervidus arripe, et frementes cuneos hostiumque barbariem, duce Christo, facile poteris obtruncare......

Ut ergo non sentiat pudicitia periclitata naufragium inter fluctuantis hujus vitæ discrimina sobrietas magistra tui corporis teneat clavum. Abigendis quoque cogitationibus sollicitus semper invigila, quia non enixius expedit carnem ab illecebrosa titillatione reprimere, quam mentem quoque a turpium cogitationum phantasmate custodire. Novi fratrem in Christo, qui districtam hanc mentis suæ regulam jugi ac pervigili servat intuitu, ut quotiescunque libidinis suggestio subrepit, mox cogitationi suæ, velut expeditus ad proficiscendum dicat : eamus ad circum. Illico omnia cœmeteria ac sepulturas imaginando perlustrans, putrescentium virus saniemque cadaverum, scatentes quoque vermes et fetentium jus carnium curioso rimatur intuitu; cumque considerat quia olim carnes illæ, in sua viriditate florentes, his subjacuere molestiis, corpus etiam suum paulo post futurum esse, non ambigit quod illas esse jam cernit. Compendium dat luxuriæ, qui præbet oculum corruptelæ; nec est libidini diversorium, in qua versatur mente sepulcrum. O quoties ille frater candentem cultrum et vomerem, quasi cauterium quoddam, genitalibus impressit ita ut crepitante quodammodo præfixæ carnis incendio, ad nares usque fumus per energiam exhalare videretur.

Cum ergo necessitatis aliquando casus exigerit, ut tuum feminæ colloquium negare non possis, limis semper oculis, et velut aliorsus intentus, absentem tui præsentiam exhibe, longinquus alloquere, confabulator absiste, terræque defixis obtutibus, ut neque pallentem, neque rubentem ejus faciem possis judicare. Beatus aliquando Romualdus rediens a Sibyllæ comitissæ colloquio, comitanti fertur callide dixisse discipulo : Quam elegantis et venusti vultus femina, nisi, proh dolor! unius oculi dispendio laboraret! Cui discipulus : Absit, magister, inquit, sicut decora certa facies, ita quoque oculi, prout sagaciter deprehendi, nihilominus incolumes vigent. Quem magister acerrima protinus animadversione corripiens : Et quis te, inquit, in faciem feminarum respicere docuit? Tunc ille circumventum se esse respiciens, pœnitentia ductus erubuit......, CXLV, 722, 723, 724.

PETRUS BLESENSIS. — Laudatur virginitas, CCVII, 114. Beati mundo corde, CCVI, 700. De lucta carnis et spiritus, CCVII, 1127.

PETRUS CANTOR. — De suggestione carnalis affectu, CCV, 209. De fornicatione et adulterio, *ibid.*, 332.

PETRUS CELLENS. — Carnotens. episcop. — De gradibus castitatis, CCII, 656.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — De fornicatione, CXLV, 172. De castitate et mediis eam tenendi, *ibid.*, 710. De cura castitatis tuendæ, *ibid.*, 721. Feminarum aspectus est fugiendus, *ibid.*, 769. Non mœchaberis, *ibid.*, 1018.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episc. — Tertium mandatum est : Non mœchaberis, » id est, ne cuilibet miscearis, excepto fœdere matrimonii; a parte enim totum intelligitur. Nomine ergo mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi, CXCII, 832.

De fornicatione, CXCI, 1585. Quid per concupiscentiam intelligitur, CXCII, 1060. Non mœchaberis, CXCII, 838.

PETRUS, Pictaviens. — De virginitate, CCXI, 1095.

PHILIPPUS DE HARVENG., abb. — De continentia, CCIII, 727.

PROSPER (S.), Aquitan. episc. — De cupiditate carnis vincenda, LI, 430, 445.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De adultero, CVIII, 928. Vir castus a potestate mulieris fugiat, CIX, 819. De castitate, CX, 87. De continentia, CX, 92. Non mœchaberis, CX, 329. Fornicatio est idololatria, CX, 395. De fornicatione fugienda, CX, 419.

RADULPHUS Ardens. — De virginitate, CLV, 1526.

RATHERIUS, Veronens. episc. — De virginibus, CXXXVI, 202. Abstinendum a carnalibus desideriis CXXXVI, 690.

RICHARDUS a S. Victore. — De munditia, CXCVI, 442. De concupiscentia mali, CXCVI, 1039.

RODULFUS, Bituricens. episc. — De adulterio et fornicatione, CXIX, 723. De pollutionibus nocturnis, CXIX, 725.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — « Non mœchaberis. » Præceptum hoc olim laxius fecerat permissio legis; nunc autem fortius et arctius stringit severitas Evangelii. Moyses enim mandavit dari libellum repudii. Christus autem .... Itaque præceptum est non mœchari; consilium autem supra hoc præceptum conjugio penitus abstinere....., CLXVII, 1726, 1727 De læsione virginitatis liber CLXX, 545.

SMARAGDUS, abb. — De continentia, CII, 623. Quid sit impetus carnis, CII, 683.

SULPICIUS SEVERUS, presbyt. — De virginitate, XX, 227.

TAIO Cæsaraugustan. episc. — Malum luxuriæ aut co-

gitatione perpetretur aut opere. Callidus namque adversarius noster, cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitationis molitur. Serpenti a Domino dicitur : « Pectore et ventre reptes. » Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita usque ad expletionem operis luxuriam exercet; serpens autem repit pectore, quando eos quos in opere luxuriæ non valet, in cogitatione polluit. Quisquis luxuriam perpetrat actione, huic serpens repit ex ventre; quisquis autem perpetrandam versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Ardentem quasi Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare. Quisquis mundi hujus successibus elevatus, lenociuante cordis lætitia tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, et in arce se castitatis servet (Moral. xxx, 10), LXXX, 945.

Sciendum nobis magnopere est aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud, cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur. Plerumque autem cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat Paulus prædicator egregius ait : « Tentatio vos non apprehendat nisi humana. » Humana quippe tentatio est qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes, quia ut nonnunquam et illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Dæmoniaca est et non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Idem Paulus ait : « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. » Peccatum quippe in mortali corpore, non esse, sed regnare prohibuit, quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest humano generi de peccato tentari peccatum est, quo, quia quandiu vivimus perfecte omnimodo non caremus; sancta prædicatio, quoniam hoc expellere non potuit, ei de nostro cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem, si ingreditur, non dominetur. In Genesi scriptum est : « Pluit Dominus super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem. » Quid in sulphure nisi fetor carnis, et quid per ignem, nisi ardor desiderii carnalis exprimitur? Cum ergo habitantium Sodomis vel Gomorrhæ carnis scelera punire Dominus decrevisset, in ipsa qualitate ultionis notavit maculam criminis; sulphur quippe fetorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad perversa desideria ex carnis fetore arserant, dignum fuit ut simul sulphure et igne perirent, quatenus ex justa pœna discerent ex injusto desiderio quid fecissent, LXXX, 946, 947. De virginibus et continentibus, *ibid.*, 858. De concupiscentia oculorum, *ibid.*, 939. De luxuria, *ibid.*, 945.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyt. — Mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundum opus criminis quanti æstimanda sit sceleris prima lex Dei præsto est; siquidem post interdictam alienorum deorum superstitionem, ipsorumque idolorum fabricationem; post commendatam Sabbati venerationem; post imperatam in parentes secundam a Deo religionem, nullum aliud in talibus titulis firmandis muniendisque substruxit præceptum, quam : « Non mœchaberis, »...... quale delictum jam intellige, cujus cohibitionem post idololatriam ordinavit. Nihil secundum longinquat a primo; nihil tam proximum primo, quam secundum; quod fit ex primo aliud, quodammodo primum est. Itaque mœchia affinis idololatriæ; nam et idololatria mœchiæ nomine et fornicationis sæpe populo exprobrata, etiam sorte conjungetur illi, sicut et serie; etiam damnatione cohærebit illi sicut et dispositione. Eo amplius præmittens, « Non mœchaberis, » adjungit, « Non occides; » oneravit utique mœchiam, quam homicidio anteponit.

In prima itaque fronte sanctissimæ legis, in primis titulis cœlestis edicti, principalium utique delictorum proscriptione signata, de loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cujusque dignoscas. Est et mali dignitas, quod in summo aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quamdam atque suggestum aspicio mœchiæ, hinc ducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidii insequentis. Inter duos apices facinorum eminentissimos sine dubio digna consedit, et per medium eorum, quasi vacantem locum pari criminis auctoritate, complevit. Quis eam lateribus talibus inclusam, talibus costis circumfultam a cohærentium corpore divellet de vicinorum criminum nexu, de propinquorum scelerum complexu. Idololatria et homicidium conclamant : mœchia noster hic cuneus est, nostra compago...... Concorporavit nos Scriptura divina...... Ego quidem idololatriæ sæpissime mœchiæ occasionem subministro. Sciunt luci mei et mei montes, et vivæ aquæ, ipsæque in urbibus templa, quantum evertendæ pudicitiæ procuremus. Ego quoque homicidium nonnunquam mœchiæ elaboro. Ut tragœdias omittam, sciunt hodie venenarii, sciunt magi, quot pellicatus ulciscar, quot rivalitates defendam, quot custodes, quot delatores, quot conscios auferam. Sciunt etiam obstetrices, quot adulteri conceptus trucidentur. Etiam apud Christianos, non est mœchia sine nobis; ibidem sunt idololatriæ, ubi immundi spiritus res est; ibidem est et homicidium, ubi homo, cum inquinatur, occiditur. Igitur, aut nec illis...... Idololatram quidem et homicidam semel damnas, mœchum vero de medio excipis idololatriæ successorem, homicidæ antecessorem, utriusque collegam?...... II, 987-989. De spectaculis, I, 627 De cultu feminarum, *ibid.*, 1305. De virginibus velandis, II, 887. De exhortatione castitatis, *ibid.*, 915. De pudicitia, *ibid.*, 979. De Sodoma, *ibid.*, 1101.

VICTOR (S.), Capuanus episcop.—De adulterio concupiscentiæ, LXVIII, 269.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. — De adulterio concupiscentiæ, CLXXXVI, 129.

ZENO (S.), Veron. episcop. — De pudicitia, XI, 288. De continentia, *ibid.*, 301. (Ad complementum hujus præcepti, *Vid.* Judicem, CLI.)

SECTIO SECUNDA.

Septimum præceptum.

« Non furtum facies. »

ALCUINUS, abb. De fraude cavenda, CI, 627.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Inhumanitas et scelus feneratoris, XIV, 762. Usura lege divina prohibetur, XIV, 777. Quodve fenerandi genus Tobias nos doceat, XIV, 794. De fraude, XVII, 1070.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — De furto, XXXII, 678. De restitutione facienda, XXXIII, 707, 890. Non furtum facies, XXXIV, 707, 890. De pœna furti, XXXIV, 764. Non fenerandum, XXXVI, 386. Non furaberis, XXXVIII, 70, 71. De decem chordis, XLVI, 952.

BEDA Venerabilis. — « Non furtum facies. » Quod est vitium rapacitatis, XCIII, 375.

BRUNO (S.), Astens. abb. — De furto, CLXIV, 290. De usura, CLXIV, 295.

CASSIODORUS, Vivariens. abb. — Contra pervasores bonorum alienorum, LXIX, 783.

CUMMIANUS (S.), abb. — De furto, LXXXVII, 987. De usura, LXXXVII, 991.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc. — Non fenerandum, IV, 759.

HERVÆUS, Rhemens. archiepisc.—De rapinis, CXXXIII, 694.

HILARIUS (S.), Pictaviens. archiepisc. — De usura iniquitate, IX, 307.

HUGO DE S. VICTORE. — Quartum præceptum est : « Non furtum facies. » Sub furto comprehenditur sacrilegium; quod est auferre vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro. Sacrum appellatur quidquid mancipatur cultui divino, sive sit templum, sive res templi. Rapina etiam sub furto comprehenditur qui enim furtum prohibuit, rapinam non permisit. De qua inquit S. Augustinus : « Quandiu res propter quam peccatum est non redditur, non agitur pœnitentia sed fingitur. » Sub rapina usura comprehenditur. Hieronymus : « Usuras quærere, aut fraudare aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo et accipe quod dedisti, et nihil superfluum quæras » Augustinus : « Usura est plus accipere quam dare. » Quod filii Israel Ægyptiis fecerunt non fuit furtum, quia ex familiari mandato hoc fecerunt. Si enim ille qui legem edit aliter præcipit, non transgreditur legem qui ei obedit, CLXXVI, 122, 356.

INNOCENTIUS III, pap. — De crimine usurarum, CCXVI, 1237. De restitutione, CCXVI, 1258.

IVO (S.), Carnotens. episcop. — Est in antiquis Ecclesiæ statutis decretum ut qui aliena invadit non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in Evangelio scriptum est : « Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum; et in legibus sæculi cautum habetur : Qui rem subripit alienam illi cujus res direpta est, in undecuplum quæ sublata sunt, restituat......» CLXI, 803.

« Dixit Dominus ad Moysem : Petat vir a proximo, et mulier a proxima vasa aurea, et argentea, et vestem. » Non hinc quisquam sumendum exemplum putare debet ad exspoliandum modo isto proximum; hoc enim Deus jussit, qui noverat quid quemque pati oporteret, nec Israelitæ furtum fecerunt, sed Deo jubente ministerium

præbuerunt, quemadmodum cum minister judicis occidit eum quem judex jussit occidi, profecto si id sponte faciat, homicida est, etiamsi eum occidat quem scit a judice debuisse occidi, « LXI, 803.

Pœnale est occulte auferre, multo majoris pœnæ est visibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, sive occulte, sive palam habet præceptum suum. Furti enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ; non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit, sed utique sub furti nomine in lege Veteris Testamenti et rapinam intelligi voluit. A parte enim totum significavit, quidquid illicite rerum proximi aufertur, *ibid.*

Si res aliena propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum nisi restituatur ablatum, sed (ut dixi) cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo, nec aliud habet unde restituat. Huic certe non possumus dicere : Redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus et negare. Ubi quidem si aliquos sustinet cruciatus repente dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas. Quia etsi non est unde luat (reddat) ablatam pecuniam, tamen dum eam per molestias corporales reddere compellitur, peccati quo male ablata est pœnas luit. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, non ad hoc ut minime restituantur aliena, sed ne frustra homo in hominem sæviat, CLXI, 803, 804.

De his adhuc multa exstant, CLXI, 804-808.

LEO MAGNUS (S.), papa.—De feneratione, LIV, 180, 610; LVI, 398. De usura, LIV, 610.

LEO IX (S.), papa. — De furto, CXLIII, 571. De cupiditate, CXLIII, 569.

LUCULENTIUS. — Non concupisces rem proximi tui, LXXII, 824.

MARTINUS (S.), Legionens. canonic. regular.— Septimum mandatum est, « Non furtum facies, » quod est vitium rapacitatis, CCVIII, 783.

PETRUS CANTOR. — Contra feneratores, CCV, 156.

PETRUS COMESTOR — « Non furtum facies, » nec etiam rapies aliena, CXCVIII, 1168.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — Non furaberis, CXLV, 1019.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop.—Quartum præceptum est : Non furtum facies, » ubi sacrilegium et rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permiserit qui furtum prohibuit; sed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam usurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando scilicet vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro aufertur. Sacrum vero dicitur, quidquid mancipatum est cultui divino, ut ecclesia vel res ecclesiæ. Hinc etiam usura prohibetur, quæ sub rapina continetur. Unde Hieronymus : « Usuras quærere vel fraudare, aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo, et accipe quod dedisti, et nihil superfluum quæras, quia superabundantia usura computatur. « Est enim usura, ut ait S. Augustinus, cum quis plus exigit, in injuria vel qualibet re, quam acceperit. » Item Hieronymus : « Putant aliqui usuram tantum esse in pecunia, sed intelligant usuram vocari superabundantiam, scilicet quidquid est si ab eo quod dederit plus est; ut si in hieme demus decem modios et in messe quindecim recipiamus. Si vero quæritur de filiis Israel, qui Domino jubente ab Ægyptiis mutuaverunt vasa aurea et argentea et vestes pretiosas, et asportaverunt, utrum furtum commiserint, dicimus eos qui ut parerent, Deo jubente, illud fecerunt, non fecisse furtum, nec omnino peccasse. » Unde Augustinus : « Israelitæ non furtum fecerunt, sed Deo jubente ministerium præbuerunt. Hoc enim Deus jussit qui legem dedit. Sicut minister judicis sine peccato occidit quem lex præcipit occidi; sed si id sponte facit, homicida est, etiamsi eum occidat quem scit a judice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Ægyptios deceperunt, magis permissi sunt hoc facere illis qui jure talia passi sunt, quam jussi. . CXCII, 833.

RABANUS MAURUS, abb. — De usuris non accipiendis, CVIII, 513, 934. De fenore, CIX, 973. Contra fraudem, CX, 117

RODULFUS, Bituricens. episcop. — De usuris et fenore, CXIX, 720. De furto et rapina, CXIX, 721.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. « Non furtum facies. » Secundum hoc præceptum Apostolus cum dixisset : « Qui furabatur, jam non furetur, » statim consilium, subjunxit, « magis, inquit, laboret manibus suis operando quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. » Verumtamen consilium hoc parum distat a fortitudine præcepti. Cum enim dicit : « Laboret operando manibus suis quod bonus est, » subaudiri vult, si manducare velit. Nam et alibi dicit : « Qui non vult operari, nec manducet. » Item dicendo, tribuat necessitatem patienti, subaudiri vult, si velit et sibi in necessitatibus subveniri ...., CLXVII, 1727.

STEPHANUS DE MURETO (S.), Grandimontens. abb. — De usura, CCIV, 1111.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyt. — De usura, II, 398.

Præceptum octavum.

« Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. »

ADALGERUS, S. Benedicti monac. — De continentia linguæ, CXXXIV, 922.

ALANUS DE INSULIS. — Qui vult mendacii vitare perniciem his se informet sententiis; legitur in Evangelio : « Non falsum testimonium dices; » et Paulus ait : « Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. » Salomon autem ait : « Qui mentitur, testis est fraudulentus. ... » Isidorus ait : « Omne quod a veritate discordat, iniquitas est. O homo, quantum a summa veritate discordes, dum figmentis mendaciorum operam præstas! Quomodo putas te venturum ad verum, si es in verbis dissentiens a vero, nescio qua conscientia ea lingua quis rogat Deum qua eructavit mendacium. Nullum est peccatum quo ita cauteriatur conscientia ac mendacii nota. Cum omne peccatum mortale hominem alienet a vero, nullum malum magis quam mendacium quod derogat veritatis naturæ Hoc est quod falsa testimonia commentatus, fabricat adulationes, invenit fraudes, consummat detractiones. Per hoc vitium corde et ore quis loquitur, et in semetipso diversificatur. Negat ore quod tenet in corde. Per hoc vitium, cor contradicit cordi, os obviat cordi. Hoc vitium hæresim parit; schismata facit, generat suspiciones, inauditos concinnat rumores, colorat probra, palliat denudanda, denudat velanda. Hoc assistit perjuriis, assidet actionibus inhonestis, contra omnes res lege naturali ad utilitatem proximorum tendit, cum ipsam etiam veritatem oppugnat. Hoc tantæ malitiæ rubiginem in se continet, quod ea nulla ratione excusari possit. Non hanc solvit a reatu in obstetricibus naturalis pietas : non in Gabaonitis rationabilis timiditas, non in Petro error mentis, non in Anania providentia necessitatis.

Nullum est peccatum quod ita aspirat ad dolum, tendit ad fraudem, spectat ad deceptionem, anhelat ad proditionem, sicut mendacii vitium, falsitatis flagitium. O Filii hominum, usquequo gravi corde..... nimis vultis sectari nostræ naturæ vanitatem, qui et in verbo commutatis veritatem. Sed si modo in mendacio fuerit culpa, in veritate, in futuro non deerit pœna; et qui nunc fuerit per mendacium falsus, in futuro erit in gehenna verus. Scis quoniam imitaris per mendacium patrem mendacii diabolum, qui in veritate non stetit, sed per superbiæ vanitatem decidit. Hujus filii sunt, qui recedunt a vero. Hujus sunt complices qui indulgent falsis. O homo, si in tuo mendacio est falsitas, in culpa erit veritas, CCX, 164-166. Contra verbositatem, CCX, 162. Contra detractiones, CCX, 166. Contra mendacium, CCX, 164.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Linguæ custodiam esse ponendam, XIV, 1040. De mendacio fugiendo, XVII, 666. De detractione fugienda, XVII, 1062. Quomodo loquitur veritas, XVII, 1070. De multiloquio, XVII, 1071.

ANSELMUS (S.), Cantuariens. archiepisc. — De mendacio, CLIX, 680. De detractione, CLIX, 685.

ANSELMUS (S.), Laudunens. canonic. — Nolite judicare, CLXII, 1313.

ATHANASIUS (S.), presbyt. — Ori custodiam esse ponendam, XVIII, 83.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Videndum quid sit mendacium. Verum hic difficillima et latebrosissima gignitur quæstio : Utrum ad officium hominis justi pertineat aliquando mentiri. Nonnulli enim eo usque progrediuntur, ut et pejerare, et de rebus ad Dei cultum pertinentibus, ac de ipsa Dei natura falsum aliquid dicere, nonnunquam bonum piumque opus esse contendant. Mihi autem videtur peccatum quidem esse omne mendacium, sed multum interesse quo animo et quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat ille qui consulendi, quomodo ille qui nocendi voluntate mentitur; aut vero tantum nocet qui viatorem mentiendo in diversum iter mittit, quantum hic qui viam vitæ mendacio fallente depravat. Nemo sane mentiens judicandus est, qui dicit falsum quod putat verum, quoniam quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii, sed aliquando temeritatis, arguendus est, qui

falsa incautius credita pro veris habet. Potiusque e contrario quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animum ejus attinet, quia non quod sentit hoc dicit, non verum dicit, quamvis verum inveniatur esse quod dicit; nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur, XL, 240.

Non enim omnis qui falsum dicit mentitur, si credit aut opinatur verum esse quod dicit. Inter credere autem atque opinari hoc distat, quod aliquando ille qui credit, sentit se ignorare quod credit, quamvis de re quam se ignorare novit omnino non dubitet, si eam fortissime credit; qui autem opinatur putat se scire quod nescit. Quisquis enim hoc enuntiat quod vel creditum animo, vel opinatum tenet, etiamsi falsum sit non mentitur. Hoc enim debet enuntiationis suæ fidei, ut illud per eam proferat quod animo tenet, et sic habet ut profert. Nec ideo tamen sine vitio est, quamvis non mentiatur, si aut non credenda credit, aut quod ignorat nosse se putat, etiamsi verum sit; incognitum enim habet quo cognito. Quapropter ille mentitur qui aliud habet in animo, et aliud verbis vel quibuslibet enuntiationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio, una rei ejus quam veram esse vel scit vel putat, et non profert; altera ejus rei quam pro ista profert, sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit ut falsum possit dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit; et ut possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse et pro vero enuntiat, quamvis revera ita sit ut enuntiat. Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate mentiens aut non mentiens judicandus est..... Culpa vero mentientis est, in enuntiando animo suo fallendi cupiditas, sive fallat cum ei creditur falsum enuntianti; sive non fallat, vel cum ei non creditur, vel cum verum enuntiat voluntate fallendi, quod non putat verum....., XL, 188, 189.

Estne vero aliquando utile falsum aliquid enuntiare cum voluntate fallendi? Qui hoc sentiunt adhibent testimonia sententiæ suæ, commemorantes Saram cum risisset, angelis negare quod riserit; Jacob a patre interrogatum, respondisse quod ipse esset Esau major filius ejus; Ægyptias quoque obstetrices, ne infantes Hebræi nascentes interficerentur, etiam Deo approbante et mentitas remunerante; et multa ejusdem exempla eligentes, eorum hominum mendacia commemorant, quos culpare non audeas, atque ita fatearis aliquando esse posse non solum reprehensione non dignum, sed etiam dignum laude mendacium.....

Contra illi, quibus placet nunquam mentiendum, multo fortius agunt, utentes primo auctoritate divina, quoniam in ipso Decalogo scriptum est : « Falsum testimonium non dices; » quo genere complectitur omne mendacium; quisquis enim aliquid enuntiat, testimonium perhibet animo suo. Item : « Os quod mentitur occidit animam, etc..... » Nec illis quæ de veteribus Libris exempla mendaciorum prolata sunt, terreri se dicunt, ubi quidquid gestum est, figurate accipi potest, quamvis revera contigerit; quidquid autem figurate fit aut dicitur, non est mendacium. Omnis enim enuntiatio, ad id quod enuntiat referenda est. Omne autem figurate aut factum aut dictum hoc enuntiat quod significat eis quibus intelligendum prolatum est. Unde credendum est illos homines qui propheticis temporibus digni auctoritate fuisse commemorantur, omnia quæ scripta sunt de illis, prophetice gessisse atque dixisse; nec minus prophetice eis accidisse, quæcunque sic acciderunt, ut eodem prophetico spiritu memoriæ litterisque mandata judicarentur.

De obstetricibus autem, quia non eas possunt prophetico spiritu significandi futuri veri gratia, aliud pro alio renuntiasse Pharaoni, etiamsi aliquid ipsis nescientibus, quod per eas actum est significavit, pro gradu suo dicunt approbatas et remuneratas a Deo....., XL, 491, 492.

Et ideo de libris Novi Testamenti, exceptis significationibus Domini, si vitam moresque sanctorum ac facta ac dicta consideres, nihil tale proferri potest, quod ad imitationem provocet mentiendi, XL, 492, 510, 543. Cum, ex sacra Scriptura, mentiendo vita æterna amittatur, nunquam pro cujusquam temporali vita mentiendum..., XL, 495-500. Variis mendacii generibus sine ulla dubitatione damnatis, sequitur genus aliud, tanquam gradatim ad meliora surgentibus, quod benevolis et bonis vulgo tribui solet, cum ille qui mentitur, non solum alteri non obest, sed etiam prodest alicui. De isto genere est tota contentio, utrumne sibi obsit, qui sic prodest alteri, ut faciat contra veritatem, aut si veritas illa sola dicenda est, quæ ipsas mentes intimo atque incommutabili lumine illustrat; facit certe contra aliquod verum, quia, etsi falluntur corporis sensus, contra verum tamen facit qui dicit aliquid ita esse, vel non ita, quod ei nec mens, nec sensus, nec opinatio sua fidesve renuntiat. Utrum ergo non sibi obsit, qui hoc modo alteri prodest; an illa compensatione non obsit sibi, qua prodest alteri, magna quæstio est. Si ita est, consequenter etiam sibi prodesse debet per mendacium quod nulli obest. Sed ea connexa sunt, et istis concessis necessario trahuntur quæ multum conturbant. Si enim quæratur quid obsit homini copiis superfluis redundanti, si de innumeris millibus frumentorum amittat unum modium, qui tamen modius possit ad necessarium victum prodesse furanti, consequens erit ut et furtum sine reprehensione fieri possit, et falsum testimonium sine peccato dici. Quod hoc perversius dici potest?,.... XL, 501, 510, 546, 547.

Discutiuntur loca Evangelii quæ videntur patrocinari mendacio; item loca Actuum apostolorum et Epistolarum apostoli B. Pauli... XC, 536-540.

Scriptum est etiam : « Ego autem dico vobis, non jurare omnino. » Juravit autem ipse Apostolus in Epistolis suis.. Et sic ostendit quomodo hæc verba sint accipienda; ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenisse jurasse ni scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem...; illud quod positum est « omnino, » ad hoc est positum, ut quantum in te est, non affectes, non ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum..., XL, 507-509.

Et de falso testimonio, quod in decem præceptis legis positum est, nullo modo quidem contendi potest dilectionem veritatis in corde servandam, et proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium. Cum enim Deo tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est; cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum proferendum est, quia homo non est cordis inspector. Sed plane de ipso testimonio non absurdo quæritur apud quem quisque testis est. Non enim apud quoscunque loquimur testes sumus; sed apud eos quibus expedit et debetur per nos cognoscere aut credere veritatem, sicut est judex, ne in judicando erret; aut qui docetur doctrinæ religionis, ne erret in fide, aut ipsa doctoris auctoritate dubius fluctuet. Cum autem ille te interrogat, aut vult ex te aliquid nosse qui eam rem quærit quæ ad eum non pertineat, aut ei nosse non expedit, non testem sed proditorem requirit. Itaque si ei mentiaris, a falso fortasse testimonio alienus eris, sed a mendacio profecto non eris, CL, 511-513.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — In eo quod dictum est : « Falsum testimonium non dices adversus proximum tuum, » quæri solet utrum prohibitum sit hoc præceptum adversus eos qui dicunt tunc esse mentiendum quando id mendacium prodest alicui, et nihil obest ei cui mentiris. Tale quippe non est adversus proximum tuum ut ideo videatur hoc addidisse Scripturæ quæ posset breviter dicere, « Falsum testimonium non dices, sicut dixit, « Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis. » Sed hinc magna quæstio est, nec a festinantibus commode explicari potest, quomodo accipiendum sit, « Perdes omnes qui loquuntur mendacium » et « Nolle mentiri omne mendacium » et cætera hujusmodi, XXXIV, 622, 623.

Veri et falsi natura, XXXII, 898. Quid sit error, XXXII, 911. De judiciis temerariis, XXXIII, 270. De mendacio officioso XXXIII, 778. Non mentiendum est, XXXIV, 622, 890, 954. Nolite judicare personaliter, XXXV, 1635. De pœna mendacii, XXXVI, 85. Contine linguam a malo, XXXVI, 318. De malitia oris, XXXVI, 581. Lingua dolosa, XXXVII, 1600, 1812; XL, 1287. Quid dolus? XXXVIII, 45. Falsum testimonium non dices, XXXVIII, 75, 77. Bonæ conversationis cura, XXXVIII, 505. Deus linguæ domitor, XXXVIII, 575. De mendacio, XXXVIII, 502. Lingua cohibenda, XXXVIII, 635; XL, 1062. Mentiri et falli, XXXVIII, 738. De judicio temerario, XXXIX, 1873. De mendacio, XL, 240, 487, 1100; XLV, 1880. De detractione, XL, 1056, 1277. Usus linguæ tam necessarius quam periculosus, XLVI, 898. Falsum testimonium non dices, XLVI, 952.

BEDA Venerabilis. — « Non falsum testimonium dices, » quod est crimen mendacii et falsitatis, XCIII, 573.

BENEDICTUS (S.), Anianens. abb. — De verbis otiosis, CII, 513. Quid est detractio, CIII, 513, 653.

BERNARDUS (S.), Claræval. abb. — De custodia linguæ. CLXXXIII, 583.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Nolite judicare, CLXV, 125.

CASSIANUS (S.), presbyter. — De mendacio, XLIX, 1062.

CHROMATIUS (S.), Aquileiens. episc.— Fac ori tuo seras, XX, 345.

COLUMBANUS (S.), abb. — De discretione, LXXX, 215.

CUMMIANUS (S.), abb. — De perjurio et mendacio. LXXXVII, 998.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc., et martyr. — Quod non sit mentiendum, IV, 777.

DEFENSOR, Locociagens. monach. — De lingua, LXXXVIII, 636. De mendacio, LXXXVIII, 668. De detractione, LXXXVIII, 671.

EUGYPPIUS, African. abb. — De mendacii generibus, LXII, 849. De judicio temerario, LXII, 1038.

FULGENTIUS (S.), Ruspens. episc. — Firmissime tene, et nullatenus dubites omnem creaturam Dei bonam esse, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: et Dei servos qui a carnibus aut vino abstinent., non tanquam immunda quæ a Deo facta sunt respuere, sed a fortiori cibo et potu, pro sola castigatione corporis abstinere, LXV, 704. De linguæ molestia, LXV, 949.

GERHOHUS, præposit. — De mendacio, CXCIII, 69...

GILLEBERTUS DE HOILANDIA, abb. Cisterc. — De damnis detractionis, CLXXXIV, 532. Monita de vitandis mendacio et vaniloquio, CLXXXIV, 533.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — Non temere judicandum, LXXV, 553. De dolo, LXXV, 586. De multiloquio, LXXV, 800. De detractoribus, LXXV, 1070. De mendacio, LXXVI, 40. Tacere sæpe est sapere, LXXVI, 258. De verbo otioso, LXXVI, 634.

HELINANDUS, monach. — De mendacio, CCXII, 599.

HERVÆUS, Rhemens. archiepisc. — De mendacibus, CXXXII, 706.

HIERONYMUS (S.), Stridonens. presbyter. — Recedendum est a calomnia, XXIV, 526. De verbo otioso, XXVI, 82. Omnis sermo malus de ore tuo non procedat, XXVI, 513. Non decipiendum inanibus verbis procacium, XXVI, 522. Qui loquitur veritatem in corde suo, XXVI, 834. Pone custodiam ori tuo, XXVI, 1255. De detractione vitanda, XXX, 369. De refrenatione linguæ, XXX, 411.

HILARIUS (S.), Pictaviens. episc. — De mendacio officioso, IX, 504. Calumnia, quid? IX, 618. Linguæ lapsus et remedia, IX, 826.

HILDEBERTUS, Cenomanens. episc. — De lingua, CLXXI, 516.

HUGO DE S. VICTORE. — Octavum præceptum est: « Non falsum testimonium dices. » hic prohibetur perjurium; sed quia omne perjurium est mendacium, dicendum est quid sit mendacium, et quod mendacium sit perjurium. Augustinus: Mentiri est contra hoc quod animo sentitur loqui. Opponitur de Jacob qui patri dixit: « Ego sum Esau, » matre consulente quod ipse contra conscientiam dicebat; vere enim sciebat se non esse Esau. Augustinus tamen inquit: Jacob quod matre fecit auctore ut patrem fallere videretur, non est mendacium, sed mysterium. Item opponitur de Joseph qui fratribus suis dixit: « Per salutem Pharaonis exploratores estis. » et dixit se augurari in scypho; quod tamen verum non fuit. Dicunt quidam quod mendacium fuit, sed non tale mendacium quod peccatum sit. Dicunt enim quod non omne mendacium peccatum sit, sed illud solum quod dicitur intentione fallendi. Intentio autem Jacob erat matri obedire. Similiter Joseph non intendebat fallere; sed non tam cito volebat se manifestare. Sed hoc non videtur velle Augustinus, dicens quod nec pro vita alicujus mentiendum sit. Melius itaque videtur esse ut eos non esse mentitos dicamus, sed familiari mandato hoc dixisse, sicut et Hebræi a furto excusantur, familiari mandato. Cum enim mater Jacob per Spiritum sanctum hoc ei præciperet, matri obediendo Spiritui sancto obtemperabat..... Augustinus: Nemo sane mentiri judicandus est qui dicit falsum quod putat esse verum; quia quantum est in ipso non fallit, sed ipse fallitur. Ille potius e contrario mentitur qui dicit verum quod putat falsum; mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi; cum causa humilitatis mentiris, si antequam mentireris peccator non eras, mendacio reus efficeris. Si enim peccatorem te dicis et ita non credis, veritas in te non est. Celare licet veritatem, ut non prodat eum qui quæritur ad occidendum; sed negare non debet veritatem. Opponitur contra illud: Si bona est intentio, bona est operatio; et qui negat se vidisse eum, cum tamen viderit, bona intentione facit ut liberet eum a morte. Ad quod respondetur quod non debet dici bona intentio illa quæ non est secundum scientiam, licet sit pia. Hoc enim debet habere bona intentio et ut sit pia et ut sit recta, quia non est virtus misericordia sine justitia. Opponitur de obstetricibus et de Raab quo pro tali mendacio remuneratæ sunt. Sed, sicut dicit S. Augustinus, non pro mendacio sunt remuneratæ, sed pro pietate. Duo enim in hujusmodi mendaciis attenduntur: affectus pietatis quo hæc dicuntur, et ipsum mendacium; affectus remuneretur, non mendacium. Jocosa mendacia et ironiæ mendacia non sunt.

Nunc videndum est quid sit perjurium. Perjurium est mendacium juramento confirmatum. Si aliquem alteri facturum se aliquid mali contigerit, melius est frangere juramentum quam implere. Debet autem pœnitere quia temere juravit. Isidorus: Non est conservandum sacramentum quo malum incaute promittitur. Velut si quispiam adulteræ perpetuum cum ea permanendi fidem polliceatur; tolerabilius est enim non implere sacramentum quam permanere in stupro. Beda: Denique juravit per Dominum David interficere Nabal virum stultum; sed ad primam intercessionem Abigail feminæ prudentis minas remisit, ensem in vaginam revocavit, neque aliquid culpæ perjurio tali se contraxisse doluit. Item dicit Isidorus: Qui arte verborum jurat, Deus qui inspectator est cogitationum sic aspicit ut cui juratur intelligit. Quod sic exponendum est, arte verborum, id est qui ad fraudandum alium jurat. Deus autem tunc vere sic aspicit, ut ille qui injuste decipitur intelligit, hoc est, si autem aliquid pro vitando periculo, non ut proximum lædat, sed ut se vel alium a necessitate liberet, veritatem dixerit, et tamen per hanc veritatem aliud occultaverit quod revelatum periculo foret, non peccat, sicut Abraham de Sara, soror mea est, » non est mentitus, cum illa esset soror, id est, cognata, etsi illud jurasset non peccasset, CLXXVI, 121-124.

HUGO DE S. VICTORE, canonic. regul. — De mendacio, CLXXVI, 122. De lingua, CLXXVI, 945.

ISIDORUS MERCATOR. — Detractio vitanda est, CXXX, 99.

IVO, Carnotens. episc.—Descriptio mendacii, CLXI, 795.

JOANNES Saresb, episc. Carnot. — De detractoribus, CXCIX, 701.

JONAS, Aurelianens. episcop.— Inter decem præcepta quæ Dominus in monte Sina per famulum suum Moysen Israelitico populo dedit, falsum testimonium specialiter prohibuit. « Non falsum testimonium dices. » Justus itaque Dominus justitiam diligendam monuit, et falsitatem promendam inhibuit. Attende quis, quale edictum mortalibus servandum proposuerit, Rex scilicet regum, et Dominus dominantium omniumque creator, inter flammas ignium et fulgura micantia, fragorem quoque tonitruorum et clangorem buccinæ, hanc legem terribiliter promulgavit qua malum vetatur et bonum jubetur, quæ etiam veritas sectanda et falsitas cavenda censetur; et quod valde tremendum et expavescendum est, contemnitur, quoniam in tantum transgressio hujus Dominici præcepti in usum quibusdam devenit, ut pene illud, utpote legem frequententet et cum illud proferunt, aut nihil aut pene nihil se delinquere credant, nisi id quod falso protulerint, verum esse jurejurando affirment. Hi certe vana spe semetipsos decipiunt....... Falsi testes diligentissime perscrutari in Deuteronomio jubentur... Testis falsidicus, ait S. Isidorus, tribus personis est obnoxius. Primum Deo, quem jurejurando contemnit; secundo judici, quem mentiendo fallit; postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Testibus falsis convictis tarde mendacii falsitas reperitur; quod si separati fuerint, examine judicantis cito manifestatur, CVI, 225-227.

Primum est, inquit S. Augustinus in lib. contra mendacium, c. 14, capitale mendacium longe fugiendum quod fit in doctrina religionis; ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum ut aliquem lædat injuste, quod tale est, ut et nulli prosit, et obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, sola mentiendi faciendique libidine; quod verum est mendacium. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de suavi eloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis, sequitur sextum genus, quod et nulli obest et prodest alicui, velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam, sciens ubi sit nescire se mentiatur. Septimum, quod et nulli obest, et prodest alicui, velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur, non solum justum atque innocentem, sed et reum, quia Christianæ disciplinæ est, ut neque de cujusdam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur..... Non ergo mentiendum quærenti ubi sit, qui se fidei cujuspiam commiserit, sed potius respondendum. « Nec prodam, nec mentiar..... Octavum est genus mendacii quod et nulli obest, et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali quemquam tueatur. Non igitur est mentiendum in doctrina pietatis. Magnum enim scelus est, et primum genus detestabilis mendacii. Non mentiendum secundo

genere, quia nulli est facienda injuria. Non est mentiendum tertio genere, quia nulli cum alterius injuria est consulendum. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per semetipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia nec ipsa veritas fine placendi hominibus enuntianda est; quanto magis mendacium, quod per semetipsum, quia mendacium est, turpe est! Non est mentiendum sexto genere; neque enim recte etiam testimonii veritas, pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur. Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est, opitulante mendacio; nemo enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus est, quia quod erga illum faciendum est, debet etiam ipse conversus facere erga alios. Atque ita non ad bonos, sed malos mores convertetur, cum hoc ei præbetur imitandum converso, quod ei præstitum est convertendo. Neque septimo genere mentiendum est; non enim cujusdam commoditas aut salus temporalis perficiendæ fidei est præferenda. Nec si quisquam pro recte factis nostris tum male movetur, ut fiat etiam animo deterior, longeque a pietate remotior; propterea recta facta deserenda sunt, cum id nobis præcipue sit referendum, quo vocare atque invitare debemus, quos sicut nosmetipsos diligamus..... Nec octavo genere mentiendum est, quia et in bonis castitas animi pudicitia corporis; et in malis id quid ipsi facimus, eo quod fieri sinimus, majus est. In his autem octo generibus, tanto quisque minus peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum; tanto amplius quanto emergit ad primum. Quisquis autem esse aliquid genus mendacii, quod peccatum, non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum, CVI, 227, 228.

De mendacio, CVI, 227; CIX, 676. De detractione, CVI, 247. De otiosis sermonibus, CVI, 248.

LEO IX (S.), pap. — De detractione, CXLIII, 564. De mendacio, CXLIII, 571.

MARTINUS (S.), Legionens. canonic. regular. — Octavum mandatum est : « Non falsum testimonium dices » quod est crimen mendacii et falsitatis, CCVIII, 783. De lingua, CCIX, 193.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — De lingua mala, LVII, 498.

PAULINUS (S.), Aquileiens., patriarch — Detractionis mala, XCIX, 221. Linguæ custodia, XCIX, 244.

PAULUS WINFRIDUS, diacon. — Nolite judicare, XCV, 1364.

PETRUS CANTOR. — Contra detractionem, CCV, 54. De vitio linguæ, CCV, 195.

PETRUS COMESTOR. — « Non falsum testimonium dices contra proximum tuum. » Hic prohibet omne mendacium. Licet quidam male senserint, Deum tacite concessisse mendacium quod prodest, si nulli obest, CXCVIII, 1165.

PETRUS DAMIANUS, (S.), cardinal. — De vitio linguæ, CXLIV, 912. De vaniloquii temeritate, CXLV, 786. Non falsum testimonium dices, CXLV, 1020.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episc. — Octavum præceptum est : « Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, » ubi crimen mendacii et perjurii prohibetur. Solet etiam quæri utrum prohibitum sit omne mendacium. Quidam dicunt illud tantum prohiberi quod obest et non prodest ei cui dicitur. Tale enim non est adversus proximum, ut ideo videatur hoc addidisse Scriptura, CXCII, 853.

PETRUS LOMBARDUS, magist. Sententiar. — De mendacio, CXCI, 98; CXCII, 1088.

PETRUS Pictaviens. — De mendacio et ejus speciebus, CCXI, 1152.

PROSPER (S.), Aquitan. — De mendacio, LI, 462. De adulatione, LI, 525.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De mendacio, CIX, 804. Beatus vir qui non lapsus est in ore suo, CIX, 854. De malo linguæ in susurrone, CIX, 971. Ananias propter mendacium punitus, CXI, 1013. De judiciis temerariis, CXII, 45.

RATHERIUS, Veronens. episc. — De verbo otioso, CXXXVI, 575. De mendacio, CXXXVI, 704.

RICHARDUS a S. Victore. — De discretionis utilitate, CXCVI, 48. De custodia linguæ, CXCVI, 461. De vitio fraudulentiæ, CXCVI, 1558.

RUFINUS, Aquileiens. presbyt. — De mendacio, XXI, 660. De veritatis bono, XXI, 695.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — « Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. » Super hoc præceptum magnum et laude dignum est, pro tempore et re falsum pati, cum possis refellere testimonium, juxta illud Domini nostri exemplum. « Novissime venerunt duo falsi testes et dixerunt : Hic dixit : Possum destruere templum Dei, et post triduum reædificare illud. » Cum hoc dicerent, et princeps quoque sacerdotum surgens urgeret, « Nihil, inquiens, respondes ad ista quæ isti adversum te testificantur? Jesus autem ait evangelista, tacebat. » Item, « cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus, » et Pilatus instaret dicens : « Non audis quanta adversum te dicunt testimonia, non respondit ei ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer. » Quare, quia « si dixero vobis, inquit, non credetis mihi. Si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. » Cui ergo placet exemplum hujus in sufferenda temeritate falsi testimonii, placeat et respectus rationis, ut videlicet si sperare licet, falsitatem vera posse responsione corrigi respondeat, et respondendo lucretur, ut nonnunquam factum est, animas obloquentium, si non omnium, at saltem aliquorum ex illis qui audirent sanguinem, non scienter aut ex deliberatione, sed falso testimonio induci. Sic enim Jeremias cum testificarentur adversus eum sacerdotes et prophetæ ad principes, et ad omnem populum dicentes : « Judicium mortis est viro huic... » non tacuit sed ait : « Dominus misit ut prophetarem... » Econtra Naboth Jezraelites, quia non per errorem vel subitam animorum perturbationem; sed per malitiosam Jezabelis et optimatum sive majorum natu deliberationem, submissis testibus viris diabolicis accusabatur sive judicabatur, tacuisse et nihil respondisse legitur, recte nimirum et sapienter. Frustra namque effunderet sermonem, ubi non erat auditus..., CLXVII, 1727, 1728. De detractione, CLXVIII, 1292. De judicio temerario, CLXVIII, 1450.

SMARAGDUS. abb. — De multiloquio, CII, 634.

STEPHANUS DE MURETO, abb. Grandimontens. — De veritate proferenda, CCIV, 1101.

TAIO, Cæsaraugustan. episc. — Plana est omnino veritatis via, et grave est iter mendacii,... quisquis, relicta veritate, mentiri deliberat, ut audientium animum fallat, quantus ei labor est sollicite custodire ne ipsa ejus fallacia deprehendi queat. Ponit quippe ante oculos quid sibi a veritatem scientibus responderi possit, et cum magno cogitatu pertractat quomodo per argumenta falsitatis documenta veritatis exsuperet. Fallacia laborans mendacii hinc inde se circumtegit, et contra hoc, ubi deprehendi potuerit, veritatis similem responsionem quærit; qui si vellet verum dicere, utique sine labore potuisset. Omne mendacium iniquitas est, et omnis iniquitas mendacium, quia profecto ab æquitate discrepat quidquid a veritate discordat. Nonnunquam pejus est mendacium meditari quam loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis est, meditari vero studiosæ pravitatis; et quis ignoret in quanta distantia culpa distinguatur utrum præcipitatione aliquis an studio mentiatur? Summopere cavendum est omne mendacium, quamvis nonnunquam sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quispiam præstando mentiatur... hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet, per eorum fallaciam defendatur, nec suæ animæ noceant, dum præstare carni nituntur alienæ, quanquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hoc facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli ex obstetricum fallacia conantur asserere hoc mendacii genus non esse peccatum. etc. De cavenda detractione, LXXX, 690. De multiloquio, LXXX, 941. De mendacio, LXXX, 949.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyt. — De judicio temerario, II, 400.

VALERIANUS (S.), Cemeliens. episc. — De oris insolentia, LII, 706. De otiosis verbis, LII, 709.

WERNERUS, abb. — De mendacio, CLVII, 1075.

WIBALDUS, abb. Stabulens. — Discrimen inter mentiri et falsum dicere, CLXXXIX, 1240.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. episc. — Non judicandum nec condemnandum, CLXXXVI, 147.

Præceptum nonum.

« Non concupisces uxorem proximi tui. »

BEDA, Venerabilis. — « Non concupisces uxorem proximi tui. » In hoc præcepto vetat intentionem adulteræ cogitationis. Nam aliud est facere aliquid tale propter uxorem; aliud, non appetere alienam uxorem. Ideo sunt duo præcepta : « Non mœchaberis, et non concupisces uxorem proximi tui, XCIII, 375.

HUGO DE S. VICTORE — Sextum præceptum est : « Non concupisces uxorem proximi tui. » Hic opponitur de hoc quod Dominus in Evangelio, cum suppleret illud præceptum, « Non mœchaberis » dicit : « Ego autem dico vobis : Qui viderit mulierem ad con-

cupiscendum eam am mœchatus est eam. » Sed hoc non fuit superaddere, cum in lege idem prohibeatur, ut in hoc præcepto : « Non concupisces uxorem proximi tui. » Hic enim concupiscentia prohiberi videtur sicut ibi. Ad quod potest dici quod vere hoc præceptum bene intellectum et actum prohibet et voluntatem et qui hoc præcepto sic intellecto et opere et voluntate a malo cessabant, non homines Veteris Testamenti sed Novi dicendi sunt, et lex eis sic intellecta, non vetus sed nova erat. Et secundum hoc in Evangelio nulla superadditio facta est, sed explanatur quod ibi occultum fuerat. Sed cum utrumque prohiberet lex bene intellecta secundum quod non littera sed spiritu dicenda erat; carnales autem alterum tantum intelligebant scilicet actum prohiberi, et hoc secundum litteram legis. Unde illud : « Littera occidit, spiritus autem vivificat. » Et secundum hoc facta est superadditio, CLXXVI, 124, 358, 359.

PETRUS COMESTOR. — « Non desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » Hic prohibet concupiscentiam rei mobilis. Secundum Origenem, unum est præceptum, CXCVIII, 1166.

(Ad complementum vide præceptum sextum in hoc indice, supra.)

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — « Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » Præcepti hujus decimi quasi quadam ferrea securi cunctarum prævaricationum radix amputatur, sive exstirpatur. « Radix enim omnium malorum cupiditas. » Et notandum quia septem quasi percussionibus, quo numero plerumque universitas designatur, universa cupiditas percutitur dum septenaria prohibitione inhibetur. Nam cum sufficere posset ut diceret, « Non concupisces, » etiamsi nihil addidisset, maluit septenariam facere prohibitionem. Primo, « Non concupisces domum proximi tui. » Secundo, « Non desiderabis uxorem ejus. » Tertio « Non servum. » Quarto « Non ancillam.... » Et septimo, « Nec omnia quæ illius sunt. » Omnium igitur quæ in mundo sunt dilectio damnata est, « quoniam omne quod est in mundo, inquit apostolus Jacobus, concupiscentia carnis est ... » Hujus præcepti transgressor, jam tunc quisque addicitur, cum in voluntate habet mœchari, aut furari, sive aliquid quidpiam talium prævaricationum perpetrare, etiamsi voluntatem ipsam nequeat actu adimplere. Et quid dicemus de superadjiciendo consilio, quando vix aut fere nullus perfectus invenitur in adimplendo præcepto isto? « Quis enim gloriabitur castum se habere cor. » Audenter dico plures esse vel fuisse qui acceptaverunt consilium quam qui perfecte adimpleverunt mandatum. Plures enim, id est aliquos, non dubitamus dicere vel dixisse : « Cupio dissolvi et esse cum Christo, » qui autem glorietur castum se habere cor, nullus aut rarissimus est. Hoc itaque tantum dixisse libeat, præceptum esse, non concupiscere; consilium autem cupere dissolvi et esse cum Christo, CLXVII, 1728.

Præceptum decimum.

« Non concupisces domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. »

BEDA VENERABILIS. — « Non concupisces rem proximi tui. » In hoc præcepto damnat ambitionem sæculi et refrenat concupiscentiam rerum et mundi cupiditatem, XCIII, 375.

HUGO DE S. VICTORE. — Septimum præceptum est : « Non concupisces rem proximi tui, » ibi prohibetur voluntas et actus. Voluntas secundum quod littera sonat... , CLXXVI, 124.

JOANNES Saresberiens., Carnotens. episcop. — Qui solas divitias congerere curant nihil in vita potius credi volunt via, quam cæteris prætulerunt : Ut eis indigentia expleatur, diversa probantur a diversis. Nullum grave periculum est, si spes dolosi nummi refulgeat. Ipsam fere naturam vincit amor pecuniæ, et res pene impossibiles ad possibilem redigit facultatem Avaro nihil vile videtur, aut sordidum, et sibilante populo seipsum consolatur, imo et sibi applaudit, simul ac nummos contemplatur in arca ... Dum itaque quæstum faciat, nulla pars mundi videtur inaccessibilis, et ipsius torridæ æstum major avaritiæ ignis exsuperat...., CXCIX, 673.

PETRUS COMESTOR. — « Non concupisces domum proximi tui. » Secundum S. Augustinum, hic prohibet concupiscentiam rei immobilis alienæ, CXCVIII, 1165.

(Ad complementum, *vide* septimum præceptum, *supra*, in hoc indice.)

PETRUS DAMIANUS (S.). — Hæc sunt divinæ legis edicta. Ab his omnia Scripturæ sacræ prodeunt instrumenta ; his omnibus sancta religionis innititur disciplina. Hæc certe fluentium vulnerum vincula ; hæc salubris est animarum languentium medicina. Omnes plane plagas, quas in Ægypto pertulimus, imo cunctos interiorum ægritudinum morbos, quos in planitie sæcularis vitæ concepimus, apud montem Sinai, hoc est in sublimitate sacri propositi, curare debemus. In his itaque, homo, semper Esto. Hæc sedulus meditare, et, ut ita loquar, hæc pigmenta vel species in ptisanario mentis tuæ jugiter tere. Ex hac igitur aromatum cella non exeas; sed hic omnes animæ tuæ latebras curiosius inspice ; cuncta viscerum tuorum arcana scrutare ; medicamenta vulneribus, prout cuique apta perspexeris, adhibe, et incolumitatem, postquam semel adeptus fueris, pervigili satage solertia custodire. Nam pejor est recidiva quam febris, et, sicut medici perhibent, diæta non minus est observanda quam cura, videlicet ut alimenta quæ sunt contraria caveas, et quidquid noxium, quidquid acceptis antidotis probatur adversum, tanquam virus lethale contemnas. Hoc est plane decachordum illud psalterium, quod crebra plectri jubemus impulsione percutere. Hoc est sanctis operibus quasi tot chordas quot sunt mandata, crispare. His itaque bene compositis, cum Moyse montana conscende, districtioris vitæ fastidium arripe, ut cum eo simul merearis audire : « Vade et dic eis : Revertimini in tentoria vestra ; tu vero sta hic, et loquar tibi omnia mandata, et cæremonias et judicia. » Tu quoque dans mundo repudium, cum Domino jugiter permane, et in ejus conspectu promptus assiste. Neque enim dicit : Sede hic, vel recumbe mecum, sed, sta hic mecum, ut intelligas ipsum spiritualе otium in laboris exercitio constitutum. Sta igitur in monte cum Domino, ut infœderabile bellum cum spiritibus nequitiæ jugiter conseras, ut illices passionum carnalium petulantias non enerviter frangas. Sic itaque adversus ingruentium vitiorum barbariem dimica, ut rebelles cum Josue victor obtineas reges; ipseque te jubeat victricibus plantis eorum calcare cervices, quatenus hostium manubiis opulentus, et victoriarum titulis insignitus, terram repromissionis triumphator attingas, imo cum veris Israelitis terram viventium hæreditario semper munere possideas. CXLV, 694.

CXLV.

INDEX DE DILECTIONE INIMICORUM,

ET DE INJURIARUM CONDONATIONE,

EX PATRIBUS OSTENDENS QUOAD NOS HUJUS OBLIGATIONIS EFFECTUS.

Hunc indicem duas in partes dividimus : prima pars quæstionem tractat ordine Patrum chronologico, et pars secunda ordine alphabetico, etc.

PARS PRIMA.

Quæstio hic tractatur juxta ordinem chronologicum Patrum.

TERTULLIANUS, Carthaginis presbyter et apologeta.

— Diligite inimicos vestros et benedicite eis qui oderunt vos, et orate pro eis qui vos calumniantur, dicite : Fratres nostri estis, eis qui vos oderunt. Si enim qui inimici sunt et oderunt et calumniantur, fratres appellandi sunt, utique et benedici odientes, orari pro calumniantibus

jussit qui eos fratres deputari præcipit, II, 595 sq. Quid eruditius de maleficio an de maliloquio interdicere? Quid instructius injuriam non permittere, an nec vicem injuriæ sinere, I, 499. Scito ad redundantiam benignitatis ex Libris sacris præceptum esse nobis etiam pro inimicis Deum orare et persecutoribus nostris bona precari, *ibid.*, 416. Disciplina enim divina jubemur diligere inimicos quoque et orare pro eis qui nos persequuntur, ut hæc sit perfecta et propria bonitas nostra, non communis. Amicos enim diligere, omnium est; inimicos autem, solorum Christianorum, *ibid.*, 696.

CYPRIANUS (S.), Carthaginis episc. et martyr — Quoniam et qui petitur flecti debet et non imitari; debet et censura divina adhiberi et sicut scriptum est : Donavi tibi debitum quoniam rogasti me; Deus ut est indulgens, et nos indulgentes esse debemus, IV, 514. Ex Christi exemplis diligendi sunt inimici illique patienter tolerandi, *ibid.*, 626.

ARNOBIUS, rhetor et apologeta. — Nam, cum Christi magisteriis acceperimus, malum pro malo rependi non oportere, injuriam perpeti quam irrogare esse præstantius, suum sanguinem potius fundere quam alieno cruore manus et conscientiam polluere; habet jamdudum hoc Christi beneficium ingratus orbis universus per quod feritatis mollita est rabies, V, 728.

LACTANTIUS, apologeta. — Magna est misericordiæ merces cui Deus pollicetur peccata se omnia remissurum esse; si audieris, inquit, preces supplicis tui et ego audiam tuas, VI, 676 sq. Dando igitur operam, ut indumento justitiæ pietatisque velemur quo nos exuat nemo, quod nobis sempiternum præbeat ornatum, *ibid.*, 686.

HILARIUS (S.), Pictaviensis episc. — Præcepit Dominus ut boni omnibus simus, communia omnibus existimantes, IX, 932. — Misericordibus misericordiæ munera præparat, ita ut solis misericordibus misericordiam suam præstiturus sit, *ibid.* Mutua universos charitate devincieus, nullam impacificæ orationis fieri precem patitur; sed altari munera offerentes, si recordentur habere se cum fratribus aliquid simultatum, reconciliatos humana pace reverti jubet in divinam pacem, in Dei charitatem de charitate hominum transituros, *ibid.*, 938. Fides autem, nullius tam gravem dolorem esse patitur injuriæ ut ultionem expetat, et illatæ sibi quisquam vindex sit contumeliæ, quia in judicio Dei et perpessis injuriam plus est consolationis et pœna severior injuriosis, *ibid.*, 941. Conclusit omnia bonitate perfecta : Diligi inimicos fides præcipit et petulantes humanarum mentium motus publicæ charitatis affectu frangit. Vocat igitur nos in Dei imitationem qui solem et pluviam tribuit bonis et malis, ut et ipsi perfecti simus sicut et Pater noster cœlestis perfectus est, *ibid.*, 942. Semper inimicis nostris indulgendum est, quia semper nobis Dominus indulget, *ibid.*, 1022. Inimicos omnes diligere Christus docuit, Judæ osculum non respuendo. *ibid.*, 804. Ubi non evidens est malitia, de aliis tutius est bene quam male judicari (ejusdem). Inimicorum dilectione in Dei ut hæreditatem, ita et imitationem vocamus, *ibid.*, 688.

FELIX (S.), papa. — Nos qui injusta patimur, hæc reservare debemus judicio Dei qui reddet unicuique secundum opera sua, qui per ministros intonuit : mihi vindicta, ego retribuam, XIII, 26. Non edocti sumus ita vincere, sed in patientia longanimitatis et humilitatis... ut vel paulatim valeamus imitari eum qui propter nos se humiliare dignatus est, *ibid.*, 27.

AMBROSIUS (S.), Mediolanensis episc. — Bona est hospitalitas : Habet mercedem suam primo munere gratiæ; deinde quod majus est, resurrectionis divinæ; omnes in hoc incolatu hospites sumus, XIV, 435. Et ideo anima nostra induat charitatem et charitatem hujusmodi quæ sit valida ut mors; quia sicut mors finis peccatorum est, ita et charitas, *ibid.*, 530. Cognoscamus virum perfectum non moveri ulciscendi doloris injuria, nec malorum rependere vicem. Jure ergo mirandus est Joseph qui hoc fuit ante Evangelium, ut læsus parceret, venditus non referret injuriam, sed gratiam pro contumeliis solveret, *ibid.*, 642. Quam latum est mandatum charitatis, diligite, inquit, inimicos; omnes utique in effectu charitatis inclusit qui non exclusit inimicos, XV, 1579. Christiano, inimicos non licet non amare, nam audi latum mandatum : benedicite eos qui persequuntur vos, et nolite maledicere, *ibid.* Justus adversus maledicentes sibi, tacet et orat, *ibid.*, 845. Injuria æquanimiter subeunda est, XV, 1525. Rogare autem Christianus debet pro inimicis, orare etiam pro persequentibus, sicut Dominus oravit dicens : Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt, XVI, 1370. Bonus est misericors homo qui dum aliis subvenit, sibi consulit et in alieno remedio sua vulnera curat; ignoscendo enim, agnoscit sese esse hominem, *ibid.*, 1591. Et vos igitur donate injurias. Bonum scutum oratio qua contumelia excluditur, maledictum expellitur, et in ipsos qui maledixerint frequenter retorquetur, *ibid.*, 1217. Christiani docentur non malum pro malo reddere ut perfecti sint, XVII, 160. Deus vult etiam beneficia dari nostris inimicis ut illos acquiramus ad vitam, illosque in bono vincamus, *ibid.*

CAIUS VETTIUS. Aquilinus, poeta. — Ast ego præcipiam ne quis consurgere in iras audeat, atque in odio fratris fervente moveri; et prius ad pacem properans transcurri petendam fraterno demum jam conciliatus amori, offer grata Deo, tranquillo pectore, dona, *ibid.*, 125.

COELIUS SEDULIUS, poeta. — Debita laxari nobis, qui cuncta rogamus, nos quoque laxemus; graviusque saluti nectimur, alterius si solvere vincula negamus, XVII, 420.

SULPICIUS SEVERUS, historicus ac poeta. — Tantam patientiam, adversus omnes injurias, S. Martinus assumpserat, ut quantum in ipso erat, nullum a quo læsus fuerat a sua charitate repulerit, XX, 176.

CHROMATIUS (S.), Aquileiensis episc. — Nonne autem evangelico præcepto jubetur ut inimicos diligamus, odientes amemus, pro calumniantibus oremus, ut vere filii Dei esse mereamur? XX, 355. Nullus est hostis, si tribuatis indulgentiam peccatorum, *ibid.* Remittite delicta et nulla bella vos turbabunt, si parcitis hostibus subjacentibus, *ibid.*, 448.

EVAGRIUS, monach. — Animositatem et iram longe facito a te, et memoria malitiæ non demoretur apud te, XX, 1085.

HIERONYMUS (S.), Stridonis presbyter. — Sciendum est Christum non impossibilia præcipere sed perfecta. Stephanus quoque martyr pro lapidantibus inimicis deprecatus est, et Paulus cupit anathema esse pro persecutoribus suis. Hæc autem docuit et fecit Jesus dicens : « Pater, ignosce illis, » XXVI, 41 Nam sine ista dilectione qua inimicos et persecutores diligere jubemur, non possumus Domini legem implere qua dixit : « Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, » XXXI, 1261.

AUGUSTINUS (S.), Hipponensis episc. — Misereminì igitur tanquam misericordes, quia in eo quod diligitis inimicos, fratres vestros diligitis, XXXV, 2041. Admirabilis justitiæ descriptio a S. Augustino. « Justitia non novit fratrem, non novit matrem, non novit patrem; veritatem novit, personam non accipit, Dominum imitatur, » XXXVII, 1967. Ora pro inimico tuo, ut sit filius Patris sui, et sic filius Altissimi; cogita Patrem et agnosce hæreditatem, XXXVIII, 120. Ignosci vobis vultis? ignoscite, *ibid.*, 515. Si non diligitis inimicos vestros, nolite orare; nolite in Dominica oratione dicere : Dimitte nobis debita nostra, *ibid.*, 384. Exercete vos, quantum potestis, ad exhibendam mansuetudinem etiam erga inimicos vestros, *ibid.*, 1430. Charitas etiam ad inimicos extendi debet. Dimittendum est ut dimittatur nobis. Rogas me pro misericordia, noli piger esse in misericordia, XXXIX, 1693 *et seqq.* Diligendi sunt inimici; dilexit nos Deus etiam inimicos, *ibid.*, 2256. Non frustra sperat parcendum peccatis suis qui ignoscit alienis, XXXV, 1862. Beatus qui amat inimicum propter Deum, *ibid.*, 1874. Orandum est pro inimicis nostris, aut ut obtineatur eorum conversio, aut in nobis divinæ bonitatis inveniatur imitatio, XLV, 1876. Amplectenda quippe est homini tam benigna conditio : ut dimittendo delicta aliena, diluat sua, *ibid.*, 1892. Deus similiter jubet ut fratri nostro reconciliemur, seu juste, seu injuste, illum aliquid habere contra nos noverimus, XLIX, 343.

CASSIANUS, monachus. — Si imitationem Dei fuerit assecutus, tunc visceribus Dominicæ longanimitatis indutus, pro peccatoribus quoque orabit dicens : Pater ignosce illis, XLIX, 851.

PROSPER (S.), poeta. — Injustis etiam præstatur justa voluntas, nec quanquam spernant vota benigna hominum, LI, 507.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.), Ravennatis episc. — Invidia, malum vetustum, prima labes, sæculorum venenum, ipsum angelum dejecit de cœlo, LII, 195.

VALERIANUS (S.), Cemeliensis episc. — Dimittat ergo unusquisque ex toto corde suo fratri; nullus recolat injuriam, nemo quærat vindictam. Sint tibi cum inimico blanda et pura colloquia, LII, 731. Hoc est inimicos diligere, odiis non respondere, contumelias patienter ferre, donare injuriam aut manu aut verbis factam, *ibid.*, 733. Obediamus Christo, fratrum furentium injurias tolerando, *ibid.*, 509. Dimitte ergo delinquentibus in te totum, si vis ipse nihil de tuis Domino debere debitis, *ibid.*, 400.

LEO MAGNUS (S.), papa. — Eleemosynæ peccata dolent, mortem perimunt et pœnam perpetui ignis exstin-

guunt. Hæc virtus omnes utiles facit esse virtutes. In quo laudabuntur qui ad dexteram stabunt, nisi in operibus benevolentiæ et charitatis officiis quæ Dominus Jesus sibi impensa reputabit? sinistris vero quid objicietur, nisi neglectus dilectionis, duritia inhumanitatis et pauperibus misericordia denegata? LIV, 165. Qui enim temporalem relevat miseriam laborantis, evadit æternum supplicium peccatoris, *ibid.* Et merito etiam Dominus præcipit inimicos diligere et pro peccatoribus supplicari, *ibid.*, 170. Formam diligendi proximum a dilectione Dei sumamus qui etiam malis bonus est et etiam negatores suos suis donis confovet, *ibid.*, 190. Nemo diffidat sibi nitorem etiam post multa peccata restitui qui eleemosynam studuerit purificatione mundari, *ibid.* Charitatis lance omnia opera pensantur, *ibid.*, 169.

MAXIMUS (S.), Taurinensis episc.—Vide ergo quæ sit misericordiæ gratia, quæ una et sola virtus est cunctorum redemptio peccatorum. Ita igitur eleemosyna exstinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ exstinguit incendium. Indulgentior est eleemosyna, quoniam baptismi lavacrum semel datur; eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris, LVII, 482. Ille viam Domino non parat qui in fratres odio feralis invidiæ inardescit, *ibid.*, 586.

SALVIANUS, Massiliensis presbyter. — Christus jubet ut inimicos diligamus et persequentibus benefaciamus, LIII, 65.

PAULINUS (S.), Nolæ episc.— Vicem injuriis reddere, humana ultio est; at inimicum diligere, vindicta cœlestis, LXI, 296.

FULGENTIUS (S.), Ruspensis episc.—Dominus usque ad inimicos charitatem jubet extendi et usque ad peccatores benevolentiam dilatari. Qui enim dilexerint suos inimicos, filii Dei erunt, LV, 739.

BENEDICTUS (S.), abbas. — Si memineris quod aliquis tibi mala fecerit, surge velociter, et pro eo ora ut Deus illi parcat, LVI, 347.

CASSIODORUS, abb. — Perfectum odium est nostros inimicos diligere, quia homines sunt, et eorum vitia semper horrere, LVI, 994.

GREGORIUS (S.), Turonensis episc. — Amico inimicoque semper bonum præbe consilium, LXXI, 399. Verbum autem malitiæ non habitet in corde tuo adversus eum qui te lædit, ut possis dicere : Dimitte nobis debita nostra, LXXIII, 975.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa. — Injuriarum perpessio est porta cœli, LXXIII, 659. Injuriam perferre, nec paria reddere est ponere animam pro proximo, *ibid.*, 681. Dimittamus ergo quod debetur nobis ut dimittatur quod debetur a nobis, LXXIV, 1210. Lata est ergo charitas quia et inimicorum dilectionem capit, *ibid.*, 840. Dominus jubet amicos diligi in se et inimicos propter se qui crucis patibulum sustinet et tamen suis persecutoribus effectum dilectionis impendit, LXXIV, 1204.

TAIO, Cæsaraugustanus episc. — Ille veraciter charitatem habet qui et amicum diligit in Deo et inimicum propter Deum, LXXX, 896.

DEFENSOR, Logogniacensis monach. — Ille propter Deum diligit qui etiam diligit eos a quibus non diligitur, LXXX, 607. Quomodo Deus nobis peccata donavit, sic etiam nos iis qui in nos peccant dimittamus, *ibid.*, 611. Si ceciderit inimicus tuus, noli gratulari, *ibid.*, 608.

BONIFACIUS (S.), Moguntiacus archiepisc. — Quoniam sacra Scriptura erudimur, ne malum pro malo, sed etiam bona pro malis, reddamus, LXXXIX, 828.

BEDA Venerabilis. — Inimicorum dilectione filii Dei efficimur, imitare igitur Dominum tuum, pro inimicis intercede, LXXXIX, 616.

ALCUINUS, abb. — Non potest a Deo peccator misericordiam petere et sperare, qui misericordiam non facit peccantibus in se, CI, 617. Unusquisque talem indulgentiam recepturus est a Deo qualem et ipse dederit proximo suo, *ibid.*

SMARAGDUS, abb. — Amicus pariter diligatur et inimicus propter Deum, CI, 936.

JONAS, Aurelianens. episc. — Porro Christianorum proprium est, et amicum diligere in Deo et inimicum propter Deum, CVI, 233.

DRUTHMARUS, Corbeiens. monach. — Domine, dimitte nobis quæcunque in te peccavimus, quia et nos secundum præceptum tuum dimittimus his qui in nos peccant, CVI, 1315.

RABANUS MAURUS, Moguntiacus archiepisc. — Inimicos amare debemus non ut inimici permaneant, sed ut fratres fiant et ut Patris nostri perfectionem, quantum in nobis est, assequamur, CVII, 832, *seqq.* Itaque, fratres, rogo vos ut ex corde ignoscatis ei qui vos offendit ut dimittantur peccata vestra, CX, 41.

WALAFRIDUS STRABUS, Fuldens. monach. — Non tantum fratres diligere debemus, cum Dominus dicat et pro inimicis orandum, CXIV, 98. Hanc cautionem cum Domino facimus; si dimittimus, dimittetur nobis, *ibid.*, 876. Hæc illis dimitte, precor, nec reddere, judex, quæ fecere mihi;... ta ia qui mandas, exaudi talia clemens. (Sic orabat sanctus Mammas dum a suis tortoribus cruciaretur.) CXIV, 1061.

HAYMOINUS, Halberstatens. episc. — In tali videlicet charitate quæ ad imitationem divinæ bonitatis etiam inimicis benefacere et hos diligere novit, CXVIII, 588. Dimitte proximo tuo nocenti tibi, et tunc deprecanti tibi peccata solvuntur, *ibid.*, 913.

RODULPHUS, Bituricens. episc. — Placuit ut a cœtu Ecclesiæ expellantur ii qui odio inter se discesserint, quoadusque ad charitatem quæ operit multitudinem peccatorum venerint, CXIX, 716.

PASCHASIUS RADBERTUS (S.), Corbeiens. abb. — Filiorum dilectio sola charitate acquiritur; charitas vero inimicorum dilectione firmatur, CXX, 263 *seqq.* Sola imitatione Patris cœlestis filii ejus esse possumus. Diligite inimicos vestros misericorditer et hæc sola dilectione supplete omnia quæ mandavi vobis, ut sitis filii Patris vestri, *ibid.*, Nullus est homo exceptus cui misericordiam denegamus, quando etiam inimicos diligere debemus, *ibid.*, 1470.

ABBO, Sangermanensis monachus. — Debetis dimittere ut dimittatur vobis et non decipiatis homines alios per vitiosa mendacia, CXXXII, 768.

HUCBALDUS, monachus.— Sine charitate aliæ virtutes homini minime prodesse possunt, CXXXIV, 917.

ADALGERUS (S.), episc. — Dignum est enim ut nos inimicos nostros, post offensionis veniam, in pristinæ amicitiæ plenitudinem referamus, CXLIV, 379.

PETRUS DAMIANUS (S.), S. R. E. cardinalis. — Dimitte nobis, Domine, quia nos donamus nostris debitoribus in tuo nomine, CXLVII, 338.

THEODORICUS Paderburnensis canonicus. — Ad eum qui tibi injuriam fecit, affabilem magis te exhibe, CLIII, 626.

ANSELMUS (S.), Cantuariensis archiepisc. — In oratione pro inimicis, sic Deum precetur : Exaudi, Domine, et tribue non solum amicis, sed etiam inimicis ea quæ tu scis unicuique expedire et omnibus vivis et defunctis misericordiam, CLVIII, 910. Deus præcipit nobis omnino dimittere in nos peccantibus, *ibid.*, 79. Dimittere debemus in nos peccantibus, si ea quæ peccavimus in Deum dimitti volumus, *ibid.*, 167.

ANSELMUS, Laudunensis canonicus. — Diligite inimicos vestros ut imitemini illum qui semper Pater vester est benevolus malis et bonis, CLXII, 1303. Diligite inimicos vestros, non tantum amicos, quia, si tantum amatis eos qui vos diligunt, nullam mercedem habebitis, *ibid.* Inimicos diligere debetis, ut sicut estis filii Dei per creationem, sitis etiam per imitationem, CLXIII.

BRUNO (S.), Signiacensis monachus. — Tu itaque sponte confitenti dimittes, CLXVII, 949.

RUPERTUS, Tuitiensis abbas. — Sicut Christus vos dilexit cum essetis inimici ut amicos vos faceret, ita et vos inimicos amate ut amici fiant, imitantes S. Stephanum qui pro lapidantibus oravit, CLXIII, 1421 *seqq.*

HILDEBERTUS, Cenomanensis episc. — Dimittis, dimittetur tibi; si non dimittis, Deo mentiris; Deo mentiri potes, sed non illum fallere potes, CLXXI, 1170. Qui ficte osculatur inimicum, socius erit Judæ. Dilectio est terminus perfectionis, *ibid.*, 834.

GODEFRIDUS, Admontensis abbas. — Superexaltent misericordiam judicio, ut et ipsi misericordiam consequantur, CLXXIV, 442 *seqq.*

HUGO DE S. VICTORE, abbas. — Perfectorum est puro corde omnia debitoribus dimittere et officia charitatis tribuere, CLXXV, 772. Sic diligamus homines ut non diligamus errores; diligamus naturam, non diligamus culpam. Charitas est fons omnium virtutum; charitate Deus in nobis manet, nam Deus charitas est, CLXXVI, 975 *seqq.*

ALGERUS, Leodiensis canonicus. — Plus erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, charitas quam potestas, et merito exaltat Psalmista misericordiam super judicium, CLXXX, 866. Princeps apostolorum lapsus est ut lapsorum culpis ignosceret, *ibid.*, 159. Inimicus diligendus est ut Deum diligat, CLXXXIII, 1024.

BERNARDUS (S.), Claræyallis abbas. — Inimicorum dilectione homo filius Dei efficitur; hac divinæ bonitatis imago plenissime reparatur. Ita dimittitur qui dimittat; sic filius Dei et hæres, cohæres autem Christi efficitur, CLXXXIV, 612. Per charitatem homo in Deo et Deus in homine est, *ibid.*, 587. Inimicorum dilectio Filium Dei hominem fecit, CLXXXIII, 410. Inimicos diligere magis

divinum est quam humanum, CLXXXIII, 445. Prout potestis, perfecti estote, ut quæratis prodesse etiam inimicis, quod Deum facere manifestum est, CLXXXVI, 137.

ZACHARIAS, Chrysopolitanus episcopus. — Ipse Christus omnium judex gladium in vaginam revocari præcipiens, pro suis interfectoribus in cruce orat ac veniam petit, CLXXXIX, 1765.

ERNALDUS, Bonævallis abbas. — Jugum Christi suave, charitas est, et onus leve, fraterna dilectio, CXCV, 531.

ÆLREDUS (B.), Rievallensis abbas. — Quis illam audiens vocem plenam dulcedinis, plenam charitatis: « Pater ignosce illis, » non statim omni affectu suos amplectitur inimicos? CXCV, 582. Ut perfectius ac suavius in fraterna charitate quiescat, etiam inimicos in brachiis veri amoris astringat, *ibid.*

RICHARDUS A S. VICTORE, abbas. — Magna dilatatio charitatis quæ se ad inimicos extendit et omnes in suo sinu includit, CXCVI, 526.

ADAMUS, Præmonstratensis regularis canonicus — Nobis præcipitur ut et amicum diligamus in Deo et inimicum propter Deum, CXCVIII, 782.

STEPHANUS (S.), Grandimontis abbas. — Qui bonum pro malo reddit inimico, de malitia ejus plene ulciscitur quia illum destruit, CCIV, 1112.

PETRUS Comestor. — Jugum Domini suave est charitas Dei, et onus leve est dilectio proximi, CCVII, 904. Si ergo imitator es Christi, semper tibi injuriam inferenti ignosces, CCV, 280.

PETRUS Blesensis. — Quomodo Christus seipsum vobis dabit, si viscera misericordiæ indigentibus clauditis? CCVIII, 728.

GUATHERUS Cisterciensis, monachus. — Attende conditionem; si enim culparum debita relaxari a Patre cœlesti cupimus, necesse est ut et nos dimittamus, CCXIII, 193.

INNOCENTIUS III, papa. — Charitatis latitudo usque ad inimicum extenditur, CCXVII, 763. — De offensa debes omnino dimittere, cum ex præcepto divino tenearis diligere inimicos, *ibid.*, 758. Diligite inimicos corde, orate pro eis ore, benefacite opere, *ibid.*, 756. Eleemosyna mundat, liberat, redimit, protegit, postulat, impetrat, perficit, benedicit, justificat, resuscitat, salvat, *ibid.*, 747.

PARS SECUNDA.

Quæstio de dilectione inimicorum; in hac parte quæstio tractatur juxta ordinem Patrum alphabeticum.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Joseph oblivionis injuriarum exemplum, XIV, 642. De patientia erga convicantes, XIV, 1035. De bono convicium ferendi et illud non referendi, XV, 1272. Inimicis non solum ignoscendum, sed etiam benefaciendum, XVII, 161. Ne sol occidat super iracundiam vestram, XVII, 592. Exemplum charitatis a Christo datum, XV, 1637.

AUGUSTINUS (S.), Hipponen. episc. — In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, XXXIII, 379. Diligite inimicos, XXXV, 1089, 2055, 2183. Qui odit fratrem in tenebris est, XXXV, 2016, 2053. Inimicos diligendos, XXXVII, 1273, 1435. Delicta remittenda inimicis, XXXVIII, 55, 324, 356, 385, 391, 401. De remittendis injuriis, XXXVIII, 514, 652, 806. De fraterna concordia et condonatione offensarum, XXXVIII, 1054, 1274. Præceptum de inimicis diligendis, XXXIX, 1684, 1695, 1859, 1870, 1907, 1957, 2137. De odio vitando, XXXIX, 1973. Modus diligendi amicos et inimicos, XXXIX, 2156, 2160, 2250, 2253, 2256. Quo odio odiendi sunt mali, XLV, 1863.

BENEDICTUS (S.), Anianens. abb. — Quomodo diligamus inimicos, CIII, 540.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Dimittendum est proximo, CLXV, 226.

CASSIANUS, Massiliens. presbyter. — Dimittenda debita, XLIX, 796.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc. — De bono patientiæ, IV, 621. Accepta injuria remittendum et ignoscendum, IV, 750, 777.

DRUTHMARUS, Christian. Corbeiens. abb. — Dimittendum est fratribus, CVI, 1508.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — Orationis pro inimicis virtus, LXXV, 873.

HIERONYMUS (S.), presbyt. — Diligite inimicos, XXV, 41. Oblivio injuriarum, XXVI, 153. Exhortatio ad ferenda opprobria, XXX, 282. De vindicta prohibenda, XXX, 369.

HILARIUS (S.), Pictaviens. episc. — De patientia, IX, 598. Inimicos diligere est præceptum, IX, 599. Vindicta Deo demittenda, IX, 791. Ulciscendi libido coerceatur, IX, 941. Inimicorum dilectio, IX, 942. De oblivione injuriarum, IX, 1022.

LEO MAGNUS (S.), pap. — Inimicos diligendos esse, LIV, 167, 291.

PASCHASIUS RADBERT., Corbeiens. abb. — Inimicos diligendos, CXX, 262, 631.

PAULUS WINFRIDUS, diacon. — Ignoscendum est fratri, XCV, 1264, 1445. Diligite inimicos, XCV, 1538, 1545.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.), Ravennat. archiepisc. — Dimitte nobis debita, etc., LII, 392, 395, 400, 406. De remittendo fratri delicto, LII, 572.

PETRUS, Blesens. — Inter proximos diligere præcipimur inimicum, et præcedentibus adversari videtur, habere odio inimicum; quod mirabili artificio charitatis dispensatio divina decrevit; ut scilicet voluntas hominis, quæ prompta est in odium inimici, mandatæ dilectionis imperio refrenetur, et quæ nimis erat præceps ad diligendum amicum, censura divinæ legis, quæ inimico indicit odium temperetur. De virginitate, de eleemosyna, de humilitate, de possessione dimittenda et danda pauperibus, de visitandis infirmis, et de aliis operibus misericordiæ consilium habemus a Domino, et de his, licet indictam quandoque necessitatem non habeant, retributionem exspectamus æternam. Verumtamen de inimici dilectione certo et expresso sententiæ decreto Dominus in Evangelio nos astringit, ita quod si quis inimicum non diligit, divinæ legis prævaricator exsistit. « Diligite, inquit, inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, » et modum mercedis adjungens, « Ut sitis, inquit, filii Patris vestri qui in cœlis est. » Summa bonitas Deus est, in cujus amore vim tuæ voluntati facere te oportet, ut sicut solem suum oriri facit super bonos et malos, ita eodem oculo gratiæ amicum et inimicum pro Christo respicias. Si amicum diligis, quia te amat, lex amicitiæ hoc exigit; si amicum pro Christo amas, hoc accedit ad meritum. Sed tanto differentius et eminentius mereris gratiam Dei, si tuæ pro Christo imperans voluntati, inimicum diligis propter Deum. Addi quid Veritas in Evangelio dicat: « Si diligitis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? » Sed et ursæ et leones et lamiæ circa suorum dilectionem naturæ inserviunt. At si Christi discipulus es aut professor, malefacientibus benefacere, et maledicentibus benedicere et orare pro persequentibus te oportet. Exigit enim ordo cœlestis justitiæ et divinæ regula æquitatis, ut qui jam sunt illuminati a Sole justitiæ orent, ut eorum illuminentur adversarii, et qui tenebræ sunt, fiant lux in Domino, juxta orationem Prophetæ dicentis: « Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, illumina tenebras meas. » Paulus dicit: « Nemini malum pro malo reddentes nec maledictum pro maledicto. » Christus, teste B. Petro, pro nobis passus nobis reliquit exemplum ut sequamur vestigia ejus. Ipse pro suis crucifixoribus exoravit, « Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Hæc vestigia secuti sunt Jacobus et Stephanus, quam plures etiam alii, qui inter angustias mortis occisores suos totis præcordiis animæ sibi astrinxerunt amplexibus intimæ charitatis. Ille siquidem quem tuum reputas inimicum, sibi et non tibi est inimicus. Sibi obest, et non tibi; nocere hunc æstimas, et ipse ad innocentiam te promovet. Scriptum est enim, Abel non esse potest quem Cain malitia non exercet. Si malum pro malo, maledictum pro maledicto retribuis, jus in causa propria tibi dicis, teque in re tua judicem faciens, eum cui omne judicium dedit Deus Pater, qui dicit: « Mihi vindictam ego retribuam, » quantum in te est judicandi atque retribuendi potestate destituis. Tuis ergo pro Christo inimicis illum amorem exhibeas, quem te diligentibus exhiberes. Licet enim hoc tibi grave prima facie videatur, colliges tamen ex hoc amore dulcissimos vitæ fructus. Novum quidem præceptum est, a quo emanat ista dilectio. Nam cum veteris legis edicto præcipiamur amicum diligere et habere odio inimicum, novæ legis censura constringimur inimicum diligere, non umbratice nec simulatorie, sed opere et veritate. Ideo legislator non contentus dicere, « Diligite inimicos vestros, » sed aperte insinuans voluntate et opere diligendos adjecit: « Benefacite his qui oderunt vos; » et item: « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, et si sitit, da illi potum. Hoc enim faciens carbones congeres super caput ejus. » Caput interioris hominis est ratio, nec ut ego puto, alias aliquis adeo crudelis est, qui ad collata beneficia non mitescat; qui ad proximi benevolentiam odium odio non habeat, qui cogitationes charitatis quasi carbones ignis remoto calore iracundiæ non accendat. In eo itaque qui te molestius inquietat,

dilige imaginem Dei naturæ consortem, et sic peccatum ejus odio habeas, ut diligas peccatorem. Hoc est enim odium perfectorum. « Perfecto, inquit, odio oderam illos. » Recole charitatem Joseph ad fratres impios; Moysi ad populum rebellem; David lugentis persecutores gravissimos, Saul et filium parricidam. Et licet evangelicus legislator Christus prius promulgaverit hujus dilectionis decretum, multi tamen Patres antiqui, ejus gratia inspirante, humiliter observantiam coluerant, CCVII, 936-938.

Imprimis dilectio nostra naturali ordine ad domesticos nostri sanguinis derivetur, quos diligere, sicut ex naturæ necessitate tenemur, sic nimis inhumanum est quod a nostro dilectionis sacrario repellantur. Nam teste Apostolo, « Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidei transgressor est, et deterior infideli. » Hinc est quod hæc dilectio, quæ ex natura proficiscitur in mandatis quæ pertinent ad dilectionem proximi, primum Deo præcipiente sancitur. « Honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam. » Hinc ad eos qui nobis specialiter amicitiæ vel officii vicissitudine copulantur dilectio nostra progrediens, quodam sinu diffusiore laxatur. Verumtamen ista dilectio Pharisæorum justitiam non transcendit, quibus dictum est : « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. » Sane et parentum et amicorum affectio, quamvis servata parum præmii consequatur, quippe cum ad illam lex naturalis inducat; ad istam mutua obsequia nos provocent; utraque tamen, si neglecta fuerit, cumulum damnationis importat.

Veritas in Evangelio dicit : « Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne ethnici hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros, quid amplius facitis? » Ut ergo in majorem amplitudinem dilectio nostra se porrigat, amplectatur et eos qui nobiscum Deo militant, et ejusdem vitæ professionem nobis in vinculo pacis et spiritus unitate cohærent. Deus equidem hujus dilectionis est causa efficiens, dum a capite in barbam Aaron, et usque in oram vestimenti unctio spiritualis emanat, ut qui ab uncto uncti, a Christo Christiani vocantur, omnes in participium nominis Jesu se communi vinculo mutuæ charitatis invicem complectantur. Adhuc duo genera hominum restant, illi videlicet qui foris sunt, gentilium videlicet ac Judæorum, schismaticorum etiam et hæreticorum.... Adhuc dilatat tentorium suum charitas et pallium, quod veteris legis tempore erat breve, sic ampliat, sic extendit, ut duos operire sufficiat, dum inimicum suum animæ suæ nova Spiritus sancti unctione conglutinat. Hac dilectione homo Dei filius efficitur, ac divinæ bonitatis imago plenissime reparatur. « Diligite, inquit Dominus, inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est. » Ita dimittitur qui dimittit. Hæc dilectio dum inimicum simplici oculo intuetur, securissime dicere potest : « Dimitte nobis sicut et nos dimittimus. » Sic filius Dei, sic hæres Dei et Christi cohæres efficitur. Attende, homo, quam securum, quam dulce sit, quam jucundum inimicis compati, injuriis non moveri, eum amare pro Christo, a quo me sentio non amari, et eam affectionem gerere erga ipsum quam indulgentissimus pater erga charissimum sibi filium phrenesi laborantem, ut quo majores ab eo irrogantur injuriæ, propensiore erga eum ferveat charitate, CCVII, 912, 913.

PROSPER (S.), Aquitan. episcop. — De inimicis diligendis, LI, 427, 435, 450, 452, 466.

STEPHANUS DE MURETO (S.). Grandimontens. monach. — De ultione inimicorum, CCIV, 1124.

STEPHANUS, Tornacens. episcop. — De injuriarum oblivione, CCXI, 410.

TERTULLIANUS, presbyt. — De charitate erga inimicos, I, 697. De oblivione injuriarum, I, 1264.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. episc. — De remittendo fratribus ex toto corde, CLXXXVI, 310.

CXLVI.

INDEX DE ELEEMOSYNA.

ORDINE LOGICO REFERENS VARIA SCRIPTURARUM ET PATRUM DICTA DE ILLIUS NATURA ET NECESSITATE, DE CONDITIONIBUS, SUBJECTO, ETC.

—

Hic index duas in partes dividitur; in prima parte quædam specialia habentur relative ad eleemosynam, et in secunda quæstio tractatur unice secundum ordinem alphabeticum.

PARS PRIMA.

SPECIALIA QUÆDAM CIRCA ELEEMOSYNAM.

Eleemosynæ natura et necessitas.

HILARIUS (S.). — Indigentium vel sitim potu, vel famem cibo, vel nuditatem vestitu arcendi præceptum, IX, 911.

ZENO (S.). — Eleemosynam denegare homini inopia morienti est ipsum occidere, XI, 287.

AMBROSIUS (S.). — Dives eleemosynam debet pauperibus, XIV, 740, 746, 749, 753. Eleemosynam qui facit debitum reddit, non largitur indebitum, 743. Quam justum ut de bonis tuis aliquid pauperibus aspergas, XV, 1303. Unusquisque, secundum quod habet, debet tribuere egentibus, XVII, 633. Hæc est justitia, ut quia Deus dat, retribuat ex eo homo ei cui deest, 313. Quam male aliqui se excusent ab erogandis eleemosynis, 683. Non alieno spolio misericordem te ostendas, 750.

JUVENCUS. — Eleemosyna commendatur, XIX, 123.

HIERONYMUS (S.). — Quidquid supra victum et vestimentum habere possumus, in pauperibus nutriendis et egentium largitione consumendum, XXIII, 560.

AUGUSTINUS (S.). — Eleemosyna Græce misericordia est, XXXVIII, 1043; XL, 268. Commendatur, XXXV, 2023; XXXVI, 423; XLI, 23. Eleemosynam impendi Deus jubet. XXXIV, 1092. Eleemosynæ munera sunt in quibus rex adoratur, XXXVI, 1511. Consilium Dei de faciendis eleemosynis amplectendum, XXXVIII, 330. Christus in paupere eget, 240, 615, 524, 283, 1129. Christus nihil a te petit, nisi quod tibi dedit : ipse largitor vult fieri debitor, 686, 526. Deo credimus quæ pauperi largimur, XXXIII, 1092. Eleemosyna vide quid emas, quando emas, quanti emas, XXXVII, 1526. Avaritia se excusat specie pietatis erga filios, XXXVIII, 89. Eleemosynas facere quomodo possint pauperes, XXXVII, 1664, 1665. Sepone aliquid tanquam debitum, quasi fisco reddendum, XXXVII, 1911.

CASSIANUS. — Eleemosynarum erogandarum necessitas, XLIX, 1159.

VALERIANUS. — Eleemosynæ necessitas, LII, 739. Misericordia opus est, ut nobis pateat regnum cœleste, 711. Sæpius exercenda, 718.

LEO MAGNUS (S.). — Qui necessitatibus alienis non consulit nihil distat a bestiis, LIV, 189. Ejus omissio damnationis ratio, *ibid.* 164, 184.

EUGYPPIUS. — Eleemosynarum neglectores æterna pœna plectendi, LXII, 795.

FULGENTIUS (S.). — Divitiæ ad Christum præmittendæ, LXV, 321. De apparatibus subtrahi debet quod egenis expendatur, *ibid.* Si non omnes possunt implere quod Dominus ait, « Vendite quæ possidetis, » illud tamen quod adjicit dicens, « Date eleemosynam, » omnibus est possibile, cunctis debet esse commune, 725.

VITA SS. PATRUM. — Eleemosyna, virginis specie

Eleemosyna spiritualis.

Subjectum.

Fructus.

cum peccata plangimus et abdicamus, LXXV, 1012. Eleemosyna dicitur pretium peccatorum, *ibid*. Ejus virtus quanta, LXVI, 1165. Qui præmissis probris eleemosynam tribuunt, vix pro illata injuria satisfaciunt, 206. Eleemosyna nobis aurea domus in cœlo ædificatur, LXXVII, 484, 485.

TAIO. — Quoties post culpam eleemosynam facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus, LXXX, 891.

ALCUINUS. — Efficacissima pro peccatis deprecatio est in eleemosynis, CI, 625.

RABANUS. — Qui promptus est ad misericordiam et largus ad præbendam eleemosynam, pro hoc mercedem bonam sibi in futuro præparat, CIX, 973.

HAYMO. — Per eleemosynam omnium peccatorum tribuitur remissio, CXVIII, 904. Deus eleemosynas pauperum feneratur, et cum datur minimis, Christo datur, *ibid*.

WALTERIUS. — Operibus misericordiæ propitiatio Dei obtinetur, CXIX, 737.

RATHERIUS. — Eleemosynæ pro peccatis erogatæ meritum, CXXXVI, 276.

SALVIANUS. — Eleemosyna exstinguit peccatum, sicut ignem aqua, CXL, 183.

ANSELMUS (S.) — Si quis eorum qui habent substantiam mundi dederit indigenti vel calicem aquæ frigidæ, propter verum amorem Dei et proximi, eleemosynam facit, et non perdet mercedem suam, CLVIII, 1112. Per eleemosynam pervenitur ad æternam vitam, 802.

BRUNO AST. (S.). — Quantum Deo accepta sit eleemosyna, quamque mercedem accipit, CLXV, 165.

RUPERTUS. — Eleemosyna salvabit in judicio, CLXVII, 1777.

HILDEBERTUS. — Eleemosynæ quam utiles, CLXXI, 180. Eleemosynariis divitibus in ultimo judicio, *ibid*. Per eam regnum cœlorum, quod est pauperum, fit regnum divinum, 837. Qui pro Deo seminat, mercedem cito metet, 840.

PETRUS LOMBARDUS. — Eleemosyna utilior danti quam recipienti, CXCII, 58.

GUNTHERUS. — Proveniunt ex eleemosyna quinque hæc : remissio peccatorum, charitatis augmentum, spirituale gaudium, certa spes promissorum, perceptio præmiorum, CCXII, 214.

INNOCENTIUS III. — Eleemosyna mundat, liberat, protegit, postulat, impetrat, perficit, benedicit, justificat, resuscitat, CCXIII, 748.

Charitatis et eleemosynæ exempla mirabilia.

TERTULLIANUS. — Christianorum erga invicem charitas quanta I, 471. Sese invicem fratres appellabant, *ibid*. Charitate omnia habebant communia, 472. Illorum quanta in egenos, ac potissimum, martyres, charitas, 470. 475, 619. Hominibus et diis gentilium mendicantibus opem ferre non sufficiebant, 494. Charitas mutua Christianorum ipsis ethnicis valde miranda, 704. Inter fratres atque conservos communis spes, metus, gaudium, dolor, passio, quia communis spiritus, 1215.

EUSEBIUS. — Constantini in pauperes beneficentia, VIII, 27. Nullus unquam ad illum propius accessit qui fructum alicujus beneficii non retulerit. Extraneis qui ipsum adirent, humanum se ac liberalem præbebat, *ibid*. Suis victoriam adeptis præcipiebat, ut victis parcerent, 40.

PAULINUS NOLAN. — Pauperibus subveniendum esse, exemplo Lazari et divitis epulonis evangelici ostenditur, LXI, 216, 217, 686. Pauperibus omnibus Romæ in basilica S. Petri epulum præbuit Pammachius pro defunctæ uxoris suæ anima, 213, 214. Quam bene eleemosynam largiebatur S. Felix, 482, Martinianus a fratribus amice excipitur, 620. A Paulino cohospite Theridii vestibus donatur, 621. Maximum episcopum humeris sublatum feminæ cuidam sanctæ commendat Felix, 474.

BENEDICTUS (S.). Eleemosynæ largæ monachorum Ægyptiorum, LXVI, 310. Benedictinorum, 311, 312. Erga pauperes quam propensus S. Benedictus, 310. In gratiam pauperum erecta xenodochia in monasteriis, 312. Vasa sacra vendita, 313. Pauperibus datæ monasteriorum decimæ, 310, 311. Pars quinta redituum monasterii, *ibid*. Item tertia pars, *ibid*. Pauperibus datæ ciborum reliquiæ, *ibid*. Eis distribuendæ vestes vetustæ, 788. Tribus pauperibus pedes quotidie lavandi, eisque eleemosyna tribuenda, 765. Amator mittit Sylverio munuscula ad levandam exsilii inopiam, 86.

SYLVERIUS. — Amatorem laudat Sylverius quod non solum de eo sciscitando et visitando curam habeat, sed etiam bonis suis fulcire eum et sustentare non desinat.

GREGORIUS TURON. (S.) — Multitudo pauperum, sicut apes ad alvearium, conveniebant ad Aridium, et nullus vacuus ab eo recedebat, LXXI, 1122. Quidquid habuit totum in pauperibus vel in cœnobiis, vel per diversas ecclesias vel etiam monasterio suo distribuit, *ibid*. Erat pes claudorum, oculus cæcorum, orphanorum pater, viduarum consolator, 1129. Quintianus in eleemosynis magnificus fuit, 1025. Senoch dabat quæ accipiebat, in diversis necessitatibus indigentium, ita ut in vita sua de his amplius quam ducentos a nexu servitutis debitique onere sublevaret, 1072. S. Martinus innocenti opem fert, 566 Vinum pauperi procurat, 947. Tiberius Cæsar eleemosynarius, pauperum optimus defensor, captivorum redemptor, 559. S. Paulinus Nolanus venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogavit. Pauperibus thesauros Guntramnus largitur, 444, 450. Perpetuus egenos, mendicos, ægros, viduas, orphanos hæredes suos scribit, dicit, statuit, 1152. Benedictus Agricola ædificat xenodochium leprosorum, 893.

RADEGUNDIS (S.), regina Franciæ, præter quotidianam mensam qua refovebat egenos, capita eorum lavans, purulentam tineam non fastidiens, interdum et vermes extrahens, sigillatim capita pectebat quæ ipsa laverat. Ulcera cicatricum oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Languidis et cæcis non cessabat cibos cum cochleari porrigere, LXXII, 657, 658.

DOMNOLUS (S.) monasticum institutum mirifice augmentavit ad recipiendos monachos, peregrinos et adventantes. Aliud xenodochium ædificavit in pauperes, peregrinos egentesque, LXXII, 631.

GERMANUS (S.) e carcere captivos educit, LXXII, 73. Contentus casula vel tunica, quidquid erat residui, nudum pauperem vestiebat, 76.

COGITASUS. — S. Brigida nunquam inopes a se recedere sinu vacuo passa est, LXXII, 786.

Vita Patrum. — Joannes Eleemosynarius quos hospitio recipiebat, et consolabatur non tanquam captivos, sed quasi natura veraciter fratres, LXXIII, 344. Plagatos et infirmos in xenodochiis et nosocomiis fecit recumbere præcipiens curam eis et medicinam gratis impendi, *ibid*. *et seqq*. Ægrotos visitat bis, vel ter in septimana, 283. Charitas Abrahamis pro affligentibus se infidelibus intercedentis, LXXIV, 76. Achillis, indigniori beneficium præstantis, 913; Anastasii, leprosum domi foventis, LXXIII, 506.

Charitas Apollinis in proximo Christum cogitantis, 1018; Apollinis patriarchæ insigni arte verecundum adolescentem adjuvantis, LXXIV, 220, 222. Apollonii, medicum se et pharmacopolam fratribus exhibentis, LXXIII, 1103; LXXIV, 263. Christianorum in milites, LXXIII, 231. Eremitæ cujusdam, latrones sui causa comprehensos liberantis, *ibid*., 1031. Eulogii elephantiosum et mutilatum foventis, *ibid*., 1040, 1123. Fratris cujusdam patrem suum a lapsu servantis, *ibid*., 880. Fratris cujusdam in ægrotum panem calidum ex Ægypto afferentis, *ibid*., 975 Fratris cujusdam, ut seni ex vulnere decumbenti inservire pergat, lavaturam vulneris ebibentis, *ibid*., 977. Fratris cujusdam, pro fornicante fratre se affligentis, LXXIV, 166. Fratrum quorumdam, deficientibus in monasterio lignis, LXXIII, 830. Fratrum pro infirmo laborantium, et mercedem ut accipiat cogentium, *ibid*., 975. Joannis Eleemosynarii pauperes dominos suos vocantis, *ibid*., 542. Ejusdem convicianti nepotem suum benefacientis, *ibid*, 352. Ejusdem datum sibi stragulum pretiosius aliquoties vendi curantis, *ibid*., 353. Joannis abbatis fratris errorem tegentis, *ibid*., 974. Monachorum uvam ad proximos transmittentium, *ibid*., 764. Monachorum Ægypti, ut pauperibus subveniant operantium, *ibid*., 838. Moysis noctu hydrias monachorum aqua replentis, *ibid*., 1120. Pachomii absentium fratrum officium supplentis, *ibid*., 244. Pambonis camelum suum alteri concedentis, *ibid*., 788. Polychronii septem dies jejunari soliti, refectionis aliquid sumentis ut ægrotum ad id inducat, LXXIV, 83. Senis cujusdam sportellarum suarum retinacula alteri dantis, LXXIII, 790. 975. Senis cujusdam docentis debitum a fratribus sollicite non esse exigendum, *ibid*., 797. Senis cujusdam charitas admiranda in vivos et mortuos, LXXIV, 129. Serapionis omnia ad ipsum usque librum Evangeliorum elargientis, LXXIII, 772, 888. Serapionis Sindonitæ mercedem laborum fratrum sibi subditorum pauperibus distribuentis, *ibid*., 1176. Ejusdem, mimis et Manichæo cuidam ut illos Deo lucretur se vendentis, *ibid*., 1178, 1180. Simeonis Stylitæ suos cibos pauperibus erogantis, *ibid*., 326. Sisoi cum hospite discessuro, jejunii tempore, gustantis, *ibid*., 907. Theodori singularitatem cibi in communitate improbantis, *ibid*., 767.

Eleemosyna Onuphri, LXXIII, 217. Joannis, *ibid*., 256. Eleemonis libros vendentis ut pauperibus subveniat, *ibid*., 1197. Anus quidquid manu lucratur in templo erogantis, LXXIV, 183. Eleemosyna Zenonem imp. a pœna

liberat, *ibid.*, 208. Mulieri miseræ præstita Moschum e carcere liberat, *ibid.*, 215. Petri Telonearii in pauperem siligineum panem projicientis, LXXIII, 355. Insignis eleemosynator evadit, *ibid.* Vestem suam interiorem pauperi largitur; vendi se jubet, et pretium pauperibus distribui, *ibid.*, 357. Serapionis ut pauperibus subveniat, cum monachis operam suam messis tempore elocantis, *ibid.*, 1176. Vendentis Evangelium, *ibid.*, 359. Sese vendentis ut illos lucrifaceiat, *ibid.*, 359, 1178. Eleemosynæ Josaphat in pauperes, *ibid.*, 579, 586, 591. Eleemosynæ largæ Olympiæ, *ibid.*, 1209.

GREGORIUS MAGNUS (S.). — Ecclesiæ Romanæ servos libertate donat, LXXV, 858. Eorum qui schismæ vel hæresim deserebant sustentationi providebat, *ibid.* Tribus monialium millibus subvenit, *ibid.*, 859. Pro populis exactionibus oppressis ad Mauricium scribit, 794. Episcoporum reditus, si ad pauperes alendos minime sufficerent, ipse quæ satis essent suppeditabat, *ibid.*, 838. Totus erga animarum lucra vacabat, *ibid.*, 742. Gregorii in facienda eleemosyna studium, *ibid.*, 452. Fundatis monasteriis facultates suas vendit, ac pauperibus largitur, *ibid.*, 242, 252. Eleemosynam ex patrimonio quater in anno pauperibus erogabat, *ibid.*, 96. Eleemosynas ipse localiter et personaliter ordinabat, *ibid.*, 111 *et seqq.* Nihil habens unde eleemosynam tribueret, scutellam argenteam pauperi dari præcipit, *ibid.*, 65. Pauperum qualem curam gesserit *ibid.*, 106, 124, 294. Etiam post mortem, *ibid.*, 252, 23. Episcoporum defunctorum bona pro pauperibus servari voluit, *ibid.*, 591. Pro paupere in inopia defuncto, tanquam si propriis manibus peremisset, deflet, *ibid.*, 96. Xenodochium Jerosolymæ instituit, *ibid.*, 110. Xenodochiis rectores constituit pro rebus pauperum strenue gubernandis, *ibid.* S. VII. S. Desiderius erat parvulorum nutritor, senum tutor, viduarum protector, pupillorum defensor, *ibid.*, 87, 239.

ELIGIUS (S.) assidue turbis pauperum constipatus incedebat, quibus alimoniam pariter et eleemosynam tribuebat: quidquid habuit, excepto tegumento et victu, totum egenis et monasteriis dispersit, LXXXVII, 489. Maximam semper dilectionem erga pauperes habuit, et inter cætera, senibus ac viduis atque pupillis exsistebat, *ibid.*, 507, 508. Eximia bonitate peregrinos fovebat, *ibid.*, 508.

VENANTIUS. — S. Medardus quidquid ad escam accipere deberet, si pauperem vidisset, cibum egenti porrigebat, ipse ferens inopiam, LXXXVIII, 535. S. Maurilius infirmos tanquam verbi Dei fidelissimus dispensator circumibat, *ibid.*, 567.

WALAFRIDUS STRABUS. — Quantam S. Othmarus in pauperes misericordiam habuerit, CXIV, 1034, 1035.

S. BERNARDUS. — Charitas Moysis sese pro delinquentibus objicientis. Charitas Jeremiæ qui, libertate uti nolens, maluit captivus adduci cum populo; Pauli optantis anathema esse ab ipso Christo pro fratribus; David in se potius transferri divinam ultionem flagitantis, CLXXXII, 192.

ANASTASIUS. — Eleemosyna quotidiana assignata ab Adriano I centum pauperibus, CXXVIII, 1183. Pauperum cura singularis exercetur a S. Nicolao I, *ibid.*, 1509.

Libri de eleemosyna tractantes, homiliæ, sermones.

De faciendis eleemosynis sermones, S. Augustinus, XXXIX, 1700, 1701, 1705, 2331, 2335, 2338, 2340, 2342, 2343. — Sermones de eleemosyna, S. Petrus Chrysol., LII, 202, 205, 231, 314, 320. — De eleemosyna sermones, S. Leo Magnus, LIV, 157, 159, 164, 168, 174, 176, 297. — Homilia de eleemosyna, S. Laurentius Novar., LXVI, 105. — De eleemosynis, Taio Cæsaraugust., LXXX, 891. — De operibus misericordiæ, et quod unusquisque a seipso eleemosynam incipere debeat, Jonas Aurelian., CVI, 251. — De eleemosyna, Haymo Halberst., CXVIII, 902 *et seqq.* — Quod eleemosyna de alienis fieri non debeat, Hincmarus Rem., CXXV, 863. — De eleemosyna, S. Petrus Damianus, CXLV, 207 *et seqq.* — De eleemosyna, Alanus de Insulis, CCX, 175.

PARS SECUNDA.

DE ELEEMOSYNA.

Quæstio per supplementum tractatur juxta ordinem alphabeticum Patrum.

ALANUS DE INSULIS, — « Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam. » Et alibi : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » Item : « Omni potenti te tribue. » Item : Beatus qui prævenit manum perituri. Item : Si vides fame pereuntem et non subvenis, occidisti.

O homo, eleemosyna est condimentum jejunii, ornamentum orationis, vigiliarum decus, largitatis insigne, peccati remedium speciale. Ad hanc invitat te Christus, exemplo pauperis omnia erogans, verbo opera misericordiæ prædicans, ab hac nulla paupertate te excuses. Si pecuniam dare non potes, da frustum panis; si hoc non vales, saltem aquæ frigidæ potum. Si proximo non potes subvenire facto, subveni verbo, vel pro eo intercedens, vel eum instruens. Est enim eleemosyna multiplex, a manu largiendo pauperi; ab officio, ministrando eroganti; a lingua, proximum instruendo, vel pro eo intercedendo; ab animo, peccanti compatiendo, vel injurias remittendo. Sunt autem quædam eleemosynæ ordinatæ, quædam exordinatæ. Ordinatæ sunt quæ circumstantiis suis formantur : exordinatæ quæ privantur iisdem. Circumstantiæ eleemosynarum hæ sunt : Quis, quid, quantum, cui, ubi, quando, quare. Quis, si sit dives vel pauper; gratior est enim eleemosyna pauperis quam divitis. Unde Dominus dicit in Evangelio, paupercalam mulierem quæ posuit duo minuta in gazophylacium plus misisse quam divites qui miserant magnas summas. Per *quis*, etiam intelligitur, utrum justus sit vel injustus. Quia si justus det eleemosynam, ad utrumque valet; si vero injustus det eleemosynam, valet ei ad fugam pœnæ, non ad meritum gloriæ. Per *quid*, insinuatur quod de proprio debeat fieri eleemosyna, non de alieno. Non enim de furto vel de rapina recte fit eleemosyna, quia ut dicit Scriptura, facere eleemosynam de substantia pauperis, hoc est filium mactare in conspectu patris. Per *quantum*, ostenditur quod non totum uni, sed plura pluribus particulatim distribuenda sunt. Per *cui*, innuitur quod potius pauperi quam diviti largienda sit eleemosyna, potius cognato, vel affini quam extraneo, potius domesticis fidei quam dyscolis. Unde ad insinuandum, quantum, et cui, dictum est : « Dispersit, dedit pauperibus. » Ubi scilicet in aperto ad aliorum instructionem, procul tamen omni humana laude remota. Unde ait Dominus : « Sic luceant opera vestra... » *Quando*, tempore necessitatis. *Quare* intuitu Dei, non terreni emolumenti, vel favoris humani. Eleemosyna est ros cœlestis, exstinguens peccati caminum, quæ sole allegat apud Deum, quæ sola allegabit pro te apud districtum Judicem. Pro quo enim a Christo laudabuntur beati in judicio? quod silentium tenuerunt? non; quia continentes fuerunt? minime; quia vigiliis intenderunt? nequaquam, sed quia eleemosynis operam tribuerunt.

Eleemosyna gerit similitudinem olei, jejunium luminis. Sicut enim lumen subtracto oleo exstinguitur, sic jejunium sine eleemosyna meriti privatur virtute. Illo speciali et naturali præcepto quo dicitur, «Quod vis ut faciant tibi homines, et tu fac illis, » obviat, qui eleemosynam indigenti negat.

Est autem triplex eleemosyna, frigida, tepida, calida. Frigida est quæ non fit instinctu naturalis pietatis vel fervore charitatis, sed tantum humani favoris; tepida est, quæ fit instinctu naturalis pietatis, ut illa quæ fit infidelibus, motu naturalis affectionis; calida vero, quæ fit æstu charitatis. Prima meretur pœnam; secunda vitat eam; tertia consequitur gratiam. Eleemosyna non solum de superfluis, sed et de necessariis fieri debet. Unde dictum est : «Qui habet duas tunicas, det non habenti. » Ideo tunicam nominat, non pallium, quia tunica est magis necessaria; ad insinuandum quod non tantum superflua, verum etiam necessaria dare tenemur. Quod in beato Martino claruit, qui asperitate temporis partem chlamydis qua sola indutus erat pauperi erogavit. Sunt quidem qui ea quæ vix porcis exponenda erant erogant pauperibus, quibus sua peccata redimi putant; et hoc est quasi in Deum blasphemia, indignis honorare divos, et quæ proculcanda sunt a porcis offerre cœlestibus margaritis, CCX, 175, 176.

Hospitalitatem nolite oblivisci...... O homo, Christus in membris suis clamat ad ostium, petit hospitium. Suscipe peregrinum in terra, ut te recipiat exsultantem in patria. Abraham, quia angelos suscepit sub specie hospitum, meruit donari filio. Lot, quia angelos quasi hospites suscepit, meruit liberari a Sodomorum incendio. Vidua quæ hospitii beneficio Eliam honorabat, meruit suscitationem filii. Euntes in Emmaus discipuli per Christi doctrinam illuminati sunt, sed per hospitalitatis obsequium plenius et perfectius ab ipso illuminari meruerunt. O homo, si scias te advenam et peregrinum in hoc sæculo, si recognoscis peregrinationis tuæ statum, non negabis peregrino hospitium. Nam si pauperem Christi excludis a tecto, ipsum Christum excludis a pectoris tui hospitio... Audi quid ipse dicat : « Quod uni ex minimis meis fecistis.... » Debet autem ipsa hospitalitas esse læta, munifica, humilitatem exhibens, largitatem amplectens. Magna enim pars hospitalitatis honestæ est vultus serenitas.

Munificentia quoque hospitalitatis est portio, ut non suscipiamus postulantem victi fastidio, sed etiam præveniamus præcellenti officio. Exemplo enim illorum euntium in Emmaus, non solum hospites invitandi sunt, sed trahendi. Exhibenda est quoque hospitibus humilitas, ut gratia humilitatis, quæ etiam totam consummat hospitalitatem, gratius sit obsequium quod impendit. Recipiamus igitur in peregrino illum qui pro nobis in terra peregrinatus est de cœlo, qui pro nobis egressus de patria, mendicus exstitit in via. O felix hospitium, quod Christo exhibetur in paupere! o felix lectus, in quo requiescit Christus in corpore! felix mensa ad quam sedet homo Deus in homine! O homo apud gentiles jura hospitalitatis servantur, apud fideles franguntur. Bruta animantia in adventu similium gaudent, et eis quodammodo jus familiaritatis exhibent; homines vero humanitatis officium inhibent. « Erubesce, Sidon, ait mare. » Erubescat mare a fluminibus adjuvari. Erubescat rationale ab irrationali instrui. Erubescat sol a camino et facibus calefieri...., CCX, 181, 182. De eleemosyna, CCX, 175.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episcop. — De eleemosyna facienda, XIV, 724. De eleemosynæ bonis, XIV, 1069. Liberalitatis exemplum erga pauperes a vidua evangelica propositum, XVI, 242.

ANSELMUS (S.), Cantuariens. archiepiscop. — De eleemosyna, CLIX, 56.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Sane cavendum ne quisquam existimet infanda illa crimina qualia qui agunt, « regnum Dei non possidebunt, » quotidie perpetranda, et eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodam modo, ut ea semper liceat impune committere, XL, 265.

Sane qui sceleratissime vivunt nec curant talem vitam moresque corrigere, et inter ipsa facinora et flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra ideo sibi blandiuntur, quoniam Dominus ait : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » ....., XL, 267.

Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a se ipso debet incipere, et eam sibi primum dare : « Miserere animæ tuæ placens Deo. »..... Propter quem dilectionis ordinem dictum est : « Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Cum ergo Dominus Pharisæos increpasset quod forinsecus se lavabant, intus autem rapina et iniquitate pleni erant, admonens quadam eleemosyna, quam sibi homo debet primitus dare, interiora mundari : « Verumtamen, inquit, date eleemosynam..., XL, 268.

Cum auditis omnia male facta eleemosynis redimi, nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perversi. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveras, eleemosynis tuis non corrumpis judicem. Ego dico propter illa scelera et crimina quæ omnes modo vitare debent qui accipiunt corpus Domini et sanguinem. Cæterum non me latet, vitam istam mortalem et in carne corruptibili constitutam sine peccatis esse non posse, sed illa quotidiana et levia habeant etiam sua lavacra quotidiana..... Quod enim Deus statuit ut eleemosynæ, propter levia peccata, ille putat ad illa gravia sibi posse opitulari, a quibus non vult discedere, sed in his cupit permanere perpetuo. Faciat pro his eleemosyna, sed vita mutata; inde recedat, et huc accedat. Si autem dixerit in animo suo : Si quotidiana faciam latrocinia, etsi quotidianis corruptionibus adulteriuis me contaminem...., et a tali vita omnino non recedam, faciens tamen quotidianas eleemosynas exstinguo omnia peccata; tamen exstinguis, sed cum exstingueris...., pereunt ergo peccata, sed tecum. Si autem vitam mutaveris, illa pereunt, tu invenieris....., XXXIX, 1701, 1901, 2343.

Sed ne putetis, quia facienda sunt quotidie adulteria, et eleemosynis quotidianis mundanda sunt. Ad illa majora scelera non sufficiunt quotidianæ eleemosynæ, ut ea mundent. Aliud est ubi mutes vitam; aliud est ubi toleres vitam. Illa mutanda est; si mœchus eras, noli mœchus esse; si fornicator eras, noli fornicari; si homicida, noli esse homicida...., arbitraris hæc, nisi fieri desinant, quotidianis eleemosynis posse mundari?.....: XXXVIII, 88.

Beneficentia in corpus et animam proximi, XXXII, 1332. De sublevandis pauperibus, XXXIII, 471. De mercede eleemosynæ, XXXVI, 388, 455. Misericordia est exercenda, XXXVII, 1328. Christus in pauperes vestiendus, XXXVIII, 170, 219, 239, 243, 250, 253, 524. De operibus misericordiæ, XXXVIII, 406, 433, 1198, 1199. Quid eleemosyna sine fide, XXXVIII, 626. Eleemosyna justis laboribus facienda, XXXVIII, 648, 1200. Duo genera eleemosynarum, XXXVIII, 1041, 1045, 1053. Christus accipit quod pauperibus erogatur, XXXIX, 1519. De charitate humana, XXXIX, 1530, 1535, 1536, 1586, 1590, 1631, 1671, 1690. De faciendis eleemosynis, XXXIX, 1700, 1842, 1846, 1876, 1898, 1937, 1949. Eleemosynæ inanes; an Deus velit eleemosynam fieri, XXXIX, 2269, 2230. Eleemosynarum genera multa, XL, 266. De visitatione infirmorum, XL, 1147. De misericordia, XL, 1216. De generalitate eleemosynarum, XLI, 1225. Opera misericordiæ sunt remedia, XLIV, 152.

BEDA Venerab., presbyt. — De eleemosyna, CXIV, 268.

BERNARDUS (S.), Clarævallens. abb. — Beneficentia erga pauperes laudatur, CLXXXII, 235.

BRUNO (S.), Astens. abb. — De eleemosyna, CLXV, 422.

CÆSARIUS (S.), Arelatens. episcop. — De eleemosynis, LXVII, 1077.

CHROMATIUS (S.), Aquileiens. episcop. — De eleemosyna, XX, 354.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episcop. et martyr — Loquitur in Scripturis divinis Spiritus sanctus : « Eleemosynis et fide delicta purgantur. » Et : « Verum date eleemosynam, et ecce vobis omnia munda », etc..... Quorum præceptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor, adverso somnio territus, æstuaret, pro avertendis malis ad divinam opem impetrandam remedium dedit dicens : « Propterea, o rex, peccata tua eleemosynis redime et injustitias tuas misericordiis pauperum. » Cui rex non obtemperans, adversa quæ viderat et infesta perpessus est; quæ evadere et vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoque angelus paria testatur, et ut eleemosyna libenter ac largiter fiat hortatur, dicens : « Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna, quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. ostendit orationes nostra ac jejunia minus posse, nisi eleemosynis adjuventur; deprecationes solas ad impetrandum parum valere, nisi factorum et operum accessione adjuventur, IV, 605, 606.

Nec sic ista proferimus, ut non quod Raphael angelus dixit veritatis testimonio comprobemus. In Actibus apostolorum facti fides posita est, et quod eleemosynis, non tantum a secunda, sed a prima morte animæ, liberentur gestæ et impletæ res probatione compertum est. Tabitha, operationibus justis et eleemosynis præstandis plurimum dedita, cum infirmata esset et mortua, ad cadaver exanime Petrus accitus est; qui cum impigre pro apostolica humanitate venisset, circumsteterunt eum viduæ flentes et rogantes, pallia, et tunicas, et omnia illa quæ prius sumpserant indumenta monstrantes, nec pro defuncta suis vocibus, sed ipsius operibus deprecantes. Sensit Petrus impetrari posse quod sic petebatur, nec defuturum Christi auxilium viduis deprecantibus, quando esset in viduis ipse vestitus. Cum itaque genibus nixus orasset, viduarum ac pauperum idoneus advocatus legatas sibi preces ad Dominum pertulisset, conversus ad corpus, quod in tabula jam lotum jacebat : « Tabitha, inquit, exsurge in nomine Christi. » Mors itaque suspenditur, et spiritus redditur, ac mirantibus et stupentibus cunctis, ad hanc mundi denuo lucem redivivum corpus animatur,... IV, 606, 607.

Plura de hac quæstione leguntur in opere. De eleemosynis, IV, 601, 622.

De eleemosyna, IV, 601. De bono operis et misericordiæ, IV, 723.

ELIGIUS (S.), Noviomens. episcop.—De eleemosyna, LXXXVII, 593.

FASTIDIUS, Britannor. episcop. — Eleemosynæ de lucris injustis, L, 396.

GAUDENTIUS (S.) Brix. episcop.—Sermo contra avaritiam et pro pauperibus, XX, 955. De mammona iniquitatis facite vobis amicos, *ibid.*, 973.

GEZO, abb. Dertonens. — De iis qui eleemosynas faciunt et peccata non dimittunt, CXXXVII, 495.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — De eleemosynis, LXXVI, 122, 179, 206, 229.

GUIGO I, Carthusianor. prior. — De cura infirmorum, CLIII, 622.

GUNTHERUS, Cisterciens. monach. — Proximo autem miseremur pluribus modis, videlicet compassione, oratione, correctione, consilio, auxilio et beneficio. Compassione miseremur proximo, quando vel ejus peccatis vel ærumnis misericorditer condolemus. Peccatis Absalon filii sui condolebat David, cum ille patrem persequeretur, et condolebat ærumnis, cum ipse miserabilem ejus mortem lamentaretur. Oratione similiter miseremur proximo duobus modis, cum vel pro peccatis ejus vel miseriis Deum orando humiliter imploramus. Pro peccatis proximorum orabat Stephanus, cum pro se lapidantibus imploraret, pro miseriis autem Paulus, cum juvenem

promeritoria gratiæ vel salutis, per quam tamen pervenitur ad gratiam et salutem. Reddit enim hominem habilem, reddit aptum, reddit idoneum, velut sitientem, velut anhelantem, velut appropinquantem ad fontem gratiæ salutaris, per quem liberatur a morte, mundatur a culpa, redimitur a peccato, CCXVII, 750, 751, 752.

Inter opera pietatis, quæ, secundum Apostolum, promissionem habent vitæ, quæ nunc est, pariter et futuræ, hospitalitatem nobis specialiter et frequenter divina Scriptura commendat, utpote quæ illa omnia comprehendit, propter quæ Dominus in ultimæ discussionis examine remuneraturum se bonos et malos asserit puniturum. Hæc enim pascit esurientes, sitientes potat, colligit hospites, nudos vestit, et non solum infirmos visitat, sed eorum in se infirmitates assumens, infirmantium curam agit, in carcere positis subvenit, et quibus vivis in infirmitate communicat, participat in sepultura defunctorum. Per hanc quidam angelis receptis hospitio placuerunt, cum Abraham et Lot hospitalitati vacantes angelos meruerunt hospitari, per quos Abraham jam senex futuræ sobolis accepit promissionem, et Lot fuit de incendio Sodomæ liberatus. Duo quoque discipuli, qui Jesum hospitio coegerunt, quem in expositione Scripturæ non noverant, in panis fractione noverunt. Per hanc superflua divitum quæ congregata forte servarentur ad mortem, in necessitates pauperum erogantur ad vitam. Per hanc terrena in cœlestia, et transitoria in æterna felici commercio transmutantur, dum per manus pauperum thesaurizamus in cœlis, ubi nec ærugo, nec tinia demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur; et facimus nobis de mammona iniquitatis amicos, qui, cum defecerimus, in æterna tabernacula nos admittant,... CCXV, 77.

Bonum est jejunium, sed melior est eleemosyna, quia quod jejunium subtrahit, eleemosyna tribuit. Alioquin quod jejunium subtrahit voluptati, reponit cupiditati. Qui vero dat eleemosynam, quodcunque sibi subducit, alii totum impendit. Per jejunium enim affligitur caro propria, per eleemosynam vero reficitur aliena. Illud præstat esuriem, ista vero satietatem procurat. Rursum, bonum est orare, sed melius erogare, quoniam eleemosyna agit utrumque descendens ad proximum et ascendens ad Deum. Audi super hoc sententiam Sapientis : « Conclude eleemosynam, inquit, in corde pauperis, et ipsa pro te orabit ad Dominum. » Non enim desistit orare, qui non desinit bene agere, cum melius sit orare opere, quam sermone. Sed dices : Ego sum pauper, egenus et inops. Non habeo panem, non habeo vestem, non habeo stipem, ut quidquam valeam erogare. Verum attende quod apud Deum sufficit bona voluntas, ubi deest opportuna facultas. Nec tam attendit in munere quantitatem, quam devotionem in opere, pensans magis ex quanto, quam quantum. Respiciens enim Jesus, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium divites. Vidit autem quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, et dixit : « Amen dico vobis quia vidua pauper plus quam omnes misit. Nam hi omnes ex abundantia sibi miserunt, in munera Dei; hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit misit...., CCXVII, 752.

Cæterum solerter attende quod nisi dederis eleemosynam cordis, Deus non acceptat eleemosynam operis, ipso dicente : « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis, nec Pater vester vobis dimittet....... » Vides aperte quod Deus non approbat munus operis, nisi prius offeras munus cordis. Eleemosynam vero cordis prudenter impendis, cum aut offendenti dimittis, aut satisfacis offenso, ut nec ille contra te rancorem vel odium in corde retineat, nec tu contra ipsum retineas rancorem, vel odium in corde......, CCXVII, 753-757.

Quod ad eleemosynam sicut ad aliquod et quodlibet opus bonum requiratur perseverantia, vide, CCXVII, 759, 762.

Restat dicendum de quibus sit eleemosyna facienda. Videtur profecto de his quæ juste possides et rationabiliter acquisisti, secundum illud Sapientis : « Noli offerre munera prava; non enim suscipiet illa Deus. ».... Multa sunt talia in Scripturis... Contrarium autem videtur Dominus in Evangelio docuisse : « Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. » Verum inter ea quæ acquiruntur injuste, quædam sunt in quibus transfertur dominium, quædam in quibus non transfertur. De illis ergo in quibus transfertur dominium, ut in negotiatione, militia, et hujusmodi, licite potest eleemosyna erogari, quia, cum effecta sint tua, licet offenderis illicite acquirendo, jam tamen, quasi de tuis, licite poteris erogare. De illis autem in quibus dominium non transfertur, ut de furto, rapina, sacrilegio et usura, non licet eleemosynam erogare, quia cum sint aliena, non tua, teneris ea his, quorum sunt, restituere, non autem ea invitis dominis contrectare.... Quod autem de mammona iniquitatis in Evangelio legitur, ad illas acquisitiones injustas, in quibus transfertur dominium, refertur, de quibus licite potest eleemosyna erogari. Quia vero, non auditores legis sed factores justi sunt apud Deum, rogo te, frater, et hortor, et precor, et moneo, quisquis es, Christiane, si vis esse quod diceris, ut studeas facere quod audisti, tenens pro certo quod eleemosyna quæ datur « de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, magnam præstat fiduciam apud Altissimum, et ipsa contra omne periculum salutaris est medicina, CCXVII, 758, 759. Encomium charitatis, CCXVII, 761-764.

Circa eleemosynam quatuor diligenter attendas, videlicet causam, finem, modum et ordinem : causam, ut fiat ex charitate; finem ut fiat propter beatitudinem; modum, ut fiat ex hilaritate; ordinem, ut fiat secundum regulam.

Ex charitate autem danda est eleemosyna ; quia sicut arbor ad fructum, ita charitas se habet ad eleemosynam. « Non enim potest arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere. » Propterea dicit Apostolus : « Si distribuero omnes facultates meas, » etc... Non ergo se quisquam frustra decipiat, ut æstimet eleemosynam sine charitate sibi posse sufficere ad salutem, licet ad tria valeat eleemosyna extra charitatem distributa. Vel ad habilitatem suscipiendi gratiam, vel ad pœnæ æternæ mitigationem, vel ad obtinendum bonum aliquod temporale.

Cum ergo quis erogat eleemosynam, debet eam propter æternam beatitudinem erogare, non propter favorem mundanum, vel propter humanam retributionem. Unde Veritas inquit in Evangelio : « Cum facis eleemosynam noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis et vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. » Non est contrarium quod Dominus alibi ait : « Luceat lux vestra coram hominibus, et videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. » Primo quia et intentio potest exsistere in abscondito, et operatio in aperto, ut propter intentionem absconditam, nesciat sinistra quid faciat dextra. Et propter operationem opertam, videntes opera bona glorificent Patrem. Secundo, quia nemo debet facere opus bonum, ut ipse glorificetur ab hominibus, sed ut homines glorificent Deum. Unde primum prohibetur, secundum præcipitur. Rursum alibi Veritas ait : « Cum facies prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos aut fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte et ipsi te reinvitent, et fiat tibi retributio. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos, et beatus es, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in retributione justorum. » Hic finis, hæc merces, hoc præmium propter quod facienda est eleemosyna.

Porro danda est eleemosyna non ex tristitia, sed cum hilaritate; non cum mora, sed cum velocitate. Juxta quod docet Apostolus, dicens : « Unusquisque, prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. »

Cæterum in eleemosyna danda serva regulam ordinatam. Triplex enim eleemosyna est, cordis videlicet, oris et operis : ex corde datur per compassionem, ex ore per correctionem, ex opere per largitionem. De prima dicit Apostolus : « Quis infirmatur, » etc ..; de secunda Dominus ait : « Si peccaverit in te frater tuus, » ...; de tertia dicit propheta : « Frange esurienti panem tuum.. » Verum hæc triplex eleemosyna danda est ordinate. Primo nobis, secundo proximo. Crudelis est enim et fatuus, qui alii compatitur, et sibi non miseretur; qui alium castigat, et seipsum non emendat; qui alii subvenit, et se despicit. E contra præcipitur : « Miserere animæ tuæ placens Deo... » Ergo tibi ipsi primo danda est eleemosyna. Post te da proximis eleemosynam, et in eis quoque ordinem serva, præferens fideles, domesticos, propinquos. Propter quod dicit Apostolus : « Operamini bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei. » Nam hoc exigit charitas ordinata... Sed inter hos præferendi sunt justi, si cæteræ circumstantiæ pares exsistant... Cum enim omnis homo tam bonus quam malus nobis ratione naturæ sit proximus, et ex præcepto divino teneamur diligere proximos sicut nos ipsos, profecto videtur, quod passim omni homini teneamur indigenti, cum possumus, subvenire, et cum majoris meriti videatur, inimicis benefacere quam amicis .. E contra Veritas ipsa testatur : « Quicun-

CXLVII.

INDEX DE CORRECTIONE FRATERNA,

EXPONENS CIRCUMSTANTIAS ET CONDITIONES REQUISITAS UT HOC PRÆCEPTO UNUSQUISQUE CIRCA PROXIMUM OBLIGETUR, ET FRUCTUS EX ILLA PERCIPIENDOS.

—

MONITUM.

Hic index duas in partes distribuitur; in prima parte sunt quædam notiones generales in ordine alphabetico, et in secunda sunt solutionis hujus quæstiones, velut appendix ad Indicem CXLV de dilectione inimicorum, in ordine chronologico.

PARS PRIMA.

Notiones speciales de correctione fraterna, in ordine alphabetico.

attentare timuerat, socium inveniret. Paulus ergo cum Petro restitit, eique procul dubio intrinsecus concordavit, quem intrinsecus arguit; alioquin quomodo Paulus in illo condemnaret quod ipse non dissimili necessitate compulsus egisset? Nam propter Judæos, qui legis observantiam et veteres ritus tenendos esse perhibebant, et Timotheum, gentilis videlicet hominis filium circumcidit, et ipsa votum solvens, sibimetipsi caput rasit, et sacrificium juxta veteris legis cæremonias obtulit, CXLV, 708, 709, 710.

PETRUS BLESENS. — Amicus sic faciem revereatur amici, ut aures vel oculos ejus verbo sive gestu vel opere non offendat. Optimus amicitiæ comes et ornamentum pretiosissimum verecundia est. E diverso peremptoria ejus est inverecundia, et attritæ frontis infrunitas. Plerisque accidit quod, cum iracundiæ ignis in eorum corde conceptus jam prodiret in publicum, aut cum jam verbum contumeliæ protulisset ad fauces, supervenientis aspectus amici sedabat æstuantis animi motum, turbatamque mentis faciem quodam placore vultus et auctoritate venerabili subito serenabat. In hoc etiam apparet amicitiæ magna virtus, quod in suadendo vel dissuadendo aliquid multum potest. Quippe cum nec fides ejus sit dubia, nec blanda admonitio ejus suspecta. Amico igitur quod honestum est suadeas aperte, libere et secure; et, si utilitas ejus exegerit, eumdem ne timeas objurgare. Cum autem plerumque molesta sit veritas, et propter hoc amicitia quandoque turbetur, illud quidem obsequium damnabile est quod amicum indulgentiorem vitiis facit. Fiat itaque admonitio non acerba, objurgatio non contumeliosa, adsit honesta et suavis affabilitas. Omnis autem assentatio sit procul a conditione amicitiæ aliena. Verbum B. Ambrosii est : Si quid vitiosum deprehendis in amico, illum prius occulte corripe; si te non audierit, corripe eum palam; si vero se lædi putat, tu tamen eum corripe; et si animum ejus vulneret amara correptio, tu tamen corripe. Tolerabilia enim magis sunt amici vulnera quam adulantium oscula. Sicut Romani scribit auctor eloquii, objurgationes nonnunquam necessariæ sunt, quas fieri oportet et majore vocis contentione, et acriore gravitate verborum, ita ut videamur irati; verum sicut ad urendum et secandum, sic ad hoc genus castigandi inviti et rarissime veniamus, maxime si nulla alia medicina supersit. Ira vero procul absit, cum qua nihil considerate, nihil recte fieri potest. Castigatio ergo ex gravitate et clementia condiatur, ut repellatur contumelia, et qui objurgatur se ipsum causam esse hujus acerbitatis agnoscat. In omnibus itaque servetur censura modestiæ, ne videatur quis iracundiæ suæ plus satisfacere quam amori. Sunt enim qui ebulliunt interius, et æstum vesaniæ nomine zeli palliant et colorant; sed qui sequuntur suæ mentis impetum, et non potius rationem, vix aut nunquam in corripiendo proficiunt. Sit ergo, quæso, in corripiendo sermo tristior, dejectior vultus, intercipiant verba singultus et lacrymæ; ut sentiat qui corripitur totum hoc ex amore, non ex rancore procedere. Si primam correptionem forte respuerit, recipiet vel secundam. Interim ora, plora, suspira, et vocem gemitus intercidat. Agat amicus in veritate quidquid emollire potest animum alterius; nihil tamen sit in verbo vel planctu aut singultu simulatione aliqua subornatum. Simulatio siquidem et assentatio duæ virulentissimæ pestes sunt, quæ semper procul ab amicitia relegentur........ Amici ergo correctio tota de medullis animæ et de intima compassione procedat, ut sic se habeat in melioratione amici, sicut circa se fieri Propheta desiderat, dicens : « Utinam corripiat me justus in misericordia et increpet me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum ..... » Sicut autem simulatio assentatioque amicitiæ intoxicant puritatem, sic dissimulatio inter amicos quandoque parit et nutrit affectuum puritatem. Est enim quædam simulatoria, sed dispensatoria correctionis dilatio pro loco, pro tempore, pro persona. Nam si amicus publice objurgandus est, quantum salva lege amicitiæ fieri potest, decet nos ejus dissimulare aut excusare erratum, et ad correctionem ejus tempus exquirere opportunum et familiare secretum. Dum enim ex turbatione recenti adhuc est inquietior æger animus, tanta dissimulatione opus est, donec, mentis nubilo serenato, pacatior verba blande monentis admittat. Certe cum rex David adulterio proditionem et homicidium adjecisset, correpturus eum propheta Nathan, regiæ tamen deferens majestati, non subito, non mente turbata, tanti sceleris ei crimen impegit, sed congrua dissimulatione præmissa, et proposito ænigmate competenti sententiam contra se judicantis extorsit, CCVII, 891-893.

SMARAGDUS, abb.—Paulus apostolus ait : « Si quis autem non obaudit verbo nostro, per Epistolam hanc notate, et non commisceamini cum illo, ut confundatur; et nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem. » Ac si diceret, si eum auctoritas Epistolæ nostræ non corrigit, per litteras vestras quis sit ipse nobis notificate, ut a nobis corripiatur, vel etiam per nostram Epistolam excommunicetur. Et vos non commisceamini cum excommunicato tandiu donec obediens præceptis consentiat apostolicis. Apertum hoc in loco dat Apostolus indicium, ut cum excommunicato nec in actu, nec in consilio, nec in aliquo commisceamur consortio. In uno eodemque homine et fraternitatem simul diligere, et vitia possumus odisse. Aliud enim est quod frater est, aliud quod vitiosus est homo. Diligamus ergo in eo fraternitatem nostram, et odio habeamus vitiositatem ejus. Persequamur in eo vitium, et emendatum ut nosmetipsos diligamus eum. Hinc beatus Gregorius : Sic nimirum proximis nostris exhibere odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus quod homines sunt, et habeamus odio quod in Dei nobis itinere obsistunt. Dixit quidem senex : Quia debet homo mortificare se ipsum ab omni re mala, priusquam egrediatur de corpore, et non lædat ullum hominem. Et nisi habuerit homo in corde suo quod peccator est, Deus non exaudiet illum. Quid est in corde habere quod peccator est? Id est, si quis supportat peccata sua et non videt peccata proximi sui. Quando enim dimiserit homo voluntatem suam, tunc ei reconciliabitur Deus et suscipit orationem ejus. Si enim conspexerimus peccata nostra, non videmus peccata proximi. Stultitia est enim homini habenti mortuum suum, et relicto eo abire et flere mortuum proximi sui... Unusquisque ergo mortuum, id est peccatum suum plangere debet... Peccatum enim mortuum dicit propheta, ubi ait : « Qui lavatur a mortuo, et iterum tangit mortuum, » id est, qui plangit peccatum, et iterum committit peccatum, « nihil proficit lavatio ejus. » CII, 672, 673.

PARS SECUNDA.

Divisiones variæ de correctione fraterna in ordine chronologico.

1 *Correctionis fraternæ negligentia sublata.* — S. Ambrosius, XVII, 715. - S Augustinus (*), V, 111. 519; IX, 83, 98; X, 918; VII, 21. — S. Gregorius Magnus, LXXVII, 72. — Rabanus Maurus, CXII, 47. — Amulo, episc. Lugdun., CXVI, 128. — Ratherius, episc. Veron., CXXXVI, 414. — Ivo Carnot., episc., CLXV, 712; CLXI, 830. — Hildebertus, Cenoman., CLXXI, 605. — Algerus Scholastic., CLXXX, 901. — Petrus Lombardus, CXCII, 373.

2. *Correctionis fraternæ exercitium, pietas, negligentia, crudelitas* — S. Augustinus, V, 111. — Sidonius Apollinaris, LVIII, 747. — S. Benedictus LXVI, 278. — Petrus Damianus, CXLV, 708. — S. Bernardus, abbas Claræval., CLXXXI, 108.

3. *Correctio fraterna, officium, munus, obligatio.* — S. Augustinus, XXXIII, 657; XXXIX; 1666, 1697, 1698; XLI, 21. — Leo Magnus, LIV, 1126. — S. Greg., episc. Turon., LXXI, 521. — S. Gregorius Magnus, LXXV 924; LXXVI, 895. — S. Columbanus, abbas, LXXX, 218. — Rabanus Maurus, CX, 89. — Hugo, episc. Lincoln., CLIII, 1042. — S. Anselmus, Cantuar., CLIX, 174. — Ivo Carnot. episc., CLXI, 711. — Algerus Scholastic., CLXXX, 873. — Adamus, Præmonstrat. abbas, CXVIII, 558. — Philippus de Harveng, abbas bonæ Spei, CCIII, 1197.

4. *Correctionis fraternæ necessitas, utilitas.* — S. Ambrosius, Mediolan. arch., XV, 1715; XVII, 596. — S. Augustinus, XXXIX, 2289; XL, 202; XLV, 919-931. — Petrus Damianus, CXLV, 707. — Rupertus, abbas, CLXVIII, 1002. — Algerus Scholastic., CLXXX, 869, 870, 901. 903, 905, 906, 909, 910. — Gandefridus, abbas, CLXXXIV, 500. — S. Hildegardis, CXCVII, 151, 202, 218, 298. — Philippus de Harveng, abbas bonæ Spei, CCIII, 199. — Cœlestinus III, CCVI, 1083. — Innocentius III, CCXV, 62; CCXVI, 564; CCXVII, 1143.

5. *Correctio fraterna, commodum publicum, commune.* — S. Ambrosius, XVII, 307, 537. — S. Augustinus, XXXIX, 2283; XLI, 644. — Petrus Cantor, CCV, 285. — Petrus Blesensis, CCVII, 891. — Petrus Damianus, CXLV, 704.

6. *Correctio fraterna, medicamentum, remedium.* — S. Ambrosius, XIV, 591, 592, 1057, — S. Hieronymus, XXVI, 313; XXIII, 587. — S. Augustinus, XL, 722; XLVI, 228. — Cassiodorus, LXIX, 584, 647. — S. Gregor. Turon., LXXI, 528. — S. Eligius, episcop. Noviom., LXXXVII, 589. — Petrus Damianus, CXLIV, 276; CXLV, 706. —

(*) Tomi hujus Patris indicantur separatim e tomis Patrologiæ.

scholasticus, CLXXX, 895, 896, 901. — Herveus, Burgidol. monach., CLXXXI, 1401. — Petrus Lombardus, CXCII, 522. — Joannes Saresberiensis, CXCIX, 996. — Innocentius III, papa, CCXVII; 1147.

32. *In correctione fraterna, severitas et charitas sequantur.* — S. Ambrosius, Mediol. arch., XIV, 1017. — S. Hieronymus presb. doctor, XXV, 111. — S. Augustinus, doct., XXXVI, XXXVII, 804; XXXIII, 836. — S. Benedictus, LXVI, 278. — S. Gregor. Magnus, papa doct., LXXV, 311, 594, 970; LXXVI, 594, 912; LXXVII, 727, 1077. — Regino Prumiens. abbas, CXXXII, 334. — Burchardus, Wormat. episc., CXL, 926. — Ivo, Carnot. episc., CLXI, 717. — Algerus, Scholasticus, CLXXX, 898. — Adamus Præmonstrat., CXCVIII, 272.

33. *In correctione fraterna melior cum severitate dilectio quam cum lenitate deceptio.* — S. Ambrosius, Mediolan. arch., XVI, 180. — S. Augustinus, Hippon. episc., XXXVIII, 124; XXXIX, 1697; XLI, 21. — S. Augustinus, Hipp. episc., XXXIII, 323. — S. Gregor. Magnus, pap., doct. LXXVII, 72, 73, 738, 1077. — Regino, Prumiens. abb., CXXXII, 210, 231. — Petrus Damianus, CXLV, 709. — S. Anselmus, Cantuar. arch., CLIX, 118. — Yvo, Carnot. episc., CLXI, 536. — Hildebertus, Cenoman., CLXXI, 996. — Algerus, Scholastic. CLXXX, 903, — Richardus S. Victoris, CXCIV, 1337. — Petrus Cellensis, CCII, 478.

34. *In correctione fraterna multa cum patientia agenda, etiam cum invitis benigne et severe plectendis.* — S. Augustinus, XXXIII, 531. — Petrus Damianus, CXLV, 705.

35. *Ubi nullus locus correctionis, ibi juste poscitur vindicta ultima.* — Tertullianus, II, 18. — S. Augustinus, XXXIII, 530.

36. *Correctionis fraternæ opportunitas, tempus.* — S. Cyprianus, IV, 772. — S. Benedictus, LXVI, 277. — S. Gregorius Magnus, LXXVII, 596. — S. Columbanus, abbas, LXXX, 218.

37. *Correctionis fraternæ vis et efficacia unde?* S. Augustinus, XLIV, 942; XXXVI, 595.

38. *Correctionis fraternæ utilitas unde?* — S. Augustinus, XL, 1150. — S. Gregorius Magnus, LXXV, 1020. — Amulo. episc. Lugdun., CXVI, 129. — S. Augustinus, XLIV, 944.

39. *In correctione fraterna opus est magna consideratione ne peccetur.* — Tertullianus, III, 1093. — Sixtus, pap. II, V, 87. — S. Julius, pap. I, VIII, 986. — S. Hieronymus, XXII. — S. Augustinus, XXXIII, 555. — S. Leo Magnus, LVI, 891. — S. Gregorius Magnus, LXXVI, 266, 352; LXXVII, 48, 1166, 1055, 1101, 1307. — Hildebertus Ven., Cenom. ep., CLXXI, 27, 774; CLXXI, 1020. — Ogerius, abbas Luced., CLXXXIV, 676.

40. *In correctione fraterna facienda, quotidie peccatur.* — S. Ambrosius, arch. Mediol., XV, 1771. — S Augustinus, doctor eccl., XXXIII, 553. — S. Gregorius Magnus, LXXVII, 1044. — Adamus, Præmonstrat. abb., CXCVIII, 559. — Stephanus, Tornac. episc., CCXI, 495.

41. *Melius vel facilius corriguntur parvus homo et indoctus docilis, quam franguntur durus et pervicax.* — S. Cyprianus, IV, 776. — S. Augustinus, doctor eccl., XXXIII, 873; XL, 160.

42. *Correctio fraterna neglecta vel omissa aliquando ex consilio charitatis.* — S. Ambrosius, arch. Mediol., XVII, 214. — S. Augustinus, doct. eccl., XXXIX, 2116; XLI, 21. — S. Leo Magnus, doct. eccl., LIV, 1059. — S. Gregor Magnus, LXXVII, 669. — Ratherius, episc. Veron., CXXXVI, 414.

43. *Incorrigibiles tolerandi.* — S. Augustinus, XL, 199, 200; XXXVI, 1692. — S. Prosper. Aquitanus, LI, 274. — S. Benedictus, LXVI, 519, 864. — S. Gregorius Magnus, LXXV, 1017, LXXVII, 91. — S. Algerus, Scholastic. Leodiens., CLXXX, 891. Petrus Blesensis, CCVII, 893.

44. *Correctio fraterna a minore quolibet non dedignanda.* — S. Hieronymus, XXII. — S. Augustinus, doct. eccl., XXXIII, 290.

45. *Contra incorrigibiles.* — S. Hieronymus, presb. doct., XXVI, 426. — S. Augustinus, doct. eccl., XLI, 45; XLIV, 920, 921. — S. Leo Magnus, LIV, 1017, 18, 1126. — Cassiodorus, LXIX, 776. — S. Gregor. Magnus, LXXVI, 708; LXXV, 920, 812, 1021; LXXVI, 704, 884, 892, 893, 1250, 1310; LXXVII, 1279, 46, 43. — Walafridus Strabus, CXIV, 317, 365. — Haymon, Halberstat., episc., CXVII, 783. — Petrus Damianus, CXLV, 706. — S Hincmarus, arch. Rhem., CXXV, 798. — Hugo a S. Victore, CLXXV, 159. — S. Bernardus, abbas Claræv., CLXXXI, 1170. — Gerhohus præpos. Reichersp., CXCIV, 1280.

46. *Correctionem fraternam moleste ferentes disputant cum iis qui secum sedulo agunt, eosque objurgant.* — S. Ambrosius, arch. Mediol., XVII, 205. — S. Augustinus, Hipp. ep., XXXIX, 2521; XXXVIII, 73; XLIII, 450. — S. Leo Magnus, LVI, 891. — Lanfrancus, arch. Cantuar., CL, 357. — Hildebertus, episc. Cenoman., CLXXI, 1474.

47. *Corripi pudere vitium superborum.* — S. Ambrosius, doct. eccl., XVII, 307. — S. Augustinus, doct., eccl., XLI, 309. — S. Columbanus, abbas, LXXX, 218. — S. Isidorus, Hispal., LXXXIII, 1206.

48. *In correctione fraterna quot fructus in honestioribus!* — S. Cyprianus, III, 1011. — S. Ambrosius, XVII, 690. — S. Augustinus, doct. eccl., I, 725. — Petrus Damianus, CXLIV, 390.

49. *Correctio fraterna facilior in aliis quam lubens in nobis.* — S. Augustinus, doct. eccl., XL, 1258; XXXV, 2114. — S. Gregorius Magnus, LXXVI, 394. — Petrus Damianus, CXLVII, 518. — Gillebertus, abbas, CLXXXIV, 124.

50. *Laudabilius libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deviantem.* — S. Augustinus doct. eccl., XXXIII, 286. — Algerus, Scholastic., CLXXX, 869.

51. *Petrus humilis in correctione accepta magis ædificat, quam Paulus corripiens.* — S. Augustinus, XXXIII, 112, 208, 277, 779; XL, 493; XXXIII, 285. — S Petrus Damianus, CXLV, 708. — Hildebertus Cenoman., CLXXI, 997. — Algerus Scholastic., CLXXX, 869. — Gerhohus Reichersp., CXCIV, 1316.

52. *Correctio promissa facit veniabiliora peccata* — S. Augustinus, doct. eccl., XXXIII, 654.

53. *Dum verum nos molestat, a Christo non ab homine forte peccatore emendamur.* — S. Augustinus ep. Hipp., XXXIII. 247, 975; XXXIII, 150.

54. *Paulus non parcit vitiis sibi honorem exhibentium.* — S. Hieronymus presb. doct., XXIII, 1022. — S. Augustinus, doct. eccl., XXXVIII, 273.

55. *Quomodo Deus corrigit.* — S. Augustinus, doct. eccl., CLIV, 921, 946; XLI, 159. — S. Prosper. Aquitan., LI, 633. — S. Petrus Chrysologus, LII, 629-630; 617. — S. Leo Magnus, LV, 71. — S. Gregorius Magnus, LXXVII, 573. — Rabanus Maurus, arch. Mog., CIX, 25.

56. *Flagellum Dei patienter ferendum.* — S. Ambrosius arch. Mediol., XV, 1440. — S. Augustinus, doct. eccl., XXXVIII, 146. — S. Gregor. Turon. episc., LXXI, 528 — S. Gregor. Mag., LXXV, 919-920; LXXVII, 651, 1166.

57. *Correctio hæreticorum quo modo?* — S. Augustinus doct. eccl., XXXII, 650, 656; XLII, 173. — S. Leo Magnus, LIV, 914, 1098, 1109, 1110, 1132, 1148.

58. *Correptio hominis, per visum cæsi.* — S. Augustinus, doct. eccl., XXXVIII, 1410. — S. Gregorius Magnus, LXXVI, 913; 1054. — Rabanus Maurus, arch. Mog. CVIII, 941 — Wernus, abb. S. Blasii, CLVII, 1203.

59. *Omne quod corrigitur imperfectum est.* — S. Hieronymus, presb., doct., XXVI, 56. — Innocentius III, pap., CCXV, 62.

60. *Correctio proximi semper optanda.* — S. Leo Magnus, pap., doct., LIV, 299; 1205. — S. Augustinus, doct. eccl., XXXVIII, 761.

CXLVIII.

INDEX DE SEX ECCLESIÆ PRÆCEPTIS,

LOGICE REFERENS PATRUM SENTENTIAS DE NECESSITATE ILLA ADIMPLENDI, ET ORDINATIM MEMORANS, CIRCA UNUMQUODQUE CHRISTIANORUM OFFICIA.

Ecclesia hæc sex præcepta Gallice sic nobis proponit :

1. *Les dimanches messe ouïras*
   Et les fêtes de commandement.
2. *Les fêtes tu sanctifieras,*
   Qui te sont de commandement,
3. *Tous tes péchés confesseras*
   A tout le moins une fois l'an.
4. *Ton Créateur tu recevras*
   Au moins à Pâques humblement,
5. *Quatre-Temps, vigiles jeûneras,*
   Et le carême entièrement.
6. *Vendredi chair ne mangeras*
   Ni le samedi mêmement.

MONITUM DE POTESTATE ECCLESIÆ.

Postquam beato Petro principi apostolorum Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus ex utero Virginis pro nostra redemptione, ut erat verus Deus ante sæcula, verus homo in fine sæculorum apparere dignatus est, ligandi atque solvendi in cœlo et in terra potestatem tribuit, et januas regni cœlestis reserandas concessit, supra soliditatem fidei suam sanctam dignatus est stabilire Ecclesiam, secundum illius veridicam vocem dicentis : « Tu es Petrus, etc., » ad quam promissionem sanctæ apostolicæ institutionis cæmento cœperunt hujus fundamenta ex pretiosis succrescere lapidibus et annuente divina clementia, per studium structorum, et apostolicæ auctoritatis sollicitudinem usque ad culmen insolubiliter perducta perpetualiter mensura sine sinistræ auræ impulsu consistere, cujus primatum B. Petrus merito promeruit. Post quem et hujus vicarii sincerissime Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, quæ recto ab itinere impedire assolent, dignius perceperunt, et in cura regiminis, quam pro dominicis ovibus susceperunt sollicite permanserunt..... Constat enim sanctam Romanam Ecclesiam per beatum Petrum principem apostolorum qui Dominico ore primatum Ecclesiarum suscipere promeruit, omnium Ecclesiarum esse caput, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus, quas secundum canonicas et synodicas, sanctorumque Patrum sanctiones inviolabiliter atque irrefragabiliter retineret exquirere ac sectari. — Et ideo consequens est ut, quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis propediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius et inconcusse teneatur, Nicolaus II papa, CXIX, 785, 786.

Sæpe, inquit in epistola ad Adonem Viennensem archiepisc., Sanctitatis vestræ litteras suscepimus, quæ nos monebant et obnixe rogabant, ut de ecclesiasticis causis Ecclesiam vestram qualiter agere deberet instrueremus. Unde nobis nihil melius visum est ut sanctitatem vestram ex decretis et institutis prædecessorum nostrorum doceremus, qui quo ordine Ecclesia in Deo auctore præesse dignoscimur, sive aliæ ab ipsa longe lateque fundatæ versentur, in scriptis suis evidentissime nobis tenendum reliquerunt. Beatissimus Innocentius papa, ita instruendo posuit : Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra vellent Domini sacerdotes observare, nulla varietas, nulla diversitas, in ipsis ordinibus ac consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis ecclesiis aut tenere aut celebrare videntur : ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesias non convenire, aut ab apostolis ipsam contrarietatem inditam. Quis enim nesciat, aut non advertat id quod a principe apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci aut introduci aliquid quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum?..... Oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis affectionibus student, caput institutionum videantur amittere..... Si prædecessores tui minus aliquid aut aliter tenuerunt, idcirco nunc respondemus non quod te ignorare credamus, sed ut majore auctoritate vel tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut judicare non differas, ut scire valeamus qui sint qui aut novitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ, quam Romanæ existimant consuetudinem esse servandam, Nicolaus, CXIX, 889, 890.

PRIMUM PRÆCEPTUM.

Les dimanches messe ouïras,
Et les fêtes de commandement.

FLORUS, Lugdunens. diaconus. — Erant autem sacrificia antea Judæorum secundum Aaron in victimis pecorum, et in hoc mysterio novum erat sacrificium corporis et sanguinis Domini, quod nunc diffusum est toto orbe terrarum...... Scriptum est enim : « Juravit Dominus et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. »...... Sublatum est enim sacrificium Aaron, et cœpit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Dominus itaque noster Jesus Christus in corpore et sanguine suo voluit esse salutem nostram..... Ipse ergo a Domino Deo missus sacerdos noster assumpsit a nobis quid offerret Deo; illas sanctas primitias carnis ex utero Virginis holocaustum obtulit Deo...... Tu sacerdos, tu victima, tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos est qui nunc ingressus est interiora veli...... Sancti Patres in Veteri Testamento uni Deo et Creatori omnium victimas obtulerunt, quas sibi ipse offerri voluit, per earum similitudinem promittens victimam veram, per quam nos sibi peccatorum remissione reconciliavit in Christo Jesu Domino nostro, ut ei offerretur similitudo, promittens veritatem sacrificii, cui erat offerenda ipsa reddita veritas in passione corporis et sanguinis Christi : hujus sacrificii caro et sanguis ante adventum Christi per victimas simi-

litudine promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoria celebratur. Proinde prima sacramenta, quæ observantur et celebrantur ex lege, erant prænuntiativa Christi venturi, quæ cum suo adventu Christus implevisset, oblata sunt; et ideo oblata, quia impleta; non enim venit legem solvere, sed adimplere. Alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora......, ut in ipso sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorum....... CXIX, 11-21.

Hanc igitur gratiam purgationis et redemptionis nostræ, quam nobis Dominus et Salvator in sacramento sui corporis et sanguinis commendavit, longe antequam pateretur in populis prædicavit; sed pridie quam pateretur, id est ea nocte qua tradebatur, in Cœna suis discipulis tradidit......, CXIX, 11-24.

Hinc est quod in illa Cœna paschali, quando Dominus traditus est, nihil de ipso corporis et sanguinis mysterio idem Joannes commemorat, quia videlicet copiosius hoc et sublimius in præcedentibus Evangelii sui partibus explicaverat, et a reliquis tribus evangelistis, quod in eadem Cœna in commemorationem Dominicæ passionis ad salutem fidelium fuerat traditum, diligenter noverat commendatum. Matthæi enim verba hæc sunt, etc......, CXIX, 21-24.

Primo igitur convenientibus in unum, et astantibus in domo Dei fidelibus, præcedente modulatione divinarum laudum, præcedente lectione apostolorum et evangeliorum, præcedente etiam nonnunquam sermone et allocutione magistrorum, subjuncta quoque Symboli confessione, et oblatione populorum, et initiata consecratione sacramentorum, in quibus mens astantium ad divina et cœlestia cogitanda ac desideranda præparatur, assistit sacerdos altari, et celebraturus divina mysteria, Ecclesiam salutando orat, et orando salutat, dicens : « Dominus vobiscum... sursum corda, etc., » CXIX, 25-72.

IVO (S.), Carnotens. episcop. — Oportet ut in diebus Dominicis vel festis post sermonem missarum intra solemnia habitum, plebem sacerdos admoneat, ut juxta apostolicam institutionem, omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundant ad Dominum pro rege, et episcopis et rectoribus Ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis qui in ipsa parochia lecto decumbant, pro nuper defunctis, in quibus singulatim precibus orationem Dominicam sub silentio dicat. Sacerdos vero orationes ad hoc pertinentes per singulas admonitiones solemniter expleat. Post hæc celebretur sacra oblatio : ait enim Apostolus : « Obsecro primo omnium fieri orationes, etc......, CLXI, 193.

Admonere debent sacerdotes plebes subditas sibi, ut bubulcos atque porcarios, et alios pastores vel aratores, qui in agris assidue commorantur, vel in silvis, et ideo more pecudum vivunt, in Dominicis et in aliis festis diebus saltem vel ad missam faciant vel permittant venire. Nam et hos Christus pretioso sanguine suo redemit....., CLXI, 194.

Ut Dominicis vel festis diebus presbyteri antequam missas celebrent plebem interrogent, si alterius parochianus in ecclesia sit qui, proprio contempto presbytero, ibi velit missam audire. Quem si invenerint, statim ab ecclesia ejiciant, et ad suam parochiam redire compellatur......, CLXI, 194.

IVO (S.). — In Scripturis quidem veteribus ad agendum Pascha non est præceptum tempus, nisi ex mense Novorum luna decima quarta usque ad vicesimam primam. Ex Evangelio tamen quia manifestum est quo etiam die Dominus crucifixus sit, et in sepultura fuerit, et resurrexerit, adjuncta est etiam ipsorum dierum observatio per Patrum concilia, et orbi universo Christiano persuasum, eo modo Pascha celebrari oportere. Quadragesima jejuniorum habet auctoritatem et in veteribus Libris ex jejunio Moysi et Eliæ, et ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire a lege et prophetis. In persona quippe Moysi lex, in persona Eliæ prophetæ accipiuntur. Inter quos in monte gloriosus apparuit Dominus, ut evidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus : « Testimonium habens a lege et prophetis. » In qua ergo parte anni congruentius observatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est hac continentia, ut ab ipsius mundi amicitia jejunetur, quæ utique fallaciter blandiri, et illecebrarum succos circumspargere atque jacere non cessat, CLXI, 190. (Vide tertium Decalogi præceptum, in indice, 141, et indicem de festis, 149.)

SECUNDUM PRÆCEPTUM.

Les fêtes tu sanctifieras
Qui te sont de commandement.

NICOLAUS I, papa. — In quorum apostolorum vel martyrum, seu confessorum atque virginum diebus festis a labore terreno recedere debeatis, inquiritis. In solemnitatibus utique beatæ Mariæ Virginis et sanctorum duodecim apostolorum, ac evangelistarum, atque præcursoris Domini Joannis, et S. Stephani primi martyris, necnon et in eorum sanctorum natalitiis, quorum apud vos, Deo favente, memoria celebris et dies festivus habebitur. Sane sciendum est, quoniam idcirco in diebus festis ab opere mundano est cessandum, ut liberius ad ecclesiam ire, psalmis et hymnis et canticis spiritalibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare noluerit, et ad cæteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius illi fuerat ipso die beati apostoli Pauli præceptis obaudiens laborare manibus suis, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus, quemadmodum ipse, qui licet Dominum ordinasse dicat, ut qui Evangelium annuntiaret, de Evangelio viveret, non tamen usus est hac potestate, sed manibus suis laborabat ne quem eorum quibus Evangelium prædicabat, gravaret.

Quod interrogatis: Utrum liceat in festivitatibus sanctorum judicium peragi, et utrum eadem die debeat homo, si dignus fuerit, ad mortem judicari, sciendum quoniam in his festivitatibus, in quibus superius ab omni opere mundano cessandum esse monstravimus, multo magis a sæcularibus negotiis, et adhuc a mortibus abstinendum fore decernimus, quoniam, quamvis utrumque fortasse sine culpa valeat exerceri, quando tamen his quæ Dei sunt, arctius homo debet hærere, quæ mundi sunt a se convenit penitus resecare, præcipue enim eo die ad militiam divinam accedens homo, implicari non debeat negotiis sæcularibus, et ob reverentiam tantæ solemnitatis non oporteat in medium proferri, nisi unde omnibus gaudium, pax, et spiritalis lætitia generetur, CXIX, 985, 986.

RODULFUS, Bituricens. episcop.—Festos dies in anno celebrare sanximus, hoc est, diem Dominicum Paschæ cum omni honore et sobrietate venerari, simili modo totam hebdomadam illam observare decrevimus, diem Ascensionis Domini pleniter celebrare. In Pentecosten similiter ut in Pascha. Nativitatem sancti Joannis Baptistæ, Petri et Pauli diem unum, sancti Laurentii, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem S. Michaelis, Natalem sancti Martini, sancti Andreæ et omnium apostolorum...... Et illas festivitates sanctorum observare decrevimus quorum in unaquaque parochia sancta corpora requiescunt, vel reliquiæ venerantur : His prædictis diebus ab operibus quiescendum esse diximus. Cæteras festivitates sanctorum apostolorum, martyrum, confessorum, atque virginum congruo honore celebrandas esse censemus, CXIX, 717. (De hoc præcepto vide indicem amplissimum de festis infra, 149.)

TERTIUM PRÆCEPTUM.

Tous tes péchés confesseras
Au moins une fois l'an.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Rogamus etiam per Dei amorem ut quilibet Christianus intelligat sedulo proprium suum commodum...... sed agendum, quam diligentissime a peccatis revertamur, et singuli delicta nostra confessario nostro sedulo confiteamur, ut semper abstineamus, ac sedulo compensemus, CLI, 1175.

REGINO, Prumiens. abb. (ex Burchard.).—Presbyteri debent admonere plebem sibi subjectam, ut omnis qui se sentit mortifero peccati vulnere sauciatum, feria quarta ante Quadragesimam cum omni festinatione recurrat ad vivificantem matrem Ecclesiam, ubi quod male commisit cum omni humilitate et contritione cordis simpliciter confessus suscipiat remedia pœnitentiæ secundum modum canonicis auctoritatibus præfixum, tradaturque Satanæ in interitu carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Non solum autem ille qui mortale aliquod commisit, sed etiam omnis homo quicunque se recognoscit immaculatam Christi tunicam quam in baptismo accepit, peccati macula polluisse, ad proprium sacerdotem venire festinet......, CXXXII, 245. (Vide sequens præceptum.)

QUARTUM PRÆCEPTUM.

Ton Créateur tu recevras
Au moins à Pâques humblement.

FLORUS, Lugdunens. diaconus. — « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Qua petitione nostra sufficientiam quotidiani victus petimus; nomine panis totum significantes, quoniam panis dicitur totum id sacramentum fidelium, quod in hoc quoque tempore necessarium est non tamen ad hujus temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam. Nam panis vitæ Christus est, quam dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus et Eucharistiam quotidie sumimus, intercedente aliquo graviori delicto, a Christi corpore separemur...... Et ideo panem nostrum, id est Christum, quotidie nobis dari petimus, ut qui in eo manemus et vivimus, a sanctificatione ejus et corpore non recedamus, sine quo vivere in æternum non valemus, CXIX, 67.

GEZO, Dertonens. abb. — Confessiones autem dari diligentius præcipimus, maxime de commotionibus animi, antequam ad missam eatur, ne forte quis accedat indignus ad altare, id est, si cor mundum non habuerit. Melius est enim exspectare donec sanum fuerit et alienum a scandalo atque invidia, quam accedere audacter ad judicium tribunalis. Tribunal enim Christi altare est, et corpus suum inibi cum sanguine judicat indigne accedentes. Sicut ergo a peccatis carnalibus et capitalibus temperandum est antequam communicandum sit, ita etiam ab interioribus vitiis et morbis languentis animæ abstinendum est ante veræ pacis conjunctionem et æternæ salutis compaginem. Cum itaque ad terribilem mensam opportunum tempus invitat, præcavendum est summopere ut nullus ibi Judæus reperiatur, nullus malignus accedat, non fucata verba lingua proferat, nec insidiæ mente condantur, sed quod voluntas possidet, sermo declaret. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita corpus Christi facit et sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Ore sacerdotis verba proferuntur, et Dei virtute consecrantur et gratia : « Hoc est, ait, corpus meum. » Hoc verbo proposita consecrantur, et sicut illa vox quæ dicit : Crescite et multiplicamini et complete terram, » semel quidem dicta est, sed omnium tempore sentit effectum, ad generationem operante natura; ita et vox illa simul quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernum diem et usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem. Nullus igitur fictus accedat, nullus fucato animo tantis audeat proximare mysteriis, ne condemnetur et sententiam mereatur et quod Judas sustinuit patiatur. Nam illum post communicationem mensæ diabolus intravit, non quia contempserat Dominicum corpus, sed quia impudentia et malignitas mentis ejus ut adversarius in eo habitaret effecit, ut discas quod indignis et fucate mysteriorum secreta celebrantibus, a diabolo præparantur insidiæ, et magis magisque ademptantur, qui non æquo animo communicare festinant. Et hæc dico, non ut vos terream, sed ut cautiores efficiam. Nemo sit Judas in mensa. Hoc sacrificium cibus est spiritualis; nam sicut corporalis cibus cum ventrem invenerit adversis humoribus occupatum amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium, ita est iste spiritualis cibus si aliquem repererit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis ex vitio. Pura igitur mens, etc...., CXXXVII 591, 592.

IVO (S.), Carnotens. episcop. Liquido apparet quando primo acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani Dominicum corpus intraret quam cæteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos Dominus dedit, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit, et emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem ultimum hoc voluit infigere cordibus et memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Cum vero ait Apostolus, de hoc sacramento loquens : Propter quod, « fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate; si quis esurit, domi manducet ut non ad judicium conveniatis; » statim subtexuit : « Cætera autem, cum venero, ordinabo. » Unde intelligi datur quia multum erat, ut totum illis agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia, ob ipsum ordinatum esse, quod nulla horarum diversitate variatur, CLXI, 190, 191.

JONAS, Aurelianens. episcop. — Ad perceptionem vero sacri corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi nihilominus monemus, ut sicut Christianæ religioni expedit, congruis temporibus salubriter vos præparetis, attendentes illud evangelicum : « Qui manducat..., etc. » CVI, 304.

NICOLAUS I, papa... — Corpori et sanguini Dominico quotidie in Quadragesima majori si deberetis communicare consulitis; quod ut fiat Dominum omnipotentem suppliciter exoramus, et vos omnes vehementissime exhortamur, si tamen mens in affectu peccandi non sit, vel si hanc non de criminalibus peccatis conscientia impœnitens, vel non reconciliata fortassis accuset, vel si fratri discordanti quis vestrum suo vitio reconciliatus minus exsistat. Nam quem de horum aliquo conscientia mordet, gravari tanto munere potius quam remedium consequi quodlibet arbitramur : Verum de hoc et de his qui Ecclesiam quidem intrant, nec tamen facta oblatione communicant, sacri canones forte sufficienter enuntiant, qui antistiti vestro sunt, qui Deo vobis auctore per mediocritatem nostram ordinandus est, tribuendi, et ab eo sacerdotibus, qui claves tenent scientiæ duntaxat aperiendi, et vobis nihilominus, in quibus opus est et minime prohibetur, insinuandi. Interim tantum Quadragesima, quam mos Ecclesiæ majorem appellat, omni est die servato superiore tenore communicandum quoniam semper est orationi vacandum, et sacrificiis fidelium concurrendum....., CXIX, 983, 984.

Tunc recte non licet cuilibet communionem Christi percipere, quando gulæ deditus non invenitur jejunus, adeo ut mysticam mensam parvipendens prius cibi laici sumptu jejunium solvisse videatur, Christique venerandum corpus ac pretiosum sanguinem a cæteris non discernens alimentis non præposuisse omni humanæ refectioni, sed postposuisse noscatur. Remedium quippe salutiferum est corpus Christi contra peccatum, et qui hoc ante omnem escam veneranter non sumit.... Et certe quotidie medicos vacuis visceribus sua cernimus pocula propinare; et si hoc pro sanitate corporis agitur quanto potius est pro animæ salute patrandum? Cæterum quamobrem non debeat is cui sanguis ex ore vel manibus profluxerit corpus ac sanguinem Christi percipere, regula nulla docet. Nam quod invitus quis patitur, in culpam ei non debet imputari, ac per hoc nec a participatione tanti remedii coerceri : novimus namque quia mulier quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab ea statim infirmitas recessit. Si itaque mulier hæc influxu sanguinis posita vestimenti Domini tactu non judicatur indigna, ipsius imo Domini; nam ipse dixit : « Tetigit me aliquis » cur ei qui sanguinis ex ore vel naribus fluorem sustinet, non liceat salutifera Christi sacramenta percipere, CXIX, 1004, 1005.

TAIO, Cæsaraugustanus episcop. — Unusquisque peccator redemptionis cruce pretium sumens confitetur et laudat Deum... Ut sacramentum Dominicæ passionis in nobis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, et prædicare cæteris quod veneramur...., LXXX, 795.

QUINTUM PRÆCEPTUM.

Quatre-Temps, Vigiles jeûneras,
Et le Carême entièrement.

ABSALON, Sprinckirsburgens. abb. — Videres homines, oblitos mandatorum Dei, etiam ipsos dies jejuniorum in derisum sibi potius, quam in fructum convertere, quia etsi quandoque jejunent, neque integre, neque pie, neque sobrie jejunant. Non integre, quia semel aut bis in hebdomada jejunantes, cæteris diebus vacant comessationibus et calicibus epotandis, cum tamen omnes a quinto decimo anno et supra ad universum teneantur jejunium, nisi infirmitate, vel alia certa et rationabili causa excusentur. Non pie jejunant, quia, etsi abstineant a cibis, sed a vitiis nunquam, cum tamen infructuosa sit ciborum abstinentia, cui comes non est abstinentia vitiorum. Eo etiam pie non jejunant, quia quod corpori jejunando subtrahunt, in arca reponunt, iterum ventri offerendum, teste Gregorio, non Dei, sed ventris debet appellari eo quod alienæ paupertati impendi debeat quod per abstinentiam sibi nobis possumus defraudare. Non sobrie jejunant, quia aut avidius, aut splendidius, aut citius, aut abundantiore cibo et potu quam oportet, jejunium solvunt. Avide enim comedere reprehenditur Esau, qui propter avidam comestionem lenticulæ primogenituræ perdidit dignitatem. Sic etiam

refectione unius subcinericii panis quadraginta diebus et quadraginta noctibus ambulare non posset, nisi hoc illi Dei clementia præstitisset. Hunc etiam numerum Dei Filius per seipsum jejunando consecravit et in remissionem peccatorum Ecclesiæ omni suæ id fieri mandavit. Non sunt ergo hoc sacra jejunia a fidelibus vilipendenda, nec otiose vel negligenter prætereunda, quia non humana voluntate aut sapientia, sed divina dispensatione sunt instituta. Non igitur homo in remissionem peccatorum suorum negligit facere, quod Dei et hominis Filius, qui peccatum non fecit, et in cujus ore non est inventus dolus, ut nobis exemplum daret abstinentiæ, cognoscitur fecisse .... CCVIII, 785.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episcop. — Sanctæ Quadragesimæ rationem, cujus hodie initium celebramus, frequenter edidimus, et cur tot dierum numero jejunemus sæpe docuimus. Diximus enim quod Dominus Jesus Christus hunc eumdem numerum jejunii consecraverit, et continuatis diebus et noctibus, non capiens cibum, unum jejunii corpus effecerit, hoc est, licet diei ordo noctis interrumperetur adventu, non tamen interruptus est ordo jejunii....., LVII, 311.

Advertite quanta nobis spiritualis vitæ documenta succrescunt, quamque magnificis ad propositum sanctitatis provocamur exemplis, quod quadragenis diebus referuntur beatus Moyses et Dei Filius jejunasse. Illud sane perspicite quia quantum distat servus a domino, tantum necesse est eorum distare jejunium. Moyses enim veteris editor legis est, Christi Novi conditor Testamenti. Jejunat Moyses ut præceptis legalibus unius populi erudiat disciplinam; Christus jejunat ut universas redimat gentes......, LVII 525. Nos vero, quibus propugnator invictus hanc venerabilem Quadragesimam dedicavit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra jejuniis, ut animas virtutibus saginemus. Jejunet in nobis perniciosa luxuries, jejunet omnis iniquitas, jejunet odiosa contentio; abstineamus ab epulis, magis abstineamus a vitiis; sic nos temperemus, sic sobrii simus a vino, ut nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodest observatione quadraginta dierum jejunandi nos tempora custodire, et legem non tenere jejunii? Quid prodest vobis vacare a conviviis et diem litibus occupare? Quid prodest proprium non edere panem, et victum diripere miserorum? Jejunium Christiani egentis debet esse refectio...., LVII, 326, 328, 361, 388.

De jejunio quadragesimali, LVII, 503. De jejunio generali, LVII, 558. De jejunio Domini in festo, LVII, 561.

NICOLAUS I, papa, — Consulentibus Bulgaris si liceat absque jejuniorum tempore quantulumcunque valde mane comedere, respondemus, quoniam neminem patrum nostrorum ante horam hanc tertiam manducasse, nec sancta Ecclesia ante horam hanc traditionem sumendi cibum accepisse, recolimus, vel monumentis quibuscunque reperimus; e contrario vero quosdam eorum usque ad vesperum, alios autem usque ad nonam horam diei, porro alios usque ad sextam invenimus jejunasse; nullum autem mane ubi quantulumcunque sumpsisse comperimus, cum potius *Væ* dictum qui mane comedunt fuisse legerimus. Quamobrem ab isto maledicto vos alienos esse desiderantes hortamur, ut ante horam diei tertiam, nullum omnino corporalem cibum, etiam in ipsis insignibus solemnitatibus omnino sumatis; nam quæ solemnitas potest esse Pentecoste sublimior, in qua Spiritus sanctus super apostolos descendit, ac per hoc homines meruerunt in se suscipere Dominum? In ista nempe festivitate sancti apostoli cum aliis nonnullis hora diei tertia reperiuntur fuisse jejuni, cum repletos Spiritu sancto, et loquentes omnium gentium linguis, quibusdam incredulis audientibus et obstupescentibus, eo quod musto essent repleti iis, qui simul aderant falso dicentibus, Petrus apostolorum princeps responderit dicens: « Non enim, sicut vos æstimatis, ebrii sunt isti, cum sit hora diei tertia. » Ubi notandum quod non solum apostoli, sed et omnes qui cum ipsis erant, id est centum viginti viri, super quos Spiritus sanctus cecidit, hora diei tertia jejuni reperiantur. Simul etiam notandum quod non dixerit beatus Petrus simpliciter....... Sed addiderit, « cum sit hora diei tertia, » ac si patenter diceret: Ipsi liquido nostis, quod non sit istis consuetudini ante horam diei tertiam jejunium solvere, quamobrem frustra illos ebrios esse putatis. Imitamini itaque hos, ut Spiritus sanctus, etsi non tardius, saltem hora tertia diei vos jejunos inveniens, sicut istos, vos quoque inspiratione suæ gratiæ repleat. CXIX, 1002, 1003.

PETRUS CHRYSOLOGUS, Ravennat. archiepisc. — De jejunio quadragesimali, LII, 634, 678.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — De vigiliarum jejunio, CXLV, 800. De triduano jejunio, CXLV, 962.

PETRUS DE HONESTIS, Ravennat. cleric. — De jejunio Quatuor temporum et vigiliarum, CLXIII, 722.

PRUDENTIUS, poeta:

Jejuniorum dum litamus victimam
Nil hoc profecto purius mysterio.
Quo fibra cordis expietur vividi,
Intemperata quo domantur viscera.
Hinc si licenter diffluens potu et cibo;
Jejuna rite membra non coerceas,
Sequitur, frequenti marcide oblectamine,
Scintilla mentis, ut tepescat nobilis,
Animusque pigris stertat in præcordiis.
Frenentur ergo corporum cupidines.... etc.
(LIX, 812-814.)

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De jejunio quadragesimali et Pentecostes, CVII, 535. De jejunio decimi mensis, CX, 13. De jejunio quadragesimali, CX, 20. De jejunio quarti mensis, CX, 43. De jejunio septimi mensis, CX, 56. De vigiliis, CX, 90. De jejunio, CXI, 136.

REMIGIUS, Curiens. episc. — De jejunio septem hebdomadarum ante Pascha, CII, 1105.

REGINO, Prumiens. abb. (ex concilio Moguntin.). — Constituimus ut Quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunio observentur, id est in Martio, hebdomada prima, in Junio, secunda; in Septembri, tertia; in Decembri, quarta, quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, id est feria quarta et sexta et Sabbato. Veniant omnes ad ecclesiam hora nona cum litaniis ad missarum solemnia, CXXXII, 243.

(Ex Burchardo). — Presbyteri cum sacras festivitates populo annuntiant, etiam jejunium vigiliarum eos omnimodis servare moneant, CXXXII, 244.

(Ex concil. Moguntin.). — Si quis indictum jejunium superbiendo contempserit et observare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur ut anathematizetur. Quicunque indictum jejunium violant sine gravi necessitate, memorentur Jonathæ filii Saul regis, qui maledictum patris parvipendens parumper mellis in summitate virgæ comedit, et idcirco mortis sententiam promeruit, CXXXII, 244.

REGINO, Prumiensis abb. — De jejunio Rogationum, CXXXII, 243. De jejunio Quatuor temporum, CXXXII, 243. De vigiliis sanctorum, CXXXII, 244.

RODULFUS, Bituricens. episc. — Dies autem quadragesimales cum summa observatione custodiendi sunt, ut jejunium in eis, præter dies Dominicos, qui ab abstinentia subtracti sunt, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decimæ sunt anni nostri, quos cum omni religione et sanctitate transigere debemus. Nulla enim in his occasio sit resolvendi jejunii, quia alio tempore solet jejunium charitatis causa dissolvi. Isto vero nunquam debet, et in alio tempore jejunare præmium acquirere est. In hoc vero præter infirmos aut parvulos, quisquis non jejunat, pœnam sibi acquirit quia eosdem dies Dominus et per Moysem et per Eliam et per semetipsum sacro jejunio consecravit... ., CXIX, 718.

De jejunio in quatuor anni temporibus conservando, quando lectiones duodecim in Sabbato leguntur, statutum est a sanctis Patribus ut in primo mense in prima hebdomada, in Junio in secunda hebdomada, in Septembri in tertia hebdomada, in Decembri in quarta hebdomada, tribus diebus, id est, quarta et sexta et septima feria, omnes exceptis infantibus et infirmis, usque ad nonam jejunent et abstineant se a carne. Eodem modo in diebus Rogationum jejunandum est, et a carne triduo abstinendum est. Jejunia vero a sacerdotibus indicta, sine necessitate rationabili solvenda non sunt. In diebus itaque jejunii eleemosyna facienda est, et cibum et potum quo quisque uti vellet, si non jejunaret, pauperibus eroget, quia jejunare et cibos prandii ad cœnam reserva non mercedis, sed ciborum est incrementum, CXIX, 718.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — De Quatuor temporum jejunio, CLXX, 62.

SIGEBERTUS, Gemblacens. — De differentia Quatuor temporum, CLX, 814.

STEPHANUS, Cisterciens. abb. — Qua septimana jejunia Quatuor temporum in mense Septembri agenda sunt, CLXVI, 1412.

STEPHANUS DE MURETO (S.), Grandimontens. instit. — De temporibus jejunandi, CCIV, 1158.

UDALRICUS, Cluniacens. monach. — De jejunio Quatuor temporum in mense Junio, CXLIX, 675. De septimana jejunii Quatuor temporum, CXLIX, 691. De capite jejunii et de Quadragesima, CXLIX, 696. De jejunio Quatuor temporum in mense Martio, CXLIX, 697.

URBANUS III, pap. — De jejunio servando, CCII, 1359.

AUCTOR incertus. — De vernali jejunio, CLI, 995. De æstivali jejunio, CLI, 997. De autumnali jejunio, CLI, 1000. De hiemali jejunio, *ibid.* De capite jejunii et de Quadragesima, CLI, 1015

TERTULLIANUS, presb. Carthaginens. — Æque stationes (jejunia, secundum Pamelium) nostras, ut indignas; quasdam vero et in serum constitutas, novitatis nomine incusant, hoc quoque munus et ex arbitrio obeundum esse dicentes, et non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat ad interdictionis quæstionem, semel pro omnibus causis respondebo... Si quia Petrus, et qui cum eo, ad horam nonam orationis templum introgessi leguntur, quis mihi probabit illos illa die statione functos, ut horam nonam ad clausulam et expunctionem stationis interpretetur?... Atqui facilius invenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa, prius in superiora ad orandum ascendisse, quo magis sexta diei finiri officio huic possit, quæ illud absolutura post orationem videbatur. Porro, cum in eodem commentario Lucæ, et tertia hora orationis demonstretur, sub qua Spiritu sancto initiati, pro ebriis habebantur, et sexta, qua Petrus ascendit in superiora, et nona qua templum sunt introgessi, cur, non intelligamus, salva plane indifferentia semper et ubique et omni tempore orandi? II, 966, 967.

Horum igitur tempora observantes, et dies, et menses, et annos galaticamur? Plane, si Judaicarum cæremoniarum, si legalium solemnitatum observantes sumus; illos enim Apostolus dedocet, compescens Veteris Testamenti in Christo sepulti perseverantiam, et Novi sistens. Quod si nova conditio in Christo, jam nova et solemnia esse debebunt; aut si omnem in totum devotionem temporum et dierum et mensium et annorum erasit Apostolus, cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exsultatione decurrimus? Cur stationibus quartam et sextam Sabbati dicamus, et jejuniis Parasceven?... II, 973, 974.

Processimus itaque ad exempla... Deliquerat Israel in æquatione apud Maspha, congregatus a Samuele, sed ita statim delictum jejunium diluit, ut periculum prælii simul fugerit. Cum maxime Samuel offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam quam abstinentia populi..., II, 962, 963.

Redeamus et ad nova documenta properamus, in limine Evangelii, Anna prophetis filia Phanuelis, quæ infantem Dominum et agnovit. . Jejuniorum quoque testimonio augetur; ipse mox Dominus baptisma suum, et in suo carnium, jejuniis dedicavit.... Docuit etiam adversus diriora dæmonia jejuniis præliandum. Denique ut in centurionem Cornelium, necdum tinctum dignatio Spiritus sancti cum charismate insuper prophetiæ festinasset, jejunia ejus legimus exaudita. Puto autem et Apostolus inter labores suos et pericula et incommoda post famem et sitim, jejunia quoque plurima enumerat, II, 963, 964.

THEODULFUS, Ambianens. episc. — De jejunio quadragesimali, CV, 203.

(*Vide* INDICES. — De jejunio et abstinentia CL; et De sensuum mortificatione, CLI, infra).

SEXTUM PRÆCEPTUM.

Vendredi chair ne mangeras
Ni le samedi mêmement.

NICOLAUS I, papa. — Quot temporibus vel diebus in circuitu sit anni a carnibus abstinendum..... Verum interim in diebus jejuniorum, in quibus per abstinentiam et lamentum pœnitentiæ præcipue Domino supplicandum est, modis omnibus est a carnibus abstinendum. Quoniam licet omnibus orare et abstinere conveniat, jejuniorum tamen temporibus amplius abstinentiæ inservire oportet, videlicet, ut qui se sciverit illicite perpetrasse, secundum sacra decretalia in his etiam a licitis se quibusdam abstineat, quadragesimali videlicet tempore quod est ante Pascha; jejunio post Pentecosten, jejunio ante solemnitatem Assumptionis sanctæ Dei Genitricis et semper virginis Dominæ nostræ Mariæ, necnon jejunio ante Natalis Domini nostri Jesu Christi festivitatem : quæ jejunia sancta Romana suscepit antiquitus et tenet Ecclesia. In sexta vero feria omnis hebdomadæ, et in cunctis vigiliis insignium festivitatum a carnium esu cessandum et jejunio incumbendum, ut veraciter cum Psalmographo dici valeat : « Ad vesperum demorabitur fletus et ad matutinum lætitia. » Si quis vero vestrum aliis voluerit forte diebus a carnibus abstinere, non est prohibendus, quoniam quanto quis hic in lacrymis magis seminaverit, tanto amplius in gaudio messurus est in vita æterna,..., CXIX, 980, 981.

Quarta feria quamvis e cæteris diebus præter sextam feriam sit amplius mœroribus operandum, pro eo quod Dominus ipso jam die in corde terræ, hoc est Judæ traditoris, quodammodo sepultus erat, dum hunc ipse morti tradere meditabatur; tamen si vestrum quis eodem die vult, potest omnino carnes comedere, nisi forte sibi aut a sacerdote esset interdictum, quoniam scriptum est : « Melior obedientia quam sacrificium, » aut ipsam feriam inter dies jejuniorum evenire contigerit....

Sexta vero feria passionem Dominicam, et apostolorum mœstitiam recolentes, ab omnium carnium epulis, et pinguedine gustus noster arcendus est, præter si Nativitas Domini et Epiphaniorum ejus, aut festivitas beatæ Matris Domini et intemeratæ Virginis Mariæ, seu apostolorum principum Petri et Pauli, atque sancti Joannis Baptistæ, seu B. Joannis evangelistæ, necnon et clavigeri cœli germani, Andreæ scilicet apostoli, quin etiam et beati Stephani protomartyris ipso die fortassis evenire contigerit. Nam quod sancta Ecclesia, ut fidelis anima in festivitate eorum jejunia, vel abstinentias quæ non sunt perpetuo voto propositæ, solvere debeat, Dominus testatur in Evangelio dicens : « Mulier cum parit tristitiam habet; cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, » mulierem dicit sanctam Ecclesiam. Sicut enim mulier nato in hunc mundum homine lætatur, ita Ecclesia in vitam futuram fidelium populo migrante digna exsultatione repletur, pro qua ejus nativitas multum laborans et gemens in præsenti quasi parturiens dolet; nec novum debet cuiquam videri, si natus dicitur qui ex hac vita migraverit; quomodo enim usitato more dicitur nasci, quando quis ex utero materno procedens in hanc lucem exit; sic quoque jure natus appellari potest quilibet ab hujus sæculi tenebris ad lumen pertingens viventium : pro qua ergo re apte consuetudine tenetur ecclesiastica, ut solemnes beatorum martyrum, vel confessorum Christi dies, quibus de hoc mundo ad regionem migravere vivorum, nuncupentur natales, sed et eorum solemnia non funebria tanquam morientium, sed utpote in vera vita nascentium natalitia vocitentur......, CXIX, 980-982.

(Vide Indices CXLIX et CL, in quibus hoc præceptum per occurrentiam frequentius tractatur).

CXLIX.

INDEX DE FESTIS,

IN QUO VICISSIM ET LOGICE DISSERITUR DE FESTIS IN GENERE, ET DE ILLORUM ORIGINE, NUMERO ET ANTIQUITATE; DE VIGILIIS ET OCTAVIS, DE FESTIS DOMINI, B. MARIÆ VIRGINIS, SANCTORUM ET SANCTARUM, ET DE DIE DOMINICA, ETC.

MONITUM.

Hic : *De festis in genere et in specie Index* analyticus quinque partes includit : Primam scilicet de festis in genere, de Vigiliis et de Octavis; — Secundam de festis Domini; — Tertiam de festis B. Mariæ; — Quartam de festis sanctorum tum in genere, tum in specie spectatis; — Quintam denique de die Do-

minica in genere et de singulis Dominicis per annum. Pars quæque in capita iterum iterumque subdividenda dividitur. Res ad quodlibet festum vel ad quamcunque diem Dominicam spectantes, ex SS. Patribus accuratissime excerptæ, in unum coactæ et secundum ordinem logicum digestæ, uno capite vel articulo concluduntur. — Festis cujusque datur definitio litteralis, logica ; interpretatio mystica; exponuntur institutio, antiquitas, excellentia, modus rationesque quibus est observandum: et sub fine cujuslibet articuli, ad instar appendicis, indicantur officium, missa, preces liturgicæ, sermones, homiliæ, hymni, carmina, etc., etc., quæ ad illud festum pertinent. Hunc de festis diligentius exaratum et maxime completum indicem non sine multo fructu consulere possunt, quicunque prædicatores vel scriptores hanc materiam sunt aggressuri.

PARS PRIMA.

De festis in genere.

Caput primum. — *De definitione, institutione et numero festorum.*

Festi inde vocantur dies quod jus in eis fatur et nefasti quibus jus non dicitur; feriæ a fando dicuntur, Raban. Maurus, CX, 561. — Festivitas a festis diebus quasi festivitas quod in eis sola res divina fit, id., CXI, 307; S. Isidorus, LXXXII, 250. — Festivitas quasi fasti divinitas, Honorius, Augustodun., CLXXII, 644 — Dies festus mystice communio fidelium, Godefrid. abb., CLXXXIV, 102. — Festus dies de malo in bonum transire, *ibid.*, 170. — Quid per festivitatem nisi gaudium internum, quid per Sabbatum nisi quies mentis accipitur? Hugo a S. Vict., CLXXV, 587. — Festivitas indesinens in cœlo celebrabitur, Rabanus Maurus, CX, 1032. — Ea in Ecclesia anniversarie celebrantur quæ insigniter certis diebus facta sunt, S. August. XLII, 503. — Dies miraculo aut mysterio aliquo nobilitati quotannis festivitate celebriori coluntur, S. Paulin. Nolan., LXI, 649. — Festus dies solemnis in honore Dei et sanctorum confessione sacratus, Aur. Cassiod , LXX, 823. — Solemnia festa vocat Ecclesia quæ certa sunt observatione constituta. Beleth. CII, 17.— Diem festum e cœlo nobis præstat Deus, S. Petrus Chrysol., LII, 472. — Festos dies instituit Deus, Joann. Rothomag. archiepisc., CXLVII, 255.—Festivitas ecclesiastica non est infructuosa, S. Petrus Chrysolog., LII, 467, 468. — Non consecranda pro nostris voluntatibus sed pro suis virtutibus *ibid.*, 471, 472.— Festivitates Domini suis vocabulis suas causas eloquuntur, *ibid.*, 613 —Variis nominibus concordant, Anonym., XIII, 652. — Pluribus nominibus exprimi solent : Festivitas,Festum,Celebritas. Exitus, Obitus, Transitus, Assumptio, Depositio, Dormitio, Passio, Dedicatio, Nativitas, Natalis vel Natale et Natalitium, Beleth., CII,17.—Festa quædam generalia, quædam particularia, *ibid.*, 18. —Triplex solemnitas, solemnitas peccatorum, solemnitas justorum, solemnitas beatorum; primam celebrat caro exterius, secundam spiritus, tertiam angeli et homo glorificatus, Thom. Cisterciens., CCVI, 220.

Festis ethnicorum abstinebant Christiani, Tertull., I, 492. A feriis gentilium abstinendum et cur, S. Ambros., XVII, 617, 618. — Christiani celebrabant festa a Judæorum et Ethnicorum festis prorsus distincta; Tertull., I 682. — Si Judaicarum cæremoniarum observantes sumus, galaticamur, id., II, 973. — Non tantum gentilium sed et Judæorum vitanda sunt consortia, S. Ambrosius, XVII, 617, 618.— Dies festi Judæorum post Evangelium non observandi, S. Hieron., XXII, 1220, 1221.— Festivitates Judæorum figuræ festivitatum Christianorum, Raban. Maur., CVII, 359.—Festivitates Judæorum causas terrenas habuerunt, Rupert., CLXVII, 1756.—Nostræ vero spirituales sunt, *ibid.*, 1647. — Populus Israeliticus quatuor præcipue celebrabat solemnitates, Pascha, Pentecosten, Scenopegiam et Encæniam ; nos autem tantum duo istorum servamus Pascha, Pentecosten sed alia et alia ratione, Beleth., CCII, 135; Sicard., CCXIII, 378. — Ecclesia anathematizat eos qui cum Judæis in festivitate paschali decimum quartum diem celebrari definiunt et Sabbata, S. Hieron., XXII, 1222. — Festivitatum pompa reddidit Judæos obstinatos, S Petrus Chrysolog., LII, 219, 220. — Festi dies Christianorum et dies solemnes paganorum, S. August., XL, 543. — Festi dies Christianorum non iidem ubique. — Aurel. Cassiod., LXIX, 1045, 1055. — Apostolus et Evangelia festivitatem Paschæ et alias celebritates honorandas esse dixerunt, Aurel. Cassiod., LXIX, 1053. 1153. — Origo sanctorum synaxium. — Walafrid. Strab., CXLV, 921; Arnob., V, 1076. — Festivis diebus convivia, S. Gregor. Turon., LXXI, 342.

Christiani celebrabant diem Dominicum, Tertull. II, 79. — Natalitia martyrum, *ibid.*, S. August., XL, 676. S. Paulin. Nolan., LXI, 572, 573. — Oblationes pro defunctis offerebant, Tertull., II, 79. — Octo festivitates Ecclesia catholica detinet, Sabbatum, Domini Natalem, diem Epiphaniæ, Jejunium Quadragesimæ, Quartam Sabbati, Parasceven, Paschæ festivitatem, Pentecosten, S. Philast. XII, 1273, 1274. — Ascensionis Domini et adventus Spiritus sancti festa traditione recepta, S August., XXXIII, 200. — Solemnitates Christianorum recenset S. Paulin. Nolan., LXI, 649, 828. — Festa Nativitatis, Epiphaniæ et Ascensionis Christi antiquitus instituta, *ibid.*, 648. — Distinctis temporibus in Ecclesia celebrantur, *ibid.*, 649, 650. — Sanctorum festa antiquitus in Gallia recepta, Litug. Gallican. LXXII, 169, 170, 171. — Solemnitas Circumcisionis circa medium sæculi VII, inter præcipuas festivitates relata. S. Isidor., LXXXI, 478 (n.).— Festa ætate Paulini Aquileiensis ut dies Dominicæ sabbatizanda, S. Paulin Aquileiens., XCIX, 559(n.).—Festa in medio sæculi XII in Gallia recepta. Adalbard., *Statuta pro monachis*, CV, 537, 538. — Dies quibus monachis ab opere Dominico parendum, *ibid.*, Festivitates in quibus meiræ dabantur, *ibid.*.544.—Tempora feriandi per annum, Hetto, CV, 764; Rodulf. CXIX, 717; Walter, *ibid.*, 740; Grimald., CXXI, 768; Regino CXXXII, 263; Ludovici II Capitularia ecclesiastica, CXXXVIII, 624, 625; S. Ivo, CLXI, 266, 267; Gratian. — CLXXXVII, 178. —Festa absque omni forensi opere excolenda. Flodoard, CXXXV, 498. — Quibusnam festis præsuli Beneventanæ cathedræ pallii usus concessus, Joann. XIII, CXXXV, 677; Joann. XIX, CXLI, 1138. — Solemnitatum octo veteris legis cum octo festivitatibus novæ legis mira concordantia, S. Petrus Damian , CXLIV, 531-534. — Quatuor gradus festivitatum in monasterio Cluniacensi, Uldaric., CXLIX, 654-656 — In ordine S. Benedicti, Lanfranc., CL, 475. -- Apud Carthusianos, Guigo, CLIII, 651-654. — Novem præfationes tenet Ecclesia sancta Romana et quibusnam festis, Gratian., CLXXXVII 1811. — Quid sit statio vel processio, Beleth. CCII, 18, — Videntur stationes a veteri lege ad nos fluxisse, *ibid.*, Processiones duæ sunt, una in ramis Palmarum, altera in Dominicis diebus in ejus memoriam quam discipuli Christo exhibuerunt in die Ascensionis, *ibid.*, 20.

Litania *supplicatio* vel *rogatio* interpretatur; duplex major et minor. Quare, Beleth., CCII. 28. — Major litania celebratur in festo B. Marci, minores litaniæ celebrantur cum jejunio et processionibus in triduo ante Ascensionem, S card., CCXIII, 367.

Primitiva Ecclesia quintam feriam observabat in memoriam Ascensionis sicut et Dominicam in memoriam Resurrectionis, Sicard., CCXIII, 574. — Baptismus ad diem Dominicam et ad horam tertiam pertinet, sed in Sabbato ponitur et quare.

Festis tantum diebus et solo solemnitatis studio Ecclesiam adeuntes, ab Origene increpantur, S. Augustin., XXXIX, 1755, 1757. Festivitates Turonum, S. Gregor. Turonens., LXXI, 565. — Festum duplex aut triplex in Dominica occurrens celebratur, Joann. Rothomag. archiepisc., CXLVII, 59.—Festa nova non temere et inconsulta sede apostolica instituenda, S. Bernard., CLXXXII, 333.

Cap. II. — *De agendis vel vitandis in celebratione festorum.*

Quomodo Dominica solemnia celebrabimus? Utique quomodo et apostoli, fide non pecunia tuti. Tertull., I, 119. — Piæ et sanctæ Christianorum synaxes, *ibid.*, 468. — Nefas Christianis turpia gentilium convivia in collegio frequentare, S. Cyprian., III, 1030. — Festi dies non agendi cum Judæis vel hæreticis, nec cum paganis, S. Ambr., XVII, 617, 618; S. Leo Magn., LVI, 718. — Christiani ad congregationes idololatriæ non colligentur, S. Isidor conc. Laodicens., LXXXIV, 132, 133. — Festa cum paganis non celebrentur, *ibid.*—Convivia Judæorum Christianis interdicuntur, *ibid.*; Concil. Aurel., II, 281 — Celebrare festa cum hæreticis, Judæis vel paganis aut ab eis munera festiva recipere vetitum, Fulgent Ferrand., LXXXVIII, 187, 872; Raban. Maur., CXII, 1417, 1418; Isidor. Mercat., CXXX, 289. — Festivitates celebrare spiritualiter est a malis operibus vacare, Rupert. abb., CLXVIII, 679. — Sanctificantes nosmet ipsos ut sanctam diem in sanctitate celebremus, S. Hieronym., XXIII,

quis professionem facturus est missam cantat majorem, LXXXIX, 666. — In festis Purificationis et Annuntiationis dicitur *Gloria in excelsis*, quandocunque contingant, *ibid.*, 1146. — Festa in quibus fratres Carthusiani bis habent vinum, *ibid.*, 735. — Festa semel in anno cum capitulo celebranda, *ibid.*, 1149. — Monachi festis diebus stant in albis, Rupertus, abb., CLXX, 53.

Dies Dominica et aliæ festivitates absque opere servili a vespera in vesperam celebrandæ, S. Eutychian., papa, V, 166; S. Hieronym., XXII, 1222; Regino, CXXXII, 190, 285, 356; Udalric., CXXXV, 1073; Rather., CXXXVI, 455, 562 (*n.*). — Festorum ac Dominici otium a Patribus sancitum S. Augustin., XXXIX, 2274. — Feriatis diebus in quibus res divina fit et abstinere homines a litibus oportet, S. Isidorus, LXXXIII, 965. — Dies Dominicus et alia festa colenda cessando ab operibus servitutis et carnis, et operibus sanctis vacando et audiendo verbum sacrum, S. Paulin. Aquileiens., XCIX, 536, 537. — Abstinere primum oportet ab omni peccato, et ab omni opere terreno, cessante omni causarum strepitu, *ibid.*, 538 (*n.*). — Deus prohibet laborem in die festo, Haymo, CXVIII, 1005. — Festa quibus ab operibus quiescendum, Rodulph., CXIX, 717; Nicol., *ibid.*, 986. — In his festivitatibus nulla sint judicia, *ibid.* — Super omnia Dominicum diem et sanctorum festivitates ab omni sæculari opere cautissime custodire procuremus, S. Odo abb., CXXXIII, 950. — In diebus festivis etiam a licitis vacandum est cum urgeat Ecclesiæ mandatum, S Bruno Astens., CLXIV, 279. — Festis diebus aliquando laborare permissum, Regino, CXXXII, 438. — Tempora quibus mallum vel placitum publicum prohibitum, Adrevald., CXXIV, 1077; Ludovici Germaniæ regis conventus, CXXXVIII, 595; Burchard., CXL, 888; S. Ivo, CLXI, 274. — Festa et jejunia celebranda, *Canuti regis edicta*, CLI, 1175. Festa et tempora quibus ordalia et juramenta prohibita, *ibid.* — Festivitatum violatores puniendi, S. Gregor. Turon., LXXI, 1159. — Deus transgressores punit, Haymo, CXVIII, 1006. — Ratherius cum excommunicatione interdixit ut Dominica die ab opere servili cessaretur; idque vi obtinuit, Rather., CXXXVI, 682.

Si liber diebus festis operetur perdat libertatem, si servus, perdat corium vel hidgildum, Alfredi Magni leges eccles., CXXXVIII, 458. — Eduardi Senioris leges, *ibid.*, 461. — Si dominus servos suos die festo ad opus cogat, puniatur, *ibid.*, 461. — Perdat servum et solvat violatæ legis pœnam apud Danos, multam apud Anglos, Canuti regis edicta, CLI, 1179. — Abstinere primum oportet a peccato, S. Prosper Aquit., LI, 477; S. Leo Magnus, LIV, 506; S. Paulinus Aquileiensis, XCIX, 536. — Dominica die cibis carnium se ingurgitare improbatur, Gregor. Turon., LXXVII, 1551, 1552. — Tempora in quibus ab uxoribus et a nuptiis abstinendum, S. Eutychian., papa, V, 166, 167; S. Paulin. Aquileiensis, XCIX, 538; Burchard., CXL, 960, 100, 1013; Belethus, CCII, 72. — Item tribus hebdomatibus ante festivitatem S. Joannis Baptistæ. S. Ivo, CLXI, 616. — Nec non et in sanctorum solemnitatibus, Gratian., CLXXXVII, 1615. — Quadragesimæ, noctis Dominicæ, aut festivitatis alius præclaræ violatores, quadraginta diebus pœnitentiam agant, Rather., CXXXVI, 573. — Christiani abstinere debent a solemnitate nuptiarum, a choreis et clamorosis venationibus, S. Bruno Ast., CLXIV, 720. — Ut in diebus festis spectacula minime celebrentur, Fulgentius Ferrand., LXXXVIII, 931; Atto, CXXXIV, 43. — Festis solemnibus saltationes et tripudia vetita, Isidorus Mercat., CXXX, 455. — Qui die solemni ad spectacula vadit, excommunicetur, S Ivo, CLXI, 265. — Ut nullus festivitates majores in villa celebret, *ibid*, 266. — Diebus festis saltem tempore divini officii campanæ occludantur, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 43. — Nundinæ diebus festis non fiant, *ibid*, 253.

CAP. III. — *De Vigiliis in genere.*

Dies festi præcedens dicitur Vigilia vel ejus loco jejunium quod vice Vigiliarum est institutum, Belethus, CCII, 141. — Vigiliarum devotio perantiqua, Tertull., I, 1294; Alcuin., CI, 1275. — Antiqua est Vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus sanctis, S. Hieronym., XXX, 234; S. Isidor. Hisp., LXXXIII, 759; S. Chrodegand., LXXXIX. — Vigiliæ antiquæ et auctoritate fundatæ, S. Hieronym., XXV, 257. — Testamento tum Veteri, tum Novo consignatur gratia Vigiliarum, *ibid.*, 235. — Constat exemplis et monitis, *ibid.* — Vigiliæ a pastoribus cœperunt qui vigilias super greges suos nascente Christo custodierunt, Honorius, CLXXII, 644; Sicard., CCXIII, 216. — Institutæ fuerunt forsitan ad corrigendas paganorum vigilias, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 251 (*n.*). — Hæretici Nyctages superfluas esse Vigilias æstimabant, S. Chrodegand., LXXXIX, 1067.

Vigiliæ vocantur nocturni, Aurel. Cassiodor., LXX, 547. — Vigiliæ nocturnæ, S. Greg. Turon., LXXI, 428; Regino, CXXXII, 356. — Vigiliæ tres de nocte olim in Ecclesia, Joann. Rotomag. archiepisc., CXLVII, 83, 84. — Vigiliæ nocturnæ in tres nocturnas dispertiuntur, Rupert., abb., CLXX, 14; Sicard., CCXIII, 158. — Vigiliæ matutinæ, S. Greg. Turon., LXXI, 294. — Vigiliæ sunt duplices spirituales et materiales, Alanus de Ins., CCX, 178, 179. — Vigiliæ spirituales materialibus præferendæ, *ibid.* — Vigiliæ aliæ carnalium, aliæ spiritualium, S. Bernard., CLXXXIII, 403.

Vigiliæ Dominicæ, S. Greg. Turon., LXXI, 807, 978. — Vigiliæ S. Mariæ, S. Eutych., V, 166. — Vigiliæ sanctorum, S. Paulin. Nolan., LXI, 660; Sicard., CCXIII, 158. — Vigiliæ apostolorum, Leo IV, CXV, 681. — Vigiliæ martyrum, Flodoard., CXXXV, 41. — Vigiliæ solemnes mortuorum, Atto., CXXXIV, 974.

Vigiliæ utiles, S. Bernard., CLXXXIII, 678. — Vigiliarum utilitates, Alan. de Insul., CCX, 178, 179. — Fructuosæ, S. Aug., XLII, 1117. — Vigiliarum locus et necessitas, Raban. Maur., CX, 90. — Observatio Vigiliarum, Aurel. Cassiod., LXIX, 962, 985, 1189. — Vigiliæ frequentandæ, S. Aug., XXXIX, 1977, 2019, 2022, 2029. — Ante lucem ad Vigilias conveniendum in Ecclesiam, *ibid.*, 2275, 2280. — Ad Vigilias cum pueris baptizandis mulieres veniebant Quadragesima, *ibid.*, 1751. — Vigiliis pauperes et artifices diebus etiam non festis interesse innuitur., *ibid.*, 2284. — Vigiliæ Dominicæ a fidelibus frequentatæ, S. Greg. Turon., LXXI, 807, 978. — Vigiliæ devote celebrandæ, *ibid.*, 782. — Vigiliæ in jejunio agendæ ut purificati per abstinentiam dignius celebremus sequentis festi lætitiam, Alcuin., CI, 1214; S. Bernard., CLXXXIII, 501. — Vigiliis sanctorum necesse et vigilare hominem spiritualem qui solemnitate celebrare desiderat in spiritu et veritate, *ibid.*, 403. — In Vigiliis solemnitatum sanctificatio requiritur, Adam. Scot., CXCVIII, 209. — Vigiliis in sanctorum festivitatibus populus interesse studuit, Alcuin., CI, 713. — Sanctorum solemnitates antiquitus privilegio celebratæ, S. Paulin. Nol., LXI, 660. — Vigiliæ apostolorum observandæ, Leo, IV, CXV, 681. — Vigiliæ martyrum religiosissime observatæ, Flodoard., CXXXV, 41. — Vigiliæ apud sepulcra martyrum extra templa, Aurel. Cassiod., LXXIX, 1008. — Quomodo observabantur in sanctorum festivitatibus vel omnibus solemnitatibus Vigiliæ, S Benedict., CIII, 897. — In Vigiliis omnium festivitatum ab uxoribus abstinendum, Ratherius, CXXXVI, 566. — In Vigiliis debet celebrator affligi ut in solemnitate valeat gratulari, S. Petr. Damian., CXLIV, 548. — Ut in omnibus Vigiliis pax sit ubique, sæc. XI, monum. liturg., CLI, 1191, 1134. — Ut clerici Vigiliis non desint, Atto, CXXXIV, 38. — In Vigiliis sanctæ Mariæ, sancti Joannis et Vigiliis indictis aliorum sanctorum eulogiæ post missam plebi distribuendæ, S. Eutychian., V, 166. — Vigiliæ nocturnæ in festis ab omnibus celebrabantur, S. Greg. Turon., LXXI, 821, 898, 978. — Vigiliæ singulis hebdomadibus a vespera illucescente Sabbato celebrantur, Cassian., XLIX, 141. — Vigiliæ et plures et strictiores in monasteriis *ibid.*, 134. — Longiores in Sabbato, *ibid.*, 145. — In Vigiliis jejunabant, Regino, CXXXII, 244; S Paulin. Nolan., LXI, 610. — In Vigiliis sanctorum in quadragesimali cibo jejunetur, S. Aug., XXXIX, 1458. — In nonnullis sanctorum Vigiliis jejuna instituta, id., XL, 1276; Alcuin., CI, 1213. — Jejunium ante Assumptionem et ante Nativitatem Domini antiquitus ab Ecclesia Romana receptum et servatum, Nicolaus, pap., CXIX, 931

Praxis Vigiliarum, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 537. — Vigiliæ a Paschali primo de more celebratæ Sabbato in basilica, S. Petri Anastas., Biblioth., CXXXVIII, 1263. — De exsistentia et celebratione sacrarum Vigiliarum in Ecclesia Aquileiense ætate S. Nicetæ, S. Nicetas, LII, 1091. — Stationes Vigiliarum in præcipuis solemnitatibus a Perpetuo episcopo Turonens. in Ecclesia Turonensi institutæ, S. Greg. Turon., LXXI, 567. — Quibusnam Vigiliis ætate S. Paulini, jejunium indictum, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 235. — Gregorius III regulas celebrandi solemnia Vigiliarum restauravit ampliavitque, Anastas. Biblioth., CXXXVIII, 1029, 1030. — Praxis Vigiliarum in Ecclesia Antissiodorensi ab Aunario episcopo statuta, Anonym., id., 233. — Apud monachos Cluniacenses, Lanfranc., CL, 573. — Apud Carthusianos, Guigo, CLIII, 646. — Quando Vigilia die Dominico contigerit fiat jejunium et commemoratio die Sabbati, *ibid.*, 1145. — Presbyteri fideles jejunium Vigiliarum servare moneant, Burchard., CXL, 887.

Cap. IV. — *De Vigiliis in particulari.*

§ I. — *De Vigiliis Domini.*

§ II. — *De Vigiliis B. Mariæ Virginis.*

§ III. — *De Vigiliis sanctorum.*

Cap. V. — *De Octavis.*

PARS SECUNDA.

De festis Domini.

Caput primum. — *De Nativitate Domini.*

— Novo ordine, nova nativitate Filius Dei est generatus, l. IV, 195. — Ecclesia, dum Christi ortum veneratur, suum celebrat, *ibid.*, 213. — Natale Christi Ecclesiæ nuptiæ, Hildebert., CLXXI, 388. — Natalis est pacis, S. Leo Mag. LIV, 215. — Visitatio, potest appellari, Aurel. Cassiod., LXX, 75. — Nox Nativitatis Domini plena gratiæ, Godefrid. abb., CLXXIV, 44. — Mira et rara in Christi Nativitate, Nicolaus Claræval., CLXXXIV, 827. — Christi Nativitas miranda, S. Bernard., CLXXXIII, 86. — Dies redemptionis novæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ, *ibid.*, 96. — Debet semper nova videri, *ibid.*, 111. — Portenta et signa quæ Nativitatem præcesserunt, Alcuin., CI, 1175. — Nativitatis et infantiæ Christi mysteria nunquam satis recolenda, S. Leo Mag., LIV, 212. — Incarnatio Filii Dei, opus Dei maximum est, Adam. Scot., 215. — Illius sublimitas et incomprehensibilitas, *ibid.*, 219. — Duplex Christi adventus, Rabbas Samuel., CXLIX, 345. — Christi genuina nativitas describitur, Adam. Scot., CXCVIII, 199. explicatur, *ibid.*, 200. — Nativitates Christi tres, Thomas Cister., CCVI, 128. — Nativitatis locus, S. Bernard. CLXXVIII, 112; Adamus Scot., CXCVIII, 235, fructus; S. Bernard. CLXXXIII, 87; S. Thomas Cisterciens., CCVI, 358. — Circumstantiæ S. Bernard. CLXXXIII, 122. — Adam. Scot., CXCVIII, 235. — Mirabiles effectus, Aurel. Cassiodor., LXIX, 123, 446, 450, 665; LXX, 136. — Deus factus est homo ut homo fieret Deus, S. Hieronym., XXX, 220. — Natus est in carne ut renasceremur ex spiritu, S. Leo Mag., LIV, 198. — Incarnatio Filii Dei fecit nos fratres ipsius et filios adoptatos Dei Patris, Adam. Scot., CXCVIII, 116. — In fine anni nasci voluit ut ostenderet se venire in ultima ætate mundi, Sicard., CCXIII, 218. — Natus Jesus est humilitatis et mansuetudinis exemplum, Adam. Scot., CXCVIII, 241. — Nocte natus docet ostentationem fugiendam; hieme natus molesta docet eligenda, S. Bernard., CLXXXIII, 123. — Remedia ex Nativitate allata, *ibid.*, 100. — Nativitas Christi quid a nobis exigat? Aelred., CLXXXIV, 856. — Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inveniunt, S. Ambros., XVII, 606, 608, 615. — In tanta festivitate ad magnificandum Deum deficiente humana loquela recurrendum ad angelorum præconia, S. Ambros., XVII, 612. — Lætandum in ea, Aurel. Cassiodor., LXX, 852. — Nemo extraneus esse debet a lætitia Nativitatis, S. Leo Mag., LIV, 190. — Nativitas non carnali sed spirituali lætitia celebranda, *ibid.*, 199. — Quanta lætitia mysterium Christi nascentis sit excipiendum, *ibid.*, 221. — Nativitas Christi de Virgine causa est exsultationis nostræ, Rupert. abb., CLXVIII, 233.

Festum Nativitatis antiquitus institutum, S. Paulinus Nolan., LXI, 648, 649, 922; L. Greg. Turon., LXXI, 567; Raban. Maur., CX, 1686. — Antiquitus in Gallia receptum, Liturg. Gallica, LXXII, 169.

Nativitas Domini ferianda, Adalhard., CV, 544; Hetto, *ibid.*, 764; Rodulf., CXIX, 717; Regino, CXXXII, 265; Flodoard., CXXXV, 409; Anonym., CXXXVIII, 624; S. Ivo, CLXI, 266, 267. In nativitate feriandæ dies quatuor, Rodulf., CXIX, 717; Walter., *ibid.*, 740. — Guigo., CLIII, 733. Dies octo, Sæc., XI, Diplom. CLI, 1194. — Natale festum generale Beleth., CCII, 18. — Inter præcipuas festivitates recensetur, Udalric., CXLIX, 691; Lanfranc., CL, 473. — Habet Vigiliam, S. Greg. Turon., LXXI, 567; S. Paulin. Aquileiens., XCIX, 235 (*n.*). — Joan. arch. Rothomag., CXLVII, 83, 84; Rupert., CLXX, 68; Udalric., CXLIX, 691. — Cum jejunio celebrandum, S. Petr. Damian. CXLV, 800. — Prostratio in Vigilia Nativitatis ad lectionem Martyrologii, S. Bernard., CLXXXIII, 110; Adam. Scot., CXCVIII, 291. — Habet *Jejunium* S. Greg. Turon., LXXI, 567; S. Paulin. Aquileiens., XCIX, 235 (*n.*). — Jejunium ante Nativitatem indictum, Raban. Maur., CCVII, 534. — Ab Ecclesia Romana antiquitus susceptum et servatum, Nicolaus papa, CXIX, 981. — Habet Octavam, S. Protad., LXXX, 423., S. Chrodegang., LXXXIX, 1074. — In Octava Nativitatis Jejunium excluditur, Petr. de Honestis, CLXIII, 721. — Octava Nativitatis venerationis est, Bethelus, CCII, 78. — Infra Octavam Nativitatis Carthusiani non faciunt officium defunctorum nisi præsente corpore, Guigo, CLIII, 656.

Nativitas Domini nonnisi in civitate et parochiis celebranda, Isidor. Mercat., CXXX, 411; S. Ivo, CLXI, 266; Gratian., CLXXXVII, 1783. — Ante Natale Domini abstinentia a carnibus quatuor Septimanis præscripta, Rather., CXXXVI, 565. — Si Nativitas Domini in feria sexta contigerit carnes edere licitum, Nicolaus papa, CXIX, 981. — Jejunare die Natalis hæresim sapit, Isidor. Mercat., CXXX, 814. — Natale Christi secundum carnem non vere honorans hæreticus est, *ibid.*, 410. — Priscillianistæ in Natali Domini jejunantes damnantur, S. Isidor. Hisp., LXXXIV, 160; A natali Domini usque ad Circumcisionem jejunium a SS. Patribus dissolutum, S. Benedict., CIII, 1146. — Ante Natale Domini ab uxoribus abstinendum, Regino, CXXXII, 249. — In Natali Domini baptismus olim celebratus, S. Gregor. Mag., LXXVIII, 390 (*n.*); Isidor. Hisp., LXXXIV, 514. — Miraculum circa baptisterium S. Marcellini, S. Greg. Mag., LXXVIII 390 (*n.*); — In Natali non baptizandum, S. Siric. pap., XIII, 1134. — Omnes fideles communicare debent, *ibid.*, S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 266; Leo IV pap., CXV, 681; Regino, CXXXII, 189, 227; Atto, CXXXIV, 42; Udalric., CXLIV, 1073; Rather., CXXXVI, 563; S. Ivo, CLXI, 168; Gratian., CLXXXVII, 1758. — Qui non communicat non reputandus Catholicus, Egbert. Eborac. episc., LXXXIX, 385. — Viginti dies in pane et aqua debet pœnitere, Burchard. CXL, 963. — Coram altare aduretur incensum novem diebus ante Nativitatem Domini, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 41, 86, 160. — Octo diebus ante Nativitatem Domini antiphonæ, *ibid*, 123, 159, 184. — Missa una Natali Domini olim in ordine Gallicano, Liturgia Gall., LXXII, 170. — Missæ in Nativitate, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 29, 30, 31; Alcuin., CI., 1175; Anonym., CLI, 836; Hugo a S. Vict., CLXXVII, 441, 877; Petr. Lombard., CXCI, 127; Petr. Cantor, CCV, 100; Sicard., CCXIII, 221. — Tres missæ non in eadem ecclesia nec ab eodem sacerdote celebratæ, Liturg. Gall., LXXII, 173, 174. — A 3 diversis presbyteris, Joannes archiepiscop. Rothomag., CXLVII, 41, 86, 160. — In Ecclesia Lugdunensi olim omnes tres missæ archiepiscopi erant. Statuta antiqua., CXCIX, 1094. — Tres missæ Deo Creatori, Redemptori et Remuneratori offeruntur, Godefrid. abb., CLXXIV, 45. — Tres missæ tria tempora significant.

Nocte prior, sub luce sequens, in luce suprema... Nox, aurora, dies, umbra, figura, Deus, Sicard., CCXIII, 221-223. — In ordine missarum mysterium, Petr. Lombard., CXCI, 401. — In prima æterna generatio cantatur, in secunda promissio adventus, in tertia promissionis adimpletio, *ibid.*, Duæ missæ in nocte celebrantur propter duas Nativitates, Rupert., CLXX, 75, 76. — Missa de Nocte a Telesphoro papa instituta, S. Greg. Mag., LXXVIII, 29; Raban. Maur., CVII, 344; Ado, CXXIII, 209; Anastas., CXXVII, 1175; Gilbert., CXXXIX, 357; sæc. XI, monum. Liturg., 836; Orderic. Vital., CLXXXVIII, 200; Sicard., CCXIII, 221-223. — Aliis temporibus missa non ante horam diei tertiam celebranda, S. Ivo CLXI, 175; Gratian., CLXXXVII, 1721. — In nocte Nativitatis *Gloria in Excelsis* celebriter cantabatur, Joannes archiep. CXLVII, 161. — Nocte Dominica hymni et sacra mysteria, Incertus, LXXIII, 611. — Natalis Domini Matutinæ celebrabantur, S. Aug. XXXVIII, 535. — Primæ Nativitatis omnes campanæ pulsantur, Joannes archiepisc. CXLVII, 40, 53, 58, 161. — Processio post tertiam, *ibid.*, 41, 162. — Benedictio episcopalis ad missam, *ibid.*, 151. In Nativitate *Credo* cantatur *ibid.*, 58. — In primo die Dominicæ Nativitatis, Lanfranc., CL, 481. — Nativitatis solemnitas apud Carthusianos, Guigo, CLIII, 651, 654, 666, 733. — Infra Octavam officium plenarium celebretur et bis reficiatur, S. Chrodegang., LXXXIX, 1069. — In Nativitate in domo sua episc. clericis refectionem facit, *ibid.*, 1074. — Quasdam distributiones faciebant, Rothomag. archiepisc., Petr. Blesens., CCVII, 1179. — In Natali Galliæ episcopi eulogias sibi mutuo vel ipsi regi mittebant, S. Protad., LXXX, 594; Marculf. monach., LXXXVII, 752, 753. — In Natali pax regis dies octo, sæc. XI diplomat. CLI, 1194. — Curia regum, S. Ivo, CLXII, 328. — Usus pallii concessus, Heribert., CXLI, 1138. — Ordalia et Juramenta prohibita. Adrevald. CXXIV, 1077; sæc. XI diplomat. CLI, 1175. Annus a Natali Domini inceptus, Liturg. Gall., LXXII, 547. — Natalitius dies Domini in castris celebratur, Eginhard., CIV, 421, 423; etiam in bello, *ibid.*, 429, 435, 437, 440, 441, 444, 445, 448, 449, 452, 453, 457, 465, 469. — Baldewinus Natale Domini Hierosolymæ celebrat, Willelmus, CLXXIX, 1328. — Bethleem die Natalis coronatur, *ibid.*, 1332. — Carolus Mag. a Leone papa in die Natalis coronatus est., Orderic. Vital., CLXXXVIII, 225. — Nativitas Domini, S. Greg. Mag., LXXVIII, 29, 30, 31; S. Protad., LXXX, 423; Tam. ibi..., 775; S. Isidor. Hisp., LXXXV, 183. LXXXVI, 111; Alcuin., CI, 1173; Eginhard., CIV, 958; Adalhard., CV, 557; Hetto, *ibid.*, 1159, 1221; Raban Maur., CVII, 751, CX, 1186; Wandalbert., CXXI, 62; Ratramnus, *ibid.*, 81, Ado, CXXIII, 177, 203; Usuard., CXXIV, 838; Kalendaria et Martyrolog., CXXXVIII, 1188, 1194, 1204, 1210, 1257, 1264, 1279; Joannes archiepisc., CXLVII, 40; Udalric., CXLIX, 691; Lanfranc., CL, 448; sæc. XI monumen. liturg., CLI, 1004; Bruno Ast., CLXV, 984; Stephan. abb., CLXVII, 1387; Rupert., abb., CLXX, 68, 75; Honor., CLXXII, 644, 729, 733, 780, 797, 807, 815; Godefrid. abb., CLXXIV, 636, 659, 663; Orderic. Vital., CLXXXVIII, 17; Ernald. abb, CLXXXIX, 1615; Petr.

Cap. II. — *De Circumcisione Domini.*

Cap. III. — *De Epiphania Domini.*

Cap. IV. — *De Præsentatione Domini.*

(*Vide* Purificationem B. Mariæ.)

Cap. V. — *De Incarnatione Verbi.*

(*Vide* Annuntiationem).

Cap. VI. — *De Resurrectione Domini.*

Cap. VII. — *De Ascensione*

Cap. VIII. — *De Pentecoste.*

Cap. IX. — *De festo corporis Christi.*

Cap. X. — *De transfiguratione Domini.*

PARS TERTIA.

De festis B. Mariæ Virginis.

Caput primum. — *De festis B. Mariæ in genere.*

Cap. II. — *De singulis festis B. Mariæ.*

§ I. — *De Conceptione.*

§ II. — *De Nativitate B. Mariæ.*

§ III. — *De Præsentatione B. Mariæ in templo.*

§ IV. — *De Annuntiatione.*

§ V. — *De Visitatione.*

§ VI. — *De partu Virginis.*

§ VII. — *De Purificatione B. Virginis et præsentatione Domini.*

festis, Alcuin., CI, 1181. — Sergius papa præcepit in ea litanias fieri, *ibid*. — Theophanes refert ad annum 542 festi hujus institutionem, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 298. — Institutum fuit juxta quosdam ex occasione lustrationis urbis quæ Romæ agebatur, *ibid*., 299. — Quadragesima die a Nativitate Domini Purificatio sanctæ Mariæ, CXXXVIII, 714. — Benedictio super cereos in Purificatione sanctæ Mariæ, sæculi XI, Monum. liturgica, CLI, 838. — Ecclesiæ mos ut fideles in festo Purificationis cereos sive candelas portent, S. Anselm., CLXVIII, 625. — In Purificatione S. Mariæ candelas portamus ut felici gaudio justi Simeonis aliquatenus participemur, Rupert. abb., CLXX, 87. — Remis in ecclesia B. Mariæ miracula in die Purificationis bis obtenta, Flodoard., CXXXV, 441, 442. — Si Purificat infra Septuagesimam evenerit nihil in ea juxta romanam consuetudinem præter *Alleluia* de solita glorificatione mutandum, sæcul. XI Monumenta liturgica, CLI, 1012; Sicard., CCXIII, 410. — In festo Purificationis *Gloria in excelsis* dicatur quandocunque contingat, Guigo, CLIII, 1145. — In Purificatione fratres Carthusiani bis habent vinum, *ibid*., 733. — In Purificatione Rothomag. archiepisc. quasdam distributiones Rothomagensi capitulo faciebant, Petr. Blesens., CCVII, 1179.

De Purificatione sermones, Anonym., XCVI, 272; Odilo, CXLII, 999; S. Anselm., CLVIII, 621; S. Ivo, CLXII, 573; Bruno Astens., CLXV, 865, 1023; Hildebert., CLXXI, 611, 615, 625; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 1006, 1009, 1181; Abælard., CLXXVIII, 417; S. Bernard., CLXXXIII, 365, 368, 369, 373; Guerric. abb., CLXXXV, 63, 67, 71, 73, 79; Aelred., CXCV, 234; Petr. Comest., CXCVIII, 1544; Petr. Cellens., CCII, 674; Garner. Lingon, CCV, 633, 636, 645; Petr. Blesens., CCVII, 592, 596; Absalon abb., CCXI, 87, 92, 97; Helinand., CCXII, 529, 533; Innocent. III, CCXVII, 503.

Homiliæ, S. Eligius, LXXXVII, 597; Ambros. Rutpert, LXXXIX, 129; Beda Vener., XCIV, 79; Paul. Winfrid. (ex Herico), XCV, 1200, 1461; Raban. Maur., CX, 19; Radulph. Ardens., CLV, 1339, 1342; Bruno Astens., CLXV, 768; Godefrid., CLXXIV, 708. — Missa in die Purificationis, sæcul. XI, Monumenta liturgica, CLI, 839. — Officium in Purificatione, *ibid*., 958. — Fragmenta officii, Joannes Rothomag. archiepiscopi, CXLVII, 426. — Præfatio. Grimald., CXXI, 886. — Benedictio in Purificatione, *ibid*., 863. — Responsorium in Purificatione, Robert. rex, CXLI, 945.

Sequentiæ, Notker., CXXXI, 1008; Adamus, CXCVI, 1481.

Hymni, Raban. Maur., CXII, 1638; Walafrid. Strab., CXCIV, 1083; Abælard., CLXXVIII, 1792. — De Purificatione, Alcuin, CI, 1181. — De Purificatione et processione candelarum, Raban. Maur., CVII, 345. — De Purificatione, Lanfranc., CXLIX, 695; Goffrid. abb., CLVII, 262; Stephan., CLXVI, 1417; Honor. Augustodun., CLXXII, 649, 734, 782, 798, 819; Adam., CCXI, 726. — De Hypapante Domini, Petr. Comest., CXCVIII, 1512; Sicard., CCXIII, 242. — Versus de Hypapante Domini, Marbod., CLXXI, 1663.

§ VIII. — *De Compassione B. Mariæ.*

De Compassione Beatæ Mariæ pro Filio crucifixo, S. Anselm., CLIX, 566. — Liber de doloribus Matris Domini, S Bernard., CLXXXII, 1134. — Homilia de mentis robore seu martyrio B. Virginis, Amedeus Lausannensis episc., CLXXXVIII, 1323.

§ IX. — *De Assumptione B. Mariæ.*

Assumptionis festum, Kalend. S. Hieronym., XXX, 437; S. Gregor. Magn., LXXVIII, 132, 134; Martyrol. S. Protadii, LXXX, 418; Eginhard., CIV, 185; Martyrol. Rabani, CX, 1163; Wandalberti, CXXI, 607; Adonis, CXXIII, 165, 331; Usuardi, CXXIV, 365; Notkeri, CXXXI, 1141; Kalendar. et Martyrol. antiqua, CXXXVIII, 1188, 1190, 1199, 1206, 1258, 1262, 1273; Adalhardus, CV, 544; Hetto, *ibid*., 764; Rodulphus, CXIX, 717; Walter., *ibid*., 740; Grimaldus, CXXI, 768; Regino, CXXXII, 265; Flodoardus, CXXXV, 408; Joannes XIII, *ibid*., 977; in capitulis ecclesiast. Ludovici II, CXXXVIII, 624; Joannes XIX, CXLI, 1138; S. Petr. Damian., CXLIV, 321; Udalric., CXLIX, 473; Goffrid., abb., CLVII, 63; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 807, 808; Gratianus, CLXXXVIII, 1781.

Hodie gloriosa semper Virgo Maria cœlos ascendit, S. Hieronym., XXX, 126. — Merito Beata Maria a nobis præconio attollitur quæ singulare commercium mundo præbuit, *ibid*., 143. — Assumptionis B. Mariæ solemnitas martyrum solemnitatibus præferenda, S. Augustinus, XXXIX, 2130. — Ad cœlos assumpta creditur, *ibid*. — Nihil divina Scriptura commendat, id., XL, 1144. — Vere reginam cœlorum Mariam fatemur, id., XXXIX, 2130. — De B. Mariæ corporis Assumptione in cœlum, S. Gregor. Turon., *ibid*. Primus omnium litteris commendavit, id., LXXI, 707. — Assumptio et Nativitas B. Mariæ a Bonifacio martyre notatæ, Liturgia Gallicana, LXXII, 171, 172. — Item concilio Narbonensi et Gregorio Turonensi, *ibid*. — Ascensio Filii et Assumptio Matris simili stylo describuntur, S. Petr. Damian., CXLIV, 715. — Maria ad cœlos assumpta a dextris Filii sui residet, *ibid*., 717. — Maria assumpta, Christus vero ascendisse dicitur, quia Salvator descendit potestativæ virtutis imperio, Maria assumpta est gratiæ sublevantis auxilio, *ibid*. — Assumptæ Mariæ celebritas, encomium, Raban. Maur., CX, 433, 435. — Assumptionis Mariæ gloria et felicitas, S. Anselmus, CLVIII, 964. — In Assumptione B. Mariæ angeli admiratione perculsi, S. Bernard., CLXXXIII, 425. — Christi generatio et Mariæ Assumptio inenarrabiles, *ibid*., 415. — Christi de cœlo descensus Mariæ Assumptione mirabilior, *ibid*., 425. — De Mariæ Assumptione sententia *Gatteri* a Victore, Robert. Pullius, CLXXXVI, 1061, 1062. — Beatam Mariam jam in carne glorificatam credit ecclesia; nec dissentit Pullius, *ibid*. — Assumpta est Maria, Thomas Cisterciensis et Joannes Algrinus, CCVI, 763. — Triplex assumptio, *ibid*. — Corpus Mariæ assumptum, Alanus de Insulis, CCX, 64. — Maria Christum invenit in Assumptione sua, *ibid*., 72. — Transitus B. Mariæ autonomastice Assumptio nominatur, quia prius est assumpta in anima et postmodum sicut pie creditur assumpta est in corpus, Sicardus, CCXIII, 420. — Dies Assumptionis B. Mariæ ferianda, S. Ivo, CLXI, 266, 267. — Gratianus, CLXXXVII, 1781. — Assumptio B. Mariæ inter ejus festivitates præcipua, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 59. — Dies Assumptionis festive celebratur, *ibid*., 43, 44. — Assumptio S. Mariæ ad superlativum gradum pertingit, Udalricus, CXLIX, 656. — Inter præcipuas festivitates recensetur, Lanfrancus, CL, 475. — B. Mariæ Assumptionem solemnius celebrandam suadet Hildebertus, CLXXI, 266. — Assumptionis festum receptum, S. Bernardus, CLXXXII, 333. — Sacerdotes omnes celebrant in hoc festo, id., CLXXXIII, 713. — Quinque festa B. Mariæ authentica ac comprobata, Belethus, CCII, 149, 150. — Festum Parientis in Natali Domini, festum Nativitatis et Annuntiationis, festum S. Mariæ ad martyres et festum Assumptionis, *ibid*. — Beatæ Mariæ Constantinus dedicavit basilicam, S. Gregorius Turon., LXXI, 713. — Festivitas Beatæ Mariæ mense undecimo, *ibid*. — Olim in Gallia Assumptio in mense Januario celebrabatur, *ibid*., Liturgia Gallicana, LXXII, 179, 180. — Assumptio B. Virginis die 18 Januarii aliquando celebrata, S. Isidorus, LXXXV, 819; S. Gregorius Magnus, LXXVIII, 401 (*n*.). — Die 15 mensis Augusti solemnia de Pausatione S. Mariæ, *ibid*., 132. — Dormitio sanctissimæ Deiparæ, *ibid*., 401. — Gloriosissimæ sanctæ Dei Matris emigratio, *ibid*. — Assumptionis B. Mariæ cæremoniæ, Guido abb., CL, 1226. — Octava S Mariæ, *ibid*., 1229. — S. Leo octavam Assumptionis diem celebrari præcepit, Anastasius, CXXVIII, 1311. — Infra octavam Assumptionis dicatur feriale *Kyrie eleison* sine *Gloria in excelsis*, nisi in Sabbato aut festo XII lectionum, Guigo, CLIII, 1145. — In Assumptione legitur evangelium *Intravit Jesus*, Guibertus abb., CLVI, 557. — *Credo* ad majorem missam cantatur, Lanfrancus, CL, 481. — In octava Assumptionis S. Mariæ sequentia cantatur, Udalricus, CXLIX, 655. — Octava dies Assumptionis, Lanfrancus, CL, 475. — In Assumptione, tempore nocturno, orationes et litaniæ fieri solebant, S Petrus Damian., CXLV, 586. — Olim ad *Magnificat* antiphona *Ascendit Christus* trina repetitione cantabatur, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 155. — Olim in Assumptione aliam ac nunc orationem dicebat Ecclesia, Hildebertus, CLXXI, 633. — Assumptio si in feria sexta contigerit, carnes edere licitum, Nicolaus papa, CXIX, 981. — Celebratio Assumptionis etiam in expeditione militari, Heribert., CXLI, 598. — Maria in suæ Assumptionis festivitate innumeros liberat a pœnis purgatorii, S. Petr. Damian., CXLV, 586. — In Assumptione fratres Carthusiani bis habent vinum, Guigo, CLIII, 737. — In festo Assumptionis Roth mag. archiepisc. distributiones quasdam Rothomagensi capitulo faciebant, Petrus Blesensis, CCVII, 1179.

Officium in festo Assumptionis. S. Isidor., LXXXV, 819; S. Gregor. Magn., LXXVIII, 701, 705, 798, 801. — Fragmenta officii in Assumptione, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 129, sæcul. XI Monumenta liturgica, CLI, 968, 669. — Missa de Assumptione, S. Isidor., LXXXV, 819; Guibertus abb., CLVI, 888. — Sequentiæ in Assumptione, Notkerus, CXXXI, 1015; Anonymus, CLI, 807; Adamus a S. Victore, CXCVI, 1501. — Præfatio in die

PARS QUARTA.

De festis sanctorum.

Caput primum. — *De festis sanctorum in genere.*

omnium apostolorum infra Octavam SS. Petri et Pauli celebratum, S. Leo Magn., LV, 58. — Ad martyrum festa multitudo concurrebat, *ibid.*, 53.

Martyrum obitus in Ecclesia Dei veluti genuinus natalis excolitur, Maxim. Taurin., LVII, 684; S. Bruno, CLII, 1252. — Martyrum suffragia imploranda, S. Greg. Magn., LXXV, 1151. — Martyres diligendi sunt et venerandi tanquam discipuli Domini, S. Agobard., CIV, 214. — Beatus Gregorius papa constituit supra corpus martyrum missas celebrari, Raban. Maur., CVII, 357; CXXVII, 142, 1435. — Fidelium mos est ecclesias visitare et atria venerabilium martyrum pro devotionis affectu requirere, S. Eulog., CXV, 789. — Solemnes beatorum martyrum Christi dies, nuncupantur Natales, Nicolaus papa, CXIX, 982. — Symmachus papa constituit ut omni die Dominico vel natali martyrum *Gloria in excelsis* diceretur, Anastas. Biblioth., CXXVII, 143. — Bonifacius impetravit a Phoca templum Pantheum in quo fecit ecclesiam S. Mariæ et omnium martyrum, *ibid.*

Martyres honorantur, S. Gregor. Suron., LXXI, 1009. — Martyrum patrocinia, *ibid.*, 826; encomia, *ibid.*, 799. — Missa in honorem martyrum, *ibid.*, 748. — Basilica quadraginta octo martyrum, *ibid.*, 555. — Antiquitus baptismus solemniter conferebatur in solemnitatibus martyrum quod postea prohibitum, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 391. — Oblata per festivitates martyrum æqualiter sunt clericis dividenda, Isidor. Mercat., CXXX, 568. — Exempla sanctorum muniunt nos contra irruentia mala, S. Bruno, CLIII, 555. — Martyres sunt murus Ecclesiæ, Rupert. abb., CLXVIII, 954. — Ecclesia catholica sola martyres veros habet, *ibid.*, 1077. — Martyribus Veteris Testamenti dies festos non discernit ecclesia, quia non eamdem adepti sunt martyrii formam, S. Bernard., CLXXXII, 231.

Ab initio in Ecclesia nulla non martyrum veneratio aut cultus, S. Nicet., LII, 1076, 1077. — Sanctorum non martyrum paulo antiquiorum canonizatio ab inventione corporum sumebat exordium, *ibid.*, 1079. — Confessorum memoriæ in Ecclesia celebrantur, confessorum encomium, Raban. Maur., CX, 70. — Solemnes confessorum Christi dies, nuncupantur natales, Nicol., papa, CXIX, 982.

Festivitates martyrum ad hoc institutæ ut eos admoneamur imitari, S. Augustin., XXXVIII, 52, 1293, 1252, 1564, 1414, 1447. — Ut ad eorum imitationem accendamur, id., XXXV, 1248. — Martyrum solemnitates martyriorum sunt exhortationes, id., XXXIX, 2160. — Festivitates sanctorum annuæ celebrantur ad nostram recordationem, S. Petr. Chrysolog., LII, 556. — Martyrum celebramus triumphum ut eorum imitemur constantiam, S. Leo Magn., LV, 26. — Ut nulla omnino martyrum memoria probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut reliquiæ sunt, Dionys. Exig., LXVII, 170. — Sanctorum memoria ad virtutem via, ex Vitis Patrum, LXXII, 531. — Festivitates apostolorum seu in honorem martyrum solemnitates cur institutæ, S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 770; Raban. Maur., CVII, 556.

Sanctorum solemnia piissime celebranda, S. Leo Magn., LV, 84. — Sanctorum commemoratione lætandum, id., LIV, 426. — Solemnia sanctorum celebraturi habeamus mentis puritatem, id., LV, 84. — Cum lætitia celebrandi dies obitus eorum ad gloriam et felicitatem fratrum nostrorum, Alcuin., CI, 1211, 1212, 1213, 1214. — In natalitiis sanctorum jucundamur de illorum gloria, S. Anselmus, CLVIII, 584. — Ecclesia lætatur in Filii sui Nativitate, S. Petr. Chrysolog., LII, 556. — Natales martyrum annua lætitia celebrantur ad memoriam facti, *ibid.*, 565. — Non tam mors quam fides et devotio facit martyrem, *ibid.*, 552, 555. — In morte martyris stat turba, sicut et in annua festivitate, sed modo diverso, *ibid.*, 555. — Festa illorum celebrantur oratione fervente et imitatione fideli, *ibid.*, 602. — Solemnitates martyrum celebrandæ imitatione virtutum, S. Augustin., XXXVIII, 1414. — Festivitates martyrum honorare et non imitari nihil aliud est quam mendaciter adulari, *ibid.*, 1447. — Solemnitatibus martyrum insultant Christiani quidam luxuriis suis, id., XXXVI, 867. — Qui vult recte celebrare Natalitia martyrum, desideret imitationem martyrum, *ibid.*, 869. — Eos vere colunt qui imitantur, id., XXXIX, 2160. — Martyrum cultu laudatur Salvator, *ibid.*, 2154. — Sanctorum festivitates honorandæ cum laude divina et eleemosyna, Alcuin., C, 472. — Eorum memorias ab hoc tantum celebrare debemus ut posteritas ad eorum imitationem excitetur, S. Agobard., CIV, 214. — Memorias sanctorum ambitiose honorare ad captandam gloriam popularem reprehensibile est, *ibid.*, 215. — A vitiis et peccatis maxime cessandum in diebus festis, Joannes archiepisc., Rothomag., CXLVII, 263. — Superfluæ non agendæ, *ibid.*, 59. — Festis sanctorum præcipuis præmissa jejunia ut per abstinentiæ purificationem digniores et capaciores inveniamur spiritualium gaudiorum, S. Bernard., CLXXXIII, 501. — In Vigilia sanctæ Mariæ, S. Joannis, et apostolorum et Vigiliis indictis aliorum sanctorum et eorum festis eulogiæ post missam plebi distribuendæ, S. Eutychian., papa, V, 166. — Per diversa loca solemnibus martyrum et festis quibusque prandetur, S. Augustin., XXXIII, 146. — Principio permissum fuit Ecclesiæ festos dies martyrum cum luxu celebrari, *ibid.*, 118. — Convivia in natalitiis martyrum, *ibid.*, 115. — Epulæ ad sepulcra martyrum, S Paulin. Nolan., LXI, 601. — Abusus, S. Bernard., CLXXXIII, 480. — Festivitates sanctorum non celebrantur in epulis profusioribus sed in eorum imitatione, S. Petr. Chrysolog., LII, 555. — Bene virtutes sanctorum admiramur cum eas Creatoris bonitati ascribimus, S. Gregor. Magn., LXXIX, 302. — Sanctorum exemplis fideles ad virtutem adhortandi, *ibid.*, 339. — In sanctorum solemnitatibus a conjugali concubitu abstinendum, Gratian., CLXXXVII, 1615. — Divinis officiis non saltationibus vel cantilenis populi debent vacare, *ibid.*, 1782. — Spectacula minime celebrentur, Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 931. — Passiones martyrum in anniversario die lectæ in ecclesiis, S. Leo Magn., LVI, 429; Dionys. Exig., LXVII, 196; S. Greg. Turon., XXXI, 781, 1119; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 830; S. Benedic. abb., CIII, 898. — Sanctorum vita libenter audiendæ, S. Petr. Damian., CXLV, 747.

Ut Natalitia in Quadragesima non fiant, Dionys. Exig., LXVII, 170; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 828; Regino Prumiens., CXXXII, 371; Joannes Rothomag., CLVII, 46, 94. — Nisi Sabbato et Dominica, S. Gregor. Mag., LXXVIII, 324 (n.). S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 134. — Atto, CXXXIV, 44. Joannes Rothomag., CXLVII, 46, 94. — Commemorationes martyrum ne fiant diebus jejuniorum, Fulgent. Ferrand. LXXXVIII, 899. — Neque in Dominicis post Pascha, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 56. — Corpora martyrum recte sub ara collocantur qua super aram Christus imponitur, S. Maximus Taurin., LVII, 689. — Corpora translata sepeliuntur juxta altare, S. Greg. Turon., LXXI, 888. — Martyres loca in quibus passi sunt ramis suæ protectionis obumbrant, S. Petr. Damian., CXLIV, 879. — Sanctorum sepulcra invisendi quantus amor, *ibid.*, 835. — Lumina ad sanctorum sepulcra S. Gregor. Turon., LXXI, 872. — Luminaria apponenda in cœmeteriis circum Romam, die Natalitiorum, Anastas. Biblioth., CXXVIII, 1929. Apponenda in cœmeteriis martyrum per omnes Dominicas de Lateranis ministranda *ibid.*, 623. Missarum solemnia in cœmeteriis celebrata vii etiam sæculo *ibid.*, 891.

Frequentia et pietas Natalem S. Felicis celebrantium S. Paulin. Nolan., LXI, 405. — Cantica in festis martyrum Aurel. Cassiodor., LXIX, 1114. Laudes sanctorum quorum reliquiæ in Naumetensi basilica repositæ sunt, Vernant. Fortunat., LXXXVIII, 126. — Dies festus anniversarius S. Juventii et Maximini, Aurel. Cassiodor., LXIX, 1054. Festa sanctorum quæ cum capitulo apud Carthusianos celebrantur, Guigo, CLIII, 1149. — Festa nova non temere et inconsulte, sede apostolica instituenda, S. Bernard., CLXXXII, 333. De sanctorum festivitatibus colendis, Prudent., CV, 486; Amalar., *ibid.*, 1300; Raban. Maur., CVII, 356; Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 184. — De variorum apostolorum et sanctorum festivitatibus, Raban. Maur., CXII, 1659. — Januarii dies festivi, id., CX, 1122. — Aprilis festarum sanctorumque enumeratio copiosa, *ibid.*, 1138. — Descriptio festorum Junii, *ibid.*, 1148; Julii, 1154; Augusti, 1160. — De sanctorum festivitatibus indicendis et observandis, Rodulf., CXIX, 740. — Transferendis, Joannes Rothomag. archiepisc. CXLIX, 272.

De sanctorum festivitatibus in Cluniacensi monasterio, Udalric. CXLIX, 674.

De veneratione sanctorum, Thiafrid., CLVII, 307. — De Natalitiis sanctorum, de octavis Natalitiorum sanctorum, Amalar., CV, 1228. — Memoriale sanctorum, S. Eulog., CXV, 739. — Documentum martyriale, *ibid.*, 831. — Historia translationis corporum sanctorum, Joseph. sacerdos, CVI, 891. — Reliquiarum inferendarum in novam basilicam ritus, S. Greg. Magn., LXXVIII, 422, De Dedicatione Ecclesiæ reliquiis sanctorum et de virtutibus quas Dominus ipso die per servos suos ostendit, Joseph. sacerdos, CVI, 898.

CAP. II. — *Commune sanctorum.*

§ I. — *Commune apostolorum.*

Kalend. Hieronym. XXX, 437. — Natalitia apostolorum ferianda S. Ivo CLXI, 266, 267; Gratian., CLXXXVII, 1781. Festa apostolorum festa generalia, Beleth., CCII, 18. -

§ VIII. — *Die XXV Januarii : Sancti Pauli conversio.*

§ IX. — *Die XXIV Februarii : S. Matthias apostolus.*

§ X. — *Die XXV Aprilis : S. Marcus.*

§ XI. — *Die prima Maii : Festum SS. Philippi et Jacobi apostolorum.*

§ XII. — *Die III Maii : Inventio S. Crucis.*

§ XIII. — *Die VI Maii : Passio S. Joannis evangelistæ ante portam Latinam.*

§ XIV. — *Die XXIV Junii : Nativitas SS. Joannis Baptistæ.*

§ XV. — *Die XXIX Junii: Natalis SS. Apostolorum Petri et Pauli.*

§ XVI. — *Die XXII Julii: Conversio S. Magdalenæ.*

§ XVII. — *Die XXV Julii : S. Jacobus major.*

§ XVIII. — *Die I Augusti : S. Petrus ad Vincula.*

§ XIX. — *Die X Augusti : S. Laurentius martyr.*

§ XX. — *Die XXIV Augusti : S. Bartholomæus.*

§ XXI. — *Die XXIX Augusti : Decollatio S. Joannis Baptistæ.*

§ XXII. — *Die XIV Septembris : Exaltatio S. Crucis.*

§ XXIII. — *Die XXI Septembris : S. Matthæus.*

§ XXIV. — *Die XXIX Septembris : Dedicatio basilicæ S. Michaelis.*

§ XXV. — *Die XVIII Octobris : S. Lucas evangelista.*

§ XXVI. — *Die XXVIII Octobris: SS. Simon et Judas.*

§ XXVII. — *Die I Novembris : Festum omnium sanctorum.*

§ XXVIII. — *Die II Novembris : Commemoratio omnium fidelium defunctorum.* (S. Protadii martyrologium, LXXX, 420.)

§ XXIX. — *Die XI Novembris. S. Martinus.*

PARS QUINTA.

De die Dominica.

Caput primum. — *De Dominica in genere.*

sive clerici, et qui tribus Dominicis non communicaverint, excommunicantur, Theodor. archiepisc., XCIX, 955.

Bonis operibus vacando, S. Prosper Aquitan., LI, 467; S. Petr. Chrysolog., LII, 572; S. Paulin. Aquil., XCIX, 535, 536 (*n.*); Rather., CXXXVI, 557; S. Ivo, CLXI, 266.

Abstinendo ab opere servili, S. Eutychian., V, 166; S. Hieronym., XXII, 1221, 1222; S. Petr. Chrysolog., LII, 572; S. Gregor. Turon., LXXI, 980, 988; S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 255, 610; S. Paulin. Aquil., XCIX, 535, 536, 538 (*n.*); Theodor. archiepisc., *ibid.*, 954; Alcuin., CI, 1247; S. Benedict. abb., CIII, 1182; Theodulf., CV, 198; Nicolaus papa, CXIX, 985; Regino abb., CXXXII, 251; Odo abb., CXXXIII 950; Atto, CXXXIV, 37; Udalric. Augustan. episc., CXXXV, 1072; Rather., CXXXVI, 557; Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 587, 595; Burchard., CXL, 641; sæc. XI monument. liturgica, CLI, 1175, 1179, 1246; S. Bruno Astensis, CLXIV, 279.—Opera servilia diebus Dominicis non agantur, nec viri ruralia aut venationes exerceant nec feminæ textilia opera, Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 587, 595.—Nullus clericus die Dominica aliquod sæculare negotium audeat vindicare, Atto, CXXXIV, 37.

Abstinendum a peccatis, S. Paulin. Aquil., XCIX, 535, 536, 538 (*n.*); S. Bruno Astens., CLXIV, 279. — Redarguendi qui propter convivium sæculare prandium cœleste contemnunt; et Christi mensam deserunt dum hominis mensa delectantur, S. Maxim. Taurinens., LVII, 719. — Die Dominica cibis carnium se ingurgitare improbandum, S. Gregor. Magn., LXXVII, 1551, 1552.

Abstinendum ab *uxorio concubitu*, S. Gregor. Turon., LXXI, 952; S. Paulin. Aquil., XCIX, 538 (*n.*); Regino abb. Prumiens., CXXXII, 249; Rather., CXXXVI, 566; Burchard., CXL, 960, 1000, 1013.—Reprehenditur qui nuptias perfecit nocte Dominica, Rather., CXXXVI, 570. — Quatuor dies pœniteat, Theodor., XCIX, 947. — *A venatione*, Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 587, 595; Canuti leges ecclesiasticæ, CLI, 1175.

In ea non fiant agapæ, Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 829. — Carrigationes, Walter. episc., CXIX, 737. — Judicia et lites, Euseb. Pamphil., VIII, 224; S. Maxim. Taurin., LVII, 719; S. Paulin. Aquil., XCIX, 538 (*n.*); Isid. r. Mercat., CXXX, 420; Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 854; Burchard., CXL, 888.—Mercata, S. Agobard., CLV, 75; Walter. episcopus, CXIX, 737; Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 706. — Mercatura, Canuti regis leges ecclesiast., CLI, 1175. — Mercatus, S. Ivo, CLXI, 267, 274.— Negotiatio, Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 458, 461 — Nec placitum teneatur, Regino, CXXXII, 546; Opera ἀδεσποτικὰ, CXXXVIII, 587, 595; Canuti leges ecclesiast., CLI, 1175; S. Ivo, CLXI, 267, 274. — Nec sacramentum juretur, Regino, CXXXII, 546.—Nec celebrentur spectacula, Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 951; Atto, CXXXIV, 43. — Nunquam in ea juridice occidatur, Alfredi Magni leges, CXXXVIII, 458; Canuti regis leges, CLI, 1179. — Lavacrum non prohibendum, Nicolaus papa, CXIX, 981; Gratian., CLXXXVIII, 1784.

Licita et illicita in die Dominica, S. Ivo, CLXI, 267, 268.

Diem Dominicam violans a Deo punitur, S. Gregor. Turon., LXXI, 562, 808, 971, 972, 979, 986, 987, 1073. — Aut in ea operans, *ibid.*, 1007, 1040. — A lege humana, Edgardi leges, CXXXVIII, 497, 624.

Qui operantur in die Dominico, Græci prima vice arguunt, secunda tollunt aliquid, tertia tertiam partem de rebus et vapulant vel septem diebus pœniteant, Theod., archiepisc., XCIX, 934. — Si quis die Dominica negotiationem facere præsumat perdat capitale, Alfredi Magn. leges, CXXXVIII, 458; mercatum, Edgardi leges, *ibid.*, 461. — Si liber homo laboret multam patiatur, si servus, vapulet, Canuti leges, CLI, 1179. — Obstinatus vapulet et depiletur, Stephani leges, *ibid.*, 1246.

Diei Dominicæ multiplex privilegium, S. Paulinus Aquileiens., XCIX, 535, 536 (*n.*). — Die Dominico lætitiæ indulgebant, Tertul., I, 575. — Diem Dominicam lætum semper transigere solet ecclesia, S. Paulin. Aquileiens., XCIX, 535, 536 (*n.*). — Omni ergo Dominica epulemur, Rather., CXXXVI, 557. — In ea non jejunandum, S. Hilar. Pictav., IX, 239; S. Leo Magn., LVI, 886; Dionys. Exig., LVII, 160; S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 204, 618, 634; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 826, 887; Beda Vener., XCIV, 535; S. Benedict. abb., CIII, 1140, 1144, 1353; Anastas. Biblioth., CXXVII, 143; Isidorus Mercat., CXXX, 269, 347, 424; Regino, CXXXII, 371; Atto, CXXXIV, 44, 45; Burchard., CXL, 888; S. Petrus Damian., CXLIV, 330; S. Ivo, CLXI, 265, 269, 271; Rupert. abb., CLXX, 96, 98; Gratian., CLXXXVII, 1784, 1785; CLXXXVIII, 205. — Propter resurrectionis Dominicæ lætitiam, Beda Vener., XCIV, 533; S. Benedictus abb., CIII, 1353; Rupert. abb., CLXX, 96. — Qui in Dominico die studiose jejunat non credatur catholicus, S. Leo Magn., LVI, 886; S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 204. — Manichæi in honorem solis et lunæ die Dominica et feria secunda jejunabant, S. Leo Magn., LIV, 274.

Non genuflectendum, S. Hilar., IX, 249; Dionys. Exig., LXVII, 152; S. Isidor. Hispal., LXXXIV, 97, 624; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 887; S. Benedict. abb., CIII, 1144; Atto, CXXXIV, 42; Burchard., CXL, 641; S. Ivo, CLXI, 261, 267.

Fit consecratio episcoporum, S. Leo Magn., LIV, 634; S. Gregor. Turon., LXXI, 298; Regino abb., CXXXII, 378; Joannes Rotomag., archiepisc., CXLVII, 59. — Officium mortuorum non celebrandum nisi in depositione aut aniversario, *ibid.*, 57, 56, 191. — Lucernæ constituta in ecclesiis ad sacras lectiones diebus Dominicis et festis, Anastas. biblioth., CXXVIII, 1227, 1243. — Faustinianus a S. Petro die Dominico baptizatus, Orderic., CLXXXVIII, 122. — Dominicæ a die natali S. Cypriani numeratæ, Liturgia Gallica., LXXII, 299.

De die Dominica, Alcuin., CI, 1226; Raban. Maur., CVII, 353; Joannes Rotomag., archiepisc., CXLVII, 61. — Litaniæ ad processionem diebus Dominicis, Hartman., LXXXVII, 32. — Processioni Dominicis post Pascha, Joannes Rotomag., archiepisc., CXLVII, 55. — Homilia in diebus Dominicis, Raban. Maur., CX, 76.

Cap. II. — *De Dominicis in particulari.*

De Dominicis ab Adventu ad Septuag., Lanfranc., CL, 448.

§ I. — *De Adventu Domini.*

Adventus Domini non sine causa celebratur, S. Amb., XVII, 604, 605. — Adventum Domini celebramus ex causa duplici, Sicard., episc., CCXIII, 192; Godefridus, CLXXIII, 21, 36, 42. — Triplici, Honor. Augustodunens., CLXXII, 641. — Adventus Christi a prophetis prænuntiatus, *ibid.*, 643. — Per Isaiam prædicatur, Alanus de Insulis, CCX, 232. — Incepit ab initio mundi in sanctis viris, prophetis et sacrificiis, Adam. Scot., CXCVIII, 131, 132. — Adventus Christi incomprehensibilis, Alanus de Insulis, CCX, 237. — Varii in mundum Christi adventus, Hildebert., CLXXI, 331. — Adventus nomen toti mundo notum, sed ratio nominis non ita, S. Bernard., CLXXXIII, 35. — Adventus Christi necessarius, *ibid.*, 53.

Adventus Christi duplex, S. Ivo, CLXII, 565; S. Bernard., CLXXXIII, 46; Petr. Lombard., CXCI, 252; Sicard. episc., CCXIII, 192. — Adventus Christi primus fuit sicut sibilus auræ tenuis, Rupert. abb., CLXXVIII, 24. — Iste pacificus arcum et gladium conterens, *ibid.*, 50. — Misericordia et veritas, Petr. Lombard., CXCI, 252. — Secundi adventus cum primo comparatio, Godefridus abb., CLXXVIII, 21, 36, 42. — Discrimen, S. Bernard., CLXXXIII, 302. — Primus ad animam spectat, secundus ad corpus, *ibid.*, 52. — Primus fuit in humilitate, secundus erit in majestate, Sicard., episc., CCXIII, 192. — Adventus Christi carnalis exitus vocatur et introitus, Petr. Lombard., CXCI, 965. — Adventum Christi secundum nunc exspectat Ecclesia, Guerric. abb., CLXXV, 11.

Adventus Christi triplex, unus in carne, unus in spiritu, unus in claritate, Hugo a S. Vict., CLXXV, 587.—In carne et in infirmitate, in spiritu et in virtute, in gloria et majestate, S. Bernard., CLXXVIII, 49. — Ad homines, in homines, contra homines, *ibid.*, 44. — Gratiæ, gloriæ et utriusque simul, Guerric. abb., CLXXVI, 16. — In charitate, in carne, in claritate, Alan. de Insul., CCX, 214, 237.

Adventus Christi circumstantiæ, S. Bernardus, CLXXXIII, 34. — Effectus, Aurel. Cassiod., LXX 665; S. Greg. Magn., LXXXIX, 62. — Christus venit ut adjuvaret et doceret nos, S. Bernard, CLXXXIII, 676. — Non solum instructionis sed et liberationis causa, id., CLXXXII, 1070. — Per adventum Christi vocatio gentium declaratur, Honor., CLXXII, 643. — Vulnera mundi curata, Aurel. Cassiod., LXX, 416. — Genus humanum sanatum, *ibid.* — Diabolus religatus, homo absolutus, *ibid.*, 136. — Ad adventum Domini terra mota est, *ibid.*, 125. — Adventum Christi exspectantibus et amantibus præmia præparantur æterna, S. Greg. Magn., LXXIX, 485. — Adventum sponsi exspectantis Ecclesiæ pia desideria, *ibid.*, 477, 557. — Christo advenienti cum exsultatione occurrendum, Guerricus abbas, id., 15; Adamus Scotus, CXCVIII, 97, 98.— Adventus Salvatoris ut sponsi exspectandus, *ibid.*, 108.— Tempus adventus, tempus cantandi misericordiam et judicium Domino, Aelred., CLXXXIV, 817. — Tempus sanctificationis, S. Ambros., XVII, 604, 605, 607, 608. — Sermones ad populum habendi, *ibid.*,

§ V. — *De Dominicis a Pascha usque ad Pentecosten.*

§ VI. — *De Dominicis post Pentecosten.*

Haymo, CXVIII, 688; Radulph., CLV, 2067, 2070; Bruno Astens., CLXV, 829; Godefrid. abb., CLXXIV, 595.

De Dominica decima nona post Pentecosten, S. Gregor., Magn., LXXVIII, 185; Grimald., CXXI, 812, 872, 903; Rupert., CLXX, 326; Honor., CLXVII; Sicard., CCXIII, 400. — Sermo, Werner. abb., CLVII, 1177. — Homiliæ, Beda Vener., XCIV, 302; Paul. Winfrid., XCV, 1429; Haymo, CXVIII, 701; Radulph., CLV, 2073, 2076; Bruno Astens., CLXV, 829; Godefrid., CLXXIV, 602, 608.

De Dominica vicesima post Pentecosten, S. Gregor., Magn., LXXVIII, 185; Grimald., CXXI, 813, 873, 903; Rupert. abb., CLXX, 327; Honor., CLXXII, 724, 1063; Sicard., CCXIII, 400. — Sermo, Werner. abb., CLVII, 1187. — Homiliæ, Beda Vener., XCIV, 304; Paul. Winfrid., XCV, 1430, 1432; Haymo, CXVIII, 711, 803; Radulph., CLV, 2085, 2089; Bruno Astens., CLXV, 829; Godefrid., CLXXIV, 611.

De Dominica vicesima prima post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 186; Grimald., CXXI, 813, 873, 903; Rupert., CLXX, 328; Honor., CLXXII, 724; Sicard., CCXIII, 401. — Sermo, Werner. abb., CLVII, 1199. — Homiliæ, S. Gregor. Magn., LXXVI, 1282; Haymo, CXVIII, 717, 806; Radulph., CLV, 2092, 2093; Bruno Astens., CLXV, 830; Godefrid. abb., CLXXIV, 617.

De Dominica vicesima secunda post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 186; Grimald., CXXI, 813, 873, 903; Rupert., CLXX, 329; Honor., CLXXII, 725, 1067; Sicard., CCXIII, 402. — Sermo, Werner. abb., CLVII, 1201. — Homiliæ, S. Gregor. Magn., LXXVI, 1211; Paul. Winfrid., XCV, 1438; Haymo, CXVIII, 706, 808; Radulph., CLV, 2098; Bruno Astens., CLXV, 831; Godefrid., CLXXIV, 621.

De Dominica vicesima tertia post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 187; Grimald., CXXI, 814, 873, 904; Rupert., CLXX, 329, 1071; Sicard., CCXIII, 403. — Sermo, Werner. abb., CLVII, 1213. — Homiliæ, S. August., XXXVIII, 514; Paul. Winfrid., XCV, 1443; Haymo, CXVIII, 728, 812; Radulph., CLV, 2104, 2107; Bruno Astens., CLXV, 831; Godefrid., CLXXIV, 625.

De Dominica vicesima quarta post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 188; Grimald., CXXI, 814, 873, 904; Honor., CLXXII, 726; Sicard., CCXIII, 403. — Sermones, S. Petr. Chrysolog., LII, 292, 296, 299, 301. — Homiliæ, Beda Vener., XCIV, 307; Paul. Winfrid., XCV, 1448, 1449; Haymo, CXVIII, 733; Radulph., CLV, 2102, 2110, 2115; Bruno Astens., CLXV, 832.

De Dominica vicesima quinta post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 188; Grimald., CXXI, 904; Sicard., CCXIII, 403. — Homiliæ, S. Ambros., XV, 1682; Beda Vener., XCIV, 308; Paul. Winfrid., XCV, 1453; Haymo, CXVIII, 736; Bruno Astens., CLXV, 832.

De Dominica vicesima sexta post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 189; Grimald., CXXI, 904. — Homiliæ, Paul. Winfrid., XCV, 1453; Haymo, CXVIII, 741; Bruno Astens., CLXV, 834.

De Dominica vicesima septima post Pentecosten, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 189. — Homilia, Bruno Ast., CLXV, 835.

De Dominica vicesima octava post Pentecosten homilia, Bruno Astens., CLXV, 835.

Sermo in Dominica infra Octavam Assumptionis, S. Bernard., CLXXXIII, 429.

Dominica prima mensis Septembris, Guido abb., CL, 1231.

Dominica prima mensis Octobris, *ibid.*, 1237.

In Dominica ante jejunium Kalendarum Novembrium, S. Isidor. Hispal., LXXXV, 618; LXXXVI, 703.

Sermo in Dominica prima Novembris, S. Bernardus, CLXXXIII, 343, 346, 349, 351, 353.

De festo Dedicationis ecclesiarum.

Dedicatio ecclesiæ a Vetere Testamento sumpsit exordium, Raban. Maur., CX, 73. — Festivitates annuas dedicationis ecclesiarum ex more veterum celebrari in Evangelio legimus, S. Isidor., LXXXIII, 771. — Eorum quæ in dedicatione ecclesiæ aguntur mystica significatio, Hugo a S. Vict., CLXXVI, 439, 440. — Expositio historica, tropologica, id., CLXXVII, 903. — Anagogica, ibid., 907. — Dedicatio ecclesiæ, dedicatio cujuscunque oratorii ferianda, Gratian., CLXXXVII, 1781. — Solemnitates Dedicationum ecclesiarum per singulos annos sunt celebrandæ, *ibid.*, 1711; S. Ivo, CLXI, 203. — Olim per octo dies Dedicationis festum fuit celebratum, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 160, 426 (*n.*); S. Ivo, CLXI, 203. — Antiquum est Ecclesiæ institutum basilicas reliquiarum sanctorum illatione et appositione dedicare, S. Gregorius Magn., LXXVII, 285, 540, 812, 852, 854, 906, 961; LXXVIII, 422 (*n.*). — Dedicatio S. Mariæ ad Martyres, *ibid.*, 687. — Romæ dedicatio primæ ecclesiæ a beato Petro apostolo constructæ et consecratæ, *ibid.*, 399 (*n.*). — Kalendis Augusti celebrata, Raban. Maur., CX, 1160. — Innocentius Albaneus basilicam sanctorum Protasii et Gervasii dedicavit, Orderic. Vital., CLXXXVIII, 207. — Solemnia Dedicationis ecclesiæ celebrantes debemus congruere solemnitati ut sicut templa luminibus et cantu ita cordium penetralia necessariis bonorum operum decoremus ornatibus, S. Hilar., X, 879. — Dedicationes ecclesiarum in mentium puritate celebrandæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 870, 880. — Plurima miracula facta in illis memorantur, *ibid.*, 898. — Epulæ in Dedicatione olim fieri solitæ, S. Gregor. Magn., LXXVII, 518.

In festivitate Dedicationis *Credo* cantatur, Joannes Rotomag., CXLVII, 38. — Ad majorem missam, Lanfranc., CL, 481. — Dedicatio si evenerit extra Quadragesimam maxima solemnitate celebratur, Udalric., CXLIX, 656. — In Quadragesima celebrari Dedicationis festum prohibetur, Lanfranc., CL, 657. — In festo Dedicationis si a Septuagesima ad Pascha celebrari contingat, laudis cantica præter *Alleluia* non supprimuntur, Sicard., CCXIII, 410. — Distributiones quasdam faciebant capitulo Rotomag. archiepiscopi in festo Dedicationis, Petr. Blesens., CCVII, 1179. — In Dedicationis festo fratres Carthusiani bis habent vinum, Guigo, CLIII, 733.

Ecclesiarum dedicationes, Leo papa IV, CXV, 56, 57; S. Petr. Damian., CXLIV, 900; Lanfranc, CL, 475; sæc. XI monum. liturg., CLI, 850; S. Ivo, CLXII, 527; Honor., CLXXII, 690; Thom. Cisterc., CCVI, 179.

Officium in Dedicatione ecclesiæ; sæc. XI monumenta liturgica, CLI, 969.

Benedictiones, Grimald., CXXI, 882, 883.

Præfatio, *ibid*, 919.

Responsorium, Robert. rex, CXLI, 944.

Sequentia, Notker., CXXXI, 1017.

Hymni de Dedicatione ecclesiæ, S. Ambros., XVII, 1218; S. Paulin. Aquileiens, XCIX, 497; Abælard., CLXXVIII, 1799, 1800.

Versus de Dedicatione ecclesiæ et translatione martyris, Egilis Fuldens., CV, 412.

In Dedicatione sermones, S. Maxim. Taurin., LVII, 879, 883, 895, 907; S. Petr. Damian., CXLIV, 897, 904, 906, 908; Werner. abb., CLVII, 1225, 1227, 1230, 1234, 1239, 1242; Berengos. abb., CLX, 1032; S. Ivo, CLXII, 527; Hildebert., CLXXI, 731, 733, 736, 739, 744, 748; Honor., CLXXII, 1099, 1103; Hugo a S. Vict., CLXXVII, 901; Abælard., CLXXVIII, 551; S. Bernard., CLXXXIII, 517, 521, 525, 526, 529, 535; Petr. Comestor, CXCVIII, 1806; Garner. Lingon., CCV, 806, 813; Petr. Blesens., CCVII, 713; S. Martin. Legionens., CCIX, 61, 67; Absalon abb., CCXI, 219; Helinand., CCXII, 700; Innocentius III, CCXVII, 435.

Homiliæ, S. Hilarius, X, 879; S. August., XXXIX, 2166, 2171; Beda Vener., XCIV, 243, 433, 439; Raban. Maur., CX, 73, 74; Haymo, CXVIII, 741, 813; Bruno Astens., CLXV, 860.

CL.

INDEX DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA,

LOGICE REFERENS VARIA SS. PATRUM DICTA DE ILLIUS NATURA ET NECESSITATE, CONDITIONIBUS, VIRTUTE, ETC.

—

Hic index in tres partes dividitur; in prima parte sunt per sententias specialia documenta; in secunda quæstionis index datur ordine Patrum chronologico; et in tertia est diffusior in ordine alphabetico.

—

MONITUM.

Quamvis in Indice CXLVIII De Ecclesiæ præceptis in quinto et sexto præcepto quædam, etsi pauca, cum ad istum præcipue indicem lectorem vocavimus, de jejunio et abstinentia notaverimus, hic præsertim ex professo quæstio tractatur, ut legenti patebit.

PARS PRIMA.

SENTENTIÆ EX PATRIBUS DECERPTÆ DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA.

I. — *Jejunium in quo consistat.*

II. — *Jejunii excellentia.*

III. — *Jejunii præceptum.*

Scriptura indicitur, S. Augustinus, XXXIII, 147. S. Leo, LIV, 447. V. Beda, XCI, 714; XCIII, 434; XCIX, 233 *not.* — In nova lege jejunii præceptum non abrogatum, sed confirmatum, S. Leo, LIV, 175. — Jejunii præceptum ex auctoritate Ecclesiæ et apostolorum, S. Leo, LIV, 416, 421. S. Benedictus, LXVI, 503. S. Paulinus, XCIV, 194, 195. Burchardus, CXL, 885. Rupertus, CLXX, 97. — Præceptum jejunii ante legem, sub lege, sub gratia. Alcuinus, C, 531. — Jejunium divinæ auctoritatis res, Rupertus, CLXVIII, 1436. — Triplici auctoritate indicitur jejunii præceptum, Garnerus, CCV, 660.

IV. — *Jejunii dispensatio.*

Quam male quidam a jejunio sese excusent, S. Ambrosius, XVII, 681. Salvianus, LIII, 32. — Jejunii dispensationis causa tenerior ætas. S Hieronymus, XXII, 874, 875. S. Benedictus, CIII, 366. — Quomodo, posita dispensatione, jejunio suppletur, S. August., XXXVIII, 811; XXXIX, 2022. S. Leo, LIV, 440. S. Gregor. Magn., LXXVIII, 451, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 1219. Theodorus Cant., XCIX, 938, 939. Galitgarius, CV, 705, 706. Rab. Maur., CX, 22. Ratherius, CXXXVI, 567. — Jejunii dispensationis causa senectus, Cassianus, XLIX, 210, S. Benedict. CIII, 566. — Jejunii dispensationis causa infirmitas. S Leo, LIV, 286, 489. S. Leander Hispal., LXXII, 884. S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 1219. Theodulphus, CV, 204. Joannes Scotus, CXLVII, 56 — Jejunii quisnam dispensator. S. Isidorus Hispal., LXXXIV, 425.

V. — *Jejunii conditiones.*

Prima jejunii conditio, eleemosyna. — Jejunium et eleemosyna in Scriptura unita. S. Ambros., XVI, 1194. — Jejunium bonis operibus sanctificatum, S. Hieronym., XXIII, 312 S. Gregor. Magn., LXXXII, 82. Haymo, CXVIII, 193. Rupertus, CLXVIII, 223. V. Hildebertus, CLXXI, 1448. — Jejunium bonorum operum otium non habeat, S. Hieronymus, XXIV, 55. — Jejunium eleemosynæ adjungatur, S. August., XXXVI, 482; XXVIII, 88, 598, 811, 1041, 1042, 1046. Taio, LXXX, 861. Rab. Maur., CX, 22. Ivo Carnot., CLXI, 273. — Cibi quos nobis subtrahit jejunium, pauperibus erogentur, S. Augustinus, XXXIX, 2027. Taio, LXXX, 861. S. Eligius, LXXXVII, 536. Smaragdus, CII, 683. Theodulfus, CV, 204. Galitgarius, CV, 668. Ratherius, CXXXVI, 695. Burchardus, CXL, 887. Radulphus Ardens, CLV, 1795. S, Anselmus, CLVIII, 1116. — Jejunium cum eleemosyna Deo gratum. S. Gregor. Magn., LXXVI, 428; LXXVII, 85, Alcuinus, CI, 1191. Haymo, CXVIII, 194, 195, 902. — Jejunium sine eleemosyna nullum. S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 1220. Ratherius, CXXXVIII, 434. V. Hildebertus, CLXXI, 443.

Secunda jejunii conditio, oratio. — Tempore jejunii orationi vacemus, S. Hieronymus, XXIV, 563. — Junguntur jejunium et oratio, S. Fulgent., LXV, 321. — Jejunantes spirituali cibo indigent. S. Gregor. Magn., LXXVIII, 305; LXXIX, 364. — Jejunium in oratione perfectum. Alcuinus, CI, 624, Haymo, CXVIII, 901. S. Bern., CLXXXIV, 180. Innoc. III, CCXVII, 364. — Jejunio sociauda devotio. S. Bernard., CIII, 524. — Virtus jejunii cum oratione conjuncti ex Evangelio asserta. Raban. Maur., CX, 90. — Jejunium oratione cœlum conscendit. Ratherius, CXXXVI, 696.

Tertia jejunii conditio, peccati absentia. — Jejunium inutile absque peccati vitatione. S. August., XXXIX, 2029. S. Eucherius, L, 842, 845. S. Gregorius Magnus, LXXVII, 1161 *et seqq.* Haymo, CXVIII, 901. Radulphus Ardens, CLV, 1795. — Ante omnia jejunandum a vitiis. S. Aug., XXXIX, 2025. — Jejunium animæ a vitiis jejunio corporis a cibis sociandum. Cassianus, L, 307. S. Eucherius, L, 482. S. Leo, LIV, 187; LV, 106, 108. S. Maximus Taur., LVII, 569, 578, 580. S. Columb., LXXX, 234. Raban. Maur., CVII, 339. Haymo, CXVIII, 901, Ratherius, CXXXVI. 567. S. Bruno Astensis, CLXV, 93. S. Bernard., CLXXXIII, 171. — Quid prodest vinum non bibere et iracundiæ veneno inebriari? S. Maximus Taur., LVII, 569. — Jejunio insidiantur impatientia et superbia. S. Greg. Magn., LXXVII, 50. Taio, LXXX, 861, 862. Haymo, CXVIII, 195. S. Bern., CLXXXIII, 171. — Peccata proximum lædentia in jejunio vitanda. S. Gregor. Magn., LXXVII, 89. Ratherius, CXXXVI, 695. — Jejunium attritione vitiorum sanctificandum. Alcuinus, CI, 1192. Smaragdus, CII, 682, 683. — Jejunantes et peccato indulgentes dæmones imitantur. Alcuinus, CI, 625. — Jejunantes in conscientia munditiam servent. Radulphus Ardens., CLV, 1784, 1789.

Quarta jejunii conditio, illius dissimulatio. — Jejunium hilare sit, S. Leo, LIV, 443. — Vana gloria jejunantes non Deo, sed hominibus jejunant. S. Gregor. Magn., LXXVI, 1234. S. Paschasius, CXX, 303. Rupertus, CLXVIII, 751, 752. — Jejunia sint in abscondito. S. Isid. Hisp. LXXXIII, 681. — Jejunantibus non tristis gerenda facies. S. Isid. Hisp. LXXXIII, 1211. S, Eligius, LXXXVII, 556. Haymo, CXVIII, 182. S. Paschasius, CXX, 302. — Jejunandum pro peccatis non pro gloria. S. Bruno Astensis, CLXV, 777 *et seqq.* — Quadruplici modo hominibus videmur jejunantes. Petrus Comestor, CXCVIII, 1750.

Quinta jejunii conditio in jejunando prudentia. — Non jejunandum usque ad corporis nimiam debilitatem. S. Hieronymus, XXII, 1116. — Jejunium perfectius in moderato cibo quam in omnimoda abstinentia. *ibid.*, 404, 555. Divus Hier., LXXIII, 1026. Ratherius, CXXXVI, 696. Radulphus Ardens., CLV, 1796. S. Bernard, CLXXXIX, 716. — In jejuniis servanda discretio. S. Hier. XXII, 537. S. August. XXXIII, 960. S. Gregor. Mag., LXXVI, 185. S. Bernard. CLXXXIII, 1095. — Scriptura diuturno jejunio adversa. Cassianus, XLIX, 1192. — Caro jejuniis non occidenda. S. Greg. Mag. LXXVI, 558. S. Isid. Hisp. LXXXIII, 652. Adamus Scotus, CXCVIII, 256.

VI. — *Jejunii varia tempora.*

1. *Adventus.* — Agitur de jejunio Natalis Domini. S. Aug. XXXIII, 234. — Vario modo antiquitus observatum Adventus jejunium. S. Germ. Par., LXXII, 169, 170. S. Gregor Mag. LXXVIII, 434. — In tempore jejunii Adventus viguit abstinentia a carnibus et a coitu conjugali. S. Germ. Par. LXXII, 169, 170. Ratherius, CXXXVI, 566. — Jejunium Adventus inter pœnitentiæ tempora recensetur. V. Beda, XCIV, 534, Alanus de Insulis, CCX, 208. — Varia testimonia de jejunio Adventus, Rather., CXXXVI, 565, *not.* — Sermo de festis et jejuniis Adventus. Belethus, CCII, 72.

2. *Vigiliæ.* — De vigiliis sanctorum in genere, S. Aug. XL, 1276. Alcuinus, CI, 1214, 1215. S. Bern., CLXXXIII, 501. — De vigiliis quorumdam apostolorum. S. Leo, LIV, 144; LXXIV, 1178. S. Bernardus, CLXXXIII, 503 Robertus Pullus, CLXXXVI, 1143. — De vigilia Pentecostes. S. Leo, LV, 615 *not.* S. Germanus Parisiensis, LXXII, 206, LXXXV, 612. — De vigiliis in genere, Alcuinus, CI, 1275, Regino Prum., CXXXII, 244. Burchardus, CXL, 887. Innocentius III, CCXVII, 359, 362. — De vigiliis Epiphaniæ et Purificationis. Joannes Rotomagens. CLVXII, 43. — De vigilia Ascensionis, Guido, CL, 1212.

3. *Quatuor temporu.* — In quatuor temporibus jejunium. S. Augustinus, XXXII, 1458. S. Gregorius Magn., LXXVIII, 394. V. Beda, XCIV, 558, 559. — Cur jejunia quatuor temporum instituta. S. Leo, LIV, 185, 186. Alcuinus, CI, 1227. Berno, CXLII, 1090, 1091. Garnerus, CCV, 661. Innocent III, CCXVII, 360. — Jejunii quatuor temporum origo. S. Leo, LIV, 418, 519, S. Gregorius Magnus, LXXVIII, 394. Garnerus, CCV, 661. — De quatuor temporibus seorsim sumptis. S. Germanus Parisiens., LXXII, 165, 170. S. Gregorius Magnus, LXXVIII, 308; CLI, 993, 997, 1000. Rupertus, CLXX, 289. — Usus varii in jejunio quatuor temporum. S. Gregorius Magnus LXXVIII, 61, 62. Udalricus, CXLIX, 675, 674, 690, 697. — Jejunia quatuor temporum denuntiamda. S. Greg. Mag. LXXVIII; 394. Regino, CXXXII, 189. Ratherius, CXXXVI, 562. — Quomodo distribuebatur jejunium quatuor temporum. S. Paulinus, XCIX, 235, 236 *not.* Alcuinus, CI, 1229. Berno, CXLII, 1087. — Concilii Moguntini decretum de jejunio quatuor temporum. Regino, CXXXII, 242.

4. *Rogationes.* — In Rogationibus amplectenda jejunium et mortificatio. S. Germ. Par. LXXII, 267. Regino, CXXXII, 243. Ratherius, CXXXVI, 562. Guido, CL, 1212 Joannes Mich. CLXV, 1407. — De institutione Rogationum. Regino, CXXXII, 243. V. Beda, XCIV, 537. Ratherius, CXXXVI, 561 *not.* Burchardus, CXL, 886. — Sermones in Rogationibus. Wernerus, CLVII, 561. Abælardus, CLXXVIII, 485. S. Bern. CLXXXIII, 297. S. Mart. Leg, CCVIII, 1009, 1035.

5. *Quadragesima.* — Sermones varii pro tempore jejunii quadragesimalis. S. Ambr. XVII, 636. S. Aug. XL, 1514. S. Petrus Chrysol., LII, 634. S. Maximus Taurin. LVII, 565 *et seqq.* S. Leo, LIV, 263. S. German. Paris. LXXII, 185. S. Bonifac. Mog. LXXXIX, 863. Henr. card. CCIV, 385. S. Mart. Leg. CCVIII, 631 *et seqq.* Isaac de Stell., CXCIV, 1749. — Gravitas præcepti quadragesimalis vario modo exprimitur. S. Ambr. XVII, 645. S. Aug. XXXIX, 594, 2022, 2031; XLII, 492; XXXII, 1456. S. Leo, LIV, 501. S. Max. Taur. LVII, 368, 583. Dionys. Exig. LXVII, 76. S Germ. Par. LXXII, 185. S. Greg. Mag. LXXVIII, 307. S. Isid. Hisp. LXXXIV, 268, 425. S. Paul. XCIX, 194. Theod. CV, 204. Regino Prum. CXXX 250. Burch., CXL,

VII. — *De abstinentia a carne et vino.*

PARS SECUNDA.

DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA. IN ORDINE PATRUM CHRONOLOGICO.

conciliationis sacrificia, salutis remedia, castitatis fundamenta, LXXXVII, 605.

S. PAULINUS. — Duplex jejunium corporis et animæ, XCIX, 252.

SMARAGDUS. — De abstinentia, CII, 622.

S. BENEDICTUS Anian. — De jejunio, CIII, 807. Jejunium quartæ et sextæ feriæ, 1138. Kalend. Januarii, 1141. Quadragesimæ, 1137, 1198. Hebdomadæ sanctæ, 1202. Parasceves, 1202.

RODULPHUS. — De jejunio quadragesimali et aliis jejuniis institutis, CXIX, 718.

REGINO. — Jejunium quatuor temporum. CXXXII, 436. Jejunium vigiliarum, 244 Rogationum, 243.

GOFFRIDUS. — Hoc est spirituale jejunium, per quod sine dubio societas acquiritur civium supernorum, et ille laudabiliter hoc jejunium servat, quem detractio nulla exasperat, quem nec furor nec immoderata ira exagitat, quem superbia gratia Dei non spoliat, quem maledictis lingua non maculat, quem rancor non cruciat, CLVII, 171.

HONORIUS. — Ob tres causas Ecclesia ante Pascha instituit jejunium: primo, quia ante Pascha Christi passio celebratur, ut ei per afflictionem carnis compatiatur, qualenus ei conregnare mereatur; secundo, ut quia cuncta verno tempore naturali motu in libidinem concitantur, per jejunia ab impetu luxuriæ reprimantur; tertio, quia illo tempore filii Israel terram repromissionis intraverunt, vel illi de Babylonia reversi sunt, CLXXII, 636.

HILDEBERTUS — Duplex est jejunium, corporale et spirituale; corporale est, quo nos contemperamus a cibis; spirituale, quo abstinemus a vitiis, CLXXI, 417.

S BERNARDUS. — Jejunium quadragesimale, CLXXXIII, 174.

BELETHUS. — Jejunium est communis omnium membrorum satisfactio, ut scilicet membra satisfaciant pro peccatis quæ admiserunt, CCII, 20. Aliud carnis, aliud mentis; carnis est, cum quis abstinet a cibis; mentis, quando quis jejunat a vitiis, 22. Aliud etiam institutionis, aliud devotionis, aliud paritatis, aliud dispensationis.

PETRUS. Cellensis. — Abstinentia duplex est, abstinentia a cibo, et abstinentia a malo, CII, 681.

GARNERIUS. — De variis jejuniorum speciebus, CV, 660.

ALANUS DE INSULIS. — Est multiplex jejunium, consuetudinis, avaritiæ et cupiditatis, infirmitatis, crapulæ et gulositatis, laudis et apparentiæ, CCX, 177. De variis jejunii circunstantiis. Jejunium est abstinentia a cibo et potu, 822. Dicitur abstinentia a temporalibus bonis: dicitur etiam immunitas peccati, *ibid*.

GUNTHERUS. — Jejunare abstinere est, ex quo jejunium, id est, abstinentia derivatur. Est jejunium spirituale et corporale; spirituale est ab omnibus pravis voluptatibus mentis et corporis humiliter abstinere, CCXII, 207. Jejunium corporis est a cibo et potu corporali ob salutem animæ rationabiliter abstinere, 208.

INNOCENTIUS III. — De triplici solemni jejunio, videlicet quatuor temporum, Quadragesimæ, et vigiliarum, CCXVII, 360.

I. — *De jejunii et abstinentiæ conditionibus*.

TERTULLIANUS. — Ut facilius homo ad jejunandum formaretur, paucis et non gloriosis escis assuefactus est, et nihil de lautioribus esuriturus, II, 306.

S. AMBROSIUS. — Jejunium quale debeat esse, XIV, 709 *et seqq*. Jactantia in jejunio declinanda, 710. Jejunare et abstinere a cibis non multum prodest, nisi addatur pietas, 473. Qui jejunant a cibo, et non se abstinent a malo, similes sunt diabolo, qui non manducat, et tamen a malo non cessat, XVII, 664. Jejunia nostra non debent sæculi actibus occupari, sed sacris Litteris exerceri, 662. Quod vobis subtrahitis jejunando, in cœlum debetis transmittere in pauperes, 663.

S. HILARIUS. — Jejunantium sit conscientia pura, et bona opera, IX, 945.

JUVENCUS. — Jejunandum est, sed non ad vanam captandam famam, XIX, 133.

S. CHROMATIUS. — Non propter humanam gloriam, sed propter futuram spem, soli Deo jejunemus, XX, 363. Qui ita jejunant, ut magis hominibus quam Deo placeant, habent quidem laborem de corporis afflictione, sed per inanem gloriam mercedem laboris apud Deum habere non possunt, *ibid*. Opus jejunii, et ipsius corporis atque animæ afflictionem vultus hilaritate velemus, 364.

S. HIERONYMUS. — Jejunii tempore a vino et carnibus abstinendum est, XXIII, 610. Fortissimum jejunium quod et quale sit, 231. Jejunia sint moderata, 575. Superstitiosa vitentur, 231. Nihil est grande simulare jejunia, possessionum redditibus abundare, et vile jactare palliolum, 281. Nihil prodest biduo triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si compensetur saturitate jejunium, 235. Sint quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens, *ibid*. Jejunia tunc proficiunt, cum recedimus a vitiis, et flemus antiqua peccata, XXIV, 772. Jejunium nostrum non sit lucrum marsupii, 566. Cum jejunas, læta sit facies, XXII, 412. Sic debes jejunare, ut non palpites, et respirare vix possis, 1117. Jejunantes quomodo pejores non jejunantibus, 421.

S. AUGUSTINUS. — Qui jejunant ut prandeant lautius, negotium ventris agunt, non religionis, XXXVII, 1108. Jejunia Deo accepta quænam, XXXVIII, 1012. Jejunium cum oratione et eleemosyna, 811. Jejunium sine oratione et eleemosyna non sufficit, XXXVI, 482. Oratio jejunantis libera sit a cupiditate et odio, XXXVIII, 1014. Jejunium sine misericordia ei nihil est qui jejunat, 1015. Pauperibus erogandum est prandium quod per jejunium intermittitur, XXXVI. 482. Accipiat esuriens Christus, quod jejunans minus accipit Christianus, XXXVIII. 1053. Voluntaria copiosi inopia fiat necessaria inopis copia, *ibid*. Quod vobis demitttis jejunando, eleemosynis addite prærogando, 1010, 1017. Jejunium inutile esse ab iniquitate non recedentibus, aut piis exercitiis non vacantibus, XXXIX, 2029. Quidquid præter Dei mandatum feceris, quamvis abstineas, non jejunas, 2030. Jejunia Deo accepta, 2080. Cum accepta sunt Deo, si illi qui necessitate jejunant, reficiantur a nobis, 2036. Sic jejuna, ut in alio manducante, te prandisse gaudeas, 2027. Jejunia nostra ut plena sint, eleemosynæ pinguedine saginentur, *ibid*. Jejunii refectio est oratio, 1887. Jejunii sit comes oratio cum misericordia, XXXV, 2564. Jejunium cum eleemosyna duplex bonum, sine eleemosyna nullum bonum, 2023. Sine eleemosyna tale est, qualis sine oleo lucerna, 2024. Jejunium sine eleemosyna negotiationis est genus, 2029.

CASSIANUS. — Abstinentia qualis esse debeat ad superandum fornicationis spiritum, XLIX, 274. Abstinentiæ modus non omnibus uniformis, 158.

S. PETRUS CHRYSOLOG. — Jejunium esurit et sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non potatur, LII, 209. Alget et deficit jejunium quod non eleemosynæ vultus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Pietas facit splendere jejunium, et ad totam radiare continentiæ claritatem. Sicut jubar solis clariorem perficit diem, et totam nubium dispergit obscuritatem, sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem. Misericordia et pietas jejunii sunt alæ, per quas tollitur et portatur ad cœlum, sine quibus jacet et volutatur in terra. Jejunium sine misericordia simulacrum famis est; sine pietate jejunium occasio est avaritiæ, non est propositum parcitatis, 210. Jejunium sine misericordia non est veritas, sed figura. Qui non jejunat pauperi, Deo fingit, qui jejunans prandium suum non erogat, sed reponit, cupiditati probatur jejunare, non Christo, *ibid*. Gubernator prudens a littore cum navim solvit, cum mare transiturus intra fluctus, domus, patriæ, conjugis, pignorum curas deponit, et ita totus mente, corpore, sensu, nauticis laboribus occupatur, ut et fluctuum possit superare discrimina, et stationem lucrosi portus periculi victor intrare, 208. Sic nos ingressi iter abstinentiæ, pelagum jejunii, Quadragesimæ viam, navim corporis nostri solvamus a littore mundano; sæcularis patriæ renuntiemus curis; in crucis arbore tota mentis vela tendamus; virtutum funibus, sapientiæ remis, gubernaculis disciplinæ, navigii nostri muniamus incessum. Et subducti terris speculemus cœlum, ut ducatu signorum cœlestium inter liquidos colles latentis viæ inoffensum tramitem tenere possimus; ac si gubernando Christo, flante Spiritu sancto, evictis voluptatum spumis, superatis vitiorum fluctibus, decursis criminum procellis, transvectis scopulis peccatorum, atque omnium delictorum naufragiis evitatis; Paschæ portum, lucrum vitæ, gaudia resurrectionis intremus, 208 *et seqq*.

S. SALVIANUS. — Jejunium inutile, quod et quale, LIII, 235. Jejunium cum eleemosyna bonum, 183. Jejuniis longis ei opus est qui tempus satisfactionis amisit, 233.

S. LEO MAGNUS. — Jejunium sine eleemosyna non tam purgatio animæ quam carnis afflictio est, magisque ad avaritiam quam ad continentiam referendum est, quando aliquis sic a cibo abstinet, ut etiam a pietate jejunet, LIV, 175. Nostra jejunia abundent fructibus largitatis, et in pauperes Christi benignis sint fecunda muneribus, *ibid*. Jejunio addenda eleemosyna, 172. Et oratio, 173. Jejunium quomodo observandum, LV, 106. Non solum a cibis carnalibus,

sed etiam a noxiis animi delectationibus lejunandum, 110.

S. MAXIMUS. — Sanctificat ille jejunium cujus cor adulatie potentum amicorum parentumque gratia, clientum parva magnaque munuscula a recti tramite non avertunt. Sanctificat jejunium suum, cujus justitia cor non vilescit. Sanctificat jejunium qui flammas sævientis iracundiæ mansuetæ mentis placabilitate restinguit; qui lascivientes oculos turpi ab aspectu habenis castitatis avertit; qui conviciorum jacula, scuto patientiæ repercussa dispergit; qui litigantium tumultus pacifici sanitate sermonis, et linguæ prudentioris arte compescit; qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas evangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit; qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ miserantis manus humanitate solatur; qui præceptis divinæ legis intentus, diabolica a corde suo respuit tentamenta, LVII, 307, 308. Si volumus Deo placita exhibere jejunia, simus in corde fortes, in judiciis justi, in amicitia fideles, in injuriis patientes, in contentionibus moderati; refugiamus turpiloquia, adversus iniqua constantes, in conviviis sobrii, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes; in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales, *ibid.*

S. FULGENTIUS. — Voluntarium jejunium esuriem sublevet jejunantium, ut in fructu misericordiæ tuorum possit jejuniorum fecunditas apparere, LXV, 321. Jejuniis adhibenda temperies, ut corpus nostrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet, 332.

S. BENEDICTUS. — Jejunium in pane et aqua in pœnam ebrietatis, LXVI, 320 — Violatæ abstinentiæ, 640. Violati silentii, 363.

VICTOR CAPUANUS.—Occultum sit jejunium, LXVIII, 271.

Vita Patrum. — Abstinentia cibi et potus quæ et qualis sit oportet, LXXIII, 1090. — Jejunia moderata sunt meliora, LXXIV, 29. Jejunii modus optimus, LXXIII, 920.

S. ISIDORUS Hispal. — Hoc est perfectum et rationabile jejunium, quando noster homo exterior jejunat, interior orat, LXXXIII, 651. Sæpe abstinentia simulate agitur, jejuniaque per hypocrisim exercentur. Quidam incredibiliter abstinent, ut hominibus curiosis sancti appareant. Jejunium et eleemosyna in abscondito esse amant, ut solus Deus, qui inspicit omnia, meritum bonorum operum rependat, 652. Jejunia cum bonis operibus Deo acceptabilia sunt. Qui autem a cibis abstinent, et prave agunt, dæmones imitantur, quibus esca non est, et nequitia semper est. Qui exsecrationis studio non abstinentiæ voto ab escis carnium se suspendunt, hi potius exsecrandi sunt. Spernitur jejunium quod in vesperum repletione ciborum reficitur. Spernitur, jejunium quod in vesperum deliciis compensatur.

SMARAGDUS. — Bene jejunat quicunque esuriem suam refecti pauperis satietate sustentat, CII, 683. Bene jejunat qui divini recordatione judicii semetipsum refrenans, ab omni se illecebrarum voluptate suspendit. Bene jejunat qui carnem suam vitiorum germina pullulantem, sanctarum meditatione virtutum, et sobrietatis amore castigat. Bene jejunat qui fraternas injurias pacifici pectoris lenitate dimittit. Gratissimum Deo defert jejunium, qui mentem suam a pravis cogitationibus, oculos a concupiscentia, linguam manusque a lite custodit. Et sic jejunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foveat, misericordia lætificet, commendet humilitas, *ibid.* Quomodo sanctificetur jejunium, *ibid.*

THEODULFUS — Jejunium Quadragesimæ summa cura observandum est, CV, 203. Cum jejunio eleemosyna jungenda est, 204. A quibus abstinendum sit cum jejunatur, *ibid.* Nihil valet jejunium quod conjugali opere polluitur, et quod orationes, vigiliæ et eleemosynæ non commendant, 205.

HAYMO. — Non est tantummodo jejunandum a concupiscentia ciborum; seb ab omni lætitia temporalium delectationum, CXVIII, 901 — Si corporaliter jejunantes perniciosissimis animæ vitiis implicemur, nihil nobis proderit carnalis afflictio pretiosiore parte pollutis, *ibid.* Quia comes jejunii eleemosyna est, dignum est, ut quod corpori nostro subtrahimus per abstinentiam, pauperibus erogemus per misericordiam, 194. Sibi et non Deo jejunat, qui hoc quod corpori subtrahit per abstinentiam, non pauperibus erogat, sed sibi in posterum reservat, 195. Qui autem jejunat et eleemosynam tribuit, necesse est ut ab omni iracundia et odio atque impatientia cor suum custodiat, *ibid.* Sanctificare jejunium, est cum abstinentia carnis eleemosynam tribuere, et cætera pietatis opera impendere, *ibid*

S. PASCHASIUS. — Hominibus ille jejunat, qui favore eorum captus vanam gloriam quærit. Ille vero Deo Patri qui propter ejus amorem sese macerat, et quod sibi subtrahit alteri largitur, CXX, 503. In diebus jejuniorum nostrorum, nec caput sufficit misericordiæ operibus perungi sine pura conscientia, neque conscientiam sufficit lavare ab operibus peccati, si non bona quæ possumus instanter agamus, *ibid.* Ut reniteat caput Spiritus sancti gratia perfusum, purgetur conscientia ab omni labe peccati, et lavetur fonte lacrymarum, quatenus jejunium acceptabile fiat, et nos Spiritus sancti gratia delibutos candidioresque commendet, *ibid.*

RATHERIUS. — Abstinentia nostra, nisi sit triformis, est per omnia ad perfectionem inutilis, ut primum a meditatione prava, secundo a locutione noxia, tertio ab operatione, pro Dei timore vel amore, perversa cessemus, CXXXVI, 692. Jejunandum a vitiis abstinendo, 691. Male jejunant, qui quod subtrahunt ventri, non tribuunt pauperibus; sed aut ventri aut mammonæ reservant, 695. Reprehensi qui abstinentiæ diebus a peccatis non abstinent, *ibid.* Nulla solemnitate amplius delectatur Deus quam illo jejunio, quo cibo abstinetur et a vitiis, 567. Cum jejunio jungenda oratio et eleemosyna.

RADULPHUS. — Habenda est recta intentio in jejunio, in mente misericordiæ compassio; in conscientia munditia, in cœlo thesauri repositio, CLV, 1782.

RUPERTUS. — Jejunantium distantia triplex, dum jejunant alii propter Dei regnum; alii propter infaustam memoriam casuum adversorum; alii propter humanæ laudis appetitum, ut glorificentur ab hominibus tanquam justi, quia misera ambitione repleti sunt, CLXVIII, 1438. Qui jejunantes caput suum non unxerunt, nec faciem suam lavarunt, hi sunt quorum thesauros in terra thesaurizatos tinea vel ærugo demolita est, quia valde tineosum caput est et æruginosa facies, ubi totus jejunii fructus est videri et glorificari ab hominibus, dum propter tristitiam tristemque vultus maciem, hypocritæ nequam sancti putantur, *ibid.*

HILDEBERTUS. — Ad sanctificandum jejunium non modo a cibis sed a vitiis nos contineamus, in nos delinquentibus dimittamus, indigentibus bona impendamus, CLXXI, 448. Jejunium sanctificandum oratione et misericordia, 450.

S. BERNARDUS. — Sic debes nutrire corpus tuum, ut non superbiat; et iterum sic debes reprimere, ut non cadat; sic debes reficere carnem tuam, ut serviat, CLXXXIV, 1244. Omni studio debemus despicere gulam ciborum; spernanda est concupiscentia escarum; cavenda est cura ventris; non debemus comedere ut venter impleatur, sed ut corpus sustentetur, *ibid.* Cum devotione et fervore suscipiendum est jejunium, CLXXXIII, 175.

PETRUS LOMBARDUS. —Jejunium cum eleemosyna jungendum, CXCI, 1622.

PETRUS COMESTOR. — Jejunantis est sordes quærere, in cinere et cilicio sedere, sordidas vestes habere, esse in carnis maceratione, in victus attenuatione, in vultus tristitia et pallore, faciem non lavare, nec ad mensas opulenti capite delibuto sedere, CXCVIII, 1749. Jejunans eligat desertum, id est membra ipsius consuetas desideriorum carnalium deserant officinas, deserant oculi videre vanitatem, desinant aures intendere fabulosis nugationibus; deserat lingua ingurgitari cibo et inebriari vino, et in quo est luxuria; desinant manus innoxium fundere sanguinem; desinant pedes currere post filios alienos, 1760. Actio jejunantis triplex : jejunium, eleemosyna, oratio, *ibid.*

PETRUS Blesensis. — Jejunium sanctificare est jejunare in sanctitate et justitia coram Deo, non coram hominibus, sicut hypocritæ tristes, CCVII, 601. Forma et modus jejunii, *ibid.*

S. MARTINUS Legion. — Jejunandum non propter humanam gratiam, sed propter æternam gloriam; non propter hominum laudem, sed propter cœlestium bonorum spem; non propter mundum, sed propter Deum; non sicut hominibus placentes, sed sicut Deo servientes, CCVIII, 673. Hypocritæ facies suas exterminant, quia non devote propter Deum jejunant, sed ut ab hominibus temporalem mercedem recipiant. Non jejunant ut remissionem peccatorum consequantur, sed ut mortalibus honorentur. Tristes jejunant, non ut peccata redimant, sed ut adulantibus placeant, 674.

ALANUS DE INSULIS. — Non prodest jejunium corporis absque jejunio mentis. Quid enim valet, si os jejunet a cibo, dum lingua resolvitur mendacio, dum oculus epulatur in vanis, auris deliciatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis? CCX 177.

GUNTHERUS. — Conveniunt hæc jejunanti : mentis constantia, corporis munditia, spiritualis lætitia, in vultu

hilaritas, in verbis et factis maturitas, in cibo et potu sobrietas, CCXII, 209.

INNOCENTIUS III De modo jejunii, CCXVII, 564.

II. — *De jejunii virtute et efficacia.*

TERTULLIANUS. — Jejunia non modo naturæ mutationem aut periculorum aversionem aut delictorum obliterationem, verum etiam sacramentorum agnitionem merentur, II, 963. Jejuniis siccitates depulsæ, I, 703. Israel statim jejunio delictum delevit, II, 962.

S. AMBROSIUS. — Elias jejunus filium viduæ ab inferis resuscitavit; jejunus pluvias ore deposuit; jejunus ignes de cœlo eduxit, jejunus curru raptus est ad cœlum; et quadraginta dierum jejunio divinam acquisivit præsentiam, XIV, 698, 699. — Jejunio ore statuit fluenta Jordanis et redundantem fluminis alveum repente siccatum pulverulento transmisit vestigio, *ibid.*

Jejunium refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis, 699. Jejunium bonum operimentum, quod animam tegit, ne a tentatore deprehendatur, bonum velamen quod tegit culpam. Jejunium a peccato liberat, 701. Jejunium virtutem ignis exstinxit, ora obstruxit leonum, maris fluenta solidavit, petram solvit in fontes aquarum, 704. Jejunium continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia juventutis. Est infirmitatis allevamentum, alimentum salutis. Nemo cruditatem jejunando incidit, nullus per continentiam ictum sanguinis sensit. Bonum itineris viaticum, bonum totius vitæ, bonum in mari, sedat naufragia, cibum servat, 705. Abstinentiæ potus, cibus parcimoniæ docet vitia nescire, qui docet causas nescire vitiorum, XVI, 203. Abstinentia facit etiam juventutis annos senescere, 1196. Jejunii spiritali adipe pinguescit anima. Ipsi sancti cum jejunant, tunc fiunt præstantiores. Moyses cum jejunaret legem accepit, Petrus edoctus est Novi Testamenti gratiam, Daniel ora clausit leonum, futurorumque temporum vidit negotia, 1193. Venter abstinentia contractus humanos in altum elevat sensus, XVII, 759. Nullum tam grave delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis exstinguatur, 605. Murus est Christiano jejunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico, 644.

S. HIERONYMUS. — Possumus per jejunium redire in paradisum, unde per saturitatem fueramus ejecti, XXIII, 307. Elias, quadraginta dierum jejunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, 308. Congregatum Samuel populum in Nasphat, indicto jejunio, roboravit, et fecit hostibus fortiorem. Achab rex impiissimus, ut sententiam Dei subterfugeret, jejunio impetravit. Anna uxor Helcanæ inanem cibo ventrem, filio meruit implere, Daniel et tres pueri revelationem merentur jejunio. Cornelius centurio ut Spiritum sanctum acciperet antequam baptisma, eleemosynis meruit crebrisque jejuniis.

S. AUGUSTINUS. Jejunium fraudatio carnis et lucrum mentis, XL, 706. Jejunii virtus, XXXII, 1456. Fructus, XXXIX, 1887. Jejunii utilitas pluribus exemplis ostenditur, 2025, 2026.

CASSIANUS. — Jejunii virtus et utilitas, XLIX, 553.

S. PETRUS CHRYSOLOG. — Jejunium est singulare sanctitatis aratrum, colit corda, eradicat crimina, evellit delicta, vitia subruit, charitatem serit, copiam nutrit, parat innocentiæ messem, LII, 288. Est jejunium vitiorum mors, vita virtutum, pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ, robur mentium, vigor animarum. Est castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, civitas sanctitatis, 209.

S. LEO MAGNUS. — Abstinentia Domino viam parat et mentem erigit ad cœlestia, LIV, 186. Cum a licitis abstinetur, facilius illicitis resistitur, 450. Per abstinentiam vitiorum incentiva truncantur, 416. Jejunia nos contra peccata faciunt fortiores, concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, et omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt, 175.

S. MAXIMUS. — Jejunium sanctificat hominem, magnamque ei gratiam præstat, LVII, 314. Quadraginta duabus mansionibus comparatur jejunium Christianorum, quibus peractis Israelitæ ex Ægypto ad terram promissam pervenerunt, 311. Per jejunium quadraginta dierum et quadraginta noctium Moyses scriptas digito Dei tabulas meruit accipere, 577.

S. PAULINUS. — Jejunium, quo ab omnibus vetitis abstinemus, est animæ vestimentum, LXI, 313. Corporis animam saginat, 238. Castitatem fovet, 626.

S. BENEDICTUS. — Jejunium conservandæ castitati inservit, LXVI, 534.

S. GREGORIUS TURON. — Jejunii efficacia, LXXI, 193.

Vita Patrum. — Abstinentia hostis domesticus infirmatur, LXXIII, 866. Dæmon fugatur, 436. Jejunium passiones superat, 768. Hostem domesticum debilitat, 866. Frenum est peccati, 868. Monachi condimentum est; siccat fistulas delectationum, mentem elevat, *ibid.* Jejunium et vigiliæ animam humiliant, 1014.

S. GREGORIUS MAGN. — Abstinentiæ sacræ fructus et dignitas, LXXIX, 323. Abstinentia multi carnis motus enervantur, 324. Abstinentia cum humilitate potest fornicationem superare, 597.

S. ISIDORUS HISPAL. — Per jejunium occulta mysteriorum cœlestium revelantur, divinique sacramenti arcana panduntur, LXXXIII, 651. Jejunia fortia tela sunt adversus tentamenta dæmoniorum. Cito per abstinentiam devincuntur, *ibid.* Jejunio libido restringitur, luxuria superatur; sequestrata saturitate, non dominatur luxuria, 848. Abstinentia carnem superat, luxuriam frenat, libidinis impetum frangit, sitis et fames carnis luxuriam interimunt, *ibid.* Per jejunium prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur, 776.

S. ELIGIUS. — Jejunia vitam imitantur angelicam; his excitantur mentes fidelium, his reficiuntur animæ, per hæc moriuntur culpæ, delentur delicta, his gradibus pervenitur ad cœlestia, his armis dimicamus contra diabolum, LXXXVII, 605.

S. PAULINUS. — Jejunium bonum animæ et corpori, XCIX, 234.

HAYMO. — Sicut fomentum omnium vitiorum est gula, sic nutrix omnium virtutum abstinentia, CXVIII, 194. Quamdiu primi parentes in paradiso manserunt, tandiu a cibo vetito abstinuerunt. Postquam gulæ desideriis satisfecerunt, paradisi amœnitatem statim amiserunt. Daniel et tres pueri, qui in aula regis miræ abstinentiæ fuerunt, non solum leonum dentes evaserunt, et fornacem ignis non senserunt, sed etiam interpretandi sacra mysteria scientiam acceperunt. Joannes, quia miræ abstinentiæ fuit, Redemptorem non solum videre, sed etiam baptizare meruit, *ibid.*

GODEFRIDUS. — Jejunium una cum humilitate dæmonum tentationes superat, CLXXIV, 166. Præparat nos ad Christi adventum, 66.

S. BERNARDUS. — Per jejunium fornicatio superatur, luxuria restringitur, CLXXXIV, 1243. Abstinentia carnem superat, frangit motum libidinis, dissolvit virtutem fornicationis. Per famem et sitim luxuria destruitur. Abstinentia ædificat in anima virtutes, et destruit vitia corporis, 1244. Pueri in camino ignis non arserunt, quia abstinentes fuerunt. Daniel liberatus est de ore leonum, quia servavit in se abstinentiam ciborum. Jejunium est refectio cordis, 171. Medetur vulneribus, exasperatas conscientias lenit, *ibid.* Jejunium non solum abolitio est peccatorum, sed exstirpatio vitiorum; non solum obtinet veniam, sed et promeretur gratiam, non solum delet peccata præterita quæ commisimus, sed et repellet futura quæ committere poteramus, CLXXXIII, 176. Jejunium orationi devotionem et fiduciam donat, orandi promeretur gratiam, *ibid.*

BELETHUS. — Eva, quamdiu abstinuit, virgo fuit incorrupta. Moyses post jejunium cum Deo locutus est. Elias post jejunium igneo curru in cœlum subvectus est. Hierosolyma a Sennacherib tempore Ezechiæ regis et Isaiæ, centum octoginta quinque millibus civibus una nocte interfectis, fuit liberata, et ne inter cineratos ferent, solus Sennacherib cum decem tantum aufugit in Ninivem, ubi sexagesimo die post a propriis suis filiis fuit interemptus. Item, Jona iram Dei concionante, Ninivitæ in sacco et cinere jejunium pœnitentiæ agentes consecuti sunt veniam. Josue filius Nave jejunio, dum illud per integrum diem agebat ad Gabaon, solis et lunæ cursum cohibuit, et hostes suos superavit, CCII, 21.

PETRUS BLESENS. — Jejunio carnis petulantia refrenatur; fletu et planctu purgatur anima se in eis mortificans, et quasi complantata similitudini mortis Christi, convertitur in ærumna sua, et ærumna ejus vertitur in gratiam et in gloriam, CCVII, 601.

S. MARTINUS Legion. — Moyses per jejunium quadraginta dierum et noctium a Domino legem accipere meruit, CCVIII, 673. Elias quadraginta dies jejunans in eremum secessit, stansque in ostio speluncæ magnam Dei visionem vidit. Daniel, angelo revelante, meruit sacramenta mysteriorum cognoscere.

ALANUS DE INSULIS. — Jejunium carnem macerat, animam elevat, concupiscentiæ fomitem refrenat, excitat rationem. Jejunio meruit Moyses Dei colloquium,

III. — *De jejunii necessitate.*

IV. — *De jejunii tempore.*

V. — *De mirandis jejunii et abstinentiæ exemplis.*

PARS TERTIA.

QUÆSTIO DIVERSIMODE EXPLICATUR ORDINE ALPHABETICO.

CLI.

INDEX DE MORTIFICATIONE SENSUUM,

SEU MENTIS ET CORDIS,

ORDINE LOGICO VARIAS SS. PATRUM SENTENTIAS COLLIGENS.

—

Hic index duas in partes dividitur. Pars prima est secundum ordinem Patrum chronologicum summatim enuntiativa ; secunda vero, in ordine alphabetico varias Patrum sententias refert in extenso, ut apprime quæstio capiatur ab omnibus.

PARS PRIMA.

LOCA PATRUM IN ORDINE CHRONOLOGICO, SPECIALI PRÆNOTATA SENTENTIA, TANTUM INDICANTUR.

I. — *De mortificatione sensuum in genere.*

II. — *De mortificatione gulæ.*

(*Vide supra*, in integrum Indicem CL. De jejunio et abstinentia.)

III. — *De mortificatione visus.*

IV. — *De mortificatione auditus.*

V. — *De mortificatione tactus per cilicium.*

VI. — *De mortificatione linguæ.*

PARS SECUNDA.

QUÆDAM PATRUM IN ORDINE ALPHABETICO SENTENTIÆ IN EXTENSO REFERENTUR, UT COMMODIUS QUÆSTIO CAPIATUR.

ADALGERUS, episcopus.—Admoneo, inquit in epistola ad Nonsuidam reclusam, dilectionem tuam ut non delicatos cibos quæras, nec ante horam congruam comedere velis, nec dicas in corde tuo : Ecce aliæ, ita vel ita faciunt. Scito pro certo quod unusquisque, quo in hac vita plus in Dei servitio laboraverit, eo majorem post mortem a Domino mercedem recipiet. Ne igitur tam gravis videatur continentiæ virtus, miraculum hic inseram :

Dorotheus talem vitam ducere curavit, ut quotidie lapides a mari colligeret, et annis singulis hospitium ædificaret, et ipsa hospitia dabat illis qui non habebant hospitia; noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportellas. Cui cibus erat panis unciæ sex, et olerum minutorum fasciculus unus, et ad bibendum aqua. Sic a

juventute sua vivens, nec in senectute defecit. Nunquam visus est in lectulo soporatus, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate.... huic laboranti quidam dixit : « Cur ita perimis corpus tuum? » Cui ille: Quia me, inquit, illud occidit......., CXXXIV. 920-922. Varia sunt exempla de continentia oculorum, locutionis et vestitus, de abstinentia, de compunctione et de qualitate orationis...., *ibid.*, 921-928.

Magnum certamen est vitiorum adversus virtutes. Tunc enim poteris omnia vitia vincere repugnando cum divino adjutorio, si contra vitia singula opposueris virtutes. Solet enim pugna vitiorum adversus virtutes ad profectum hominis venire, quia per illud certamen mens excitatur, et ab elationis vitio purgatur. Contra singula quoque vitia virtutes sunt adhibendæ; contra luxuriam, munditia cordis est adhibenda; contra iracundiam vero patientia, contra timorem mittenda est fiducia; contra teporem vero zelus est opponendus; contra tristitiam quoque malam adhibendum est gaudium spiritale; contra acediam vero fortitudo est assumenda; contra avaritiam assumenda est largitas; contra superbiam autem humilitas est proponenda; contra odium vero charitas virtus assumenda est... Si te somnolentia gravat, stude illam vincere amando vigiliam... Si te delectat balneorum usus, veniat tibi ad memoriam beatus Jacobus frater Domini, qui primus post apostolos Jerosolymorum rexit Ecclesiam, de quo Josephus narrat, quod nunquam carnem comederit, nec balneo usus fuerit unquam, nec lineis vestibus fuerit indutus, non caput suum secundum consuetudinem gentis suæ oleo unxerit. Si in delectationem tibi deliciæ veniunt, propone ante oculos tuos Joannem Baptistam, qui fuit in utero matris suæ sanctificatus, et de quo Dominus Jesus dixit, quod major illo inter natos mulierum non surrexit. Narrat enim de eo sanctum Evangelium, quod mel silvestre et locustas edebat. Si ei, qui in te peccat, qui tibi detrahit, aut maledicit, aut in aliquo lædit non potes ignoscere, sicut vis, veniant ad memoriam quanta et qualia passus fuerit pro te Christus : pro te factus est homo, mortalis, corruptibilis, passibilis, qui erat immortalis, impassibilis. Assumpsit pro te carnem ex Virgine, in qua pateretur et moreretur; pro te quoque fuit flagellatus, alapis cæsus, sputis linitus, spinis coronatus, ad extremum etiam crucifixus; pro te hæc omnia sustinuit Christus, ut te a diaboli potestate liberaret. Pendens vero pro te in cruce, quid dicebat ? « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Ille ergo qui sine peccato occidebatur, pro suis inimicis orabat; et, tu, si aliquam molestiam patiaris ab aliquo, non potes ex toto corde dimittere?..... Si tibi venerit voluntas vagandi, recole quod jam mortua es, quod crucifixa es. Nunquam crucifixo homini venit voluntas vagandi; non, quia nihil cogitat nisi de morte sua... Tu ergo, si vis vivere, mortifica per virtutes omnia vitia. Per charitatem mortifica odium; per gaudium occide tristitiam; per pacem exstingue dissensionem; per patientiam mortifica impatientiam; per bonitatem occide malitiam; per mansuetudinem exstingue ferociam; per continentiam mortifica intemperantiam; per castitatem occide impudicitiam. Si isto modo actus carnis mortificare curaveris, sine dubio perenni lætitia cum angelis frueris, CXXXIV, 929-931.

AELREDUS, Rievallens. abb.—Assiduis vigiliis corpus tabefacere, quotidianis laboribus carnem affligere, vilissimis cibis membrorum labefactare vigorem, non solum non modici laboris, sed et ei, quam tantopere niteris commendare adeo charitati constat esse contrarium, ut totam mentis suavitatem evacuans, omni eam spirituali dulcedine reddat effœtam. Hæc est illa ridenda quorumdam opinio, qui spiritualem dulcedinem in carnis quodammodo suavitate constituunt, asserentes corporis afflictionem contrariam esse spiritui, exteriorisque hominis passiones interioris minuere sanctitatem. » Cum enim, inquiunt, caro ac spiritus affectu sibi naturali cohæreant, necesse est suas invicem communicent passiones. Ac sic impossibile ut non hujus oppressione alterius hilaritas perturbetur, ita ut in illud gaudium spirituale, mœroris quadam anxietate dejectus, spiritus nullatenus valeat respirare. Acute hæ vel investigari videntur, vel probari. O rem pudendam! secundum regulas Hippocratis gratia quæritur spiritualis. Sic nimirum, sic errant, qui physicis argumentis magis quam præceptis apostolicis innituntur. Ipsius namque sunt hæc, qui super ventrem repit, qui terram comedit, qui sub umbra dormit in locis humentibus, qui negotium ventris et libidinis sub colore actitat sanctitatis. Sic enim facilius simplices quosque ab apostolica paupertate et angelica puritate cogitat exterrendos, si majorem divinæ dulcedinis gratiam in remissiore vita sibi æstiment ad futuram. Plane hæc est sapientia non desursum descendens sed prorsus terrena, animalis diabolica. Hæc est prudentia verbi, sapientia carnis, quæ cum suavitatem doceat carnis, crucem Christi evacuare contendit; in qua profecto quantum ad carnem nihil est suave, nihil molle, nihil tenerum, nihil omnino delicatum. Sed non illa evacuatur. Illa potius hanc delicatam doctrinam evertit, quam clavi sacris inditi membris expugnant, quam lancea illa dulcibus impressa visceribus acumine salutari debellat. Ego prorsus contra sentio, audacterque pronuntio, carnis afflictionem, si sana præcedat intentio, et fuerit servata discretio, quam tamen, non propria conjectura, sed exemplis majorum capere oportet, ne forte remissio et dissolutio sub colore se discretionis oppallient; sic, inquam, carnis afflictionem, non spiritui contrariam, sed necessariam; sed nec divinam minuere consolationem, sed potius sentio provocare; adeo ut hæc duo semper æquari in hac duntaxat vita existimem, exteriorem scilicet tribulationem et interiorem consolationem. Quid enim? forte Deus huic divitiis et deliciis affluenti suæ consolationis dulcedinem impertit, quam a pauperculo suo pro se quotidie moriente rigida censura suspendit? Absit hoc de illo dulcissimo, suavissimo, compatientissimo sentire vel credere! Sed si ego dico, potest forsitan dubitare. Si autem Christus dicit, hæreticum est non credere. Quid ergo, inquis ? Tuæne sententiæ magis quam propriæ credam experientiæ? Et quid, si alius longe aliud se testatur expertum? Certe ille, quo magis affligitur, eo majorem divinæ dulcedinis gratiam experitur. Plane cui vult miseretur, CXCV, 654, 655.

Accedat ergo ille athleta fortissimus, testis fidelissimus, disputator egregius, in quo Christus loquitur; qui quotidie pro Christo moritur, qui omnem tribulationem patitur, cui foris pugnæ, intus timores, qui castigat corpus suum et in servitutem redigit; qui non gratis panem suum manducat, sed in fatigatione nocte et die operatur, cujus manus et sibi et qui cum eo sunt, necessaria subministrant; qui denique in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate, sub signis Jesu acerrimus miles insudat : ille, inquam, hanc divinam quæstionem, et utrum tanta tribulatio, tam mira fatigatio, consolationem ei subtraxerit spiritualem, ostendat. Dicat ergo Paulus, utrum suos in præsenti tribulatione, pius ille consolator sine consolatione relinquat...... Ergo qui majorem divinæ dulcedinis consolationem in carnis suavitate quam tribulatione constituunt. Paulum audiant dicentem : « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, etc. Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Sive ergo jejuniis maceremur, sive afficiamur jejuniis, sive laboribus atteramur : « Benedictus Deus qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Etsi lapidibus obruamur, etsi vinculis astringamur, etsi cædamur virgis, etsi carceris toleremus angustias : « Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Fremat diabolus, sæviat mundus, insectetur odiis, aggrediatur maledictis, diripiat substantiam, commaculet famam : « Benedictus, etc. » Et hic non his qui in divitiis et deliciis, sed his qui in omni pressura sunt, suam consolationem promittit. Et nihil quæstionis relinquens adjecit : « Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Quid manifestius? Hoc est plane, duo scilicet hæc coæquari, exteriores passiones et interiores consolationes. Denique Salomon, quibus divina consolatio sit infundenda, mysticis verbis declarat, dicens : « Date siceram mœrentibus et vinum his qui amaro animo sunt. Bibant et obliviscantur egestatis suæ, et doloris non recordentur amplius. » Aperte his verbis vinum illud, quod lætificat cor hominis, non otio dissolutis, non diem in cachinno et fabulis expendentibus, sed his qui amaro sunt animo, repromittit; siceramque illam quæ de pomis novis et veteribus, quæ in sponsi deliciis sponsa conservat, conficitur; non epulantibus et potantibus, sed propter angustias hujus vitæ mœrentibus, et egestate et dolore laborantibus pronuntiat esse domandam : « Bibant, inquit, et obliviscantur egestatis suæ, laboris videlicet magnitudinem, divina consolatione asserens minuendam. Cui sententiæ apertissime concinit Psalmista : « Secundum multitudinem, inquiens, dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. » O consolatio quæ infirmos sanat, debiles roborat, allevat desperatos. Ipsa est consolatio gementibus, pausatio laborantibus, tentatis protectio, viaticum itinerantibus. Quam quidem consolationem illi sibi adimunt, qui statim ad primos sudores resilientes, vel in pristinum torporem devolventes, vel viles quasdam consolationes in crebris

confabulatione, vel amicorum visitatione, vel certe in propriæ voluntatis libertate conquirunt. Quas consolationum sordes sanctus Propheta contemnens : « Renuit, inquit, consolari anima mea. » Quid ergo? Sine omni consolatione relictus est? Absit ! « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Nemo ergo arduam illam viam, quæ ducit ad vitam exhorreat. Nemo remissionem quam semel abjecit, timida infelicitate repetat, sed sicut ait S. Bernardus, sustinens non lassescat, nec discedat, sciens, quia secundum multitudinem laborum, quos tolerat pro Christo, consolationes ejus lætificabunt animam illius. Verum gustata dulcedine spirituali non statim odio dissolvaris; mox enim latere spiritualis insurget Amalec, non armis, sed orationibus evincendus. Quoniam enim in tentationibus animus plus nimio fatigatur, sollicita orationum devotione ad materna ubera Jesu properandum, ex quorum abundantia lac tibi miræ consolationis eliciens, dicas cum Apostolo : « Benedictus Deus, qui consolatur, etc......, CXCV, 656, 657...

Sicque probabit expertus, non modo nullius laboris, imo summæ esse jucunditatis, pudicitiæ suavitate perfundi, quanquam onerosum sit naturalia incentiva, immundaque desideria, quæ de concupiscentia carnis emergunt freno temperantiæ cohibere. Similiter non solum jucundum, sed insuper gloriosum, cum gulæ fuerit concupiscentia superata; non se servum sui ventris, sed dominum intueri, illa mira exsultatione tripudians : « Ego autem didici in quibus sum sufficiens esse. Scio humiliari, scio et abundare; ubique et in omnibus institutus sum, et esurire, et satiari, et abundare et penuriam pati. Sed et amor carnis si fuerit perfecte sopitus, vel certe igne divini amoris absorptus, nullum erit in exterioribus labor, quia non poterit mens ejus afflictione turbari, cujus non potest dilectione dissolvi. Suavitas ergo jugi Dominici et levitas oneris ejus in voluptatum contemptu consistit. Nemo ergo æstimet majorem in vitiis quam in virtutibus esse delectationem, CXCV, 657, 658.

ALANUS DE INSULIS. — Monet propheta pœnitentes, in jejunio, et fletu et planctu esse. Et Dominus ait : « Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. » Gregorius quoque ait quod peccator debet etiam indulgere jejuniis, ut Deus aliquando convertat cor ejus ad pœnitentiam. Jejunium carnem macerat, animam elevat, concupiscentiæ fomitem refrenat, excitat rationem. Jejunio meruit Moyses Dei colloquium, Daniel interpretationem somniorum. Elias subsidium, Ninivitæ remissionem peccatorum. Exemplum jejunandi nobis Christus dedit, qui in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunavit. Non tamen prodest jejunium corporis, absque jejunio mentis; aliter fallax est et deceptorium, quid enim valet, si os jejunet a cibo, dum lingua resolvitur mendacio, dum oculus epulatur in vanis, auris delectatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis, tactus discurrit in plantis, manus in rapina, pes extra ordinariam viam? Jejunent cæteri sensus cum gustu, ut qui fuerunt comites delectationum, socii sint passionum.

Est autem multiplex jejunium : jejunium consuetudinis, quod non fit ex charitate, sed ex sola consuetudine, ne homo videatur contra publicum navigare. Istud ad hoc solum proficit, ut vitet pravum exemplum, ne præbeat scandalum. Est jejunium avaritiæ et cupiditatis, ubi sic evacuatur stomachus, quod impleatur loculus, et istud est perniciosum. Est jejunium infirmitatis, ut consequatur sanitas; et istud indifferens est, quia nec bonum nec malum. Est etiam jejunium crapulæ et gulositatis, ut affectuosius sumatur cibus, et istud est pessimum. Est jejunium laudis et apparentiæ, quo utuntur hypocritæ ut inde laudem humanam consequantur; et istud est malum. Est jejunium indigentiæ et necessitatis, quo jejunant pauperes; et istud est indifferens. Est jejunium coactionis, quo multi utuntur claustrales, et istud est insufficiens. Cæteris ergo omissis jejuniis, ad istud est aspirandum, quod est charitatis, quo castigatur corpus, imperat spiritus, et sic homo vivit ut angelus. Per jejunium enim fit homo spiritus; per mediocre edulium, homo; per superfluum, pecus.

Multæ jejunii circumstantiæ, quæ informant ipsum jejunium, scilicet, a quo, ubi, quando, et quare. *A quo*, ut a cibis deliciosis abstineat; quid enim prodest jejunare a cibo, si quod amisit in tempore, recuperet delectatione vel quantitate? Tempore enim prandii debet jejunans mediocri cibo uti, ut in pane subveniat proximo, et sic affligat se ipsum, ut reficiat proximum. Considerandum est etiam, *ubi*; servanda enim est patriæ consuetudo, ut si fueris Romæ, Romano vivito more; unde Augustinus ait : « Cum Romæ sum, in Sabbato non jejuno; cum Mediolani jejuno. *Quando*, ut in diebus constitutis fiat jejunium. Sunt enim quidam dies in quibus non est jejunandum, ut in diebus dominicis et quibusdam magnis festivitatibus, propter scandalum. Quare ut intuitu Dei ex charitate fiat. Quot sunt a carnalibus abstinentiæ, tot sunt species jejuniorum diversæ. Est jejunium in continentia, in abstinentia, in humilitate, in mansuetudine, exsultatione. De jejunio dicit Augustinus : « Laudent te jejunia, non viscera eructantia. »

Jejunium ad medicinam corporis et animæ valet. Conservat enim corpus a morbo, animam a peccato. In hac medicina, cœlestis philosophia cum naturali concordat. Hæc enim medicina et stomachum purgat a vitio crapulæ, et animam ab indignatione. Si Adam in paradiso jejunasset ab esu vetito, non esset damnatus exsilio. Si jejunasset Esau a lenticula, non perdidisset primogenita. Si Noe jejunasset a vino, non denudasset femora vel pudenda. Ergo per jejunium purgatur corpus ut recipiat eucharistiam sacramentaliter; spiritus, ut recipiat spiritualiter. Hoc debet esse præambulum ad Eucharistiæ sumptionem. Contemnat ergo homo in præsenti escam materialem, ne in futuro sentiat ignem gehennalem. Adsint tria ista quæ informant jejunium, bona intentio, eleemosynarum elargitio, charitatis inflammatio. Si caro optat delectamenta ciborum, consideret homo quia non refert unde fiat materia stercorum. Si velit caro prævenire horam prandii, confugiat ad asylum exercitii, ne otium gula excitet, appetitum augeat. O homo, si consideres Patres antiquos, qui bis tantum aut semel in septimana utebantur tenui esca, nulla vel modica tua tibi viderentur jejunia. Sed, si te non movent antiquorum exempla, saltem moveat beati Nicolai infantia, qui quarta vel sexta feria semel tantum sugebat ubera.

Pudeat non jejunasse adultum, dum videret jejunasse parvulum. In nostri confusionem cedit exemplum parvuli dum nos corrigunt infantes et pueri, CCX, 176-178.

Si ad fugam avaritiæ et cupiditatis prædicator voluerit auditorum animos inclinare, sumat initium sermonis ab illa auctoritate quæ dicit, avaritiam esse idolorum servitutem; vel ab illa quæ dicit, tria esse insatiabilia; quartum vero quod nunquam dicit : Sufficit.... Cum cætera certis terminis claudantur, avaritia nullo concluditur. Terra suis limitibus terminatur; cœlum suis terminis arctatur, sola avaritia mensura non sistitur.....

Audi quid contra te dicat natura! O homo, sine honoribus te genui, sine honoribus ad me redeas; sine divitiis te peperi, sine divitiis ad me venias: sine mundana gloria intrasti, sine illa exeas! O homo, quæris facere tua, quæ sunt aliena! Certe a te aliena sunt, quæ tecum nata non sunt; tua esse nequeunt tecum diu, vel semper esse non possunt. Considera illud philosophi : « Honesta res est læta paupertas..... » Si ad naturam vivas, nunquam pauper eris; si ad opinionem, nunquam dives. Exiguum natura desiderat, opinio immensum..... CCX, 123, 124.

Audi quid dicat contra te charitas : O homo, cur ditas te his quibus indiget proximus ? Cur tibi appropriás quæ communicanda sunt pauperibus? Cur cibas his tineas et vermes, quibus cibandi sunt pauperes ?.....

Audi quid contra te dicat proximus : O homo, cur mihi injuriaris, cur mihi pro meis mortem molliris? Cur imponis falsa et commentaris crimina ut meam evacues bursam, ut emungas pecuniam? Si injuriaris mihi, vindicta de te sumetur in instanti; si me deprædaveris pecunia, prius te deprædaveris in anima; si me vulneres in corpore, prius vulneraberis in mente, CCX, 124.

* AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — *Ut se gerit ad tentationes gulæ.* — Reficimus quotidianas ruinas corporis edendo et bibendo, priusquam escas et ventrem, Domine, destruas, cum occideris indigentiam meam satietate mirifica,et corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna. Nunc autem suavis est mihi necessitas, et adversus istam suavitatem pugno ne capiar, et quotidianum bellum gero in jejuniis, sæpius in servitutem redigens corpus meum, et dolores mei voluptate pelluntur. Nam fames et sitis quidam dolores sunt ; urunt et sicut febris necant, nisi alimentorum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est, ex consolatione munerum tuorum, in quibus nostræ infirmitati terra et aqua et cœlum serviunt, calamitas deliciæ vocantur.

Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est, et non est alius qua transeatur quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi et bibendi adjungit se tanquam pedisequa periculosa jucunditas, et plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quo salutis causa me facere vel dico vel volo. Nec idem modus utriusque est; nam quod saluti satis est delectationi parum est. Et sæpe incertum fit utrum adhuc

necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, et in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis.] His tentationibus quotidie conor resistere, et invoco dexteram tuam ad salutem meam, et ad te refero æstus meos; quia consilium mihi de hac re nondum stat...... Docuisti me, Pater bone « omnia munda mundis..., » et omnem creaturam tuam bonam esse, nihilque rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur..... Didici hæc; gratias tibi, laudes tibi Deo meo magistro meo, pulsatori aurium mearum, illustratori cordis mei; eripe me ab omni tentatione. Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noe omne carnis genus quod cibo esset usui manducare permissum; Eliam cibo carnis refectum, Joannem mirabili obstinentia præditum, animalibus hoc est locustis, in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Et scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum; David propter aquæ desiderium a se ipso reprehensum, et Regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque et populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, meruit improbari.

In his ergo tentationibus positus certo quotidie adversus concupiscentiam manducandi et bibendi; non enim est quod semel præcidere et ulterius non attingere decernam, sicut de concubitu potui. Itaque freni gutturis temperata relaxatione et constrictione tenendi sunt. Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum...... XXXII, 797-799.

Confitetur ut se habet ad tentationes carnalis libidinis. — Jubes certe, Domine, ut contineam a concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum, et ambitione sæculi...: Sed adhuc vivunt in memoria mea, talium rerum imagines, quas ibi consuetudo me fixit; et occursant mihi vigilanti quidem carentes viribus, in somnis autem non solum usque ad delectationem, sed etiam usque ad consensionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea et in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeam quod vigilanti vera esse non possunt. Nunquid tunc ego non sum, Domine Deus meus? Et tamen tantum interest inter meipsum et meipsum, intra momentum quo hinc ad soporem transeo, vel huc inde retranseo! Ubi est tunc ratio, quæ talibus suggestionibus resistit vigilans? Et si res ipsæ ingerantur, inconcussus manet. Nunquid clauditur cum oculis? Nunquid sopitur cum sensibus corporis? Et unde sæpe etiam in somnis resistimus, nostrique propositi memores atque in eo castissime permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen tantum interest, ut cum aliter accidit, evigilantes ad conscientiæ requiem redeamus; ipsaque distantia reperiamus nos non fecisse; quod tamen in nobis quoquo modo factum esse doleamus.

Nunquid non potens est manu tuas, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ atque abundantiore gratia tua lascivos motus etiam mei soporis exstinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te, concupiscentiæ visco expedita, ut non sit rebellis tibi, atque ut in somnis etiam, non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem. Nam ut nihil tale vel tantillum libeat, quantulum possit nutu cohiberi, etiam in casto dormientis affectu non tantum in hac vita, sed etiam in hac ætate, non magnum est Omnipotenti, qui valet facere supra quam petimus et intelligimus. Nunc tamen quid adhuc sim in hoc genere mali mei, dixi Domino bono meo, exsultans cum tremore, in eo quod donasti mihi, et lugens in eo quod inconsummatus sum, sperans perfecturum te in me tuas misericordias usque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora et exteriora mea, cum absorpta fuerit mors in victoriam, XXXII, 796, 797.

Ut se gerit ad odorum illecebras. — De illecebra odorum non satago nimis. Cum absunt non requiro; cum adsunt, non respuo, paratus etiam eis semper carere. Ita mihi videor; fortasse fallor. Sunt enim et istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea quæ in me est; ut animus meus de viribus suis ipse se interrogans non facile sibi credendum existimet, quia et quod inest, plerumque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, utrum qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Una spes, una fiducia, una firma promissio, misericordia tua, XXXII, 799.

Ut se gerit ad oculorum illecebras. — Pulchras formas et varias, nitidos et amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam; teneat enim Deus qui fecit hæc, bona quidem valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. Et tangunt me vigilantem totis diebus, nec requies ab eis datur mihi, sicut datur a vocibus canoris, aliquando ab omnibus, in silentio. Ipsa enim regina colorum lux ista, perfundens cuncta quæ cernimus ubiubi per diem fuero multimodo allapsu blanditur mihi aliud agenti et eam non advertenti. Insinuat autem se ita vehementer, ut si repente subtrahatur, cum desiderio requiratur, et si diu absit, contristat animum.

O lux quam videbat Tobias, cum clausis oculis istis filium docebat vitæ viam...... Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam....... Quam innumerabilia, variis artibus et opificiis in vestibus, calceamentis, vasis et cujuscemodi fabricationibus, picturis etiam diversisque figmentis, atque his usum necessarium atque moderatum et piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt et exterminantes quod facti sunt! At ego, Deus meus et decus meum, etiam hinc dico tibi hymnum, et sacrifico laudem sacrificatori meo, quoniam pulchra trajecta per animas in manus artificiosas ab illa pulchritudine veniunt, quæ super animas est, cui suspirat anima mea die ac nocte. Sed pulchritudinum exteriorum operatores et sectatores inde trahunt approbandi modum, non autem inde trahunt utendi modum. Et ibi est, et non vident eum, ut non eant longius et fortitudinem suam ad te custodiant, nec eam spargant in diliciosas lassitudines. Ego autem hæc loquens atque discernens etiam istis pulchris gressum innecto; sed tu evellis, Domine, evellis tu, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Nam et ego capior miserabiliter, et tu evellis misericorditer; aliquando non sentientem, quia suspensius incideram; aliquando cum dolore, quia jam inhæseram, XXXII, 800, 801.

Ut se gerit ad voluptates aurium. — Voluptates aurium tenacius me implicaverant et subjugaverant; sed resolvisti et liberasti me. Nunc in sonis quos animant eloquia tua, cum suavi et artificiosa voce cantantur, fateor aliquantum acquiesco, non quidem ut hæream, sed ut surgam cum volo. Attamen cum ipsis sententiis quibus vivunt, ut admittantur ad me, quærunt in corde meo nonnullius dignitatis locum, et vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim plus mihi videor honoris eis tribuere quam decet, dum ipsis sanctis dictis religiosius et ardentius sentio moveri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur; et omnes affectus spiritus nostri pro sui diversitate, habere proprios modos in voce atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitantur. Sed delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur, ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio.

Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cavens, erro nimia severitate; sed valde interdum, ut melos omne cantilenarum suavium quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ; tutiusque mihi videtur quod de Alexandrino episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, et pronuntianti vicinior esset quam canenti. Verum tamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, et nunc ipso quo moveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce et convenientissima modulatione cantentur, magnam instituti hujus utilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis et experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidat, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc mallem non audire cantantem. Ecce ubi sum; flete mecum, et pro me flete, qui aliquid boni vobiscum intus agitis unde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc movent..... XXXII, 800.

CASSIANUS, Massiliens. presbyt. — Vitia cum omne hominum genus pulsent, non tamen uno modo impetunt cunctos. In alio namque spiritus fornicationis locum obtinet principalem, in alio superequitat furor, in alio

num propter te, qui redemisti me, retinere, esurientem reficere, sitientem potare, hospitem colligere, nudum operire, visitare languidum, requirere carceratum, consolari tristem, afflicto et lugenti compati, non habenti præbere necessaria, victum et vestitum dividere cum egeno, amplecti indigenam, fovere domesticum, amare peregrinum, redimere captum, suscipere advenam, tueri pupillum et orphanum, suffragari viduæ, subvenire oppresso, præstare auxilium desolato,..; vel quæcunque præceptorum tuorum documenta declarant, diligenter credere et audire, ardenter investigare, prudenter scire, festinanter exercere, desideranter implere et coram te humilem semper existere, ut surgam, non dejiciar; erigar, non subruar; ascendam, non descendam, quia caro cum qua inhabito, semper perducere me vult ad peccatum, mecum vult coronari, sed non mecum decertare.

Nullum pessimiorem patior hostem quam corpus meum in quo inhabito. Est enim quasi leo subversor in domo mea; undique me pestifero morsu dilacerando consumens. Ideo longa trahens suspiria, clamitando dicam; « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei. » per quem? « Per Jesum Christum Dominum nostrum. » hæc velim, o Jesu salvator bone, redemptor optime; hæc velim quæ hucusque nunc supplicanda deprecata sum; hæc et hæc deprecor, quia pretiosissimo sanguine tuo redempta sum, ut propter carnis corruptionem non peream in æternum, non veniam in mortem secundam, neque in terram oblivionis. Hæc vox mea in auribus misericordiæ tuæ sonet, ut tuam, non carnis faciam voluntatem; et omnis mens mea te meditetur, in te delectetur, te sequatur, te confiteatur, quia redimendo me in æternum misericordia tua est, et in misericordia tua revixi perdita peccatis adolescentiæ meæ, et egi pœnitentiam coram te, quia servasti mihi tempus conversionis, quæ considerans peccata mea compuncta sum, et te inspirante egi pœnitentiam coram te.

Læta jam inde tibi nunc et semper innumeras gratias refero, quia ut invenirem te, tu prius quæsisti me; ut redirem ad te, tu compulisti; ut verberarer, tu sicut pius Pater respexisti; ut confiterer, tu es operatus; ut me recognoscens plangerem, tu dedisti mihi. Pone, Domine, lacrymas meas in conspectu tuo, et perveniat ad te in cœlum deprecatio mea. Adesto, precor, et subveni, atque in manibus tuis commendatam tibi me ipsam suscipe, liberans me de ore sævissimi draconis et de manu atrocissimi inferni. Cum acceperis me, et auferes de medio umbræ mortis, imo deduces in semitam lucis, in clarissimam regionem viventium. Colloca me in caulis tutissimis gregum tuorum, quia tu es pastor bonus, qui requiris et reducis perditam ovem, tueris et salvas inventam; sanas et foves languidam. Et tu es misericors Dominus, qui sperantes in te non confundis, requirentes te non derelinquis, revertentes ad te non respuis; sed exsultando et laudando suscipis, atque in æterna beatitudine una cum sanctis et electis tuis æternaliter regnare concedis, quia est tibi cum æterno Patre et Spiritu sancto, una deitas, gloria, virtus, imperium et potestas in sæcula sæculorum. Amen, XCIX, 279-282.

PETRUS CANTOR. — *De vitio linguæ*. Malæ autem loquacitatis, vel garrulitatis quatuor sunt causæ : adulatio, jactantia, cupiditas, incauta loquacitas. Loquacitas itaque contraria est bonæ taciturnitatis, contra quam clamat Propheta dicens : « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ, » unde abbas Serapion : Non est membrum in corpore meo quod ita timeam sicut linguam ; « Si quis putat se esse religiosum, non refrenans linguam suam a malo, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. » Idem Serapio ait : Diu flevi, multos labores sustinui, et diu in eremo vixi, nunquam tamen ad mensuram humilitatis et taciturnitatis, quam habuit filius meus Zacharias potui pervenire. Item ; Nunquam præsente sene emisi verbum, sed quod dicebat laudabam. Item idem cuidam quærenti : Quomodo quietus habitabo? respondit; Inter quos vivis, vive sicut advena, non dominus, et nunquam potestatem habeat verbum tuum coram te. Item idem : Si vis amari et quietus vivere, multum tace. In multiloquio enim non deerit peccatum. » Lanfrancus ne pro sua litteratura superbiret, semper tacuit, quousque perventum est usque ad fidei periculum.

Quidam enim Patrum ne peccaret in lingua fere semper quasi frenum, calculum in ore detulit. Item, sicut totius est peccare in remissione misericordiæ, quam in rigore justitiæ, sic et in taciturnitate magis quam in loquacitate. Item : « Quis est homo qui vult vitam, etc. »......., CCV, 195, 196.

Gula quatuor habet satellites : quid, quantum, quale, quando. *Quid*, consistit et attenditur in genere edulii; *quantum* in quantitate; *quale* in condimento cibi, vel salsamenti, vel etiam utilitate; *quando* in temporis maturitate et frequentia.

Propter gulam, hinc maria homo scrutatur; hinc terram; alia hamis, alia laqueis, alia retium variis generibus cum magno labore prosequitur. Nullis animalibus, nisi ex fastidio, pax est. Quantulum est quod ex istis epulis, quæ per tot comparatis manus, fesso voluptatibus ore bibatis? quantulum ex ista periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat? quantulum ex tot conchyliis tam longe advectis per istum stomachum inexplebilem labitur? Dico vos infelices esse, quod non intelligitis, majorem vos famem habere quam ventrem, CCV, 330.

S. Hieronymus ait : Quidam impinguati et dilatati de patrimonio Crucifixi, dapibus et vino ventrem confundunt et distendunt, ventris officio dissuetum conversum in saccum; marcidos cibos et putridos ingerunt et egerunt, stomachumque æstuantem potione sedant et relevant, ut Saul aquas bibens singulis noctibus inebriatus est..... Quod si Apostolus, o filia, castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus efficeretur, quomodo tu juvencula adhuc in fervore juventutis posita, dapibus et vino plena, de castitate eris secura. Quod si Vesuvius ardens, si Olympus ignivomus, si Ætna vaporibus plena caloribus ardet, quanto magis juveniles medullæ vino et dapibus plenæ et inflammatæ !......, CCV, 331.

Patet ergo ex sanctorum auctoritatibus abstinentiam et sobrietatem collectaneas et nutrices esse continentiæ, gulam vero luxuriæ. Venter enim mero æstuans de facili labitur in libidinem. Cave tibi, ne prosternaris in convivio inter epulas cum filiabus Job. In majoris fratris convivio filios Job Satan obruit, non quod illi ventri vacabant, sed tamen quia inter convivia intentio mentis bona minus fervet et minus providet. Samson inter epulas Philistæos prostravit; Nabuchodonosor abutens epulis et vasis Domini audivit voces terribiles........ Diabolus gula primos parentes tentavit......, CCV, 332.

Gulam et ebrietatem conjungimus, quia sicut gula, ita et ebrietas ventrem distendit, carnem accendit, libidinem fovet, et nutrit. Unde Lot, quem non vicit Sodoma, vicerunt vina, ut committeret incestum cum filia; Noe etiam, etc..., CCV, 330.

Contra pigros. — Enervantibus autem sacræ Scripturæ, peccatorumque pessimis ponderatoribus, adjuncta est, et collectanea pigritia, ob quam nec lectitant, nec perscrutantur sacram Sripturam. Pigritia maximum est peccatum. Quid accusans Salomon, ait : « Usquequo, piger, dormis? quando consurges ex somno tuo...? » CCV, 246-249.

Et cum in omni fere genere humano, pigritia redargui possit et inveniri, maxime in clero reperitur, quia magna otia clericorum sunt. Non est quid agatur apud eos, cum tamen dicat Apostolus : « His denuntia ut panem suum scilicet proprii laboris, manducent. » Sic et illud exponitur : « In labore et sudore vultus tui vesceris pane tuo. » Per panem omne necessarium corpori intelligitur. A parte, totum scilicet corpus intellige. Labor enim hominis consistit, non tantum in acquirendo cibum, sed in vestiendo, in ædificium in quo habitat præparando. Est autem labor multiplex, naturæ, gratiæ et culpæ. Labor naturæ duplex, corporalis scilicet et spiritualis; spiritualis in cogitatione, corporalis multiplex. Nec prohibet Dominus laborem naturæ, qui est scilicet ad necessitatem, ubi ait : « Nolite solliciti esse de crastino, » secundum sollicitudinem vitiosum, non necessariam providentiam. Labor gratiæ est ad gratiam et propter gratiam. Qui duplex est, corporalis scilicet et spiritualis, et uterque triplex, Est enim labor pœnitentialis, ut : « Laboravi in gemitu meo...., » CCV, 249, 250.

Commendatio solitudinis loci.—S. Hieronymus a scholis liberalium artium convolans ad eremum, sic scribit cuidam, cum ad eremum, et mundi contemptum invitans: O desertum Christi floribus vernans! O solitudo, in qua nascuntur illi lapides de quibus in Apocalypsi civitas magni regis exstruitur! O eremus familiarius Deo gaudens! Quid agis, frater, in sæculo, qui major es mundo? Quandiu tectorum umbræ te premunt? Quandiu famosarum urbium carcer includit? Crede mihi, in eremo nescio quid plus lucis aspicio. Licet, sarcina carnis abjecta, ad purum ætheris volare fulgorem. Paupertatem times? Sed beatos pauperes Christus appellat. Labore terreris? Nemo athleta sine sudoribus coronatur. De cibo cogitas? Sed fides famem non timet. Supra nudam metuis humum exesa jejuniis membra collidere? Sed jacet Dominus tecum. Squalidi capitis horret inculta cæsaries? Sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas terret? Sed tu paradisum mente deambula.

Quotiescunque illuc cogitatione transcenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis? Sed qui in Christo semel lotus est, non habet necesse iterum lavari. Et breviter ad cuncta audias Apostolum respondentem : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis.... » Delicatus es miles, si hic vis gaudere in sæculo, et postea regnare cum Christo, CCV, 213, 214.

..... Intremus, idem inquit, solitudinem, quasi quædam secreta ruris, ubi cibarios panes et olus manibus nostris irrigatum, lac deliciæ rusticanæ, viles quidem, sed innocentes cibos præbent. Ita viventes, non ab oratione somnus, nec saturitas a lectione revocabit. Si æstus est, secretum arboris umbram præbebit. Si autumnus, ipsa aeris temperies et strata subter folia, locum quietis ostendit. Vere ager floribus depingitur, et inter querulas aves psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit et brumales nives, ligna non emam, calidus vigilabo, vel dormiam certe, quod sciam utilius, non algebo. Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæviat, circus insaniat, theatra luxurient, rumoribus vacet, salutationibus gaudeat : « Nobis Deo adhærere bonum est..... CCV, 214.

Idem ait : quoties in eremo constitutus, scilicet in horrido monachorum habitaculo, putavi me Romanis interesse deliciis, sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra, deformis et squalida cutis, sicut Æthiopicæ carnis obduxerat; quotidie lacrymæ, quotidie gemitus, et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. Sic ob gehennæ metum tali carcere ipse me damnaveram, et socius factus scorpionum et ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis æstuabat, ad Jesu pedes jacebam, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem vigiliis et jejuniis cibo crudo utens et aqua frigida, cum in cocto aliquid sit luxuriæ, mihi subjugabam, CCV, 215.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — Age, homo, quid est caro ista, quam videlicet tam vigilanti cura vestibus contegis, et tanquam regiam sobolem molliter nutris? Nonne massa putritudinis? Nonne vermis, pulvis ac cinis? Nec iste qui nunc est, a sapiente viro attenditur, sed potius dignum est ut sanies, virus, fetor et obscenæ corruptionis illuvies, quæ postmodum futura est, perpendatur. Quas ergo gratias tibi referent vermes, qui voraturi sunt carnes quas moliter ac suaviter enutristi? Age, inquam, cur passus est Christus? An ut proprios reatus ablueret, et excessus sui commissa deleret? Sed audi Petrum de illo dicentem : « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. » Ad quid ergo passus est? Adhuc Petrus ipse respondet : « Christus, ait, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. » Christus ergo primo passus est, quem protinus apostoli sunt secuti, quorum et nos vestigia præcipimur imitari sicut unus eorum dicit : « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. » Ad quid ergo Christum legimus passum, nisi ut ejus e vestigio prosequamur exemplum? Obsecro itaque vos, dilectissimi, aures vestras a serpentinis perversa loquentium sibilis claudite, easque in simplicitate pauperis et crucifixi Christi Jesu virgines custodite; aureum Babylonis poculum et calicem iræ Dei, qui vobis blande porrigitur, ab ore vestro repellite; pestifera superborum et adulterantium verbum Dei venena vitate. De quibus ad Timotheum Apostolus ait : « Profana et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem; sermo eorum ut cancer serpit, » Ne vobis et mihi, quod absit! gemina formido contingat, quam Apostolus diversis ponit in locis : « Vobis quidem timeo, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate quæ est in Christo Jesu; mihi autem illud timeo ne sine causa laboraverim in vobis... » Non ergo mens sancta participare crucem Christi metuat, non ejus contumeliam in nuditate corporis erubescat.... Numquam plane de sui corporis nuditate confunditur qui clara mentis acie futuræ præmia retributionis contemplatur, nec perhorrescit plagarum sub momento volantem asperitatem qui provide considerat eam quæ sibi compensanda est suavitatis æternæ dulcedinem.

O quam jucundum, o quam insigne spectaculum! cum supernus judex de cœlo prospectat, et homo semetipsum in inferioribus pro suis delictis mittat! Ubi reus ipse, in pectoris sui tribunalibus præsidens, trifariam tenet officium : in corde se constituit judicem, reum in corpore, manibus se gaudet exhibere tortorem, ac si Deo sanctus pœnitens dicat : Non opus est, Domine, ut officio tuo me punire præcipias; non expedit ut me ipse justi examinis ultione percellas; ipse mihi manus injicio, ipse de me vindictam capio vicemque meis peccatis reddo. Et hoc est profecto quod Petrus apostolus admonet dicens : « Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus non erubescat. » Enimvero ubi hoc fit, dæmones fugiunt, et quod ad Christi gloriam earumque fit ignominiam, cernere perhorrescunt. Huic econtra spectaculo assistunt angeli, qui gaudent de peccatore converso; et hoc Deo gaudentes annuntiant, cum jam invisibilis judex id ipsum per se delectabiliter cernat. Hæc est hostia quæ viva mactatur, ad Deum per angelos oblata defertur; et sic humani corporis victima illi unico sacrificio quod in ara crucis oblatum est, invisibiliter permiscetur; et sic in uno thesauro sacrificium omne reconditur, videlicet et quod unumquodque membrum et quod caput omnium obtulit electorum, CXLV, 684-686.

SMARAGDUS abb.—Jejunia nostra sanctificemus religionis obsequiis. Quid autem est aliud : « Sanctificare jejunium, » nisi jejuniis causa sancta velle, justa facere, iniqua vitare. Sanctificat ille jejunium qui flammas sævientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit.—Sanctificat jejunium, qui lascivientes oculos turpi ab aspectu habenis castitatis avertit. — Sanctificat jejunium, qui conviciorum jacula scuto patientiæ repercussa dispergit. Sanctificat jejunium qui litigantium tumultus pacifici sermonis et linguæ prudentioris arte compescit. Sanctificat jejunium qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas evangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat jejunium qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ miserantis manus humanitate solatur. Apprime sanctificat ille jejunium qui per omnia præceptis divinæ legis intentus diabolica a corde suo repulit tentamenta. Et ideo, si volumus placita exhibere jejunia, simus in fide fortes, in judiciis justi, in amicitiis fideles, in injuriis patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, adversus iniqua constantes, in conviciis sobrii, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si hujusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare jejunia, tribuente Domino ad festivitatem Paschalis gratiæ, et ad gaudia cœlestium promissionum indubitata fiducia et conscientia lætiore veniemus.

Bene jejunat quicunque esuriem suam refecti pauperis satietate sustentat. Bene jejunat qui divini recordatione judicii semetipsum refrenans, ab omni se illecebrarum voluptate suspendit. Bene jejunat qui carnem suam vitiorum germina pullulantem, sanctorum meditatione virtutum et sobrietatis amore castigat. Bene jejunat qui fraternas injurias pacifici pectoris lenitate dimittit. Gratissimum Deo defert jejunium qui mentem suam a pravis cogitationibus, oculosa concupiscentia, linguam manusque a lite custodit. Et sic jejunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foveat, misericordia lætificet, commendet humilitas, ut gemino quodam corporis animique jejunio divinæ nos gratiæ semper commendemus, CII, 682, 683.

TAIO, Cæsaraugustan. episcop.—Peccata carnis ignorantes tanto sollicitius ruinam præcipitem metuant, quanto altius stant. Noverint itaque quia quo magis loco prominenti consistunt eo crebrioribus sagittis insidiatoris impetuntur, qui tanto ardentius solet erigi, quanto se robustius conspicit vinci; tantoque intolerabilius dedignatur vinci, quanto contra se videt per integra infirmæ carnis castra pugnari. Admonendi sunt castimoniam servantes, ut incessanter præmia suspiciant... Eunuchi quippe sunt, qui, compressis carnis motibus, affectum in se pravi operis absciduut. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit; hi cantant canticum quod nemo possit dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia..., LXXX, 858-860.

Abstinentes sollicite semper aspiciant ne cum gulæ vitium fugiunt, acriora his vitia ex virtute generentur; ne dum carnem macerant, ad impatientiam spiritus erumpant, et nulla jam virtus sit quod caro vincitur, si spiritus ab ira superetur. Pensandum est virtus abstinentiæ quam parva respicitur, quæ non nisi ex aliis virtutibus commendatur... Jejunium quippe sanctificare est adjunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Admonendi sunt abstinentes ut noverint quia tunc placentem Deo abstinentiam offerunt, cum ea quæ sibi de alimentis subtrahunt indigentibus largiuntur ..., LXXX, 861, 862.

SERIES DECIMA SEPTIMA.

In Serie præcedenti de præceptis tum Dei tum Ecclesiæ tractavimus, et cum ex illorum observatione oriantur virtutes, Series hæc decima septima vicissim exhibebit Indices de virtutibus theologicis, Fide, Spe, Charitate; de Virtutibus moralibus, quæ sunt multiplices; de Officiis vel muneribus cleri tam regularis quam sæcularis; de Continentia et Cælibatu; de Virginitate et Virginibus; de Monialibus Deo consecratis; de Viduis; de Regibus, etc. Illis præterea subnectimus tres Indices, quorum primus Anecdotalis Lectori proponit præclarissima Facinora quæ in Patrologiæ Cursu referuntur; secundus revocat memorabiles sententias ex SS. Patribus excerptas, quæ præsertim ad virtutes et ad vitæ christianæ informationem attinent; tertius vero memorat Virtutes ethnicorum speciales quas Patres laudibus extulerunt.

CLII.

INDEX DE FIDE,

IN EO SPECTATA QUOD SIT VIRTUS THEOLOGICA, ET PRÆBENS PATRUM DOCTRINAM DE ILLIUS NATURA ET PRÆSTANTIA, DE NECESSITATE ET EFFECTIBUS, DE QUALITATIBUS, OBJECTO ET PRÆMIO.

—

I. — *De fidei natura.*

II. — *De variis speciebus fidei.*

CLIII.

INDEX DE SPE, UT VIRTUTE THEOLOGICA,

QUA ERIGITUR ANIMUS AD SPERANDAM A DEO ÆTERNAM BEATITUDINEM EJUS AUXILIO OBTINENDAM,

IN QUO DE ILLIUS NATURA ET CERTITUDINE, DE NECESSITATE, PRÆSTANTIA, OBJECTO ET EFFECTIBUS, AC DE PRÆSUMPTIONE ET DESPERATIONE ILLI OPPOSITIS.

VII. — *De objecto et merito fidei.*

VIII. — *De fide antiquorum.*

Libri de fide tractantes.

II. — *De charitatis necessitate.*

III. — *De effectibus charitatis.*

IV. — *Quibus comparatur charitas.*

V. — *De objecto charitatis.*

1852. — Charitas est nexus, quo homines invicem sibi et Deo connectuntur, *ibid.*, 878. — Quod perfectio charitatis sit pro inimicis orare, Cassianus, XLIX, 857. — Etiam ad infideles et inimicos se extendit charitas, S. Leo Magnus, LIV, 251, 262. — Diligendus Deus toto corde, *ibid.*, 169. — Cum proximus diligitur, Deus diligitur, *ibid.*, 460. — Cui charitas debeatur, S. Fulgentius Rusp., LXV, 739. — Etiam ad inimicos extendi debet charitas, *ibid.*, 739.

Charitas a duobus præceptis incipit, et ad innumera se extendit, S. Gregorius Magnus, LXLV, 922. — Charitas erga proximum in duobus consistit, id., LXXVI, 226, 1205. — Charitate a semetipso incipere debet homo, *ibid.*, 122. — Amorem proximi inculcat et concordiæ studium, S. Paulinus Aquil., XCIX, 216. — Quomodo apparet qui diligit fratrem secundum mandatum et quomodo arguitur qui non diligit, S. Benedictus, CIII, 540. — Qui sunt inimici quos diligere jubemur, *ibid.* — Qualiter per charitatem in Deo diligitur amicus et propter Deum diligitur inimicus, Haymo Halberst., CXXVIII, 893. — Quod charitas gemina sit, id., LXX, 1466. — Quod quatuor sint diligenda, *ibid.*, 1467. — Quid sit proximus quem jubemur diligere, *ibid.*, 1469. — Charitas ad inimicorum dilectionem extenditur, Isidorus Mercator, CXXX, 224. — Non solum amici, sed ipsi inimici nostri ex Christi præcepto sunt diligendi, S. Bruno Sign., CLXV, 110. — Quatuor sunt a nobis diligenda, Deus qui supra nos est, nos ipsi qui intra nos, proximus qui juxta nos, corpus nostrum quod infra nos, Hildebertus Cenom., CLXXI, 520. — Charitas duplex videlicet Dei et proximi, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 528, 529 *et seqq.* — Quod dilectio omnem hominem complectatur et non, Petrus Abælardus, CLXXVIII, 1569. — Charitas a seipsa incipit, S. Bernardus, CLXXXII, 735. — Charitas proximi tripliciter exercetur, *ibid.*, 723. — Si illo præcepto jubemur diligere totum proximum et nos totos, Petrus Lombardus, CXCII, 814. — Si melius est diligere amicos quam inimicos, vel econverso, *ibid.*, 818, 1084. — Quod in præsenti tempore perfecte non diligitur Deus, id., CCIV, 419. — Quod toto corde diligendus sit Deus in benificiis suis, *ibid.*, 420. — Tota anima diligendus sit in benificiis suis, *ibid.* — Quod ex omnibus viribus diligendus est Deus in judiciis suis, *ibid.*, 423. De dilectione hominis erga Deum, S. Stephanus Graud., CCIV, 1099. — Charitas debet a teipso inchoari et in proximo perfici, Petrus Cantor., CCV, 278.

VI. — *De qualitatibus charitatis et ejus ordine.*

Dotes charitatis, S. Cyprianus, IV, 510, 652; S. Zeno, XI, 573. — Vere diligit qui sine tristitia, sine timore, voluntario potius studio quam coacto præcepta conservat, S. Ambrosius, XV, 1380. — Charitas non potest esse sine fide, id., XVI, 280; XVII, 252. — Perfecta charitas omnem fidem habet, id., XVII, 1268. — Qui charitatem sequitur, omnibus humilis est, *ibid.*, 493. — Nulla illam vincunt tormenta, *ibid.*, 450. — Mensuram non habet charitas, S. Hieronymus, XXII, 485. — Prona sit ad misericordiam, non insultans peccantibus, *ibid.*, 789. — Charitas nequit esse sine fide, id., XXXVIII, 664. — Ubi dilectio est, ibi necessario fides et spes, XXXV, 1826. — Charitas de corde puro, et de conscientia bona, et fide non ficta quid sit, id., XXXIV, 36. — Charitas sola semper manet, id., XXXVIII, 867. — Charitas major est fide et spe quia adveniente objecto hæ cessant, illa vero crescit, id., XXXVII, 1171. — Charitatis latitudo, longitudo. sublimitas et profundum, id., XXXIII, 564, 565, 611. — Charitas duplex severitatis et mansuetudinis, id., XLIII, 85. — Charitas serviens, id., XXXVII, 1733. — Aliquando amicis molesta esse non timeat, id., XXXVIII, 559.

Dilectio Dei sit gratuita, proximi benefica, S. Hieronymus, XXXVIII, 571. — Charitas mittit foras timorem sed servilem, id., XXXIII, 560. — Charitas timorem alium pellit, alium introducit, id., XXXVII, 888. — Charitas semper augeri potest, id., XXXIII, 739. — De charitatis perpetuitate, Cassianus, XLIX, 496. — De gradibus charitatis, *ibid.*, 1028. — Quibus gradibus ad sublimitatem charitatis possit ascendi et quæ sit in ea stabilitas, *ibid.*, 883. — Charitas perfecta et imperfecta, S. Prosper Aquit., LI, 696. — Nullum habet terminum charitas, quia nullo potest claudi fine Divinitas, S. Leo Magnus, LIV, 500. — Dotes charitatis, Julianus Pomerius, LIX, 495. — Laudes charitatis, S. Fulgentius, LXV, 195. — Charitatis latitudo qualis, id., LXXVI, 987, 993. — Charitatis officia explicantur, id., 925. — Charitas patiens contra mala, benigna, ut amet quos portat, id., LXXVI, 1262. — Charitatis descriptio, S. Agobardus Lugdun., CIV, 261. — Quid sit initium charitatis quidve perfectio, L. Paschasius Radbertus, CXX, 1174. — Qualis est charitas, S. Bruno Sign., CLXV, 909. — Characteres charitatis a D. Paulo assignati eximie explanantur, CLXV, 910. — Charitatis elogium, Hildebertus, CLXXI, 521. — Utrum charitas semel habita amittatur, Hugo de S. Victore, XLXXVI, 539; CLXXVIII, 1574; Petrus Pictav., CCXI, 1125.

Charitatis ordo, S. Augustinus, XLI, 613. — Charitatem ordinare, id., XXXVIII, 603. — Non ordine amandi, sed ordine subveniendi, infirmiores fortioribus anteponit, id., XXXIII, 557. — Ordo charitatis, Julianus Pomerius, LIX, 497. — Charitas ordinari præcipitur ut peccatum vitetur, S. Fulgentius, LXV, 167. — De ordine charitatis, Paschasius Radbertus, CXX, 1472; Hugo de S. Victore, CLXXVI, 125. — Charitatis ordinatio quid sit, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 15. — Charitas a seipso incipit, S. Bernardus, CLXXXII, 734. — In prælato quomodo recte ordinanda, id., CLXXXIII, 1018. — De ordine diligendi quid prius, quid posterius, Petrus Lombardus, CXCII, 816. — De modo et ordine charitatis, ubi plura tractantur dubitabilia, Petrus Pictav., CCXI, 1095.

Libri de charitate tractantes, sermones, homiliæ, etc.

Tract. de charitate, S. Zeno, XI, 269.
Sermones de charitate, S. Augustinus, XXXIX, 1539, 1553, 1586, 1952, 1957, 1959 *seqq.*, 2245.
De charitate, id., XL, 25, 231, 288, 1065.
De diligendo Deo liber unus, *ibid.*, 847.
De quatuor virtutibus charitatis, id., XLVII, 1128.
De charitate, Cassianus, XLIX, 853.
De laude charitatis, Julianus Pomerius, LIX, 494.
De nutrienda charitate, Eugyppius, LXII, 1083.
Sermo de laude charitatis, *ibid.*, 1085.
Sermo de charitate Dei ac proximi, S. Fulgentius, LXV, 737.
Epistola ad Eugyppium de charitate et ejus dilectione, *ibid.*, 544.
De diligendo proximo, id., LXVIII, 270.
Sermo de dilectione Dei et proximi, Taio Cæsar., LXXX, 761.
De charitate, *ibid.*, 818.
De dilectione Dei et proximi, S. Fructuosus Brac., LXXXVII, 1099.
Sermo de fide et charitate, S. Bonifacius Mogunt., LXXXIX, 856.
De charitate et nomine ejus, S. Hildephonsus Tolet., XCVI, 192.
De charitate, Alcuinus, CI, 615; C, 508 *seqq.*
De charitate, Benedictus Anian., CIII, 647, 539, 540.
De dilectione Dei, *ibid.*, 686.
De dilectione proximi, *ibid.*, 687.
De charitate, Halitgarius, CV, 672.
De charitate, Jonas Aurelian., CVI, 233.
Homilia de fide, spe et charitate, Rabanus Maurus, CI, 85.
Homilia de charitate, *ibid.*, 85.
De charitate, Haymo Halberst., CXVIII, 887.
Liber de charitate, S. Paschasius Radbertus, CXX, 1459.
De charitate, Adalgerus, CXXXIV, 917.
De dilectione Dei et proximi, Othlonus monachus, CXLVI, 268.
De charitate, Eadmerus Cant., CLIX, 697.
De charitate, S. Bruno Sign., CLXV, 907.
De spe et charitate, Hugo de S. Vict., CLXXVI, 43.
De dilectione proximi, *ibid.*, 125.
De dilectione Dei, *ibid.*, 126.
De charitate, *ibid.*, 528.
Liber de diligendo Deo, S. Bernardus, CLXXXIV, 1296.
Tractatus de charitate, *ibid.*, 583.
De charitate, *ibid.*, 806, 1206; CLXXXIII, 770.
De diligendo proximo, Zachar. Chrysopol., CLXXXVI, 135.
De dilectione Dei, Robertus Pullus, CLXXXVI, 693.
De perfecta charitate, *ibid.*, 861.
Speculum charitatis, id., CXCV, 501.
De gradibus charitatis, Richardus a S. Victore, CXCVI, 1195.
De quatuor gradibus violentæ charitatis, *ibid.*, 1208.
De dilectione Dei tractatus, Balduinus Cant., CCIV, 417.
De charitate, Petrus Cant., CCV, 274.
De charitate Dei et proximi tractatus duplex, Petrus Bles., CCVII, 871.
De dilectione Dei, Alanus de Insulis, CCX, 251.
De dilectione proximi, *ibid.*, 455.
De charitate, Petrus Pictav., CCXI, 1095.

CLV

INDEX DE VIRTUTIBUS.

In hoc Indice analogice agemus de virtutibus, scilicet de virtutibus in genere, de virtutibus theologicis, hoc est de fide in se spectata, et de fidei fundamentis, seu de Scriptura sacra, traditione et auctoritate Patrum et conciliorum, in rebus fidei et de fide in actum adducta seu de religione et pietate; deinceps de spe; postea de charitate, seu de amore debito Deo, et proximo et nobismetipsis. Quæ quæstiones adhuc augentur indicationibus ex Patribus deductis, quæ tantum alphabetice notantur, consulendæ.

Deinde agemus de virtutibus moralibus, de donis Spiritus sancti; de præcipuis consiliis evangelicis iisdem regulis servatis; postea, alphabetice, de quibusdam specialibus virtutibus, et tandem de beatitudinibus evangelicis.

Eæ virtutes de quibus in hoc indice tractatur:

Abnegatio.	Discretio.	Liberalitas.	Providentia.
Abstinentia.	Eleemosyna.	Mansuetudo.	Prudentia.
Æquitas.	Fidelitas.	Misericordia.	Pudicitia.
Amor.	Fides.	Modestia.	Religio.
Benignitas.	Fletus.	Mortificatio.	Sapientia.
Bonitas.	Fortitudo.	Obedientia.	Simplicitas.
Castitas.	Gaudium.	Oratio.	Sobrietas.
Charitas.	Gratitudo.	Parcitas.	Sollicitudo
Clementia.	Hilaritas.	Patientia.	Spes.
Compassio.	Hospitalitas.	Paupertas.	Taciturnitas.
Compunctio.	Humilitas.	Pax.	Temperantia.
Confessio.	Indulgentia.	Perseverantia.	Timor.
Constantia.	Innocentia.	Pietas.	Vigilantia.
Continentia.	Intellectus.	Pœnitentia.	Virginitas.
Contritio.	Jejunium.	Probitas.	Zelus.

I. — De virtute in genere.

Nomine virtutis intelligitur donum Dei, quo quis ad agnoscenda et implenda officia vitæ Christianæ et facilitatem habet et propensionem. Hæc autem propensio et facilitas a Deo est. Hanc nemo potest propriis viribus acquirere. « Et ut scivi, ait Scriptura sacra, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum; adii Dominum et deprecatus sum illum. » Et alibi: « Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum. »

Sunt aliæ virtutis definitiones quæ ad hanc omnes fere recidunt, ut, Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur; aut, Virtus est animi habitus bonum faciens habentem, et opus ejus bonum reddens; vel tandem, Virtus est habitus naturæ modo atque rationi consentaneus, quæ animam facit optimam.

BONIFACIUS, Mogontin. archiepisc. —Considerare nos oportet præsentis vitæ statum, vel qui actus sint nobis omni studio evitandi, vel qui tota virium nostrarum instantia sectandi. Inter omnia quæ hic agi possint, semper aspicere debemus quomodo diabolo deceptori nostro resistamus, et quomodo Deo Jesu redemptori nostro placeamus. In eo illi placemus, si hoc agimus quod ille jussit, et quod ille interdixit refutamus. Peccata vero et iniquitates prohibet nos committere, commissa pœnitentiæ medicamine citius curare. Recte itaque vivere et pie, et æterna quærere præcepit nobis, et unumquemque locum et conditionem suam diligenter procurare, ne vacuus appareat vel minus utilis in loco suo. Una est enim corpori nostro anima, in qua vita consistit, sed multa sunt membra diversis distincta officiis. Sic in Ecclesia una est fides, quæ per charitatem ubique operari debet, sed diversæ dignitates proprias habentes ministrationes. Nam alius ordo præpositorum est, alius subditorum; alius divitum, alius pauperum; alius senum, alius juvenum; et unaquæque persona habens sua propria præcepta, sicut unumquodque membrum habet suum proprium in corpore officium. Nam episcoporum officium est prava prohibere, pusillanimes consolari, protervos corripere. Deinde regius honor populis debet esse timori et venerationi, quia non est potestas nisi a Deo. Item, potentes et judices omnes qui regi adhærent fideles sint oportet, et humiles et misericordes, in æquitate judicare et non in muneribus, viduas et pupillos et pauperes defendere, episcopis suis subditos esse, neminem vi opprimere, non injustis divitiis inhiare, sua magis indigentibus dare quam aliena rapere. Item sunt in populo Dei alii sapientes et alii stulti. Sapientium est bona quæ sciunt et opere complere et aliis prædicare. Quid prodest viatori scire viam, si non vult intrare? Ille vero qui viam Dei scit et intrat, aliosque introducit, similis est firmamento, quod multis splendet sideribus. Qui vero multos ædificat, multorum mercede gloriatur. Debent itaque potentes Deum habere sibi præsentem semper, et licet hominem non timeant, Deum tamen metuant, et potestate sibi concessa in Dei honorem et in salutem animæ suæ fruantur. Qui vero stulti sunt et indocti, discant humiliter a sapientibus, quia qui ignorat, ignorabitur, ne ignorantia se putent excusari posse apud districtum judicem; ille considerat occulta uniuscujusque.

Tres distantiæ sunt in humano genere; alii sunt qui bene sciunt, et faciunt quæ sciunt; hi sunt optimi hominum ac Deo proximi. Secundus gradus est in hominibus qui per se bona nesciunt, volunt tamen discere a bene scientibus, et implere quæ didicerint, et horum vita utilis est in Ecclesia. Qui bona quæ ignorat discere contemnit, hujus vita omnibus inutilis est et plurimis noxia. Quapropter qui sciat bonum faciat, et qui nesciat discat, ut et ille de sua scientia gaudeat, et hic de sua industria proficiat. Alii sunt in Ecclesia divites, alii pauperes. Pauperibus præceptum est humiles esse et sperare in Deum, qui dixit: « Beati pauperes spiritu, » et meliores divitias tanto avidius amare, quanto his terrenis vacui sunt. Divitibus præceptum est sua dare, non aliena rapere, vestire, induere, quia multa sunt quæ divites per abundantiam divitiarum superflua faciunt, vel in cibo, vel in vestitu. Ideo refectio pauperum abluat peccata quæ superfluitas contraxit, quia « Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Dives qui parcit divitiis, non parcit animæ, aut cui largus est qui semetipso tenax est? Cogitet unusquisque quanto pretio ab igne præsenti, si cogatur ardere vel unum diem, velit se redimere, quanto est acrior ignis judicii?

ignis gehennæ insuper æternus est. Ideo qui habeat divitias, præveniat faciem judicis, et misereatur miseris, ut ei misereatur Deus, qui pauperi miseretur; feneretur domino, et ipse reddet ei. Senes vero decet religiosos esse, compositis moribus, et canitiem ornare sobrietate, et semper de ingressu alterius vitæ cogitare. Adolescentes convenit obedientiæ et subjectioni seniorum operam dare ut proficiant semper in domo Dei, ut meliores ac meliores fiant, nec vanis oblectationibus et noxiis cupiditatibus malignos se spiritus mancipare sinant, sed castos se et immaculatos studeant ad maturam perducere ætatem.

Parentibus quoque præceptum est ut erudiant filios suos in timore Dei. Quid enim parenti proficit, si habeat filium tormentis perpetuis deputatum? Ideo diligentius erudiant in disciplina pietatis filios suos patres, ut benedictione hæreditatis hic et in futuro sæculo habeant illos. Sed et filii obediant parentibus suis, nam et ipsemet Christus subditus fuisse parentibus suis legitur. Viri vero diligant uxores suas in castitate et continentia pura, et quasi fragiliori vasculo honorem eis competentem in timore Dei faciant; uxoresque viris suis sint subditæ in timore et fide, scientes a Deo constitutam esse subjectionem uxoris viro. Sunt quoque alia communia in Ecclesia omni dignitati, ætati et sexui, præcepta, ut est diligere Dominum Deum ex toto corde, ex tota mente, totaque virtute, et proximum sicut seipsum, nullusque hoc alteri faciat quod sibi fieri nollet. Patientia quoque omnibus necessaria est et compassionis affectus, et misericordiæ largitas et justitiæ æquitas, et fidei puritas, et spei firmitas, orationumque instantia et mansuetudo morum. His enim et hujusmodi hostiis promeretur divina clementia. Hæc enim salutis præcepta et omnibus conveniunt, et cunctis necessaria esse noscuntur. His passibus iter celeste, et his clavibus supernæ patriæ janua panditur. Per hæc vestigia omnes sancti cursum vitæ præsentis peregerunt, et qui nunc regnant cum Christo, per has semitas ad eum pervenerunt, nec est hæc via laboriosa, sed valde gloriosa, quæ brevi spatio peragitur, sed perpetua lætitia et gloria coronatur. Qui vero hac pergere non cessat, angelicæ beatitudinis consors efficitur, et ipsius Domini Dei omnipotentis æterno fruitur aspectu. LXXXIX, 860-862.

Virtutes in genere sunt fides recta et vita immaculata; fides recta, quod est credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum, unum omnipotentem Deum in Trinitate perfecta. Sed quia scriptum est : « Fides sine operibus mortua est, » oportet Deum diligere......; deinde proximum... timor Domini, pax, benignitas, patientia, humilitas, continentia, modestia, justitia, misericordia... Bonifac., episc., LXXXIX, 856.

JULIANUS POMERIUS. — Omnis sancta virtus res est divina, incorporea prorsus atque mundissima; quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emaculat; cujus participatione formantur informia, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur adversa. Hanc non habet nisi Deus, et is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animum corpusque sanctificat; ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. Nemo eam sibi conferre potest, cum possit auferre; alteri autem nec conferre prævalet nec auferre.

Itaque cum talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates suas adhuc marcescenti refulserit, atque ei ad se concupiscendam desiderium salubre commoverit, protinus in animo ejus duarum delectationum contrariarum rixa consurgit, et mentem voluntas adversum se ancipiti delectatione divisam in diversa ducit ac reducit; modo reprehendendo, quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo; atque ita in alterutrum latus se cogitationum varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitii tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniam quidem quemlibet hominem, donec sé in eo quod elegerit, certa definitione confirmet, quandiu modo non vult quod volebat, modo velle incipit quod nolebat, velut in quodam deliberationis incertæ bivio constitutum, discerpit ipsa diversitas voluntatum. Hinc eum virtus admonet suæ salutis et vocat; inde consuetudo vitiosa discedere a se volentem remoratur et revocat, et paulisper a se averso, nec ad virtutem plene converso, usitatæ voluptatis admonitione blanditur, et omnes illecebras quibus olim perdite fruebatur ostendit. Turpia quoque desideria quibus vinciatur immittit, ac jam pene fastidienti blandum nescio quod molliter insusurrat, et supplicat ne præponat mollibus dura, lætis tristia, certis dubia, præsenti voluptati futura; cogitet quam pœnale sit atque difficile dulcibus carere deliciis, illecebris renuntiare carnalibus, abstinentiæ jugis gravari laboribus, jejuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritum resistendo arma corripere, insidias ejus ac fraudes vigilantis animi cautione vitare, quam denique miserum sit enormitate tantæ asperitatis evictum, ac diaboli a fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abjecerat frui, et omnibus quæ incaute laboriosum suscipiendo propositum contempserat delectari, LIX, 498, 499, 500.

II. — De virtutibus theologicis.

Virtutes theologicæ eæ sunt quæ ad Deum immediate referuntur, quæ nonnisi divina revelatione cognoscuntur, et quæ sunt fides, spes et charitas. Notum est quod sic referantur immediate ad Deum, cum per fidem credimus in Deum; per spem speramus in eum, et per charitatem eum diligimus. Est ergo Deus objectum proprium, et primarium, et immediatum virtutum theologicarum.

Virtutes morales plurimæ sunt. Sed omnes reducuntur ad quatuor principales, quæ cardinales dicuntur, quia sunt veluti cardines et fundamenta cæterarum; videlicet ad prudentiam, temperantiam, fortitudinem et justitiam. Istæ non ad Deum immediate, sed ad mores recte componendos primo et directe, et immediate referuntur; qui quidem postea ad Deum referendi sunt. Deus enim est finis ultimus ad quem oportet omnia referri quæ ad mores pertinent. Nec omnino puri mores sunt nisi ad Deum eorum sanctitas referatur. Si vis scire, ait S. Hieronymus, quales ornatus Dominus quærat? Habeo prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem. His plagis cœli includere, hæc te quadriga, velut aurigam Christi, ad metam concita ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius; ex omni parte decori et ornamento tibi sint et tutamini. Philosophorum sententia est sibi hærere virtutes, et apostoli Jacobi, cui una defuerit, omnes deesse.

PETRUS LOMBARDUS, magister sententiarum. — Fides, spes, charitas et operatio secundum aliquid æqualia sunt in præsenti. Unde S. Gregorius : « Fidem, spem, charitatem atque operationem, dum in hac vita vivimus, æquales sibi esse apud nos invenimus, quia quantum credimus, tantum amamus; et quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantum credit, quantum sperat et amat; et tantum operatur, quantum credit, et amat et sperat. Sed tamen major spe et fide charitas dicitur, quia, cum ad Dei speciem pervenitur, spes et fides transit, sed charitas permanet; et quia charitas mater est omnium virtutum, quæ non ideo per fidem et spem ponitur, quod ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. « Charitas nunquam excidit. » Præmissa autem æqualitas proprie secundum interiorum actuum intentionem consideranda est. Huic vero scilicet charitas non est ex fide et spe, sed e converso, videtur obviare quod ait Apostolus : « Finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta » Quod S. Augustinus exponens ait : « Cor accipit pro intellectu, et conscientiam pro spe. Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedens de corde puro, id est de puro intellectu, ut nihil nisi Deus diligatur; et conscientia, id est de spe bona et fide non ficta, id est, non simulata. Non ergo charitas fidem et spem, sed fides et spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quod fides et spes causa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant, sed quia charitas illis in aliquo esse non potest, sed illæ sine charitate possunt esse, quamvis non sit fixa fides vel spes sine charitate. Ideo ergo ex fide et spe procedere dicitur charitas, quia nulli provenit sine istis, CXCII, 510, 511.

Idem S. Augustinus : « Fides operans per dilectionem utique sine spe esse non potest; nec amor sine spe, nec sine amore spes, nec utrumque sine fide; et fides sine amore nihil prodest : potest tamen credi aliquid quod non speratur; nihil autem potest sperari quod non creditur. Ideoque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quod est actus spei, quia nisi aliquid credatur non potest sperari. Creditur enim aliquid quod non speratur. Inde est quod in Scriptura plerumque reperitur quod fides præcedit spem, et spes sequitur fidem, non quod virtus fidei præcedat virtutem spei virtute vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei; quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, ut naturaliter præcedat spem, non tempore. Unde et recte ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum et bonorum operum, non autem fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est.

Charitas enim causa est et mater omnium virtutum; quæ si desit, frustra habentur cætera; si autem adsit, habentur omnia. Charitas autem Spiritus sanctus est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est, quia omnia munera excellit. Unde S. Augustinus : « Respice ad munera Ecclesiæ, et universis excellentius charitatis munus cognosces, quæ, ut oleum, non potest premi in imo, sed superexsilit. Non ergo ejus causa vel fundamentum fides est. » S. Gregorius dicit quia, nisi prius fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit, quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest dictum de fide, quæ virtus non est. Ipsa enim spem et charitatem frequenter præcedit; vel de actu fidei, qui forte naturaliter actum charitatis præcedit; sicut actum spei, quod verba præmissa diligenter notata innuunt, et ea etiam quæ addit dicens : Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis, non inflammaberis; quæ tantum de non visis est....... Unde S. Chrysostomus : Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ non videntur, de quibus proprie fides est; de visis enim non est fides, sed agnitio, CXCII, 807.

De fide.

Hic agemus : 1° de fide in se spectata; 2° de fidei nostræ fundamentis; 3° de fide in actum adducta seu de religione et pietate; 4° de fide in actum adducta per orationem.

1. — *De fide in se spectata.*

Fides est lumen supernaturale a Deo mentibus nostris

infusum, quo in Deum firmiter credimus, iisque omnibus plane assentimus, quæ Deus revelavit, etiamsi illa captum nostrum superent. Quod explicatur. Est lumen, quia per eam mens nostra irradiatur et cognoscit quæ a Deo revelata sunt. Per hoc lumen firmiter, hoc est sine dubitatione, cum assensu pleno, certissime, credimus Deum exsistere, ipsique omnino confidimus. Inter ea quæ a Deo revelata sunt, alia intelligentia consequimur, alia ingenii nostri aciem superant, et utraque per fidem credimus. Intelligimus, v. g., cœlum et terram fuisse a Deo condita. Non plane intelligimus qui fieri possit, ut Deus unus in tribus personis subsistat; utrumque fide certissima credimus, quia Deus utrumque revelavit, cum fidei hujus fundamentum sit Verbum Dei solum. Neque enim aliud fide theologica credimus quam quod dixit et revelavit. Et Deo revelanti credimus, quia Deus nec sapientissimus falli, nec optimus fallere potest; nam impossibile est mentiri Deum.

Cognoscimus autem quæ sunt a Deo revelata, per ministerium Ecclesiæ Christi, cui Deus credidit verbi sui depositum. Quod Ecclesia sumit ex Scriptura sacra et traditione. Quiquid enim Deus revelavit hominibus, quidquid Ecclesia proponit de fide credendum, totum in Scriptura vel traditione continetur. Scripturæ nomine intelligimus Verbum Dei scriptum in iis libris quos canonicos dicimus; traditionis nomine intelligimus Verbum Dei non scriptum in libris canonicis, sed ab apostolis ad nos usque continua successione, ore transmissum et veluti per manus traditum.

Dicimus verbi Dei depositum, nimirum Scripturam et traditionem Ecclesiæ fuisse a Christo commissum, quia ad solam Ecclesiam catholicam ex Christi instituto pertinet, tum Scripturas, tum traditiones seras et sinceras a falsis secernere; et interpretari et significare quis sit sensus Scripturarum et traditionis.

Ait S. Augustinus, lib. XIII contra Faustum, c. 4, 5. An Faustus apostolos nostros pro se testes vocabit? Non opinor homines producet, sed libros aperiet. quos non pro se, sed contra se apertos reperiet. Quod si eos infalsatos dixerit, ipse testium suorum fidem oppugnabit. Si autem alios quos dicat apostolorum nostrorum codices protulerit, quomodo eis ipse auctoritatem dabit quam per Ecclesias Christi ab ipsis apostolis constitutas non accepit, ut inde ad posteros firmata commendatione transcurreret? Nostrorum porro librorum auctoritas, tot gentium consensione, per successiones apostolorum, episcoporum, conciliorum roborata Manichæis adversa est; vestrorum autem nulla est, quia et a tam paucis profertur, et ab iis qui Deum et Christum mendacem colunt.

Et in lib. XXVIII, c. 2 et 4. Dices illam narrationem non esse Matthæi quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia, ab apostolicis sedibus usque ad præsentes episcopos certa successione perducta... istum librum credite esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit. Sed alium forte proferes librum, qui nomen habeat alicujus apostoli, quem a Christo constat electum, et ibi Christum natum ex Maria Virgine non esse lecturus es. Cum ergo necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censes fidem accommodare debere? Eine quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata et per apostolos provecta certa successionum serie usque ad hæc tempora, toto terrarum orbe dilatata, initio traditum et conservatum agnoscit atque approbat, an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat? Si enim prolatæ fuerint aliquæ litteræ, quæ nullo alio narrante ipsius proprie Christi esse dicantur... quia et illæ litteræ si proferrentur, utique considerandum erat a quibus proferrentur Si ab ipso, illis primitus sine dubio proferri potuerunt, qui tunc ei cohærebant, et per illos etiam ad alios pervenire. Quod si factum esset per præpositorum et populorum successiones confirmatissima auctoritate clarescerent. Quis est ergo tam demens, qui hodie credat esse epistolam Christi quam protulerit Manichæus, et non credat facta vel dicta esse Christi quæ scripsit Matthæus? aut si etiam de Matthæo, utrum ipse ista scripserit dubitat, de ipso quoque Matthæo non potius id credat quod invenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus usque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur, et credat nescio cui ex transverso de Perside. Cum ipse apostolus Paulus post Ascensionem Domini, de cœlo vocatus, si non inveniret in carne apostolos, quibus communicando, et cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet? Sed cum cognovisset eum annuntiantem quod etiam illi annuntiabant, et in eorum communione atque unitate viventem, ita eum Domino commendante, meruit auctoritatem, ut verba illius hodie sic audiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra Scripturas tanta et tam ordinata auctoritate firmatas, per quas ei præcipue commendatum est ut quisquis illi annuntiaverit præterquam quod accepit, anathema sit.

Cum igitur tantum auxilium Dei, pergit idem S. Augustinus in lib. *De utilitate credendi*, c. 17, n. 35. tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab apostolica sede per successiones episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, et partim plebis ipsius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto robore prædictæ auctoritati velle resistere?..... Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsam Scripturarum commendat auctoritas, ut, quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, hujus obscuritate quæstionis eamdem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

Vincentius Lirinens. in suo Commonitorio ait : Sæpe igitur magno studio et summa attentione perquirens a quampluribus sanctitate et doctrina præstantissimis viris, quonam modo possim certa quædam et quasi generali ac regulari via catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ pravitatis falsitate discernere, hujusmodi semper responsum ab omnibus fere retuli. Quod sive ego, sive quis vellet exsurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, et in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adjuvante deberet, primum scilicet divinæ legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis : Cum sit perfectus Scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia alius aliter atque alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arius, Eunomius, Macedonius; aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Cœlestius, aliter postremo Nestorius. Atqui idcirco multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticæ et apostolicæ interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur.

Sancta Tridentina synodus de ista traditionis quæstione, decernit, ad coercenda petulantia ingenia, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore edendæ forent. Consul. Matth. XI, 25; XVI, 18; XVIII, 17; XXVIII, 20. Luc. X, 16. Rom. I, 11; I Cor. I, 26. Ephes. IV, 14. I Timoth. III, 15.

Fides prorsus necessaria est ad salutem. Nulla salus iis qui firmiter non credunt quidquid credit et docet Ecclesia. Unde necesse est omnino, ut singuli credant in genere quidquid credit Ecclesia ; et ex iis nonnulla capita, quæ præcipua sunt, distincte norint; scilicet, Mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis Verbi, Redemptionis hominum per Christum, quæcunque apostolorum symbolo continentur; præcepta Dei et Ecclesiæ; multa quæ pertinent ad sacramenta, præsertim ad baptismum, Eucharistiam et pœnitentiam. Quod sic explicamus : Distinctam articulorum fidei cognitionem majorem minoremve habere tenetur unusquisque pro ratione status, conditionis, ingenii, temporis et cæterorum hujusmodi. Quæ cuique cognitio distincta necessaria sit difficile est certo statuere. Non hic quæstio est de iis quæ ante Christum essent necessario credenda. Loquimur solum de baptizatis quibus adest liber rationis usus. Nullus ex iis salvari potest, quin noverit mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis et Redemptionis. Tenentur singuli addiscere saltem præcepta Dei et Ecclesiæ, symbolum apostolorum, effectum baptismi, aliaque multa quæ per-

tinent ad sacramenta sive confirmationis, sive Eucharistiæ, sive pœnitentiæ, sive Extremæ-Unctionis, et ad status sui atque conditionis rationem et officia.

Hæc dicta intelligantur de rudioribus inter Christianos. Qui enim religionem penitus investigare et cognoscere possunt, nec curant, iis periculosior est ignorantia. Nihil enim est, quod nostra pluris intersit, quod ad nos spectet magis, quam singula nosse quæ Ecclesia credit, et omnium Ecclesiæ observationum rituumque rationes investigare. Id si ita est, mirum plerosque Christianorum torpere oscitanter supina ignorantia, cujus valde timendus ipsis exitus est in tremendo Dei judicio. Quod conterunt tempus ludis, nugis, inanibus colloquiis, voluptatibus, id si in religionis studio collocarent, esset hæc illis et facilis et jucunda et utilis occupatio. Non est quod excusent suam ignorantiam.

PETRUS LOMBARDUS. — Dicendum de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt adventum Christi et qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione et articulorum quantitate, vel constantia et devotione. Est autem quædam fidei mensura sine qua nunquam potuit esse salus. Unde Apostolus : « Oportet accedentem ad Deum credere quia est, et quod remunerator est sperantium in se. » Sed quæritur utrum hoc credere ante adventum et ante legem, ad salutem sufecerit. Nam tempore gratiæ constat certissime hoc non sufficere; oportet enim universa credi quæ in symbolis continentur. Sed nec ante adventum nec ante legem videtur hoc suffecisse, quia sine fide Mediatoris nullum hominem vel ante, vel post fuisse salvum sanctorum auctoritates contestantur. Unde S. Augustinus : « Illa fides sacra est qua credimus nullum hominem, sive majoris, sive minoris ætatis, liberari a contagione mortis et obligatione peccati, quod prima nativitate contraxit, nisi per unum mediatorem Dei et hominum Jesum Christum. » Cujus hominis ejusdemque Dei saluberrima fide etiam illi justi salvi facti sunt, qui priusquam veniret in carne crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est et illorum et nostra. Proinde cum omnes justi sive ante incarnationem sive post, nec vixerint, nec vivant, nisi ex fide incarnationis Christi, profecto quod scriptum est, « non esse aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat salvari nos, ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. » Idem S. Augustinus ait : « Nemo liberatur a damnatione, quæ per Adam facta est, nisi per fidem Jesu Christi. Eadem fides Mediatoris quæ nos salvat, salvos justos faciebat antiquos, pusillos cum magnis, quia, sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum : et sicut nos mortuum, ita illi moriturum; et sicut nos resurrexisse, ita illi et resurrecturum, et nos et illi ad judicium vivorum et mortuorum venturum....., CXCII, 809-811.

Fides est virtus qua creduntur quæ non videntur. Quæ tamen non de omnibus quæ non videntur accipiendum est, sed de his tantum quæ credere ad religionem pertinent. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est, quia non ideo a religione deviat.

Accipitur autem fides tribus modis, scilicet pro eo quo creditur, et est virtus; et pro eo quod creditur, et non est virtus; et pro eo in quo creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Unde S. Augustinus ait : aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur; hæc autem in animo credentis est, et tantum conspicua cujus est, et tamen nomine fidei censetur utrumque, et illud scilicet quod creditur, et id quo creditur. Id quod creditur dicitur fides, sicut ibi in Symbolo S. Athanasii : « Hæc est fides catholica.... Fides autem qua creditur, si cum charitate est, virtus est, quia charitas mater est omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionem virtus est, qua non visa creduntur. Hæc est fundamentum quod mutari non potest, quæ posita in fundamento neminem perire sinit, unde S. Augustinus ait : « Fundamentum est Christus Jesus, id est, Christi fides, scilicet quæ per dilectionem operatur, per quam Christus habitat in cordibus, quæ neminem perire sinit. Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione Christiani est; alia dæmonis est. Nam et dæmones credunt et contremiscunt. Sed multum interest utrum quis credat Christum, vel Christo, vel in Christum. Non ipsum esse Christum dæmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt. Aliud est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur, quod et mali faciunt, et nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus, quod etiam mali faciunt. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, et ejus membris incorporari. Per hanc fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt quæ fiunt per dilectionem Dei. Ipsa enim dilectio, fidei opus dicitur. Fides ergo quam dæmones et falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis, quia sine charitate est. Nam et malos fidem habere, cum tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens : « Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, etc. » Quæ fides etiam donum Dei dici potest, quia et in malis quædam Dei dona sunt, CXCII, 805.

2. ***De fidei fundamentis quæ sunt, Scriptura sacra, traditio et auctoritas conciliorum et Patrum.***

Cum diversis modis dicatur fides, fatendum est tamen unam fidem, ut ait Apostolus : « Unus Dominus, una fides. » Sive enim fides accipiatur pro eo quod creditur, sive pro eo quo creditur, recte dicitur fides una. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur una fides, quia idem jubemur credere, et unum idemque est quod creditur a cunctis fidelibus. Unde fides catholica dicitur esse, id est universalis. Si vero accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione una dicitur esse fides, non quia sit una numero in omnibus, sed genere, id est similitudine. Unde S. Augustinus: Fides (quam qui habent fideles vocantur, et qui non habent infideles) communis est omnibus fidelibus; sicut plurimis hominibus, facies communis esse dicitur, cum tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est una, sed genere; quæ cum sit in uno, est et in aliis, non ipsa, sed similis, et propter similitudinem magis unam dicimus esse, quam multas. Sicut idem volentium dicitur una voluntas, cum tamen cuique sit sua voluntas, et duorum simillimorum dicitur facies una.

Notandum est quod fides proprie de non apparentibus tantum est. Unde S. Gregorius : « Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Unde cum Paulus dicat : fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Hoc veraciter dicitur credi, quod non solet videri. Nam credi jam non potest, quod videri potest. Thomas aliud vidit, et aliud credidit, hominem vidit et Deum confessus est..., fidem ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit; vel non esse si non credit..... Cum ergo ideo credere jubeamur, quia id quod credere jubemur videre non possumus; ipsam tamen fidem, quando est in nobis videmus in nobis, quia et rerum absentium præsens est fides, et rerum quæ foris sunt, intus est fides; et rerum quæ non videntur, videtur fides, et ipsa temporaliter fit in cordibus hominum, et si ex infidelibus fideles fiant, perit ab eis.... Est ergo fides convictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda, et subsistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio et convictio non apparentium, quia, si quis de his dubitet, per fidem probantur, ut adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ et alii sancti. Vel probatio est et certitudo quod sint aliqua non apparentia. Proprie tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandis substat, et quia fundamentum est bonorum, quod nemo putare potest, CXCII, 805-807.

Cum fides, ex jam allatis testimoniis sit prima virtus quæ subjugat animam Deo, quia cognitio divinitatis et veritatis per fidem discenda est catholicam, quia « Sine fide impossibile est placere Deo, » vere beatus est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Ista est fides catholica, etc.

Adhuc de fide in se spectata consulantur Patres sequentes :

infusum, quo in Deum firmiter credimus, iisque omnibus plane assentimus, quæ Deus revelavit, etiamsi illa captum nostrum superent. Quod explicatur. Est lumen, quia per eam mens nostra irradiatur et cognoscit quæ a Deo revelata sunt. Per hoc lumen firmiter, hoc est sine dubitatione, cum assensu pleno, certissime, credimus Deum exsistere, ipsique omnino confidimus. Inter ea quæ a Deo revelata sunt, alia intelligentia consequimur, alia ingenii nostri aciem superant, et utraque per fidem credimus. Intelligimus, v. g., cœlum et terram fuisse a Deo condita. Non plane intelligimus qui fieri possit, ut Deus unus in tribus personis subsistat; utrumque fide certissima credimus, quia Deus utrumque revelavit, cum fidei hujus fundamentum sit Verbum Dei solum. Neque enim aliud fide theologica credimus quam quod dixit et revelavit. Et Deo revelanti credimus, quia Deus nec sapientissimus falli, nec optimus fallere potest; nam impossibile est mentiri Deum.

Cognoscimus autem quæ sunt a Deo revelata, per ministerium Ecclesiæ Christi, cui Deus credidit verbi sui depositum. Quod Ecclesia sumit ex Scriptura sacra et traditione. Quiquid enim Deus revelavit hominibus, quidquid Ecclesia proponit de fide credendum, totum in Scriptura vel traditione continetur. Scripturæ nomine intelligimus Verbum Dei scriptum in iis libris quos canonicos dicimus; traditionis nomine intelligimus Verbum Dei non scriptum in libris canonicis, sed ab apostolis ad nos usque continua successione, ore transmissum et veluti per manus traditum.

Dicimus verbi Dei depositum, nimirum Scripturam et traditionem Ecclesiæ fuisse a Christo commissum, quia ad solam Ecclesiam catholicam ex Christi instituto pertinet, tum Scripturas, tum traditiones seras et sinceras a falsis secernere; et interpretari et significare quis sit sensus Scripturarum et traditionis.

Ait S. Augustinus, lib. XIII contra Faustum, c. 4, 5. An Faustus apostolos nostros pro se testes vocabit? Non opinor homines producet, sed libros aperiet, quos non pro se, sed contra se apertos reperiet. Quod si eos infalsatos dixerit, ipse testium suorum fidem oppugnabit. Si autem alios quos dicat apostolorum nostrorum codices protulerit, quomodo eis ipse auctoritatem dabit quam per Ecclesias Christi ab ipsis apostolis constitutas non accepit, ut inde ad posteros firmata commendatione transcurreret? Nostrorum porro librorum auctoritas, tot gentium consensione, per successiones apostolorum, episcoporum, conciliorum roborata Manichæis adversa est; vestrorum autem nulla est, quia et a tam paucis profertur, et ab iis qui Deum et Christum mendacem colunt. Et in lib. XXVIII, c. 2 et 4. Dices illam narrationem non esse Matthæi quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia, ab apostolicis sedibus usque ad præsentes episcopos certa successione perducta... istum librum credite esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit. Sed alium forte proferes librum, qui nomen habeat alicujus apostoli, quem a Christo constat electum, et ibi Christum natum ex Maria Virgine non esse lecturus es. Cum ergo necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censes fidem accommodare debere? Eine quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata et per apostolos provecta certa successionum serie usque ad hæc tempora, toto terrarum orbe dilatata, initio traditum et conservatum agnoscit atque approbat, an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat? Si enim prolatæ fuerint aliquæ litteræ, quæ nulli alio narrante ipsius proprie Christi esse dicantur... quia et illæ litteræ si proferrentur, utique considerandum erat a quibus proferrentur Si ab ipso, illis primitus sine dubio proferri potuerunt, qui tunc ei cohærebant, et per illos etiam ad alios pervenire. Quod si factum esset per præpositorum et populorum successiones confirmatissima auctoritate clarescerent. Quis est ergo tam demens, qui hodie credat esse epistolam Christi quam protulerit Manichæus, et non credat facta vel dicta esse Christi quæ scripsit Matthæus? aut si etiam de Matthæo, utrum ipse ista scripserit dubitat, de ipso quoque Matthæo non potius id credat quod invenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus usque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur, et credat nescio cui ex transverso de Persida. Cum ipse apostolus Paulus post Ascensionem Domini, de cœlo vocatus, si non inveniret in carne apostolos, quibus communicando, et cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet? Sed cum cognovisset eum annuntiantem quod etiam illi annuntiabant, et in eorum communione atque unitate viventem, ita eum Domino commendante, meruit auctoritatem, ut verba illius hodie sic audiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra Scripturas tanta et tam ordinata auctoritate firmatas, per quas ei præcipue commendatum est ut quisquis illi annuntiaverit præterquam quod accepit, anathema sit.

Cum igitur tantum auxilium Dei, pergit idem S. Augustinus in lib. *De utilitate credendi*, c. 17, n. 35, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab apostolica sede per successiones episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, et partim plebis ipsius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto robore præditæ auctoritati velle resistere?..... Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsam Scripturarum commendat auctoritas, ut, quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, hujus obscuritate quæstionis eamdem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

Vincentius Lirinens. in suo Commonitorio ait: Sæpe igitur magno studio et summa attentione perquirens a quamplurimis sanctitate et doctrina præstantissimis viris, quonam modo possim certa quadam et quasi generali ac regulari via catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ pravitatis falsitate discernere, hujusmodi semper responsum ab omnibus fere retuli. Quod sive ego, sive quis vellet exsurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, et in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adjuvante deberet, primum scilicet divinæ legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis: Cum sit perfectus Scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter alius atque alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arius, Eunomius, Macedonius; aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Cœlestius, aliter postremo Nestorius. Atqui idcirco multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticæ et apostolicæ interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur.

Sancta Tridentina synodus de ista traditionis quæstione, decernit, ad coercenda petulantia ingenia, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore edendæ forent. Consul. Matth. XI, 25; XVI, 18; XVIII, 17; XXVIII, 20. Luc. X, 16. Rom. I, 14; I Cor. I, 26. Ephes. IV, 14. I Timoth. III, 15

Fides prorsus necessaria est ad salutem. Nulla salus iis qui firmiter non credunt quidquid credit et docet Ecclesia. Unde necesse est omnino, ut singuli credant in genere quidquid credit Ecclesia; et ex iis nonnulla capita, quæ præcipua sunt, distincte norint; scilicet, Mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis Verbi, Redemptionis hominum per Christum, quæcunque apostolorum symbolo continentur; præcepta Dei et Ecclesiæ; multa quæ pertinent ad sacramenta, præsertim ad baptismum, Eucharistiam et pœnitentiam. Quod sic explicamus: Distinctam articulorum fidei cognitionem majorem minoremve habere tenetur unusquisque pro ratione status, conditionis, ingenii, temporis et cæterorum hujusmodi. Quæ cuique cognitio distincta necessaria sit difficile est certo statuere. Non hic quæstio est de iis quæ ante Christum essent necessario credenda. Loquimur solum de baptizatis quibus adest liber rationis usus. Nullus ex iis salvari potest, quin noverit mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis et Redemptionis. Tenentur singuli addiscere saltem præcepta Dei et Ecclesiæ, symbolum apostolorum, effectum baptismi, aliaque multa quæ per-

tinent ad sacramenta sive confirmationis, sive Eucharistiæ, sive pœnitentiæ, sive Extremæ-Unctionis, et ad status sui atque conditionis rationem et officia.

Hæc dicta intelligantur de rudioribus inter Christianos. Qui enim religionem penitus investigare et cognoscere possunt, nec curant, iis periculosior est ignorantia. Nihil enim est, quod nostra pluris intersit, quod ad nos spectet magis, quam singula nosse quæ Ecclesia credit, et omnium Ecclesiæ observationum rituumque rationes investigare. Id si ita est, mirum plerosque Christianorum torpere oscitanter supina ignorantia, cujus valde timendus ipsis exitus est in tremendo Dei judicio. Quod conterunt tempus ludis, nugis, inanibus colloquiis, voluptatibus, id si in religionis studio collocarent, esset hæc illis et facilis et jucunda et utilis occupatio. Non est quod excusent suam ignorantiam.

PETRUS LOMBARDUS. — Dicendum de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt adventum Christi et qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione et articulorum quantitate, vel constantia et devotione. Est autem quædam fidei mensura sine qua nunquam potuit esse salus. Unde Apostolus : « Oportet accedentem ad Deum credere quia est, et quod remunerator est sperantium in se. » Sed quæritur utrum hoc credere ante adventum et ante legem, ad salutem sufficerit. Nam tempore gratiæ constat certissime hoc non sufficere; oportet enim universa credi quæ in symbolis continentur. Sed nec ante adventum nec ante legem videtur hoc sufficisse, quia sine fide Mediatoris nullum hominem vel ante, vel post fuisse salvum sanctorum auctoritates contestantur. Unde S. Augustinus : « Illa fides sacra est qua credimus nullum hominem, sive majoris, sive minoris ætatis, liberari a contagione mortis et obligatione peccati, quod prima nativitate contraxit, nisi per unum mediatorem Dei et hominum Jesum Christum. » Cujus hominis ejusdemque Dei saluberrima fide etiam illi justi salvi facti sunt, qui priusquam veniret in carne crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est et illorum et nostra. Proinde cum omnes justi sive ante incarnationem sive post, nec vixerint, nec vivant, nisi ex fide incarnationis Christi, profecto quod scriptum est, « non esse aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat salvari nos, ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. » Idem S. Augustinus ait : « Nemo liberatur a damnatione, quæ per Adam facta est, nisi per fidem Jesu Christi. Eadem fides Mediatoris quæ nos salvat, salvos justos faciebat antiquos, pusillos cum magnis, quia, sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum : et sicut nos mortuum, ita illi moriturum; et sicut nos resurrexisse, ita illi et resurrecturum, et nos et illi ad judicium vivorum et mortuorum venturum......, CXCII, 809-811.

Fides est virtus qua creduntur quæ non videntur. Quæ tamen non de omnibus quæ non videntur accipiendum est, sed de his tantum quæ credere ad religionem pertinent. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est, quia non ideo a religione deviat.

Accipitur autem fides tribus modis, scilicet pro eo quo creditur, et est virtus; et pro eo quod creditur, et non est virtus; et pro eo in quo creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Unde S. Augustinus ait : aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur; hæc autem in animo credentis est, et tantum conspicua cujus est, et tamen nomine fidei censetur utrumque, et illud scilicet quod creditur, et id quo creditur. Id quod creditur dicitur fides, sicut ibi in Symbolo S. Athanasii : « Hæc est fides catholica.... Fides autem qua creditur, si cum charitate est, virtus est, quia charitas mater est omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionem virtus est, qua non visa creduntur. Hæc est fundamentum quod mutari non potest, quæ posita in fundamento neminem perire sinit, unde S. Augustinus ait : « Fundamentum est Christus Jesus, id est, Christi fides, scilicet quæ per dilectionem operatur, per quam Christus habitat in cordibus, quæ neminem perire sinit. Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione Christiani est; alia dæmonis est. Nam et dæmones credunt et contremiscunt. Sed multum interest utrum quis credat Christum, vel Christo, vel in Christum. Non ipsum esse Christum dæmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt. Aliud est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur, quod et mali faciunt, et nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus, quod etiam mali faciunt. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, et ejus membris incorporari. Per hanc fidem justificatur impius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt quæ fiunt per dilectionem Dei. Ipsa enim dilectio, fidei opus dicitur. Fides ergo quam dæmones et falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis, quia sine charitate est. Nam et malos fidem habere, cum tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens : « Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, etc. » Quæ fides etiam donum Dei dici potest, quia et in malis quædam Dei dona sunt, CXCII, 805.

2. ***De fidei fundamentis quæ sunt, Scriptura sacra, traditio et auctoritas conciliorum et Patrum.***

Cum diversis modis dicatur fides, fatendum est tamen unam fidem, ut ait Apostolus : « Unus Dominus, una fides. » Sive enim fides accipiatur pro eo quod creditur, sive pro eo quo creditur, recte dicitur fides una. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur una fides, quia idem jubemur credere, et unum idemque est quod creditur a cunctis fidelibus. Unde fides catholica dicitur esse, id est universalis. Si vero accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione una dicitur esse fides, non quia sit una numero in omnibus, sed genere, id est similitudine. Unde S. Augustinus: Fides (quam qui habent fideles vocantur, et qui non habent infideles) communis est omnibus fidelibus; sicut plurimis hominibus, facies communis esse dicitur, cum tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est una, sed genere; quæ cum sit in uno, est et in aliis, non ipsa, sed similis, et propter similitudinem magis unam dicimus esse, quam multas. Sicut idem volentium dicitur una voluntas, cum tamen cuique sit sua voluntas, et duorum simillimorum dicitur facies una.

Notandum est quod fides proprie de non apparentibus tantum est. Unde S. Gregorius : « Apparentia non habent fidem, sed agnitionem Unde cum Paulus dicat : fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Hoc veraciter dicitur credi, quod non solet videri. Nam credi jam non potest, quod videri potest. Thomas aliud vidit, et aliud credidit, hominem vidit et Deum confessus est..., fidem ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit; vel non esse si non credit..... Cum ergo ideo credere jubeamur, quia id quod credere jubemur videre non possumus; ipsam tamen fidem, quando est in nobis videmus in nobis, quia et rerum absentium præsens est fides, et rerum quæ foris sunt, intus est fides; et rerum quæ non videntur, videtur fides, et ipsa temporaliter fit in cordibus hominum, et si ex infidelibus fideles fiant, perit ab eis.... Est ergo fides convictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda, et subsistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio et convictio non apparentium, quia, si quis de his dubitet, per fidem probantur, ut adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ et alii sancti. Vel probatio est et certitudo quod sint aliqua non apparentia. Proprie tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandis substat, et quia fundamentum est bonorum, quod nemo putare potest, CXCII, 805-807.

Cum fides, ex jam allatis testimoniis sit prima virtus quæ subjugat animam Deo, quia cognitio divinitatis et veritatis per fidem discenda est catholicam, quia « Sine fide impossibile est placere Deo, » vere beatus est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Ista est fides catholica, etc.

Adhuc de fide in se spectata consulantur Patres sequentes :

De primo fidei fundamento quod est Scriptura sacra.

Scriptura sacra est verbum Dei scriptum in his libris quos canonicos dicimus, hoc est, quod regulam fidei nostræ contineant, et quod horum librorum series contineatur in pluribus Ecclesiæ canonibus. Sic regulas ab Ecclesia positas vocamus.

Libri canonici hi sunt qui apud nos continentur in nostris bibliis, etc....., de quibus sic definit synodus Tridentina :

Sacrosancta, œcumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu sancto legitime congregata,....... hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur; quod promissum ante per prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos apostolos, tanquam fontem omnis salutaris veritatis, et morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari jussit; perspiciensque hanc veritatem et disciplinam contineri in Libris sacris et sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab apostolis acceptæ aut ab ipsis apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur.

At debentne Christiani legere Scripturam sacram? Debent profecto. Etenim lectio divinarum Scripturarum, maxime novi Testamenti, Psalmorum et librorum moralium veteris Testamenti deberet esse castæ deliciæ et quotidiana exercitatio Christianorum, qui pietatem, non vanitatem aut curiositatem alere student. Id maxime probat et peroptat Ecclesia.

Sed fatendum est in Christianis esse plurimos quibus præ ignorantia crassiori, vel præ ingenii tarditate Scripturarum lectio parum prodesset; alios quibus præ superbo et indocili ingenio noceret hæc lectio. Ægri nimium, heu! quibus vel ipsum ægritudinis remedium mortiferum est. Unde Scriptura sacra debet legi cum mente venerabunda, submissa, docili; quæ capiuntur ea tenenda sunt, quæ captum superant credenda et suscipienda. In omnibus obsequendum Ecclesiæ judicio. Deus orandus ante et post lectionem, aperiat nobis sensum ad intellectionem Scripturarum, et verba sua ipse cordibus nostris imprimat. Quidquid legitur, id alte animo infigendum, id jugiter ut sese dat occasio exprimendum in moribus, ne similes simus « homini consideranti vultum nativitatis suæ in speculo; consideravit enim se et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. »

Quæ explananda sunt auctoritate Patrum..... Audiatur primus S. Chrysostomus. Obsecro, ait homil. 2 in Matth., c. 1, ut hæc quæ de Scripturis seminata sunt versetis. De tali enim studio, talique cura ingens quoddam animabus bonum ac salutare conquiritur. Nam et Deo placere possumus ista curando et ab injuriosis obscenisque sermonibus et conviciis munda ora servabimus, dum spiritualibus exercemur eloquiis, et dæmonibus terrori esse poterimus, linguam nostram talium armis muniendo verborum, et tunc majorem Dei gratiam valebimus promereri. *Hinc* enim et mentis vestræ et acumen augetur et lumen... Non sum ego monachus, uxorem habeo, et filios et curam domus gero. Hoc est quod omnia quasi una quadam peste corrumpit; quoniam lectionem divinarum Scripturarum ad solos putatis monachos pertinere, cum multo magis vobis quam illis sit necessaria. Qui enim versantur in publico et vulnera quotidie accipiunt, magis indigent medicamine. Itaque multo est gravius atque deterius rem superfluam esse legem Dei putare, quam illam omnino non legere...... *Ex Scripturis* namque divinis sermo prolatus, ipso igne vehementius animam audientis accendit, atque in omnem illam præparat usum bonorum. Sic etiam Paulus Corinthios, quos inflatos esse agnoverat ac tumentes, castigatione sermonis reddidit mitiores; et David post peccatum, quoniam sermonem audivit Dei ad salutarem illam pœnitentiam convolavit... Non igitur contemnamus audire Scripturas divinas; diabolicæ enim est mentis, non permittentis nos aspicere thesaurum, ne divitias acquiramus. Propterea ille suadet nihil omnino esse commodi divinas audire leges ne quando ex auditu, sequi etiam videat actionem. ....

Idem, Conc. 3, de Lazaro, ait : Id semper hortor et hortari non desinam, ut non hic tantum attendatis iis quæ dicuntur, verum etiam cum domi fueritis, assidue divinarum Scripturarum lectioni vacetis . Ne quis enim mihi dixerit : Sunt frigida illa verba, multa insunt quæ contemni debeant; ego forensibus causis affixus sum, publica gero negotia, artificium exerceo, uxorem habeo, alo liberos, familiæ curam gero, mundanus homo sum, non est meum legere Scripturas, sed eorum qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt, qui vitam hujusmodi continenter agunt. Quid ait, homo? Non est tui negotii Scripturas evolvere, quoniam innumeris curis distraheris? Imo tuum magis est quam illorum. Neque enim illi perinde Scripturarum egent præsidio atque vos in mediis negotiorum undis jactati. Nam monachi quidem a foro forensibusque negotiis liberi, quique in deserto fixere tuguriola, neque cum quoquam habent commercium, sed in illa quieta tranquillitate cum omni securitate philosophantur, ac velut in portu sedentes, rebus vehementer tutis fruuntur. Nos contra velut in medio mari fluctuantes, innumerisque, velimus, nolimus, peccatis obstricti, semper opus habemus perpetuo jugique Scripturarum solatio...... Quia perpetuo stas in acie, quia frequentes accipis plagas, idcirco magis opus est remediis... Necesse est indesinenter a Scripturis armaturam sumere... Prohibeamus eminus venientia diaboli spicula exstinguentes, depellentesque per assiduam Scripturarum lectionem. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spiritali... Nobis artis instrumenta sunt Apostolorum ac prophetarum libri, omnisque Scriptura divinitus inspirata et utilis... Per quæ

obruamur animam nostram depravatamque corrigimus, et inveteratam renovamus... Itaque ne negligamus nobis parere libros, ne circa vitalia vulnus accipiamus. . Nobis ipsis recondamus thesaurum librorum spiritualium...... Ubicunque fuerint libri spiritales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaque inhabitantibus accedit consolatio... Ex Libri sacris reddimur tutiores firmioresque. Nam simul atque tetigit aliquis Evangelium, mox composuit suam ipsius mentem, et a rebus mundanis abduxit, idque ex ipso solo aspectu. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quam in sacris adytis rebus divinis initiata anima, et repurgatur, meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas Scripturas colloquente. Quid igitur inquiunt, si non intelligamus ea quæ continentur libris? Maxime quidem etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. Quanquam fieri non potest ut omnia ex æquo ignores; propterea siquidem Spiritus gratia dispensavit illa temperavitque, quo publicani, piscatores, tabernaculorum opifices, pastores et apostoli, idiotæ, illitterati, per hos libros salvi fierent, ne quis idiotarum ad hanc difficultatis confugere posset excusationem, ut omnibus facilia conspectu essent ea quæ dicuntur, ut et opifex, et famulus et vidua mulier et omnium hominum indoctissimus ex audita lectione aliquid lucri utilitatisque reportaret... Cui enim non sunt manifesta quæcunque in Evangelio sunt scripta? Quis autem audiens beatos esse mites, beatos misericordes, beatos mundicordes, cæteraque hujusmodi, desiderabit præceptorem, ut aliquid eorum discat quæ dicuntur? Quin etiam signa, miracula, historiæ, nonne cuivis nota manifestaque sunt? Prætextus iste est et causatio pigritiæque velamentum. Non intelligis quæ insunt? Quomodo possis aliquando intelligere quæ ne leviter quidem inspicere velis? Sume librum in manus, lege historiam omnem, et quæ nota sunt memoria tenens, ea quæ obscura sunt parumque manifesta frequenter percurre. Quod si non potueris assiduitate lectionis invenire quod dicitur, accede ad sapientiorem, vade ad doctorem, communica cum his ea quæ scripta sunt, declara vehemens studium; et si viderit te Deus tantam animi promptitudinem adhibere, non despiciet tuam vigilantiam ac sollicitudinem. Verum etiamsi nullus homo te docuerit quod quæris, ipse sine dubio reserabit... Magna adversus peccatum munitio est, Scripturarum lectio; magnum præcipitium, profundum barathrum, Scripturarum ignoratio. Magna salutis perditio, nihil scire ex divinis legibus, ea res et hæreses peperit, et vitam corruptam invexit. Nam fieri non potest, non potest, inquam, fieri ut quis sine fructu discedat, qui assidua attentaque Scripturarum lectione fruatur...

Quid igitur, pergit idem in homil. 10 in cap. I Joan, a vobis contendimus? ut una dierum in hebdomade vel saltem Sabbato, curæ vobis sit evangelicas legere lectiones, quas ante has conciones in manibus habere, domi frequenter repetere, earum diligenter sensum disquirere quid clarum, quid obscurum in his sit adnotare volitis, quid pugnare videatur, cum non pugnet: ita omnibus penitus examinatis, vos his concionibus quam attentissimos exhibeatis. Hoc pacto non parum utrisque nostrum emolumenti provenerit... Quod si qui sunt qui negotia, occupationesque et publicarum privatarumque rerum curas caussantur, primum in hoc non parum errant quod in tot rebus versantur, et ita semper sæcularibus negotiis affixi sunt, ut ne minimum quidem in his quæ maxime necessaria sunt studium impendant. Deinde frivolam et nullius momenti excusationem afferunt, cum accusati potius hac in parte eorum cum amicis possent consuetudines, et moræ in theatris et consessus, ut equorum certamina speculentur, in quibus sæpenumero diem totum consumunt........ Est et his oscitantibus inepta excusatio, librorum scilicet inopia. Et divitibus quidem ad hoc respondere ridiculum est. Verum cum multos pauperes hac frequenter excusatione uti existimem, cum his parum perjocari, atque ita eos percontari placet, nunquid omnia artis suæ habeant instrumenta, et si inopia in his comparandis admodum impediantur?........ Ita Paulum nonnulli ignorant, ut ne Epistolarum quidem numerum plane norint. Hoc vero non ignorantia facit, sed quod nolint hujus viri scripta assidue in manibus habere. Neque enim nos quæ scimus ab ingenii bonitate atque acumine scimus, sed quod illi nos viro impense affecti, ab illius lectione nunquam discedimus. . Quapropter si et vos quoque in animum induxeritis hujus lectioni studiosam ac diligentem operam navare, nihil sane erit quod aliud requirendum vobis sit.

Nunc vero ut quosdam e nostris sanctis Latinis Patribus in medium adducamus, audiamus Hieronymum et Augustinum.

Prior ait, Epist. ad Lætam : Pro gemmis et serico divinos codices amet filia tua, in quibus non auri et pellis Babylonicæ vermiculata pictura, sed ad fidem placeat emendata et erudita distinctio. Discat primo Psalterium, his se canticis avocet, et in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste consuescat quæ mundi sunt calcare. In Job virtutis et patientiæ exempla sectetur. Ad Evangelia transeat, nunquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta et Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Cumque pectoris sui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ prophetas, Heptateuchum, et Regum et Paralipomenon libros, Esdræ quoque et Esther volumina. Ad ultimum sine periculo discat Canticum canticorum, ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens vulneretur...

S. Augustinus ait, lib. III *Confess.*, cap. 5, n. 9 : Itaque institui animum intendere in Scripturas sanctas, ut viderem quales essent. Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam et velatam mysteriis. Tumor meus refugiebat modum ejus, et acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumtamen illa erat quæ cresceret cum parvulis; sed ego dedignabar esse parvulus, et turgidus fastu mihi grandis videbar.

Ideoque, lib. VI, *Confess.*, cap. 5, n. 8 : Cum essemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, et ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctarum Litterarum, jam credere cœperam nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras auctoritatem, nisi et per ipsam tibi credi et per ipsam te quæri voluisses .. Eoque mihi illa venerabilior et sacrosancta fide dignior apparebat auctoritas, quo et omnibus ad legendum esset in promptu, et secreti sui dignitatem in intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis et humillimo genere loquendi se cunctis præbens et exercens intentionem eorum qui sunt leves corde, ut exciperet omnes populari sinu.

Idem, in Joan. Tract. 18, n. 1 : Neque enim natæ sunt hæreses et quædam dogmata perversitatis illaqueantia, animas et in profundum præcipitantia, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere et audacter asseritur. Itaque, valde caute hæc audire debemus, ad quæ capienda parvuli sumus, et corde pio et cum tremore hanc tenentes regulam sanitatis, ut quod secundum fidem, qua imbuti sumus intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus; quod autem secundum sanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus, hoc est, ut etiam si quid nescimus, bonum tamen et verum esse minime dubitemus.

Idem, in Epist. ad Volusianum, c. 1, n. 3 : Tanta est enim Christianarum profunditas Litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere, non quod ad ea qua necessaria sunt saluti, tanta in eis pervenitur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua recte pieque non vivitur, tam multa tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opacata intelligenda proficientibus restant, ta ntaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat quod eadem Scriptura habet, « Cum consummaverit homo, tunc incipit. »

Modus, cap. 5. n. 18, autem dicendi ipse quo sancta Scriptura contexitur, quam omnibus accessibilis, quamvis paucissimis penetrabilis. Ea quæ aperta continet, quasi amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indoctorum et doctorum. Ea vero quæ in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula et inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes, humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, desiderata quodam modo renovantur, renovata suaviter intimantur. His salubriter et prava corriguntur, et parva nutriuntur et magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus qui vel errando eam nescit esse saluberrimum, vel odit ægrotando medicinam.

Omissis igitur, lib. De vera relig., cap. 51, n. 100, et repudiatis magis theatricis et poeticis, divinarum Scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus vanæ curiositatis fame ac siti fessum et æstuantem, et inanibus phantasmatis tanquam pictis epulis, frustra refici satiarique cupientem : hoc vere liberali

et ingenuo ludo salubriter erudiemur. Si nos miracula spectaculorum et pulchritudo delectant, illam desideremus videre sapientiam, quæ pertendit a fine usque ad finem et disponit omnia suaviter.

S. Bernardus, serm., 5 *De adventu Domini*, ait : Serva sermonem Dei; nam et ille panis vivus est et cibus mentis...... Custodi Verbum Dei; beati enim qui custodiunt illud. Ergo trajiciatur in viscera quædam animæ tuæ, et transeat in affectiones tuas, et in mores tuos. Comede bonum, et delectabitur in crassitudine anima tua. Ne obliviscaris comedere panem tuum, ne arescat cor tuum, sed adipe et pinguedine repleatur anima tua.

De secundo fidei fundamento, quod est auctoritas traditionis in rebus fidei.

Errant omnino qui opinantur unicuique jus et facultatem esse interpretandi et cognoscendi, seclusa auctoritate Ecclesiæ, quis sit legitimus Scripturarum sensus; nam ex hac perversa opinione patet aditus ad omne genus erroris et fraudis et licentiæ. Neque enim fuit unquam ullus hæreticus qui Scripturam sacram, privata sua interpretatione, ad suos sensus, ad sua commenta accommodatam non protulerit in medium. Deinde qui sic opinantur, ii adversantur sacræ Scripturæ et rationi : Scripturæ quidem. « Omnis enim prophetia Scripturæ, ait Petrus apostolus, propria interpretatione non fit. » Et certe licitum nunquam fuit singulis Judæis Scripturas sacras pro suo more interpretari, sed in rebus obscuris ad sacerdotes ire tenebantur. « Labia namque sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. »

Nec minus adversantur rationi qui sic sentiunt. Est enim a ratione prorsus alienum id pro certo statuere quod ad praxim revocari nullatenus possit. At ejusmodi est quod illi statuunt de privata Scripturarum interpretatione. Quomodo enim interpretabuntur Scripturas homines imperiti et rudes, ad fidem vocati, non secus ac docti, et quidem pars maxima Ecclesiæ; quomodo, inquam, Scripturas interpretabuntur qui nec legere sciunt, nec callent linguam vel Hebræam vel Græcam, quibus sacer textus constat.

Nec refert quod ad hæc respondeatur quod, etiamsi rudes nesciant Græce vel Hebraice loqui, nihil vetat eos ex vernaculis Scripturarum translationibus intelligere quis sit legitimus sensus Scripturarum; non antequam de legitimo sensu Scripturarum ex versionibus vernaculis judicent, discernendum illis est prius quænam Scripturæ canonicæ sint, quænam apocryphæ. Quis autem sanæ mentis non videt hanc discretionem ab imperitis fieri non posse?

Esto certi sint de librorum auctoritate, quomodo certi esse poterunt de translationum fide. Ab hominibus errori obnoxiis factæ sunt illæ versiones. Quomodo intelligent imperiti num reipsa interpretes erraverint? Arguuntur quotidie et damnantur Scripturarum multæ versiones, ut alienæ a gemino sacri textus sensu, id maxime in Protestantium vel doctissimorum versionibus locum habere certum est. Tolle auctoritatem Ecclesiæ, quæ Christi promissione fulta, dat nobis sine ulla erroris formidine et sacros fontes et sinceram horum versionem, patebunt omnia dubiis.

Esto rudes et imperiti, seclusa auctoritate Ecclesiæ, certi sint de fide versionum, non propterea legitimum Scripturarum sensum assequentur. Ad hoc necesse est testimonium cum testimonio, librum cum libro conferre, præcedentia cum subsequentibus connectere; quod quidem ab imperitis ne tentari quidem potest.

In his adhuc objicitur : Fateor fieri non posse ut singuli Christiani, etiam rudes imperiti legitimum Scripturarum sensum propriis viribus assequantur. Sed si supremo Spiritus sancti lumine illustrentur, si Deus unicuique sensum aperiat ad intelligendas Scripturas, nihil obstabit quominus et ipsi Scripturas intelligant. At memini me audisse vel legisse uspiam hanc esse Protestantium opinionem, quod velint adesse Spiritum sanctum singulis fidelibus Scripturas vel legentibus vel audientibus, ut ipsis legitimum harum sensum suggerat, juxta id quod Christus promisit, « Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. » Idque contendunt Apostolo confirmari, dum is refert hanc Jeremiæ prophetiam : « Hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus : Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum; et non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum; dicens : Cognosce Dominum; quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem. » Quibus verbis videtur non obscure innui hanc esse Ecclesiæ prærogativam, ut omnes omnino Christiani supremo Spiritus sancti afflatu illustrentur, ut legem Dei, et proinde Scripturas et eorum genuinum sensum intelligant... Respondetur : Non is est eorum Scripturæ sacræ testimonium sensus. Prius enim quod protulisti ad apostolos et ad corpus Ecclesiæ spectat; et si ad singulos fides extendatur sensus est a nemine haberi posse cognitionem omnis veritatis, nisi per Spiritum sanctum; neque enim omnem veritatem norunt omnes omnino Christiani, ut quotidiana experientia per se patet.

Ad alterum testimonium ex Jeremia et ex Apostolo prælatum, quod spectat, certum est quoque non eum esse illius sensum, quod legem Dei et abstrusum Scripturarum sensum singuli Christiani sine magistro intellecturi sint. Is enim sensum et manifesta experientia refellitur, et aliis Scripturæ locis non obscuris confutatur. « Fides, inquit Apostolus, ex auditu. Quomodo audient sine prædicante »? Id unum ergo colligendum est ex hoc Jeremiæ testimonio ab Apostolo prolato, hanc esse Novi Testamenti prærogativam, quod ita scribenda esset lex Dei in mentibus et cordibus hominum per Spiritum sanctum, ut legem hanc sine magno labore Christiani edocendi sint. Nimirum Deus ipse per gratiam suam singulorum mentibus et cordibus insinuat quod ipsi a magistris docentur.

Et certe si sensus testimoniorum hujusmodi, qui non pauci in Novo Testamento reperiuntur, is esset quod singuli omnino Christiani superno Spiritus sancti afflatu illuminandi essent, ad perspiciendum abstrusiorem Scripturarum sensum, jam nullus esset modus sectarum undique exsurgentium commentis. Se divinitus illustratum contendet Calvinus adversus Lutherum, Lutherus adversus Calvinum. Idem contendent Anabaptistæ, et quotquot feret orbis fanaticos; contendet, inquam, quivis fanaticus, sibi divinitus infusum fuisse eum Scripturarum sensum, quo sua secta nititur. Sic patebunt omnia fabulis et erroribus et fallaciis. Nam potest Spiritus sanctus, Spiritus utique veritatis, sibi ipsi contradicere. Non potest revelare Luthero Christum esse revera præsentem in Eucharistia, et Zvinglio Christum reipsa abesse ab Eucharistia. Ex his collige, agnoscendam esse omnino hominibus auctoritatem supremam, quæ erumpentes de religione quæstiones sine erroris formidine dirimat; alioqui patebunt omnia disputationibus; nihil nisi dubium occurret in rebus fidei, nec impediri poterit quo minus omnes « simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. »

Huic incommodo occurrit ineffabili sua sapientia Deus opt. max. Nam jussit Ecclesiam ab omnibus audiri et consuli; promisitque permansuram esse ad finem usque sæculorum Ecclesiam, immaculatam utique et incorruptam, nec futurum unquam ut adversus eam portæ inferi prævaleant.

Traditionis necessitas adhuc probatur ex ipsis heterodoxis qui traditionem parvi se pendere profitentur.

Protestantes ipsi multa credunt, multa observant quæ non nisi traditione novimus. Credunt baptisma infantibus collatum, collatum infusione, collatum ab hæreticis, validum esse; id et nos credimus. Id autem non Scripturis, sed sola traditione constat. Diem Dominicam loco Sabbati sanctificant; festos dies complures celebrant; et in Britannia Majori frequentior est ista festorum dierum observatio. Hæc autem esse facienda sola traditio docet, ut ait S. Augustinus.

Quin et multa sunt in Scripturis præcepta, quorum ab observatione abstinent; nec tamen in eo peccare se suspicantur. Hæc autem non esse necessario observanda sola traditione liquet, hujus rei exempla duo ponere sufficiat.

Primum exemplum. Lotionem pedum omnino prætermittunt Protestantes, licet sic a Christo præcepta sit ut sacramentum eo ritu instituere videatur, si species litteralem verborum sensum. Ait enim Christus Petro : « Si non lavero te, non habebis partem mecum » et deinde, « Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis; sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. » Quis non his verbis sacramentum institui intelligeret, nisi certissima traditione constaret non esse hæc ea ratione intelligenda.

Alterum exemplum. Solemnis est ea lex ab apostolis in concilio Hierosolymitano sancita, qua præcipitur abstinentia a suffocatis et sanguine; a quibus tamen minime abstinemus, uti nec ipsi Protestantes abstinent. Verba ipsa concilii referre juvat : « Visum est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam

hæc necessaria : ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine et suffocato. » Nonnisi traditione novimus ad tempus id fuisse ab apostolis præceptum.

Itaque non possunt effugere Protestantes auctoritatem traditionis. Hanc vel inviti sequi tenentur, quidquid in contrarium effutiant.

Nunc testimonia quorumdam Patrum de auctoritate traditionis relaturi sumus.

Ignatius, ait Eusebius lib. III *Hist. ecclesiast.*, cap. 36, secundus post Petrum Antiochensem Ecclesiam sortitus, cum per Asiam sub accuratissima satellitum custodia duceretur, singularum nihilominus civitatum quas ingrederetur, Ecclesias sermonibus et cohortationibus suis confirmans monebat imprimis, ut alibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent, quæ tunc primum in lucem emergere cum cœpissent copiosius pullulabant. Hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærerent; quas quidem ad certiorem notitiam posteritatis testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit.

Cum enim ad eam traditionem, ait Irenæus liber III, *Contra hæres.*, cap. 2, quæ est ab apostolis, quæ per successiones presbyterorum, in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni, dicentes se non solum presbyteris sed etiam apostolis exsistentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem... Evenit itaque, neque Scripturis, neque Traditioni consentire eos.

Traditionem, cap. 3, itaque apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre, et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quæ seorsim ac latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas... Maximæ et antiquissimæ et omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romæ fundatæ et constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab apostolis traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos judicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sibi placentiam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem et malam sententiam, præter quam oportet colligunt......

Tantæ igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem quam facile est ab Ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositorium dives plenissime in eam contulerint omnia quæ sint veritatis, uti omnis quicunque velit sumat ex ea potum vitæ... quæ autem sunt Ecclesiæ cum summa diligentia oportet diligere et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim et si de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum est et re liquidum est? Quid autem si neque apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias. Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum qui in Christum credunt sine charta vel atramento scriptum habentes per Spiritum in cordibus suis salutem et veterem traditionem custodientes.

Clemens Alexandrinus, *Strom.*, lib. I, ait : Sed qui veram quidem beatæ doctrinæ servabant traditionem, istam a Petro, et Jacobo, et Joanne, et Paulo, sanctis apostolis, ita ut filius acciperet a patre, ad nos quoque Deo volente pervenerunt, illa a majoribus data et apostolica deposituri semina. Jam vero non revelavit multis ea quæ non erant multorum, sed paucis quibus sciebat convenire, qui et ea possent accipere, et ex eis informari. Arcana autem sicut Deus verbo creduntur, non scripto..., a nobis quoque audiat, ei qui occulte audit, occultum manifestum iri; et ei qui secrete ea quæ traduntur potest servare apertum iri quod opertum est, ut veritas, et id quod multis est occultum fiat paucis manifestum.

Tertullianus, *De corona militis*, cap. 3, ait : Hanc si nulla scriptura determinaverit, certe consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquit, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an et traditio nisi scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas, sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo et exinde consuetudinis patrocinio vindicamus; denique ut a baptismate ingrediar, aquam adituri...... Sed et aliquanto prius in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, et pompæ et angelis ejus. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis et mellis concordiam prægustamus, exque illa die lavacro quotidiano per totam hebdomadem abstinemus Eucharistiæ sacramentum, et in tempore victus et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de genicu is adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix. Rationem traditioni et consuetudini et fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexit disces. Interim non nullam esse credes, cui debeatur obsequium. Ergo non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut par incertæ. Nam etsi non ita evaderet collatio Scripturarum, ut utramque partem sisteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est. Quibus competat fides ipsa; cujus sint Scripturæ, a quo et per quos, et quando et quibus sit tradita disciplina qua fiunt Christiani. Ubi enim apparuerit esse veritatem disciplinæ et fidei christianæ illic erit veritas Scripturarum et expositionum, et omnium traditionum christianarum.

Christus (*De præscript.* cap. 20) quod homini agendum determinaret, quandiu in terris agebat, ipse pronuntiabat, sive populo palam, sive discentibus seorsum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri suo allegerat destinatos nationibus magistros. Itaque uno eorum decusso, reliquos undecim digrediens ad Patrem post resurrectionem jussit ire et docere omnes gentes, tinguendas in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum. Statim igitur apostoli.., assumpto per sortem duodecim Mathia in locum Judæ ..., consecuti promissam vim Spiritus sancti ad virtutes et eloquium, primo per Judæam, contestata fide in Jesum Christum et Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eamdem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt, et proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinæ, cæteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt et quotidie mutuantur ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc et ipsæ apostolicæ deputantur, ut soboles apostolicarum Ecclesiarum. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, una est illa ab apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima et apostolicæ, dum una omnes unam probant unitatem, dum est illis communicatio pacis et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio.

Hinc igitur, cap. 21, dirigimus præscriptionem : Si Dominus Jesus Christus apostolos misit ad prædicandum, alios non esse recipiendos prædicatores, quam quos Christus instituit : quia nec alius Patrem novit, nisi Filius, et cui Filius revelavit. . Quid autem prædicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic præscribam non aliter probari debere nisi per easdem Ecclesias quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva, quod aiunt, voce, quam per Epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis, apostolicis, matricibus et originalibus fidei conspiret veritati deputandam, sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit. Reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum et apostolorum, et Christi et Dei. Superest ergo uti demonstremus an hæc nostra doctrina de apostolorum traditione censeatur, et ex hoc ipso an cæteræ de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis apostolicis, quod nulla doctrina diversa, hoc est testimonium veritatis.

Dogmata, ait S. Basilius, *De Spirit. sanct.*, cap. 27, et instituta quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus e doctrina scripto prodita, quædam rursus ex apostolorum traditione in mysterio, id est in occulto, tradita recepimus; quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sane vel

tenuiter expertus est quæ sint jura ecclesiastica. Nam si e usuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti conemur rejicere, imprudentes gravissimum. Evangelio detrimentum inferemus, imo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorem, ut signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit? ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? invocationis verba cum conficitur panis Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Neque enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis et oleum unctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam porro olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Jam ter immergi hominem, unde e Scriptura haustum? Reliqua autem quæ fiunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ et angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac traditione? Nonne ex doctrina, quam Patres nostri silentio quieto, minimeque curioso servaverunt? Pulchre quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conservari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto?... Qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt apostoli et Patres, in occulto, silentioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum; nam dogmata silentur, edicta vero publicantur. Est autem silentii species etiam obscuritas qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad utilitatem in Scripturis versantium.... Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria citra scriptum tradita pergam recensere. Omitto cætera, ipsam fidei professionem, qua credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis?

Sufficit enim, ait S. Greg. Nyssenus, cont. Eunomium, ad nostri sermonis demonstrationem, quod habeamus a Patribus venientem ad nos traditionem, velut hæreditatem quamdam per successionem ex apostolis per sanctos sequenter transmissam.

Etiamsi, ait S. Hieronymus, *Adv. Lucif.*, cap. 4, Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis.... consensus instar præcepti obtineret. Nam et multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi legis scriptæ usurpaverunt; velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egressos lactis et mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem; die Dominico et per omnem Pentecostem, nec de geniculis adorare, et jejunium solvere; multaque alia quæ scripta non sunt, rationabilis sibi observatio vindicavit.

S. Augustinus, lib. *Contr. Jul.*, 10, n. 34, ait: Sancti Patres quod invenerunt in Ecclesia tenuerunt; quod didicerunt docuerunt; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.

Saluberrimam consuetudinem tenebat Ecclesia, l. *De Baptis* cap. 7, n. 12, in ipsis quoque schismaticis et hæreticis corrigere quod pravum est, non iterare quod datum est, sanare quod vulneratum est, non curare quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex apostolica traditione venientem, sicut multa quæ non inveniuntur in Litteris eorum, neque in conciliis posteriorum, et tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur. Quod universa tenet Ecclesia, lib. IV, cap. 24, n. 31, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.

Vincentius Lirinens., *Com.* I, cap. 3, ait: In ipsa item Ecclesia catholica magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universalitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universalitatem hoc modo: si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia; antiquitatem vero ita, si ab iis sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos majores ac patres nostros celebrasse manifestum est: consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur. Christianus, cap. 4, si se aliqua Ecclesiæ particula ab universali communione præciderit, si contagio totam commaculare Ecclesiam conetur..., providebit ut antiquitati inhæreat, quæ prorsus jam non potest ab ulla novitatis fraude seduci. Omnino curabit ut paucorum temeritati vel inscitiæ si quæ sunt universaliter antiquitus universalis concilii decreta præponat. Operam dabit ut collatas inter se majorum consulat interrogetque sententias, eorum duntaxat qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiæ catholicæ communione et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt; et quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.

Nihil novandum, cap. 9, nisi quod traditum est.

Annuntiare ergo aliquid Christianis catholicis præter id quod acceperunt nunquam licuit, nunquam licet, nunquam licebit, et anathematizare eos qui annuntiant aliquid præterquam quod semel acceptum est, nunquam non oportuit, nunquam non oportet, nunquam non oportebit.

Christi vero Ecclesia, cap. 32, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his nunquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industria hoc unum studet ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua illa sunt antiquitus informata et inchoata accuset et poliat; si qua jam expressa et enucleata consolidet, firmet; si qua jam confirmata et definita custodiat. Denique quid unquam aliud conciliorum decretis enixa est, nisi ut quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur; quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea instantius prædicaretur. Antiqua, cap. 39, sanctorum Patrum consensio.... præcipue in fidei regula magno nobis studio et investiganda est et sequenda.... Sed eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide et communione catholica sancte, sapienter et constanter viventes, docentes et permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt, quibus tamen hac lege credendum est ut quidquid vel omnes vel plures uno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum consilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur; quidquid vero, quamvis ille sanctus et doctus, quamvis episcopus, quamvis confessor et martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias et occultas et privatas opiniunculas a communis, publicæ et generalis sententiæ auctoritate secretum sit.

Quæcunque ergo proponuntur nobis Deo credenda necessario, non continentur libris canonicis; nam multa sunt in iis non scripta et eorum quæ scripta sunt genuinum sensum assequi non valemus, nisi per traditionem. Porro traditionis necessitas patet ex Scripturis, ex omnibus Ecclesiæ Patribus, imo ex ipsis hæreticis qui ipsam parvipendere se profitentur. 1° Ex Scripturis quidem probatur hoc ex Pauli Epistolis, II Thessal. II, 14; I, Col. XI, 2; II Timoth. II, 2; Hebr. V, 11.

2° Ex Patribus. S. Ignatio Petri apostoli discipulo; S. Irenæo qui secundo floruit sæculo; S. Clemente Alexandrino, Tertulliano, Eusebio, S. Basilio, S. Gregorio Nysseno, S. Epiphanio, S. Hieronymo, S. Augustino, Vincentio Lirinensi, et aliis qui vel quinque prioribus Ecclesiæ sæculis, vel cæteris deinceps ad nostra usque tempora floruerunt. Omnium una ea de re vox est. In his ne unus quidem fuit qui non agnoverit traditionis necessitatem; quorumdam testimonia antequam referamus, quædam notanda sunt.

Eadem scilicet est prorsus traditionis auctoritas cum auctoritate Scripturæ verbum divinum scriptum sit necne perinde est, utrobique verbum divinum est. Id patet ex omnibus sanctis Patribus supra laudatis. Ea ratione ad nos usque pervenit verbum illud non scriptum, quod docti a Christo apostoli docuerunt quos constituerunt per civitates episcopos. Illi rursus docuerunt alios sibi successuros, a quibus alii quoque et doceri et ordinati sunt. Sic custoditum est in Ecclesia verbi Dei ad nostra usque tempora depositum.

Sed dicitur: Quis certo scit non fuisse adulteratum verbum Dei, dum per tot ora, per tot sæculorum successiones ad nos usque transmeavit?. Respondetur quod id fieri non potuisse constat: 1° quia Ecclesia spiritu Dei regitur, nec potest fieri ut erret unquam circa fidem; 2° quia Ecclesia regulam habet certam, qua vera tradi-

tiones a falsis secernantur. Hæc autem in eo posita est, teste, post S. Augustinum, Vincentio Lirinensi, quod solum id habeatur pro tradito ab apostolis quod ubique docet vel servat diffusa per totum orbem Ecclesia, nec tamen aliquo certo tempore institutum fuisse cognoscitur. Et hæc regula vocatur certa quia fieri non potest, ut diffusi per totum orbem Christiani, qui nullam habent inter se consiliorum societatem, qui non minus moribus et ingeniis et usibus (si fidem excipies), quam regionibus a se invicem disjuncti sunt; fieri non potest, inquam, ut ii in rebus quæ ad religionem pertinent idem omnino doceant, idem servent, nisi id acceperint ab eodem magistro, qui discipulos suos per totum terrarum orbem miserit iisdem instructos præceptis et mandatis.

Objicitur adhuc : Quid si sensim incuria præpositorum seminatum et receptum aliquid per Ecclesiam fuerit contra Christi doctrinam, contra sanctiones apostolicas, nemine nisi post longa temporum spatia rem advertente?

Respondetur, id fieri nequisse, si quæstio sit de re alicujus momenti, quod quidem sic demonstratur : 1° Christus promisit nunquam futurum ut Ecclesia erret in fide. 2° Est prorsum alienum ab hominum ratione et moribus, receptam ubique terrarum doctrinam et consuetudinem nemine advertente, nemine contradicente, subverti. Norunt omnes quas turbas, quas contradictiones excitare soleat rerum novarum molitio. 3° Si quis unquam novum dogma, novos in Ecclesiam mores invehere tentaverit, statim hunc deprehensum, confutatum, damnatum fuisse docet omnium sæculorum experientia, ut patet ex iis hæresibus quæ unoquoque fere sæculo prodierunt. 4° Quod ab apostolis ad nos usque traditione manavit, id scriptum subinde est a sanctis Patribus, qui singulis ætatibus floruerunt; refert unusquisque quid suo tempore sentiat, quid observet Ecclesia, hujus quoque rei vel vestigia, vel certa argumenta exstant in conciliis, in libris liturgicis, in aliis ejusmodi antiquitatis ecclesiasticæ monumentis, libri illi jam pridem toto terrarum orbe diffusi sunt. Non potest traditio falsa pro vera supponi, quod spectat ad mores vel dogmata, quin simul adulterentur et corrumpantur scripta illa omnia ex quibus eruuntur veræ et genuinæ traditiones. Illud autem fieri posse qui in animum induxerit, næ is insanire videatur. Certumque et certissimum ergo est quod quidquid nunc Ecclesia credit id crediderit jam ab apostolorum temporibus.

Et de observationibus ecclesiasticis, quidquid per totam Ecclesiam sic observatur, ut ignoretur hujus observationis initium, v. gr., jejunium quadragesimale, signum crucis, baptisma parvulorum, etc., hoc ab apostolis ad nos traditione manasse certissimum est. ...

Traditione utitur Ecclesia prorsus in duobus : 1° ut intelligatur qui sint libri vere canonici; 2° ut habeatur legitimus Scripturarum sensus. Neque enim libros alios recipit Ecclesia in canonicarum Scripturarum numerum, quam quos certa traditione novit ab apostolis manasse. Neque Scripturam explicat, nisi juxta eum sensum quem tenuit semper Ecclesia.

De tertio fidei fundamento quod est auctoritas conciliorum et sanctorum Patrum in rebus fidei.

Fidei depositum servat summus Pontifex, servant et episcopi, hi insurgentes controversias judicio suo diriment vel soli, vel in conciliis. Porro concilia congregantur ut plurimum vel cum occurrit controversia de fide dirimenda, vel cum statuendum aliquid est circa disciplinam, ubi rem unus episcopus non posset pari successu definire. Concilia sunt vel generalia, vel nationalia, vel provincialia, vel diœcesana. Generalia quæ et idiomate Græco dicuntur œcumenica ex episcopis totius Ecclesiæ congregantur; nationalia ex episcopis unius regni vel nationis; provincialia ex episcopis unius vel aliquot provinciarum; diœcesana ex episcopo et clero unius diœcesis.

In conciliis sedent episcopi, alii ut judices, alii ut assertores et vindices canonum, alii vel sedent vel stant ut rerum divinarum et ecclesiasticarum periti, ad ventilandas et discutiendas hinc et inde controversias.

Soli episcopi sedent ut judices de jure. Sunt tamen alii quibus ex primæva consuetudine jus suffragii concessum est ab Ecclesia, puta præpositi generales ordinum religiosorum et abbates, imperatores, reges, principes, vel missi ab iis oratores vel magistratus sedent ut assertores et vindices canonum et publicæ tranquillitatis...... Sedent presbyteri, stant diaconi cæterique rerum ecclesiasticarum periti, ad ventilandas et discutiendas hinc inde controversias, ut, rebus mature discussis, et auditis consultorum votis, statuant judices quid duxerint esse definiendum. Vetus est in Ecclesia consuetudo congregandi in Ecclesia concilia; etenim jam a temporibus apostolorum invaluit. Ipsi subortas quæstiones graves inter conversos ex Judæis vel ex gentibus fideles habito Hierosolymis concilio diremerunt, his verbis solemnibus: « Visum est Spiritui sancto et nobis. » Et his verbis usi sunt apostoli ut intelligamus sacrosanctis conciliis præesse Spiritum sanctum ipsumque per Patres congregatos loqui.

Conciliorum generalium definitio de fide certa est et erroris expers, quia hæc concilia repræsentant universam Ecclesiam cui promissa a Christo est æterna in recta fide stabilitas. « Portæ inferi non, etc. » Ejusdem auctoritatis est cæterorum conciliorum definitio, si accesserit totius Ecclesiæ consensus, quia ubi constat de totius Ecclesiæ fide, sive Ecclesia sit congregata in generalibus conciliis, sive per totum orbem diffusa, consensum suum præbeat conciliis particularibus, perinde est. Satis est si constet de totius Ecclesiæ fide. Quam enim fidem diffusa per totum orbem Ecclesia tenet; certum est hanc esse consentaneam traditioni, inconcussæ utique fidei nostræ regulæ. Hoc ut intelligatur, revocandum in mentem est fidei depositum Scriptura sacra et traditione contineri, duplicemque hanc esse fidei nostræ certissimamque normam. Ergo ubi de fide quæstiones excitantur, consulit Ecclesia Scripturam et traditionem. Et si quæstio sit de genuina intelligentia Scripturarum, ut fere semper usuvenit; nam obscuris Scripturarum sententiis abusi sunt semper hæretici ad suam et aliorum perditionem, inquit Petrus apostolus; tunc Scripturarum sensum genuinum Ecclesia a traditione accipit : nimirum traditio subortis quæstionibus antiquior et ad tempora apostolica continua successione recurrens, una et certa via est intelligendi quem Scripturarum sensum ab apostolis acceperit Ecclesia. Jam diximus id unum haberi pro traditione divina et apostolica quod tenet et tenuit semper Ecclesia per totum orbem diffusa. Variæ sunt rationes certo intelligendi num in unum vel dogma vel usum omnes omnino Ecclesiæ conveniant. Primo si convocentur omnes omnium omnino Ecclesiarum episcopi, quibus creditum est fidei depositum, ut singuli dicant quæ sit Ecclesiæ suæ traditio circa subortam quæstionem. Id fit in conciliis generalibus. Sed quia non ita facile congregantur ejusmodi concilia, alia via est expeditior juxta et frequentior certo cognoscendi quæ sit Ecclesiæ traditio. Suum fert summus pontifex de proposita quæstione judicium; accedit singularum Ecclesiarum toto orbe consensus. Aliquando ferunt judicium episcopi in conciliis vel provincialibus vel nationalibus aggregati, Romam et ad cæteras Ecclesias hæc judicia referuntur, confirmantur a Romano pontifice; accedit omnium Ecclesiarum consensus; agnoscunt singulæ in hoc judicio quam profitentur fidem. Consensus hic Ecclesiarum in rem ab uno particulari concilio definitam certissimum est traditionis argumentum eamdemque obtinet auctoritatem ac concilium generale. Quamplurima exstant exempla hæresum hac multiplici via proscriptarum sive per concilia œcumenica, sive per summos pontifices, sive per episcopos, sive per concilia particularia, accedente totius Ecclesiæ consensu. Quin et concilia quædam quæ non fuerunt œcumenica convocatione, accedente Ecclesiæ consensu habita sunt pro œcumenicis. Tale fuit concilium primum Constantinopolitanum, in quo proscripta est hæresis Macedonii. Id in œcumenicis secundum numeratur, nec fuit convocatione nisi nationale totius Orientis; sed accedente consensu Occidentis œcumenicum evasit. Contra autem concilium Sardicense œcumenicum fuit convocatione, non exitu, ut asserunt plerique theologi, quia non accessit totius Ecclesiæ consensus. Quod de fide diximus, dictum puta de disciplina et moribus Ecclesiæ. Plures sunt canones circa disciplinam et mores a provincialibus conciliis conditi, qui cum ab universa Ecclesia recepti sint, auctoritatem habent œcumenicam, dicunturque merito « canones Spiritu sancto conditi, et totius orbis reverentia consecrati. »

Scimus omnes Ecclesiam pro hæreticis habere et sinu suo expellere eos qui eam definientem in fide non audiunt, juxta illud : « Si quis Ecclesiam non audierit, sit, etc. »

Quæritur adhuc quæ ratio sit habenda sententiæ sanctorum Patrum in rebus fidei. Ad hæc respondetur Ecclesiam Patres venerari ut testes traditionis suo quemque sæculo. Si quis eorum unus a cæteris dissentiat, non magni facienda ejus hac in re sententia. Maximi facienda est sententia omnium vel plurimorum idem sentientium. Ubi sancti Patres alii aliud sentiunt, nihil ut plurimum definit Ecclesia, quia cum traditio ea de re certa nec una sit, non habetur pro traditione divina, vel

apostolica. Hinc oritur inter catholicos theologos opinionum varietas de rebus ad fidem non pertinentibus.

At, circa hæc, quænam amplectenda est sententia in rebus ad fidem non pertinentibus, in quibus nihil definivit Ecclesia, nec una est theologorum opinio?

Respondetur, quod tunc per Ecclesiam licet ad utramlibet partem se recipere. Quam quisque opinionem veriorem putat eam amplecti tenetur. Sed adhibenda cautio duplex : 1° sic nos affectos esse necesse est, ut opinionem deponamus et subjiciamus nos ex animo Ecclesiæ, si forte Ecclesia definiat tandem aliud ab eo quod sentimus; 2° servanda pax et charitas est cum iis qui aliud a nobis sentiunt. Nihil enim debet esse antiquius pace et charitate : « In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas servetur. »

Et de his ad fidem non pertinentibus dicit adhuc sanctus Augustinus : Quod enim neque contra fidem neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est.

Sunt adhuc alia testimonia, quæ sequuntur.

S. Ambrosius, epist. 32 : Sequor tractatum Nicæni concilii a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.

S. Gregorius Magn., epist. 24, l. 1, dicit se venerari quatuor prima concilia, sicut quatuor Evangelia.

S. Hieronymus Dialog. *contra Lucif.* : Quomodo, inquit, Athanasius, Hilarius poterant adversus synodum Nicænam facere, propter quam exsilia sustinuerunt?

S. Augustinus. *Epist. ad Januar.* cap. 1, n. 1, ait : Illa autem quæ non sunt scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis apostolis vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.

Bellarminus cardin., *Controv.*, t. II, lib. 1, c. 2, conciliorum necessitatem ad controversias de fide dirimendas astruit his verbis : Quamvis autem generalia concilia non sint absolute necessaria, tamen concilia aliqua sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem vix in quæstionem vocari posse dubito. Nam si necesse est, ut veniant scandala, ut ait Dominus, et oportet hæreses esse, ut ait Apostolus, certe necesse est etiam ut in Ecclesia sit certum aliquod judicium, quo et scandala tolli possint et hæreses damnari; alioquin brevi tempore Ecclesia universa in partes scinderetur et periret; nam omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Etsi vero summus pontifex judex est..., tamen non debet in controversiis Dei dijudicandis aut solo suo judicio fidere, aut exspectare divinam revelationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, et ordinaria media, et tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti et directionem divinam. Porro medium ordinarium proinde necessarium esse concilium, magnum aut parvum, unum vel plura, prout ipse judicaverit, facile probari potest.

Primum ex divina illa promissione : « Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum. » Hunc enim locum de conciliis intelligit synodus Chalcedonensis et aliæ synodi.

Secundo, ex facto apostolorum, qui cum possent etiam seorsim singuli definire controversias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium et a Christo ipso demonstratum, non sine concilio controversiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt.

Tertio, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium sæculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas concilia episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani pontifices nullam unquam hæresim novam sine novo concilio damnaverunt, ut cognoscere poterit qui vel tomos conciliorum, vel historias ecclesiasticas evolvere voluerit. Quod autem semper et ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, et revera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. S. Cyprianus, l. II, *epist. I, ad Stephanum* : « Necesse, inquit, habuimus, convenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere et celebrare concilium. » Gelasius ait : « Si præcessit, in l. *De vincul. anathem.*, consensus pontificis, doceatur a quibus, et ubi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si majorum more prolatus, si competenti examine depromptus; ubi procul dubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, et depulsione catholici, quia nova est causa, fieri certissimum est. » Itaque etsi posset Deus per absolutam suam potentiam Ecclesiam sine conciliis conservare, tamen secundum ordinariam providentiam ejus, necessaria concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

Holden., lib. I *De resol. fid.*, cap. 9, ait : Stabilita jam catholicæ traditionis certitudine, eaque in unitate sua præcipue constituta, superest investigandum, qua via quove medio cognoscenda sint divinitus revelata et instituta, quæ huic innituntur traditioni. Cum autem universum quid seu catholicum sit quod inquirimus (traditio scilicet universalis) constat evidentissime a nullo particulari et singulari homine sub hac petendum esse ratione. Quidquid enim declarare aut denuntiare valeat quivis particularis, quicunque ille fuerit, traditionis universalis rationem habere nequit sub hoc præciso particularis denuntiationis titulo, licet fortassis ei possit competere hæc ratio, eo quod universim et catholice idem ipsum sit et unius et totius societatis judicium. Imo tametsi plurimorum fuerit in concilio congregatorum testimonium, nisi universum et catholicum sit, traditionis certitudinem perfectam non habet. Ex his clare consequitur Ecclesiæ Christi pastores et rectores, quamcunque alias habeant auctoritatem, veritatum revelatarum esse tantummodo custodes et testes; fidelissimos quidem et invictissimos, sive sparsim per orbem universum in suis sigillatim diœcesibus et parochiis greges suos docentes et regentes, sive in debitis circumstantiis et conditionibus universim congregatos et consentientes. Verum articulorum fidei conditores audeat eos nemo vere catholicus et perspicax astruere. Omnem puta fidei revelatæ articulum Dei revelantis auctoritati pernecessario inniti, novas autem communicari Ecclesiæ revelationes, quæ fidei catholicæ dogma fundent, nullus agnovit catholicus; ac ideo fidei revelatæ et catholicæ articulorum numerum augeri posse, vel est ignorantis, vel calumniantis oratio. Christum igitur veritatum revelatarum et divinarum institutionum solum et unicum fundatorem ac conditorem fuisse, tanquam axioma indubitatum apud catholicos omnes, præsupponimus. Hanc veritatem subsequitur altera quam habet S. Augustinus, ep. 118 *ad Jan.* : Quæ Christus præscripsit ea nemo audet variare, ut puta, sicut nequit Ecclesia novum aliquod divinitus revelatum aut institutum, fidei scilicet catholicæ articulum tradere, condere, aut fidelibus obtrudere, ita neque in totius Ecclesiæ potestate ac auctoritate situm est veritatem aliquam a Christo revelatam, aut institutionem divinitus editam, vel minime variare aut immutare, sub hoc, inquam, anathemate : « Non præteribit unum iota, aut unus apex a lege. »

Statuendum ergo posse concilium generale certissime et absque omni erroris periculo denuntiare et declarare (quod alii vocant, decernere et definire,) quidquid sit directe et expresse divinitus revelatum aut institutum. Quod non aliud est quam posse hos omnes simul episcopos, et unumquemque seorsum testificari, quid in suis singulis et universis provinciis, vel creditur, vel exercetur, tanquam doctrinæ revelatæ articulus, aut divinitus institutum religionis exercitium... Episcopi et rectores Ecclesiæ judicant in concilio generali velut præceptores et doctores, populus vero tanquam discipuli discere et obedire tenentur.

Concilia generalia.

Concilia generalia Græcorum.

Anno 325, concilium generale Nicænum I sub Silvestro, papa.

Ann. 381, conc. Constantinopolitanum I, sub Damaso.

Ann. 431, Ephesinum, sub Cœlestino I.

Ann. 451, Chalcedonense, sub Leone I.

Ann. 553, Constantinopolitanum II, sub Vigilio.

Ann. 680, Constantinopolitanum III, sub Agathone.

Ann. 787, Nicænum II, sub Adriano I.

Ann. 869, Constantinopolitanum IV, sub Adriano II.

I. Anno 325, Nicænum I, concilium œcumenicum a Constantino imperatore convocatum, cui profuit Osius Cordubensis episcopus nomine Silvestri pontificis Romani, ibique Arium et impium ejus dogma trecenti decem et octo Patres proscripserunt; contra vero consubstantialitatem Verbi divini cum Patre æterno stabilierunt, et quæstionem de celebrando Paschate tandiu agitatam in Ecclesia definierunt.

II. Anno 381, Constantinopolitanum secundum œcumenicum a Theodosio convocatum concilii Nicæni confirmandi causa, ut sedi suæ Constantinopolitanæ restitueretur sanctus Gregorius Nazianzenus, et ad stabiliendam fidem circa divinitatem sancti Spiritus a Macedonio impugnatam, convenerunt ibi centum quinquaginta episcopi, qui unanimiter statuerunt ut episcopus Constantinopolitanus post Romanum Pontificem primum obtineret locum.

III. Anno 431, Ephesinum tertium œcumenicum a Theodosio convocatum, cui præfuerunt legati pontificis Romani Cœlestini, celeberrimum fuit ducentorum episcoporum, a quibus Nestorius duas personas in Christo admittens, anathemate percussus fuit, quique virginem Mariam dicendam esse matrem Dei negabat, sed tantum Christi matrem. Vicesima secunda die Junii fuit inchoatum anno 431, in quo iterum proscripta fuit hæresis Pelagii.

IV. Anno 451, celebratum fuit Chalcedonense œcumenicum quartum, sexcentorum triginta episcoporum et quatuor legatorum sanctissimi Patris Leonis, cui interfuit imperator Marcianus cum imperatrice Pulcheria, magno senatorum et magistratuum ordine comitante, octava die Octobris inceptum est et in prima Novembris finitis tredecim Actionibus seu sessionibus, absolutum est; in quo concilium Ephesinum, anno 449 habitum cum Dioscuro et Eutyche qui naturas in Christo confundebant vel personas dividebant, condemnatum est.

V. Anno 553, Constantinopolitanum II, quintum œcumenicum a Justiniano convocatum invito Vigilio pontifice Romano, qui postea tamen illud approbavit; et inde inter œcumenica annumeratum fuit; in quo errores Origenis, tum Tria Capitula damnata sunt.

VI. Anno 680, Constantinopolitanum III sextum œcumenicum convocatum, et anno sequenti finitum, in quo quinque priora concilia probata fuere et contra Monothelitas definitum duas esse in Christo voluntates, Honorius quoque papa damnatus est.

VII. Anno 787, Nicænum II septimum œcumenicum ab imperatore Constantino Leonis et Irenes filio simul et a summo pontifice Adriano convocatum, inceptum Constantinopoli anno 786, sed translatum Nicææ anno 687, trecentorum quinquaginta Ecclesiarum qui cultum sacrarum imaginum adversus Iconoclastas constituerunt.

VIII. Anno 869, Constantinopolitanum IV octavum œcumenicum ab imperatore Basilio convocatum Adriano II pontifice in schismaticum Photium exsulem factum, et de restitutione sancti Ignatii patriarchæ Constantinopolitani in sua sede patriarchali.

Concilia generalia Latinorum.

Anno 1122, Lateranense I, sub Calixto II.
Ann. 1139, Lateranense II, sub Innocentio II.
Ann. 1179, Lateranense III, sub Alexandro III.
Ann. 1215, Lateranense IV, sub Innocentio III.
Ann. 1245, Lugdunense I, sub Innocentio IV.
Ann. 1274, Lugdunense II, sub Gregorio X.
Ann. 1311, Viennense, sub Clemente V.
Ann. 1409, Pisanum, sub Alexandro V.
Ann. 1414, Constantiense, sub Joanne XXIII.
Ann. 1431, Basileense, sub Eugenio IV.
Ann. 1439, Florentinum, sub Eugenio IV.
Ann. 1512, Lateranense V, sub Julio et Leone X.
Ann. 1545, Tridentinum, sub Paulo III, Julio III et Pio IV.

IX. Anno 1122, Lateranense I, nonum œcumenicum, sedente Calixto pontifice, de recuperanda in Saracenos Terra Sancta congregatum est.

X. Anno 1139, Lateranense II decimum œcumenicum ab Innocentio II convocatum in antipapam Petrum Leonis filium, et de conservandis ecclesiasticis bonis.

XI. Anno 1179, Lateranense III œcumenicum undecimum ab Alexandro III papa in Valdenses, Albigenses et schismaticos ab antipapa Victore IV ordinatos convocatum.

XII. Anno 1215 convocatum fuit Lateranense IV, duodecimum œcumenicum, sedente summo pontifice Innocentio III in Albigenses, in eo damnatus est Joachimus abbas. Primum est concilium in quo verbum illud « transsubstantiatio » reperiatur, licet in auctoribus qui centum ante annos degebant legatur. Adfuerunt Patres ducenti octoginta tres supra mille, inter quos sexcenti septuaginta tres erant episcopi.

XIII. Anno 1245, Lugdunense I decimum tertium œcumenicum ab Innocentio IV convocatum de expeditione in Saracenos ad recuperandam Terram Sanctam. Concilium illud præterea tentavit Fredericum imperatorem deponere; et, ea potestas in principes christianos, nec ad summum pontificem nec ad Ecclesiam pertinet.

XIV. Anno 1274, Lugdunense II decimum quartum œcumenicum sub Gregorio X de recuperanda Terra Sancta. In errores Græcorum et ad recipiendos eos qui in pacem et in sinum Ecclesiæ redire vellent.

XV. Anno 1311, Viennense, œcumenicum decimum quintum, præside Clemente V. Cui interfuerunt reges Galliarum, Angliæ et Arragoniæ, patriarchæ Alexandrinus, Antiochenus et episcopi plures quam trecenti. Ordo Templariorum in eo abolitus est, damnata Fratricellorum, Dulcinistarum, Beguardorum et Beguinarum hæresis, et de recuperanda Terra Sancta actum est.

XVI. Anno 1409, Pisanum, habetur in Gallia decimum sextum œcumenicum, eo quod a cardinalium collegio servatis omnibus juris formulis fuerit convocatum, sede vacante propter electos simul duos pontifices qui sedem Romanam ambiebant, et uterque tum Benedictus XIII et Gregorius XII depositi sunt, et in eorum loco suffectus Alexander V qui concilium illud approbavit et Constantiensem sequentem synodum indixit.

XVII. Anno 1414, Concilium Constantiense habetur in Gallia decimum septimum œcumenicum vocatum, eo quod a Joanne XXIII, Alexandri V legitimo successore convocatum fuerit tanquam appendix et continuatio concilii Pisani, in quo Joannes XXIII sponte pontificatum abdicavit ad sedandum schisma, et in ejus locum Martinus V electus est, qui probavit quæcunque gesta fuerant in concilio. Hæreses Vicleffi et Joannis Hus proscriptæ sunt, anno 1414 inceptum et 1418 absolutum.

XVIII. Anno 1429. Basileense in agro Ticinensi inceptum, postea Senensi continuatum, ab Eugenio IV, deinde Basileæ convocatum, qui sexdecim priores sessiones probavit, et alias irritavit a vicesima sexta inclusive, quas etiam Ecclesia Gallicana viginti sex sessiones priores quæ ad solam fere Bohemorum condemnationem pertinent approbandas retinuit, quibus decretum de immaculata Virginis Mariæ Conceptione tricesimæ sextæ sessionis sacræ Theologiæ Parisiensis Facultas adjunxit. Eam synodum Eugenius IV Ferrariam transtulit, postea Florentiam.

XIX Anno 1439, Florentinum, Ferrariæ inceptum ab Eugenio IV, anno salutis 1438, ad tollendum schisma Græcorum cum Latinis, cui interfuit Joannes Palæologus Orientis imperator cum patriarcha Constantinopolitano; plurimi theologi doctores decimi quinti sæculi concilium illud tanquam œcumenicum non agnoscebant, nunc autem ab omnibus recipitur.

XX Anno 1512, Lateranense V, inceptum sub Julio XI et sub Leone X absolutum anno 1517, in synodum Pisanam, de recuperanda Terra Sancta, de disciplina ecclesiastica et abroganda Pragmatica sanctione. De œcumenicitate hujus concilii inter se disputant theologi; et ultramontani doctores ut Bellarminus liberam hac de re dissentiendi facultatem præbuerunt, eo quod Leo X acriter nimis Ecclesiæ Romanæ jura tuitus fuerit.

XXI. Anno 1545, Tridentinum, aliis decimum nonum, aliis vicesimum primum, œcumenicum et ultimum anno 1545 inceptum et anno 1563 consummatum, in Lutherum, Zwinglium et Calvinum, et de reformanda disciplina ecclesiastica, Bononiam anno 1547 translatum, et octo post menses demum Tridentum revocatum. Quo in loco ter interruptum fuit, et totius resumptum, hujus tandem canones in Gallia de dogmate venerantur; de disciplina vero respuuntur.

De fide in actum deducta per virtutes religionis et pietatis.

De religione. — Bonum autem ad quod ordinatur religio est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ; Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum. Unde ei debetur specialis honor, sicut in rebus humanis videmus quod diversis excellentiis personarum diversus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, et sic de aliis. Deo reverentiam et honorem exhibemus, non propter seipsum, quia ex seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adjici potest, sed propter nos, quia videlicet per hoc quod Deum reveremur et honoramus, mens nostra ei subjicitur, et in hoc ejus perfectio consistit. Quolibet enim res perficitur per hoc quod subditur suo superiori..... Mens autem humana indiget ad hoc quod conjungatur Deo sensibilium manuductione, quia « invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. »

Et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti; ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales actus quibus Deo conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quasi principales et per se ad religionem pertinentes; exteriores vero actus, quasi secundarios, et ad interiores actus ordinatos :

Quæ explanantur in indicationibus quæ sequuntur

De pietate. — Homo efficitur diversimode aliis debitor, secundum eorum diversam excellentiam, et diversa beneficia ab eis accepta. In utroque autem Deus summum obtinet locum, qui et excellentissimus est, et est nobis essendi et gubernationis primum principium; secundum vero nostri esse et gubernationis principia sunt parentes et patria, a quibus et in qua nati et nutriti sumus. Et ideo post Deum homo est maxime debitor parentibus et patriæ; unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus et patriæ.

Sed cum Deus sit longe excellentiori modo principium essendi et gubernationis quam pater vel patria, ideo pietas est alia virtus quæ cultum Deo exhibet; et ea quæ sunt creaturarum, per quamdam superexcellentiam et causalitatem transferuntur in Deum. Unde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur, cum Deus sit nobis excellenter Pater noster.

Patres sequentes consulantur, si placet:

4. — *De fide in actum adducta per orationem.*

De oratione. — Est exterior adhuc corporis habitus quo significamus Deo interiorem animi et cordis nostri affectionem, quod est adoratio exterior; quia cum simus Dei non solum quoad animam sed quoad corpus, illi debemus cultum externum et corporeum, qui cultus præsertim exhibetur orationis virtute.

Etenim orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, et si quid aliud visibiliter faciunt, quamvis eorum invisibilis voluntas, et cordis intentio Deo nota sit, nec ille indiget his indiciis, ut humanus ei pandatur animus. Sed hinc magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque ferventius.

Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet et sensibili....., duplicem Deo adorationem offerimus, scilicet spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione, hoc est in fide, et in exteriori corporis humiliatione, hoc est in oratione, et ipsa exterior adoratio, seu oratio, fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo, quia connaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

Quæ plane evolvuntur in sequentibus indicationibus, ut evidentissime apparebit his qui hanc quæstionem omnino capere voluerit. Unde de oratione in sequentibus sermo est.

III. — De spe.

De spe. — Spes est donum Dei quo fit ut exspectemus cum fiducia quidquid nobis a Deo promissum est, scilicet, dicitur donum Dei, quia hanc Deus dat, nec possumus habere a nobismetipsis, juxta illud Pauli, « Quid habes quod non accepisti? » Dicitur, quo fit ut exspectemus cum fiducia. Nititur enim spes nostra ipsis Dei promissis, Dei, inquam, qui nec falli, nec fallere potest; et Christi meritis, qui ad hoc unum venit ut vitam nobis æternam compararet. Hæc autem fiducia timore aliquo temperatur; obstant enim sæpissime peccata nostra, ne perveniamus ad vitam æternam, quæ nobis a Deo promissa est; et nemo scit utrum amore an odio dignus sit, et utrum sit usque ad finem perseveraturus. Dicitur, quidquid nobis a Deo promissum est; quo generali nomine intelligitur et vita æterna et media ad vitam consequendam necessaria, nimirum gratiæ et auxilia divina, quæ per Christum dantur, et necessaria sunt tum ad justificationem, tum ad bonorum operum perfectionem. Quin et ipsa bona temporalia hoc generali nomine intelliguntur; hæc enim et promittuntur et dantur a Deo, et conducunt ad vitam æternam, si quis illis legitime utatur. Unde ea et desiderare vel petere licet, sed quatenus conducunt ad salutem, nec aliter.

Omnino in Deo est sperandum. Qui enim sperat in eo non confundetur unquam. Maledictus autem qui sperat et confidit in aliquo alio; v. gr., in semetipso, in quovis homine, in divitiis, in sua vel suorum auctoritate. Et in Deo solo sperandum est quia solus Deus est optimus, maximus, et potentissimus. Solus potest nos vere beatos efficere. Extra Deum nihil nisi fragile, caducum, mendax.

Spes non eadem est in omnibus Christianis; nam quod diximus de fide, illud et de spe dici potest; est in quibusdam spes viva, ut eam vocat Petrus apostolus, nimirum si charitate perficiatur, tuncque dicitur a Paulo apostolo firma anchora, quæ nunquam confundit. Est et spes imperfecta, mortua, non sufficiens ad salutem, nimirum si charitate destituatur.

PETRUS LOMBARDUS, Sententiar. magist. — Spes est virtus qua spiritualia et æterna bona sperantur, id est cum fiducia exspectantur. Est enim spes certa exspectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia et meritis præcedentibus, vel ipsam spem, quam natura præit charitas, vel rem speratam, id est beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.

At quæri potest an descriptio fidei conveniat. Sane concedi potest, vel negari. Si autem dicatur convenire, sunt et alia plura quibus differunt fides et spes; sed non improbe dici potest soli fidei convenire, non spei, quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus possit esse sine spe et charitate, CXCII, 887.

Et sicut fides, ita et spes est de invisibilibus. Unde S. Augustinus: « Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. » De spe quoque dicitur: « Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? » Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ sperantur, fidei speique commune est. Distinguitur tamen fides a spe, sicut vocabulo ita etiam rationabili differentia. Est enim fides malarum rerum et bonarum; quia et bona creduntur et mala; et hoc fide bona, non mala..... Spes autem nonnisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium qui eorum spem gerere perhibetur, CXCII, 811.

De hac virtute, spe scilicet theologica, consulantur Patres qui infra hic citantur.

IV. — De charitate.

1. — *De charitate in se spectata seu de amore Dei.*

Licet, Dei amoris, et charitatis nominibus, theologice loquendo, unum intelligatur, nos loquelam Patrum sequentes, ista separamus, et in duobus articulis ea submittimus.

Charitas, seu amor Dei, est donum Dei quo fit ut diligamus Deum propter ipsum super omnia, et proximum propter Deum sicut nos ipsos.

Explicatur, scilicet, est donum Dei. Hanc enim largitur solus Deus; hanc habere nemo potest a semetipso. « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, » inquit Apostolus. Necesse est autem, inquit S. Augustinus, ut parum diligat Deum, qui non ab illo, sed a seipso bonum se arbitratur effectum.

Quo fit, dicimus, ut diligamus Deum propter ipsum, hoc est, ut amemus Deum, nec amoris præmium aliud expetamus ullum, nec causam aliam amoris habeamus ullam, quam Deum ipsum.

Super omnia, pergimus, hoc est, amori Dei præferamus nihil, non nosmetipsos, non aliud quidquam.

Et proximum, adhuc amamus, propter Deum sicut nos ipsos. Hæc pars altera præcepti charitatis, quæ debitum nobis ipsis et proximo amorem spectat.

Porro diligimus Deum super omnia, quando sic eum diligimus, ut parati simus quidlibet pati potius quam peccare, ut et bonorum, et parentum, et amicorum, et famæ, et vitæ ipsius jacturam peccato cuilibet anteponamus. Et ad hunc amorem tenemur ex præcepto divino: « Qui amat patrem aut matrem, inquit Christus, super me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. » Et alibi : « Qui amat animam suam, perdet eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. » Et Paulus apostolus hæc habet : « Quis nos separabit a charitate Christi ? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius ....? In his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque vitutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei. »

Neque hoc præceptum novum credatur. Primum omnium est antiquitate et dignitate et necessitate. Fundamentum habet in ipsa hominis natura. Jure quippe naturæ tenemur supremum Deo, utpote Creatori, cultum et honorem exhibere. Non colitur Deus nisi amando, inquit S. Augustinus, quod est coli Deum cultu perfecto non posse nisi per charitatem : Fide, spe, inquit, et charitate colendus Deus, quia nempe, pergit alibi S. doctor, domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. Non alio sensu hæc intelligi possunt, nisi Deum non coli nisi amando.

Præceptum hoc jam Judæis cognitum erat. Primum enim hoc est et maximum mandatum in lege, cujus hæc verba sunt : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo; et narrabo ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, etc. »

Hoc ipsum mandatum dedit Christus Christianis, aitque posse neminem ad vitam ingredi nisi illud servaverit. « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Præcepta nosti : Diliges... et proximum tuum sicut teipsum. » Et interroganti, quod esset mandatum magnum in lege, ait : « Diliges Dominum Deum tuum.... Hoc est maximum et primum mandatum. » At quæritur, quis sit sensus horum verborum, « Diliges Dominum, etc... » Sensus est ad Deum offerri oportere omnia cordis desideria, omnes liberas mentis cogitationes, omnes omnino actus vitæ. Quemadmodum voluptarius refert omnia ad voluptatem, et avarus refert omnia ad divitias. Non vult Deus cor nostrum scindi in duas partes, ita ut partem unam Deus, partem alteram creatura possideat. Cor totum prosuo jure postulat : « Nemo potest duobus dominis servire. »

Et quis est sensus adhuc horum verborum ex Moyse, « Erunt verba hæc.... ligabis ea quasi signum in manu tua? » Respond. : His Moysis verbis non obscure innuitur hoc fuisse Judæis non secus ac Christianis præceptum, ut in omnibus agerent ex intimo amoris in Deum sensu, ut ad Deum omnia referrent, etiam quæ ex innata naturæ propensione ad necessariam vitæ sustentationem quotidie agimus.

Id ipsum a Paulo apostolo præcipitur Christianis : « Sive manducatis, inquit, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. » Quod quidem non eo sensu ab Apostolo dictum existima, ut quidquid fit sine charitate habituali, vel etiam actuali, proprie ac stricte dicta, eo ipso verum sit peccatum, nullamque in ordine salutis laudem mereatur. Actus quippe fidei, spei, timoris supernaturalis, et aliarum virtutum moralium, quibus homo peccator, cœlesti aspirante et adjuvante gratia, sibi ad justitiam viam parat, vera peccata nec sunt nec dici possunt. Quamvis enim absente charitate plenam, perfectam, ac saluti assequendæ parem laudem illa non habeant, habent tamen aliquam etiam in ordine salutis, ex divina scilicet gratia, qua mediante eliciuntur; quam quidem gratiam S. Augustinus interdum bonam voluntatem appellat et amorem recti. Præceptum scilicet dilectionis, cum affirmativum sit, non obligat semper ac pro semper. Mens igitur Apostoli hæc videtur esse, ut nihil unquam homo faciat, quod sit contra charitatem et legem Dei, ut Deo nihil præferat, ut cor ejus non scindatur in duas partes, quarum una sit pro Deo et altera pro creatura, ut omnia referat ad Deum saltem indirecte et interpretative. Quidquid porro in homine boni est, totum illud in Deum, boni totius fontem et auctorem, quasi proprio pondere relabitur. Atque hoc sensu præceptum amoris Dei negativum aliquid includere, nec semper, nec pro omni tempore obligare affirmant omnes theologi post S. Thomam, qui ait : Aliquis totum cor suum ponit in Deo, ita scilicet quod nihil cogitet vel velit quod divinæ dilectioni sit contrarium.

2.—*De charitate quoad nos spectata seu de amore sui ipsius.*

Ex præcepto charitatis tenemur nosmetipsos diligere : « Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Quæ quidem impleri nullatenus possunt, nisi nosmetipsos, ut par est, diligamus. Et nosmetipsos debemus diligere propter Deum, hoc est, ad Deum ea dilectio est referenda qua nosmetipsos diligimus. Porro tunc refertur ea dilectio ad Deum, si felicitatem nostram in Deo collocemus; si ad Deum unice tendamus, quia Deus solus summum bonum est, a quo omnia, in quo omnia, propter quem omnia, ad quem omnia. Solus ipse suprema hominum felicitas. At diligere se nihil aliud est quam velle beatum esse, ad veram felicitatem tendere, adeoque ad Deum; et sic non nos diligimus, ut par est, nisi Deum super omnia diligamus. En vera nostri dilectio; alia mala et vetita est. Et nosmetipsos perperam diligimus, quando eo solum tendit ea dilectio, ut affluamus voluptatibus corporeis, divitiis, honoribus; quando sequimur solam concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum et superbiam vitæ. Et quia eo solum tendit corrupta peccato originis natura, ideo tenemur vim continuam nobismetipsis inferre, ut triplicem hanc concupiscentiam superemus.

Cum ergo Christus præcipit ut abnegemus nosmetipsos, ut nobis ipsis moriamur, nihil aliud præcipit, quam ut ab illa inordinata nostri dilectione caveamus. Quoniam autem prava illa dilectio, et novas in dies radices agit, et sequitur naturæ corruptæ propensionem et apprimis accommodatur ad præjudicia hausta ex prava institutione et ex cæterorum hominum exemplo et moribus, idcirco Christus docet vim nobis esse jugiter inferendam, portandam crucem quotidie, cavendum ne nos consuetudinis æstus abripiat, intrandum per angustam portam, gradiendum arcta via, quam pauci admodum sequuntur, alioquin nunquam futurum ut nobis ipsis moriamur, et sic perveniamus ad vitam. Hæc omnia ardua, et difficilia videntur; sed merces infinita, æterna est. Quin et Christus promisit levandum a se magna ex parte laborem : « Venite ad me, etc., jugum enim meum suave, etc... » Promissi divini fidem et veritatem sentiunt quotidie quicunque sincere Deum colunt, et præcepta evangelica sequuntur. Diffusa in cordibus eorum per Spiritum sanctum charitate, fit ut plus suavitatis et consolationis experiantur in cruce ferenda, quam peccatores in cupiditatibus explendis.

Hæc dilectio, qua nos, ut par est, diligimus, charitas etiam dicitur; est enim pars charitatis; charitas enim Deum, vel nos, vel proximum, respicit.

INNOCENTIUS III, papa. — Sunt autem hæ auctoritates quæ formam præferunt charitatis : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo..., et proximum sicut te ipsum.. etc... » Augustinus ait : Omnia quæcunque facimus sine charitate, nihil nobis prosunt; fatuum et inane studium expendimus, si non habemus charitatem, quæ Deus est. Item S. Gregorius : Tanto amplius rubigo peccatorum consumitur, quanto igne charitatis crematur cor peccatoris... Unde ex his sic procedendum : Quis præditus Tulliana eloquentia, quis omniformatus sapientia sufficit laudes charitatis exprimere, ejusque virtutes ad unguem exprimere? Hæc est charitas, quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis cohibere concupiscentias, desideria illicita frangere, honores contemnere, postremo universa blandimenta respuere. Dilectio ut mors est fortis. Nam sicut illa sensum carnis, sic ista affectum carnalis concupiscentiæ punit. Dura est sicut infernus æmulatio, quia nos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum blanda respuere, sed etiam adversa, pro eo quod diligit adipiscendo, cogit tolerare. Hæc est charitas quæ Abel martyrem fecit, Abraham de terra sua eduxit. Hæc Joseph in Ægypto servavit. Hæc est flamma quæ tribus pueris in fornace flammam exstinxit. Hæc est charitas omnium bonorum maxima, cui nihil sapit extraneum, vel asperum, vel confusum, virtutes cæteras munimine suæ perfectionis solidans. Quisquis in ejus radice se inserit, nec a viriditate deficit, nec a fructibus evanescit, quia fecunditatis opus efficaciter non amittit. De hac Isidorus ait : « Nullum præmium pensatur sine charitatis amore; quamvis recte credat, tamen sine charitate ad beatitudinem pervenire non potest, quia tanta est charitatis virtus, ut etiam prophetia et martyrium sine illa nil esse credatur. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. »

Hæc est charitas, quæ tantum in Deum prævaluit, quod eum de sede supernæ majestatis ad infirmitatem nostræ humanitatis adduxit, vulneravit impassibilem, ligavit insuperabilem, traxit incommutabilem, æternum fecit mortalem. Si tantum potuit charitas in Deum, quantum homo deberet posse in seipsum? Si Deus propter hominem tanta pertulit, quid homo propter Deum tolerare recusabit? Pudeat te, homo, non subjici charitati, quæ sibi subjecit auctorem mundi, non pudeat subjici charitati lutum, quæ sibi subjecit et figulum. Charitas omnium virtutum est origo; charitas mentem hominis illuminat, conscientiam mundat, animam lætificat, Deum demonstrat. Animam in qua charitas habitat, superbia non inflat, invidia non devastat, ira non vexat, avaritia non excæcat, tristitia mala non dissipat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat. Semper munda est, semper quieta, semper casta, semper læta, semper pacifica, semper benigna, semper modesta. In adversis secura, in prosperis non elata..., CCXVII, 761-764.

JULIANUS POMERIUS. — Charitas est recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, juncta Deo inseparabiliter et unita, igne quodam sancti Spiritus a quo est et ad quem refertur incensa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis præceptorum cœlestium, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victoriarum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat; fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium servit, ex qua quidquid est boni operis vivit; sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit; propter quam carnalia blandimenta devotio religiosa contemnit; sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat Apostolus.., LIX, 493-497.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop. — Charitas est dilectio qua diligitur Deus propter se et proximus propter Deum vel in Deo. Hæc habet duo mandata; unum pertinens ad dilectionem Dei, quod est maximum in lege mandatum, et alterum pertinens ad diligendum proximum illi simile : « Diliges Dominum Deum tuum, etc., et proximum sicut teipsum. » Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus. Una est charitas, et duo præcepta, quia qua charitate Deum diligimus, hoc est propter Deum, eadem proximum diligimus, hoc est propter Deum; duo præcepta sunt, quia duo motus in mente geruntur, cum Deus diligitur et proximus; movetur enim mens ad diligendum Deum, movetur et ad diligendum proximum; et multo magis erga Deum, quam erga proximum.

Consequenter modum utriusque dilectionis advertamus. Hæc regula dilectionis divinitus constituta est, ut Deum propter se ex toto corde, et proximum diligas sicut teipsum, id est ad quod et propter quod te ipsum diligere debes. In bono enim et propter Deum te ipsum

5. — *De charitate erga proximum spectata, seu de amore proximi.*

In præceptis vero Dei charitas obtinet principatum. Ideo diligenda est et tenenda, sine cujus perfectione nihil Deo placere posse, Paulus testatur apostolus. Unde et ipse Dominus, a quodam scriba interrogatus quod esset mandatum maximum, respondit : « Diliges..., etc. »...... Si forte quislibet quærat quis sit proximus, sciat omnem Christianum recte proximum dici, quia omnes in baptismo filii Dei sanctificamur, ut fratres simus spiritualiter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritualis quam carnalis...... Igitur sicut omnibus æqualiter regni Dei prædicata est beatitudo, ita omni sexui, ætati et personæ æqualiter, secundum meritorum dignitatem regni Dei patet introitus, ubi non est distinctio quis esset in sæculo, laicus vel clericus, dives aut pauper, junior vel senior, servus aut dominus, sed unusquisque secundum meritum boni operis perpetua coronabitur gloria...

Charitatis lege præcipitur, ut et proximum sicut nosmetipsos diligamus. Et per proximum intelliguntur omnes omnino homines, Christiani, hæretici, Judæi, ethnici, quin et ipsi inimici quicunque sint. Sensus autem horum verborum : « Diliges proximum, » etc. est lege charitatis teneri unumquemque, proximi saluti, non secus ac suæ et votis et quantum fieri potest, re consulere et providere; et etiam in bonis temporalibus, sed habita semper ratione Dei et salutis, alioquin non charitas est, sed cupiditas, quod seu proximo seu nobis vel optamus vel quærimus. Et fundamentum hujus dilectionis charitas Dei, siquidem in eo charitas Dei posita est, ut Deum summe diligamus. At non possumus Deum summe diligere, quin optemus Deum ab omnibus omnino cognosci, diligi, amari; id si vere optamus, agimus ergo quantum in nobis est ut id fiat. Si quis autem agit quantum in se est ut ab omnibus hominibus cognoscatur, diligatur, colatur, adoretur Deus, is certe proximorum saluti consulit, adeoque proximum amat. Ergo præceptum dilectionis proximi ex præcepto dilectionis Dei necessario pendet et sequitur.

Unde salutem et quidquid ad salutem vel directe vel indirecte confert, proximo non secus ac nobis optare tenemur lege charitatis. Non tenemur autem eadem media ad salutem optare proximo nostro sicut et nobis, nisi omnia sint undequaque paria. Cum enim aliud ab alio postulet Deus, et alia aliorum officia sint, habita ratione status et conditionis, certe non tenemur lege charitatis idem prorsus, quod spectat ad media quæ conferuntur ad salutem, unicuique optare. Id unum omnibus et singulis optare convenit et oportet et satis est, ut quemadmodum nobis sic et cæteris omnibus nemine excepto, largiatur Deus quidquid novit unicuique necesse esse ad salutem, cætera amoveat prorsus.

Cum ea non sit hominum conditio ut omnibus omnino hominibus possint eadem ratione succurrere; solius enim Dei providentia ad omnes et singulos se extendit, satis est pro virium et facultatum nostrarum mediocritate, si constitutum et necessarium in his rebus charitatis ordinem servemus. Porro hic ordo charitatis est ut prius succurramus iis qui nobis sunt proximiores, ac deinde cæteris, quantum vires humanæ suppetunt, servato semper ut par est ordine majoris minorisve proximitatis. Itaque prius succurrendum parentibus, filiis, fratribus, aliisque cognatione vel affinitate conjunctis, quam cæteris hominibus; prius Christianis quam infidelibus; prius pastoribus et cæteris qui parentum loco habentur, quam Christianorum vulgo; prius subditis quam extraneis, etc... Notæ vero quibus cognosci potest revera an proximum nos diligamus sunt sequentes :

1° Si nullum ipsi malum vel optemus, vel faciamus, vel quæramus; imo si optemus ipsi omne genus boni, habita ratione conditionis ipsius et officiorum; si in omnibus adjuvemus eum pro viribus, servato ordine charitatis.

2° Si, juxta præceptum Apostoli, alter alterius onera portemus; si proximi vitia et infirmitates feramus patienter et benigne, quantum fieri potest, accipiamus.

3° Uno verbo, si in omnibus faciamus alteri, quod nobis fieri vicissim et æquum est et volumus.

4° Et si exerceamus in proximum opera misericordiæ quæ vel spiritualia sunt, ut 1° ignaros et rudes docere quæ ad religionem pertinent; 2° peccantes corrigere, arguere; 3° dare consilium indigentibus consilio; 4° consolari afflictos; 5° injurias acceptas et vitia proximorum patienter ferre; 6° offensiones libenter condonare et remittere; 7° orare pro vivis et mortuis et persequentibus nos.

Vel opera misericordiæ corporalia, quæ sunt : 1° præbere cibum esurientibus et potum sitientibus; 2° suscipere peregrinos in hospitium; 3° nudos vestire; 4° ægrotos invisere; 5° in carcere positos adire et consolari; 6° captivos redimere; 7° mortuos sepelire.

Quæ plus vel minus in sequentibus de charitate explicantur.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episcop. — Tobias meruit edictum, ne quis ex filiis captivitatis mortuum sepulturæ daret. At ille interdicto non revocabatur magis quam incitabatur, ne deserere officium pietatis mortis metu videretur; erat enim misericordiæ pretium, mortis pœna. Talis flagitii deprehensus reus, vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus et exsul restitui suis.

Iterum in his versabatur officiis; et si quid alimenti foret, peregrinum cum quo cibum sumeret quærebat. Itaque cum fessus a sepulturæ munere revertisset, appositis sibi edendi subsidiis, misso filio, quærebat consortem convivii. Dum conviva accersitur, nuntiatis insepulti corporis reliquiis, convivium deserebat; nec putabat pium, ut ipse cibum sumeret, cum in publico corpus jaceret exanime.

Hoc illi quotidianum opus, et magnum opus, et magnum quidem. Nam si viventes operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos! Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertantur! Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi jam non possit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a bestiis consortem naturæ...

Tam sancto fessus officio propheta dum requiesrit in cubiculo suo, cadente de passerum nido albugine cæcitatem incidit; nec conquestus ingemuit, nec dixit : Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis se doluit obsequiorum quam oculorum munere, nec cæcitatem pœnam, sed impedimentum putabat, XIV, 760, 761.

LACTANTIUS FIRMICUS. — Maximum pietatis officium est peregrinorum et pauperum sepultura; quod antiqui philosophi virtutis justitiæque doctores non attigerunt. Nec enim poterant id videre, qui utilitate omnia officia metiebantur. In cæteris enim, quamvis verum limitem non tenuerint, tamen quoniam commodi aliquid in his deprehenderunt, quasi odore quodam veritatis retenti, proprius oberrarunt; hoc autem, quia nihil videre in eo commodi poterant, reliquerunt.

Quin etiam non defuerunt, qui supervacaneam facerent sepulturam; nihilque esse dicerent mali jacere inhumatum atque abjectum; quorum impiam sapientiam, cum omne genus respuit, tum divinæ voces, quæ id fieri jubent. Verum illi non audent dicere, id non esse faciendum, sed si forte non fiat, nihil esse incommodi. Itaque in ea re non tam præcipientium quam consolantium funguntur officio, ut si forte id sapienti evenerit, ne se ob hoc miserum putet. Nos autem non quid sapienti ferendum sit dicimus, sed quid facere ipse debeat. Itaque non quærimus nunc utrumne tota sepeliendi ratio sit utilis, necne; sed hæc, etiamsi sit inanis (ut illi existimant), tamen facienda est, vel ob hoc solum quod apud homines bene et humane fieri videtur. Animus enim quæritur et propositum ponderatur. Non ergo patiemur figuram et figmentum Dei feris ac volucribus in prædam jacere; sed reddemus id terræ unde ortum est; et quamvis in homine ignoto necessariorum munus implebimus, in quorum locum, quia de-

sunt, succedat humanitas, ubicunque homo desiderabitur, ibi exigi officium nostrum putabimus. In quo autem magis justitiæ ratio consistit, quam in eo, ut quod præstamus nostris per affectum, præstemus alienis per humanitatem; quæ est multo certior justiorque? Quæ cum fit, jam non homini præstatur, qui nihil sentit; sed Deo soli, cui charissimum sacrificium est opus justum..., VI, 681, 682.

Captivorum redemptio magnum atque præclarum justitiæ munus est. Quod quidem ipse Tullius approbat: «Atque hæc benignitas, inquit, etiam reipublicæ est utilis, redimi e servitute captos, locupletari tenuiores. Hanc ego consuetudinem benignitatis largitioni munerum longe antepono. Hoc est gravium hominum atque magnorum.» Proprium igitur opus justorum est redimere captivos, cum apud injustos, si qui hæc faciant, graves et magni appellentur. Iis enim maximæ laudis est benefacere, quos nemo speravit esse facturos. Nam qui bonum facit vel consanguineo, vel proximo, vel amico, aut nullam, aut certe non magnam laudem meretur, quia facere debet, sitque impius ac detestabilis, nisi fecerit id quod ab eo et natura ipsa, et necessitudo exigit; et si facit, non tam gloriæ assequendæ quam reprehensionis vitandæ gratia facit. Qui autem fecit alieno et ignoto, is vero dignus est laude, quoniam ut faceret sola ductus est humanitate. Ibi ergo justitia est, ubi ad benefaciendum necessitatis vinculum nullum est, VI, 679.

Magnum justitiæ opus est pupillos et viduas destitutos, et auxilio indigentes tueri atque defendere. Quod adeo universis divina lex illa præscribit, quando quidem boni quique judices ad officium suum judicant pertinere, ut eos naturali humanitate foveant, ac iisdem prodesse nitantur. Verum hæc opera proprie nostra sunt, qui legem, qui verba ipsius Dei præcipientis accepimus. Nam illi sentiunt quidem natura esse justum tueri eos qui tutela carent, sed cur ita sit, non perspiciunt. Deus enim cujus perpetua clementia est, idcirco viduas pupillosque defendi ac foveri jubet, ne quis respectu ac miseratione pignorum suorum retardetur, quominus mortem pro justitia fideque suscipiat, sed incunctanter et fortiter subeat, cum sciat se charos suos Deo relinquere, nec his unquam præsidium defuturum. Ægros quoque, quibus defuerit qui assistat, curandos fovendosque suscipere, summæ humanitatis et magnæ operationis est..., VI, 680.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. —Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exsequiarum, magis sunt vivorum solatia, quam subsidia mortuorum... Sepulturæ curam philosophi contempserunt; et sæpe universi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, ubi postea jacerent, vel quibus bestiis esca fierent, non curarunt....

Non ideo tamen contemnenda et abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna vestis et annulus, ac quid hujusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes major affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde et antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, et exsequiæ celebratæ, et sepultura provisa; ipsique dum viverent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt; et Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus, die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Verum istæ auctoritates non hoc admonent quod insit ullis cadaveribus sensus, sed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis astruendam. Ubi et illud salubriter discitur, quanto possit esse remuneratio pro eleemosynis quas viventibus et sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum petit, quod exanimis hominum membris officii diligentia persolvitur, XLI, 26, 27.

4. — *De charitate in actum adducta erga proximum seu de eleemosyna.*

Eleemosynæ nomine intelligitur quidquid erga proximum potest exerceri charitatis. Unde eleemosyna est vel spiritualis, vel corporalis; spiritualis si exerceantur opera spiritualia, corporalis autem si corporalia.

Eleemosyna est ex præcepto charitatis, I Joan., III, 14, 17, 18, et ex oraculo Christi, Matth. XXV, 41 *et seqq.* Si quis his Christi oraculis non terreatur et ad exercendam erga pauperes misericordiam non flectatur, eum et corde induratum et pene reprobum non immerito dixeris.

Utilior est eleemosyna danti quam accipienti. Leve et transitorium est quod das pauperi munus; æternum est quod accipis a Deo præmium. Ut huic præcepto satisfiat dandum quidquid dempto necessario superfluit. Necessarium autem duplex est. Nimirum necessarium naturæ et necessarium status. Necessarium naturæ illud est quod ad victum et vestitum requiritur; necessarium status illud est quod ad decentiam status et conditionis omni luxu seposito requiritur.

Rursus variæ sunt pauperum necessitates. Vel enim pauperes patiuntur necessitatem communem, vel necessitatem gravem, vel necessitatem extremam. Necessitas communis est ea quam vulgo patiuntur pauperes omnes. Necessitas gravis est ea quam patitur is qui, nisi adsit amica manus, venit in vitæ discrimen. Necessitas extrema est ea quam patiuntur hi qui sunt in extremo vitæ periculo. His positis, ut eleemosynæ præcepto satisfiat, ubi pauperes patiuntur solum necessitatem communem, dandum est omnino quidquid superest dempto status necessario. Ubi patiuntur necessitatem gravem, detrahendum aliquid prudenter de necessario status, plus minus pro majori vel minori pauperum necessitate. Ubi vero urget extrema necessitas, dandum prorsus, si aliter subveniri nequit, quidquid dempto necessario naturæ superest. Qui secus fecerit venit in damnationis æternæ discrimen. Peccat enim plus minus pro majori vel minori superfluo; item pro majori vel minori pauperum necessitate: «Non pavisti pauperem, occidisti,» inquit sanctus Ambrosius.

De his tractatur in indicationibus submissis.

5. — *De charitate in actum adducta erga proximum seu de hospitalitate.*

LACTANTIUS FIRMICUS. — Hospitalitas præcipua virtus est beneficentiæ; quod philosophi quoque aiunt; sed eam detorquent a vera justitia et ad commodum rapiunt: « Recte, inquit Cicero, a Theophrasto est laudata hospitalitas. Est enim, ut mihi quidem videtur, valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. » Eodem modo rursus erravit quo tum, cum idoneis esse diceret largiendum. » Nam illustres illi atque potentes nulla re possunt indigere; quos opulentia sua et munit et honorat. Nihil autem a viro justo faciendum est nisi quod sit beneficium. Beneficium autem si refertur, interit atque finitur; non enim possumus id habere integrum, cujus pretium nobis persolutum est. In his itaque beneficiis justitiæ ratio versatur, quæ salva et incorrupta permanserint.

Permanent non aliter, quam si præstentur hominibus iis qui prodesse nullo modo possunt. At ille in recipiendis illustribus nihil spectavit aliud nisi utilitatem, nec dissimulavit homo ingeniosus, quid ex eo commodi speraret. Ait enim qui id faciat, potentem apud exteros futurum per gratiam principum, quos sibi hospitii et amicitiæ jure constrinxerit... quomodo ergo defenderet, quominus ambitiosa illa hospitalitas malitia esset? « Tu mihi, adjecit idem, per omnes portas circumcurris ut advenienti populorum atque urbium principes domum tuam invisantes, ut per eos apud cives eorum potentiam consequare, velisque te justum et humanum et hospitalem videri, cum studeas utilitati tuæ. » En quod palam testificatus est non ad veram justitiam quam non teneat, præcepta se dare, sed ad umbram imaginemque justitiæ: ignoscendum est igitur umbratico et imaginario præceptori; nec ab eo veritas exigenda est, qui se nescire fateatur. VI, 678, 679.

6. — *De charitate in actum adducta erga proximum, seu de misericordia.*

« Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, » et alii multi textus Evangeliorum adduci possent... Et Paulus apostolus ait etiam: « Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis... Induite vos, sicut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem..., supportantes invicem et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam... »

Homo, inquit sanctus Ambrosius, quam latus es, si ad amplitudinem præceptorum cœlestium sinum mentis tuæ expandas! Quam latum est mandatum charitatis, « Diligite, inquit, inimicos vestros! » Omnes utique in affectu charitatis inclusit, qui non exclusit inimicos... Non potest dici Judæis, non gentibus, ut cum omnibus

parem habeant. Illi vix suos diligunt... Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico. Audi latum mandatum: « Benedicite eos qui persequuntur vos... et nolite maledicere. Iste ipse qui latum dicit esse mandatum, probavit, dicens. « Illi quidem detrahebant, ego autem orabam. »

De variis misericordiæ in proximum operibus agitur in indicationibus quæ infra notantur censendæ.

LACTANTIUS FIRMICUS. Tenendum est omni modo, ut ab officio misericordiæ spes recipiendi absit omnino. Hujus enim operis et officii merces a Deo est exspectanda solo; nam si ab homine exspectes, jam non humanitas erit illa, sed beneficii feneratio; nec potest videri bene meruisse qui quod facit, non alteri, sed sibi præstat, et tamen res eodem cedit, ut quod alteri quisque præstiterit, nihil ab eo commodi sperans, vere sibi præstet qui mercedem a Deo capiet. Idem Deus præcepit ut, si quando cœnam paraverimus, eos in convictum adhibeamus qui revocare non possint et vicem reddere, ut omnis actus vitæ nostræ non careat misericordiæ munere. Nec tamen quisquam interdictum sibi putet aut communione cum amicis, aut charitate cum proximis. Sed notum nobis Deus fecit quod sit verum et justum opus, ita nos oportet cum proximis vivere, dummodo sciamus illud ad hominem, hoc ad Deum pertinere, VI, 676, 677.

VALERIANUS (S.), Cemeliens. episc. « Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. » Principatus misericordiæ est quidem lapso manum porrigere, erranti viam salutis ostendere, infirmos visitare, in tribulatione positos solatiis inhærere; sed illa est præcipue exspectanda, esurientem pascere, nudum vestire, captivum redimere, ad tempus non habenti necessaria commodare .. Nemo claudum refugiat, nemo surdum non audisse se fingat, nemo debili manu subtrahat... Tanta enim est apud Dominum nostrum cura miserorum, ut sibi præstitum putet quidquid egentibus erogatio miseranda contulerit. . Si respiciamus ad nostri laboris fructum et cœlestis indulgentiæ pietatis multo plus recipimus quam damus. Ecce pro pastu pauperis in Evangeliis cœlorum nobis regnum promittitur, pro erogatione fracti panis et hospitii receptaculo, vel nudati corporis vestimentis, opem suam nobis invocantibus per prophetas Dominus pollicetur. Ecce nos damus terrena, ille cœlestia; a nobis temporanea offeruntur, ille sempiterna largitur, LII, 715-722.

De istis præfatis virtutibus theologicis, etsi hic abundantius tractentur, jam perque superque multa de illis dicta sunt in Indice de Decalogo, in primo præcepto; et in Indicibus, De dilectione inimicorum, De eleemosyna, De correctione fraterna, et in aliis, ut lector facile animadvertet; at cum de istis virtutibus materies sit amplissima et maximi momenti, nunquam nimis prædicabuntur; et de illis merito dici posset, « Repetita placent. »

DE QUATUOR VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

Ad consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam trahuntur inviti, alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes per quas armati resistant, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus et damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari est opus prudentia, quæ ab utilibus inutilia discernit et docet quid tenendum, quidve rejiciendum sit. Justitia indigent illi qui sequuntur spontanei : justitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Est autem justitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens.

Est quippe prudentia ratio docta, scilicet a gratia, vitare contagia injustitiæ propter justitiam.... justitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad ejus acquisitionem vel conservationem, fortitudo, temperantia, prudentia quæ justitiam conservant ne amittatur aut minuatur. Postquam vero perfecta est justitia, et transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est, prudens, temperata.

Quid hujus sæculi sapientibus cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis ? ubinam, quæso, vera prudentia nisi in Christi doctrina ? unde vera justitia, nisi de Christi misericordia ? ubi vera temperantia, nisi in Christi vita ? ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione ? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes di-

cendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat quam a Domino virtutum cujus doctrina seminarium prudentiæ, cujus misericordia opus justitiæ, cujus vita speculum temperantiæ, cujus mors insigne est fortitudinis. — S. BERNARD. in serm. 73, De diversis.

Et idem, in lib. De consid. pergit. « Ibi etiam advertendum tibi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera, sicut hoc loco vides fortitudinis matrem esse prudentiam, nec fortitudinem, sed esse temeritatem quemlibet ausum quem non parturivit prudentia. Hæc item est quæ inter voluptates et necessitates media quasi quædam arbitra sedens, utrinque certis limitibus determinat fines, illis assignans et præbens quod sat est, illis quod nimis est demens, et sic ex alterutro tertiam formans virtutem quam dicunt temperantiam, nempe intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis, est et in admittendis necessariis.... Hujus sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur qui curam carnis nostræ docet non perfici in desiderio; in his primis verbis superflua cohibet, et in istis « in desiderio, » necessaria non excludit. Unde non videtur omnino absurde definire temperantiam qui hanc nec præcedere necessitatem, nec excedere dicat, juxta illud philosophi : « Ne quid nimis. »

Jam de justitia, quæ una ex quatuor est, nonne constat considerationem mentem prævenire, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat justitiæ, nec factura utique alteri quod sibi fieri nolit; nec quod sibi velit fieri negatura. In his nempe duobus, liquet integrum esse justitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere etenim nunc mecum etiam hujus pulchram connexionem et cohærentiam cum temperantia, et item ambarum cum duabus superioribus, id est prudentia et fortitudine. Nam cum justitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri quid alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus : « Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, » neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit; quod quidem temperantiæ est. Denique ipsi justitiæ, ut justa sit, temperantia modum imponit : « Noli nimium esse justus, » ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam justitiam quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod et ipsa sapientia hoc frenum non respuit, dicente Paulo : « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem... ? » Ergo modum tenere justitia est, temperantia est, fortitudo est.... Itaque justitia quærit, prudentia invenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

Opus est fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, et ignita ipsius jacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est justitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes audiamus aliquando quod miser ille epularum pariter et vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur audivit : « Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. »

Temperantia sit amor integrum se præbens ei quod amatur; fortitudo amor facile tolerans omnia propter quod amatur; justitia amor soli amato serviens, et propterea recte dominans; prudentia amor ea quibus adjuvatur, ab eis quibus impeditur sagaciter seligens....

Si enim Deus est summum hominis bonum, sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere est bene vivere; ut nihil aliud sit bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere, a quo exsistit, ut incorruptus in eo amor atque integer custodiatur; quod est temperantiæ; ut nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est justitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio....

Vera est illa philosophorum sententia, quæ quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes........ definiunt. Principales quatuor esse virtutes non solum philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum?... Quaternarium numerum perfectioni sacratum pene nullus ignorat; siquidem totus orbis Oriente et Occidente, Aquilone et Meridie, quatuor determinari partibus vel angulis invenitur; et ipse Adam, qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor litteris explicatur. Corpus autem quatuor elementis exstructum, quaternarii numeri in se continet sacramentum...... Sed et quatuor flumina quæ de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Evangelia, divini currus rotæ quatuor, et animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem hujus numeri abunde commendant, et ideo virtutes istæ quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicite considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, et quam nihil perfectionis usquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam etsi faciat temperantia temperantem, prudentia prudentem, iustitia justum, fortitudo fortem, eo qui temperanter juste et prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nomina virtutum quæ ex illis quatuor oriuntur ostendere; sed cum proprietates et actus earum cœperint aperiri ex ipsis affectionibus singularum apparebit. Verumtamen hoc imprimis nosse et tenere debemus, quod istæ quatuor virtutes, et omnes quæ ex illis exsistunt, sint dona Dei, et quod nullus eas habet, habuit aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas et origo, contulerit, quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, justi ac fortes fieri utique potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum a Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt, LIX, 501, 502.

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS SEORSIM SPECTATIS.

De prudentia.

Prudentia Christiana, seu virtus moralis definitur a S Augustino : « Amor bene discernens ex quibus adjuvetur in Deum ab iis quibus impediri potest; » vel : « Cognitio rerum appetendarum vel fugiendarum. »

Definitur a S. Thoma post Aristotelem, « Recta ratio agibilium. »

Definitiones illæ eodem recidunt. Sensus enim earum omnium is est, prudentiam esse virtutem qua fit ut discernamus ea quæ ad Deum ducunt ab iis quæ a Deo abstrahunt; hæcque fugiamus, illa sagaciter seligamus... Unde sanctus Augustinus ait : « Hæc affectio animæ, vel motus quo intelligit æterna, et iis inferiora esse temporalia, etiam in se ipsa, et hæc appetenda potius quæ superiora sunt quam illa quæ inferiora sunt, novit, nonne tibi prudentia videtur? »

De justitia

Sanctus Augustinus multas justitiæ Christianæ definitiones tradit: « Justitia, inquit, est virtus qua sua cuique tribuuntur; » vel, quod idem est: « Justitia est habitus animi, communi utilitate servata suam cuique tribuens dignitatem; » vel: « Est ordinatio animæ qua fit ut nulli serviamus, nisi uni Deo; nulli coæquemur nisi purissimis animis; nulli dominari appetamus, nisi naturæ bestiali atque corporeæ; » vel: « Justitia est amor Deo tantum serviens, et ob hoc bene imperans cæteris quæ homini subjecta sunt. »

Ex his omnibus justitiæ definitionibus, quæ eodem recidunt, potest definiri justitia: « Virtus qua fit ut anima et Deo, et proximo, et sibi ipsi tribuat quod cuique debetur. »

Sumi potest justitia pro aggregatione virtutum omnium christianarum, et eo sensu, « Justitia est dilectio Dei et proximi. »

Et hac ratione per justitiam, et Deo, et nobismetipsis et proximo tribuimus quod debemus, dum Deum super omnia, nosque propter Deum, proximumque sicut nos diligimus, adeoque cum reddimus unicuique, sive superiori enti, sive æqualibus, sive inferioribus quod suum est......

Justitia, inquit S. Ambrosius, lib. *De off.* c. 28, ad societatem generis humani et ad communitatem refertur. Quanta autem justitia sit, ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reservatur, ut si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, adversus justitiam putetur aut loco prævenire aut tempore. Si ergo etiam in bello justitia valet, quanto magis in pace servanda est. Sola justitia est quæ omnibus temporibus, aliis potius nata quam sibi, quotidiano usu, et fructu publico, suo damno alienas custodit utilitates; quæ nihil habeat utilitatis, et plurimum laudis; fons est justitia cæterarum virtutum, quæ virtutes alias illuminat. Prudentia enim sine justitia nocet; fortitudo quoque nisi eam justitia temperet, intolerabilis insolentia est, furori quam rationi propior, dominationi quam libertati... justitia sola est quæ virtutes omnes complectitur et commendat omnes...

Quæ evidentius apparebunt ex indicationibus quæ subnotantur.

Si in hac vita justitiam conamur implere, cujus justitiæ opus est proprium sua cuique tribuere, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus; nec dominari nobis ea quibus sumus naturaliter præpositi permittamus. Dominetur vitiis ratio, subjiciatur corpus animo, animus Deo, et impleta est hominis tota perfectio. Ac per hoc, et nos justitiæ facit participes, suum cuique tribuimus, si inferiora melioribus et virtutibus carnalia oblectamenta subdimus; et sicut viventia vita carentibus, sensibilia viventibus, intellectualia sensibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinando præponimus, ita bene vivendo voluptuosis utilia, utilibus honesta, honestis sancta, sanctis perfecta omnia præferamus. Verumtamen nec corpus spiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi, nisi Deus qui ipsum spiritum creavit et corpus, delectatus cogitationibus nostris, requiescat in nobis, ac tanquam verus agricola in agro suo, corde nostro proficiat, ut quidquid in eo fides plantat, devotio rigat, ipse ad incrementum consummatæ maturitatis adducat, atque ita nobis, voluntarie sibi subjectis desideria mala subjiciat, ut ex ipsis actibus nostris, qui sit habitator noster et cujus in nobis fiat voluntas, appareat, LIX, 508.

De fortitudine.

Fortitudo christiana, seu virtus cardinalis definitur a sancto Augustino : « Amor omnia propter Deum facile perferens; » vel : « Animæ affectio, qua omnia incommoda et damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus; » vel : « Firmitas animi adversus ea quæ temporaliter molesta sunt. »

Describi potest ex mente earum definitionum virtus, qua fit ut nihil nos separare possit a charitate Dei, non persecutio, non gladius, sed omnia pati parati simus potius quam Dei legem et præscripta nobis officia deserere.

Ex his ad praxim advenimus : Cur, ait Origenes, *De divers. hæres.* lib vi, non habetis fortitudinem? Cur non habetis confidentiam, et fiduciam apud me tenetis? Etsi mors irrueret, nonne eam debuistis constantissime sustinere? Ad omne enim quidquid evenerit fortitudo necessaria est; ad omne periculum, vel tribulationem usque ad exitum animæ. Similiter et circa divitias et delicias, et terrenos honores, animi fortitudo tenenda est, ut neque extollaris, o homo, neque in superbiam erigaris, non despicias inimicos, nec humilem spernas, neque obliviscaris Dominum, neque derelinquas Creatorem, nec exsistas ingratus. Si ergo in necessitate et in periculis fortitudo necessaria est, ut viriliter cum fide toleres universa, multo magis circa delicias, et luxurias fortitudo necessaria est, ne in decipulam incidas diaboli.

De fortitudine, inquit S. Augustinus : lib. *De moribus Ecclesiæ*, non multa dicenda sunt. Amor numquam ille, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur. Sed inter omnia quæ in hac vita possidentur, corpus homini gravissimum vinculum est, justissimis Dei legibus, propter antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiatur, atque vexetur, laboris et doloris; ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animam quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo bene atque scienter utatur, resurrectionem reformationemque ejus ope ac lege divina sine ulla molestia juri suo subditam fore, sed cum se hoc amore tota in Deum converterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda ab illo qui jussit ut fortes simus, et nisi fortes ipse fecerit, non erimus quod jussit; ab illo qui dixit : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, » ne sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur.

Est itaque, ait S. Ambrosius, lib. *De officiis*, c. 35, n. 176, fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquam incomitata virtus; non enim seipsam committit sibi; alioquin fortitudo sine justitia iniquitatis materia est. Quo enim validior est, eo promptior ut inferiorem opprimat.

Nunquam David, nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam et adversus Goliam immani mole corporis virum singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit; virtus enim suis lacertis magis quam alienis integumentis nititur. Deinde eminus, quo gravius feriret, ictu lapidis hostem interemit..... Postea nunquam nisi consulto Domino bellum adortus. Ideo in omnibus victor præliis, usque ad summam senectutem manu promptus, bello adversus Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis

Sed non hæc sola præclara fortitudo est; sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, « qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, exstinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate fortes. » qui non comitatu et legionibus succincti communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum....

Non igitur in viribus corporis et lacertis tantummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi; neque in inferenda, sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio injuriam, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit.....

Et revera jure, ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, et quasi vento quodam, variarum rerum non circumfertur mutatione. Quid autem excelsius et magnificentius, quam exercere mentem, affligere carnem, et in servitutem redigere, ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in adeundis laboribus impigre exsequatur propositum animi atque voluntatem.

Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, et quasi superflua despicienda magis quam expetenda ducat. Secundo, ut ea, quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas cernitur, præclara animi intentione usque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam ut ita animum informes tuum, ut neque divitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conferas? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum præponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, ut quidquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonii amissio, aut honoris imminutio aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias; deinde ut te salutis ipsius pericula pro justitia suscepta non moveant... Non est igitur mediocris nec discreta a cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat; sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, et judicia custodiat, et quæ inexpiabili prælio adversus omnia vitia decernat, invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras quibus aurem deferre nesciat...

Quæ omnia evolvuntur et tractantur in indicationibus notatis.....

Animi fortitudo ea intelligi debet quæ non solum diversis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat; alioquin si impetus quidem malorum sævientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter injuriarum sæva, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias aut damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat, et tamen de ipsa se adversariorum sustinentia jactet, nec de dono Dei quo illustratur, exsultet, sed carnaliter se de vulgi favore quo prædicatur, oblectet; plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur, et per hoc humanam laudem divinis muneribus anteponat, quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus quæ, adjuvante Domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam namque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas, in quibus non patientia laudanda, sed miranda durities.

Eos vero quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas male blanda corrumpit. Quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimum refert; non in eis est patientia qui æquanimiter patiuntur angentia, sed in eis tantum quos fortiter facit sustinere justitia...

Is ergo cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionum damnorumque subjiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta, ut ei quidquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat; quidquid pretiosum videtur esse vilescat; quidquid nitidum futurorum contemplatione sordescat, nec ab his quæ jam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi, quia et turpius videtur animum ab his vitiis vinci quæ vicerat, et nihil ei prodest aliqua superasse, si alicui quod neglexerit superare subjaceat, quando non ille fortis haberi soleat qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit; sed ille magnus et sublimis, ille potens, atque dignus, fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitii rebellare aut dominari

permiserit, modo absit ignavia, ne nos id desperemus posse quod possumus; absit præsumptio vitiosa, ne nobis hoc quod per Dei gratiam possumus ascribamus. Quia sive de munere Dei, quo fortes efficimur desperemus, sive nos de nostra possibilitate jactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et utique animi fortitudo tam desperandi ignaviam debet excutere quam jactantiæ contraire. LIX, 503.

De temperantia.

Temperantia definitur a sancto Augustino : «Amor sese integrum Deo incorruptumque servans »; vel « Affectio coercens et cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur; » vel: « Refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant.

Ex his definitionibus, quæ eodem recidunt describi potest temperantia virtus qua fit ut nihil eorum diligamus quæ temporaliter appetuntur et delectant; sed ex iis ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpemus, utentis modestia, non amantis affectu... Per ea quæ temporaliter appetuntur et delectant intelliguntur divitiæ, voluptates, honores, et quidquid cupiditas appetere potest.

Unde vult sermo divinus, aut Origenes, hom. VII, in I evit., sobrios in omnibus esse Domini sacerdotes, utpote qui ad Dei altare accedentes orare pro populo debeant, et pro alienis intervenire delictis, qui portionem in terra non habeant, sed ipse Dominus eorum portio sit... In ebrietatis ægritudine corpus simul et anima corrumpitur; spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem ne nec esse nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas. Jam vero si discutiamus quot modis mens inebriatur humana, inveniemus ebrios etiam eos qui sibi sobrii videntur. Iracundia inebriat animam; furor vero eam plus quam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas et avaritia non solum ebrium, sed et rabidum hominem reddunt. Et obscenæ concupiscentiæ inebriant animam, sicut e contrario et sanctæ concupiscentiæ inebriant eam. Sed ebrietate sancta illa de qua dicebat quidam sanctorum : « Et poculum inebrians quam præclarum est... » Vide quanta sunt quæ inebriant animam; et formido inebriat eam, et vana suspicio; invidia autem ,et livor supra omnem ebrietatem macerant eam.

At in temperantia est animi tranquillitas, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, et decoris consideratio spectatur et quæritur.

Temperantia est socia ac familiaris mentis placiditati, protervia fugitanc, ab omni aliena luxu; sobrietatem diligit, honestatem fovet, decorum illud requirit, temperantia resecat cupiditates.

Sed non illa solum laudabilis temperantia quæ parva est ciborum, sed etiam illa quæ concupiscentiæ.....Unde Paulus etiam in ipsis conjugiis temperantiam docet; est enim velut quidam adulter inconlinens in matrimonio, qui legem apostolicam prævaricatur...... Imperas nobis continentiam... Da quod jubes, et jube quod vis... Tu nosti de hac re gemitum cordis mei et flumina oculorum meorum, S. August., lib. *De moribus Eccl.*

Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus, si in animo habitat, libidinem frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis exstinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, et totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, ut contenti simus appositis, ne poscamus impudenter quod aut ille qui poscitur forte non habeat, aut alios quod desiderio nostro placet offendat, aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat; nec judicemus eos qui volunt cibis, quos ipsi percipimus abstinere, nec eis verecundiam faciamus qui ea quibus ipsi abstinemus forte percipiunt, et Deo gratias agunt, certi quod satis miserum sit aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem, LIX, 502.

Temperantiæ est quod reverentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, junioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nihil detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus, scientes quod tam illi qui detrahunt, quam illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt ;qui ad hoc alios viles videri volunt, ut se commendent eorum comparatione quos carpunt, et videantur ea vitia non habere, quæ malitiose in aliis reprehendunt; quod malum temperantia tollit, cui qui servire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed unde Deum laudet attendit. Ac. per hoc ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officiis sumus, sed etiam quod omnia libenter quæ nos moderatos ac sobrios faciunt observamus, LIX, 503.

DE SEPTEM DONIS SPIRITUS SANCTI.

EADMERUS, Cantuariens. monach —Septem sunt dona

Spiritus sancti, videlicet timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, intellectus, sapientia. Horum autem donorum timor est primum, aliorumque velut fundamentum. Hunc namque Spiritus sanctus mentis in campo supponit, aliaque dona suo in ordine velut in ædificio superimponit. Prius mentem metuere facit, ne pro peccatis suis separetur a Deo, et in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. Huic denique timori superimponit pietatem, cum menti sic metuenti sui ipsius aspirat compassionem, pieque recolere facit quam miser erit si a Deo separata, et in inferno cum diabolo fuerit torta. Dehinc vero scientiam superimponit pietati, cum mens quæ sic timet, sibique compatitur, quo valeat modo salvari scrutatur, eique Spiritus sanctus hujus rei cognitionem largitur. Exinde autem fortitudinem superimponit scientiæ, cum mens pavida, sibique compatiens, jamque quid agere debeat sciens, fit fortis Spiritus sancti dono ad operandum quæ didicit, quibusque salvari se posse confidit. Post hæc vero consilium fortitudini superædificat, cum mens jam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda, suo experimento didicit Spiritus sancti gratia quid de his omnibus aliis consulere debeat, CLIX, 680.

Hoc autem quinque Spiritus sancti dona ad activam, duo vero quæ sequuntur, id est intellectus et sapientia, ad contemplativam pertinent vitam. Ipse tamen Spiritus sanctus primis quinque superimponit, ut suorum ædificium donorum possit omnino compleri. Postquam enim Spiritus sanctus mentem facit paventem sibique compatientem, et ea quæ scit esse facienda fortiter operantem, et de ipsis sui exemplo aliis consulentem, accendit eamdem ad intelligendum cur hæc vel illa Deus præcipiat, cur homo, licet alteri homini benefaciat, nullam ab eo remunerationem exigere debeat. Quorum ut intellectum Spiritus sanctus menti aspirat, ad postremum etiam sapientiam superaccumulat, cum quod videlicet intelligit, fit sibi sapidum atque dulcissimum, soloque rectitudinis amore sequitur quod intelligit esse sequendum. Ab hac tamen sapientia, quam extremam posuimus Spiritus sanctus dona sua dinumerare per Prophetam incipit, et usque ad timorem, a quo cœpimus ascendere, dinumerando descendit. Unde notandum quod nobis innuit descendendo quomodo ex iisdem donis construat in nobis ædificium ascendendo. Hoc igitur ædificio ita composito, Spiritus sanctus in eo residet, totamque familiam domus interioris, id est omnes animæ sensus regit et ad obsequium disponit, CLIX, 681.

De intellectu.

De judicio seu consilio.

De fortudine.

(*Vide* Virtutes cardinales.)

De discretione seu scientia.

De Pietate.

(*Vide* articulum fidei.)

De timore.

Timor veniens locum præparat charitati; quippe dum tormenta judicis timemus, tormentorum causa culpas evitamus. Sed dum solo timore id agitur, vitia non jam extrinsecus perpetrantur in opere, necdum intrinsecus expelluntur ex mente. Et quoniam mala actu dimittimus, mente amamus, initium sapientiæ jam adest, sapientia ipsa adhuc abest, adveniet autem cum male agere nolueris, quamvis impune liceret. Sed voluntas hæc cœlica charitati famulatur. Quicunque autem, largiente Spiritu sancto, præventus facit timore, eo servato propter quem præcessit, ditabitur tandem charitate, per initium sapientiæ sapiens factus; nimirum recte amare id demum est sapere. Timor igitur merito initium sapientiæ nuncupatur. Unde quasi jacto semine charitas quæ sapientia est suboriatur. Charitas autem dum augmenta sunt timorem imminuit; ex quo autem perfecta est, mox timor non est, quoniam, teste Joanne, « qui timet non est perfectus in charitate. » Ergo timere potes simul et amare; sed in amore, dum times perfectus esse non potes. Quamobrem, serve Dei, quoniam dum vivis, times; dum vivis perfectus non es. Times Deum dum vivis; propterea ipsi jugiter dicis : « Lætatur cor meum ut timeat nomen tuum. » In futuro lætaberis absque timore; nunc lætaris ut timeas, quoniam ita frueris spe beatitudinis per charitatem, ut re sperata timeas frustrari per fragilitatem; unde Apostolus inquit : « Qui stat videat ne cadat. » Ad justitiam trahit charitas accensa desiderio cœli; ab injustitia retrahit timor punctus horrore inferni. Et quoniam vir bonus non es, nisi declines a malo et facias bonum, merito in te comitantur sese timor et charitas, ut hinc pravorum motuum congressus evincas, hinc bonarum artium studio apprehendas. Quare dum moriturus es, sine intermissione et amas et times, nisi forte tandem revelante Deo, tuæ saluti certus fias, ut qui ante castigabas corpus tuum et in servitutem redigebas, ne forte reprobus efficereris, tandem scias cui credideris, et certus sis, dicens cum Apostolo : « In reliquo reposita est mihi, etc. »

Et quoniam jam nihil times, sed solum amas, jam in te perfecta est charitas : « Quoniam perfecta charitas foras mittit timorem. » Charitas ergo dum gradibus suis accrevit, timor paribus in hac vita gradibus decrescit, donec charitas post mortem, ad summum provecta, non amplius secum patiatur timorem. Talem quippe naturam habet charitas atque timor, ut quem nimium timeas, nihil diligas, et quem perfecte diligas, nihil timeas. Ex quo se-

tem vel ex parte quempiam amaveris, eum statim non nimis timeas, nimirum timorem charitas adveniens temperat, proveniens resecat. Quocirca quoniam quia infirmat non est perfectus in charitate. Hunc timorem Christus habere non poterat, quoniam perfectione charitatis praeminebat......, CLXXXVI, 815, 816.

JULIANUS POMERIUS. — Ad pœnam quæ peccatis debetur, mens antequam peccet, aspiciat, cruciatus ac dolores, qui solent sequi peccantem carnalibus incentivis opponat; et nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum ulla delectatio corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris ac voluptatibus nostris, quia repugnare non possumus, sed quia securitatem nobis occultandi criminis ipsi promittimus; et dum credimus colorari vel redimi posse quod facimus, spe præsumptæ impunitatis illecti dominationem in nos nostræ voluptati permittimus. Cæterum si eo tempore quo quis peccare deliberat, sana mente consideret quæ pœna exspectet in suis facinoribus ac flagitiis deprehensos, quod supplicium convictos excruciet qui tremor membra quatiat, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet et exsecrabilis omnibus reddat; etiam ipsæ sordidæ opinionis opprobrium nescio an possit quibuslibet vitiis accommodare consensum. Quid enim mali operis fieri potest unde nec erubescant etiam illi quos ipsa flagitia sua delectant? Hinc est quod hi qui bona sua vane ac deformiter jactant, dedecora quibus remordentur et humiliantur occultant......, LIX, 490.

DE CONSILIIS EVANGELICIS, ET PRÆCIPUE DE CASTITATE, PAUPERTATE ET OBEDIENTIA.

Consilia evangelica spectant perfectionem vitæ christianæ; quæ perfectio, licet constet in perfectione charitatis, facilius acquiritur observatione consiliorum evangelicorum. Scitur quo quis magis alienus est a mundi concupiscentia, et magis adhæret Deo, eo perfectior est, et quo quis magis adhæret mundo, et magis alienus a Deo est, eo pejor est, eo alienior a perfectione; ad charitatem enim referuntur omnia ad religionem pertinentia.

Omnia igitur præcepta divina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apostolus : « Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta.» Omnis itaque præcepti finis est charitas, id est ad charitatem refertur omne præceptum; quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit qu emadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Charitas ista quippe est Dei et proximi, et utique in his duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ; adde Evangelium, adde et apostolos; non enim aliunde vox illa est : « Finis præcepti est charitas, et Deus charitas est, quæcunque ergo mandat Deus ex quibus unum est : « Non mœchaberis, » et quæcunque non jubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus unum est : « Bonum est homini mulierem non tangere, » tunc rectæ fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum et proximum propter Deum et in hoc sæculo et in futuro, nunc Deum per fidem, tunc per speciem; et ipsum proximum nunc per fidem...

At ad perfectionem vitæ christianæ, et ad perfectam charitatem per consilia evangelica pervenitur; unde dici potest quod charitatis perfectio consistit in præceptis principaliter et essentialiter, et quod secundario et instrumentaliter consistit in consiliis; nam dilectio Dei et proximi non cadit sub præcepto secundum aliquam mensuram; et hoc ideo est quia finis præcepti est charitas. In fine autem non adhibetur aliqua mensura, sed solum in his quæ sunt ad finem; et sic patet quod perfectio essentialiter consistit in præceptis; secundo autem et instrumentaliter perfectio consistit in consiliis, quæ omnia sicut et præcepta, ordinantur ad charitatem; sed aliter et aliter; nam præcepta alia a præceptis charitatis ordinantur ad removendum ea quæ sunt charitati contraria, cum quibus scilicet charitas esse non potest; consilia autem ordinantur ad removendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non contrariantur, sicut

est matrimonium, occupatio negotiorum sæcularium.....; et ideo abbas Moyses, in Collationibus, ait: Jejunia, vigilia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplinæ illius finis, sed per illam pervenitur ad finem.

Ergo consilia evangelica sunt res quædam eximiæ, quas fieri a christianis Christus hortatus est, non præcepit; et interest inter consilia et præcepta, quod præcepta omnibus de necessitate sint salutis; consilia non item, nisi forte quis ad consiliorum observationem se voto obstrinxerit.

Præcipua consilia evangelica sunt castitas, paupertas et obedientia. Castitas evangelica est propositum perpetuæ virginitatis vel continentiæ; paupertas evangelica est abnegatio voluntaria divitiarum, ut sequamur perfectius vestigia Christi; et obedientia est abnegatio propriæ voluntatis, et propositum subjiciendi se in omnibus voluntati superioris alicujus.

Hæc consilia, licet non sint ad salutem necessaria, Christus proposuit ut res ex sua natura eximias quæ ducunt ad perfectionem, et faciliorem reddunt exsecutionem præceptorum. Quod consilia evangelica sint quid eximium, id per se patet. Nemo non intelligit nihil fieri posse Deo gratius quam oblationem et velut sacrificium sui corporis, suæ voluntatis, suæ pecuniæ et fortunæ. Id autem fit per evangelicam castitatem, obedientiam et paupertatem.

Consilia evangelica ducunt ad perfectionem; nam christiana perfectio in eo posita est, ut diximus, ut alieni ab omni peccato, Deo uni adhæreamus perfecta charitate. At nihil est quod ad hunc statum animi nos ducat felicius quam evangelica castitas, et obedientia et paupertas. Alieni enim efficimur per castitatem evangelicam a carnis concupiscentia; per paupertatem evangelicam a concupiscentia oculorum, et per obedientiam evangelicam a superbia vitæ. Hæc autem triplex concupiscentia, fons et origo peccatorum omnium, sola causa est cur non adhæreamus Deo, ut par est.

Tandem consilia evangelica faciliorem reddunt exsecutionem præceptorum, scilicet, omnibus hoc præceptum est, ut uni Deo serviant, nec claudicent in duas partes, ita ut partem unam cordis Deus, partem alteram creatura possideat. Deus toto corde diligendus. Atqui uni Deo servire longe facilius est ei qui vitam agit cælibem qui sine uxore est, quam ei qui matrimonio est implicatus.

Omnibus præceptum est habere cor alienum a divitiis. Atqui illud facilius est cum divitiæ abjiciuntur omnino, quam cum conservantur.

Omnibus præceptum est abnegare semetipsos, frenare superbiam, sibi ipsi mori. Atqui illud longe facilius est illi qui superioris alicujus voluntati in omnibus subjicitur, quam illi qui in suo arbitrio positus facit quod lubet.

Et illis qui consilia sequuntur evangelica, tria sunt omnino necessaria; alioquin nihil confert ad salutem consilia evangelica amplecti, videlicet: 1. rectus finis; nihil aliud sibi proponendum in animo, quam placere Deo, ipsiusque servire gloriæ; 2. magna humilitas; non propterea esse existimandum se meliores et perfectiores iis qui non amplectuntur consilia evangelica; 3. magna in mandatorum observatione fidelitas; præceptum debet prius observari quam consilium, alioquin inutilis prorsus consilii observatio; nam fieri potest ut qui præcepta sequuntur, non consilia, perfectiores sint iis qui consilia evangelica amplexi sunt, si magis alieni sunt ab omni cupiditate, magis conjuncti Deo per charitatem, magis de præceptorum observatione solliciti, qui sui juris sunt, et copulati matrimonio quam qui consilia evangelica sequi se profitentur quod non raro accidit; tunc perfectiores sunt illi qui non consilia sed præcepta evangelica sequuntur, quam hi qui cum consilia evangelica amplexi sunt, præcepta negligunt. Nam perfectio, non in consiliorum evangelicorum exsecutione posita est, sed in perfectione charitatis, quam absolute sine consiliis evangelicis, licet difficilius, assequi possumus.

Quæ omnia explicantur in indicationibus quæ infra notantur.

De virginitate.

De castitate.

De continentia.

Si cui forte asperum videtur ac durum quod fiducialiter loquimur rem pene contra naturam, jam jamque desinat permoveri, intelligens Christianae virtutis hanc esse maximam gloriam ipsam calcare naturam. Sed quin virtus voluptates semper offuscat, nihilque unicuique nisi quod amaverit rectum est, maxime quod uno desiderio omnes excolunt populi, dubium non est quin aut hostis publicus, aut certe judicetur insanus quisquis nuptias dissuaserit. At ego non pertimescam sermonis publici quae de me fabulatur invidia; non enim nuptias condemno, sed nuptiis meliora praepono, et quidem ipso apostolo hortante Paulo : « Dico autem innuptis et viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut ego ; si autem non fuerint continentes nubant : melius est enim nubere quam uri. » Et per hoc ideo nubere melius quia uri deterius.

Denique si videtur conferamus quae sit inter virginem nuptamque discretio. Nupta cogitat quemadmodum placeat marito; virgo, quemadmodum Deo....., XI, 301-311.

De obedientia.

De paupertate.

DE OCTO BEATITUDINIBUS EVANGELICIS.

« Beati pauperes. » Habes temperantiam, quæ a peccato abstinet, sæculum calcat, illecebrosa non quærit.

« Beati qui esuriunt.... » Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit justus, quia justitia ejus manet in æternum. Unde ibi sitim et famem intelligimus spiritalem, qua cibus justitiæ desideratur aut potus, quia virtus ipsa quasi materia quædam est virtutum, ut justus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat.

« Beati qui nunc fletis, etc... » Habes prudentiam, cujus est flere occidua, et ea quæ æterna sunt quærere, lugere sæcula, quæ seipsa compugnent, Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes, et qui ea quæ non sunt destruat, ut quæ sint possis adipisci.

« Beati eritis cum vos oderint... » Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine, sed patiatur ex fide persecutionem; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique ut scias consummationem esse fortitudinis passionem, secundum hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quia prophetas Judæi usque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere, ac per hoc fortitudo animum juxta corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore; quibus velut pravis interpretibus plerumque percellimur.

August. Exposit. in Luc. lib. v, 62.

Cum prædicaret Dominus Jesus in quodam loco, et multos infirmos curaret, multæ turbæ convenerunt ad eum, et ascendit excelsiorem locum, et cœpit docere eos, dicens: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. » Beatitudinem regni cœlorum Dominus promisit sua præcepta servantibus, ut primo de humilitate loquitur, dicens :

1. « Beati pauperes spiritu, etc., » ne putemus illos esse beatos quos necessitas et penuria pauperes facit; sed illi sunt vere beati qui humiliantur in spiritu, et, licet divitias habeant, non exaltantur in superbiam, sed in humilitate glorificant Deum, qui semper facit bene sperantibus in se. Humilitas enim omnium bonorum est fundamentum, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Per superbiam et inobedientiam perdidit homo regnum cœlorum; ideoque per humilitatem et obedientiam debemus acquirere regnum Dei.

2. « Beati mites, etc. » Mitis est nobis Deus, tribuitque nobis cuncta necessaria; quod propterea facit, ut nos mites simus et benigni proximis nostris, et bona semper quæ possumus libenter faciamus, sicut ipse Dominus in alio loco admonet, dicens : « Discite a me, quia mitis sum, etc... » Mites possidebunt terram, non istam corruptibilem terram quæ corporibus mortuorum plena est, quæ sæpe per superbiam opprimitur, et per sanguinea bella polluitur; sed illam terram habebunt mites, de qua dicit quidam sanctus : « Credo videre bona Domini in terra viventium » illa est terra ubi habitant angeli et animæ sanctorum, ubi æterna est lætitia et sine fine felicitas.

3. « Beati qui lugent, etc. » Beati sunt qui in hoc sæculo plangunt sua peccata, ne in æternis pœnis cum diabolo lugeant. Melius est hic parvo tempore pœnitere pro delictis, et in æternum gaudere cum sanctis, quam brevis istius sæculi gaudia immoderanter exercere, et post hanc vitam æternis suppliciis puniri.....

4. « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, etc. » Non omnes sunt beati qui esuriunt, et sitiunt, sed illi soli beati qui esuriunt semper justitiam. Sic vero debemus esurire justitiam, ut nunquam putemus quod satis justi simus, sed semper deprecemur Deum ut augeat merita nostra in bono. Qui enim putat se satis habere de justitia, non esurit justitiam, sed exaltatur in superbiam et statim cadet. Humilis autem semper ibit de virtute in virtutem, et semper delectatur in melius proficere.

5. « Beati misericordes, etc. » Nos multum optamus ut Deus nostra delicta remittat nobis pœnitentibus. Sic et nos debemus proximis nostris rogantibus debita dimittere, sicut ipse Dominus dixit : « Estote misericordes sicut Pater vester cœlestis misericors est. » Misericordes etiam misericordiam consequentur, quia si dimiserimus hominibus peccata eorum, remittet nobis et Pater noster cœlestis nostra delicta.

6. « Beati mundo corde, etc. » Illi erunt mundo corde qui omnem malitiam, et dolum, et invidiam, et concupiscentiam expellent a corde suo, et emundabunt conscientias suas per charitatem et castitatem, et justitiam, et per cæteras sanctas virtutes, ut possint videre Deum in cœlesti regno. Deus enim non vult habitare in corpore polluto peccatis, ideoque mundemus nos ab omni inquinamento carnis et mentis, ut Deus habitet in cordibus nostris, et dirigat nos ad omne opus bonum. Si enim confitebimur peccata nostra et emendabimus, et ad eadem non revertemur, mundabit nos Deus a peccatis nostris, et replebit nos virtutibus cœlestibus, et dignos nos efficiet cœlestis beatitudinis cum omnibus sanctis. Si autem absconderimus, Deus illa manifestabit, velimus, nolimus. Et melius est uni homini confiteri peccata, quam in illo tremendo judicio coram tribus familiis, cœli, terræque et inferorum publicari, et confundi pro peccatis, non ad emendationem, sed ad pœnam perpetuam.

7. « Beati pacifici, etc. » Sic debemus pacem sectari, ut primum inter Deum et nos ipsos pacem efficiamus, sectantes quæ ipse præcepit, et fugientes mala quæ Deo sunt odiosa. Deinde pacificare debemus inter proximos nostros quoscunque viderimus inter se discordiam habere. Per pacem filii Dei vocabimur. Magna est bonitas Dei et ineffabilis clementia conditoris, non sumus digni servi Dei esse, et filii vocamur. Studeamus ergo ut nos ipsi per bona opera tantæ hæreditatis digni esse mereamur, et non segregemus nos ipsos a tam pio Patre, qui nos in filiorum sortem adnumerare dignatus est.

8. « Beati qui persecutionem, etc. » Christus Filius Dei flagella et opprobria pro nobis sustinuit, et postremo ipsam mortem pro nobis suscepit; debemus ergo et nos pro ejus nomine adversa quæque tolerare patienter, quia per multas tribulationes intrabimus in regnum Dei, si eas propter justitiam toleramus. Ergo beatitudo nobis in cœlo parata est, ad illam bonis operibus nos præparemus, ad illam toto desiderio curramus. Exspectant nos angeli omnes sancti in cœlis et gaudent, ut ad eos venire velimus. Laudemus itaque misericordiam Dei, et ei in omnibus gratias agamus, eumque semper deprecemur, ut qui nos redimere dignatus est, ipse nos emundet ab omnibus peccatis, et sui regni consortes cum omnibus sanctis efficiat.., Bonifacius Mogunt., LXXXIX, 850-852.

De pœnitentia.

Nec tamen deficiat aliquis, aut de se ipso desperet, si aut cupiditate victus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad injustitiæ viam lapsus est. Potest enim reduci ac liberari, si eum pœniteat actorum et ad meliora conversus, satisfaciat Deo. Quod fieri posse Cicero non putavit, qui ait : « Quod si liceret ut iis qui in itinere deerravissent, sic viam deviam secutos corrigere errorem pœnitendo, facilior esset emendatio temeritatis. » Licet plane. Nam si liberos nostros, cum delictorum suorum cernimus pœnitere, correctos esse arbitramur, et abdicatos abjectosque rursus tamen suscipimus, fovemus, amplectimur, cur desperemus clementiam Dei Patris pœnitendo posse placari? Ergo idem Dominus ac parens indulgentissimus remissurum se pœnitentibus peccata promittit, et oblitteraturum omnes iniquitates ejus qui justitiam denuo cœperit operari. Sicut enim nihil prodest male viventi anteactæ vitæ probitas, quia superveniens nequitia justitiæ opera delevit; ita nihil officiunt peccata vetera correcto, quia superveniens justitia labem vitæ prioris abolevit. Is enim quem facti sui pœnitet, errorem suum pristinum intelligit; ideoque Græci melius et significantius μετάνοιαν dicunt, quam nos Latine possumus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim ac mentem suam quia ab insania recipit, quem errati piget; castigatque seipsum dementiæ et confirmat animum suum ad rectius vivendum; tum illud ipsum maxime cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur. Denique muta quoque animalia, cum fraude capiuntur, si aliquo se modo in fugam extricaverint, fiunt postmodum cautiora, vitantque semper ea omnia in quibus dolos insidiasque senserunt. Sic hominem pœnitentia cautum ac diligentem facit ad evitanda peccata, in quæ semel fraude deciderit.

Nemo enim potest esse tam prudens, tam circumspectus ut non aliquando labatur. Et idcirco Deus imbecillitatem nostram sciens, pro sua pietate aperuit homini portum salutis, ut huic necessitati, cui fragilitas nostra subjecta est, medicina pœnitentiæ subiret. Ergo quicunque aberraverit, referat pedem, seque quamprimum recipiat ac reformet. — VI, 722, 725.

De patientia.

Etsi beata vita diversis virtutibus quæritur, tamen omnes uno eodemque consensu quasi quemdam patientiæ deferuntur in portum, sine qua nec audiri, nec concipi, nec dici quidquam poterit, nec doceri... Est enim patientia matura semper, humilis, cauta, prudens, provida, omni necessitate contenta, quavis turbationum tempestate tranquilla. Serenitatem suam nebulis turbulentare non novit; pœnitentiam nescit; altercatio quid sit ignorat; omnes aut devitat, aut portat injurias. Incertum est utrum impassibilis judicetur, cum aliquid passa, quasi nihil passa sit invenitur. Postremo impossibile est ejus æstimare virtutem cujus vinci victoria potest. Non illam loco vis ulla detorquet, non labor, non fames, non nuditas, non persecutio, non metus, non periculum, non mors, non tormenta morte ipsa graviora, non potestas, non ambitio, non felicitas. Semper immobilis manet, alta quadam ac divina temperantia robuste librata universas permotiones animorum placida moderatione compescens, et ut omnia non magnopere devincat, se primo vincit..., XI, 311-314.

Jacob per patientiam et benedictionem lucratus est fratrem; dat iracundiæ locum securus, ut redeat domum; patri commendat, sensim mitisque discedit, ut probet se et meruisse et non ambiisse quod meruit. Ac ne quis hanc patientiam timiditatis nomine obscuret in ducendis

quoque uxoribus talis est conditio. Libens excipit, prolixa tempora observat; omnia soceri libens tolerat imperata; qui si esset impatiens, astu circumscriptus, pro Rachel postmodum tempore nunquam reparato serviret. Similiter Joseph patiens invenitur, e pascuo cum a fratribus rapitur; patiens cum in puteum demittitur, patiens dura cum hasta distrahitur, patiens in carcere, in regno patientior, patientissimus desideratos cum fratres agnosceret, et ubi jactantia se non potest continere, positus in honore continuit. Cœlestis profecto est ista patientia, quam a suo statu non ærumna, non felicitas, non affectus potuit commovere. — XI, 315.

Adversus Job diabolus, qui non fertur blandus æstimare licet quid moliri potuerit incitatus, maxime cum a Deo acceperit facultatem, ut atrocitatis inveteratæ in examen justi, quibus possit armis, quibus possit viribus niteretur. Igitur novum ac pene incredibile committitur prœlium. Ultra morem diabolus pugnat; sed Job dissimulando plus pugnat. Ille ejus magnum atque opulentissimum censum uno momento disperdit; cohortemque florentissimam dulcium liberorum, atrocissimo impulsu, tectis parietum cum ruina confusis, nimia crudelitate festinus sepelit antequam jugulet. Ipsum postremo, quem divitiis exspoliaverat magnis, magnis vestit ulceribus, quibus insuper vermes immittit edaces, ut in tormenta morientis cum homine adventitium vulnus inquilino vulnere finiretur. At Job cunctis viribus adversæ partis exspectatione placida profligatis, in semet fortior nimis, omnibus, quæcunque deleverat bellum, recuperatis in melius felicitatis pristinæ statum dissimulando non perdidit, sed mutavit. Hic ego patientiam Domini non audeo, ne quam Deus inter homines deputatus patiatur injuriam; idonea laus enim non est, cui principatum adimit peræquatio ..., XI, 316, 317.

Sed, o quam vellem te, si possim, rerum omnium regina patientia, magis moribus concelebrare! Scio enim quia libentius in tuis moribus, tuis fundamentis, tuisque consiliis, quam in alienis nudisque sermonibus conquiescis, neque tantam in multiplicandis virtutibus laudem ponis quantam in finiendis. Tu virginitati præstas, ne flos ejus ullo morbo, ullo tempore deflorescat. Tu variarum semper in tempestatum crebris turbinibus constitutæ fidissimus viduitatis es portus. Tu sanctissimo conjugali jugo rudi cervice subeuntes, in nisum laboris, vel amoris æqualem, retinaculis blandis, quasi quidam peritus auriga, componis. Tu amicitiam idem velle atque idem nolle docuisti. Tu servituti unica ac fortissima consolatio sæpe libertatem paris. Tu paupertati præstas, ut habeat totum sui contenta, cum sustinet totum. Tu prophetas provexisti; Christo tu apostolos glutinasti. Tu quotidiana martyrum et mater es et corona. Tu murus fidei, fructus spei, amica charitatis. Tu specialiter omnem populum, divinasque virtutes, quasi crines effusos in unius verticis nodum, honorem decoremque conducis. Felix, æternumque felix est, qui semper te habuerit in se. — XI, 317, 318.

Cicero ait : « Si quis voluerit animi sui complicitam notionem evolvere, jam se ipse doceat, eum virum bonum esse, qui prosit quibus possit, nisi lacessitus injuria. » O quam iste philosophus simplicem veramque sententiam duorum verborum adjectione corrupit! Quid enim opus fuerit adjungere, nisi lacessitus injuria. Ut vitium bono viro quasi caudam turpissimam opponeret, patientiæque, quæ omnium virtutum maxima est, faceret expertem? Nociturum esse dixit bonum virum, si fuerit lacessitus; jam ex hoc ipso boni viri nomen amittat necesse est, si nocebit. Non minus enim mali est, referre injuriam quam inferre. Nam unde certamina inter homines, unde pugnæ, contentionesque nascuntur, nisi quod improbitati opposita impatientia magnas sæpe concitat tempestates? Quod si patientiam, qua virtute nihil verius, nihil homine dignius invenire potest, improbitati opposueris, exstinguetur protinus, tanquam igni aquam superfuderis. Sin autem provocatrix illa improbitas impatientiam sibi comparem nacta est, tanquam perfusa oleo, tantum excitabit incendium, ut id non flumen aliquod, sed effusio cruoris exstinguat. Magna itaque patientiæ ratio est quam sapiens homo ademit bono viro. Ut enim nihil malorum fiat, hæc sola efficit; quæ si detur omnibus, nullum scelus, nulla fraus in rebus humanis erit. Quid igitur bono viro potest esse tam calamitosum, tamque contrarium quam iræ frena permittere, quæ illum non modo boni, sed etiam hominis appellatione despoliet? Si quidem nocere alteri, non est secundum hominis naturam... Nam et pecudes si lacessas, aut calce aut cornu repugnant; et serpentes ac feræ, nisi persequaris ut occidas, negotium non exhibent; et homines imperiti et insipientes, si quando accipiunt injuriam, cæco et irrationabili furore ducuntur, et his qui sibi nocent vicem retribuere conantur. In quo igitur sapiens ac bonus vir a malis et insipientibus differt, nisi quod habet invictam patientiam qua stulti carent, nisi quod regere se ac mitigare iram suam novit quam illi, quia virtute indigent, refrenare non possunt? ..

Duobus igitur verbis duas virtutes maximas bono et sapienti viro, innocentiam patientiamque detraxit. Sed quia ipse caninam facundiam exercuit, voluit quoque hominem canino modo vivere, ut remordeat lacessitus. Quæ retributio contumeliæ quam perniciosa sit, et quas edere soleat strages, unde opportunius petetur exemplum, quam ex ipsius præceptoris casu tristissimo, qui dum his philosophorum præceptis gestit obtemperare, ipse se perdidit? Quod si lacessitus injuria patientiam tenuisset, si dissimulare, si ferre contumeliam boni viri esse didicisset, nec illas nobiles orationes alieno titulo inscriptas impatientia et levitas et insania profudisset, nunquam capite suo rostra, in quibus ante floruerat, cruentasset; nec rem publicam funditus proscriptio illa delesset. Sapientis ergo ac boni viri non est velle certare, ac se periculo committere, quoniam et vincere non est in nostra potestate, et est anceps omne certamen; sed est sapientis et optimi viri, non adversarium velle tollere; quod fieri sine scelere ac periculo non potest; sed certamen ipsum, quod fieri et utiliter et juste potest. Summa igitur virtus habenda patientia est...

Ergo quoniam naturæ repugnare est impossibile et inutile, ut non commoveantur omnino, prius tamen quam commotio illa prosiliat ad nocendum, quod fieri potest, maturius sopiatur. Præcepit Deus non occidere solem super iram nostram, ne furoris nostri testis abscedat..., VI, 700-703.

De humilitate.

Sapientes, ut videri volunt, Græciæ viri, præter cæteros curiosi, otioso negotio, cor suum ultra quam licitum est, argumentis insolentibus extulerunt. Hi, cum ascendunt verbis in cœlum, cum Deum persuadent hoc esse quod volunt, cum assimulant se nosse rerum naturæ secreta, cum stellis nomina, soli labores imponunt... sic se et alios perdiderunt... David humilis, abjectus, ignobilis sui jacebat in domo patris, oves semper pascendo, propemodum peregrinus, innocens cum innocentibus deputatus. Hic placuit Deo, unctus in regem, spiratus in vatem, insolescit in regno, obumbrat neminem prophetæ terrore; injurias suas non exsequitur regia potestate; odientes se diligit, inimicis parcit; parricidalibus filiis ignoscit; persecutorem suum, et, quod magis est, regem aliquoties a Deo in manus traditum sibi, mavult semper timere quam occidere, inverso gratus officio, Deo, Dei munus retinendo, placiturus. Rex mansuetus, pater pius, propheta modestus, totum potest, a toto dissimulat, magnis ac mirabilibus sæculi non immutatur, mitem humilemque retinet ubique pastorem... Pharisæus et publicanus Dei stant in templo, Pharisæus insolse manus tendit in cœlum, quæ cædis sæpe, sæpe ministræ sunt rapinarum; oculos impudenter extollit, quorum lenocinio mundus infelix est. Intonat lingua, caret quæ nunquam veneno serpentis, et quod omni est majus insania, Deo se laudat. Publicanus autem non membratim Deum, sed totus exorat, quia timore totus est humilis. sua peccata contestans, pectus crebro percutiens, quodam modo cor suum manu verecunde castigat, postulatque tantum veniam delictorum taciturnitate, non voce. Quorum quis quid sit consecutus accipite. Qui totum sibi ipse promiserat, inanis; qui nihil præsumpsit, justificatus de templo discessit. — XI, 321, 322.

EADMERUS, Cantuariens. monach. — Humilitas est mons magnus, in cujus summitate lux est non modica, et honestarum personarum, id est sanctarum virtutum pulcherrima turba. Sed quicunque ad hunc pervenire desiderat, necesse est ut per gradus quosdam ascendat, si hunc montem agnoscere et inhabitare affectat (et sequitur relatio et explicatio septem graduum humilitatis). CLIX, 665-669

BERNARDUS (S.), Claræval. abb. — Humilitas est virtus qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit. Hæc autem convenit his qui ascensionibus in corde suo dispositis, de virtute in virtutem, id est de gradu in gradum proficiunt, donec ad culmen humilitatis perveniant, in quo, velut in Sion, id est in speculatione positi veritatem prospiciant..., CLXXXII, 942 (et sequuntur duodecim gradus humilitatis, CLXXXII, 942-957) et 599, 600.

De liberalitate.

JULIANUS POMERIUS. De justitiæ fonte procedit liberalitas, quæ exuberat etiam in eos qui nihil indigere videntur... Beneficentiæ multa sunt opera quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur et de terreno

censu regni cœlestis hæreditas comparatur, si modo absque ulla ostentatione opus beneficentiæ fiat; nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inventi sunt quidam, qui diversis quidem diversorum necessitatibus subvenirent, sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsi, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod acceperant necessitate constricti.

Sunt alii quos ad largiendum aliquid in pauperes sola movet versuta cupiditas, qui ad hoc aliqua erogant, ut hic majora recipiant; et quidquid eis velut pauperum pastoribus datum fuerit erogandum, esurientibus illis pro quibus sustentandis accipiunt, totum aut prope totum quod acceperunt in suas voluptates expendunt, et, quod est deterius, inter munificos atque misericordes haberi vel etiam præ illis prædicari turpiter concupiscunt. Ab his omnibus et horum similibus longe diversi sunt illi qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari, quos ad opus bonum spes futuræ remunerationis adduxit; et ipsum solum volunt habere sui operis testem, a quo se recepturos credunt totæ fidei firmitate mercedem, LIX. 506. 507.

ALANUS DE INSULIS, CCX, 474, 573.
BEDA, XCV, 125.
BERNARDUS (S.), Clarævall. abb., CLXXII, 478.
GERHOHUS, Vener. præpos., CXCIV, 1428.
GRATIANUS, CLXXXVII, 410.
GREGORIUS MAGNUS (S.), papa, LXXV, 146, 294; LXXVI, 204, 105.
GUILLELMUS, archiepisc., CCI, 441.
HILDEBERTUS, Turonens. arch., CLXXI, 1115, 1116, 1117, 1118.
ISIDORUS (S.), Hispalens. episc., LXXXIII, 43.
IVO (S.), Carnotens. episc., CLXII, 50.
JULIANUS POMERIUS, LIX, 506.
JOANNES, Carnot. episc., CXCIX, 719.
PETRUS, Blesens. archid., CCVII, 72.
PETRUS, Clarævall. abb., CCI, 1398.
PETRUS DAMIANUS (S.), Tardin., CXLV, 317.
RUPERTUS, abb. Tuitiens., CLXVIII, 555.
VENANTIUS FORTUNATUS, Pictaviens. episc., LXXXVIII, 104, 137, 164, 167, 168, 213.
WILLELMUS CALCULUS, monach. Gemmeticens., CXLIX, 900.

De mansuetudine.

ADAMUS, Persenlæ abb., CCXI, 644.
AMBROSIUS (S.), Mediolan. episc., XIV, 619, 1155, 1715.
ANSELMUS, (S.), Cantuar. archiep., CLVIII, 595, 679.
AUGUSTINUS (S.), XXXII, 858, XXXIII, 35, 319, 510, 511, 521, 660; XXXIV, 2138; XXXV, 310, 1717; XXXVI, 870, 1584.
BALDUINUS, Cantuar. archiepisc., CCIV, 494, 496, 498.
BERNARDUS (S.), abb. Clarævall., CLXXXIII, 170; CLXXXV, 111, 511.
BRUNO (S.), ordinis Carthus. institutor, CLIII, 261.
CASSIANUS, XLIX, 1112.
DRUSTANUS, Corbeiens. monach., CVI, 1303.
GREGORIUS MAGNUS (S.), pap., LXXVII, 76, 881; LXXIX, 37.
HERVEUS, Burgidolens. monach., CLXXXI, 100.
HIERONYMUS (S.), XXVIII, 493, 592.
HILARIUS (S.), episc., IX, 952.
HILDEGARDIS (sancta), abbatissa, CXCVII, 1083.
INNOCENTIUS II, papa, CLXXIX, 594.
ISIDORUS (S.), Hispalens. episc., LXXXIII, 1137, 1181.
IVO (S.), Carnotens. episc., CLXI, 709.
OTHLONUS, presbyt. et monach. Sancti Emmeranni Ratisbonnens., CXLVI, 74
PASCHASIUS RADBERTUS (S.), abbas Corbeiens., CXX, 1052
PAULINUS (S.), patriarcha Aquileiensis, XCIX, 442.
PETRUS Blesens., Bathoniens. archidiac., CCVII, 458.
PETRUS CANTOR, CCVI, 64.
RUPERTUS, abbas Tuitiens., CLXVII, 403.
STEPHANUS DE MURETO (S.), ordinis Grandim., CCIV, 1073.
SULPITIUS SEVERUS, XX, 218, 546
VENANTIUS FORTUNATUS, episcopus Pictav., LXXXVIII, 148.
WILLELMUS, Malmesburiens. monachus, CLXXIX, 1273

De æquitate.

AMBROSIUS (S.), Med. episc., XV (pars 2:), 11.
AUGUSTINUS (S.), Hipp. episc., XXXV, 144.
GERHOHUS, Venerab., CXCIII, 787.
GREGORIUS MAGNUS (S.), pap., LXXX, 664.
HELINANDUS, monac., CCXII, 737, 741.
HIERONYMUS (S.), presb., XXVII, 859.
ISIDORUS (S.), Hispalens. episc., LXXXVIII, 368.
JOANNES, Carnotens. episc., CXCIX, 514.
JULIANUS POMERIUS, LIX, 505.
LACTANTIUS, VI, 597, 598.
NICOLAUS II, papa, CXLIII, 1318.
PETRUS LOMBARDUS, Mag. Sent., CXCI, 584.
RABANUS MAURUS, archiepisc., CIX, 1064, 1065.

DE QUIBUSDAM ALIIS VIRTUTIBUS CHRISTIANIS.

De abnegatione.

AUGUSTINUS (S.), Hippon. episc., XXXV, 538.
BEDA, Venerabilis, LXXXII, 554.
GREGORIUS MAGNUS (S.), papa, LXXVI, 1275.
HIERONYMUS (S.), presbyt., XXVIII, 577.
HILDEBERTUS, Venerab., archiepiscop., CLXXI, 475, 660, 858.
HILDEGARDIS (sancta), abbatissa, CXCVII, 339.
RABANUS MAURUS, CXII, 1174.

De abstinentia.

ADALGERUS, episcop., CXXXIV, 924.
ADAMUS SCOTUS, Præmonst. monach., CXCVIII, 1319.
ALCUINUS, abb., C, 1079.
ANACLETUS, antipap., CLXXXIX, 715.
ANSELMUS (S.), Cant. arch., CLVIII, 655, 1112.
ANSELMUS, Havelberg. episc., CLXXXVIII, 1104.
AUGUSTINUS (S.), Hippon. episc., XXXII, 1358-1361; XXXIII, 960; XXXIV, 716; XXXVI, 1043, 1047, 1055; XXXVII, 390, 392; XLI, 506.
BENEDICTUS (S.), Anianens. abb., CIII, 523.
BERNARDUS (S.), abb., CLXXXII, 782; CLXXXIV, 1243; CLXXXV, 1051.
BRUNO (S.), Signiacens. episc., CLXVI, 936, 940.
CASSIANUS, Massiliens. presbyt., XLIX, 223, 239, 244.
GAUFRIDUS, abb., CCV, 875.
GERHOHUS, præposit. Reichersp., CXCIV, 1251, 1243.
GOZPERTUS, abb., CXXXIX, 368.
GRATIANUS, CXXXVII, 56.
GREGORIUS, (S.), Turonens. episc., LXXII, 376.
GREGORIUS MAGNUS (S.), pap., LXXV, 263; LXXVII, 81; LXXXIX, 514, 515, 521, 522, 364, 397.
GUIBERTUS, Venerabil. abb., CLVI, 126.
HIERONYMUS (S.), presbyt., XXII, 536, 555, 874, 1116; XXIII, 305, 306; XXVIII, 567.
HILDEBERTUS, Venerab. archiep., CLXXI, 1010.
HILDEGARDIS (sancta), abbatissa, CXCVII, 319, 327
HUGO DE S. VICTORE, CLXXXVIII, 518.
ISIDORUS (S.), Hispalens. episcop., LXXXIV, 651; LXXXV, 1142.
ISIDORUS MERCATOR, CXXX, 326, 423.
JULIANUS POMERIUS, LIX, 461-470.
LEO MAGNUS (S.), pap., XIV, 105, 266, 272, 439, 440, 457.
MARTINUS (S.), Legionens. presbyt., CCVIII, 1316; CCIX, 49.
PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal., CXLV, 514-516, 765.
PETRUS DE HONESTIS, Ravennat. cleric., CLXIII, 725.
PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episc., CLCII, 511.
PONTIUS, abb., CLXIII, 1177.
RATHERIUS, Veronens. episc., CXXXVI, 124, 692
RICHARDUS A S. VICTORE, CXCVI, 18-20, 1105.
SMARAGDUS, abb., CII, 622.
TAIO, Cæsaraugust. episc., LXXX, 861, 862.

De benignitate.

AUGUSTINUS (S.), XXXIV, 250.
BERNARDUS, abb. Clarævall., CLXXXIII, 659; CLXXXIII, 144.
CONSTANTINUS MAGNUS, VIII, 27, 85.
EUGENIUS III, papa, CLXXX, 1034.
GERHOHUS, præpos. Reichersperg., CXCIV, 1231, 1261.

De bonitate.

De clementia.

De compassione.

De confessione (fidei).

De compassione.

De constantia.

De contritione.

De fidelitate.

De fletu.

De gaudio.

De gratitudine.

De humilitate.

De modestia.

De mortificatione.

De pace.

De patientia.

De perseverantia.

De pudicitia.

De suavitate.

De taciturnitate.

De vigilantia.

De zelo.

De indulgentia.

De innocentia.

De jejunio.

De parcitate.

De poenitentia.

De probitate.

De providentia.

De reverentia.

De simplicitate.

De sobrietate.

De sollicitudine.

CLVI.

INDEX DE VIRTUTIBUS SACERDOTALIBUS.

LOGICE REFERENS OMNES DEI MINISTRORUM OBLIGATIONES, MUNERA VEL OFFICIA DE QUIBUS SS. PATRES TRACTARUNT.

—

Cum jam in INDICE DE SACERDOTIO disseruimus de dignitate sacerdotum, de virtutibus sacerdoti congruentibus, de vitiis ab illo vitandis necnon de illius officiis et scientia, Index ille, ne repetita displiceant, hic tantum memoratur: adeat lector benevolus indicem LXXXIV, in tomo præcedenti, et desiderata reperiet.

CLVII.

INDEX DE CONTINENTIA CLERIC. ET MONACHORUM

AC DE CÆLIBATU SACERDOTALI,

EXHIBENS SS. PATRUM SENTENTIAS ET TRADITIONEM DE HAC LEGE IN ECCLESIA CATHOLICA.

—

MONITUM.

Index quem hodie in lucem edimus de *Cælibatu ministrorum Dei*, sane omnibus profuturus esse videtur qui hanc gravissimam quæstionem sibi solutam cupient. Sed præsertim utilis erit. — I. Iis qui discere volent quam audax, quam injustus, quam scelestus, uno verbo quam *incontinens* fuerit ille Lutheri, aliorumque ejusdem *farinæ* hæreticorum impetus contra hanc venerandam Ecclesiæ legem, semper et undique cunctis spectabilem. — II. Omnibus, tum professoribus et oratoribus sacris, tum forte advocatis (ut res evenit admodum recenti tempore), quibus in medium ferendi testimonia Patrum de præsenti materia occurret lex juris et officii. — III. Demum, his omnibus sanctis presbyteris qui, si carnalis invehatur hostis, præclaram, audita inter pugnandum voce Matris Ecclesiæ, victoriam reportabunt. Duas constituimus partes. — I. De continentia. — II. De cælibatu.

PARS PRIMA.

DE CONTINENTIA IN GENERE.

(Ann. 160-245.) TERTULLIANUS, presbyter Carthaginensis, I, 1285: Nobis continentia ad instrumentum æternitatis demonstrata est a Domino salutis, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis (et alia). — I, 1286 : Aram Dei mundam proponi oportet. — I, 1316 : Cum templum Dei simus, illato in nos et consecrato Spiritu sancto, ejus templi æditous et antistes pudicitia est. — I, 1325 : Ubi Deus, ibi pudicitia. — I, 1332 : Pudicitiæ christianæ satis non est esse, sed videri. Tanta enim debet esse plenitudo ejus, ut emanet ab animo in habitum et eructet a conscientia in superficiem. — II, 903 : Virginitas gratia constat, continentia vero virtute. — II, 922 : Vani erimus, si putaverimus quod sacerdotibus non liceat, laicis licere. Nonne et laici sacerdotes sumus! — II, 925 : Renuntiemus carnalibus, ut aliquando spiritalia retractemus. — 926 : Debemus ita ingredi in disciplina Domini, ut dignum est, non secundum carnis calentes concupiscentias. — 980 : Pudicitia flos morum,

honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis.

(Ann. 258.) S. CYPRIANUS, episcopus Carthaginensis et martyr, IV, 599 : « Omne quod in mundo est concupiscentiæ carnis est. Mundus transibit et concupiscentia ejus. »

(Ann. 308-328.) LACTANTIUS, VI, 716 : Major in homine quam in cæteris animalibus et vehementior invenitur appetentia, quia Deus soli homini dedit virtutem ut esset laus et gloria in coercendis voluptatibus et abstinentia sui.

(Ann. 333.) S. SYLVESTER papa, VIII, 835 : Nullum autem subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus ne aliqua prævaricatione præsumpserit.

(Ann. 340-397.) S. AMBROSIUS episc. Mediolanensis, XVI, 257 : Ait damnandos esse qui proprias manus in se converterint; ostendens illud neque utile esse, cum mentis concupiscentiam minime auferat; neque honestum, cum certamini locus non relinquatur. Soli prædicandi sunt qui se ipsos per continentiam vicerint. Sed nemo ad id cogendus, quando nec apostolus, nec Christus ipse præcepto legem continentiæ imposuit nemini.

(Appendix ad sæcul. IV.) AUCTOR ANONYMUS, cujus opera prodierunt sub nomine S. Athanasii, XVIII, 77 : Quantam in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur. — *Ibid.* Grande est et immortale, et pene ultra naturam corpoream, sopire luxuriam, et concupiscentiæ flammam adolescentiæ facibus accensam animi virtute restinguere, et spiritali conatu vim genuinæ oblectationis excludere. (*Alia multa.*)

(Ann. 358-420.) S. HIERONYMUS, presbyter Stridonensis, XXII, 258 : Arma vestra pugnaturis sit castitas. — 245 : Aperuerunt in eum clerici lasciviis dediti ora sua, et despexerunt eum. — 876. Quadragesima continentiæ vela pandenda sunt, et tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus; quamquam alia sit conditio secularium, alia virginum ac monachorum. — XXIII, 228 : Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum. Mihi illi eunuchi placent, quos castravit non necessitas, sed voluntas. Libenter illos in meo sinu recipio qui se castraverunt propter regna cœlorum, et ob mei cultum noluerunt esse quod nati sunt. (Et alia multa)

(Ann. 387-430.) S. AUGUSTINUS, episcopus Hipponensis, XXXVIII, 736 : Qui vero jam vovistis continentiam, corpus arctius castigate, et concupiscentiæ frænos nec ad ipsa quæ permissa sunt patiamini relaxare; ut non solum a concubitu illicito divertatis, sed etiam licitum contemnatis aspectum. Mementote, in quocunque sexu sitis, sive mares, sive feminæ, angelorum vitam ducere vos in terra. — 1052. Puto non esse magnum ut tota paschali solemnitate servari possit virginitas. — XL, 380 : Conjugium bonum est non nisi propter aliud expetendum. Conjugio uti debuerunt sancti primis temporibus : Nunc præferenda est continentia, col. 349 *et seqq.*, reperietur liber unus *de continentia*, quem sequuntur tractatus de *sancta Virginitate*, et de *bono viduitatis*. XLIV, 742 : Conjuges bene utuntur quo continentes melius non utuntur. Malum igitur quo conjuges bene utuntur, et inest conjugibus quo bene utantur, inest et continentibus quo melius non utantur.

(Ann. 450-460.) S. SALVIANUS, presbyter Massiliensis, LIII, 197 : Superest de ministris et sacerdotibus quiddam dicere, licet superflui forte aliqua dicantur. Quidquid enim de aliis omnibus dictum est, magis absque dubio ad eos pertinet qui exemplo omnibus esse debent. — 198 : Presbyteris Salvator ipse in Evangelio non ut cæteris voluntarium, sed imperativum officium perfectionis indicit. (*Et alia*).

(Ann. 447-461.) OPERA S. Leoni Magno attributa, LV, 129 : Deus castorum corporum benignus habitator,

(Ann. 447-461.) APPENDIX ad S. Leonis magni opera, codex canonum, LVI, 389 : Quod si quis semetipsum sanus abscidit, hic etiamsi est in clero, cessare debet, et ex hoc talem nullum oportet ordinari. — 426 : Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines, nisi ex jussu vel permissu episcoporum vel presbyterorum, non accedant. Nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas. — 523 : Quod dignum et pudicum, et honestum est tenere Ecclesia omnino debet : Ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur, scriptum est enim : *Sancti estote quia ego sanctus sum*. — 524 : Monachi qui diu morantes in monasteriis, postea ad clericatus ordinem pervenire nituntur, non debent a priori proposito deviare, et uxores habere non possunt. — 538 : Christus Ecclesiæ, cujus sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii, cum rursus advenerit, sine macula et sine ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. — 726 : Ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum. — *Ibid* : Præterea, quod dignum et pudicum est et honestum suademus, ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia in ministerio ministri quotidianis necessitatibus occupantur. — 864 : In concilio, Carthagine celebrato, ann. 419, Aurelius episcopus dixit : Cum in præterito concilio de continentia, et castitatis moderamine tractaretur; gradus isti tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt, episcopi, inquam, presbyteri et diaconi, ita placuit, ut condecet; sacros antistites ac Dei sacerdotes, necnon et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus. (*Et alia.*) — 871 : Placuit quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi qui sacra ministeria contrectant, et diaconi, presbyteri, sed et episcopi secundum priora statuta etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse.

(Ann. 466.) S. MAXIMUS episcopus Taurinensis, LVII, 250 : Diligamus præ omnibus castitatem, quia et placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam uteri virginalis elegit.

(Ann. 492-500.) JULIANUS POMERIUS, LIX, 435 : Hic legi potest luctuosa descriptio sacerdotis carnaliter viventis.

(Sæculi quinti poetæ.) S. PAULINUS episcopus Nolanus, LXI, 634 : Sit sancta sacerdotis nurus.

(Ann. 521-525.) HORMISDAS papa, LXIII, 424 : Irreprehensibiles esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis. *Ibid.* : Qua conscientia absolvat reum qui se peccata sua populo scit teste confessum? Quis enim quem paulo ante vidit jacentem veneretur antistitem?

(Ann. 543.) S. BENEDICTUS, monachorum omnium Occidentalium caput, LXVI, 306 : Omnes personæ ordinis vitent et fugiant parentum visitationes, et carnales affectiones; alioquin pro modo culpæ puniantur. — 307 : Multi monachorum juxta cujusdam Patris sententiam sæcularibus actibus et forensibus negotiis involuti, dum propinquitati prodesse cupiunt, suas animas perdiderunt. — 308 : Abnegatio nostri est omnimoda præteritorum oblivio, et a nostris desideriis secessus. Seipsum abnegare est, ut qui luxuriosus erat sit castus. — 337 : Familiaritatem omnium mulierum, tam parentum quam extranearum pro custodienda vita, vel cavendis laqueis diaboli, prohibere censemus; neque ulla mulier in interius atrium monasterii ingredi audeat. (*Ibid.* multa leguntur de eadem materia.) — 379 : Desideria carnis amputare festinet. — 394 : Omnimodis monachum et episcopos fugere debere mulieres.

(Ann. 540.) DIONYSIUS EXIGUUS, LXVII, 39 : (Codex canonum Ecclesiæ universæ. Concilii Nicæni œcumenici I, canones XX, an. 325). Si quis sanus seipsum abscidit, hunc, etiam in clero constitutum, abstinere convenit, et deinceps nullum talem promoveri oportet. — 42 : Vetuit omnino magna Synodus, ne liceat episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus eorum qui sunt in clero extraneam habere mulierem; nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ omnem suspicionem effugiunt. — LXVII, 59 : (Ex concilio Ancyræ.) Diaconi quicunque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt et dixerunt oportere se uxores ducere, cum non possint sic manere, hi si postmodum uxores duxerint, sint in ministerio; si qui autem tacuerint in ordinatione, postea autem ad nuptias venerint, ii a diaconatu cessent. — 55 (Ex concilio Neocæsariensi) : Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. Si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, et ad pœnitentiam redigatur. — 56 : Presbyter in digamorum nuptiis ne convivetur. — *ibid.* : Si alicujus uxorem, cum esset laicus, adulteratam fuisse evidenter fuerit comprobatum, talis ad ministerium venire non potest. — 58 : Si quis discernit presbyterum conjugatum, quasi non oporteat, eo ministrante, ejus oblationi communicare, anathema sit. (Ex concilio Gangrensi) — 72 (Concil. Laodicenum.) : Non oportet sacerdotes, aut clericos, aut monachos in balneo cum mulieribus lavari. — 94 (Concilium Chalcedonense œcumenicum IV.) : Eos qui rapiunt mulieres sub nomine conjugii, vel auxilium præstant, ac consentiunt iis qui rapiunt, definiit sancta synodus, siquidem clerici fuerint, proprio gradu excidere. — 112 : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus nequaquam sæculares curas assumant; sin aliter dejiciantur. — 144 : Si quis abscidit semetipsum, id est si quis amputavit sibi virilia, non fiat clericus, quia suus homicida est, et Dei conditionis inimicus. — 144 : Si quis, cum clericus fuerit, absciderit semet

ipsum, omnino damnetur. — 147 (Canones Nicæni concilii xx.) Si quis a medicis per languorem desectus est, aut a barbaris abscisus, hic in clero permaneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc, et clero constitutum abstineri convenit, et deinceps nullum debere talium promoveri. — *Ibid.* : Interdixit per omnia Synodus magna, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem : nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ suspiciones effugiunt. — 153 (Regulæ Ancyrani concilii.) : Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur. Virgines autem quæ conveniunt cum aliquibus, tanquam sorores, habitare prohibemus. — 191 (Synodus habitus Carthagine) : Aurelius ait : Placuit quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, presbyteri, sed et episcopi, secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse : Quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. — 194 : Clerici, vel continentes, ad viduas, vel virgines, nisi ex jussu vel permissu non accedant. — 205 : Episcopi, presbyteri et diaconi debent se continere ab uxoribus. — 254 (Epistola decretalis papæ Siricii) : Monachi et monachæ gravissime puniuntur, si continentiam violaverint. — *Ibid.* : Siricius papa reprehendit clericos incontinentes, eorumque argumenta refellit sumpta ex eo quod in Veteri Testamento licitum fuerit sacerdotibus uxores ducere, filiosque procreare. (*Et alia.*) — 256 : Ut clericus qui secundam uxorem duxerit deponatur. — 257 : Quod si per ignorantiam vel pœnitens, vel digamus, aut viduæ maritus, clerici facti fuerint, non promoveantur. — 242 (Collec. Decreta Innocentii papæ.) Ne viduam clericus ducat uxorem, quia ad sacerdotium contendens, hoc impedimento arceretur. — *Ibid.* : Laicus qui viduam duxerit non potest fieri clericus. — 243 : Qui secundam uxorem habuit, clericus fieri nequit. — 243 : Fusius agitur de Incontinentia sacerdotum. — 248 : Si quis volens partem sibi corporis amputaverit, clericus esse non potest : nolens autem potest. — 249 : Quod digami ad clerum admitti non possint. — *Ibid.* : Laicus qui post baptismum non concubinam, non pellicem noverit, ad clericatus sortem assumi potest. — 250 : Quod hi qui in presbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant. — 258 : Ut si quis cathecumenus habuerit uxorem, et defuncta ea jam post baptismum acceperit alteram, clericus esse non possit. — 307 (Decreta Gelasii papæ.) : De his autem qui semetipsos absciderint paterni canones evidenter sequenda posuerunt. Dicunt enim talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, a munere clericali debere secludi. — 308 : Quod secunda conjugia sæcularibus non negentur, quibus tamen ad clerum pro hoc facto minime venire conceditur.

(Ann. 542.) S. CÆSARIUS, episcopus Arelatensis, LXVII, 1100 (Regula ad monachos.) : Mulieres in monasterio nunquam ingrediantur.

(Ann. 555.) PRIMASIUS, episcopus Adrumetanus, LXVII, 665 (Commentaria in epistolam I ad Timotheum.) : Quæritur cur de presbyteris nullam fecerit mentionem : Sed in episcopis etiam presbyteros comprehendit, quia secundus, et pene unus est gradus. *Similiter pudicos, continentes.* — 680 (Commentaria in epistolam ad Titum.) : *Justum, sanctum, continentem.* Talis eligendus est, qui et exhortari possit, et contradicentes arguere. (Et alia multa.)

(Ann. 555.) MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS, senator, abbas Vivariensis, LXIX, 933 (Historia tripartita) : Synodus autem corrigere volens hominum vitam, et in Ecclesiis commorantium, posuit leges quas canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi cum conjugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, et castitatem esse dicens concubitum cum propria conjuge. (*Et alia.*)

(Ann. 595.) S. GREGORIUS, episcopus Turonensis, LXXI, 185 : Hic narratur historia de continentia servata inter duos conjuges, ex consensu mutuo. — 461 : Post historiam narratam cujusdam abbatis incontinentis, addit Gregorius : Ideoque documentum sit hæc causa clericis, ne contra canonum statuta extranearum consortio potiantur mulierum, cum hæc et ipsa lex canonica et omnes scripturæ sanctæ prohibeant. — 883 : Narratur historia in qua nitet castitas uxoris episcopi Simplicii, necnon ipsius episcopi continentia. — 884 : Item agitur de alio episcopo qui, post ordinationem, juxta regulas canonum, fortiter uxori restitit.

(Sæculo VI.) *Vitæ Patrum*, LXXIV, 174 : Narratur hic vita presbyteri virginis, ejusque uxoris itidem virginis.

(Ann. 595-604.) S. GREGORIUS MAGNUS, LXXVII, 672 : In epistola ad episcopum Bonifacium, Gregorius illum hortatur ut consulat cleri sui moribus et famæ. Id de subdiaconis ejus decernit, quod supra de siculis. — 691 : In epistola ad Constantium episcopum, illum hortatur ut Venantium Lunensem episcopum in cleri sui ac cæterorum religiosorum emendatione adjuvet. — 998 : Ne mulieres cum episcopis aut clericis in sacris ordinibus constitutis habitent; ea lege, ut uxores non relinquant, sed caste regant. — 1069 : Epistola ad Savinum subdiaconum regionarium. Jubet ut in Sisinnium de Sodomia accusatum inquirat diligentissime. — 1286 : Sacerdotes Nursini habitantes cum extraneis mulieribus coerceri debent.

(Ann. 615) COLUMBANUS, abbas et confessor, LXXX, 211 : Castitas monachi in cogitatione judicatur. Et quid prodest virgo corpore, si non sit virgo mente?

(Anno incerto VIII sæculi.) CRISCONIUS, episcopus Africanus, LXXXVIII, 826 : (e concilio Niceno.) Ut hi qui se absciderunt, de clero eximantur. — 848 : Quod si quis viduam vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur in clerum. — *Ibid.* : Ut qui duas sorores habuerit non admittatur in clerum. — *Ibid.* : Ut is qui se eunuchizavit clericus non fiat. — *Ibid.* : Ut clericus qui se eunuchizavit abjiciatur a clero. — 850 (Ex decretis papæ Innocentii Victricio episcopo Rhotomagensi, tit. XXI) : Proposuisti quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio, aut in officio presbyterii positos incontinentes reperisti. Et reliqua. — 880 : De monachis et virginibus qui suam professionem non custodiunt. — 885 : Quo mulieres cum episcopo, presbytero, diacono, debeant commorari. — *Ibid.* : De presbyteris qui habuerint conjugia. Quicunque discernit a presbytero qui uxorem habuit quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit. — 884 : Quod non oportet in bigami nuptiis orare presbyterum. — 916 : Quod si quis partem sibi corporis volens amputaverit, clericus esse non possit. — 918 : De cathecumeno qui, priusquam baptizetur, uxorem amittit, et post aliam accepit, quod clericus esse non possit. — 923 : Quod secunda conjugia sæcularibus non denegentur, quibus tamen pro hoc ipso ad clerum minime convenit aspirare. — 928 : Ut clerici vel continentes ad virgines et viduas non accedant. — 587 : (Canon Aurelianensis.) Si quis abbas castus non fuerit, a suo arceatur honore. — *Ibid.* : Monachus parvulorum incestuose aut adolescentium insectator, publice verberetur, coronam capitis, quam gestat, amittat, decalvatusque turpiter opprobria patiatur, vel vinculis arctatus ferreis carcerali angustia maceretur. — 588 (Canon Agathensis.) : Si quis monachus adulterium aut furtum fecerit.., et reliqua. — 589 (Canon Carthaginensis.) : Presbyter convivio secundarum nuptiarum interesse non debet. — 403 (S. Egberti pœnitentiale.) : Si episcopus adulteretur, juxta jus canonicum jejunet duodecim hiemes (*Et alia.*). — *Ibid.* : Presbyter cum fornicatus fuerit, jejunet tres hiemes .. et reliqua. — 405 : Monachus si fornicatus fuerit, jejunet septem hiemes. — 421 : Ministri Dei semper castitatem servare debent. — *Ibid.* : Mulieres arcendo a ministrorum cohabitatione, ne forte per diaboli tentationem cum illo peccatum fiat. — 424 : Si episcopus aliquam fornicationem committat, vel adulteretur, jejunet duodecim annos; presbyter et monachus decem annos, et diaconus septem, et clericus sex annos. — 425 : Si aliquis ordinatus episcopus, vel presbyter, vel monachus, vel diaconus consortem suam habuerit, antequam ordinatus esset, et eam amore Dei deserat, et ordinem suscipiat, et deinde per fornicationem invicem conjungantur, quilibet jejunet juxta ordinem suum, uti supra de homicidio dictum est. — 432 : Si quis clericus lascivus, petulans, turpiloquus fuerit, triduo pœnitere debet. — 433 : Si quis clericus solus cum sola absque testibus duobus aut tribus loqui præsumpserit, quod antiqua canonum statuta prohibent, acerrime corripiatur. — 445 ; in paragrapho cui titulus *de fornicatione* legitur : Si monachus laicam stupraverit, tres annos pœniteat. — 449 : Sub titulo de *clericorum pœnitentia*, multa leguntur quo spectant ad materiam in præsenti tabula tractatam.

(Ann. 766) S. CHRODEGANDUS, episcopus Metensis, LXXXIX, 1083 : Prima quidem tentamenta sunt feminarum frequentes accessus, et reprehensibiles exhibent clericos. Quid tibi revera cum feminis, qui ad altare cum domino fabularis? — *Ibid.* : Numquid in choro apostolorum feminæ adfuerunt? — *Ibid.* : Nemo inter serpentes et scorpiones securus ingreditur. — *Ibid.* — Si cum viris feminæ habitaverint, vicarium diaboli non deerit (Et alia multa.). — 1087 : Clerici viduarum ac virginum

visitationes frequentissimas fugiant. Castimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conservare studeant (*Et alia.*). — 1105 : Si quis clericus de ordine canonico graviores culpas commiserit, id est adulterium, etc., corporali castigationi primitus subjaceat (*Et alia.*).

(Ann. 858.) BENEDICTUS III, papa, XCV, 691 : Hic legitur epistola ad episcopos in regno Caroli constitutos adversus Hubertum clericum, ut infra dies triginta veniat Romam, de innumeris adulteriis, fornicationibus et aliis criminibus responsurus.

(Ann. 800-814.) CAROLUS MAGNUS, imperator, XCVII, 275 : (ex Capitulis datis presbyteris.) Ut nullus sacerdos feminas secum habitare permittat, excepto matrem, sororem, vel amitam. — 512 : Ut clerici et monachi in voto permaneant. — 517 : (*De ministris altaris et de schola.*) Sed et hoc flagitamus vestram amitatem, ut ministri altaris Dei suum ministerium bonis moribus ornent (*Et alia.*). — 524 : (De presbyteris qui in domibus feminas habent.) Statutum est ab episcopis de presbyteris qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 620 : Quia etiam comperimus quosdam canonicos et monachos postposito religionis suæ pudore monasteria sanctimonialium, tam monacharum quam canonicarum, inconsulto episcopo suo impudenter atque irreverenter adire, quod factum prorsus interdicimus. — 706 : Si ecclesiastici viri supradicta facinora commiserint, si honorabilis persona fuerit, perdat honorem suum ; minores vero vapulentur aut in carcerem mittantur. — 723 : Ut presbyteri secum feminas habendi licentiam non obtineant. — *Ibid.* : Statutum est ab episcopis de presbyteris qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 743 : Hic legitur eadem prohibitio facta presbyteris. Insuper, episcopi qui correctores esse negligunt consentientes declarantur, ideoque sunt puniendi. — 764 : Lector, subdiaconus, diaconus, presbyter, si clericatus honorem contempserint, curiali conditioni cum suis facultatibus subjiciantur. — — 821 : Sancitum est de presbyteris, qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione notantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 845 : Admonendi sunt clerici et instruendi, ut primum ipsi ab omni fornicatione et immunditia, et luxuria, et ab omni pollutione carnis sint alieni (*Et alia.*). — 857 : Clerici lege patrum monentur ut a mundi voluptatibus abstineant (*Et alia multa.*). — 899 : Ne mulieres monasterium monachorum ingrediantur. — XCVIII, 1384 : De episcopo feminam stuprante.

(Ann. 804-825.) THEODORUS, archiepiscopus Cantuariensis, XCIX, 931 : Ne mulieres in convivio sedeant inter sacerdotes. — 946 : Si quis clericus obtrectaverit puellæ aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum, quinque dies pœniteat. Monachus, vel sacerdos, si quid tale fecerint, viginti dies pœniteant. — 948 : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus qui in fornicatione lapsus est, deponatur, non tamen communione privetur. — 957 : Similiter si presbyter fornicationem fecerit deponatur. 958 : Si quis amputaverit sibimetipsi virilia, omnino non potest esse clericus. Si quis post gradum amputaverit virilia, omnino damnetur. Si quis semetipsum absciderit, tribus annis communione privetur. — 960 : Monachus faciens fornicationem, et non inveniens, annum unum pœniteat et dimidium. Item monachus faciens cum puella, sex annos pœniteat. — *Ibid.* : Si quis fornicatus fuerit, sicut sodomitæ fecerunt, si episcopus, viginti quinque annos pœniteat. Presbyter, quindecim annos pœniteat. Diaconus et monachus duodecim annos. — *Ibid.* : Si quis concupiscens fornicari, et non potuerit, aut mulier non susceperit eum, si episcopus, septem annos pœniteat ; presbyter, quinque ; diaconus vel monachus, tres. — 970 : (ex pœnitentiali Romano, Theodori episcopi, et Bedæ presbyteri.) Si canonici sunt et fornicentur, annum unum pœniteat illos. Qui in gradu est, annos tres pœniteat (et multa alia de eadem materia). — 972 : Presbyter si osculatus fuerit feminam per immundum desiderium, viginti dies pœniteat. — *Ibid.* : Si quis clericus cum quadrupede fornicatus fuerit, annos duos, subdiaconus tres, diaconus quinque sicut et monachus, presbyter septem, episcopus decem annos pœniteat. — *Ibid.* : De pœnitentia imponenda clericis sodomitis. — 976 : (Ex Burchardo.) Hic agitur de episcopo qui secundum naturam fornicatus est, et de aliis. — 979 : (Tituli capitum libri pœnitentialis Theodori.) De fornicatione clericorum. — 900 : De sodomistis et mollibus, et immundis pollutionibus. — 985 : Ne femina stet inter ordinatos in Ecclesia, nec sedeat inter sacerdotes convivio. — 996 : (canones selecti.) Ne quis ex his qui semetipsos impatientia libidinis absciderunt, veniat ad clerum. — 997 : Si cujus uxor adulterium commisit, iste ad ministerium ecclesiasticum penitus admitti non debet. — 998 : Si quis ancillæ se miscuerit, non potest accedere ad eos ordines qui cognominantur in clero. — 1004 : Qui episcopus ordinandus est, ante examinetur si vita castus. (Et alia multa.) — 1012 : Si quis clericus adulterasse aut confessus vel revictus fuerit, in monasterio toto tempore vitæ suæ retrudatur. — 1046 : (Canon Agathensis.) Nullus clericorum extranearum mulierum familiaritate jungatur pro quacunque causa. — *Ibid.* : (Canon Apostolorum.) Clericus semetipsum abscidens omnino damnetur. — *Ibid.* : Clericis tantum, et lectoribus atque cantoribus liceat habere uxores. — 1054 : (Canon Augustodunensis.) Ut monachus non habeat familiaritatem mulierum extranearum. — *Ibid.* : Ut mulieribus in monasterium virorum nullatenus liceat ingredi. — 1054 : In hac columna, necnon in sequenti legi queunt regulæ ad puellas Deo sacratas. — 1077 : (Rescripta Beati Gregorii papæ ad Augustinum, quem pro se in Saxoniam ad prædicandum misit. *De clericorum stipendiis qui uxores ducunt.*) Si qui vero sunt qui intra sacros ordines constituti se continere non possunt, sortiri uxores debent, quia scriptum est : *Dividebatur, singulis prout cuique opus erat.*

(Ann. 804.) ALBINUS seu ALCUINUS, abbas, Caroli Magni magister, CI, 1079 : Bonas dico nuptias, quæ auctore Deo concessæ sunt causa filiorum. Sed his meliorem esse continentiam assero, si causa vacandi Deo eligatur, spretis cunctis deliciis. — 1080 : Unde ego maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum puto ; neque illum qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit.

(Ann. 820.) SMARAGDUS, abbas monasterii S. Michaelis Virdunensis, CII, 625 *et seqq.* : Virgines feliciores esse in vita æterna Isaias testatur. Castitas securitas est mentis et sanitas corporis.

(Ann. 820.) SEDULIUS SCOTUS, CIII, 233 : Lege quid dicat post hæc verba epistolæ S. Pauli ad Timoth. *Unius uxoris virum.*

(Ann. 821.) S. BENEDICTUS, abbas Anianensis, CIII, 445 : Quod si cum consilio vel voluntate abbatis monasterium vel cellulas monachorum quædam mulier fuerit ingressa, merito ipse abbas et nomen abbatis deponat. — 460 : (Ex tractatu Orsiesii). Servate pudicitiam corporis vestri, ut sitis *hortus conclusus, fons signatus.* — 488 : (Ex regula sancti Basilii episcopi Cappadociæ ad monachos.) Hic legatur responsio ad sequentem interrogationem ; utrum oporteat eum qui se piæ ac devotæ vitæ dederit etiam continentiam observare ? 538 : Inquinamentum carnis est commisceri cum his qui illicita et nefanda committunt. — 579 : (Ex Grimlaici presbyteri regula solitariorum.) Legatur caput II de præceptis altioribus monachorum. — 689 : (Ex S. Basilii admonitione ad filium spiritualem.) Si ad feminarum domus importune accesserit clericus vel monachus, et virgo patiatur hujusmodi introire ad se, statim immutant pristinam dignitatem, et quod Domino polliciti sunt sua voluntate amittunt.

(Ann. 831.) HALITGARIUS, episcopus Cameracensis, CV, 687 : Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet. — *Ibid.* : Simili modo etiam diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur. — *Ibid.* : (De canone apostolorum.) Presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, etc....., captus est, deponatur. Non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura : *Non judicabit Dominus bis in idipsum.* — 688 : Interdicit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. — Deinde ibidem agitur de monachis et virginibus deserentibus propositum. — 706 : (Ex concilio magno sub Ludovico rege.) Si quis presbyter vitæ suæ negligens,.... et reliqua.

(Ann. 836.) AHYTO seu HETTO, episcopus Basileensis, CV, 764 : (Ex capitulari Hettonis), Iisdem sacerdotibus jubetur ut non permittant secum mulieres extraneas habitare, juxta Nicænum concilium.

(Ann. 836.) SYMPHOSIUS AMALARIUS, presbyter Metensis et chorepiscopus, CV, 863 : Agitur de his qui bene docent et male vivunt. — 864 : Agitur de presbyteris qui male vivunt. — *Ibid.* : De præpositis carnalibus. — 865 : Hic legitur luctuosa descriptio presbyterorum

male viventium —874 : De subintroductis mulieribus. — 881 : De clericis et monachis non manentibus in proposito.

(Ann. 856.) RABANUS MAURUS, abbas Fuldensis et archiepiscopus Moguntinus, CXII, 1419 : Agitur de continentia clericorum. — 112. Quod episcopus debeat esse unius uxoris vir.

(Ann. 866.) RODULPHUS, episcopus Bituricensis, CIX, 711 : De feminis a presbyteris non suscipiendis

(Ann. 867.) WALTERIUS, episcopus Aurelianensis, CXIX, 732 : (Conc. Nic. Theodulphi, epist. ad cler.) Ut juxta sanctorum interdicta Patrum nullus sacerdotum quamlibet sexus muliebris in domo sua cohabitare permittat; neque sine arbitris, vel testibus idoneis cum aliqua solus loqui præsumat. Et reliqua.

(Ann. 865.) S. PASCHASIUS RADBERTUS, abbas Corbeiensis, CXX, 654 : « Sunt eunuchi qui de matris utero sic nati sunt, et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regna cœlorum. Qui potest capere capiat. »

(Appendix ad sæculum IX. Ann. incert.) ISIDORUS MERCATOR, CXXX, 256 : (Decretalium collectio; canones concilii Nicæni.) Si quis in ægritudine vel a medicis sectus est, vel a barbaris castratus, placuit ut iste maneat in clero. Si quis autem sanus seipsum abscindat, etiamsi est in clero, cessare debet et ex hoc nullum talem oportet ordinari. — 379 : (Concil. Arelatense secundum.) Nullus diaconus, vel presbyter, vel episcopus ad cellarii secretum intromittat puellam, vel ingenuam, vel ancillam. — 381 : (Concil. III Arelatense.) Nullus audeat digamum ordinare. — 380 : (Concil. Aurel. secundum.) Si qui se carnali vitio repugnare nescientes abscindunt, ad clerum pervenire non possunt. — 383 : (Concil. Valentinum.) Decet neminem de digamis ordinari. — 393 : (Concilium Auraicense.) De his autem qui priusquam ordinati fuerint in hoc ipsum inciderint, Taurinatis synodi sequendam esse sententiam qua jubentur non ulterius promoveri. — 401 : (Concil. Agathense.) Ancillas vel libertas a cellario vel secreto ministerio, et ab eadem mansione in qua clericus manet, placuit removeri. — 403 : Monasteria puellarum longius a monasterio monachorum, aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutiones hominum collocentur. — 404 : Clerici nuptias fugere debent propter gravissima incommoda quæ in istius modi cœtibus inveniuntur. — 412 : (Concilium Aurelianense.) De familiaritate extranearum mulierum tam episcopi quam presbyteri, vel diaconi præteritorum canonum statuta custodiant. — 416 : (Concilia Hispaniæ. concil. Elibertinum.) Episcopi, presbyteri, diacones, si in ministerio positi, detecti fuerint quod sint mœchati, placuit, et propter scandalum, et propter nefandum crimen, nec in finem eos communionem accipere debere. — *Ibid.* : Episcopus vel quilibet clericus alius, aut sororem, aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat. — 428 : (Concilium Ilerdense.) Si qui altario deserviunt, si subito in silenda carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente digni pœnituerint.... (Et alia multa.) — 429 : Familiaritatem extranearum mulierum licet ex toto sancti Patres antiquis monitionibus præceperint ecclesiis evitandam, id nunc tamen nobis visum est, ut qui talis probabitur, si post primam et secundam commonitionem se emendare neglexerit, officii sui dignitate privetur. (Et alia.) — 475 : (Concilium Toletanum quartum.) Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit;... His ad mundum intercludimus aditum. — *Ibid.*: Nonnulli monachorum egredientes a monasterio non solum ad sæculum revertuntur, sed etiam uxores accipiunt. (Et reliqua.) — 499 : (Concilium Toletanum octavum.) Fusius agitur : 1° De episcopis incontinentibus; 2° De incontinentibus presbyteris, ac diaconibus, et feminis quo talibus conjunguntur; 3° De diaconibus incontinentibus. — 568 : Si quis clericorum propter matrem aut germanam vel etiam quæ proxima consanguinitate junguntur, alias aliquas quasi adoptivas feminas secum retinent, et cum ipsis habitant, sicut Priscilliani secta docuit, anathema sit. (Ex conc. Bracarensi primo.) — 581 : (Ex libro capite Græcorum synodis collectorum.) De eunuchis qui ab aliis fiunt, vel qui sibi naturalia abscindunt. — 582 : Si quis presbyter aut diaconus fuerit fornicatus aut mœchatus, projiciatur et agat pœnitentiam. — *Ibid.* : Si qua vidua episcopi, vel presbyteri, aut diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat. Et reliq. — 583 : De subintroductis adoptivis mulieribus. — 584 : Presbyterum ad secundas nuptias convivam fieri non portet. Quomodo presbyter ille potest esse qui propter convivium interest tali conjugio? — 597 : Quarta actione nuntiatum est nobis apud Astigitanam ecclesiam quasdam super ordinationes illicitas exstitisse, ita ut quidam viduarum mariti levitarum monasterio sacrarentur; quos quidem convenit a gradu suscepto in irritum devocari, nec ultra provehi ad diaconi ministerium qui contra divina atque ecclesiastica jura instituti reperiuntur. (Ex conc. Spalensi secundo.) — 678 : Ibi in extenso reperientur decreta Siricii papæ : 1° De monachis et virginibus propositum non servantibus; De ministris incontinentibus; 3° Quales debeant ad clericatus officium pervenire; 4° De clericis qui transeunt ad secundas nuptias ut deponantur; 5° De feminis quæ cum clericis debeant habitare. — 698 : (Capitula Innocentii papæ) : 1° De uxoribus clericorum, ut virginibus socientur; 2° Ut si laicus viduam duxerit, clericus non fiat; 3° Ut clericus non sit qui secundam uxorem duxerit; 4° Ut sacerdotes et levitæ cum mulieribus cohærere non debeant. — 702 : (Epistola Innocentii ad Exuperum episcopum Tolosanum.) Proposuisti quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio, aut in officio presbyterii positos incontinentes esse, aut fuisse generati filii prodiderunt.... ne admittantur ad tale ministerium quod sola continentia potest impleri. (Et alia multa.) — 706 : (Epistola Innocentii ad Felicem Nucerianum episcopum.) Decernitur digamos ad clerum admitti non posse. — 709 : (Innocentius Aurelio et Augustino episcopis.) Ut nullus contra ordinationem canonum fiat episcopus. — 720 : (Ad synodum in Tolosana civitate constitutam.) De eo qui ante baptismum uxorem habuit, et post baptismum aliam, clericus non fiat.

(Ann. 902.) RICULPHUS episcopus Suessionensis, CXXXI, 16 : Ad vos ergo dictum esse scitote : « Mundamini qui fertis vasa Domini. » — 20 : Observandum quoque monemus ut presbyteri vel clerici feminis non cohabitent, neque detrahendi se locum donent. (*Et multa alia.*)

(Ann. 915.) REGINO abb. Prum., CXXXII, 192 : Talis exsistat episcopus quem reprobi mores et conversatio reprehensibilis non reddant contemptibilem. — 210 : (Ex verbis S. August.) Ideo nolo ut soror mea mecum sit, quia quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt (*et alia multa*), seu superius, seu inferius, de materia eadem.) — 255 : Ut clerici non intersint nuptiis. — 316 (Concil. Carthag.) : Ne clerici vel continentes ad virgines ingrediantur. — 331 : Si canonici sunt et fornicentur, annum unum pœniteant; si frequenter, duos. — *Ibid.* : Monachus sine gradu, vel canonicus gradum habens, si cum puella laica fornicati sunt, annos tres pœniteant. — *Ibid.* : Si episcopus fornicatus fuerit, octo annos pœniteat (*Et alia multa extracta e canonibus.*) — 333 : Si quis clericus cum quadrupede fornicatus fuerit, annos duos, subdiaconus tres, diaconus et monachus quinque, presbyter septem, episcopus decem pœniteat. (*Et alia.*) — 334 : Clericus vel monachus adolescentium vel parvulorum insectator, vel qui osculo vel aliqua occasione turpi reprehensus fuerit, publice verberetur, et coronam amittat; decalvatusque turpiter, sputamentis oblinietur in facie; vinculisque arctatus ferreis.... et reliqua. — 595 : (Concil. Carth.) Ad reatum episcopi pertinet, vel presbyteri qui parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ vel sanctimoniales clericorum familiaritati subjiciantur.

(Ann. 922.) HERVÆUS, archiepiscopus Rhemensis, CXXXII, 698 : (Acta concilii Trosleiani.) Agitur de accessu et frequentatione ac cohabitatione presbyterorum et clericorum cum feminis.

(Ann. 961.) S. ODO, archiepiscopus Cantuariensis, CXXXIII, 946 : Legantur Odonis constitutiones de officio episcoporum, item presbyterorum, item clericorum.

(Ann. 960.) ATTO, episcopus Vercellensis, CXXXIV, 38 : Ut nullus clericus mulierem in consortio familiaritatis habeat. — *Ibid.* : Ut clericus nullam conversationem cum muliere post denominationem habeat. — 39 : Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit presbyter qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?

(Ann. 966-973.) *Auctarium* Flodoardi; Appendix ad historiam Rhemensis Ecclesiæ; Statuta synodalia, CXXXV, 408 : Clerici luceant sicut stellæ. — *Ibid.* : Nec mulieres alloquantur, aut domi retineant.

(Ann. 974-977.) RATHERIUS, episcopus Veronensis, CXXXVI, 496 : Agitur de dotibus in ministris Dei inveniendis. — 499 : De eadem materia. — 568 : De nuptu cujusdam illicito. — 585 : Memorantur hæc verba concilii Neoc. : « Si quis presbyter uxorem duxerit, deponatur. »

(Appendix ad sæculum X.) Opera ΑΔΕΣΠΟΤΙΚΑ. Canonum prisca collectio. CXXXVIII, 399 : Qui concubinam habuit, ad sacrum ordinem non accedat. — 401 : Ut digami non admittantur ad clerum. — *Ibid.* : Qui duas duxit uxores quamvis laicus ante baptismum, ad clerum

non promoveatur. — *Ibid.* : Similiter qui secundam duxit uxorem. — *Ibid.* : Quod si quis viduam, vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.* : Ut is qui se eunuchizavit clericus non fiat. — *Ibid.* : Quod si quis sibi partem corporis volens amputaverit, clericus esse non potest. — *Ibid.* : Ut si digamus, vel viduæ maritus, clericus factus fuerit, non promoveatur. (Et alia ejusdem generis). — 415 : De pœna monachi qui filium genuerit. — 416 : De monachis non manentibus in suo proposito. — *Ibid.* : De monacho adultero. — *Ibid.* : Mulieres in monasterium ingredi non debent, nec fieri commatres. — 479 : In legibus ecclesiasticis Edmundi Anglorum regis legitur : In primis, qui sacris sunt initiati, atque ex quibus populus Dei virtutis exemplum petere debebit ad imitandum, caste, ut eorum feret ordinis ratio, sive viri, sive mulieres fuerint, vitam traducunto : sin minus id fecerint, plectuntor. — 624 : (Ludovici II imperatoris capitula ecclesiastica). Nono jubendum est eisdem sacerdotibus, ut non permittant secum habere mulieres extraneas. (*Et reliqua.*)

(Ann. 1004.) S. ABBO, abbas Floriacensis, CXXXIX, 483 : De monachis non servantibus propositum. Memorantur verba Siricii ad Himerium episcopum Tarraconensem.

(Ann. 1024-1027.) S. HEINRICUS imperator Augustus, CXL, 227 : (S. Heinrici leges Papienses.) Nullus presbyter, nullus diaconus, nullus subdiaconus, nullus in clero uxorem aut concubinam admittat. Quod si fecerit, secundum Ecclesiasticam regulam deponatur. — *Ibid.* : Episcopus sicut nullam habebit, ita cum nulla penitus habitabit. Quod si fecerit, honore, quo ipse se fecit indignum, abjiciatur.

(Ann. 1026.) BURCHARDUS, episcopus Wormatiensis, CXL, 628 : Ne ulterius ordinentur filii concubinarum. — 646 : (Ex concil. Turonico.) Et quia diabolo nullum locum dare oportet, hoc præcipue custodiendum decrevimus, ut nulli clerici cum extraneis feminis habeant familiaritatem, vel ullum malo loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant, quia frequenter per hanc indecentem occasionem contingit, ut diabolus qui insidiatur sicut leo in cubili suo, de ruinis servorum Dei insultet. Si quis vero clericus post interdictum episcopi sui his inhærere præsumpserit, a communione habeatur alienus. (Et alia multa de materia eadem.) — 645 : Ut illi quibus uxores ducere licitum non est, aliorum nuptias devitent. — 803 : (Ex concilio Spalensi.) Hæc cautela circa omnes servetur, ut laici remoti a peculiaritate virginum, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Et alia. — 605 : Quod non sit permittendum monachos et monachas in uno monasterio simul habitare. — 812 : Ex concilio Urbico.) Si abbas in monasterium suum mulierem ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibi spectare, tribus mensibus in alio monasterio retrudatur. — 797 : Memoratur epistola Siricii papæ de monachis et monachabus qui se sacrilega contagione miscuerint. — 1068 *et seqq.* : legantur Statuta canonum de officio sacerdotum, quorum collector remansit incertus.

(Ann. 1068.) S. STEPHANUS Ecclesiæ Romanæ cardinalis. CXLIII, 1410 : (concilium Turonense.) De episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, qui mulieris carnali copula detenti ab officio non cessaverint.

(Ann. 1064.) S. PETRUS DAMIANUS, cardinalis, et episcopus Ostiensis, CXLIV, 290 : Hortatur Gebehardum archiepiscopum Ravennatem ut viriliter decertet contra episcopos Pisaurensem et Fanensem, quos vocat ministros diaboli. — 344 : In hujus epistolæ fragmento ex quodam loco Jeremiæ ostendit, quam sit detestabilis clericorum impudicitia et intemperantia. — 358 : (Epistola ad Capellanos Gothifredi Ducis.) Contra illos fusius probat clericos non posse uxores ducere. — CXLV, 503 : Ut ergo stylus ad hoc, unde digressus est, redeat, videtur nobis, si placet, hoc episcopis utendum esse consilio, ut indignos ac turpiter lapsos administratione suspendant.

(Ann. 1073.) ALEXANDER II, papa, CXLVI, 1402 : Alexandri II epistola ad Landulphum. Respondet quod non aliter quam cum consensu uxoris suæ monasticam vitam ingredi et votum continentiæ emittere possit.

(Ann. 1079.) JOANNES Abrincensis primum episcopus, postmodum archiepiscopus Rotomagensis, CXLVII, 225 : (de officio pastorali.) Sacerdotes debent esse casti, hic multa occurrunt de sacerdote et ad sacerdotem scripta.

(Ann. 1085.) S. GREGORIUS VII, papa, CXLVIII, 786 : (Concilium Romanum.) Si qui sunt presbyteri, vel diaconi, vel subdiaconi, qui in crimine fornicationis jaceant, interdicimus eis ex Dei parte omnipotentis et sancti Petri auctoritate introitum, usque dum pœniteant et emendent. (*Et alia.*)

(Ann. 1085.) S. ANSELMUS, episcopus Lucensis, CXLIX, 506. (Collectio canonica.) Ut aliæ mulieres cum sacerdotibus non habitent nisi quas canones permittunt. — 509 : Quod bigamus aut concubinam habens non potest esse episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec cætera. — 511 : Ut qui viduam duxerit uxorem seu ante baptismum, seu post baptismum, clericus non fiat. — *Ibid.* : Ut clericus nec viduam nec ejectam ducat uxorem. — *Ibid.* : Ut qui uxorem non virginem duxerit, ad sacros ordines non aspiret. — 513 : De eunuchis qui seipsos absciderunt. — 516 : Ut presbyteri et levitæ cum uxoribus suis non misceantur. — *Ibid.* : Ut concubinæ clericorum venumdentur, clericis vero pœnitentia imponatur. — 519 : Ut presbyteri qui se expurgare de fornicatione non possunt, a ministerio moveantur. (*Et alia ejusdem familiæ.*)

(Ann. 1115.) D. IVO, episcopus Carnotensis, CLXI, 455 : Quod filii concubinarum ulterius ordinari non debeant. — 455 : De clericis incontinentibus. — 456 : Ut clericus qui secundam uxorem duxerit deponatur. — *Ibid.* : Quæ feminæ cum clericis habitare possint. — *Ibid.* : Ut si laicus viduam duxerit, clericus non fiat...... Nec is qui secundam duxerit uxorem, clericus fiat, quia scriptum est : *Unius uxoris virum;* et iterum : *Sacerdotes mei semel nubant.* — *Ibid.* : De incontinentia sacerdotum vel Levitarum quid observari debeat. — 457 : Clericus esse non potest qui sibi volens partem corporis abscidit. — 461 : De ministris incontinentibus. Gregorius civibus Romæ. Post alia, hæc addit : Neque enim hoc silere debeo (quod cum grandi animi tristitia dico). sacerdotes cum feminis habitare conspicio, quod nefarium est dicere et audire, et contra canonum sancita... Cavere oportet, fratres ab *illicitis*, ut mundas valeamus ad dominum levare manus. (*Et alia*). — 462 : De vitanda familiaritate mulierum. — 465 : Quid agendum sit de clericis incontinentibus. — Ut Incontinens presbyter non ministret. — 478 : Ut bigami vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur. — 479 : Si quis de laicis post uxorem aliam cujuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clerum nullatenus admittatur. — 487 : Hic referuntur verba toties laudata 1° concilii Nicæni; 2° it. Neocæsariensis; 3° it. Siricii papæ; 4° it. concilii Agathensis; 5° it. concilii Turonensis; 6° it. concilii Nannetensis. — 537 : (Ex concilio Toletano.) De damnatione filiorum sacerdotum. Leguntur hæc : Cum multæ super incontinentia ordinis clericorum hactenus emanaverint sententiæ Patrum, et nullatenus ipsorum firmari quiverit correptio morum, usque adeo sententiam judicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum feriretur ultio in actoribus scelerum, verum etiam in progenie damnatorum, ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio in honore constituti filios procreaverint, illi quidem ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur, proles autem ab hac pollutione nata non solum parentum hæreditatem usquam accipient, sed etiam in servitutem ejus Ecclesiæ, de cujus sacerdotes vel ministri ignominia nati sunt, jure perenni manebunt. — 548 : De monachis propositum non servantibus. (Epist. Siricii). — 549 : Qua pœnitentia purgandus sit monachus qui, relicta professione, ducit uxorem. — 551 : Ne duplex monasterium fiat. Hæc et alia leguntur : Non habitent in uno monasterio monachi et monachæ. Adulterium enim intercipit cohabitatio, si habeat aditum monachus ad monacham, vel monacha ad monachum secreto collocutionem. — 564 : (Ex Registro S. Gregorii.) In nullo loco monachos et monachas permittimus unum monasterium habere; sed nec ea quæ duplicia vocant. — 56[illegible] : Monachi filios procreantes in carcerem detrudantur lar[illegible]tum facinus continua lamentatione deflentes. — 11[illegible] : Filii presbyterorum a sacris prohibentur officiis. — *Ibid.* : Qui de sacerdotibus nati apostolicæ sedi præfuerunt. — *Ibid.* : Filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inveniantur. — 1143 : Non excluduntur a clero qui a medicis vel a barbaris, vel a dominis suis castrantur. — *Ibid.* : Bigamus non est ordinandus. — 1149 : Legitur titulus *De continentia ordinandorum.* — 1151 : Sacerdotibus semper castitas servanda præcipitur. — *Ibid.* : Qui divinis sacramentis inserviunt continentes esse oportet. — *Ibid.* : Sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis misceri non debent. — 1161 : Non ingrediantur Ecclesiam presbyteri, diaconi vel subdiaconi qui in crimine fornicationis jacent. — *Ibid.* : Non audiatur missa presbyteri concubinam habentis. — *Ibid.* : Non potest restitui in sacerdotium, cujus crimen fuerit manifestum. — *Ibid.* : Qui voluptatem officio præposuerit, modis omnibus submoveatur.

(Ann. 1135.) VEN. HILDEBERTUS, episcopus Cenomanensis, CLXXI, 709 : Nobis in sacris ordinibus consti-

totis indicta est necessitas continendi. Nihil medium; aut in monte, aut in Sodomis erimus. Lot de Sodomis egressum in montem angeli deducere volebant. — 931 : Quomodo isici abhorreant immunditiam carnis, cum audiant quosdam clericos vel quosdam sacerdotes infamia fornicationis respersos?

(Ann. 1142.) VEN. GODEFRIDUS abbas Admontensis, CLXXIV, 994 : Hujus spiritalis *Herodiadis*, id est concupiscentiæ sæcularis amore decepti, sacerdotes in uxorem sibi eam accipiunt, et eam in thalamo cordis sui delectabiliter collocantes, illicita cum ea connubia illicite exercent.

(Ann. 1142.) HUGO DE S. VICTORE, CLXXV, 666 : *De sacerdotibus reprobandis*, ex libro Curæ pastoralis beati Gregorii.

(Ann 1153.) S. BERNARDUS, abbas Clarævallensis, CLXXXII, 833 : (Sermo de conversione ad clericos.) Arguit incontinentes qui sacros ordines impudenter temerare non verentur. — 1074 : Quærebamus virum optimum, multorum liberatorem; et ecce laboramus in inveniendo qui seipsum salvum facere possit. Optimus hodie est qui non est nimis malus. — CLXXXIII, 683 : De valle flagitiorum ascenditur ad montem castitatis triplici continentia, membrorum, sensuum, cogitationum. —1005. Oportet ergo virum, qui ad ornamentum et decorem assumitur domus, bonis ornatum moribus esse. (*Alia multa*.) — 1092 : Nonne aperte vobis videtur deprehensa fraus, et comprehensa vulpes? Si non amovet feminam, non amovet scandalum. (*Et reliqua*.) — 184, 1239 : (Liber de modo bene vivendi.) Legitur caput *De continentia*.

(Sæcul. XII.) DECRETUM GRATIANI, CLXXXVII, 194 : Nuptiarum conviviis presbyteri interesse non debent. — *Ibid.* : Viduam ducens uxorem, si necessitas exigat, subdiaconus fieri potest. — 270 : Diaconus aut presbyter in adulterio deprehensi reparari non possunt. — 302 : Non producantur ad clerum, qui seipsos abscindunt. — 303 : Qui per languorem a medicis desecatur. ad clerum valet admitti. — Licite ordinatur episcopus qui per hominum insidias eunuchizatur. — 304 : Non excluduntur a clero qui a medicis, vel barbaris, vel a dominis suis castrantur. — 306 : Filii presbyterorum a sacris prohibentur officiis. — 311 : (Urbanus II papa.) Filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inveniantur. — 388 : Clericus adulterasse convictus vel confessus in monasterio detrudatur. — 389 : In crimine captus presbyter vel diaconus deponatur, non tamen communione privetur. — 390 : Officio et beneficio privetur episcopus, presbyter, vel diaconus feminam accipiens, vel acceptam retinens. — 391 : Clericus matronarum domicilia frequentans deponatur — 392 : Simul cum mulieribus sacerdotes habitare non licet. — 394 : Non habitent feminæ cum clericis, nisi quas necessitudo excusat. — 395 : Nisi majorum jussione ad feminarum domicilia clerici non accedant. — 396 : Episcopi provideant ne occasione temporalium clericorum familiaritatibus virgines socientur. — 398 : Quæ pœnitentia sit imponenda sacerdoti qui de fornicatione convictus fuerit. — 399 : Suspendatur episcopus ab officio, clericorum suorum fornicationi consentiens.. — 1375 : Clericus deponatur qui cum sanctimoniali mœchatus fuerit.

(Ann. 1166 1169.) GERHOHUS præpositus Reichberspergensis, CXCIV, 1257 : Clerici vitiorum cœno demersi ad vitam apostolicam reformandi sunt, id quod jam Romæ Gerhohus gaudet factum fuisse.

(Ann. 1179.) PETRUS COMESTOR, CXCVIII, 1809 : Legantur sermones habiti in synodis.

(Ann. 1186.) PHILIPPUS DE HARVENG abbas Bonæ Spei, CCIII, 728 : Legatur tractatus de continentia clericorum.

(Ann. 1197.) PETRUS CANTOR, CCV, 181 : Non nisi perfectus moribus in sacerdotem et levitam est eligendus.

(Ann. 1205.) HUGO V, abbas Cluniacensis, CCIX, 884 : Cunctis liquet quanta ex vicinitate et consortio mulierum, et perniciès animarum, et destructio locorum evenerit. Et ideo decernimus, ut nunquam in alio loco mulier quælibet in monacham, vel conversam, seu præbendariam recipiatur nisi ad succurrendum. In locis autem ubi jam receptæ sunt a mensa, et omni convictu seu consortio monachorum sint remotæ. Excipiuntur loca forinseca, in quibus ex necessitate mulieres oportet haberi. Quæ tamen tales sint, et ejus ætatis, de quibus nulla suspicio habeatur, et una tantum in singulis grangiis.

PARS POSTERIOR.

DE MATRIMONIO ET CÆLIBATU, IN QUANTUM HÆC QUÆSTIO AD CUJUSLIBET ORDINIS MINISTROS DEI MONACHOS SPECTAT.

(Ann. 160-245.) TERTULLIANUS, presbyt. Carthagin., I, 1286 : præscriptio apostoli non sinit digamos præsidere. II, 922 : In veteri lege animadverto castratam licentiam. Sæpius nubendi. *Sacerdotes mei non plus nubent*. Sed Christo servabatur, sicut in cæteris, ita in isto quoque legis plenitudo. Inde igitur apud nos plenius atque instructius præscribitur unius matrimonii e se oportere qui alleguntur in ordinem sacerdotalem. — *Ibid.* : Si habes jus sacerdotis in temetipso, ubi necesse est; habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis. ubi necesse sit habere jus sacerdotis.

(Ann. 333.) S. SYLVESTER papa, VIII, 833 : Nullum autem subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus ne aliqua prævaricatione præsumpserit.

(Ann. 340-397.) S. AMBROSIUS, episcopus Mediolan., XVI, 260 : Qui deorum adulteria et stupra venerantur, cælibatus et viduitatis statuere pœnas. — 1206 : Noster auctor, ad hæc verba *unius uxoris* virum, ait : Qui sine crimine est, unius uxoris vir tenetur ad legem sacerdotii suscipiendi : qui autem iteraverit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exuitur sacerdotis. — *Ibid.* : Non solum Apostolus hoc de episcopo et presbytero statuit, sed etiam Patres in concilio Niceno addiderunt neque clericum quemquam esse debere, qui secunda conjugia sortitus est.

(Appendix ad sæculum IV) AUCTOR ANONYMUS, cujus opera prodierunt sub nomine S. Athanasii XVIII, 72; ad hæc verba : *Bonum est nubere, melius est non nubere*, ait : Illicitis cavere, jugum necessitatis est : permissa vincere, munus arbitrii. Malis abstinere, disciplinæ merces est, bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperii.

(Ann. 417) INNOCENTIUS I PAPA, XX, 603 : Ut ii, qui in presbyterio filios genuerunt, removere ab officio debeant.

(Ann. 338 420.) S. HIERONYMUS, presbyter Stridonensis, XXII, 656 : Sive episcopi, sive presbyteri, quanquam apud veteres iidem episcopi et presbyteri fuerint, quia illud dignitatis nomen est, hoc ætatis, jubentur monogami in clerum eligi. — XXIII, 230 : Et quod invitis extorquendum est, cur non spe præmiorum afferimus Deo? Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. (*et alia*). — 340, *de cœlibatu* clericorum : Proh nefas! Vigilantius episcopos sui scoleris dicitur habere consortes : Si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint : Nulli cœlibi credentes pudicitiam. (*et multa alia*.) — XXV, 441 : Sacerdotis officium est docere populum quid inter sanctum et pollutum, inter mundum et immundum sit; ut prius referamus ad dogmata, secundum ad opera quæ per carnem efficiuntur. — XXVI, 259 : Sicut enim ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed et nuptiæ repellunt, neque enim episcopus, neque presbyter, nec diaconus possunt esse digami : sic forsitan et de cœtu primitivorum immaculatorumque Ecclesiæ, quæ non habet maculam, neque rugam, ejicietur digamus. — 568 : Sit autem episcopus et pudicus, quem Græci σώφρονα vocant. Si autem laicis imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?

(Ann. 387-430.) AUGUSTINUS, episcopus Hipponensis, XXXIII, 1078 : Cum conjuncti matrimonio Deo pari consensu continentiam voverunt, et ad eadem pacta continentiæ consenserunt, perseveranter usque in finem reddere debent quod fuit promissum. — XXXIV, 711 : Sane si uxores ducere, vel filios gignere non vetabantur tunc summi sacerdotes, magna oritur quæstio. Cum lex etiam conjugali concubitu immundum hominem dicat usque ad vesperam, etiam cum abluerit corpus suum aqua. — 712 : Unde fit consequens ut sacerdos summus aut continens esset, aut diebus aliquibus intermitteretur incensum. — 713 : Ablata est omnis dubitatio neminem sacerdotum, vel summorum, vel secundorum, debuisse accedere ad sancta, si immunditia ejus in ipso esset. Erat ergo consequens continentia sacerdotis.

(Ann. 440-461.) S. LEO MAGNUS, papa, LIV, 610 S. Leo scribit ad episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam et universas provincias constitutos, ut quicunque ad sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab ecclesiasticis officiis arceantur. — 612 : Viduæ maritum et qui fuerit plus quam unius uxoris vir, a sacro ministerio arcendum. —615 : In epistola ad episcopos Metropolitanos per Illyricum constitutos, S. Leo jubet bigamos, viduarum maritos aut repudiatarum a sacerdotio ex canonibus arceri. — 617 : In epistola ad Anastasium episcopum Thessalonicensem, canonum observantiam, præsertim in ordina-

tionibus, commendat : A quibus arcentur mariti viduarum et bigami. 672 : Ad hanc quæstionem : *Quinam a sacerdotio sint arcendi*, scribit Leo Magnus quæ sequuntur : Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hæc quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. — *Ibid.* : Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfecto continentiæ puritatem, nec subdiaconis quidem carnale connubium conceditur : *Ut et qui habent, sint tanquam non habentes*, et qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, in secundo, vel tertio servandum est? (*Et alia.*) — 1204 : Quæritur de his qui altari ministrant et conjuges habent, utrum eis licito misceantur. Responsio. Lex continentiæ eadem est ministris altaris quæ episcopis atque presbyteris.... Cum ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. — 1207 : Scribitur de monacho quod *transgreditur*, meliorum deserendo electionem, cum matrimonium init.

(Ann. 447-461.) *Appendix ad S. Leonis Magni Opera*, Codex canonum, LVI, 413 : Presbyterum qui uxorem duxerit, ab ordine suo deponi debere. — 500 : Ex Epistola Innocentii papæ ad Exuperium episcopum Tolosanum constat diaconos et presbyteros incontinentes ab omni honore ecclesiastico privandos. — 502 : Si quis contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore sacrificare usurpabit? — *Ibid.* : Ne quis credat hoc licere, quia scriptum est : *Unius uxoris virum.* Etenim qui hoc dixit, dixit etiam apertius : *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* (*Et alia.*) — 890 : Ut nullus presbyter, diaconus, aut subdiaconus cum mulieribus habitare, aut conversari præsumat; et si inventus fuerit hoc faciens, de gradu ejiciatur. — 895 : Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii partitor fiat, nec altare contingat.

(Ann. 540.) DIONYSIUS EXIGUUS, LXVII, 54 : (Codex canonum. Ex concilio Neocæsariensi.) Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. — 90 : (Ex concilio Chalcedonensi œcumenico IV.) Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere, statuit sancta synodus nulli eorum licere alterius sectæ uxorem accipere. — 141 : Episcopus, aut presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abjiciat : si vero rejecerit, excommunicetur, sed et si perseveraverit, dejiciatur. — 143 : Si quis post baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit non potest esse episcopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum qui ministerio deserviunt. — *Ibid.* : Qui viduam, vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.* : Qui duas in conjugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit. — 144 : Innuptis autem qui ad clerum provecti sunt præcipimus ut, si voluerint, uxores accipiant; sed lectores cantoresque tantummodo. — 155 : (Regula prolata in synodo Neocæsariensi XIV.) Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. — 174 : (Regulæ ecclesiasticæ promulgatæ a sancto concilio Chalcedonensi.) Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere, statuit sancta synodus non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius uxorem. — *Ibid.* : Virginem quæ se Deo Domino consecravit, similiter et monachum, non licere nuptialia jura contrahere : quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. — 186 : (Synodus apud Carthaginem.) Aurelii episcopi verba leguntur. — 187 : Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentinæ dixit : Placet ut episcopus, presbyter et diaconus, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est : Placet. — 191 : De episcopis, vel sequentibus ordinibus qui sacrosancta mysteria contrectant, placuit ab uxoribus contineri. — 215 : (Decreta Innocentii papæ.) Quod sacerdotes et levitæ cum mulieribus coire non debeant. — 244 : Quod monachus, si clericus factus fuerit, uxorem ducere nequeat. — 245 : Fusius agitur de incontinentia sacerdotum — 250 : Quod hi qui in presbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant. — 279 : (Decreta Leonis papæ.) Ut quicunque ad sacerdotium, vel viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis arceantur. — 288 : Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare debent ab omni opere conjugali : non tamen repudiare conjugia. — 290 : Propositum monachi proprio arbitrio et voluntate susceptum deseri non potest absque peccato; quod enim quis vovit Deo debet reddere. Unde qui relicta singularitatis professione, ad nuptias devolutus est publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est, quia, etsi honestum possit esse conjugium, electionem meliorum deseruisse transgressio est. — 293 : Ut a metropolitanis non laici, non bigami, non viduarum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi. — *Ibid.* : Quod subdiaconis carnale connubium denegetur.

(Ann. 542.) S. CÆSARIUS, episcopus Arelatensis, LXVII, 1090 : Nullus digamum, vel internuptarum maritum in prædictis honoribus audeat ordinare.

(Ann. 548 556.) S. AURELIANUS, episcopus Arelatensis, LXVIII, 390 : (Regula ad monachos.) Mulieres vero, nec religiosæ, nec sæculares, nullæ omnino, nec abbatis, nec cujusquam monachi mater, aut quælibet propinqua aut nota ad salutandum, aut ad orationem ingredi permittatur.

(Ann. 595.) S. GREGORIUS, episcopus Turonensis, LXXI, 181 : (Historia Francorum.) Apud Arvernos vero post Stremonium episcopum prædicatoremque, primus episcopus Urbicus fuit, ex senatoribus conversus, uxorem habens, quæ, juxta consuetudinem ecclesiasticam, remota a consortio sacerdotis religiose vivebat.

(Ann. 595-604.) S. GREGORIUS MAGNUS, LXXVII, 536 : Narratur historia de presbytero jamjam morituro qui uxorem, seu *presbyteram* prohibuit ne aurem naribus apponeret, exclamans : Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. — 506 : Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, more Ecclesiæ Romanæ, ut nullatenus uxoribus suis miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui usum continentiæ non invenit, compellatur a sua uxore separari — *Ibid.* : Eos autem qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerint, nolumus pervenire ad sacrum ordinem. — 515 : Præterea volumus ut sacerdotes qui in Corsica commorantur prohiberi debeant ne cum mulieribus conversentur, excepta duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ caste regenda est. — 996 : Ne mulieres cum episcopis aut clericis in sacris ordinibus constitutis habitent; ea lege, ut uxores non relinquant, sed caste regant. — 1033 : Neque ut aliæ mulieres cum sacerdotibus habitent, nisi hæ quæ sacris, ut prædictum est, canonibus sunt permissæ. — 1185 : (Responsio Gregorii.) Si qui vero sunt clerici *extra sacros ordines constituti*, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent. — LXXIX, 95 : Sacerdotium novum nitet splendoribus pudicitiæ.

Ann. incerto VIII sæculi.) CRISCONIUS, episcopus Africanus, LXXXVIII, 823 : (Breviatio canonum Fulgentii Ferrandi Ecclesiæ Carthaginiensis diaconi.) Ut presbyter, si uxorem duxerit, deponatur. Si autem fornicatus fuerit, etiam pœnitentiam agere compellatur. — 825 : (Conc. Carth.) Ut lectores, dum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. — *Ibid.* : (concil. Zelleus. ex Epistola Syricii.) Ut mulierem clericus non ducat uxorem; et ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.* : (concil. Carth.) Ut clerici vel continentes, ad viduas vel virgines, sine jussu vel permissu episcopi vel presbyteri accedant. — 840 : (Breviarium canonicum.) Ut episcopus aut presbyter uxorem suam quam debet caste regere, non relinquat. — 846 : Ut digami non admittantur ad clerum. *N. B.* Hic memorantur canones apostolorum; concilium Laodicense; decreta papæ Siricii; item Innocentii; item Leonis papæ. — 149 : (Ex decretis papæ Siricii ad Himerium episcopum Tarraconensem, Tit. I.) Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugiis *propriis* quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac præscriptione defendere. Et reliqua. — 852 : Innuptis autem qui ad clerum provecti sunt præcipimus, ut, si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo. — 877. De diaconis qui tempore ordinationis de nuptiis attestati sunt. — 882 : De presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt. — *Ibid.* : Quod sacerdotes et levitæ cum mulieribus coire non debeant. — 922 : Quod subdiaconis carnale connubium denegetur.

(Ann. 729.) S. EGBERTUS, archiepiscopus Eboracensis, LXXXIX, 582 : (Excerpt. e canonib.) Ut nullus sacerdos extranearum mulierum habeat familiaritatem, nec in sua domo in qua ipse habitat ullam mulierem unquam permittat habitare. — 583 : (Ex concilio Nicæno.) Interdicit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam mulierem habere. — *Ibid.* : Canones quoque docent ut si quis acceperit viduam aut dimissam mulierem, aut qui bis duxerit uxorem, nunquam fiat diaconus, nunquam sacerdos. — 584 : Episco-

423 : (concilium Tarraconense.) Si quis lectorum adulteræ mulieris voluerit misceri vel adhærere consortio, aut relinquat adulteram, aut a clero habeatur extraneus. Simili sententia ostiariorum punietur lascivia. — 424 : (concilium Gerundense.) Ut qui sine uxoribus ordinantur, extraneas in domo non habeant. — 433 : De presbyteris et diaconibus, si post ordinationem filios genuerint. (e concilio Toletano I) — 434 : (id concil. Tolet. I.) Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis si viduam alterius uxorem acceperit, amplius nihil sit, sed semper lector habeatur, aut forte subdiaconus. — *Ibid.* : Subdiaconus autem, defuncta uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, removeatur. (Et alia multa.) — 439 : (concilium Toletanum Secundum.) Ut nullus a subdiaconatu et supra extraneam habeat mulierem. — 454 : (concilium Toletanum Tertium.) Compertum est a sancto concilio, episcopos, presbyteros et diaconos, venientes ex hæresi carnali adhuc desiderio uxoribus copulari. Ne ergo de cætero hoc fiat præcipitur. (Et alia multa.) — 471 : (concil. Tolet. Quartum.) Quicunque in sacerdotio Dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo attestante. — 474 : Cum clericis extraneæ feminæ nullatenus habitent, nisi tantum mater, et soror, filia, amita, in quibus personis nihil sceleris æstimari naturæ fœdus permittit ; id enim et constitutio antiquorum Patrum decrevit. — *Ibid.* : De clericis qui non habentes legitimum conjugium extranearum mulierum, vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt. — *Ibid.* : Clerici qui sine consultu episcopi sui uxores duxerint, aut viduam, vel repudiatam vel meretricem in conjugium acceperint, separari eos ab episcopo proprio oportebit. — 475 : Nonnulli monachorum egredientes e monasterio non solum ad sæculum revertuntur, sed etian uxores accipiunt, igitur revocati in eodem monasterio a quo exierant, pœnitentiæ deputentur, ibique defleant crimina sua. — 584 : (Liber Capitulorum ex Græcorum synodis cellectorum.) Lector, si viduam alterius acceperit in uxorem, in lectoris statu permaneat, aut si forte necessitas sit, diaconus fiat, et nihil supra. — 592 : (concilium Bracarense tertium.) Ne sacerdotes sive quicunque ex clero sine testimonio cum quibuslibet feminis habitent. Sic incipit canon iste : Quanquam antiqua canonum institutio de hujusmodi præsumptione absolutas et multiplices disciplinas,... et reliqua.

(Ann. 915.) REGINO, abbas Prumiensis, CXXXII, 190 : Ut nullus clericus ad nuptias pergat. — 203 : Memorantur verba concilii Neocæsariensis de continentia sacerdotis. — 209 : Sacerdotes domini et diaconi vel quicunque sacramenta contrectans, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant — *Ibid.* : (Burchardus, lib. II.) Præterea, quod dignum et pudicum et honestum est, tenere Ecclesia omnino debet ut sacerdotes et levitæ cum mulieribus non coeant. Et reliqua. — *Ibid.* . (Relata invenies verba concilii Nicæni, Siricii papæ, et concilii Carthaginensis) — 210 : (concil. Wormatiense.) Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi abstineant a conjugibus, ut non generent filios. Quod si hoc decretum violaverint, ab honore clericatus pellantur. — *Ibid.* : (Ex dictis sancti Gregorii papæ.) Qui corpus suum castitati dedicant, habitare secum feminas non permittant. (*Et alia multa.*) — 392 : (concil. Triburt.) Clericus si tonsuram dimissa uxore receperit, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur.

(Ann. 974-977.) RATHERIUS, episcopus Veronensis, CXXXVI, 619, in fine columnæ legitur : Quam perdita tonsuratorum universitas tota, si nemo in eis qui non aut adulter, aut sit arsenoquita? (Id est masculorum concubitor.) Adulter enim nobis est qui contra canones uxorius est. (*Et alia multa.*)

(Appendix ad sæculum x.) Opera ΑΔΕΣΠΟΤΙΚΑ, CXXXVIII, 401 : Qui clerici debeant uxoribus sociari. — 415 : De pœna monachi qui filium genuerit. — *Ibid.* : De monacho qui duxerit uxorem. 443 : (Epistola canonica.) Ut nullus presbyter, diaconus, aut subdiaconus cum mulieribus habitare aut conversari mereatur. — — 503 : (Canones editi sub Edgardo rege.) Docemus etiam, ut nullus sacerdos mulierum consortium nimis amet, sed diligat legitimam suam uxorem ; id est Ecclesiam suam. — 514 : (Oratio Edgari regis ad Dunstanum archiepiscopum Cantuariæ.) Clericorum conjugatorum enumerat vitia, ejiciendos decernit, et introducendos monachos. — 520 : Charta Edgari regis Malmesburiensi cœnobio confecta, anno 974.) Se indicat clericos sæculares ejecisse, monachosque vitæ regularis induxisse. — 850 : (Constitutiones ecclesiasticæ trium Ottonum.) Diaconorum, presbyterorum, episcoporum filios, notarios, sculdasios, comites, judices fieri omnibus modis prohibemus.

(Ann. 1024-1027.) HEINRICUS, imperator Augustus, CXL, 227 : (S. Henrici leges Papienses) Nullus presbyter, nullus diaconus, nullus subdiaconus, nullus in clero uxorem aut concubinam admittat. — *Ibid.* : Episcopus sicut nullam habebit, ita cum nulla penitus habitabit. — *Ibid.* : Filii et filiæ omnium clericorum, ex quacunque libera muliere, quocunque modo sibi conjuncta fuerit, geniti, servi erunt Ecclesiæ suæ. (*Et alia multa similia.*)

(Ann. 1024-1027.) BURCHARDUS, episcopus Wormatiensis, CXL, 645 : De presbytero qui, si uxorem ducat, deponi debet ; et hic memorantur varii canones quos jam in præsenti tabula adnotavimus, necnon decreta Siricii, Leonis, etc. — 650 : Nulli clericorum, ne subdiacono quidem connubium carnale conceditur.

(Ann. 1064.) S. PETRUS DAMIANUS, cardinalis et episcopus Ostiensis, CXLIV, 358 : (Epistola ad capellanos Gothefredi ducis.) Contra illos fusius probat clericos non posse uxores ducere. — CXLV, 391 : Eant igitur clerici molles, incesti, atque a genuina sui ordinis nobilitate degeneres ; cum Abimelech arma corripiant. Omnis tamen eorum conflictus hoc fine concluditur, ut post ictum lapidis, armigeri quoque sui gladio perimantur. — 392 : Sed dicunt : (Clerici pravi) Nonne dicit Apostolus « Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum habeat? Vir uxori debitum reddat, et uxor viro? » Ad quod ego : (*Et reliqua quæ tibi sunt legenda.*) — 414 : Qui nimirum, dum corruunt impudici ; dum defendere nituntur, merito judicantur hæretici. Unde et clerici uxorati Nicolaitæ vocantur, quoniam a quodam Nicolao, qui hanc dogmatizavit hæresim, hujusmodi vocabulum sortiuntur. — 492 : Hic legere potes Damiani opusculum de dignitate sacerdotii, in quo multa reperies ad præsentem materiam spectantia.

(Ann. 1085.) S. ANSELMUS, episc. Lucensis, CXLIX, 516 : (Collectio canonica.) Ut presbyteri et levitæ cum uxoribus suis non misceantur. — *Ibid.* : De subintroductis mulieribus. — Quod sacerdotes cum mulieribus non habitent propter quas canonum censura permittit. — Quod lex continentiæ eadem est altaris ministris quæ episcopis atque presbyteris. — *Ibid.* : Quod nec habitare cum mulieribus diaconi debeant. — *Ibid.* : Quod subdiaconi carnale conjugium habere non debent. — *Ibid.* : Ut clerici soli ad feminarum tabernacula non accedant, nec confabulentur cum eis soli. — 519 : A quibus officiis se ministri altaris contineant, si post ordinem cum suis uxoribus miscentur. — *Ibid.* : Quod sacerdotes et levitæ suis uxoribus non misceantur, quia quotidiano ministerio occupantur. (*Et alia ejusdem familiæ.*)

(Ann. 1089 1038.) B. LANFRANCUS, archiepiscopus Cantuariensis, CL, 352 : Post hæc verba *Oportet episcopum esse unius uxoris virum*, et quædam alia, auctor noster addit : Diaconos similiter oportet pudicos esse.

(Sæculo XI.) CANUTI regis ecclesiasticæ leges, CLI, 1175 : Omnes Dei ministros rogamus et docemus, et præsertim sacerdotes, ut Deo obediant et castitatem ament. Diligentissime sciant quod omnino non debeant coitus causa cum femina communicare.

(Ann. 1100.) S. BRUNO, institutor Carthusianorum, CLIII, 156 : Ubi Apostolus ait : *Suam uxorem*, excludit eos quibus non licitum est legitime ducere uxorem, ut eos qui altari ministrant.

(Ann. 1104.) VEN. GUITBERTUS, abbas S. Mariæ de Novigento, CLVI, 818 : Legitur paragr. *De uxoratis presbyteris.*

(Ann. 1115.) D. IVO, episcopus Carnotensis, CLXI, 365 : (Clemens in secunda epist.) Quod si post ordinationem ministro contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec altare contingat, nec ad Dominici corporis portationem accedat ; sed aquam tantum sacerdotum manibus porrigat. (*Et alia.*) — 467 : De castitate sacerdotum et levitarum. Innocentius Victricio. — 474 : De subdiacono qui duxit uxorem post ordines. (Stephanus Adoni Viennensi archiepiscopo) legitur : De illo clerico, Alvico nomine, quem per ordines ecclesiasticos usque ad subdiaconatum vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit miramur, eo quod nulli unquam exceptis illis quos ecclesiastica regula habere permittit uxorem, ducendi licentiam dederimus. — 572 : (Gregorius Antonio subdiacono.) Quid agendum sit de monachis uxores ducentibus. Legitur : quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiluisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni eos vigilantia requiras. (*Et alia.*) — 573 : Si monachi vel monachæ lapsi fuerint, quid agendum sit? (Pelagius Secundino defensori.) — 646 : De clericis qui inconsulto

episcopo uxores ducunt. — *Ibid.* : (Etherio episcopo Gregorius.) De quodam bigamo requisiti an ad sacrum ordinem potuisset accedere, et juxta canonicam regulam vetuimus. — 1153 : Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituantur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei timore, et dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam retineant. — 1149 : Sacerdotes, presbyteri, diaconi, subdiaconi Ecclesiæ orientalis matrimonio copulantur, non autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. — *Ibid.*: Dissuasu Pannutii Nicæna synodus non constituit quod presbyteri cum suis uxoribus non dormirent. — *Ibid.* : Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant. — 1150 : Diaconi non prohibeantur a ministerio pro nuptiis, si in ordinatione dicunt se continere non posse. — *Ibid.* : Placuit diaconos, si vel integri vel casti sunt, etiamsi uxores habeant, in ministerio constitui. — 1150 : Qui castitatem non promisit, ab uxore separari non cogatur. — 1151 : Non fiat subdiaconus qui se caste victurum non promisit. — *Ibid.* : Presbyter ducens uxorem, deponatur ab ordine. — 1152 : Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittuntur. — *Ibid.* : Sacerdoti cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum. — *Ibid.* : Diaconus cum uxore sua, aut presbyter incontinens, ab officio removeatur. — *Ibid.* : Subdiaconus continentiam observare oportet. — *Ibid.* : Subdiaconibus carnale connubium interdicitur. — *Ibid.* : Beneficio et officio careant qui post diaconatum uxoribus vacant. — 1153 : Qui uxorem ducere volunt, ante ordinem subdiaconatus hoc faciant. — *Ibid.* : Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo aut probatæ castitatis. — *Ibid.* : In tribus gradibus constituti etiam ab uxoribus abstineant. — *Ibid.*: Ministris altaris cum episcopis et presbyteris est eadem lex continentiæ. — *Ibid.* : In minoribus ordinibus constituti, uxorem ducant, nisi voto aut religioso habitu prohibeantur. — 1154 : Extra sacros ordines constituti, ducant uxores et exterius stipendia accipiant sua. — *Ibid.*: Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur. — *Ibid.* : Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt. — *Ibid.* : Presbyter uxorem suam quasi sororem diligat, et quasi hostem fugiat. — 1162 : Officio et beneficio privetur episcopus, presbyter aut diaconus uxorem suscipiens vel susceptam retinens. — *Ibid.*: Clericus adulterasse convictus, vel confessus, in monasterio retrudatur. — CLXII, 222 : Dicitur de clericis ab ordinatoribus, in die ordinationis : *Hæc est generatio quærentium Dominum*, non dicitur quærentium conjugium.

(Ann. 1124.) CALIXTUS II papa; CLXIII, 1363 : (Concilium Lateranense.) Presbyteris, diaconibus et subdiaconibus concubinarum et uxorum contubernia penitus interdicimus, et aliarum mulierum cohabitationem, præter quas synodus Nicæna. (*Et reliqua.*)

(Ann. 1135.) VEN. HILDEBERTUS, episcopus Cenomanensis, CLXXI, 770 : Fornicatio, fratres charissimi, ideo nobis interdicitur, quia cum simus ministri Dei, membra ejus sumus. Quam turpe est clericum duci a meretrice captivum, ut efficiatur meretricis membrum ! Si enim conjugium nobis prohibetur, quantum crimen in nobis fornicatio judicabitur ! (*Et multa alia.*)

Ann. 1142.) HUGO DE S. VICTORE, CLXXV, 598 : Quæritur an monogamus debeat dici, et possit ordinari qui ante baptismum habuit uxorem; et ea dimissa renatus est in Christo et post fidelem duxit — Solutio — Dicit Hieronymus quod talis non est bigamus, et quod potest ordinari. Sed Augustinus dicit quod monogamus non est, nec debet ordinari. (*Alia multa.*)

(Ann. 1153.) ROBERTUS PULLUS, cardinalis S. R. E., CLXXXVI, 923 : Citra subdiaconi gradum nuptias celebrare licet : postea autem id fieri censura ecclesiastica prohibet. Ideo namque postremi tres sacri ordines nuncupantur, quia quanto altari propinquant, tanto continentiori vitæ se obligant. (*Alia multa.*) — 956 : Legere potes caput cui titulus : *Quid boni malive afferant nuptiæ.*

(Sæcul. XII.) *Decretum Gratiani*, CLXXXVII, 149 : Post baptismum debet esse monogamus, qui in episcopum est ordinandus — *Ibid.* : Qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum aliam, ordinandus non est. Augustinus vero contra testatur, scribens in epistola ad Titum. (*Vid.* reliqua.) — 150. Bigamus probatur qui ante baptismum alteram. — 153 : Non peccat bigamus, sed prærogativa sacerdotii exuitur. — *Ibid.* : Non ordinetur diaconus nisi castitatem fuerit professus — *Ibid.* : Nubentes post votum non sunt ab invicem separandi. — 154 : Damnabile est voventibus virginitatem velle nubere. — 155 : Non fiat subdiaconus qui se caste victurum non promiserit. — Subdiaconus et supra constituti incontinentes, uxorem aut concubinas ducentes, ecclesiastico beneficio et officio careant. — 156 : In sacris ordinibus constituti non ducant uxores : et si duxerint, separentur — CLVII : Ad subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur. — 158 : In conjugio constitutus ad sacerdotium assumi non debet. — *Ibid.* : Non ordinentur diaconi qui castitatem non profitentur. — *Ibid.* : Diaconi non prohibeantur a ministerio, si in ordinatione dicunt se continere non posse. — 159 : Presbyter ducens uxorem ab ordine deponatur. — 160 ; Cujusdam episcopi ordinatio differtur, quia uxorem habet et filios. — 162 : Presbyter causa religionis non contemnat propriam uxorem — 162 : Ab officio abstineat presbyter non legalibus nuptiis detentus. — 170 : Sacerdotibus semper castitas observanda præcipitur. — *Ibid.* : Qui divinis sacramentis inserviunt, continentes esse oportet. — *Ibid.* : Sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis misceri non debent. — 171 : Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittantur. — Sacerdoti, cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum. — 172 : Ministris altaris cum episcopis et presbyteris eadem est lex continentiæ. — 173 : Episcopus vel presbyter uxorem propriam a cura sua non abjiciat. — *Ibid.* : Hic memoratur dissuasus Paphnutii in synodo Nicæna. — 174 : Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant. — 175 : Occidentalis, non orientalis ecclesia castitatis obtulit votum. — *Ibid.* : Neque etiam subdiaconis connubium conceditur. — 177 ; Extra sacros ordines constituti ducant uxores, et ab Ecclesia stipendia accipiant. — *Ibid.* : Subdiacono ducere uxorem non licet. — *Ibid.* : Non audiatur missa presbyteri concubinam habentis. — 178 : De eadem re tractatur. — 180 : Qui uxorem ducere voluerit, ante ordinem subdiaconatus hoc faciat. — 171 : Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur. — *Ibid.* : Subdiaconos continentiam servare oportet. — *Ibid.* : Excludendi sunt a suorum graduum dignitate subdiaconi, et deinceps, si continentes esse nolunt. — 182 : Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo aut probatæ castitatis. — 183 : Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt. — 187 : De quodam episcopo qui ante episcopatus sui apicem concubinam habuit. — 191 : Qui post mortem uxoris habuerit de ancilla filios diaconus fieri permittitur. — *Ibid.* : Non admittatur ad clerum qui præter uxorem aliam cognoverit. — 194 : Inter lectores vel ostiarios deputetur subdiaconus, secundam ducens uxorem. — 1378 : Monachus et virgo Domino consecrata si nupserint, excommunicentur. — 1382 : Monachus et virgo, qui se Deo dedicant, nuptiis jungi non possunt. — 1385 : Monachus uxorem ducens nunquam sacri gradus sortiatur officium. — 1387 : In monasterio recludantur monachi uxoribus sociati. — *Ibid.* : Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit, ab ea separetur. — 1388 : Conjugia voventium non sunt dissolvenda. (Ex Augustino.)

CLVIII.

INDEX DE MONACHORUM OFFICIIS VEL MUNERIBUS.

In hoc Indice tractatur : I. De nomine, titulis et variis generibus monachorum, origine et laude vitæ monasticæ. — II. De vita monachorum et eorum virtutibus. — III. De vitandis a monachis. — IV. De implendis a monachis. — V. De culpis monachorum. — VI. De vestibus monachorum. — VII. De cibo et potu monachorum. — VIII. De dormitione monachorum. — IX. De novitiis. — X. De præcipuis officiis monasterii. — XI. De monasterio. — XII. Regulæ, constitutiones monasteriorum, homiliæ, sermones ad monachos.

I. — *De nomine, titulis, et variis generibus monachorum. — Origo et laus vitæ monasticæ.*

Nomen monachi et propositum, S. Hieronymus, XXII, 582, 583. — Quid significat, *ibid.*, 550. — Monachi unde dicti, S. Augustinus, XXXVII, 1732. — De monachorum nomine catholicis insultant hæretici, *ibid.*, 1730. — Monachi unde vocantur, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 50. — De nomine monachorum, id., XCVI, 1296. — Monachi unde dicti, Rabanus Maurus, CII, 93. — Monachi et canonici significatio, S. Petrus Damianus, CXL, 506. — Monachi etymon., S. Bernardus, CLXXXII, 705. — Monachi cur sic appellati, Philippus de Harveng., CCIII, 770. — Monachi vocabulum quid significat, Petrus Cant., CCV, 366; Alanus de Insulis, CCX, 191, 199.

Monachi simpliciter cognominati servi Dei, S. August., XXXIII, 993; XXXVIII, 1070. — Milites Christi in silentio pugnantes, etc., id., XXXIII, 997. — Monachi militia christiana, id., XLII, 226. — Monachi, Patres vocantur, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 341. — Hic monachorum titulus reperitur apud scriptores Græcos et Latinos, *ibid.*, 719, 720. — Monachi apostolicæ vitæ sectatores, S. Bernardus Claræv., CLXXXIII, 595. — Domestici Dei, id., CLXXXII, 169. — Monachi sancti dicti, *ibid.*, 278. — Ipsis sanctitatis nomen tributum, *ibid.*, 236. — Item beatitudinis, *ibid.*, 449.

Tria in Ægypto monachorum genera, S. Hieronymus, XXII, 419; XXX, 324. — Genus monachorum Remboth dictum, *ibid.* — De tribus generibus monachorum quæ intra Ægyptum sunt, Cassianus, XLIX, 1093. — De generibus vel vita monachorum, S. Benedictus, LXVI, 246; S. Valerius abbas, LXXXVII, 437. — De quatuor generibus monachorum, id., LXXXVIII, 951; CIII, 729, 735, 745. — Eorum varia genera, Rabanus Maurus, CXII, 93. — Monachorum tria genera in Ægypto, Philippus de Harveng., CCIII, 795.

Monasticæ institutionis celebritas, S. Ambrosius, XVI, 1107. — Monachi non erant in Syria ante Hilarionem, S. Hieronymus, XXIII, 34. — Per totam Palæstinam innumerabilia monasteria ædificantur, *ibid.*, 41. — Monachi apud Alexandriam a S. Marco instituti, Cassianus, XLIX, 79. — Ab apostolis eorum origo, *ibid.*, 1094. — Monachi a S. Eusebio Vercellensi instituti, ut clericorum officia in Ecclesia exercerent. Plura de eorum institutione habentur, S. Maximus Taurin., LVII, 887. — Monachorum primus institutor Elias, Rupertus Tuit., CLXVIII, 885. — Monachi primi fuerunt prophetæ, et filii eorum, id., CLXX, 527. — Monachorum origo, *ibid.*, 534. — Monasticus ordo primus in Ecclesia fuit, a quo cœpit Ecclesia, S. Bernardus, CLXXXII, 912. — Monachorum fons et origo, Philippus de Harveng, CCIII, 769, 770. — Monachorum vitam solitariam Christus instituit, Joannes Baptista commendavit, Petrus Cantor., CCV, 216.

Monachi et virgines flores Ecclesiæ et ornamenta, S. Hieronymus, XXII, 489. — Monachorum, anachoretarum et cœnobitarum institutum laudatur, *ibid.*, 1338. — Laus vitæ cœnobitæ, *ibid.*, 1077. — Monasticæ vitæ genus toto orbe notissimum, S. August., XLIII, 372. — Ejus brevis commendatio, id., XXXVII, 1277. — Monachi militia christiana, id., XLII, 226. — Angelorum vitam homines adhuc in terra positis exhibetis, S. Eucherius Lugdun., L, 865. — Monasticæ vitæ laus, Cassiodorus, LXX, 734. — Vita cœnobitica et eremitica commendatur, *ibid.*, 955. — Multis est ad salutem necessaria professio et vita monastica, Gregor. Magn., LXVII, 663. — O quam felix est vita monachorum, Deo placabilis, angelis amabilis! etc., Alcuinus, C, 298. — De solitariæ vitæ laudibus, S. Petrus Damianus, CXLV, 536. — Monastica institutio fugaque sæculi virginitati tuendæ optimum remedium, Guibertus de Novig., CLVI, 604. — Professio monastica, velut baptismus, omnia delet peccata, Lanfrancus, CL, 607. — Vita monastica laudibus extollitur, *ibid.*, 558. — Monasticæ vitæ elogium, Hildebertus Cenom., CLXXI, 542, 669, 750. — Cœnobitarum seu monachorum quanta sit jam in hac vita felicitas, *ibid.*, 873. — Monasticus ordo angelicis ordinibus similis, S. Bernardus, CLXXXII, 912. — Monasticæ professionis elogium, id., CLXXXIII, 716. — Est alter baptismus, *ibid.*, 569. — Vita est apostolica, *ibid.*, 641. — Item vita angelica, et quodam modo prophetica, *ibid.* — Monastica vita via ad cœlum compendiosa, *ibid.*, 595. — Monasticæ vitæ præclara descriptio, *ibid.*, 663. — Quam sublimis sit eorum professio, Guigo Carth., CLXXXIV, 311.

II. — *De vita monachorum, qualis esse debeat, eorum virtutes.*

Monachi veri descriptio, S. Hieronym., XXII, 1075. — Norma vitæ illius et exercitia, *ibid.*, 1080 *et seqq.* — Falsi monachi, *ibid.*, 1081. — Monacho præcipitur sic vivere, ut clericus esse mereatur, *ibid.*, 1082. — Adolescentiam suam nulla sorde commaculet, *ibid.* — Ad altare Christi, quasi de thalamo virgo procedat, habens deforis bonum testimonium, *ibid.* — Vita eorum dura dicitur, *ibid.*, 595. — Summæ stultitiæ est renuntiare sæculo, patriam deserere, et peræque vivere, quam victurus eras in patria, *ibid.*, 489. — Vita ac conditio veri monachi, id., XXIII, 351. — Monachus ab initio quomodo vitam suam instituere debeat, Cassianus, XLIX, 265. — Monachi finis quis esse debeat, *ibid.*, 773. — Monachi quidam solo habitu et nomine, *ibid.*, 608. — Venire ad eremum summa perfectio est, non perfecte in eremo vivere, summa damnatio est, S. Eucherius Lug., L, 885. — Veri monachi, qui, S. Leo Magnus, LIV, 1015. — Monachus in monasterio, tanquam in portu tuto vivere debet, S. Gregorius Magnus, LXXV, 511. — Frustra monachus vestem religiosam sumit, nisi vitia relinquat, id., LXXVI, 889. — Monachi ad cumulum cœptæ perfectionis ascendunt, id., LXXVII, 861, 865. — Monasticæ vitæ sanctitas et otium, id., LXXIX, 516, 517. — Monachorum virtutes et studia, Alcuinus, C, 298. — Quæ est monachorum vita, nisi charitas, humilitas et obedientia, *ibid.*, 288. — Monachus mediocriter perfectus melior est viro sæculari, etiam pio, S. Petrus Damianus, CXLV, 747. — Monachi quales, id., CXLIV, 901; Ratherius Veron., CXXXVI, 586. — Quæ mala infelix anima monachi patiatur, cum ad inferiora revertitur, id., CXLV, 263. — Monachica conversatio qualis debet esse, S. Anselmus Cant., CLIX, 183. — Claustralis conversatio monachici propositi, quidam est hujus vitæ paradisus, *ibid.*, 169. — Mores veri monachi, id., CLIII, 688. — Non tonsura sed virtus facit monachum, *ibid.*, 689. — Monachi virtutes, *ibid.*, 703 *et seqq.* — Monachorum et clericorum vita distincta, Rupertus Tuit., CLXX, 526. — Monachi dotes, S. Bernardus Clar., CLXXXIII, 550. — Monasticæ vitæ præclara descriptio, id., CLXXXIII, 663. — Ipsis in congregatione vivendum ordinabiliter sibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo, *ibid.*, 407. — Monachorum virtutes propriæ, Alanus de Insulis, CCX, 262.

De humilitate monachorum. — Quantumcunque te dejeceris, humilior Christo non eris, S. Hieronym., XXII, 646. — De humilitate, id., XXX, 376. — Humilitas om

III. — *Quæ a monachis vitanda sunt.*

IV. — *Quæ a monachis implenda.*

V. — *De culpis monachorum.*

VI. — *De vestibus monachorum.*

VII. — *De cibo et potu monachorum.*

VIII. — *De dormitione monachorum.*

IX. — *De novitiis.*

X. — *De præcipuis officiis monasterii.*

XI. — *De monasterio.*

XII. — *Regulæ, Constitutiones monasteriorum, Homiliæ Sermones ad monachos.*

lis, Vigilius diaconus, L, 374.—Regula S. Pachomii, Cassianus, L, 277.—Homiliæ ad monachos, S. Eucherius Lugd., L, 834 *et seqq.* — Exhortatio ad monachos, *ibid.*, 865, 1207, 1209. — De canonicis cœnobiorum institutis, *ibid.*, 867. — Fausti abbatis Lirinensis sermones ad monachos, id., LVIII, 869.—S. Benedicti Regula commentata, S. Benedictus, LXVI, 216 — Ordo monasticus S. P. Benedicto attributus *ibid*, 938. — S. Pauli et Stephani abbatum Regula ad monachos, *ibid*, 949. — S. Ferreoli Regula ad monachos, *ibid.*, 960. — Regula monasterii Tarnatensis, *ibid.*, 977. — Regula cujusdam Patris, *ibid.*, 988. — Regula consensoria monachorum, *ibid.*, 993. — Alia Regula incerti auctoris, *ibid*, 995. — Antiquus ordo Romanus ad usum monasteriorum, *ibid.*, 997. — Regula ad monachos, S. Aurelianus Arelat., LXVIII, 386. — Regula cœnobialis S. Columbani abbatis et confessoris, LXXX, 210. — Regula monachorum, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 868. — Regula monachorum, S. Fructuosus Brac., LXXXVII, 1099. — Regula monastica communis, *ibid.*, 1112. — De actu et vita monachorum in cœnobiis, id., LXXXVIII, 951. — Regula quadragesimalis, *ibid.*, 1011. — Regula monachorum auctore Chrodegango, id., LXXXIX, 1057. — Regula ad monachos Isaiæ abbatis, id., CIII, 428. — Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macarii, *ibid.*, 436. — S. Orsiesii abbatis Tabennensis doctrina de institutione monachorum, *ibid.*, 452, 454 — Regula orientalis Orientalium Regulis collecta a Vigilio diacono, *ibid.*, 476, 477. — Regula S. Basilii episcopi Cappadociæ ad monachos, *ibid.*, 487. — Grimlaici presbyteri Regula solitariorum, *ibid*, 574 — S. Athanasii episcopi Alexandriæ de observationibus monachorum, *ibid.*, 660. — Concordia Regularum, S. Benedictus Anian., id., 718 *et seqq.*

Statuta antiqua abbatiæ S. Petri Corbeiensis, S. Adalhardus abbas, CV, 336. — De regimine monachorum, S. Dunstanus Cant., CXXXVII, 479. — Opusculum de perfectione monachorum, S. Petrus Damianus, CXLV, 291. — De ordine eremitarum, *ibid.*, 327. — Opusculum de institutis ordinis eremitarum, *ibid.*, 336.—Opusculum de perfecta monachi informatione, *ibid.*, 721. — Opusculum de vita eremitica et probatis eremitis, *ibid.*, 749. — De bono religiosi status, *ibid.*, 764. — Antiquiores consuetudines Cluniacensis monasterii, Udalricus Cluniac., CXLIX, 643 *et seqq.* — Decreta pro ordine S. Benedicti, id., CL, 443. — Constitutiones Hirsaugienses, S. Guillelmus Hirsaug., id., 927. — Disciplina Farfensis et monasterii S. Pauli Romæ, Guido abbas, id., 1194. — Guigonis Carthusiæ majoris prioris quinti consuetudines, id., CLIII, 631.—Liber de exercitio cellæ, Guigo II Carthus., id., 800. — Epistolarum ad Rainaldum inclusum qualiter coram Domino sit vivendum, Bernardus Carth., id., 892. — Carmen de contemptu mundi ad monachum, id., CLVIII, 687. — De monachorum singularitate et quiete et de revocatione et pœnitentia eorum qui continentiæ propositum transgrediuntur, Ivo Carnot., CLXI, 541. — Regula Templariorum, Joannes Michaelens., CLXVI, 859. — Usus antiquiores ordinis Cisterciensis, *ibid.*, 1384 — Super quædam capitula Regulæ divi Benedicti abbatis, Rupertus Tuit., CLXX, 477 — Sermones ad monachos, Hildebertus Cenom., CLXXI, 873, 877, 880, 885, 888 *et seqq* — De vita claustrali, Honorius Augustod., CLXXII, 1247. — Expositio in Regulam B. Augustini, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 882.—Epistola S. Bernardi ad fratres de S. Anastasio, S. Bernardus, CLXXXII, 549. — Speculum monachorum Arnulphi monachi de Boeriis, id., CLXXXIV, 1175. — Epistola seu tractatus Guigonis prioris quinti Majoris Carthusiæ ad fratres de Monte Dei, *ibid.*, 309 *et seqq.*— Opusculum in verba : *Ad quid venisti*, *ibid.*, 1189. — Scala claustralium seu tractatus de modo orandi, *ibid.*, 475. — Regula S. Benedicti juxta S. Hildegardim explicata, S. Hildegardis, CXCVII, 1053. — De disciplina claustrali, Petrus Cellensis, CCII, 1101. — Regula S. Stephani confessoris, id., CCIV, 1136. — Statuta, Hugo Cluniac., id., 883.

CLIX.

INDEX DE VIRGINIBUS.

—

In quo disseritur : I. De natura et excellentia virginitatis. — II. Quibus virgines comparantur — III. De virginitate apud ethnicos. — IV. De consecratione virginum. — V. De officiis virginum. — VI. De virtutibus virginum. — VII. De virginitatis prærogativis et præmio. — VIII. De conservatione et amissione virginitatis. — IX. An virginitas sit de præcepto. — X. Objectiunculæ contra virginitatem solutæ. — XI. Regulæ, tractatus, homiliæ de virginitate.

I. — *De natura et excellentia virginitatis.*

Virginitas gratia constat, Tertullianus, I, 1287; II, 903, 915. — Jam in terris non nubendo, de familia angelica deputantur, id., I, 1281. — Pudicitia flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, etc., id., II, 980. — Virginitatis sublimior gloria, S. Cyprianus, IV, 443. — Virginitas flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, etc., *ibid.* — Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, *ibid.* — Virginitas sub forma vestis et margaritæ depingitur, S. Hilarius, X, 549. — Ejus commoda et dotes, 550. — Virginitas est spiritale nubendi genus, S. Optatus, XI, 1074. — Virginis nomen titulus est pudoris, S. Ambrosius, XVI, 190. — Quid est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? *ibid.*, 194. — Meritum non sola carnis virginitas facit, sed etiam integritas mentis, *ibid.*, 270. — Virginitas vitam angelorum exhibet, *ibid.*, 342. — Non mirum si virgines angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur, *ibid.*, 191. — Honorabile conjugium, sed honorabilior integritas, *ibid.*, 256. — Bonum conjugium per quod est inventa posteritas successionis humanæ, sed melior virginitas per quam cœlestis hæreditas acquiritur, *ibid.*, 1124. — Vis scire quanta pulchritudo ejus quæ amatur a Rege, probatur a Judice? etc., *ibid.*, 199. — Nihil est tam præclarum et utile, quam virginitas, id., XVII, 221.— Virginitas laus ætatis est, adolescentiam decet, juventutem ornat, amplificat senectutem, XVI, 242. — Excellentia virginitatis, Anonym. auctor, XVIII, 77. — Bonum virginitatis ostenditur, Sulpitius Severus, XX, 228. — De comparatione virginitatis et nuptiarum, S. Hieronymus, XXIII, 203, 229. — Contra naturam est, et ultra naturam virginitas, id., XXII, 1116. — Privilegium virginale in quo positum, id., XXV, 442. — Virginitatis laus, id., XXX, 163. — Virginitas nomen accepit ab abstinentia ab illicitis, S. Augustinus, XXXVIII, 574, 575. —Virginitas cœlestis vitæ imitatio, id., XL, 396. — Angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio., *ibid.*, 401. — Virginitas corporis etiam ipsa est spiritalis, *ibid.*, 400. — Virginitas inde honorata, quia Deo dicata, *ibid.* — Virginitas præferenda conjugio, id., XLIV, 142. —Nulla ei fecunditas conjugalis comparanda, id., XL, 399, 400. — Virginitas sic præferatur, ut non nuptiæ damnentur, *ibid.*, 404. — Virginitas nuptiis non tanquam malo bonus, sed tanquam bono melius anteponitur, XLV, 1418. — Virginitas carnis, corpus intactum; virginitas cordis, fides incorrupta, id., XXXVII, 1920. — Virginitas mentis, id., XXXIX, 1495. — Virginitas mentis fides, spes, charitas, id., XXXV, 1499. — Virginitat. encomium, XXIII, 112. — Virgo nomen integritatis, non ætatis, *ibid.*, 692. — Virgines honorabilius membrum Christi, id., XXXV, 1490. — Inter virgines computatur quisquis corruptionem per sensus non admiserit, XXXVII, 1990. — Virginitas in cordis et corporis integritate consistit, Cassianus, XLIX, 1229, 1230. — Quales sunt veri ac incorrupti virgines Christi, etc., *ibid.*, 1230. — Virginitas carnis, corpus intactum, virginitas animæ, fides incorrupta, S. Prosper Aquit., LI, 438, 521. — Virginitas semper cognata angelis, S. Petrus Chrysol., LII, 583. — In carne præter

II. — *Quibus virgines comparantur.*

De institutione, et origine virginitatis.

III. — *De virginitate apud ethnicos.*

IV. — *De consecratione virginum.*

V. — *Officia virginum.*

VI. — *Virtutes virginum.*

VII. — *Virginitatis prærogativæ et præmium.*

VIII. — *De conservatione et amissione virginitatis.*

IX. — *An virginitas sit de præcepto.*

CLX.

INDEX DE MONIALIBUS.

Disseruntur in hoc Indice quæstiones sequentes : I. De professione, consecratione monialium. — II De obligationibus monialium. — III. De vita monialium, qualis esse debeat, de earum virtutibus. — IV. De vitandis a monialibus. — V. De variis præpositis monialium. — VI. De culpis, confessione monialium. — VII. De refectione, lavacris et dormitione monialium. — VIII. De monasterio monialium. Clausura. — IX. Regulæ, libri, sermones, litteræ ad moniales.

I. — *De professione, consecratione monialium.*

velare præsumunt, CXL, 795. — De virginibus qua ætate velari debeant, *ibid.*— Quo vestitu virgines ad consecrationem venire debeant, *ibid.*, 796. — De puellis quæ se ante legitimos annos sua sponte sacræ religioni tradiderint, *ibid.*, 812. — De virginibus quæ ante annos 12 insciis mundiburnis suis velamen sibi imposuerint, Ivo Carnot., CLXI, 553. — Quo tempore velamen sacris virginibus imponi debeat, *ibid.* — De monialibus quæ alias velare præsumunt, *ibid.*, 554. — De virginibus qua ætate velari debeant, *ibid.* — Quo vestitu virgines ad consecrationem venire debeant *ibid.*, 555. — Ne feminæ quarum mariti obierunt, cito se velent, *ibid.*, 559. — Non nisi certis diebus velamen imponitur ipsis virginibus, *ibid.*, 1175. — Ante vicesimum quintum annum virgines non consecrentur, *ibid.*; CLXXXVII, 1102. — Ante sexagesimum ætatis suæ annum non consecrentur.

II. — *De obligationibus monialium.*

De monialibus propositum castitatis non servantibus, S. Siricius papa. XIII, 1137. — De virgine velata quæ propositum mutarit, quid judicatum, *ibid.*, 1182. — Quæ se spopondit Christo, et sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro, S. Ambrosius, XVI, 273. — Virgo consecrata professione, si voluerit nubere communi lege conjugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur, *ibid.* Ut ancillæ Dei velatæ si publice nubendo vel occulte se corruptioni tradiderint, non admittantur ad pœnitentiam, nisi cui se junxerant de sæculo recesserit, S. Innocentius I, XX, 480. — Monacha si nupserit, adultera reputabitur, S. August., XXXVII, 1058. — Ut virgines continentiam professæ non nubant, Symmachus papa, LXVI, 53. — De virginibus nuptialia jura contrahentibus, Dionysius Exiguus, LXVII, 174. — De virginibus velatis, si deviaverint, *ibid.*, 244. — Moniales non nubant, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 1340. Moniales si nupserint puniendæ, *ibid.*, 752. — De virginibus velatis, si deviaverint, S. Zacharias papa, LXXXIX, 936. — Pœnæ adversus sanctimoniales adulterium facientes, Carolus Magnus, XCVII, 452; XCVIII, 91. — De virginibus propositum non servantibus, Halitgarius, CV, 689. De Sanctimonialibus, si a proposito sacro deviaverint, Burchardus, CXL, 794. — Ut non liceat Deo sacratis nuptialia jura contrahere, *ibid.*, 797. — De monachabus quæ se sacrilega contagione miscuerint, *ibid.*, 797.—De virginibus quæ prævaricatæ sunt, *ibid.*—De virginibus propositum non servantibus, Ivo Carnot., CLXI, 548. — De virginibus sacratis, si lapsæ fuerint, *ibid.*, 549. — Quid puellæ spontaneum virginitatis propositum deserentes delinquunt, *ibid.* — De virginibus sacris quæ prævaricatæ sunt, *ibid.*, 556. — Qualiter monachæ pœnitere debeant in adulterium delapsæ, *ibid.*, 572. — De virginibus quæ cum masculis in eodem lecto deprehensæ corruptionem non fatentur, *ibid.*, 573. — Quod major sit incestus sanctimonialium, quam adulterium, *ibid.*, 574. — De viduis et virginibus quæ a religionis proposito discedunt, *ibid.*, 1178. — Non licet puellis nuptias eligere, quæ spontanea voluntate virginitatis susceperunt propositum, Gratianus, CLXXXVII, 1101.

Nosse debet Christum quem diligit, atque omne in eo, et ingenitæ divinitatis, et assumptæ mysterium incorporationis agnoscere, S. Ambrosius, XVI, 201. — Insistat orationibus, et vultus ejus assidua observatione pallescat, XVI, 357. — Variæ exercitationes virginis, S. Hieronymus, XXII, 1119. — Os ejus resonet laudem Domini, gratiam sponsi, crucis confessionem, XVI, 353. — De matutina et modo dicendi divinum officium, S. Hieronym., XXX, 419. — De ordine dicendarum horarum primæ, tertiæ, sextæ et nonæ, *ibid.* Orationibus instate horis et temporibus constitutis, S. Augustinus, XXXIII, 960. — Moniales in communi operentur, *ibid.*, 963. — Codices certa hora singulis diebus petant, *ibid.* — Operetur manibus, ornetur verecundia, *ibid.*, 1455. — Virgo semper pavida se ipsa muniat verbi Dei meditatione, *ibid.*, 1461. — Ut omni tempore duabus horis lectioni vacent, S. Cæsarius Arel., LXVII, 1109. — Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut ante omnia etiam manibus possitis aliquid exercere, S. Cæsarius Arelat, *ibid.*, 1124. — Ut sedentes ad opera, aut meditentur quæ sancta sunt, aut taceant *ibid.*, 1109. — Ut jugiter virgo oret et legat, S. Leander, LXXII, 883.—Qualiter ad officium divinum curritur, S. Donatus Vesont., LXXXVII, 280. — De disciplina psallendi in Oratorio, *ibid.*, 281. — Qualiter silentio studere debeant sorores, *ibid.*, — Quomodo vacent lectioni, *ibid.* Quomodo quotidianis diebus manibus sit operandum, id., LXXXVIII, 1063. — De nutriendis et erudiendis infantibus, *ibid.*, 1070; CV, 969. — Quid agere debeant sanctimoniales, CXXXII, 316. — De qualitate orationis, Adalgerus, CXXXIV, 928.

III. — *De vita monialium, qualis esse debeat; de earum virtutibus.*

Quæ debeant esse virginis virtutes. S. Ambrosius, XVI, 329, 330. — Sit sancta corpore et spiritu, XVIII, 84. — Sponsi tui mores interroga, *ibid.*, 85. — Ornare se et componere virgo debet, *ibid.* Ornetur plane, sed interioribus ornamentis ut spiritualiter, non carnaliter componatur, *ibid.*, 86. — Resplendeat auro justitiæ, gemmis refulgeat sanctitatis, *ibid.*, 86. — Age omnia quasi filia Dei, *ibid.* — Ita te exhibe, ut in te cœlestis nativitas pareat, et ingenuitas divina clarescat, *ibid.* — Christi tibi exemplo vivendum est, *ibid.* — Sancta magis esse quam videri stude, *ibid.*, 88. — Quales esse debeant virgines quæ jam votæ sunt, ostendit Ambrosius, S. Augustinus, XXXIV, 115. — Virginitatem qui voverunt, angelorum vitam ducunt in terra, XXXVIII, 736. — Sanctimonialium communis vita laudatur, XXXVII, 1058. — Sanctimonialium vita communis excellentior, XL, 423. — De ornamentis virtutum præferendis, XXXII, 1462. — Vita sit communis, *ibid.*, 960. — Omnes unanimiter et commoditer vivite, *ibid.* — Non affectetis vestibus placere, sed moribus, *ibid.*, 961. — In incessu, in statu, in habitu, in omnibus motibus vestris nihil fiat quod illiciat cujusquam libidinem, sed quod vestram deceat sanctitatem, *ibid.* — Qualis esse debeat virgo, S. Fulgentius, LXV, 338. — Quantæ estis securæ de præteritis, tantæ sitis sollicitæ de futuris, S. Cæsarius Arel., LXVII, 1122. — Non sufficit vestes sæculares deponere, mores bonos jugiter retinere, vel contra malas dulcesque voluptates sæculi hujus quandiu vivimus, Christo adjutore laborare debemus, *ibid.* — Tenete firmiter manus in aratro et nolite respicere retro, *ibid.*, 1123. — Sequimini Christum, tenendo perseveranter quod voluistis ardenter, *ibid.*, 1124. — In hac vita necesse est ut nunquam desinat cum vitiis habere conflictum, si vult de hoste referre triumphum, *ibid.*, 1136. — Cogita sine intermissione, quia hujus Ecclesiæ es instituta lucerna, *ibid.*, 1136. — Vita virginis Deo dedicatæ, qualis, *ibid.*, 1137. — Qualiter vita fugiatur privata, S. Leander Hispal., LXXII, 890. — Quæ sunt instrumenta bonorum operum, S. Donatus Vesont., LXXXVII, 276. — Virgines prudentes, virgines fatuæ, Hildebertus Cenom., CLXXI, 903. — Vanitates hujus sæculi non te moveant. Illæ illa vel in morte deponent, te tua sanctitas non relinquet, S. Bernardus, CLXXXII, 259. — Morum pravitate virginitatis titulus obscurabitur, *ibid.*, 260. — Ex hoc jam falsum nomen, et vacuum velamen, portabis, *ibid.*

Debet esse mitis, humilis atque mansueta, S. Ambrosius, XVI, 327. — De communitate et humanitate servanda, S Hieronymus, XXX, 596. — Interest vera humilitas, S. Fulgentius Rusp., LXV, 338. — Mansuetudo, ut illam possideas viventium terram, in qua se David bona Domini visurum plena credulitate confidit, *ibid.* Abjecta superbia cui Deus resistit, profundæ humilitatis jaciat fundamentum, S. Cæsarius Aurel., LXVII, 1122. — Humilitatem veram quantum possumus conservemus, *ibid.*, 1125. — Præcipue fictam humilitatem fugiens, illam sectare quæ vera est, quam Christus docuit, in qua non sit inclusa superbia, *ibid.*, 1127. — Quot sunt gradus humilitatis, S. Donatus Vesont., LXXXVII, 285 *et seqq.* — De humilitate, Adalgerus, CXXXIV, 917. — Christus voluit habere humilem matrem, vult et habere humiles filias, Hildebertus Cenom., CLXXI, 903. — Sit mens pudica, vultus humilis, sermo mitis, *ibid.*, 905.

Nihil tam contrarium, nihil tam exsecrabile Deo, quam aliquem odisse, aliquem velle lædere; nihil tam probabile, quam omnes amare, Hildebertus, XVIII, 87. — De charitate et unitate servanda, S. Hieronym., XXX, 593. — De dilectione Dei et proximi, ac primum ut in proximum exercenda a sanctimonialibus, S. Augustinus, XXXII, 1463. — De dilectione Dei concitanda in meditatione mysteriorum Christi, *ibid.*, 1465. — Non autem carnalis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio, id., XXXIII, 964. — Ita inter vos charitatis dulcedinem conservetis, ut vobis invicem per sancta colloquia medicamenta spiritualia præparetis, S. Cæsarius Aurel., LXVII, 1123. — Æqualiter diligas; neve unam plus, minus aliam ames, *ibid.*, 1137. — Quæ præponenda dilectione, *ibid.* — De se invicem diligendo, id., LXXXVIII, 1058. — Nolo eas animas christianas existimes, quæ aut fratres aut sorores non dico, oderunt, sed quæ proximos toto corde non diligunt, S. Benedictus Anian., CIII, 681. — De charitate, Adalgerus, CXXXIV, 917. — Hæc est voluntas Dei, quod nulla invidia, nulla detractio sit inter vos, sed sola dilectio, Hildebertus Cenom., CLXXI, 941.

De obedientia exhibenda prælatis, S. Hieronymus, XXX, 398 — De reverentia et subjectione erga abbatissam, *ibid.*, 399. — De promptitudine adimplendi man-

IV. — *A monialibus devitanda.*

V. — *De variis præpositis monialium.*

VI. — *De culpis, confessione monialium.*

VII. — *De refectione, lavacris, et dormitione monialium.*

VIII. — *De monasterio monialium.* — *Clausura.*

IX. — *Regulæ, libri, sermones, litteræ ad moniales.*

Nota. — Ad ampliora documenta videre est tabulam de virginibus.

CLXI.

INDEX DE VIDUIS.

In hoc Indice tractatur : I. De laude et suasione viduitatis. — II. De cura et honore viduarum. - III. De professione viduitatis, et de vita viduarum. — IV. De officiis viduarum. — V. De habitu viduarum. — VI. Libri, homiliæ de viduitate tractantes.

I. — *De laude et suasione viduitatis.*

II. — *De cura et honore viduarum.*

III — *De professione viduitatis, et de vita viduarum.*

IV. — *Officia viduarum, quænam vitanda ab eis.*

CLXII.

INDEX DE REGIBUS.

—

In hoc Indice disseritur : I. De potestate regia in se, et circa res ecclesiasticas considerata. — II. De unctione et titulis regum. — III. De officiis regum. — IV. De virtutibus regum. — V. De officiis nostris erga reges. — VI. Libri de regibus tractantes.

IV. — *De virtutibus regum.*

V. — *De officiis nostris erga reges.*

VI. — *Libri de regibus tractantes.*

CLXIII.

INDEX DE PAUPERTATE.

In quo tractatur : I. De natura paupertatis, et ejus speciebus. — II. De prærogativis pauperum et excellentia paupertatis. — III. De officiis pauperum, et eorum vitiis. — IV. De officiis christianorum erga pauperes. — V. De paupertate Christi et Apostolorum a nobis imitanda. — VI. — Pars historica paupertatis. — VII. Sermones, tractatus, etc., de paupertate.

I. — *De natura paupertatis et ejus speciebus.*

II. — *De prærogativis pauperum et excellentia paupertatis.*

III. — *De officiis pauperum, et eorum vitiis.*

IV. — *De officiis christianorum erga pauperes, et de hac quæstione, Cur Deus pauperes permiserit.*

V. — *De paupertate Christi, apostolorum et sanctorum.*

VI. — *Pars historica pauperum.*

VII. — *Sermones, tractatus*, etc., *de paupertate.*

CLXIV.

INDEX ANECDOTALIS

ORDINE RERUM ALPHABETICO DISPOSITUS,

LECTORI PROPONENS PRÆCLARISSIMA FACINORA QUÆ IN PATROLOGIÆ CURSU REFERUNTUR.

—

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyter. — Non scandalizari quemquam oportere, si aliquis fidelis, si etiam martyr lapsus a regula fuerit, quia ex personis non probatur fides sed ex fide personæ probantur, II, 14 *et seqq*. — De coronamentis apud paganos usitatis, nec a Christianis admittendis, *ibid*., 85. — Quibus et quam variis horrendisque cruciatibus Christiani ab ethnicis torquerentur et trucidarentur, I, 964. — Quod sanguis martyrum habuerit ad persuadendum vim majorem quam eloquentia oratorum ethnicorum, *ibid*., 966. — De S. Bonifacii martyrio, I, 619. — De his qui se gladio confecerunt, animo suo ducti, ut Lucretia, Mutius, Regulus, etc., I, 625, 626. — De reatu originis ludorum idololatriæ imputato cum testimoniis posteritatis subsecutæ, I, 636, 637. — De idololatria, I, 666. — Quod angelorum et dæmonum nomen cognitum fuerit gentilibus poetis, philosophis et vulgo indoctorum hominum, I, 867. — De gigantibus filias hominum concupiscentibus, I, 870. — Quantum a jejuniis Christianorum aberant pagani, I, 939. — De sacris Christianorum synaxibus, I, 948. — Quanta insulsitate Romani venditaverint se in deos pietate meruisse totius mundi imperium, I, 1121, 1123. — Quod per centum septuaginta et amplius annos Romani sine simulacris deos suos coluerint, I, 1129. — Quam absurde simulacra bestiarum Libero, Cybele, etc., applacata sint, I, 1131. — De ethnicis sacris quibusdam per lavacrum initiatis, I, 1204 *et seqq*. — De pœnitentiæ necessitate ad salutem lapsis post baptismum, I, 1242. — De patientia exemplis comprobata prophetarum, apostolorum, Isaiæ et S. Stephani, I, 1270.

THOMAS (S.), Cantuariens. episc. — De ipsius summa humilitate cum ad dominum regem accederet, CXC, 26.

THOMAS Cisterciens. cardinal. — De Joanne Algrino, qui ob doctrinam suam doctor theologus factus, probis moribus accedentibus, Ecclesiæ Ambianensis decanus factus fuit, CCVI, 11.

URBANUS II, papa. — De Gebehardo episcop., quod fuerit maxime laudandus quod inter episcopales curas regularis vitæ fervorem et zelum quem sub Willelmo abbate Hirsaugiæ hauserat, nunquam intermiserit, CLI, 52.

VALERIUS (S.), abb. — De Maximo monacho qui visionem refert de paradisi amœnitate et de inferni lamentis, LXXXVII, 431. — De Bonello monacho cui revelatio inferni facta est, *ibid*., 433.

VENANTIUS FORTUNATUS. — De Leontio Burdigalensi episcopo qui in basilica S. Vincentii martyr. exstruenda et ornanda tantam liberalitatem ostendit, LXXXVIII, 72.

VICTOR, Turonens. — De Eutychete presbytero et archimandrita hæresim prædicante, LXVIII, 941.

VICTOR II, papa. — De sacrilegio quod commisit quidam subdiaconus, immittendo venenum in sacrum calicem ipsiusmet Victoris papæ, CXLIII, 802.

ZACHARIUS CHRYSOPOLITANUS. — De ipsomet nunquam egresso de monasterio Præmonstratensi, ubi studio constanter se dedit, CLXXXVI, 10

ZENO (S.) — De honore habito imaginibus principum, et de pœnis in violatores earum latis, XI, 276. — Quod inter cæremonias baptismi denarius tradebatur, *ibid*., 360. — Quod contra animæ immortalitatem disseruerint Epicurus, Democritus, etc., *ibid*., 375. — Quod gentes ad mortuorum sepulcra libantes animarum immortalitatem significarunt, *ibid*., 372. — De animæ Samuelis evocatione, *ibid*., 376. — De obstetrice quæ virginem invenit Deiparam, X, 415.

WALAFRIDUS STRABUS, Fuldens. monach. — De Gallo abbate dæmonum phantasmata in specie mulierum expellente, CXIV, 988.

CLXV.

INDEX SENTENTIARUM MEMORABILIUM

EX SS. PATRIBUS EXCERPTARUM,

QUÆ PRÆSERTIM AD VIRTUTES ET AD VITÆ CHRISTIANÆ INFORMATIONEM PERTINENT,

ORDINE RERUM CONCINNATUS ALPHABETICO.

(Aliquando lector ad numeros crassiores textui insertos revocatur.)

—

MONITUM.

Perutile nobis visum est, specialem delineare Indicem, quo exquisitissimæ et breviores SS. Patrum sententiæ, lectoribus christianis, in ædificationem, et informationem vitæ, describerentur. Illud synopticum opus, quasi morale promptuarium quoddam, offerre pergratum habemus. Hinc divini eloquii prædicatores, et quicunque regimen animarum susceperunt, saluberrimæ doctrinæ, fidei et pietatis consilia, paucis et præclaris verbis depromere poterunt. Indicem hunc juxta verborum ordinem alphabeticum exhibemus.

A

ABNEGATIO. — Abnegatio sui ad placendum Deo necessaria, S. Bernardus, CLXXXII, 285. — Abnegemus nos ipsos quales peccando non facimus, et maneamus quales per gratiam facti sumus, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1567. — Qui se ipsum abnegat, ipse justus, ipse dignus Christi est, S. Ambrosius, XVI, 38.

ABSENTIA. — Non multum perdit absentia qui jugibus litteris jungitur, S. Hieronymus, XXII, 937. — Absentia corporum non obest, ubi fuerint corda sociata per fidem, S. Petrus Chrysol., LII, 32. — Absentes non censentur, quorum animus ab alterutra charitate non discrepat, S. Gregorius Magn., LXXVII, 659. — Absentibus non detrahendum est, sed in faciem objurgandi, S. Petrus Damian., CXLIV, 75.

ABSOLUTIO. — Cui absolvi potest, qui nec sibi innocens est? S. Ambrosius, XVI, 38. — Deus reum non absolvit, sed peccata donat converso, S. August., XXXVIII. 152. — Absolvitur quisque tanto celerius, quanto a semetipso vivacius damnatur, Cassiodorus, LXX, 359. — Absolutionem non meretur peccatorum, qui spe remissionis peccatis addit peccata, S. Anselmus, CLVIII, 346.

ABSTINENTIA. — In nullo magis procuratur Dei clementia, quam abstinentia populi, Tertullianus, II, 962. — Abstinentia multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere; S. Hieronymus, XXII, 289. — In abstinentia non immunditia obsonii timenda est, sed immunditia cupiditatis, S. Augustinus, XXXII, 798. — Abstinentia rerum terrenarum sæpe facilior est quam moderatus usus, id., XXXVII, 390, 392. — Abstinentia est prima hominis medicina, si fit cum eleemosyna, S. Petrus Chrysol., LII, 41. — Per abstinentiam, carnis vitia, non caro est exstinguenda, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 675. — Abstinentia hypocritarum inanis, *ibid*., 277. — Abstinentiæ probatio, castitas perfecta, id.,

LXXIX, 266 — Abstinentiam habere non potest corporis, qui mentem non replet spiritualibus cibis, *ibid.*, 503. — Abstinentia vitiorum potior quam ciborum, S. Bernardus, CLXXXII, 834. — Abstinentia illa grata est Deo, quæ non solum mala fugit, verum et licita alia cum modo sumit, alia, contemplando Deum, omnino dimittit, Robertus Pullus, CLXXXVI, 84. — Cum a licitis abstinetur, facilius illicitis resistitur, S. Leo Magn., LIV, 555.

ABUNDANTIA. — Abundantia ibi, ubi satietas, S. Ambrosius, XVI, 10. — Abundantia in paradiso vera, abundantia post peccatum quæ est? ærumna et calamitas, S. Augustinus, XXXV, 224. — Abundantia terrenarum, mentium oculos premit, V. Gerhohus, CXCIII, 207.

ABYSSUS. — Abyssus in corde bono et in corde malo, sed hæc Deo nuda sunt, S. Augustinus, XXXV, 1749.

ACCESSIO. — Accedimus ad Deum, vel recedimus ab eo, non loco sed conscientia, non vehiculo sed animo, non pedibus sed affectibus, S. Augustinus, XXXV, 1671.

ACCUSATIO. — Insontem accusare est crimina facere, S. Petrus Chrysol., LII, 175. — Accusatio festiva iniquitatis propriæ post commissum peccatum, siguum magnum salutis, Adamus Scotus, CXCVIII, 179. — Qui seipsum accusat, et in suam sævit injustitiam, justus est, S. Gregorius Magn., CLXXVI, 1254.

ACTIO, ACTUS. — Tota hominis actio bona, est converti ad Deum, S. Augustinus, XXXIV, 582. — In omni motu actionis, et initium et finis debet attendi, id., XXXVIII, 200. — Quod fit a te, Deus facit in te; nunquam fit a te, quod non ipse Deus facit in te; sed aliquando facit in te quod non fit a te, id., XXXVI, 390. — Activa vita prius et uberius fecundatur, id., XXXIX, 640. — Nemo melius ordinat quid agat, nisi qui paratior non agere quod divina potestate prohibetur, quam cupidior agere quod humana cogitatione meditatur, id., XXXVII, 516. — Quid egeris, bene age, et Deum laudasti, id., XXXV, 541. — Actus boni clamorem suum habent, Cassiodorus, LXX, 22. — Dominum laudat qui se probabili actione commendat, *ibid.*, 585. — Actio bona ut sit dignior, debet videri agenti ipsi indigna, S. Gregorius Magn., LXXVI, 146. — Actionis finem nequius obsidet diabolus, si in exordio non deceperit, V. Gerhohus, CXCIII, 207. — Actus nostri omnes Christo vel socio vel teste faciendi, S. Maximus Taurin., LVII, 297.

ADHÆSIO. — Adhærere Deo quantum bonum est; beatissimum est, dilectione, amore, charitate, S. Augustinus, XXXII, 1322. — Adhæret Domino qui præcepta voluntatis ejus facere semper studet, S. Gregorius Magn., LXXIX, 178. — Adhærere Deo, et ponere in eo spem, semper bonum est, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 622. — Adhærens Deo, unus cum eo spiritus est, S. Bernard., CLXXXII, 181. — Adhærentis Deo quanta felicitas, *ibid.*, 411, 412.—Adhærentes ei qui semper et beate est, semper esse et beate esse possumus, id., CLXXXIII, 56.

ADJUTOR, ADJUTORIUM. — Deo desinente ab adjutorio, laborare potes, vincere non potes, S. Augustinus, XXXV, 1421. — Adjuvat Deus ut faciamus ejus jussa a quo speramus promissa, id., XXXVI, 1669. — Non est durum et grave quod imperat, qui adjuvat ut fiat quod imperat, *ibid.*, 584. — Adjuvare imbecillem charitatis est, potentem elationis, S. Gregorius Magn., LXXVI, 515. — Adjutorium alienum requirit, qui intus hostem habet, S. Petrus Chrysol., LII, 171.

ADOLESCENTIA. — Lubricum est adolescentiæ iter, S. Hieronymus, XXII, 19. — Adolescentiæ stultitia est copulata, id., XXIV, 424. — Adolescentes paucissimi sunt, qui ab ineunte ætate, nulla damnabilia peccata committant, S. Augustinus, XXXVIII, 730.

ADULATIO, ADULATOR. — Adulatores sicut lac in secundis blandi, velut coagulum in adversis acerbi, S. Hilarius Pictav., IX, 533. — Magis amandus objurgator severus quam adulator ungens caput, S. Hieronymus, XXII, 504. — Adulari malis propter potentiam, et bonos despicere propter inopiam, vulgatum est vitium, id., XXVI, 82. — Adulatio est fallaci laude seductio, S. Augustinus, XXXVI, 1561.—Comes est omnibus malis, id., XXXV, 142. — Adulatio oleum peccatoris, *ibid.*, 1824. — Adulantium linguæ alligant animas in peccatis; delectat enim facere ea in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur, *ibid.*, 126. — Magis amat objurgator sanans quam adulator ungens caput, id., XXXIII, 114. — Adulatores latentes scopuli, id., XXXVI, 1835. — Omnes vendunt oleum, *ibid.*, 2350. — Adulatores dicuntur sepelire mortuos suos, S. Greg., Magn., LXXVI, 225. — Sunt olei venditores, *ibid.*, 1478. — Adulationes excæcant oculos interiores, S. Petrus Damian., CXLIV, 76. — Adulari nescit contemptus munerum, Petrus Cantor, CCV, 58. — Adulatio oleum est simul et maledictio, *ibid.*, 114. — Adulatio pauperes fugit, divites sequitur, *ibid.*, 115. — Adulator omnis est proditor, *ibid.*, 117. — Adulatores sæpe virtutes in vitia convertunt, et vitia in virtutes, Alanus de Insulis, CCX, 511. — Melior est severa justi misericordia quam blanda adulatio peccatoris. S. Prosper Aquit., LI, 507.

ADVERSA, ADVERSITAS. — In adversis agendæ sunt Deo gratiæ, S. Hilarius Pictav., IX, 531. — Sine adversario nulla est corona victoriæ, S. Ambrosius, XVI, 840. — Adversarius occultus grande malum, S. August., XXXVIII, 20. — Adversarius est voluntati tuæ sermo Dei, donec fiat auctor salutis tuæ, id., XXXVI, 636. — In adversis magis cogitant amatores hujus sæculi evadere unde anguntur, quam capere unde curentur, id., XXXIII, 938. — Adversitas donum est admonentis Dei, *ibid.*, 957. — Adversitas quælibet temporalis facile toleratur, ut æterna pœna vitetur, æterna quies comparetur, id., XXXVI, 444. — Adversitas nulla frangit quem felicitas nulla corrumpit, id., XXXV, 1058. — Adversitas et prosperitas, utraque cavenda est, ista ne corrumpat, illa ne frangat, *ibid.*, 1824.—Magis timendum si nullas aut leves patimur adversitates, id., XXXVI, 1815. — Adversa vel corrigunt vel probant, S. Leo Magn., LIV, 40. — Adversitas fit prospera justis, qua tuti a vanitate reddantur, S. Gregorius Magn., LXXVI, 251, 851. — Qui recta agit et adversa sustinet, laborat in adversitate, sed in gloria consummabitur, *ibid.*, 551. — Adversa sunt ferenda exterius fortiter, et interius clementer, *ibid.*, 710. — Qui nulla prospera appetit, adversa nulla pertimescit, *ibid.*, 717. — Adversitas aliquando utilis sicut tempestas, id., LXXVII, 519. — Studium bonæ operationis ipsa adversitas augeat, *ibid.*, 876. — Eruditi adversitatibus, intellectum Dei subtilius invenimus, *ibid.*, 895. — Spe hæreditatis æternæ gaudeant, qui adversitate humiliantur, *ibid.*, 78. — Nec adversis frangi, nec prosperis debemus elevari, *ibid.*, 662. — Qui ex carnis blandimento multa peccavimus, ex carnis afflictione purgamur, *ibid.*, 1114. — Adversa sæculi potenter tolerant, qui sola cœlestia amant, id. LXXIX, 233. — Adversitatum stimulis tangit Deus nolentes voto proprio corrigi, S. Isidorus Hispal., LXXXIV, 264. — In adversis, tanto judicem exspectamus leniorem quanto nunc illum patienter sustinemus severiorem, S. Anselmus, CLVIII, 518. — Adversa compellunt ad Deum, et mentem separant a terrenis, *ibid.*, 181. — Si Deus ferit, clamamus ut parcat; si parcit, iterum provocamus ut feriat, *ibid.*, 251. — Adversa et prospera urgent nos ad cursum amoris, S. Bernardus, CLXXXII, 393. — Adversitati amor non cedit, nec naturæ infirmitati, *ibid.*, 6. — Nulla nocebit adversitas, si nulla dominatur iniquitas, id., CLXXXIII, 496, 845, 866. — Adversitas animam purgat, Adamus Scotus, CXCVIII, 181: — Adversis difficile resistitur, nisi fortitudini prudentia copuletur, Petrus Cantor, CCV, 275. — Adversitas nox, V. Guibertus, CXLIV, 73. — Adversa et prospera Deus in bonum dirigit, *ibid.*, 85. — Fortes non prosternunt adversa, S. Petrus Chrysol., LII, 124.

ÆDIFICATIO. — Ædificamus tanquam semper victuri, S. Hieronymus, XXII, 965. — Audire et non facere, in arena ædificare est; audire et facere, in petra ædificare; nec audire nec facere, nihil ædificare, S. Augustinus, XXXV, 1333.—Nihil amantes præter Christum, ædificant aurum, argentum, etc., *ibid.*, 413.

ÆGER, ÆGRITUDO. — Ægri salubres cibos respuunt, S. Cyprianus, IV, 39, 41. — Sicut ægris desperatis, sic reprobis non negatur quod desiderant, S. Gregorius M., LXXVI, 681.—Ægritudo carnem vulnerat, mentem curat, S. Isidorus Hispal., LXXXIV, 503. — Ægrotus non quærit medicum eloquentem, sed prudentem, Petrus Cantor., CCV, 20.

ÆMULATIO. — Proprium patientiæ non æmulari, Tertullianus, II, 1268.

ÆQUALES, ÆQUALITAS. — Æqualitas ipsa vera atque ipsa et prima unitas, non sensu sed mente conspicitur, S. Augustinus, XXXIV, 116. — Æquali debemus consilium et auxilium, S. Bernardus, CLXXXIII, 725.

ÆQUITAS. — Æquitas sine bonitate, sensu cœlesti, sævitia est, S. Petrus Chrysol., LII, 145.

ÆRUMNÆ. — Ubi ærumna æstimatur humana, inde incipit beatitudo, judicio divino, S. Ambrosius, XVII, 59. — Ærumna afflictionem insinuat pœnitentiæ, S. Gregorius M., LXXIX, 145.

ÆSTUS. — Æstus corporis nescit qui umbra divinæ virtutis protegitur, S. Petrus Chrysol., LII, 142. — Æstus alius corporis, alius cordis, Wolbero, CXCV, 39.

ÆTAS. — Nulla ætas ad perdiscendum sera, S. Ambrosius, XVI, 837. — Perfecta est ætas ubi perfecta virtus, *ibid.*, 1200. — Fides ætatem auget, *ibid.*, 7. — Lubricam ætatem monuisse, pietatis est, S. Hieronymus, XXII, 504. — Ætas matura errores adolescentiæ con-

temnit, *ibid.*, 487. — Ætas, etsi longa videatur, cum pervenerit, convincitur brevis, quia finitur, S. Augustinus, XXXV, 1613. — Ætate juniorem non faciunt tempora, sed mores, S. Petrus Chrysol., LII, 5.

ÆTERNA, ÆTERNITAS. — Æternum nihil, nisi post resurrectionem, Tertullianus, II, 880. — Unum tempus Dei est, æternitas, S. Hieronymus. XXVIII, 691. — Æternitati omne tempus comparatum breve est, id., XXVI, 359. — Æternitas facta est nobis refugium, ut ad eam de hac temporis mutabilitate fugiamus, S. Augustinus, XXXV, 1142. — Æterna ad fruendum, temporalia præstat Deus ad utendum, id., XXXVI, 413. — Æternorum meditatio mentis exercet instabilitatem, id., XXXVII, 824. — Æterna desiderans lassatur ab amore temporalium, S. Gregorius M., LXXVI, 134, 393, 496, 985. — Locus noster est lux æterna, *ibid.*, 134. — Æternis inhians nihil timet a mundo, *ibid.*, 556. — Æternitas in intentione, temporalitas in usu nobis esse debet, *ibid.*, 489. — Qui petit ore, et non corde desiderat vitam æternam, clamans tacet, *ibid.*, 718. — Ante nos æterna, temporalia sunt post nos, *ibid.*, 1198. — Transeuntia vilescunt menti æterna sapienti, *ibid.*, LXXIX, 33. — Æternitas puncto comparatur, S. Anselmus, CLVIII, 48, 61. — Tempora cuncta continet, *ibid.*, 125. — Æternorum amor terrena vilescere facit, S. Bernardus, CLXXXII, 632. — Æterna quantum cognoscimus, tantum transitoria despicimus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 431. — Æternitati vita præsens comparata, velut punctum est temporis, Petrus Cantor, CCV, 320. — Mala temporalia despicit, qui retributiones æternas considerat, Cassiodorus, LXX, 217.

AFFECTIO, AFFECTUS. — Affectus tuus nomen imponit operi tuo : quomodo a te proficiscitur, sic æstimatur, S. Ambrosius, XVI, 39. — Affectiones omnes vita recta rectas habet, perversa perversas, S. Augustinus, XXXVIII, 416. — Affectiones si nullæ sunt, tunc recte non vivitur, *ibid.*, 415. — Affectiones hujus vitæ sunt, non futuræ quæ speratur, *ibid.* — Affectus nostri pedes nostri sunt in itinere ad Deum, id., XXXV, 1217. — Affectibus ad Deum curramus, non passibus, id., XXXVIII, 681. — Affectus pius animo illapsus, lac videtur, S. Bernardus, CLXXXII, 89. — Affectum meditatio informat si discreta est, reformat si crebra est, *ibid.*, 95. — Affectiones humanæ in patria commutantur in divinas, id., CLXXXIII, 602. — Affectus supplet quod non potest natura, Alanus de Insulis, CCX, 328.

AFFLICTIO, AFFLICTIONES. — Temporali afflictione, non solum frustrantur supplicia æterna pœnitentes, sed etiam expungunt, Tertullianus, I, 1244. — Afflictio in hoc sæculo, materia præmiorum est, S. Hieronymus, XXII, 711. — Affliguntur homines ut Deum quærant, S. Augustinus, XXXIV, 1165. — Afflictio malis pœna est criminis, bonis corona virtutis, S. Prosper Aquit., LI, 821. — Cum fidelis se affligit, iram Dei castigatus evadit, Cassiodorus, LXX, 298. — Gravis est afflictio a vicinis accepta, *ibid.*, 148. — Hic affligimur, optimo Dei consilio, ne viam pro patria diligamus, S. Gregorius M., LXXVI, 752. — In afflictione Christi præcepta nos consolentur, id., LXXVII, 895. — Afflictio pœnitentiæ via est vitæ, id., LXXIX, 95. — Nulla major afflictio quam quæ ex conscientia delictorum oritur, *ibid.*, 556. — Afflictione carnis melior est amoris affectio, S. Bernardus, CLXXXII, 104. — Afflictorum est proprium ut molestiis eximi summam reputent felicitatem, id., CLXXXIII, 854. — Afflictationi carnis qui non studet, quam misere vivit, Guibertus, CLVI, 457.

AGER. — Ager unus est Dei, alter hominis, S. Augustinus, XXXVI, 2325. — Male colens agrum, sibi non terræ causat malum, S. Petrus Chrysol., LII, 7.

ALÆ. — Alæ duæ quibus in cœlum tollimur, duo præcepta charitatis, vel etiam charitas et humilitas, S. Augustinus, XXXVI, 2312. — Alæ Dei sunt misericordia et charitas, S. Bruno Herbipol., CXLII, Psalm. XVIII. — Alas perdere, est sublimes contemplandi volatus amittere, Richardus a S. Victore, CXCVI, 1353.

ALTARE, ARA. — Altare cœleste est, quod nemo tangit indignus, et altare visibile, quod multi tangunt indigni, S. Augustinus, XXXV, 195. — Altare Domini est cor justi, S. Gregorius M., LXXIX, 176. — Ara templi Christus est, templum Ecclesia, S. Rupertus, CLXIX, 412. — In altari cor nostrum figuratum est, Wolbero, CXCV, 12.

AMARE, AMOR. — Amare debemus Deum tanquam filii, et timere tanquam servi, Lactantius, VI, 522. — Amari se a nobis exigit Deus, amore ipso non sibi, sed nobis profuturo, S. Hilarius Pictav., IX, 39. — Nihil tam utile quam diligi; nihil tam inutile quam non amari, S. Ambrosius, XVI, 77. — Amantium cæca sunt judicia, S. Hieronymus, XXVII, 109. — Amator sui, ipse se deducit, id., XXVIII, 522. — Amor sanctus impatientiam non habet, id., XXII, 290. — Nemo potest duobus amoribus possideri; si carnis amator es, amorem spiritus non capis, id., XXIV, 505. — Non amamus nisi aliquid pulchrum, S. Augustinus, XXXII, 701, 1185. — Amat homo unde se putat esse beatum, id., XXXVII, 672. — Qui amat non laborat, id., XXXIV, 1741. — Quod amas ad tempus, aut subducetur tibi, aut tu subduceris illi, id., XXXVI, 1655. — Sine dolore non pereunt quæ cum amore possessa sunt, id., XXXVII, 156. — Amate Deum, nihil melius invenietis, id., XXXVI, 1551. — Amare Deum gratis, pietas est, *ibid.*, 1469. — Amas charitate quidquid bene amas, id., XXXVI, 160. — Amando Deum dicimur dii; amando mundum dicimur mundus, *ibid.*, 678. — Amor pondus est quo animus fertur quocunque fertur, id., XXXII, 848. — Amor vacare non potest, id., XXXV, 19. — In eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur, id., XXXVII, 448. — Quando quisque quod amat habere videtur, felix vocatur; vere autem felix est, non si habeat quod amat, sed si amet quod amandum est, id., XXXV, 202. — Ex amore suo quisque vivit, sive bene sive male, id., XXXVIII, 228. — Qui recte amat, recte credit et sperat, qui vero non amat, inaniter credit aut sperat, id., XXXVII, 285. — Modus in amando Deum est eum amare sine modo, id., XXXIII, 419. — Amare Deum, justitia et beatitudo, id., XXXVII, 1047. — Amare alium non potest, qui Deum non amat, *ibid.*, 845. — Amor Dei est onus, sed tollit peccatorum onus, S. Petrus Chrysol., LII, 5. — Amare non potest qui satis timet, *ibid.*, 7. — Amor directus in Deum non debet inter secunda superbire, nec inter adversa deficere, S. Leo M., LIV, 42. — Sine amore boni nullus est bonus, *ibid.*, 349. — Amare Deum homini connaturale, S. Benedictus, LXVI, 106. — Ab amando Deo nemo excusari potest, *ibid.* — Ubi amor est, ibi non labor sed sapor, *ibid.*, 36, 244. — Amare nemo potest quod non credit, S. Gregorius M., LXXVI, 1348. — Amor pigras mentes sæpe ad opus excitat, *ibid.*, 208. — Amor nunquam otiosus, *ibid.*, 1576. — Quo plus in amore Dei roboramur, eo magis deficimus a propria virtute, *ibid.*, 134. — Amor Dei tædium vitæ parit, *ibid.*, 318. — Qui Deum diligit, jam habet ipsum, *ibid.*, 1575. — Modus amandi Deum, amare sine modo, *ibid.*, 1639. — Contra amorem proximi peccant, qui bona occulte agendo, mala de se opinari permittunt, id., LXXVII, 95. — Amanti mandata Dei levia sunt, id., LXXIX, 273. — Amor terrenus oculum cordis sordidat, *ibid.*, 457. — Amanti nihil difficile, S. Petrus Damian., CXIV, 152. — Amor proximi scala est ad amorem Dei, id., CXLIV, 76. — Amor divinus in nobis, nec adversis nec secundis exstingui debet, *ibid.*, 301. — Nihil amatur nisi quod cognoscitur, S. Anselmus, CLVIII, 21, 91. — Qui præter Deum aliud diligit, non est charitas Dei in eo, *ibid.*, 259. — Diligere Deum super omnia justum et rationale est, *ibid.*, 191, 267. — Deus solus et sine fine amandus, *ibid.*, 224. — Qui amat Deum plusquam seipsum, jam incipit tenere quod in regno cœlorum perfecte vult habere, *ibid.*, 549. — Si vis esse rex in cœlo, ama Deum et homines propter ipsum, *ibid.*, 541. — Perdit quod vivit qui Deum non diligit, *ibid.*, 228. — Qui Deum amat fit ipse Deus, *ibid.*, 201. — Amanti præmium debetur, non amato, *ibid.*, 418. — Amor Dei vita cordis, Rupertus, CLXXVII, 563. — Amandus Deus sine modo, S. Bernardus, CLXXXII, 58. — Cum Deus amat, nihil aliud vult quam amari, *ibid.*, 401. — Supra Deum nihil amandum, *ibid.*, 258. — Prohibemur plus sapere quam oportet, sed amare etiam plus quam possumus præcipimur, *ibid.*, 396. — Amare Deum edere est, *ibid.*, 934. — Amanti nihil difficile, *ibid.*, 1050. — Amor est oculus; amare videre est, *ibid.*, 396. — Non potest amor esse et dulcis non esse, *ibid.*, 104. — Amor seipso satiari non potest, et tamen nisi seipso pasci non potest, *ibid.*, 58. — Deus amor est, quem qui amat amorem amat, *ibid.*, 394. — Amare amorem circulum facit, ut nullus sit finis amoris, *ibid.* — Amoris irritamentum Christus, *ibid.*, 66. — Amor verus præmium non requirit, sed meretur, id., CLXXXIII, 591. — Amanti Deum omnia cum Deo communia, *ibid.*, 1427. — Amor Dei et sæculi, duo pedes, V. Gerhohus, CXCIII, 311. — Amor ubi est, ibi oculus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 10. — Amoris vis ratione non compescitur, nulla impossibilitate frenatur, *ibid.*, 1196. — Amoris visitatio delectat, molestat vicissitudo, *ibid.*, 1198. — Amor est porta mortis vel vitæ; bonus vel malus est : malus cupiditas, bonus charitas vocatur, Adamus Scotus, CXCVIII, 459. — Amor et timor duæ alæ ad æterna quærenda, V. Guibertus, CLVI, 45.

AMARITUDO. — In amaritudinem Deus mutatur nostris vitiis, qui natura sua dulcis ac benignus est, S. Hieronymus, XXVI, 30. — Amarescit sibi qui Deus sapit, S.

est, stulti vero odisse, id., CXLV, 755. — Corrigere seipsum nemo potest sine Deo, S. Anselmus, CLIX, 265. — Corripiens alios sit inculpabilis, S. Bernardus, CLXXXII, 76. — Correptio certum est Dei amoris testimonium, id., CLXXXIII, 1100.

CREATOR, CREATURÆ. — Creaturarum vilitas demonstratur, ut appareat sublimitas Dei, S. Hieronymus, XXII, 601. — Creatore neglecto, omnis creatura consurgit in peccatores, id., XXXVII, 944. — Salus creaturæ lucrum est Creatoris, *ibid.*, 947. — Creaturæ indigentiæ explendæ non sufficit nisi Deus, S. August., XXXVIII, 549. — Rationalis creaturæ verus cibus Deus, id., XLI, 255. — Creatura est in continuo fluxu, solius est Creatoris stare, S. Gregorius Magn., LXXVI, 167. — In creatura non est veritas, S. Anselmus, CLVIII, 161. — Creatura rationalis ad vitandum malum facta est, *ibid.*, 65. — Creatura cum non vult quod debet, Deum inhonorat, id., CLIX, 80. — Creaturæ tanquam inferiores homine, ab eo contemnendæ, S. Bernardus, CLXXXII, 415. — Creati efficimur nostri, Dei per bonam voluntatem, diaboli per malam, sed utrobique nostri, id., CLXXXIII, 610. — Creaturis non inhærendum, sed ex his ad Creatorem ascendendum, S. Prosper, LI, 554.

CREDERE. — Credenti totus mundus divitiarum est, S. Hieronymus, XXII, 281. — Credere non est turpe, in religione, antequam scire, S. Augustinus, XXXIX, 183. — Crede quod nondum vides, ne erubescas cum videris, id., XXXV, 1208. — Credere cito, est cito cadere, S. Petrus Chrysol., LII, 83. — In pace multi credunt in Christo, at in persecutione pauci martyres, *ibid.*, 52. — Credere velle quod est credendum, est recte velle, S. Anselmus, CLIX, 130. — Credere in summam essentiam, est credendo tendere in illam, *ibid.*, 27. — In illam credere, nisi tendat in illam, nulli prodest, *ibid.*

CRIMINA. — Criminum amatores, virtutes accusant, S. Petrus Chysol., LII, 32. — Aves criminum hasta crucis pellendæ, *ibid.*, 171.

CRUCIATUS. — Cruciatibus non delectatur Deus, sed justitia nostra; nec quæritur quid quisque patiatur, sed quare, S. Augustinus, XXXVI, 1293. — Qui cruciatur, si nihil inde acquirat boni, dolet damnum salutis, id., XXXVIII, 641.

CRUX. — Crucis virtute nunc Christus ventilat per crucem, postea ventilaturus per judicium, Tertullianus, II, 98. — Crux Christi posita est in medio terræ, S. Hilarius Pictav., IX, 807. — Crucem nudam nudus sequens, expeditior et levior scandit scalam Jacob, S. Hieronymus, XXII, 519. — Cogitemus crucem Christi, et divitias lutum putabimus, *ibid.*, 265. — Vox impia crucem Christi evacuat, *ibid.*, 186. — Crux Christi navis qua transeamus mare hujus sæculi, S. Augustinus, XXXIV, 1389, 1590. — Crux muscipulum quo captus est diabolus, id., XXXVI, 726. — Cruce Domini portemur necesse est, ut ad patriam transeamus, *ibid.*, 47. — Christianus debet perpetuo pendere in cruce, *ibid.*, 1039. — Crux portanda post Deum, non ante, S. Petrus Chrysol., LII, 54. — Crux Christi veri altaris sacramentum, S. Leo Magn., LIV, 1109. — Crux causa spei nostræ, *ibid.*, 212. — Crux in Ecclesia quod arbor in navi, S. Maximus Taurinens., LVII, 155. — Crucem portare non sufficit, nisi Christum sequamur, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1629. — Crux tempestatum hujus sæculi refugium, Isidorus Hispal., LXXXII, 309. — Crucem portans debet mundo mori, *ibid.*, 193. — Crux confederat cœlum terris, S. Petrus Damian., CXLV, 15. — Crucis signum virtutes omnes adumbrat, *ibid.*, 199. — Crucem qui portant, a Christo portantur, S. Bernardus, CLXXXII, 507. — Crucis lignum, vitæ signum, id., CLXXXIII, 327. — Crux Christi legem dulcem facit, Petrus Lombardus, CXCII, 204.

CULPA. — Culpa non punitur sed persona, cum reus cæditur; ubi vero culpa deponitur, absolutio personæ pœna est peccati, S. Ambrosius, XVI, 897. — Quo major est culpa, eo majora sunt quærenda suffragia, *ibid.*, 401. — Culpam non facit dignitas sed voluntas, S. Hieronymus, XXII, 459. — Ex culpa perdimus fiduciam vultus, S. Petrus Chrysol., LII, 93. — Culpæ sunt graviores quæ virtutes imitantur, S. Gregorius Mag., LXXVI, 1207. — Culpam agnoscere et non deflere, nihil pejus, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 209. — Culpa eo insensibilior quo apud ejus patratores habetur laudabilior, V. Gerhohus, CXCIII, 273.

CUPIDITAS. — Cupiditates animi et corporis frangere, maximum spei cœlestis lucrum, S. Hilarius Pictav., IX, 697. — Cupiditatibus qui mederi nescit, is sicut equis raptatus indomitis, volvitur, obteritur, laniatur, affligitur, S. Ambrosius, XVI, 175. — Cupiditas nescit ubi finiatur necessitas, S. Augustinus, XLI, 773. — Cupiditas frustrata vertitur in dolorem, id., XXXVIII, 711. — Non tam satietas est de plenitudine cupiditatum quam pressura, id., XXXV, 238. — Cupiditas nimis impedit iter ad cœlum, S. Valerianus, LII, 4. — Cupiditas Christum vendidit, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 219. — Cupiditatis humanæ profunditas est locus miseriæ, S. Anselmus, CLIX, 205, 206. — Cupiditas labore, timore et dolore premit, S. Bernardus, CLXXXII, 556. — Cupiditas ex cordis inedia, necessitas ex carnis infirmitate procedit, id., CLXXXIII, 857.

CURA. — Cura omnis nostra non de præsentibus sed de futuris, S. Hilarius Pictav., IX, 688, 694. — Non curare quod feceris, summa inclementia est, S. Ambrosius, XVI, 48. — Cura carnis serviat et non principetur, S. Gregorius Mag., LXXVI, 336. — Curæ majores viam faciliorem vitiis aperiunt, *ibid.*, 546. — Curis occupatus mundanis, in oculis gestat pulverem quo id quod cupit videre non potest, id., LXXIX, 32. — Cura, non curatio, a pastoribus exigitur, S. Bernardus, CLXXXIII, 435. — Cura non minori regitur vita humana in hoc mundo quam navis in mari, Petrus Cantor, CCV, 17.

D

DÆMONES. — Dæmones magistratus sæculi hujus, Tertullianus, I, 168. — Diaboli unum opus est, tentare quid in te est, an velis, id., II, 916. — Diaboli hoc est semper opus, ut servos Dei mendacio laceret, S. Cyprianus, IV, 69. — Diabolus non obtinet nisi quos Deus deserit, S. Hilarius Pictav., X, 426. — Diabolus fortibus est pusillus, S. Ambrosius, XVI, 11. — Diaboli amicitia infelix, id., XVII, 548. — Diaboli civitas, omne corpus reproborum, *ibid.*, 503. — Dæmones per vitia coluntur, S. Hieronymus, XXII, 505. — Quidquid peccamur dæmonum imperium, *ibid.*, 955. — Dæmones neminem vincunt nisi societate peccati, S. Augustinus, XXXVIII, 300. — Diabolus fugiendus, non sequendus, S. Prosper, LI, 361. — Melius est eum hostem habere quam principem, *ibid.* — Esca ejus, terrenis cupiditatibus dediti, *ibid.*, 390. — Diabolus rector iniquorum, Christus fidelium, *ibid.*, 609. — Diabolus saturatur culpis; promittit superna ut ad inferna detrahat; pacem evellit, et malis nostris gaudet; eo victo, vitia non valent, S. Petrus Chrysol., LII, 11, 13, 19, 53, 97. — Dæmonum ludus est humanas mentes de vitio in vitium rotare, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1076. — Tot dæmonia in cordibus requiescunt, quot desideria immunda, id., LXXIX, 164. — Dæmones suscipiunt quos Deus deserit, S. Isidorus Hispal., LXXXIV, 213. — Dæmonum scientia, stultitia est, S. Bruno Herbipol., CXLII, 93. — Diaboli cibus et refectio peccatum est; qui plus peccat, majora ei convivia parat, S. Bruno Astens., CLXV, 522. — Diabolus resistentem sibi non vulnerat sed coronat, S. Bernardus, CLXXXII, 372. — Baculo nostro nos cædit, id., CLXXXIII, 822. — Diabolus in frigidis mentibus securus dormit, Vener. Gerhohus, CXCIII, 601.

DELICIÆ. — Deliciis miseriæ, miseriis deliciæ commutantur, S. Hieronymus, XXIII, 234. — Non putentur beati qui felicitate istius sæculi et deliciis perfruuntur, *ibid.*, 335. — Vita in deliciis temporalibus, in comparatione vitæ æternæ, non vita sed mors dicenda, S. Augustinus, XXXIII, 225. — Deliciæ homini converso non subtrahuntur, sed mutantur, id., XXXV, 946. — Deliciæ sensuum non reddunt felices, et futuras impediunt, S. Bernardus, CLXXII, 335.

DELICTUM. — Delicti cessatio, radix veniæ, Tertullianus, II, 1001. — Qui ambulat in delictis, in verticem habet diabolum, S. Petrus Chrysol., LII, 105.

DESIDERIUM. — Desiderium est sitis animæ, S. Augustinus, XXXV, 750. — Desiderata diu dulcius obtinentur, id., XXXVI, 411. — Qui non gemit ut peregrinus, non gaudebit ut civis, quia desiderium non est in illo, id., XXXV, 1940. — Desiderium tuum oratio tua est; si continuum desiderium, continua oratio, *ibid.*, 401. — Ad desideria bona trahant pœnæ, quos præmia non invitant, S. Gregorius Magn., LXXVI, 839. — Desiderio proprio relinqui a Deo, gravis pœna, S. Bruno Herbipol., CXLII, Psal. LXXX. — Desiderium, animæ fames, S. Bernardus, CLXXXII, 591. — Desiderium, clamor ad Deum, *ibid.*, — Desideria sæculi fiunt umbræ mortis et perditionis, *ibid.*, 1028. — Desideriis quæritur Deus, non pedum passibus, id., CLXXXIII, 1559. — Desiderium Domini non in carne est sed in anima. S. Hieronymus, XXV, 547.

DESPERARE, DESPERATIO. — Desperare nullus debet, in quacunque ætate sit, si ad Dominum converti voluerit, S. Ambrosius, XVII, 410. — De Deo nihil desperandum, S. Augustinus, XXXV, 897. — Ne desper-

tia, S. Bernardus, CLXXXII, 103, 104. — Dulcedo virtus non est sine justitia, id., CLXXXIII, 509.

E

ECCLESIAM. — Ecclesiam Deus purgat et exercet quibusdam medicinalibus molestiis, S. August., XXXIV, 25. — Ecclesiæ patientiam exercent tyranni, sapientiam hæretici, benevolentiam aut etiam beneficentiam inimici, id., XLI, 613. — Ecclesia nescit loqui, nisi quod expedit credi, Cassiodorus, LXX, 8. — Ecclesia potest fluctibus turbari, mergi non potest, S. Anselmus Cantuar., CLVIII, 160. — Ecclesiæ cautus vox magna de cœlo, S. Rupertus abb., CLXIX, 446. — Ecclesiam nihil ita destruit, quam clericis laicos videre meliores, Petrus Cantor, CCV, 39, 151.

EGENUS. — Non eris egenus tribuendo, quia thesaurus cœlestis certius possidetur, S. Augustinus, XXXVI, 1469.

ELATIO. — Elatio omnis nihil aliud habet quam ruinam, S. Gregorius Magn., LXXVII, 668.

ELEEMOSYNA. — Eleemosyna venditur non donatur, S. Petrus Chrysol., LII, 35. — Eleemosyna nobis aurea domus in cœlo ædificatur, S. Greg. Magn., LXXVII, 435, 436. — Eleemosyna est ignoscere his qui nos læserunt, Alanus de Insulis, CCX, 196.

ELOQUENTIA. — Non eloquentiam peccatricem, sed rusticitatem sanctam melius est habere, S. Hieronymus, XXIV, 264.

EPISCOPI. — Episcoporum et sacerdotum est quotidie se meliores reddere, S Bruno Astensis, CLXIV, 137. — Episcopalis cathedra oneris est, non honoris operis, non nominis; virtutum, non divitiarum, S. Bernardus, CLXXXIII, 374.

EPULÆ. — Epularum largitas corpus frangit et animam, S. Hieronymus, XXIII, 341. — Epulæ terræ hujus, medicamenta quotidiana sunt, S. Augustinus, XXXVII, 499.

ERRARE, ERROR. — Errare humanum est, diabolicum est per animositatem in errore remanere, S. Augustinus, XXXVIII, 901. — Error non modicus est minus bonum præponere majori, Petrus Cantor, CCV, 216.

ERUBESCERE. — Erubescere si crimen est, ejus est qui falsum objicit, non cui objicitur, S. Augustinus, XXXVI, 856.

ESSE. — Esse posse aliud est et aliud est esse, S. Hieronymus, XXIII, 701.

EUCHARISTIA. — Eucharistia medicina est, S. August., XXXIX, 1909. — Eucharistia animæ et corporis solatium, S. Bernardus, CLXXXIII, 1390.

EVANGELIUM. — Evangelium Christi est libellus perfectionis, Adamus Scotus, CXCVIII, 266.

EXCUSARE, EXCUSATIO. — Ut se excusent impii, accusant Deum, S. Augustinus, XXXVII, 1172, 1691. — Excusatio non pœnam removet, sed veniam, id., XL, 367.

EXEMPLUM. — Exemplo docere quam dictis melius est, S. Hilar. Pict., IX, 696. — Exemplis bonorum Deus ad se nos revocat, S. Gregorius Magn., LXXVI, 329, 768. — Exemplo potius docendum quam verbo, S. Bernardus Claræv., CLXXXIII, 1169.

EXERCITIUM. — Exercitium laboris mentem roborat, Richardus a S. Victore, CXCVI, 506.

EXPERIMENTA. — Experimenta corrigunt quem verba non corrigunt, S. Augustinus, XXXVIII, 405.

EXSUL. — Exsul nusquam est Christianus, id., XLI, 269.

EXTERIUS. — Exterius muniri nihil prodest, si fames sit intus, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 65.

F

FACIES. — Facies a proximo non est avertenda, Rabanus Maurus, CIX, 1061.

FACTA. — Facta dictis probantur, sine factis dicta nihil prosunt, S. Maximus Taurin., LVII, 64.

FACUNDIA. — Facundia obmutescit ubi ægra subest conscientia, Petrus Cantor, CCV, 14.

FAMA. — Famæ nemo credit nisi inconsideratus, Tertullianus, I, 310. — Fama nostra necessaria est aliis, et nobis vita nostra, S. Augustinus, XL, 448. — Fama bona merces quædam virtutis, S. Bernardus Claræv allens., CLXXXIII, 128. — Famæ stabilitas provenit ex perseverantia virtutis, Alanus Scotus, CXCVIII, 419. — Famam negligens crudelis est sibi et proximo, *ibid.*, 418.

FAMILIARES. — Familiares tibi sint pauci, Alanus de Insulis, CCX, 90.

FAMES. — Famis dies hæc vita est, Petrus Lombard., CXCII, 79.

FELICITAS. — Felicitas et beatitudo nostra Deus, S. Augustinus, XXXVII, 898. — Quo felicior sibi videtur, eo magis infelicior, id., XXXVIII, 1163. — Quem felicitas nulla corrumpit, nulla frangit infelicitas, id., XXXVII, 1058. — Felicitatis magnæ est felicitate non vinci, id., XXXVIII, 485. — Felicitas prima est non peccasse, secunda, peccati veniam invenisse, S. Petrus Chrysologus, LII, 54. — Felicitatis magnæ pars est mundum despicere, Rufinus, XXI, 192. — Nec felicitas sæculi hujus nos beatos facit, nec adversitas miseros, si vera bona diligamus, S. Prosper Aquitanus, LI, 581. — Felix cui præsens felicitas, si arrisit, non irrisit, S. Bernardus Claravallens., CLXXXIII, 425.

FIDES. — Fides religionis nostræ portus, S. Hilarius Pictav., X, 568. — Fides res cordis, non corporis, S. Augustinus, XLII, 1016. — Fides oculus cordis, id., XXXVII, 1069. — Fides cum dilectione Christiani, sine dilectione fides dæmonis, id., XXXV, 2085. — Fideli terra sordet, cœlum patet, S. Prosper Aquitanus, LII, 777. — Fidei tempus laboriosum est, Valerianus, LII, 58. — Fides probatur opere, non sermone, non lingua, sed corde, S. Maximus Taurin., LVII, 72. — Ubi fides, ibi libertas; ubi libertas, ibi gratia; ubi gratia, ibi est hæreditas, fides thesauris omnibus opulentior, S. Ambrosius, XVI, 488.

FIDUCIA. — Fiduciam in Deum habent, qui de se vilia sentiunt, S. Gregorius Magn., LXXIX, 478.

FINIS. — Finis quod finitur exiguum est, S. August., XXXIII, 1310.

FLAGELLARI. — Flagellari ne timeas, sed exhæredari, S. Augustinus, XXXVII, 1793. — Flagella Dei beneficia sunt et remedia, id., XXXIX, 1851. — Flagella Dei spem non auferunt, sed augent, S. Prosper Aquitanus, LI, 443. — Flagella Dei cessabunt, si convertamur ad Deum, S. Petrus Chrysologus, LII, 20. — Per flagellum ad Deum convertimur quando ad pacem revocamur, S. Gregorius Magn., LXXVI, 80.

FLERE. — Flendi non ridendi tempus in hac vita, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 882.

FLETUS. — Fletus præsentium merces est futurorum, S. Ambrosius, XVI, 179.

FORTITUDO. — Fortitudo credentis est persecutori non cedere, S. Maximus Taurin., LVII, 572. — Fortitudinis est tolerare patienter adversa, Petrus Cantor, CCV, 281.

FUNDAMENTUM. — Fundamentum prædicationis est sanctitas vitæ et conversatio bona, Petrus Cantor, CCXV, 13.

G

GAUDERE, GAUDIA. — Gaudere hic nemo potest cum sæculo, et illic regnare cum Domino, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1415. — Gaudii cœlestis tribulatio est introitus, id., LXXIX, 286. — Gaudium nostrum totum in spe, S. Bernardus, CLXXXII, 51. — Gaudium in tribulatione nos liberat a laqueis diaboli, id., CLXXXIII, 1060.

GEMERE. — Gemere solent miseri ad præteritorum bonorum recordationem, S. Hilarius Pictav., IX, 549. — Qui male gemunt vel male gaudent, gemendos se faciunt, S. Augustinus, XXXVII, 1298. — Gemit bene qui suspirat in patriam, non qui premitur ærumnis, id., XXXV, 1435. — Gemunt boni etiam tempore pacis, mali prævalent, S. Prosper, LI, 787. — Gemere non cessat hic qui se exsulem novit, S. Gregorius Magn., LXXVI, 213. — Gemitus recte lugentium in hoc sæculo magni quidem sed dulces, Rupertus, CLXIX, 22.

GLADIO. — Gladio alieno tolerabilius est quam nostro perire, S. Ambrosius, XVI, 615. — Gladius Dei putredinem abscendit, et membra Christi sanat, S. Augustinus XXXVII, 1856.

GLORIA. — Gloriæ cupiditate animus dolorem non sentit, S. Hilarius Pictav., X, 553. — Gloria dilata fugit, nec facile comprehenditur, S. Ambrosius, XVI, 107. — Gloria solida apud Deum in conscientia est, Rufinus, XXI, 56. — Tanto quisque est Deo similior, quanto est a gloriæ cupiditate mundior, S. Augustinus, XLI, 159. — Via ad gloriam virtus, *ibid.*, 156. — Gloriari in Deo, benedictio Dei est, id., XXXVI, 89. — Gloriandum in Deo, et non in meritis, S. Prosper, LI, 58. — Ad gloriam via recta humilitas, S. Bernardus, CLXXXII, 1019. — Gloria summa cedere Deo et Ecclesiæ, id., CCXXXIII, 179. — Gloriandum in solo Deo, non in ore hominum, *ibid.*, 1301. — Gloriæ cœlestis felicitas est dies sine vespere, Adamus Scotus, CXCVIII, 84.

GRATIA. — Qui gratiam Dei sperat, ille vincit, non qui de sua virtute præsumit, S. Ambrosius, XVI, 1204. — Gratia et misericordia sunt aures Dei, Rufinus, XXI,

70. — Gratia regnum Dei, S. Augustinus, XXXIX, 1908. — Gratia prima virginitas, et secunda pœnitentia. Rupertus, CCXIX, 378. — Gratia non tam nobis deest quam nos gratiæ, S. Bernardus, CLXXXIII, 1118.

GRATUS. — Gratum Deo sacrificium toties offerimus, quoties propter Deum nos ipsos humiliamus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 424.

H

HABERE. — Habere te agnosce, et ex te nihil habere, ut nec superbus sis, nec ingratus, S. Augustinus, XXXVII, 1081.

HÆREDITAS. — Hæreditas illa sola est, in quibus est portio Deus, S. Ambrosius, XVI, 899.

HOMO. — Homini nihil magis necessarium quam cura in Deum verum, Tertullianus, II, 265. — Hominis finis est vita æterna, S. Augustinus, XXXIV, 144. — Homo novus commutat vitia in virtutes, S. Petrus Chrysologus, LII, 114. — Hominis restauratio mirabilior quam creatio, S. Leo Magnus, LV, 151. — Homo deficit, unde se proficere credit, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 391. — Homo sibi relictus, cujusque tentationis aura raptatur, *ibid.*, 323. — Homo per peccatum nascitur, per laborem vivit et per dolorem moritur, Alcuinus, CI, 142. — Hominem perfectum efficiunt virtus et sapientia, Richardus a S. Victore, CXCVI, 279.

HONESTAS. — Honestas, velut bona valetudo est, S. Ambrosius, XVI, 229.

HONOR. — Honor debet te quærere, non tu ipsum, S. Augustinus, XXXVIII, 212. — Honorem qui amat Deum imitatur, id., XLII, 593. — Honor quanto major, tanto laboriosior, S. Isidorus Hispal. *ibid.* — Honor qui de amore non venit, non honor sed adulatio est, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 400.

HOSTIS. — Hostis terrenus non prævalet cœlestibus, S. Petrus Chrysologus, LII, 12.

HUMANA. — Humana natura per gloriam in æternam substantiam transformatur, S. Hilarius Pictav., IX, 613.

HUMANITAS. — Humanitas flectit sæpe quos nec virtus potuit superare nec ratio, S. Ambrosius, XVI, 89.

HUMILIS, HUMILITAS. — Corde humiles, sensu et anima simus excelsi, S. Hilarius, IX, 498. — Humilior quanto quis, tanto sublimior est, S. Hieronymus, XXII, 396. — Humilitatis via, via vitæ, S. Augustinus, XXXVI, 145. — Simulatio humilitatis major superbia est, id., XL, 421. — Qui sine humilitate bona opera agit, in ventum pulverem portat. id., XXXIX, 2314. — In summo honore summa sit humilitas. *ibid.* — Magis timendum est in gloriam suscipi, quam in humilitate calcari, S. Leo Magnus, LIV, 455. — Humilitate etiam divites ornari possunt, id., LV, 264. — Humiles esse admonemur per omne quod cernimus, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 829. — Humilitas a Deo gloriam quærit, superbia ab hominibus, Alcuinus CI, 517. — Humilitas ascendit, descendit elatio, S. Bernardus, CLXXXII, 73. — Humilitate regnum cœlorum emitur, et divina gratia acquiritur, id., CLXXXIII, 767. — Humilitas alienos defectus extenuat, suos incusat, Adamus Scotus, CXCVIIII, 200.

I

IGNIS. — Ignis divinus nescit exurere misericordem, S. Petrus Chrysologus, LII, 42. — Ignis friget in lapide, latet in ferro: eorum collisione flammatur, *ibid.*, 109.

IGNORANTIA, IGNORARE. — Ignorare quod credas, non tam veniam habet quam præmium, S. Hilarius Pictav., X, 2191.

IGNOSCERE. — Ignoscens nobis Deus sine modo, vult et nos sine modo aliis ignoscere, S. Hilarius, IX, 760. — Ignoscit melius quam agnoscitur Deus, S. Augustinus, XXXVI, 947. — Ignoscendo homo nihil perdit, charitate amplior domum redit, S. Augustinus, XXXVIII, 232. — Ignosce cum passus es malum, ne duo mali sitis, id XXXVI, 638.

IMAGO. — Imago sua Deo reddenda est, S. Augustinus, XXXVII, 1379. — Imaginem Dei vere custodit qui ei semper adhæret, id., XXXVI, 806. — Imago Dei veritatem quærit, non vanitatem, id., XXXVIII, 566.

IMMOLARI. — Immolatur Deo virtutum vita, morte vitiorum, S. Petrus Chrysologus, LII, 109.

IMMORTALITAS. — Ad immortalitatem et æternitatem, non ad mortem Deus nos condidit, S. Hilarius Pictav., IX, 412. — Immortalitas est oneri potius quam usui, nisi aspiret gratia, S. Ambrosius, XVI, 1146. — Immortalitas Dei vere immortalitas est, S. Augustinus, XXXVIII, 128, 1059 — Immortalitas vera sanitas, S. Valerianus episc., LII, 15

IMPERITIA. — Imperitia non est parva pœna hujus vitæ, S Augustinus, XLI, 728. — Imperitiæ vitium est, rectum non recte sapere, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 897.

IMPIUS. — Impius ipse sibi pœna est, S Ambrosius, XVI, 14, 16. — Impii horrent in ægritudine mortem, justi autem gaudent cum perpetuam sperent hæreditatem, S. Maximus Taurin., LVII, 631.

IMPOENITENTIA. — Impœnitentia solum crimen est quod veniam consequi non potest, S. Hieronymus, XXII, 1087

INCENSUM. — Incensum Arabicum non tam libenter odoratur a Deo, quam sanctitas cordis sinceri, S. Petrus Chrysologus, LII, 87.

INCIPERE. — Incipere non perficienti nihil prodest, S. Petrus Damian., CXLIV, 132.

INDIGENTES. — Indigentes sumus, tanto verius quanto interius, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 693. — Indiget nemo ex re quam non vult, S. Anselmus Cantuar., CLVIII, 116.

INDUSTRIA. — Industria emendet si quid in natura vitii est, S. Ambrosius, XVI, 21.

INFAMIA. — Infamiam stultum est frustra sustinere, S. Hieronymus, XXIII, 409.

INFELICITAS. — Infelicitas nulla frangit, quem felicitas nulla corrumpit, S. Augustinus, XLV, 1679.

INFERIOR. — Inferior facile facit quod fieri viderit a priore, S Ambrosius, XVII, 29.

INFERNUS. — In infernum viventes descendunt, qui malum quod faciunt noverunt esse malum, S. Augustinus, XXXVI, 659.

INFIRMUS. — Infirma occulta sua qui considerat, sese in humilitate premit, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1008 — Infirmior est ille qui suam non valet considerare infirmitatem, id., LXXVII, 852 — Infirmo qui sanus sibi videtur, nemo insanabilior, id., LXXIX, 191.

INGENIUM. — Ingenia liberaliter educata facilius verecundia quam metus superat, S. Hieronymus, XXVII, 597.

INIMICI. — Inimicos nostros, non Dei, amare præcipimur, S. Hilarius Pictav., IX, 587. — Inimicum professum cavere levius est quam hostem latentem sub amici nomine sustinere, S. Hieronymus, XXIII, 529. — Inimicus ipse sibi certo est qui odit alterum, S. Augustinus, XXXVIII, 283. — Inimici diligendi, ut gentibus et bestiis superiores simus, id., XXXIX, 2258. — Inimicus sibi prius est, qui non indulget inimico, *ibid.*, 1882. — Inimicus cum propter Deum, et amicus cum in Deo diligitur, charitas vera est, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1166 — Inimicos nescit charitas, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 391.

INIQUITAS. — Iniquitas eo minus venia digna, quo magis æquitas ignorata non fuit, S. Hilarius Pictav., IX, 786. — Iniquitate et impietate nihil est laboriosius, S. Augustinus, XXXVI, 127. — Iniquus non parva sibi pœna est, id., XXXVI, 605 — Iniquitatem melius est pati quam facere, id, XXXIX, 1881. — Iniqui lætitia transit ad pœnam, innocentis pœna ad lætitiam, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 494.

INJURIA. — Injuriam qui contemnit, melior est quam qui dolet, S. Ambrosius, XVI, 7, 22. — Injuriarum oblivio magna virtus est, S. Petrus Damiani, CXLIV, 183. — Injuriam qui non repellit ubi potest, similem reatum incurrit, Guibertus, CLVI, 2.

INJUSTITIA, INJUSTUS. — Injustitiam ferre melius est quam facere, S. Augustinus, XXXVII, 1658. — Injustus sive sit blandus, sive ferox, et sibi et aliis est noxius, id., XXXVII, 1805. — Injuriæ cum amore amplectendæ sunt, S. Benedictus abb., LXVI, 215.

INNOCENS, INNOCENTIA. — Innocentem ferire homicidium est, reum ferire æquitas, S. Ambrosius, XVI, 1018. — Innocentiam pressam malis non dolere difficile est, S. Hieronymus, XXIV, 793 — Innocentia periret si semper nequitiæ juncta esset potentia, id., XXIII, 418. — Innocens non est, quamvis non noceat, qui vult nocere, S. Augustinus, XXXVII, 1190. — Innocentia illa vera est quæ nec inimico nocet, id., XXXVI, 102. — Innocentia tua, etiam in dormiente, vox est animæ tuæ, id., XXXVII, 1317. — Innocens sine Christo non habetur in terris, S. Petrus Chrysologus, LII, 30. — Innocentia vitæ est fundamentum omnis scientiæ, Petrus Cantor, CCV, 13.

INTELLECTUS, INTELLIGENTIA. — Intelligentiæ fructus est exercere quæ cognita sunt, S. Hilarius Pictav., IX, 368. — Intelligentiæ spiritalis lucem immunda corda non portant, id., 470. — Intelligere excellentius, quam esse aut vivere, S. Augustinus, XXXII, 1244. — Intelligere semper meminisse et amare Deum, hoc est ad ejus imaginem esse, S. Anselmus, CLIX, 203.

est, S. Hieron., XXV, 556. —Hujus nobis amara mors cujus vita dulcis est. S. Augustinus, XXXVIII, 611. — Unde homo moriatur non cures, sed quo iturus sit post mortem, id., XXXVII, 1945. — Mors beatitudinis principium est, id., XXXII, 1471. —Mortis meditatio omni jactantiæ reprimendæ utilis, S. Prosper, LI, 610 — Mors animæ est discessus Dei ab ea, S. Petrus Chrysologus, LII, 19. — Cui Deus vita est mori non potest, *ibid.*, 166. — Mori pro Christo regnare cum Christo est, S. Maximus Taurin., LVII, 556. — Quasi moriendum hodie esset, sic vivendum, S. Benedictus abb., LXVI, 139 — Mors martyrum floret in fide viventium, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1637. — Moriendum est mundo ut vivificemur, id., LXXIX, 60, 61. —Mortis imago, fortis clypeus contra mundum, S. Petrus Damianus, CXLV, 774. — Tria mortis timorem auferunt, conscientiæ serenitas, fidei firmitas, spei certitudo, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 233. — Mori incipimus, ex quo incipimus vivere, S. Bernardus, CLXXXIII, 875. — Mortui sunt qui secundum carnem vivunt, *ibid.*, 899. — Mors bona effectus bonæ vitæ, Adamus Scotus, CXCVIII, 69.

MUNDUS. — Mundi vitium acquirendi cupido, Tertullianus, I, 1285. — Mundus est templum Dei, S. Cyprianus, IV, 227. — Mundus quid est nisi quidam ager plenus certaminum, S. Ambrosius, XVI, 971? — Mundo plus placent qui Christo displicent, S. Hieronym., XXII, 524. — Mundus, cur sedes Dei, S. Augustinus, XXXVIII, 568. — Mundus magnum mare ubi minores pisces a majoribus devorantur, id., XXXVI, 422. — Mundus quasi diluvium est, cui supernatat fides, id., XL, 847. —Mundus est belli campus cum diabolo et vitiis, S. Petrus Chrysologus, LII, 94. — Cui mundus fastidio, vita oneri, caro dolori, huic mors est desiderio, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 234. — Mundus habet aurum in cornu, sed fenum in cauda, *ibid.*, 312. — Mundi gloria non est gloria sed ignis vorans, *ibid.*, 338. — Hic mundus velut somnia inanis est, et omnis concupiscentia ejus aceto amarior, id., 220. — Mundi vitia tria calcanda, voluptas, curiositas et superbia, Adamus Scotus, CXCVIII, 230, 231.

N

NASCI. — Non est grande nasci ex viris in sæculo clarissimis, sed contemnere mirabile, S. Hieronymus, XXII, 692. — Nascimur ad dolores, S. Petrus Chrysologus, LII, 87.

NATURA, NATURALE. — Naturæ bonum non sufficit ad justitiam, S. Hieronymus, XXII, 692. — Naturam sanat sola gratia, S. Prosper, LI, 853. — Naturale est omnia vitare incommoda, Petrus Cantor, CCV, 240.

NAVIS. — In navi nostra quoties Christus dormit, irruit procella, S. Petrus Chrysologus, LII, 129. — Navi adversus flumen conscendenti anima similis est, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 94.

NEGOTIA. — Negotia hujus vitæ mentem affligunt, Richardus a S. Victore, CXCVI, 505.

NEMO. — Nemo sine crimine vivit, Rabanus Maurus, CX, 702. — Nemini debet fraus sua patrocinari, Petrus Cantor, CCV, 125.

NESCIRE. — Nescire aliquid secure melius est quam cum periculo discere, S. Hieronymus, XXII, 115. — Nesciri a Deo idem est quam perire, Rufinus, XXI, 11. — Nescire minor pœna est quam ea quæ noveris non adimplere, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 289.

NOMEN. — Nomen nihil prodest, ubi res non est, S. Augustinus, XXXV, 2007.

NOX. — Nox tempus tentationis, Guibertus, CLVI, 75. — Nox est vita peccatorum, Adamus Scotus, CXCVIII, 443.

O

OBEDIENTIA, OBEDIRE. — Non obedire Deo injustum est et ingratum, Tertullianus, I, 1255. — Obedientia sola tenet palmam, sola inobedientia invenit pœnam, S. Augustinus, XXXVI, 897. — Ubi inobedientia, ibi superbia, id., XL, 1221. — Obedire Deo jubenti semper utile homini, non obedire semper funestum, S. Prosper Aquitanus, LI, 185. — Obedientiæ merces vita æterna, S. Anselmus Cantuar., CLVIII, 205. — Obedire sponte est facilius quam imperare discrete, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 268. — Aliud obedire ad litteram, aliud ad meritum, *ibid.*, 492. —Obedientiæ votum medicina est vitiorum, Adamus Scotus, CXCVIII, 520.

OBLATIONES. — Oblationes nostras Deo acceptabiles reddunt affectus et bona voluntas, S. Bruno Astensis, CLXIV, 86...

OCCIDI, OCCIDERE. — Occiduntur peccatores, dum obscurati intelligentia, alienantur a vita Dei, S. Augustinus, XXXVI, 1800. — Occidere vult Deus in homine quod homo fecit, et salvare quod ipse fecit, id., 1802.

OCULUS. — Oculus impudicus, impudici cordis est nuntius, S. Augustinus, XXXII, 1391. — Oculi parentum et propinquorum lucernæ sunt filiis, S. Petrus Chrysologus, LII, 1. — Oculi humani falluntur in Dei opera, sine lumine Dei, *ibid.*, 51.—Oculi non hebetantur magnitudine lucis, sed propria infirmitate, *ibid.*, 112.—Oculis imperfectis grandiscunt formæ, turbantur species ac falluntur, id., 176. — Oculos duos habet anima, unum quo intelligit, alterum quo inquirit, S. Bernardus, CLXXXII, 396. — Oculum simplicem duo faciunt, amor boni et cognitio veri : oculum nequam cæcitas et perversitas, *ibid.*, 183, 515.

ODIUM. —Odiorum causam præbuisse, non sancti est, S. Hilarius Pictav., IX, 488. — Odium tenebræ, dilectio lumen est, S. Augustinus, XXXVI, 633. — Odium mors est, vita nostra dilectio, *ibid.* — Odium perfectum est homines diligere, et eorum vitia semper horrere, Cassiodorus, LXX, 472.

OFFENSA. — Offensa grandis nolle placare quos offenderis, S. Hieronymus, XXV, 856.

OFFERRE. — Offerentium non munera sed voluntatem Deus respicit, id., XXVII, 305.

OLEUM. — Oleum peccatoris adulatio, S. Bruno Herbipol., CXLII, 594.

OMNIA — Omnia subjiciuntur nobis si nos Deo subjicimur, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 134. — Omnia quæ agit charitas, quamdam habent indefessæ orationis vim et efficaciam, S. Bernardus, CLXXXII, 30. — Omnibus necessitas est quædam carnis loquela, *ibid.*, 183, 595.

OPERA, OPUS.—Opus nostrum, dissimulantibus nobis, aliis eluceat, S. Hilarius, IX, 683. — Opus non sufficit esse bonum probitate facti, nisi sit et voluntatis, *ibid.*, 456. — Opera quæ coacta sunt merito plenæ gratiæ indigent, *ibid.*, 356. — Opera tua fulgeant, ut imaginem Dei præferant ad cujus imaginem factus es, S. Ambrosius, XVI, 336. — Opus sine fide caducum est et infirmum, S. Hieronymus, XXII, 604.— Opera bona, tanquam filii vitæ nostræ, S. Augustinus, XLII, 1004. — De suis operibus bonis nemo extollatur, nemo desperet de malis, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 935. — Opere bono in vanum laboramus si usque in finem non perseveramus, id., LXXVI, 38. — In operibus qui modica non despicit, non dico paulatim, sed efficaciter proficit, id., CLIX, 20 — In opere salutis negligentes triplex manet malum: horror in exitu, dolor in transitu, pudor in conspectu gloriæ magni Dei, S. Bernardus, CLXXXIII, 1144.— In opere et in medio negotiorum tranquilla mens, rara avis in terris, *ibid.*, 354. — Opus sine bona intentione, corpus sine vita, Richardus a S. Victore, CXCVI, 1120.

OPPROBRIUM. — Opprobrium malis boni sunt, S. Bruno Herbipol., CXLII, 256.

ORATIO, ORARE. — Qui orat prope est cœlo, Tertullianus, II, 926. — Oratio alit pauperes, Tertullianus, I, 1196. — In oratione flere virtutis est, S. Ambrosius, XVI, 1134. — Ut oratio nostra ad eum ascendat, inclinat se nobis Deus, *ibid.*, 1204. — Oratio optima, vita justa, S. Augustinus, XLI, 653. — Orat desiderium etsi lingua taceat, id., XXXVIII, 498, 821. — Oratione actio, et actione oratio fulciatur, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 360. — In oratione non verba sed desideria cordis Deus exaudit, id., 718. — Oratio inanis est, ubi prava est actio, id., LXXVII, 1138. — Orare melius est quam legere, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 288. — Oratio cordis est, non labiorum, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 556. — Orationis tempore, anima tota pulchra est, *ibid.*, 94. — In oratione sæpe Deus multos non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad salutem, *ibid.*, 357. — Orationi plus fidendum quam suæ industriæ, id., CLXXXIII, 440. —Oratio sapientis debet vitæ concordare, Petrus Cantor, CCV, 19.

ORDO. — Ordo dux ad Deum, Tertullianus, I, 990. — Ordo rerum servandus, ut anima bene agat, S. Augustinus, XXXIII, 539. — Ordine humana convalescunt, S. Petrus Chrysologus, LII, 109. — Non ordini summo, sed summo labori præmium rependitur, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 221. — Ordinem non habent quæ in charitate non fiunt, S. Bernardus Claræv, CLXXXII, 463.

OS — Os nostrum janua nostra est, S. Ambrosius, XVI, 233. — Nugæ in ore sacerdotis blasphemiæ, S. Bernardus Claræv., CLXXXIII, 425.

OTIUM. — Otium et quies pusillum reddunt animum, Petrus Cantor, CCV, 286.

P

PACIFICI, PAX. — Qui pacificus est cum Deo, subtilius inimicitiam metuit, S. Ambrosius, XVII, 231. —

est post naufragium miseris tabula, S. Hieron., XXII, 985. — Pœnitentiæ corona texitur de floribus Scripturarum, id., XXII, 899. — Pœnitentia vera non annis, sed cordis contritione censetur, S. Augustinus, XXXIX, 2216. — Pœnitens plus de venia surgit quam corruit de reatu, S. Petrus Chrysologus, LII, 4. — Pœnitentia perfecta est peccata futura cavere, et lugere præterita, Cassiodorus, LXX, 170. — Ex pœnitentium luctu oriuntur virtutes sanctorum, S. Gregorius Mag., LXXVI, 1274. — Per pœnitentiam rapiamus hæreditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, id., LXXVI, 1525. — Pœnitentia fervens præponitur innocentiæ torpenti, id., LXXVII, 83. — Pœnitentia sternit iter ad cœlum, S. Petrus Damianus, CXLV, 228. — Pœnitentia pro innocentia reputatur, S. Bernardus Claræval., CLXXXIII, 1151. — Pœnitentiam differens usque ad diem mortis raro vere pœnitet, Petrus Cantor, CCV, 317.

POSSESSIO. — Possessio pretiosa homo mundus, S. Ambrosius, XVI, 5. — Quod possidet unusquisque plus laudat, S. Hieronymus, XXII, 207. — Quæ possides non sunt tua, sed dispensatio tibi credita est, *ibid.*, 524. — Possidetur, non possidet qui rerum cupiditate tenetur, S. Augustinus, XXXVI, 544. — Possidetur sine amore quod sine dolore amittitur, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1006.

PRÆCEPTA. — Præcepta Dei non solum agenda sunt, sed et diligenda, S. Hilarius, IX, 394. — Præcepta divina contemnentes, non uno modo errare contenti sunt, Rufinus, XXI, 421. — Præceptis Dei obediendum amore non timore, voluntate non ex necessitate, *ibid.*, 7. — Præceptorum Dei contemptores feno quod super tecta nascitur similes, S. Prosper, LI, 478. — Qui præcepta Dei contemnunt, frustra eum rogant, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 510. — Præcepta servare sacrificium est, S. Petrus Damianus, CXLIV, 271.

PRÆDICARE, PRÆDICATIO. — Prædicator gemmarum spiritualium erogator, S. Augustinus, XXXIX, 2319. — Prædicator bonus currus est et auriga, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1412. — Prædicator ad cor suum redeat, id., LXXVII, 73. — Prædicator prius opere doceat quam voce, id., LXXVII, 100. — Prædicator quæ docet, opere impleat, id., LXXIX, 243, 306. — Prædicator qui non ardet, non accendit, Petrus Cantor, CCV, 14.

PRÆMIA. — Ad præmia magna per magnos labores perveniendum, S. Gregorius Mag., LXXVI, 1627. — Præmia laboribus comparata gratiora sunt, Alanus de Insulis, CCX, 291.

PROFICERE. — Proficiendum semper in via ad Deum, S. Augustinus, XXXVII, 1798. — Qui proficiunt ascendunt, descendunt qui deficiunt, S. Anselm. Cantuar., CLIX, 175.

PROGREDI. — Progrediendo semper aut ascendit in cœlum bene vivendo, aut descendit in infernum male vivendo, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 415.

PROSPERITAS. — Prosperitas iis non est beatitudo, quos torquet mala conscientia, S. Augustinus, XXXVII, 1180. — Prosperitas magis metuenda quam adversitas, id., XLI, 43, 44. — Prosperitatibus homo sordescit ut illaqueatur, Guibertus, CLVI, 643. — Prosperitate utendum, ut non sit occasio peccati, sed adjutorium virtutis, S. Bernardus Claræval., CLXXXII, 965. — Prosperitas multo plures extollit, licet multos frangat adversitas, id., CLXXXIII, 766.

PROVIDERE. — Non providere novissima, nihil stultius, S. Hieronymus, XXV, 694. — Providens et bonus Deus ipse sit horreum tuum, ipse apotheca, ipse marsupium, ipse divitiæ, etc., S. Augustinus, XXXII, 1471.

PRUDENTIA. — Prudentiæ grandis est, aurum in luto quærere, S. Hieronymus, XXII, 688. — Prudentia seipsam aliis impertiendo, magis augetur, Alanus de Insulis, CCX, 310.

PUDICITIA. — Macula in pudicitia, nullo nitro, nulla fullonum herba elui potest, S. Hieronymus, XXII, 789.

PUGNARE. — Non pugnat sed trahitur qui non juste vivit, S. Augustinus, XXXVIII, 821. — Laboras pugnando, sed lætaberis triumphando, *ibid.*

PULCHRITUDO. — Pulchritudo est bonum Dei, S. Augustinus, XLI, 467. — Cujus corpus pulchrum est, et deformis animus, magis dolendus est quam si deforme haberet corpus, id., XXXIV, 119. — Pulchritudo sine virtute nihil prodest, Guibertus, CLVI, 456.

Q

QUÆRERE. — Quæritur amore, vera sapientia, S. Augustinus, XXXII, 1524. — Qui Deum quærunt, jam transeuntia et moritura non quærunt, id., XXXVI, 122. — Quærendus Deus sine fine, quia sine fine amandus, id., XXXVII, 1392. — Quærendus in nobis Deus, non extra, S. Bernardus, CLXXXII, 253, 390. — Quærere Jesum dulce, dulcius tenere, *ibid.*, 1. — Nemo quærit Deum qui ante non invenit, id., 595.

QUIES. — Quies justorum de Christo adeoque in Deo requies, S. Hilarius Pictav., IX, 269. — Quies inops quasi vitæ exsilium, id., X, 1. — Ubi quies non est, ibi mens a proposito sæpe deducitur, S. Hieronymus, XXIII, 54. — Quies est apud Deum valida et vita imperturbabilis, S. Augustinus, XXXII, 682. — Fecit nos Deus ad se, et inquietum est cor nostrum donec in Deo requiescat, *Ibid.*, 661. — Ubi quies, ibi sanctificatio, id., XXXIII, 219. — Quies non est ubi servatur aurum, S. Petrus Chrysologus, LII, 22. — Quiescere nescit dilectio, S. Bernardus, CLXXXII, 7.

R

RARUM. — Rarum charum est, Petrus Cantor, CCV, 455.

RATIO. — Ratio res Dei, Tertullianus, I, 1227. — Ratio sine bonitate, ratio non est, *ibid.*, 291. — Rationem quæ nobis videntur non habere, justitiæ plena sunt et rationis, S. Hieronymus, XXV, 910. — Ratione præstantior est virtus, S. Augustinus, XXXIV, 147. — Ratio et amor duo oculi ad videndum Deum, S. Bernardus, CLXXXI, 182. — Ratio mentis oculus est, Alanus de Insulis, CCI, 551.

RECLINATORIUM. — Reclinatorium pura conscientia est in qua reclinat se et requiescit Christus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 444.

RECTOR, RECTIUS, RECTUM. — Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur Deus, S. Augustinus, XLV, 1879. — Recti non sunt, qui hic mala pro bonis æternis perpeti metuunt, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 154. — Rectius ac tutius est bona agere dum vivimus, quæ speramus per alios agi pro nobis post mortem, id., LXXVII, 472. — Rector animarum sit opere præcipuus, *ibid.*, 508.

REDEMPTIO, REDEMPTUS. — Redemptio hominis etsi potuit, non debuit tamen alio modo quam per crucem fieri, S. Bernardus, CLXXXII, 495. — Christus plus amandus ob opus redemptionis quam creationis, id., CLXXXIII, 869. — Redimi non potest qui suis viribus fidit, Petrus Lombardus, CXCV, 104.

REGIMEN. — Regimen animarum ars artium, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 3.

RELIGIONE nihil majus, nihil sublimius fide, S. Ambrosius, XVI, 896. — Religionis summa est imitari quem colis, S. Augustinus, XLI, 212. — Religio Christiana, via regalis ad regnum, *ibid.*, 542. — Religionem Christianam professus, et nihilominus honori ejus derogans, abominandus est, Guibertus, CLVI, 264. — Religio humilitate fundatur, paupertate conservatur, munditia decoratur, S. Bernardus Clarev., CLXXXII, 769.

RELINQUERE. — Reliquerunt omnia etiam possidendo, qui in hoc mundo nihil amando possident, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1635. — Reliquit multum qui sibi nihil retinuit, S. Bernardus, CLXXXII, 825. — Relinquere mundum magis expedit quam relinqui, *ibid.*, 285.

REPREHENDERE. — Quod reprehendimus in aliis, absit ut faciamus, S. Hieronymus, XXIII, 532. — Qui reprehendit, amicus est, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 617, 618.

REPROBI. — Reprobi aristarum more nunc eriguntur, electi vero ut grana latent, S. Gregorius Magn., LXXVI, 540. — Reprobi semper justos persequentur, animam vero lædere non valent, S. Petrus Damianus, CXLV, 62.

REQUIES. — Requies nostra in cœlo, non in terra est, S. Ambrosius, XVI, 979. — Tantum nos amat Deus, ut, quia nos requiescimus, se dicat requiescere, S. Augustinus, XXXVII, 1725. — Requies labore emitur, id., XXXVI, 1212. — Requies animæ bona conscientia est, S. Bruno Herbipol., CXLII, 418. — Requies est Domini plenitudo et beatitudinis, Rupertus, CLXIX, 68.

RESPONDERE. — Respondere si malum est, multo majus est provocasse, S. Hieronymus, XXII, 538. — In respondendo sic moderemus omnia, ut objecta diluamus, et ab injuria temperemus, *ibid.* — Non semper facile est insipienti sapienter respondere, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 73.

RESURRECTIO. — Resurrectionis fides immortalitas est, S. Ambrosius, XVI, 1148.

RISUS. — Risus dissolvit ridentem, vix corripit et emendat, S. Hieronymus, XXIV, 437. — Risus brevis, sempiternus mœror, S. Petrus Damianus, CXLIV, 144.

ROGARE. — Rogandus ille solus cujus verum æternumque præsidium est, S. Hieronymus, XXV, 201. — Qui rogantem contemnit, forsitan audit objurgantem, id., XXII, 209

silendum, nisi loquendo aliis prodesse possimus, S. Gregorius Magn., LXXVI, 716. — Silere, sæpe est sapere, *ibid.*, 736. — Non loquendo discendum est tacere, sed tacendo loqui, *ibid.*, 282. — Silentium non est maximum cum multo eloquio cordis, *ibid.*, 240. — Silendo qui linguam refrenat, non mentem, eo periculosius quo securius peccat, id., LXXVII, 133. — Silere nosse difficilius quam loqui, S. Bernardus, CLXXXII, 300.

SIMILITUDO. — Similitudo Dei, perfectio et finis hominis, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 228.

SIMPLEX. — Simplex sibi dives videtur, si suppetat quod alimento satis est, S. Ambrosius, XVI, 295.

SIMULATIO. — Simulatio patrocinium est mendacii, S. Hieronymus, XXXIII, 301. — Nisi simulationis a te ablatum fuerit velamen, non convertetur ad te Jesus, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 155.

SINGULARITAS. — Singularitas cavenda pie viventibus, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1045.

SOCIETAS. — Societati nihil prodest proximos sibi esse corporibus, si mente dissideant, S. Cyprianus, IV, 143. — Societas justa est quæ Deo servit, S. Augustin., XXXII, 691. — Societas hominis innocentis innocentiam docet, perversi ad pravitatem inducit, S. Maximus Taur., LVII, 647.

SPERARE, SPES. — Sperando timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus, Tertullianus, I, 1318. — Spes resurrectionis fastidium est mortis, *ibid.*, 585. — Spes perversa decipit, sicut bona et recta liberat, S. Augustinus, XXXVIII, 535. — Spes sua quisque est in conscientia propria, id., XXXIV, 71. — Spes sine amore esse non potest, nec amor sine spe, id., XL, 235. — Spes lactat nos, nutrit nos, confirmat nos, etc., id., XXXVIII, 1188. — Qui spem non habent in Deo, cito eorum dissipantur propugnacula, S. Hieronymus, XXV, 873. — Sperare pro certo, quod sæpe fit incertum, ridiculum est, id., XXII, 230. — Spes in Domino, omnia commutat in melius, Cassiodorus, LXX, 142. — Spes futura resurrectionis omnia lenit mala, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1614. — Velle spem solidare in labentibus, est in aquis fluentibus fundamentum ponere, *ibid.*, 698. — Spes pereuntium fit recuperatio perditorum, *ibid.*, 1090. — Spes sæculi sicca est, *ibid.*, 1322. — Spes tertia hominis ala, S. Petrus Damiani, CXLV, 279. — Spes nulla ubi nulla merita, Guibertus, CLVI, 287. — Sic spera misericordiam, ut metuas justitiam, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 191. — Sperare sine meritis non spes, sed præsumptio, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 598. — Frustra sperat, qui peccare non cessat, *ibid.*, 816. — Speramus non solum in Deo, sed ipsum Deum, *ibid.*, 853. — Sperando et desperando periclitantur homines, Petrus Lombardus, CXCII, 11.

SPIRITUS. — Spiritus animalis auriga corporis, Tertullianus, II, 740. — Spiritu qui non ducuntur, sequitur ut carne ducantur, S. Augustinus, XXXV, 2139. — Spiritus sanctus de animalibus facit spiritales, id., XXXVIII, 1528. — Spiritus carnis suadet mollia, spiritus mundi vana, spiritus maligni amara, S. Bernardus, CLXXXIII, 1131

STELLÆ. — Stellæ sancti sunt cœlesti gratia refulgentes, S. Ambrosius, XVI, 286.

STULTITIA. — Stultitia caruisse, sapientia prima est, stultitia autem carere non potest nisi qui intellexerit eam, S. Hieronymus, XXIV, 395. — Stulti ex suo judicio universos judicant, *ibid.*, 469. — Quam stultitia nulla alia miseria est, S. Augustinus, XXXIII, 64. — Stultum te dic, sed dic intus et sapiens eris, id., XXXVIII, 436.

SUPERBIA, SUPERBUS. — Nihil sicut superbia impedit hic perfectionem, S. Augustinus, XXXVI, 709. — Bonum te fecerat humilitas, malum te facit superbia, *ibid.*, 193. — Superbum quemcumque diabolus fecerit, vincit, id., XXXV, 2031. — Superbus erigitur, mergit illum Deus, id., XXXVI, 1205. — Superbi fumo comparantur, id., XXXVIII, 440. — Superbia tumor, non magnitudo, non sanitas, id., XXXIX, 1996. — Superbus mutus est etsi psallet, Cassiodorus, LXX, 253. — In superbiæ culmen ascendere ruinosum, *ibid.*, 449. — Superbia hominum desinit in putredinem, S. Gregorius Magn., LXXVI, 381. — Superbia hominem in belluam vertit, id., LXXVII, 6. — Superbia sibi non aliis ruinam facit, S. Petrus Damian., CXLV, 124. — Per superbiam, nihil miserius homine qui se de bono opere extollit, S. Anselmus Cant., CLIX, 248. — Superbia in inferno jacet, humilitas in cœlo manet, *ibid.*, 249. — Superbos præterit Dominus, humiles visitat, S. Bernardus, CLXXXIII, 1433. — Superbia totius ædificii spiritualis ruina est, Adamus Scotus, CXCVIII, 163, 164.

T

TABERNACULUM. — Tabernaculum nostrum cordis secretum est, quod requirit aurum serenitatis cordis, argentum puritatis oris, æs fortitudinis operis, Adamus Scotus, CXCVIII, 417.

TACERE. — Tacere peccata, malum est, S. Bruno Herbipol., CXLII, 157.

TÆDIUM. — Tædium vehemens et amaritudo cordis virtutes exercet, non evertit, S. Bernardus, CLXXXII, 150.

TEMPERANTIA. — Temperantia est regia via totius vitæ nostræ, Alcuinus, C, 77.

TEMPESTAS. — Tempestas est unicuique sua cupiditas, S. Anselmus, CLVIII, 161.

TEMPLUM. — Templum sanctum Deo, mens pura, S. Augustinus, XLIV, 205. — Templum Dei amplum, cor fidelis, id., XXXVIII, 158. — Templum Dei bene vivendo ædificamus, id., XLI, 546.

TEMPORALE, TEMPUS. — Tempus omnia revelat, Tertullianus, I, 310. — Quoniam templum Dei sumus, materiales a nobis sollicitudines abdicemus, S. Ambros., XVI, 240. — Tempora nos sumus, bene vivamus, et boni sunt tempora, S. Augustinus, XXXVIII, 496. — Temporale plus diligitur antequam habeatur, vilescit autem cum advenerit, id., XXXIV, 55. — Temporalia concupita inardescunt, adepta vilescunt, amissa vanescunt, idem, XXXVIII, 861. — Tempora mala facit nobis contemptus Dei, S. Petrus Chrysologus, LII, 43. — Quoad tempus, de præteritis pœnitendum, de præsentibus gaudendum, de futuris metuendum, *ibid.*, 46. — Tempus disponenti breve, amanti videtur longum, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 455. — Temporalis prosperitas tribulatio est in mundo, *ibid.*, 946. — Tempore nihil pretiosius, et apud homines nihil vilius, S. Bernardus, CLXXXII, 304.

TENTARI, TENTATIONES. — Tentat Deus ut doceat, diabolus tentat, ut decipiat, S. Augustinus, XXXVII, 29. — Tentationes sunt tanquam ignis feno, bonis tanquam ignis auro, id., XXXVII, 1375. — Qui tentationes vincit, non ipse vincit, sed Deus qui in eo est, *ibid.*, 1615. — Tentationibus hujus vitæ eripi, magnum Dei beneficium, S. Prosper, LI, 59. — Tentatio immunda, sicut tinea vestem, carnem hominis consumit, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 389. — Tentationes purgant vitia et merita augent, *ibid.*, 516. — Qui tentatione frangitur, Dei providentiam serio non cogitat, *ibid.*, 822. — Tentationem in corde perpeti humanum est, dæmoniacum, in certamine tentationibus superari, LXXVII, 12. — In tentatione sub protectione Dei vigilandum est, *ibid.*, 528. — Inter tentationes nemo subsistit, nisi gratia Conditoris assidue juvetur, Guibertus, CLVII, 190. — Tentatio non capit nisi voluntatem, S. Anselmus, CLVIII, 119, 121, 126. — Nulla tentatio, etiam interior, animam quam Deus defendit, poterit superare, *ibid.*, 256.

TERRA, TERRENA. — Terra provehit ad cœlum, S. Petrus Chrysologus, LII, 124. — Terram urit invidia, id., LII, 172. — Si terrena despicimus, semper ex Deo læti sumus, Cassiodorus, LXX, 278. — Terrena non curans raro invideo, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 180. — In terram cadit lux nostra, cum terrena concupiscimus, *ibid.*, 657. — Quia in terra viventium bona quærit, mala hominis in terra aliena portare debet, id., LXXVII, 1175. — Terrena in usu, æterna in desiderio, S. Bernard. Claræv., CLXXXII, 825. — Terræ hærere homine indignum, id., CLXXXIII, 1348. — Terrena possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant, id., 107.

TESTIS. — Testis de se nemo esse potest, S. Cyprian., IV, 721.

THESAURUS. — Thesaurus pauperum, voluntas bona, S. Augustinus, XXXVI, 371.

TIMERE, TIMOR. — Timor hominis, Dei honor est, Tertullianus, I, 1241. — Timor ad libertatem perducit, libertas ad fidem, fides ad charitatem, charitas acquirit adoptionem, adoptio hæreditatem, S. Ambrosius, XVI, 1084. — Timor Dei præstat, ut omnes alios contemnamus timores, S. Hieronymus, XXII, 199. — Qui timet Deum, nec prosperis elevatur, nec opprimitur adversis, id., XXII, 415. — Non timeat homo quod non habet in potestate devitare, S. Augustinus, XXXV, 547. — Non aquilo, nec maria timenda, sed eorum creator Deus, *ibid.*, 1127. — Timeri vis a minore, time majorem, id., XXXVII, 1762. — Timenti Christum, sed non amanti fides est dæmonis, id., XL, 1190. — Timor ille est utilis qui spe erigitur, non qui desperatione demergitur, S. Prosper, LI, 526. — Timoris pondus est cordis infelicitas, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 208. — Timor homini sine pietate nullius est pretii ante Deum, id., LXXVI, 1380. — Timendo Deum mala cavemus, et

CLXVI.

INDEX DE VIRTUTIBUS ETHNICORUM SPECIALIBUS,

QUAS PATRES LAUDIBUS EXTULERUNT,

ORDINE RERUM DISPOSITUS ALPHABETICO.

—

SERIES DECIMA OCTAVA.

Postquam in præcedenti Serie exposuimus varias virtutes et officia quæ ex mandatorum Dei observatione oriuntur, nunc peccata et vitia varia illis opposita aggredimur; itaque in hac decima octava Serie exhibemus Indices de Peccatis in genere, de Peccato originali et Peccatis capitalibus; de Vitiis alphabetice ordinatis; de Homicidio, Duello, Suicidio; de Simonia et Usura in clericis; de Voluptatibus profanis et illicitis, ludis, choreis, spectaculis; de Erroribus et vitiis paganorum a SS. Patribus impugnatis, etc.

CLXVII.

INDEX DE PECCATIS.

IN QUO SCILICET LOGICE TRACTATUR DE PECCATI NATURA, GRAVITATE, EFFECTIBUS ET POENIS,

DE PECCATO ORIGINALI ET ILLIUS CONSECTARIIS, ET DE PECCATIS CAPITALIBUS.

MONITUM.

Si propositum nobis fuisset in hoc compendio includere quidquid istius Indicis titulus primo intuitu amplecti videtur, certe quidem multo magis extensa quam quæ hic exstat prajaceret materia. Cum autem alibi, præsertimque in Decalogo, de pluribus peccatis jam sermo habitus sit, iterum de iisdem loqui supervacaneum duximus. Idcirco, postquam expendimus peccata in genere, de septem peccatis seu vitiis capitalibus verba fecimus. — Verum ante omnia, quo majori consuleremus claritati, præsentem materiam varias in partes distribuimus. Sic in sectione prima diximus : I. De natura, specie et gravitate peccatorum. — II. De eorum subjecto et causa. — III. De effectibus, et pœna qua plectuntur. — IV. De necessitate vitandi peccatum mediisque ex eo surgendi; in sectione secunda, de peccato originali ac præcipue de ejus exsistentia atque consectariis. Quoad sectionem tertiam, id est, peccata in specie, de iis dicimus juxta theologicum SS. Patrum ordinem : I. enim expositio est de superbia. — II. De avaritia. — III. De luxuria. — IV. De invidia. — V. De gula. — VI. De ira. — VII. De acedia seu tristitia.

Notandum insuper hic aliqua tantum delibata fuisse peccatorum de remediis; fusiores enim explanationes in Indice analytico de virtutibus reperientur.

His ita præmissis atque intellectis, dicendum superest nos in referendis variis variorum Patrum sententiis omnia sic disposuisse, ut sperare juvet tum oratores sacros, tum theologos, tum pueros catechizantes, largos ex hoc Indice, Domino donante, fructus esse percepturos.

SECTIO PRIMA.

DE PECCATIS IN GENERE.

I. — *De peccatorum definitione et gravitate.*

Peccati variæ traduntur a theologis, maxime ex mente sancti Augustini, definitiones.

Definitur enim, aversio a Deo et conversio ad creaturam. Definitur etiam, quod eodem ferme recidit, inordinatus amor sui et rerum creatarum.

Ait enim sanctus Augustinus, lib. XXII, c. 27, *contr. Faustum* : Ergo peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex vero æterna est vel ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans; si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, qui delectationem illiciti relaxat potius quam refrenat. Est autem illicitum quod lex illa prohibet, qua naturalis ordo servatur.

Mitto cæteras peccati definitiones. Hæc una inter alias maxime arridet qua definitur uno verbo peccatum, transgressio legis Dei. Dicitur peccatum « transgressio », quo generali nomine comprehenditur omne genus prævaricationis; tunc enim legem transgredimur, cum vel cogitamus, vel dicimus, vel facimus, vel omittimus aliquid contra legis præceptum. Dicitur « legis Dei, » quo generali item nomine comprehenditur quidquid Deus præcipit vel per se vel per alios. Itaque legis Dei nomine intelligitur lex æterna, naturalis, positiva.

« Lex æterna, » hæc lex nihil aliud est quam increata divinaque ratio, vel Dei voluntas, quæ ordinem naturalem conservari jubet et perturbari vetat. Hac lege temporalis

mur avertere amorem a temporalibus, et eum mundatum convertere ad æterna. Quod sic explicatur : Illa lex quæ summa ratio nominatur, ex August. lib. i de liber. arbitr., c. 6, n. 15, cui obtemperandum est, et per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur; per quam denique illa, quæ temporalis vocatur, recte fertur, recteque mutatur, nulli non incommutabilis, non æterna videtur. An enim potest aliquando injustum esse, ut mali miseri, boni autem beati sint, aut ut modestus et gravis populus ipse sibi magistratus creet, dissolutus vero et nequam ista licentia careat? Simul etiam, in ista mortali vita, videtur nihil esse justum atque legitimum, quod non ex hac æterna lege sibi homines derivarint... Ut igitur breviter æternæ legis notionem, quæ impressa nobis est, quantum valeo, verbis explicem, ea est qua justum est, ut omnia sint ordinatissima.

Cum ergo hæc sit una lex, ex qua omnes illæ temporales ad homines regendos variantur, ipsa variari nullo modo potest; neque ulla vis, ullus casus, ulla rerum labes unquam effecerit, ut justum non sit omnia esse ordinatissima. Quid enim jubere debet lex temporalis, nisi ut hæc, quæ ad tempus nostra dici possunt, quando eis homines cupiditate inhærent, eo jure possideant, quo pax et societas humana servetur, quanto in his rebus servari potest? Ea sunt autem primo hoc corpus, et ejus quæ vocantur bona, ut integra valetudo, acumen sensuum, vires, pulchritudo, et si qua sunt cætera, partim necessaria bonis artibus, et ideo pluris pensanda, partim viliora. Deinde libertas, quæ quidem nulla vera est, nisi beatorum et legi æternæ adhærentium; sed eam nunc libertatem commemoro, qua se liberos putant, qui dominos homines non habent, et quam desiderant ii qui a dominis manumitti volunt. Deinde parentes, fratres, conjux, liberi, propinqui, affines, familiares et quicunque nobis aliqua necessitate sunt adjuncti. Ipsa denique civitas, quæ parentis loco haberi solet, honores etiam et laudes, et ea quæ dicitur gloria popularis. Ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur universa, quorum juste domini sumus aut quorum vendendorum, aut donandorum, habere potestatem videmur. Horum omnium quemadmodum lex illa sua cuique distribuat, difficile et longum esset explicare et plane ad id quod proposuimus non necessarium. Satis est enim videre non ultra porrigi hujus legis potestatem in vindicando, quam ut hæc vel aliquid horum adimat, atque auferat ei quem punit. Metu coercet ergo, et ad id quod vult torquet et retorquet miserorum animos, quibus regendis accommodata est, dum enim hæc amittere timent, tenent in his utendis quemdam modum aptum vinculo civitatis, qualis ex hujuscemodi hominibus constitui potest. Non autem ulciscitur peccatum, cum amantur ista, sed cum aliis per improbitatem auferuntur. Lex naturalis est ratio quædam omnium hominum cordibus ingenita, qua moventur ad bonum et avocantur a malo. De ea lege loquitur Apostolus his verbis : « Cum gentes quæ legem (Moysis) non habent, naturaliter (id est sine lege scripta), ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex; quia ostenduntopus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus. » Ea lege novimus alteri non esse faciendum quod nobis fieri nolumus. Ea lex potest obscurari in cordibus hominum, deleri penitus non potest, juxta illud Augustini : « Lex tua scripta est in cordibus hominum quam ne ipsa quidem delebit iniquitas. »

Explicatur istud, scilicet, legem sive naturalem intelligimus (S. August. epist. ad Hilar., n. 15), quæ in eorum apparet ætatibus, qui jam ratione uti possunt, sive conscriptam, quæ data est per Moysem, quia nec ipsa vivificare potuit, et liberare a lege peccati et mortis, quæ tracta est ex Adam, sed magis addidit prævaricationis augmenta. « Ubi enim lex non est, ait idem Apostolus, nec prævaricatio. Proinde quoniam lex est etiam in ratione hominis, qui jam utitur arbitrio libertatis, naturaliter in corde conscripta, qua suggeritur ne aliquid faciat quisque alteri, quod pati ipse non vult; secundum hanc legem prævaricatores sunt omnes, etiam qui legem per Moysem datam non acceperunt. De Aug. in Psal. LVII, n. 1, quando quidem manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit : Quod tibi fieri non vis, ne facias alteri? Hoc et antequam lex daretur, nemini ignorare permissum est, ut esset unde judicarentur et quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est in tabulis quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur, et quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est... Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam a se ipsis exsules facti sunt, data est etiam conscripta lex; non quia in cordibus scripta non erat, sed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique est comprehenderis, et ad te ipsum intra revocaveris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis : « Redite, prævaricatores, ad cor. » Quis enim te docuit nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit nolle injuriam pati, et quidquid aliud vel universaliter vel particulariter dici potest? Multa enim sunt de quibus singulis interrogati homines clara voce respondeant, nolle se pati. Age, si non vis pati ista, numquid solus es homo? Nonne in societate vivis generis humani? Qui tecum factus est, socius tuus est; et omnes facti ad imaginem Dei, nisi terrenis cupiditatibus conterant quod ille formavit. Quod ergo tibi fieri non vis, noli alteri facere. Judicas enim malum esse in eo quod pati non vis; et hoc te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta. Faciebas, et clamabatur inter manus tuas. Quomodo cogeris redire ad cor tuum, cum hoc pateris inter manus alienas? Furtum bonum est? Non. Interrogo : Adulterium bonum est? Omnes clamant, non. Homicidium bonum est. Omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi tui bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc non confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam. Placeat tibi, et responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati clamant, hæc bona non esse. Non ergo immerito prævaricatores æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est, qui faciat alteri injuriam, nisi qui fieri nolit sibi; et in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum id quod facit, non vult pati.. ... Lex positiva ea est quæ legislatore vel verbo vel scripto traditur. Hæc autem vel est divina vel humana. Divina, ponitur a Deo; humana ab hominibus...

Lex divina dividitur in veterem et novam. Lex vetus Judæis est scripto tradita per Moysem; lex nova promulgata est per Christum, et per Spiritum sanctum scripta est « non in lapideis tabulis, sed in tabulis cordis carnalibus. »

Lex humana vel est ecclesiastica, vel civilis. Lex ecclesiastica ea est, quæ sancitur ab Ecclesia; lex civilis ea est quæ fertur a principibus temporalibus.

Lege divina præceptum est, ut Ecclesiæ, imo et principibus temporalibus justa jubentibus pareamus, idque non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; nam qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit ex Apostolo. Ergo et legis humanæ transgressio recte ponitur sub generali notione transgressionis legis Dei.

Duplex vero est genus peccatorum, originale et actuale.

Peccatum originale illud est quod ab Adamo in posteros transmissum, a singulis hominibus ipsa origine contrahitur. De illo mox in particulari dicemus.

Peccatum actuale illud est quod actu proprio et propria voluntate libere committitur ab habentibus rationis usum. Et horum multa genera sunt : Nam sunt, 1. vel mortalia, vel venialia; 2. vel sunt omissionis vel commissionis, hæc autem vel corde, vel ore; vel opere committuntur; 3. vel sunt spiritualia, vel carnalia; 4. vel lædunt directe Deum, vel proximum, vel ipsum peccantem; 5. vel sunt infirmitatis, vel ignorantiæ, vel malitiæ; 6. vel sunt propria, vel simul et aliena. Denique solemnis ea divisio est, qua revocantur omnia peccata actualia ad capita septem quæ dicuntur peccata capitalia. De singulis illis septem peccatis, ex notitia quorum varia genera peccatorum quæ nunc indicamus, cognoscentur, sigillatim agemus post expositionem de his quæ ad peccatum originale spectant, de quo mox post quædam, quæ adhuc ad peccati in genere quæstionem referenda sunt.

Peccatum malum factum, Tertull., I, 1230. — Sunt peccata carnalia et spiritalia, *ibid.*, 1232.— Septem peccata capitalia, id., II, 375. — An sint peccata remissibilia et irremissibilia, *ibid.*, 985. — Peccatorum gravium enumeratio, S. Cyprian., IV, 585. — Peccatum est prævaricatio legis divinæ, et cœlestium inobedientia præceptorum, S. Ambros., XIV, 292. — Peccatorum tres species sunt, cogitationis, operationis, permansionis, *ibid.*, 1929. — Peccata mortalia, *ibid.*, 1694. — Triplex genus peccati, id., XVII, 82. — Peccare ex necessitate et abundantia, quid, Rufin., XXI, 943. — Peccare per ignorantiam, et per inimicitiam, quid distent, *ibid.*, 934. — Peccatum substantiam non habet, S. Hieron., XXII, 776. — Peccati gradus quatuor, id., XXV, 995. — Iniquitas et peccatum in quo differant, *ibid.*, 888. — Peccata carnis et mentis, id., XXVI, 466. — Peccatum quid, S. August., XXXII, 609; XXXIV, 221; XLII, 38, 105, 586, 590; XLV, 1148, 1464. — Factum vel dictum vel concupitum contra legem æternam, id., XLII, 418. —

Rei qualitas mala, id., XLIV, 294. — Legis transgressio, id., XXXIV, 1077. — Duobus modis constat, prohibitorum perpetratione, jussorum omissione, id., XLIV, 298 — Motus defectivus et voluntarius, id., XXXII, 1270. — Peccati definitio, id., XLV, 1077, 1118. — Peccati genus, differentia, modus, *ibid.*, 1067. — Peccatum actus est, non res, id., XLIV, 294. — Est aversio ab æternis, et conversio ad mutabilia, id., XXXII, 1240, 1269; XLI, 964. — Est conversio aut ad proprium bonum, aut ad dexterius, aut ad inferius, id., XXXII, 1240, 1269. — Peccatum est transgressio, cum aliquid amplius homo appetens, justitiæ regulam excedit, id., XXXVIII, 335. — Peccatum admittitur, dum immoderata in hac infima inclinatione, summa bona deseruntur, id., XXXII, 679. — Dum appetuntur quæ Christus contempsit, aut fugiuntur quæ Christus sustinuit. id., XVXIX, 136. — Peccatum ipsum non amatur, sed ipse inordinatus amor creaturæ est peccatum, id., XXXIV, 145. — Peccatorum genus duplex, id., XXXVI, 816. — Genus triplex, id., XXV, 1747; XL, 17, 228. — Peccata omnia concludunt hæc tria, voluptas carnis, superbia, et curiositas, id., XXXVI, 115. — Peccare in Deum et peccare Deo quid sit, id., XXXIV, 773. — Peccata omnia aut ad corruptelam pertinent flagitiorum, aut ad facinora nocendi, id., XXXVIII, 87. — Peccatum in hominem duobus modis committitur, uno, si lædatur; alio, si cum potest non adjuvetur, id., XXVII, 1352. — Peccata alia sunt contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta, id., XLII, 423. — Peccatum appellatur peccati delectatio, id., XXXIV, 417. — Dicitur concupiscentia, quia inde cuncta oriuntur peccata, id., XXXVIII, 840. — Peccatum appellat Apostolus illicita desideria languoris originalis, id., XXXVII, 1507. — Peccatum ad mortem, quid, id., XXXIV, 1266; XLIV, 938. — Peccatum aliud tantummodo peccatum est, aliud pœna peccati, id., XXXII, 604 608; XXXIV, 156; XLV, 1467. — Peccata quot modis fiunt, id., XLIV, 563. — Peccata multa interioribus dictis, quæ non sunt in exterioribus factis, id., XL, 331. — Sed nulla in exterioribus factis, quæ non præcedant in interioribus dictis, *ibid.* — Peccata linguæ et peccata cordis quis vitare potest, id., XXXVII, 1700. — Tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, et consensione, id., XXXIV, 207. — Peccamus non in desiderio pravo, sed in consensione, id., XXXV, 2066. — Omnis qui peccat, adversus charitatem facit: etc., id., XXXIII, 739. — Peccata omnia esse paria Stoici contendunt, id., XL, 530. — Jovinianus, id., XLII, 45. — Et Nectarius, id., XXXII, 387, 393. — Peccatum et crimen quo differant, id., XXXVI, 1507. — Et utriusque definitio, XXXIV, 681. — Peccata venialia et crimina, id., XLIV, 563. — Damnabilia et venialia, *ibid.*, 302. — Grandia, et minuta, XXXV, 1491. — Quæ levia, quæ gravia, non humano sed divino sunt pensanda judicio, id., XL, 269. — Quæ crimina nominentur, id., XXXVIII, 1206. — Peccata gravia quibus debetur certa condemnatio ac seperatio a pane quotidiano, id., XXVIII, 88, 382. — Peccata quæ exigunt pœnitentiæ laborem vehementiorem, *ibid.*, 1273. — Minuta peccata quædam recensentur, *ibid.*, 80, 392. — Peccatorum venialium exempla, id., XLIV, 268. — Peccatum irremissibile nullum est, præter perseverantiam in nequitia, cum desperatione indulgentiæ Dei, id., XXXV, 2104. — Peccatum in Spiritum sanctum quod remitti potest in hac vita, id., XXXIII, 814; XXXVIII, 447, 449. — Peccatorum in Spiritum sanctum irremissibile, *ibid.*, 465; XL, 272. — Peccare in Spiritum sanctum quid, id., XXXIV, 1267; XXXV, 2097, 2098. — Libellus de peccato irremissibili, id., XL, 272. — Peccatum ad mortem, id., XXXIV, 1229, 1230. — Peccatorum profunditas per abyssum significata, id., XXXVI, 348. — Peccata significantur in lege cadaveribus mortuorum, id., XXXIV, 592. — Et velis undecim operientibus tabernaculum, *ibid.*, 635. — Non solum vincula sed et criniculi sunt, id., XXXVI, 677. — Peccatum mendacii nomine appellatur, id., XL. 547. — Peccatum omne mendacium est, id., XXXVII, 1174; XLI, 407. — Peccatum opus servile, id., XLIV, 218. — Est dæmoni sacrificium, id., XXXII, 673. — Quasi scorpius est, id., XXXVIII, 818. — Peccata appellantur usuræ ac debita, id., XXXVI, 910. — Vulnera, *ibid.*, 861. — Peccare est in veritatis præceptis vel in ipsa non stare veritate, id., XLII, 1142. — Peccatur, dum aut inconcessa præsumuntur, aut concessa inordinate fiunt, XXXV, 2215 — Peccata quæ sint capitalia, quæ minuta, id., XXXIX, 1946. — Peccata lethalia, id., XL, 1121.

Peccata quædam sunt, quæ ita peccata sunt, ut pœnæ etiam sint peccatorum, S. Prosp. Aquit. LI, 54. — Peccatum nullius substantiæ est, *ibid.*, 569. — Peccatum ipsum malum est, non substantia quæ peccando diligitur, *ibid.*, 495. — Peccatum est vitium naturæ id appetentis quod non est ordinis sui, *ibid.*, 499. — Distinctio inter peccata in Deum, et peccata in fratres, S. Nicetas, LIII, 1129. — Quid peccata in Spiritum sanctum, *ibid.*, 1131. — Non omnia peccata sunt æqualia, S. Leo Magn., LIV, 306. — Peccatum lethale, *ibid.*, 288. — Peccatum ad mortem quodnam sit, et quodnam non ad mortem, id., LVI, 622. — Peccatum in Spiritum, *ibid.*, 321. — Peccatum vocatur opus servile, S. Paulinus Nol., LXI, 165. — Est paries valli separans inter Deum et homines, *ibid.*, 205. — Peccatum actus dicitur, Eugyppius, LXII, 1005. — Peccatum ad mortem varie potest intelligi, *ibid.* 926. — Peccati differentiæ tres, *ibid.*, 1025. — Peccati initium nihil aliud quam ordinatarum rerum inordinata rationalis creaturæ dilectio, S. Fulgentius, LXV, 167. — Crimina a levioribus peccatis et Scriptura et leges humanæ et conscientia discernit, *ibid.*, 497. — Peccata alia gravia, alia levia, *ibid.*, 574. — Culpæ sanctorum peccata dicuntur non crimina, *ibid.*, 395. — Peccata iniquorum aut sunt sacrilegia, aut flagitia, aut facinora, *ibid.*, 585. — Peccata iniquorum tribus modis fiunt, *ibid.* — Peccatum et vitium in quo differunt, S. Benedictus. LXVI, 379. — Peccata omnia non sunt æqualia, *ibid.*, 504. — Peccatum omne tribus modis contrahitur, Cassiodorus, LXXI, 783. — Quando per oculos peccamus, *ibid.*, 849. — Peccata graviora, quando cum advertentia sunt commissa, *ibid.*, 560. — Maximum est vitium post peccatum ad excusationes confugere, *ibid.*, 1000. — Gravissimum est peccatum occasionem alicui præbere peccandi, *ibid.*, 822. — Quis alterius peccati particeps, *ibid.*, 334. — Peccata inter et iniquitates quæ sit differentia, *ibid.*, 219. — Peccata per spinas intelliguntur, *ibid.*, 850. — Cineribus comparantur, *ibid.*, 710. — Peccare, aliud est desidiose, aliud malitiose, aliud scienter, aliud ignoranter, aliud negligenter, aliud arroganter, S. Gregorius Magn., LXXVIII, 358. — De discrimine inter iniquitatem et peccatum, scelera atque delicta, Taio, LXXX, 973. — Quibus modis peccatum perpetretur, *ibid.*, 950. — De manifestis occultisque peccatis, *ibid.*, 952. — De levioribus, *ibid.*, 954. — De gravioribus, *ibid.*. — Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur et opere. Corde, suggestione dæmonum, delectatione carnis, consensione mentis, defensione elationis, opere, nunc latenter, nunc palam, nunc consuetudine, nunc desperatione, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 620. — Peccatum omne cogitatione, aut locutione, aut operatione fit, Alcuinus, C, 291. — Originale et actuale, *ibid.*, 292. — Peccata opera mortua sunt, *ibid.* — Tribus modis peccatur, cogitatione, locutione et actione, S. Agobardus, CIV, 265. — Peccati natura, Rabanus, CXI, 1345. — Quomodo committatur, id., CVIII, 387; CXII, 1394. — Cogitatione et sermone., *ibid.* — Ejus varia genera, *ibid.*, 1396. — Peccatum est duplex, Isidorus Mercat., CXXI, 81. — Peccatum originale et actuale, Ratherius, CXXXVI, 308. — Peccata quotidiana et leviora, *ibid.*, 273. — Peccati gravitas ob præsentiam Dei læsam, *ibid.*, 482. — Peccatur tribus modis, cogitatione, dicto, et facto, S. Bruno, CXLII, 49. — Peccatum occultum et alienum differunt, *ibid.*, 100. — Peccatum est transgressio legis, CXLIV, 950. — Quotuplex est, *ibid.*, 519. — Qui differat peccatum ab iniquitate, S. Gregorius Magn., LXXV, 978. — Peccatum dicitur uva acerba, *ibid.*, 973. — Dicitur sanguis, *ibid.*, 1027. — Peccata retibus comparantur, *ibid.*, 1016. — Item incendio sulphuris, *ibid.*, 1051. — Per juniperum designatur peccatum, id., LXXVI, 149. — Peccati et criminis differentia, *ibid.*, 201. — Peccatum dicitur puteus, in quem mergitur peccator, *ibid.*, 587. — Peccatum aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur, *ibid.*, 339. — Aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare, *ibid.* — Variæ peccatorum species, *ibid.*, 914. — Peccatum actuale mortale quatuor gradibus in corde, et totidem perficitur in opere, *ibid.*, 661. — Peccare est a Deo fugere, id., LXXVII, 886. — Aliud est quod ab errante committitur, aliud quod per scientiam perpetratur, *ibid.*, 461. — Peccata ex infirmitate et peccata ex certa malitia in quo differant, *ibid.*, 115. — Suggestione peccatum agnoscimus, delectatione vincimur, consensu ligamur, *ibid.*, 107.

Peccatum dicitur diabolus, Lanfrancus, CL, 128. — Quid per peccata occulta et aperta intelligendum, *ibid.*, 634. — Peccatum dicitur spina, S. Bruno, CLII, 760. — Iniquitas, *ibid.*, 861. — Duobus modis committitur, *ibid.*, 1068. — Opus mortuum vocatur, id., CLIII, 558. — Dicuntur peccata opera tenebrarum triplici ratione, Radulphus Ardens., CLV, 1670. — Peccandi quatuor modi, Guibertus, CLVI, 467. — Peccandi consuetudo quam nociva, *ibid.*, 30. — Aliud est infirmitate aut ignorantia peccare, aliud superba deliberatione, *ibid.*, 167. — Peccatum est legis transgressio, S. Anselmus, CLVIII,

655. — Peccare non est aliud quam non reddere Deo debitum, *ibid.*, 875. — Peccare, mala et amara res est, *ibid.*, 870. — Omne peccatum est injustitia, *ibid.*, 514. — Peccatum dici potest quædam corruptio virtutis, *ibid.*, 463. — Uniuscujusque peccatum est in natura et in persona, *ibid.*, 431. — Peccatum quod quisque trahit cum natura in ipsa origine, vocatur originale. Potest etiam dici naturale, *ibid.* — Actiones quas facit injusta voluntas, vocantur peccata, quia in voluntate, qua fiunt, est peccatum, *ibid.*, 458. — Omne peccatum Deum exhonorat, 723. — Nullum peccatum debet reputari parvum, *ibid.* — Graviter peccamus, quotiescunque scienter aliquid quamlibet parvum contra voluntatem Dei facimus, *ibid.*, 392.

Peccatum hauritur oculis et corde, Rupertus, CLXVIII, 52. — Peccatum committitur eo quod non custodiamus nos, id., CLXIX, 75. — Peccata inveterata gravius puniuntur, *ibid.*, 148. — Peccatum cum fraude pejus est, *ibid.*, 155. — Triplex est, per ignorantiam, per superbiam, per infirmitatem, *ibid.*, 459. — Peccatum cordis et operis quatuor modis perpetratur, *ibid.*, 978. — Peccatum esse irremissibile, vel ad mortem intelligitur, nisi pœnitentiam egerit, *ibid.*, 816. — Lætari in rebus pessimis peccatum gravissimum, *ibid.*, 1030. — Incrementa peccati quæ sint, *ibid.*, 1233. — Blasphemia est defendere peccatum, *ibid.*, 1119. — Peccatum ex nihilo est, id., CLXX, 456. — Peccatum primum, Hugo de S. Victore, CLXXV, 41. — Peccatum in foribus, *ibid.*, 44. — Peccatum in Spiritum sanctum quid, an irremissibile, *ibid.*, 447. — Peccare in Deum quomodo gravius quam peccare in proximum, *ibid.*, 524. — Peccatum actuale quid sit, id., CLXXVI, 110. — In generali, *ibid.*, 111. — Quæ sit illius natura, *ibid.*, 112. — Quid proprie dicatur peccatum, Petrus Abælardus, CLXXVIII, 636 *et seqq.* — De peccatis spiritualibus vel carnalibus, *ibid.*, 648. — Peccatum non est nisi contra conscientiam, *ibid.*, 653.

Peccatum quot modis committitur, CLXXXIV, 1246. — Peccatum cujus Deus non miseretur quodnam sit, *ibid.*, 556. — Sicut peccatum est perpetratio mali, ita delictum est desertio boni, *ibid.*, 489. — Peccatum grave onus, id., CLXXXIII, 243. — Peccata sunt opera tenebrarum, *ibid.*, 105. — Sunt parietes, quibus a Christo sejungimur, *ibid.*, 1046. — Peccati gravitas non ex eventu, sed ex intentione, *id.*, CLXXXII, 178. — Peccatum veniale et invincibile, Robertus Pullus, CLXXXVI, 855. — Peccatum quomodo committitur, *ibid.* — Peccata mortalia quæ, *ibid.*, 861. — Peccati interni et externi duplex macula, *ibid.*, 865. — Peccata cordis et consuetudinis et operis, *ibid.*, 1075. — Peccata comparata vinculis, Petrus Lombardus, CXCI, 854. — Peccata funes, *ibid.*, 1241. — Peccatum quare aculeus mortis dicitur, *ibid.*, 1706. — Peccatum nihil est, *ibid.*, 1602. — Stimulus mortis, *ibid.*, 1694. — Veluti scorpius, *ibid.* — Peccatum duplex, aliud originale, aliud actuale, Richardus a S. Victore, CXCVI, 890. — Peccare in Patrem, in Filium et in Spiritum S. quomodo intelligendum, *ibid.*; 1148. — Peccatum quodnam sit detestabilius, *ibid.*, 1188. — Peccatum esse inexpiabile aliud est ab illo quod peccatum sit irremissibile, et quodnam sit inexpiabile et irremissibile, *ibid.*, 1189 — Peccati mortalis et venialis differentia, *ibid.*, 1191. — Duo in omni peccato sunt consideranda, *ibid.*, 1174. — Peccata, quot modis committantur, Adamus Scotus, CXCVIII, 623. — Peccati gravitas ex multis titulis ponderatur, *ibid.*, 384. — Peccatum actuale dicitur naufragium secundum, Alanus de Insulis, CCX, 383. — Peccata venialia disponunt ad mortale, *ibid.*, 298. — Peccata contra naturam pudice et subtiliter describuntur, *ibid.*, 458. — Peccatorum quædam sunt carnalia, alia spiritualia, *ibid.*, 286. — Peccatum quid sit, Petrus Pictav., CCXI, 975. — Peccatum, vitium, et delictum quomodo differunt, *ibid.*, 978. — Peccatum quomodo committitur, *ibid.*, 1027.

II. — *De peccati subjecto et causa.*

Sanctus Augustinus evidentissime docet in lib. *Contra mendac.* cap. 7, omnes actus secundum intentionem et causam judicandos bonos vel malos, præter quosdam, qui ita sunt mali, ut nunquam possint esse boni, etiamsi bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Et quippe opera hominum, si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per se ipsa peccata : sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide; et concubitus conjugalis, quando fit causa generandi, si eo fine fiat, ut gignantur regenerandi, hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas, velut si jactantiæ causa pascitur pauper, aut lascivia causa cum uxore concumbitur, aut filii generentur non ut Deo sed diabolo nutriantur. Cum vero opera ipsa per se peccata sunt, ut furta, stupra, blasphemiæ, quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse; vel quod est absurdius, justa peccata esse? Quis dicat : Furemur divitibus, ut habeamus quid demus pauperibus, aut . Falsa testimonia proferamus, non ut inde innocentes lædantur, sed potius salventur? Duo enim bona hic sunt, ut innocens non puniatur, et ut inops alatur : Aut quis dicat adulterium esse faciendum, ut per illam cum qua fit homo de morte liberetur? Testamenta enim vera cur non supprimimus, et falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed hi potius qui indigentes adjuvant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus quas ditant stupratores, rapiat divitias vir bonus, ut indigentibus eas largiatur cum nullum malum sit, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur et leges subvertere? Quod enim facimus non dicatur recte fieri posse, nec impune tantum, verum etiam gloriose, ut in eo non timeatur supplicium, sed speretur et præmium, si semel consenserimus in malis actibus, non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum, ut quæcunque pro bonis fiant causis, nec ipsa mala esse judicentur? At justitia merito punit eum qui dicit se subtraxisse superflua diviti, ut præberet pauperi, et falsarium qui alienum corrumpit testamentum, ut is hæres esset qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas, et eum qui se fecisse adulterium ostendit, ut per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret.

Ex his dignoscitur quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habeat causam; nec ille tantum, quia sunt nonnulli actus qui, etsi bonam habeant causam, tamen peccata sunt, ut ostendimus. Ex quo consequi videtur quia non semper ex fine judicatur voluntas, sive actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim cum quis gesserit pro aliqua bona causa bonum videtur habere finem; nec ex fine voluntas est mala, non ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit prava. In quibus aliqui ponunt actum Judæorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare Deo, quia bonum finem dicunt eos sibi potuisse, scilicet Dei obsequium; et tamen voluntatem eorum et actionem perversam fore asserant..... Omnia ergo hominis opera secundum intentionem et causam judicantur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est quæ sine prævaricatione fieri nequeunt. Ergo simpliciter ac vere sunt boni illi actus qui bonam causam et intentionem, id est qui voluntatem bonam comitantur et ad bonum finem tendunt; mali vero simpliciter dici debent, qui perversam habent causam et intentionem. Unde, S. Ambrosius ait : Affectus tuus operi tuo nomen imponit, et S. August. in Psal. XXXI, Nemo computet bona opera sua ante fidem. Illa enim mihi videntur esse ut magnæ vires, et cursus celerrimus præter viam; quia ubi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit; non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat..... at inquies, ex his, ubi non est fides, nec intentio bona, nec opus bonum esse videtur. De hac quæstione sunt variæ opiniones..., S. Augustinus ait : Omnium infidelium vita peccatum est, et nihil bonum est sine summo bono; ubi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Et Jacobus in Epist. : « Qui offendit in uno (scilicet in charitate), factus est omnium reus. » Qui ergo fidem et charitatem non habet, omnis ejus actio peccatum est, quia ad charitatem non refertur, quod enim ad charitatem non refertur, non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est. Non ergo mandata custodit qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Unde S. Augustinus ait : Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, et alia hujusmodi ad bonos mores pertinentis, quæ sine charitate, fide et spe impleri non possunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum opus bonum facit, qui fidem charitatemque non habet .., CXCII, 747-749. Hæc patefiunt ex sequentibus indicationibus.

Omne peccatum impatientiæ adscribendum, Tertullianus, I, 1258. — Peccatum unde ad hominem pervenerit, Lactantius, VII, 123, 134. — Peccati nobis auctores sunt principes aeris, S. Hilarius, IX, 460. — Peccati incentiva suppeditant dæmones, et de eo quod per eos gesserimus nos accusant, *ibid.*, 608. — Peccati usus ex appetitu voluntatis et oblectatione vitiorum accipitur, *ibid.*, 175. —

Qui graviora peccaverit, in cætera facile prolabitur, S. Ambrosius, XIV, 553. — Tu ipse tibi es causa improbitatis et criminum incentor, *ibid.*, 140. — Vel exigua scintilla peccati, si quo vitiorum fomite fuerit excitata, incendium grave excitat, *ibid.*, 934. — Peccati auctor non caro, sed affectus, *ibid.*, 604. — Peccantibus lex absens est : si adesset, non delinqueretur, *ibid.*, 522. — Dum sumus in peccandi libidine, oculi mentis fumo quodam iniquitatis caligant, ne videant eorum quæ concupiscit deformitatem, *ibid.*, 461.

Peccatorum causa non est Deus, S. Augustinus, XXXII, 830, 1269; XLIV, 731. — Etsi in eum peccata sua refundere soleant peccatores, id., XXXIV, 209. — Peccatum solum a se, non a Deo homo habet, id., XXXVII, 1318, 1848. — Peccata non ex Deo, sed ex voluntate peccantium, id., XXXII, 1271; XLII, 560. — Nisi voluntas sit causa peccandi, nihil remanet justitiæ in legibus, institutis, laudibus, id., XXXIII, 1061. — Peccandi causa ex anima, non ex carne, id., XLI, 405. — Cum quisquis peccat, peccat volens, id., XXXII, 1294. — Peccatum omnino voluntarium est, id., XXXIV, 133. — Nec peccatum esset peccatum, si non esset voluntarium, id., XXXII, 603. — Peccati prima causa, sola est voluntas, id., XXXIII, 773. — Peccatum nonnisi a voluntate, id., XLII, 103; XLV, 1312. — Peccati originem voluntas habet, *ibid.*, 1477. — Licet peccatum possit esse sine voluntate peccati, non tamen sine voluntate facti, id., XXXII, 609. — Peccatorum originem non libero arbitrio, sed necessitati naturæ contrariæ tribuunt Manichæi, id., XLII, 566. — Peccandi quædam est necessitas, id., XXXII, 753, 759; XLIV, 286, 293. — Peccatum nonnisi ex libero arbitrio, id., XLII, 537, 538. — Quod nullo modo caveri potest, peccatum non est, id., XXXII, 1295. — Per liberum arbitrium peccant maxime omnes, qui cum delectatione peccant, et amore peccati, id., XLV, 1110. — Peccati actualis duplex est origo, id., XXXII, 1283. — Duplex causa, id., XLIV, 554 — Peccati causa duplex, ignorantia et concupiscentia, *ibid.*, 565. — Ignorantia et infirmitas, id., XL, 271; XLIV, 152, 167. — Peccatorum causa, aut ignorantia aut fragilitas aut contemptus, id., XXXIV, 729. — Peccata ex infirmitate de traduce primi peccati Adam, et de consuetudine mala veniunt, id., XLII, 541. — Peccata quotidiana omnes ex carnis infirmitate contrahimus, id., XXXIX, 1541. — Omnia peccata duæ res faciunt in homine, cupiditas et timor, id., XXXVI, 413. — Peccatum non committitur sine causa, id., XXXII, 679. — Non committitur nisi ob utilitatem aut delectationem, id., XL, 513. — Hominem post baptisma non posse peccare, Joviniani hæresis, id., XLV, 1114, 1116. — Totam Ecclesiam esse absque peccato docuerunt Pelagiani, id., XXXVIII, 980. — Refelluntur, *ibid.* — Posse hominem, si velit, esse sine peccato, doctrina Pelagii, id., XLIV, 350. — Et dogma Cœlestii, *ibid.*, 234. — Nemo in hac vita sine peccato, id., XXXIII, 674; XXXV, 1697, 1780, 1790; XXXVIII, 132, 895, 979; XL, 228, 720. — Quantumvis justus, id., XLI, 657, 748, 788; XLII, 632; XLV, 1115, 1233. — Excepto uno Mediatore, nemo in hac vita sine ullo peccato, id. XLIV, 155, 243, 631, 726, 753. — Solus sine peccato venit, qui nos peccatores invenit, id., XXXVI, 233. — Nemo hic potest sine peccato vivere, id., XXXVIII, 401. — Aliud est non peccare, aliud non habere peccatum, id., XXXV, 2140. — Nemo ita juste vivit in hac carne, ut nullum habeat peccatum, id., XLIV, 316. — Multi sine crimine, nemo sine peccato, id., XLI, 415. — Cur nemo in hac vita sine peccato, id., XLIV, 167. — Testimonia Scripturarum et exempla, quibus probatur hominem non esse sine peccato, *ibid.*, 268. — Etsi aliquoties in Scripturis inveniatur, homines dictos esse sine querela, non invenitur qui sit dictus sine peccato præter Christum, *ibid.*, 253. — Peccati non est auctor Deus, id., XLV, 1833, 1841, 1848. — Peccatum non fit sine dæmonis operatione, id., XL, 1177. — Peccatum esse propriæ voluntatis, ipse etiam Manichæus adactus est confiteri, id., XLII, 1141. — Peccatorum omnium duæ origines, error et superbia, id., XXXIX, 2003

Peccata ex voluntate peccantium, Eugyppius, LXII, 1067. — Sine peccato nemo se putet aut jactet, *ibid.*, 865. — Peccatum non est ex Dei prædestinatione, S. Fulgentius, LXV, 174. — Omne peccatum ex corde sumit initium, *ibid.*, 233. — Peccatum sicut non est in Deo, ita nec ex Deo est, *ibid.*, 156. — Mors et peccatum Dei opus non sunt, *ibid.* — Exceptis parvulis recens baptizatis, ne sancti quidem sine peccato hic vivere possunt, *ibid.*, 704. — Absurda quæ sequuntur eorum sententiam qui negant peccatum in infantibus, *ibid.*, 469. — Omnes vincti sumus lege peccati, Cassiodorus, LXX, 490. — Sine levi peccato vita ista non ducitur, *ibid.*, 1074. — Diabolus non inducit nos in peccatum, nisi volentes, S. Gregorius Magnus, LXXV, 1026. — A diabolo ad peccatum trahi propria voluntate consentimus, *ibid.*, 1096. — Deus ad peccatum non impellit, id., LXXVI, 915. — Peccatum ex peccato nascitur, id., LXXV, 783. — Multi vitam sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt, S. Isidorus, LXXXIII, 620. — Peccatum Deo non ascribendum, sed homini a Deo condito, libero arbitrio, propositis præceptis quæ servare poterat, Rabanus, CIX, 663, 665. — Ejus causa, id., CXII, 1545. — Nusquam est in hominis natura præter voluntatem peccatum, S. Anselmus, CLVIII, 451. — Adæ posteri naturali peccant necessitate, *ibid.*, 454. — Duabus ex causis oritur peccatum, ex ignorantia et infirmitate, B. Ivo, CLXI, 1021. — Homo interdum animi motu, carnis interdum fragilitate peccat, *ibid.*, 870. — Nullus sanctus et justus caret peccato, *ibid.*, 881.

Omnium vitiorum turpissima est libido, et ad plura peccata impulsum et fomentum præbet, S. Bruno Ast., CLXIV, 266. — Non solum prava intelligentia legis, verum etiam omnis corruptela omnisque depravatio mentis fermentum dici potest, quod plurimorum est causa peccatorum, *ibid.*, 257. — Sunt etiam munera peccatorum causæ, quod excæcant et subvertunt animos, *ibid.*, 295 — A tribus immunditia animæ provenire potest; ab hæreticorum, et quorumcunque malorum hominum deceptione et suggestione, a se ipso, quando in aliquam hæresim, aut in grave peccatum homo propria voluntate præcipitatur, *ibid.*, 394. — Peccati auctor Deus non est, Rupertus, CLXX, 212. — Tria nos peccare compellunt, caro, proximus, diabolus sive mundus, Hildebertus, CLXXI, 564. — Animæ tres mortes contingunt, cogitatione, opere, perseverantia, *ibid.*, 474. — Peccatum quam grave sit onus, *ibid.*, 525. — Duobus modis peccatur, cupiditate et timore, *ibid.*, 1142. — Peccati Deus auctor non est, Philippus de Harveng, CCIII, 134. — Peccatorum causa superbia, Petrus Cantor, CCV, 44.

III. — *De peccati effectibus, necnon pœna qua plectitur.*

Quamvis anima humana veraciter immortalis perhibeatur, habet tamen quamdam etiam ipsa mortem suam. Nam ideo dicitur immortalis, quia modo quodam quantulocunque non desinit vivere atque sentire; corpus autem ideo mortale, quoniam deseri omni vita potest, nec per seipsum aliquatenus vivit. Mors igitur animæ fit, cum eam deserit Deus, sicut corporis, cum id deserit anima. Ergo utriusque rei, id est totius hominis mors est, cum anima a Deo deserta deserit corpus. Ita enim nec ex Deo vivit ipsa, nec corpus ex ipsa.... Nam in illa pœna ultima et sempiterna.... recte mors animæ dicitur, quia non vivit ex Deo; mors autem corporis quodammodo, cum vivat ex anima.... Vivit itaque anima ex Deo, cum vivit bene; non enim potest bene vivere, nisi Deo operante in se quod bonum est, S. Augustinus, l. III, *De civit. Dei*, c. 27.

Quæ sunt, putas, mirabilia Dei? Quid mirabilius inter Dei mirabilia quam mortuos suscitare? Numquid nam, inquis, ego mortuus sum? Si non mortuus esses, non tibi diceretur : Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Mortui sunt omnes infideles, omnes iniqui; corpore vivunt, sed corde exstincti sunt. Qui autem suscitat mortuum secundum corpus, reddit eum luci huic videndæ et huic aeri ducendo, non autem suscitator ejus ipse illi lux et aer est; incipit videre, quemadmodum videbat ante. Anima non sic exsuscitatur. Anima enim exsuscitatur a Deo, quanquam et corpus exsuscitetur a Deo; sed Deus quando exsuscitat corpus, mundo reddit; quando exsuscitat animam sibi reddit. Si recedat aer mundi illius, moritur corpus; si recedat Deus moritur anima. Cum ergo animam suscitat Deus, nisi adsit qui suscitavit, suscitata non vivit. Non enim suscitat, et dimittit ut vivat sibi.... suscitat illam Deus, moritur, si discesserit Deus. Dicam enim audacter, fratres, sed tamen verum : Duæ vitæ sunt, una corporis, altera animæ, sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus, quomodo si anima deserat moritur corpus, sic anima moritur, si deserat Deus. Cum mecum es vivo, et animæ meæ vita tu es, quæ morietur, si dimittatur sibi. S. August. enarrat. in Psal. LXX, serm. 2, n. 3.

Qui levi, ait S. Hieronymus, in cap. II Jerem. peccatorum sorde maculatus est levioribus purgatur monitis. Porro peccata gravia quæ ad mortem trahunt, nec nitro, nec herba Borith dilui possunt, sed gravioribus tormentis indigent... Sunt peccata levia, sunt gravia. Aliud est decem millia talenta debere, aliud quadrantem. Et de otioso quidem verbo et adulterio rei tenebimur, sed non est idem suffundi et torqueri; erubescere, et longo tempore cruciari. Audi apostolum Joannem : « Qui scit

fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, et dabit ei veniam, peccanti non ad mortem. Qui vero peccaverit ad mortem, quis orabit pro eo? » Cernis quod si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam; si pro majoribus, difficilis impetratio fit, et inter peccata et peccata, esse magnam distantiam...

Cum autem peccatum sit quædam infirmitas animæ, peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quod inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicujus principii....... Principium autem vitæ spiritalis, quæ est secundum virtutem, est ordo ad ultimum finem,.... qui quidem si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam....., ideoque hujusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem, reparabilia sunt; et hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui cessat, cessante peccato. Et adhuc dicendum quod ille qui peccat venialiter inhæret bono temporali, non ut fruens, quia non constituit in eo finem, sed ut utens, referens in Deum non actu, sed habitu...., Peccatum veniale a venia dicitur...., non meretur pœnam æternam, sed temporalem.... Cum enim voluntas fertur in aliquid quod secundum se repugnat charitati, per quam homo ordinatur in ultimum finem, illud peccatum ex suo objecto habet quod sit mortale. Unde est mortale ex genere, sive sit contra dilectionem Dei, sicut blasphemia, perjurium et hujusmodi; sive contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium et similia. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id quod in se continet quamdam in ordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei et proximi, sicut verbum otiosum, risus superfluus, et alia hujusmodi; et talia sunt peccata venialia ex suo genere.... Quibus venialibus peccatis licet occidi animam non putemus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis et quasi horrenda scabie deformem faciunt, ut eam ad amplexus Sponsi cœlestis, aut vix aut cum grandi confusione venire permittant. Et ideo continuis orationibus, et frequentioribus jejuniis et largioribus eleemosynis, et præcipue, per indulgentiam eorum qui in nos peccant, assidue redimentur, ne forte simul collecta cumulum faciant et demergant animam. Quidquid enim de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est de quo dicit Apostolus : « Quia in igne revelabitur; et si cujus opus arserit, detrimentum patietur. » Aut enim dum in hoc mundo vivimus, ipsi nos per pœnitentiam fatigamus; aut certe volente aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis affligimur; et si Deo gratias agimus, liberamur....... Ita peccata ipsa in hoc sæculo purgantur, ut in futuro ille ignis purgatorius aut non inveniat, aut certe parum inveniat quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tamdiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fenum, stipula consumantur.

Sed dicit aliquis, ait S. Cæsarius serm. 37, Non pertinet ad me quandiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, quia ille purgatorius ignis durior erit, quam quidquid potest in hoc sæculo pœnarum aut cogitari aut videri, aut sentiri. Et ideo totis viribus unusquisque laboret ut capitalia crimina possit evadere, et minuta peccata ita operibus bonis redimere, ut de ipsis nihil videatur remanere quod ille ignis possit absumere. Illi autem qui capitalia crimina committunt, si quandiu vivunt, ea redimere pœnitentiæ medicamentis noluerint, non ad illum ignem de quo dicit Apostolus : « Ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem; sed in istum ignem, illam duram et irrevocabilem sententiam adituri sunt, de quo Christus ait : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.»

Hæc explanantur in sequentibus indicationibus ex Patribus desumptis.

Peccatis amittimus beata et maxima et Deo proxima, S. Hilarius, IX, 788. — Ab omni, qui in peccatis moratur, vultus Domini est aversus, ibid., 429. — Peccata sunt quædam, quæ ex ore verbum auferunt veritatis, ibid., 514. — Peccata opprobrio sunt digna, ibid., 525. — Semper nobis peccatum nostrum tanquam malus exactor occurrit, vel tanquam improbus fenerator conveniens debitorem, S. Ambrosius, XIV, 1070. — Rei sumus sine accusatore, sine tortore cruciamur, sine vinculis astringimur, sine venditore vendimur, ibid., 1022. — Peccata quomodo puniantur, ibid., 548. — Injusti sicut paleæ ventilantur, ibid., 834. — Peccati dies, dies confusionis appellatur, id., XVI, 506. — Nullus major est dolor, quam is qui peccati mucrone vulnerat conscientiam; neque ullum gravius onus, quam peccatorum sarcina, et pondus flagitiorum, ibid., 1235. — Nihil est quod tam summo dolori sit, quam ut unusquisque positus sub captivitate recordetur unde lapsus sit, atque unde deciderit, ibid., 523. — Peccata interna inquinant hominem, Juvencus, XIX, 647. — Mors nostra peccatum est, S. Hieronymus, XXII, 339. — Peccata germinant negligentiam, ibid., 654. — Peccatum murus est, dividens Deum et homines, id., XXIV, 576. — Mortem sonat, id., XXV, 575. — Peccata nostra causa omnium malorum, LVII, ibid., 57. — Peccatum mors animæ, id., XXVI, 465. — Omnis qui peccat, amat tenebras, id. XXIV, 356. — Omnis qui peccat, ex diabolo natus est, ibid., 659 — Qui peccavit et fecit malum mortuus est, ibid., XXIII, 1077.

Peccatum mors animæ, S. Augustinus, XXXV, 1748 — Sola mors animæ, id., XLII, 95.—Iniquitas sola longe a Deo facit, id., XXXVII, 1775. — Peccando recedit homo a Deo, id., XXXIII, 838. — Peccata sola a Deo separant, id., XLI, 300. — Et a salute ac vita æterna, id., XLIV, 129. — In peccato tenebræ et frigus, id., XXXV, 1579. — Peccata tenebræ sunt animarum, id., XLIII, 118. — Peccatum impunitum esse non potest, id., XXXVI, 505, 761; XL, 358 — Peccatum aut a Deo aut ab homine puniendum est, id., XXXVI. 503. — Peccati merito vindicta est æterna, id., XXXIII, 381. — Peccatorum pœna et exitus est, ut primo cupiditatum igne vastentur, deinde malorum operum putore a cœtu beatorum abjiciantur, postremo abrepti atque submersi ineffabiles pœnas luant, id., XXXVI, 137. — Peccati pœnæ variæ sunt, id., XXXII, 674. — Deus non de se profert unde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinat, ut quæ fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti, ibid., 107, 108. — Peccati effectus, id., XXXIX, 1974, 2224, 2225. — Peccata nulla Deus inulta permittet, id., XL, 1350. — Nulla impunita esse possunt, id., XLV, 1876.

Peccatum est mors animæ, Gennadius, LVIII, 990 — Peccato natura vitiata, Eugyppius, LXII, 1017. — Bonum perditum, ibid., 996. — Peccata tenebræ animarum, ibid., 872 — Peccatum generat mortem, ibid., 118. — Peccatum hominis effecit ut dies a tenebris jam computentur, ibid., 155. — Hominem ex paradiso detrusit, ibid., 158.—Homo per peccatum facultatem bonæ cogitationis et bonæ voluntatis amisit, Fulgentius, LXV, 467. — Peccata quanto majora sunt, tanto longius a Deo repellunt, Cassiod., LXX, 56.— Qui peccat, gratiam Spiritus sancti amittit, ibid., 367. —Peccatum est morbus animarum, ibid., 298. — Peccata sunt vincula. ibid., 856. — Peccatum mors animæ, Vita Patrum, LXXIII, 509. — Peccatum nullum Deus relinquit inultum, S. Gregorius Magnus, LXXV. 655. — Per ea Deus hominem plectit, quæ peccando suo auctori prætulit, ibid., 606. — Iræ divinæ nullum peccatum absconditur, id., LXXVI, 27. — Peccatis involuti lumen videre non possunt, id., 336. — In sinu Ecclesiæ inique viventes, divina ultio quasi impios percutit, ibid., — Patitur tenebras ultionis, qui hic sponte sustinuit tenebras voluptatis, ibid., 1108. — Peccato anima dum pascitur, panem justitiæ edere non valet, id., LXXV, 975. — Peccati pœna in inferno est æterna, id., LXXVII, 401. — Cur peccatum quod in se est finitum, pœna puniatur æterna, ibid. — Peccatum animam occidit, Rabanus, 107, 481; CVIII, 227. — Ejus labe infecti cœli aditu arcendi, id., CIX, 634. — Eo polluti frustra in templo fiduciam locant, id., CXI, 839. — Peccatores ut lutum delebuntur, S. Bruno, CXLII, 197. — Sicut pulvis projicientur, ibid., 147. — Ut fumus deficiunt, 249. — Pacem in conscientia non habent, ibid, 274. — De peccatorum effectibus, S. Petrus Damianus, CXLV, 223. — Peccatum nullum impunitum manet, ibid, 578. — Corpora peccatis subjecta mortua sunt, Lanfrancus, CL, 700. — Peccatis obvoluto nihil prodest hostia, ibid., 398. — Peccatum pondus, ibid., 402. — Peccata mentem excæcant interius, Rudulphus, CLV, 1670. — Ad exteriores tenebras pertrahunt, ibid. — In peccatis lethalibus voluntarie perseverantes tanquam ebrii et mortui nihil vident, nihil sentiunt boni aut mali, Guibertus, CLVI, 31. — Omnia peccata animam lædunt, S. Anselmus, CLVIII, 559. — Justitia aboletur justi ruentis, ibid., 877. — Tanto magis ægrotat, quanto licentius quis peccat, ibid., 665. — Peccata dum attrahunt, dulcia promittunt; dum pertrahunt, amaritudine perfundunt. Dum suadent, ungunt; postquam suaserunt, usque ad mortem animam pungunt, ibid., 1010. — Peccata conscientiam discerpunt, ibid., 930. — Per peccatum moritur homo, etsi aliquatenus vivat, ibid., 875. — Abyssus peccatorum invocat abyssum judiciorum et suppliciorum,

ibid, 1001. — Humana natura quando primum peccavit, hac pœna flagellata est, ut nunquam prolem naturaliter nisi talem, quales videmus infantes nasci, generaret, *ibid.*, 531. — Ac post hanc vitam in inferno a regno Dei ad quod facta est, in perpetuum exsularet *ibid.* — Peccati pœna est peccandi necessitas, *ibid.*, 463. — Morbi, mors, etc., pœna sunt peccati, *ibid.* 464. — Mors ex peccato et pœna peccati, *ibid.*, 394. — Peccata sunt funes, Rupertus, CLXVII, 1018. — Peccatum in homine attulit, nobis mortem animæ et corporis, *ibid.*, 1330. — Peccatum animam diabolo subjicit, Adamus Scotus, CXCVIII, 417. — Hominem ligat, *ibid.*, 744. — Peccatum destruit in nobis habitaculum Dei, Godefridus, CLXXIV, 27. — Et animam ut funiculus ligat, *ibid.* — Nos facit servos, *ibid.*, 483. — Peccatum mors est animæ, Philippus de Harveng., CCIII, 1157.

IV. — *De necessitate vitandi peccatum, mediisque ex eo surgendi.*

Ex dictis in præcedenti paragrapho de pœnis peccatis capitalibus et venialibus reservatis, deducimus quod qui a pœna perpetua et a purgatorio igne desiderant liberari, crimina capitalia non admittant; aut si jam commiserint fructuosam agant pœnitentiam, et illa parva vel quotidiana peccata bonis operibus redimere non desistant.

Quibus tamen operibus, ait sanctus Cæsarius, minuta peccata redimantur, planius vobis insinuare desidero. Quoties infirmos visitamus, in carcere clausos, et positos in vinculis requirimus, discordes ad concordiam revocamus indicto in Ecclesia jejunio jejunamus, pedes hospitibus abluimus..., eleemosynam ante ostium prætereuntibus pauperibus damus, inimicis nostris, quoties petierunt, veniam indulgemus, istis operibus et similibus minuta peccata redimimus quotidie.

Pro capitalibus vero criminibus non hoc solum sufficit, sed addendæ sunt lacrymæ, rugitus et gemitus, continuata et longo tempore pertracta jejunia, largiores eleemosynæ erogandæ, ultro nos ipsos a communione Ecclesiæ removentes, in luctu et in tristitia multo tempore permanentes, et pœnitentiam etiam publice agentes, quia justum est, ut qui cum multorum destructione se perdiderit, cum multorum ædificatione se redimat.

Est pœnitentia, inquit S. Augustinus, Serm. 351, c. 3, n. 5. De utilitat. agendi pœnitent., cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est, quia nemo vitam æternam, incorruptibilem immortalemque desiderat, nisi eum vitæ hujus, temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat... Quis dubitet in quacunque temporali felicitate versemur, pœnitere tamen nos debere hujus vitæ, ut ad illam incorruptionem tota aviditate curramus?..... Quis ergo festinat et optat ad patriam remeare, et illam speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituerit? Ex quo dolore pœnitentis, etiam vox illa miserabilis erumpit et sonat : « Heu me! quoniam peregrinatio mea longinqua facta est. »

Ne quis igitur per baptismum quamvis justificatus sit a prioribus peccatis, tamen superbire audeat, si nihil committat, unde ab altaris communione separetur, quasi jam de plena securitate se jactans, sed potius servet humilitatem, quæ pene una disciplina Christiana est....., Nec superbiat terra et cinis, donec ista nox tota transeat....., Quis itaque sanæ mentis non ingemiscat? Cui non per pœnitentiam sic esse displiceat? Quis non tota humilitate supplicans divino adjutorio se exaudibilem præbeat, donec transeat omnis ista tentationum materies atque umbra terrena... Deinde quisque ut mundo crucifixus sit ab omni opere malo, in servitutem membra castigat, ne jam regnet peccatum in ejus mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus; solum unum verum Deum colat, nulli simulacrorum ritui deditus, nullis sacris dæmoniorum irretitus, non accipiens in vanum nomen Domini Dei sui, quietem sempiternam certus exspectans, debitum honorem parentibus reddens, nec cruentus homicidio, nec fornicatione turpatus, nec furto fraudulentus, nec mendacio duplicatus, nec rei, nec uxoris alienæ concupiscentia sordidus, non in suis etiam rebus aut luxuria diffluat, aut arescat avaritia, non sit contentiosus, non sit contumeliosus, non maledicus, vendat postremo omnia bona sua, et det pauperibus et sequatur Christum atque thesauro cœlesti radicem cordis infigat.... Consulat proximo sicut sensit sibi esse consultum. Versabitur ergo iste in rebus humanis, non carnalis, sed spiritalis acquisitionis devinctus officio, non quidem negotiis sæcularibus obligatus, sed tamen quia militat Deo, non otio desidiæ torpidus et abjectus. Det ergo, si potest, suas eleemosynas omnes cum omni hilaritate; non tædio frangatur in difficultatibus rerum, quæ necesse est exsistant, ut ostendatur homini quod homo est. Non ira subrepat in eum, qui aut odiose irruit, aut inopportune inopia coactus petit; aut negotio suo.... Non det quidquam amplius vel minus quam oportet...; non loquatur amplius quam opus est... Sed tamen de terra sicca pulverem contrahunt ... Non solum ergo propter ipsam vitæ hujus mortalitatem et ignorantiam, et propter diei malitiam... quam jubemur ferre atque portare...; et sustinere, Deum viriliter agendo, ut fructum afferamus cum tolerantia; sed etiam propter ipsum pulverem mundi hujus..., qui per itinera consulendi consulentium pedibus adhærescit, et damnaquæ in ipsa negotiosissima dispensationis actione contingunt, quæ Dominus præstet ut cum lucris majoribus compensentur, quotidianam debemus habere pœnitentiam.

Quisquis itaque se diligenter attendens, nulla se ipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quanto periculo mortis æternæ, et cum quanta penuria perfectæ justitiæ peregrinetur a Domino... Oportet ut oderis in te opus tuum, ait S. Augustinus, tract. in Joan. XII, n. 13, et ames opus Dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua; initium operum bonorum, confessio est operum malorum... Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua, non sibi parcit, non sibi ignoscit ut Deus ignoscat, quia quod vult ut Deus ignoscat, ipse agnoscit.

Christus paratus est ignoscere, sed agnoscentibus. In dilectione autem ejus et in misericordia ejus qui ambulat, etiam liberatus ab illis lethalibus et grandibus peccatis, qualia sunt facinora, homicidia, furta, adulteria, propter illa quæ minuta videntur esse peccata linguæ aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, et venit ad lucem in operibus bonis, quoniam minuta plura peccata, si negligantur, occidunt... Iter autem hujus sæculi molestum est, plenum est tentationibus; in rebus prosperis ne extollat, in rebus adversis ne frangat. Qui tibi dedit felicitatem hujus sæculi, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto sæculo ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias judicem punientem.

Omnes tandem sancti qui Deo fideliter serviunt lectioni et orationi vacare, et in bonis operibus perseverare contendunt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est ligna, fenum, stipulam supra fundamentum Christi, sed bona opera, hoc est, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificantes, per ignem illum, de quo dicit Apostolus : « Quia in igne revelabitur, » absque ulla violatione transibunt. Illi vero qui quamvis capitalia crimina non admittant, et ad perpetranda minuta peccata sunt faciles, et ad redimenda sunt negligentes, ad vitam æternam pro eo quod in Christum crediderunt, et capitalia peccata non admiserunt venturi sunt; sed prius aut in hoc sæculo per Dei justitiam vel misericordiam, sicut jam dictum est, amarissimis tribulationibus sunt excoquendi, et illi ipsi per multas eleemosynas, et præcipue dum inimicis suis clementer indulgent, per Dei misericordiam liberandi, aut certe illo igne de quo dicit Apostolus, longo tempore cruciandi, ut ad vitam æternam sina macula et ruga perveniant. Illi vero qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, vel reliqua his similia commiserint, sicut etiam jam dictum est, si eis digna pœnitentia non subvenerit, non per purgatorium ignem transire merebuntur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortem.

Per ista præfata satis nobis apparent demonstrata ea quæ spectant ad necessitatem vitandi peccatum, et ad media apta ad ex eo exsurgendum. Insuper adhuc demonstrantur ex sequentibus.

Non facti tantum, sed et voluntatis delicta vitanda, et pœnitentia purganda, Tertull., I, 1232. — Munia quæ ad peccatum inducunt, omnino deserenda, *ibid.*, 667. — Peccatis omnibus, seu carne, seu spiritu, seu voluntate commissis, qui pœnam per judicium destinavit, idem et veniam per pœnitentiam spopondit, *ibid.*, 1233. — Peccatorum obliterationem merentur jejunia, id., II, 63. — Oratio diluit delicta, lapsos erigit, cadentes suspendit, stantes continet, id., I, 1196. — Ad obtinendam peccatorum veniam opus est nobis quotidiana sanctificatione, S. Cyprianus, IV, 523.

Peccata nostra quomodo dissimulet Deus, S. Hilarius, IX, 860. — Peccatorum venia, *ibid.*, 783. — Peccatis veniam per pœnitentiam promittit lex et Evangelium, *ibid.*, 789. — Omnium omnino peccaminum veniam per fidem tribuit Deus, post reditum confessionis, suo potius munere quam nostro merito, *ibid.*, 1022. — Peccata humiliatione emendantur, *ibid.*, 567.

Peccata magna tollit magna medicina, S. Ambrosius XIV, 721. — Quomodo eorum funes et vincula solvan-

Peccata manifesta non sunt occulta correctione purganda, id., 1526. — Peccatum, ut ad pœnitentiam accendamur, mente recogitandum, id., LXXIX, 184. — In peccatum relabi quam cavendum, id., 199. — Peccata non solum confitenda sunt, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda. id., 429. — Peccata tegimus, ea per confessionem detegendo, id., 559.

Peccatum admittere cadere est in puteum, consuetudinem peccandi facere, os putei est angustare, ne is qui cecidit valeat exire, S. Isidorus LXXXIV, 624. — Frequenter peccare cavendum est, *ibid.*, 625. — Cogitatio prava delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, *ibid.*, 624. — Quotidiana leviaque peccata Dominica Oratione purgantur, Halitgarius, CV, 656.— Quomodo cætera remittantur, *ibid.* — De septem remissionibus peccatorum, Jonas, CVI, 130, 131. — Peccata eleemosynis redimenda, Regino, CXXXII, 212 — Confessio contra lapsus futuros optimum est remedium, Guibertus, CLVI, 604. — Peccatorum recordationes clavi justitiæ, *ibid.*, 1153. — Peccatum qui nequaquam deserit propter Deum, non ex dono gratiæ, *ibid.*

Peccata nostra indigent confessione et pœnitentia, Goffridus, CLVII, 200. — Prævenienda, ne ab eis præveniamur, *ibid.*, 209. — Non remittuntur peccata nisi remittenti ex corde in se peccanti, S. Ivo, CXLI, 1017. — Quoties ceciderit peccator, toties resurgere debet, *ibid.*, 877. — Peccata non sine condigna pœnitentia relaxantur, *ibid.*, 880. — Peccatum nostrum, qualiter corrigere debeamus per disciplinam, Rupertus, CLXVII, 854. — Peccatum suum vere cognoscentem Deus nunquam deserit, *ibid.*, 1204. — Peccatum quod non est per malitiam citius dimittitur, *ibid.*, 919. — Peccati confessio meretur veniam, *ibid.*, 760. — Peccatum suum defendere cum arguitur peccator, displicet Deo, *ibid.*, 1082. — Peccatori occulto, oleum misericordiæ, publico pœnitentiæ cauterium adhibetur, id., CLXX, 107. — Peccatorum confessio est dæmonum vexatio, Hildebertus, CLXXI, 425. — Peccatum post pœnitentiam non iterandum, S. Bernardus, CLXXXIV, 1249. — Peccata duobus modis plangenda, *ibid.* — Peccati notitia salutis initium, *ibid.*, 529. — Peccatorum remedium sincera confessio, *iibd.*, 530. — Nullum opus delet peccata sine humilitate pœnitentiæ, id., CLXXXV, 61. — Peccati defensio quantum malum, id., CLXXXIV, 987. — Peccatorum mors mala in mundi amissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione, id., CLXXXII, 240. — Peccandi consuetudine homo in profundum malorum ruit, *ibid.*, 969. — Perseverare in peccato diabolicum, id., CLXXXIII, 40. — Peccati occasio fugienda, Petrus Cantor, CCV, 199.

SECTIO SECUNDA.

PECCATUM ORIGINALE.

De ejus exsistentia et consectariis.

Nomen primi hominum parentis fuit Adam et uxoris ejus Eva, quos Deus posuit in paradiso voluptatis, qui erat hortus amœnissimus in quo « produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave ; lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni et mali : » lignum vitæ ideo dictum fuit, inquit S. Augustinus, quia de eo propterea gustandum erat, ne mors vel senectus hominibus subreperet : lignum scientiæ boni et mali, sic dictum fuit ab effectis.

Quod ut planius intelligatur, scire oportet quid præceperit Deus homini in paradiso posito. « Ex omni ligno paradisi comede, inquit ; de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas ; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. » Itaque lignum scientiæ boni et mali ita dictum fuit, quia futurum erat, ut ipsius occasione, vel bonum vel malum homines experientia dignoscerent ; bonum quidem, hoc est vitam beatam, si divino jussui paruissent ; malum vero, hoc est omne miseriarum genus, si de fructu vetito comedere non vererentur. Unde hoc lignum natura sua malum non erat ; imo natura sua bonum erat, quemadmodum et cætera omnia... Sed obedientia, inquit S. Augustinus, commendata est in præcepto, hoc est, ideo abstinendum ab eo ligno sanxit Deus, ut obedientiam hominum facili præcepto experiretur...

At innocentiam primigeniam, proh dolor ! contra Dei præceptum primi parentes peccando perdidere, cum de fructu vetito comedere non erubuerunt. Quod ita factum est, scilicet, Eva mulier a dæmone seducta comedit, deditque Adamo, qui et ipse comedit. Et statim primi parentes, quia in hoc peccaverant, cognoverunt se esse nudos...., et hinc fuerunt pœnæ ipsis impositæ et aliæ quæ in posteros derivarunt

De istis ultimis pœnis solum agemus. Eæ fuerunt eædem prorsus quas ipsi dedere. Hinc nascimur omnimodis infirmitatibus morti, ignorantiæ, triplici concupiscentiæ obnoxii, servi peccati et diaboli, inimici Dei, filii iræ et gehennæ. Et inde æquissima etsi incomprehensibili justitia Dei omnes omnino homines peccati reatu tenentur. Nascuntur omnes ingenita macula, vitiati, et æquum est ut illius pœnas luant....

De his audiatur concilium Tridentinum, sess. 5, decret. de peccat. origin. : 1. Si quis non confitetur primum hominem Adam cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

2. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam eum perdidisse ; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animæ, anathema sit, cum contradicat Apostolo dicenti : « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors ; et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt. »

3. Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Jesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, etc., anathema sit.

Unde uno verbo, cum omnes in primo parente modo ineffabili concluderemur : « In hoc, inquit Apostolus, omnes peccaverunt... » et en peccatum originale. At prorsus nequit comprehendi quomodo anima uniuscujusque hominis, quæ pura utique et immaculata a Deo creatur, ipsa sua cum corpore vitiato conjunctione contrahat vitium corporis et maculam peccati tot ante sæcula commissi. Hoc peccatum originis mysterium est. Captum mentis humanæ superat.... Itaque peccati originis veritatem et fide credimus et ratione conjicimus, et ingenita miseria experiemur. hoc Deus plane revelavit in Scripturis. Hoc semper Ecclesia docuit ; hoc veluti fundamento innititur tota religionis séries ; quæ ex sequentibus indicationibus manifeste apparebunt.

Peccatum originale astruitur, Tertullianus, I, 815. — Peccatum originale, S. Cyprianus, IV, 363. — Peccatum originis, S. Hilarius, IX, 599, 601, 976. — Peccato Adæ generositatem primæ et beatæ creationis amisimus, *ibid.*, 644. — Homo sub peccati origine et sub peccati lege natus est, *ibid.* — Homines corporis infirmitas et conditio originis in peccatis detinet, *ibid.*, 734. — Peccati lex, *ibid.*, 404. — Ex uno in omnes sententia mortis et pœnæ labor exiit, *ibid.*, 385. — Peccati labem nonnullam ex consortio carnis anima contraxit, *ibid.* 327. — Peccati et lex et origo manet in nobis, *ibid.*, 376. — Peccatum originale, S. Zeno, II, 332. — Peccati originalis effectus labor, gemitus, impietas, dolor, ægritudo, miseria, *ibid.*, 340. — Peccatum originis, Philastrius, XII, 1243 — Antequam nascamur, maculamur contagio, et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam, S. Ambrosius, XIV, 872. — Nisi Dominus ignoverat, nemo salvus esse potest quem ipsa noxiæ conditionis hæreditas astrinxit ad culpam, *ibid.*, 1053. — Per naturæ successionem, culpæ quoque ab uno in omnes transfusa successio est, *ibid.*, 914. — Adamus vitii hæreditatem ad nos usque transmisit, *ibid.*, 1125. — Alia iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, *ibid.*, 1137. — Hinc peccatum Manasse proditur, tanquam corpore animaque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male sana compatitur, id., XV, 1537. — Peccati originalis per concupiscentiæ propagationem transfusio exemplo magnetis lapidis docetur, id., XVI, 1192. — Originalis peccati successio, *ibid.*, 1246. — Lapsus sum in Adam, de paradiso ejectus in Adam, mortuus in Adam, *ibid.*, 1317. — Diabolus redegerat humanum genus in perpetuam captivitatem obnoxiæ hæreditatis gravi fenore, quod obæratus auctor ad posteros, defenerata successione, transmiserat, *ibid.*, 1115. — Adam vendidit se prior, et per hoc omne semen ejus subjectum est peccato, id., XVII,

transfudit. Peccatum originale negant Manichæi, *ibid.*, 472. — Omnes naturæ nostræ incolumitatem primi hominis prævaricatione perdidimus, *ibid.*, 653. — Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animique corruptio; ignorantia et difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injusta gaudia, pœnitenda consilia, et non minor miseriarum multitudo quam criminum, *ibid.* — Per peccatum Adæ non corpus solum, sed animæ libertas læsa, *ibid.*, 607. — Adæ peccatum intravit in mundum per culpam, per hominem, S. Petrus Chrysolog., LII, 504.—Non est natura, neque substantia, sed accidens; et nobis adversatur. — Peccatum est naturæ quod est fumus oculis, febris corpori, dulcissimis fontibus amara salsedo, *ibid.*, 197. — Est janua mortis. Fera crudelis trino ore devorans. Hæreditas parentis Adæ. Per unum in omnes transiit. In Adam, seu ejus peccato omnes peccaverunt, *ibid.*, 505. — Peccatum originale, S. Leo Magnus, LIV, 213, 689. — Ex uno in omnes transivit, *ibid.*, 205. — Infirmitas et mortalitas pœna peccati, *ibid.*, 391. — De originali peccato, S. Avitus, LIX, 329 *et seqq.* — De peccato primi hominis, et de malis quæ illum peccantem, Deo judicante, secuta sunt, Julianus Pomer., id., 464. — Peccatum originale, Dracontius, LX, 799. — Peccati originalis contagium in omnibus, Eugyppius, LXII, 1003. — Originalis peccati vinculo nullus est hominum qui non nascatur obstrictus, præter Christum, S. Fulgentius, LXV, 447. — Probatur originis peccatum ex morte infantum, *ibid.*, 468, 469. — Originalis peccati transfusio, *ibid.*, 467. — Originalis peccati macula in conceptu est parvulorum, non in concubitu legitimo nuptiarum, *ibid.*, 607. — Communio peccati originalis omnibus una est, *ibid.*, 618. — Peccatum Adæ non ipsi solum nocuit, sed ad posteros quoque transiit, S. Cæsarius, LXVII, 1142. — Corpus et animam læsit, *ibid.* — Peccatum originale astruitur contra Pelagianos, Cassiodorus, LXX, 560. — Quis eorum error circa hoc peccatum, *ibid.*, 753. — An peccatum originale sit per traducem in anima, *ibid.*, 1291. — Quam juste S. Augustinus de hoc dubitaverit, *ibid.* — Infantes originali peccato obnoxii sunt, *ibid.*, 1010. — Delicta ignorantiæ peccatum originale dicitur, *ibid.*, 179.

Peccatum originale, S. Gregorius Turon., LXXI, 353. — Peccatum originale dicitur culpa tradux, id est quæ a protoparente manavit ad posteros, S. Gregorius Magn., LXXVIII, 413. — Peccati originalis reatu ligatus tenetur, qui baptismo non regeneratur, id., LXXV, 634. — Remedia peccati originalis apud veteres Judæos, et gentiles, et apud Christianos, *ibid.* — Homo conditus in die justitiæ, sed natus in tempore culpæ, *ibid.*, 630.—Cum culpa simul ab origine pœna propagatur, *ibid.*, 805. — Solius originalis peccati reos Deus damnat infantes, *ibid.*, 876. — Peccatum originale per baptismum aboletur, *ibid.*, 889.—A parentibus trahimus, *ibid.*, 1109.—Per primum hominem omne genus hominum in mortis et corruptionis pœna damnatum, id., LXXVII, 892. — Peccatum originale ex Adam trahitur, S. Bruno, CXLII, 207. — Originale peccatum olim sacrificiis abolebatur, Guibertus, CLVI, 530. — A peccato originali quinam mundabantur in veteri et nova lege, *ibid.*, 486.—De originali peccato, S. Anselmus, CLVIII, 422, 767. — Est peccatum a natura, *ibid.*, 434. — Originale ab origine denominatur, *ibid.*, 432. — Originale peccatum dicitur aut quia ab illis descendat in singulos, a quibus habent naturæ originem; aut ab origine, hoc est ab initio cujusque personæ, quoniam in ipsa trahitur ejus origine, *ibid.*, 434. — De Adam et Eva quorum peccatum in omnes homines propagatum est, *ibid.*, 405. — Peccatum Adæ personale in omnes ejus posteros transit, *ibid.*, 455. — Omnes filii Adæ, præter Christum, originalem habent injustitiam, *ibid.*, 451. — Omnes peccatores, et filii iræ, *ibid.* — Peccatum Adæ in infantes descendit, *ibid.*, 452. — Corruptio naturæ transit in omnes qui paterno gignuntur semine, *ibid.*, 465.

Originale peccatum esse videtur debitum satisfaciendi pro primo peccato, et recuperandi justitiam, S. Anselm., CLVIII, 434. — Non est nisi in anima et natura rationali, *ibid.* — Commisso peccato originali, bonis caruerunt, malisque subjecerunt primi parentes, CLXIV, 162. — Diabolus est, qui contra nos in primo homine pugnavit, et vincit, et non parvam a nobis prædam tulit, *ibid.*, 491. — Sicut mali, ita et boni de massa peccati originem trahunt, *ibid.*, 454. — Originale peccatum unde ortum habuit, et illius radix, Rupertus, CLXVII, 266. — Si non fuisset, tantum nascerentur electi, id., CLXVIII, 292. — Originale peccatum, *ibid.*, 999. — Peccatum originale, Hildebertus, CLXXI, 416. — Omnes contrahunt, *ibid.*, 174. — Ex originali peccato quantæ sordes, *ibid.*, 367. — Per originale peccatum Adam triplici modo descendit, *ibid.*, 847. — Peccatum originale quid sit, *ibid.*, 1155, 1156. — Ejus pœna duplex, ignorantia et difficultas, *ibid.* — Quid sit originale peccatum, Honorius, CLXXII, 1142. — Quomodo peccatum transfundatur etiam a parentibus baptizatis, *ibid.*, 1145. — Peccata patrum utrum omnia transeunt ad filios, Hugo, CLXXVI, 504 *et seqq.* — Ejus pœna, *ibid.*, 27. — Peccatum Adæ, *ibid.*, 96. — Cur posteris imputetur, *ibid.*, 105. — Peccatum originale quid sit, *ibid.*, 106. — Cur sic dictum, *ibid.*, 107, 108. — Peccatum originale maximum, S. Bernardus, CLXXXIII, 265. — Peccati originalis remedium ante Christum, id., CLXXXII, 1035. — Peccato originali delendo in parvulis ante Christum sufficiebat fides parentum, *ibid.*

Originale peccatum quibus nominibus vocetur, et quid sit, Petrus Lombardus, CXCI, 1368. — Quomodo per baptismum dimittitur et tamen in posteritate remanet, *ibid.* — Peccatum originale cur sic appellatum, Philippus de Harveng., CCIII, 20. — In omni homine, *ibid.*, 459. — Quomodo contrahatur, *ibid.*, 569. — Peccatum originale dicitur naufragium primum, Alanus de Insulis, CCX, 353. — Id negant hæretici, *ibid.*, 544. — Peccatum originale omnibus adhærere ostenditur, *ibid.*, 545. — Quomodo voluntarium, *ibid.* — Unde in hominem derivetur, *ibid.*— Peccatum originale quid, et quot modis dicatur, Petrus Pictav., CCXI, 1014. — Est ipsa concupiscentia, *ibid.*, 1015. — Cur anima imputetur, *ibid.* — Modus illud traducendi, *ibid.*, 1016.

SECTIO TERTIA.

DE PECCATIS IN SPECIE SIVE DE PECCATIS CAPITALIBUS.

Per septem peccata capitalia intelliguntur capita septem ad quæ reduci solent cætera peccata omnia, quæ possunt ab homine perpetrari. Et explicatio datur, quia, inquit Gregorius Magnus, lib. III *Moral.*, c. 17, plerumque ex bonis per incuriæ vitium mala nascuntur, vigilanti studio contemplatur justus quo modo ex doctrina, arrogantia; ex justitia, crudelitas; ex pietate, remissio; ex zelo, ira; ex mansuetudine, torpor oriatur... Nam cum adipiscendis doctrinæ studiis elaborat, mentem sollicite contra certamen arrogantiæ præparat... Cum culpas delinquentium juste ulcisci desiderat, sagacissime evitat ne modum justitiæ crudelitas vindictæ transcendat... cum se recti zeli stimulis excitat, summopere providet ne plus quam necesse est iræ se flamma succendat — Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat, vigilanter observat, ne corpore frigescat... Neque enim culpæ omnes pari accessu cor occupant. Sed dum majores et paucæ neglectam mentem præveniunt, minores et innumeræ ad illam se catervatim fundunt. Ipsa namque vitiorum regina superbia, cum devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit, quos videlicet duces exercitus sequitur, quia ex eis procul dubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur... Radix cuncti mali superbia est.... Primæ autem ejus soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur, scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies, luxuria... Nam de inani gloria inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, et novitatum præsumptiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detractio, exsultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vaginatio mentis circa illicita nascitur. De avaritia proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, et contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur.

De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem vel desperatio futuri generantur..... Ex quibus videlicet septem quinque spiritalia, duoque carnalia sunt. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione jungitur, ut nonnisi unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox invidiam gignit, quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alias adipisci valeat tabescit. Invidia quoque iram generat, quia quanto interno livoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur... Ex ira quoque tristitia oritur, quia turbata mens quo se inordinate concutit, eo addicendo confundit... tristitia quoque ad avaritiam derivatur... post hæc vero duo carnalia vitia, id est ventris in-

gulies et luxuria supersunt, sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur.

Vitia capitalia, inquit S. Thomas, prima secundæ quæst. art. 84, in corp., dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue secundum rationem causæ finalis, hujusmodi autem origo potest attendi dupliciter, uno quidem modo secundum conditionem peccantis, qui sic dispositus est, ut maxime afficiatur ad unum finem, ex quo, ut plurimum in alia peccata procedat; sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quod infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium ad invicem; et secundum hoc in pluribus unum vitium ex alio oritur, unde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quasdam primarias rationes movendi appetitum, et secundum harum rationum distinctionem distinguuntur capitalia vitia.

Peccata vero capitalia sunt, superbia, avaritia, luxuria, invidia, gula, ira et pigritia quam theologi vulgo acediam vocant. Ex his velut ex fonte manant cætera peccata omnia, hinc capitalia dicuntur. At peccata capitalia non sunt omnia mortalia; nam aliquando sunt mortalia et aliquando venialia, seu, quod idem est, vel mortaliter, vel venialiter peccari potest per superbiam, avaritiam, luxuriam et cætera peccata capitalia. Peccatur per ea mortaliter, quando peccatur in re gravi, et cum pleno voluntatis consensu. Peccatur per ea venialiter, cum peccatur in re levi, vel cum imperfecto voluntatis consensu...

Hæc clariora apparebunt cuique subsequentes indicationes perlegenti, singulis peccatis capitalibus proprias.

Talis est ordo peccatorum capitalium, scilicet :

1. Superbia. — 2. Avaritia. — 3. Luxuria. — 4. Invidia. — 5. Gula. — 6. Ira. — 7. Acedia.

I. — *De superbia.*

Superbia est perversæ celsitudinis appetitus. Perversa enim celsitudo est, deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium. Hoc fit, cum sibi nimis placet. Sibi vero ita placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quam ipse sibi.

Superbia est peccatorum omnium et primum, et gravissimum et periculosissimum. « Primum » quidem quia « a superbia initium sumpsit omnis perditio, » inquit Tobias. Peccatum enim angeli et primi hominis per superbiam. « Maximum, » tum quia fons est et origo cæterorum omnium, tum quia nullum aliud est quod Deo magis adversetur, ipsiusque supremum dominium lædat magis. « Periculosissimum, » tum quia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant. Unde etiam in recte factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur, inquit sanctus Augustinus; tum quia illius peccati fontem et radicem in nobis ipsis habemus, nihilque vivit in nobis prius et moritur tardius quam superbia; tum quia, si forte dominetur in homine superbia, signum est ut plurimum reprobationis.

Fugite superbiam, inquit S. Bernardus, serm, 1, n. 5, in adv. d. quæst., fratres mei, multum fugite. Initium omnis peccati superbia quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebravit Luciferum, quæ non modo angelum, sed angelorum primum in diabolum commutavit..... Delictum arbitror magnum esse superbiam, ait S. Augustinus, enarrat. in Psal. xviii, n. 15, quæritis quam magnum sit hoc delictum, quod dejicit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolum, eique in æternum interclusit regnum cœlorum? Magnum hoc delictum est, et caput, atque causa omnium delictorum. Scriptum est enim : « Initium peccati omnis superbia, » et quasi leve aliquid ne contemnas : « Initium, inquit, superbiæ hominis apostatare a Deo. » Non leve malum est hoc vitium, fratres mei : huic vitio in his personis quas videtis amplas displicet humilitas christiana... Ab hoc vitio, quod est caput omnium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta est Apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, et male utente libero arbitrio, peccatis etiam consecutis... Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum omnipotentem medicum de cœlo deduxit, usque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit, ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Jam tandem erubescat homo esse superbus propter quem factus est humilis Deus.

Quatuor vulgo recensentur superbiæ species : 1° si quis in semetipso glorietur propter bona vel animæ, vel corporis, vel naturæ, vel gratiæ; 2° si quis, quod sibi datum fuisse desuper fatetur, id putet propriis se accepisse meritis, aut sic se gerat quasi existimaret deberi sibi aliquid a Deo; 3° si quis arroget sibi quod non habet, illudque habere se mentiatur; 4° si quis spernat cæteros.

Prodeunt peccata a superbia velut a radice, inanis gloria, inobedientia, jactantia, hypocrysis, contentio, pertinacia in propria sententia, discordiæ, dissensiones, æmulationes, iræ, rixæ, præsumptio vanit tum in rebus quæ ad fidem vel ad mores pertinent, et tandem ambitio, vitium toties a Christo profligatum...

Exempla superbiæ et suppliciorum quæ Deus superbis irrogat occurrunt passim in Scripturis, videlicet, Exod. xiv, 4 *seqq.*; II Reg. xxiv, 1 *seqq.*; IV Reg. xix, 28 *seqq*; Daniel iv, 1 *seqq.* Id. v, 17 *seqq.*; Esther iii, 1 *seqq.*; Id. v, 8 *seqq.*; II Machab. ix, 4 *seqq.* Act. xii, 21 *seqq*..., etc.

Quæ omnia diffuse evolvuntur in indicationibus quæ subjiciuntur...

Superbia damnatur in christianis, S. Cyprianus, IV, 536. — Superbia humana despicit, S. Hilarius, III, 529. — Inania reddit opera bona, *ibid.*, 523. — Nullo crimine magis provocatur in nos ira Dei, quam superbia, *ibid.* — Superbiæ sibi fidentis et in alios insolentis remedium, *ibid.*, 308. — Superbia quid et quantum vitii habeat S. Ambrosius, XV, 1254. — Maximum peccatum in homine superbia est et cur, *ibid.*, 1283. — Nescit stare; et si ceciderit, non novit resurgere, id., XIV, 966. — Superborum descriptio, *ibid.*, 386. — Cur omnis superbus immundus est in conspectu Domini, id., XV, 1421. — Superbia est alta sapere, id., XVII, 160. — Superbia et elatio peccatum est, *ibid.* — Maximum malum est, horrendum atque pavendum, *ibid.*, 756. — Septem vitia ex ea orta. Referuntur, *ibid.* — Velut insania habetur, *ibid.*, 206. — Omnes superbi filii sunt diaboli, *ibid.*, 676. — Superborum mens fructum non facit Deo dignum, *ibid.*, 195. — Inanis gloria cum plene mentem ceperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, jactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam ac novitatum præsumptionem, id., XVII, 756. — At si vera humilitas huic opponatur, omnis ejus nequitia vacuatur, *ibid.* Jactare nemo se debet, id., XIV, 252. — Non de prælatione jactantia sit, id., XV, 1619. — Si jactantia declinanda est, quanto magis nemo debet falsa jactare pro veris, id., XIV, 324. — Superbia initium est omnis peccati, Rufinus, XXI, 669. — Magnum delictum dicitur, *ibid.*, 715. — Semper Deo exosa, *ibid.*, 1085. — Superbia adversarium habet Deum, S. Hieronymus, XXII, 546. — Tumens animus, et cervix erecta, Dei contra se odia provocat, *ibid.*, 688. — Nihil est in hoc mundo deterius et omni vento inanius quam superbia, et sibi placens homo, cui nihil placet, nisi quod ipse fecerit, id., XXIII, 1076. — Superbiæ vox quæ, id., XXIV, 169. Superbus omnis promptus est ad injuriam, *ibid.*, 212.

Superbia quid, S. Augustinus, XLI, 356, 420. — Est amor excellentiæ propriæ, id., XXXIV, 436; XXXIX, 1665. — Superbia est velle videri quod non est, XXXIV, 199. — Superbia omnis propriis suis et quasi privatis delectatur, id., XXXIII, 564, 568. — Superbia, tumor, id., XXXIX, 1676. — Non superbiret aliquis, nisi inanis esset; si plenus esset, non inflaretur, id., XXXVII, 1255. — Superbia præpositum non vult habere, nec Deum, *ibid.*, 1470. — Nihilo propinquat, id., XLI, 421. — Superbiæ origo, id., XXXIV, 203. — Ex terrena felicitate, id., XXXVIII, 206. — Superbiam important maxime divitiæ, id., XXXVII, 1769. — Superbiæ nidus colligitur divitiis, id., XXXVIII, 937. — Superbia, vermis divitiarum, *ibid.*, 112, 215, 412. — Superbiæ egregia descriptio, id., XXXII, 1184. — Superbia princeps omnium peccatorum, *ibid.*, 1246. — Caput omnium malorum, id., XXXV, 1605, 1604. — Fons malorum, id., XXXIV, 436. — Primum peccatum, id., XXXVI, 156, 687. — Delictum magnum, et caput atque causa omnium delictorum, *ibid.*, 163. — Superbia omnium vitiorum causa, id., XLIV, 168. — Quantum malum, id., XXXVI, 709. — Nihil eo vitio immanius, id., XXXII, 929. — Superbiæ morbus quam periculosus, id., XXXVIII, 945. — Superbiæ poculo mors nobis propinata atque transfusa est, id., XL, 416. — Fallax infirmorum est magnitudo, quæ ubi mentem possederit, erigendo dejecit, inflando evacuat, distendendo dissipat, id., XXXIX, 1561. — Superbia, caput serpentis, id., XXXVI, 554. — Contra superbiam in primis vigilandum, id., XLIV, 171. Alia quæcunque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant; superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant, id., XXXIII, 960. — Superbia cavenda est devicta cupiditate placendi hominibus, id., XL, 26 — Superbiæ periculum, id.,

remedium humilitas, *ibid.*, 661. — Superbia initium est omnis peccati, Jonas, CVI, 259. — Grande est peccatum. Ejus effectus, *ibid.*, 240. — Superbia humilitate Christi premitur. Rabanus, CVIII, 1150 — Eam mortales vix fugiunt, id., CIX, 45. — Rarius vero illi, qui aliis præsunt, aut excellunt, *ibid.* — Quomodo fugienda, *ibid.* — Gravitas ejus et detestatio, *ibid.*, 827. CX, 110, 689; CXII, 1240, 1581. — Omni vitio deterior superbia, id., 110. — Quidquid boni homo agit, necesse est Deo laudem quærat, non sibi, *ibid.*, 112. — Cavenda superbia, cui Deus resistit, vitanda jactantia, quæ Deo displicet, abominanda arrogantia, quæ abominatio est coram Deo, *ibid.* — Remedium contra superbiam, id., CXII, 1382. — Natura et origo, *ibid.*, 1331 — Duo ejus genera Deo exosa, *ibid.* — Et magis quam calliditati serpentis primorum parentum lapsus ascribendus, id., CVII, 486. 487. — Quomodo a Propheta appelletur radix omnium malorum, id., 829. — Utriusque effectus varii, *ibid.*, 831, 834. — Superbus semper aliena opera despicit, semper miratur quod facit, Hincmarus CXXV, 872. — Elatio spiritum erigit, *ibid.*, 873. — Superbia delictum maximum, S. Bruno, CXLII, 102. — Superbiæ effectus in mente humana, S. Petrus Damian., CXLIV, 389. — Sibi, non aliis ruinam facit, *ibid.*, 138. — Superbia parem non patitur, S. Bruno Carth., CLIII, 307. — Delictum maximum est, id., CLII, 713 — Per cornu designata, *ibid.*, 1017. — Vitiorum omnium regina, *ibid.* — Superbia cæcitatem reprobi sensus affert, Guibertus, CLVI, 164. — Non fert rectam intentionem, *ibid.* — Superbi per exteriora effluunt, *ibid.*, 155.

Amator vanæ gloriæ unde possit semper laudari agere non quiescit, Vernerus, CLVII, 1106. — Sicut solis radius dum conspicitur, acies oculi hebetatur, sic et qui immoderate altiora sibi scrutatur, ab intentione veri obtunditur, *ibid.*, 1107. — Sicut aquila ex alto ad escas collabitur, sic homo de alto bonæ conversationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur, *ibid.* — Per superbiam cor inflatur, *ibid.*, 1068. — Superbiam sequitur invidia, *ibid.* — Superbiæ tres species, in æstimatione, in voluntate, in opere, Lanfrancus, CL, 111, 112. — Quæ in sola voluntate, damnabilior. Quæ in æstimatione, insanabilior, *ibid.* — Superbia quærit laudes, id., CLVIII, 868. — Vel dum laudes fugit, inde gloriatur, *ibid.* — Superbiæ filiæ, ira, impatientia, discordia, indignatio, rancor animi, tædium mentis, voracitas gulæ, murmuratio, avaritia, rapacitas, *ibid.*, 869. — Inanis gloria non solum hominem malis operibus maculat, sed etiam de bonis operibus jugulat. Superbis certa damnatio, *ibid.* — A superbia quæque vitia originem trahunt. Superbiæ peccatum Deus primo punivit in angelis prævaricatoribus; 2. in Adam, qui credidit hallucinationibus serpentis; 3. in hominibus turrim usque ad cœlos erigere præsumentibus, S. Bruno Ast., CLXIV, 185. — Superbia facit ut peccator sit mortuus et fœteat, Rupertus, CLXVIII, 231. — Superbiæ peccatum est causa quod amittamus donum cœleste et terrestre, *ibid.*, 287. — Superbia est de suis operibus confidere, *ibid.*, 535. — Superbia fons originalis peccati, Godefridus, CLXXIV, 181. — Cor hominis pandit diabolo, *ibid.*, 281. — Est immunditiæ et iræ mater, *ibid.*, 354. — Superbia Deum negat, Hugo a S. Victore, CLXXV, 776. — Ejus origo, *ibid.*, 775. — Superbia est appetitus propriæ excellentiæ, S. Bernardus, CLXXXII, 821. — Primus ejus gradus est curiositas, *ibid.*, 957 *et seq.*; secundus, levitas animi; tertius, inepta lætitia, *ibid.*, 965; quartus, jactantia, *ibid.*, 964; quintus, singularitas; sextus, arrogantia, *ibid.*, 965; septimus, præsumptio; octavus, defensio peccatorum; nonus, simulata confessio, *ibid.*, 966; decimus, rebellio; undecimus, libertas peccandi, *ibid.*, 968; consuetudo peccandi, *ibid.*, 969. — Superbia hoc est, cum major es in oculis, quam apud Deum et in veritate, id., CLXXXIII, 946. — Primum in cœlo peccatum, *ibid.*, 689. — Principem angelorum commutavit in diabolum, *ibid.*, 56. — Superbos præterit Dominus, *ibid.*, 1041. — Superbia detestabilis, *ibid.*, 104. — Cave jactantiam, fuge appetitum vanæ gloriæ; nihil de te præsumas, non te insolenter extollas, nihil boni tibi tribuas, de bono opere non glorieris, non sis inflatus vento favoris, id., CLXXXIV, 1239. — Qui vult omnes virtutes suas augere et non perdere, abscondat eas pro elatione, fugiat videri quod meruit, *ibid.* — Superbia fecit philosophos insipientes et obcæcatos, Petrus Lombardus, CXCI, 1328. — Vitiorum omnium causa est, id., CXCII, 268. — Superbia omnis peccati initium, Garnerius, CXCIII, 148. — Superbia totius ædificii spiritualis ruina est, Adamus Scotus, CXCVIII, 349. — Bonis operibus insidiatur, *ibid.*, 455. — Superbia inflat, parit injustitiam, rapit hominem supra se, Petrus Comestor, CXCVIII, 1828.

Superbia est causa omnium peccatorum et malorum, Petrus Cantor, CCV, 44. — Ultimum est peccatum pœnitentibus, et primum peccantibus, *ibid.* — Hoc vitium super omnia vitia detestatur Deus, *ibid.*, 45. — Superbis passio Christi non prodest, *ibid.*, 46. — Ex superbia mala omnia oriuntur, S. Martinus Legion., CCV, 721. — Quatuor species habet : prima est, cum bonorum quod quis habet, sibi attribuit; secunda, cum credit a Deo esse datum, sed tamen pro meritis suis; tertia, cum se jactat habere quod non habet; quarta, cum cæteris despectis singulariter, *ibid.* — Superbia effeminat habitum, perimit obstinatum, dejicit exaltatum, philosophos tradidit in reprobum sensum, Alanus, CCX, 133. — Designatur per aquilonem, novercatur bonis, fructum operis perdit; mentem ligat gelicidio perversitatis, *ibid.* — Est mater omnis nequitiæ. Ventus est qui projicit pulverem a facie terræ; est tumor, qui infusa medicamina depellit, *ibid.* — Superbia cunctis importabilis, et omnibus odiosa, inter omnia vitia est semper prima, et semper ultima, CCXVII, 729. — Quam detestabilis sit, *ibid.*, 730. De proprietatibus arrogantium, *ibid.*, 731.

II. — *De avaritia.*

Avaritia est libido habendi, seu inordinatus amor rerum temporalium. Et avaritia est quando cum cupiditate appetuntur vel possidentur bona temporalia Quod discerni potest : primo, si immoderate vel gaudeamus de possessione, vel doleamus de amissione seu privatione divitiarum; secundo, si per nefas contra Dei præceptum eas vel comparemus, vel retineamus; tertio, si avidius eas vel appetamus, vel possideamus et servemus; quarto, si utamur iis ultra, vel citra modum necessitatis ad explendam vel superbiam, vel concupiscentiam oculorum, vel concupiscentiam carnis; quinto, si quidquid superfluit non expendamus in pauperes.

Et cognosci potest quod animus hominis alienus sit a cupiditate divitiarum : primo, si quis neque se earum possessione beatum, neque earum privatione miserum et infelicem existimet; si neque de earum possessione nimium gaudeat, neque de earum privatione nimium doleat; secundo, si præferat paupertatem divitiis male partis et contra fas retentis; tertio, si divitiis legitime acquisitis non utatur ad cupiditatem, sed ad necessitatem solum; quarto, si quidquid superest et sibi et suis in pia opera expendat.... Quæ evidentissime constabunt ex indicationibus quæ de avaritia sequuntur; sed antequam eas referamus, opportunum nobis videtur quædam afferre exempla hujus vitii ex Scripturis desumpta, quæ ista sunt :

Josue, VII, 11 *et seqq.* : « Peccavit Israel et prævaricatus est pactum meum, ait Dominus; tuleruntque de anathemate, et furati sunt, atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua.... Non ero ultra vobiscum donec conteratis eum qui hujus sceleris reus est. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni, cum omni substantia sua. Quoniam fecit nefas in Israel. . Et ait Josue ad Achan : Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, et confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Respondítque Achan Josue, et dixit ei : Vere ego peccavi Domino, Deo Israel, et sic et sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, et ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum; et concupiscens abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui ... Dixit Josue : Quia turbasti nos, exturbet te Dominus, in die hac. Lapidavitque eum (Achan) omnis Israel, et cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.

Est adhuc in veteri lege memorabile exemplum avaritiæ et illius punitionis in persona Nabal sponso Abigail · Consule I Regum, XXV, 2 *et seqq.*

Et in Evangelio perplura sunt, Matth., XXVI, 14 *et seqq.* : Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes ad principes sacerdotum. Et ait illis : Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? at illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet. .. vespere autem facto discumbebat (Jesus) cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit : Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere : Nunquid ego sum, Domine ? At ipse respondens ait : Qui intingit mecum manum in parapside, hic me tradet. . Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit : Nunquid ego sum, Rabbi. Ait illi : Tu dixisti... Adhuc loquente eo (Jesu), ecce Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa, cum gladiis et fustibus, missi a principibus sacerdotum et senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens : Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum, dixit : Ave, Rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Jesus : Amice, ad quid venisti ? Tunc

accesserunt, et manus injecerunt in Jesum et tenuerunt eum....· Et vinctum adduxerunt eum (Jesum) et tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens : Peccavi, tradens sanguinem justum. .. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit....

Luc, xvi, 19 *et seqq.* : Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso ; et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant et lingebant vulnera ejus. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus; et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham : Filii, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris....

Act. Apostol., v, 1 *seqq.* : Vir autem quidam, Ananias nomine, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum. Et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua ; et afferens partem quamdam, ad pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus : Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem. Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit et expiravit. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius nesciens quid factum fuerat, introivit. Dixit autem ei Petrus : Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit : Etiam tanti. Petrus autem ad eam. Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini. Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, et efferent te. Confestim cecidit ante pedes ejus, et exspiravit. Intrantes autem juvenes illam invenerunt mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in universa Ecclesia, et in omnes qui audierunt hæc.

Avaritia gentilium, qui pecuniam animæ anteponunt, Tertullianus, I, 1261. — Avaritiæ caligo, S. Cyprian., IV, 612. — Avarus cariturus semetipso carere timet pecunia, negotiosus, tristis, anxius, sine requie ulla, damni metu semper detinetur; honestatis immemor, amicitiarum inobservans, humanitatis fugax, religionem nescit, bonitatem omnino odit, IX, 687. — Avaritia est inimica justitiæ, XI, 385. — Qui elaborat, ut plus habeat, quam habebat, avaritiæ partes agit, 286. — Avarus est qui quærit, quod non habet, et qui putat se non habere quod habet, *ibid.*, 329. — Avaritia fidem frangit, charitatem negligit, justitiam negat, non cognoscit affectus, jura divina contemnit, humanæ versutiæ argumenta excludit, orbem totum, si possit, ut rapiat, *ibid.*, 337. — Non habentibus divitias habendi injicit cupiditatem : habentibus adimit satietatem, *ibid.*, 531 *et seqq.* — Avaritia quantum malum sit, S. Ambrosius, XVII, 381. — Omnis avarus impius est, et sibi et cæteris nocens, *ibid.*, 442. — Avaritia quam vetus et antiqua sit, id., XVI, 138. — Quam feralis et illecebrosa, *ibid.* — Quam vanum sit opes congregare, *ibid.*, XCIV, — Avare, noli recondere, ne fias nudo quidem nomine christianus, opere Judæus, *ibid.*, 1356. — Præminentem virum thesauri non possideant sui, nec pecuniis serviat, qui præest liberis, *ibid.*, 120. Avaritiæ possessionum jura, quæ Deus omnibus voluerat esse communia, distribuit, *ibid.*, XVI, 1804. — Magna illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum; in superbiam extollit, oblivionem auctoris infundit, id., XIV, 834.

Avaritia hominum quanta sit, *ibid.*, 217. — Inexplebilis mercatorum avaritia arguitur, *ibid.*, 722.—Inflammatur lucro avaritia, non exstinguitur, *ibid.*, 755. — Quo plura abstulerit, eo magis inopem se esse credit, *ibid.*, 527.—Avari bona non sunt vera bona, *ibid.*, 1162.—Sterilitas illi soli est quæstuosa, *ibid*, 740. — Avaris lucrum omne ad virtutem dispendium est, ad cupiditatem incendium, *ibid.*, 216. — Servus et mendicus omnis avarus, 619. — Quid aliud nisi metallum est mens avari, *ibid.*, 857. — Ex avaritia profecto septem nequitiæ procreantur, proditio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentia, et contra misericordiam obduratio, id., XVII, 758. — Huic opponitur contemptus mundi, *ibid.*, Avaritia nutrix est luxuriæ, id., XIV, 732. — Quæ vitia generat, *ibid.*, 635. — Justitiam prima infirmat, *ibid.*, 62. — Nihil tam contrarium fortitudini, quam lucro vinci, *ibid.*, 87. — Avaritia plerumque sensus habeat humanos, et pervertit opiniones, *ibid.*, 883. — Auri cupiditas materia est perfidiæ, et avaritiæ studio sacrilegia solent generari, *ibid.*, 858. — Fidem frangit, nec tenet verborum simplicitatem *ibid.*, 941. — Etiam animam suam venalem habet, *ibid.*

Avaritia radix omnium malorum, S. Hieronymus, XXII, 418. — Libido, fraus, idololatria est, *ibid.*, 349. — Nullis expletur operibus, *ibid.*, 897. — Quanto amplius habuerit, plus requirit, *ibid.*. Contemnit leges, gehennæ flammas despicit, 826. — Infernum imitatur. In conviviis non cibos vorat, sed injustitiam, *ibid.*, In judiciis jurgia miscet atque discordias. Unam habet mensuram, extra mensuram semper inquirere, *ibid.* — Ardemus avaritia, et contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus, nihilque nobis satis est, *ibid.*, 1057. — Radix avaritiæ, cura gentilium, *ibid.*, 417. — Avaritiæ occasio est multis nomen operum, id., XXIII, 56. — Deliciæ et epularum varietates, fomenta avaritiæ sunt, *ibid.*, 331. Avaritia inter idola condemnatur, id., XXIV, 48. — Avari sunt raptores, servi sunt mammonæ, *ibid.*, 476. — Avaritia vitandum est malum, id., XXII, 417.—Timor Dei insatiabilem avaritiam compescit, *ibid.*, 818. — Hanc quasi feneratorem pessimum declinemus, *ibid*, 211.

Avaritia quid, S. Augustinus, XLI, 356. — Avaritia generalis, quæ plus appetit quisque, quam sat est, id., XXXVII, 1530. — Avaritia inexplebilis, id., XXXVI, 330, 422, 438; XXXIX, 1651. — Avaritiæ fauces major pecunia non claudit, sed extendit ; non irrigat, sed accendit, *ibid.*, Avaritia grave peccatum, id., XLIII, 89. — Opus est mali hominis, non Dei, XXXVII, 1691. — Avaritiæ crimen est pœna, id., XXXVIII, 938. — Onus, id., 897. Avaritia catena pedum, id., XXXV, 2057. — Damna eorum, qui ob lucra peccant, XXXVII, 1645. — Avaritia quædam est in libidine et in idololatria, *ibid.*, 630. — Avaritia omnis præcidenda, *ibid.*, 627, 630. — Avaritiæ remedium, *ibid.*, 1636. — Avaritiæ homo servit, non Deo, id., XXXIX, 1205. — Ab avaritiæ jugo Christus liberat, id., XXXVIII, 526.—Ab avaritiæ sordibus purgat amor sapientiæ, id., XLI, 204. — Avarorum adagium : Quantum habebis, tantus eris : frange lunam, et fac fortunam, id., XXXVI, 610; XL, 674. — Avarus est, non solum qui rapit aliena, sed et qui cupide servat sua, id., XXXVIII, 628. — Avarus quasi martyr auri, id., XXXIX, 1461. — Non tam habet, quam se credit habere, id., XL, 674. Philargyria quid sit, et unde nascatur, Cassianus, XLIX, 300. — Eam non pecunia, sed pecuniæ amor facit, *ibid.*, 313. — Ejus tria genera, *ibid.*, 303. — Turpe vitium et ignominiosum, *ibid.*, 293. — Omnes virtutes impedit, *ibid.*, 298. — Multa mala procreat, *ibid.*, 296. — Quomodo superanda sit, *ibid.*, 313. — Nisi nuditate vinci non potest, *ibid.*, 315. — Avaritia est radix omnium malorum, S. Petrus Chrysologus, LII, 626. — Est schola impietatis, *ibid.*, 285. — Generat penuriam, cognoscitur per aurum, *ibid.*, 518. Avarus est invidus, *ibid.*, 194. — Ex avaritiæ fomite videmus pullulare odiorum causas, hinc evenire criminum pugnas, hinc fraternas acies instrui, hic amicitiarum fœdera destrui, S. Valerianus, LII, 752 — Contentiones, rixas, furorem, homicidium, *ibid.*, 755 *et seqq.*—Avaritia idololatriæ famula, S. Salvianus, LIII, 188. — Morbus, *ibid.*, 175. — Avaritiæ studentes suas opes in inferno collocant, *ibid.*, 177. — Avaro nihil scelestius, *ibid.*, 182. — Avaritia perniciosa, S. Leo Mag., LIV, 344. — Grande malum est avaritia, S. Maximus, LIV, 476. Qui pecuniam appetit, fidem perdit, qui aurum redigit, gratiam prodigit id., LVII, 476. — Avarus quanta in congerendis divitiis frustra perferat incommoda, *ibid.*, 711. — Avaritiæ detestatio, Victor Vitens., LVIII, 405. —Cupiditas ita mista est superbiæ, ut nihil peccati fiat quod non ex utraque procedat, Julianus Pomer., LIX, 499. — Avari objurgatio, Dracontius, LX, 834. — Avaritia generalis, Eugyppius, LXII, 642. — Specialis, *ibid.* — Avaritia diabolus cecidit, *ibid.*, 645. — Avaritia dicitur amor et fames habendi, Arator, LXVIII, 131. — Radix omnium malorum, *ibid.*, 132. — Avaritia tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat, Cassiodorus, LXIX, 634. — Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur, id., 708. — Avari manus portum claudit, et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit, *ibid.*, 714. Reginam illam procarium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur, *ibid.*, 834. Dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim maleficas cohortes admittit, *ibid.*—Avaritiæ vitium, S. Greg. Turon., LXXI, 308. — Fames, *ibid.*, 1029. — Ejus detestatio, *ibid.*, 933.

III. — *De luxuria.*

Luxuria est peccatum quo venerea voluptas contra legem Dei vel appetitur vel percipitur. Luxuria ait S. Augustinus est vitium... animæ perverse amantis corporeas voluptates neglecta temperantia, qua rebus spiritualiter pulchrioribus et incorruptibiliter suavioribus coaptamur.

Hujus peccati septem sunt species; nimirum fornicatio simplex, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, raptus et vitium contra naturam, quo generali nomine intelligitur mollities, sodomicum scelus, bestialitas et alia id genus nefanda... Quæ omnia nos connectimus sub nomine Luxuriæ.

In hujus peccati materie peccant non solum ii qui reipsa actus malos perpetrantur, supra relatos, qui vel soli vel cum aliis peccant actu ipso venereo, sed etiam, 1. qui sine necessitate dicunt, canunt, legunt, scribunt, pingunt, fingunt, audiunt ultro res venereas et impudicas; 2. qui sine necessitate et cum voluptatis sensu spectant oculis, vel personas, vel tabulas, vel statuas, vel alia id genus, ex quibus oritur appetitus luxuriæ; 3. qui pravis circa luxuriam cogitationibus consentiunt; et 4. qui pravis iis cogitationibus ultro et cum voluptate occupantur, licet non consentiant.

Quæri potest quænam sint quæ ad luxuriam solent hominem provocare. Ad hanc quæstionem respondet : « Hoc fuit iniquitas Sodomæ, verba Dei sunt apud Ezechirlem, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus, et manum egeno et pauperi non porrigebant. » Præter hæc sunt et alia incentiva luxuria, nimirum consortium et familiaritas personarum alterius sexus, spectacula profana, choreæ et saltationes, lectio librorum quibus amatoria describuntur, v. g. comœdiarum, vel fabularum equestrium, vel aliorum nostris temporibus in foliis publicis nimis diffusorum.

Octo luxuriæ filiæ, recensentur a S. Gregorio Magno, nimirum cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror vel desperatio futuri. His addere licet ex luxuria ut plurimum sequi obdurationem cordis, detrimentum sanitatis, rei domesticæ confusionem et dissipationem, scurrilitatem, turpiloquis, tarditatem, et stuporem ingenii, denique mortem in peccato nulla prævia pœnitentia.

Et luxuriæ vel antidota vel remedia, quæ ab eo peccato vel avocant, vel revocant, sunt : primo, fuga eorum omnium quæ nunc diximus ad luxuriam provocare ut plurimum ; secundo, studium orationis, gemitus cordis; tertio, sejunctio a frequenti hominum consortio; quarto, labor continuus; quinto, mortificatio carnis; sexto, diligens custodia sensuum, alienusque ab omni curiositate animus; septimo, frequens usus sacramenti pœnitentiæ; octavo, jugis meditatio mortis et æternitatis. Restat quod dicamus quod luxuria grave est peccatum, peccatum ex genere suo mortale et gravissimum... Raro accidit peccatum in genere luxuriæ veniale esse..

De his omnibus dilucidatio habetur, in sequentibus indicationibus.

gula quæ est ad luxuriam fomentum, prologus ad incestum, pons ad impudicitiam, præfatio ad incontinentiam, *ibid.*, 123.

Luxuriam semper præcedunt ardor et petulantia, semper comitantur fetor et immunditia, sequuntur semper dolor et pœnitentia, Innocentius III, CCXVII, 725.— Omnem ætatem corrumpit, omnem sexum confundit, omnem ordinem solvit, omnem gradum pervertit, *ibid.* — Hæc Pentapolim cum adjacente regione subvertit, Sodomitas et Sichem cum populo interemit, raptores Dinæ percussit, Ammon in convivio interfecit, Uriam occidit, presbyteros lapidavit, Ruben maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem pervertit, *ibid.*, 726.

IV. — *De invidia ejusque comitatu.*

Invidia est tristitia de bono proximi, perinde ac si malum nostrum esset, eo quod illo bono propriam nostram gloriam aut excellentiam minui existimamus.

Ad hujus definitionis intelligentiam adverte non omnem tristitiam de bono proximi invidiam esse; siquidem ex charitate quandoque dolere possumus, si quis iis bonis affluat quibus omnino indignus est; unde oritur non invidia, sed indignatio. — Ex timore dolere possumus de bono alterius, nimirum quia veremur ne bonis illis abutatur ad nostram perniciem neque dolor ille invidia dicitur.

In eo ergo proprie posita est ratio invidiæ, quod de bonis proximi, sicut de malis nostris eo maxime doceamus, quod bona illa putemus vergere in detrimentum nostræ gloriæ, nostræ excellentiæ, verbi grat., vir artis alicujus peritus dolet de fama alterius ejusdem artis periti, eo quod putet hanc proximi sui famam vergere sibi in detrimentum. Hoc invidiam dicimus. Vir gratia pollens apud principem dolet alium gratia pollere; hinc enim putat oriturum esse detrimentum suæ auctoritatis. Hæc invidia est. Idem esto judicium de eloquentia, virtute, scientia, quod sic velimus nobis proprias esse, ut cum alio nemine communicentur, ne forte ista, si in pluribus reperiantur, minuant nostri nominis celebritatem. Item invidia est, si cum simus miseri, doleamus alios esse felices, velimusque eos in eamdem nobiscum miseriam trahere.

Et causæ invidiæ sunt: Superbia semper, et quandoque concupiscentia carnis vel concupiscentia oculorum .. Superbia quidem. Ideo enim de bonis proximi quasi de malis propriis dolemus, quia nosmetipsos proximo anteponimus, et propriam excellentiam nimis diligimus; quod superbia est. Concupiscentia autem sive carnis, sive oculorum, quia pro nimia rerum temporalium cupiditate dolet invidus, proximum habere divitias quas vellet solus habere.

Quinque recensentur invidiæ filiæ a S. Gregorio Magno, nimirum, odium proximi, quo fit ut malum ipsi velimus, susurratio, detractio, exsultatio in adversis et afflictio in prosperis.

Possumus autem alienum servare animum ab omni invidia, si cogitemus attente nullum esse vitium quod nos similiores reddat diabolo. Is enim præ sola invidia nocet nobis; dolet nimirum quod simus ipso beatiores conaturque ideo omni ratione trahere nos secum in ruinam.

Et grave est invidia peccatum, et ex genere suo mortale, ex apostolo, Gal. V, 19 *seqq.*, et ex Patribus qui infra citantur; attamen potest invidia esse culpa venialis, si agatur de re levi, et si motus invidiæ non sit vehemens, nec perfecte deliberatus. Et remedia invidiæ sunt: animum habere liberum a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum et a superbia vitæ; qui enim nec superbus est, nec magni facit res caducas, honores, dignitatem, celebritatem nominis, voluptates, divitias, et cætera in genus istorum omnium possessionem invidet nemini.

De his sermo habetur in sequentibus:

invidum, ignescunt oculi, labia tremunt, torquentur viscera, Adamus Scotus, CXCVIII, 504. — Invidentiæ fraternæ typus Cain, *ibid.*, 873. — Invidiæ mater est superbia, Petrus Cantor, CCV, 51. — Etiam Spiritum sanctum persequitur, *ibid.*, 53. — Quam sit detestabilis, *ibid.* — In duobus consistit, in gaudio et dolore, *ibid.*, 52. — Odium fraternum effectus invidiæ, *ibid.*, 51.—Quam grave peccatum, *ibid.* — Adversus invidiam præparatur charitas, S. Martinus, CCVIII, 723. — Invidia est tormentum sine refrigerio, morbus sine remedio, labor sine respiratione, pœna sine interpolatione, Alanus, CCX, 129. — Hæc est tinea quæ purpuramenta virtutum demolitur, ærugo quæ thesaurum sapientiæ deprædatur, *ibid.* — Hæc filios Israel in deserto percussit, contra Joseph fratres armavit, Danielem in lacum leonum detrusit; Caput nostrum patibulo crucis affixit, *ibid.* — Ejus descriptio, *ibid.*, 468. — Quos impugnare soleat. Remedia, *ibid.*, et 469.

V. — *De gula.*

Gula est appetitus inordinatus cibi vel potus : « Inordinatus, » quia cibum et potum possumus licite appetere. Tunc licite appetimus, cum ad necessitatem solum et ad sanitatis consecrationem appetimus. Illicite et inordinate appetimus, cum ultra necessitatem, et ad solam delectationem extenditur appetitus.

Peccatur autem per gulam, 1° quando nimis manducatur vel bibitur. Hoc est quando ultra necessitatem, vel cum sanitatis detrimento ; 2° quando avidius ; 3° quando lautius ; 4° quando studiosius, hoc est quando quæruntur cibi nimis accurate præparati ; 5° Quando frangitur, vel abstinentia, vel jejunium, diebus quibus ex præcepto Ecclesiæ vel est jejunandum vel abstinendum a carnibus, seu ab aliis cibis.

Illi in hoc vitio peccant qui cibis et potibus sese ingurgitant usque ad vomitum, vel usque ad ebrietatem. Et ebrietas est peccatum quo quis ex nimio potu rationis usu destituitur ; est gravissimum peccatum et periculosissimum. Est etiam grave detrimentum et sanitatis et rei familiaris. Ebrii diu vivere nequeunt ; fiunt opprobrium hominum et abjectio plebis... Gulæ filiæ sunt, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium et hebetudo mentis... Gulæ remedia sunt, temperantia, jejunium, carnis afflictio, meditatio mortis.

Quæ clarissime apparebunt ex subsequentibus notationibus.

Gula a primordio homicida in Adam, Tertullianus, II, 958. — Gulæ comites, libido et luxuria, *ibid.*, 955. — Vitetur malum ebrietatis, Caius, V, 179. — Quid infelicius ebrietatis dominatu? ventri ultra capacitatem infundere, officium suum corpori invidere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, et mortem quamdam naturæ incolumi imperare, S. Hilarius, IX, 687. — Gula de paradiso regnantem expulit, S. Ambrosius, XIV, 700. — Quas perturbationes in familiam inferre soleat, *ibid.*, 705. — In utero ambulant, qui gulæ et ventri serviunt, *ibid.*, 512. — Ebrietas in vulgaribus hominibus quam ridicula sit et odiosa eleganti descriptione exponitur, *ibid.*, 712, 718. — Et maxime in militaribus hominibus, *ibid.*, 715. — Necnon in feminis, *ibid.*, 719. — Ebrietatis effectus. Ebrietatis et vini quanta mala, *ibid.*, 701, 705, 718, 721. — Gula mox ineptam lætitiam, scurrilitatem, immunditiam, multiloquium, sensusque hebetudinem circa intelligentiam parturit, id., XVII, 759. — Adam per escam paradisum perdidit ; Esau per lentem honorem primatus amisit ; Judas per buccellam apostolatus sublime deposuit, *ibid.*, 661.

Ebrietas et crapula exhauriunt thesaurum animarum, S. Hieronymus, XXII, 818. — Vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur, id., XXVI, 417. — Ebrietas nascitur ex variis causis, 416 *et seqq.* — Ei semper jungitur luxuria, *ibid.* — Ejus effectus, 566, 667. — Ebrius nunquam castus, *ibid.*

Gula quid, S. Augustinus, XI, 1090. — Gulosi describuntur, id., XXXIV, 97. — Ebrietas peccatum, id., XLVI, 159. — Ebrio nihil insanius, id., XXXVII, 1570. — Ebrietas cavenda, id., XXXVIII, 1098. — Ebrietatem carpit Augustinus, id., XXXIII, 46. — Ebrietas quasi inferni puteus, id., XXXIX, 2306, 2315. — Nihil aliud est quam manifestissimus dæmon, id., XL, 1060. — Ebrietatis effectus et mala, id., XXXIX, 2302 ; XL, 1106, 1111. — Exemplis et verbis Scripturæ declarantur, *ibid.*, 2303. — Ebrietatis mala in feminis, id., XL, 1110. — Ebriosi velut naufragæ naves, id., XXXIX, 2307. — Quasi paludes ex quibus nihil nascitur quod utile sit, nihil quod non horrorem pariat, *ibid.*, 2304. — Ebriosi se et sua perdunt, *ibid.* — Dum putant bibere vinum, biburtur a vino, id., XL, 1060. — Ebrietas ita est usitata, ut nec peccatum putetur, id., XXXIX, 2305. — Huic obnoxii sunt clerici aliqui, *ibid.*, 2306. — Si frequens fuerit, in infernum præcipitat, *ibid.*, 2309. — Grave peccatum est et Deo odibile, *ibid.*, 2308. — Gastrimargia, id est gulæ concupiscentia, Cassianus, XLIX, 203. — Hoc vitium describitur, *ibid.*, 210. — Ei fortiter resistendum, *ibid.*, 612. — Gastrimargiæ tria genera, *ibid.*, 240. — Quomodo vincatur, *ibid.*, 229. — Nisi gulæ vitio fuerimus liberati, nequaquam poterimus ad pugnas interioris hominis pervenire, *ibid.*, 228. — Ebrietas vires enervat, Petrus Chrysologus, LII, 223.— Ebriis comminatur diabolus, *ibid.*, 228. — Est ebrietas sacrilegium in sacerdote, *ibid.*, 223. — Ebrietatis natura et effectus, *ibid.* — Filios noctis facit, *ibid.*, 491. — Adam e paradiso gula extraxit *ibid.*, 224. — Gulæ pretio mulier emit mortem, *ibid.*, 377. — Effectus gulæ recensentur, S. Valerianus, LII, 750. — Ebrietas carpitur, *ibid.* — Humanum corpus gravans impedit iter ad cœlum, *ibid.*, 698. — Gulæ flamma et repressio, Eugyppius, LXII, 834, 835. — Gulæ delectamenta fomes libidinis, S. Fulgentius, LXV, 333. — Deum sibi ventrem faciunt qui gulæ serviunt, *ibid.*, 384. — Gula quinque modis nos tentat, S. Benedictus, LXVI, 321. — Gula origo impugnationis diaboli, *Vita Patrum*, LXXIII, 76. — Fenerator pessimus, *ibid.*, 1179. — Gula incendit, *ibid.*, 867, 868. — Gulæ victoria contentum esse præsentibus, *ibid.*, 943. — Gulæ mala, S. Gregorius, LXXVI, 556. — Qui gulam edomare non curant incaute ad spiritalia bella consurgunt, *ibid.* — Gula cunctæ virtutes obruuntur, *ibid.* —Gulæ filiæ quæ sunt, *ibid.*, 621. — Ejus tentationes, *ibid.*, 622. — De concupiscentia gulæ, Taio, LXXX, 946 *et seq.* — Omnes animæ virtutes edacitates vitio destruuntur, S. Isidorus, LXXXIII, 648. — Esca crapulam, potus ebrietatem generat, *ibid.*, 649. — Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis, *ibid.* — Utile est cavere gulam ciborumque concupiscentiam, *ibid.*, 647. — Gulæ saturitas nimia aciem mentis obtundit, ingeniumque evanescere facit, *ibid.*, 648. — Vitanda est crapula, S. Benedictus, CIII, 695. — Sicut piscis, cum avidis faucibus properat ut glutiat escam, et repente hamum inter fauces reperit hostem ; vel sicut aves cum per escam capiuntur in retibus ; ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum, *ibid.* — Sicut ebrietas mater est omnium vitiorum, ita sobrietas mater est omnium virtutum, *ibid.*

Vitium ventris ingluvies atque remedium, Halitgarius, CV, 667. — De vitio gulæ, Jonas, CVI, 241. — Ejus effectus, *ibid.* — Gulæ mala, Rabanus, CXII, 1246. — Parentes primos e paradiso dejecit, *ibid.* — Quomodo devitanda. Non solum in cibo vinoque, sed detractione vinoque committitur, *ibid.* — Remedium contra eam, *ibid.*, 1370. — Detestatio, *ibid.*, 1375. — Ebrietas in quo consistat, id., CXI, 770. — Ejus incommoda et effectus a contrariis probantur, id., CIX, 627. — Satietatem sæpe denotat, id., CVII, 641. — Concupiscentiæ fautrix, id., CXI, 756. — Sacerdotum quæ, *ibid.*, 1034. — Omnia vitia eam comitantur, id., CIX, 888. — Levitatem gignit, *ibid.*, 889. — Caveat qui escarum delectationi incumbant ne luxuriæ ac mucrone transfigant, Hincmarus, CXV, 875. — De gula, Regino, CXXXII, 464. — Gulæ crimina diversa, Ratherius, CXXXVI, 411. — Quod crapula multum sit christianis contraria, Burchardus, CXL, 889. — Ut malum ebrietatis omnino vitetur, *ibid.* — Quod vino inebriari non liceat, sed fugiendum sit, *ibid.*, 892. — Fugienda est ebrietas, *ibid.* — Immoderatam bibendi voluptatem qui vult perdit gratiam, Lanfrancus, CL, 524. — Ebrietas tota imbecillis primum abolet memoriam, dissipat sensum, negligit mentem, confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, implicat sermonem, corrumpit sanguinem, obtundit visum, perturbat venas, infirmat nervos, obturat aures, turbat viscera, subvertit sensum, humectat cerebrum, debilitat membra, frangit somnum, Anselmus Laudin., CLXII, 1591. — Mater flagitiorum est, culparum materia, radix criminum, origo vitiorum, subversio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis, ignominiosus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela, *ibid.* — Gulæ vitium pestis maxima est nata ex peccato primi hominis, Rupertus, CLXVIII, 1574. — Ex intemperantia gulæ multa peccata et mala procedunt, Hildebertus, CLXI, 427. — Ventris ingluvies est immoderata qualiumcunque ciborum potuumve hiantis concupiscentiæ satisfactio, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 1001. — Ejus comites sunt ebrietas, crapula, mentis hebetatio, languor, delicatio, oblivio, *ibid.* — Ebrietas mortale crimen est, S. Bernardus, CLXXXIV, 1245. — Corpus debilitat, animam illaqueat ; generat perturbationem mentis, auget furorem cordis, nutrit flammam forni-

cationis, *ibid.* — Sicut gula, ita et ebrietas ventrem distendit, carnem accendit, libidinem nutrit et fovet, Petrus Cantor, CCV, 330. — Venter mero æstuans de facili labitur in libidinem, *ibid.*, 332. — In majoris fratris convivio filios Job Satan obruit; Samson inter epulas Philisthæos prostravit, *ibid.* — Nabuchodonosor abutens epulis, et vasis Domini, audivit hanc vocem terribilem: *Mane, Techel, Phares*, quam secuta est destructio domus ejus, *ibid.* — Holopherne ebrietate nimia sopito Judith abscidit caput. Ebrietas hominem sui et Dei immemorem facit, infinita monstra parit, consilia detegit, *ibid.*

Gula est mentis sepulcrum, acervus stercorum, origo luxuriæ, Alanus, CCX, 119. — Animam inclinat in vitiorum pompam, in criminum cœnam, in lutum peccati, *ibid.* — Febris procedit ex gula, morbus caducus ex crapula, paralysis ex ebrietate, hydropysis ex vinolentia, *ibid.*, 120. — Per ebrietatem crescit insolenti superbia, crudelitas servo, malignitas invido. Ebrietas implicat verba, obliquat lumina, stomachi tormenta efficit; ipsam verecundiam mentis et oris custodiam expellit, sigillum castitatis frangit, *ibid.* — Gulosis non sufficiunt fructus arborum, non radices herbarum, non pisces maris, non bestiæ terræ, non aves cœli, sed quæruntur pigmenta, comparantur aromata, Innocentius III, CCXVII, 723. — Quid turpius ebrioso cui fetor in ore, tremor in corpore, qui promittit multa, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transformatur, *ibid.* 724. — Gula paradisum clausit, primogenita Esau vendidit, suspendit pistorem, decollavit Baptistam, *ibid.* — Ebrietas verenda nudavit, incestum commisit, filium regis occidit, principem exercitus jugulavit, *ibid.*

VI. — *De ira.*

Ira est immoderatus animi motus, quo quis cum impetu repellit ea quæ sibi displicent. « Immoderatus motus. » Est enim et moderatus ratione motus animi, quo quis cum impetu ratione temperato repellit ea quæ sibi merito displicent; est ira laudabilis: « Irascimini et nolite peccare, » inquit Propheta regius. Sciendum est, ait S. Gregorius Magnus, quod alia est ira quam impatientia excitat; alia quam zelus justitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur.

Ira est justa et rationabilis cum excitatur ob causam justam et rationi consentaneam, verb. gr., ad repellendum malum, vel faciendum bonum aliquod, nec immoderatius fervescit. Hac ira accensus Phinees placavit Dominum. Hanc et Christus ipse in se concitavit, dum ejecit e templo vendentes et ementes. Hæc autem ira dicitur zelus.

Ira est peccatum quando excitatur in homine ex pravis affectibus et cupiditatibus, quæ sunt, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitæ. Ex hoc triplici fonte, ut scitur, manat omne peccatorum genus, atque ideo ira; si quidem sic homo affectus est ut paratus sit cum impetu repellere quidquid suis cupiditatibus adversatur. Ira etiam quando movetur ob justam causam, potest esse peccatum, puta si nimio impetu effervescat vel si absque necessitate, vel præ superbia moveatur; nam et in rebus justis potest iram superbia concitare, superbi enim nullam possunt ferre contradictionem; hinc citius iræ moventur. Tunc solum necesse est ira moveri quando sperare licet hac via malum esse depellendum, vel bonum faciendum. Nec putes fictitiam esse hujusmodi necessitatem; est enim nonnullorum hominum ea indoles, ut nunquam vel a malo avocandi sint, vel ad bonum efficaciter excitandi, nisi adversus eos incitatione vehementi et ira salutari moveatis. Hic salutaris impetus quandoque et ad expergiscendum peccatorem, et ad addendos justis animos, efficacior est. Sed hic multa opus est prudentia; nisi enim zelus prudentia temperetur, nocet multum nedum prosit.

Iræ filiæ sunt contentiones, rixæ, inimicitiæ, lites, contumeliæ, clamores, ultiones, cædes, timor mentis, indignatio et blasphemia.

Ira potest esse peccatum mortale vel veniale. Mortale est, si sit vehementior, si sit inveterata, si adjunctum habeat odium proximi, vel deliberatum ultionis appetitum, si grave scandalum afferat, uno verbo si exstinguat in corde charitatem: veniale vero est peccatum, si levis, si non diuturna, si non exstinguat in corde charitatem.

Remedia iræ sunt, ducem in omnibus sequi rationem et fidem, nihil agere ex cupiditate, nihil ex præcipiti impetu, omnia cum deliberatione gravi, exercitatum habere animum in oratione, in silentio et in patientia.

Quæ indicantur in sequentibus indicationibus.

Ira ex impatientia, Tertullianus, I, 1258. — Ira an sit mala, Lactantius, VI, 693. — Hominum appellatione nos spoliat, *ibid.*, 701. — Ad quem usum a Deo data, *ibid.*, 704. — Iræ gradus et effectus, S. Hilarius, IX, 371. — Irascendum non est iis a quibus aliqua perpetimur, sed sors eorum miseranda, *ibid.*, 712. — Iræ sine causa eadem in Evangelio pœna est ac in lege homicidio, *ibid.*, 639.

Ira quam gravis passio sit, S. Ambrosius, XIV, 975. — Præclarum est motum temperare consilio; nec minoris virtutis ducitur, cohibere iracundiam, quam omnino non irasci, id., XV, 1650. — Si irascimur, affectus noster motum recipiat secundum naturam, non peccatum præter naturam, *ibid.*, 1204. — Satius est in indignatione laudem clementiæ reperire, quam ira in ultionem excitaro, *ibid.*, 1590. — Iracundia cavenda, et quomodo, *ibid.*, 50. — Omni tempore, quantum fieri potest, Christianus vir iracundiam debet temperare, et maxime quando ad orationem accedit, *ibid.*, 457. — Ira motus est naturalis, qui solet ad profectum pertinere delinquentis, id., XVII, 390. — Necesse iratus animus mala cogitet, *ibid.*, 391. — In ira nemo agnoscit quid sit utile, *ibid.*, 399. — Qualis ira esse debeat in delinquentes, *ibid.*, 593. — Deum ultra modum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totumque corpus perturbat, *ibid.*, 757. — Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, et blasphemiæ suscitantur, *ibid.* — Ira leonis personam nobis imponit, S. Hieronymus, XXII, 478. — Ira viri de perturbata mente procedit, id., XXIII, 540. — Justitia est, iram celeri pœnitudine mitigare, *ibid.* — Tutius est rabiem leonis, quam hominis sustinere, *ibid.*, 58. — Ira pro correptione et eruditione in minores posita, *ibid.*, 1062. — Ira semper juncta superbiæ est, et sapiens, si iracundus sit, insipiens arguitur, *ibid.* — Iræ natura, id., XXV, 953; XXVI, 516. — Ira quid, S. Augustinus, XL, 140. — Est turbulentus appetitus auferendi ea quæ facilitatem actionis impediunt, id., XXXIII, 73. — Motus est animi provocans ad pœnam inferendam, id., XXXVI, 92. — Est libido vindictæ, id., XXXVIII, 596; XLI, 424. — Ira pro vindicta ponitur, id., XLII, 410. — Iræ vani prætextus, id., XL, 1096. — Gradus, *ibid.* — Effectus, *ibid.* — Ira quantum noceat, id., XXXIX, 1531. — Est lumen verum justitia atque sapientia, quod desinit mens videre, perturbatione iracundiæ tanquam nubilo superata, id., XXXVIII, 476. — Ira scorpio est, id., XXXIX, 1130. — Nutritur et crescit malis suspicionibus, id., XXXVIII, 597. — Ira inveterascens fit odium, id., XXXIII, 153; XXXVI, 189; XXXVIII, 324, 597. — Ira surculus, nisi cito evellatur, erexit in trabem, id., XXXVI, 652, 397. — Iram servans, inimicum forinsecus devitat, et multo pejorem in præcordiis retinet, id., XXXVIII, 1045. — Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit; sic ira corrumpit cor, si in alium diem duraverit, id., XXXIII, 958. — Irati hominis et alterius patienter ferentis descriptio, id., XXXVII, 1241. — Ira etiam brevis cavenda, Cassianus, XLIX, 341, 342. — Quanta mala generet, *ibid.*, 342 *et seq.* — Quomodo curanda, *ibid.*, 339. — Tria genera, *ibid.*, 626. — Iracundiæ virus et natura, *ibid.*, 323. — Iracundiæ peccatum quomodo expiandum, *ibid.*, 342, 1030. — Iracundiam retinere in pectore et occultare pestilentissimum, *ibid.*, 340.

Ira cito cohibenda, ne vergat in odium, S. Prosper, LI, 477. — Ira peccatoris quando sera et infructuosa, *ibid.*, 323. — Ira exstinguenda in ipsis scintillis, S. Petrus Chrysologus, LII, 307. — Ira perire noverit cum protervis, Cassiodorus, LXIX, 733. — Ira quid sit, id., LXX, 61, 259. — Dentibus fremere furentium belluarum est, quas imitatur iracundus, *ibid.*, 261. — Iræ habitus audax et minax vultus, tristis frons et torvus intuitus; æstuat ab imis præcordiis sanguis; flagrant et micant oculi; tremunt labia, comprimuntur, etc., Martinus Dumiens., LXXII, 43.—Quemcunque obtinuerit, nullus eum meminisse officii sinit. Da eam patri, inimicus est; da filio, parricida; da matri, noverca est; da regi, tyrannus est, *ibid.*, et 44. — De tribus iræ remediis et de causis quibus nascitur, *ibid.* — Quomodo lenienda ira, *ibid.*, 46, 47. — Injuriam vindicare est vitium vitio opponere, *ibid.*, 49.

Vita Patrum. — Ira superanda, id., LXXIII, 436. — Ira orationis impedimentum, *ibid.*, 522. — Mentem turbat *ibid.*, 865. — Animam ab oratione excludit, *ibid.*, 1055. — Quatuor causæ, *ibid.*, 773. — Gradus, *ibid.*, 1031. — Iracundus non placet Deo, licet mortuos suscitet, *ibid.*, 914. — Iræ motus in anima varii, S. Gregorius, LXXV, 723. — Virum stultum occidit iracundia, *ibid.* — Imago irati optimis coloribus exprimitur, *ibid.*, 724, 725. — Gradus quatuor quibus ad iram sumus affecti, *ibid.*, 718. — Duplex modus iram compescendi, *ibid.* — Ira quid in homine irato agat, *ibid.*, 723. — Iræ quanta culpa et quot mala, *ibid.* — Cavendum ne ira menti ex zelo com-

motæ dominetur, *ibid.*, 727. — Iræ duplex species, id., LXXVII, 75. — De iracundia, Taio, LXXX, 932 *et seq.* — Iracundia restringenda; temperandus furor, cohibendus animi motus, refrenandus iracundiæ impetus, LXXXIII, 852. — Grande vitium est iracundia, Smaragdus, CII, 903. — Per iram sapientia perditur, justitia relinquitur, societas amoris dissolvitur, pacis concordia rumpitur, lex veritatis amittitur, *ibid.* — Iracundiæ stimulis agitatum corpus tremit, lingua balbutit, vultus ignescit, cor palpitans tremulat, et oculi turbati caligant, *ibid.*, 964. — Ira est mentis furor, Halitgarius, CV, 663. — Patientia furorem omneque iræ vitium superat, *ibid.*, 664. — Quisquis motum animi non regit ratione, maturitatem consilii, modum rectæ discretionis, et honestatem piæ actionis facile amittit, Jonas, CVI, 245. — Ejus effectus, *ibid.* — Iræ detestatio, Rabanus, CXI, 1358; CXII, 1241. — Serpentibus confertur. Ejus natura et origo, *ibid.*, 1361. — Tortura notæ. Remedium, *ibid.* — Duo ejus genera, *ibid.*, 767. — Iracundia est janua omnium vitiorum, *ibid.*, 773. — Ejus cum homicidio detestatio, id., CX, 112.

De ira, Regino, CXXXII, 463. — In ira diu non perseverandum, Laufrancus, CL, 297. — Iræ qui initium non subruit, luxuriæ pondus aliquando ferre non sufficit, CLVI, 591. — Si prævenerit iracundia, restringenda est; si præoccupaverit mitiganda, S. Anselmus, CLVIII, 681. — Temperandus furor, cohibendus animi motus, refrenandus iræ impetus, *ibid.* — Ira est voluntas occidendi, Rupertus, CLXVIII, 1407. — Ira non dicitur qualiscunque, sed quæ prorumpit in odium et mortem, *ibid.* — Iræ flammis cor accensum palpitat, corpus fremit, lingua se protendit, facies ignescit, oculi exasperantur, Hildebertus, CLXXI, 1035. — Ira est strictus concitati animi furor ulciscendi libidine fervens, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 1000. — Ejus comites sunt clamor, blasphemia, contumelia, luctus, temeritas, furor, indignatio, *ibid.* — Ira facit ut propriæ salutis non advertatur periculum, S. Bernardus, CLXXXII, 507. — Excæcat hominem, *ibid.*, 754. — Vitanda est ira, Petrus Lombardus, CXCI, 368. — Iræ motus præcavere prudentiæ est, comprimere patientiæ, Adamus Scotus, CXCVIII, 269. — Adversus iram tolerantia dimicat, S. Martinus Legion., CCVIII, 723. — Tres sunt species iræ, Alanus, CCX, 130. — Ira et rancores ex animo evellendi. — Remedia, *ibid.* — Ira multorum malorum origo, *ibid.*, 139.

VII. — *De acedia seu tristitia.*

Acedia, seu desidia est fastidium boni nobis a Deo præcepti, quo fit ut demissus animus non sese erigat ad illud implendum.

Tenentur peccato acediæ: 1, Qui suo non funguntur officio, secundum statum ad quem a Deo vocati sunt; qui nolunt doceri ea quæ necessaria sunt ad salutem; qui cum obstinatione detrectant ea munera ad quæ vocantur a Deo; 2, qui oscitanter in otio vivunt; 3, qui tempus in inanibus colloquiis, ambulationibus, visitationibus, vel in ludis et voluptatibus, aliisque id genus nugis et ineptiis conterunt; 4, qui negligunt ea quæ Dei sunt et quæ ad salutem consequendam omnino sunt necessaria, verb. gr., qui segnes sunt ad orationem, aliaque ad quæ tenentur ex officio; 5, qui pœnitentiam suam procrastinant, qui non laborant jugiter ad vitia sua exstirpanda; qui non conantur novos in dies profectus facere, et crescere, ut ait Apostolus, in gratia et cognitione Domini nostri Jesu Christi.

Acediæ fontes sunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitæ; ideo enim homines acediæ se dedunt qui nolunt sibi, suisque cupiditatibus vim facere. Acediæque filiæ sunt: 1, malitia, qua fit, ut impugnentur bona spiritualia, quorum in detestationem inducit acedia; 2, rancor seu indignatio adversus eos qui ad Deum impellunt; 3, pusillanimitas, seu abjectio mentis, qua fit ut præcepta negligantur quasi nimis ardua; 4, desperatio, qua quis omnem salutis suæ curam abjicit præ nimia diffidentia, salutis assecutionem judicans impossibilem; 5, torpor seu remissio quædam animi circa præceptorum observationem ita, ut vel omittantur penitus, vel negligenter impleantur; 6, evagatio mentis, qua fit ut anima præ tædio rerum spiritualium sese transferat ad exteriora ut iis delectetur. His addi potest cujuscunque laboris fuga, somnus nimius, crapula, odium veritatis, cordis obduratio, aliaque id genus.

Acedia peccatum est lethale, si gravis sit et charitatem exstinguat. « Servum inutilem projicite in tenebras exteriores, » inquit Christus. Ut fugatur acedia, diligenter investigandum et sedula meditatione perscrutandum quid Deus exigat ab omnibus omnino Christianis, quid ab aliis aliter habita ratione status et conditionis, affectus et indolis; et ubi isthæc omnia comperta sint, omni opere ac studio enitendum ut hæc sedulo et fideliter impleantur. Quod ut perfectius intelligas adverte, præter ea quæ Deus ab omnibus omnino Christianis exigit, præter ea quæ uniuscujusque status et conditionis propria sunt, esse et sua singulis officia, v. g., aliud Deus exigit ab homine peccatore, aliud ab homine ejusdem conditionis, qui non indiget gravi pœnitentia; aliud ab homine fervido, aliud a frigidiore; aliud ab ægro, aliud a vegeto: aliud in adversis, aliud in prosperis. Atque ita variantur officia pro varietate indolis, status et affectionis singulorum. Ut quisque affectus est, ut quisque se habet erga cæteros, ut fert conditio, ut fert occasio, ita Deo servire quisque debet. Ergo diligenter investigandum quid Deus velit, quid ab omnibus, quid a singulis exigat, nec minori diligentia id omne faciendum. Peccat per acediam quisquis isthæc vel nosse vel perficere parum curat.

Remedia acediæ sunt, oratio, labor continuus et indefessus, pœnitentia, carnis maceratio, lectio piorum librorum; et conducunt maxime ad fugiendam acediam, jugis meditatio mortis et æternitatis, aliarumque rerum quæ ad salutis negotium procurandum solent homines efficacius movere atque hæc quidem meditatio, ad cætera omnia peccata fugienda maxime conducit...

De his omnibus ampliorem notionem habebit qui sequentium notationum studio incumbere voluerit.

Acedia describitur, Cassianus, XLIX, 360. — Tristitia affinis solitarios maxime circa meridiem infestat, *ibid.* — Excæcat mentem ab omni contemplatione virtutum, *ibid.*, 369. — Quam pestilentes sint ejus effectus, *ibid.*, 370. — Quomodo superanda est acedia, *ibid.*, 396. — Unde oriatur, *ibid.*, 620. — Vitanda est pigritia, S. Benedictus, LXVI, 323. — Acedia initium recedendi a Deo, Vita Patrum, LXXIII, 924. — Quomodo superanda, *ibid.*, 900. — Acediam fugat vel sola cellæ custodia propter Deum, *ibid.* — Item futurorum cogitatio, *ibid.*, 780. — Acediæ vitium depellitur, si semper bona cœlestia cogitentur, S. Gregorius, LXXIII, 364. — Instabilitas acediæ mansuetudine stabili et unius loci habitatione corrigenda est, S. Columbanus, LXXX, 260. — De torpore animi et pigritia, Taio, id., 947, 948. — Acedia est pestis qua otiosus homo torpescens in desideriis carnalibus, nec in opere gaudet spirituali, nec in salute animæ suæ lætatur, Alcuinus, CI, 635. — Multis mentem inficit miseriis. De qua nascitur somnolentia, pigritia operis boni, tepiditas laborandi, tædium cordis, *ibid.* — Vincitur per studium lectionis, per assiduitatem boni operis, etc., *ibid.*

De acedia et ejus remedio, S. Benedictus, CIII, 960. — Tristitia pestifera est ea quæ mortem operatur animæ, nihilque in bono operis desiderio valet perficere, id., CV, 664. — Superatur hoc nefas spiritali lætitia, et spe futurorum, et consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali jucunditate colloquio, *ibid.*, 665. — De vitio acediæ ejusque effectibus, Jonas, CVI, 245. — Per acediam tepor mentis et segnities noxia oritur, quæ hominem inutilem ad omne opus bonum ac proclivem ad interitum reddit, Rabanus, CXII, 1251. — Ejus effectus, origo ac natura, *ibid.*, 1252. — Qui suos amatores vexet, *ibid.* — Ejus notæ, detestatio, remedia, *ibid.*, 1253. — Acedia est ex nimia confusione animi nata tristitia sive tædium, vel amaritudo animi nimia, qua jucunditas exstinguitur, et quodam desperationis principio mens in seipsa subvertitur, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 1001. — Ejus comites, *ibid.* — Tristitia unum est ex septem principalibus vitiis, S. Bernardus, CLXXXIV, 1220. — Oratio hominis qui semper est tristis, non habet virtutem, nec potest ascendere ad Deum, *ibid.* — Sicut tinea comedit vestimentum, et sicut vermis rodit lignum, ita tristitia nocet cordi, *ibid.* — Pigritia est magnum peccatum, Petrus Cantor, CLXV, 247. — Omnis piger redarguitur, *ibid.*, 248 *et seqq.* — De otio fugiendo, S. Martinus Legion., CCIX, 114 *et seqq.* — Otiosi stant, qui omni tempore vitæ suæ cessantes a bono opere, in foro vanæ gloriæ torpentes perseverant, *ibid.*, 117. — Oportet nos transire de terra ad terram, de exsilio ad patriam, de gente ad gentem, de regno ad populum alterum, de terra morientium ad terram viventium, *ibid.* — Sumendum exercitationis exemplum ab Issachar, *ibid.* — Hæc est acedia quæ Christiani manum ab aratro retrahit, quæ cum uxore Lot in Sodomam respicit; quæ facit votum in monacho tepescere; quæ delicatioribus vult uti cibariis, mollioribus accumbere stratis, quæ timet aggredi magna, fastidit incepta, Alanus de Insulis, CCX, 126. — Hæc est quæ clericum arcet a studio, vitia nutrit, virtutes secludit, parit luxuriam, detractiones seminat, jurgia procreat, *ibid.* O homo! quid est quod cæteræ creaturæ deputatis sibi officiis indulgent, sol annuum cursum perficit, luna menstruis vicissitudinibus discurrit, bruta animalia ad suæ naturæ exercitia nes

torpent, tu solus, desidia soporatus, a tuo officio devias, imaginem Dei in te deformas, vivens morieris et moriens vivis? Saltem te ad erubescentiam moveat formicæ industria, *ibid.*, 127. — Quam perniciosa sit segnities, *ibid.*, 128 — Cum David desedit in palatio, laboravit adulterio. Hæc est ignavia quæ hominem offert diabolo inermem, nudum exponit suggestioni, debilem tentationi, *ibid.* — Diabolum vocat ad pugnam, carnem ad lasciviam, os ad gulam, mentem ad negligentiam, *ibid.*

Triplex est somnus, negligentiæ, ignorantiæ, concupiscentiæ, Innocentius III, CCXVII, 322. Ab hoc triplici somno surgendum est, *ibid.* — Nihil est magis amicum iniquitati, quam negligentia. Ex ignorantia error, hæresis, perfidia, excusatio in peccatis, *ibid.* — Quid cogitamus, aut quid agimus tota die, *ibid.*, 323. — Araneарum teximus telas, consumimus dies nostros, perdimus tempus nostrum in vanis studiis et operibus pravis et voluptatibus carnis, *ibid. et seqq.*

CLXVIII.

INDEX VITIORUM,

LIBIDINUM, CUPIDITATUM ATQUE PASSIONUM HOMINIS, DUPLICI ORDINE ALPHABETICO CONCINNATUS,

SECUNDUM SCILICET VOCABULA VITIORUM, ETC., ET SECUNDUM NOMINA PATRUM.

MONITUM.

Index iste, qui facilius quam quilibet alter, in immensum protrahi potuisset, ex consulto abbreviatus minoratusque fuit. Permulta omittuntur, vel quæ jam tractata fuere in indicibus præcedentibus, v. g. De Decalogo, de Dilectione inimicorum, de Virtutibus (contraria contrariis medentibus), de Vitiis, etc. Sic verb. gr., etiam hic remittimus ad Indicem præcedentem, quæ spectant ad septem vitia capitalia, superbiam, avaritiam, luxuriam, invidiam, gulam, iram et acediam, et ita sæpe de aliis vitiis et defectibus humanis, licet multa transeamus quæ ad istum Indicem specialiter pertinere videantur..... Lector, omissa animadvertens, ex mente sua deducetur ad Indices, quæ illa exponunt et facilem veniam nobis concedet.

ADULATIO. — Adulatio est laus vel falsa, vel nimia. Adulatur quisquis vel falsis laudibus blanditur proximo, vel excedit modum in veris laudibus.

Adulatio est genus mendacii proximo maxime noxii; adeoque peccatum est.

Adulatio, ait S. Hieronymus, lib. Adv. Pelag., semper insidiosa, callida, blanda est. Pulchreque adulator apud philosophos definitur, blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correptos. Unde et Apostolus loquitur: « Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis. » Et comicus, obsequium amicos, veritas odium parit.

Adulantium linguæ, ait S. Augustinus, in Psal. x, n. 21, alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur auditor.

Qui justificat impium et qui condemnat justum, ait S. Gregorius Magnus, lib. xviii Moral., n. 4, uterque est abominabilis apud Deum. Sunt namque nonnulli, qui dum male facta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per prophetam dicitur: « Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis. » Ad hoc quippe pulvillus ponitur ut melius quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite vel cubito jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursus scriptum est: « Ipse ædificat parietem, illi autem liniebant eum. » Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. — Sed parietem liniunt qui peccata perpetrantibus adulantur, ut quod illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Sed sanctus vir, sicut mala de bonis non æstimat, ita judicare bona de malis recusat.

Adam. Præmonst., CXCVIII, 494, 495; Alanus, CCX, 469, 470; S. Ambros., XVI, 90; S. Anselm., CLVIII, 636, 637; S. Augustin., XXXII, 772; XXXVI, 870; XXXVII, 1824; XXXVIII, 126; XXXIX, 1561, 1824. — Adulatione perimque homines mentiuntur, 87, 142, 1824; XLI, 66; S. Bernard., CLXXXII, 146, 147, 778, 779; CLXXXIII, 1040, 1081; CLXXXIV, 1283, 1284; S. Bruno Astens., CLII, 1378; Cassiod., LXX, 1001; S. Petrus Damianus CXLV. — In clericis, Simonia est, 463; S. Eugypp., LXII, 978; Flodoard., CXXXVI, 703, 704; Garner., CXCIII, 102, 103, 421; Gerhohus, CXCIII, de adulatione et odio, Gratian., CLXXXVII, 242; S. Greg. Magn., LXXV, 361, 362, 663; LXXVII, 488; Henricus Septimell., CCIV, 862, 864. — Semper insidiosa, callida, blanda, S. Hieron., XXII, 501, 726, 727; S. Hilar., IX, Adulatores sicut lac in secundis blandi, velut coagulum in adversis acerbi, 552; Gilbert., CLXXI, 507, 527, 528, 1011; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 686; Humbert. card., CXLIII. — Eloquacitate adulatorum, Innocent. III, pap., CCXVII, 734; Joannes Sarisb., CXCIX, 481, 483, 485, 485, 487. — De adulatoribus puniendis, S. Paulin., XCIX, 201, 229; Petr. Bles., CCVII, 72. — De adulatore et calumniatore, *ibid.*, 175, 176. — Seductor, *ibid.*, 218. — De adulatoribus aulicis, *ibid.*, 237 *et seq.*, Petr. Cant., CCV, 140; Philipp. de Harv., CCIII, 931, 934, 1040; S. Prosper, L, 402, 415, 525; Rufin., XXI. — Adulatores sepulcra patentia, *ibid.*, 665, 686; Rupert. CLXVIII, 1459; Smaragd., CII, 964.

ADULTERIA. — « Mulier, ait Apostolus, I Cor. vii, 4, non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter autem et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. » Hujus autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu, cum altero vel altera contra pactum conjugale concumbitur; atque ita frangitur fides, quæ etiam in rebus corporeis et abjectis magnum animi bonum est, et ideo eam saluti quoque corporali qua etiam vita nostra continetur, certum est debere præponi.

Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ. Ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut si alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit; et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, ut et quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis et incontinentiæ causa expetit, vel ille de matrimonio, vel ille de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentante Satana, propter incontinentiam vel amborum, vel cujusquam eorum. Conjugalis enim concubitus generandi gratia non habet cul-

pam ; concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge, propter tori fidem, venialem habet culpam ; adulterium vero sive fornicatio lethalem habet culpam....

De adulterio vide Indicem *De Decalogo* in art. de sexto præcepto, et Indicem præcedentem in artic., *De luxuria* ; et in is'o *De fornicatione*.

AMBITIO. — Ambitiosus semper est pavidus, semper attentus, ne quid dicat vel faciat quod in oculis hominum valeat displicere, humilitatem simulat, honestatem mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur et obsequitur, cunctos honorat, universis inclinat, frequentat curias, visitat optimates, assurgit et amplexatur, applaudit et adulatur, Innocent. III, CCXVII, 727.

Ambitio, ait S. Bernardus, serm. 6 in Psal. n. 4. Subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem, veste spolians nuptiali, et virtutum exercitia fructu pietatis evacuans. Quantos pestis hæc nequiter supplantatos, turpiter quoque dejecit... Quid vero hunc fovet vermem aliud quam mentis alienatio et oblivio veritatis.....

AMBITIONIS EXEMPLA. — Matth. xx, 20 *et seqq.* « Tunc accessit ad eum (Jesum) mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo. Qui dixit ei : Quid vis ? ait illi : Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Jesus dixit : « Nescitis quid petatis. Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait : Scitis quia principes gentium dominantur eorum....., etc. »

Luc. xxii, 24 *seqq.* « Facta est autem et contentio inter eos quis eorum videretur esse major. Dixit autem eis : « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic. .» ut ex his apparet, ambitio peccatum est quo quis honorem inordinate desiderat, vel quem non meretur, vel quem non in Deum, sed ad sui ipsius tantum utilitatem refert. Honor importat quamdam reverentiam alicui exhibitam in testimonium excellentiæ ejus. Circa excellentiam autem hominis duo sunt attendenda : primo quidem quod illud secundum quo homo excellit, non habet homo a seipso, sed est quasi quiddam divinum in eo. Et ideo ex hoc non debetur ei principaliter honor, sed Deo ; secundo considerandum est quod illud in quo homo excellit, datur homini a Deo, ut ex eo aliis prosit. Unde in tantum debet homini placere testimonium suæ excellentiæ quod ab aliis exhibetur, in quantum ex hoc paratur sibi via ad hoc quod aliis prosit. Tripliciter autem appetitum honoris contingit esse inordinatum; uno modo per hoc quod aliquis appetit testimonium de excellentia quam non habet : quod est appetere honorem supra suam proportionem; alio modo, per hoc quod honorem sibi cupit, non referendo in Deum ; tertio, per hoc quod appetitus ejus in ipso honore quiescit, non referens honorem ad utilitatem aliorum. Ambitio autem importat inordinatum appetitum honoris. Unde manifestum est quod ambitio semper est peccatum, D. Thom. II 2-2. q. 131, art. 3 in *concl.*

De his vide Indicem præcedentem, in art. *De superbia*, in sequentibus indicationibus.

Abælardus, CLXXVIII, 180 ; Absalon, CCXI, 99 ; Adam., CXCVIII, 505, 598 ; Alberic., CLXVI, 650 ; S. Ambros., XIV, 525. — Sæpe quos vitia nulla delectant, facit ambitio criminosos, S. Ambrosius, XV. 1621 ; S. Anselmus, CLVIII, 1168 ; Arnulf., CCI, 176, 178. — De argumento cæcæ ambitionis, 193. — Ambitiosorum miseria, S. Augustin., XXXII, 724. — Ubique pullulat, S. Bernardus, CLXXXIV, 277 *et seqq.*, 1098 ; Boetius, LXIII, 708, 753, 754. — Boetio male objecta, *ibid.*, 629, 650. — Ejus turpitudo, Cassiod., LXIX, 634, 767, 768. — Cæca semper, S. Petr. Chrysol., LII, 224, 605. — Insana Cadaloi, S. Petrus Damian., CXLV, 414 ; S. Eugypp., LXII, 884 *et seqq.* ; Gratian., CLXXXVII, 544 ; S. Greg. Magn., LXXV, 153, 282, 283 ; LXXVII, 45, 689 ; Guibert., CLVI, 152 ; Helinandus, CCXII, 831 ; S. Hilar., X, 610, 611 ; Hildebertus, CLXXI, 212. — Hypocritas et improbos facit, *ibid.*, 1049, Humbert. cardinal., CXLIII, 1172 ; Innocent. III, papa ; CCXVII, 727, 728, 734 ; Joannes Sarisb., CXCIX, 674, 678. — Ejus impudentia, *ibid.*, 680 ; Juvencus, XIX, 329. — Episcopi. Lambert., CLXIX, 122 ; S. Leo Magn., LV, 1299 ; Luitprand., CXXXVI, 841, 843, 851 ; Matthæus Vindocinens., CCV, 946, 955. — Cæsaris et Pompeii in bello civili. Oros., XXXI, 1030 ; Othlon., CXLVI, 286 ; S. Paulinus Nol., LXI, 153. — Prodiga proprii, sitiens alieni, *ibid.*, 670 ; Petr. Bles., CCVII, 40, 43, 82. — Summa episcoporum, *ibid.*, 82 *et seqq.* — Tam clericorum quam monachorum coercenda, *ibid.*, 92, 125, 150. — Conflictus lacrymabilis præ ambitione inter summos pontifices, 141 *et seqq.* — Domina, *ibid.* 185. — Anxia, 291 *et seqq.* — Monachi, 386 *et seqq.* ; Petr. Cant., CCV, 165, 168 ; Petr. Cell., CCII, 730 ; Philipp. de Harv., CCIII, 675, 676 ; Absalon, 1072, 1073 ; Prudent., LX, 311 *et seqq.* ; Rabanus Maur., CVIII, 700, 863 ; CIX, 812 ; Tertull., I, 1248, 1314. — Frequentior est omni superstitione, id., II, 671. — ejus repudiatio nulla in egestate, *ibid.*, 281.

ARROGANTIA. — Intus est malum, quo inanescunt qui placent sibi de se, quamvis aliis non placeant, vel displiceant, nec placere affectent cæteris. Sed sibi placentes multum Deo displicent, non tantum de non bonis quasi bonis, verum etiam de bonis Dei quasi suis ; aut etiam sicut ex tua gratia, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis invidentes ea, S. August., lib. x *Confess*, c. 39, n. 64.

Neque enim parva condemnatio est, ex eo bono quod communiter datur privatè gloriari ; scire bonum unde acceperit, et nescire quomodo uti debeat quod accepit. Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur ; cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant ; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant ; aut certe cum jactant se habere quod non habent. A semetipso enim bonum se habere jactabat, cui per Apostolum dicitur. « Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ? » Rursum ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet dicens : « Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur..... rursum nonnulli jactant se habere quod non habent, sicut divina voce per prophetam de Moab dicitur : « Superbiam ejus et arrogantiam ejus ego novi, et quod non sit juxta eum virtus ejus » Et sicut angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur : Quia dicit quod dives sum, et locupletatus, et nullius egeo ; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus et nudus. » Rursum nonnulli, despectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Unde et Pharisæus idcirco absque justificatione de templo descendit, quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebro humanus animus labitur, ut id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat, quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, Altissimi similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium, quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.

De his infra quæstio habetur.

Absalon, CCXI, 77, Alanus, CCX, 467 ; Alcuinus, CI, 633, 635, 1192, 1193, 1194, 1199. — Divitum quanta sit, S. Ambros., XV, 1769 ; Arnulph., CCI, 194 ; S. Augustinus, XXXV, 1712, 1794 ; S. Bernard., CLXXXII, 314, 965, 966 ; Petr. Chrysol., LII, 567 ; Dudo, CXLI, 651. — Philosophorum, S. Eugypp., LXII, 593, 594 *et seq.*, Guibert., CLXVI, 967. — Prosperitatis, Gerhohus, CXCIII, 939 ; Gratian., CLXXXVII, 314, 333, 1134 *et seq.* — Henrici castigata, S. Gregor. VII, pap., CXLVIII, 115 ; Guibert., CLVI, 548, 549 ; S. Hieronym., XXII, 691. — Judæorum compescenda, Innocent. III, pap., CCXV, 801, 694 ; CCXVII, 730, 731, 734 ; Isidor. Mercat., CXXX, 192. — Joannes Sarisb., CXCIX, 653 ; S. Leo Magn., LV, 882 ; Luitprand., CXXXVI, 841 ; Petr. Bles., CCVI, 75, 76, 293 *et seq.* ; Petr. Cell., CCII, 686 ; Rupert., CLXVII, 681, 682 ; CLXVIII, 1114 ; S. Salvian., LIII, 83, 84 ; Vitæ Patr., LXXIII, 235, 236.

AUDACIA. — Peccatur per audaciam quando quis propriis viribus, sine ullo Dei auxilio confidit se posse pervenire ad salutem, vel aliquid boni agere.

Ad virtutis perfectionem quisque, ait sanctus Bernardus, serm. 85 in Cant. cont. n. 5, contendere orietur, sciet profecto quam sit ascensus arduus, et cassus conatus absque Verbi adjutorio... quantæ fiduciæ vox : « Omnia possum in eo qui me confortat. » Ita verbo innixum et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem..... Denique in veritate non stetit, qui non innixus est verbo, qui in sua virtute confisus est. Dicebat enim : « Sedebo in monte testamenti ; » et Deo aliter judicante, cecidit, dicente Domino : « Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem .. »

Si animus humanus, ait S. Augustinus, serm. 2 in Psal. xxxi, n. 1, infirmitati propriæ omni ex parte

donaverit, et in hanc cogitationem se inclinaverit ut dicat, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, ita in fine parata est, ut nemo pereat fidelium iniquorum, id est, nemo pereat eorum qui dicunt sibi : Quid vis faciam ; quibuslibet facinoribus et flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum ; et Deus ille justus... invenit hominem male de se præsumentem, et ad interitum suum misericordia Dei abutendum et necesse est ut damnet. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem.... quid ergo et tu dicebas, qui spe peccas ? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo ..... semper exspectas, et de misericordia Dei tibi plurimum polliceris. Sperando decipitur qui ait : Bonus est Deus, misericors, faciam quod mihi placet, quolibet, laxem habenas voluptatibus meis et cupiditatibus, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus........ Metuendum est ne te occidat spes, et cum multum speras de misericordia, incidas in judicium.

En audacia de qua in sequentibus indicationibus sermo tractatur.

AUGURIA. — Augurium, quod ad artem magicam pertinet, dictum est ab avibus. si quis conetur futura prænoscere per voces vel motus avium, seu quorumcunque animalium sive per sternutationes hominum, vel membrorum saltus. Hoc pertinet generaliter ad augurium quod dicitur a garritu avium; vel ad auspicium quod dicitur ab inspectione avium. Unde quod pertinet de his ad aures, dicitur augurium, ab avium garritu; et quod pertinet ad oculos, dicitur auspicium, ab avium inspectatione.

Divinare per auguria, ait S. Thomas, præter naturæ aut Providentiæ divinæ ordinem superstitiosum et illicitum est. Motus vel garritus avium, vel quæcunque dispositiones in hujusmodi rebus consideratæ, manifestum est quod non sunt causa futurorum eventuum ; unde ex eis futuri cognosci non possunt, sicut ex causis. ....

« Non ariolabimini, neque captabitis auguria, » ait Scriptura.

Et concilium Ancyranum, I, an. 314, c. 23, ait : Qui auguria, vel auspicia..... secundum morem gentilium servant, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt.... , confessi quinquennio pœnitentiam agant secundum regulas antiquitus constitutas ...

Ad auguriorum genus pertinent omnes ligaturæ, atque remedia quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis atque illigandis, sive etiam aptandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas, quæ mitiore nomine physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur. His adjunguntur, ait S. Augustinus, lib. II *De doct. Christ.*, c. 20, n. 31, millia inanissimarum observationum : v. g., si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit. Atque illuc quod lapidem calcant, tanquam diremptorem amicitiæ, minus molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrit. Sed bellum est quod aliquando pueri vindicantibus a canibus ; nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem, qui medius intervenerit, ferire audeant, non impune ; namque a vano remedio cito ille interdum percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sicut etiam illa : limen calcare, cum ante domum suam transit ; redire ad lectum, si quis dum se calciat sternutaverit ; redire ad domum, si procedens offenderit ; cum vestis a soricibus, plus tremere suspicione futuri mali, quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur.

Vide in isto Indice, SUPERSTITIONES.

CALUMNIA. — Calumnia quæ obtrectationis ramus est cujus nomine intelligitur quidquid dicitur contra famam proximi, est quando falsum est quod contra proximum dicitur ; nam si verum esset, maledicentia esset. At de his obtrectationis nomine, seu calumnia agemus. Est plus minusve calumnia ; 1°, cum proximo falsum crimen imponitur ; 2° cum verum crimen verbis augetur ; 3° cum occultum evulgatur ; 4° cum aliena vel facta vel dicta malam in partem temere accipiuntur, si id verbis fiat ; 5° cum egregie facta verbis minuuntur, vel frigide laudantur ubi sese offert laudis occasio ; 6° quin et silentium quandoque calumniæ locum tenet, si quis, v. gr., egregie factum alterius cum omnino laudare debeat, silet prorsus videatque silentium hoc accipiendum esse a circumstantibus in proximi offensionem.

Calumnia est omnino grave peccatum. Hac enim proximi fama læditur ; adeoque fit injuria proximo : « Maledici regnum Dei non possidebunt, » inquit Apostolus.

De his multa dicuntur in sequentibus indicationibus.

BLASPHEMIA. — Blasphemia est verbum injurium et contumeliosum Deo vel sanctis, id est verbum quo tribuuntur Deo defectus aliqui, vel negantur ipsi perfectiones aliquæ, v. gr., blasphemus esset qui negaret Deum esse justum, esse omnipotentem, esse veracem ; blasphemus esset qui diceret Deum esse auctorem peccati, esse mutationi obnoxium, etc. ; quin et verba sanctis contumeliosa inter blasphemias deputantur, quia in Deum ipsum refunditur injuria sanctis irrogata, quemadmodum et ad Deum refertur honos sanctis exhibitus.

Nullum est aliud fere peccatum gravius blasphemia.

Id patet ex pœnis adversus blasphemos quolibet tempore propositis. In lege Mosaica blasphemi lapidibus obruebantur, Num. xxiv, 10 *sqq*. Centum viginti septem Syrorum millia Deus morti addixit in ultionem verbi blasphemi quod dixerat Benadad rex Syriæ, III Reg. xx 19, *seqq*. Propter prolatam a Sennacherib Assyriorum rege blasphemiam perierunt una nocte ex ejus exercitu centum octoginta quinque millia ab angelo exterminati, IV Reg. XIX. 22 *et seqq*. Tradidit Apostolus Hymenæum et Alexandrum Satanæ, ut discerent non blasphemare, I Tim. i, 20.

Juxta veteres Francorum regum sanctiones debent blasphemi exemplari traductione, quam emendam honorariam vocant, infamari, insuper et post linguam perforatam et labia discissa exsilio multari. Juxta canonem ultimi concilii Narbonensis excommunicatione plectendi sunt. De his quædam subjicimus, scilicet, (Ordonnance,) an. 1617 : Et si aucuns adventuriers se trouvent qui ayent usé...... d'exécrables blasphèmes, nous voulons qu'ils soient punis par justice de telles et semblables peines... à la discrétion de justice; et les dits blasphémateurs exécrables avant souffrir mort, ayent la gorge ouverte avec un fer chaud, et la langue tirée et coupée par le dessous; et ce fait, pendus et attachez au gibet ou potence, et étranglez selon leurs démérites : Donné à Lyon le 25 septembre 1525, et de notre règne le 9 (François I). Henry II, an. 1550, — Le soldat qui blasphémera le nom de Dieu en vain, sera mis en place publique au carquant par trois divers jours, trois heures à chaque fois; et à la fin d'iceux la tête nue demandera pardon à Dieu.

Concilium Narbonens. ait : « Qua pœna plecti debeant qui ore sacrilego sacrum Dei nomen et Salvatoris nostri Jesu Christi ac Deiparæ Virginis Mariæ, aut aliorum sanctorum blasphemaverint, ex ipsius Dei verbis liquido constat, cum præcipit blasphemantem extra castra ejectum lapidari debere, ideoque statuimus quod si quis ore puro blasphemaverit... puniatur... a catholicorum cœtu expulsus publice excommunicatus per parochum declaretur. »

De his vide in indice De Decalogo, art. De secundo Dei mandato.

CUPIDITAS — « Radix omnium malorum est cupiditas. » Nemo potest perfecte spiritualia bella suscipere, nisi prius carnis edomuerit voluptates; non potest mens ad contemplandum Deum esse libera, quæ terrena et transitoria hujus mundi concupiscit. Non potest videre oculus mentis alta, si eum claudit pulvis terrenæ cupiditatis. Cupiditas grave peccatum est, omnium criminum materia est. Non est mirum si morientes inferni ignibus deputentur, qui viventes flammam cupiditatis suæ non exstinxerunt. Qui habet cupiditatem habendi, etsi nihil habeat, nihil illi valet; nihil valet corporis nuditas, si nobis est vestimenti cupiditas. Judas per cupiditatem vendidit Christum. Nudi nascimur in hac vita, nudi exituri sumus ex hac vita. Cur ergo concupiscimus terrena et transitoria? Si ergo bona hujus mundi credimus peritura, cur tanto amore diligimus ea? Si terrena et transitoria hujus mundi plus quam oportet diligimus, peccamus. Si igitur cupiditas est radix omnium malorum, necesse est ut eam expellamus a corde nostro; ut cæteræ soboles vitiorum non pullulent, cupiditas perversa non sit in nobis... »

De illa in sequentibus tractatur.

Abælard., CLXXVIII, 135, 721. — Quid de ea quoad judicia humana, Abedoc., XCVI, 1313; Absalon., CCXI, 18, 77, 104; Alanus, CCX, 125 *et seqq.*, 465, 466. S. Ambros., XIV, 286, 398, 415, XV, 1622. XVI, 221, 661, 1215. XVII, 269, 270. S. Anselm., CLVIII, 535, 870; CLIX, 643. — Est improba voluntas, S. Augustin., XXXII, 1295. — Triplex est, *ibid.*, 807. — Mala non est a Deo, id., XXXV, 299. — Omnium malorum radix, id., XXXVII, 1154; XXXVIII, 817. — Cupiditas et charitas simul esse non possunt, id., XXXIX, 2153, 2215, 2217, 2248, 2261, 2501, 2545. — Natura et consuetudine roboratur, id., XL, 106, 1055, 1057; XLC, 409; XLII, 1227; XLV, 1860, 1870; Beda Venerab., XCIV, 571; S. Bernard., CLXXXIII, 225, 226. S. Boniface, LXXXIX, 856; S. Bruno Carth., CLII, 455, 456; Carol. Magn., XCVII, 506. Cassiod., LXIX, 631; S. Petr. Chrysol., LII, 224, 282 *et seqq.*, 452, 490, 491. S. Cummianus, LXXXVII, 991. — Defensor, id., LXXXVIII, 659, 660. S. Fulgent., LXV, 333, 384, 385, 396; Gerhohus, CXCIV, 57; Goffrid. Vindocinens., CLVII, 93. Gratian., CLXXXVII, 254. S. Greg. Magn., LXXVII, 1028. S. Greg. Turon., LXXI, 639. — Amatores suos confundit, 812, Guigo Carth., CLIII, 606, 609 Helinand., CCXII, 531, 540, 561. — Rarum est fidelem animam inveniri, ut nihil ob gloriæ cupiditatem faciat, S. Hieron., XXIII, 170; S. Hilar., IX, 941, 784. — Ejus quanta sint mala, Hildebert., CLXXI, 136, 139; Hugo Eterian., CCII, 181, 182. Innocent. III, p., CCXVII, 717, 719, 730, 737. S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 9, 95, 645, 696, 1159, 1225. Joannes Sarisb., CXCIX, 674, Juvencus, XIX, 185.

Fons malorum omnium, Lact., VI, 567. — Mundum regit, *ibid.*, 738; S. Leo Magn., LIV, 409. — Willæ uxoris Bosonis, Luisprand., CXXXVI, 863, 864. — Peccandi, Marius Mercat., XLVIII, 667. — Judæ Iscariotis, S. Martin. Leg., CCVIII, 919, 920; Matthæus Vindocinens., CCV, 948. — Radix omnium malorum, S. Paulin., XCIX, 226; Petr. Bles., CCVII, 83, 250, 251. — Monachorum, *ibid.*, 152 *et seqq.*, 325; Petr. Cant., CCV, 72, 75; Petr. Comest., CXCVIII, 178 *et seqq.* Petr. Lomb., CXCI, 766; CXCII, 204, 359; S. Prosp., LI, 342, 445, 472, 504; Radulph. Ardens., CLV, 1380; Regino, CXXXII, 302. — Regnandi, Rufin., XXI, 4006; Rupert., CLXVII, 607, 679, 680. — Meretrix, id., CLXIX, 1130, 1131. — Vitium totius generis humani, Salvian., LIII, 142. — Omnium malorum est, *ibid.*, 178, 183. — Per thesauros accusatur, *ibid.*, 182, 183. — Ad dura inducit, Tertull., I, 626; II. — Ejus minister est mendacium, *ibid.*, 676. — Est circa, Thomas Cisterc., CCVI, 756; S. Valerian., LII, 696, 739, 750, 752, 754; Vit. Patr. LXXIII, 446, 447; S. Zeno, XI, 277, 278.

CURIOSITAS. — Curiositatem sancti Patres confuderunt cum concupiscentia oculorum; nam eam non solum ad exteriorem, sed etiam ad interiorem hominem æstimant pertinere. Ergo ad exteriorem pertinet curiositatem omnis superflua pulchritudo, quam amant oculi in variis formis, in nitidis et amœnis coloribus, in diversis opificiis, in vestibus, calceamentis, vasis, picturis, sculpturis, diversisque figmentis, usum necessarium et moderatum transgredientibus; quæ omnia amatores mundi ad illecebras expetunt oculorum; foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt, et exterminantes quod facti sunt.

Interior vero curiositas maxime in tribus constat: in appetitu videlicet noxiæ vel inanis scientiæ: in pervestigatione alienæ vitæ, non ad imitandum, sed ad invidendum si bona est, vel insultandum, si mala; vel certe sola curiositate tantum, ut sciatur, sive mala sit, sive bona; postremo in curiosa quadam pro sæcularium rerum vel actuum agnitione inquietudine. Ex quibus omnibus mentibus captivatis, non modicus labor innascitur, vel cum intemperate exercentur, vel libenter exercentibus prohibentur. Hinc est quod plerique, qui inani philosophiæ dedere animum, quibus etiam moris est cum Evangeliis Bucolica meditari, Horatium cum prophetis, cum Paulo Tullium lectitare, tunc etiam metro ludere, lasciviosisque carminibus amatoria texere, vel in lectionibus invicem provocare... Inde est quod cum tota die inanibus spectaculis dedit; vel rumoribus audiendis intenti a nobis quodam modo exierimus, revertentes iterum ad nos, vanitatum imagines introducimus, et cor plenum simulacris ad locum quoque quietis nostræ ferentes, pro ineptiis aut vanitate noctes ducimus insomnes; regum prælia, victorias ducum, quasi sub oculis stultissima præsumptione depingimus, in ipsis orationibus nostris otiosis discursibus ordinamus. Est adhuc aliud curiositatis genus pessimum, quo tamen hi soli, qui magnarum sibi virtutum conscii sunt attentantur, exploratio scilicet suæ sanctitatis per miraculorum exhibitionem; quod est tentare Deum... etc.

Prius vide tua propria quam aliena delicta... Noli quærere quod quisque dicat vel faciat. Cave curiositatem, omitte curas alienæ vitæ; nulla curiositas animum tuum decipiat; nulla concupiscentia detestandæ curiositatis te subrepat; nulla sit tibi cura sciendi latentia. Cave inquirere eaque non debes scire; prætermitte quasi secretum quod Scripturæ sanctæ auctoritate non didicisti; nihil quæras ultra quam scriptum est; nihil amplius perquiras, quam divinæ Litteræ demonstrant. Scire nunquam desideres quod scire non debes...

De variis curiositatis generibus agitur in sequentibus Indicationibus.

Absalon, CCXI, 25; Alanus, CCX, 255; S. Ambros., XVII, 750; S. Anselm., CLIX, 614 *et seqq.* — Quid sit et unde, S. August., XXXII, 802, 1184; XXXV, 1996. — Ejus pœna, id., XLI, 722; XLIV, 852; S. Bernard., CLXXXII, 957, 958; CLXXXIV, 133, 134, 319, 520, 553. — Curiosus circa aliena ignorat sua, *ibid.*, 1279, 1280; S. Bruno Carth., CLIII, 408; S. Petr. Damian., CXLIV, 418 *et seqq.* — Defensor, id., LXXXVIII, 703, 704; S. Eugypp., LXII, 605, 95?; Garner., CXCIII, 86; Gerhohus, CXCIV, 57; Guibert., CLIV, 593; Helinand., CCXII, 513, 531. S. Hieron., XXIII, 1064, 1065, 1080. S. Hilar., IX, 831. — Quid sit. Hildebert., CLXXI, 1012, 1013; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 613, 614; S. Iren., CLXI, 265; Jonas, CVI, 329; Lanfranc., CL, 567; Marius

Mercat., XLVIII, 201; Petr. Comest., CXCVIII, 1783 *et seqq.*, 1845. — Curiosus circa aliena solet esse negligens circa sua, Philipp. de Harv., CCIII, 570, 571; Raban., Maur., CIX, 721; CXI, 554, 578; Rupert., CLXIX, 369. — Punitur, Vit. Patr., LXXIV, 74, 75. — In rebus fidei, Zeno, XI, 256. — Reum efficit, nonperitum, *ibid.*, 397, 398.

DISCORDIA. — *Vide* indicem De DILECTIONE INIMICORUM.

DOLUS. — Vide indicem *De Decalogo*, in septimo præcepto.

DURITIA. — Vide indicem *de Eleemosyna*.

EBRIETAS. — Fugiamus ebrietatem, ne crimen luxuriæ incurramus...... Vinum enim nobis Deus ad lætitiam cordis, non ad ebrietatem donavit. Bibamus ergo non quantum gula exigit, sed quantum naturæ imbecillitas postulat. Ne igitur quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad perniciem depotemus. Annuntia, quæso, tuis in domo tua subjectis, quod plerique homicidia et fornicationes perpetraverunt, nec ipsam mortem recusaverunt; alii per vinum a dæmonibus capti sunt. Nec est aliud ebrietas quam manifestissimus dæmon. Ebriosus putat se aliquid optimum gerere, cum fuerit ad præcipia devolutus. Per vinolentiam armatur ad maledicta et convicia proximorum, et immutatur mens ejus, et lingua balbutit. Hujusmodi enim vir, cum se putat bibere vinum, bibitur a vino. Plurimi enim homines per vinum maximam debilitatem contraxerunt, nec potuerunt consequi pristinam firmitatem, quia non temperaverunt gulæ ardorem. Sicut enim piscis cum avidis faucibus properat, ut glutiat escam, repente hamum intra fauces reperit, ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum quod intra eum mox impellit ad omne opus nefandissimum; et sic homo rationalis capitur ut animal irrationale.

Plutarchus hæc de Pyrrho narrat: « Pyrrhus audierat quosdam adolescentes multis inter pocula maledictis ipsum proscidisse. Eos postridie universos ad se adduci jussit, primumque ex eis percunctatus est, an de ipso talia dixissent. Omnino respondit hic, talia; et plura dixissemus si plus vini nobis fuisset......

De ebrietate ejusque consectariis tractatur in indice præcedenti in articul. De gula.

FORMIDO. — Sponte se implicat homo corporum ac vanitatis amori, sed, velit, nolit, cruciatur timore ac dolore pro eorum interitu, sive cum auferuntur ipsa corpora, sive cum ipse vituperatur. Amor enim perituorum est quasi fons timorum inutilium et dolorum, ac sollicitudinum universarum... Aut exstingue penitus concupiscentiam, aut para te ad conturbandum, id est ad timendum et dolendum unde non debes... Anima humana tandiu in se cruciatur quandiu potest cruciari, id est quandiu aliquid amat præter Deum...

Sicut ex glacie frigus, ita ex temporalium amore timor inutilis animam invadit, et cæteræ miseriæ. Remove a te universa quæ tibi timendi causa sunt... Non est enim timendum nisi quod potest et quod expedit vitari, id est peccatum.

Quod aliquo modo cruciaris, sive timendo, sive irascendo....., tibi tantum imputa, id est concupiscentiæ tuæ, ignorantiæ vel torpori. Quatuor sunt timores; duo boni et duo mali... Est enim malus timor passio quædam vel perturbatio animi, sed neque ex fide veniens, neque ex Spiritu Dei. Timor ille ideo malus est quia perturbat animum inde, unde perturbari non debuit, scilicet de amittendis opibus sæculi, vel de incumbentibus adversis quæ oportuerat pro utilitatis causa fortiter sustineri. Item timor malus est, ex fide quidem, sed non est ex Spiritu Dei, quo interdum turbatur animus, sed se non corrigit... Hunc timorem, qui describitur apud Jacob. II, omnes quidem et semper dæmones habent, quia « credunt et contremiscunt. » Homines autem mali non omnes, sed multi desperati habent. Act. XXIV, Felix tremefactus est, sed non se correxit... Primus homo timore isto timuit... Neque enim bene timuit qui se abscondit, et culpam confiteri noluit. — Boni et mali timores differunt, quia timor malus est passio, perturbatio; bonus vero est pax et requies animi..... Bonus timor sed nondum perfectus et optimus timor, quem perfecta charitas mittit foras, est veniens de fide et ex Spiritu Dei; alii, non ita... et tandem de timore quocunque, et isto, et servili, et aliis habetur quæstio in sequentibus indicationibus.

Abælard., CLXXVIII, 721; Abedoc., XCVI, 1515. — De mundano timore, S. Ambrosius, XVI. — Ubi nulla, ibi libertas, *ibid.*, 1089; S. Anselm., CLIX, 642, 693; S. Augustinus, XXXVI. — Timor pœnæ sine charitate, non impedit quominus animum vastet libido, *id.*, XXXVI, 1537. — De timore servili, *ibid.*, 281, 996; XXXVII, 1412; XLIV, 1167, 1190; S. Bernardus, CLXXXIII. — De timore perverso, *ibid.*, 171, 172; Boetius, LXIV. — De timiditate, *ibid.*, 399; S. Bruno Asteus., CLXIV. — De timore, S. Bruno Herbipol., CXLII, 145; S. Petrus Chrysolog., CCVII, 11. — De timore servili, Defensor, LXXXVIII, 629, 630, 631; Dracontius, LX. — Quid sit, *ibid.*, 897; Eugen., LXXXVII, 395; S. Eugypp., LXII, 891; S. Fulbert., CXLI, 345; S. Greg. Magn., LXXVI. — Timor duplex, castus scilicet et servilis, *ibid.*, 740, 741; LXXIX, 655, 656; Guibert., CLVI, 38. — Guigo Carth., CLIII, 606, 609; Helinand., CCXII, 540, 541; S. Hieron., XXII, 483; XXIV, 489; XXVI, 536, 537, 541; S. Hilar., IX, 704. — De timore episcopi timorati, Hildeg., XCVII, 278. — Quadruplex, Hugo de S. Vict., CLXXV, 427, 428, 855, 890. — Quid sit, CLXXVI, 527. — De quatuor timoribus, *ibid.*, 528; S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 51, 52; S. Ivo, CLXI, 1200; Joannes Saresb., CXCIX, 975; Lact., VI, 456, 693, 694; S. Leo Magn., LV, 165; S. Paschas., CXX, 1457; S. Paulin. Nol., LXI, 566, 567; Petrus Lomb., CXCI, 766; CXCII, 204; Petrus monach., CCXIII. — Tolosanorum, Petrus Pictav., CCXI, 1080. — Timor omne bonum aut malum producit, S. Prosp., LI, 462; Rufin., XXI, 795, 796. — Timoris et tremoris differentia, *ibid.*, 861, 862; Rupert., CLXVII, 1808, 1809. — Ejus origo, notitia, Tertull., I, 1241, 623. — Præsumptio impedimentum timoris, *ibid.*, 1318; II, 118, 573; Thomas Cisterc., CCVI, 114, 195.

FORNICATIO. — S. Chrysostomus homil. 18 in Matth., c. 5..... Christus neque solum dixit adulterum puniendum...... sed impudicum quoque coercet aspectum: « Qui enim, ait, viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. » Hoc est dicere, qui dat operam in venusta corpora curiosius intueri, et decoras aucupari facies, talique animam spectaculo pascere, et obscœnos pulchris etiam vultibus oculos affigere. Non enim idcirco Dominus advenisse contentus est, ut solum corpus a malis actibus, sed ut prius animam quoque ab ejusmodi cogitationibus averteret... Quemadmodum, inquis, possumus a concupiscentia liberari? Maxime quidem, si velimus, etiam ipsam mortificare possibile est, atque ne in opus erumpat continere... Qui enim studet e egantes facies inspicere, ipse præcipue fornacem sibi istius passionis accendit, et captivam agens animam, ad opus quoque celeriter adducit .. Non enim simpliciter dixit: Qui concupiverit; potest namque etiam aliquis inter secreta montium residens concupiscere; sed: « Qui, inquit, viderit mulierem ad concupiscendum, id est, qui concupiscentiam sibi conscíverit, quique nullo omnino cogente, quiescenti cogitationi feram subito immiserit. Hoc enim jam non naturæ est, sed propriæ omnino desidiæ; quod certe olim etiam veteri lege prohibetur: « Noli, inquit, addiscere pulchritudinem alienam. » Deinde ne quis diceret: Quid autem, etsi inspiciam, nec tamen capiar? Cohibuit aspectum, ne hujusmodi licentia fidens, etiam in peccatum quandoque corrueret. Quid autem, inquis, si video, et concupisco quidem, sed tamen nil tunc ago? Et sic quidem jam in adulterorum partem numeraris. Pronuntiavit enim lator legis, nec amplius aliquid hinc oportet scrupulosius et anxie disputare. Nam semel quidem et secundo et tertio sic videns: Forsan queas animum continere; si vero id frequenter feceris, fornacem istam sponte succendas, profecto capieris. Neque enim extra naturam aleamque humanam consistit. Sicut enim nos cum gladium teneri videmus a puero, etiamsi nondum eum vulneratum cernamus, verberamus tamen, ac interdicimus ne unquam illum rursus attingat; ita etiam Deus inverecundum coercet aspectum etiam ante factum, ne quando in ipsam quoque incidas actionem. Qui enim semel flammam cupiditatis accenderit, etiam absente muliere quam vidit, jugiter apud semetipsum turpium rerum simulacra depingit, et ab his sæpe ad ipsum opus progreditur. Illos quoque qui in solo fiunt corde complexus, Christus interemit. Quid ergo hic jam respondebunt, qui ausi sunt temere cohabitare virginibus?

Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur, quamvis quisque diversa turpitudinis voluptate perfruatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus regnum Dei clauditur... Fornicatio non solum maculat corpus, sed et conscientiam. Qui luxuriatur, quamvis videatur vivens, tamen mortuus est. Fornicatio grave peccatum est... Oculi nuntii sunt fornicationis.. Dina, etc.; David, etc.; Samson, etc...

De his habetur in sequentibus.

Absalon, CCXI, 110; Alanus, CCX, 121, 122; Alcuin., CI, 634, 1194. — De Sodomitis, *ibid.*, 1195. — Episcopi, Alexander II, papa, CXLVI, 1406. — Sacerdotis, *ibid.*, 1414. — Canonicorum, Alexander III, papa, CC, 1006; S. Ambros., XV, 881. — Sodomiticum vitium in Anglia publicum, S. Anselm., CLIX, 95. — De incestu abbatissæ et archidiaconi, Arnulf., CCI, 176; S. Augustinus,

XXXII, 743; XXXIV, 743; XXXV, 2105; XXXVIII, 1065. — Grande malum, *ibid.*, 886, 1065, 1079 — Viris putatur licere, non feminis, id., XXXIX, 2016, 2292; XL, 469; Beda Venerab., XCIV, 569. — Ejus remedium, S. Benedictus, CIII, 848; S. Bernardus, CLXXXII, 575, 576; CLXXXIV, 1016. — Quadruplex, *ibid.*, 1104, 1105. — De Sodomitica libidine, *ibid.*, 565. — Omnimoda, S. Bonifac., LXXXIX, 855, 859. — De incestu, Burchardus, CXL, 779, 815, 919; Canutus rex, CLI, 1180. — Ejus variæ turpitudines, Carol. Magn., XCVII, 756, 882. — Cujusdam episcopi, id., XCVIII, 1586; Cassianus, XLIX, 265 *et seqq.*; S. Petrus Chrysol., LII, 6 0. — De incestu Lot, *ibid.*, 225; Constantin. Magn., VIII, 597. — Ejus variæ immundæ pollutiones, S. Cummianus, LXXXVII, 983. — De Sodomitis, S. Petrus Damianus, CXLV, 165, 166; Defensor, LXXXVIII, 647 *et seqq;* Dracont., LX, 795, 796; Flodoard., CXXXVI, 103. — Jezabel impia femina cum diabolo fornicata, Gerhohus, CXCIII, 949; CXCIV, 18 *et seqq.*—Fornicationes Jezabel adhuc vigent, *ibid.*, 201; Gratianus, CLXXXVII, 70, 274; S. Gregorius Magn., LXXVI, 331; LXXXII, 1525 *et seqq.* — Omnimoda, Halitgar., CV, 682, 697, 700, 703; Hervæus Burdig., CLXXXI, 1503, 1685; Hervæus Rhemens., CXXXII, 696; S. Hieronym., XXV, 210; Hincmar., CXXV, 689, 690.— De Sodomitis, *ibid.*, 689 *et seqq*; Hugo de S. Victore, CLXXV, 522, 526. — Sodomia spiritualis, quæ sit, id, CLXXVII, 169; CLXXVIII. — Triplex; ejus remedium, *ibid.*, 764, 765; Innocentius III, papa, CCXV, 10, 82; CCXVI, 980; CCXVII, 754; Isaac Ling., CXXIV, 1090; S. Isidor. Hisp., LXXXIII, 11, 37, 60. — Ejus remedia, *ibid.*, 847, 848; Isidor. Mercat., CXXX, 20, 427, 428, 1137; S. Ivo, CLXI, 594, 633, 644.—De Sodomia, bestialitate, et usu mulieris contra naturam, *ibid.*, 681, 852. — De incestu, *ibid.*, 870, 871, 928, 1245, 1287. — De incestuosis matrimoniis, Joannes VIII, papa, CXXVI, 844; Lanfrancus, CL, 174, 175, 592. — Quadriformis, S. Martinus Leg., CCIX, 515, 555; Orderic., CLXXXVIII, 384. — De Catilinæ incestu, *ibid.*, 997. — De vitio Sodomorum, Petrus Blesens., CCVII, 25. — De incestu, *ibid.*, 257, 259; Petr. Cant., CCV, 332, 335; Petr. Cell., CCII, 730; Petr. Comest., CXCVIII, 1776; Petr. Lomb., CXCI, 1333, 1574, 1583. — Prophetæ Osee, Philipp. de Harveng, CCIII, 924. — Apud barbaros, *ibid.*, 1073; Rabanus Maurus, CVIII, 955. — Ejus pœna et gravitas, CIX, 738; CXI, 707; CXII, 1375; Regino, CXXXII, 303, 309, 310, 319, 325, 326. — Mulierum, *ibid.*, 332. — Quadrupedum, *ibid.*, 333, 334. — De Sodomitarum punitione, Robert. Pull., CLXXXVI, 1089, 1090; Rodulf., CXIX, 725; Rufin., XXI, 946, 983 *et seqq*; Rupert., CLXVII, 1056, 1057. — Ejus causa, gula, *ibid.*, 1715, 1716; CLXVIII, 75, 98, 99. — De clericis fornicatoribus, id, CLXIX, 293 *et seqq.*; S. Salvian., LIII, 84, 144, 147, 148; Smaragd., CII, 654; Tertull., II, 987.

FURTUM. — Furti rei habentur qui aliena injuste vel rapiunt vel retinent, et præjudicium afferunt vel damnum proximi bonis. Quod fit vel clam proximo inscio, vel per fraudem proximo decepto, vel invito et vim patiente. Peccatum hoc mirum quam late serpat! In qualibet conditione vix reperiuntur qui ab eo immunes sint. Et quod lugendum magis, vix cuiquam religio est aliena rapere uxores, liberi, servi, mercatores, magistratus, cæterique munerum publicorum administri, litigatores, advocati, procuratores forenses, artifices, operarii, divites non secus ac pauperes, hi omnes in furtum subinde incidunt, vel inscii, vel non satis cauti, vel minus quam par est religiosi, v. gr., mercatores et negociatores furti rei tenentur: 1° quando falsis utuntur ponderibus et mensuris; 2°. quando vel fucosas et fallaces, vel villosas merces pro bonis et veris vendunt; 3° quando abutuntur vel necessitate, vel ignorantia proximi ut carius vendant, vel emant vilius quam par est; 4°, cum exercent monopolia fraudulenta; 5° cum vel in emptione vel in venditione quovis alio modo utuntur malo dolo vel fraude......

De his et similibus unicuique statui propriis in Indice De Decalogo, in septimi præcepti articulo.

HOMICIDIA. — Vide *De Decalogo* in quinto præcepto.

HYPOCRISIS. — Quid est hypocrisis? species arte composita, quæ aliud in re agit, et aliud promittit in vultu. Hæc penes Pharisæos per scientiam tumescebat... Erat in eorum facie hypocrisis; erat in eorum mente invidiæ hydrops; erat in pectore siticulosus fons, erat ardens unda, quæ suis magis ac magis inflammabatur fluentis, ut bibentis non exstingueret sitim, sed augeret incendium...

Vide invidiam... Insuper de hypocrisi habetur *in seqq.*, Alcuin, CI, 636. — Simulationem fallacem in Petro Paulus reprehendit. S. Augustin., XXXIII, 260, 280. — Ejus origo. — id., XXXIV, 208. — De simulatione, id., XXXV, 1525; S. Bernard., CLXXXIII, 169 *et seqq.*; CLXXXIV, 581; Cassian., XLIX, 260; Constantin. Mag., VIII, 85; S. Petrus Damian., CXLIV, 426.—Abominabile vitium, id., CXLV, 262, 269, 270; Garner., CXCIII, 113, S. Gregorius Magn., LXXV, 631, 632, 786, 855, 856; Guibert., CLVI, 81, 151, 326; Henricus Septimell., CCIV, 864. — Simulatio patrocinium est mendacii, S. Hieronym., 665 — Quandoque utilis et assumenda, *ibid.*, 343. — Quam detestanda, Hildebert, CLXXI, 444, 445. — Ejus mala, Hugo de S. Vict., CLXXVII, 753; Innocent. III, p., CCXVII, 417 686, 734; S. Isidor. Hispal., LXXXII, 579; LXXXIII, 699, 1248; Joannes Sarisb., CXCIX, 691, 696, 698. — Quandoque sub habitu regularis vitæ latet simulatio, etc., 55, 56.— De jejunio hypocritarum, S. Martin. Taurin., LVII, 303, 304. — Nebulosa, S. Paulin., XCIX, 296; Petr. Cell., CCII, 685; Petrus Lombard., CXCI, 879, 880; CXCII, 204; Petrus monach., CCXIII, 516; Raban. Maur., CIX, 771. — Pharisæorum. Rupert., CLXVII, 937; CLXVIII, 623, 778. —In concordia, Sigebert., CLI, 929.

IGNAVIA. — *Vide* Indicem præcedentem ad articul. *de Desidia*

IGNORANTIA. — Ignorantia est præceptum Sapientis istud: « Noli inniti prudentiæ tuæ. » Ignorat enim homo quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit. Nisi enim interior oculos caligaret, toties procul dubio in veritatis judicio minime erraret. Unde, quæso, contraria consilia, tam sæpe, tamque diversæ sententiæ, non dicam de diversis, sed de uno eodemque corde et pene sub eodem tempore? Unde, inquam, nisi de cordis caligine et veritatis ambiguitate?

Duobus autem modis in judicii nostri examine peccamus, dum adhuc frequenter sub tantæ ambiguitatis nubilo viam carpimus. Erramus enim modo in discernenda qualitate, modo in examinanda quantitate. Qui dicit bonum malum, vel malum bonum in rerum qualitate errat; et qui dicit quod majus est esse minus, et quod minus est esse majus in quantitate peccat. Qualitas operum profecto eos fefellerat, quos, propheta arguebat, cum diceret: « Væ, qui dicitis, bonum malum, et malum bonum ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum. » In quantitatis examinatione error ille esse deprehenditur, qui per prophetam redarguitur, cum dicitur: « Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitatem in vanitatem. » Ad hoc sane aliquid in statera apprehenditur ut ejus quantitas non ignoretur. Sic auri sic argenti pondus quærimus, ut eorum pretium recte æstimemus. Sed nemo in statera mendax esset, si nemo alium deciperet, si nemo ab alio deceptus fuisset; hinc est illud. « Statera dolosus, pondus et pondus, utrumque abominabile Deo. » Quod contra in lege præcipitur: « Sit justus modius, æquusque sextarius. » Hinc est quod filii Israel, cum promissam hæreditatem accipiunt inter se, illam in funiculo distributionis dividunt, ut unaquæque virtus in sua actione justæ æquitatis mensuram teneat, et recte discretionis metas minime excedat. Quis mihi inveniat hominem, qui nunquam erret in æstimatione qualitatis aut quantitatis, qui nunquam circumveniatur a negotio perambulante in tenebris? Optimus negotiator, qui in æstimanda rerum qualitate vel quantitate nunquam valeat falli, nunquam velit fallere? Sed quando poterit hic homo involutus tenebris, habitans in regione umbræ mortis? Impossibile sane est hoc omni homini, quandiu tenebræ sunt super faciem abyssi, donec ille qui jussit de tenebris lumen splendescere, emittens lucem suam et veritatem suam incipiat lucem tenebris dividere, et fiat vespere et mane. Emissa namque et accepta intelligentia veritatis, incipit statim homo videre lucem a tenebris, et discernere primo quidem bona a malis et mala a bonis; postea autem bona a melioribus, et mala a pejoribus; tandem vero meliora ab optimis et pejora a pessimis. In hunc sane modum, secundum Sapientis sententiam, semita justorum quasi lumen procedit, et crescit usque ad perfectum diem. Lumen acceptum paulatim procedit, usque ad perfectum diem excrescit, quando accepta proficit, et quandoque usque ad plenam discretionem pertingit... Debemus itaque certis quibusdam cogitationis gradibus ascendere, si volumus ab hoc infimo ad summum illud ascensionis culmen pertingere.

Et de hac ignorantia et modo ex ea exsurgendi habetur quæstio in sequentibus indicationibus.

Adam., CXCVIII, 285. — Sacerdotum, Alanus, CCI, 193; S. Ambrosius, XIV, 525; XVI, 1363; XVII, 769, 770. — Difficultas bene operandi, S. Anselmus, CLVIII, 718, 719. — Dei veri, causa est omnium malorum, Arnob., V, 1149, 1150; Atto, CXXXIV, 29. — Infirmitas, S. August.,

XL, 271, 296. — Ignorantiæ peccata, id., XLIV, 148, 245, 255, 287, 851; XLV, 1118, 1220. — Difficultates vinci possunt, quomodo, *ibid.*, 288; S. Bernard., CLXXXIII, 965 *et seqq.*; CLXXXIV, 540, 541, 447. — Sui ipsius duplex, *ibid.*, 425; Bruno Astens., CLXIV, 566, 695. — Episcopi, Carol. Magn., XCVIII, 1381; Cassiod., LXIX, 631; S. P. Chrysol., LII, 275. — Voluntaria, Constantin. Magn., VIII, 455; Dracontius, LX, 792; Ermald., CLXXXIX, 1554, 1707; S. Eugypp., LXII, 767, 768; S. Fulgent., LXV, 471, 538; Gerhohus, CXCIII, 1224. — Sacerdotis, Gratian., CLXXXVII, 1829. — Sui ipsius, S. Gregorius Magnus, LXXV, 835, 836; Helinand., CCXII, 485, 484; S. Hieronymus, XXIV, 820, 821. — Quomodo sit vitium et unde nascatur, Hugo de S. Victor., CLXXVI, 302; Innocent. III, CCXVI, 565, 680; S. Isidor. Hispal., LXXXII, 582; LXXXIII, 514, 620, 660; Isidor. Mercator., CXXX, 471. — Omnium mater errorum, S. Ivo, CLI, 586. — Sui causa pravitatis, Lactant., VII, 119; Lanfranc., CL, 204, 205, 593, 594. — Cleri, S. Paulin., XCIX, 42. — Excusabilis, Petr. Bles., CCVII, 131; Petr. Comest., CXCVIII, 1823; Petr. Lomb. CXCII, 203; Petr. Pictaviens., CCXI, 994. — Philipp. de Harv., CCIII, 696; S. Prosper., LI, 475. — Liberalium disciplinarum, Prudent. Trecens., CXV, 1302; Raban. Maur., CVIII, 270, 389, 677, 678, 681. — Sacerdotum, id., CXI, 812; Robert. Pull, CLXXXVI, 865, 873 *et seqq.* — Cordis est obscuritas, Rufin., XXI, 688. — Multiplex, Rupert., CLXVII, 770; CLXVIII, 625. — Affectata non excusat, CLXIX, 327; S. Salvian., LIII, 96; Stephanus Grandimont., CCIV, 1102; Tertull., I, 261 *et seqq.*; Thomas Cisters., CCVI, 670. Animæ, *ibid.*

IMPIETAS. — Cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ibi esse oportet specialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur pietas, est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ; Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum; unde ei debetur specialis honor.... Et impietas est istius honoris Deo pertinax negatio....

De his habetur, infra, in istis indicationibus:

Pro muneribus justificata, Adam. Pers., CCXI, 667. — Tempore, S. Agobardi, CIV, 187. — Contra naturam est, S. Ambrosius, XIV, 946; XV, 1016, 1110; S. Augustin., XXXIV, 144, 432, 433, 727, 767, 847. — Incredulitas et infidelitas, id., XXXV, 1755, 1778, 1825, 1862; XXXVI, 595, 597. — Gaudium impiorum quale, id., XXXVII, 1251, 1661, 1777; XXXVIII, 441; XL, 123. — Pœnæ impiorum interminabiles, id., XLI, 637; XLII, 1068; S. Bernard., CLXXXIII, 676, 677. — Impiorum triplex refugium id., CLXXXIV, 1145, 1146; Cassiod., LXX, 28, 32, 33, 184; Eugypp., LXII, 733. — Hæreticorum, Eulog., CXV, 963; S. Fulgent., LXV, 540. — Non differt a superbia, S. Gregor. Magn., LXXVI, 641. — Impii arbori infructuosæ comparati, *ibid.*, 11. — Impius proprie quis dicatur, *ibid.*, 336, 377, 378. — Judæorum, Helinand, CCXII, 513, 515; Herveus, CLXXXI, 1496; S. Hieron., XXIII, 521, 719, 725. — Ejus aut comes est, aut causa crassitudo, S. Hilar., IX, 830. — Disputationes impiorum quam perniciosæ, *ibid.*, 397. — Nihil in se habet sapientiæ et prudentiæ, id., X, 146, 147; S. Hildegard., CXCVII, 1013; Humbert. card., CXLIII, 1059, 1170. — Idololatria, Lanfranc., CL, 371. — Impiis non parcit Deus, *ibid.*, 541. — Omnium malorum mater, S. Leo Magn., LIV, 376. Ariana, id., LVI, 850, 851; S. Martin. Leg., CCVIII, 54, 69. — De incredulis, *ibid.*, 107, 108. — Judæorum, *ibid.*, 895; Matthæus Vindocinens., CCV, 938. — De impiis in hora mortis, Maxim. Taurin., LVII, 714. — De infidelitate, S. Paschas., CXX, 1392; Petr. Pictav., CCXI, 1044; Philipp. de Harv., CCIII, 954, 955, 1152; Prudent., LIX, 451, 506, 675, 675, 676. — Omnium vitiorum mater, Raban. Maur., CVIII, 941, 942, 1148, 1149, 1151; CIX, 688 *et seq.* — De infidelitate Giezi, *ibid.*, 682. — De duplici tædio impiorum, *ibid.*, 722; CX, 583; CXI, 701, 702, 714; CXII, 1258. — Ejus fructus superbia, Rufin., XXI, 1076. — Impiorum nomina a vitiis imposita, *ibid.*, 697; Rupert., CLXIX, 879, 880, 1037, 1038. — Impiorum impiissima verba, quæ et qualia, S. Salviani, LIII, 80, 22. — De incredulitate. Tertullianus., I, 1201. — De triplici incredulitate, Thomas Cisterc., CCVI, 315.

IMPRUDENTIA. — *Vide* virtutem contrariam, *De prudentia* in Indice *De virtutibus*.

IMPUDENTIA. — Attende, obsecro, quam sit bestialis, et plus quam bestialis vita, rejecto humano pudore, ad omnia se præcipitem dare, et conspectum divinum, vel vultus hominum, nec in erubescendis erubescere, et tandem aliquando ad omnem se malitiam effrenare. Quid enim aliud est impudentia quam præceps et effrenata malitia? Impudentia tollit homini moderationem et circumspectionem sui. Et sæpe qui ejusmodi sunt, multos labores, multos dolores patienter, imo et libenter tolerant, ut alios affligant, et malunt ipsi miseriam sustinere, quam aliis non inferre. Impudentia omnia comminuit in proximo; non solum enim aliorum infirma, sed et fortia carpit, damnat, annihilat. Omnia itaque per diffamationem lacerat, et quod infamare non potest, per despectum calcat, ut autem cætera taceam, in hoc misero peccato mens improba erubescere nescit, et illam quam habere decet cordis sensibilitatem amittit.

Impudentia est mentis effrenatio, quando absque ulla hæsitatione vel retractatione pudor calcatur, animus se ad omnem prævaricationem exponit et pudoris chamo frenoque timoris excusso, præceps in omnia ruit, et fit de reliquo sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Et anima sic depravata, cum in profundum malorum venerit post omnia mala, spem etiam resipiscendi amittit, et in desperationem cadit.

Si autem audivimus quomodo mens de malo semper in pejus corruens, in profundum tandem malorum dejicitur, audiamus quomodo vel unde eadem ipsa quandoque, post multa et ultima mala, ad rectitudinis integritatem reformatur; legimus in Apostolo: « Quoniam ubi abundavit iniquitas, superabundavit et gratia. » Ex hoc Scripturæ loco facile advertere est quod nulla nostra malitia divinam misericordiam vincere potest...

De his lege quæ sequuntur indicata:

Abælard., CLXXVIII, 132, 1038. — Antichristi, S. Agobardus, CIV, 28. — Linguæ, Arnulf., CCI, 177; S. Bernard., CLXXXIV, 294, 568; Cassiod., LXX, 1001; Gerhoh., CXCIII, 1294; Gratian., CLXXXVII, 314; S. Greg. Magn., LXXVI, 892. — Summa eorum qui de vitiis non erubescunt, id., LXXIX, 557. — In voluptate, S. Hieron., XXII, 663; XXIV, 164. — Judæ proditoris, Hildebert, CLXXI, 486, 487. — Ambitionis, Joannes Sarisb., CXCIX, 680. — Clericalis, S. Leo Magn., LVI, 546; Philipp. de Harveng, CCIII, 730. — Libidinis fetori et ardori amica, *ibid.*, 1149. — Rusticorum Flandriæ, *ibid.*, 730.

INCONSTANTIA. — Inconstantia importat recessum quemdam a proposito bono definito:... Sicut enim omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus ejusdem pertinet ad imprudentiam; et ideo inconstantia secundum sui consummationem ad imprudentiam pertinet; et sicut præcipitatio est ex defectu circa actum consilii, et inconsideratio circa actum judicii, ita inconstantia circa actum præcepti; ex hoc enim dicitur aliquis esse inconstans, quod ratio deficit in præcipiendo ea quæ sunt conciliata et judicata.

Alcuin., CI, 634; S. Bernard., CLXXXIII, 538, 539; CLXXXIV, 932; S. Petr. Damian., CXLIV, 207, 208. — Rerum, Dracontius, LX, 717 *et seq.* — Mentis humanæ quanta et unde, S. Gregor. Magn., LXXVI, 395, 396. — Fidem non meretur, S. Hieron., XXII, 409, 410. — Ebonis, Marius Mercat., XLVIII, 1127. — Nestorii, *ibid.*, 909, 916. — Judæorum, Martin. Leg., CCVIII, 895. — Contra inconstantes, Petr. Cant., CCV, 225; Petr. Cell., CCII, 686; Prudent., LIX, 259, 260. — Ejus mala, Raban. Maur., CVIII, 28, 1132.

INGRATITUDO. — *Vide* in isto Indice ARROGANTIA, JACTANTIA.

INIQUITAS. — *Vide* in isto indice VITIUM.

INJUSTITIA. — *Vide* FURTUM et USURA, in isto Indice.

INOBEDIENTIA. — Inobediens voluntas, vel inobedientia dicitur etiam propria voluntas. Propria quippe voluntas est quæ Dei voluntatem sibi advocatam habere non potest, ut si quæratur... talis voluntas ex diabolica suggestione nascens.. et, proprie loquendo, inobedientia est *arrogantia*, *jactantia*, *superbia*; ad ista ergo vitia recurre, si inobedientiæ perfectiorem notionem habere velis.

INSANIA. — Insania, seu dementia, prout hic accipitur, suam sedem habet in ira, seu ipsamet est ira; nam quidam de sapientibus dixerunt iram brevem esse insaniam. Unde insania, seu ira de qua specialiter tractatur in præcedenti Indice, est habitus audax et minax vultus, tristis frons et torvus intuitus; faciei aut pallor aut rubor; æstuat ab imis præcordiis sanguis, flagrant et micant oculi, tremunt labia, comprimuntur dentes, crebro et vehementius acto suspirio quatitur pectus, gemitus anxius, rabida vocis eruptio, colla distendit, inquietæ manus, dentes strident, citatus gradus, pulsataque pedibus humus, artus trepidi, et instabili fluctuatione totum concitatum corpus; magnas ex se proferens iras horribilis insania, depravat se atque intumescit, ita ut nescias utrum magis detestabile sit vi-

tum, an deforme.... Nihil ergo minus quam irasci prudentem decet.

Quædam in hoc sensu habentur in sequentibus.

Voti Jephte, Abælard., CLXXVIII, 129, 189. — Christiana, quid sit, *ibid.*, 1635, 1637, 1861. — De stultis amatoribus, Absalon, CCXI, 18. — De stultiloquiis, *ibid.*, 61; Adam. Pers., CCXI, 684 *et seqq.*; Alcuin., CI, 1195. — De stultitia et sapientia, S. Anselm., CLIX, 682. — Tenebræ mentis, S. Augustin., XXXII, 990, 1306, 1307. — Etiam stultorum judicio miserrima, *ibid.*, 607, 608, 918, 1231, 1307. — Stultitia maximum vitiorum, *ibid.*, 1306; XXXIII. — Nulla alia miseria est quam stultitia, *ibid.*, 64. — Avari, id., XXXVI, 423, 610. — Idololatriæ, id., XXXVII, 1754, 1957. — Idololatriæ, id., XXXVIII, 777. — Tenebræ mentis, *ibid.*, 456. — Insana gaudia, non sunt gaudia, id., XL, 330; XLII, 85; S. Bernard., CLXXXIV, 316, 317, 383, 384, 617, 618; S. Bruno Astens., CLXIV, 693. — Falsa, S. Bruno Herbipol., CXLII, 121, 135, 167, 168, 170, 210; 210; Cassiod., LXIX, 785. — Insaniæ falsæ, quæ sint, *ibid.*, 289. — De stulto et ejus consuetudine, id., LXX, 284, 344; S. Petr. Chrysol., LII, 610. — Herodis, *ibid.*, 652 *et seqq.* — De stulto, qui turpitudini vitiisque servit, *ibid.*, 514; S. Petrus Damian., CXLIV, 415. — Defensor, id., LXXXVIII, 651 *et seqq.*; S. Eugyppius, LXII, 937. — Superbientium infrenata, Gerhohus, CXCIV, 1016. — Insanus non debet clericus fieri, Gennadius, LVIII, 997, 1040. — Eorum qui sibi amputant virilia, Gratianus, CLXXXVII, 302. — Regis, Guillelm. Tyrens., CCI, 812. — Adæ, Helinand., CCXII, 51; S. Hieron., XXII, 519, 520, 908. — Se ipsa prodit dum adversatur veritati S. Hilar., X, 242; Hugo Eterian., CCII, 188; Hugo de S. Victore, CLXXV, 182, 235. — Stultus ut luna movetur, id., CLXXVI, 481; Isidor. Hispal., LXXXII, 595; LXXXIII, 25, 60, 729; S. Ivo, CLXI, 737; Joannes Sarisb., CXCIX, 674; Lact., VI, 595, 602, 608. — Judaica, S. Martin. Leg., CCVIII, 1344. — Vituperium stulti, Matthæus Vindocinens., CCV, 983, 984. — Paganorum, Maximus Taurin., LVII, 782 *et seqq.* — De insaniis sæculi *ibid.*, 254. — Cujusdam ducis in sanctum Emerammum, 979, Reginfred., CXLI, 981. — Credula Judæorum, Petr. Alphons., CLVII, 58. — Saracenorum, *ibid.*, 597. — Cujusdam doctoris Christiani, Petr. Bles., CCVII, 253 *et seqq.*; Petr. Cell., CCII, 611, 531, 707, 725; Petr. Lomb., CXCI, 858. — Ridicula fabularum, Judæorum, Petr. Venerab., CLXXXIX, 602. — Judaica, *ibid.*, 608, 609, 618. — Sectæ Mahumetis, *ibid.*, 649, 650. — Epicurea, S. Philastr., XII, 1119. — Amentia percussi, qui, Raban. Maur., CVIII, 957; CXI, 714, 727, 728, 736, 747. — De stultiloquio, id., CXI, 447. — Cujusdam hæretici, Radulf. Cluniacens., CXLII, 643, 683. — Juliani Apostatæ, Rufin., XXI, 501, 659 *et seqq.*, 1028, 1029. — Stulti et insipientis differentia, *ibid.*, 841, 842. — Principes insaniebant a vino, Rupert., CLXIX, 775. — De insipiente et stulto, S. Salvian., LIII, 218; Stephanus Grandimont., CCIV, 1107, 1108 *et seqq.*, 1133, 1118. — Hæretica, Thomas Cisterc., CCVI, 430.

INTEMPERANTIA. — Intemperantia vitium est oppositum temperantiæ de qua dictum fuit in Indice præcedenti......

Intemperantia est in divitiis, voluptatibus, honoribus, et in his quæ cupiditas appetere potest..... Intemperantem ipsa consideratio censet tam eum, qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis.... Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis, est et in admittendis necessariis.... In ebrietatis ægritudine, corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, etc.... et sic de aliis actionibus in quibus temperantiæ modum transgredimur...

De his vide Indicem præcedentem, Indicem *De virtutibus* et Indicem *De mortificatione sensuum*...

LIBIDO. — *Vide* Luxuria in Indice præcedenti.

LOQUACITAS. — *Vide* Indicem *De mortificatione sensuum*.

LUXUS. — Primis parentibus fecit Deus tunicas pelliceas post peccatum, et a Christo dicitur Christianis : « Non duas tunicas habeatis. » Superbus autem ut magnificus videatur, satagit vestiri duplicibus, indui mollibus, pretiosis ornari.

Attende quid contra superfluum ornatum, comminetur Dominus per prophetam : « Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant..., in die illa auferet Dominus ornatum calceamentorum, et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola, et inaures, et annulos et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus et specula, et sindones, et vittas, et theristra. Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.

Quid ergo superbe phylacteria dilatas et magnificas fimbrias? Dives ille qui induebatur purpura et bysso, sepultus est in infernum. Dina filia patriarchæ Jacob, antequam egrederetur, ut emeret ornatum provincialium mulierum virgo permansit; cum autem exivit, Sichem eam violenter oppressit. Holophernes, qui sedebat in canopeo, quod erat ex purpura, et bysso, et auro, et smaragdo et lapidibus pretiosis intextum, jugulatus est a Judith...

De isto luxu mundano tractatur in sequentibus.

De luxu, Adam Pers., CCXI, 684 *et seq.* — Mulierum arguitur, S. Ambros., XIV, 738, 739. — Vestium in episcopis, S. Bernard., CLXXXII, 813, 815 *et seq.* — Prælatorum ac clericorum, id., CLXXXIII, 199, 200, 589, 590, 1155, 1156. — Prælatorum, id., CLXXXIV, 1083 *et seq.* — Diaconi, Carol. Magn., XCVIII, 1390; S. Petrus Chrysol., II, 224. — Edax, Henricus Septimell., CCIV, 861; Innocent. III, pap., CCXVII, 732, 733. — Fœdus, Juvencus, XIX, 234. — Feminarum, S. Martinus Legionens., CCIX, 231, 232; Matthæus Vindocinens, CCV, 946. — In cleris detestandus, Othlon, CXLVI, 337. — Iners, S. Paulinus Nol., LXI, 447, 669. — Superfluitas omnimodi, Petrus Cant., CCV, 250, 255. — Clericorum, Petrus Comest., CXCVIII, 1756. — Inter Judæos, Rufin., XXI, 976. — Carthaginensium, S. Salvian., LIII, 156. — Sive Romanorum sive Romanarum, Tertull., I, 298, 304, 1314, 1325. — Conviviorum, S. Valerian., LII, 750.

MAGIA. — *Vide* Superstitiones.

MALEFICIA. — *Ibid.*

MALITIA. — Boni indigentia, S. Ambros., XIV, 528. — Contra se agit, id., XVII, 162; S. Anselm., CLIX, 701; S. Augustin., XXXVI, 291, 329, 330; XXXVII, 1215; XLIII, 87; XLIV, 909; S. Bonifac., LXXXIX, 855. — Cordis, S. Bruno Astens., CXIV, 1006. — Ex macie dicta, Cassiod., LXX, 515. — Origo vitiorum, S. Petr., Chrys., LII, 287; Ernald., CLXXXIX, 1537. — Per frigus expressa, Garner., CXCIII, 64. — Vitiorum mater, Greg. Mag., LXXVII, 61; S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 1171. — Aulicorum, Petr. Bles., CCVII, 72 *et seq.* — Ejus sequaces, *ibid.*, 634 *et seq.*; Petr. Cell., CCII, 686, 821; Petrus Comest., CXCVIII, 1783 *et seq.*; Petrus Lombard., CXCI, 1535. — Comitis Fuxi, Petr. monach., CCXIII, 600. — Herodis, Radulph. Ardens., CLV, 1329; S. Salvianus, LII, 64, 92.

MENDACIA. — Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi; mentiri est contra id quod animo sentit quis loqui. Manifestum est ergo quod quicunque mendacium dicit, mentitur, sed non contra; potest enim aliquis verum dicendo mentiri, sicut et falsum dicendo non mentiri. Secundum hoc est dubium quin Judæus mentiatur cum dicit Christum esse Deum et hominem, nec tamen mendacium dicit. Sunt autem tria genera mendaciorum : unum quod fit pro salute vel commodo alicujus, qualiter mentitæ sunt obstetrices; secundum, quod dicitur joco; tertium, quod ex malignitate procedit, et animi duplicitate, causa decipiendi, S. Augustinus tamen distinguit octo genera mendaciorum : primum, quod fit sub doctrina religionis; secundum, quod nulli obest, et alicui prodest, quod dividitur in tria, non quia tres habeat species, sed quia tria sunt propter quæ solet dici tale mendacium : Primo, si quis habet pecuniam injuste auferendam, dicat se nescire ubi sit, cum tamen sciat; secundo, si quis hominem quæsitum ad mortem nolit prodere, et mentiatur dicendo se nescire ubi sit, cum tamen noverit; tertio, si quis mentiendo, aliquem vel aliquam a corporali defendat immunditia. Omne genus mendacii peccatum est. Cum enim sermo sit inventus in eo, quasi quodam vehiculo, ut intellectus ab uno in alium deferatur, et cogitatio nostra in alterius notitiam veniat, si quis abutitur verbis, ad decipiendum ut aliud quam cogitat intelligi faciat, verbis abutitur quæ sunt Dei dona, et ita peccat.

Quod autem mendacium sit veniale peccatum, et quod mortale, et in quo sit veniale, et in quo mortale, secundum prædicta genera est distinguendum. Illud tertium genus mendacii quod ex duplicitate animi procedit est mortale peccatum, tam in perfectis quam in imperfectis. Illud primum genus quod fit pro salute alicujus, et secundum quod fit joco venialia sunt in imperfectis. Unde et obstetrices venialiter peccaverunt quando Pharaoni mentitæ sunt. Item de Rahab dicendum : hoc dicitur ex S. Augustino et S. Gregorius aliter sentit, vide *Patrol.*, CCXI, 1153, 1154.. sunt etiam multa de mendacio joci et indolis; huc similiter recurre...

At de his singulis, vide Indicem *De Decalogo*, in octavo præcepto.

NEGLIGENTIA. — *Vide* Indicem præcedentem, *De acedia.*

ODIUM. — *Vide* Indicem *De dilectione inimicorum.*

PERJURIA. — Perjurium vel est jusjurandum falsum, injustumve, vel violatio jurisjurandi legitimi.

At si quis vel falso, vel sine necessitate, vel inique juravit, non tenetur rem sic juratam implere; nam si iniquum est, si malam quod adhibito jurejurando promisit, peccavit jurando, et gravius peccaret adimplendo. Sin autem quis sine necessitate juravit ad rei veræ confirmationem, temere juravit, adeoque juravit, adeoque peccavit jurando, sed tenetur servare juramentum. Simili ratione si quis non sine necessitate nec pro re iniqua juravit, sed tamen falso juravit, quia jurejurando adhibito promisit aliquid cum proposito non adimplendi promissum, is gravissimo perjurii crimine se obstrinxit, et implere tenetur, quod promisit.

Illa perjuria sunt cæteris graviora quæ magis lædunt vel Deum vel proximum, vel ipsum pe erantem, quæ injunctam habent vel imprecationem seu maledictionem, cum, v. gr., quis sese vel alios diris devovet, vel blasphemiam de qua quædam supra dicta sunt, etsi non sint in isto Indice specialiter denotata.

« Qui jurat proximo suo et non decipit, » quid hoc tandem est? Hic juramentum homini perfecto inter eas virtutes quæ illum decent, conceditur; in Evangelio vero prorsus prohibetur. Quid igitur dicemus? Quod ubique Dominus tam in veteri quam in nova lege eamdem habet præceptionis considerationem. Cupit enim peccatorum effectibus occurrere, et a primis initiis malignitatem exscindere. Ut enim vetus lex ait : « Non mœchaberis. » Dominus vero : « Non concupisces.... » Sic itaque abit Propheta in hoc loco contentus juramento quod justum sit ac rectum; Dominus vero vel occasionem ipsam resecat perjurii...., S. Basilius, hom. in Psal. XIV.

Homines, ait S. Augustinus, serm. 180, vel 28 de verb. apost. c. 2, n. 2, falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut enim putat homo verum esse quod falsum est, et temere jurat; aut scit vel putat esse falsum, et tamen pro vero jurat, et nihilominus cum scelere jurat. Distant autem ista perjuria. Fac illum jurare qui verum putat esse, pro quo jurat; verum putat esse, et tamen falsum est. Non ex animo iste perjurat, fallitur, hoc pro vero habet quod falsum est; non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse et dicit verum esse, et jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua et de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, putat falsum esse, et jurat tanquam verum sit, et forte verum est.... perjurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi mens rea. Quis est autem qui non fallatur, etsi noluit fallere? Quis est homo cui non subrepat fallacia? Et tamen juratio ab ore, non discedit, frequentatur; plura sunt plerumque juramenta quam verba....

De his lege in sequentibus.

Absalon, CCXI, 60, 77, 140. — Perjuri pejeratum degradare non possunt, Agobard., CIV. 304 — Perjuria aut munera finem rebus imponunt apud judices, *ibid.*, 120; Alcuin., CI; 654, 1195. — Non est indulgendum perjuris, Alexand. II, pap., CXLVI, 1281; Alexander III, pap., CC, 49; Bandinus, magist., CXCII, 1088; Beda Venerab., XCIV, 575; Benedict. monach., LXVI, 518; S. Bernard., CLXXXIV, 1256. — Sua est perjurio pœna, Boetius, LXIII, 658, 659; S. Bonifac., LXXXIX, 855, 859; Burchard., CXL, 873; Canut. rex, CLI, 1178. — De pejerante per S. Benedictum castigato, Carolus Calv. rex, CXXIV, 910; Carol. Magn., XCVIII, 254, 286, 291, 292, 328, 505; S. Cummianus, LXXXVII, 988. — A Christo removent S. Petr. Damian., CXLIV, 482, 483. — Perjuro nihil prosunt Christi mysteria, *ibid.*, 483, 484 — Defensor, id., LXXXVIII, 665, 666; S. Eligius; LXXXVII, 580, 681, 590. — Quantum malum sint, Flodoard., CXXXVI, 163; Gratian., CLXXXVII, 733 *et seqq.*, 1121 *et seqq.*; Guibert., CLVI, 925; Halitgar., CV, 686, 698. — Rogeri hæretici, Henricus card., CCIV, 240. — Cohibenda, Herveus Rhemens., CXXXII, 704; S. Hieron., XXV, 163, 1448. — Quid sint, Hugo de S. Vict., CLXXV, 661; Innocent. III, pap., CCXVII, 717, 734; Isaac., CXXIV, 1101; S. Isidor. Hispal., LXXXII, 591; LXXXIII, 635; Isidor. Mercat., CXXX, 508, 509; Juvencus, XIX, 128; S. Martin. Leg., CCIX, 294. — Quanta pœna maneat, Othlon., CXLVI. 366; Petr. Bles., CCVII. 158, 170; Petr. Cell., CCII, 686. — Tolosanorum, Petr. monach., CCXIII. 548, 517. — Comitis Tolosani, *ibid.*, 551; Petr. Pictav., CCX, 1157; Radulph. Ardens, CLV, 1597; Regino, CXXXII, 344 *et seqq*; Radulf. Bituricens., CXIX, 721. — Afrorum, S. Salvian., LIII, 154; S. Valerian., LII, 697. — Gerald., Willelmus Calcul., XLIX, 870.

SIMONIA. — Nec solum Simoniacus est qui dat vel accipit de sacris rebus, obsequiis vel ordinibus pretium, sed et qui vendit synodum, suffragia in electionibus papæ, v. gr., et qui distrahit sacerdotale judicium. « Juste quod justum est exsequerit. » ait Scriptura, injuste vero quod justum est exsequitur quisquis ad defensionem justitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Nam injuste quod justum est exsequi jure dicitur, qui justitiam quam prætendit, venundare non veretur; at contrarium de illo dicitur, qui in assertione justitiæ nihil aliud præter solam justitiam quærit.

Duo plane Simoniacæ hæreseos reperiuntur auctores, in Scripturis, unus in Veteri Testamento, alter in Novo, quæ etiam duo Simoniacorum genera perfecerunt, vendentium scilicet et ementium. Giezi siquidem donum sancti Spiritus vendidit; Simon Magus comparare tentavit, Giezi, postquam Naaman curatus est, jamque revertens, de dono sancti Spiritus ausus est pecuniam postulare. « Sed ait ei Eliseus : Accepisti argentum et vestes, ut emas oliveta, et vineas, oves et boves, servos et ancillas; sed et lepra Naaman adhærebit tibi et semini tuo in sempiternum. » De Simone Mago, scitur quod de illo legitur in Actibus apostolorum : « Pereat tecum pecunia tua, » etc....

De isto nefando crimine tractatur in sequentibus indicationibus.

Absalon, CCXI, 77. — De Josselino Simoniaco, non consecrando episcopo, Alexand. II, papa, CXLVI, 1296. — Episcopi, *ibid.*, 1297, 1406. — Gervasii Carnotens. Ecclesiæ invasoris, *ibid.*, 1303 — Exstirpanda, *ibid.*, 1297, 1588; Alexand. III, pap., CC. 24, 896, 897. — Algerus, *ibid.*, 948, 948, 954, 967; S. Anselm., CLIX, 133 *et seqq.* — Tempori vetus malum, cupiditati semper novum, S. Bernard., CLXXXII, 841, 842; S. Bruno Ast., CLXIV, 205; S. Bruno Carth., CLIII, 185; S. Petr. Dam., CXLIV, 242, 225; CXLV, 152 *et seqq.*, 535, 536; S Eliz., LXXXVII, 541; Flodoard., CXXXVI, 412, 505; Gerhohus, CXCIII, 1161. — Regum, id., CXCIV. 25. — Clericorum, id., 97; Gratian., CLXXXVII, 179 *et seqq.* — Ejus genus multiplex, *ibid.*, 535. *et seqq.*; S. Gregor. VII, pap., CXLVIII, 54, 85, 147, 1112. — Episcopi, *ibid.*, 1152 — De emptoribus ecclesiarum, *ibid.*, 1114. — De venditoribus officiorum spiritualium, *ibid.*, 1115; Hildebertus, CLXXI, 157, 273, 274, 783, 784. — Ejus auctores, Hugo de S. Vict., CLXXVI, 477, 478; Humbert. card., CXLIII, 1005 *et seqq.*, 1038. — Simoniacus pejor latrone, *ibid.*, 1114, 1203; Innocent. III, pap., CCXIV, 230, 657, 703, CCXV, 1260; CCXVI, 1232; CCXVII, 195, 648, 734; Isid. Mercat., CXXX. 17. — Triplex, S. Ivo, CLXI, 353, 1156. *et seqq.* — Principum in conferendis prælationibus, *ibid.*, 529, 530; S. Leo Magn., LIV, 597, 598; LVI, 557, 896 *et seqq.*; S. Paschasius, CXX, 709, 710. — Quam dilatata tempore Paulini, XCIX, 296, 297, 309, 310; Petrus Bles., CCVII, 82 *et seqq.*, 352; Petr. Cant., CCV. 95, 97, 99, 120, 128, 132; Robert. Pull., CLXXXVI, 924 *et seqq.*; Rodulf. Cluniacens., CXLII, 698; Rupert., CLXIX, 295 *et seqq.* — Gremulani ejusque judicium per ignem, Stephanus Parisiens. CLXXIII, 1466. — Episcopi, Willelmus monach., CLXXIX, 1243.

SIMULATIO. — Solent simulatrices mentes et hypocrisi deservientes, non solum jactitare quæ habent, verum etiam simulare se habere bona quæ omnino non habent. Solent e contrario manifesta mala callide excusare, occulta autem mala astute dissimulare... Scimus autem quid hypocritarum fraudulentia in omni eo quod actitat ad honoris sui promotionem anhelat. Omne enim quod agit, vel agendo intendit, ambitioni deservit.

Quæ de ambitione dicuntur, dici possunt de dissimulatione et hypocrisi, unde ad illam recurre, et quæ ista sint, amice lector invenies art. *De hypocrisi.*

SUPERSTITIONES.—Superstitio est cultus vel indebitus, vel superfluus, seu observatio inutilis, vana vel periculosa.

Peccatur per superstitionem quatuor modis : 1° Quando in cultu Dei observantur, vana, superflua, prohibita a Deo, nec probata ab Ecclesia; 2° quando committitur idololatria exterior, id est, cum defertur creaturæ supremus latriæ cultus soli Deo debitus; 3° cum spreta prohibitione Dei vel Ecclesiæ usurpantur media, quod nullam habent connexionem naturalem cum effectu qui inde exspectatur; 4° cum vi alicujus pacti vel expressi, vel taciti initi cum dæmone, imo sine pacto futura vel abscondita curiose investigantur. Quod dicitur divinatio, multasque habet species; 1° Magia diabolica; 2° sortilegium; 3° maleficium; 4° ars cognoscendi futura cujuslibet rei

inspectione, v. g., apparitione mortuorum, quod necromantia dicitur, inspectione manus quod chiromantia dicitur, inspectione aquæ quod hydromantia dicitur; inspectione ignis vel lapidis alteriusve hujusmodi rei, quod geomantia dicitur; inspectione avium quod augurium sive auspicium dicitur; inspectione intestinorum animalis occisi, præsertim dæmoniis immolati, quod aruspicium dicitur, etc.; 5° astrologia judiciaria, quæ ex consideratione situs et motus siderum futura contingentia prædicuntur; 6° usus virgæ ligneæ vel ferreæ ad investiganda occulta, v. g., auri argentique cæterorumve metallorum venas, aquæ fontes, thesauros absconditos, furta, homicidia, adulteria, fornicationes cæteraque id genus; 7° investigatio occultorum per aquam frigidam, vel per ignem, per sortes, etc.

Nec solum ejusmodi superstitionum crimine tenentur qui illas exercent, sed et qui exercentes consulunt, etiamsi nullam eorum responsionibus fidem adhibeant; vel qui aliorum superstitioni participant, adjuvando, consulendo, laudando, consentiendo, imo quandoque et tacendo. In rebus enim hujusmodi qui tacet consentire videtur, maxime si superstitionem impedire ex officio tenatur, vel si positus sit in ejusmodi circumstantiis in quibus silent dum pro tacita rerum approbatione sumendum esse videatur.

Superstitio ergo, sive magica, falsa professione de vero mentiens, et veraciter lædens, homines seducit a religione divina, cultum dæmonum suadet, et ad omne nefas suos sequaces impellit. Hæc quinque genera maleficiorum continet, manticem, mathematicam, maleficia, sortilegia, præstigia... horoscopica in constellationibus constat; maleficia fiunt per incantationes; sortilegia per sortes; præstigia per phantasticas illusiones. Magicam Zoroastres rex Bactrianorum invenit, et post longa tempora Democritus ampliavit; hydromantiam Persæ feruntur invenisse; auguria Phryges; præstigia Mercurius...

De his vide in sequentibus indicationibus.

Alcuin., CI, 1196; Arnob., V, 773, 774; S. August., XXXII, 802; XLI, 245, 244, 286, 817, 728; Beda venerab., XCIV, 573; S. Benedict, CIII, 747; S. Bonifac., LXXXIX, 859; Burchard., CXL, 843; Canut. rex, CLI, 1178; Carol. Magn., XCVII, 756, 882; Constantin. Magn., VIII, 25, 162, 220; S. Cummianus, LXXXVII, 990; Dracontius, LX, 797; S. Eugypp., LXII, 949, 950; Gratian., CLXXXVII, 1369. — Malefici puniendi, S. Greg. Magn., LXXVII, 757, 758; Guillelm. Tyrens., CCI, 612; Halitgar., CV, 685, 686, 700; S. Hieron., XXIV, 517, 618. — Muliercularum Christianarum, id., XXV, 498, 499, 1256, 1257. — In austeritate vitæ, S. Hilar., IX, 378; S. Hildegard., CXCVII, 1028, 1032; Hincmar., CXXV, 717, 718. — De sortilegis ex sortibus sanctorum, ibid., 718; Hugo de S. Vict., CLXXVI, 810 et seqq.; CLXXVII, 205, 204. — Nefandæ, S. Isidor. Hisp., LXXXI, 840; LXXXII, 512, 593; Isidor. Mercat., CXXX, 408; S. Ivo., CLXI, 265, 168, 748, 756, 1275. — De magorum præstigiis, ibid., 1317. — De variis speciebus magiæ, sortilegis etc., Joannes Sarisb., CXCIX, 407, 409, 415, 461. — Ægyptiorum, Lact., VI, 235, 282, 328, 620, 786. S. Leo Magn., LIV, 218 et seqq. — Manichæorum, id., LV, 874, 875, 912, 915. — Persarum, ibid., 807. — Zoaræ, ibid., 975, 976; LVI, 412, 891. — In constitutione Honorii, Marius Mercat., XLVIII, 437; S. Martin Leg., CCVIII, 73. — Populi in defectione lunæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 256 et seqq.; Petr. Bles, CCVII, 190 et seqq. — Judiciorum ferri candentis, etc., Petr. Cant., CCV, 226, 233, 259. — Quorumdam hæreticorum, Petr. Monach., CCXIII, 547. — Judæorum, Petr. Venerab., CLXXXIX, 602. — Basilidis, S. Philast., XII, 1146; Prudent., LIX, 675, 676. — Ethnicorum, id., LX, 456 et seqq.; Raban. Maur., CVIII, 80, 459, 460, 463, 464, 726; CX, 1097 et seqq. CXI, 22, 75, 422; Regino, CXXXII, 349 et seqq.; Robert Pull., CLXXXVI, 1093, 1094. — Ludorum antiquorum, S. Salvian., LIII, 120, 121. — Turpes et otiosæ, Tertull., I, 505, 612; II, 401, 747, 748; Vit. Patr., LXXIII, 178, 181.

TRISTITIA. — *Vide* in Indice præcedent. articul. de INVIDIA.

Abælard., CLXXVIII, 152, 153, 164. — Letalis, Absalon, CCXI, 85; Alanus, CCX, 116. — Pestifera ejusque comitatus, Alcuin., CI, 633; S. Anselm., CLIX, 642. — Impiorum, S. Augustin., XL, 1198. — Desperationis, S. Bernard., CXXXXIII, 973, 974; CLXXXIV, 1248, 1249. — Ejus effectus, id., CLXXXV, 81, 82; Boetius, LXIII, 796, 797. — Duplex, S. Bruno Herbipol., CXLII, 181; Cassian., XLIX, 351 et seqq. — Fidelibus inimica, Cassiod., LXX, 306; S. Petr. Chrysolog., LII, 434. — Desperatio et voluptas sociæ sunt, ibid., 199; S. Petr. Damian., CXLV, 182, 184, 485; Defensor., LXXXVIII, 685. — Judæ, S. Fulgent., LXV, 355. — Mortifera, ibid., 290, 291; Garner., CXCIII, 185. — Impiorum, Gerhohus, CXCIII, 1672. — Desperatio vitanda, S. Greg. Turon., LXXI, 228. — Ejus remedium, Halitgar., CV, 664, 665; Henricus, Card., CCIV, 275; Sancta Hildegard., CXCVII, 199, 60. — Cujusdam adolescentis, Grotsuita monial., CXXXVII, 1109 et seqq; Hugo Eterian., CCII 189. — Ejus comites, Hugo de S. Vict., CLXXVI, 1000 et seqq; Innocent. III, pap., CCXVII, 443, 734; Joannes Sarisb., CXCIX, 975; Lanfranc., CL, 150, 151, 238. — Judæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 566, 367; S. Paschas. Rudbert., CXX, 1450, 1451; Petr. Cell., CCII, 685, 686; Petr. Lombard., CXCI, 1340. — Mulieris, Philipp. de Harv., CCIII, 1290 et seqq. — Ejus effectus, ibid., 526; S. Prosper., LI, 439, 456. — Ejus incommodum, Raban. Maur., CIX, 985; CXII, 126. — Ejus natura et origo, ibid., 1563, 1364. — Ejus remedium, ibid., 1577. — Magna non potest diu dissimulari, Rupert., CLXVII, 538. — Cæca, Thomas Cisterc., CCVI, 756; Vit. Patr., LXXIII, 1033.

ULTIO. — *Vide* in Indice præcedent. art. De IRA, et Indicem de DILECTIONE INIMICORUM.

Abælard., CLXXVIII, 133, 134; S. Agobard., CIV, 265; Alcuin., CI, 634. — Atrocissima Benjaminitarum, S. Ambros., XVI, 899 et seqq.; S. Anselm., CLVIII, 367, 368; S. Bernard., CLXXXIV, 551; S. Bruno Herbipol., CXLII, 217, 218, 297, 303; S. Petr. Chrysol., LII, 307. — Injuriam semper cupit excedere, S. Eugypp., LXII, 687, 688. — De morte comitis Flandriæ, Gualbert., CLXVI, 1015. — Sanguinis et malorum, Gerhohus, CXCIV, 11; Gratian., CLXXXVII, 1180 et seqq.; S. Greg. Magn., LXXVII, 61. — Henrici in Gregorium, S. Greg. VII pap., CXLVIII, 74; S. Hilar., IX, 941. — Dei per diluvium, Sancta Hildegard., CXCVII, 1002; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 806. — Plebium, Humbert. card., CXLIII, 1164; Isidor. Mercat., CXXX, 157, 158. — Deo reservata, Lact., VI, 639; S. Leo Magn., LIV, 284. — Pia Virginii patris virginis Virginiæ in Appium Claudium, Oros., XXXI, 776. — Horrenda in filios Israel, Petr. Comest., CXCVIII, 292; Petr. Lombard., CXCI, 1351; Petr. Monach., CCXIII, 543. — Furti in Achaz, Philipp. de Harv., CCIII, 923, 924; Rab. Maur., CIX, 609, 678. — Electorum de reprobis, id., CXI, 742. — Theodosii, Rufin, XXI, 525, 1068, 1069. An quærenda de inimicis, ibid., 800, 801. — Eam de inimicis statim sumere imprudentia est, Rupert., CLXVII, 1636. — Dei in superbos, id., CLXIX, 539 et seqq. — Inimicorum, Stephan. Grandimont., CCIV, 1112. — De imperio ulciscenda, Suger., CLXXXVI, 1403. — Ejus libido summus impatientiæ stimulus, Tertull., I, 1264; II, 573; Vilbald., CLXXXIX, 1402, 1405.

USURA. — Usura est lucrum ex mutuo. Nomine autem lucri, hoc loco intelligitur pecunia vel quæcunque alia res temporalis pretio æstimabilis, sive obsequium aut quodvis aliud onus pretio æstimabile injunctum, sive aliquid aliud. Usura est ubi amplius requiritur quam datur, v. g. si dederis solidos decem, et amplius quæsieris; vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exigeris.

Si feneraveris homini, inquit S. Augustinus in Psal. XXXVI, serm. 3, n. 6, id est mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti exspectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud; si plus quam dedisti exspectas accipere, fenerator es, et in hoc improbandus, non laudandus.

Usuram illicitam esse certum est. Nam ex natura rei est illicitum et contra justitiam commutativam, in rei unius commutatione pro alia, plus exigere, aut accipere quam valeat res quæ datur, nisi aliquid aliud interveniat, ratione cujus illud amplius juste accipiatur; sed accipere aliquid ultra sortem pro mutuo est pro commutatione rei mutuo datæ, accipere plus quam valeat, nisi interveniat aliud ratione cujus illud juste accipiatur; ergo vi solius mutui, nefas est ex natura rei et contra justitiam commutativam aliquid ultra sortem accipere, ac proinde usura illicita est contra commutativam justitiam, restitutionique obnoxia...

De his lege quæ sequuntur.

Alexander III, papa, CC, 196, 737, 904; Amalar., CV, 878. — De inhumanitate feneratorum, Ambrosius, XIV, 984, 985. — Ab usu dicta, ibid., 775, 777; XVI, 983, 984. — Non accipienda, Atto, CXXXIV, 38; S. Bruno Astens., CLXIV, 459, 528. — Prohibita, Bruno Herbipol., CXLII, 85, 215, 216; Canut. rex, CLI, 1196; Carol. Magn., XCVII, 509; Constantin. Magn., VIII, 397, 968; S. Cummianus, LXXXVII, 991. — Clericorum, Gratian., CLXXXVII, 244 et seqq., 958 et seqq.; Halitgar., CV, 686. — Ejus iniquitas, S. Hilarius, IX, 307. — Grave et jugo furtum, Hildebert., CLXXI, 817. — Non repetenda, Innocent. III, papa, CCXV, 572, 1308; CCXVI, 1257; CCXVII, 249; S.

VITIA. — Sane sicut aliud est morbus atque aliud est vulnus, sic procul dubio aliud est vitium atque aliud est peccatum. Sicut in corpore videmus, sic et de corde intelligere debemus, quia aliud est ex occulto prodiens interna corruptio, atque aliud extrinsecus inflicta manifesta contritio. Sic aliud est quando malum in sola cogitatione, etiam ab initio sentitur, atque aliud quod nutu spontaneo ex deliberatione committitur. Illud quasi ab intus nascitur, istud quasi extrinsecus infligitur.

Vitium itaque est ipsa infirmitas naturalis corruptionis; peccatum vero est ipsa prava assensatio tentantis infirmitatis. Vitium est quasi quædam passio naturæ, peccatum vero est spontanea quædam actio industriæ. Vitium est ipse appetitus mali, qui solet præcedere vel provocare consensum; peccatum autem ipse est consensus mali, qui solet sæpe subsequi vel comitare appetitum. Profecto illud est pravum, pravum motum in corde sentire, atque aliud pravo motui consentire. Quod pravum motum sentimus, vitium est; quod pravo motui consentimus, peccatum est. Vitium itaque est in sensu et in affectu; peccatum vero est in solo consensu seu etiam affectu. Quando quod verum est videtur nobis falsum, et quod falsum videtur esse verum, vitium est in sensu. Quando quod justum est videtur nobis amarum, et quod justum est videtur esse jucundum, vitium est in affectu. Sed cum falsæ opinioni fidem adhibemus, jam sensus nostri vitium transit in peccatum. Sic cum pravæ delectationi acquiescimus, affectus nostri vitium similiter transit in reatum. In hunc modum vitia in peccata transeunt, et consentientem reum constituunt. Vitium itaque sensuum fit origo errorum, vitium vero affectuum radix iniquitatum. Sensum autem non corporis, sed cordis hic intelligimus, unde et sententiam dici non ambigimus; hebes itaque sensus et exordinatus affectus omnium malorum origo sunt. In hunc itaque modum vitium dominatur sensui et affectui, et cum consensum allicit, vel etiam in effectum transit, fit causa peccati. Consensum autem non semper effectus consequitur, sed cum necessitate præpeditur, solo consensu peccati culpa consummatur. Triplex vitium est: fastidium boni, desiderium mali, ambiguitas utriusque discernendi; hoc est quod homo est torpens ad bonum, fervens et inquietus ad malum, et hebes et lippus ad utrumque discernendum. Ecce tria vitia, impotentia, ignorantia, concupiscentia...

Magnum est certamen vitiorum adversus virtutes; tunc enim poteris omnia vitia vincere repugnando cum divino adjutorio, si contra vitia singula opposueris virtutes. Solet enim pugna vitiorum adversus virtutes ad profectum venire hominis; quia per illud certamen mens excitatur, et ab elationis vitio purgatur. Contra singula quoque vitia virtutes sunt adhibendæ; contra luxuriam munditia cordis est adhibenda; contra iracundiam vero patientia; contra timorem mittenda est fiducia; contra teporem vero zelus est adhibendus; contra tristitiam quoque malam adhibendum est gaudium spiritale; contra acediam vero fortitudo est assumenda, contra avaritiam assumenda est largitas; contra superbiam autem humilitas est adhibenda, contra odium vero charitas est assumenda; et sic de aliis... Et hæc in sequentibus commemorantur.

CLXIX.

INDEX DE HOMICIDIO,

LOGICE PROPONENS PATRUM DICTA CIRCA HOMICIDIUM, SUICIDIUM, DUELLUM, INFANTICIDIUM, ABORTUM, ETC.,

EXHIBENS PRÆTEREA LEGISLATIONEM ET JURISPRUDENTIAM CIRCA HÆC MEDIA ÆTATE VIGENTES, ET PŒNAS HIS CRIMINIBUS INFLICTAS.

—

MONITUM PRÆVIUM.

Quantæ utilitatis, forte necessitatis, quanti commodi ac proinde ipsius quidem jucunditatis hæc sit tabula synoptica et analytica sanctorum Patrum Ecclesiæ Latinæ circa homicidium et omnes quæstiones ad illud plus minusve attinentes: 1° theologo qui non tantum majoribus traditionis catholicæ lineamentis, sed ipsis etiam minimis in quibus non raro maxima mirabiliter elucent inspiciendis cognoscendisque acriter incumbit ac studet, eo fine ut tum seipsum tum concreditos et ex officio erudiendos discipulos dogmatis catholici et moralis certiores faciat, aut etiam in publicum bonum aliquod ædificium didacticum supra firmam traditionis petram fundatum extollat, vel adhuc quædam specialia puncta, ut duellum, suicidium, etc.; sive historice sive dogmatice altius investiget; 2° doctori et oratori christiano in cathedra veritatis, cujus ibi nervus post Scripturam sacram est certe robustissimus traditio sæculorum christiana continua et universalis, ad illuminandas intelligentias, necnon inclinanda ad veritatis verbum et mulcenda fidelium pectora; 3° cuique tandem Christiano, rectæ ac coram Deo tutæ agendi rationis quantulumcunque diligenti, ne dicam ipsi qui de foris est sapienti, meræ naturali rationi obsequioso, ad enodandas tot justitiæ quæstiones in quibus multi antiqui non minus erraruat quam desudaverunt, ad interrogandos tam profundos, tam obscuros ac proinde lumini humanæ rationis incerto impervios vitæ et mortis abyssos, tu ipse, optime lector, ipse intueberis, oculos in hanc tabellam infigendo et omnes illius rivulos, unum post alterum lento attentoque gradu invisendo et sequendo.

MODUS EA UTENDI.

In illa invenies, non dico omnia verba SS. Patrum ad homicidii materiam spectantia, quod forte nec tibi nec mihi de meliori fuisset bono, sed certo omnes sensus, omnes ideas fundamentales et etiam sæpissime remotiores per duodecim sæcula in Ecclesia occidentali emissas, duplici generatim modo indicatas, primo exprimente titulum generalem, deinde caput et aliquando numerum capitis operis talis vel talis Patris; secundo remittente lectorem ad tomum universæ Patrologiæ et ad columnam hujus tomi, sicut utrumque, tomus et columna, in editione nostra occurrunt: ea indicandi ratione his etiam qui nostra non adhuc gaudent editione Patrum, primæ hærentibus notationi, perutilis erit hæc tabella. Unum dictu mihi superest. Nullum occurrit opus in Patrologia Latina quod totum circa materiam præsentem versetur, pauca, tria vel quatuor et hæc brevia majori parte de illa tractant ita ut sæpissime non occurrant nisi loca plus minusve extensa aut accidentales textus. Omnia tamen et hæc et illa, eo sane pretiosiora quo rariora et quasi sententiali brevitate enuntiata accurate collegimus non raro tales describentes breviores textus, longiores autem contractiori forma induentes, adeo ut ipsa nostra tabella tuis occurrat oculis et menti quasi lætus campus, vario ac stupendo idearum numero luxurians et quidquid in Patribus Latinis exstat redolens, et sic pleno jure titulum præferat, ut inscripsimus, tabulæ synopticæ, universalis, uno oris hiatu totam occidentalis Ecclesiæ per duodecim sæcula traditionem circa homicidium et consequentia sonantis; quod non impedit quin ipse ad genuinum textum recurras si forte ex humana fragilitate quædam omisimus aut non sat clare expressimus aut etiam alia, nimis in opere prompti, non sat recte intelleximus. Quoad divisionem rerum theologicam, ordini et claritati pariendæ necessariam, de ea sentito quidquid libuerit. Nostra est tota, si defectuosa, nos soli in culpa sumus.

ORDO RERUM DE HOMICIDIO.

sertioni annectentur : 1° pœnæ a jure canonico aut etiam civili contra speciale prohibitum crimen latæ, prout in Patrologia occurrunt ; 2° facta varia circa materiam quam sive elucidant, sive confirmant.

Caput II. — De jure publico circa homicidium prout in Patrologia latina occurrit.

Caput III. — De mutilatione vel homicidio imperfecto.

Pauca insuper. — Cum in materia de qua agitur prout difficillima et magis abstrusa, non semper sibi concordent SS. Patres, ad invicem collati imo aliquando si sibimetipsis in diversis rerum operibus contrarii videantur, nos ubi talis dissonantia contingit, curavimus textus non consonantes separandos et opiniones distinguendas, unam post aliam ponentes. Sic ergo omnibus absolutis, capitis prævii quæstio prima.

CAPUT PRÆVIUM.

Quæstio prima. — *Quid est homicidium?*

Occidere est carni animam eripere, Tertull., De resurrectione carnis, II, 835. — Homicidium ex homine et cæde compositum est, Hervæi Burgidolensis monachi, in Epist. ad Rom. cap. 1, CLXXXI, 616. — Homicidium filia invidiæ : Invidia mater est homicidii et fratricidii. — Hac enim exagitatus Cain fratri ait in dolo : « Eamus in campum. » Hac exagitatus Joab Amasam sica interfecit. Petri Cantoris verbum abbreviat, cap. 11, CCV, 53. — Homicidium est cædes in hominem, parricidium cædes in parentem. S. Isidor., Hispal. episc. Etymolog., lib. IV, cap. 26, LXXXII, 210. — Homicida componitur ex homine et cæde : patricida est qui parentem occidit, Alcuinus, De div. offic., cap. 13, C, 1195.

Quæstio II. — *Quotuplex est homicidium?*

Ad intelligentiam rectam subsequentium quasdam hic nostras divisiones jungimus, plures alias SS. Patrum adjecturi.

Homicidium est : 1° publica vel privata auctoritate initum sive est publicum et privatum ; 2° directum vel indirectum, directum cum in se primario intenditur, indirectum cum non in se intenditur primario, sed procuratur ut medium aliquod ad finem quem intendimus ; 3° immediatum vel mediatum, prout illud committitur non a nobismetipsis sine addito, sed per interventum alicujus causæ a nobis diversæ e quam ipsi ad occidendum movemus ; 4° in nobis vel in aliis perpetratum. Hos et plures alios respectus præsupponentes loquuntur SS. Patres specialiter de homicidio spirituali.

Homicidæ spirituales nequiores homicidis corporum, S. August., Enarr. in Psal. CIV, XXXVI, 615. — Duplex est homicidium, aliud corporis, aliud multo pejus animæ, S. Benedict., Regul. comment. cap. 4, LXVI, 312. — Homicidiorum tria genera esse dicebat B. Petrus et pœnam eorum parilem fore. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat. Decreti Gratian., part. II, causa 33, q. 3, de pœnitentia, cap. 24, CLXXXVII, 1526 ; idem habet Ivo Carnot., Decreti p. X, cap. 137, CLXI, 737 ; et Clemens pap., epist. 4, ad Hierosol., cap. 16.

Homicida qui fratri suo mala persuadet, *ibid.*, cap. 27. Idem habet D. August., tract. 42 in cap VIII Joan.

Homicidium lege vetitum putabatur non aliud esse nisi corporis peremptio. Aperuit autem Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidii genere deputari, Gratiani Decret., part. II, c. 23, cap. 28. Idem habet D. Augustinus, lib. XIX Contra Faustum, cap. 23. Omnis iniquitas et oppressio et injustitia judicium sanguinis est, et licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit, Gratiani Decret., p. II, c. 23, q. 3, c. 23. Idem habet S. Hieronym., in Isaiam, cap. XXXIII. — Sunt homicidia actus et voluntatis, Petr. Lomb. in Epist. B. Petri ad Rom., cap. I, CXCI, 1335.

Secundum præceptum est : « Non occides, ubi secundum litteram actus homicidii prohibetur, secundum spiritum verum etiam voluntas occidendi, Petri Lomb. Sentent., lib. III, distinct. 37, CXCII, col. 832. — Idem habet magist. Bandini Sentent. lib. III, de Verb. incar., distinct. 37, CXCII, 1088. — De diversis modis quibus aliquis in culpa coram Deo esse potest, cum homicidium perpetrat, Innocent. III, CCXVI, 125. — Homicida spiritalis, S. Greg. Magn., Moralium lib. XVI, in cap. XXIV B. Job., cap. 59, LXXV, 1153.

Interrogandus est a confessario homicida de circumstantiis sui criminis, an interfecerit ex subitaneo iræ motu... vel spe pecuniæ vel vim vi repellendo vel injurias illatas vindicando aut repellendo, Alanus de Insulis, liber pœnitentialis, CCX, 289. — Nemo implet hoc præceptum : « Non occides, » nisi habeat in proposito non occidere, etiamsi sit provocatus, nec omnes qui non occidunt implent hoc præceptum, Petr. Pictav., Sentent. lib. IV, CCXI, 1150. — Homicidii crimen est in hominis salute peccare, Aurelius Cassiod. varia, LXXIX, 701. — Carnem suam homicida spiritalis necessariis cibis nutrit et animam suam operibus malis interficit, S. Fulgentius ep. Rusp. De remissione peccat., lib. II, cap. 6, LXV, 556. — Homicidii prima materia est invidia, Primasus, Adrumet. episc., in Epist. ad Rom., cap. 6, LXVIII, 421. — Primum homicidium et diaboli et Cain de invidia ortum est et adhuc nonnunquam fiunt homicidia per invidiam, Hervæus Burdigal. monach., in Epist. ad Rom., cap. 1, CLXXXI, 616. — Intentio ipsa in bello justo juxta D. Bernardum potest mutare naturam actus nempe sub talis vel talis intentionis impulsu fit theologice culpabilis licet externe irreprehensibilis. Perpende verba doctoris, caput 1, n° 2, libri ad milites Templi. CLXXXII, 923, 925, dicit : Ex cordis nempe affectu non belli eventu pensatur vel periculum vel victoria Christiani. Si in voluntate alterum occidendi te potius occidi contigerit, moreris homicida, quod si prævales et voluntate superandi vel vindicandi forte occidis hominem, vivis homicida. — Sane de livore invidiæ et de ira et de libidine nec non de avaritia, oriuntur homicidia, Halitgarii episc. Camerac., De pœnit., lib. IV, CV, 681.

Homicidarum tria genera esse, Clemens sanctus in concilio residens asseruit et pœnam eorum parilem fore nos docuit. Sicut enim interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas appellavit, Goffrid. ab. Vindocinensis, epist. 22, lib. IV, CLVII, 166. — Iterum de intentione. Cum minister judicis occidit eum quem judex jussit occidi, profecto si id sponte facit, homicida est (subintellige affective, non in re) ; etiamsi eum occidat quem scit a judice debuisse occidi, Gratiani Decret., p. II, cap. 23, q. 5, cap. 14, CLXXXVII, 1222. Idem habet Ivo Carnot. Decreti par. X, cap. 103, CLXI, 724, et D. August. liber Quæstion. in Exodum, quæst. 39. — Homicidium spirituale caveant episcopi, presbyteri et diaconi, S. Hieronym., Comment. in Jerem., lib. IV, cap. XXIV, 811. — Quod plura sunt homicidarum genera, Burchardus Wormiac., II part., Decret. lib. VI cap. 28, CXL, 771.

Diversos alios respectus et quidem maximi momenti assumunt in homicidio SS. Patres et præsertim jus canonicum, nempe homicidium voluntarium et involuntarium, sponte et non sponte commissum, casu et actu humano, sicut in decursu Indicis videbitur.

Irasci est seminarium homicidii, Raban. Maur. arch. Mog., De festis præcipuis hom. 60, CX, 112.

Quotuplici modo homicidium fiat indicat S. Salvianus, lib. III, cap. 2, LIII, 59. — Tertium Adæ peccatum fuit homicidium quia semetipsum peccando interfecit, Vener. Beda, XCIV, 556.

CAPUT PRIMUM.

I. — De illegitimitate homicidii.

Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum.

Natura præcepti. — Illud præceptum : « Non occides, » ita se habet ut nec omnino invariabile nominari possit nec inveniatur.

ASSERTIO PRIMA. — Cuilibet generi hominum vel statui temporum specialiter assignari, sed sic ab initio cunctis est generaliter impositum ut ei qui imposuit tantummodo mutare sit licitum, Philip. de Harveng. abb. Bonæ Spei, De obed. cleric., cap. 37, CCIII, 922. — Quod nulli liceat aliquem occidere illo præcepto probatur quo Dominus in lege homicidium prohibuit dicens : « Non occides, » item in Evangelio : « Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit, Gr. D. XXIV, cap. 23, q. 5, CLXXXVII. — Jesus prohibuit homicidium, dixit enim Petro : « Qui acceperit gladium, gladio peribit, » Ivo Carnot.: Decret pars. X, cap. 78, CLXI, 717, 718. — Omnes leges tam ecclesiasticæ quam civiles effusionem humani sanguinis prohibent, Ivo Carnot., D. part. X, cap. 1, CLXI, 689. — Quicunque hominem occiderit in exsilium mittatur ad

spontaneæ mortis causæ, Lactantius, VI, 408. — Pythagorici et Stoici voluntariam mortem inaniter persuadent. Quo nihil sceleratius fieri potest; nam si homicida nefarius est quia hominis exstinctor est, eidem sceleri constrictus est qui se necat quia hominem necat; imo vero majus esse id facinus existimandum est cujus ultio Deo soli subjacet. (Illud vide magis apud ipsum auctorem evolutum); Lactant. Divin. Institut. lib. III, cap. 8, *ibid.*, 406, 407, 408. — Homicidæ omnes illi philosophi et ipse Romanæ sapientiæ princeps Cato, qui seipsos transverberaverunt, id., Divinæ Inst., lib. III, cap. 18, *ibid.*, 407, 408.

In Africa circultores quos inveniunt in via cogunt ut interficiantur ab illis..... Quidam autem moriuntur sese dantes ad præcipitium, diversumque subeunt calamitatis interitum. Qui cum sine causa ita perire properant, honestæ mortis sustinent detrimenta et judicio Dei futuro se potius implicant quam solvunt, S. Philasterius, De hæres., XII, 1197, 1198. — Exspectare debemus, nec quod rex jubet deserere possumus et contemnere, S. Ambros., XIV, 542. — Nullam animam recipio quæ me nolente separatur a corpore, S. Hieronym., XXII, 468. — Tales stulta philosophia habeat martyres, Zenonem, Cleombrotum, vel Catonem. — Judæ homicidium omnibus pejus homicidiis, Hieronym., XXV, 1052. — Illicitum est ut ipsi nobis inferamus manus, ut patet exemplo Domini dicentis : « Solvite vos, non ego, templum corporis mei, » id., XXVI, 202. — Suicidium illicitum probatur exemplo Jonæ dicentis : « Tollite me et mittite; » non est nostrum mortem arripere, sed illatam excipere, unde non licet propria perire manu in persecutionibus, id., XXV, 1129. — Suicidium Judæ reprobatur, D. August., XLI, 31. — Suicidium illicitum et gravius peccatum, *ibid.*, 30, 31 — Suicidium cur illicitum ? Non occides, non alterum neque te, *ibid.*, 33. — Suicidium non nota magnitudinis animi sed potius imbecillitatis, *ibid.*, 35, 36. — Qualibet exempla gentes opponant, manifestum est hoc non licere; exemplum Catonis sensui subjicitur et reprobatur, *ibid.* (Multa alia de suicidio perquire in insigni opere hujus doctoris, De civitate Dei, *ibid.* : « Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas; neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum peccatum proprium, neminem propter sua peccata præterita propter quæ magis hac vita opus est ut possit pœnitendo sanari, neminem quasi desiderio melioris vitæ quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit, S. August., De civit. Dei, lib. I, cap. 17. — Verba et sententiam hujus sancti doctoris plura post sæcula refert Ivo Carnot. episc. Panormia, lib. VIII, cap. 11. — Pacisci de nobis nostro jure non possumus : habemus enim Dominum et nostri juris non sumus, S. Prosper Aquit. in sua Confessione, LI, 610. — Occidere homo nocentem non debet, nedum seipsum insontem, S. Aug., XXXIII, 666, 940. — A seipso innocens nullus occiditur, id, XLIII, 712. — Exemplo Job ostenditur, *ibid.*, 727. — Mortem sibi inferens, etiam dum ad malam cogeretur, in æternum perit, id., XXXIII, 735. — Qui sibi mortem infert pejor est parricida, id., XI, 617. — Mortes duæ maxime viles et usitatæ, eorum qui se interimunt laqueo et per præcipitium, id., XLIII, 299. — Donatistæ reprehenduntur quod seipsos occidant, id., XXXIII, 797, 798. — Diluitur a D. August. objectio contra præcedentia ex exemplo Raziæ in libris Machabæorum petito. Factum potius judicandum quam imitandum, magnum non tamen bonum, *ibid.*, 941.

Suicidium spirituale, Eugyppius abb. African., LXII, 1081. — Per mortes varias Circumcelliones seipsos necare consueverunt et in istum furorem alios quos potuerint utriusque sexus seducere, aliquando ut occidantur ab aliis mortem, nisi fecerint comminantes, S. August. De hæresib., lib. I, cap. 69, XLII, 43. — Seipsum perimere nulla legis auctoritate alicui permittitur, Gratiani, Decret., p. 2, causa 23, quæst. 5, CLXXXVII, 1218. — Nemini licet sibi violentas manus injicere, *ibid.*, c. 10, 11, 12, CLXXXVII, 1219; idem apud Ivonem Carnot., Decreti part. II, cap. 4, CLXI, 691. — Non veneramur nomine martyrum eos qui sibi collum ligaverunt, sunt pseudomartyres qui seipsos occidebant aut præcipitabant, S. Optat., XI, 1010, ad not 61; *ibid.*, cap. 7, CLXI, 693. — Si homo vexatur a diabolo et nescit quid facit, occidit semetipsum, prodest ut oretur pro eo, Theodor. archiep. Cantuar., De pœnit., XCIX, 932. — Qui suæ vitæ attentavit, istius oblatio non recipiatur, *ibid.*, 945. — Se damnat in mortem qui propria manu se transverberat, ut patet exemplo Pilati, Haymon episc. Halberstatens., CXVIII, 827. — Qui seipsum occidit, homicida est, quia dictum est : « Non occides, » id., CLXI, 691, 692. — Mens infirma deprehenditur quæ ferre non potest vel duram corporis sui severitatem vel stultam vulgi opinionem, Petrus Abælard., CLXXVIII, 1604. — De suicidio Cleombroti et Catonis et Lucretiæ, *ibid.* — Ipse Plato docet exspectandam esse naturam et vetat mortem sibi inferre · Plotinus eadem platonicæ sectæ semina altius exsequitur, *ibid.* — Vetat Pythagoras injussu Dei, de præsidio et statione vitæ decedere, S. August., XLVII, 1044. (Item Cicero, De senectute, n. 73.) — Informatur ut de magno crimine an aliquis, diabolo impellente, semetipsum occiderit, S. Regino Prumiensis abb., CXXXII, 282. — Non licet propria manu perire absque ubi castitas periclitatur, Petr. Abælard., CLXXVIII, 1603. — In suicidio animus multo magis infirmus quam magnus deprehenditur, Rabanus Maur., CIX, 1255.

Facta varia. — Patriciani carnem adeo contemnendam censuerunt et modis omnibus abjiciendam, ut etiam ultro quidam de eis sibi mortem inferre non dubitarint. Dicunt illum tantum esse perfectum qui se potuerit constanter occidere, S. Philastrius, XII, 1177. — Circuitores in Africa quos inveniunt in via cogunt eos ut interficiantur ab illis, dicentes se desiderare pati martyrium, *ibid.*, 1197. — Idem habetur in Vitis Patrum, lib. IV, cap. 45, LXXIII, 841. — Hero, postquam in omnibus virtutibus senuisset, semper in eremo vivens, a Satana fœde illusus, seipsum in puteum præcipitem dedit. Unde extractus et tres dies post in obstinatione sua mortuus, judicatus est indignus memoria in sacrificio, Joannis Cass. Collationes, collat. 2, De discretione, cap. 5, XLIX, 529, 530, 531. — Judæ suicidium quantum facinus. Etiam moriendo peccavit : tam perversa fuit ejus conversio ut etiam pœnitendo peccavit. Insurrexit in semetipsum non judicio pœnitentis sed furore pereuntis, id., LIV, 328, 332.

Suicidium Lucretiæ discutitur, S. August., De civit. Dei, XLVII, 1042. — Donatistæ semetipsos interficiebant, id., XXXIII, 797. — Razias excusatur sibimetipsi mortem intulisse, id., XLVII, 1044-1046. — Illud Raziæ factum elucidatur a Rabano Mauro, arch. Mogunt. Commentarii in libros Machabæor., lib. II, cap. 14, CIX, 1254. — Herodis facinora qui non tantum filios tres suos, sed etiam semetipsum trucidavit, Haymon Halberstat., Epist. Hist. sacr. lib. I, cap. 8, CXVIII, 820. — Mortes furiosissimæ quas quidam Donatistæ ipsi sibi inferunt, S. August. epist., XXXIII, 204, 940. — Samson, Deo volente, semetipsum occidit, Petrus Abælard., CLXXVIII, 1604. — Propheta Jonas noluit sibimetipsi violentas manus inferre, *ibid.* — Samson in sua morte figura Christi, qui paucos quidem dum viveret, interemit, destructo autem templo hostes innumeros, dum moreretur, occidit, Raban. Maur., CVIII, 1197, 1198. — Saul et armiger ejus seipsos trucidant, id., Comment. in lib. Reg., CIX, 70. — Quidam frater, omnem recusans cibum, stulta præsumptione mortem quam dominus ab eo avertere voluit, ipse sibi conscivit, De Vitis Pat., lib. IV, cap. 44, LXXIII, 841, 842. — Servus quidam nequam seipsum interemit, *ibid.*; Pratum spirituale, lib. X, cap. 75, LXXIV, 154. — Juvencula quædam, in amnem præceps, manus fugiendo impudicorum insequentium, jubetur mandari sepulturæ ecclesiasticæ quia, ait Innocentius III, non sponte se præcipitem dedit, sed casu cecidit, Innocent., Epist. lib. IX, epist 11, CCXV, 816. — Suicidium Samson excusatur quia Spiritus latenter hoc jusserat, D. August., De civitat. Dei, XLI, 35. — Samson seipsum occidit et sic obedivit mandato non olim scripto in tabulis, sed recens intrinsecus inspirato, Philip. de Harveng., De obedient. cleric., cap. 38, CCIII, 926. — Saul qui sibimetipsi mortem intulit non facile excusatur, non obstantibus Davidis laudibus, D. August., XLVII, 1045. — Postquam occidisset filias Saul ipse super ensem moriturus irruit, Venerab. Beda, Exposit. in Samuel, cap. 10, XCI, 709. — Pœna eorum qui sibi mortem inferunt, privantur sepultura ecclesiastica, Theodor. archiep. Cantuar., Pœnitentiale, CXCIX, 945. — Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere. Unde etiam in persecutionibus non licet propria manu perire absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere, Ivo Carnot., CLXI, 1306.

Acta inusitata quorumdam Christianorum. — Uxor præfecti Romæ christiana facta, nempe seipsam occidendo ne a Maxentio Romæ tyranno pollueretur, quæ omni voce clarius resonant, cunctis qui nunc sunt et qui posthac erunt mortalibus declaravit pudicitiam penes solos christianos invictam atque inexpugnabilem nec morti obnoxiam esse, Eusebius Pamphil., De vita Constantini, lib. I, cap. 34, VIII, 24 — Virgo Apollonia in ignem sponte prosilivit et sic sibimetipsi mortem intulit, P. Abæ

bard., CLXXVIII, 1603.—*Quamdam sanctæ feminæ, tempore persecutionis, ut insectatores pudicitiæ suæ devitarent, in necaturum fluvium aut ignem se sponte projecerunt, probabiliter non humanitus deceptæ, sed divinitus missæ et obedientes, ibid.*, 1604. — Christianarum quarumdam virginum seipsas propter servandam pudicitiam occidentium exemplum illustratur: hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed divinitus jussæ, D. August., De civit. Dei, XLI, 39. — Aliunde ut videbitur plures admiserunt licitum esse seipsum occidere ad fragilitatis carnis præcavendos lapsus : se occidere non licet, ait S. Hieronymus, absque ubi castitas periclitatur, S. Hieron., XXV, 1129. — Eadem hujusce sancti doctoris sententia elucet ex exemplis paganarum virginum quæ ad virginitatem servandam seipsas necaverunt, de quibus laudans et admirans loquitur, id., XXX, 270, 271, 272, 273. — — Non licet, e contra, seipsum perimere propter pudicitiam servandam, S. August., XLI, 30. — Sententia sancti doctoris quæ communior evasit, ea fulcitur ratione, quod pudicitia in mente et non in corpore sedeat. Unde quælibet actio publica illam per se expugnare nullatenus potest. Ad quid ergo occisio sui? *ibid.*

Principium generale. — His exceptis quos vel lex generaliter justa, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel semetipsum occiderit, homicidii crimine innectitur, et quicumque hoc in seipsis perpetraverunt animi magnitudine fortasse admirandi, non sapientiæ sanitate laudandi sunt, Rab. Maurus, CIX, 1.54.

Pœnæ suicidarum. — Cum pro servanda justitia, pœna semper debet crimini proportionari, hic et ubique, ubi de pœnis agitur in hac tabella, postquam, quasi in theoria tantum, gravitatem criminis perspexeris, illam etiam, ut ita dicam, optime lector, quasi in actione et sensibili modo palpabis. Cum inspexeris proprio visu quomodo tum Ecclesia tum potestas civilis sontes utraque exceperit. Hæc ergo et similis in sequentibus paginis additio, nova et præcedentibus, pro rudibus præsertim, erit de materia currente tractatio et dictorum eximia confirmatio.

Qui sibimetipsis manus violentas injiciunt, nulla in oblatione pro illis commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera, Theodor., archiep. Cantuar pœnit., cap. 26, XCIX, 545.—Qui se occiderit propria voluntate, missas pro eo facere non licet, sed tantum orare et eleemosynas largiri, *ibid.*, 932. — Qui propriæ vitæ attentaverit, istius oblatio non recipiatur, capitul. 26, *ibid.* 945. — Eadem omnino refertur suicidii pœna apud Halitgarium, episc. Camer., CV, 681, 682. — Item apud Rodulphum, Bituricens. episc., his verbis : « Placeat etiam ut hi qui sibiipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium aut per suspendium vel quolibet alio modo violenter inferunt mortem, nulla illis in oblatione commemoratio fiat neque cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera, Rodulph. Bitur. episc., CXIX, 723; CXXXIII, 506. — Missa et oblationibus careat qui seipsum occidit, Ivo Carnot. episc., CLXI, 693. — Idem statuit concilium Antissiodorense, CLXI, 693. — Idem statuit concilium Braccarense primum, Ivo Carnot., CLXI, 746; Concilium Aurelianense, XLIX. Eadem refertur pœna apud S. Isidor. Hispal., CLXXXIV, 567. — Si quis seipsum occidit diaboli instinctu, non est permissum ut pro tali homine missa cantetur vel cum aliqua psalmodia corpus terræ committatur, S. Egbertus Eboracens archiepisc., LXXXIX, 416.

Libri consulendi. — S. Augustinus, in suo præclaro opere De civitate Dei, quæstionem suicidii copiose tractat, lib 14, XLI, 30, 35, 40. — Petrus Abælardus multa testimonia antiquitatis refert et de suicidio, pro et contra, disputat, cap. 155, Theologicæ et Philosophicæ : Sic et non, CLXXVIII, 1603, 1604, 1605. — Utiliter etiam videbis Rabanum Maur., Comment. in lib. II Macch., CIX, 1254.

III. — *De Duello.*

Ex jam dictis, duellum est certamen ex pacto inter duos cum vitæ mutilationis vel gravium vulnerum periculo, loco et tempore designatis, initum. Rariora sunt circa illud SS. Patrum testimonia.

Rationes vitandi duelli. — Injuria est sæpe bonorum sors, S. Hilarius, IX, 444. Sanctus, dum cæditur non suam, sed cædentis vicem dolet, *ibid.*, 321. — Injurias inferens, miseratione dignus, non ira, *ibid.*, 484. — Oblivionem injuriæ Evangelia exigunt, non vindictam, *ibid.*, 687, 688. — Duellum ponitur pro bello quod primitivo sensu significat, Aquilin. Juvencus, Hisp. presbyter, XIX, 198. — Duellum vocabatur, Dei judicium, S. Gregorius Turon., LXXI, 424, 419, 638. — Duellum proponitur, *ibid.* — Duellum admittebatur eo fine ut cognosceretur utrum alicujus culpæ sit quis innoxius an fortasse culpabilis, *ibid.*, 638. — Duellum a Gundobado, Burgundiæ rege institutum ad definiendas lites, S. Agobardus, episc. Lugdunens., adversus legem Gundobadam, CIV, 117 et 118. Duelli infaustæ sequelæ, *ibid.*, 117. — Duellum a Gundobado ineunte sæculo VI institutum, *ibid.* — Quantum legi et christianæ charitati repugnet duellum, S. Agobardus, CIV, 118, 119. — Rationes quæ urgent fugam duelli, *ibid.* — Ad objectionem pro licitate duelli : Deus providebit ut justus non succumbat, S. Agobardus respondet quod Deus ut Providentia non tenetur ad dandam innocenti victoriam, non enim est in præsenti retributio meritorum, sed in futuro. Non in pugna sed in discussione causarum et subtilitate investigationum quærenda est justitia, *ibid.*, 119. — Diluitur objectio duellistarum ex exemplo Judæorum petita qui ad ulciscendum inane flagitium non ad legem sed ad arma, Deo volente, cucurrerunt, *ibid.*, 120, 121, 122. — S. Avitus, episcopus Viennensis, talia certamina graviter reprehendit et ipsius Gundobadi vesaniam sapientissime laudabiliterque repressit ac redarguit, rationesque ad illud instituendum approbandumque confutavit, *ibid.*, 124, 125 et 254. — S. Agobardus strenue insequitur duellum, *ibid.*, 117, 118, 119...126. — Apud Gundobados, tempore S. Agobardi fuere certamina singularia frequentiora, *ibid.* — S. Agobardus apud Ludovicum primum, versus annum 820, de duello tractat et pro illo abolendo urget rationes ex benignitate et in charitate unitate in nova lege desumptas, *ibid.* Duella contraria sunt reconciliationi generis humani ac reconciliatori Christo, *ibid.*, 249, 250. — Exploditur denominatio judicii Dei, duello falso attributa, *ibid.*, 251. — Sexcentis effatis Scripturæ sacræ contraria est illa pessima duelli consuetudo, liber Contr. judicium Dei, *ibid.*, 254-268. — Ista bella vehementer contraria sunt simplicitati et pietati Christianæ, *ibid.*, 119. — Ista certamina vetita edictis principum et canonibus conciliorum, *ibid.*, 258. — Convenit honori et est officio principibus dissuasione vel vi totis viribus sese opponere ne fiant duella, S Bernard Claræval. abb., CLXXXII, 581. — Duelli discrimini se dare juxta S. Bernardum insaniæ est non virtutis, nec audaciæ sed amentiæ potius est, id., CLXXXII, 566. — S. Bernardus rogat ut illa duelli malitia, illa tam dira duelli libido cesset, *ibid.*, 566. — Ineunte et medio duodecimo sæculo viguit in Occidente usus duelli ad dignoscendam alicujus facti veritatem aut falsitatem, Vibaldus abb. Stabulensis, CLXXXIX. — Illud certamen tum erat valde honorabile, *ibid.* — Describitur agendi ratio ubi agebatur de inculpato per duelli probationem purgandum, CLXXXIX. — Nullo in casu debent tolerari duella, Clemens III, CCIV, 1501. — Romam mittitur consultatio de duello, an sit tolerandum, *ibid.*, 1501.

Monomachiam sectantes, Deum solummodo tentare videntur, Ivo Carnot. episc., CLXI, 633. — Monomachiam ut legem nullibi sanxit divina auctoritas, *ibid.* — Pulcherrima figura duelli Christum inter et Antichristum, mortem inter et vitam, Rupertus, abb. Tuitiens., CLXVII, 1099, 1103. — In cruce durum Christus bellum cum forti illo antiquo adversario iniit, Venerab. Godefrid., abb. Ad Montens., CLXXIV, 854, 855. — Romæ tempore Constantini Magni vetita tunc primum monomachorum spectacula, Aurelius Cassiod., LXIX, 892. — Theodoricus rex præcipit ut non ad duellum sed ad judicem confugiant pro dirimendis litibus, *ibid.*, 589. — Variarum lib. III, epist. 24. Tempore Theodorici Gothorum regis, apud Pannonios Barbaros viguit duelli usus ad finiendas causas, *ibid.*, 589. — Sensus et etymologia vocis duellum, S. Isidorus Hisp. episc., LXXXII, 640. — Ita vocatur quod duæ sint partes dimicantium in quoquo bello : Non occides nec te nec alium, Petri Cantoris abb., text. alt. cap. 79, 80, CCV.

De cooperantibus ad duellum. — Gravissime peccat qui pugnaturis in monomachia locat armaturas, pugilatorias et multa in hunc modum sine quibus non fieret, *ibid.* — D. Bernardus supplicat Sugerum, maximum principem in regno, ut omnimodo se opponat ne fiant nundinæ (*tournois*), ubi singularia certamina fiebant : Opponite vos tantis malis, epist. 376, CLXXXII, 581. — Non expedit sive mortuo sive vivo, sive victori sive victo esse homicidam. Infelix victoria qua superans hominem, vitio succumbis, id. Ad milites Templi, cap. I *ibid.*, 925. — Ab Innocentio III vocantur duella prava consuetudo id., lib. XI. epist. 64, CCXV, 1381. — Iterum de duello apud eumdem pontificem, *ibid.* — Detestabiles illas nundinas in quibus milites ex condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temere congrediuntur, unde mortis hominum et animarum pericula

sæpe proveniunt, omnimodo fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura, viaticum non negetur, Ivo. Carnot. episc., Panormia, lib VIII, cap. 148, CLXI, 1344.—Monomachiam in lege non assumimus, quam preceptam fuisse non reperimus, quam licet iniisse quosdam legerimus, sicut sanctum David et Goliam sacra prodit historia, nusquam tamen ut pro lege teneatur alicubi divina sancit auctoritas, Regino, Prumiens. abb. De ecclesiasti discip., lib. 3, cap. 77, CXXXIII, 300. — Item Nicolaus I, epist 501; Burchardus, lib. IX, cap. 51. — Circa duellum ad dignoscendam uxoris Thielbirgæ innocentiam quod adhibendum proposuerat Lotharius rex, sic dicitur : « Quæ quantum sint omni divinæ legi contraria, quisque prudens jam advertit, » Regino Prumiens. abb, De descript. eccles. lib II, cap 78, CXXXIII, 300. — Duellum dissuadetur, LXIX, 589. — In monomachia est mors animæ et corporis, Petr. Pictav., Sententiar. lib. IV, CCX, 1151. — Decretum regis Rudolphi ut omnes qui jurisdictionem in suo regno habere possint, si judicarint opportunum, prorogare diem pro duello præfixum. Vide hanc sane sat miram epistolam in qua, nedum nota perstringatur mala duellum, imo ab episcopo ipso Leodiensi videtur approbatum, Codex Carolinus, lib. III, epist. 25, anno Dom. 1279, XCVIII, 815 et 816. — Quando aliquis nobis conviciatur, lacessit, ad violentiam provocat, ad jurgium vocat, tunc silentium exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus, peccator est enim qui nos provocat, qui injuriam facit et nos similes sui fieri desiderat, S. Ambros., De officiis ministrorum, lib I, cap. 5, XVI, 28, 29, 30. — Quomodo aliquis se gerere debet ubi per injurias vel alio modo ad duellum provocatur.

Homicidium est ferire etiam damnatum, tu quare sævis, quam potestatem accepisti ! si homicidium est inordinate ferire damnatum quid est ferire inauditum, ferire non judicatum, ferire nulla accepta potestate hominem malum, D. Augustin. serm. 302, cap. 14, XXXVIII, 1390.

Facta varia.— De monomachia David et Goliam, Rab. Maur., archiepisc. Mogunt. Comment. in lib. I Reg., CIX, 51. — Mystice explicatur, S. Augustin., serm. 32, XXXVIII, 196. — S. Bernardus intercedit pro Humberto in duello vict., CLXXXII, 145. — S. Bernard. rogat pro altero infelici in duello, *ibid*, 147.— Exemplum insigne duelli, CLVI, 1197. — Singularis certaminis Goliam inter et pastorem David exegesis pulcherrima, Rupert., abb. Tuitiens., CLXVII, 1099, 1101, 1102 et 1103. — Inter Allamannum et Vandalum duellum pro utraque gente initum, LXXI, 712. — Item inter Chosroem et Heraclium, *ibid*., 638. — S. Gregor. Turon. episc., De Historia Francorum.

Monomachia inita inter duos publice a Longobardis ex una parte et ex altera ab assispittis deputatos, Paulus Diaconus, De Gestis Longob, lib. I, cap. 43, XCV, 450. — Duellum insigne et alia judicia Dei perhibentur, CLVI, 1197, 1198, 1199.

Si quis eorum mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura, viaticum tamen non negetur, Ivo Carnot. episc. Panormiæ, lib. VIII, cap. 148, CLXI, 1344. — Indices duellorum ecclesiastici nonnisi dispensatione ad aliquam dignitatem provehebantur, Innocent. III, Epist. lib. XI, epist 64, CCXV, 1381.

Illis antiquioribus temporibus jurisprudentiam hodiernam gallicam applicans, nempe regulas tantum juris de homicidio generales, sicut recte fieri potest et aliunde jam indicavimus, habebis sane optime testes materiam sat copiosam ad judicandum, ad arguendum, ad instandum et obsecrandum.

IV. — *De homicidio sacrilego, sive ex parte agentis sive ex parte patientis, sive ex parte utriusque.*

Archiepiscopus Cantuariensis hortatur episcopos ad tollendum e medio abusum qui in Anglia invaluerat, ut scilicet interfectores sæcularium capitali pœna plecterentur, clericorum vero et episcoporum tantum excommunicationis pœna, epist. 73, CCVII, 334.—Episcopus in homicidio deprehensus a sacerdotio divellatur (canon. apost. 25), S. Agobardus, not. CIV, 504. — Scelus Herodis in occisione S. Joannis Baptistæ describitur, S. Maximus Taurin., De capitulis Evang. cap. 4, LVII, 811. — Malefactores vibrantes in abbatem Cononem gladium, manus eorum in sublime suspensæ persistiterunt immobiles, De Vitis Patr., lib. X: Prat. spirit., C. 15, LXXIV, 137.—Sarracenus qui anachoretam occiderat in sublime ab ave elatus, inde in terram dimissus, isto lapsu interiit, *ibid*., 129. — Sarracenus alter quemdam monachum jamjam occisurus, ante perpetratum scelus a terra discissa absorptus est, *ibid*., 198. — Quidam monachi sat fuerunt scelesti ut suos abbates trucidarint, S. Benedicti Regula Comment. cap. 4, LXVI, 512. — Pœna sacerdotum et monachorum homicidarum, *ibid*.

Occisores Nuneti, miri abbatis, dæmones corripuerunt et vexarunt quousque crudeli morte animas e corporibus excusserunt, P. Emerit. diaconi, De vit. Patrum Emeritensium, cap. 3, LXXX, 128. — Septem hiemes jejunet qui personam sacram occiderit, S. Egbertus, Eborac. archiep., Pœnitent. lib. I, cap. 23, LXXXIX, 407. — Si presbyter vel diaconus homicidium fecerit, degradetur et usque ad exitum vitæ pœniteat, id., Excerptiones ex edictis et canonib. SS. Patrum, can. 162, *ibid*.—Si ad homicidium clericus consenserit et factum fuerit, septem annos pœniteat., *ibid*., 400. — Si episcopus vel presbyter hominem occidat, perdat ordinem suum, id., Pœnitent. lib. II, cap. 1, *ibid*., 415, 416 : item S. Nicolaus, Epis. et Decret, cap. 144, CXIX, 1134. — Vide pœnitentiam illi injunctam qui monachum presbyterum occiderat, cap. 147, *ibid*., 1122. — Wirgildus pro sacerdote occiso episcopo solvatur, Isaac, episc. Lingon., canones, tit. II, de homicidiis, CXXIV, 1084. — De Wirgildo solvendo et pœnitentia explenda pro homicidio in ecclesiis vel earum atriis perpetrato, *ibid*., 1085. — Qui subdiaconum occiderit, CCC solidos componat, qui diaconum CCCC solidos, qui presbyterum DC solidos, qui monachum CCCC solidos, *ibid*., 1085. — Qui occiderit monachum vel clericum arma relinquat Deo in perpetuum in monasterio famulaturus, *ibid*., 1086. — Clericus homicida septem annis exsulet, Regino, Prumiensis abb., De Eccl. discip. lib. II, cap. 52, CXXXIII, 296. — De iis qui personam Deo dicatam necaverint, Ivo. Carnot. episc., Decret., part. X, cap. 8, 9 et 10, CLXI, 693.— De quodam convicto conscium fuisse de cæde episcopi sui, homicidarum plectitur pœna, cap. 12, *ibid*., 693. — De pœnitentia presbyteri qui presbyterum occiderat, Isaac., episc. Lingon., CXXIV, 694. — Vide quoque Ivonis Carnot. episc. Decret., part. X, cap. 13, CLXI, 694; item cap. 16, *ibid*., 695.— De aliquibus qui duos suos episcopos occiderant ut deinceps episcopo careant., cap. 18, *ibid*., 696. — De abbate qui servum fuste uno ictu percussit et post sex menses mortuus est servus, cap. 21, *ibid*., 697. — De pœna presbyteri qui diaconum percusserit, cap. 24, *ibid*., 698. — Presbyter homicida sacerdotali careat officio, cap. 29, *ibid*., 699. Idem habetur capite 36, *ibid*, 701. — De homicidiis episcoporum et aliorum ordinum, cap. 134 usque ad cap. 140, *ibid*., 731, 734. — Clericus homicida quanquam nimium coactus, ab ordine cessare cogatur, cap. 17, *ibid*., 741. — Mors atrocissima cujusdam archidiaconi et comitum ejus, Alberic. Aq., Historia Hierosol., lib. III, cap. 53, CLXVI, 468. — Impia cædes Thomæ, prioris S. Victoris Parisiis, Stephan. Paris. episc., epist. 9, CLXXIII, 1416, 1417. — Sententia excommunicationis fulminatur in auctorem et fautores mortis Thomæ, epist. 8. *ibid*., CLXXIII, 1415. — Si quis episcopum, aut presbyterum vel diaconum interfecerit, capite punietur, Caroli Magni Capitularia, XCVII, 145. — Si quis altaris ministrum occidat sit exlex apud Deum et apud homines, nisi per exsilium et apud cognatos etiam magis compenset vel purget se a capitali purgatione, Canut. I, rex Angl., CLI, 1178. — Si minister altaris homicida fiat, tunc perdat deinde tam ordinem quam honorem. Potest tamen se purgare, quod si non fecerit, sit exlex, *ibid*., 1178, 1179. — De occisione SS. Innocentium sensu naturali et spirituali intellecta, Radulphus Ardens, hom. 8, CLV, 1328, 1329 et 1330. — S. Bernardus tractat de cæde Archemboldi, subdiaconi Aurelianensis, epist. 161, 162 et 163, CLXXXII, 320, 321. — Miror doctam scientiam tuam, sacerdotem putare post homicidium perpetratum in sacerdotio ministrare, imo (quod est ineptius) nobis suadere velle ut ipsi tali præsumptioni præberemus assensum, Gratian. Decret, p. I, dist. 50, cap. 4, CLXXXVII, 256. — Pœnitentia diversa clericis homicidis sive sponte sive non, jure canonico imposita, cap. 37, 38, 39, 40, 41, *ibid*., 276, 277. — De illorum absolutione qui violentas manus in clericos injiciunt, Innocentii III, epist. 310, CCXIV, 269. — De eodem, id., epist. 129 et 161, CCXVI, 645, 930. — Sacerdos quidem qui in eamdem culpam relapsus, secundo clerico manus violentas injeceral, declaratur ab Innocentio III post trium annorum pœnitentiam ad officium suum redire posse, epist. 79, *ibid*., 83. — Innocentii III gemitus et epistola de morte episcopi Herbipolensis, procurata, epist. 155, CCXIV, 1167, 1168, 1169. — Quidam clericus homicida ab exercitio ordinis deponitur, epist. 385, *ibid*., 361. — Pœna pro homicidio clerici ab alio clerico patrato imposita, Alexand. II, Epist., et Diplom., epist 115, CXLVI, 1404. — Malus prælatus homicida anima-

rum judicandus est, S. Benedict., abb. Anianens., Concord. Reg., cap. 15, § 19, CIII, 788.

Qui presbyterum occiderit, duodecim annos pœniteat, si liber, septuaginta dies jejunet, si autem servus, super duodecim ferventes vomeres se purget, Theodos. archiepisc. Cantuar., Pœnitentiale, cap. 56 et 57, XCIX, 947. — De pœna sacerdotis qui diaconum percusserat, Nicol. I, epist. et Decret., CXIX, 1131, 1132. — Clericus qui paganum occiderat homicida est, et non oportet provehi ad majorem gradum qui etiam carere debet acquisito, *ibid.*, 1129. — Rogerus Tokelius et Guido qui manus violentas in clericos injecerant excommunicantur, Alexander III, epist. 885, CC, 792. — Quanta severitate utatur Alexander III in eos non tantum qui Thomam, archiep. Cantuariensem, occiderant, sed etiam tantum illius homicidii participes fuerant, id., epist. 1014, CC, 894. — Ludovici regis Francorum epistola de cæde S. Thomæ ad Alexandrum III, epist. 20, *ibid.*, 1378. — Ad quid obligentur qui presbyterum interficiant, Ivo Carnot., CLVI, 1306. — Qui clericum, diaconum, subdiaconum, monachum interficiunt, id., Panormiæ, lib. VIII, cap. 6, 7, 8, CLX, 1396 et 1397. — Cœlestinus III capitulo Tarraconensi præcipit ut Villelmum Raimondi qui Berengarium archiepiscopum in urbe Gerunda crudeliter interfecerat anathematizatum denuntiet terramque ejus interdicto feriat, epist. 164, CCVI, 1045. — De subdiacono qui puerum invitus interfecerat, Clement. III, epist. 31, CCIV. 1503. — De nece S. Thomæ Cantuariensis, Petrus Bernard. Grandimontensis prior, epist. 3, 4, 5, 6, CCIV, 1167, 1168, 1169. — De clericis in homicidio deprehensis, CCVI, 1259.

V. — *De parricidio.* — *Pœnæ impositæ et facta varia.*

Parricidium quam detestabile crimen sit, Dominus ipse ostendit in judicio facto inter Cain et Abel, ipse sententiam protulit: « Maledicta terra... maledictus..., Raban. Maur., CXII, 1410. — *Ibid.* — Vide perplura de parricidio, iterum Pœnitentiale, cap. 2.

De parricidio Romuli quod dii non vindicarunt, D. August., De Civit. Dei, lib. III, cap. 6, XLI, 82. — Fraterni invidus muneris, in fratris Cain anhelat exitium, et exsultat infelix et quod teste caret putat se caruisse facinore, quem Deus vidit, quem conscientia redarguit, quem fratris sanguis accusat, S. Zeno, lib. I, tract. 7, XI, 314 et 315. — Abel a Caino in campo Damasci juxta Hebræorum traditiones interficitur, S. Hieron., XXIV, 316. — Cain impiissimus pariter et stultissimus ad perpetrandum maximum nefas, credidit sufficere si aspectus vitaret hominum, fratricidium Deo teste, facturus, S. Salvianus, presbyt. Massil., De gubernatione Dei, lib. I, cap. 6, LIII, 58. — Quomodo Cain punitur qui fratricidium commisit, Petr. Cantor, Verbum abbrev., cap. 11, CCV, 53. — In patris parricidio continentur omnia scelera, S. August. Advers. Academicos, lib. III, cap. 36, XXXII, 953. — Fratricida et parricida in terra peregrina jejunet decem hiemes, S. Egbertus, Eborac. archiep., Pœnitent., lib. I, cap. 24, LXXXIX, 407. — Parricidium est cædes in parentes, S. Isidor., Hispal. episc., Etymolog. lib. IV, cap. 26, LXXXII, 210. — Parricidarum supplicium. Olim parricidæ cum simia et gallo et serpente in sacco ex corio inclusi in mare præcipit abantur, lib. V, cap. 27, *ibid.*, 214. — Parricidium multum differt ab homicidio, Tertull. I, 316 —Si quis ex propria cognatione sanguinem occisionis effuderit, sacri canones usque ad mortem abjici et inter rebelles reputari sanxerunt, Nicolaus I, Epist. et Decret., CXIX, 921. — De cujusdam pœna qui matrem occiderat, *ibid.*, 1120 — De quorumdam parricidarum et fratricidarum pœnitentia, prohibentur carnali copula jungi, *ibid.* CXIX, 1128. — Idem pontifex de alio fratricida, *ibid.*, 1119. — Pœnitentes fratricidæ non debent ultra militiæ cingulum sumere et nuptiis atque conjugii copula uti, Rab. Maur., Pœnitent., cap. 7, CX, 473 et 474. — De eodem, vide Isaac., episc. Lingon., Canones, tit. 4, cap. 5, CXXIV, 1690.

Parricidis quidam canones ad pœnitentiam alii septem, alii quatuordecim annos, alii totam vitam assignarunt, Regino, Prumiens. abb., CXXXIII, 296. — Parricida remoto aliorum tormentorum genere, facto de coriis sacco in quo cum illo serpentes includantur, et sic in mare vi inum præceps detur, *ibid.*, 296, 300. — Pœnitentia imposita illi qui nolens fraternæ cædis causa fuerat, Alexander II, Epist., CXLVI, 1386. — Rex non debet parricidas et perjuros sinere vivere, Ivo, Carnot. episc., Panormia, lib. VIII, cap. 33, CLXI. — Parricidarum et fratricidarum pœnitentia multiplex refertur, id., Decret., part. X, cap. 163, CLXI, 738. — Iterum refertur quam detestabile sit parricidii crimen, cap. 164, 177, *ibid.*, 742. — De eadem re, cap. 178, 179, 180, 185, *ibid.*, 743, 745. — Cain propter homicidium condemnatus, Philip. de Harveng. abbas Bonæ Spei, De obedient. cleric., cap. 37, CCIII, 922 — Exemplum insigne fratricidii et pœna tali crimini debita, Freculphi Chronicor. lib. I, cap. 6, CVI, 921. — Homicidium Cain diluvio fuit puniendum, Raban. Maur., CVI, 509. — Crimini parricidii annumerandum est regicidium de quo ait S. Optatus : Regicidium non committendum a puero Dei David discere debemus, S. Optatus, De schismate Donatist., lib. II, cap. 25, XI, 980, 981. — Qualiter matricida puniri debet. Ivo Carnot., Decret., part. X, cap. 175, CLXI, 741. — De parricidis et fratricidis, Burchardus, episc. Vormisc., CXL, 1089.

VI. — *De infanticidio et abortu.*

De abortum procurantibus, S. Hieronym., XX, 97. — Informe puerperium abigere lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore quod sensu caret, S. August., Quæst. in heptat., lib. II, cap. 80, XXXV, 626. — Homicidii festinatio est prohibere nasci, Tertull., I, 319. — Infantes in utero trucidati, id., II, 691. — Infantes in utero debilitati a matribus, *ibid.*, 909. — Mulier quædam quæ miserabiliter duos filios suos enecaverat, in profundum maris, jussu superno, demergitur, De Vitis Pat., lib. X, Prat. spirit. cap. 77, CXXIV, 155. — Quantum crimen sit infanticidium, *ibid.*, 155. — Quali pœna plectitur ipsius Dei miraculoso interventu et jussu, *ibid.*, 153. — Mulieres quæ secum agunt ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ ab Ecclesia removit, humanius autem nunc definimus ut his decem annorum tempus pœnitentiæ tribuatur, Codex canon. ecclesiastic. et Constit. S. Sedis apost. cap. 21, LVI, 441.

Abortum procurans qua pœna afficiendus, Raban. Maur., CVIII, 112. — Quis mystice abortivus, *ibid.* — Pœnitentia eorum qui partus enecant, CXII, 1410. — Herodes rex valde iratus occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, S. Maximus Taurinensis, hom. 28, LVII, 286. — Si mulier abortum promoveat et in quadraginta diebus occidatur id quod semine conceptum est, quasi pro homicidio jejunet tres annos, S. Egbert., Eborac. archiep., Pœnitential., lib. I, cap. 30, LXXXIX, 404. — Mulieres fornicantes quæ parvulos suos necant aut abortu excutiunt decem annis pœnitentiam agant, Fulgent. Ferrandi, Abbreviatio canon, can. 152, LXXXVIII, 826. — Idem habet Crisconius, African. presbyter, Breviarium canon. 113, LXXXVIII, 881. — Si mater infantem suum occiderit, jejunet quindecim hiemes absque cessatione, exceptis diebus solis, S. Egbert., arch. Eborac., Pœnit., lib. I, cap. 31, LXXXIX, 407. — Qui male conceptos vel jam editos necare studuerint, septem annos pœniteant, concilium Ancyrit., LXXXIV, 108. — Si qua mulier infantem fornicarium occiderit, si qua studuerit aborsum facere vel quod conceptum est necare, aut elaborat ut non concipiat, decem annis pœniteat, S. Isidor. Hisp., Collectio canon., can. 77, LXXXIV, 584 et 585. — Quæ mulieres filios ex adulterio necant, nequidem in finem danda est illis communio, Concil. Eliberitan., can. 63, CXXXIV, 508. — Hujuscemodi mulieres, benignius quam prioribus sæculis tractentur, decem tantum annos pœniteant. S. Rodulphus Bituric. episc., cap. 41, CXIX, 723. — De multiplici pœnitentia Vimaro imposita qui tres filios suos miserabiliter occiderat, Nicolaus I, Epist. et Decret., cap. 136, CXIX, 1130. — Feminæ quæ partus suos ex fornicatione enecant decennio pœniteant., S. Angelramni Metensis episc., Collectio canon., cap. 20, XCVI, 1057.— Referuntur statuta concilii Ancyr. et Eliberitani circa mulieres abortui studentes, Raban. Maur., Pœnitenti, cap 9, CX, 474. — Qui percusserit mulierem in utero habentem et exierit infans ejus nondum formatus, detrimentum patiatur quantum indixerit vir mulieris. Si autem formatus fuerit dabit animam pro anima, Hincmar., Rhemensis archiep. de divortio Loth. et Thetbergæ, interrog. 12, CXXV, 691. — Aborsus putativus Thetbergæ, *ibid.*, 689. — Presbyter quidam, cum procurasset abortum declaratur ab Innocentio III posse ministrare si conceptus nondum erat vivificatus, alio quin ab altaris officio debet abstinere, epist. 107, CCXVI, 469. — Si quis infantem necaverit ut homicida teneatur, Isaac. episc. Lingon., Canon. cap. 11, CXXIV, 1087. — Mulier aut vir qui infantem propter incuriam in lecto cum ea vel eo cubantem oppresserint pœniteat, *ibid.*, cap. 14. — De mulieribus partus suos necantibus pœnitentia eadem ac supra habetur apud Isidorum Mercat., Decret. Collectio, conc. Ancyranum, can. 21, CXXX, 266, Concilium Braccarense II, can. 78, *ibid.* — Idem habetur apud Reginon., Prumiens. abb., De ecclesiastica discipl., lib. II,

inspectione, v. g., apparitione mortuorum, quod necromantia dicitur, inspectione manus quod chiromantia dicitur, inspectione aquæ quod hydromantia dicitur; inspectione ignis vel lapidis alteriusve hujusmodi rei, quod geomantia dicitur; inspectione avium quod augurium sive auspicium dicitur; inspectione intestinorum animalis occisi, præsertim dæmonibus immolati, quod aruspicium dicitur, etc.; 5° astrologia judiciaria, quæ ex consideratione situs et motus siderum futura contingentia prædicuntur; 6° usus virgæ ligneæ vel ferreæ ad investiganda occulta, v. g., auri argentique cæterorumve metallorum venas, aquæ fontes, thesauros absconditos, furta, homicidia, adulteria, fornicationes cæteraque id genus; 7° investigatio occultorum per aquam frigidam, vel per ignem, per sortes, etc.

Nec solum ejusmodi superstitionum crimine tenentur qui illas exercent, sed et qui exercentes consulunt, etiamsi nullam eorum responsionibus fidem adhibeant; vel qui aliorum superstitioni participant, adjuvando, consulendo, laudando, consentiendo, imo quandoque et tacendo. In rebus enim hujusmodi qui tacet consentire videtur, maxime si superstitionem impedire ex officio teneatur, vel si positus sit in ejusmodi circumstantiis in quibus silentium pro tacita rerum approbatione sumendum esse videatur.

Superstitio ergo, sive magica, falsa professione de vero mentiens, et veraciter lædens, homines seducit a religione divina, cultum dæmonum suadet, et ad omne nefas suos sequaces impellit. Hæc quinque genera maleficiorum continet, manticem, mathematicam, maleficia, sortilegia, præstigia... horoscopica in constellationibus constat; maleficia fiunt per incantationes; sortilegia per sortes; præstigia per phantasticas illusiones. Magicam Zoroastres rex Bactrianorum invenit, et post longa tempora Democritus ampliavit; hydromantiam Persæ feruntur invenisse; auguria Phryges; præstigia Mercurius...

De his vide in sequentibus indicationibus.

Alcuin., CI, 1196; Arnob., V, 773, 774; S. August., XXXII, 802; XLI, 245, 244, 286, 817, 728; Beda venerab., XCIV, 575; S. Benedict, CIII, 747; S. Bonifac., LXXXIX, 859; Burchard., CXL, 843; Canut. rex, CLI, 1178; Carol. Magn., XCVII, 756, 882; Constantin. Magn., VIII, 25, 162, 220; S. Cummianus, LXXXVII, 990; Dracontius, LX, 797; S. Eugypp., LXII, 949, 950; Gratian., CLXXXVII, 1369. — Malefici puniendi, S. Greg. Magn., LXXVII, 757, 758; Guillelm. Tyrens., CCI, 612; Halitgar., CV, 685, 686, 700; S. Hieron., XXIV, 517, 618. — Muliercularum Christianarum, id., XXV, 498, 499, 1256, 1257. — In austeritate vitæ, S. Hilar., IX, 378; S. Hildegard., CXCVII, 1028, 1032; Hincmar., CXXV, 717, 718. — De sortilegis ex sortibus sanctorum, *ibid.*, 718; Hugo de S. Vict., CLXXVI, 810 *et seqq.*; CLXXVII, 205, 204. — Nefandæ, S. Isidor. Hisp., LXXXI, 840; LXXXII, 312, 593; Isidor. Mercat., LXXX, 408; S. Ivo., CLXI, 263, 168, 748, 756, 1275. — De magorum præstigiis, *ibid.*, 1317. — De variis speciebus magiæ, sortilegis etc., Joannes Sarisb., CXCIX, 407, 409, 415, 461. — Ægyptiorum, Lact., VI, 235, 282, 328, 620, 786. S. Leo Magn., LIV, 218 *et seqq.* — Manichæorum, id., LV, 874, 875, 912, 915. — Persarum, *ibid.*, 807. — Zoaræ, *ibid.*, 975, 976; LVI, 412, 891. — In constitutione Honorii, Marius Mercat., XLVIII, 437; S. Martin Leg., CCVIII, 73. — Populi in defectione lunæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 256 *et seqq.*; Petr. Bles., CCVII, 190 *et seqq.* — Judiciorum ferri candentis, etc., Petr. Cant., CCV, 226, 233, 239. — Quorumdam hæreticorum, Petr. Monach., CCXIII, 547. — Judæorum, Petr. Venerab., CLXXXIX, 602. — Basilidis, S. Philast., XII, 1146; Prudent., LIX, 675, 676. — Ethnicorum, id., LX, 456 *et seqq.*; Raban. Maur., CVIII, 80, 459, 460, 463, 464, 726; CX, 1097 *et seqq.* CXI, 22, 75, 422; Regino, CXXXII, 349 *et seqq.*; Robert Pull., CLXXXVI, 1093, 1094. — Ludorum antiquorum, S. Salvian., LIII, 120, 121. — Turpes et otiosæ, Tertull., I, 505, 612; II, 401, 747, 748; Vit. Patr., LXXIII, 178, 181.

TRISTITIA. — *Vide* in Indice præcedent. articul. de INVIDIA.

Abælard., CLXXVIII, 132, 153, 164. — Letalis, Absalon, CCXI, 85; Alanus, CCX, 116. — Pestifera ejusque comitatus, Alcuin., CI, 635; S. Anselm., CLIX, 642. — Impiorum, S. Augustin., XL, 1198. — Desperationis, S. Bernard., CXXXXIII, 973, 974; CLXXXIV, 1248, 1249. — Ejus effectus, id., CLXXXV, 81, 82; Boetius, LXIII, 796, 797. — Duplex, S. Bruno Herbipol., CXLII, 181; Cassian., XLIX, 351 *et seqq.* — Fidelibus inimica, Cassiod., LXX, 306; S. Petr. Chrysolog., LII, 434. — Desperatio et voluptas sociæ sunt, *ibid.*, 199; S. Petr. Damian., CXLV, 182, 184, 485; Defensor., LXXXVIII, 685. — Judæ, S. Fulgent., LXV, 355. — Mortifera, *ibid.*, 290, 291; Garner., CXCIII, 153. — Impiorum, Gerhohus, CXCIII, 1672. — Desperatio vitanda, S. Greg. Turon., LXXI, 228. — Ejus remedium, Halitgar., CV, 664, 665; Henricus, Card., CCIV, 275; Sancta Hildegard., CXCVII, 199, 260. — Cujusdam adolescentis, Grotsuita monial., CXXXVII, 1109 *et seqq.*; Hugo Eterian., CCII 189. — Ejus comites, Hugo de S. Vict., CLXXVI, 1000 *et seqq.*; Innocent. III, pap., CCXVII, 443, 734; Joannes Sarisb., CXCIX, 975; Lanfranc., CL, 150, 151, 238. — Judæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 366, 367; S. Paschas. Rudbert., CXX, 1450, 1451; Petr. Cell., CCII, 685, 686; Petr. Lombard., CXCI, 1340. — Mulieris, Philipp. de Harv., CCIII, 1290 *et seqq.* — Ejus effectus, *ibid.*, 326; S. Prosper., LI, 439, 456. — Ejus incommodum, Raban. Maur., CIX, 985; CXII, 126. — Ejus natura et origo, *ibid.*, 1363, 1364. — Ejus remedium, *ibid.*, 1377. — Magna non potest diu dissimulari, Rupert., CLXVII, 538. — Cæca, Thomas Cisterc., CCVI, 756; Vit. Patr., LXXIII, 1033.

ULTIO. — *Vide* in Indice præcedent. art. De IRA, et Indicem de DILECTIONE INIMICORUM.

Abælard., CLXXVIII, 133, 134; S. Agobard., CIV, 263; Alcuin., CI, 634. — Atrocissima Benjaminitarum, S. Ambros., XVI, 899 *et seqq.*; S. Anselm., CLVIII, 367, 368; S. Bernard., CLXXXIV, 531; S. Bruno Herbipol., CXLII, 217, 218, 297, 303; S. Petr. Chrysol., LII, 307. — Injuriam semper cupit excedere, S. Eugypp., LXII, 687, 688. — De morte comitis Flandriæ, Gualbert., CLXVI, 1015. — Sanguinis et malorum, Gerhohus, CXCIV, 11; Gratian., CLXXXVII, 1180 *et seqq.*; S. Greg. Magn., LXXVII, 61. — Henrici in Gregorium, S. Greg. VII pap., CXLVIII, 74; S. Hilar., IX, 911. — Dei per diluvium, Sancta Hildegard., CXCVII, 1002; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 806. — Plebium, Humbert. card., CXLIII, 1164; Isidor. Mercat., CXXX, 157, 158. — Deo reservata, Lact., VI, 699; S. Leo Magn., LIV, 284. — Pia Virginii patris virginis Virginiæ in Appium Claudium, Oros., XXXI, 776. — Horrenda in filios Israel, Petr. Comest., CXCVIII, 292; Petr. Lombard., CXCI, 1331; Petr. Monach., CCXIII, 545. — Furti in Achaz, Philipp. de Harv., CCIII, 925, 926; Rab. Maur., CIX, 609, 678. — Electorum de reprobis, id., CXI, 742. — Theodosii, Rufin., XXI, 525, 1068, 1069. An quærenda de inimicis, *ibid.*, 800, 801. — Eam ne inimicis statim sumere imprudentia est, Rupert., CLXVII, 1636. — Dei in superbos, id., CLXIX, 539 *et seqq.* — Inimicorum, Stephan. Grandimont., CCIV, 1112. — De imperio ulciscenda, Suger., CLXXXVI, 1403. — Ejus libido summus impatientiæ stimulus, Tertull., I, 1264; II, 573; Vilbald., CLXXXIX, 1402, 1403.

USURA. — Usura est lucrum ex mutuo. Nomine autem lucri, hoc loco intelligitur pecunia vel quæcunque alia res temporalis pretio æstimabilis, sive obsequium aut quodvis aliud onus pretio æstimabile injunctum, sive aliquid aliud. Usura est ubi amplius requiritur quam datur, v. g. si dederis solidos decem, et amplius quæsieris; vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exigeris.

Si feneraveris homini, inquit S. Augustinus in Psal. XXXVI, serm. 3, n. 6, id est mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti exspectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud; si plus quam dedisti exspectas accipere, fenerator es, et in hoc improbandus, non laudandus.

Usuram illicitam esse certum est. Nam ex natura rei est illicitum et contra justitiam commutativam, in rei unius commutatione pro alia, plus exigere, aut accipere quam valeat res quæ datur, nisi aliquid aliud intervenerit, ratione cujus illud amplius juste accipiatur; sed accipere aliquid ultra sortem pro mutuo est pro commutatione rei mutuo datæ, accipere plus quam valeat, nisi interveniat aliud ratione cujus illud juste accipiatur; ergo vi solius mutui, nefas est ex natura rei et contra justitiam commutativam aliquid ultra sortem accipere, ac proinde usura illicita est contra commutativam justitiam, restitutionique obnoxia...

De his lege quæ sequuntur.

Alexander III, papa, CC, 196, 757, 904; Amalar., CV, 878. — De inhumanitate feneratorum, Ambrosius, XIV, 984, 985. — Ab usu dicta, *ibid.*, 775, 777; XVI, 983, 984. — Non accipienda, Atto, CXXXIV, 38; S. Bruno Astens., CLXIV, 459, 528. — Prohibita, Bruno Herbipol., CXLII, 85, 215, 216; Canut. rex, CLI, 1196; Carol. Magn., XCVII, 509; Constantin. Magn., VIII, 397, 968; S. Cummianus, LXXXVII, 991. — Clericorum, Gratian., CLXXXVII, 244 *et seqq.*, 958 *et seqq.*; Halitgar., CV, 686. — Ejus iniquitas, S. Hilarius, IX, 307. — Grave et jugo fortius, Hildebert., CLXXI, 817. — Non repetenda, Innocent. III, papa, CCXV, 572, 1308; CCXVI, 1257; CCXVII, 229; S.

Isidor. Hispal., LXXXII, 297; Isidor. Mercat., CXXX, 517, 865; S. Ivo, CLXI, 459, 469, 805, 806, 1168. — Clericalis, Petr. Bles., CCVII, 62 *et seqq.*; Petr. Cant., CCV, 155; Petr. monach., CCXIII, 547; Philipp. de Harveng, CCIII, 755. — Usurarius non potest esse clericus, Prudent., LX, 997, 1040; Raban. Maur., CX, 709; Regino, CXXXII, 255 *et seqq.*; Stephanus Grandimont., CCIV, 1111

VANITAS. — Vide indicem praecedentem in art. *De superbia*.

Alanus, CCX, 115; Alcuin., CI, 635, 636. — Temporalium est, S. Ambros., XIV, 585, 1249; S. Anselm., CLVIII, 736, 741. — Vanitati subjecta est omnis creatura, S. Augustin., XXXV, 275; XXXVIII, 1095; XXXIX, 1846; S. Bernard., CLXXXII, 908 *et seqq.*, 975, 976; CLXXXIV, 795, 796. — Hominum mundo et carni servientium, *ibid.*, 506; S. Bonifac., LXXXIX, 855; S. Bruno Herbipol., CXLII, 121, 155, 167, 168, 170, 210. — Episcopi, Carol. Magn., XCVIII, 1380. — Episcopi cujusdam, qui voluit adorari, *ibid.*, 1355; Cassiodorus, LXX, 184, 288, 289; Defensor, CXXXVIII, 646; Ernald., CLXXXIX, 1555; Garner., CXCIII, 155; Gerhohus, CXCIV, 1011, 1012. — Quod praeterire potest, vanum est, S. Greg. Magn., LXXV, 595, 932, 845, 844; Halitgar., CV, 661; Hervaeus Burgidol., CLXXXI, 1502; S. Hieronym., XXII, 412 *et seqq.*, 458, 502, 505, 504, 608, 692. — Ejus definitiones, id., XXIV, 515. — Omnia perdit opera, *ibid.* — In episcopo, Sancta Hildegard., CXCVII, 174. — Cavenda ab episcopo, *ibid.*, 182. — Si sint omnia, quomodo ipse Salomon non vanitas, Hugo de S. Victore, CLXXV, 120, 125, 151 *et seqq.* — Triplex, *ibid.*, 118 *et seqq.* — Mundi, id., CLXXVI, 705. — Ejus comites, *ibid.*, 999; Innocent. III, papa, CCXVII, 754. — Quadruplex, Isidor. Hispal., LXXXIII, 96, 97. — Romanorum, Joannes Sarisb., CXCIX, 494, 711, 716, 974, 985; S. Leo Magn., LV, 177; S. Leo IX, papa, CXLIII, 744. — Magicarum artium, S. Martin. Legion., CCVIII, 566, 645; CCIX, 294; Maxim. Taurin., LVII, 254, 505; Othlon., CXLVI, 285; Petr. Cell., CCII, 730. — Ejus vincula sunt septem vitia principalia, Petr. Comest., CXCVIII, 1785. — Philosophica, Petr. Lomb., CXCI, 1445. — Paganorum, S. Philastr., XII, 1187, 1216. — Philosophica, *ibid.*, 1149. — Nobilium ac divitum, S. Prosper, LI, 485, 496; Raban. Maur., CIX, 731, 1005. 1006, CXII, 1556, 1580; Rodulf., CXIX, 722. — Fugienda, Rufin., XXI, 376, 419, 669. — Humana, Rupert., CLXVII, 775, 776; CLXIX, 145, 151. — Divitiarum, Smaragd., CII, 956; Tertull., I, 1320; II, 1048. — Triplex, Thomas Cisterc., CCVI, 182. — Hominis quadruplex, *ibid.*, 121; Vit. Patr., LXXIII, 248, 249. — Feminarum, Zeno, XI, 294, 305.

VINDICTA. — *Vide* ULTIO.

VIOLENTIA. — Adam Praemonst., CXCVIII, 598; Alcuin., CI, 634; Carol. Magn., XCVII, 860. — Virginis, S. Dunstan., CXXXVII, 444. — Tyrannica, Ernald., CLXXXIX, 1617. — De violatoribus *Ecclesiae*, Gerard., CLXX, 1144, 1174, 1216. — Hostis iniqui, Gerhohus, CXCIV, 61; Godefred., CXLIX, 529. — Puellarum, Gratian., CLXXXVII, 415, 1411. — Conjugalis, *ibid.*, 1412 *et seq.*, 1484 *et seq.*; S. Gregor. Magn., LXXV, 459, 460; LXXVII, 2, 3; Halitgar., CV, 683, 684. — Longobardorum, Helinand., CCXII, 971; Henricus, card., CCIV, 222; Hervaeus, CXXXII, 696. — De violatoribus fidei matrimonialis, Sancta Hildegard., CXCVII, 749. — Impiorum et stultorum, Hugo de S. Vict., CLXXV, 252 *et seqq.* — Castrationis in personam presbyteri, Innocent. III, pap., CCXV, 1423; CCXVI, 83. — In clericos, *ibid.*, 613; CCXVII, 220; Isaac, CXXIV, 1095; S. Isidor. Hispal., LXXXII, 397; Isidor. Mercat., CXXX, 251, 991, 992; S. Ivo, CLXI, 562, 579, 590. — De pudicitia violenter rapta, Joannes Sarisb., CXCIX, 505. — In mulierem, Joannes VIII, papa, CXXVI, 891, 932. — Atrox, Juvencus, XIX, 191. — De violenta promotione Anthimi, S. Leo Magn., LV, 978; LVI, 442; Orderic., CLXXXVIII, 384. — Raptoris, Petr. Bles., CCVII, 40. — Cujusdam comitis, Petr. monach., CCXIII, 602; Philipp. de Harv., CCIII, 1148, 1149. — De raptoribus virginum, Regino, CXXXII, 273, 335, 314, 382. — Tyrannorum non sinit vociferare oppressos, Rupert., CLXVII, 577, 578.

VIS. — *Vide* VIOLENTIA.

VITIA. — Sane sicut aliud est morbus atque aliud est vulnus, sic procul dubio aliud est vitium atque aliud est peccatum. Sicut in corpore videmus, sic et de corde intelligere debemus, quia aliud est ex occulto prodiens interna corruptio, atque aliud extrinsecus inflicta manifesta contritio. Sic aliud est quando malum in sola cogitatione, etiam ab initio sentitur, atque aliud quod nutu spontaneo ex deliberatione committitur. Illud quasi ab intus nascitur, istud quasi extrinsecus infligitur. Vitium itaque est ipsa infirmitas naturalis corruptionis; peccatum vero est ipsa prava assentatio tentantis infirmitatis. Vitium est quasi quaedam passio naturae, peccatum vero est spontanea quaedam actio industriae. Vitium est ipse appetitus mali, qui solet praecedere vel provocare consensum; peccatum autem ipse est consensus mali, qui solet saepe subsequi vel comitare appetitum. Profecto illud est pravum, pravum motum in corde sentire, atque aliud pravo motui consentire. Quod pravum motum sentimus, vitium est; quod pravo motui consentimus, peccatum est. Vitium itaque est in sensu et in affectu; peccatum vero est in solo consensu seu etiam affectu. Quando quod verum est videtur nobis falsum, et quod falsum videtur esse verum, vitium est in sensu. Quando quod justum est videtur nobis amarum, et quod justum est videtur esse jucundum, vitium est in affectu. Sed cum falsae opinioni fidem adhibemus, jam sensus nostri vitium transit in peccatum. Sic cum pravae delectationi sequiescimus, affectus nostri vitium similiter transit in reatum. In hunc modum vitia in peccata transeunt, et consentientem reum constituunt. Vitium itaque sensuum fit origo errorum, vitium vero affectuum radix iniquitatum. Sensum autem non corporis, sed cordis hic intelligimus, unde et sententiam dici non ambigimus; hebes itaque sensus et exordinatus affectus omnium malorum origo sunt. In hunc itaque modum vitium dominatur sensui et affectui, et cum consensum allicit, vel etiam in effectum transit, fit causa peccati. Consensum autem non semper effectus consequitur, sed cum necessitate praepeditur, solo consensu peccati culpa consummatur. Triplex vitium est: fastidium boni, desiderium mali, ambiguitas utriusque discernendi; hoc est quod homo est torpens ad bonum, fervens et inquietus ad malum, et hebes et lippus ad utrumque discernendum. Ecce tria vitia, impotentia, ignorantia, concupiscentia...

Magnum est certamen vitiorum adversus virtutes; tunc enim poteris omnia vitia vincere repugnando cum divino adjutorio, si contra vitia singula opposueris virtutes. Solet enim pugna vitiorum adversus virtutes ad profectum venire hominis; quia per illud certamen mens excitatur, et ab elationis vitio purgatur. Contra singula quoque vitia virtutes sunt adhibendae; contra luxuriam munditia cordis est adhibenda; contra iracundiam vero patientia; contra timorem mittenda est fiducia; contra teporem vero zelus est adhibendus; contra tristitiam quoque malam adhibendum est gaudium spiritale; contra acediam vero fortitudo est assumenda, contra avaritiam assumenda est largitas; contra superbiam autem humilitas est adhibenda, contra odium vero charitas est assumenda; et sic de aliis... Et haec in sequentibus commemorantur.

Eorum turpitudo, Abaelard., CLXXVIII, 1175; Absalon, CCXI, 41, 75, 76, 89. — De eorum pugna, Adalger., CXXXIV, 929; Adam. Pers., CCXI, 664. — Judicium et jurisperitorum, *ibid.*, 666 *et seqq.* — Septem principalia, eorumque remedia, Alanus, CCX, 174. — Sacerdotum, *ibid.*, 191. — Conjugatorum, *ibid.*, 193. — Viduarum, *ibid.*, 194. — Virginum, *ibid.*, 194, 195. — Somnolentorum, *ibid.*, 195, 196. — Eorum remedia, *ibid.*, 470, 471. — Octo principalia, Alcuin., CI, 632, 1192. — Praelatorum, Alexander III, papa, CC, 869, 870, 1578. — Ministrorum, *ibid.*, 878. — Prima cavenda, S. Ambros., XIV, 955. — Septem ex superbia orta referentur, id., XVII, 756, 882. — Eorum enumeratio et unde sint orta, et quomodo fugienda, S. Anselm., CLVIII, 681 *et seqq.*, 870; CLIX, 619, 682, 695. — Eorum malitia et foeditas, *ibid.*, 701; Arnulf., CCI, 176. — Quibus armis expugnentur, Atto, CXXXIV, 29; S. Augustin., XXXII, 674. — Dicuntur quod est contra naturam, *ibid.*, 640, 1290. — Radices peccati, id., XXXIII, 561, 571, 756, 757. — Eorum Deus non est auctor, bene tamen ordinator, id., XXXIV, 158, 141, 154, 160, 229. — Vitiosi bene viventibus insultant, id., XXXVII, 1151, 1152. — Omnia vitia inimica sunt Deo, *ib.*, 2082, 2083. — In voluntate ponuntur, *ibid.*, 1936. — Constanter debellanda, id., XL, 256, 370, 1189, 1191. — Tria timenda, *ibid.*, 1106, 1354. — Naturam bonam testantur, id., XLI, 349, 550. — Vitium naturae inest, sed vitium natura non est, id., XLIV, 249, 370, 690 *et seqq.*, 695, 696, 745, 748, 833, 855. — Vitium non est natura, id., XLV, 1159, 1523, 1537. — Sed contra naturam, *ibid.*, 1124, 1427, 1429, 1870, 1896. — Vitium propagat vitium, *ibid.*, 1167, 1871, 1874, 1885, 1896. — Capitalia, Beda Venerab., XCIV, 571. — Vitium et peccatum in quo differunt, S. Benedict. monach., LXVI, 579. — Citius exstirpanda, *ibid.*, 279. — Quid de vitio proprio, *ibid.*, 523, 524; S. Bernard, CLXXXII, 775, 774; CLXXXIII, 741, 742, 1060, 1061, 1085 *et seqq.*; CLXXXIV, 527. — Fovent vitia qui vitiis favent, *ibid.*, 1099. — Vitium est

CLXIX.

INDEX DE HOMICIDIO,

LOGICE PROPONENS PATRUM DICTA CIRCA HOMICIDIUM, SUICIDIUM, DUELLUM, INFANTICIDIUM, ABORTUM, ETC.,

EXHIBENS PRÆTEREA LEGISLATIONEM ET JURISPRUDENTIAM CIRCA HÆC MEDIA ÆTATE VIGENTES, ET POENAS HIS CRIMINIBUS INFLICTAS.

—

MONITUM PRÆVIUM.

Quantæ utilitatis, forte necessitatis, quanti commodi ac proinde ipsius quidem jucunditatis hæc sit tabula synoptica et analytica sanctorum Patrum Ecclesiæ Latinæ circa homicidium et omnes quæstiones ad illud plus minusve attinentes: 1° theologo qui non tantum majoribus traditionis catholicæ lineamentis, sed ipsis etiam minimis in quibus non raro maxima mirabiliter elucent inspiciendis cognoscendisque acriter incumbit ac studet, eo fine ut tum seipsum tum concreditos et ex officio erudiendos discipulos dogmatis catholici et moralis certiores faciat, aut etiam in publicum bonum aliquod ædificium didacticum supra firmam traditionis petram fundatum extollat, vel adhuc quædam specialia puncta, ut duellum, suicidium, etc.; sive historice sive dogmatice altius investiget; 2° doctori et oratori christiano in cathedra veritatis, cujus ibi nervus post Scripturam sacram est certe robustissimus traditio sæculorum christiana continua et universalis, ad illuminandas intelligentias, necnon inclinanda ad veritatis verbum et mulcenda fidelium pectora; 3° cuique tandem Christiano, rectæ ac coram Deo tutæ agendi rationis quantulumcunque diligenti, ne dicam ipsi qui de foris est sapienti, meræ naturali rationi obsequioso, ad enodandas tot justitiæ quæstiones in quibus multi antiqui non minus erraruut quam desudaverunt, ad interrogandos tam profundos, tam obscuros ac proinde lumini humanæ rationis incerto impervios vitæ et mortis abyssos, tu ipse, optime lector, ipse intueberis, oculos in hanc tabellam infigendo et omnes illius rivulos, unum post alterum lento attentoque gradu invisendo et sequendo.

MODUS EA UTENDI.

In illa invenies, non dico omnia verba SS. Patrum ad homicidii materiam spectantia, quod forte nec tibi nec mihi de meliori fuisset bono, sed certo omnes sensus, omnes ideas fundamentales et etiam sæpissime remotiores per duodecim sæcula in Ecclesia occidentali emissas, duplici generatim modo indicatas, primo exprimente titulum generalem, deinde caput et aliquando numerum capitis operis talis vel talis Patris; secundo remittente lectorem ad tomum universæ Patrologiæ et ad columnam hujus tomi, sicut utrumque, tomus et columna, in editione nostra occurrunt: ea indicandi ratione his etiam qui nostra non adhuc gaudent editione Patrum, primæ hærentibus notationi, perutilis erit hæc tabella. Unum dictu mihi superest. Nullum occurrit opus in Patrologia Latina quod totum circa materiam præsentem versetur, pauca, tria vel quatuor et hæc brevia majori parte de illa tractant ita ut sæpissime non occurrant nisi loca plus minusve extensa aut accidentales textus. Omnia tamen et hæc et illa, eo sane pretiosiora quo rariora et quasi sententiali brevitate enuntiata accurate collegimus non raro tales describentes breviores textus, longiores autem contractiori forma induentes, adeo ut ipsa nostra tabella tuis occurrat oculis et menti quasi lætus campus, vario ac stupendo idearum numero luxurians et quidquid in Patribus Latinis exstat redolens, et sic pleno jure titulum præferat, ut inscripsimus, tabulæ synopticæ, universalis, uno oris hiatu totam occidentalis Ecclesiæ per duodecim sæcula traditionem circa homicidium et consequentia sonantis; quod non impedit quin ipse ad genuinum textum recurras si forte ex humana fragilitate quædam omisimus aut non sat clare expressimus aut etiam alia, nimis in opere prompti, non sat recte intelleximus. Quoad divisionem rerum theologicam, ordini et claritati pariendæ necessariam, de ea sentito quidquid libuerit. Nostra est tota, si defectuosa, nos soli in culpa sumus.

ORDO RERUM DE HOMICIDIO.

sertioni annectentur : 1° pœnæ a jure canonico aut etiam civili contra speciale prohibitum crimen latæ, prout in Patrologia occurrunt ; 2° facta varia circa materiam quam sive elucidant, sive confirmant.
Caput II. — De jure publico circa homicidium prout in Patrologia latina occurrit.
Caput III. — De mutilatione vel homicidio imperfecto.

Pauca insuper. — Cum in materia de qua agitur prout difficillima et magis abstrusa, non semper sibi concordent SS. Patres, ad invicem collati imo aliquando si sibimetipsis in diversis eorum operibus contrarii videantur, nos ubi talis dissonantia contingit, curavimus textus non consonantes separandos et opiniones distinguendas, unam post aliam ponentes. Sic ergo omnibus absolutis, capitis prævii quæstio prima.

CAPUT PRÆVIUM.

QUÆSTIO PRIMA. — *Quid est homicidium?*

Occidere est carni animam eripere, Tertull., De resurrectione carnis, II, 835. — Homicidium ex homine et cæde compositum est, Hervæi Burgidolensis monachi, in Epist. ad Rom. cap. I, CLXXXI, 616. — Homicidium filia invidiæ : Invidia mater est homicidii et fratricidii. — Hac enim exagitatus Cain fratri ait in dolo : « Eamus in campum. » Hac exagitatus Joab Amasam sica interfecit. Petri Cantoris verbum abbreviat, cap. 11, CCV, 53. — Homicidium est cædes in hominem, parricidium cædes in parentem. S. Isidor., Hispal. episc. Etymolog., lib. IV, cap. 26, LXXXII, 210. — Homicida componitur ex homine et cæde : patricida est qui parentem occidit, Alcuinus, De div. offic., cap. 13, C, 1195.

QUÆSTIO II. — *Quotuplex est homicidium?*

Ad intelligentiam rectam subsequentium quasdam hic nostras divisiones jungimus, plures alias SS. Patrum adjecturi.

Homicidium est : 1° publica vel privata auctoritate initum sive est publicum et privatum ; 2° directum vel indirectum, directum cum in se primario intenditur, indirectum cum non in se intenditur primario, sed procuratur ut medium aliquod ad finem quem intendimus ; 3° immediatum vel mediatum, prout illud committitur non a nobismetipsis sine addito, sed per interventum alicujus causæ a nobis diversæ e quam ipsi ad occidendum movemus ; 4° in nobis vel in aliis perpetratum. Hos et plures alios respectus præsupponentes loquuntur SS. Patres specialiter de homicidio spirituali.

Homicidæ spirituales nequiores homicidis corporum, S. August., Enarr. in Psal. CIV, XXXVI, 615. — Duplex est homicidium, aliud corporis, aliud multo pejus animæ, S. Benedict., Regul. comment. cap. 4, LXVI, 312. — Homicidiorum tria genera esse dicebat B. Petrus et pœnam eorum parilem fore. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat. Decreti Gratian., part. II, causa 33, q. 3, de pœnitentia, cap. 24, CLXXXVII, 1526 ; idem habet Ivo Carnot., Decreti p. X, cap. 157, CLXI, 737 ; et Clemens pap., epist. 4, ad Hierosol., cap. 16.

Homicida qui fratri suo mala persuadet, *ibid.*, cap. 27. Idem habet D. August., tract. 42 in cap VIII Joan.

Homicidium lege veteri putabatur non aliud esse nisi corporis peremptio. Aperuit autem Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidii genere deputari, Gratiani Decret., part. II, c. 23, cap. 28. Idem habet D. Augustinus, lib. XIX Contra Faustum, cap. 23. Omnis iniquitas et oppressio et injustitia judicium sanguinis est, et licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit, Gratiani Decret., p. II, c. 23, q. 5, c. 25. Idem habet S. Hieronym., in Isaiam, cap. XXXIII. — Sunt homicidia actus et voluntatis, Petr. Lomb. in Epist. B. Petri ad Rom., cap. I, CXCI, 1333.

Secundum præceptum est : « Non occides, ubi secundum litteram actus homicidii prohibetur, secundum spiritum verum etiam voluntas occidendi, Petri Lomb. Sentent., lib. III, distinct. 37, CXCII, col. 832. — Idem habet magist. Bandini Sentent. lib. III, de Verb. incar., distinct. 37, CXCII, 1088. — De diversis modis quibus aliquis in culpa coram Deo esse potest, cum homicidium perpetrat, Innocent. III, CCXVI, 125. — Homicida spiritalis, S. Greg. Magn., Moralium lib. XVI, in cap. XXIV B. Job., cap. 59, LXXV, 1155.

Interrogandus est a confessario homicida de circumstantiis sui criminis, an interfecerit ex subitaneo iræ motu... vel spe pecuniæ vel vim vi repellendo vel injurias illatas vindicando aut repellendo, Alanus de Insulis, liber pœnitentialis, CCX, 289. — Nemo implet hoc præceptum : « Non occides, » nisi habeat in proposito non occidere, etiamsi sit provocatus, nec omnes qui non occidunt implent hoc præceptum, Petr. Pictav., Sentent. lib. IV, CCXI, 1150. — Homicidii crimen est in hominis salute peccare, Aurelius Cassiod. varia, LXXIX, 701. — Carnem suam homicida spiritalis necessariis cibis nutrit et animam suam operibus malis interficit, S. Fulgentius ep. Rusp. De remissione peccat., lib. II, cap. 6, LXV, 556. — Homicidii prima materia est invidia, Primasius, Adrumet. episc., in Epist. ad Rom., cap. 6, LXVIII, 421. — Primum homicidium et diaboli et Cain de invidia ortum est et adhuc nonnunquam fiunt homicidia per invidiam, Hervæus Burdigal. monach., in Epist. ad Rom., cap. 1, CLXXXI, 616. — Intentio ipsa in bello justo juxta D. Bernardum potest mutare naturam actus nempe sub talis vel talis intentionis impulsu fit theologice culpabilis licet externe irreprehensibilis. Perpende verba doctoris, caput 1, n° 2, libri ad milites Templi. CLXXXII, 922, 923, dicit : Ex cordis nempe affectu non belli eventu pensatur vel periculum vel victoria Christiani. Si in voluntate alterum occidendi te potius occidi contigerit, moreris homicida, quod si prævales et voluntate superandi vel vindicandi forte occidis hominem, vivis homicida. — Sane de livore invidiæ et de ira et de libidine nec non de avaritia, oriuntur homicidia, Halitgarii episc. Camerac., De pœnit., lib. IV, CV, 681.

Homicidarum tria genera esse, Clemens sanctus in concilio residens asseruit et pœnam eorum parilem fore nos docuit. Sicut enim interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas appellavit, Goffrid. ab. Vindocinensis, epist. 22, lib. IV, CLVII, 166. — Iterum de intentione. Cum minister judicis occidit eum quem judex jussit occidi, profecto si id sponte facit, homicida est (subintellige affective, non in re) ; etiamsi eum occidat quem scit a judice debuisse occidi, Gratiani Decret., p. II, cap. 23, q. 5, cap. 14, CLXXXVII, 1222. Idem habet Ivo Carnot. Decreti par. X, cap. 105, CLXI, 724, et D. August. liber Quæstion. in Exodum, quæst. 39. — Homicidium spirituale caveant episcopi, presbyteri et diaconi, S. Hieronym., Comment. in Jerem., lib. IV, cap. XXIV, 811. — Quod plura sunt homicidarum genera, Burchardus Wormiac., II part., Decret. lib. VI cap. 28, CXL, 771.

Diversos alios respectus et quidem maximi momenti assumunt in homicidio SS. Patres et præsertim jus canonicum, nempe homicidium voluntarium et involuntarium, sponte et non sponte commissum, casu et arte humano, sicut in decursu Indicis videbitur.

Irasci est seminarium homicidii, Raban. Maur. arch. Mog., De festis præcipuis hom. 60, CX, 112.

Quotuplici modo homicidium fiat indicat S. Salvianus, lib. III, cap. 2, LIII, 59. — Tertium Adæ peccatum fuit homicidium quia semetipsum peccando interfecit, Vener. Beda, XCIV, 556.

CAPUT PRIMUM.

I. — DE ILLEGITIMITATE HOMICIDII.

Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum.

Natura præcepti. — Illud præceptum : « Non occides, » ita se habet ut nec omnino invariabile nominari possit nec inveniatur.

ASSERTIO PRIMA. — Cuilibet generi hominum vel statui temporum specialiter assignari, sed sic ab initio cunctis est generaliter impositum ut ei qui imposuit tantummodo mutare sit licitum, Philip. de Harveng. abb. Bonæ Spei, De obed. cleric., cap. 37, CCIII, 922. — Quod nulli liceat aliquem occidere illo præcepto probatur quo Dominus in lege homicidium prohibuit dicens : « Non occides, » item in Evangelio : « Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit, Gr. D. XXIV, cap. 23, q. 8, CLXXXVII. — Jesus prohibuit homicidium, dixit enim Petro : « Qui acceperit gladium, gladio peribit, » Ivo Carnot. : Decret pars. X, cap. 78, CLXI, 717, 718. — Omnes leges tam ecclesiasticæ quam civiles effusionem humani sanguinis prohibent, Ivo Carnot., D. part. X, cap. 1, CLXI, 689. — Quicunque hominem occiderit in exsilium mittatur ad

quantum tempus nobis placuerit, Isaac Lingon., cap. 11, CXXIV, 1085. — Prohibetur ne nonnulli qui nullo ministerio publico fulciuntur propter sua odia in multis perpetrent quod rex saltem in uno debet facere propter terrorem multorum, id., cap. 7, CXXIV, 1086. — Nemo quemquam peccantem clericum cæde attingat, S. Sy.vester pap., in concil. Rom., act. 2, cap. 17, VIII, 839.

Quid de illis dicemus qui interficiunt opus Dei, qui humanum sanguinem fundunt, qui dicunt : « Tollamus justum quia inutilis est nobis, » S Ambros., Hexaemeron lib. VI, cap. 48, XIV, 261. — Gravitas homicidii : « Si bestiæ hominibus nocent, quasi extraneis nocent, ideo gravius homo peccat qui fratri insidiatur, » S. Ambr., De Noe et arca, cap. 26, XIV, 405. — Deus maximus parare cuiquam nescit injuriam : « Meus ille Dominus est qui homicidia vetat et qui bella non concitat. » Verbum alicujus Brachmanni, id., De morib. Brachman., XVII, 1138.

> Audistis veteris jussum moderamine legis,
> Humano si quis maculavit sanguine palmas,
> Ille reus ferro persolvet vindice pœnas.

Juvencus, Evang. Historiæ, lib. I, versicul. 532, 533, 534, XIX, 124.

Homicidium mors est omnium pessima, S. Hieron., XX, 534. — Omnis homicidii species uno verbo prohibita : « Non occides, » Tertull., I, 652. — Omne homicidium extra silvam latrocinium est, id., II, 986. — Homicidii vindicta quanta apud homines, ibid., 706.

Omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem, S. August., in Epist. Joan. ad Parth., tract. 5, cap. 3, n° 10, XXXV, 2018. — Voluntarius homicida pœna dignus, id., Quæst. in hept., lib. II, cap. 73, XXXIV, 628. — Omnis qui sine ulla legitimæ potestatis auctoritate hominem occidit, homicida est, id., epist. 204, XXXIII, 940. — Occidere alterum volentem et petentem et vivere jam non valentem, satis indicat Scriptura non licere, id., XXXIII, 940. — Homicidium patratum ex metu non vacat culpa, id., De lib. arbitr., lib. I, XXXII, 1226. — Occidere quemquam gladio non licet nisi judici, id., XXXV, 2314. — Vide specialius aliquid magis evolutum in lib De civitate Dei, lib. I, cap. 16, 17, 18, 19, 20, XLI. — Describitur homicida, id., serm. 8, cap. 6, XXXVIII, 70.

Homicidium damnavit Joannes occisus, S. Petr. Chrysolog., serm. 174, LII, 654, 655. — Homicida valde exosus, Eugypp. ab. Afric. Thesaur., cap. 115, LXII, 726. — Lex divina positiva prohibet ne occidamus, Rab. Maur. arch. Mogunt., Hom. de festis præcip., hom. 60, CX, 112. — Homicidæ regnum Dei non possidebunt, id., hom. 60, CX, 114. — In libris Veteris et Novi Testamenti quam abominabilia sint homicidia manifestissime declaratur, id., Pœnitentiale Præfat., CX, 468. — Homicidæ sub magna districtione et correctione sunt corripiendi, Benedicti Capitul. Coll., lib. I, n. 241, XCVII, 731. — Qui voluntarie homicidium faciunt, gravis sententia in Scripturis sacris est de his, dicente Apostolo : « Qui templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, » Nicolai I, CXIX. — Reus est noxæ qui contra mandatum inhumanus occidit, Philip. de Harveng., abb. Bonæ Spei, De obed. cleric., cap. 58, CCIII, 924. — Quomodo homicidium sit factum contra legem naturalem secundariam, utiliter consules operis, De obedient. cleric., Philippi de Harveng., caput tractatus quinti 38, 39, 40. Excellens opus et quasi didactice scriptum.— Tractatur de præcepto : « Non occides, » Petr. Pictav., Sentent., lib. IV, CCXI, 1150. — Qui juxta legem non habet potestatem occidendi et scienter occidit, peccat, Alanus de Insulis, Contr. hæret., lib. II, cap. 22, CCX. — Non licet occidere, Petr. Pict., Sentent., lib. IV, CCX, 1150.—Qualiter Deus non occidere (nos vult), Ermengardus, Cont. Valdens., cap. 19, CCIV, 1272. — In his qui præceptum : « Non occides, » contemnere præsumpserunt districtius est punitum sicut nostis, quia Cain Dominus graviter reprehendit, et tam illum quam alios occidentes ultio consequens apprehendit, Philip. de Harveng., De obedient. cleric., cap. 58, CCIII, 924. — Nulli licet, excepto judice, gladio quemquam occidere, Ivo Carnot. episc., Panormia, lib. VIII, cap. 25; item D. August., XXXV, 2314. — Plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit, quam potestas ipsa si eum timore alterius majoris potestatis occidit, Ivo Carnot. episc., Decret. p. X, cap. 100, CLXI, 722.

ASSERTIO II. — Homicidium directum, privatum, quacunque de causa perpetratum sive in se sive in alio est graviter illicitum.

I. — *De homicidio privato in genere.*

Licet textus utriusque assertionis, alii de aliis, jure et in veritate proferri et affirmari possint, tamen cum quodam delectu sequentes generales adjungimus prout, sicut videtur, hic magis ad rem.

Gladiatores homicidæ maledicti a Christo, Tertullianus, De patientia, cap. 3, I, 1254. — Quanta paganorum stultitia, qui in circo homicidia probant, illa alibi pœnis plexuri, id., De spectaculis, ibid., 653. — Ethnici homicidæ se aqua tingebant in impunitatem sui sceleris, id., I, 1205. — Tanta est apud homines homicidii vindicta quanta ipsa quæ vindicatur natura, id., De anima, cap. 33, II, 705, 706.

Agit de homicidio Alcuinus, LIX, 106, 533. — Qui gladio utitur, gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui nulla superiore ac legitima potestate vel jubente vel cogente in sanguinem alicujus armatur, Ivo Carnot., Panormia, lib. VIII, cap. 44, CLXI, 1314. — Non occidatur homo nisi lege jubente, id., Decret, part. X, cap. 41, CLXI, 702. — Jugi pœnitentiæ se submittant qui voluntarie et per insidias hominem interfecerint, id., Decret., part. X, cap. 141, 142, 143, CLXI, 734. — Quod nulla de causa liceat Christianis aliquem interficere, et contra, Petr. Abælardi Theologica et Philosophica : Sic et non, cap. 156, t. CLXXVIII. Illic vide hujusce illustrissimi viri sophismata circa præsens punctum. — Ipsi Judæi non sunt interficiendi, D. Bernardus, epist. 363, CLXXXII, 564. —Non expedit sive mortuo, sive vivo, sive victori, sive victo esse homicidam; infelix victoria, qua superans hominem, vitio succumbis, id., Ad milites Templi, c. 1, CLXXXII, 923. — Qui sine aliqua publica administratione maleficum, furem vel quemlibet criminosum perperam interfecerit, velut homicida judicabitur et tanto acrius quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit, Decret. Gratiani, part. II, causa 23, quæst. 8, CLXXXVII, 1262.

Has posterioris assertiones textus textibus prioris junge et sat copiosum tibi effulgebit circa illegitimitatem homicidii lumen. Hic proinde, optime lector, sistere possemus gradum si de nihilo alio quam de probanda generali theologiæ thesi ageretur. Sed ultra extendit se nostrum munus. Integros textus SS. Patrum circa homicidium relaturi et aliunde nimia operis mercede impulsi reliquas de homicidio in specie, prioribus certe multo numerabiliores, illis hic adordiunabimus. Inde paucis verbis sic :

Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum, ergo et in specie. Homicidium immediatum, directum, privatum, quacunque de causa sive in nobis, sive in aliis perpetratum, est graviter illicitum. In nobis, ergo suicidium, in aliis quod occurrere potest duplici modo. Vel initur ex pacto certamen inter duos cum vitæ, mutilationis vel gravium vulnerum periculo, loco et tempore designatis vel non. In priori casu est duellum, in posteriori est præsertim præter homicidium generale : 1° homicidium sacrilegum; 2° parricidium; 3° fratricidium; 4° regicidium; 5° infanticidium. Ergo et duellum, et homicidium sacrilegum, et parricidium, et regicidium, et fratricidium, et infanticidium sunt graviter illicita. Certo sufficienter probatum. Sed redeamus, singula de singulis his facinoribus SS. Patrum pandituri oracula; et primo quidem :

Homicidium est ferire etiam damnatum, tu quare sævis, quam potestatem accepisti! Si homicidium est inordinate perire damnatum, quid est ferire inauditum, ferire non judicatum, ferire nulla accepta potestate hominem malum, D. August., Serm. 302, cap. 14, XXXVIII, 1390.

II. — *De suicidio.*

Suicidæ vocabantur a Christianis biothanati, Joan. Cassian., Collationes, collat. 2, De discretione, cap. 5, XLIX, 530. — Sensus et etymologia hujus vocis biothanati, ibid., 504. — Judas vitam suam biothanati morte conclusit, id., Institut. lib. VII, cap. 14, ibid. — Qui sibi mortem ultro consciverant, eorum memoriam facere in sacris aut pro illis offerre veterum Patrum instituto et ecclesiastica disciplina vetitum fuit, id., collat, 2, De discretione, cap. 5, ibid., 530. — Concilium Braccarense et concilium Aurelianense statuunt ut pro illis missa non offeratur nec corpora eorum cum psalmorum cantu ad sepulturam deferantur, ibid., 529, 530. — Multi ex antiquis philosophis sibi ipsis manus intulerunt, narrat Lactantius, VI, 406. — Nihil sceleratius fieri potest, ibid., 407. — Suicidium majus facinus existimandum quam homicidium, ibid. — Exsecrabilis et prorsus fugienda suicidii doctrina, ibid., 408. — Catoni quænam fuerunt

CLXX.

INDEX DE SIMONIA,

USURA ET AVARITIA IN CLERICIS,

LECTORIS OB OCULOS PONENS VARIAS SS. PATRUM DE HIS SENTENTIAS,

LEGES ET DECRETA ADVERSUS PRÆVARICATORES,

TUM CIVILI TUM ECCLESIASTICA POTESTATE LATA, ET PŒNAS ILLIS INFLICTAS.

—

MONITUM.

Index noster, ad ordinem temporum et proinde tomorum Patrologiæ accommodatus, continet recursus ad *omnia* SS. Patrum loca in quibus de Simonia agitur.

Hoc Indice uti poterunt præsertim, quibus vel officium incumbet, vel inerit voluntas, in quibusvis adjunctis, loquendi aut scribendi de illa tam edaci animorum ærugine quæ Simonia nominatur, cujus usura soror, et mater est avaritia.

Unde, cum plenius absolverimus quæcunque nobis de Simonia notanda occurrent, pauca etiam, ut omnibus omnes hujus nefariæ et detestabilis familiæ vultus innotescant, de usura et avaritia addemus. Sic totus noster hoc triplici titulo includetur labor : 1° qui præcipuus, de simonia ; 2° de usura : 3° de avaritia.

I. — De simonia.

TERTULLIANUS presbyter Carthag., I, 672 : Simon Magnus de fide ejectus est, quia scilicet inter miracula professionis suæ etiam Spiritum sanctum per manum impositionem enundinare voluit. — II, 46 : Simonianæ magiæ disciplina, angelis serviens, et ipsa inter idololatrias deputabatur, et a Petro apostolo in ipso Simone damnabatur.

CONSTANTINUS Magnus imperator, VIII, 95 : Decernit contra tabularios pauperibus onera indebita imponentes. — 96 : Contra suos procuratores qui alios vexabant. — 101 : Ferme agitur de eadem re. — 189 : Aliud decretum contra exactores.

PHILASTRIUS (S.), episcopus Brixiæ, XII, 1141 : Loquitur de Helena, quam de Tyro meretricem vocat, asseritque eam secutam fuisse Simonem Magum. — 1195 : Petrus apostolus dixerat Simoni Mago : *age pœnitentiam*, si quo modo dimittatur tibi quod fecisti.

AMBROSIUS (S.), episcopus Mediolanensis, XV, 1628 : Cito turpem sequitur lepra mercedem, et pecunia male quæsita corpus animumque commaculat. — 1797 : Qui sunt nummularii, nisi qui de pecunia domini lucrum quærunt, nec bona malaque discernunt? — XVII, 919 : Tales ergo negotiatores flebunt et lugebunt in inferno, quoniam mercedes eorum nemo emet amplius; amittent enim quod tenere videbantur, et incident in malum quod prævidere neglexerunt.

RUFINUS presbyter Aquileiensis, XXI, 475 : Ne quis clericus aut usuras accipiat, etc.

HIERONYMUS (S.), presbyter Stridonensis, XXIV, 527 : Simon et Elimas magi Petro fuerunt resistentes.

LEO MAGNUS (S.), papa, LIV, 507 : Cathedram pestilentiæ acquirere voluit Simon Magus, cum Spiritus sancti gratiam emere concupivit. — LVI : Appendix ad S. Leonis Magni opera, Codex canonum. — 537 : Si quis episcopus ordinationem per pecuniam fecerit, et vendiderit rem quæ nisi gratia non acquiritur, et sub pecunia ordinaverit episcopum, sive presbyterum, vel diaconum, sui gradus periculum sustinebit. (*Et alia*) — 890 *et seqq.* : Quid episcopi non patent esse venale, qui sancta mysteria subjecere commerciis?

MAXIMUS (S.), Taurinensis, LVII, 406 : Simon Magus se Christum dicebat, asserebatque se volando ad Deum patrem suum conscendere posse. Sed Petrus, fixis genibus, precatus est Dominum, et precatione sancta vicit magicam levitatem.

DIONYSIUS EXIGUUS, codex canonum, LXVII, 144 : Quod non debent officia ecclesiastica pecuniis obtineri. — 171 : Quod non oportet episcopos, aut quemlibet ex clero per pecuniam ordinari. — 306 : Ut clerici nullas negotiationes inhonestas et turpia lucra sectentur.

ARATOR (S.) Ecclesiæ Romanæ subdiaconus, LXVIII, 132 : Hic leguntur carmina aliquot de amore auri.

M. AURELIUS CASSIODORUS, senator, abbas Vivariensis, LXIX, 778 : Rex Athalaricus promulgat decreta saluberrima in simoniacos juxta antiqua senatusconsulta. — 781 : Athalaricus rex jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante atrium basilicæ sancti Petri collocentur.

GREGORIUS (S.), episcopus Turonensis, LXXI, 175 : Auctor noster invehitur in Neronem, qui secum habebat Simonem Magum. — 220 : In memoriam revocat Simonem Magum ab arce excelsa in petram delapsum. — 365 : Superbiam Simonis Magi revocat. — 406 : Turpe lucrum vitare oportet, ne Simoni Mago similes efficiamur. — 728 : Petrus, post neroniana ac simoniaca bella, ad crucem venit.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa, LXXV, 127 : Ubi dona supernæ gratiæ venalia judicantur, gloria Dei non quæritur. — LXXIX, 610 : Sunt qui in verbis habere videntur mansuetudinem, quique in corde furorem gestant hostilem. Qualis erat ille Simon Magus ab apostolis baptizatus, sed postea ab apostolorum principe reprobatus propter nefandæ venalitatis ambitionem.

ANGELRAMNUS, episc. Metensis, XCVI, 1036, 1037, 1050, simonia damnatur.

CAROLUS MAGNUS, imperator, XCVII, 531 : De presbyteris, qualiter introitum Ecclesiæ consequantur. — 186 : Ut nullus abbas pro susceptione monachi præmium quærat. — 257 : Ut nullus per pecuniam ordinetur. — 448 : Ut hæresis simoniaca ita caveatur, ut non solum propter munerum acceptionem, sed neque consanguinitatis familiaritatis aut cujuslibet amicitiæ aut obsequii causa, deinceps ullus præbeat.

PAULINUS (S.), patriarcha Aquileiensis, XCIX, 296 : « Illud decernere curavimus ut nullus donum Spiritus sancti vendere vel emere præsumat. »

REMIGIUS, episc. Curiensis, CII, 1097 : Qui pecuniam vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

SYMPHOSIUS AMALARIUS, presbyter Metensis, CV, 874 : simonia damnatur.

RABANUS MAURUS, archiepisc. Mogunt., CVIII, 901 : De non accipiendis muneribus et justis judiciis faciendis.

LEO IV, papa, CXV, 667 : Docet episcopos simoniacos in concilio judicandos esse.

SERVATUS LUPUS (B.), presbyter et Ferrariensis abbas, CXIX, 669 *et seqq.* : Optat ut ecclesiastici honores, qui tantummodo sanctis et eruditis competunt, per pecuniam non obtineantur.

PASCHASIUS RADBERTUS, abbas Corbeiensis, CXX, 709 : Legatur expositio in Matthæum, ad hæc verba : *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.*

ISAACUS, episc. Lingonensis, CXXIV, 1098 : Si quis præsumpserit obtinere a rege dignitatem quam non meruit, habeatur sacrilegus.

HINCMARUS, archiepisc. Rhemensis, CXXV, 802 : Non idonei ne ad ordinem adducantur pro aliquo munere.

ISIDORUS MERCATOR, Decretalium collectio, CXXX,

17 : Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur. (*Et alia.*) — 309 : Pervenit in sanctam synodum quia de his qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam et reliqua. — 423 : Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum vel clericorum more sæcularium judicum audeat accipere pro impensis patrociniis munera. (*Et reliqua.*) — 470 : Perniciosa consuetudo simoniæ Ecclesiam perturbavit. (*Et multa adhuc*). — 473 : Avaritia radix est cunctorum malorum, cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. — 581 : Si quis presbyter aut diaconus inventus fuerit aliquid de ministeriis Ecclesiæ venumdedisse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non haberi.

REGINO, abbas Prumiensis, CXXXII, 234 : De his qui per pecunias ordinati fuerint. Ipsi et eorum ordinatores dejici debent. — 257 : Ne presbyteri per pretium ecclesias obtineant. Ex concilio Moguntiacensi.

RATHERIUS, episc. Veronensis, CXXXVI, 429 : Simonis maledictio memoratur. — 512 : Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro. — 593 : Simoniacum quid quis perpetrans, damnationem Simonis non poterit evadere. — 676 : In epistola, Ratherius commendat Martino coepiscopo ne citius alicui manus imponat, et ut recordetur verborum Petri ad Simonem Magum.

Canonum prisca collectio, CXXXVIII, 400 : Quod sacra ordinatio nullatenus vendi debeat. (*Et alia*).

ABBO (S.), abbas Floriacensis, CXXXIX, 483 : Simonia damnatur.

BURCHARDUS, episc. Ecclesiæ Wormatiensis, CXL, 555 : Ne episcopi per simoniacam hæresim regiminis locum obtineant. — *Ibid.* : De his qui pretio mereati sunt sacram dignitatem.

JOANNES XIX, papa, CXLI, 1157 : Invehitur in simoniacos, et, inter cætera, hic præclara leguntur sequentia : « Parcite, quæso, parcite, qui dicimini sal terræ et lux mundi. Sufficiat hominibus jam semel Christum fuisse venditum pro communi salute universorum. »

LEO IX (S.), pontifex Romanus, CXLIII, 621 : S. Leo in synodo Moguntina quadraginta episcoporum, præsente Henrico imperatore, simoniacam hæresim damnat.

HUMBERTUS, cardinalis, episc. Silvæ candidæ, CXLIII, a col. 1006 ad col. 1211 : Exstant libri tres adversus Simoniacos.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinalis et episcopus Ostiensis, CXLIV, 222 : Simoniaci anathematizantur. — CXLV, 105 : Gezi magister fuit vendentium, quemadmodum Simon Magus videtur auctor esse emptorum. (*Et alia multa.*) — *Ibid.* : Quod Balaam simoniacus fuit, et tamen prophetiæ spiritum non amisit. — 139 : Quod usque ad hoc tempus simoniaca hæresis viguit. — 152 : Invehitur scriptor in simoniacos. — 526 : Hic legi potest opusculum de sacramentis per improbos administratis.

ALEXANDER II papa, CXLVI, 1296 : Alexander II Gervasium, Remensem archiepiscopum, prohibet ne consecret Josselinum Suessionensem episcopum de simonia convictum. — 1297 : Alexandri II epistola ad Josselinum archidiaconum Parisiensem, de eo qui episcopatum per simoniam acquisivit. — 1298 : De simoniacis exstirpandis. — 1362 : Alexandri epistola clero Mediolanensi, de archiepiscopo simoniaco. — 1383 : Clero Mediolanensi, de simoniacis. — *Ibid.* : Populo Mediolanensi, de presbyteris simoniacis. — 1406 : De episcopo simoniaco. — 1388 : Alexandri II epistola ad clerum et populum Lucensem contra sacras ordinationes et collationes beneficiorum simoniacas.

JOANNES GUALBERTUS (S.), abbas et Vallumbrosanæ congregationis primus institutor, CXLVI, 792 : Alios hortatur ad eradicandam hæresim simoniacam.

JOANNES archiepisc. Rothomagensis, CXLVII, 223 : De officio pastorali ad pastores Ecclesiæ.

GREGORIUS VII (S.), papa, CXLVIII, 54 : Agitur de Decretalibus epistolis Gregorii contra simoniacos. — 83 : Seditio a simoniacis excitata. — 147 : De gestis Gregorii contra simoniam. — 293 : Epistola ad Beatricem et Mathildem ejus filiam. Hortatur ut simoniacos vitent. — 296 : Ad omnes Christi fideles in Lombardia. Nuntiat se excommunicasse Gotefredum, quod simoniace Mediolanensem Ecclesiam occupaverit. Monet ne ei consentiant, et fidem defendant. — 310 : Ad Albertum episcopum Aquensem. Hortatur ut simoniacos oppugnet. — 312 : Henrici regis Romanorum ad Gregorium papam. Supplex veniam petit, quod invaserit res ecclesiasticas, et ecclesias vendiderit. Rogat ut sua auctoritate simoniacam labem ab omnibus ecclesiis, et imprimis a Mediolanensi, exstirpet. — 317 : In Philippum Francorum regem invehitur ecclesiarum venditorem. — 339 : Excommunicatio ac depositio cujusdam simoniaci. — 343 : Ad Guillelmum Diensem comitem, de simoniaca hæresi exstirpanda. — 354 : Excommunicatos denuntiat omnes qui detinent bona Augensis monasterii collata ab Alberto simoniaco. — 384 : Ad Henricum regem Romanorum. Lætatur quod det operam ut in regno suo simonia eradicetur. — 396 : Ad Rodulphum Sueviæ, Berthulphum Carentanum duces. Invehitur in episcopos qui inobedientes erant in exsequendis apostolicæ sedis decretis de simoniacis clericis; quare duces monet ut, quoscunque simoniacos cognoverint, nullatenus recipiant. — 407 : Ad Laudenses. Lætatur ipsos eorumque episcopum contra simoniacam hæresim insurgere. — 415 : Ad monachos S. Dionysii. Ut eorum abbas, se de simonia purgaturus, ad se veniat. — 417 : Ad Annonem archiep. Coloniensem. Exponit se in synodo contra simoniacos statuta confirmasse. — 427 : Significat Bambergensem episcopum simoniacum a se depositum fuisse. — 431 : Ad Sigefridum archiepiscopum Moguntinum. Præcipit ut inquirat num Straburgensis episcopus simoniacæ labis sit reus; eique injungit ut simoniam evellendam curet. — 448 : Ad Richerum archiepiscopum Senonensem. Queritur de injuriis ab Aurelianensi episcopo Ecclesiæ suæ illatis, de illius inobedientia et simonia. — 464 : Ad Robertum comitem Flandriæ, ut persequatur simoniacos. — 467 : Ad Carnotenses, ne deinceps recipiant in episcopum Robertum perjurum et simoniacum. — 513 : Quid sentiendum sit de his qui a simoniacis nescienter et sine venalitate ordinati sunt. — 619 : Ad clerum et populum Carnotensem. Præcipit ut episcopum suum de falso simoniæ crimine purgatum debito honore suscipiant, eique ut proprio pastori obediant. — 674 : Epistola ad Willelmum regem Anglorum, de simonia Joannis Dolensis episcopi, et de ejus depositione. — 758 : Concilium Romanum. Fusius agitur de simonia. — 803 : De Gregorii VIII zelo adversus simoniacos. — (N. B. Quædam item de simonia leguntur in col. 1112, 1114, 1115 1116, 1117, Appendicis ad opera S. Gregorii.)

BERNARDUS, comes Bisuldunensis, CXLIX, 420 : Epistola ad Bernardum abbatem Massiliensem, ad eliminandam ex Rivipullensi monasterio simoniam.

URBANUS II (B.), Romanus Pontifex, CLI, 145 : Memoratur concilium Placentinum, sub Urbano habitum, in quo septem canones adversus simoniacos conditi sunt. — 169 : In concilio Claromontano Urbanus papa confirmat statuta concilii Placentiæ. — 362 . Urbanus scribit ad clerum et populum Ambianensem, illosque jubet Gerewino episcopo, de simonia purgato, obedire. — 395 · Urbanus scribit ad Berengerum abbatem S. Laurentii Leodiensis simoniacorum insectatorem. — 528 : Urbani epistola ad vitalem presbyterum, in qua legitur in dignitate servanda simoniacis misericordiam posse impendi, si eos vita commendet. — 551 : Urbanus clero et populo Lemovicensi præcipit ut Humbaldo episcopo, de simonia purgato, obediant.

GOFFRIDUS, abbas Vindocinensis, CLVII, 151 : Loquendo de quodam, cujus pro indignatione nomen supprimit, dicit illum, ad augmentum iniquitatum suarum, contra sanctam Ecclesiam arte Simonis Magi usum fuisse. — 159 : Bernerius, abbas Bonævallis spiritum reprimere non valuit ab increpatione simoniacæ impietatis. — 218 : Loquitur de simonia, exponitque cur dicatur hæresis. — 227 : Simon Magus hæreticus factus est, quia donum Dei se posse æstimavit pecunia possidere. — *Ibid.* : Loquitur auctor de promissionibus quas pro consecratione, sub nomine professionis, abbates faciunt episcopis.

IVO (D.), episc. Carnotensis, CLXI, 216 : Legitur quod deponendus est presbyter qui alicui vel presbytero vel laico pro investitura ecclesiæ aliquid dederit. — 217 : Prædia quæ presbyter emerit ecclesiæ esse debent, ad quam nihil habens accessit. — 250 : Idem fere legitur quod col. 216. — 231 : Legitur episcopos nihil sibi vindicare debere injuste ex bonis ecclesiarum. — 237 : Episcopus qui res ecclesiæ vendiderit a suo honore privatur. — *Ibid.* : Quid agendum sit de presbyteris, si inventi fuerint de ministeriis ecclesiæ vendidisse aliquid? — 255 : Quid agendum sit de episcopo qui res ecclesiæ vendiderit? — 351 : Ne episcopi per simoniacam hæresim regiminis locum obtineant. — *Ibid.* : De his qui pretio sacram mercati sunt dignitatem. — 352 : Erga simoniacos nullam misericordiam servandam Nicolaus Junior synodo præsidens in Constantinopolitana Ecclesia dixit. — *Ibid.* : Quod si Romanus pontifex simoniace intrusus fuerit, excommunicandus et a sede pellendus. — *Ibid.* : Qualiter judicandi sint qui simoniace ordines acceperint. — *Ibid.* : Quod ordinatores simoniacorum simul cum ipsis damnandi sunt. — 353 : Ut qui simoniace a simoniacis munera acceperint, si clerici fuerint, honoris amissione mul-

tentur, si laici, anathemate damnentur. — 353 : Ut nullus pro gradu sacerdotii conferendo, nec antea, nec post munus sine periculo exigat. — *Ibid.* : Quod simonia alia ab obsequio, alia a manu, alia a lingua sit. — 354 : Quod columbas vendunt qui manus impositionem ad pretium distribuunt. — *Ibid.* : De episcopo simoniace ordinato. — 355 : Ut nullus sacros ordines emat. — *Ibid.* : De simoniaca pravitate exstirpanda. — *Ibid.* : Quod episcopus simoniace ordinatus aurum dedit, et animam perdidit ; ordinans autem pecuniam accepit, lepram dedit. — 361 : De simoniaca hæresi eradicanda. — *Ibid.* : Ut nihil accipiatur pro ordinatione. — 362 : Quod nullum opus simoniaci valeat, et quod iram Dei super populum potius provocat quam placat. — *Ibid.* : De simoniacis. 363 : De simoniacis cunctis ab ordine et dignitate removendis. — 364 : Cui periculo subjaceat episcopus vel aliquis de clero per pecuniam ordinatus, vel ad aliquos honores promotus. — *Ibid.* : De eo qui per pecuniam manus impositionem dedit vel accepit. — 366 : Ne quidquam præmii pro divinis sacramentis accipiatur. — *Iibd.* : Qua sententia feriendi sint qui simoniace ad episcopatum eliguntur, vel electi simoniace ordinantur. — 367 : Ne episcopus per pecuniam aliquem ordinet. — *Ibid.* : Non esse faciendum episcopum præmio, vel patrocinio personarum. — 368 : Quod inexpiabilis sit culpa venditi mysterii. — 1340 : De rebus obtentis, honoribus, ordinibus, etc... per simoniam. — CLXII, 38 *et seqq.* : Quæritur utrum agere debeant sicut episcopum vel sicut tantummodo clericum illum de simoniaca hæresi violentia principis consecrationem adeptum. — 51 : Ivo scribit Urbano summo pontifici a se inquisitum fuisse utrum Willelmus simoniace ad episcopatum vocatus fuerit. — 62 : Canonici Parisienses, necnon decanus, et Rainaldus archidiaconus jurant in conspectu Ivonis se nullo modo coactos fuisse in electione Willelmi. — 141 : Legitur in epistola Ivonis Richardo episcopo quosdam simoniam alia de causa non reprehendere, nisi quod simoniaci esse non possunt.

PASCHALIS II, pontifex Romanus, CLXIII, 100 : In Epistola ad Ivonem episcopum et canonicos Carnotenses, Paschalis vetat ne pro ecclesiasticis beneficiis munus accipiatur. — 138 : Scribit Manassi, archiepiscopo Remensi, de abbate S. Medardi per militem inimicum simoniæ accusato. — 440 : Scribit ad Conradum archiepiscopum Salsburgensem, ut de causa abbatis S. Emmerammi simoniæ accusati cognoscat.

PLACIDIUS, monachus cœnobii Nonantolani ordinis S. Benedicti, postea ignotæ sedis episcopus, CLXIII, 653 : Vera et certa comprobatio quia, sicut simoniacus est ille qui per avaritiam pecuniarum ordinatur, ita et ille qui per avaritiam sublimitatis simoniacus certissime comprobatur. — 657 : Simoniacus est qui officia ecclesiastica a laicis accipit. — 660 : De officiis ecclesiasticis non vendendis. — 665 : De eo quod simoniaci pejores sunt quam Ariani. — 669 : Ut in ecclesiasticis officiis habendis nullo modo adhibeatur pecunia. — *Ibid.* : Quod non sint veri episcopi qui per ambitionem ordinantur. — *Ibid.* : Quam grave sit aliqua fraudulentia sacrum ordinem temerare. — *Ibid.* : Qui a multis testimoniis pateat quod non oporteat dignitates sacras per ambitionem quærere.

CALIXTUS II, papa, CLXIII, 1137 : Decretum a Gaufrido episcopo Carnotensi adversus simoniam latum confirmat papa Calixtus.

BRUNO (S.) episc. Signiensis, CLXIV, 295 : Simon Magus Romanam plebem seduxit, violavit, corrupit, et ab eo emptio et venditio rerum sacrarum simonia dicitur. — 363 : Simoniaci sacramenta Ecclesiæ vendunt. — 485 : Simoniaci et Ecclesiæ invasores exemplo punitionis Chore, Dathan et Abiron a tanto scelere deterreantur. — CLXV, 158 : Cum Deus non det nisi *gratis*, ideo rei fiunt simoniæ qui sacramenta gratis non conferunt, et qui gratis ea non accipiunt. — 245 : Vehementissime redarguuntur a Christo, atque pelluntur a templo Dei vendentes et ementes in illo, in quibus simoniaci intelliguntur.

FRIDERICUS, archiepisc. Coloniensis, CLXVI, 1535 : Epistola Friderici ad Ecclesiam Leodiensem. Mandat ne intrusum per simoniam nominatione regia in sede Leodiensi recipiant.

RUPERTUS, abbas Tuitiensis, CLXVII, 469 *et seqq.* : Simoniaci furantur idola Laban. — 1020 : Avaritia in prælatis et sacerdotibus damnatur, quasi sit radix simoniæ. — CLXIX, 296 : Non debemus facere domum Dei domum negotiationis. — 1024 : Petrus poterat Simoni Mago vendere quod petebat, imo poterat simulare vendentem.

HILDEBERTUS (V.), episc. Cenomanensis, CLXXI, 157 : Ex S. Hieronymo, quia pecuniam accipiebant, prophetia sacerdotum facta est divinatio. — 273 : Hildebertus suspendit ab ordine male suscepto clericum simoniace diaconatum assecutum, et a sacerdotio suscipiendo prohibet. — 769 : Male in dignitates Ecclesiæ introit qui introit per pecuniam. Qui Ecclesiæ prælationes et promotiones emit, cum Simone Mago damnabitur, cui Petrus dixit : *Pecunia tua tecum sit in perditione.* Simoniacus est qui emit Spiritus sancti dona, et postea vendit. Cumque tanquam fur in domum Domini ingressus sit, tanquam fur a domo Domini repellendus est. — 783 : Sunt quidam in Ecclesia quos simoniaca lepra occupat. Simoniaci omnes illi dicti sunt a Simone Mago qui dona Spiritus sancti pecunia conabatur comparare. — 935 *et seqq.* : Hildeberti sermo ad pastores contra simoniacos

HUGO DE S. VICTORE, CLXXVI, 477 *et seqq.* : Agitur de quinque quæstionibus ; prima, unde dicitur, et quid est simonia ; secunda, de auctoribus simoniæ ; tertia, de iis qui spiritualia vendunt aut emunt ; quarta, de iis qui corporalia in Ecclesia comparando cum eis et in eis spiritualia emunt ; quinta demum de eo quod sola corporalia venduntur.

WILLELMUS monach. Malmesburiens., CLXXIX, 1294 : Legitur in opere Willelmi, cui titulus *Gesta regum Anglorum* : « Simonicus anguis ita lubricum caput erexerat, ut totus orbis lethali sibilo infectus ecclesiasticos honores corrumperet. »

ALGERUS (D.), canonicus et scholasticus Leodiensis, CLXXX, 945 : Quod simoniacus a fide exorbitet. — *Ibid.* : Quod capitale quidem est facinus venumdare et comparare Spiritum sanctum. — *Ibid. et seqq.* : Qualiter in utroque testamento punita sit simoniaca hæresis. — 946 : Omnino exsecrabile et gravissimum est quod sacri ordines per simoniacam hæresim, quæ prima contra Ecclesiam orta est, conferantur. — 947 : Quid aliud est columbas vendere, nisi pretium de manus impositione percipere ? — *Ibid.* : Quot modis simoniæ pretium impendatur. — 948 : Decernitur omnino ut quicunque deinceps pro accipienda divini doni dignitate quodlibet præmium detectus fuerit obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum. — *Ibid.* : Quod proprii honoris periculo subjaceat quisquis, nedum ordines, sed dispensationem alicujus ecclesiastici boni vendiderit vel emerit. — *Ibid.* : Quod Ecclesiam vel decimas vendere aut emere simoniaca sit hæresis. — 949 : Quod simoniaci hujus temporis satagunt Spiritum sanctum emere in sacramentis sicut Simon. — Magus in miraculis. — *Ibid.* : Quod simoniaci nullam auctoritatem habeant a Veteri Testamento vendendi vel emendi, quamvis alicubi hoc innui videatur. — 950 : Quod ex initio simoniæ bonus aliquis fructus non possit provenire. — 951 : Quod Spiritus sanctus in simoniacis non lucet sacramentis. — *Ibid.* : Quod Spiritus sanctus nec vendi, nec emi potest. — 952 : Quod nequidem possit eleemosyna fieri ex pretio simoniæ. — *Ibid.* : Ubi placet aurum sacerdotibus placet et vitium. — 953 : Quod deponendus sit qui permittit se ordinari ab eo quem simoniacum esse scit. — *Ibid.* : Quod vehementer contra simoniam sit exardendum. — 954 : Quod persequendi vel vitandi sunt simoniaci. — *Ibid.* : Quod simonia sit debellanda. — 967 : Avaritia simoniam gignit. — 968 : Simoniam damnandam omnes scire debent.

BERNARDUS (S.), abbas Claræ-vallensis, CLXXXIII, 759 : Abusus judicum eorumque fraudes graviter perstringit. — 812 : Simonia, malum vetus, sed semper novum, filia est avaritiæ.

ROBERTUS PULLUS cardinalis et cancellarius, CLXXXVI : Sub titulo, *Quid agendum ut in suo gradu bene quis vivat*, Robertus Pullus fusius loquitur de simonia.

GRATIANI *Decretum*, CLXXXVII, 479 : Probatur auctoritate multorum quod spiritualia emere peccatum sit. — *Ibid.* : Inaniter sacerdos dicitur qui simoniace ordinatur. — *Ibid.* : Honore spoliari debet qui per pecuniam Ecclesiam obtinuit. — 480 : Partem habebit cum Simone, qui contra simoniacos vehementer non exarserit. — *Ibid.* : Simonis damnatio dantem et accipientem pariter involvit. — *Ibid.* : Anathematis sententia damnatur qui simoniace ordinatur. — 481 : Damnatur episcopus qui per pecuniam ordinationem facit. — 482 : A sacerdotio est alienus qui per pecunias ordinat vel ordinatur. — *Ibid.* : Nec ordinari, nec promoveri in Ecclesia Dei per pecuniam aliquis valet. — 483 : Simoniaci non possunt esse sacerdotes. — 484 : Qui pretio ordinat, lepram, non officium confert. — 485 : Qui Spiritus perfectionem non habent, ipsam dare non possunt. — 487 : Simoniaci fidei integritatem non habent

II. — De usura.

III. — De avaritia.

Auri namque fames procedit major ab auro.

ISIDORUS MERCATOR, CXXX, 473 : Avaritia radix est cunctorum malorum cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. Deinde agitur de sacerdotibus qui auferebant dona Ecclesiis facta, et illa in usum suum convertebant.

REGINO, abbas Prumiensis, CXXXII, 464 : De avaritia etiam gravissime reum me esse confiteor... (*Et reliqua.*)

RATHERIUS, episc. Veronensis, CXXXVI, 182 : Duo genera divitum sunt, unum bonorum, aliud malorum. (*Et alia.*) — 184 : Avaro, secundum Hieronymum, tam deest quod habet quam quod non habet.

Leges ecclesiasticæ regum Anglo-Saxorum, CXXXVIII, 500 : Docemus etiam ut quilibet sacerdos decenter se gerat, et non sit emptor injustus, nec avarus mercator.

ABBO (S.), abbas Floriacensis, CXXXIX, 493 : Avaritia damnatur.

BRUNO (S.), episcopus Herbipolensis, CXLII, 84 : In cœlum intrabunt qui operantur justitiam.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinalis et episcopus Ostiensis, CXLIV, 234 : Radix omnium malorum avaritia. — 424 : De eadem re. — CXLV, 212 : Noli fratrem tuum in præsenti necessitate despicere, si Deum tibi desideras in ultimæ necessitatis articulo subvenire. « Feneratur Deo qui miseretur pauperi. » 213 : Præmitte ergo tibi, frater, opes tuas, unde postmodum vivas; præcedent te facultates tuæ, quas in illa semper immortalitate possideas. — 256 : Quod avarus nummicola verius quam Christicola nuncupetur. — 532 : Quod fructus ex divitiis capitur, si dispensentur pauperibus. — 533 : Quid sit avaritia? Avarum esse nihil est aliud quam amare pecuniam. Avaritia quasi biceps est coluber. (*Et alia.*) — 534 : Quam sit perniciosum divitias appetere.

JOANNES, Abrincensis primum episc., deinde archiep. Rotomagensis, CXLVII, 224 : Oportet ut sacerdos non sit turpis lucri appetens. — 227 ; Gibbosus sacerdos est quem terrenæ cupiditatis pondus deprimit.

LANFRANCUS (B.), Cantuariensis archiepiscopus et Angliæ primas, CL, 300, 301 : Misericordes esse debemus invicem. — 328 : Avaritia vitanda est. — 359 ; Avaritia omnium malorum radix.

BRUNO (S.), institutor Carthusianorum, CXLIII, 343 : Avarus pecuniam Deum facit.

GUIBERTUS (V.), abbas Sanctæ Mariæ de Novigento, CLVI, 156 : Avaritia propagatrix est malignitatis. — 1153 : Avaritia post diluvium producta.

IVO (D.), episc. Carnotensis, CLXI, 239 : Legitur quod Ecclesia aurum habeat, non ut servet, sed ut eroget, et in necessitatibus subveniat.

BRUNO (S.), episcopus Signiensis, CLXV, 406 : Hydropicus, in Evangelio, designat avaros. Avaritia definitur *amor insatiabilis habendi*.

RUPERTUS, abbas Tuitiensis, CLXVII, 1020 : Avaritia in prælatis et sacerdotibus damnatur, quasi radix sit Simoniæ. — CLXVIII, 75 : Cum semel mentem avaritia occupaverit, nihil sufficit : *Comedent et non saturabuntur sacerdotes.* — 157 : Avaritia est Deus Judæorum. — 219 : Avaritia Romanorum. — 335 : Avaritia est causa malorum. — 364 : Avaritiam esse in capite significare esse in omnium intentione. — 507 : Avaritia significatur per ignem. — 615 : Avaritia mala fuit negotiari in templo et vendere Christum. — 1244 : Avarus semper eget. — CLXIX, 878 : Sub nomine Balaam loquitur de omnibus qui ubivis terrarum, sub nomine vel officio sacerdotii, sectantur avaritiam, et mercedes iniquitatis amant. — 1024 : Petrus poterat Simoni Mago vendere quod petebat, imo poterat simulare vendentem. Ecclesiastici, obstante eorum avaritia, hanc agendi rationem non imitantur.

HILDEBERTUS (V.), episc. Cenomanensis, CLXXI, 156 : Epistola in qua agit cum amico, in aliqua ecclesiastica dignitate recens constituto, de gravitate et periculis avaritiæ, illique eleganter applaudit, quod oblatum aurum et argentum, et alia munera pro Deo generose recusando, pergratum illi sacrificium obtulerit.

GODEFRIDUS, abbas Admontensis, CLXXIV, 1034 : Qui avaritiæ hujus sæculi intendit, more telonarii res alienas accipit.

HUGO DE S. VICTORE, CLXXV, 584 : Avaritia comparatur cum idololatria, quia non est dispar malitia. Sicut enim idololatra colit truncum, sic avarus nummum. — CLXXVI, 1001 : Avaritia est gloriæ, divitiarum, seu quarumlibet aliarum rerum insatiabilis et inhonesta cupiditas. Ejus comites sunt philargyria, perjurium, violentia, usura, fraus, rapina et fallacia.

ALGERUS (D.), canonicus et scholasticus Leodiensis, CLXXX, 967 : Avaritia simoniam gignit.

BERNARDUS (S.), abbas Clarævallensis, CLXXXII, 739 : Abusus advocatorum, judicum, procuratorum, eorumque fraudes graviter perstringit. — 741 : In advocatos et procuratores, qui ex iniquitate quæstum faciunt, severe animadvertendum. — 825 : Ambitionem ecclesiasticorum, promotionem juniorum, et pluralitatem beneficiorum pugnat. — 832 : Graviter perstringit ambitiosos qui temere et indigne sacras Ecclesiæ functiones usurpant. — 274 : In epistola ad episcopos Aquitaniæ contra Gerardum Engolismensem, ubi causam Innocentii, ut legitimi pontificis, egregie tuetur, Bernardus fusius loquitur de ambitione. — CLXXXIII, 198 *et seqq.* : Cupiditas, radix iniquitatis; ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. (Legenda est in extenso hæc eloquens descriptio cupiditatis.) — 311 : Potestatis ambitio angelum felicitate privavit angelica. — 820 : Queritur Bernardus de avaritia eorum qui curam susceperunt regendi animas. — 876 : Avarus esurit ut mendicus. — 979 : Avaritia in partes rapinæ et fraudis sortita est principatum. — 1155 : Pastores Ecclesiæ non possunt diligere Christum, quia diligunt munera, et quia manus dederunt mammonæ. Eos Bernardus redarguit quod incedant nitidi et ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo.

AELREDUS, abbas Rievallis, CLXXXIV, 1265 *et seqq.* : Sub titulo de avaritia.

ZACHARIAS, episc. Chrysopolitanus, CLXXXVI, 145 : Non debemus thesaurizare in terra. — 337 : De divite et Lazaro.

PETRUS LOMBARDUS, CXCI, 707 : Avari definiuntur non habentes divitias, sed divitiis studentes. — CXCII, 208 : Avarus non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. Avaritia æquatur idololatriæ. — 280 : Avaritia, non corpus, sed animam contaminat. — 359 : Radix omnium malorum avaritia, quo proprie est amor pecuniæ.

GARNERIUS, canonicus regularis et superior S. Victoris Parisiensis, CXCIII, 141 : Avaritia est velut amphora quæ os cordis apertum tenet. — 153 : De avaritia oriuntur proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, et contra misericordiam obturationes cordis. — 318 : In Scriptura sacra aliquando peccatum avaritiæ designatur nomine plumbi.

RICHARDUS S. VICTORIS, CXCVI, 481 : Avaritia peccatum est mortale.

HENRICUS DE CASTRO MARSIACO, abbas Claræallensis, postmodum cardinalis et episcopus Albanensis, CCIV, 222 : Epistola ad Alexandrum papam, de Dolensibus monachis qui armata manu decimas extorserant a monachis Domus Dei, ordinis Cisterciensis, et quosdam etiam vulneraverant.

STEPHANUS (S.) DE MURETO, ordinis Grandimontensis institutor et fundator, CCIV, 1140 : De terris non habendis. — 1143 : De quæstu vitando. — 1148 : Quales redditus liceat habere.

PETRUS CANTOR, CCV, 72 : Radix omnium malorum est cupiditas.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
(JUVENAL.)

— 74 : Avaritia in ecclesiasticis detestanda. Nihil est scelestius avaro; nihil iniquius quam amare pecunias. — 75 *et seqq.* : Avaritia indignos frequenter ad dignitates promovet. — 400 : Avaritia est

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.
(HORATIUS FLACCUS.)

PETRUS BLESENSIS, CCVII, 122 : Arguit præpositum Arensem, quod electus in Cameracensem episcopum, officio episcopi non fungatur, negotiis sæcularibus se implicet, causas sanguinis agat, tyrannice subditos spoliet, nec moneri se a quoquam sinat. — 178 : Amico conquerenti ab episcopis eorum nepotes ex patrimonio Christi ditari. — 249 : Simonem canonicum, deserto litterarum studio, opibus congerendis vacantem hortatur ut studium litterarum, cupiditate opum rescissa, exemplo multorum philosophorum prosequatur. — 285 : Vehementer invehitur in episcopum Lexoviensem ob avaritiam et fenerandi studium, ac in primis quod annonæ tempore horrea non aperuerit pauperibus.

ALANUS DE INSULIS, CCX, 123 : Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus, aer suo fine concluditur; cœlum suis terminis arctatur : sola avaritia mensuram non cognoscit. (*Et alia*, in cap. 6, cui titulus : *Contra avaritiam.*) — 246. — Sacerdotes avari potius habere videntur claves infernorum quam regni cœlorum. — 311 : Potestas quæ acquiritur simoniace, in peccato et per peccatum acquiritur, et tamen a Deo est. Similiter,

CLXXI.

INDEX

DE PROFANIS ET ILLICITIS VOLUPTATIBUS,

SENTENTIAS, DICTA, SERMONES, TRACTATUS,

ET IPSOS LIBROS SS. PATRUM ET OMNIUM SCRIPTORUM PATROLOGIÆ LATINÆ COMPLECTENS.

—

MONITUM.

Primo in limine oculis subjicimus rerum capita quæ eo indice tractantur juxta ordinem numerorum infra scriptorum :

I. Amor profanus ex concupiscentia seu libidine procedens. — II. Cantus lascivi, cantilenæ cantiones, turpes fabulæ, poemata erotica, libri obsceni. — III. Corporis cultus inordinatus, luxus vestium et ornamentorum. Pulchritudinis, vultus falsa et inanis æstimatio. — IV. Ebrietas. — V. Epulæ inordinatæ; seu gula. — VI. Lascivorum consortium et colloquia. Adulatio. — VII. Ludi lucrum sorte facientes ut alea, tesseræ, pila, etc. — VIII. Mulierum frequens conversatio et peccata inde derivantia. — IX. Mundi pompæ, luxus domesticus, gloriæ et divitiarum vana cupido. — X. Mundanæ voluptates festa gentilitia, saltationes. — XI. Oculorum petulantia et curiositas picturæ et imagines minus honestæ. — XII. Spectacula, comœdiæ, tragœdiæ, theatra, histriones. — XIII. Vaniloquium, scurrilitas. — XIV. Venationes tumultuosæ, sumptuosæ et indecentes, tornamenta, etc.

I. — *Amor profanus ex concupiscentia seu libidine procedens.*

ADAMUS SCOTUS. — Amor est porta mortis vel vitæ; bonus vel malus est : malus cupiditas, bonus charitas vocatur, CXCVIII, 809. — Concupiscentiæ damna, 575. — Figura illius sunt Putipharis uxor et Dalila, 814. — Concupiscentia et ignorantia, duo Satanæ vincula a Christo in electis disrupta, 255. — Libido mentem excæcat, 556. — Voluptatum corporearum appetentia plena est anxietatis, 583. — Amori succedit amaritudo ut factum est in insensato Ammone, 584. — Carnalis vitæ initium suave ut vinum bonum, finis autem miser ut vinum deterius, 456. — Caro est refrenanda sed non perdenda, 256.

JOANNES Saresber. — Unde veteres philosophiæ sectatores traditi sint in passiones ignominiæ, CXCIX, 479. — Concupiscentia lepra generalis quæ omnes inficit, 480. — Voluptas veneris hirci fetorem habere videtur, 755. — Petulantia in vitiis abjectissima, *ibid.* — Luxuriam per se turpem esse nemo ambigit, 762.

ARNULFUS, Lexovien. — Girardo Montis Pessulano episc. et S. Sedis invasoris fautori exprobrat ignominiosam libidinum spurcitiam, CCI, 182. — Si quis in majoribus intemperans est et petulans numquid in minoribus temperabit? 177. — Parcendum obscenitati verborum, 179.

PETRUS CELLENSIS. — Laboras si non amas, CCII, 428. — Superflua carnis delectatio multum quæsita, multum appetita, multumque a multis amplexata, 429. — Delectatio carnis dicitur radix peccati, totius honestatis tinea, fovea vitiorum, puteus dæmonum, vorago animarum, fera pessima, 430. — Timendæ et cavendæ sunt diaboli versutiæ, 634. — Luxuriæ familia quæ, 686. — Carnis pruritus et impetus nescit virginitas, 723. — Remedia luxuriæ quæ, 730. — Voluptas carnalis musca est quæ inquietat, contaminat et perdit unguenti suavitatem, [illegible]. — Diabolus et juveniles medullas et mortuos decrepitorum sensus inflammat libidine, 821. — Clibanus libidinis, 1018.

PHILIPPUS DE HARVENG, abbas. — Amor quorumdam inordinatus, CCIII, 292. — Amatorum lascivientium astutiæ, 983-984. — Amantium in loquendo eclipses, 534, 535. — Adolescentia libidinibus obnoxia, 812.

REINERIUS, S. Laurent. Leod. monach. — Librum cui titul. Speculum pœnitentiæ seu Vita S. Pelagiæ peccatricis, CCIV, 51 *et seqq.*

BALDUINUS, Cantuar. archiepisc. — Homo deficiens ab incommutabili Deo, deficit et ipse per gradus veterascit et senescit, CCIV, 516. — Vicissim odit et amat, tractat et retractat, probat et damnat, *ibid.* — Primo crucifigendus est in nobis terrenus homo, deinde carnalis, postea animalis, 521. — Amor naturalis, amor socialis, amor castus, amor divinus, 477, 478. — De triplici statu carnis nostræ, 403. — Turpis servitus in qua ancillæ servit domina seu carni voluntas, 404.

PETRUS CANTOR. — Libidinis nutrix quæ, CCV, 332. — Concupiscentia prima hominis tentatio, 351. — Libido eo plus crescit quo amplius exercetur, 277. — Facilius curatur quam avaritia, 76, 277. — Libidinosus porco assimilatur, 265. — Luxuria consumit quod congregavit avaritia, 403 not. — Voluptates singulæ in singula hominum tormenta convertentur, 264. — Carnalis affectus est reprobandus, 209.

PETRUS BLESENSIS. — Prælati cujusdam vitia increpat, CCVII, 66 *et seqq.* — Spado nonnisi libidinis explendæ causa virginem opprimit, 89. — Deliciæ et blanditiæ exinanitio sunt virtutum et subversio honestatis, 156. — Spiritus vertiginis, spiritus abominationis et nauseæ quando premat, 158. — Ad Alexandrum puberem dictum est : Ætati tuæ jam regnare convenit, pudeat ergo in corpore regio dominari luxuriæ voluptatem, 176. — Nocet empta dolore voluptas, 179. — Turpia ne dixeris paulatim enim pudor per verba dilabitur, 233. — Non durus est sermo Domini, sed tu durus es, terrenus homo, carnalis, animalis, 236. — Hortatur amicum ut frequenter sacras Litteras perlegat si velit carnis tentationes superare, 334. — Eamdem commendat lectionem Waltero episc. exsulanti, 373. — Cum omni diligentia observandum est ne quid pravum in voluntatibus nostris inveniatur, ne quid asperum in moribus vel tenebrosum, vel lubricum aut distortum, 563. — Duo me in præcipitium trahunt : inde conditio corrupta : hinc voluntas infirma, 591. — Quot mala sint in voluptate carnis, 902.

MARTINUS (S.), Legion. — Divinitatis intelligentia ab inferiorum amore tanto disjungitur quanto ad sola æterna sublevatur, CCXIII, 316. — Per abstinentiam renum incentiva et luxuriæ motus restringuntur, 356. — Cur electis detur stimulus carnis sum, 571. — Dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur, 593. — Luxuriosa vita cito debilitat, 490. — Concupiscentiæ animæ dicitur laqueus, 677.

ALANUS DE INSULIS. — Amoris venerei descriptio egregia, CCX, 455. — Mentis est atrox tinea, *ibid.* — scelera, eo instigante, perpetrata, *ibid.* — Fuga præsertim vincitur, 456. — Amoris fervor maximus, 280. — Amoris mobile, *ibid.* — Lascivia comes juventutis, 531. — Libidinis malitia, 239. — Remedia contra libidinem, 470, 471. — Luxuriæ descriptio, 121. — Quanta mala importat, *ibid.* — Sterquilinio fœdior est, 203. — Luxuriæ arma, visus, alloquium, contactus, oscula, factum, 122. — Melius est mori quam libidine maculari, 121. — Qui luxuriatur vivens mortuus est, *ibid.* — Pestis est quæ familiarem habet cum gehenna similitudinem, 122. — Bursam evacuat, corpus enervat, animum inebriat, statum mentis effeminat, animum commaculat, famam perdit, proximum offendit, Deum amittit, *ibid.* — Lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit, *ibid.* — Fugatur fugiendo, recedendo cæditur, *ibid.*

ABSALO, abbas. — Quilibet amator castitatis a carnis concupiscentia impugnatur, CCXI, 42. — Caro quotidie machinatur castitati in illicitis desideriis, 41-42. — Concupiscentia est quæ docet hominem quæcunque ad carnis pertinent voluptates, 46. — Currunt tria Babylonis flumina inter cœlum et terram, quæ deorsum rapiunt ascendere cupientes, quorum primum est inundatio carnalium cupiditatum; secundum spiritalium tentationum; tertium imminentium molestiarum, 184.

STEPHANUS, Tornac. — Sanctitas hominem interiorem perficit et consummat, honestas exteriorem disponit et ordinat, CCXI, 572. — Ab ordinibus arceantur, jugem scabiem habentes, fervore libidinis prurientes, 573.

ADAMUS, Persenlæ abbas. — Quid asperius esse potest in via qua itur ad Deum quam carnem suam cum vitiis et concupiscentiis affligere? CCXI, 586. — Nomen amoris ad longe diversa commune est, 589. — Mores et opera justorum quædam odoramenta virtutum, 590. — Mortificanda est voluptas lubrici corporis, 609. — Nemo sapientiæ interesse potest studiis nisi prius, amota insani amoris amentia, factus fuerit compos mentis, 615.

HELINANDUS monac. — Sicut mors animam separat a corpore sic dilectio a carnis voluptate, CCXII, 650. — Inter veram et falsam castitatem quale discrimen, 661. — Vera castitas dentata esse debet, 665.

SICARDUS, Cremonen. — De concupiscentia explicatur hoc poetæ dictum : *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata*, CCXIII, 175. — Viriliter agentes in judicio statuentur a dextris, a sinistris vero effeminate viventes, 279.

II. — *Cantus et libri lascivi, cantiones, cantilenæ amatoriæ, fabulæ, et ficta dramata poetarum.*

TERTULLIANUS. — Cantus veterum Christianorum quales fuere, I, 273, 477. — Poetæ quam vani, 609. — Nihil aliud quam cantare amant, II, 707. — Iis nec credendum, *ibid.* — Eos civitate pellendos Plato censuit, et cur, I, 595. — Fabulæ cur a philosophis et poetis excogitatæ, 519. — Inventæ quædam fuere ut auctoritatem Scripturarum infirmarent, I, 395, 399.

CYPRIANUS (S.). — Amatoria non sunt cantanda, IV, 449. — Græca illa certamina vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus præsides suos habent varia dæmonia, 785. — Idololatria ludorum omnium mater, ut Christiani ad se veniant, blanditur illis per oculorum et aurium voluptatem, *ibid.* — Fabula Græcæ libidinis, 782. — Virginis peccantis fabula luctuosa, 459.

ARNOBIUS. — Symphoniæ et cantus obsceni in conviviis ad corruptelam sollicitant, V, 881. — Voluptas aurium non quærenda in seriis, 798. — Ignobiles et obscœnæ fabulæ ethnicorum ubique retunduntur, V, 715, 1075 *passim.*

LACTANTIUS. — De aurium sensu et voluptate, VI, 715. — De sermone compto et suavi, *ibid.* — De iis qui non satis eruditi, falsis hæreticorum cavillationibus capiuntur, 541. — In hoc philosophi et oratores et poetæ sunt perniciosi, quod incautos animos facile irretire possunt suavitate sermonis .. mella venenum tegentia, 549. — De his qui sacras contemnunt Litteras, 550. — Arguuntur qui S. Cyprianum lacessunt tanquam ad aniles fabulas sese contulisset, 552.

HILARIUS (S.) Pictav. — Cantu profano cæremoniarum ante Christum omnis mundus resultabat, IX, 449. — Obscenis turpium spectaculorum fabulis, non amœniores spei nostræ divina eloquia cantantur, 540. — Clavis cujusque libri quæ sit, 247. — Philosophorum ars adversus fidem inanis, 411. — Philosophia incapax cœlestium mysteriorum, X, 286. — Philosophiæ ferendis olim gentes detinuit in errore, IX, 415.

dicimus; quod ubique vitandum est. (Concil. Carth.). CLXI, 1092. — De quadam cantilena adversus clericum Turon. cujus mores suspicabantur, fit mentio, CLXII, 81.

BRUNO ASTENSIS (S.). — Meretrices Veneris, luxuriæque amatores plangentes, et amatoria carmina componentes, CLXV, 772.

RUPERTUS Tuitiens. — Damnantur omnia lenocinia voluptatum quæ per auditum exercentur, CLXIX, 1154. — Carmen sanctorum in cœlo quod sit, 1158. — Idololatria omne genus musicæ adhibuit ad alliciendos homines, et ut festiva sonorum suavitate inebriati caderent ante statuam superbiæ et voluptatis, 1348. — De ore bestiæ spiritus exivit, qui adulando homines figmentis poeticis in deos evexit, et in cœlum translatos fabulosis næniis decantavit, 1124.

HUGO A S. VICTORE. — Canticum novum est nova vita; canticum vetus, vita vetus. Qui bene vivit bene cantat, qui male vivit male cantat, quia discordat, CLXXVII, 926. — Non placet vox cujus vita displicet, 927. — Sirenarum seu meretricum cantus lethiferi, 78.

GERHOHUS præposit.—Clericos arguit qui in ecclesia cantabant quasi ore diverso, et multum dissono, tum propter vocis organismos, theatralibus quibusdam modulis variatos, CXCIV, 1258.

AELREDUS abbas. — De vana aurium voluptate, CXCV, 571. — Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus, tonitrui potius fragorem, quam vocis exprimens suavitatem ibid. — Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, *ibid.* — Stans vulgus sonitum follium, cymbalorum fistularumque tremens et attonitus miratur, sed lascivas cantantium gesticulationes, meretricias vocum altercationes et infractiones, non sine cachinno risuque intuetur, ut eos non ad oratorium sed ad theatrum, nec ad orandum, sed ad spectandum æstimes convenisse, 571.

JOANNES Saresber. — Phrygios modus in musica ut et cætera corruptionis lenocinia, sanæ institutionis non habent usum, sed produnt malitiam abutentis, CXCIX, 402. — Facies meretricis facta est ei (musicæ) quæ viriles animos accendere consueverat ad virtutem, *ibid.* — Convivia nonne per se satis insaniunt, nisi carminibus excitentur? 403. — Imperatoris Neronis frivola vanitas qua se in cantu et instrumentorum peritia principem æstimari ambivit, 404.

PETRUS BLESENSIS. — Amicum quemdam dissuadet a carminibus amatoriis et aliis ludicris juventutis et ad quem mittit cantilenam stylo maturiore concinnatam, CCVII, 172. — Hanc cantilenam de luctu carnis et spiritus vide, 1127. — Item socium ut et ipse Petrum Blesensem dictum et Carnotensem canonicum a vanis et turpibus cantilenis deterret 231 *et seqq.* — Ego quidem nugis et cantibus venereis quandoque operam dedi, sed per Dei gratiam hæc omnia rigui a primo limine juventutis, 234. — Omitte penitus cantus inutiles et aniles fabulas et nænias pueriles, 237.

ALANUS DE INSULIS. — Præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta, CCX, 136. — Nemo potest hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Deo, *ibid.* — Tria perpetuo plangenda, peccatum animæ, insultus miseriæ, dilatio patriæ, 137. — Nec iis similes simus qui non gaudent vel lugent nisi quando iis fortuna vel prospera vel adversa fit, 138. — Unum servis Dei licet gaudium, felix puræ conscientiæ jucunditas, 139. — Liber diaboli manuscriptus, notis deterrimis deturpatur mens conscia mali, *ibid.*

ABSALO abbas. — Hamum aureum mittunt in aquam turbidam hi qui figmenta poetica et cætera ethnicorum scripta discunt et docent dum legem Domini surda aure prætereunt, CCXI, 47. — Quidam clerici sunt quos frequentius in foro quam in choro videas, et sæpius carmina cantare quam peccata sua plangere audias, 142.

III. — *Corporis cultus inordinatus. — Luxus vestium et ornamentorum, vestitus indebitus et inhonestus, pulchritudinis et formæ futilitas.*

TERTULLIANUS. — Nunc in feminis præ auro nullum leve et membrum, I, 304. — Vestes purpureæ et aerinæ Deo non placent, 1312. — Cum voce vestis intrat, II, 1059. — Mulierum vestimenta olim qualia, 911. — Matronarum et meretricum vestes olim diversæ, postea similes factæ, I, 301. — Carthaginenses mulieres ita velabantur ut neque nudæ, neque tectæ essent, II, 912. — Arabicæ feminæ ethnicæ faciem totam contegunt, uno tantum oculo liberato, *ibid.* — Muliebris mundus quod, II, 80. — Muliebribus vestibus viris non licet se tegere ex lege, I, 655. — Oculos et suspiria adolescentum post se trahunt comptæ mulieres, 1320.

De capillorum cura, I, 1322, 1323. — In Deum peccant feminæ quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt, I, 1325. — Oculi mulierum in exordiis nigro pulvere ornati, 1306, 1321.

CYPRIANUS (S.). — Cultus pretiosæ vestis induitur, IV, 489. — Accipere pretiosa ornamenta et monilia elaborata cum damno divini ornatus, 498. — Licet auro et gemmis et margaritis te condecores, sine Christi decore, deformis es, *ibid.* — Mulier ornari non debet sæculariter, 755. — Virgines auro et margaritis ornatæ ornamenta cordis perdiderunt, 462. — Virgo non vestium quærat ornamenta sed morum, *ibid.* — Increpantur viri et mulieres qui Dei imaginem adulterant, IV, 454, 456.

HILARIUS (S.), Pictav. — Luxu dissoluti dæmonum sunt habitatio, IX, 980. — Placendum Deo etiam corpore, 426. — Placendum hominibus quantum licet, *ibid.* — Placere tantum hominibus velle, Deo displicere, 333. — Vestium modestia commendatur, X, 550, 551. — Ornatus mundanus naturæ contumelia, IX, 612, 613.

ZENO (S.). — Lasciva mulier miris excolit artibus sese, faciemque suam in se quam non habet quærit, II, 294 *et seq.*

FIRMICUS MATERNUS. — Vehementer arguit ethnicos sacerdotes muliebriter vestitos, XII, 989, 990.

AMBROSIUS (S.). — Arguitur luxus mulierum, XIV, 738. — Utrum puellæ inaures habere debeant, 455. — Ornamentorum muliebrium vanitas, XVI, 203, 204. — Ornamentorum dispendia, 284. — Corripiuntur quæ faciem suam adulterant, 196. — Mulier eo ipso quo placere studet deformior est, 205. — Superbus mulierum ornatus quantum dedeceat, XVII, 467. — Capillorum usus quis deceat præsertim feminas, XV, 1673. — Mulier delet Dei picturam, si vultum suum materiali colore oblinat, et acquisito rubore perfundat, XIV, 260. — Pictus es, o homo, et pictus a Domino Deo tuo. Bonum habes artificem et pictorem; noli bonam delere picturam, *ibid.*

HIERONYMUS (S.) — Illecebræ vestium et ornamentorum, XXII, 957. — Vestium cultus, 553. — De monachis et clericis qui sub habitu religionis mores gerunt mundanos, 413, 414. — Vestis tua nec satis munda, nec sordida sit, et nulla diversitate notabilis, 412. — Matronarum studia, quæ, 1115. — Mutatoria et pallia, mulierum ornamenta, XXIV, 70. — Item acus, sydones, specula, vittæ, theristra, zonæ, fasciæ, etc., *ibid.* — Mundi vestimenta in mundo dimittenda, XXII, 963. — Comam demittere luxuriosum est; barbarorumve et militantium, XXV, 437. — Viros fuge, quibus feminei crines, hircorum barba, nigrum pallium, et nudi in patientia frigoris pedes, quæ omnia argumenta sunt diaboli, XXII, 413. — Sunt alii quibus omnis cura de vestibus si bene oleant, si pes, laxa pelle non polleat. Crines calamistri vestigio rotantur, digiti de annulis radiant; et ne plantas humidior via aspergat, vix imprimunt summa vestigia, 414. — Turpanda est facies quam contra Dei præceptum purpurisso et cerussa et stibio sæpe depinxi, 891, 1115.

GAUDENTIUS (S.). — Quid vestes sericas quotidie comparas? monilia auro gemmisque pretiosa mercaris, dum sterilitatem causaris, necessitates prætendis, dum temporis angustias quereris? pudet dicere, pœnitet recordari, XX, 1939. — Quis reatus exspectat eos atque eas quibus sericæ et purpureæ et auratæ vestes in usu sunt, si nudos qualicunque indumento non texerint? 941.

AUGUSTINUS (S.). — Vestimenta linea interiora, XXXVIII, 224. — Vestimentis lineis purpuram miscere et uti linostina veste, quomodo jam sit peccatum, 257. — Veste muliebri qui se ostentant, jure infames sunt et instabiles habentur, XXXII, 898. — Ornamenta ad illecebram invitantia merito reprehenduntur, XXXIII, 1060. — In mulieribus tamen conjugatis excusatur si exigente marito fiat, 1060. Quæ veniunt ad Dei ecclesiam in superbo vestitu corripiuntur, XXXVIII, 205.

Corporis humani fabrica quam pulchra et admirabilis, XLI, 470, 790. — Corporis structura et compositio, opificium indicat artificem suum, Deum verum, XLII, 332. — Quomodo factum sit ad Dei similitudinem, XL, 32. — Corpus imaginem Dei non capit, XLIV, 537. — Corpore melior quælibet incorporea natura etiam vitiosa et misera, XXXIII, 561. — Corpore præstantissimo anima vilissima præstantior est, XXXVII, 1895. — Corpora diligendo, quomodo peccamus, XLII, 109. — Corpus fidelium, templum Dei, XLIV, 453. — Corpora nostra empta sunt sanguine Christi, XXXVIII, 846. — Ornamenta exterioris hominis, quanto magis appetuntur, tanto sunt interioris detrimento, 884. — Corpus nunc onus, post resurrectionem honor; nunc sarcina, tunc levamen, 1259. — Ornatus maxime Christianorum et Christianarum mores boni sunt, XXXIII, 1060. — Auri circumpositio et intorsio crinium, et cætera hujusmodi, quæ vel ad inanem

superbiæ interserit, 944. — Christi indumento quæ sint adhibendæ? 960. — Statuta ordinis Cluniac. circa vestimenta quibus mollities et fastus præsertim exstirpantur, 1030, 1031.

GERHOHUS, præposit. — Sanctimoniales arguit quæ accipiunt de foris vestes pretiosas, seu alia quælibet ornamenta, CXCIV, 1279, 1283.

AELREDUS abbas. — Vestimenta cilicina, lanea, linea, et purpurea mystice exponuntur de statu animæ, CXCV, 358, 359.

RICHARDUS A S. VICTORE. — Corpus statim ut anima exit voluntarium motum et omnem sensum amittit, CXCVI, 210. — Omni hora deberet homo memorari novissima sua, *ibid.* — O cum quanta confusione ad Deum redibit... qui Dei in se similitudinem conculcavit, fœdavit, oblitteravit! 211. — Mulieres cum tortis crinibus auro et veste pretiosa ornatas arguit, 336.

ADAMUS SCOTUS. — Pulchritudinis corporeæ pericula, CXCVIII, 584. — Excæcat aspectantium oculos, 815. — In vestitu modestia commendatur, 533.

ARNULPHUS, Lexovien. — Habitus honestas verborum vultusque dignitatem auget, CCI, 183. — Verecundia faciei animi castitatem probat, *ibid.*

REINERIUS S. LAURENT. Leod. mon. — Pompa et vanitas tum vestium tum ornamentorum S. Pelagiæ adhuc meretricis, CCIV, 55. — Ejus pulchritudo qua alliciebantur miseri filii sæculi, *ibid.* — Quibus vestimentis jam pœnitens induta sit, 59. — Pulchritudine vana corporis in jejuniis exstincta, pulchritudinem animæ longe pretiosiorem consecuta est, 60.

BALDUINUS, Cantuar. archiep. — Oculus sua pulchritudine amorem provocat, et secreta significatione amorem nuntiat, CCIV, 481. — Mulier quæ oculos pingit stibio, speciem quam non habet mentitur, *ibid.*

PETRUS CANTOR. — Curiositas vestium superflua arguitur, CCV, 251. — Improbantur varii opifices harum vanitatum, 255. — Contra mollitiem vestium invehitur. 254. — Monachorum vestis non splendeat, 485 not. — Christianum non decet sirmatica vestis, 252.

PETRUS BLESENSIS. — Fastum et arrogantiam canonici cujusdam insectatur. CCV, 75. — Elias et Joannes de vestium asperitate laudantur, 578. — Respice puerum Jesum pauperrimis pannis involutum, *ibid.* — Discipuli Christi pannosi, 587.

MARTINUS (S.), Legion. — Mundus non relinquitur nisi vestimentorum respuatur mollities, CCVIII, 634. — Cilicium et cinis corpus pœnitentis involvunt, *ibid.* — Pulchritudo non est diligenda in creaturis, sed in eo qui hanc creaturis distribuit, 678. — Sit gloria nostra delicias corporales respuere, terrena contemnere, cœlestia desiderare, 720.

ALANUS DE INSULIS. — Corpori non indulgendum, CCX, 119. — Corpori non ita providendum ut obliviscamur spiritus, 588. — Forma fragile bonum est, 117. — Hujus novissima sæpe memoranda, *ibid.* — Eam mors perdit, unius acus exaratio perimit, infirmitas demolitur, senium deprædatur, *ibid.* — Noli jactare insignem habitum, 118. — Hominis speculum triplex scriptura, natura et creatura, *ibid.*

ABSALO, abbas. — Attende quæ sit conditio carnis nostræ, misera, utpote necessario moritura, victura brevi, custos sepulcri, socianda vermibus, judicio addicta, et nisi misericorditer liberetur in æternum peritura, 24. — Attende miseriam hujus carceris, id est corporis, 42. — Quomodo macula proprietatis per vestimentum diverse contrahitur a monachis, 174. — Luxum quorumdam clericorum arguit, 142.

ADAMUS, Perseniæ abb. — Non affectat divina puritas longos vestium tractus ad nihilum aliud necessarios quam ad concitandos pulveres, et ad gressus festinantium retardandos, *ibid.* — Non erubescunt feminæ nostri temporis probrosæ assimilari vulpeculæ post se longam trahenti caudam, 610. — Christianam mulierem decet habitus moderatus, vultus verecundus, 611. — Habe pondus, serva numerum, mensuram tene, nec dividi poteris ab auctore, 617. — Modum ignorat superfluitas, *ibid.* — Damnabilis est in vidua curiositas vestium, sumptuum superfluitas, pompa equitantium, 694.

HELINANDUS, abbas. — Quis clericus erubescit comptus procedere in publicum? Quis molli et femineo gressu incedere, imo quis mulier esse? CCXII, 633. — Et quid ipsis adhuc deest ad formæ lenocinium sui ordinis et corporis injuriam tota die quæritantes ad speculum, 633-634. — De cognitione corporis humani, 729. — De ejusdem miseria, 730.

SICARDUS, Cremonen. — De habitu clericorum tum sacro, tum domestico et ejusdem significatione mystica, CCXIII, 57 *et seqq.*, 72, 84. — Arma non portant, quia non homines sed dæmones impugnant, 60. — Cingulo lumbos præcingere est luxuriosos impetus refrenare, 74. — Subdiaconi induunt poderem talarem (l'aube) ut discant munditiam corporis et castitatem induere. Deinde balteo (le cordon) renes accingunt, ut, sub timore Domini, discant carnales concupiscentias refrenare, 85.

Gesta Innocentii III. — Ut videbat magnam regnare superfluitatem in sæculo et maxime in prælatis ut liberius eos possit corripere, ad summam reduxit mediocritatem domum suam, CCXIV, CCXXV. — Pelles hermelinas et griseias commutavit in agninas, *ibid.*

IV. — *Ebrietas.*

TERTULLIANUS. — Vini usus olim mulieribus interdictus, I, 302, 303, 1288. — Ebrietatis et libidinis dæmonia duo inter se conspirata et conjurata, 645.

HILARIUS (S.), Pictav. — Ebrietatis miseria graphice depingitur, IX, 687. — Vinum cor hominis lætificans, et vinum cor hominis compungens, 586. — In vino lascivia, *ibid.*

AMBROSIUS (S.). — Vinum nec suo pepercit auctori, XIV, 701. — Incestus ebrietatis fructus, 702. — De vini abstinentia, *ibid. et seqq.* — Vini ebrietas fomes libidinis, 327. — Quanta vini est vis, XVI, 203. — Ubi caro inebriatur mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat, 448. — Glutones et ebriosi servi sunt ventris et libidinis, XVII, 529.

BACHIARIUS, lib. ad Januar. — Donec muscipulam fornicationis evaseris, non te ebrietatis laqueis credas, XX, 1050. — Luxuriæ atque ebrietati quædam sibi in vitiorum nativitate germanitas est, *ibid.*

HIERONYMUS (S.) — Nunquam vinum redoleas, ne illud audias philosophi : Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare, XXII, 536. — Non Ætnæi ignes, non Vulcania tellus, non Vesuvius et Olympus tantis ardoribus æstuant ut juveniles medullæ vino plenæ et dapibus inflammatæ, 554. — Comicus dixit : *Sine Cerere et Libero friget Venus*, *ibid.* — Festivitates non celebrandæ in vino, XXV, 1243. — Odit autem Deus... eos qui non celebrant festivitates Dei, sed festivitates suas, 1053. — Nisi cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt, XXII, 662. — Venter mero æstuans cito despumat in libidines : in vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est, 663.

AUGUSTINUS (S.). — Ebrietatis peccatum consuetudine viluit et contemnitur, XXXVIII, 125. — Ebrio nihil insanius, XXXVII, 1370. — Ebrietatis et malæ consuetudinis pugna, XXXVIII, 816. — Ebrietas cavenda, 1096. — Frequentissima temporibus Augustini, XXXIII, 365. — Ebrietates in honorem sanctorum martyrum, 91. — Reprehenditur hoc vitium, 116. — Ebriosum inter et ebrium plurimum interest, XLII, 427.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.). — Crapulæ et ebrietatis consectaria in Herode, LII, 650. — Arguuntur excessus in Kalendis Januarii soliti. 609 *et seqq.* — Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, et pudoris injuria, 173. — Ebrietas cædis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantiæ deformiter est magistra. Hanc qui habet, se non habet; homo non est, est ipse peccatum, *ibid.* — Ebrietas in Christiano crimen est, in sacerdote sacrilegium, alter animam suam necat vino, sacerdos spiritum sanctitatis exstinguit, 273.

SALVIANUS. — Ebrietas nobilibus ignobilibusque communis, LIII, 142. — Ebrietas Christianorum detestabilior quam Hunnorum et cæterorum barbarorum, 87. — Ebriosi in ebrietatibus Deum spernere videntur, 170.

MAXIMUS (S.), Taurin. — Luxuria comes est ebrietatis, LVII, 736.

PRUDENTIUS (S.). — Ne crapula ferveat cavendum est, LIX, 815.

ISIDORUS (S.), Hispal. — Esca crapulam generat, potus ebrietatem, LXXXIII, 649. — Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis, 649. — Ebrietas sensum rationis captivat, 650 — Vino deditos et luxuriantes arguit Isaias, *ibid.* — Multi belluina consuetudine detenti luxuriæ tota die epulisque inserviunt, *ibid.* — Tota die epulas in cogitatione ruminat qui ad explendam gulam vespere sibi delicias præparat, 652.

ALCUINUS (B.). — Quanta mala generat ebrietas nemo est qui nesciat, C, 166. — Sobrietatem in potu commendat, 175. — Ebrietatis assiduitatem maxime devita, et vini calore febrium ardor ingruere solet super incautos, *ibid.* — Ebrietatem sectantes quasi inferni foveam devita, 243. — Insania est assidua ebrietatis luxuria, *ibid.*

HINCMARUS Rhem. — Apud multos ex usu ebrietas

V. — *Gulæ excessus. — Comessationes, conviviorum et epularum deliciæ, et crapula.*

VI. — *Lascivorum consortium colloquia et consilia prava, adulationes.*

eorum, quorum guttur est ut sepulcrum patens, CXXXVIII, 568.

RATHERIUS Veron. — Juvenem decet a coæquævorum loquelis se continere, ut parviloquio assuescat, ne se rudis adhuc ætatis, facile ad illicita loquendo labatur, CXXXVI, 210.

FULBERTUS (S.), Carnot. — Omnis sermo malus facile mentem audientis inficiat, cum assidua colloquia et diuturnus usus pestem animis infundere soleant, CXLI, 361. — Patet fallaciæ ætas juvenilis et facile decipitur, cum fraudulentorum insidiis circumvenitur, *ibid*.

PETRUS DAMIANUS (S.). — De falsis amicis dicit : Dum blandiloquii sui suavitate demulcent, dum adulationis oleo caput audientis impinguunt, interiores oculos, ne solita luce perfruantur excæcant, 279. — Audiat lingua vaniloqua, audiat lingua otiosa, audiat lingua scabiosa, quæ velut scabiem quamdam atque pruritum patitur, nisi semper acuto quodam modo supervacuæ locutionis ungue scalpatur, 916. — Malæ cogitationi pravæ locutionis janua est aperta, 812. — Lingua, membrum inquietum, membrum mortiferum, *ibid*.

ANSELMUS (S.), Cantuar. — Os Christiani est os Christi, CLVIII, 713. — Mentem demulcet favor adulantis, favor autem et laudatio vitiorum maxime damnabilis est, 657. — Cave jactantiam, cave ostentationis appetitum, cave gloriæ inanis studium, 680. — Præpara contra verbum asperum patientiæ clypeum, contra linguæ gladium patientiæ præbe scutum, 681. — Cave gloriam popularem. Non te favor seducat, nec vituperatio frangat, 683. — Sermones impudicos respue, fuge inhonesta verba, ne garrias verba inania. Vanus enim sermo cito polluit mentem, *ibid*. — Linguosus homo imperitus; sapiens paucis utitur verbis, *ibid*.

IVO (B.), Carnot. — Colloquia lascivorum vitanda, CLXII, 22, 23. — Sacerdotem quemdam increpat colloquia quædam suspecta foventem, 41, 42.

HILDEBERTUS Cenoman. — Adulatio quam perniciosa, CLXXI, 507, 527, 1012. — Gaudent impii decipere cives suos et seipsos, 868. — Damnantur sermones qui pertinent ad persuasionem malorum, vel ad dissuasionem bonorum, ut adulationes et turpiloquia, 428.

HUGO A S. VICTORE. — In quatuor consilium impiorum consistit : malitia, astutia, audacia, imprudentia, quæ peccatorem ducunt ad sepelien lum, CLXXVII, 537. — Adulatio quam perniciosa, 687. — De sirenarum natura quid dicatur vide, 78.

GUILLELMUS, S. Theodorici abbas. — Sicut malus aer assidue flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue auditu infirmantium inficit animum, CLXXX, 447.

BERNARDUS (S.), Claræval. — Confabulationes longæ orationis inimicæ, CLXXXIII, 585. — Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest, *ibid*. — Ita vigilemus super verba nostra, ne in eis vel offendere Deum vel proximum nocere contingat, 586. — Consulentes non temere adulandi, CLXXXII, 518. — Humanum sequentes consilium, divinum amittunt, CLXXXIII, 150. — Consilii impiorum auctor diabolus, 693. — Ad ipsum itur quatuor viis quibus totidem sunt oppositæ virtutes, *ibid*.

GILBERTUS DE HOILANDIA. — Lingua perversa vitiatæ nativitatis mobilis corruptela per se nimis rotatur ad malum, CLXXXIV, 128. — Linguæ mala quæ et quanta, *ibid*.

ROBERTUS PULLUS. — Malorum consortia non in quovis loco et tempore vitanda, CLXXXVI, 969.

GARNERIUS A S. VICTORE. — Adulatores canibus comparantur, CXCIII, 102. — Adulatorum linguæ per locustas figuratæ, 421.

AELREDUS (B.), abbas. — Sicut adulteri pruritum libidinis, ita quidam pruritum quærunt adulationis, CXCV, 218. — Multi a prælatis volunt adulari, 218.

JOANNES Saresb. — Quid adulator assentator et palpo : et quod nihil eo perniciosius, CXCIX, 481. — Adulatores quantum multiplicati sint, et quemque honestum e proprio ejiciant, 485. — Eorumdem fraus ab exordio vitanda est, 487. — Adulationem cum dolo esse non dubites, 496. — Adulatoris finis est suaviloquio decepisse, 497. — Adulatores ut hostes puniendi, 506.

PETRUS CELLENSIS. — Sunt qui corde loquuntur, qui molliunt sermones suos super oleum, cum ipsi sint jacula, CCII, 459.

PETRUS CANTOR. — Adulari nescit contemptus munerum, CCV, 82. — Adulatio oleum est simul et maledictio, 140. — Pauperes fugit, sequitur divites, *ibid*. — Adulatione et detractione homo probatur sicut aurum in fornace, *ibid*. — Adulator omnis cæcus est, 141. — Est proditor, 142. — Adulatorum verba corrumpunt, 56. — Laudari a turpibus ita turpe est ut laudari ob turpia 153. — Periculosa sunt verba quæ delectabilia, 43.

PETRUS BLESENSIS. — Multi sunt qui de calice Babylonis tibi proditoriæ adulationis venena propinant, CCXVII, 115. — Non desunt garruli et loquaces in domibus magnatum, 178. — Lingua dolosa pessime eum depravat, *ibid*. — Corrumpunt bonos mores prava consortia, 228. — Adversus adulatores, 238.

ALANUS DE INSULIS. — Adulationis descriptio egregia, CCX, 469, 470. — Adulationis malignitas, *ibid*. — Adulatio hominem oppugnat, 573. — Quinam adulatione magis infici soleant, 469. — Consortium quale quis frequentet diligenter attendendum, 592. — Consortia prava fugienda, 582. — Consortia prava quam periculosa, 492.

ABSALO, abbas — Criminosus etsi multam habeat scientiam, silentium ei indicitur, eo quod tortuosa et nociva frequenter loquatur, impellente affectu pravæ voluntatis, 116.

STEPHANUS TORNAC. — Suspectum est illud poculum, cujus exteriora lita sunt melle, interiora vinum non sapiunt sed venenum, CCXI, 519. — Utere consilio meliorum et majorum, ne sequaris vestigia Roboam, 539.

HELINANDUS, mon. — Hominibus tres tantum loquelæ notæ sunt : Loquela mundi, carnis et diaboli ; prima suggerit sublimia ; secunda suavia ; tertia maligna, CCXII, 503.

VII. — *Ludorum cupiditas cum famæ sortis suæ et alienæ temporisque detrimento.*

TERTULLIANUS. — Aleas inter majora sui temporis vitia computat : Taceo Nerones et Apicios et Rufos : Dabo catharticum (medicinam) impuritati Scauri, et aleæ Curii et vinolentiæ Antonii, II, 1019.

AMBROSIUS (S.). Alearum tyrannis inexorabilis aleatorum conventicula. Varios sors ludit eventus. Spondent pro singulis. Ad diversos sæpe transfertur victoria. Eorum vita versatur ut tessera. Fit ludus de periculo et de ludo periculum. Clamor plaudentium, fletus despoliatorum. — Interea ut tyrannus inter illos sedet creditor, etc., XIV, 772 773.

INNOCENTIUS I (S.), pap. — Quidam in muneris voluptates exhibent quas a diabolo inventas esse non dubium est, et ludorum aut munerum apparatibus aut præsunt, aut intersunt, XX, 478.

HIERONYMUS (S.). — Non sedet propheta in concilio ludentium, quod timuerit impendentem sibi manum Dei, sive magis gloriatus sit se malorum non habere consortium, XXIV, 779.

AUGUSTINUS (S.). — Ludi primitus instituti Telxioni regi Sicyoniorum, XLI, 562. — Ludi diis inferi sacri, 99. — Ludi sæculares Romæ instituti, 98. — Iidem contemnendi, XXXVII, 1016. — Quare diis instituti, XLI, 569. — Ludi esse non deberent in humanis, si Romani essent honesti, 112. — Ludi a Platone damnati, 237. — Ludi pompatici, XXXVIII, 148.

SIDONIUS APOLLINARIS. — Ravennæ cives exprobrat ubi student pilæ senes, aleæ juvenes, LVII, 468. — Ludentium descriptio, 448, 449. — Aleatores convocabantur tesseras quatiendo, 548. — De ludo pilæ, *ibid*.

EUGYPPIUS, abbas. — Ludi præsertim a juvenibus vitandi, LXII, 603.

ISIDORUS (S.), Hispal. — Alea quid sit, LXXXII, 660. — De aleæ figuris, 661. — De hujus ludi interdictione, 662. — De pyrgis, 661. — De calculis et eorum motu, 661, 662. — De tesseris et eorum jactu, *ibid*. — De pila, 662.

CRISCONIUS. — Canonibus districte prohibetur ne episcopus, presbyter, et quilibet clericus laicusve aleator sit, qui si fuerint communione priventur, LXXXVIII, 860.

RATHERIUS, episc. Veron. — Vehementer arguit quosdam episcopos sui temporis variis ludis deditos, CXXXVI, 290, 291.

IVO (B.), Carnot. — Luxuriosum et saluti animæ contrarium tabulæ ludum velut seminarium peccatorum non solum his diebus, sed etiam omni tempore fuge (August., serm. in Litan.), CLXI, 1170. — Clericum quemdam in episcopum indebite electum denuntiat ut illiteratum, aleatorem, mulierumque sectatorem, et sic rejiciendum, CLXII, 110.

HILDEBERTUS, Cenoman. — Juxta Tullium, ludo quidem et joco uti licet, sed sicut somno et quiete, cum satisfecerimus seriis rebus, CLXXI, 1037. — Duplex jocandi genus, aliud illiberale, flagitiosum, et aliud urbanum et ingeniosum, *ibid*. — Ludus gignit trepidum certamen et iram, 1037.

ACTA S. BERNARDI, Claræv. abb. — Sanctus tesseris clericum lucratur ; alium, data pecunia, qua pro se ludat, facinorosum a morte liberat et monachum facit, CLXXXV, 801, 802

VIII. — *Mulierum conversatio frequens.— Incontinentia, fornicatio, conjugii legum oblivio, meretricium.*

Item spiritualis anima dicitur pulchra inter mulieres seu inter animas terrenas et quæ non sunt sicut ipsa, *ibid.* — Mulierum cohabitatio quam noxia, CLXXXII, 199, 200.— Cum femina semper esse et feminam non cognoscere, plus est quam mortuum suscitare, CLXXXIII, 1091. — Non æque comitatio ut cohabitatio suspicioni patet, *ibid.* — Quotidie ad latus juvenculæ, in oculis, in colloquio te video; et continens vis putari? esto ut sis, sed ego suspicione non careo, *ibid.*—Heus tu, bone vir! Quænam hæc mulier, et unde tibi? 1092.— Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice feminam, *ibid.* — Guerricum abbatem gratulatur quod feminas penitus e monasterio arceat, CLXXXII, 459. — Monasterium S. Dionysii non probat eo quod feminis interdum pateat, 193. — Fornicationis spiritus injuriis superatus, CLXXXIII, 576. — Fornicationis consuetudo gravis et perniciosa catena, 575.

ROBERTUS PULLUS. — De conjugio et ejus officiis, CLXXXVI, 845 *et seqq.*

GRATIANUS. — Decreta circa mulierum consortia, et peccata inde manantia, CLXXXVII, 1475 *et seqq.*

PETRUS VENERABILIS, Cluniac. monac. — Quid sentiendum sit de connubio in quo unus castitati, alter libidini servit; unus sanctitati, alter impuritati, CLXXXIX, 458.

GARNERIUS A S. VICTORE. — Mulieris nomine exprimitur infirmitas, CXCIII, 141. — Mulieres dicuntur mentes carnalium, *ibid.* — Eodem nomine plurima designantur vitia, 142.

GERHOHUS præposit. — Mulier a mollitie dicta, CXCIV, 1027. — Dementia eorum qui crucis loco fornicationi et stupris inserviunt, 1061. — Oculi eorum obcæcati, *ibid.* — A spe prima mulier fracta defecit, quando eam malleus tentationis tetigit, 1194. — Mulier non plasmatur sed ædificatur, *ibid.* — De quibusdam monialium domibus : verecundum est dicere quæ in occulto faciunt, 1278.

ECBERTUS, abbas. — De bono et legitimitate matrimonii, CXCV, 27.

AELREDUS, abbas.— Per mulierem purificatione indigentem post partum significatur humana natura, quæ immunda per vitia et peccata projecta est e paradiso, CXCV, 235. — Mulier cum ita debilis exstiterit in paradiso, in hoc loco miseriæ quis invenire fortem poterit? 535.

RICHARDUS A S. VICTORE. — Conjugati qui voluptati suæ serviunt non sunt possessio dilecti sed diaboli, CXCVI, 514. — Meretricis impudentia Apocalypseos, 855 *et seqq.* — Babylonis prostituta mundi figura, 810 *et seqq.*

HILDEGARDIS (S.) — Mulierum seductores callidi, CXCVII, 251. —Nunc vis viriiis fortitudinis in muliebrem debilitatem inclinata est : muliebre tempus istud, cum quodam tyranno incœpit, cum omne malum exortum est, 254. — Per blanda et lusoria verba serpens mulierem decepit, 326. — Evam primum seduxit, ut ipsa Adæ blandiretur quo ei assensum præberet, 392. — Fornicationis et adulterii consectaria, 594.— In his peccatis nec verecundia, nec moderatio libidinis datur, 596. — Abjicitur Dei respectus, 598.

ADAMUS SCOTUS. — Cum muliere periclitatur virtus robustissima, CXCVIII, 534, 815.

PETRUS CELLENSIS. — Cum muliere seu voluptate pugna incessans unicuique sustinenda, CCII, 684. — Sancta Magdalene mulieribus datum exemplar in ejus conversione, 825 *et seqq.* — A fornicatione, adulterio et gravis immunditia abstinendum, 885.

REINERUS, monac. — Meretricis illecebræ quibus seducere nititur, CCIV, 53. — Sirenes voracissima dicitur, *ibid.* — Per Dei gratiam conversa in columbam commutatur candididissimam, 54. — Discipulam diaboli sese confitetur, item pelagus peccatorum, et cœnum immunditiæ, 55, 57. — Quibus studiis frenabat carnis lenocinia, 59.

BERNARDUS, Fontis calidi abbas. — Mulier plena illecebris vitiorum facile seducit et seducitur, CCIV, 821. — Varia mulierum officia et virtutes, 825, 826.

PETRUS CANTOR. — Matrona munuscula ab amatore recipiens corruptionis suspecta est, CCV, 85. — Meretrix omnia membra venalia habet, 161. — Mulier nonnisi sexagenaria admittatur ad custodiam virginum, 185. — Adulterium quid et quam grave crimen sit, 333. — De fornicatione, 332. — De sodomia, 333. — D. Bernardus monialibus prædicaturus, ab exordio obmutuit propter peccata illarum, 37.

PETRUS BLESENSIS. — Diaconum quemdam increpat quod in mulierum dilaberetur affectum et nuptias ipsas ambiret, quarum multa incommoda eidem describit, CCVII, 243 *et seqq.* — Ciceronis responsum quo declaravit se philosophiæ et uxori vacare non posse, 246. — Mulier quantumcunque honesta sit et pudica, quam citius potest deponere vestem, solet abjicere honestatem, 245. — Tale matrimonium seu potius contubernium a diacono Ecclesiæ contractum nonnisi infaustos habere potest eventus, 2 6. — Videmus hodie sacerdotes sedentes cum Balthassar in conviviis cum uxoribus et concubinis, 725. — Mulieres, dum curam carnis in desideriis agunt, vitam perdunt æternam pro momentanea voluptate, 744. — Virginitas absque humilitate Deo non placet, 746 — Virgines fatuæ quæ, *ibid.* — Ægypti musica vobis frequenter insibilat et occulta inimici tentatio redire ad sæculum vos invitat, 749.

MARTINUS (S.), Legionensis. — Per pœnitentiam Rahab meretrix typus facta est Christi Ecclesiæ, CCVIII, 44. — Hæretici nuptias ut malas habentes repelluntur, 484. — Mulier quæ adultera est non ideo conjux non est, 487. — Mulier a serpente seducitur, et per mulierem vir, 587, 588. — De fornicatione nascuntur turpiloquia, scurrilitas, ludicra et stultiloquia, 721.

ALANUS DE INSULIS. — Mulieribus non est fidendum, CCX, 581. — Ad conjugatos exhortatio, 193. — Grandis inhonestas conjugii violatio, *ibid.* — Fornicatio duplex, 238. — Si mentem plus oblectat delectatio fornicationis quam amor castitatis, adhuc in homine regnat peccatum, 121. — Pestis est omni monstro damnosior, 122.

ABSALO, abbas. — Mulier in paradiso facta est, vir autem extra paradisum, tamen citius et amplius peccavit mulier quam vir, CCXI, 18. — Eva peccatrix et janua perditionis, 21.

STEPHANUS Tornac. — Reginæ Ingelburgis nuper a Philippo Francorum rege repudiatæ elogium mirificum, CCXI, 524.

ADAMUS, Perseniæ abbas. — Monita salutaria dantur mulieri sub lege conjugii viventi, CCXI, 608 *et seqq.* — Conjugii opus non exercendum in abominabili luxuria scortatorum, 679. — Non quia aliquo modo licet, statim omni modo, omni loco, omni tempore licet, *ibid.* — Sermo de muliere forti, 733.

HELINANDUS, monac. — Varium et mutabile semper femina, CCXII, 648. — Ferrea lascivis mollescunt corda sagittis, *ibid.*

SICARDUS. — Amentia Cleopatræ reginæ quæ vestibus pretiosis et sua pulchritudine seducere cupivit Octavium et ad libidinem provocare : sed frustrata in spe, sibi mortem accersivit veneno viperæ, CCXIII, 445.

Gesta Innocentii III. — Laudat eos qui ut meretrices ab erroris semita reducant ut nubant procurant, CCXIV, 102.

IX. — *Mundi et sæculi amor, pompæ vanæ, luxus domesticus, divitiarum superbia, vana gloria, ambitio.*

TERTULLIANUS. — Romanorum luxus, qualis, I. 298. — Adversus luxum invehitur, 1314, 1325. — Vestibulis clarissimis et elatissimis lucernis illuminabantur, 459. — Sumptuariæ leges, quæ ambitionem et sumptum comprimebant, spretæ, I, 302. — In nullis divitiis invenitur Dominus, 1260. — Dives difficile in domo Dei, æque ac si quis difficile cælebs, 1301. — Divitibus matronis nomine suo inflatis sordent Ecclesiæ, *ibid.* — Ambitiosi incommoda, 1246. — Ambitionis vires, 1314.

CYPRIANUS (S.). — Mundus una domus in qua boni et mali, IV, 558. — Christianis minime amabilis, 862 — Lex Dei qua omnia in mundo orta occidunt et aucta senescunt, 547. — Mundus senuit, 546. — Nutat, 600. — Corruit, *ibid.* — Gloriandum in nullo, 734. — Gloriarum sublime fastigium, 415. — Undas circumspumantes virtus superat 790. — Sapientia mundi non est regnum Dei, 770.

LACTANTIUS. — Expositis variis hujus mundi miseriis et flagitiis exclamat : Quam beatus esset, quamque aureus humanarum rerum status, si per totum orbem mansuetudo, et pietas, et pax, et innocentia, et æquitas, et temperantia, et fides moraretur! VII, 674.

HILARIUS (S.), Pictav. — Divitiarum illecebræ et vanitas, IX, 799, 1026. — Opulentia inquieta caret opum fructu, X, 25. — In otio et opulentia non est nisi belluina felicitas, *ibid.* — Mundi istius sedes non est regio viventium, IX, 518. — Mundus omnis plenus insidiis, 832. — Vanum est quidquid transitorium, 847. — Vani homines, qui sint, 599. — Divitiarum cupiditas resecanda, *ibid.*

ZENO (S.) — Veneris ejus (libidinis) quotidie totus exæstuat mundus, XI, 277. — Omnis caro, quamdiu flagitiosis illecebris hujus mundi, ac tenebris feralibus agitatur, profecto pecunia est ac misero, fragili detestabilique versatur in jure (id est statu), 583. — In hoc mundo, semper in tribulatione, semper justus in pœna est, 586.

hominibus, qui toto terrarum orbe diffusi sunt, 391. — Advena et peregrinus aut hospes non cogitat quod in domo sit aliena; sic et nos quantum possumus, Domino largiente, ista omnino debemus despicere, 506.

PASCHASIUS RADBERTUS. — Stella Maris sive illuminatrix Maria inter fluctivagas undas pelagi, fide ac moribus sequenda est, ne mergamur undis diluvii, sed per eam illuminemur, CXX, 94. — Omnis mundus laqueorum tentamentis ubique plenus, 184. — Christus solitudinem petiit ne mundi premeretur angustiis, 185. — Quicunque sæculi se dederit voluptatibus curisque istius mundi, panem cœlestem et cibum verum nonnisi inter spinas comedit, attamen in sudore et labore nimio, 489.

RATHERIUS, Veron. — Luxum scandalosum quorumdam sui temporis episcoporum ægre reprehendit, CXXXVI, 291, 294.

PETRUS DAMIANUS (S.). — Dum a contemplationis arce ad terrena vel immunda quælibet exsequenda devolvitur, consequens est ut in Ecclesia probrosæ derisionis obtrectationibus mordeatur, CXLIV, 382. — Anima quælibet quam, suadente diabolo, mundus ad se conatur attrahere, ac negotiorum sæcularium tenebris excæcare, illæsum contemplationis oculum servat, si omnino resistens, in suæ quietis proposito perseverat, *ibid.* — Mundus totus hoc tempore, nihil est aliud nisi gula, avaritia atque libido, 251. — Vitiis totus immersus, *ibid.* — Mundus amatores suos obcæcat, 381. — Contemne hæc omnia, quia omnia contemnenda, et de his omnibus fac sarcinam tuam contemptum mundi, 837. — Mundus similis pelago, 313. — Incentiva libidinis fomites sunt avaritiæ et materia cupiditatis: nam cum luxuria multis sumptuum indigere non ambigitur expensis, nisi multiplicibus exuberent commodis, fluere nequeunt in oblectationibus voluptatis, CXLIV, 233.

LANFRANCUS (S.). — Tot tantisque tribulationibus terra ista in qua sumus, quotidie quatitur, tot adulteriis aliisque spurcitiis inquinatur, ut nullus fere hominum ordo sit qui vel animæ suæ consulat, vel proficiendi in Deum salutarem doctrinam saltem audire concupiscat, CL, 539.

URBANUS II, papa. — *Ad Beringer. abbat. S. Laurent. Leod.* Quis murus staret inconcussus, quæ mens immobilis in sua firmitate permaneret, ubi crassi sues grunniunt assidue, ubi innocentiæ simplicitatem turba malignantium obsidet, CLI, 395. — Gaudete, quia rex Israel filios suos vult super flumina Babylonis sedere et flere, et ad reditum in terram promissionis libero cordis affectu suspirare, non in ipsis fluminibus et sæcularibus studiis implicitos interire, 397. — Certe via ista pessima est, quoniam a Deo omnino remota est, 567. — Non tenetis vere viam per quam eatis ad salutem et vitam, *ibid.* — Esto ut sit semita itinerantium arcta, plena mortibus, suspecta periculis; sed hæc eadem vos amissam ducet ad patriam, per multas enim tribulationes oportet vos ingredi in regnum Dei, 573.

RADULFUS ARDENS. — De mundi contemptu, CLV, 1533. — Flos feni cum pulcher videatur, res parva est et humilis; sic gloria mundi, ira Dei fervescente, decidit, 1525. — Non est finis nostræ cupiditatis et ambitionis, 1529. — Mundum quare diligimus? Quare cum cadente cadimus, et cum pereunte perimus? 1679.

GOFFRIDUS, Vindocin. — Mundum qui sequitur a via Christi aberrat, 192, 205 — Mundum ante oportet descrere quam nos deserat, 209.

ANSELMUS (S.), Cantuar. — Renuntiandum sæculo, CLXIII, 685. — Brevis mundi felicitas, 681. — Odium sæculi legitimum, 1072, 1073. — Nolite credere mundo etiam cum favet, 1143. — Non favet ut foveat, sed ut suffocet, *ibid.* — Quos allicit dulcedo sæculi eos occupat æterna amaritudo, 1072. — Mundus irridendus cum ridet, 1066. — Mundi gloria, non est gloria sed ignis vorans, 1143. — Tempestati perpetuæ similis, 598. — Mundi vanitas simul et honoris et divitiarum insanitas carmine exponitur, 687. — Mundus hic spongia inanis, et omnis concupiscentia ejus aceto amarior, 759. — Ædificiorum et deliciarum luxus describitur, 700, 701. — Vita quid est præsens? tentatio, pugna molesta, hic acies semper, et hostis adest, 690.

IVO (B.) Carnot. — Apud Deum mundi sapientia vel sæcularis potentia nullius sunt momenti, CLXII, 122.

ANSELMUS, Laudun. — Mundus præsentia bona ostendens, et invisibilia deridens homines ad se attrahit, CLXII, 1284. — Solus pauper et mitis mundum non diligit, qui miserum se recognoscit et ideo cœlum concupiscit, 1286. — Habitatio ista terrena quam gravis, quam misera, *ibid.*

RUPERTUS, Tuitiens. — Mundus Christi mysteria capere non potest, CLXIX, 756 *et seq.* — Mundi ultimum incendium miserrimum, 1153, 1154. — Mundus in maligno positus, 1446.

HILDEBERTUS, Cenoman. — Mundus appellatur et indigne quia mundos non facit nos, sed immundos, CLXXI, 467. — Civitas Dei et civitas diaboli portæ contra portas; portæ Sion contra portas Babylonis, 497. — Mundus iste verum sterquilinium, 565, 696. — Quam vana hujus mundi prosperitas, 837. — In mundo tria sunt odio habenda, concupiscentia carnis et oculorum et superbia vitæ, 848. — Amor mundi ab initio dulcis, in fine amarus, 206.

HONORIUS, Augustod. — Mundus figuratur in Babylone quæ interpretatur confusio, CLXXII, 879. — Mundus quomodo fugiendus, *ibid.* — Mundum fugerunt SS. Paulus, Cyprianus, Theophilus, Sta Maria Magdalena, Maria Ægyptiaca, Thais, 881.

GODEFRIDUS Admont. — Sæculum homini justificato fugiendum, CLXXIV, 145. — Desertum dicitur, 68. — Curæ sæculi sepulcro similes, 391. — Privant dulcedine divinæ visitationis, 516. — Sæculi negotia majore curantur solertia quam salutis, 527. — Mundus mari et rapido fluvio similis, 653, 658. — Omnia in eo fluctuant inconstantia, 674. — Omnia fluxa, 914. — Lucrum hujus mundi est voluptas carnis, vanitas cordis, et superbia mentis, 715. — Divites in epulone habent quod discant, et quod timeant, 587. — Honores mundani a cœlestibus nuptiis nos retrahunt, 615. — Sudarium vocari potest sæculum, 777. — Sæculi amatores osores sunt humilitatis, 698.

HUGO A S. VICTORE. — Mundus unde dicitur in maligno positus, CLXXV, 554. — Amoris Dei et mundi discrimen quale, CLXXVI, 619 *et seqq.* — Mundus iste cur pœnitentiæ locus dictus, 28. — Mundi hujus vanitas vel instabilitas, 711, 712. — Ejus contemptus nos provocat ad amorem æternum, 713. — Divitiis domus vana affluentia, pericula et casus, 707. — Deliciæ hujus sæculi et pompæ fugiendæ, CLXXVII, 78.

GUILLELMUS, S. Theodorici abbas. — De mundi et Christi jugo, CLXXIX, 218. — Aperi, Domine, ostium lateris arcæ tuæ, ut ingrediantur omnes salvandi tui a facie diluvii hujus inundantis super terram, 226. — O patria, patria, quam de longe te video et saluto, ubi mala nulla, bona omnia, 234. — Quousque hic vivemus, necesse est ut viam præsentis sæculi permisti pergamus, 445.

BERNARDUS (S.), Claræval. — Mundus lacrymarum vallis in qua sensualitas regnat, CLXXXII, 789. — Plenus est spinis, CLXXXII, 1012. — Mundi noctes plurimæ, 1149. — Ibi nulla quies, 463. — Mundi bona vana et caduca, CLXXXII, 243. — Miseriæ et pericula, CLXXXIII, 139, 636. — Mundus animas suæ dignitatis immemores merito deludit, CLXXXII, 812. — Mundanæ gloriæ vanitas, 256. — Nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullæ adversitates dejiciant, CLXXXIII, 315. — Negotiator prudens, qui videt in divitiis laborem, in honoribus pœnam, invidiam in gloria, facit sarcinam suam mundi contemptum et fugit, 663. — Mundi compedes quantumvis aurei relinquendi, 577. — Stimulus vehemens ad mundi fugam, CLXXXII, 238, 239. — Mundo et Deo servire impossibile, 259. — Mundum qui plus amat quam Deum impius est et idololatra, 248. — Mundo mortuus, mundo crucifixus quis, CLXXXIII, 183. — Filiorum hujus mundi infelicitas, CLXXXII, 244. — Sæculum torrens, 355. — Ejus vita, nox, 106. — Sæculi corruptela, 383, 417. — Luxus et deliciæ hominum arguuntur, CLXXXIII, 590. — Maxime prælatorum, 1155, 1156. — Et clericorum, 200.

GILLEBERTUS DE HOILANDIA. — Quidquid hic videmus per speculum et in ænigmate, totum in nocte est, CLXXXIV, 14. — Sæculi oblectamenta universaliter præferunt refrigerii speciem sed statim arescunt, quasi torrens raptim transeunt, 196. — Væ habitatoribus terræ ubi rara pax, securitas nulla, jugis labor, et iis egestatem parturiens, 263.

GUERRICUS (S.), abbas. — Quidquid mundus dare potest aut promittere, non modo vile et indignum sed et perniciosum, CLXXXV, 34. — Superbiam istam non damnat Dominus, sed remunerat magister humilitatis si ita magnanimus sis in contemptu mundi ut omnem gloriam ejus quasi de sublimi despicias, 47. — Totus fere mundus confitetur verbis se nosse Deum, factis autem negat, 59. — Quantalibet ingruat tibi tempestas bellorum, quantacumque patiaris in deserto, penuriam etiam victualium, noli pusillanimitate spiritus redire mente in Ægyptum, 22.

PETRUS VENERABILIS, Cluniac. abbas. — De mirabili exemplo Henrici Ludovici VII regis fratris qui luxum et pleno cornu fluentes mundi delicias conculcavit, CLXXXIX, 308. — De brevi et fugitiva rerum humana-

ctus fumo obscuratur, 419. — Mulieris oculos diabolo claudente, vetitæ arboris ipsam maculavit aspectus, 419. — Hypocrisis, dum cupit captivare oculos, oculis fit ipsa captiva, 205. — Oculus auctor prævaricationis et alia mala oculorum, 575. — Vagus oculus, lascivus intuitus, improbus aspectus suas non respicit ad ruinas, *ibid.* — Cæcus ad sua crimina, lucidus ad aliena, *ibid.* — Quæ ira, quæ ultio sic in Deum de idolis exsequeretur offensam, ut eos quos vetustas aris, incensa, victimis, gemmis, auro deos esse mentita est, posteritas turpi cultu homines fuisse turpissimos judicaret, et eorum vitam, mores, actus ipsis eorum signaret in vultibus ac doceret fugiendos esse potius quam colendos... quorum formant adulteria in simulacris, quorum fornicationes imaginibus mandant, quorum titulant incesta picturis, crudelitates commendant libris, quorum obscœna ludunt, LII, 610.

SALVIANUS. — Petulci impudicorum intuitus noxa adulterii non carent, LIII, 64.—Oculi januæ cupiditatum, *ibid.* — Nunc jubentur oculi custodire censuram, 199. — In illis imaginibus fornicationum omnis omnino plebs animo fornicatur, LIII, 112.

LEO MAGNUS (S.). — Tela inimici trahunt oculos ad varias cupiditates, ut de mundi pulchritudine, aut concupiscentiæ accendantur faces, aut superstitionum gignantur errores, LIV, 444.

MAXIMUS (S.), Taurin. — Lascivientes obtutus valde criminosi, LVII, 750.—Dominus noster totius turpitudinis emendator petulantiam humanorum refrænat aspectuum, *ibid.* —Si oculus tuus dexter scandalizat te, hoc est, si intentione illicita delectaris videre quod possit occidere, 810. — Visus divini vigoris frenis subjiciendi, ne miles Christi fluxis vincatur cogitationum illecebris; neve casta femina ludentibus oculis serpentinis nexibus teneatur, *ibid.* — Cautius aspiciamus, ne subripiat otioso cordi nostro circumvagantium luminum indisciplinatus aspectus, 751.

VITÆ PATRUM. — Aspectus feminæ causa fit tentationis, LXXIV, 129 — Aspectu virginis sanctæ adolescens exardescit, 118. — Oculorum custodia singularis quorumdam Patrum, LXXIII, 872, 897.

GREGORIUS MAGNUS (S.).—Oculi raptores ad culpam, LXXVI, 190. — Intueri non licet quod non licet concupisci, *ibid.* — Cordi illicita concupiscenti oculus non famuletur, 197. — Amore proprio cordis oculus cæcatur, *ibid.* — Oculi stultorum et oculi sapientum, quantum distant, 14. — Oculi, ut moderandi, 189, 197. — Oculi diaboli, quinam sint, 710. — Oculum non habemus, ubi quædam negligimus, 843. — Quorum oculis obscuratis dorsum incurvatur, LXXVII, 15.

TAIO, Cæsaraug.—De concupiscentia oculorum, LXXX, 939.

ALCUINUS (B.). — Quomodo et a quo hominis oculi vitiati fuerint, CI, 923.

AGOBARDUS (S.). — De imaginibus sanctorum non idem dicendum atque de imaginibus deorum, quas adorabant gentiles, CIV, 225.

JONAS, Aurelian. — Si pulchram mulierem nos viderit (diabolus) crebro respicere, intelligit cor amoris jaculo vulneratum, CVI, 155.

RABANUS MAURUS. — Ut munda mens in cogitatione servetur a lascivia voluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores a culpa, CVII, 490.—Oculus lucerna corporis, 835.

HAYMO, Halberstat. — Circumcidendi sunt oculi ab illicito visu, ne videant mulierem ad concupiscendam eam, CXVIII, 95. — Qui claudit oculos suos ne videant malum, iste in excelsis habitabit, 97.—Tenebræ metuendæ sunt morum, non oculorum, et si oculorum, non exteriorum sed interiorum, 322.

HINCMARUS, Rhem.—Videre et tamen se non videre asseverare, vetere proverbio Gothico exprimitur: *Capra lusca hortum videt, et sepem nusquam*, XXXV, 505.

BERNO, Cluniac. abbas. — Domum nostram solemus sordidare quinque sensibus nostris : illices formæ intrant per oculos, suspicio mala per aures, odor libidinosus per nares, per os ingluvies polluit, per tactum crudelitas, CXLII, 1082.

PETRUS DAMIANUS (S.). — A venustioribus atque fucatis oculis proprios tanquam pueros ab igne custodio, CXLIV, 458. — Infelix cor meum, semel aspectæ formæ memoriam non amittit, *ibid.* — In divitiarum contemplatione solas infelicium oculorum illecebras, cum eas intorquere in nostræ necessitatis impendia non valemus, 424.

ANSELMUS (S.), Cantuar. — Peccati pudore oculos tuos attollere erubesce, CLVIII, 680. — Deridentur qui sibi oculos reficere fuco nituntur, 696. — Lascivi risus, ardentis nutus ocelli et tua garrulitas displicuere mihi, 697. — Quidquid molle juvat, quod visu, quodque decorum est concupiscit libido, 702. — Si speciosa cupis, quis eo (Deo) speciosior? 708. — Oculi tui oculi Christi sunt, 713. — In mortis articulo, claudentur oculi ad interiora capitis reflexi, quorum sæpe vanis et perniciosis vagationibus delectabar, 620. — Oculos a petulantia compesce, tolle occasionem, et materiam aufer delinquendi, 681.

IVO Carnot. — De quinque sensuum circumcisione, CLXII, 573.

ANSELMUS, Laudun. — De oculorum concupiscentia, CLXII, 1297. —Oculi præsertim intelligentiam designant, *ibid.*, 1511.

HILDEBERTUS, Cenoman. —Concupiscentia oculorum quam perniciosa, CLXXI, 469. — Quam diligenter præcavenda, 710. — Mulier in paradiso visu decepta, 812. Oculorum mortificatio ad servandam castitatem quantum necessaria, 506. — Oculus alius interior, et alius exterior, 815.

HONORIUS, Augustodun. — De oculorum scandalo, CLXXII, 1044. — Oculus qui nos ducit est sacerdos qui nos de tenebris mundi ad lucem vitæ dirigit, *ibid.*

GODEFRIDUS, Admont. — Duo sunt oculi mentis, intellectus scilicet et affectus, CLXXIV, 165. — Sublevantur oculi per intentionem, 626. — Oculus operis intentionem indicat, 925.—Oculus nequam, duas acies habet, ignorantiam et malitiam, 928.

HUGO A S. VICTORE. — Oculi stulti in tenebris sunt, CLXXV, 196. — Oculus visu non saturatur, quare, 110. -- Scandalum oculorum tollendum, CLXXVII, 755.

BERNARDUS (S.), Claræval. — Curiositas præsertim oculorum, primus superbiæ gradus, CLXXXII, 957. — Viri perversi oculus, *ibid.* — Oculi non levandi nisi ut petatur auxilium, vel impendatur, *ibid.* — Quid spectare libet quod comedere non licet 858. — Oculus meus, memoria mea, CLXXXIII, 478. — Oculus cordis quadruplex, CLXXXII, 881. — A peccatis mundandus, 851. — Oculo simplici uti, pro optime versari, agere, 406, 407 — Oculus nequam, id est cæcitas et perversitas, 884, 885. — Oculus mentis a triplici inquinamento purgandus ad videndum Deum, CLXXXIII, 460.

PETRUS VENERABILIS. — Oculus mentis a quibus mundandus, CLXXXIX, 397. —Alius spiritualium oculus, alius carnalium, 405

GERHOHUS (V.), præposit. — Per oculum exprimitur in Scripturis cordis intentio, CXCIII, 157. —Oculus simplex et oculus nequam, quid, 158. — Oculorum nomina varie designantur, 168 *et seqq.*

AELREDUS, abbas. — De concupiscentia oculorum in curiositate sita, CXCV, 572. — In claustris monachorum grues et lepores, damulæ et cervi, picæ et corvi, non quidem Antoniana nec Machariana instrumenta, sed muliebria oblectamenta, 572. — Illi arguuntur qui cum Evangeliis bucolica meditantur, Horatium cum prophetas, cum Paulo Tullium lectitant, *ibid.* — Tota die vanis spectaculis dediti a nobis quodam modo cum exierimus, revertentes iterum ad nos vanitatum imagines introducimus, *ibid.*

RICHARDUS A S. VICTORE. — Ubi amor, ibi oculus, CXCVI, 10.

ADAMUS SCOTUS. — Quanta cura frenanda sit oculorum concupiscentia, CXCVIII, 814. — Aspectus a curiositate retrahendus, 256. — In feminam præsertim ne figatur, 534. — Oculos sanctus David in feminam temere jecit, et adulter et homicida factus est, *ibid.* — Juxta poetam os sublime homini dedit Deus, cœlumque intueri jussit, 447.

PETRUS CELLENSIS. — Venit finis, venit mors : aufer extollentiam oculorum, o homo, quia fenestræ istæ cito claudentur et non aperientur usque ad diem judicii, CCII, 678. — Oculi impudici dicuntur sola pulchritudinis admiratione, ideo a theatris Babylonicis sedulo avertantur, 676.

REINERUS, monac. S. Laurentii Leod. — Impudicitiæ schemata (habitum) pudicus horret oculus, CCIV, 53. — Avertendi oculi ne videant vanitatem, *ibid.*

BALDUINUS, Cantuar. archiepisc. — Oculus simplex et purus quis sit, CCIV, 480. — Oculus terrena videns quam facile turbatur, 481. — Ubi amor, ibi oculus, *ibid.* — Hic oculus terram respicit, et non cœlum, mundum non Deum; transitoria et non æterna : impurus est et obscurus, 480. — Oculus videre potest et videri, index et illex amoris esse solet, 481. — Christus verus sponsus oculum amat se avertentem et crebro revertentem, *ibid.*

STEPHANUS (S.), Grandimont. fundator.—Vir religiosus cum aliquid concupiscibile aspexerit, oculos in eo ne teneat, nec eos ibi defigat, sed visum avertat, CCIV, 1089.

XII. — *Spectacula theatra, comœdiæ, tragœdiæ, circus, pantomimi, histriones.*

XIII. — *Stultiloquium, vaniloquium, scurrilitas.*

XIV. — *Venationis, canum, equorum, avium cultus inordinatus.*

CLXXII.

INDEX

DE VITIIS ET ERRORIBUS ETHNICORUM SPECIALIBUS,

QUÆ SS. PATRES OBTRECTARUNT ET IMPUGNARUNT,

ORDINE RERUM ALPHABETICO EXARATUS.

SERIES DECIMA NONA.

Cum nemo, nisi divina innitatur misericordia, bonum facere et a malo declinare queat, ad Deum precando confugere necesse est. Itaque in hac Serie decima nona proponimus Indices de oratione in genere, scilicet de illius necessitate, præstantia, effectibus, conditionibus variis, etc., de oratione mentali et vocali : de orationibus in Ecclesia catholica usitatis, et præsertim de Oratione Dominica.

CLXXIII.

INDEX DE ORATIONE IN GENERE,

IN QUO LOGICE DISSERITUR

DE ORATIONIS NECESSITATE ET CONDITIONIBUS, DE EFFECTIBUS, TEMPORE ET LOCO, DE ORATIONE MENTALI ET VOCALI, ET DE ILLIUS OBJECTIS, PRO QUIBUS ORANDUM, ETC.

—

I. — *De orationis definitione ac divisione.*

Deum, XXXVI, 1028. — Sacrificium est, 575, — Orationis nomine omnes regulæ sanctæ desideri intelligantur, XLIV, 300. — Oratio argumentum necessitatis gratiæ, 314. — Clarissima gratiæ testificatio, XXXIII, 766. — Cum oramus, nihil aliud dicimus quam, *Da quod jubes*, 154. — Oratio duplex, interior et exterior, XXXVI, 404. — Orationes obsecrationibus qui differunt, XXXIII, 635. — Fiunt precationes antequam id quod est in mensa, incipiat benedici ; orationes, cum benedicitur; postulationes, cum populus benedicitur; et post hæc omnia gratiarum actiones, 636. — Oratio quid sit, XXXIX, 1884; XL, 997.

CASSIANUS (S.) — Orationes sunt quibus offerimus aliquid vel vovemus Deo, XLIX, 783, 784. — Quatuor orationum species, obsecratio, oratio, postulatio, gratiarum actio, 783 *et seq.*

PROSPER (S.) — Oratio recta Dei donum est, LI, 349. — Orare Deum gratiæ spiritualis munus, 79.

EUGYPPIUS. — Obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, LXII, 867.

FULGENTIUS (S.). — Orandi affectus Dei donum est, LXV, 339. — Nec orare condigne quis potest, nec vigilare, nisi se illi Spiritus sanctus infuderit, 185. — Non potest haberi ipse orationis affectus, nisi divinitus fuerit attributus, 350.

BENEDICTUS (S.) — Oratio est ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium, LXVI, 329. — Est familiaris conversatio, et conjunctio hominis cum Deo. Est hominis Deo adhærentis affectio, et familiaris quædam et pia collocutio, et statio illuminatæ mentis ad fruendum quandiu licet, *ibid.* — Est mentis devotio, id est conversio in Deum per pium et humilem affectum; humilem ex conscientia infirmitatis propriæ; pium ex consideratione clementiæ divinæ, *ibid.*

CASSIODORUS. — Oratio est oris ratio, quem proni allegamus vota nostra pandentes, LXIX, 705. — Deprecatio est frequens et assidua supplicatio, quæ ab imo pectoris profertur arcano, *ibid.* — Duo sunt genera orationum, 706.

GREGORIUS MAGNUS (S.) — Oratio et deprecatio qui differant, LXXIX, 639.

ALCUINUS. — Oratio est suavis animi cum compunctione cordis deprecatio. C, 587.

RABANUS. — Oratio petitio dicitur, CXI, 126. — Est ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, CX, 616. — Obsecratio est petitio pro peccatis, qua vel pro præsentibus vel pro præteritis admissis suis unusquisque compunctus veniam deprecatur, CXII, 590. — Orationes sunt quibus aliquid offerimus Deo, *ibid.* — Postulationes sunt, quibus pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, supplicamus. Gratiarum actiones quas mens Domino refert cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum præsentia compleantur, aut cum in futuram quæ et quanta præparaverit diligentibus eum prospicit, *ibid.*

BRUNO (S.) — Oratio est oris ratio, quam proni referimus, vota nostra pandentes, CXLII, 169. — Deprecatio est frequens et assidua supplicatio, quæ ab imo pectoris profertur arcano, *ibid.*

JOANNES Carth. — Qui orat contritionem habet et gemitum, maxime quando peccata deflentur ; qui laudat, et gratias agit, gaudio et lætitia spirituali perfunditur, CLIII, 721.

BRUNO (S.) Carth. — Quid per obsecrationes, orationes, postulationes et gratiarum actiones sit intelligendum ostenditur, CLIII, 435. — Per incensum significatur oratio, 374.

RADULPHUS. — Oratio tantum fit pro bonis adipiscendis, obsecratio pro malis removendis, CLV, 1690. — Oratio est pius affectus mentis ad Deum, 1901.

Vita Patrum. — Oratio cum Deo colloquium, LXXIII, 520.

HILDEBERTUS. — Obsecrationes sunt, cum per adjurationes nos a malis liberari petimus, CLXXI, 573. — Orationes, cum nobis aliqua bona dari oramus ; postulationes, cum pro aliis rogamus, 574. — Gratiarum actiones sunt de collatis beneficiis, 161.

GODEFRIDUS. — Tunc obsecramus, cum pro necessaria virtutum acquisitione assiduis precum singultibus Deo supplicamus, CLXXIV, 72. — Tunc oramus, quando pro adipiscenda peccatorum indulgentia Dei misericordiam imploramus, *ibid.* — Gratiarum actiones persolvimus, cum concessa nobis dona in vera humilitate custodimus, *ibid.*

HUGO DE S. VICTORE. — Oratio est mentis devotio, id est conversio in Deum per humilem et pium affectum, fide, spe, charitate subnixum, CLXXVI, 979. — Tres sunt species orationis, supplicatio, postulatio, insinuatio : supplicatio est sine determinatione petitionis humilis et devota precatio; postulatio est determinatæ petitionis incerta narratio. Insinuatio est sine petitione per solam narrationem, voluntatis facta significatio, *ibid.* — Postulatio tribus fit modis, obsecrando, rogando, simpliciter postulando, 980. — Triplex est oratio : vocis sine devotione; devotionis sine voce; vocis cum devotione, 751, 752.

HERVÆUS. — Obsecratio est oratio cum adjuratione vel obtestatione : oratio autem simpliciter facta est rogatio, CLXXXI, 1277.

BERNARDUS (S.) — Obsecratio consistit in verecundo affectu, CLXXXIII, 608; oratio, in affectu puro; postulatio, in amplo affectu et fiduciæ latitudine; gratiarum actio in devotione suavissima, *ibid.*

THOMAS Cisterc.—Obsecrationes fiunt pro remittendo peccato, orationes pro acquirendo bono, postulationes pro proximo, gratiarum actiones Deo, CCVI, 306.

GUNTHERUS. — Catholica oratio est regularis et impensa pro salute animæ vel his quæ ad illam prodesse valeant divinæ pietatis imploratio, CCXII, 166.

II. — *De orationis conditionibus.*

TERTULLIANUS. — Omni animi confusione libera debet esse orationis intentio, I, 1167.—Oratio legitima quæ, 1165, 1195. — Jejuniis preces alendæ, 1214. — Quidam ante omnem orationem totum corpus abluebant, 1168. — Orationis officia, 1164.

CYPRIANUS (S.) — Orationis conditiones, IV, 210 et *seqq.* — Oratio pacifica et simplex, 524.— Quando patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus, 526. — Oratio inefficax sine operibus, 583. — Cogitemus nos sub conspectu Dei stare, 519. — In sacrificiis non ventilandæ preces, 522. — Petitio modeste Deo commendanda, *ibid.* —Precatio cum disciplina quietem continens et pudorem, 518.—Debet non vocis sonus, sed animus et sensus orare, 538. — Cito ascendunt orationes quas merita operum ad Deum imponunt, 539.

HILARIUS (S.) — Orationes ubique audit Deus, sed sola innocentia promeretur exaudiri, IX, 348. — Reprehenduntur qui a Deo quid postulantes, eum tanquam ex officio debito conveniunt, 544. — Orationes despicabiles quæ, 348. — Orationis bonæ dotes, 591. — Ne sit impacifica, 958. — Oratio pura, 549. — Orat cum fiducia qui in carne a carne est peregrinus, 591. — Cum cordis effusione, 395.

AMBROSIUS (S.) — Orandum quomodo, XIV, 534; XV, 1509. — In oratione quæ requirantur virtutes, XIV, 550. — Quæ sit præclara illa oratio et gemitus quem non despicit Deus, 1027. — Humilitas commendat orationem, 528. — Ea divinum sibi precando asciscit auxilium, XV, 1429. — Flexis genibus mitigatur offensa Domini, et gratia provocatur, XIV, 271. — Si oramus sermone, compatiamur et mente. XV, 1260. — Volare facit bona vita orationem, et dat alas precibus spiritales, quibus sanctorum ad Deum evehatur oratio, 1512. — Oratio fidelium apostolico cibo pasta pinguescit, 531. — Cum oras, magna ora, id est, quæ æterna sunt, quæ divina, quæ cœlestia, XV, 1472. — Non audit Deus nisi quod dignum suis ducit esse beneficiis, *ibid.* — Cur Deus frequenter non concedat oratus, 1722. — Bonæ orationis ordo, XVI, 306. — Prima oratio laudem debet habere Dei, secunda supplicationem, tertia postulationem, quarta gratiarum actionem, 459. — Oratio debet incboari a Dei laude, et in eam desinere, *ibid.* — Ut mens bene possit orare, præcedit Spiritus et ducit eam in viam rectam, ne obrepant carnalia, ne minora, ne etiam majora viribus, 1062. — Si vis operari orationem tuam, leva puras manus per innocentiam, 458. — Quod oras, mores tui loquantur, fides adjuvet, opera commendent, 558. — Secreto magis orandum quam cum vociferatione, 457. — In oratione multum verecundia placet, et prodest, 44. — Flere in oratione virtutis est, 1514. — Non locus orationem commendet, sed devotus animus, XVII, 51. — Pacificus animus in oratione esse debet, 469.

CHROMATIUS (S.) — Clamore vocis non est opus in oratione ad Deum, quem scimus secreta cordis intueri, sed clamore fidei, ac religiosæ mentis devotione, II, 358. — Non sit multiloquentia verborum, *ibid.* — Pharisæi se jactantis reprobatur oratio ; Publicanus humilis ac submissus justificatus descendit, *ibid.*

HIERONYMUS (S.)—Orandum flexo corpore et mens erigenda ad Dominum, XXII, 592. — Orandum secreto, et clauso pectoris cubiculo, XXIV, 564. — Oratio qualis esse debeat, XXVI, 220. — Perseverantia in oratione commendatur, XXIV, 754.—Oratio perseverans prophetæ notatur, 604.

niunt curæ, *ibid.* Mens quæ ante orationem vacans a Deo in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit. confestim illi imagines rerum quas nuper cogitavit occurrunt. *ibid.* — Purgandus est animus, atque a temporalium rerum cogitationibus segregandus, ut pura acies cordis ad Deum vere et simpliciter dirigatur, 674. — Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc in eo ferrum sit, ita nihil proficit oratio illius cujus adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore, *ibid.* — Tardius exaudiuntur quorum jam orationes, ut, dum differuntur. fortius excitatæ majoribus præmiis cumulentur, LXXXIII, 677. — Quoties orantes non cito exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, *ibid.* — Non in multiloquio exaudiuntur homines, 678.

ALCUINUS. — Oratio, ut si efficax, per Christum mediatorem Deo offerri debet, C, 1135.

AGOBARDUS (S.) — Oratio debet fieri cum tota fiducia et spe, CIV, 286. — Sine ira et disceptatione, et hæsitatione, *ibid.*

CHRISTIANUS DRUTHMARUS. — Domini est præceptum ut inclusa pectoris cogitatione labiisque compressis, oremus eum, CVI, 1313. — Christianos non est necesse multum loqui in orationibus, 1314.

RABANUS. — Non in multiloquio formemus preces nostras ad Dominum sed in compunctione cordis et effusione lacrymarum nos ab eo exaudiri credamus, CX, 13. — Oratio sine intermissione et cum præparatione peragenda, *ibid.*

WALAFRIDUS STRABUS. — Non in clamosa voce, sed in lacrymis et intentione cordis nos exaudiri sciamus, CXIV, 952. — Qui in oratione aliud quam debet petit, aut alio modo quam magister humilitatis insinuat deprecatur, vel orare nescit, vel minus quam potuit proficit, *ibid.* — Qui peracta oratione, vel ad malam consuetudinem, vel ad nova facinora, sine respectu mox prosilit, fructum orationis perdit, *ibid.* — Quidam in oratione pectus pugnis pavimentant, caput contundunt, voces muliebri gracilitate submittunt, et in proximo vel verbis vel factis alios conturbare, et semetipsos non metuunt culpabiles exhibere, I, 933.— In orando prohibetur similis esse hypocritis, 99.

HAYMO. — Quando stamus ad orationem, invigilare et incumbere ad preces toto corde debemus, CXVIII, 898. — Cogitatio omnis carnalis et sæcularis abscedat; claudatur contra adversarium pectus et soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur, *ibid.* — Si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsuminus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est, 899. — Est acceptabilis Deo oratio quæ sine odio fraterno funditur, *ibid.*

PASCHASIUS RADBERTUS (S.) — Noli orare ut videaris ab hominibus, sed ora intus, clauso ostio, CXX, 277. — Oretur non strepitu verborum tantum, sed fide ac spe et charitate intus quod quærimus impetretur, 275.

ISIDORUS MERCAT. — Orandum est recto vultu, CXXX, 583.

ADALGERUS. — Oratio brevis esse debet, CXXXIV, 928. — Qui in oratione pro remedio animæ suæ, vel pro aliorum peccatis, Dominum deprecatur, iste sine dubio in montem oraturus ascendit, 929. — Sicut impossibile est ut videat quis in aqua turbida faciem suam, sic et anima quæ non purgata fuit a cogitationibus alienis, contemplari non potest Deum, 929.

RATHERIUS. — Male petit qui non petit quod Dominus præcipit, sed quod potius interdicit, CXXXVI, 697. — Orandum indesinenter cum fiducia et nunquam sine gemitu, 689. — Evagationes mentis in oratione sunt valde noxiæ, 697. — Nisi clamantem ad te adjuves pauperem, non te exaudiet Deus orantem, 692.

BRUNO (S.) — Sine ira, id est, sine odio proximi, sine diffidentia orandum, CLIII, 438.

RADULPHUS. — Cum fide, fiducia et simplicitate petendum est, CLV, 1524. — Petamus omnia propter Deum, 1691. — Cum fide, desiderio, perseverantia, humilitate, bonum æternum quod poscimus, Deum potentem dare credamus, 1802. — Non oremus solis labiis, non tepide, non multiloquio, *ibid.* — Cum perseverantia. Deus enim non spernit preces pauperum; cum humilitate reputantes nos immundos canes, et ad vomitum sordium nostrarum sæpe reversos, *ibid.* — Oratio debet esse pia, 1901. — Quæ fit sola corde, etsi non labiis, Deo accepta est. Susanna tacens dicitur clamasse propter vehementem mentis intentionem, et a Deo audita fuisse, *ibid.* — Oratio quæ solis labiis fit, non est ante Deum acceptabilis, *ibid.* Bene vigilamus in orationibus, si non solum corpore, sed etiam mente et operibus vigilemus. 1930. — Qui solo corpore in oratione vigilat, et opere vel mente in peccato dormit, talis non vigilare, sed dormire dicendus, *ibid.*

GUIBERTUS. — Non verba orationis, sed mentem pensat Deus, CLVI, 628.

GOFFRIDUS. — Qui ore Deum precatur, et cor ejus quæ mundi sunt cogitat, hujus orationem improbat Deus, CLVII, 196.

ANSELMUS LAUD. — Orando removenda falsa intentio gentilium, CLXII, 1304. — Vitandum multiloquium, *ibid.*

BRUNO (S.), Signiens. — Ubicunque ores si ideo oras ut videaris ab hominibus, non suscipitur oratio tua, CLXV, 114. — Si vis bene orare, intra in cubiculum tuum, redi ad cor; hoc est cubiculum in quo oratio continetur et in quo Deus ipse quiescit, *ibid.* — Ibi ora, ibi loquere, ubi et quod dicis et cui dicis præsto sunt. Claude ostium; non enim indiget sono oris, non indiget clamore vocis ille quem oras, *ibid.* — Ad cor respicit, in abscondito videt, non verborum compositionem, sed cordis compunctionem attendit, *ibid.* — Non exauditur oratio quia longa est, sed quia pio mentis affectu fit, a corde contrito et spiritu contribulato, *ibid.*

RUPERTUS. — Tres sunt orationis modi: primus cum oratio ex affectu divinæ inspirationis protenditur, secundus quod Deus non in clamosa voce, non in multiloquio, sed in contritione cordis Dominus exaudiat, quodque oratio brevis et pura esse debeat; tertius dum non solum sine clamosa voce, verum etiam absque motu labiorum quis orat intrinsecus oratione clausa, CLXVIII, 1427. — Oratione composita et ornata non flectitur Deus, 1125. — Oratio longa, si fit cum affectu, laudabilis est, 1124. — Oratio fidelis cor tangit Dei fortiter, 420.

HILDEBERTUS. — Oratio vera est amarus cum compunctione gemitus, CLXXI, 549. — Non desinit orare, qui non desinit amare, *ibid.* — Orationi præmittenda confessio, 568. — Oratio sine jejunio et eleemosyna non est vera: sunt enim duæ ejus alæ ad cœlum, *ibid.* — Instanter et cum perseverantia petendum, 571. — Ut impetret oratio, tria debet habere, petere, quærere, pulsare, 574. — Male petit, qui petit quæ non sunt ad salutem, *ibid.* — Inimici mortem petere insana oratio, 576. — Injuriarum remissio præcipua orationis conditio, *ibid.* — Ut oratio impetret, tria sunt necessaria, oratio, bona vita, perseverantia, 372. — Oratio debet esse verecunda, pura, ampla, devota, 681. — Cor sursum levetur, ne putrescat in terra, 1160.

GODEFRIDUS. — Si in tempore orationis cor per multa distentum non recesserit a nobis, imo vox oris concordet labiis cordis, tunc vere a Domino audiri merebimur, et petitionis nostræ effectum consequemur, CLXXIV, 72. — Cum humilitate et patientia a Deo petendum, 356. — Oratio sit bonis operibus intenta, 359. — Fieri debet mente recollecta, 750. — Et attenta, 944. — Reconciliata cum fratre, 945. — Et imprimis pro spiritualibus, 838. — Et cœlestibus, 945. — Et non pro se solo orante, 946. — Sine intermissione quod per bonam fit intentionem, 725.

HUGO A S. VICTORE. — Orandi Deum occasionem et rationem nobis præbent nostræ miseriæ et divinæ misericordiæ, CLXXVI, 977. — Quatuor modis fit oratio: verecundo affectu, CLXXVII, 760. — Puro affectu, quando peccator jam per se accedit, et ore proprio confitetur; amplo affectu, quando fit non solum pro se sed pro aliis; fit cum cordis fiducia, quando sine hæsitatione promitur, *ibid.*

HERVÆUS. — In carne, non spiritu orat qui polluta mente orat, CLXXXI, 1277.

BERNARDUS (S.) — Omnis oratio tepida, quam non præveneril inspiratio, CLXXXII, 987. — Cavendum ne oratio sit nimis timida, temeraria et tepida, CLXXXIII, 178. — Quæ fidelis, et humilis, et fervens fuerit, cœlum sine dubio penetrabit, *ibid.* — Oranti necessaria puritas intentionis et continentia, 809. — Item secessus et secretum, 983. — Oratio præcipue vigilantiam exigit, 609. — Orationis et jejunii copula, 177. — Oratio perseverans ad gratiam Spiritus sancti necessaria, 322. — Orans tria debet considerare, quid petit, ipsum quem petit, et seipsum qui petit, 734. — Ante orationem præparanda anima, CLXXXIV, 1271. — Veraciter orat, qui aliud in corde non cogitat. Citius ad precem judex flectitur, si peccator a pravitate sua corrigatur, *ibid.* — Melius est cum silentio cordis orare, quam solis verbis sine intentione mentis. Oratio sit humilis, lectioni jungatur et operationi, 325, 1252, 176. — Fervor et constantia in oratione necessaria, 59. — Orationem irritam facit tristitia, 1220.

ROBERTUS PULLUS. — Oratio corde contrito et humiliato prodire debet, CLXXXVI, 915. — Fit ut, cum preces multiplicamus, Deus non exaudiat, ideo quod manus nostræ sanguine plenæ sint, 916.

III. — *De orationis necessitate.*

IV. — *De orationis effectibus.*

258. — Oratio dicitur virgula fumi, 1071. — Orationis instantia Deus in corde figitur, et lux mentis amissa reparatur, 1085. — Vis orationis monachorum qua Theodorus juvenis in extremis a dæmone oppressus liberatur, 1159. — Orationis effectus mirabiles, LXXVII, 257.

ISIDORUS (S.) — Oratio pro remedio peccatorum effunditur, LXIII, 679. — Orationibus mundamur, *ibid.*

PAULINUS (S.) — Cogitationes hujus sæculi malæ et sordidæ per orationes puras et vigilias sanctas depelluntur ab anima, XCIX, 225. — Oratio munitio est animæ. Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a Domino et cuncta noxia effugantur, *ibid.* — Sicut ex carnalibus escis alitur caro, ita ex divinis eloquiis et orationibus interior homo nutritur et pascitur, *ibid.*

BENEDICTUS (S.), Anian. — Oratio vitæ nostræ auxilium, conversatio cum Deo, oblivio terrenorum, via ad cœlum, CIII, 803. — Est mater omnium virtutum, *ibid.*

WALAFRIDUS STRAB. — Quantum valeat justi deprecatio astruitur exemplo Eliæ, qui una oratione terris imbres avertit, fructus mortalibus negavit, CXIV, 680.

HAYMO. — Oratio solvit vincula Petri, CXVIII, 898. — Pauli dilatavit prædicationis fiduciam, caminum ignis exstinxit; conclusit ora leonum; seditionem compescuit, Paradisum aperuit cœli cardines reseravit, sterilem fecundavit, publicanum justificavit, *ibid.* — Oratio frequens diaboli jacula submovet, tela exsuperat, flammas vitiorum exstinguit. Grandis est animæ munitio. Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a Domino, et cuncta noxia procul dubio effugantur, *ibid.*

PETRUS DAMIAN. — Orationis quanta efficacitas, CXLV, 230.

RADULPHUS. — Oratio a Deo impetrat veniam peccatorum, collationem gratiarum, aversionem adversitatum, consolationem prosperitatum, CLV, 1901. — Diabolum fugat, iram Dei placat, nostram viam dirigit et ad regnum Dei perducit. Quantum valeat ostenditur exemplo Eliæ, *ibid.* — Per orationem insultus dæmonum vel vitiorum fugamus, et virtutes donaque Spiritus sancti, æternamque beatitudinem impetramus, 1929.

GUIBERTUS. — Oratione sensualitas vagabunda retinetur, CLVI, 153.

SIGEBERTUS. — Fons per orationem sanctorum producitur, CLX, 762.

IVO Carnot. — Oratione vitia comprimuntur, virtutes nutriuntur, CLXI, 486. — Per usum orationis his quibus in charitate quis conjunctus est prodesse valebit, *ibid.*

RUPERTUS. — Oratio facit nos vincere inimicos spirituales, CLXVII, 669. — Oratio hominis firmissimum munimentum, CLXX, 344. — Oratio pii efficax apud Deum, 353.

HILDEBERTUS. — Oratio dulce in via vehiculum, fidelis præcursor ad Deum, CLXXI, 604. — Oratione vincuntur inimici et acquiritur salus, 575.

GODEFRIDUS. — Oratio omnia reddit dulcia, CLXXIV, 368. — Vera oratio nunquam est sine fructu, et instar teli semper tangit, 602. — Quæ communis est Ecclesiæ, non sinit perire quemquam, 559. — Oratio liberat a tentationibus, 1147. — Dulcedo ejus hominem cœlo reddit vicinum, 722. — Et castæ mentis ab angelis Deo offertur, 770. — Similis est incenso, 746. — Fluvio igneo et rapido, 1126.

BERNARDUS (S.). — Oratione facilius invenitur Deus quam disputatione, CLXXXII, 806. — Oratio est remedium contra pravos concupiscentiæ motus, CLXXXIII, 460. — Orationi incumbentibus libenter astat Christus, 300. — Oratio nulla infructuosa, 180. — Per orationem mundamur a peccatis, CLXXXIV, 1272. — Oratio frequens diaboli jacula submovet; oratio quotidiana diaboli tela exsuperat. Oratio est prima virtus adversus tentationum incursus; superat tentamenta inimicorum, vincit dæmones, superat immundos spiritus. Per orationem vincuntur dæmonia, *ibid.* — Oratio vehemens et devota multam habet dulcedinem, 186. — Per orationem innovatur homo, 74. — Orationis usus animum reddit mundum et candidum, 148. — Orationis tempore anima tota pulchra est, 149.

PHILIPPUS DE HARVENG. — Orationis effectus, CCIII, 1185.

BALDUINUS. — Potens est oratio ad omnia quæ in fide petuntur, ut eveniant, CCIV, 602.

PETRUS CANTOR. — Quantus sit orationis effectus, videndum in secretioribus Dei, quæ sola oratione nobis manifestantur et aperiuntur, CCV, 318, 319.

MARTINUS (S.), Legion. — Efficacia orationis ostenditur, CCIX, 212.

ALANUS DE INSULIS. — Oratio sacrificium est boni odoris, CCX, 168. — Penetrat paradisum et ascendit usque ad Dei thronum, 169. — Dicitur virgula, et directa, quia sicut virga ex directo in altum dirigitur, sic oratio in terrena non curvatur, sed ad cœlestia inflexibiliter dirigitur. Comparatur fumo, quia sicut fumus ex igne nascens tendit in altum, sic oratio fructuosa ex camino charitatis, orta, ascendit in altum. Per desertum dicitur ascendere, quia animus per quem oratio talis effunditur, ab omni pravarum cogitationum strepitu separatur, *ibid.*

GUNTHERUS. — Apparet quam sit utilis et efficax oratio, quæ et in hac vita remissionem accipit peccatorum, et futuræ beatitudinis confert securitatem, et tandem ad vitam perducit æternam, CCXII, 206.

V. — *De orationis tempore et loco.*

TERTULLIANUS. — Quam temerarium sine oratione diem transigere, I, 1196. — Orandum ante cibum, 1195. — Ante lavacrum; atque in ingressu lucis ac noctis, *ibid.* — Noctu ad orationem surgendum, 1294, 1296.

CYPRIANUS (S.) — Mane orandum, IV, 540. — Recedente die, item nocte. Per totum diem. Mane orandum ut resurrectio Domini celebretur, *ibid.*

HILARIUS (S.) — Sine intermissione orandum, IX, 409. — Orandum semper ad Deum, ut in cohibendis peccatis, exstinguendisque incentivis eorum, pendula voluntatis nostræ studia confirmet, 785. — Orare in omni loco docemur, 1942. — Oratio quotidiana, X, 725. — Orationis assiduitas quibus verbis significetur, IX, 427. — Ab orationis assiduitate nos tribulationes non debent impedire, 834.

AMBROSIUS (S.) — Orandum quando, XIV, 535. — Quam frequenter orare nobis præceptum sit, XV, 1730. — Continua et jugis debet esse oratio, XIV, 531. — Quomodo semper orandum, XV, 1475. — Non satis est dies ad deprecandum, surgendum est nocte, et media nocte, 1312. — Maxima ejus pars lectioni et orationibus deputanda, 1291. — Væ mihi est si non media nocte surrexero ad confitendum Deo, 1579. — Qui orat redimitur, si pie intendat orationibus et in oratione assiduus sit, diem præveniat, noctem frequentet, XIV, 1001. — Ubi mens humana turbatur, et certaminum dura atque aspera nos fatigant, Domini auxilium postulandum est, 960. — Quia semper accipis a Deo, cum semper invoca, XVI, 1393. — Deum certis diebus invocare, non omnibus, fastidientis est, non sperantis, *ibid.* — Angelorum militia est semper esse in Dei laudibus, orationibus conciliare crebris, atque exorare Dominum, 1211. — Orationes sunt deferendæ cum gratiarum actione, cum e somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus. et hora incensi, cum denique cubitum pergimus, 225.

HIERONYMUS (S.) — Die Dominico, et in Pentecoste stantes oremus, XXIII, 163. — Apostolus sine intermissione orare nos jubet, XXII, 409. — In quibus orationis arma sumenda, 421. — Egredientes de hospitio armet oratio. Regredientibus de platea oratio occurrat. Noctibus bis terque surgendum ad orationem, *ibid.* — Oratio quotidiana, 347.

AUGUSTINUS (S.). — Oratio sine intermissione certius exauditur, XXXIII, 500. — Orare sine intermissione, est vitam beatam a Deo solo sine intermissione desiderare, 501. — Orationes crebræ, sed brevissimæ et raptim jaculatæ fratrum qui sunt Ægypto, *ibid.* — Orare diu cum vacat, id est, cum alia bonarum et necessariarum actionum non impediuntur officia, non est improbum nec inutile, *ibid.* — Orare frequenter; non est orare in multiloquio, 502. — Orandi tempus, tempus gratiæ Dei, XL, 254. — Orandi tempus post galli cantum, XXXVII, 1587. — De loco orationis, XXXV, 1519.

PROSPER (S.) — Orationi locus aptus cor mundum, LI, 479. — Deus incessanter orari debet, qui oranti adjutor fit et testis, 404. — Semper orandum, etiam cum Deus non exaudierit, 401.

PETRUS CHRYSOLOG. (S.) — Mane orandum, LII, 520. — Deus orandus, dum flagellat, 526. — Fervet oratio in festis sanctorum, 566.

SALVIANUS (S.). — Orationes Deo jugiter offerendæ, LIII, 56. — Orationibus crebris Dei misericordia quærenda, *ibid.*

MAXIMUS (S.) — Preces Deo faciendæ mane postquam surreximus, et vespere ante cubitum, ut die nocteque nos incolumes servare dignetur, LVII, 467.

BENEDICTUS (S.) — Ad bene orandum, oratio debet esse frequens et assidua, LXVI, 351.

CASSIODORUS. — Justum est ut jugiter rogetur, LXX, 879. — Nunquam debet a precibus cessare, qui punienda pravitate peccavit, 611.

GREGORIUS TURON. (S.) — Oratio refectionibus præmittenda, LXXI, 375.

VI. — *Quid petendum, et pro quibus orandum est.*

tione degentibus, 918. — Pro universis Ecclesiæ gradibus; pro his qui in spiritali vel corporali tribulatione positi sunt; pro infidelibus, *ibid.*

BRUNO (S.). — Orandum esse pro omnibus demonstratur, CLIII, 457.

RADULPHUS. — Pro fratribus orandum, CLV, 1901. — Pro hæreticis et infidelibus, et in Spiritum sanctum peccantibus, non ita orare tenemur, *ibid.* — Non petendum nisi quod ad charitatem Dei et ejus mandata pertinet, 1505. — Otiose et male petunt, qui res temporales quibus abundant, sibi multiplicari petunt, et qui res non sibi necessarias, imo sibi inutiles, et honores, et administrationes petunt, 1523. — Postulanda præcipue sapientia, *ibid.* — Petamus non transitoria, sed æterna, non terrenam substantiam, sed tantum animæ nostræ salutem, 1801. — Qui vana postulat et vane, vanus est. Qui mortem vel damnum aut ultionem inimici sui petit, malus est, *ibid.* — Non petamus mala a Domino, nec vana; ut quidam faciunt petentes divitias, gloriam, honores, voluptates, et gaudia mundana, sed potius petamus bonum immutabile, ut gaudium nostrum sit plenum, 1895. — Qui sine conditionis discretione petit temporalia, stulte petit, nec exaudiri meretur, 1896.

ANSELMUS (S.). — Non inconvenienter fiunt in Ecclesia preces pro schismaticis et hæreticis, Judæis et Gentilibus, CLVIII, 581.

IVO (B.). — Omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundant ad Dominum, pro rege, pro episcopis, rectoribus ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis, pro nuper defunctis, CLXI, 193.

HILDEBERTUS. — Tria sunt in oratione petenda, panis qui charitatem, piscis qui fidem, ovum quod spem designat, CLXI, 57. — Cœlestia petere debemus continue, et etiam importune; temporalia in necessitate, sed non continue, 576.

HERVÆUS. — Pro infidelibus est orandum, CLXXXI, 1278.

BERNARDUS (S.). — Orandum pro bonis hominibus, ut in bono perseverent, CLXXXIV, 1272. — Pro malis, ut de malo ad bonum convertantur, pro amicis et inimicis; pro omnibus fidelibus, vivis et defunctis, *ibid.* — Temporalia et gratiæ gratis datæ sub conditione petenda; gratia gratum faciens et gloria absolute, CLXXXIII, 608.

MARTINUS (S.) Legion. — Pro invicem oremus, ut salvemur; pro salute proximorum non solum temporali, sed potius æterna Domino devote preces fundamus, CCIX, 213

ALANUS DE INSULIS. — Ut exaudiat Deus, digna digne petenda, alii petunt mala, alii temporalia, CCX, 169.

VII. — *De oratione mentali ejusque conditionibus. — Quid de meditatione et contemplatione.*

HILARIUS (S.). — Oratio non tam verborum est, quam affectus, IX, 401. — Non est in verbis: opus omne dictis præcellit, 912. — Orationis locus, cor, *ibid.* — In oratione clamor oris, non cordis prohibetur. Orationis tacentis clamor, 824, 622. — Medicationis usus et officium, 312. — In tentationibus et ærumnis non est relinquenda, 578. — Continua esse debet, 46.

AMBROSIUS (S.). — Est interioris clamor affectus, qui auditur e cœlo, XV, 1242. — Apud Deum loquentur non verba, sed cogitationes, XIV, 334. — Non de labiis tantummodo procedat oratio: animo totus intende, intra in recessum pectoris tui, totus ingredere, 456. — In spiritu orare est munda conscientia, et fide integra ad Deum precem dirigere, XVII, 402. — Ad Dominum non tam ore quam corde clamandum est, 684. — Meditatio Scripturæ maxime sacerdotibus necessaria, XV, 1344. — Exerceamur indefesso illius usu, 1370. — Ei qui in lege meditatur, semper dies est lumen sine defectu, 1579. — Cui lex Dei meditatio est, huic præsto sunt misericordiæ, ut vivat in æternum, 1544. — Meditatio quotidiana tollit soporem et facit vigilantiam, XVII. 159.

AUGUSTINUS (S.). — Orandum in templo mentis, XXXII, 1195. — Non recte oratur, nisi in intimis cordis, XL, 144 — Multorum oratio sonum habet, vocem non habet, XXXVII, 1809. — Orat desiderium, etsi lingua taceat, XXXVIII, 498, 820. — Dignior ex oratione sequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus, XXXIII, 502. — Ipsius desiderium, oratio est; et si continuum desiderium, continua oratio, XXXVI, 404. — Meditatio, quasi mentis dilatio, XL, 987. — Quid sit, 802, 80 , 816, 997. — Meditationis officium, 997. — Utilitas, 943. — Effectus, 816. — Quæ nobis sint meditanda, 816, 943. — Meditetur quæ Dei sunt fidelis cum vacat, XLV, 1877. — Meditation..m liber, XL, 901. — Contemplationis cum meditatione et oratione collatio, 998, 1002. — Contemplationes multæ, 955, 981. — Contemplantis animi varii affectus, 1005. — Contemplationis pennas hic interim anima Deum sitiens postulat, 935, 955. — Contemplatione homo fit totus spiritualis, 1000. — Contemplationis meritum, XXXIX, 1941. — Suavitas, XL, 791, 804, 826, 922. — Gustus ejus non est perpetuus, 1001. — Contemplationis impedimenta, 1004. — Contemplatio, XXXVIII, 925. — Contemplationis rerum cœlestium excellentia, XXXIII, 128.

PROSPER (S.) — Qui in secreto cordis orat, in conspectu Dei orat, LI, 404.

LEO MAGNUS (S.). — Meditationibus sacris frequenter vacandum, LIV, 186.

BENEDICTUS (S.). — Oratio mentalis, LXVI, 484.

Vita Patrum. — Meditatio cubitum euntium, LXXIII, 270. — Meditationi non prævalet dæmon, 985. — Meditationes duodecim anachoretarum, 1059.

CASSIODORUS. — Meditatio frequens est mater intelligentiæ, LXX, 1107. — Quid sit cum corde meditari, 548. — Contemplatio Dei spiritualium substantiarum est cibus, 864.

GREGORIUS MAGNUS (S.). — Quæ sint quotidie Christiano meditanda, LXXVI, 286. — Contemplationi non est apta mens turbata, LXXV, 723. — Divina contemplatio sepulcrum est, in quo mens mundo mortua quiescit, 683. — Ad contemplationem non pervenitur, nisi sopitis carnalibus desideriis, 707. — Mens contemplationi dedita sollicitius resecat cogitationum superflua, 712. — Ad contemplationem requiruntur timor et amor Dei, 763. — Vis contemplationis ad mentem in invisibilia Dei sublevandam, 928. — Culmen contemplationis non attingunt, nisi ab exterioribus curis liberi, LXXVI, 554. — Contemplatio rore cœli signatur, 831. — Contemplationis dulcedo, 953. — Exteriora immoderatius cogitantes, contemplationi non apti, 995. — Contemplatio frequens esse debet pastoribus et prædicatoribus, LXXVII, 41. — Mundanis occupatus curis in oculis gestat pulverem, quo id quod cupit videre non potest, 51. — Quomodo pulvis ex oculis abjiciendus, *ibid.* — Frustra contemplationem appetit, qui non solum cordis, sed nequidem custodiam habet corporis, 53. — Fructus divinæ contemplationis, 54. — Gradus quibus ad contemplationem ascenditur, 55. — Bonis operibus eo magis studendum, quo altius in contemplatione ascenditur, *ibid.* — Contemplationem comitetur humilitas, 62. — Os mentis repletur, cum ejus ratio per infusam sibi gratiam in contemplationem attollitur, *ibid.* — Mens in contemplationem divinitatis sui Redemptoris assumpta, sapientiæ accipit magnitudinem, et plenitudinem charitatis, 79. — Diversi modi contemplationis explicantur, 433. — Ad cœlestium contemplationem per quietem operis, silentium oris, et superfluarum cogitationum abjectionem præparamur, *ibid.* — Contemplatione pasti virtutum splendore ornantur, 203. — Quo altius in contemplatione suspendimur, eo nobis fortiores, et proximo utiliores invenimur, 251. — Ad altiora contemplanda quæ necessario sit mentis præparatio, 265. — Deus vult nos sibi esse vicinos per contemplationem et orationem, 282. — Contemplatio ut cubiculum domus regiæ, 485.

ISIDORUS (S.). — Oratio cordis est, non labiorum, LXXXIII, 652. — Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit; quod si tacite cor oret, et vox sileat, quamvis hominibus lateat, Deo latere non potest, *ibid.*

GUIDO. — Si Deo placitam, et nobis fructuosam nostram esse orationem præoptamus, omni studio contra insolentes et instabiles, contra nocivas et inutiles cogitationes, et ante tempus orationis, et infra quam maxime vigilemus oratione, CLIII, 865. — Habere debemus, cum oramus, intra nos, et unitatem, et quietem, et claritatem, 864. — Ad orationem accedens diligenter studeat, et totis viribus conetur, ut cor mundum per omnia afferat, 869. — Quidquid conscientiam remordet pœnitentia plena, confessione pura, humili et fideli; satisfactione condigna emendare et a se abjicere studeat, *ibid.*

ANSELMUS (S.). — Meditatione assidua homo ad sui cognitionem illuminatur, CLVIII, 741. — Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, *ibid.* — Meditatio Dei, cibus suavis, 881. — Orationes sive meditationes ad Dei amorem, ac timorem, et ad sui discussionem scriptas, 709. — Contemplatio Dei, 899. — Anima ad contemplanda interna non perducitur, nisi ab his quæ exterius implicant, studiose subtrahatur, 612. — Contemplationis præmium, videre Deum, 595.

HILDEBERTUS. — Contemplatio et sacra Scriptura cella vinaria unde spiritualiter animæ inebriantur, CLXXI, 862. — Contemplatio, nisi Deus illam regat, periculosa, 746.

VIII.— *De oratione vocali : conspicua orationis vocalis exempla necnon et mirabiles effectus.*

IX. — *De paganorum et hæreticorum precibus.*

X. — *Libri de oratione tractantes, sermones, homiliæ.*

CLXXIV.

INDEX DE ORATIONE DOMINICA,

PRÆBENS VARIAS SS. PATRUM DE EADEM EXPLANATIONES.

SERIES VICESIMA.

Annales historici magnam Patrologiæ partem constituunt, ideo quidquid ad hæc spectat colligentes, in hac Serie vicesima oculis lectorum subjicimus Indices circa auctores historicos et varia illorum opera; circa historiam sacram, Judaicam, ecclesiasticam, profanam sive universalem sive specialem, chronica, etc.; Indices abbatiarum et monasteriorum quibus innotescunt illorum fundationes, leges, regulæ, privilegia et monachi sanctitate et scientia illustriores. Præterea alphabetice ordinamus diœceses, urbes, cœnobia, nunc diruta, quorum memoria tantum superest, eorum nominibus e Latino in Gallicum sermonem translatis. Post hæc duos subjungimus Indices biographicos, qui Vitas Patrologiæ Cursui insertas et earum auctores alphabetice referunt.

CLXXV.

INDEX ALPHABETICUS

HISTORIOGRAPHORUM ET CHRONOGRAPHORUM,

QUI IN PATROLOGIA LATINA CONTINENTUR ILLORUMQUE OPERUM INDICATIO.

—

ANONYMI.

CLXXVI.

INDEX HISTORICUS,

VEL SYNOPSIS QUADRIPARTITA, VICISSIM EXHIBENS QUIDQUID IN PATROLOGIÆ CURSU RESPICIT AD HISTORIAM SACRAM,

AD HISTORIAM ECCLESIASTICAM, HISTORIAM PROFANAM UNIVERSALEM, HISTORIAM SPECIALEM SINGULORUM POPULORUM, ET HÆC ULTIMA ORDINE NATIONUM ALPHABETICO DISPOSITA.

—

I. — *De historia sacra.*

II. — *De historia ecclesiastica.*

1163. — Chronicon, Hugo abbas Flaviniac., CLIV, 21 — Liber de scriptoribus ecclesiasticis, Sigebertus Gemblac., CLX, 548. — De luminaribus Ecclesiæ sive de scriptoribus ecclesiasticis libelli quatuor, Honorius Augustod., CLXXII, 197. — Liber historiæ ecclesiasticæ gestorumque Romanorum atque Francorum, Hugo de S. Maria, CLXIII, 821. — Historia ecclesiastica in qua res ab incarnatione Salvatoris usque ad annum 1140 gestæ, per seriem imperatorum, regum atque pontificum Romanorum breviter describuntur, Ordericus Vitalis, CLXXXVIII, 17 *seq.*

2° *Historia Ecclesiarum particularis.* — Historia ecclesiastica seu gesta Hammaburgensis ecclesiæ pontificum a Carolo Magno usque ad imperatorem Henricum IV, Adamus Brem., CXLVI, 45 — De primis Norwegiæ episcopis, *ibid.*, 646 *seq.* — Vitæ pontificum Ravennatum a S. Apollinari, etc., Agnelius, CVI, 476. — De episcopis Metensibus libellus, Alpertus Symphor., CXL, 445. — De diversitate temporum libri duo, in quibus multa historica præcipue de rebus in diœcesi Trajectensi gestis, Alpertus Metensis, *ibid.*, 452. — Traditionum Emmerammensium libri duo, Anamodus Ratisp., CXXIX, 901. — Historia episcoporum Leodiensium, Anselmus Leod., CXXXIX, 1068; CXLIII, 861. — Historia dedicationis Ecclesiæ S. Remigii apud Rhemos, Anselmus S. Remig., CXLII, 1412.

Gesta archiepiscoporum Mediolan. ab anno 925 usque ad annum 1077, Arnulfus Mediolan., CXLVII, 286. — Gesta episcoporum Virdunensium, ab anno 579 ad annum 1047. Bertarius Virdun., CXXXII, 501. — Historia ecclesiastica gentis Anglorum libri v, Beda Vener., XCV, 24. — Historia Novorum, seu historia Ecclesiæ Britannicæ, ab anno 1066 ad annum 1122, Eadmerus Cantuar., CLIX, 348. — Collectanea de rebus Ecclesiæ Roffensis a prima sedis fundatione ad sua tempora, Ernulfus Roff., CLXIII, 1444. — Chronicon Mediolanense ab anno 1102 ad annum 1140, Falco Benevent., CLXXIII, 1145 — Historia Ecclesiæ Rhemensis libri quatuor, a conditione urbis Rhemensis et primis ejusdem episcopis usque ad annum 949, Flodoardus Rhemensis. CXXXV, 28. — Syntagma de statu Ecclesiæ sub Henricis IV et V imper. et Gregorii VII nonnullisque consequentibus pontificibus, Gerhohus Reichersburg., CXCIV, 1445. — Liber Pontificalis Echstetensis, Gundecharus Eichstet., CXLVI, 986. — Chronicon seu gesta Ecclesiæ Centulensis libri IV Hariulfus abbas Haldenburg., CLXXIV, 1215. — Historia calamitatum Ecclesiæ Saltzburg. Henric. Saltzburg., CXCVI, 1539. — Gesta episcoporum Tungrens., Traject. et Leod., CXXXIX, 957. — De primatu sedis Atrebatensis, Lambertus Atrebat., CLXII, 627. — Historia Mediolanensis a S. Ambrosio usque ad annum 1082, Landulphus Mediolan., CXLVII, 817. — Historia Compostellana, CLXX, 880. — De gestis pontificum Anglorum libri v, CLXXIX, 1442. — De antiquitate Glastoniensis Ecclesiæ, CLXXIX, 1681.

III. — *De historia universali, profana.*

Chronologia sive libellus de mundi duratione, Julius Hilarianus, XIII, 1097. — S. Eusebii Hieronymi Stridonensis presbyteri interpretatio chronicæ Eusebii Pamphili cui subjecta sunt contineuter fragmenta quæ exstant operis Græci, a creatione mundi usque ad annum Domini 329. — Exordium libri, filii Noe, nationes Sem, nationes Cham, nationes Japhet; regum series et quanto quisque regnaverit; regna comparantur, XXVII, 33, 71, 77, 107 *et seqq.* — S. Hieronymi chronicon ab anno Domini 330 ad annum Domini 381, XXVII, 675. — Prosperi Aquitanici Chronicon ab anno Domini 382 ad annum Domini 449, XXVII, 705. — Abbreviatio chronicæ, S. Hieronymi, XXIX, 871. — Chronicon omnimodæ historiæ ab anno Christi 1 ad annum Christi 430, F. L. Dexter, XXXI, 50 *et seqq.*

Historiarum Pauli Orosii libri septem ab initio mundi usque ad sæculum V ...... divisio mundi in tres partes, Ægyptii, Æthiopes, Athenienses, Lapithi, Amazones, Scythæ, Trojani, Assyrii, Medi et Persæ, Romani a conditione Romæ, Galli, varii populi Græciæ, varii populi Italiæ, de Carthaginensibus et de eorum cladibus cum Romanis, etc., de imperio Romano usque ad irruptionem et vastationem Alanorum, Suevorum et Vandalorum, de Gothis, XXXI, 664 *et seqq.* — Chronicon integrum S. Prosperi Aquitani in duas partes distributum.

Prima pars ab ortu rerum ad mortem Valentis tractat de patriarchis, de Hebræis et eorum regibus, de viris illorum illustribus, de Romanis et eorum regibus, de regibus Persarum, Ægyptiorum, Syriæ, de poetis et philosophis et historiographis apud hos populos insignibus, annotantur consules a morte Christi, notantur etiam persecutiones, episcopi variarum sedium, variæ hæreses et concilia a quibus condemnatæ sunt, Summi Pontifices.

In secunda parte continuatur historia a morte Valentis imperatoris ad obitum Valentiniani tertii et Romam a Vandalis captam, LI, 535 *et seqq.*

Chronicon Idatii episcopi Aquæflaviensis in qua memorantur varii imperatores Romani a Theodosio, hæretici, episcopi insignes, Alani, Vandali, Suevi, Gothi et illorum devastationes, Hunni etc., LI, 873 *et seqq.*

Chronicon Marcellini comitis ab anno Christi 379 ad annum 558. — Imperatores Romani, Summi Pontifices, hujus temporis aliquot viri illustres, Vandali, Parthi, Gothi etc., *ibid.*, 917.

M. A. Cassiodori historiæ tripartitæ, libri XII, reges Assyrii, reges Latini, reges Romani, consules, imperatores Romani a Julio Cæsare ad Anastasium imperatorem, XLVIII, LXIX, 1215 *et seqq.* — Victoris Tununensis Chronicon continuans ubi Prosper desinit ab anno 444 ad annum 566, hæretici, concilia, episcopi, Summi Pontifices, imperatores Romani, Hunni, Vandali, LXVIII, 941. — Joannis abbatis Biclarensis Chronicon continuans ubi Victor desinit, a Justino imperatore anno 430 ad Mauricium imperatorem 539-602 — imperatores Romani, Armeni, Persæ, Iberi, Mauri, Gepidæ, Longobardi, Suevi, Franci, Concilia, etc, LXXII, 864. — Marii Aventicensis episcopi Chronicon, annotatio consulum a Majoriano imperatore, anno 457 ad annum 580, imperatores Romani, Franci, Gothi, Saxones, Lombardi, etc., *ibid.*, 793. — Chronicon Maximi Cæsaraugustani episcopi, ab anno 430 ad annum 595, imperatores Romani, Gothi, Britanni, Alani, Hunni, Franci, Vandali, Longobardi, synodi, episcopi, papæ, etc., LXXX, 619. — Chronicon Eutrandi, ab anno 606 ad annum 630, Mahometus, synodi, episcopi, papæ, *ibid.* 633.

S. Isidori Hispalensis episcopi Chronicon in sex ætates divisum, prima ætas sæculi ab Adamo ad Sem 2244 orbis conditi; secunda ætas sæculi ab anno 2244 ad Abraham 3284; tertia ætas sæculi ab anno 3284 ad David 4165; quarta ætas sæculi ab anno 4165 ad Hebræorum captivitatem 4680; quinta ætas sæculi ab anno 4680 ad Octavium Augustum 5211; sexta ætas sæculi ab anno 5211 ad annum 5814, id est, usque ad Heraclium, ad annum Christi 610, LXXXIII, 1017.

Chronicon breve a mundi exordio ad annum Christi 810, divisum sicut præcedens, XCIV, 1173 *et seq.* — Isidori Pacensis Chronicon, Epitome imperatorum, Arabum Ephemerides, atque Hispaniæ Chronographia sub uno volumine collecta, XCVI, 1252 *et seqq.* — Pauli diaconi historia miscella a primo rege Italiæ ad Leonem V Michaelis successorem, anno 815, libri XXIV, XCV, 744 *et seqq.* — Landulphi Sagacis additamentum ad Historiam miscellam, id., 1144 *et seqq.* — Eginhardi abbatis Annales ab anno 741 ad annum 829, CIV, 368 *et seqq.* — Abbreviatio Chronicæ (*App.* ad Eginhardum), a creatione mundi ad annum Christi, 809, id., 608 *et seqq.* — Freculphi episcopi Lexoviensis Chronicorum tomi duo: prior continens, ab exordio mundi usque ad nativitatem Christi, rerum gestarum historiam apud varios populos, Hebræos, Trojanos, Scythas, Amazones, Assyrios, Medos et Persas, Romanos, Græcos et Gallos, etc., etc. — Chronicorum tomus posterior, ab Octaviano Augusto et Christi nativitate usque ad Francorum et Longobardorum regna, imperatores Romani, apostoli, martyres, hæreses, synodi, doctores, persecutiones, Hyberi, Armenii, Gothi, Hunni, Vandali, Saxones, Britones, etc., CVI, 917 *et seqq.*

S. Adonis Viennensis Chronicon in sex ætates divisum nempe. — 1. Ab origine mundi usque ad diluvium, 1657. — 2. A diluvio ad Abraham nativitatem 2185. — 3. Ab Abraham ad David usque 3125. — 4. A Davidis regni ad transmigrationem Hebræorum Babylonicam 4271. — 5. Ab eadem transmigratione ad Christum Servatorem nostrum 4832. — 6. A Christo ad mundi finem, CXXIII, 23 *et seqq.*

S. Prudentii Trecensis annales sive annalium Bertinianorum pars secunda ab anno 835 ad annum 861, id., CXV, 1376. — Hincmari Rhemensis, annales sive annalium Bertinianorum pars tertia ab anno 861 usque ad annum 882, id., CXXV, 1203 *et seq.* — Chronologia S. Nicephori episcopi Constantinopolitani Anastasio Bibliothecario interprete, patriarchæ, Hebræi, Persæ, Ægyptii, imperatores Romani, Augustæ, reges decem tribuum Israel in Samaria, pontifices in Israel, nomina patriarcharum Hierosolymæ post Christi Jesu in cœlos ascensionem. Expositio nominum episcoporum Romanorum post Christum et Apostolos, Catalogus episcoporum Byzantii post Christum et apostolos, episcopi Alexandrini in Ægypto, episcopi Antiochiæ, id., CXXIX, 512, 522, 523, 525, 537 *et seq.* — Chronicon Albeldense auctore forte Dulcidio Salmaticensi episcopo, continuatore autem Vigila, monacho Albeldensi

— Ægyptus imperio Artaxerxis juncta, *ibid.*, 1008. — Ægyptos ab Alexandro Magno subjugatur *ibid.*, 1015. — Construitur Alexandria in Ægypto, *ibid*, 1019. — Multi Judæi captivi deducti in Ægyptum sub Ptolemæo, Alexandri successore, *ibid.*, 1025. — Ægyptus ab Antiocho occupata, *ibid.*, 1046. — Regnum Ægyptiorum destructum est, Ægyptus provincia deinceps Romanorum facta est, *ibid.*, 1114. — De Ægyptiorum mensibus, Rabanus Maurus, CVII, 684. — Ægyptiorum regnum sumit principium, S. Ado Viennensis, CXXIII, 28. — Memphis civitas in Ægypto conditur, *ibid.*, 54. — Ægyptus recessit a Persis, *ibid.*, 52. — Ptolemæi, *ibid.*, 59 *et seqq.* — Ægyptus in provinciam versa, *ibid.*, 75. Ekkehardi Chronicon universale, in quo multa de Ægyptiis, id., CLIV, 497 *et seqq.* — De Ægypto, Euxia postea Ægyptus dicta, Thebaida, Thebæ, Monachi, Babel, Ægypt. Alexandria, Honorius Augustod., CLXXII, 126. — De regno Ægypti. De regno Ægyptiorum post Alexandrum Magnum, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 232, 234. — Catalogus regum Ægypti et Antiochiæ post mortem Alexandri Magni. Catalogus regum Ægyptiorum, Godefridus Viterbiensis, CXCVIII, 1025, 1026. — De plagis Ægypti, Petrus Comestor, CXCVIII, 1149. — De diebus Ægyptiacis, *id.*, 1152. — De deserto Ægypti, *ibid.*, 1156. — De Ptolemaidis situ, *ibid.*, 1498 *et seqq.* — In expeditione crucesignatorum ; Ægyptii cum infinitis copiis fines ingrediuntur nostros. Rex illis occurrit ; incautius pugnat cum eis et vincitur, Guillelmus Tyrensis, CCI, 473. — Ægyptii cum ingentibus copiis regno se infundunt ; quibus rex occurrens, captis nonnullis, pluribus interemptis, reliquos in fugam adegit, *ibid.*, 486. — Ægyptii cum in gentibus copiis regnum ingressi sunt ; sed occurrentibus nostris manu valida, miserabiliter prosternuntur, *ibid.*, 540. — Describitur Ægypti regio et qualis sit aperitur, *ibid.*, 770. — Salahadinus regnum obtinet Ægypti, *ibid.*, 789. — Rex in Ægyptum descendit cum suis expeditionibus, Græcis quoque, tam navigio quam per terram eum sequentibus, *ibid.*, 791. — Damiatæ obsessio, *ibid.*, 792. — Videre in sequentibus capitibus partem Ægypti in hac expeditione.

Alemanni. — Alemanni, S. Hieronym., XXII, 1057. — Alamanni, S. Greg. Turon., LXXI, 201, 205, 206, 588, 674. — Cum Wandalis dimicant, *ibid.*, 704. — A Clodoveo victi ipsi subjiciuntur, *ibid.*, 225, 586. — Gallias vastant, *ibid.*, 177, 178. — Et Italiam, *ibid.*, 700. — Transjuranos fugant, *ibid.*, 629. — Pippino et Carolomanno subjecti, *ibid.*, 682, 683. — Alamannorum reges, *ibid.*, 177, 205. — Duces, *ibid.*, 661, 613, 649. — De rebus gestis S. Henrici imperatoris, Adelboldus Traject., CXL, 88. — Chronicon, S. Andreæ Cast., CXLIX, 239.

Angli et Britanni. — Britanni intra Oceani ambitum conclusi sunt, Tertull., II, 611. — Britannorum loca, Romanis inaccessibilia, Christo sunt subjecta, *ibid.*, 610. — Britanniæ quando fidei, quando Arianis patuerint, S. Hilarius Pictaviensis, X, 479. — Earum episcopi Gallicanis sunt conjuncti; *ibid.* — Britannia fertilis provincia tyrannorum, S. Hieronym., XXII, 1157. — Britannia et Mauritania tempore Origenis Christianæ, id., XXV, 725. — Britannia a S. Jacobo peragrata, Dexter, XXXI, 135. — Et a S. Petro apostolo, *ibid.*, 212 *not.* — Britannia, Paulus Orosius, XXXI, 689, 690. — Britanniam invadit Cæsar., *ibid.*, 1014. — Britanniæ præfecto P. Galliarum olim subditæ, id., XLVIII, 412. — Anglicana Ecclesia Pelagiana hæresi quando et a quo infecta, *ibid.*, 567 *et seqq.* — De excidio Britanniæ liber querulus, Gildas Sapiens., LXIX, 329. — Britanniæ insulæ descriptio, Cassiodorus, LXIX, 1252. — S. Gregorius mittit S. Augustinum in Angliam Christianæ fidei exordium in Britannia; Angli idololatræ hanc occupant insulam, S. Gregorius Magnus, LXXV, 564. — In Diocletiana persecutione martyrum sanguine purpuratur, *ibid.*, 565. — Pelagiana hæresi inficitur, *ibid.* — Angliæ status initio pontificatus Gregorii, *ibid.*, 290. — Angli et Saxones e Germania advocati Britanniam invadunt, *ibid.*, 566. — Angli forma pulcherrimi, *ibid.*, 50, 71. — Angli pueri venales in urbe Roma, *ibid.* — Anglorum fana non destrui, sed dedicari in basilicas jussit, *ibid.*, 1120. — Britones Ecclesiæ Romanæ doctrinam ritusque suscipiunt, *ibid.*, 387. — Quanta et qualia de Anglorum conversione narret Gregorius, *ibid.*, 101, 102, 103. — In Anglos Christianos persecutio desævit, *ibid.*, 387. — Anglorum conversionem negligebant episcopi Gallicani, id., LXXVII, 842. — Angli ante conversionem ligna et lapides colebant, *ibid.*, 932. — Angli ad fidem conversi, *ibid.*, 1138 *et seqq.*

Historia ecclesiastica gentis Anglorum, libri quinque, a Julio Cæsare qui primus Romanorum Britannias bello pulsavit usque ad annum 731, Beda Venerabilis, XCV, 21 *et seqq.* — Britanniæ fertilitas et amœnitas, Rabanus Maurus, CXI, 554. — Britannorum fines definiti in initio regni Francici, S. Lupus Ferrariensis, CXIX, 560. — Severus in Britannias bellum transfert, S. Ado Viennensis, CXXIII, 85. — Britanni Romanis auxilium petunt adversus Pictos, *ibid.*, 99, 100. — Gens Anglorum Britanniam tribus longis navibus advehitur, *ibid.*, 102. — Hæresis Pelagiana Britannorum turbat fidem, *ibid.*, 103. — In Britanniam mittuntur Augustinus, Melitus, et Joannes a S. Gregorio, *ibid.*, 111, 112. — De Anglorum seu Britannorum ad fidem catholicam conversione, Aimoinus Floriacensis, CXXXIX, 748. — Dani Angliam devastant, Osbernus Cantuariensis, CXLIX, 580. — De victoria Rolloni de Anglis, Willelmus Gemmetic., CXLIX, 790. — De Ale'stan rege Anglorum Christianissimo, cum quo iniit Rollo fœdus indissolubile amicitiæ, *ibid.*, 792. — Quod Eldredus rex Angliæ, qui Emmam sororem ducis duxerat misit exercitum ad subjugandum sibi Northmanniam, *ibid.*, 825. — De crudelitate Eldredi regis Anglorum in Danos, *ibid.*, 826. — De Henrico primo rege Anglorum, *ibid*, 879.

De gestis regum Anglorum libri quinque, Willelmus Malmesburiensis, CLXXIX, 959. — Historiæ novellæ libri tres, *ibid.*, 1392 *et seqq.* — De gestis pontificum Anglorum libri quinque, *ibid.*, 1441. — Reges Anglorum, Ordericus Vitalis, CLXXXVIII, 79. — Pantheon Godefridi Viterbiensis ; de Anglis et Saxonibus, CXCVIII, 997. — De bello Standartii tempore Stephani regis, Aelredus, CXCV, 701. — Genealogia regum Anglorum, *ibid.*, 711. — Vita S. Edwardi regis et confessoris, *ibid.*, 737. — Historia Anglorum libri octo, ab origine regni Britannici usque ad annum 1154, Henricus Huntingdon, CXCV, 799. — Invasiones Anglorum, Ordericus Vitalis, CLXXXVIII, 77. — Reges Anglorum, *ibid.*, 79. — Edelredus Anglorum rex, eventus varii in Anglia, *ibid.*, 94, 285 295, 303, 308, 311, 329, 578, 787, 798. — Grithfridus rex Guallorum Angliam invadit, *ibid.*, 566. — Rerum Anglicarum et Normannicarum narratio, *ibid*, 721. — Bella inter gentes regum Franciæ et Angliæ. Duo reges inter se colloquium habent et fœdus ineunt, *ibid.*, 844. — Bella inter Ludovicum Francorum regem et Henricum regem Angliæ. Prodigia varia, *ibid.*, 849 *et seqq.*; 860 *et seqq.* — Pax inter reges Franciæ et Angliæ componitur, *ibid.*, 884. — Mors et funera Henrici Anglorum regis. Turbationes in Anglia, *ibid.*, 945. — Eventus varii in Anglia et Northmannia, *ibid.*, 949. — Pax inter Angliæ et Scotiæ reges, *ibid.*, 971. — Stephanus rex captus est in Anglia ab Andegavensibus, *ibid.*, 977, etc.

Amazones. — Amazonum regnum Romano antiquius, Tertull., I, 432. — Amazones unde illarum nomen, Lactantius, VI, 158. — Amazones totam Asiam subjecerunt, S Ambrosius, XVII, 436. — Viros ita rabidos efficerunt ut carne humana vescenda imbuerentur, *ibid.* — Amazonum origo, mores et facinora, Paulus Orosius, XXXI, 724. — Epilogus historiæ Amazonum in quo præsentem Romanorum cæcitatem insectatur, *ibid.*, 726. — Amazonum regio, *ibid.*, 685. — Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursibus resistunt, et diversas Asiæ gentes bello superant, Jornandes, LXIX, 1257. — De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu earumque partubus, *ibid.*, 1258. — De viris Amazonum et eorum rege Telepho, deque ejus ortu et rebus gestis, *ibid.* Amazones, Fredegarius, LXXI, 698 ; Ekkehardus Uraugiensis, CLIV, 729 ; Philippus de Harveng., CCIII, 733 *et seqq.*; Freculphus Lexoviensis, CVI, 960; Honorius Augustodunensis, CLXXII, 171.

Arabes. — Arabum dii qui, Tertull., I, 418 — Ex Arabia thura educebantur, *ibid*, 493. — Arabicæ mulieres non caput, sed faciem quoque ita totam contegunt, ut uno oculo liberato, contentæ sint dimidia frui luce, quam totam faciem prostituere, id., II, 912. — Arabes lapidem pro Deo coluerunt, Lactantius, VII, 494 ; Arnobius, VI, 1185. — Reperimus in historia veterum Æthiopum et Arabum et Phœnicum aliquos circumcisione erga suos usus, S. Ambrosius, XVI, 1245. — Arabes et Saraceni quibus vescantur, S. Hieronymus, XXIII, 294. — Nefas arbitrantur vesci carnibus porcorum, *ibid.* — Arabes latrociniis dediti, obsidebant vias Jericho, S. Hieronymus, XXIV, 600. — Arabes feminæ ut et Mesopotamiæ theristris opertæ, *ibid.*, 70. — Arabia abundat gregibus, S. Hieronymus, XXX, 258, 259. — Arabes Septimus Severus superavit, Paulus Orosius, XXXI, 1105. — Trajanus Arabiam capit, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 1044. — Severus Pertinax Arabiam obtinuit, *ibid.*, 1045.

Argivi. — Regum series Argivorum, S. Hieronymus, XXVII, 86. — Argivorum regnum aliis comparatur, *ibid.*, 150 *et seqq.* — Argivis primus regnavit Inachus, S. August., XLI, 597. — Argi seu Argivi

ibid., 1019. — Inter quos regnum crudeliter adeptum diviserit, *ibid.*, 1022. — Mortuo Alexandro legati ejus mutuis se bellis consumpserunt, *ibid.*, 1023. — Parthi a jugo Macedonum recedunt, *ibid.*, 1037. — Qualiter Philippus Macedonum rex a Romanis victus Demetrium filium suum obsidem dederit, *ibid.*, 1045. — De regno Macedonum, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 229.

Medi. — Medorum regnum Romano antiquius, Tertull., I, 432. — Medorum reges et regnum, S. Hieronym., XXVII, 84, 339. — Medorum gentis auctor Madai, id., XXIV, 214. — Medorum et Persarum impetus in Babylonem, *ibid.*, 158. — Medorum et Persarum unum sub Dario et Cyro regnum, XXV, 536. — Medorum regnum majus est quam Persarum, *ibid.*, 522. — Medorum et Persarum regnum a Macedonibus deletum, *ibid.*, 1454. — De Phraorte, Diocle et Astyage regibus Medorum, Paulus Orosius, XXXI, 733. — Finis Medorum imperii, *ibid.*, 736. — Medorum reges, Freculphus Lexoviensis, CVI, 978 *et seqq.* — De regno Medorum, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 227. — Catalogus regum Medorum, Godefrid. Viterb., CXCVIII, 1022.

Mediolanensis historia. — Historia Mediolanensis, Landulphus senior, CXLVII, 809. — Historia Mediolan., Landulphus junior, CLXXIII, 1499.

Northmanni. — Bellum in Nortmannos, Carolus Magn., XCVIII, 1402. — Northmanni piratæ, *ibid.*, 1403. — Northmanni baptismum contemnunt, *ibid.*, 1408. — Northmannorum strages per Galliam sub Carolo Calvo, sub Ludovico, sub Carolo Simplice, Odone et Roberto, etc., Aimoinus Floriacensis, CXXXIX, 803. — De moribus et actis Normanniæ ducum, Dudo decanus, CXLI, 607. — Historiæ Northmannorum libri octo, Willelmus Gemmet., CXLIX, 779. — Historicum poema de rebus Northmannorum in Sicilia, Apulia et Calabria gestis, Guillelmus Apulus, CXLIX, 1027. — Chronicon breve Northmannicum (anno 1041-1085), *ibid.*, 1083.

Persæ. — Persæ solem Deum esse credebant et illum adorabant, Tertull., I, 369. — Eum in clypeis depictum habebant, *ibid.*, 370. — Persarum cum matribus incestus, *ibid.*, 325. — Reges Persarum ex tempore Cyri, Anonymus, III, 670. — Persarum regnum, S. Cyprianus, IV, 571. — Persæ quando victi a Galerio, Lactantius, VII, 208. — De more eorum regibus suis serviendi, *ibid.*, 228. — Persæ ad orientem positi, S. Hieronym., XXIV, 470. — Ante Cyrum ignobiles, *ibid.*, 191. — Urbes condiderunt Seleuciam, et Ctesiphontem pro Babylone, *ibid.*, 169. — Persæ gens fortissima, XXV, 251. — Unguentis utuntur pro balneis, 553. — Persarum regnum rigidum et parcioris victus, 529. — Regum series et successio, *ibid.*, 43, 528, 549. — Reges quatuordecim, 549, 550, 558. — Persarum et Medorum unum post Cyri victoriam regnum, *ibid.*, 1428. — Persarum reges et regnum, S. Hieronym., XXVII, 84, 427. — De Cyro rege Persarum, Paulus Orosius, XXXI, 733, 757, 761. — Darius, rex Persarum, Scythas infestans fugatur; Asiam, Macedoniam et Jonas vincit, *ibid.*, 762. — Xerxes, rex Persarum, cum numerosissimo exercitu a Spartanis paucis, duce Leonida, ingentem cladem accipit, astuque vincitur, *ibid.*, 765. — Xerxem Themistocles, dux Atheniensium, bello excepit, 768. — Mardonius, Xerxis præfectus, dum reliqua belli exsequitur, copiis amissis, aufugit. Xerxes, dum a suis ut infortunatus contemnitur, occiditur, 770. — Rex Persarum Judæos captivos abducit, 810. — Persæ solos duos deos colebant, S. August., XLI, 168. — Persæ matrimonium nonnullis prohibent, XXXIV, 705. — Persæ eorum Deus, S. Gregor. Turon., LXXI, 165. — Innumeri fiunt christiani, *ibid.*, 614. — Imperium vexant, 645. — Fugantur, 646. — A Tiberio, 547, 601. — A Phoca, 618. — Armeniam vastant, *ibid.*, 555. — Antiochiam invadunt, *ibid.*, 502. — Persarum reges, *ibid.*, 676, 613. — De legatis Persarum, Carolus Magnus, XCVIII, 1396. — Munera Caroli ad regem Persarum, 1397. — Reges Persarum, et eorum historia, Freculphus Lexov., CVI, 990, 994, 998, 1001, 1003, 1005, 1008, 1019. — De regno Persarum, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 228. — Heraclius Persarum vict, Godefrid. Viter., CXCVIII, 914. — Catalogus regum Persarum, *ibid.*, 1023.

Poloni. — Chronicæ et gesta ducum sive principum Polonorum, libri tres, CLX, 844.

Romani. — Romani ex Ænea ducunt originem, Tertull., I, 424. — Phryges eos pariunt, id., II, 1035. — Eorum imperium sceleribus inchoatum et auctum, id., I, 430 *et seqq.* — Eorum regnum quousque dilatetur, id., II, 611. — Orbem occuparunt, id., I, 439. — Nec tamen trans Germanos, Britannos, Mauros et Getulos regnum porrexerunt, id., II, 610 *et seqq.* — Tota illorum religio castrensis, id., I, 367. — In ludis publicis humano sanguine proluebant Jovi Latiali, *ibid.*, 317; II, 136. — Illorum imperium fundatum antequam ullus deorum cultus Romæ institutus fuisset, id., I, 429. — Imperatores Romanorum, id., III, 673. — De diis Romanorum propriis et eorum sacris, Lactantius, VI, 216. — Populi Romani petulantia et licentia quanta fuerit, id., VII, 326. — Dies apud Romanos qualis fuerit, et unde illam inciperent, *ibid.*, 583 *et seqq.* — De more eorum per picturas aut incisos lapides res suas mandandi memoriæ, *ibid.*, 396, 477. — Lapidibus informibus etiam honorem habuerunt, *ibid.*, 499. — Sub imperatoribus longe minus superstitiosi, *ibid.*, 802. — Jovem Latialem humano sanguine coluere, id., VI, 230. — Qua hora apud eos judicia exerceri solita, *ibid.*, 510. — Potestas regnorum Assyriorum Persarum et Macedonum ad Romanos transierat, S. Ambrosius, XVII, 842. — Romani imperii destructio designata, *ibid.*, 914. — Romanorum reges, consules et imperatores, S. Hieronym., XXVII, 99, 100, 703. — Romanorum regnum, *ibid.*, 366 *et seqq.* — *Chronicon S. Hieronymi*, *ibid.*, 676 *et seqq.* — *Chronicon Prosperi Aquitanici*, *ibid.*, 704 *et seqq.* — In Romano imperio unum facta sunt omnia regna, id., XXIV, 187. — Bella civilia, et externa apud Romanos, id., XXII, 601. — Sanguis Romanus per viginti, et eo amplius annos effunditur, *ibid.*, 600. — Multa Romanorum millia in variis locis occisa, *ibid.*, 1110. — Orosii historiarum libri septem a conditione Romæ ad invasionem Barbarorum, id., XXXI, 749 *et seqq.* — Roma condita a Trojanis, S. August., XXXVIII, 505. — A posteris Æneæ, id., XLI, 80. — A Romulo et Remo, id., XXXVIII, 505; XLI, 82. — De tempore urbis Romæ conditæ inter auctores non convenit, id., XLI, 80. — Quo anno regni Juda et Israel Roma condita est, *ibid.*, 578. — Et quo Numitoris, *ibid.* — Roma a Gothis capta, spoliata et incensa, *ibid.*, 70, 96. — Romæ incendium primum a Gallis, et alterum a Nerone, id., XXXVIII, 1356. — Romæ incendium publicum, id., XLI, 92. — Romam Camillus a Gallis liberat, *ibid.*, 117. — Romæ excidium a Gothis, *ibid.*, 469. — Clades allata populo Romano prima obsidione urbis per Alaricum anno 408 exeunte, id., XXXIII, 565 et not. — Roma ab Alarico capta et direpta est, id., XLI, 14, 15 et not., 19, 20. — Romæ incendium a Gothis tertium fuit, id., XXXVIII, 1356. — Romani a Trojanis oriundi, id., XLI, 79, 81. — Romani dicti sunt Æneæ et Assaracii domus, id., XXXIV, 533; XLI, 462. — Romanorum vita sub regibus, id., XLI, 92. — Romani imperii primordia sub Numa Pompilio quadraginta annos pacata fuerunt, id., XXXIV, 800, 801. — Romanorum reges quam horrendos exitus habuerunt, id., XLI, 92. — Romani regum impatientes, consules crearunt, *ibid.*, 154, 155. — Quantum brevi sub consulibus creverit imperium Romanorum, *ibid.*, 154, 155. — Romanorum victoriæ quales fuerunt a consulum tempore, *ibid.*, 95. — Romanorum fœdus fœdum cum Samnitibus, *ibid.*, 97. — Romani leges Solonis ab Atheniensibus mutuati sunt, *ibid.*, 60, 96. — Ordines duo apud eos splendidi, Equestris et Senatorius, *ibid.*, 108. — Quibus malis Respublica Romanorum post initia Consularia imperii, venalis sit, *ibid.*, 95. — Quibus malis interioribus exagitata, *ibid.*, 104. — Sententia Ciceronis de republica Romanorum, *ibid.*, 66. — De Romanorum reipublicæ vitiis plura Sallustius, *ibid.*, 64. — Romanorum fata, Sibylla cecinit, id., XXXIV, 1054. — Romani nihil nocuerunt gentibus, quibus subjugatis leges suas imposuerunt, id., XLI, 160, 161. — Non solum jugum, sed etiam linguam suam domitis gentibus imposuere, *ibid.*, 634. — Romanorum bellum cum Etruscis, *ibid.*, 94. — Variæ contra Romanos conspirationes hostium, *ibid.*, 97. — Quantis cladibus attriti Romani sub bellis Punicis, *ibid.*, 98. — Et ab Annibale, *ibid.*, 100. — Imperii Romani termini mutati sunt sub Adriano et Juliano imperat., *ibid.*, 135. — Et sub Joviano, *ibid.*, 136. — Romana nobilitas idololatriæ dedita, id., XXXII, 750. — Romanorum dii innumeri, id., XLI, 118.

Theodericus rex Vesegotharum Riciarium, Suevorum regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. — Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi regem eligunt, Jornandes, LXIX, 1283. — Suevi Saxones proterunt, S. Gregor. Turon., LXXI, 331, 599. — Terras accipiunt, *ibid.*, 331. — Sub Chroco rege, *ibid.*, 704. — Sub Trasemundo in Hispanias transeunt, *ibid.* — Ariani, *ibid.*, 925. — Fiunt catholici, *ibid.*, 925 not. — Wisigotthis subjecti, *ibid.*, 602. — Suevorum historia, S. Isidorus Hispal., LXXXIII, 1080.

Syrii. — Syriæ reges, S. Hieronym., XXVII, 85. — Syriæ reges post Alexandrum Magnum, id., XXV, 559. — Syria quas provincias habeat, Paulus Orosius, XXXI, 678. — Antiochus Syriæ rex, *ibid.*, 905. — De gestis Pompeii in Syria, *ibid.*, 1004. — De regnis Syriæ, Hugo de S. Victore, CLXXVII, 1031.

Historia Treverorum. — Gesta Treverorum, CLIV,

CLXXVII.

INDEX DE JUDÆIS.

COMPENDIOSE SCILICET EX PATRIBUS COMPLECTENS ILLORUM HISTORIAM ET LEGES,

HÆRESES AC SCELERA, NECNON PŒNAS ET PER GENTES DISPERSIONEM, AC SUB FINEM SÆCULI CONVERSIONEM.

—

I. — *Historia Judæorum.*

post Salomonem sive in Juda sive in Israel, *ibid.*, 557. — De vario utriusque regni statu donec ambo populi in captivitatem diverso tempore ducerentur, revocato postea Juda in regnum suum quod novissime in Romanorum transiit potestatem, *ibid.* — De prophetis qui vel apud Judæos postremi fuerunt, vel quos circa tempus nativitatis Christi Evangelica prodit historia, *ibid.* — Quo tempore Moyses populum de Ægypto eduxerit, *ibid.*, 568. — Qualium fabularum figmenta exorta sint eo tempore quo Hebræis judices præesse cœperunt, *ibid.*, 570. — Qui philosophi enituerint regnante apud Hebræos Sedechia, cum Jerusalem capta est, templumque subversum, *ibid.*, 582.

PROSPER AQUIT. (S.). — Judæorum regnum non diu mansit post crucem Christi, LI, 514 — Jerosolymis 1,100,000 pereunt, alia 10,0000 captivorum publice venundantur, *ibid.*, 556. — Quomodo tanta multitudo Jerosolymis reperta, *ibid.* — Judæi, Jerosolymis captis, Romanorum vectigales facti, *ibid.*, 548. — Alexandriæ rebellantes reprimuntur, *ibid.*, 558, 559. — Judæi Salaminam subvertunt, *ibid.*, 559. — Judæi in Palæstina sæviunt et reprimuntur, *ibid.* — Chronicon integrum S. Prosperi Aquitani, *ibid.*, 536 *et seqq.*

VICTOR VITENS. — Jerosolymitana vasa diripit Gensericus, LVIII, 584. — Recuperat Justinianus, *ibid.*, 432.

AURELIUS PRUDENTIUS. — Hebræi an solum caput vituli aurei effinxerint, LIX, 950. — Sub Juliano Apostata ligonibus argenteis usi, dum templum instaurare voluerunt, LX, 173.

EUGYPPIUS (D.), Abb. — Judæa gens scriniaria Christianorum. LXII, 674.

CASSIODORUS. — Permittitur Judæis synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennalis non obstet præscriptio, LXIX, 561. — Lis inter defensores Ecclesiæ Romanæ et Judæos propter synagogam, *ibid.*, 600. — Judæi conservent jura synagogæ olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non noceant, *ibid.*, 669. — Quomodo Judæi Christianos accusaverint apud Persas; qui, et quanti, et quibus modis passi sunt apud Persas, *ibid.*, 943. — De resultatione Judæorum et de tyrannide Galli Cæsaris, *ibid.*, 993. — Qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerunt episcopatum, *ibid.*, 1019. — Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos et de templo Hierosolymorum, *ibid.*, 1058. — De seditione et necibus Christianorum quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt, *ibib.*, 1193, 1194. — Quomodo Judæi præsumptionis suæ pœnas exsolverunt, *ibid.*, 1195. — Synagoga Judæorum Romæ concremata est, *ibid.*, 636. — Duodecim tribus Israel sicut in populo Romano erant triginta quinque curiæ, LXX, 911. — Quomodo gentes populum Israeliticum supplantarunt, *ibid.*, 561.

GREGORIUS (S.) Turonensis episcopus. — De filiis Israel in eremo et de ingressu eorum in terram promissionis, LXXI, 168 — De regibus Judæorum, *ibid.* — Quomodo regnum Israel sit divisum propter duritiam Roboæ et de captivitate Babylonica, *bid.*, 169. — De reditu Judæorum e Babylone usque ad Christi nativitatem, *ibid.*, 170. — De Judæis per Avitum conversis, *ibid.*, 325. — De Judæis per Chilpericum regem conversis, *ibid.*, 388. — Calamitas sub Vespasiano, *ibid.*, 173. — Jerosolymæ calamitas sub Ezechia, *ibid.*, 188. — Heraclius petit a Dagoberto ut omnes Judæi regni sui ad fidem catholicam baptizando præciperet, *ibid.*, 646. — Hierosolyma a Sarracenis capta, *ibid.*, 657.

GREGORIUS MAGNUS (S.). — Judæa in adventu Christi in quatuor regna divisa, LXXVI, 1100. — Divinitatem Redemptoris negare fidelibus suggesserunt, LXXIX, 93.

BEDA (VEN.), Anglo-Saxonis presbyter. — Liber de templo Salomonis, XCI, 735 *et seqq.* — Cyrus initio regni sui solvit captivitatem populi Dei, *ibid.*, 810. — Numerus eorum qui reversi sunt in Judæam, *ibid.*, 817. — Congregatur populus in Jerusalem mense septimo et altare ædificato faciunt Scenopegia, cæterasque Domini solemnitates, *ibid.*, 825 — Ad exhortationem Aggæi et Zachariæ prophetarum ædificatio templi, *ibid.*, 845. — Dedicant domum Dei filii transmigrationis et solemnitatem Paschæ celebrant, *ibid.*, 854 — Expositio in Esdram et Nehemiam, *ibid.*, 883. — De excidio Jericho et salvatione Rahabo, XCIII, 419. — De exstinctis gentibus et terræ divisione. De divisione terræ in duabus et novem semitribubus, *ibid.*, 421. — De Chananæo populo exstincto, *ibid.*, 422. — De servitute populi et liberatione, *ibid.*, 423. — De templi ædificatione, *ibid.*, 445. — De divisione decem tribuum, *ibid.*, 447. — De transmigratione sub Nabuchodonosor facta, *ibid.*, 449. — De quadraginta annis captivitatis. De reditu populi, *ibid.*, 450.

FRECULPHUS, Lexoviensis episc. — Historia Judæorum ab initio mundi usque ad Octaviani Cæsaris tempora, et servatoris nostri Jesu Christi nativitatem; et ex eo tempore usque ad ultimam ruinam Jerusalem sub imperatore Vespasiano, CVI, 919 *et seqq.*

RABANUS MAURUS, Fuldensis abbas. — Commentariorum in Genesim, libri quatuor, CVII, 439 *et seqq.* — Commentariorum in Exodum libri quatuor, CVIII, *et seqq.* — In librum Josue libri tres, *ibid.*, 999 *et seqq.* — Commentaria in libros IV Regum, CIX, 9 *et seqq.* — Commentaria in libros II Paralipomenon, *ibid.*, 279 *et seqq.* — Expositio in librum Judith, 539 *et seqq.* — Appendix ad Rabani Mauri expositionem libri Judith. Jacobi Pamelii commentarium in eumdem librum, *ibid.*, 593 *et seqq.* — Expositio in librum Esther, *ibid.*, 635. — Qualiter filii Israel in deserto concupierant carnes et data est illis ortygometra, *ibid.*, 758 — Commentaria in libros Machabæorum, *ibid.*, 1125 *et seqq.* — De captivitate decem tribuum et de augustia famis, CX, 586. — De captivitate, de dispersione populi, *ibid.*, 640. — Joachim in Babylone captivo, Sedechias et Jerusalem dantur in manibus Nabuchodonosor, *ibid.*, 693. — De Joachim et Jechonia et filio Joachim captivis; de reliquiis Judæ quod non habuerunt regem, *ibid.*, 714. — Divisio terræ Judæorum, quantum ad intraneos, *ibid.*, 1071. — Descriptio adventus Nabuchodonosor et translatio populi propter sacerdotum avaritiam, CXI, 847, 903. — De captione Sedechiæ et incendio Jerusalem, *ibid.*, 978. — De captivitate septuaginta annorum Judæ, *ibid.*, 992. — De regno Joachim, *ibid.*, 1002. — De captione Jerusalem et de fuga Sedeciæ, *ibid.*, 1081, 1175.

VALAFRIDUS STRABUS, Fuldensis monachus. — De subversione Jerusalem, CXIV, 965 *et seqq.*

ANGELONNUS, Luxoviensis monachus. — Commentarium in Genesim, CXV, 112 *et seqq.* — Enarrationes in libros Regum, *ibid.*, 246 *et seqq.*

HAYMO, Halberstatensis episc. — De destructione Jerusalem, CXVI, 245, 253, 621. — Quomodo genealogiam Judæorum Herodes delevit, CXVIII, 820. — Ultimum excidium Judæorum, *ibid.*, 839. — Episcopi Hierosolymæ ex Judæis, *ibid.*

PASCHASIUS RADBERTUS (S.), abbas Corbeiensis. — Herodes libros omnes, quibus Judæorum genealogia tenebatur, igne cremavit, CXX, 131. — Judæa tributaria facta post Augustum Cæsarem, *ibid.*, 598 — Quadraginta duæ mansiones populi ex Ægypto redeuntis, *ibid.*, 81.

ADO (S.), archiepisc. Viennensis in Gallia, Chronicon, ætas prima, ab origine mundi usque ad diluvium, CXXIII, 23; ætas secunda, a diluvio usque ad Abraham, *ibid.*, 25; ætas tertia, ab Abraham ad David usque, *ibid.*, 33; ætas quarta, a Davidis regno ad transmigrationem Hebræorum Babylonicam, *ibid.*, 43; ætas quinta, ab eadem transmigratione ad Christum Salvatorem nostrum, *ibid.*, 49; ætas sexta, a Christo ad mundi finem, *ibid.*, 75

REGINO, Prumiensis abbas. — Chronicon de temporibus Dominicæ Incarnationis, CXXXII, 16 *et seqq.*

BRUNO (S.), Herbipolensis episc. — Judæi in manus Vespasiani et Titi traditi, CXLII, 258 *et seqq.*

RODULFUS GLABER, Cluniacensis monachus. — De eversione templi Hierosolymorum et cæde Judæorum, CXLII, 658.

HERMANNUS CONTRACTUS, monachus Augiæ divitis. — Chronicon, CXLIII, 56 *et seqq.*

PETRUS DAMIANUS (S.), S. E. R. cardinalis. — Quomodo a transmigratione Babylonis ad Christum fuerint generationes quatuordecim, CXLV, 206. — Quod populus Israel ecclesiasticæ inter se unitatis regulam tenuit, *ibid.*, 212.

SAMUEL Marochianus ex Judæo Christianus. — De adventu Messiæ quem Judæi temere exspectant liber, CXLIX, 338 *et seqq.*

GUIBERTUS (Ven.), abbas S. Mariæ de Novigento. — Templum Jerosolymitanum quale Guiberti tempore, CLVI, 795.

WERNERUS, abbas S. Blasii in Sylva Nigra — De ruina Jerusalem sub Vespasiano et Tito, CLVII, 1190. — De templo Hierosolymitano, *ibid.*, 1218.

BRUNO (S.), episcopus Signiensis. — Expositio in Exodum, CLXIV, 234 *et seqq.* — Expositio in Deuteronomium, CLXIV, 508 *et seqq.*

RUPERTUS, abbas S. Heriberti Tuitiensis. — De Quadringentis et triginta annis, quibus habitaverunt filii

II. — *De lege et consuetudinibus Judæorum*

III. — *De sectis Judæorum.*

IV. — *De scelere, cæcitate et pœna Judæorum.*

V. — *Leges et decreta de Judæis.*

VI. — *Polemica adversus Judæos.*

VII. — *De conversione Judæorum in fine mundi.*

versione Judæorum in fine mundi, CLXXXII, 567; CLXXXIII, 1165.

PETRUS LOMBARDUS, Magister Sententiarum. — Judæi per Eliam et Enoch convertendi, CXCI, 629. 1488.

ADAMUS SCOTUS.— Canonicus regularis ordinis Præmonstratensis.— Sub finem Judæi ad Christum convertentur, CXCVIII, 140.

PHILIPPUS DE HARVENG, abbas Bonæ Spei. — Judæi in fine mundi convertentur, CCIII, 473.

CLXXVIII.

INDEX ALPHABETICUS

OMNIUM OPERUM HISTORICORUM ET CHRONOLOGICORUM, QUÆ IN PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU REPERIUNTUR,

JUXTA NATIVUM UNIUSCUJUSQUE TITULUM EXARATUS.

—

CLXXIX.

INDEX

OMNIUM MONASTERIORUM TUM VIRORUM TUM FEMINARUM,

QUORUM MENTIO FIT IN PATROLOGIA LATINA,

CUJUSQUE LOCUM ET TEMPUS FUNDATIONIS SEU RESTAURATIONIS,

CUM SS. PONTIFICUM PRIVILEGIIS,

REGUM NOBILIUMQUE VIRORUM DIPLOMATIBUS ET CHARTIS EXPONENS.

—

Tauromenitana situm cujus meminit S. Gregorius Magnus VI sæc., LXXVIII, 657.

ANDREÆ (S.) DE CASTRO S. MARIÆ (Saint-André ou Notre-Dame du Câteau-Cambrésis), monast. ord. S. Bened. a Gerardo episc. inceptum et a S. Lietberto ejus successore perfectum, ann. 1050, CXLVI, 1447. — De eo monast. fit mentio in epist. Alexandri III ann. 1166-1169, CC, 515, 619.

ANDRENSE S. SALVATORIS ET SANCTÆ ROTRUDIS (Saint-Sauveur ou Sainte-Rotrude d'Andre, dioc. de Boulogne), monast. ord. S. Bened. a Baldnino I comite fundatum ann. 1084. — Privil. Paschalis II ann. 1118, CLXIII, 453. — Callixti II ann. 1124, CLXIII, 1301.. — Alexandri III ann. 1175, CC, 898. — Decreta et Epist. Innocentii III ann. 1208, CCXV, 1509, 1514, 1515, 1517, 1519; ann. 1211, CCXVI, 403, 525.

ANGELI (S.) de PLANO (Saint-Ange de la Plaine, dioc. de Formo dans la Marche d'Ancône, Etats de l'Eglise), monast. cujus abbas expulsus ab episc. e suo monast. institutus est ab Innocentio III, ann. 1212, CCXVI, 628.

ANGELI (S.) DE SPATA (Saint-Ange de l'épée à Viterbe), monast. cujus abbati scripsit Innocentius III, ann. 1210, CCXVI, 472.

ANGELI (S.) IN CORNACULA (Couvent Saint-Ange, dioc. de Chieti, en Abruzze, Naples), de quo mentio est in privil. Innocentii III, ann. 1208, CCXVII, 180.

ANGELIACENSE seu ANGERIACENSE S. JOANNIS (Saint-Jean-d'Angély, Indre et Loire), monast. exstructum in Turon. diœc. circa 520, LXXI, 1063. — Monast. S. Eparchi Engolismensis Angeriacensi subjicitur ab Urbano II ann. 1096, CLI, 445; Epist. ad abb. Ansculfum, 445. Epist. Innocentii III ann. 1210, adversus episc. Pict., CCXVI, 285, 758.

ANGLIACENSE S. JOANNIS (Saint-Jean-sur-Angle-dioc. de Poitiers, Vienne), monast. ord. S. August. a Willelmo Temperio Pictaviensi episc. exstructum ann. 1192. Epist. Innocentii III ad abbat Petrum super quodam abusu, ann. 1202, CCXIV, 1165. — (Idem dicitur De S. Cruce, *Vide* Cruce.)

ANIANENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur d'Aniane, Hérault), monast. ord. S. Bened. ab abbate Benedicto exstructum circa ann. 800 in Montispessulana diœc. CII, 351. — Chartæ Anianenses Caroli Magni et Ludovici Pii, CII, 1419. — Dipl. Lotharii ann. 826, CIV, 1153. — Privil. Joannis XV papæ ann. 989, CXXXVII, 835. — Magalonensi episc. subjecit Alexander II ann. 1072, CXLVI, 1385. — Urbani II epist. ad episc. Magalon. super abbate Anian. CLI, 431. — Privil. Paschalis II ann. 1115; CLXIII, 520. — Adriani IV ann. 1154; CLXXXVIII 1361. — Alexandri III, ann. 1162, CC, 142. — Epist. Innocentii III de sublevanda hujus mon. paupertate, ann. 1212, CCXVI, 770.

ANIANENSE (Saint-Aignan à Orléans), monast. ord. S. Bened. postea vero collegium canonicorum ab abbate Leodebodo conditum ann. 617 ut constat illius charta, LXXXVIII, 1186. — Diploma Caroli Magni ann. 800, XCVII, 993. — Leodebodi testamentum, ann. 625, CXLI, 908. — Privil. Alexandri III ann. 1162, CC, 159, 259 1044, 1246. — Privil. Innocentii III ann. 1207, CCXV, 1190, 1191.

ANIANI ET LAURENTII (SS.) (Saint-Anien à Nevers), monast. ord. S. Bened. reædificatum ann. 843. Privil. Urbani II papæ ann. 1089, CLI, 303.

ANICIENSE seu PODIENSE S. PETRI (Saint-Pierre du Puy-en-Velay), monast. ord. S. August. cujus priori causam commisit Innocentius III canonicorum Brivatensium ann. 1208, CCXV, 1514.

ANISOLANUM seu S. CARILEFI (Saint-Calais Sarthe). — Hæc abbatia admodum insignis jam exstabat in territorio Cenomannensi Merovæi temporibus circa 480, LXXI, 527. — Chartæ Dagoberti regis LXXX, 561, 571. — Diploma Theoderici ann. 674, LXXXVII, 1320; Clodovæi III, LXXXVIII, 1083; Dagoberti III, 1111, 1115; Theodorici IV, 1133. — Præceptum Caroli Magni ann. 774, XCVII, 930; Ludovici Pii ann. 814, CIV, 986, 11146, 1278, 1290. — Charta S. Aldrici episc. CXV, 72, 77, 88 *et seqq.* — Privil. Nicolai papæ, CXIX, 865 *et seqq.*

ANSIONENSE, *Vide* ENIXIONENSE.

ANTHYMI (S.) SENENSIS in Italia (Couvent de Saint-Authyme à Sienne), cujus jura et possessiones confirmat Ludovicus Pius, ann. 814, CIV, 1003. — Priv. Anastasii IV, 994. — Adrianus IV abbatem Wibaldum committit apud imperat. Romanorum in gratiam hujus monast., CLXXXVIII, 1427.

ANTIMONASTERIUM, *Vide* AIENSE seu AIENTENSE.

ANTISSIODORENSE S. AMATORIS (Saint-Amateur d'Auxerre, Yonne), monast. a S. Urso episc. et S. Germani successore conditum, circa 590, CXXXVIII, 229. — Privil. Innocentii II 1151, CLXXIX, 101. — Alani Antissiod. episc. charta, ann. 1163, CCI, 1389.

ANTISSIODORENSE S. GERMANI (Saint-Germain d'Auxerre, Yonne), monast. ord. S. Bened. in civitatis suburbio a S. Germano episc. fundatum et dotatum sub invocatione SS. Cosmæ et Damiani, postea transiit ad congregat. S. Mauricii, ann. 570, LXXI, 356; CXXXVIII, 226. — Diploma Ludovici Pii, ann. 816, CIV, 1039. — Sub Hugone episc. et abb. multa fundantur cœnobia variis de ordinibus in hac diœsesi XI sæc. CXXXVIII, 293. — Urbanus II monast. S. Germani committit B. Hugoni Cluniac. ann. 1098, CLI, 558. — Paschalis II priv. ann. 1107, CLXIII, 221. — Ab eodem Paschali Cluniaco subjicitur, 235. — Lucii II decretum de controversia cum monast. Vizeliacensi ann. 1144, CLXXIX, 642. — Anastasius IV jus contulit episc. Antissiod. super abbatem S. Germ. ann. 1154, CLXXXVIII 1065 : Urbanus III illud iterum subjecit Cluniacensi, ann. 1187, CCII, 1483. — Epist. et priv. Innocentii III ann. 1198, CCXIV, 164, 241; CCXV, 27; CCXVI, 59, 422, 632. Innocentius illud protegit monast. adv. episcopum, CCXVI, 1245; CCXVII, 255.

ANTISSIODORENSE APUD QUOTIACUM seu COACUM (probablement Couches, Saône-et-Loire), monast. a S. Germano conditum, sed paulo post dirutum est erumpentibus Hunnis, 570, CXXXVIII, 226, 235.

ANTISSIDORENSE S. PETRI (Saint-Pierre d'Auxerre), monast. ord S. Bened. a nobili viro Ribaldo et filio ejus Alberto exstructum extra urbem in loco Brucrolensi dicto et ab Henrico rege confirmatum ann. 1038, CLI, 1036. — Privil. Alexandri III, ann. 1174, CC, 973. — Epist. Innocentii III ann. 1213, CCXVI, 934.

ANTISSIODORENSIS S. JULIANI (Couvent de Saint-JULIEN d'Auxerre), parthenon de quo mentio est sub episcopatu Tetrici, VIII sæc., CXXXVIII 244. — Decret. Lucii III de transactione quadam inter abbatem et comitem Juviniaci. — Privil. Cœlestini III quo ipsius bona confirmavit ann. 1196, CCVI, 1187.

ANTISSIODORENSIS CANONIA S EUSEBII ab Alano episc. dotata et ab Adriano IV confirmata ann. 1158, CLXXXVIII, 1547. — Privil. Alexandri III, ann. 1162.

ANTISSIODORENSIS DIŒC. MONASTERIA, *Vide* DECIMIACENSE, FONTANENSE, MANUACENSE, SAFFIACENSE ET DE VARENAS, S. MARIÆ ROTUNDÆ.

ANTISSIODORENSE S. MARIÆ, extra muros, cui Vigilius episc. plurima concessit ann. 670, LXXXVIII, 1193.

ANTONINI (S.) (Saint-Antonin, dioc. de Rodez), monast. ord. S. Bened., cui Pippinus rex subjecit monast. S. Petri Mormacense ann. 767, XCVI, 1562. — Ibi floruit Henricus monachus ann. 881, CXXIV, 1129. — Epist. Innocentii III super quadam controversia ann. 1203, CCXVII, 101.

ANTURNACENSIS, parthenon Germaniæ cujus situm non inveniemus assignatum, cujusque abbatissa quondam scripsit ad sanctam Hildegardem XII sæc., CXCVII, 336.

APOLLINARIS (S.), *Vide* CLASSENSE.

APOSELLANUM S. THOMÆ (Saint-Thomas d'Aposilla, près Ravenne), monast. ord. Camaldul. in diœc. Ravennat. in quo obiit Clemens II papa. — Privil. Nicolai II ann. 1060, CXLIII, 1339.

APPANIS (de), monast. in valle Segusina (vallée de Suze) situm. Annexum est sub uno abbate Navaliciensi m. ab imperat. Lothario, ann. 825, CIV, 1151.

APRI (S.) TULLENSE (Saint-Evre de Toul), monast. hoc in Tullensi suburbio exstructum ante Chlotarii regnum (622), postea ab abbate Frothario illustratum est ann. 814, LXXI, 640; CVI, 863. — Restauratum est a Leone IX, dum ibi episcopali munere fungeretur ann. 1050, CXLIII, 582. — Ejusdem papæ privil. 585. — Priv. Pibonis episc. ann. 1072, CLVII, 419. — Epist. Paschalis II de lite cum Molismo ann. 1115, CLXIII, 380. — Privil. Alexandri III ann. 1179. CC, 1252. — Epist. Innocentii III ad abbat. ann. 1203, CCXV, 271. — Privil. ejusdem 1074.

AQUA-BELLA S. MARIÆ (Notre-Dame d'Aiguebelle, diocèse de S. Jean de Maurienne en Savoie), monast. ord. Cisterc. quod non sumas pro Aquabella ex diœc. Tricastina. — Epist. Innocentii III ann. 1104, CCXV, 191, 815; CCXVII, 206.

AQUA FORMOSA (de) (Aiguebelle, ancien dioc. de Castro dans la Pouille, Naples), monast. ord. Cisterc. Clarævall. ortum, exstructum ann. 1200. — Epist. Innocentii III ad abbatem ann. 1203, CCXV, 250.

AQUENSE (Aix-en-Provence), monast. canonicorum S. Augustini cujus monachus fuit Albericus auctor Historiæ Hierosolym. ann. 1125, CLXVI, 387. — Cœlestini II priv. ann. 1144, CLXXIX, 788. — Epist. Clementis III ann. 1188, CCIV, 1378.

AQUENSE (Acqua, évêché des Etats du Pape), colle-

de Calavena, dans le dioc. de Verone) monast. ord. S. Bened. cui petente Simeone abbate, privil. concessit Lucius III ann. 1185, CCI 1357.

CALDENBORNENSE. *Vide* KALTENBORNENSE.

CALENSIS S. MARIÆ (Chelles, Seine-et-Oise) parthenon, illustris abbatia super Matronam quatuor leucis a Parisiis distans a S. Bathilde regina Chlodovæi II uxore fundata circa 680, LXXI, 665, LXXXVII, 669.

CALETRICI (S.). *Vide* ANISOLANA.

CALMILIACENSE. *Vide* S. THEOTFRIDI.

CALMOSIACENSE S. SALVATORIS (Chaumouzey ou Chamouzay, anc. dioc. de Saint-Dié) monast. ord. S. August. in veteri diœc. S. Adeodati, in Vosago ab illustri Theodorico et ejus conjuge Hadwigi exstructum, circa ann. 1099, cujus Seherus primus abbas fuit, 1118, CLXII, 1119.— Hujus monast. historia, *ibid.* — Donationes factæ huic monast. 1142. — Rescriptum Paschalis II, CLXIII, 31, 72 : privil. ejusdem, 334, 264. — Epist. Pibonis episc. ad Paschalem II, CLXIII, 447. —Seheri abb. epistolæ ad Paschalem II, 456, 458.

CALVENSE (Calve ou Calbe dans le Holstein, ancien dioc. de Lunden) monast. ord. S. Bened. quod a priori loco Wenga dicto translatum est a Wolmaro Danorum rege et Eskilo archiep. Lundensi.—Privil. Alexandri III ann. 1169, CC, 612, 631.

CALVIMONTENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Chaumont-la-Piscine, dioc. de Reims) monast. ord. Præmonst. a Reginaldo de Rosto exstructum ann. 1140. — Privil. Eugenii III ann. 1147, CLXXX, 1220.—Decretum Adriani IV quo interdicit ne bona Ecclesiæ vendant, ann. 1157, CLXXXVIII, 1533.

CAMALDULENSE S. PETRI DE PETRA PERTUSA (Camalduli, près d'Arezzo en Toscane) monast. et congregatio a S. Romualdo institutum circa 1040, de quo fuse disseritur CXLIV, 27 et seqq — B. Petrus Damianus S. Romualdi discipulus, *ibid.*, 50. — Avellanitarum et Camaldulensium affinitas, *ibid.*, 87. — Vita S. Romualdi auctore S. Damiano, CXLIV, 953. — Hujus ordinis approbatio ab Alexandro II, ann. 1072, CXLVI, 1373. — Privil. Gregorii VII papæ, ann. 1074, CXLVIII, 646. — Paschalis II, an. 1105, CLXIII, 152, 330. — Honorii II, ann. 1125, CLXVI, 1223. — Innocentii II, ann. 1136, CLXXIX, 272. — Eugenii III, an. 1147, CLXXX, 1187, 1372, 1604. — Adriani IV, an. 1154, CLXXXVIII, 1396, 1521, 1576. — Alexandri III, an. 1176, CC, 1045, 1064. — Lucii III, ann. 1184, CCI, 1263. — Clementis III, an. 1187, CCIV, 1275. — Cœlestini III, an 1191, CCVI, 885, 988. — Epist. et priv. Innocentii III, ann. 1199, CCXIV, 516, 1175; CCXVI, 787, 908.

CAMBUSCHINENSE (Cambuschinel, du diocèse de Saint-André, en Irlande) monast. cujus bona et privilegia confirmavit Innocentius III, ann. 1207, CCXV, 1134, 1583.

CAMBONENSE (Chambon, dioc. de Limoges) monast. ord. S. Bened. in pago Lemovic. situm, pro cujus tuitione Aymericus quidam pseudomonachus S. Martialis cœnobii arma sumpsit, et castellum impugnavit x sæc., CXLI, 45.

CAMERACENSE S. AUBERTI (Saint-Aubert de Cambray) monast. ab episc. Auberto fundatum et a Dagoberto rege dotatum, ann. 637, LXXX, 564.—Canonicos regulares eo introduxit S. Lietbertus episc. ann. 1076, CXLIV, 1447; CXLIX, 128. — Privil. Paschalis II, ann. 1105, CLXIII, 110. — Innocentii II, ann. 1136, CLXXIX, 280.— Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1321. — Innocentii III epist. ad abb. hujus monast., ann. 1198, CCXIV, 139, 141 ; ann. 1206, CCXV, 1022, 1106, 1175, 1549; ann. 1211, CCXVI, 405.

CAMERACENSE S. SEPULCRI (Saint-Sépulcre de Cambray) monast. a S. Lietberto episc. fundatum intra urbis mœnia, ann. 1064, CXLVI, 1447. — Epist. Alexandri III de abbate hujus monast. ann. 1166-1169 ; CC, 515, 516, 619.

CAMERACENSE S. PRÆJECTI (Saint-Prix près de Saint-Quentin, Oise) monast ord. S. Bened. exstructum circa ann. 800 ab Alberto Veromandensi comite : de eo mentio fit, CLIX, 124.

CAMERACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Cambray) m. ord. S. August. cujus mentio fit CLXIX, 133.

CAMERACENSE S. GANGERICI (Saint-Géry, près de Cambray) monast. ord. S. August. a S. Gangerico Camerac. episc. exstructum ann. 600, cujus S. Lando primus fuit abbas, CXLIX, 124. — Epist. Alexandri III ad abbat. hujus monast., ann. 1166-1169, CC, 516, 619.

CAMERACENSE S. PETRI seu GISLENI (Saint-Ghislain en Hainaut) monast. ord. S. Bened., cui multa concessa dona ann. 691; cf. charta, LXXXVIII, 1224; CXLIX, 140. — Possessiones ejus et privilegia confirmavit S. Henricus II imp. ann. 1018, CXL, 541. — Odonis episc. charta ann. 1172, CC, 785, 1088. — Lucii III, ann. 1183, CCI, 1192, 1352. — Urbani III, ann. 1187, CCII, 1502. — Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 887. — Epist. Innocentii III ad abbat. pro monast. S. Vedasti, ann. 1198, CCXIV, 139, 141.

CAMERACENSE. *Vide* DUNENSENSE, HASNONIENSE, ASPRENSE, DOACENSE, LENENSE, LUCAVIENSE, DE MARACULO HAMALGIENSE, MARCENIENSE, BARALENSE, VILLA SANCTIS, etc.

CAMPELLIS (de), *Vide* LEODEGAR.

CAMPENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Campen, dioc. de Cologne) monast. ord. Cist. juxta Rhymbergum. exstuctum a Frederico Coloniensi archiepisc ann. 1122. — Privil. Innocentii II ann. 1139, CLXXIX, 444.

CAMPESSENSIS (Campesse, comté de Suffolk, Anglet.) parthenon ord. S. Ben. exstructus ann. 1199 a Theobaldo de Malwinc, in gratiam sororum ejus Joannæ et Agnetis.— Privil. Innocentii III, ann. 1209, CCXVI, 153.

CAMPIDONENSE (Kenipten, dans le Haut Danube, Bavière) monast. ord. S. Bened. pro quo abbas Tatto immunitates et privilegia obtinuit ab imperat. Ludovico Pio, ann. 834, CIV, 1248. — Concambium operatur cum Wanningo comite. ann. 838, CIV, 1300, 1304. — Chart. Udalrici Augustani episc. ann. 973, CXXXV, 999. — Campidonens. abbatis epist. ad Hildegardem, CXCVII, 206.

CAMPIS (de) S. MARTINI. *Vide* MARTINI.

CAMPO (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Camp ou Campin, dioc. de Cologne) monast. ord. Cistercien., alias dictum Vetus Campus (Vieux-Champ) ann. 1122 exstructum.— Privil. Innocentii III ann. 1198, CCXVII, 16.

CAMPO ROTUNDO (de) S. PETRI. *Vide* BEZULDUNENSE.

CAMPO MARTIO (de) S. MARIÆ. (Sainte-Marie du Champ de-Mars dans la Campagne de Rome) parthenon cui privilegium concessit Urbanus III, ann. 1187, CCII 1469.

CANAWELLA (de) S. ÆGIDII (Saint-Gilles de Canawell, en Anglet.) monast. ord. S. Bened. cujus Eugenius III bona confirmavit et sub sua protectione suscepit, ann. 1148, CLXXX, 1336.

CAMBIDOBRENSE (Combronde en Auvergne) monast. apud Arvernos in quo S. Quintianus dæmoniacum liberavi sæc. vi, LXXI, 1025.

CANCELLATENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de la Chanoeiade, dioc. de Périgueux) monast. ord. S. Aug. fundatum ann. 1135 a piis eremitis Fulconis abbatis Celle Fruini discipulis. — Epistola Innocentii III ad abb., ann. 1203, CCXV, 276.

CANIGONENSE S. MARTINI (Saint-Martin du Canigou, dioc. de Perpignan) monast. ord. S. Bened. fundatum ann. 1001 a Wifredo, Cerdaniæ comite, qui et ipse monachus factus est. — Privil. Alexandri III ann. 1163, CC, 236. — Ab eodem papa excommunicatur abbas ann. 1176, CC, 1641. — Epist. Innocentii III, ann. 1212, CCXVI, 609.

CANNETO (de) S. MARIÆ (Sainte-Marie de Caneto, dioc. de Mantoue, Italie) monast. ord. S. Bened. cujus bona atque privilegia confirmavit Innocentius III ann. 1199, CCXIV, 650.

CANTAVENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Cantabea, en Espagne) monast. ord. Cisterc. cui Eugenius III prædii cujusdam asserit possessionem ann. 1153, CLXXX, 1587.

CANTOBONENSE seu CATABENNENSE (Chantoin, dioc. de Clermont) monast. in agro Claromontano situm, in quo S. Urbicus episcopus sepultus est, circa ann. 380, LXXI, 181.

CANTUARIENSE S. AUGUSTINI (Saint-Augustin ou Saint-Pierre et Saint-Paul de Cantorbéry) celebre monast. a S. Æthelberto et S. Augustino, Doroberneasi episc., fundatum in honorem SS. Petri et Pauli, ann. 601, LXXX, 95.—Privil. S. Adeodati papæ, ann. 675, LXXXVII, 1143. — Hujus monast. titulus et nomen in S. Augustini mutantur, XCV, 74 not. — B. Petrus primus abbas in Galliam legatus missus est, *ibid.* — Privil. Æthelredi regis 979-1016, CLI, 1170. — Canuti I de tr nslatione corporis S Milredæ virgin. ann. 1018, *ibid.*, 1153. — Goscelinus monachus floruit circa ann. 1100, CLV, 9. — Eadmerus item mon. floruit ann. 1121, CLIX, 342.— Epistola ad Paschalem II papam ann. 1109, CLXIII, 462. — Calixti II priv. ann. 1120, *ibid.*, 1191. — Innocentii priv. ann. 1139, CLXXIX, 497, 532, 533.— Lucii II, ann. 1144, *ibid.*, 925, 926. — Eugenii III, ann. 1149, CLXXX, 1582, 1591, 1539. — Adriani IV ad Silvestrum abb., ann. 1156, CLXXXVIII, 1443, 1490, 1491. — Alexandri III epist de Clerembaldo abbate electo, ann. 1165, CC, 384, 891, 1037, 1030, 1167, 1168, 1228, 1229. — Lucii III, ann. 1181, CCI, 1090, 1091.—Epist. Urbani III, ann. 1187, CCII, 1499, 1511, 1527. — Clementis III, epist. ann. 1188, CCIV, 1401. — Epist. Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 874, 875, 884, 907, 1025, 1026. — Epist et priv. Inno-

quo Innocentius III eidem confirmat bona quædam in diœc. Bellovac. et Atrebat., ann. 1207, CCXV, 1264, 1517. — Privil. ejusdem pro omnibus bonis, ann. 1211, CCXVI, 392. — Epist. de abbatis electione, ibid., 595.

CARRIONENSE S. ZOILI. Hispanum monast. Cluniacensibus concessum causa reformationis, in quo Arnulfum abbatem miserunt temporibus S. Odilonis, XI sæc., CXLII, 868.

CARTHAGINIENSIA MONASTERIA temporibus S. Augustini plurima exstiterunt, XXXII, 658.

CARTHUSIÆ MAJORIS (la Grande-Chartreuse près de Grenoble) monasterium et ordinis novi caput a S. Brunone et S. Hugone episc. fundatum ann. 1084.—Privileg. Urbani II papæ, ann. 1092, CLI, 353. — Acta S. Brunonis et Carthusiæ fundationis historia, CLII, 9 *et sqq*. — Guigo I primus Carthus. prior generalis, *ibid.*, 582. — Guigo II Carthusian, prior secundus, *ibid.*, 785. — Decretum Hugonis Gratianop. vetans ne mulieres Carthusiam accedant, ann. 1084, CLXVI, 1572. — Privil. Alexandri III, ann. 1164, CC, 293, 949, 1055, 1080, 1128; Lucii III, ann. 1184, CCI, 1305, 1306, 1331. — De origine Carthus., CCII, 1311.—Priv. Urbani III, ann. 1187, CCII, 1476; Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1338, 1462, 1464; Cœlestini III, ann. 1192, CCVI, 924, 951, 957.

CARTHUSIÆ ARVERIÆ seu ALBERIÆ. *Vide* ALBERIA.

CARTHUSIA MAJOREVI. *Vide* MAJOREVUM

CARTHUSIÆ PORTARUM (Les Portes, diocèse de Belley) fundatæ ann. 1115 a Bernardo priore cum nonnullis sociis, CLIII, 790. — Qui Bernardus differt a Bernardo de Portis Mauriennensi tum Bellicensi episcopo eisdem temporibus, *ibid.*, 792. — Celebres habuit priores præter S Bernardum fundatorem, scilicet Nanthenolum, Stephanum de Chalmeto et Joannem monachum, *ibid.*, 886, 899, 931.

CARTHUSIÆ SQUILLACENSIS monast. *Vide* TURRITANA.

CASA AUREA (de). monast. *Vide* S. CLEMENTIS DE PESCARIA.

CASAURIENSE seu DE CASA AUREA SS. TRINITATIS (La Casa d'Auro en Lombardie) monast. ordin. S Bened. in Longobardia situm, cujus bona et privilegia confirmavit Henricus III imp., ann. 1047, CLI, 1103, 1106.

CASA DEI. *Vide* VICONIENSE.

CASA DEI (de) SS. VITALIS et AGRICOLÆ (Chaise-Dieu, dioc. de Clermont) monast. ord. S. Benedicti a B. eremita Roberto Gerardi et Raimgardis filio conditum ann. 1046 super Senoriam fluvium apud Arvernos, cujus bona confirmavit S. Leo IX, ann. 1052, CXLIII, 202, 232. — Privil. Calixti II, CLXIII, 1110. — Vita S. Roberti auct. Marbodo Redon. episc., CLXXI, 1506. — Privil. Eugenii III, ann. 1146, CLXXX, 1102; Lucii III, ann. 1183, CCI, 1215.

CASÆ DEI (Case-Dieu, dans la Basilicate, royaume de Naples) monast. cujus priori scripsit Innocentius III, ann. 1204, CCXV, 520, 573, 826.

CASALI (de) S. PETRI (Saint-Pierre de Casal en Lombardie), monast. ord. Vallumbrosani ab abb. Andrea conditum, in quo Urbanus II primitivum disciplinæ fervorem restituere conatus est, ann. 1098, CLI, 544. — Privil. Paschalis II, ann. 1113, CLXIII, 120.

CASALI (de). *Vide* EVASII et S SALVATORIS.

CASAMARII (de) SS. JOANNIS et PAULI (Saint-Jean de Casamario, dioc. de Veroli, Etats-de-l'Eglise) monast. primum ord. S. Bened. quod ad Cisterc. transiit temporibus S. Bernardi.—Privil. Alexandri III, ann. 1170, CC, 671. — Epist. Innocentii III ad abb., ann. 1203, CCXV, 181, 182, 529.

CASALIS BENEDICTI (Chezal-Benoît, dioc. de Bourges) monast. ord. Cisterc. fundatum ineunte XII sæc., ab abbate Andrea quondam monacho in Valle Brutiarum in Italia, CCII, 1312.

CASANOVA S. MARIÆ (de) (Sainte-Marie de Casa-Nova, dioc. de Gran ou Strigonie, en Hongrie) monast. ord. Cisterciensis exstructum ann. 1150 a rege Hungariæ Bela II —Privil. Innocentii III, ann. 1199, CCXIV, 550.

CASEGONGUIDINENSE seu CASÆ CONGIDUNENSES (Cougnon, dioc. de Trèves), monast. ord. S. Bened. in ducatu Luxemburgensi ad amnem Desmarum (*Sesmoy*) inter Chinium et Bullonium a B rege Sigeberto conditum, ann. 660, LXXXVII, 316. — Dipl. ejusdem, *ibid.*, 319.

CASINENSE (Le Mont-Cassin, dans la Terre de Labour, Naples) insigne monast. in cacumine Montis Casini inter Apenninos situm a S. P. Benedicto e Sublacense sponte discedente fundatum circa ann. 529, LXVI, 152. — Ab ipso Totila invisitur, ann. 542, *ibid.*, 160. — A Longobardis vastatur, ann. 573, *ibid.*, 168.— Ab iisdem Longobard. et maxime a Gisulfo duce donis abundat post suam reædificationem, ann. 768, LXXXVII, 1392. — Item donatio Desiderii regis, *ibid.*, 1395. — Diplom. Caroli Magni, ann. 810, XCXXII, 1040, 1041, 1044. — Privil. Joannis VIII, ann. 882, CXXXVI, 950. — S. Bertarius Casinensis abbas a Saracenis martyrio coronatus, ann. 881, CXXVI, 975. —Privil. Marini papæ II, ann 994, CXXVIII, 867; Agapeti II, *ibid.*, 929; Benedicti VII, CXXXVII, 326; Benedicti VIII, CXXXIX, 1592, 1627, 1636. — Præcept. S. Henrici II imp., ann. 1013, CXL, 500, 365. — Priv. Benedicti IX, ann. 1037, CXLI, 1357; S. Leonis IX, ann. 1049, CXLIII, 604, 60, 690, 751; Victoris II papæ, ann. 1057, *ibid.*; Nicolai II papæ, ann. 1059, *ibid.*, 1305; Alexandri II, CXLVI, 1325, 1393, 1425. — Guaiferius monachus et poeta, ann. 1084, CXLIII, 1282. — Privil. Gregorii VII, et epistol, ann 1078, CXLVIII, 688, 692. — Desiderius abbas fit papa, ann. 1086, sub nomine Victoris III.—Urbanus II ecclesiam S. Mariæ consecrat, ann. 1093, CLI, 365. — Ejusd papæ privil., *ibid.*, 492, 512, 515, 519. — Privil. Paschalis II, ann. 1101, CLXIII, 65, 77, 144, 291, 295. — Epist. Calixti de donationibus Gunnarii, *ibid.*, 1182. — Item Rogerio episc. ut tueatur Cassin. monast., *ibid.* — Calixti II privil., ann. 1124, *ibid.*, 1250. — Leo Marsicanus monachus Chronicon scripsit Casinense, ann. 1138, CLXXIII, 439. — Liber de viris illustribus Montis Casini auct. Petro diac. et Casin. monacho, *ibid.*, 1003. — Liber ejusdem de ortu et obitu justorum Casin. monasterii, *ibid.*, 1063. — Catalogus abbatum Casin., *ibid.*, 485. — Privil. Innocentii II, ann. 1137, CLXXIX, 323; Anastasii IV, ann. 1153, CLXXXVIII, 995; Alexandri III ann 1159, CC, 73, 882, 1158, 1161, 1267, 1305; Lucii III, ann. 1182, CCI, 1155, 1223; Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1337, 1395. — Epist. et privil. Innocentii III, ann. 1193, CCXIV, 363; ann. 1208, CCXV, 1393, 1394; CCXVI, 22, 193; CCXVII, 152, 183, 219.

CASSANIA (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de la Chassaigne, dioc. de Lyon) monast. ord. Cisterc. exstructum a Stephano Villarensi domino ann. 1145. — Epist. Innocentii III de accusatione adv. archiep. Lugd. ann. 1207, CCXV, 1299.

CASSIANENSIS (Cassan, Hérault) prioratus ord. S. August. in montibus Biterrensis diœc. (*Béziers*) exstructus circa 1080.—Epist. Adriani IV de concordia cum episcopo Biterrensi, ann. 1158, CLXXXVIII, 1545.

CASSIANI (S.). *Vide* MONTIS-SCALARII.

CASTELBERGENSE (Castelberg dans le Haut-Palatinat, Bavière) monast. ord. S. Bened. a Frederico Castelbergensi comite exstructum ante ann. 1105, CXLIII, 349.

CASTELLENSE (Cassel, dans la Hesse et le cercle du Haut-Rhin) monast. ord. S. Bened. fundatum a comitibus Beringero et Friderico ante ann. 1139, quo Innocentius II illud privil. confirmavit, CLXXIX, 427.

CASTELLIONE (de) S. MARIÆ (Sainte-Marie de Castiglione, en Lombardie) monast. ord. S. Bened. cujus Lucius II pap. possessiones privilegio confirmavit ann. 1144, CLXXIX, 863.

CASTELLIONE (de) S. PETRI (Saint-Pierre de Castiglione) monast. ord. S. Bened. prope Lucam in Longobardia ab Aurinando et Godefrido fundatum ann. 723, LXXXVII, 1368.

CASTELLIONENSE. *Vide* CONCHARUM.

CASTELLO-ABBATIALI (de) (Château-l'Abbaye, dioc. d'Arras) monast. primum ord. S. Augustini exstructum ann. 870. — Restauratum et reformatum ann. 1153 a monachis e Præmonstrato ortis. — Privil. Alexandri III ann. 1173, CC, 924.

CASTELLO (de) S. MATTHÆI (Saint-Matthieu de Castello, Etats-de-l'Eglise) monast. ord. S. Bened. cui priv. concessit Lucius III ann. 1183, CCI, 1229. — Priv. Clementis III, ann. 1189, CCIV, 1440.

CASTELLO (de) CAMERACENSI. *Vide* ANDARA.

CASTILIONE S. MARIÆ (de) (Notre-Dame de Châtillon, anc. dioc. de Langres, Côte-d'Or) monast. a canonicis sæcularibus fundatum ann. 1137, cujus Aldo primus fuit abbas, quod et postea ord. reg. S. August. factum est. — Epistol. Innocentii II ad abb. Aldonem, CLXXIX, 330, 650. — Eugenii III, ann. 1145, CLXXX, 1050. — Epist. Innocentii III, ann. 1206, CCXV, 825.

CASTINIACENSES CELLÆ (Les Chatenois, en Lorraine) monast. ord. S. Bened. a Theodorici Lotharingiæ duce exstructum ann. 1115, CLXIII, 468.

CASTRI CENSORII. *Vide* POTENTIANI.

CASTRODUNENSIS CANONIA (Chanoinie de séculiers à Châteaudun, Eure-et-Loir) cujus bona canonicis re-

monast. ord. S. August. cujus abbas se precibus commendat sanctæ Hildegardis S. Ruperti abbatissæ XII sæc. CXCVII, 310.

COLUDUNENSIS in Anglia situs parthenon, cujus Æbba, regis Ælfridi amita, abbatissa fuit, ann. 684, XCVI, 201. — Incendio destructus est, 215.

COLUMBA (S.) MARIÆ (de) (Sainte-Marie de Colomba, dioc. de Plaisance) monast. ord. Cist. et e Claræv. ortum, quod rogante S. Bernardo, privilegio munivit Innocentius II, ann. 1137, CLXXIX, 311.— Priv. Eugenii III, ann. 1145, CLXXX, 1041. — Epist. Innocentii III, ann. 1205, CCXVI, 735; CCXVI, 458.,

COLUMBÆ (S.) SENONENSE (Sainte-Colombe de Sens) monast. ord. S. Benedicti.—Præceptum Emmonis episc. de obedientia abbati debita, ann. 659, LXXXVIII, 1168 Idem hujus monast. privilegia confirmavit, 1171. — Epist. Cœlestini III de prioratu de Charitate ann. 1196, CCVI, 1181. — Privil. Innocentii III ann. 1206, CCXV, 819; CCXVI, 422. Epist. ejusdem 718; CCXVII, 77, 100.

COLUMBANI (S.) *Vide* LUXOVIENSE.

COLUMBANIENSE (S.) PATROCLI (Colombiers dans l'ancien dioc. de Bourges) monast. a S abbate Patroclo exstructum prope Montem Lucium (Mont-Luçon) circa ann. 541, LXXI, 1054.

COMENSE (S.) ABUNDII (Saint-Abond de Côme, en Lombardie) monast. ordinis S. Bened. cui bona quædam confirmantur a Ludovico Pio ann. 818, CIV, 1087. — Dipl. ann. 824, CIV, 1136, 1137. — Privil. Urbani II ann. 1095, CLI, 417.

COMENSE S. FIDELIS (Saint-Fidèle de Côme dans le Milanais) monast. ord. S. August. exstructum ante ann. 1116, quo Paschalis II eidem concessit privilegia, CLXIII, 393, 417.

COMODOLIACENSE S. JUNIANI (Saint-Junien-les-Combles, dioc. de Limoges) monast. a S. Amando et a S. Juniano conditum ad Vigennam (sur la Vienne), in territorio Lemovicensi circa, ann. 500. A mera incœpit cellula, quæ paulatim in monast. crevit; postea ad canonicos sæculares transiit, LXXI, 903 not.

COMPENDIENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Compiègne, Oise) monast. ord. S. Bened. a regina Constantia uxore Roberti regis fundatum prope Vermeriam. — Priv. Roberti regis, ann. 1029, CXLI, 968. — Eugenii III ann. 1150, CLXXX, 1435.— Alexandri III, ann. 1162; CC, 180, 181, 314, 320, 659, 837, 812, 940, 947. — Epist. Innocentii III ad abbatem qua ipsi judicem assignat Silvanect. episc. ann. 1198, CCXIV, 406, 435. ann. 1204, CCXV, 504; CCXVII, 161.

COMPENDIENSE XENODOCHIUM (Frères de l'hospice de Compiègne) quod Alexander III præcedenti monasterio coadunavit, ann. 1164, CC, 305, 314.

COMPLUTENSE. *Vide* S. PETRI de Montibus.

CONA (de) S. PETRI (Saint-Pierre de Cône-sur-Loire, dioc. de Nevers) monast. ord. Bened. cujus bona privilegiaque confirmavit Alexander III ann. 1172, CC, 889.

CONCHENSE DE CASTELLETO (Conches, diocèse d'Evreux) monast. ord. S. Bened. a Rogerio Anglo exstructum ann. 1035, cui Hugo Lugd. archiepisc. concessit ann. 1077 ecclesiam de Castellato (Sainte-Foy de Châtillon-Largentière), CLXVII, 509. — De hujus monast. fundatione, CCII, 1316. — Innocentii III epist. de abbate hujus monast. ann. 1198, CCXIV, 264, 573.

CONCHENSE seu CONCHARUM (Conques, dioc. de Cahors) monast. ord. S. Bened. in diœc. Cadurcensi, nunc autem Ruthenensi, exstructum, ut videtur, ab Ambrosio episc. ann. 755, LXXXIX, 1208. — Postea in prioratum conversum est, *ibid.* — Diplom. Ludovici Pii ann. 818, CIV, 1090 — A Pippino rege donatum est monasterio Figeacensi, circa eadem tempora, 755, CXLI, 23. — Item a Gregorio VII papa confirmata est hæc donatio, ann. 1080, CXLVIII 707. — Priv. Eugenii III, ann. 1153, CLXXX, 1601.

CONDAMINA S. MARIÆ (Notre-Dame de la Condamine, dioc. de Genève) monast. ord. Cist. ,XII sæc. exstructum, cujus abbati scripsit Innocentius III de quadam accusatione adv. episc. Vesontin. ann. 1211, CCXVI, 479.

CONDATENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Condé, anc. dioc. de Cambray) ditissimum puellarum monast. super Scaldum in diœc. Cameracensi exstructum, ut credunt, a S. Amando circa 580 — Postea autem decidens transiit ad quosdam sæculares canonicos VI sæc. CXLIX, 140.

CONDATENSE S. MARTINI (Candé, dioc. de Tours), monast. ord. S. Ben. ad confluvium Ligeris et Vigennæ exstructum VI sæc. LXXI, 184, 477.

CONDATESCENSE seu S. EUGENDI JURENSIS (Abbaye de Saint-Oyan du Jura) monast. ord. S. Bened. quod postea S. Claudii nomen accipit ad montem Jurensem fundatum ab abbate Suspicino et ejus socio Romano circa 520, LXXI, 1042 not. — Ab abbate Eugendo nomen traxit, *ibid.* — Privil. S. Adonis Vienn. episc. ann. 870, CXXIII, 445. — Charta Hugonis Trecensis et Barensis comitis ann. 1101, CLXXV, 1469.

CONDOMENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Condom, dioc. de Bordeaux) monast. ord. S. Bened. cujus possessiones et jura, postulante abbate Raymundo, privilegio confirmavit Gregorius VII papa ann. 1076, CXLVIII, 668.

CONFLUENTENSE B. MARIÆ VIRG. postea vero S. FLORIANI (Notre-Dame de Conflans près Trèves) monast, ord. S. August. inter Rhenum et Mosellam situm, quod S. Henricus II imperator dederat Popponi Trevir. episc. ann. 1018, CXL, 338. — Abbatis epist. qua se commendat sanctæ Hildegardis precibus, XII sæc. CXCVII, 309.

CONFLUENTENSE S. GEORGII (Conflans en-Jarney, dioc. de Metz) monast. in Lotharingia situm cui prædia quædam concessit Childericus rex ann. 673, LXXXVII, 1298.

CONFLUENTENSE S. HONORINÆ (Conflans Sainte-Honorine) monast. ord. S. Bened. ab Ivone de Bellomont conditum prope Parisios, in loco ubi Isara Sequanæ jungitur et Beccensi abbatiæ concessum ann. 1080, CLVIII, 1163.

CONSIACENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Coincy, dioc. de Soissons), monast. ord. S. Bened. exstructum ann. 1072 a Theobaldo Campaniensi comite, postea Cluniac. subjectum. — Privil. Urbani III ann. 1185, CCII, 1533.

CONSTANTIENSIS CANONIA S. STEPHANI (Communauté ou église collégiale de Saint-Étienne de Constance, Suisse) cujus bona privilegiaque confirmavit Adrianus IV, ann. 1159, CLXXXVIII, 1611.

CONSTANTIENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur de Coutances) monast. ord. S. Bened. a Nigello vicecomite exstructum, XI sæc., CCII, 1318.

CONSTANTII (S.) DE URBEVETANA (Saint-Constance de Civita-Vecchia, Italie) monast. ord. S. August. cujus possessiones privilegiaque confirmavit Adrianus IV, ann. 1156, CLXXXVIII, 1477.

CONSTANTINOPOLITANUM S. MARIÆ (Couvent Sainte-Marie de Constantinople) monast. quod exstare XI sæc. nos docet pro monachis Latinis S. Petrus Damian., CXLIV, 596.

CONSTANTINOPOLITANUM HOSPITALE dictum DE BUCCA LEONIS (Hospitaliers de Constantinople), apud Innocentium III, ann. 1207, CCXV, 1364; CCXVI, 77.

CONSTANTINOPOLITANUM STUDIENSE (Couvent de Stude à Constantinople) monast. quod celeberrimum factum est sub abbate Theodoro Studita dicto, ann. 795, qui Iconoclastas vehementer impugnavit. Ad abb. Nicetam scripsit S. Leo IX, de continentia a subdiaconis servanda ann. 1054, CXLIII, 781.

CONSTANTINOPOL. SS. JOANNIS ET SAMSONIS (Hospitaliers de Saint-Jean de Constantinople). De domo hac fratrem quemdam commendat Alexander III Magistro Hierosolymitano, ann. 1163, CC, 273. — Priv. Innocentii III ann. 1208, CCXV, 1455; CCXVI, 217.

CONVENTRENSE (Coventry, diocèse de Lincoln au comté de Warwick) vetus monast. ord. S. Bened. a regibus Angliæ conditum et sæpissime auctum, sed jamdudum eversum : de eo restaurando ad archiepiscop. Cantuar. et Lincoln. episc. scripsit Cœlestinus III, ann. 1197, CCVI, 1234. — Epist. Innocentii III qua episcopum arguit eo quod monachos e suo ejecisset monast. ann. 1198, CCXIV, 208; ann. 1208, CCXV, 1528.

CONVENTRIENSE B. MARIÆ (Coventry, dans le comté de Warvich) monast. a Leofrico duce in Anglia conditum, quod privilegiis ornavit Alexander II papa, ann. 1063. CXLVI, 1299.—Lucii II priv. ann. 1144, CLXXIX, 862.

CORBEIENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Corbie, dioc. d'Amiens) monast. insigne ord. S. Bened juxta Senonam exstructum a S. Clothilde et ejus filio Clotario ann. 550, LXXI, 688 not. — Chartularium hujus abbatiæ apud Adalhardum, CV, 535. — Augetur a S. Bathilde, LXXXVII, 670. — Dipl. Clotarii III, 1260, 1262. — Theodorici, ann. 681, 1330. — Chilperici II, ann. 716, LXXXVIII, 1123. — Charta Berthefredi Ambian. episc., 1178. — Dipl. Caroli Magni, ann. 769, XCVII, 913. — Privil. Nicolai I papæ, CXIX, 815 — Paschasius Radbertus magister fit, deinde abbas, circa 820, CXX, 11. — Privil. concilii Paris. ad Paschasium Radbert., ann. 846, CXX, 27. — Adalhardus ejus prædecessor in Heriense monast. missus fuerat exsul, CXX, 1528. — Ratramnus monachus floruit, ann. 868, CXXI, 9. — Privil. Nicolai V papæ, ann.

1120, in Asm fluvium. — Calixti II papæ, privil. ann. 1124, CLXIII, 1317. — Frowinus abbas floruit, ann. 1151, CLXIX, 1801. — Privil. Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1514. — Epist. Innocentii III ad abbat. de quibusdam bonorum Ecclesiæ invasoribus, ann. 1205, CCXVII, 99.

ENIXIONENSE, HENSIONENSE et ANSIONENSE, S. JOVINI DE MARNIS (Vulgo Saint-Jouin, dioc. de Poitiers) monast. ord. S. Bened. in diœc. Pictaviensi prope Thoartium (*Thouars*), in quo recessit S. Paternus circa. ann 482, LXXXVIII, 487.

ENSDORFENSE (Ensdorff, dioc. de Ratisbonne) monast. ord. S. Bened. ab Ottone Bamberg episc. conditum et ab Othone Palatino comite acceptum circa 1139, CLXXIII, 1279. — Charta S. Ottonis de hujus monast. fundatione, ann. 1139, *ibid.*, 1350, 1351. — Cœlestini II, ann. 1144, CLXXIX, 808.

EPARCHII (S.) ENGOLISMENSE. *Vide* Cibardi.

EPISCOPI-VILLA (de) (Ville-l'Évêque-sur-Marne, Aisne) parthenon in loco Gauciaco dicto (*Gauchy*), conditus a Reolo Remensi episcop. et S. Berchario abbate, ann. 686, LXXXVIII, 1212.

EPOSIENSE (Ivoi, aujourd'hui Carignan, dioc. de Trèves) monast ord. S. Bened. in cacumine montis juxta Treviros exstructum a S. Ulfilao abbate, ante ann. 595, quo illud invisit S. Gregorius Turon. episc., LXXI, 437.

EPTERNACENSE (Epternac ou Efternac, dioc. de Trèves) monast. ord. S. Bened. a S. Willibrordo episc. Trevir. et S. Irmina Horreensi abbatissa juxta Treviros conditum, ann. 698, LXXXVII, 1309, 1310 *et seqq.* — Charta Irminæ, LXXXIX, 537. — Item Hedeni, *ibid.*, 535, 538; Aengilbaldi, *ibid.*, 538; Pippini et Plectrudis, *ibid.*, 539, 541, 547; Aengelberti, *ibid.*, 542, 546; Bertilindis abbatissæ, *ibid.*, 543; Ansbaldi monachi, *ibid.*, 544, 545; Caroli filii Pippini, *ibid.*, 550; Caroli majoris domus, *ibid.*, 551, 552; Rohingi, *ibid*, 553.— Testamentum S. Willibrordi, *ibid.*, 554.— Dipl. Caroli Magni, ann. 794, XCVII, 1067. — S. Henrici imper. quo jus monetæ ipsi confirmavit, ann. 1023, CXL, 367; Thioffridus abbas florebat ann. 1108, CLVII, 293.

EQUITII (S.) monast. in Valeria Italiæ provincia situm cujus Valentio primo abbas fuit temporibus S. Gregorii Magni, LXXV, 256; LXXVII, 165.

EREMI TURRITANÆ. *Vide* Turritanum.

ERASMI et MAXIMI (SS.) (Saint-Erasme ou Saint-Maxime, Etats de Naples) monast. apud Neapolim de cujus abbate scribit S. Gregorius Magn., LXXVII, 1075. — Paulo antea conditum fuerat ab illustri femina Alexandra, *ibid*

EREFORTENSIS seu ERFURTENSIS (Erfurt, en Saxe) parthenon celebris in Saxia a S Hthumoda illustratus quæ postea Gandersheimensis abbatissa facta est, ann 990, CXXXVII, 1170. — Privil. S. Henrici II imp. ann. 1002, CXL, 246.

EREFORDIENSE, ERFURTENSE sive PETRI MONTIS (Saint-Pierre d'Erfurt, en Saxe), monast. a rege Dagoberto II fundatum in Thuringia, ann. 677, LXXXVII, 313. — Falso tribuitur Dagoberto III, LXXXVIII, 1104. — Dipl. Henrici III, imp. ann. 1039, CLI, 1085, 1089, 1096. — Privil. Adriani IV. ann. 1154, CLXXXVIII, 1418. — Epist. abbatis ad S. Hildegardem, CXCVII, 311. — Epist. Innocentii III, ann 1199, CCXIV, 834.

EREMITARUM S. MEINRADI. *Vide* Einsidlense.

ERMINII et URSMARI SS. (Saint-Urmer, près de Lobbes en Thiérache, Artois) monast. ord. S. August. fundatum forte ab ipso S. Ursmaro episc. circa 657; sed pro certo ante ann 968, CXLIX, 159. — Canonicorum excessus compescuntur ab Alexandro III, ann. 1171, CC, 1008.

ERPISFORDIENSE (Erpford, en Thuringe) monast. ord. S. Bened. a comitissa Paulina exstructum in Thuringia sub Henrici IV principatu in quo instituit monachos ex Hirsaugiensi adductos sub Gerungi abb. regimine, ann. 1107, CXLI, 1215.

ESLONZANENSE S. PETRI (Saint-Pierre d'Exlonzo, Espagne) monast. ord. S. Bened. cujus bona et possessiones confirmavit Urbanus III, ann. 1186, CCII, 1407.

ESROMENSE S. MARIÆ (Notre-Dame d'Esram, dioc. de Rotschild, en Danemark) monast. ord. Cistercien. ab Eskillo Lundensi episc. fundatum, ann. 1145.— Privil. Eugenii III, ann. 1151, CLXXX, 1482; Clementis III, ann. 1189, CCIV, 1425; Cœlestini III, ann. 1192, CCVI, 980.

ESSEBIENSE (Essby, dioc. de Lincoln, Anglet.) monast. cujus priori scripsit Innocentius III, ann. 1204, CCXV, 368.

ESTERNACENSE monast. quod quidam cum Epternacensi confundunt, in pago Trevirensi situm erat. Ipsi diu præfuit S. Willibrordus episc. in quo et sepultus est, ann. 740, CI, 705, 710.

EUCHARII (S.) VIRDUNENSE monast.; idem esse videtur ac Trevirense. *Vide* Trevirense.

EUGENDI (S.) JURENSE. *Vide* Condatescense.

EUGENII (S.) (Saint-Eugène, dioc. de Sienne, en Toscane) monast. ord. S. Bened. prope Senensem civitatem in Italia a nobili viro Wanfredo conditum, ann. 731, LXXXVII, 1403. — Privil. Henrici IV imper., ann. 1081, CLI, 1159. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1206, CCXV, 975.

EUGUBINENSE S. MARIÆ (Gubbio, Etats-Rom.) monast. S. August. cujus possessiones confirmavit Innocentius II, ann. 1138, CLXXIX, 354. — A exandri III, privil. ann. 1170, CC, 712; Lucii III, ann. 1182, CCI, 1115.

EUGUBINENSE S. PETRI (Saint Pierre de Gobbio) monast. cujus bona privilegiaque confirmavit Innocentius III non obstante oppositione episcopi, ann. 1198, CCXIV, 624, 852.

EULALIÆ (S.) BARCINONENSE (Sainte-Eulalie de Barcelonne, Espagne) monast. ord. S. Bened. de quo agitur in Vita S Maximi, ann. 644, LXXX, 612.

EUMORPHIANÆ INSULÆ S. PETRI (Saint-Pierre Ile Sainte Marie) a vi sæcul. super Tyrrhenum mare exstabat, LXXVII, 513.

EUPHEMIÆ (S.). *Vide* Mutinensis.

EUPHEMIÆ (S.) MILETENSE (Sainte-Euphémie de Mélito, en Calabre) monast de quo fit mentio in Paschalis II epist., ann. 1101, CLXIII, 124, 137 not.

EUSEBII (S.) (Saint-Eusèbe, ancien dioc. d'Apt, Vaucluse) monast. ord. S. Bened. a sancto eremita Martiano conditum circa finem vii sæc. — Privil. Anastasii IV quo eius monasterii possessiones confirmavit, ann. 1154, CLXXXVIII, 1071.

EUSITII (S.). *Vide* Cella.

EUSTACHII (S.). *Vide* Nervesia.

EVASII (S.) de CASALI (Saint-Evaux de Casal, en Lombardie) monast. ord. S. August. cui multa dona contulit rex Luitprandus, ann. 745, LXXXVII, 1401.— Privil. Paschalis II papæ, ann. 1108, CLXIII, 237, 353; Calixti II, ann. 1120, *ibid.*, 1176; Innocentii II, ann. 1145, CLXXIX, 646; Lucii III, ann. 1184, CCI, 1278; Urbani III, ann 1185, CCII, 1331; Innocentii III, ann. 1211, CCXVI, 496; CCXVII, 212.

EVANSENSE (Evaux, dioc. de Limoges) monast. ord. S. August. situm in territorio Lemovicensi ann. inc., LXXI, 889.

EVESHAMENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie d'Evesham, dioc. de Worchester, Anglet.) monast. ord. S. Bened. a S. Egwino episc. regibusque Keuredo et Offa exstructum in loco ubi apparuit B. Virgo Maria, ann. 714, LXXXIX, 556, 540. — Charta Willelmi Conquest, CXLIX, 1369. — Privil. Innocentii III, ann. 1205, CCXV, 784, 1105.

EVORIACENSE seu EBORIACENSE. *Vide* Farense.

EVURTII (S.) AURELIANENSE (Saint-Euverte ou Evurte d'Orléans) monast. ord. S. August. cujus ecclesia condita est iv sæc. cui adjunctum est monasterium, ann. 783. — Transiit ad canonicos S. Victoris Parisiensis, ann. 1140. — Illud privil. confirmavit Eugenius III, ann. 1146, CLXXX, 1109. — Rogerus abbas floruit ann. 1180, CXCIX, 1125. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1208, CCXVII, 172.

EXAQUIENSE SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité d'Essay, Eure) monast. ord. S. Bened. ab Eudone comite conditus xi sæc. cujus primus abbas fuit Rogerus Beccensis monachus, CCII, 1518.— Privil. Urbani III, ann. 1186, *ibid.*, 1451.

EXCUBIARUM CARTHUSIA (serait-ce Escuyères, près de Queyras dans les Hautes-Alpes?) a Sofredo et nonnullis monachis e Carthusia majori profectis exstructa circa 1115, de qua mentio est in statutis Carthus., CLIII, 1123.

EXIDOLIENSIS CELLA (Exedeuil, dioc. de Limoges) monast. ord. S. Bened. a S. Aredio fundat. in diœc. Lemovicensi et ab eo Attanensi monast. (*Saint-Yrieix*) datum, ann. 572.

EXOLDUNENSIS (Issoudun, dioc. de Bourges) prioratus ord. S. Bened. a Radulfo Exoldun. domino et ejus uxore Bathilde exstructum, ann. 947. Innocentii III epist. ad priorem ann. 1205; CCXV, 222.

EXONIENSE (Exeter, Anglet.) monast. in cujus gratiam S. Leo IX ad Edwardum Anglorum regem scripsit, ann. 1049, CXLIII, 639

FABARIENSE S. MARIÆ (Pfeffers, autrement Favières, dioc. de Strasbourg) monast. exstructum, circa 731, in Rheticis Alpibus super Rhenum et Marienfelden, cujus abbas apud Ludovicum Pium conquestus est de

dovæi III, *ibid.* — Charta Aredii, ann. 683, LXXVIII, 1204.

GRATÆ (S.) monast. in diœc. Urgelitana a Possidonio episc. reædificatum. — Privil. Ludovici Pii., ann. 822, CIV. 1125; CXIX, 487.

GRATIÆ-DEI (Grâce-Dieu, diocèse de Magdebourg, Allemagne) monast. ord. Præmonst. ab Ottone Crudorpiensi comite et ipso S. Norberto, ann. 1131. — Privil. Innocentii II, ann. 1138. CLXXIX, 377.

GRATTERENSE seu GAZERENSE, monast. ord. S. Bened. in Neapoli urbe et in loco Plaia dicto exstructum, cujus abbati scripsit S. Gregorius Magn., LXXVII, 1113, 1233. — Quod annexuit cum S. Sebastiani monast. et alio simul de Puteolo, *ibid.*

GREGORII (S.) AD RHENUM (Saint-Grégoire sur le Rhin, diocèse de Constance ou de Bâle) monast. a Gebehardo Constantiensi episc. fundatum, ann. 989, quod Joannes XV sub sua tuitione suscepit, CXXXVII, 838. — Innocentii III decretum de non conferendis præbendis ad sæculares, ann. 1210, CCXVII, 199.

GREGORII (S.) (Saint-Gregoire d'Alsace, dioc. de Strasbourg) monast. ord. S. Bened. cui dona quædam contulit Bodalus, ann. 747, LXXXVIII, 1211. — Charta Sigfridi, ann. 768, XCVI, 1564. — Regis Carolomanni dipl., ann. 769, *ibid.*, 1574. — Columbarii silvam (*Colmar*) tribuit ei Ludovicus Pius, ann. 826, CIV, 1157.

GRENEFELDENSIS (Religieuses de Grenfeld. comté de Lincoln, Anglet.) parthenon a nobili viro Redulfo d'Abi fundatus in diœc. Lincoln., cujus donationes confirmavit S. Hugo episc. XII exeunte sæc., CLIII, 1122.

GRINBERGENSE (Grinbergent en Brabant, près de Bruxelles) monast. ord. Præmonst. a pluribus piis viris exstructum et dotatum, de quibus mentio fit in privil. Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1209.

GRISTANENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Grestain, près de Honfleur) monast. ord. S. Bened. ab Herluino de Curtavilla exstructum, ann. 1050. — Epist Arnulfi Lexov. episc. ad abbatem hujus monast, circa 1175, CCI, 81; CCII, 1318.

GROENINGENSIS S. MARIÆ (Notre-Dame de Grœningen, près de Courtray, Belgique) parthenon ord. Cisterc, exstructus, ann. 1238, a Joanna et Agnete filiabus Galterii Rodenbergensis domini, ann. 1439. Margareta abbatissa partem reliquiarum quæ ibi asservantur largita est abbati Claræval, CLXXXV, 1712.

GROFFCHATTENSE. *Vide supra* GRAFFCHAPP.

GUALDENENSE S. BENEDICTI (Saint-Benoît de Gualdena, en Italie) monast. ord. Camald. cui Clemens III privil. concessit, ann. 1188, CCIV, 1339.

GUASTALLA (de) S. PETRI (Saint-Pierre de Guastalla, dioc. de Mantoue) monast. ord. S. August. a regina Ermingarde et nobili domino Garimano exstructum, ann. 1095 et ab Urbano II priv. ornatum, CLI, 412. — Privil. Innocentii II papæ, ann. 1132, CLXXIX, 159. — Eugenii III, ann. 1145; CLXXX, 1048. — Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1497.

GUDHEMENSIS (Couvent de Gudhem en Danemark) parthenon a rege Canuto V exstructus XI sæc. — Privil. Alexandri III, ann. 1176, CC, 1060.

GUILLIELMI (S.) DE DESERTIS. *Vide* GELLONENSE.

GUINGAMPENSE S. CRUCIS (Sainte-Croix de Guingamp, en Bretagne) monast. ord. S. August. a quibusdam nobilibus viris exstructum XII sæc. — Privil. Clementis III, ann. 1190, CCIV, 1487.

GUINTMARI (S.) (Abbaye de Lierre, diocèse de Meaux) monast. ord. S. August. haud procul a Meldis, fundatum a pio viro Gunthmaro, in que sepultus est, ann. 775, CXLIX, 112.

GURTHONENSE ET GUERDONENSE (Notre-Dame de Gourdon-en-Charolais) monast. ord. S. Bened. in quo monachus vixit pius Desideratus presbyter, ann. 570, LXXII, 895. *Vide* GABILONENSE LEPROSORUM.

GYRENSIS CARTHUSIA (Chartreuse de Gyren, dioc. de Gurch, dans la Basse-Carinthie) monast. ab Henrico Gurcensi episc. exstructum temporibus Alexandri III, cujus epist. ann. 1174, CC, 949.

HAGUENONENSE SS. PHILIPPI ET WALBURGIS (Haguenau, dioc. de Strasboug) monast. ord. S. Bened. a principibus Friderico et Petro constructum ante ann. 1102, quo Paschalis II illud privilegio confirmavit, CLXIII, 97.

HAIDENHEINNENSE pro HEIDENHEINNENSE.

HALBERSTATENSE S. JOANNIS (Saint-Jean d'Halberstadt) monast. ord. S. Bened. cujus Innocentius II bona atque possessiones confirmavit ann. 1138, CLXXIX, 376.

HALBERSTATENSE S. MARIÆ (Notre-Dame d'Halberstadt) monast. ord. S. August. cujus bona privilegio confirmavit Cœlestinus II, ann. 1143, CLXXIX, 784.

HALBERSTATENSE. *Vide* MICHAELSTEINENSE.

HALBERSTATENSE S. THOMÆ (Saint-Thomas d'Halberstadt) monast. ord. Præm. a Theodorico episc. conditum paulo ante ann. 1192, quo Cœlestinus III illud privil. confirmavit, CCVI, 911.

HALLENSE. *Vide.* REICHENHALLENSE.

HALLENSE (Halle, dans le duché de Magdebourg) monast. ord. S. August. alias dictum *Ad Novum opus*, id est, *Fait à neuf*, cujus bona privilegiaque confirmavit Cœlestinus III, ann. 1194, CCVI, 1048.

HAMANABURGENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel d'Hamambourg dioc. de Mayence) monast. ord. S. Bened. a S. Bonifacio. Mogunt. episc. fundatum circa ann. 748, LXXXIX, 617, 692 not.

HAMATGIENSIS S. EUSEBIÆ (Hamage près Marchiennes) parthenon ab ipsa Eusebia virgine et abbatissa fundatus, ann. incert., CXLIX, 133.

HAMELENENSE (Hamelen ou Hameln dans la Basse Saxe) monast. ord. Præmonst. cujus provisor ad sanctam Hildegardem Montis S. Ruperti abbatissam scripsit se ejus precibus commendans XII sæc., CXCVII, 502.

HAMENSE (Ham, diocèse de Noyons) monast. ord. S. August. ad cujus abbatem scripsit Alexander III, ann. 1172, CC, 764.

HAMENSE S. SALVATORIS. *Vide* GERWARENSE.

HAMERSLEBENSE S. PANCRATII (Saint-Pancrace d'Hammersleben, dioc. d'Halberstadt) monast. ord. S. August. cujus possessiones et jura confirmat Paschalis II ann. 1116, CLXIII, 399. — Privil. quo Honorius II monasteria quædam huic subjecit, ann. 1129, CLXVI, 1303. — Privil. Innocentii II, ann. 1138, CLXXIX, 373.

HAMERSLEBENSE SS. PETRI ET PAULI (Saint-Pierre d'Hamersleben, dioc. d'Halberstadt) monast. ord. S. August. cujus tutelam suscepit Eugenius III ann. 1145, CLXXX, 1039. — Cœlestinus III confirmat donum ecclesiæ S. Stephani, ann. 1195, CCVI, 1091.

HANCHIS (de) (Hanches prope Maintenon, dioc. de Chartres) monasteriolum seu prioratus a Pagano archid. Carnot. concessus Willelmo Majoris Monasterii abbati, ann. 1114, Privil. Ivonis epist. Carnot., CLXII, 293.

HARDEHUSANUM seu HERNVITHELENSENSE S MARIÆ (Sainte-Marie de Hardehausen, diocèse de Paderborn) monast. ord. Cisterc. Ex Campensi ortum ab episcopo Bernhardo fundatum ann. 1040 qui in eo sepulturam elegit. Privil. Adriani IV, ann. 1155, CLXXXVIII, 1429.

HASELACENSE (Haselach, anc. dioc. de Strasbourg) monast ord. S. Bened. a rege Dagoberto et Florentio abbate fundatum ann. 633 in diœc. Argentin. (Charta interpolata LXXX, 524). — Privil. Lucii III, ann. 1182, CCI, 1140.

HASNONIENSE S. PETRI (S. Pierre d'Hasnon) monast. duplex ord. S. Bened. in Atrebat. diœc. fundatum ab abbate Joanne et ejus sorore Eulalia, ann. 678, aliud erat virorum et aliud mulierum, CXLVII, *et seqq.*: sæc. XI in ruina fere cum esset reædificatum est a fundamento ab Hasnoniensi comite, sub Alexandro II papa, ann. 1070, CXLVII, 898 — Rolandus abbas insigni probitate claruit, CXLVII, 598.

HASNUNENSE SS. MARCELLINI ET PETRI (Saint-Marcellin et Pierre d'Hasnon, dioc. d'Arras) monast. ord. S. Bened. olim opulentissimum diœc. Atrebat. et forte in eodem loco ac præced. a vicinitate nominis. XI sæc. minoratum et neglectum reperitur, CXLIXX, 153.

HASSARODENSE monast. juxta Meinum flumen in diœc. Eistatensi exstructum (apud Raban. M. VIII sæc.) CVII, 54.

HASTERIENSIS (Hastières, Meurthe) parthenon in Metensi diœc. a comitissa Bertha comitis Widerici uxore constitutus, ann. 626, LXXXVIII 1159. — Epistola Clementis III ad abbatem, ann. 1490, CCIV, 1578.

HAVERHOLMENSIS (Haverholm, dioc. de Lincoln, Anglet.) parthenon de quo mentio fit in epist. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 368.

HANNOGIENSE, *Vide* HONAUGIENSE.

HAY (de insula) S. COLUMBÆ. *Vide* HIENSE.

HEDERENSIS S. MARIÆ (Notre-Dame d'Yerres ou Hières près Corbeil) parthenon ord. S. Bened. a Stephano Parisiensi episcopo exstructus. Charta fundationis, ann. 1138, CLXXIII, 1427. — Privil. Innocentii II, ann. 1141, CLXXIX, 541. — Illæ moniales opitulantur sororibus de Gif., ann. 1180, CC, 1292. — Decret. Innocentii III de monialium numero, ann. 1208, CCXV, 1368.

HECKLINGENSE SS. GEORGII ET PANCRATII (S. George ou Saint-Pancrace d'Eglingen, Souabe) parthenon a nobili viro Bernardo comite olim conditus, privilegio ditatus ab Innocentio II, ann. 1140, CLXXIV, 198.

et dotatum ann. 721, LXXXVII, 1365.— Abbatis electio a rege Liutprando confirmatur ann. 728, *ibid.*, 1371.

LUCENSE. *Vide* S. FRIGDIANI.

LUCENSE S. GEORGII (Saint-Georges de Lucques) monast. ord. S. Bened. Epist. Eugenii III super discordiam cum canonicis S. Frigdiani, ann. 1145, CLXXX, 1089.—Epist. et Decret. Alexandri III quibus irritum declarat pactum Simoniacum ab hujus monast. monachis contractum ann. 1174, CC, 1017, 1018, 1066.

LUCENSE S. ANGELI IN FORO (Saint-Ange du Forum), monast. ord. S. August. Hujus monast. canonicis præcipit Innocentius II ne vexent monachos S. Frigdiani, ann. 1141, CLXXIX, 571..

LUCENSE S. PETRI (Saint-Pierre de L.), monast. a Fortunato et ejus filio Romualdo presbyteris factis fundatum in quo et ipsi monachi ingrediuntur sub Talesperiano abbate et episc., ann. 713, LXXXVII, 1351. — Sichimundi charta, 1373.— Privil. Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1190, sub quo parthenon devenerat.

LUCENSE S. MARTINI (Saint-Martin), monast. canonicorum S. Augustini exstructum ante ann. 1117, quo Paschalis bis scripsit monachis supra quadam injuria ab eisdem illata canonicis S. Frigdiani, CLXIII, 451. — Epistola Innocentii II, ann. 1137, CLXXIX, 335, 345.

LUCENSE S. PONTIANI (Saint-Pontien), vetus monast. ord. S. Bened. XI ineunte sæc. ab illustri matrona Willa marchionissa restauratum, et postulante Ambrosio abbate privilegio ornatur a rege Conrado II, ann. 1025, CLI, 1046. — Epist. Innocentii III, ann. 1206, CCXV, 972.

LUCENSE S. REPARATÆ (Sainte Réparate) monast. ord. S. August cujus priori privil. concessit Cœlestinus III ann. 1194, CCVI, 1060.

LUCENSE XENODOCHIUM a rege Sichimundo et quibusdam magnatibus fundatum extra muros in loco Apulia dicto, ann. 729, LXXXVII, 1372.— Charta Walprandi episc., ann. 759, 1405.

LUCENSE XENODOCHIUM S. SILVESTRI a civibus Lucensibus fundatum ann. 718, LXXXVII, 1361.

LUCENSE MONASTERIOLUM. *Vide* CAPPANULÆ.

LUCENSE (Lucca ou Lucka, dioc. d'Olmutz, en Bohême) monast. ord. Præmonst. ab Ottone Bohemiæ duce conditum. — Privil. Cœlestini VI, ann. 1195, CCVI, 1091.

LUCENSIS S. JUSTINÆ (Couvent de Sainte-Justine, Lucques) parthenon ord. S. Bened. exstructus infra urbem, cui privilegium concessit Alexander III ann. 1176, CC, 1072.

LUCENSIS S. SALVATORIS (Couvent Saint-Sauveur de Lucques) parthenon, cujus abbatissæ Alpergæ privil. concessit S. Henricus II imper. ann. 1015, CXL, 332.— Diplom. Conrad. II regis, ann. 1027, CLI, 1048.

LUCENSIS S. MARIÆ (Couvent Sainte Marie de L.) parthenon ab Urso clerico exstructus in quo propria filia facta est abbatissa ann. 722, LXXXVII, 1566.

LUCERNA (de) SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de La Luzerne, Manche) monast. ord. Præmonst. exstructum ann. 1143 ab Hasculfo de Suligniaco. Ad abbatem hujus monast. scripsit Innocentius III ann. 1204, CCXV, 529.

LUCERNENSE DE CURBA-FOSSA SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Courbe Fosse à Lucerne, Suisse) monast. ord. S. Bened. cujus bona sub sua suscepit protectione Eugenius III, ann. 1145, CLXXX, 1017. — Privil. Urbani III, ann. 1185, CCII, 1347.

LUCERNENSE SS. MAURICII ET LEODEGARII (Saint-Maurice ou Saint-Léger de Lucerne) monast. ord. S. Bened. in Helvetia fundatum VIII sæc. Primum subjectum est Vivariensi monast., cujus tunc Sigimarus abbas ab imper. Lothario electus est ann. 839, CIV, 1308; postea transiit ad Morbacense.

LUCIANI (S.) BELLOVACENSE (Saint-Lucien de Beauvais) monast. ord. S. Bened. a rege Childeberto fundatum ann. 540. Corpus habuit S. Luciani VIII sæculo, et reædificatum est a rege Chilperico. Epist. Innocentii pro eo monast., ann. 1131, CLXXIX, 74. — Privil. Adriani IV, ann. 1158, CLXXXVIII, 1540.

LUCO S. PETRI (de) monast. ordinis S. Bened. in diœc. Florentina exstructum, cui privilegium concessit Paschalis II papa, ann. 1107, CLXIII, 228. — Privil. Urbani III, ann. 1186, CCII, 1370.

LUCULLANENSE (Saint Séverin de Lucullano, aux environs de Naples) vetus monast. prope Neapolim situm, cujus S. Eugyppius, natione Afer, abbas fuit sæc. V exeunte, LXII, 549.

LUCUSIANUM (Lucusio ou Lucusiano, à Palerme) monast. ord. S. Bened., unum e sex monasteriis a S. Gregorio Magno fundatis, LXXVII, 1167.

LUDGERI (S.). *Vide* WERTHINENSE.

LUFFELDENSE monast. ord. S. Bened. in Anglia, cui duarum ecclesiarum possessionem confirmavit S. Hugo Lincoln. episc. XII sæc. exeunte, CLIII, 1122. —Privil. Alexandri III, ann. 1174, CC, 989.

LUGDUNENSE (Couvent de religieuses à Lyon) parthenon de quo fit mentio apud Gregorium Turon. Jam exstabat ann. 570, LXXI, 536. — A S. Anemundo Lugdunensi episc. dotatur, LXXXVII, 473; LXXXVIII 1164.

LUNÆLACENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel de Lunélacken ou Manauser, en Bohême) monast. ord. S. Bened. a Conrado comite et ejus uxore Mathilde exstructum cujus possessiones et jura confirmantur privilegio Innocentii II, ann. 1142, CLXXIX, 609.— Epist. Alexandri III, ann. 1175, CC, 1016.

LUNDENSE S. MARIÆ MAGDALENÆ (Sainte-Magdeleine de London, diocèse d'Yorck, Anglet.) monast. ord. S. Bened. fundatum ante ann. 1186, quo Urbanus III illud privilegio confirmavit, CCII, 1392.

LUNDONIENSE (Londres, Anglet.) monast. ord. S. Augustini secus muros exstructum cui, petente Normanno priore, privileg. concessit Innocentius II, ann. 1137, CLXXIX, 323. — Privil. Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1289.

LUNDONIENSE SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Londres) collegium canonicorum quorum possessiones confirmavit Innocentius III, ann. 1201, CCXVII, 69.

LUNDORFENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Londorf, Ecosse) monast. a Wilelmo rege, Leone dicto fundatum paulo ante ann. 1199, quo Innocentius III illud privilegio confirmavit, CCXIV, 540.

LUNENSE (Lune ou Luhne, en Westphalie) monast. cujus abbati scripsit Clemens III ann. 1188, CCIV, 1366.

LUPARA (de) S. THOMÆ (Saint-Thomas-du-Louvre). *Vide* PARISIENSE.

LUPI (S.). *Vide* TRECENSE.

LUPI (S.) (Saint-Loup, dioc. de Clermont) monast. vetus quod videtur exstructum fuisse in Claromont. diœcesi; illud usurpaverant Billiomenses canonici detrimento Cluniaci a quo pendebat. Iisdem præcipit Urbanus II ut citius hoc restituant, ann. 1094, CLI, 592. — Epist. Innocentii III ad abb. pro Veziliacensibus ann. 1211, CCXVI, 479.

LURA seu LUTHRA (de) SS. MARTINI ET DEICOLÆ (Saint-Martin ou Saint-Deale de Lure, dioc. de Besançon) monast. ord. S. Bened. fundatum ab ann. 611, reædificatum a monachis Boscauduni, ann. 1176, de quo mentio fit in privil. Alexandri III ejusdem ann., CC, 1077.

LUTOSENSE SS. PETRI ET PAULI (Saint-Pierre de Leuze, dioc. de Tournay) monast. ord. S. August. inter Ath et Tournay a S. Amando fundatum ann. 515, CXLXIX, 140.

LUXOVIENSE (Luxeuil ou plutôt Luxeu, anc. dioc. de Besançon) monast. ordinis S. Bened. a S. Columbano origine Hiberno fundatum circa ann. 590, LXXI, 636; LXXX, 203. — Angelomus fit abbas ann. 856, CXV, 106. — S. Waldebertus abbas tertius, CXXXVII, 687.— Epistola Honorii II ad Matthæum Alban. card. pro eo monast., ann. 1128, CLXVI, 1278.— Epist. Innocentii III, ann. 1198, CCXIV, 480.

LUZILACENSE (Lutzell, dioc. de Bâle, Suisse) monast. ord. Cisterc. exstructum ann. 1124 a comitibus de Montefalcone. *Vide supra* LUCELLENSE. .

LYRA (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Lyre, Eure) monast. ord. S. Benedicti a Willelmo Osberni filio et ducis Normanniæ dapifero conditum circa ann. 1050, CCII, 1316. — Epist. ad abbat. de electione præpositi Constantiensis, ann. 1210, CCXVI, 577.

MACENEIRA (de) in diœc. Visiensi (Viseo en Portugal), monast. cujus abbati scripsit Innocentius ut inquireret super remotione abbatis S. Petri Auriensis ab episc. ann. 1212, CCXVI, 607.

MACERIENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Maizières, monast. ord. Cistercien. a Falcone Reumense exstructum, ann. 1132. Ad abbatem scripsit Innocentius III de causa monast. Flaviniac. cum monast. Sinemurensi, ann. 1198, CCXIV, 257.

MADALHARSTORFENSE S. JOANNIS (Madalharstorf, diocèse de Ratisbonne, Bavière), monast. ord. S. Bened. ab Henrico viro illustri et ejus filio Ernesto exstructum paulo ante ann. 1139, quo, postulante abbate Epponе, illud privilegio confirmavit Innocentius II, 596.

MADIO (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Madion, anc. dioc. de Saintes) monast. ord. S. Bened. fundatum ante ann. 1203, quo Innocentius III ad abbatem scripsit de reformatione monasterii Albæ Terræ, CCXV, 245.

MAGABRENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Mêvre, dioc. d'Autun) monast. ord. S. Bened. ante ann. 843, ce-

1145, CLXXIX, 959. — Fredericus Colon. episc. Malmundar. subjecit Stabulensi, ann. 1128, CLXXXIX, 1457.

MALOLEONE (de) SS. TRINITATIS (La Sainte Trinité de Mauléon, Deux-Sèvres) monast. ord. S. August. fundatum ante ann. 1079. — Epist. Innocentii III ad abbatem, ann. 1207, CCXV, 1202; CCXVI, 64.

MALTACENA (de). *Vide* AGANENSE.

MAMILIANI (S.). *Vide* MONTE CHRISTI.

MAMMETIS (S.) LINGONENSE (Saint-Mamme de Langres) collegium canonicorum cui Alexander III privil. concessit ann. 1170, CC, 661.

MANDANENSE, MAUDANENSE et MALDUINUM sive MACLOVIENSE (Saint-Malo, dioc. de Coutances) monast. ord. S. Bened. in Neustria exstructum circa ann. 520, LXXXVIII, 496.

MANDI (S.) monast. in diœc. Theatina (Chieti, Abruzze) situm cujus mentio fit in privil. Innocentii III, ann. 1208, CCXVII. 180.

MANNACENSE (peut-être Maincy, arr. de Melun) monast. in diœc. Antissiodor. exstabat temporibus Aunarii episc. VII sæc., CXXXVIII, 233, 234.

MANSO ADÆ (de) (Mazan, dioc. de Viviers, Ardèche) monast. ord. Cisterc. exstructum ante ann. 1137. — Epist Innocentii III de quodam monacho olim medico, ann. 1209, CCXVI, 66.

MANSUETI (S.). *Vide* TULLENSE.

MANZENERENSE (Manzenera, du diocèse de Coïmbre, en Portugal) monast. cujus fundatio videtur eidem tempori referenda ac Alcobatiensis et Seizensis, scilicet temporibus Alphonsi I regis. — Epist. Innocentii III ad abbatem de jure ecclesiæ Conimbriensis, ann. 1198, CCXIV, 195.

MARACULO (de) (Mareuil, arrondiss. d'Abbeville) monast. ord S. August. a S. Bertilia et ejus filio Fulberto fundatum in Atrebatensi diœcesi, ann. 935, CXLIX, 131. — *Vide infra* MAREOLENSE.

MARBACENSE S. IRENÆI (Marbach, Alsace) monast. ord. S. August. in diœces. Argentin. conditum a nobili femina Guta, ann. 1089, juxta quosdam a Burchardo Gebliswicensi domino. — Privil. Urbani II, Turonis datum, ann. 1096, CLI, 455. — Paschalis II, ann. 1103, CLXIII, 116. — Calixti privil. *ibid.*, 1130. — Cœlestini III, ann. 1192, CCVI, 911 : ejusdem privil. (Spurium), 1241. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1212, CCXVI, 812; CCXVII, 209, 217.

MARCELLI (S.) DE FELINIS (Saint-Marcel de Felines, anc. dioc. de Die) monast. in diœc. Diensi (Die) exstructum ante 985, quod ne confundas cum S. Marcello de Salciaco (Sauzet) in comitatu Valentino, ut fit apud auct. Elogii Odilonis Cluniac., CXLII, 865. *Vide* DIENSI.

MARCELLI CABILONENSIS (S.) (Saint-Marcel-les-Châlons ou d'Obiliac) monast. ord. S. Bened. a rege Guntchramno fundatum et dotatum, ann. 579, LXXX, 611. — Præcept. Caroli Magni, ann. 779, XCVII, 964. — Ludovici Pii, ann. 835, CIV, 1261. — Privil. Joannis VIII papæ, 878, CXXVI, 805. — Frigescente disciplina a Theobaldo comite datum est Cluniaco reformandum circa 960, CXXXVII, 780. — Inde ortus est Hugo Lugdun. archiep., CLVII, 487.

MARCELLI (S.) DE SALCIACO (Saint-Marcel-les-Sauzet, dioc. de Valence) monast. ord. S. Bened. in comitatu Valentino et juxta vicum Salciacum (Sauzet) ab Ademaro comite et ejus uxore Rothilde conditum, sed ob negligentiam quorumdam abbatum datum est regendum Cluniacensibus sub S. Odilone, ann. 1037, CXLII, 865. — Restauratum est a Lamberto episc., *ibid.* — Eugenius III huic monast. donum ecclesiæ de Salvatia confirmavit, ann. 1146, CLXXX, 1106. — De calumnia Hugonis Burgundiæ ducis, ann. 1104, CLXXXV, 1400, 1401.

MARCELLI (S.) PARISIENSE (Saint-Marcel ou Marceau-les-Paris) monast. quod nomen suum suburbio hodierno dedit ; ordinis fuit S. Augustini, cujus ecclesia exstructa est a Rolando Caroli Magni nepote. Hos canonicos sub protectione sua suscepit Adrianus IV, ann. 1158, CLXXXVIII, 1571. — Transactio inter Mauricium Paris. episc. et monast. super filiis cujusdam servi, ann. 1163-1196, CCV, 906. — Epist. Innocentii III, ann. 1210, CCXVI, 351.

MARCENIENSIS S. RICTRUDIS (Marchiennes, entre Douai et Saint-Omer) parthenon in Flandria super Scarpum a S. Amando episc. conditus, cui prima præfuit S. Rictrudis abbatissa, ann. 647, CXXXII, 827. — Ledwinus Atrebat. episc. petente Balduino comite sanctimonialium loco monachos introduxit, ann. 1028, CXLI, 1534; CXLIX, 133.

MARCHTALLENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Marchtal, ancien dioc. de Constance) monast. ord Præm. exstructum ex antiquo collegio ann. 1170 ab Hugone Tubingensi comite. Privil. Cœlestini III, ann. 1192 CCVI, 966.

MARCI (S.) (Saint-Marc, près de Spolette) monast. ord. S. Bened. juxta muros Spoleti exstructum a temporibus S. Gregorii Magni, LXXVII, 907.

MARCI (S.) (Saint-Marc de Zamora, en Espagne) prioratus a monast. Saltus Novalis pendens, in diœc. Zamorensi in Hispania situs, cujus priori direxit epistolam Innocentius III, ann. 1198, CCXIV, 62.

MARCIANENSE seu MARCHIANENSE (S.) PETRI (Saint-Pierre de Marchiennes, Nord) monast. a S. Amando fundatum haud procul a S. Rictrudis parthenone, cujus primus abbas fuit S. Jonatus ann. 647, CXXXII, 827, 893. — Privil. Innocentii II, ann. 1141, huic monast. ord. S. Bened ; CLXXIX, 554, 590. — Epist. ejusdem, 555.

MARCINIACENSIS (Marcigny, dioc. d'Autun) parthenon a B. Hugone Cluniac. abbate et Gaufrido Hugonis fratre fundatus, ann. 1080, CLIX, 969. — Privil. Urbani II, ann. 1095, CLI, 442. — S. Hugonis adhortatio et commonitorium pro sanctimonialibus, CLIX, 947, 949. — Privil. Calixti II, CLXIII, 1192.

MARENSE (Marre, près de Verdun-sur-Meuse) monast. in cujus gratiam Alexander III scripsit ad Henricum Rhemensem archiepisc. ann. 1171, CC, 740.

MAREOLENSE (Mareuil-les-Arras), monast. ord. S. August. a Fulberto Camerac. episc. exstructum ann. 935. — In abbatis gratiam Alexander III ad Henricum Rhem. archiep. scripsit, ann. 1172, CC, 809.

MARGARETÆ (S.) (Sainte-Marguerite de Beaune, dioc. d'Autun), monast. ord. S. August. cujus abbati curam commisit Innocentius III alia reformandi cœnobia, ann. 1198, CCIV, 201.

MARGARETÆ (S.). *Vide* OSTERHOVENSE.

MARIADURA (de) (Mariadura, dioc. de Plaisance), monast. ord. S. August. a nobili viro Gandulfo et ejus uxore Gisla exstructum paulo ante ann. 1199, quo Innocentius III illud privilegio ornavit, CCXIV, 858.

MARIANI (S.) ANTISSIODORENSIS. *Vide* FONTANENSE.

MARIÆ (S.) Cenomanense monasteriolum seu xenodochium, cujus mentio fit in Caroli Magni diplomate, ann. 802, XCVII, 995.

MARIÆ (S.) AD GRADUS (Sainte-Marie-aux-Degrés, à Cologne), monast. 20 canonicorum Coloniæ Agrippinæ ab archiepisc. Annone fundatum cujus bona et jura privilegio ornavit Stephanus X, ann. 1059, CXLIII, 1309.

MARIÆ (S.) AD FINE (Sainte-Marie, dit Ad-Fine-au-Bout, diocèse de Pise, Toscane), monast. canonicorum regul. ab Opithone Pisano archiepisc. fundatum cui privileg. concessit Alexander III ann. 1179, CC, 1241.

MARIÆ (S.) AD ORGANUM. *Vide* VERONENSIS (parthenon.)

MARIÆ (S.) AD LIGERIM (Sainte-Marie-sur-Loire) monast. cujus situs nunc pene ignoratur, cui Ageradus Carnot. episc. multa bona contulit, ann. 686, LXXXVIII, 1228. — Forte idem est monast. ac S. Mariæ de Charitate, ut infra.

MARIÆ (S.) DEAURATÆ. *Vide* TOLOSANUM.

MARIÆ (S.) BOSCO. — *Vide infra* S. MARIÆ DE BOSCO.

MARIÆ (S.) DE CAGIA seu CAVEA (Notre-Dame de Lage dans le faubourg de Meaux) monast. ord. S August. exstructum ann. 1133 et ab Innocentio II privilegio ornatum, CLXXIX, 244. — Alexandri III, ann. 174, CC, 1053. — Epist. Innocentii III abbat. super accusatione adv. abbatem S. Dionysii Remensis, ann. 1208, CCXV, 1357, CCXVII, 220.

MARIÆ (S.) DE CAMPO (Sainte-Marie du Champ dioc. d'Eln ou Perpignan) prioratus ord: S. August. a Bernardo Elenensi episc. fundatus ante ann. 1161, quo Alexander III eidem privil. concessit, CC, 284.

MARIÆ (S.) DE CARCERE (Notre-Dame des Prisonniers à Padoue) monast ord. S. August. ab episc. Joanne exstructum, quo petente ejusdem possessiones et jura confirmavit Adrianus IV papa, ann. 1155, CLXXXVIII, 1428. — Lucii III privil., ann. 1184, CXI, 1309. — Urbani III, ann. 1186, CCII, 1449.

MARIÆ (S.) DE CHARITATE (La Charité à Angers) parthenon apud Andegavos, ad cujus abbatissam scripsit Cathwallonus Rothonensis abbas (Redon) circa ann. 1035, CXLI, 1283.

MARIÆ (S.) DE CHARITATE AD LIGERIM (Notre-Dame de la Charité-sur-Loire, Nièvre) monast. ord. S. Bened. cujus fundatio ad ann. 706 refertur; bis eversum, bis reædificatum est, denique ad monast. Cluniac. transiit et non modice floruit. Privil. Paschalis II, ann. 1114, CLXIII,

quasdam possessiones confirmavit Agapetus II papa, ann. 955, CXXXIII, 928.

MARTINI (S.) DE MONTE (Saint-Martin du Mont, dioc. de Viterbe, Etats de l'Eglise) monast. cui decretum statuit Innocentius III de revocandis alienationibus, ann. 1207, CCXV, 1215. — Privil. ejusdem papæ, 1309.

MARTINI (S.) DE MONTE SACRO (Saint-Martin de Monte Sacro, près de Sabaric, lieu de naissance du saint pontife, en Pannonie) monast. ord. S. Bened. a S. Stephano Hungarorum rege exstructum, cujus S. Ostricus seu Andreas primus fuit abbas, ann. 1001, CLI, 1254. — Privil. Paschalis II papæ, ann. 1102, CLXIII, 105, — Epist. Innocentii III qua litem dirimit cum Vesprimensi episc., ann. 1211, CCXVI, 545.

MARTINI (S.) DE PONTILEUVA (Saint-Martin de Pontlieue, dioc. du Mans) monast. a Bertichramno episc. prope Cenomannos conditum circa ann. 620, LXXX, 386. — Dipl. Caroli Magni, ann. 802, XCVII, 995.

MARTINI (S.) IN AREIS (Saint-Martin des Aires, près de Troyes) monast. ord. S. August. conditum ann. 1104. — Epist. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 506.

MARTINI (S.). *Vide* Henimense, Laudunense, Majus Monasterium, Murense, Santonense, Tornacense.

MARTINI (S.) IN INSULA BARBARA. *Vide* Insula.

MARTINI (S.) IN DIABLENTICO, territorio quodam in diœc. Cenomannensi, monasteriolum de quo mentio fit in diplomate Caroli Magni, ann. 802, XCVII, 995.

MARTINI (S.) IN MAJANO (Saint-Martin de Majano, dioc. de Fiésoli, en Toscane) monast. de quo mentio est in privil. Anastasii IV pro Ecclesia Fessulana, ann. 1153, CLXXXVIII, 1016.

MARTINI (S.) FRISINGENSE (Saint-Martin de Frisingen, en Souabe) monast. ord. S. Bened. a monachis Tegernseensibus exstructum, quorum rogatu privilegio confirmatum est a Paschali II papa, ann. 1107, CLXIII, 232.

MARTINI (S.) CAMPANIENSIS seu DE PRATO (Saint-Martin des Champs ou de la Prairie, près de Dijon) monasteriolum ord. S. August. a S. Stephano Divion. exstructum x sæc., CLXXXV, 1655 not. — Joceran-nus Lingon. episc. illud confirmavit fratribus S. Stephani, ann. 1150, *ibid.*

MARTINI (S.) IN SICILIA, monast. VI sæc. fundatum, de quo S. Gregorius Magnus scripsit ad Cyprianum diac., LXXVII, 760, 761.

MARTINI (S.) DE PALECTU (Couvent de Saint-Martin, dioc. de Chieti, dans l'Abruzze, Naples) monast. cujus mentio est in privil. Innocentii III, ann. 1208, CCXVII, 180.

MARTINI (S.) IN VALLE (Saint-Martin en Vallée, dans le même diocèse que le précédent). Innoc. III, CCVII, 180.

MARTINI (S.) IN HISPANIA, monast. inter Saguntum et Carthaginem Spartariam exstructum ante ann. 585, LXXX, 837.

MARTINI (S.) DE VALLE MAJELLANA (Saint-Martin della Valle en Italie, entre les Alpes et l'Apennin) monast. ord. S. Bened. cujus situs obscure notatur et cui privilegium concessit Paschalis II, ann. 1112, CLXIII, 298.

MARTINI (S.) IN PANNONIA. *Vide supra* S. Martini de Monte Sacro.

MARZIACENSIS S. MARIÆ (Marsac en Auvergne) parthenon olim Mauseacensi monast. subjectus, ann. incert., LXXI, 713.

MASCIACENSE. *Vide infra* Mauziacense.

MASSÆ DE MONTE NERONIS, S. PETRI (Saint-Pierre de la Masse. Monte Nerone, Italie) monast. ord. S. Bened. cujus possessiones privilegio confirmavit Clemens III, ann. 1188, CCIV, 1412.

MASSARUM SS. seu S. ENGRATIÆ-AD-MASSAM-CANDIDAM (Sainte-Engratie de la Masse-Blanche [c'est-à-dire des Vierges] de Sarragosse) monast. ordinis S. Bened. cujus mentio fit in Vita S. Maximi, ann. 644, LXXX, 611; LXXXVII, 547.

MASSILIENSE (Saint-Cassien, à Marseille) vetus monast. a Joanne Cassiano conditum pro viris, circa ann. 425, quodque rexit juxta regulas monachorum tum Ægypti tum Palæstinæ quas didicerat, XLIX, 9. — *Idem* postea dicitur S. Victori dicatum fuisse, LXXI, 584 not. — *Vide infra.*

MASSILIENSE S. MARIÆ DE YVELINO (Sainte-Marie de Veaune, près Marseille) vetus monast. puellarum ab eodem Joanne Cassiano exstructum, XLIX, 9. — Epist. S. Gregorii Magni ad Respectam abbatissam, LXXVII, 866.

MASSILIENSE S. SATURNINI (Saint-Saturnin de Marseille) monast. ordinis S. Bened. cujus monachi ob quosdam excessus cum excommunicationem incurrissent, ad meliora reversi a Richardo simul abbate et cardinali absolvuntur, hortante S. Gregorio VII papa, ann. 1082, CXLVIII, 702.

MASSILIENSE S. VICTORIS (Saint-Victor de Marseille) monast. ord. S. Bened. quod idem esse videtur atque monast. a B. Joan. Cassiano fundatum extra muros Massiliæ, ann. 425; cum reliquias suscepisset S. Victoris, nomen quoque usurpavit. Celebre admodum postea factum est. De eo mentio fit apud S Gregor. Turon., LXXI, 584. — Præcept. Caroli Magni, ann 790, XCVII, 978. — Dipl. Ludovici Pii, ann. 822, CIV, 1116. — Privil. Joannis XVIII papæ, ann. 1009, CXXXIX, 1492. — S. Leonis IX, ann. 1050, CXLIII, 654. — Charta Raimbaldi Arelat. episc., 651. — Epistola ejusd. papæ qua Richardo abbati quorumdam monasterior. curam committit ann. 1081, CXLVIII, 611, 629. — De monachis S. Saturnini excommunicatis, 701. — Privil. Urbani II, CLI, 48, 296, 425. — Ch. Raimundi S. Ægidii Tolosani comitis, ann. 1103, CLV, 483. — Privil. Paschalis II, ann. 1113, CLXIII, 327. — Calixti II, ann. 1123, CLXIII, 1291. — Innocentii II privil., ann. 1136, CLXXIX, 267. — Lucii II, ann. 1144, CLXXIX, 843, 844. — Anastasii IV, ann. 1155, CLXXXVIII, 1007, ejusdem epist. ad episc. Tolonensem, 1039.

MATINANTA (de) S. STEPHANI (Saint-Etienne de Matinanta dans la Capitanate, Naples) monast. ord. Camald. a monac. S Mariæ in Pulsano pendens; de quo fit mentio in privil. Alexandri III, ann. 1177, CC, 1097.

MATHÆI (S.) monast *Vide* Cilentiana.

MATISCONENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Mâcon, Saône-et-Loire) monast. ord. S. Bened. exstructum ann. 696, postea transiit ad canonicos S. August., ann. 1212, CCXVI, 734.

MAULBRUNENSE (Maulbrunn, diocèse de Spire, dans le Wurtemberg) monast. ord. Cisterc. fundatum ann. 1138 a Walthero de Lomesheim, cujus Diethnus Noviburgensis monachus primus abbas fuit. — Eugenii III privil., ann. 1148, CLXXX, 1316.

MAURI - MONASTERIUM seu MAURINIACENSE (Maurs-Munster près de Saverne, Bas-Rhin) monast. ord. S. Bened. alias dictum cella S. Leobardi (Saint-Liébard), in diœc. Argent. conditum ann. 590 a SS. Mauro et Leobardo, qui illi præfuerunt. — Dipl. Theodorici IV regis ann. 734, LXXXVIII, 1159. — Igne succensum ab abbate Celso reædificatum est sub Ludovico Pio, ann. 829 et Anianensi subjectum. De eodem mentio fit in Ansegisi S. Wandregisili abbatis testamento, ann. 833, CV, 747. — Theulfus ejus monasterii chronicon texuit, ann. 1147, CLXXX, 151.

MAURI MONTIS. *Vide* Morimundense.

MAURI (S.) ANDEGAVENSE. *Vide* Glannofoliense.

MAURIANENSE S. JOANNIS (Saint-Jean de Maurienne) collegium canonicorum quibus donationem nobilis viri Thomæ comitis Maurianensis, Cœlestinus III confirmavit, ann. 1195, CCVI, 1065.

MAURICII (S.). *Vide* Agaunense, Mediolanense, de Turribus.

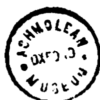
MAUZIACENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Mauzac, Corrèze) monast. ord. S. Bened. exstructum sæc. VI, a Calmilo seu Calmino senatore et Numada uxore. Ibi sepultus est S. Austremonius, LXXI, 831, not. — Privil. Alexandri III, ann. 1165, CC, 378. — Epist. Innocentii III, ann. 1206, CCXV, 905.

MAXENTII (S.) PICTAVIENSE (Saint-Maixent de Poitiers) monast. ord. S. Bened., quod primus exstruxit Agapius cum sociis e monast. S. Hilarii profectis, circa 459, sub S. Saturnini invocatione; postea ab Attila eversum reædificatum est a S. Maxentio illustri viro, circa 507, Chlodovæo regnante. Ibi claruit S. Leodegarius abbas, postea episc., ann. 678, XCVI, 371. — Dipl. Ludovici Pii, ann. 815, CIV, 1021. — Diplom. Lotharii imper., ann. 827, CIV, 1160. — Paschalis II privil. ann 1110, CLXIII, 274, 275.

MAXIMINI (S.) *Vide* Miciacense, Trevirense.

MECHLINIENSE seu MALISNACENSE S. RUMOLDI seu ROMUALDI (Mécheln-sur-Maslines, en Belgique) monast. ord. S. August. VI vel VII sæc. exstructum et regalibus donis valde auctum, CXLIX, 142. — Eugenii III privil., ann. 1153, CLXXX, 1559.

MEDARDI (S.) SUESSIONENSE (Saint-Médard de Soissons) monast. ord. S. Bened. a Chlotario rege fundatum in suburbio, ann. 560, LXXI, 284. — Diploma Ludovici Pii, ann. 824, Hilduino abbate, CIV, 1135. — Privil. Joannis VIII papæ, CXXVI, 660. — Odilo monachus floruit ann. 920, CXXXII, 575. — Gerardus decanus floruit sæc. X, CXXXVIII, 171. — Dipl. Henrici I regis, ann. 1047, CLI, 1027. — Privil. Innoc. II papæ,

Bened. a comitibus de Monaldo, et Rodulfo Lamberti fundatum et episcopo Fuliginensi ab eisdem concessum ann. 1153. — Privil. Anastasii IV, CLXXXVIII, 1043.

PETRI (S.) AD MONTES sive DE MONTIBUS (Saint-Pierre-aux-Monts, de. Châlons-sur-Marne) monast. ord. S. Bened. a Roberto I episc. fundatum, ann. 1028. Decret. Alexandri III, ann. 1172, CC, 775.

PETRI (S.) MONASTERIUM (Saint-Pierre-le-Moûtier, diocèse de Nevers) monast. ord. S. Bened. exstructum circa ann. 810. — Epist. Innocentii III ad abbat. de subjectione monast. Menatensis inter episcop. Claromont. et Cluniacenses controversa, ann. 1213, CCXVI, 965.

PETRI (S.) DE MONTIBUS (Saint-Pierre des Monts, diocèse d'Alcala) monast. ord. S. Bened. in pago Complutensi, in Hispania, a S. Fructuoso conditum, ann. 640, cujus S. Valerius abbas fuit, LXXXVII, 417, et ab abbate Gennadio restauratum, XI sæc., *ibid.*

PETRI (S.) DE MONTE (Saint-Pierre du Mont, diocèse de Metz) monast. ord. Præmonst. fundatum, ann. 1090, a Mathilde Bonifacii Lotharingiæ ducis filia. — Adriani IV decretum de gerendo superpelliceo, ann. 1154, CLXXXVIII, 1372.

PETRI (S.) DE REGULA (Saint-Pierre de la Réole, anc. dioc. de Lescar, Béarn) monast. ord. S. Bened. ann. 977 exstructum, episcopo Lascurensi asseritur a Paschali II, ann. 1114, CLXIII, 355.

PETRI (S.) PUELLARIS (Saint-Pierre-le-Puellier, diocèse de Poitiers) parthenon fundatus a nobili matrona Monegundi, cujus ipsa prima fuit abbatissa, LXXI, 1087. — Postea transiit ad canonicos sæcul. S. Martini Turon., *ibid.*, 1089 not.

PETRI (S.) IN PIXIDE (Saint-Pierre-au-Bassin, dioc. de Florence) monast. cujus abbati scripsit Innocentius III, ann. 1206, CCXV, 973.

PETRI (S.) IN CAMPO (Saint-Pierre del Campo, diocèse de Chieti, Naples) monast. in diœc. Theatina situm de quo mentio fit in privil. Innocentii III, ann. 1208, CCXVII, 180.

PETRI (S.) CŒLI AUREI. *Vide* PAPIENSE.

PETRI (S.) DE CELLARIA (Saint-Pierre de Cellaria, en Lombardie) monast. ord. S. Bened. subjectum monasterio S. Mariæ in Pulsano; de eo mentio est in privil. Alexandri III, ann. 1177, CC, 1097.

PETRI (S.) DE VALERIIS (Saint-Pierre-les-Vallières, dioc. de Narbonne) monast. ord. S. Bened. a nobili viro Rainardo Amati exstructum ante ann. 1114 quo Paschalis II illud privilegio ornavit, CLXIII, 360.

PETRI (S.) MILIONNENSIS (Saint-Pierre de Melun) monast. ord. S. Bened. quod a fundamentis reædificavit Seguinus Senonensis archiepisc., ann. 999, CXLII, 772.

PETRI (S.) VIVI (Saint-Pierre-le-Vif, diocèse de Sens) parthenon a regina Theodechilde exstructus, circa ann. 564, LXXI, 290. — Ingoara monialis multa ei bona contulit, ann. 711, LXXXVIII, 1258. — Diploma Ludovici Pii ann. 822, CIV, 1111. — Cum pene eversus jaceret a Seguino archiepisc. restauratus est X sæc. qui in eum monachos introduxit ann. 999. — Odorannus ibi floruit ann. 1048, CXLII, 766, 773. — Epist. Hugonis Lugd. episc. ad Senon. archiepisc. ann., 1099, CLVII, 522. — Epistola Cononis card. ad Lingon. episc. pro Arnaldo abbate ann. 1119, CLXIII, 1457. — Arnaldi abbatis scripta, 1475. — De S. Abbone abb. et postea episcop. VIII sæc., CLXXXV, 1397.

PETRI (S.). *Vide* Cabilonense, Carnotense, Gandense, Eugubinense, Faventinum, Florentinum, Heisterbacense, Mellicense, Mutinense, Padersbornense, Papiense, Viennense, et alia longe plura.

PETRIBURGENSE (Petersbury, en Anglet.) monast. ord. S. Bened. in Anglia celebre cui multa concessit Edwardus rex et cujus jura et possessiones confirmavit Willelmus Conquestor, ann. 1081, CXLIX, 1333. — Eugenii III privil., ann. 1146, CLXXX, 1160, 1163.

PETRONILLÆ (S.) DE DUOBUS CASTELLIS (Sainte-Pétronille-des-deux-châteaux, du diocèse de Parenzo, en Italie) monast. de quo agitur in privil. Alexandri III, ann. 1177, CC, 1101.

PETROSA (de) SANCTÆ MARIÆ (Notre-Dame de la Peyrouse, diocèse de Périgueux) monast. ord. Cisterc. exstructum ann. 1153; de hujus monast. abbate quæstio est in epist. Innocentii III, ann. 1207, CCXV, 1101.

PHALEMPINO (de) S. CHRISTOPHORI (Saint-Christophe de Phalempin, Pas-de-Calais) monast. ord. S. August. a Rogerio comite et ejus conjuge Ogiva exstructum paulo ante 1110 quo Paschalis II privil. concessit, CLXIII, 270. — Alexandri III, ann. 1159, CC, 110.

PHARENSIS PARTHENON pro FARENSE quod videsis.

PHYUTWANGENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur de Phyutwangen, dioc. d'Augsbourg, en Bavière) monast. ord. S. Bened. quod Wigo decanus et abbas fundavit et imperatrici Adheleidæ commendavit, ann. 970, CXXXVII, 9.

PICTAVIENSE S. HILARII (Saint-Hilaire de Poitiers) monast. ord. S. August. quod privilegiis ornavit S. Gregorius VII papa, ann. 1074, CXLVIII, 651. — Epist. Innocentii III, ann. 1311, CCXVI, 445.

PICTAVIENSIS SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Poitiers) parthenon cujus abbatissæ Elisabeth privil. concessit Calixtus II, ann. 1119, CLXIII, 1119.

PICTAVIENSIS S. CRUCIS (couvent de Sainte-Croix, à Poitiers) parthenon a S. Radegunde fundatus et dotatus, cum diaconissæ velum e S. Medardi manibus suscepisset apud Noviomagum, ann. 535, LXXI, 522; LXXII, 655. — Privil. Urbani II, ann. 1093, CLI, 528

PICTAVIENSIS S. RADEGUNDIS (Sainte-Radegonde de Poitiers) monast. ord. S. Bened., VI sæc. exstructum a B. Radegunde regina. — Epist. Innocentii III ad priorem, ann. 1212, CCXVI, 798.

PICTAVIENSE S. CYPRIANI (Saint-Cyprien, près de Poitiers) monast. ord. S. Bened. a Pippino rege exstructum ann. 828, reædificatum est ann. 931, in suburbio super fluvium Clanum. — Privil. Joannis XI, ann. 931, CXXXII, 1062. — Item Urbani II, ann. 1093, CLI, 365, 369.

PICTAVIENSE SS. JOANNIS, SIMONIS ET JUDÆ (le Moûtier-Neuf ou Saint-Jean de Poitiers) monast. ord. S. Bened. a pio Willelmo Pictaviensi comite conditum in ejusdem civitatis suburbio et postea ab eodem Cluniacensi regimini subjectum. — Privil. S. Gregorii VII papæ, CXLVIII, 666. — Privil. Urbani II, quo ei concessit S. Nicolai ecclesiam ab Agnete comitissa ædificatam, ann. 1093, CLI, 367. — Privil. ejusdem, CLI, 461. — Innocentii decretum, ann. 1211, CCXVI, 542.

PIGAVIENSE. *Vide supra* PEGAVIENSE.

PILLERENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur de Pillero) monast. Italiæ cujus situs non notatur. — Privil. Innocentii III, ann. 1203, CCXV, 50.

PINEROLENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Pignerol, en Savoie) monast. ord. S. Bened. ab Adelaida comitissa fundatum in Sabaudia, quod privilegiis ornavit S. Gregorius VII papa, ann. 1083, CXLVIII, 705. — Privil. Calixti II papæ, ann. 1122, CLXIII, 1261.

PINETA (de) S. MARIÆ (Sainte-Marie de Pineta, en Toscane) monast. ord. S. August. cujus bona privilegioque confirmavit Adrianus IV, ann. 1156, CLXXXVIII, 1481.

PINETUM (couvent de Pineto, dans la campagne de Rome) monast. antiquissimum in pago Romano situm, et a Machario et Rufino illustratum IV exeunte sæc., XXI, 116.

PINCHONIO (de) HOSPITALIS DOMUS DEI (Frères Hospitaliers de la Maison-Dieu, Hôtel-Dieu de Pecquigny, Somme). — Privil. Innocentii III, ann. 1212, CCXVII, 216.

PINNA (de) monast. in diœc. Genuensi situm, de quo mentio fit in epistola Adriani IV, ann. 1155, CLXXXVIII, 1443.

PINNA (de) S. JOANNIS monast. in Hispania situm, a rege Sancio restauratum et ab Alexandro II papa privilegio ornatum, ann. 1071, CXLVI, 1362. — Epist. Urbani II ad abbatem de decimis S. Saturnini non auferendis, 1094, CLI, 374.

PINU (de) S. MARIÆ (Notre-Dame du Pin, diocèse de Poitiers) monast. ord. Cisterc., exstructum ann. 1120-1141 a Giraldo de Salis. — Epist. Innocentii III, ann. 1208, CCXV, 1560.

PIRO (de) S. PETRI (Saint-Pierre-du-Poirier, dans le comté de Trévise) monast. ord. S. Bened. cui privil. concessit S. Henricus II imper., ann. 1017, CXL, 335.

PISANUM S. MICHAELIS (Saint-Michel de Verruque, près de Pise) monast. ord. S. Bened. quod tuendum suscepit S. Gregorius VII papa et ejus possessiones privilegio confirmavit, ann. 1077, CXLVIII, 681. — Privil. Adriani IV, ann. 1155, CLXXXVIII, 1458. — Innocentii III, ann. 1209, CCXVI, 187.

PISANUM S. ZENONIS (Saint-Zénon de Pise) monast. ord. S. Bened. cujus bona atque jura privilegio confirmavit Gregorius VII papa, ann. 1080, CXLVIII, 698.

PISANUM S. MARIÆ (Sainte-Marie de Pise) monast. ord. S. August. cujus bona privilegio confirmavit Joannes XVIII, 1007, CXXXIX, 1486. — Privil. Victoris II, ann. 1055, CXLIII, 812. — Alexandri II papæ, ann. 1063, CXLVI, 1283. — Innocentii II, ann. 1137, CLXXIX, 321. Anastasii IV, ann. 1153, CLXXXVIII, 989. — Adriani IV epist., ann. 1161, CLXXXVIII, 998. — Alexandri III epist.,

ann. 1151, CLXXIX, 614. — Privil. Innocentii II, ann. 1139, CLXXIX, 412, 614 — Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1500. — Rogerius monac. vitam B. Thomæ scripsit XII sæc., CXC, 55. — Privil. et epist. Alexandri III, ann. 1159, CC, 85. 368. — Thomas e sede deturbatus in id monast. se recepit, ann. 1166. CC, 414. — Privil. Alexandri III, ann. 1166. CC, 85.

PONTINIACUM pro MONTINIACUM

PONTISSARENSE (Pontoise, Seine-et-Oise) monast. ord. S. Bened. a Beccensi cœnobio pendens.—Privil. Urbani II, ann. 1089, quo signa pulsari ipsi permittitur, CSI. 52, 574.

PONTISSARENSE S. MELLONIS (Saint-Mellon de Pontoise) monast. ord. S. August. exstructum, ann. 89., in quo sepultus est S. Mello Rothomag. archiepisc. De eo mentio fit in Vita Urbani II papæ, CLI, 52.

POPULIENSE S. HILARI. *Vide* GALEATENSE.

POPULETENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Poblo ou Poblelo, diocèse de Tarragone) monast. ord. Cisterc. fundatum ann. 1153 a Raymundo Berengario Barcinon. comite.—Privil. Alexandri III, ann. 1162, CC, 166.—Epist. Innocentii III ad abbat. adversus episc. Vicensem, ann. 1206, CCXV, 988.

POPULONIENSE SS. SALVATORIS ET QUIRICI (Saint-Sauveur de Popolo, dans l'Exarchat de Ravenne), monast. ord. S. August. cujus bona juraque confirmavit Cœlestinus II. ann. 1143, CLXXIX, 777.

PORCARIANA. *Vide* S. MICHAELIS.

PORTARUM CARTHUSIA. *Vide* CARTHUSIA.

PORTENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Porta, en Saxe) monast. ordin. Cisterc. ex Morimundensi ortum, conditum est paulo ante ann. 1137, quo Innocentius II ad abbatem Adelbertum scripsit ne venationes tolerarentur intra monasterii septa, CLXXIX, 343.

PORTA S. LEONIS (DE) S. MARIÆ (Notre-Dame de la Porte-Saint-Léon, peut-être à Toul) monast. pro cujus defensione Alexander III scripsit Ludovico regi, ann. 1164, CC, 275.

PORTA MILETI (DE) S. (ANTONII CADOMENSE (Saint-Antoine de la porte Milly à Caen) hospitale m. ord. S. August. cujus possessiones et privilegia confirmavit Innocentius III, ann. 1210, CCXVI, 142.

PORTIANI (S.) (Saint-Pourcain diocèse de Clermont) monast. vetus inter Arvernos et Borboniacenses exstructum a S. Porciano abbate circa 527, LXXI, 1026.— Epist. Innocentii III de restitutione ecclesiæ de Bayu., ann. 1206, CCXV, 902.

PORTU (DE) monast. ord. S. Bened. (vulgo Le Pont-Saint-Esprit) in diœc. Uceticensi (Usez) super Rhodanum exstructum cujus aliquanto tempore prior fuit B. Guillelmus qui postea factus est S. Germani a Pratis abbas. ann. 1034, CXLI, 833.

PORTUENSE (Porto, dans les environs de Rome) unum e sex monast. ord. S. Bened. a S. Gregorio Magno exstructis quodque dira peste vastatum est sub eodem papa, circa ann. 598, LXXVII, 560.

PORTUENSE. *Vide* RAVENNENSE.

PORTUS REGIS seu PORREGII (Porrois et plus souvent Port-Royal-des-Champs près de Paris, Seine-et-Oise) parthenon ab Odone de Soliaco Parisien. episc. exstructus, circa 1204. — Charta qua eidem quædam contulit, CCXII, 82.

PORTU-SUAVI (DE) S. MARIÆ (Notre-Dame-du Poussey) parthenon in diœcesi Tullensi conditus ab Hermanno Tullensi episc. et a Brunone ejus successore qui et papa postea factus est (Leo IX) consecratus, ann. 1049. — Privil. S. Leonis IX, CXLIII, 614.

POTENTIANI (S.) CASTRI CENSORII (Saint-Potentien de Chateau Censoir diocèse d'Auxerre) monast. ord. S. Bened. fundatum ante ann. 1157, prope Vezeliacum. —Epist. Alexandri III super Seguini electione in abbatem, ann. 1172, CC, 834, 836.

PRÆDICATORES FRATRES ex diœces. Helenensi (d'Elne) orti, a Bernardo I instituti in Cremon. diœces. olim ex hæres. Albig. conversi, quorum instituta confirmavit Innocentius III, 1212, CCXVI, 289, 601, 648, 668.

PRÆJECTI (S.). *Vide* CAMERACENSE.

PRÆMONSTRATENSE S. MARIÆ (Prémontré dioc. de Laon) monast. et ordo novus a B. Norberto fundatus sub Ven. Bartholomæo Laudun. epic. in Silvæ Vosagi loco Præmonstratum dicto ann. 1121, cujus fundationis descriptio exstat CLVI, 991, et seqq. — Privil. Honorii II papa, ann. 1126, CLXVI, 1249. — Vivianus Præmonst. canonicus claruit ann. 1130, CLXVI, 1319. — Vita S. Norberti ab anonymo, CLXX, 1253.—Bartholomæi Laudun. epis. privil., ann. 1121, CLXX, 1359, 1562.— Privil. Innocentii II, ann. 1131, CLXXIX, 87, 204, 384, 386, 387, 395. — Cœlestini II, ann. 1143, CLXXIX, 778, 781. — Lucii II, ann. 1144, CLXXIX, 880 — Eugenii III, ann. 1145, CLXXX, 1076. 1217. — Adriani IV, ann. 1154, CLXXXVIII, 1373, 1375, 1582, 1583, 1632. — Adrianus Scotus floruit ann. 1180, CXCVIII, 31. — Alexandri III epist., ann. 1170, CC, 514, 620, 825, 1052, 1105, 1288. — Lucii III, ann. 1183, CCI, 1238, — Urbani III, ann. 1187, CCII, 1486, 1488, 1520, 1521. — Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1326, 1335, 1383. — Epist. et priv. Innocentii III, ann. 1198, CCXIV, 173, 176, 297, ann. 1207, CCXV, 1311; CCXVII, 138.

PRAGENSE S. WENCESLAI (S. Wenceslas de Prague en Bohême) monast. ord. S. August. cujus decanus fuit Cosmas Pragensis Chronici Bohemici auctor, 1125, CLXVI, 54.

PRAGENSIS S. GEORGII (Le couvent Saint-George à Prague) parthenon ab Wladislao Bohemorum duce exstructus paulo ante ann. 1145, quo illum privilegio confirmavit Eugenius III, CLXXX, 1032. — Epist. ejusd. papæ, 1470.

PRATALIENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie des Prés, près de Padoue) monast. ord. S. Bened. a Maltraverse de Montebello comite exstructum ante ann. 1122 quo Calixtus II illud privilegio ornavit, CLXIII, 1245.

PRATALIENSE S. MARIÆ (Santa-Maria del Prato) monast. ord. S. Bened. inter Florentiam et Pistoriam exstructum super Bizentii ripam ad radium montis acuti ab Hugone marchione, quod privilegio confirmavit S. Henricus II imper. ann. 1020, CXL, 352. — Privil. Adriani IV, ann 1154, CLXXXVIII, 1345. — Idem hoc m. Camuldalensi subjicit, 1551.

PRATEA (DE) S. MARIÆ (Notre-Dame de la Prée sur-Arnon, diocèse de Bourges) monast. ord. Cisterc a Radulfo Exoldunensi exstructum, ann. 1128.—Innocentii III epist. ad Evrardum abb., ann. 1203, CCXV, 222.

PRATENSE. *Vide* S. GERMANI A PRATIS.

PRATELLENSE monast. (Préaux diocèse de Lizieux) monast. ord. S. Bened. in Northmannia fundatum viii sæc. CV, 744.—Vastatum a Northmannis, reædificatum est ab illustri Humfrido, ann. 1035. Ibi floruit Richardus de Dumellis, ann. 1100, CLV, 1657. — Richardus Pratelli abbas ann. 1147, CLXVI, 1557. — De hujus monast. fundatione, CCII, 1317.

PRATIS (DE) (abbaye des Prés, diocèse de Besançon) monast. ord. S. Bened. reædificatum a monachis de Boscoduno, ut fert privil. Alexandri III, ann. 1176, CC, 1077.

PRATO (DE) S. MARIÆ (Sainte-Marie de la Prairie, à Leicester, Anglet.) monast. ord. Cisterc. cui Judæum quemdam conversum commendavit Innocentius III, ann. 1199, CCXIV, 792.

PRATO LONGO (DE) S. MARIÆ (Notre-Dame de Pralon diocèse de Langres, parthenon ord. S. Bened. a Guidone et Herveo de Sombernone et S. Bernardo Claravallensi fundatus ann. 1149, CLXXXV, 1409. — Chart. Garneri de Fontanis, ann. 1210, CLXXXV, 1425, 1426. — Ch. Arvei de Saffra, 1449.

PRATO (DE) STEPHANI (Saint-Etienne de Prato, en Toscane) monast. ord. S, August. ab abbate Hildeprando exstructum et ab Innocentio II confirmatum, ann. 1133, CLXXIX, 178. — Lucii III privil., ann. 1183, CCI, 1184.

PRIFLINGENSE S. GEORGII (Saint-Georges de Prefflingen entre Ratisbone et le Danube, Bavière) monast. ord. S. Bened. cujus abbas Herbo privilegium obtinuit ab Innocentio II, ann 1136, CLXXIX, 289.

PRINCIACO (DE)(Pressy-en-Berry). *Vide* PATRICIACUM.

PROCULI (S.) (Saint-Procule, du diocèse de Bologne) monast. cujus abbati respondet Innocentius III super re matrimoniali, ann. 1198, CCXIX, 540.

PROSPERI (S.) *Vide* REGIENSE.

PRUEFRNINGENSE S. GEORGII (Saint-George de Pruifeningen, entre le Danube et Ratisbonne) monast. ord. S. Bened. cui privilegium concessit Honorius II papa juxta petitionem Ottonis Bamberg. episc., ann. 1130. CLXVI, 1307; CLXXIII, 1279. — Privil. Innocentii II, ann. 1139, CLXXIX, 425. — Eugenii III, ann. 1146, CLXXX. 1165 — Adriani IV, ann. 1159, CLXXXVIII, 1628. — Epist. Innocentii III, ann. 1210, CCXVI, 330.

PRUEFLINGENSE, *idem ac præcedens.*

PRULLENSE S. VITI (Saint-Vite de Prull, diocèse de Ratisbonne) monast. ord. S. Bened. exstructum, ann. 1145, ab Henrico episc. cujus Wernherus primus abbas fuit. — Privil. Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1280. — Privil. Innocentii III, ann. 1215, CCXVII, 249.

PRULLENSE S. BARTHOLOMÆI (Saint-Barthélemy de Prull) monast. ord. S. Bened. quod videtur a S. Henrico II imper. fundatum in comitatu Ruperti juxta votum Bonifacii abbatis, cui immunitates et privilegia concessit, ann. 1009, CXL, 285.

PRULLIACENSIS S. MARIÆ (Notre-Dame de Pruly,

nius III illud privilegio confirmavit, CLXXX, 1186. — Privil. Lucii III, ann. 1185, CCI, 1338. — Cœlestini III, ann. 1195, CCVI, 1072.

RAMESIENSE (Ramsay ou Ramsée en Anglet.) monast. ord. S. Bened. in Huntingdonensi comitatu fundatum a S. Osvvaldo episc., ann. 972, in quo floruit Bridfertus Abbonis discipulus ann. 1008, CXXXIX, 1425. — Hujus monast. initia describuntur, CXLVII, 1193. — Ealdevinus abbas concilio Londinensi sub S. Anselmo et rege Henrico celebrato ann. 1102 adfuit, CLIX, 430.

RAMESLENSE (Ramslo dans la princip. de Zell) monast. ord. S. August. pro cujus abbate scripsit Clemens III, ann. 1188, CCIV, 1381.

RANDANENSE (vulgo Randan) monast. ord. S. Bened. apud Arvernos a pio presbytero Justino illustratum temporibus Gregorii Turon. circa 571, LXXI, 295.

RANINGENSIS cella ab Hugone de Longa Aqua data Cluniacensibus, cujus possessionem S. Leo IX papa Hugoni Cluniacensi confirmavit, ann. 1050, CXLIII, 658.

RASBACENSE. *Vide* RESBACENSE.

RASPENBERGENSE (Raspemberg ou Rapserg en Saxe-Weimar) monast. cujus abbas summam colebat B. Hildegardis pietatem, CXCVII, 367.

RANSHOVENSE S. PANCRATII (Saint-Pancrace de Rantzow, dans le Holstein) monast. ord. S. Augustini, cujus jura et possessiones confirmavit Eugenius III, ann. 1147, CLXXX, 1201. — Privil. item concessit Adrianus IV rogante Henrico Bavariæ duce, ann. 1158, CLXXXVIII, 1156. — Privil. Cœlestini III, ann. 1195, CCVI, 1091.

RASTEDENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Rastedt, près d'Oldembourg) monast. ord. S. Bened. ab Hunone comite et ejus uxore Willa exstructum, ante ann. 1124, quo Calixtus illud privilegio confirmavit, CLXIII, 1324. — Anacleti antipap. privil., CLXXIX, 692.

RATISPONENSE S. MARIÆ (Chanoines de Notre-Dame à Ratisbonne) quorum bona confirmavit Lucius III, ann. 1185, CCI, 1336.

RATISPONENSE INFERIUS-MONASTERIUM S. MARIÆ (Le Bas-Moutier) parthenon ab imperatrice Juditha conditus, et postulante Oda abbatissa S. Henricus illud sub tuitione suscepit ann. 1002, CXL, 242.—Ejusdem privil., 260.—Abbatissa se commendavit precibus S. Hildegardis XII sæc., CXCVII, 323.

RATISPONENSE S. JACOBI (Le couvent des Ecossais-Saint-Jacques, à Ratisbonne) monast. ord. S. Bened., cujus Eugenius III privilegio confirmavit jura et possessiones ann. 1148, CLXXX, 1378. — Privil. Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1494. — Alexandri III, ann. 1177, CC, 1094. — Lucii III, ann. 1185, CCI, 1349. — Cœlestini III, ann. 1144, CCVI, 1059.

RATISPONENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Ratisbonne) monast. ord. S. August. cujus possessiones privilegio confirmavit Eugenius III, ann. 1145, CLXXX, 1078. — Lucii III privil., ann. 1185, CCI, 1200.

RATISPONENSE S. JOANNIS (Saint-Jean Baptiste de Ratisbonne) collegium canonicorum, fundatum ann. 1127. — Privileg. Urbani III, ann. 1186, CCI, 1418.

RATISPONENSE S. MAGNI. *Vide* S. MAGNI SALSBURGENSIS.

RAWENGIRSBURGENSE (Rauschenbourg, Alsace), monast. ord. S. August. a nobili viro Bertulfo et ejus uxore Aldewide exstructum paulo ante ann. 1139 quo Innocentius II illud privilegio ornavit, CLXXIX, 491.

RAVENNAT. S. MARIÆ IN PORTU (Sainte-Marie du Port dioc. de Forlimpopoli, exarchat de Ravenne) monast. ord. S. August. cui Paschalis privil. concessit ann. 1114, CLXIII, 357. — Idem regulam imposuit a quodam Petro canonico confectam, ann. 1116, CLXIII, 414. — Ibi claruit Petrus de Honestis, ann. 1119, 689. — Honorii II privil., ann. 1125, CLXVI, 1234. — Innocentii II, ann. 1138, CLXXIX, 378. — Privil. Adriani IV, ann. 1154, CLXXXVIII, 1383. — Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 867, 1059, 1165.

RAVENNAT. B. THEODORI DIAC. (Saint-Theodore de Ravenne) monast. ord. S. Bened. ab exarcha Theodore fundatum haud procul a monast. S. Martini, circa 680, CVI, 684.

RAVENNAT. S. JOANNIS EVANGEL. (Saint-Jean de Ravenne) monast. ord. S. Bened. ab archiepiscopis fundatum et dotatum, quod Eugenius III privilegio adornavit, ann. 1145, CLXXX, 1077.

RAVENNAT. S. ANDREÆ (Saint-André de Ravenne) monast. a S. Petro Chrysologo episc. exstructum, juxta ædem Trico.itanam, circa 450, CXI, 557, 566.

RAVENNAT. S. ANDREÆ (Saint-André de Ravenne) parthenon ord. S. Bened. cujus bona et jura confirmavit Alexander III, ann. 1177, CC, 1125.

RAVENNAT. S. ZACHARIÆ (Saint-Zacharie) monast. ord. S. Bened. prope ecclesiam S. Crucis conditum, V sæc., a Singledia nepte imperatricis Gallæ Placidiæ, Valentiniani matris, CVI, 536.

RAVENNAT. S. ADELBERTI (Saint-Adelbert diocèse de Ravenne) monast. pro cujus reformatione Innocentius III ad Hugbaldum archiepisc. scripsit, ann. 1209, CCXVI, 24.

RAVENNAT. S. PETRONILLÆ (Sainte-Petronille) monast. vetus, in quo sepultus est S. Florentius episc., IV exeunte sæc., juxta ecclesiam SS. Apostolorum exstructum, CVI, 506.

RAVENNAT. S. SEVERI (Saint-Sévère) monast. ord. S. Bened. a Petro Seniore exstructum seu restitutum, ann. 578, CVI, 635. — Privil. Lucii III, ann. 1183, CCI, 1219.

RAVENNAT. S. BARTHOLOMÆI (Saint-Barthélemi de Ravenne) monast. ord. S. Bened. cujus Agnellus Andreas dictus abbas fuit ann. 842, CVI, 442 et postea Maurus qui papæ resistere ausus est, CVI, 670, 674. — Aliud exstitit monast. S. Bartholomæi apud Ravennam intra muros, *ibid.*

RAVENNAT. S. VITALIS (Saint-Vital de Ravenne) monast. antiquum a S. Ecclesio episc. et Juliano Argentario conditum circa 480, CVI, 584. — Privil. Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1495.

RAVENNAT. S. PETRI AD VINCULA (Saint Pierre-aux-Liens à Ravenne) monast. cujus bona privilegiaque confirmavit Lucius III papa, ann. 1181, CCI, 1071.

RAVENNAT. S. PULLIONIS (Saint-Pollio de Ravenne) monast. vetustissimum haud procul a porta quæ Nova dicitur conditum, in quo sepultus est S. Liberius episc. circa finem IV sæc., CVI, 506.

RAVENNAT. S. MARTINI (Saint-Martin de Ravenne) monast. a Theodorico rege fundatum V sæc., postea S. Apollinarii dictum est et a diversis monachis inhabitatum, LXXI, 627; CVI, 619, 620, 740.

RAVENNAT. S. NAZARII (Saint Nazaire de Ravenne) monast. in quo sepulta est Galla Placidia, Valentiniani imperat. mater ann. 450, CVI, 537.

RAVENNAT. SS. STEPHANI, GERVASII ET PROTASII (Saint Gervais et Protais de Ravenne) parthenon ab architecto Lauricio exstructus sub imperat. Honorio ann. 450, CVI, 52, 605 not.

RAYGRADENSE monast. in pago Pragensi situm pro cujus defensione ad Ottonem episc. scripsit Lucius II, ann. 1144, CLXXIX, 929.

REDONENSE. *Vide* S. SULPICII.

REFLORIENSE (Reflore diocèse de Braga en Portugal) monast. cujus abbati et priori scripsit Innocentius III de sepeliendis excommunicatis qui pœnitentiæ signa dedere, ann. 1213, CCXVI, 852.

REGIÆ VALLIS S. MARIÆ (Notre-Dame de Rieval, anc. dioc. de Toul, Meuse) monast. ord. Præmonst. XII sæc. exstructum, cujus bona confirmat Innocentius II, ann. 1141, CLXXIX, 545. — Item Lucius III, ann. 1181, CCI, 1107. — Privil. Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1370.

REGIENSE (Reggio duché de Modène) monast. ord. S. August. cujus bona et jura privil. confirmavit antipapa Clemens III ann. 1092, CXLVIII, 839. — Urbani privil. ann. 1187, CCII, 1474.

REGIENSES MILITES TEMPLI (Templiers de Reggio) in suburbio civitatis constituti, in Mutinensi diœcesi; ad ipsorum magistrum Bonifacium scripsit Alexander III, ann. 1179, CC, 613.

REGIENSE S. PROSPERI (Saint-Prosper de Reggio) monast. ord. S. Ben. cujus possessiones confirmavit Stephanus papa, ann. 1059, CXLIII, 376. — Item Alexander II ann. 1072, CXLVI, 1370. — Alexander III, ann. 1166, CC, 495. — Lucius III, ann. 1183, CCI, 1221. — Cœlestinus III, ann. 1194, CCVI, 1062 — Decretum Innocentii III quo annullat alienationes ab abb. Guidone quondam factas ann. 1198, CCXIV, 44. — Privil. Innocentii III ann. 1208, CCXV, 1589.

REGIENSIS, S. THOMÆ (Religieuses Saint-Thomas de Reggio) parthenon cui, petente Beatrice abbatissa, privileg. concessit Lucius III papa ann. 1184, CCI, 1278.

REGINSDERFENSE. *Vide* WIRZEBURGENSE.

REGNIACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Régny, ancien diocèse d'Autun près Vermenton, Yonne) monast. ordinis Cisterciensis, fundatum ann. 1104, ab eremitis Gerardo et Guarino. Ab Cistercium illud concessit Wilelmus Nivern. comes ann. 1134. Privil. Innocentii II,

Romana monasteria.

STEPHANI LAURENTII ET CHRYSOGONI (SS.) monast. ord. S. Bened. a Gregorio III fundatum, ann. 735, CXXVIII, 1027, 1233.

STEPHANI ET SILVESTRI (SS.) monast. ord. S. Bened. a S. Paulo I exstructum in æde sua, et multis possessionibus ditatum, ann. 756, CXXVIII, 1137; LXXXIX, 1190. — Privil. Agapeti II, ann. 955, CXXXIII, 916.

VICTORII (S.) monast. juxta S. Pancratium situm, cujus mentio est apud Anastasium Bibliothecarium in S. Leonis III Vita, ann. 795. CXXVIII, 1238.

VITI (S.) sive DE SARDAS monast. ante ann. 795 exstructum cujus mentio ut in præced.

VIVIANÆ seu BIBIANÆ monast. ante ann. 795 exstructum Romæ, de eo mentio ut in præced.

N. B. Super prædictis monasteriis Romæ, *vide* Privil. Adriani IV, ann. 1158, CLXXXVIII, 1557. — *Romana xenodochia* quatuor restaurata fuere a Stephano II pap. et aliud quintum ab eodem pontifice fundatum in loco Plantana seu Plataria dicto, ann. 750, CXXVIII, 1983.

—

ROMARICENSIS MONTIS parthenon *Vide* Abendense.

ROMARICENSIS MONTIS (Remiremont) monast. ordinis S. Bened. haud procul a parthenone fundatum a S. Arnulfo Metensi episc., circa 630, LXXI, 644. not.

RONCAGLIA (de) (Prieuré du diocèse de Plaisance) prioratus ab Arduino episc. exstructus et ab eodem concessus canonicis S. Antonini, et ab Innocentio privilegio confirmatus, ann. 1134, CLXXIX, 218.

RORENSE (Rorens, diocèse de Ratisbonne) monast. ord. S. August. ab Henrico episc. conditum ante ann 1136, quod Innocentius II illud privilegio adornavit, CLXXIX, 273. — Privil. Eugenii III, ann. 1152, CLXXX, 1511.

RONCEVALLENSE (Roncevault, diocèse de Pampelune) monast. seu hospitale a S. Pampil. episc. exstructum primo ante ann. 1137, quo Innocentius II illud privilegio ornavit, CLXXIX, 325.

ROSATENSE (Rosati, dans le Milanais) monast. canonicorum quibus o im scripsit Cœlestinus II ne sanctimoniales vexarent S. Mariæ de Montano, ann. 1143, CLXXIX, 768.

ROSENFELDENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Rosenfeld duché de Wurtemberg) monast. ord. S. Bened. a marchione Udone, fratre ejus Rudolfo et matre Oda exstructum, ann. 1887. — Privil. Paschalis II, ann. 1102, CLXIII, 88. — Adriani IV, ann. 1154, CLXXXVIII, 1409.

ROSEVELDENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Roseweld, diocèse de Hambourg) monast ord. S. Bened. ab illustri viro Odone, fratre ejus Rodulfo et matre Odda exstructum, hortante Alberone archiep. ante ann. 1208, quo illud privilegio confirmavit Innocentius III, CCXV, 1507.

ROSIACO (de). *Vide* Roffiaco (de.)

ROSIS (de). *Vide* S. Quirici.

ROSSLEBIENSE (Rossieben en Thuringe) monast. ord. S. August. a Ludovico comite et ejus uxore Mathilde fundatum ante ann. 1142, quo Innocentius II illud privilegio confirmavit, CLXXIX, 580.

ROSTENSE monast. ord. S. Bened. in confinibus Hispaniæ et Galliæ situm in loco *Rostas* dicto a Sancio Aragonum rege, in quo monachos introduxit e Silva Majori abductos, ann. 1092. CXLVII, 1014.

ROTA (de) seu ROTENSE S. MARIÆ. *Vide* Mariæ.

ROTENSE SS. MARINI ET ANIANI (Roda, dans la princip. d'Aldembourg, Bavière) monast. ord. S. Bened. cujus, petente Bertrico abbate, possessiones privilegio confirmavit Innocentius II, ann. 1142, CLXXIX, 607. — Ejusdem papæ epist. pro eo monasterio, *ibid.*, 609. — Privil. Cœlestini II, ann. 1144, CLXXIX, 788. — Lucius III illud commendat, ann. 1185, CCI, 1335.

ROTHA (de) cella seu monasteriolum, in diœcesi Herbipolensi situm quod Agnes Palatina et ejus soror Adelheida concessere Othoni, Bambergensi episc., ann. 1120-1130, CLXXIII, 1280.

ROTHONENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur de Redon) monast. ord. S. Bened. in pago Broverocensi et in loco *Bain* dicto conditum a Ven. abb. Convoione cui Ludovicus Pius quasdam confirmavit donationes, ann. 834. — Ibi floruit Cathwallonus abbas ann. 1038. — Privil. S. Leonis IX papæ, ann. 1049, CXLIII, 596 — Item S. Gregorii VII, ann. 1083, CXLVIII, 715. — Interdictum abbati illatum, ann. 1117, CLXIII, 416. — Calixti epist. ad abbatem de Bellæ Insulæ redditione Kimperlegiensi monasterio. CLXIII, 1117. — Paschalis epist. de eodem abbate Rothon., CLXXII, 1326. — Decretum Innocentii de exemptione hujus monast. a jure episcopali, ann. 1210, CCXVI, 202, 204.

ROTNASCENSE S. ERMETIS (Renaix, entre Oudenarde et Grammont) monast. ordin. S. August. a S. Amando fundatum ann. 545, quod postea Ludovicus Pius subjecit Endensi cœnobio prope Aquisgranum, CXLIX, 141.

ROTTIO (de) MONASTERIUM (Munchroth, diocèse de Constance) monast. ord. Præmonst., exstructum ann 1126. — Privileg. Eugenii III, ann. 1152, CLXXX, 1611

ROTHOMAGENSE. *Vide* S. Audoeni.

ROTHOMAGENSIS S. AMANDI (Religieuses de Saint-Amand dans la ville de Rouen) parthenon a vicecomite Arcacensi Goslino exstructus circa 1041, CCII, 1316.

ROTRUDIS (S.). *Vide* Andrense.

RUEGGIRSBERGENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Rueggisberg, diocèse de Berne) monast. ord. Cisterc. et Clarævallensi ortum ante ann. 1148, quo Eugenius ipsum privilegio confirmavit, CLXXX, 1354.

RUESPERRENSIS (peut-être Riupeyrons près de Pau en Béarn) parthenon cujus bona sub protectione sua suscepit Innocentius III, ann. 1204, CCXV, 302.

RUFFI (S.) VALENTIENSE (Saint-Ruf-lès-Valence, en Dauphiné) monast. ord. S. August. in principio apud Avenionem fundatum, ann. 1030, sed postea ab Albigensibus eversum, translatum est a Raymundo abbate, circa 1210, subter Valentiam. — Abbas Lietbertus ante tempora hæc floruerat, ann. 1110, CLVII, 711, 715 not. — Innocentii III decretum qua sententiam confirmat latam ab archiep. Lugdunensi super istius monast. controversia cum Hospitalariis S. Jacobi hujus urbis, ann. 1199, CCXIV, 532. — Privil. Innocentii III, ann. 1206, CCXV, 885.

RUFFI (S.) AVENIONENSE, idem quam præced.

RUFFI (S.) PATRACENSE (Saint-Ruf de Patras, en Morée) monast. ord. S. August. cujus bona confirmavit Innocentius III, ann. 1200, CCXVI, 338.

RUFFI (S.) VIVARIENSE (Saint-Ruf de Viviers, Ardèche), monast. ord. S. Bened. cui Leodegarius episcop. tradiderat S. Audeoli ecclesiam, quam cum eisdem abstulissent clerici quidam, ut restitueretur epistola præcepit Paschalis II papa, ann. 1210, CLXIII, 2280.

RUFFIACO (de). *Vide* Roffiaco.

RUFFILII (S.). *Vide* Foropompiliense.

RUFFINIANENSE, RUFFIANENSE seu S. PETRI DE MONTIBUS *Vide* Petri.

RUGENSE S. GILDÆ (Saint-Gildas de Ruiz, en Bretagne, près de Nantes) monast. ord. S. Bened. fundatum, ann. 1026, a Simone de Rocca Bernardi. Abælardum abbatem sibi elegit, ann. 1126, CLXXVIII, 15.

RUGGIANENSE S. NICOLAI (Saint-Nicolas de Royans) monast. ord. S. Bened. ab Elia de Didonia et ejus uxore Avicia in finibus Sanctonum exstructum, ann. 1092, et postea Geraldo Silvæ Majoris abbati subjectum, CXLVIII, 1011.

RUMINIACENSIS seu RUMILLIACENSIS S. PETRI PRIORATUS (Saint-Pierre de Rumigny, en Thiérache, anc. diocèse de Rheims) olim exstructus ab Odone Foru dicto; postea Nicolaus hæreditario jure eumdem cessit Radulfo, Rhemensi archiepiscopo, a quo subjectus est monasterio S. Nicasii, ann. 1112, CLXIII, 1425. — Lucii III priv., ann. 1182, CCI, 1133.

RUMERSDORBENSE seu ROMERSDORFENSE (Romersdorff dioc. de Cologne) monast. cujus abbati scripsit Innocentius III, ut si fieri posset, pacem restitueret inter duos provinciæ comites, ann. 1205, CCXV, 649.

RUPENSE S. MARIÆ (Notre-Dame des Roches, près de Cosne, Nièvre) monast. ord. Cisterc, a baronibus de Douziaco exstructum, ann. 1136. — Privil. Innocentii II, ann. 1142, CLXXIX, 613. — Alexandri III, ann. 1163, CC, 345. — Urbani III, ann. 1186, CCII, 1385.

RUPERTI (S.) SALZBURGENSE. *Vide* Salzburgense.

RUPERTI (S.) DE MONTE IN BINGEN (Couvent Saint-Rupert de Bingen, diocèse de Liége) parthenon a sancta Hildegarde abbatissa exstructus ann. 1147, CXCVII, 21.

RURICURTENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Ruricourt, diocèse de Beauvais) monast. ord. S. August. in cujus gratiam ad Henricum Belovac. episc. scripsit Eugenius III, ann. 1152, CLXXX, 1514.

RUTHENENSE. *Vide* S. Antonini, et S. Amantii.

RUTHENENSE (Couvent des Augustins, à Rodez) monast. ord S. August. conditum et dotatum, ut videtur, ab episcopis ejusdem urbis ante ann. 1099, quo Urbanus II ejus bona et jura confirmat, CLI, 546.

RYSEBIARGENSE. *Vide* Riesbyargense.

SABÆ (S.) (Saint-Sabas dans la Marche d'Ancône)

Tumba. A S. Paterno incepit ann. 485 in diœc. Constantiensi (Coûtances), LXXXVIII, 490, 498 not.

SERVITANUM S. DONATI (Saint-Donat de Servit) in Valenciæ provincia in Hispania a S. Donato abbate ex Africa. Cum monachis profugus propter persecutionem a Mauris illatam, auxilio nobilis feminæ Minchese nomine hoc monast. exstruxit. Ibi paulo post claruit S. Eutropius priusquam Valentinensis creatus esset episc., ann. 600, LXXX, 9.

SEUMICHENSE S. Ægidii de Valleflaviana monast. ord. S. Bened. a rege Ladislao fundatum. in Polonia. Privil. Paschalis II, ann. 1106, CLXIII, 198.

SEVERI (S.). *Vide* CLASSENSE.

SEVERI (S.) (Saint-Séver de Roustang, diocèse de Tarbes) monast. ord. S. Bened. a S. Severo Sulpicio fundatum, ann. 500, LXXI, 865. (*Vide* ADURANUM.) — Epist. Gregorii VII de hujus monast. lite cum monachis S. Crucis Oleronensis, ann. 1079, CXLVIII, 532. — Suavii abb. epistola ad Paschalem II papam, ann. 1107, CLXIII, 461. — Epist. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 308. — Privil. ejusdem ann. 1212, CCXVI, 566.

SEVERINI (S.) BURDEGALENSIS (Saint-Seurin de Bordeaux) monast. ord. S. Bened. exstructum ante ann. 593; de eo loquitur S. Gregorius Turon.; postea transiit ad canonicos S. August., LXXI, 863.

SEXENENSE (Sexena, dioc. d'Huesca, en Espagne) parthenon cujus bona privilegiaque confirmavit Innocentius III, ann. 1207, CCXV, 1155. — Privil. Cœlestini III, ann. 1193, CCVI, 1001.

SEXTENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur du Sexto, en Italie) monast. ord. Camaldul. quod de jure erat S. Romanæ Eccl. cujusque Calixtus II abbatem elegit, 1120, CLXIII, 1178.

SEXTENSE seu S. MARIÆ DE SEXTO (Notre-Dame du Sexto ou Sesto) monast. ord. S. Bened. apud Forum Julii (Fréjus) fundatum ab Erfone et Zaneto fratribus ann. 762, XCIX, 629.

SHERBORNENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Sherbourne, comté de Dorset, Angleterre) monast. ord. S. Bened. conditum a veteribus Angliæ regibus. — Privil. Alexandri III, ann. 1163, CC, 334.

SIBETONENSE (Sibeton, dans les environs de Norfolck, Angleterre) monast. fundatum ann. 1150, de quo mentio fit in Epist. Innocentii ad archiep. Cantuar., ann. 1204, CCXV, 315.

SICHEMENSE seu SICHENSE (Sichem ou Sichen, diocèse d'Halberstadt, Allemagne) monast. ord. Cisterc. fundatum ann. 1141 cujus Wulkinus primus abbas fuit. — Epist. Innocentii III ad abbatem, ann. 1206, CCXV, 1101, ann. 1210, CCXVI, 220, 413, 558, 870.

SICILIÆ MONASTERIA a D. Gregorio Magno fundantur antequam papa fieret, 594, LXXI, 527.

SICLINIENSE S. PIATI (Scklen ou Séclin dans les Pays-Bas) monast. ord. S. Augustini super quo Alexander III scripsit Henrico Rhemensi archiepisc., ann. 1168, CC, 512. — Privil. Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1328. — Epist. super præpositura hujus canoniæ, ann. 1199, CCXIV, 927. — Decret. Innocentii III, ann. 1211, CCXVII 207.

SIGEBERGENSE seu SIEGBURGENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel de Sigeberg, diocèse de Cologne) monast. ord. S. Bened. a S. Annone episc. fundatum et consecratum ann. 1066. — Ibi abbas fuit Reginhardus, ann. 1072, CXLIII, 1517. — Privil. Alexandri II, ann. 1065, CXLVI, 1312. — Paschalis II, ann. 1109, CLXIII, 237, 263. — Lucii III, ann. 1181, CCI, 1077, 1215.

SIGNIACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame, de Signy, diocèse de Reims, Ardennes) monast. ord. Cist. exstructum ann. 1135. — Privil. Willelmi Rhem. archiep., ann. 1191, CCIX, 855.

SILVÆ-MAJORIS (Grand-Selve, Sauve-Majeure ou la Séoube, Haute-Garonne) celebre monast. ordinis S. Bened. a B. abbate Geraldo fundatum haud procul ab urbe Tolosa, ann. 1080, juxta ejusdem chartam ann. 1114, CXLVII, 1007 — Charta pro benefactoribus ejusdem monast., CXLVII, 1078. — Dipl. Amati arch. Burdigal., ann. 1099, CLV, 1648. — Privil. Innocentii II, ann. 1142, CLXXIX, 588. — Plurima de eo monast. narrantur apud Herbertum, CLXXXV, 1353. — Alexandri III, ann. 1162, CC, 143, 769, 942. — Cœlestinus III, inter sanctos adscripsit B. Geraldum hujus monast. fundatorem, ann. 1197, CCVI, 1211. — Ejusdem privil., *ibid.*, 1213. — Privil. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 344. — Epist. ejusd., CCXV, 1051, 1168, ann. 1212, CCXVI, 767.

SILVÆ-MUNDÆ, monast. ord. Camald. sub Leone IX exstructum a nobili viro Griffone in Aretino comitatu XI sæc. postea autem in alio loco reædificatum confirmavit Innocentius II, ann. 1135, CLXXIX, 223.

SILVÆ NIGRÆ S. GEORGII (Saint-George en Forêt-Noire) monast. ord. S. Bened. a nobilibus viris Hetsilone et Hessone exstructum et dotatum, cujus abbati Diekero privilegium concessit Paschalis II, ann. 1105, CLXIII, 172. — Privil. Alexandri III, ann. 1179, CC, 1216. — Lucii III, ann. 1185, CCI, 1237, 1328. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1201, CCXVII, 81.

SILVÆ NIGRÆ S. BLASII. *Vide* BLASII.

SILVÆ NIGRÆ S. PETRI (Saint-Pierre de la Forêt-Noire) monast. ord. S. Bened. a duce Bertholdo exstructum in Constantiensi diœc., cui privil. concessit Urban[us] II papa, ann. 1075, CLI, 404 — Honorius II præfatum privil. renovat ann. 1125, CLXI, 1255. — Ejusd. papæ privilegium, ann. 1129, CLXVI, 1304. — Privil. Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1302.

SILVANENSE. *Vide* SILVÆ MAJORIS.

SILVANECTENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Senlis) collegium canonicorum cujus bona confirmavit Lucius III papa, ann. 1182, CCI, 1151.

SILVANECTENSE S. VINCENTII (Saint-Vincent de Senlis, Oise) monast. ord. S. August. exstructum ann. 1059 a regina Anna, Henrici I uxore. — Epist. Innocentii III ad abbat. circa capitulum S. Fraubuldi, ann. 1203, CCXVII, 119. — Idem possessionem ecclesiæ de Alvers asserit, *ibid.*, 138, 144.

SILVÆ SACRÆ SS. PHILIPPI ET JACOBI alias WALBURGÆ (Sainte-Walburge d'Heiligsfort, Haut-Rhin) monast. ord. S. Bened a Frederico duce et nobili viro Petro fundatum ante ann. 1120, quo Calixtus II ejusdem monast. possessiones privilegiaque confirmavit, CLXIII, 1197. — Innocentii II privil., ann. 1139, CLXXIX, 410.

SILVINIACENSE seu DE SILVANIACO (Souvigny, Allier) monast. ord. S. Benedicti, abbatiæ Cluniac. subjectum, cum mera adhuc cella esset a paucis monachis freque[ntata]. Ibi obiit S. Maiolus Cluniac. abb. Parisios petens, ann. 994. — Privil. Urbani II papæ, ann. 1095, CLI, 344, 430. Paschalis II, CLXIII, 50. — Eugenii III, ann. 1152, CLXXX, 1515. — Lucii III, ann. 1184, CCI, 1282.

SIMIGIENSE (Sumegh ou Simegh en Hongrie) monast. fundatum ante ann. 1210, quod illud privilegio confirmavit Innocentius III, CCXVI, 368.

SINE MURO (de) (Samerey, Côte-d'or) prioratus a monast. Flaviniac. pendens, ad quorum conciliationem scripsit Innocentius III, ann. 1198, CCIV, 257.

SINNINGTHWAITHENSIS S. MARIÆ parthenon (Sainte-Marie de Sinningthwaithe comté d'Yorck, Angleterre) monast. ordinis Cisterc. cui Alexander III privileg. concessit, ann. 1172, CC, 890.

SINSHEIMENSE (Sintzheim, cercle de Souabe) monast. cui Paschalis II privileg. concessit ann. 1115, CLXIII, 391.

SION. *Vide* MONTIS SION.

SIRICENSE (Siricken, diocèse des Cinq-Eglises, en Hongrie) monast. cujus abbati controversiam dirimendam commisit Innocentius III inter episcopum et abbatem de Feldùar agitatam, ann. 1198, CCXIV, 497.

SISTARICENSE S. MARII (Saint-Mary de Sisteron) monast. ord. S. Bened. in diœc. hujus nom. in Provinciæ finibus exstructum circa ann. 500, LXXX, 27.

SITHIVENSE seu DE SITHIU S. BERTINI (Saint-Bertin de Sithiu) monast. celeberrimum ord. S. Bened., in loco ubi vitam solitariam egit S. Winocus exstructum a S. Audomaro Tarvannensi episc. in quod adduxit SS. Mommolinum, Bertinum et Ebertramnum e monasterio Luxoviensi qui vicissim abbatis officia impleverunt. ann. 638. — Fundatio æque tribuitur B. Adrowaldo com. qui multa concessit. — Diplom. Theodorici regis, LXXXVIII, 1333; CXLVII, 1185. — Chlodovæi, III, LXXXVIII, 1073. — Charta Chilperici II et Theodorici IV, ann. 718, LXXXVIII, 1129, 1132. — Childerici III, ann. 745, 1148. — Charta Adrowaldi conditoris, ann. 748, LXXXVIII, 1155. — Audomari episc. ann. 662, 1174. — Charta Ebdeberti, *ibid.*, 248. — Darmundi, *ibid.*, 125. — Felicis presb., ann. 745, *ibid.*, 1304, 1305. — Caroli Magni, ann. 769, XCVII, 917, 976. — Dipl. Ludovici Pii et filii ejus Lotharii, ann. 830, CIV, 1190, 1264. — Chartularium S. Bertini ab ann. 748 ad 808, auctore Folquino monac. ann. 975, CXXXVI, 1183. — Privileg. Victoris II papæ, ann. 1057, CXLIII, 829. — Folcardus mon. claruit an. 1070, CXLVII, 1084. — Urbani II privil., ann. 1096, CLI, [illegible] — Hugoni Cluniac. abb. committitur hoc monast. ab Urbano II, *ibid.*, 522. — Paschalis II epist., ann. [illegible] CLXIII, 165, 235, 301, 340, 415. — Calixti II privil., CLXIII, 1153, 1273, 1327. — Honorii II decretum quo illud Cluniaco subjicit, CLXVI, 1220. — Innocentii II privil. quo Sithivense a potestate Cluniacensi liberatur, ann. 1139, CLXXIX, 459, 462. — Privil. antipap. Anacleti, petente Joanne abb. 1130, CLXXIX, 714. — Privil. Cœlestini II

VEDOGIO (de) S. NICOLAI (Saint-Nicolas de Vidou ou Wiège, anc. diocèse d'Arras près de Bapaume) monast. ord. S. Bened. cujus abbati scripsit Eugenius III super controversia cum presbytero Bapalmi, ann. 1145, CLXXX, 1055.

VENANTII (S.) *Vide* TURONENSE.

VENERE (In) S. JOANNIS. *Vide* JOANNIS.

VENETIARUM S. DANIELIS (Saint-Daniel de Venise) monast. ord. S. August. cujus bona privilegiaque confirmavit Alexander III, ann. 1165, CC, 358.

VENETUM. *Vide* S. MARIÆ DE CHARITATE.

VENETUM S. SALVATORIS IN RIVO ALTO. *Vide* SALVATORIS.

VENETUM S. GEORGII (le couvent Saint-George le Majeur dans les environs de Venise) monast. ord. S. Bened. fundatum circa finem VII sæc. a Cuniberto Longobardorum rege in eodem loco quo Alachisium ducem vicerat. — Tribuno abbati privil. concessit Calixtus II, ann. 1123, CLXXIII, 1294. — Privil. Innocentii II, ann. 1132, CLXXIX, 160.

VENETUM S. MARCI (Saint-Marc de Venise) monast. ord. S. August. cujus possessiones et jura in civitatibus Tyrensi et Achonensi confirmavit Alexander III, ann. 1165, CC, 362. — Bulla ejusd. papæ, qua indulgentias (nempe septimam partem pœnæ promeritæ) concessit orantibus in S. Marci ecclesia, ann. 1180, CC, 1319.

VENETUS S. ZACHARIÆ (le couvent de Saint-Zacharie à Venise) parthenon cui, postulante Giseldruda abbatissa, Eugenius III privilegium concessit, ann. 1151, CLXXX, 1479. — Privil. Adriani IV, ann. 1157, CLXXXVIII, 1493. — Alexandri III, ann. 1169, CC, 604. — Lucii III, ann. 1185, CCI, 1215/1320. — Urbani III, ann. 1187, CCII, 1496.

VENETUM S. NICOLAI DE LITTORE (Saint-Nicolas de Venise au Rialto) monast. ord. S. Bened. a nobili viro Dominico Contarino Venetiarum duce conditum, cooperantibus episcopis Dominico Gradensi et Dominico Olivolensi. — Privil. Urbani III, ann. 1187, CCII, 1492. — Clementis epist., ann. 1188, CCIV, 1390.

VENLOCHIENSIS parthenon. *Vide* WENELOCENSIS.

VERCELLENSE S. GEORGII (Saint-George de Verceil) monast. cui Atto Vercell. episc. prædia quædam donavit in suo testamento, ann. 960, CXXXIV, 896.

VERCELLENSIS S. MARIÆ MAJORIS (Sainte-Marie-Majeure) parthenon cujus abbatissa Bertruda prædia nonnulla recepit ab Abbone episc., ann. 960, CXXXIV, 897.

VERCELLENSE S. EUSEBII (Saint-Eusèbe de Verceil) collegium canonicorum quorum possessiones confirmavit Innocentius II, ann. 1142, CLXXIX, 593. — Privil. Lucii III, ann. 1183, CCI, 1177.

VERDENSE pro WERTHINENSE, quod videsis.

VERNOLIO (de) SS. TRINITATIS HOSPITALE (Frères de l'hospice de la Sainte-Trinité, à Verneuil, Seine-et-Oise) monast. ab Herveo Parvo dotatum et ab Innocentio III privilegio ornatum, ann. 1205, CCXV, 662.

VERONENSE SS. NAZARII ET CELSI (Sainte-Nazaire de Vérone) monast. ord. S. Bened. cujus mentio fit in privil. quod concessit Eugenius III episcopo Veronensi, ann. 1145, CLXXX, 1038. — Privil. Adriani IV, ann. 1158, CLXXXVIII, 1567.

VERONENSE collegium canonicorum cujus bona et privilegia confirmaverunt Calixtus II et postea Innocentius II, ann. 1140, CLXXIX, 508. — Privil. Eugenii III de dono castri Ceretensis, CLXXX, 1151. — Lucii III, ann. 1184, CCI, 1302, 1320. — Urbani III, ann. 1187, CCII, 1473.

VERONENSE S. ZENONIS (Saint-Zénon de Vérone) monast. ord. S. Bened. sub regibus Longobardis exstructum; postea eversum a Barbaris, reædificatum est a Pippino VIII sæc. — Abbas Austrebertus diploma obtinuit a Ludovico Pio quo confirmavit privilegium olim a Pippino concessum, ann. 815, CIV, 1027. — Dipl. Lotharii imper., ann. 833, CIV, 1223, 1238. — Henrici III imper., ann. 1084, CLI, 1159, 1162. — Eugenii III, ann. 1145, CLXXX, 1058. — Epist. Alexandri de lite quadam cum Ferrariensibus civibus, ann. 1726, CC, 779. — Privil. Urbani III, ann. 1187, CCII, 1532. — Innocentii III decretum in hujus monast. gratiam, ann. 1198, CCXIV, 257.

VERONENSIS S. MARIÆ parthenon (Notre-Dame dite in Organo à Vérone) a nobilibus feminis Auteunda et Natalia exstructus, ann. 744, LXXXVII, 1574. — Privil. Caroli Magni, ann. 805, XCVII, 1030. — Alexandri III, ann. 1177, CC, 1126.

VERONENSIS parthenon a S. Zenone conditus, primus totius Occidentis fuisse videtur, XI, 153; XVI, 897.

VERONENSE SS. FIRMI ET RUSTICI (Saint Rustique de Vérone) monast. de quo mentio fit in privilegio ab Eugenio III concesso episcopo Veronensi, ann. 1145, CLXXX, 1038.

VERONENSE (Couvent de Vémagara diocèse de Vérone) monast. Vemagaranum, cujus mentio fit in privil. ab Eugenio III concesso episcop. Veron., ann. 1145, CLXXX, 1038.

VERRUCENSE S. MICHAELIS. *Vide* MICHAELIS.

VERZIACENSE S. VIVENTII (Saint-Vivant-sous-Vergey, près de Nuits, en Bourgogne) monast. ord. S. Bened. fundatum, ann. 890 seu 924, a Manane comite et Walone, ejus fratre et Augustod. episc.. — Præceptio Calixti II, ann. 1117, CLXIII, 1146.

VESSERANUM (Vessera ou Vesra en Franconie) monast. a Goteboldo comite inchoatum et ab Othone Bambergensi episcopo perfectum, ann. 1138, CLXXII, 1289 — Charta Ottonis de hujus monast. fundatione, ann. 1138, CLXXII, 1350.

VETERINENSE (Vieux, près d'Ambazac) monast. ord. S. Bened. in pago Lemovicensi a Rudolfo Bituricensi episc. exstructum, ann. 840, CXIX, 701.

VETUS-MONASTERIUM S. MARIÆ (Notre-Dame de Montières) monast. ord. S. Bened. exstructum in diœces. Terwanensi a S. Aunomaro episc. et nobili viro Adrowaldo comite, ann. 682; postea reædificatum ab Ermenfrido episc. et a Leone IX papa consecratum, ann 1049, qui privileg. eidem concessit, CXLIII, 650.

VEZUNTIONENSE S. JOANNIS (Saint-Jean de Besançon) monast. ord. S. August. cujus bona et privilegia confirmavit Calixtus II, ann. 1120, CLXIII, 1162, 1235, 1286. — De consuetudinum remissione a Raynaldo comite facta, 1314.

VEZUNTIONENSE S. MARIÆ MAGDALENÆ (Sainte-Magdeleine, à Besançon) monast. ord. S. Bened. super Dubium flumen, quod privilegio ornavit Alexander II papa, ann. 1075, CXLVI, 1418. — Privil. Calixti II, ann. 1120, CLXIII, 1172. — Cœlestini II, ann. 1144, CLXXIX, 814.

VEZUNTIONENSE S. STEPHANI (Chanoines de Saint-Etienne, à Besançon). Cum illud monast. inter et S. Joannis canonicos interesset quædam controversia, soluta est a Calixto II, ann. 1123, CLXIII, 1286.

VICENTINUM SS. FELICIS ET FORTUNATI (Saint-Félix et Fortunat, de Vicence, Etats de Venise) monast. ord. S. Bened. cujus bona et privilegia confirmavit Alexander III, ann. 1166, CC, 490.

VICHPACENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Wibbach ou Wippach, Carniole) monast. ord. S. Bened. a comitissa Hazica et ejus filiis Hecardo, Bernardo et Ottone exstructum, ante ann. 1102, quo Paschalis II illud privilegio confirmavit, CLXIII, 101.

VICONIENSE S. SEBASTIANI seu DE CASA-DEI (Saint-Sébastien de Vigogne, autrement dit Case-Dieu, Nord.) monast. ord. Præmonstrat. a presbytero Britanno exstructum, ann. 1125, prope Valencenas. — Privil. Innocentii II, ann. 1138, CLXXIX. — Epistola Alexandri III, ann. 1170, ad Henricum Rhemensem archiep. et comitem Fland. pro eo monast., CC, 666.

VICOVARIO (de) S. COSMÆ (Saint-Côme de Vicovaro, en Lombardie) monast. ord. S. Bened. cujus possessiones et jura sub sua tutela suscepit Innocentius II, ann. 1212, CCXVI, 633.

VICTORIS (S.) IN CALETRICIS (Saint-Victor-en-Caux) prioratus a Rogerio de Mortuomari (Mortemart) exstructus, ann. 1055, cujus petitione in abbatiam evectus est et S. Audoeni monasterio annexus a Joanne Rothomagensi archiepisc., ann. 1074, CXLVII, 263. — Privil. Alexandri III, ann, 1179, CC, 1267.

VICTORIS (S.) PARISIENSIS (Saint-Victor-lez-Paris) monast. canonicorum ord. S. August. celeberrimum a Ludovico Crasso rege, et Guillelmo de Campellis fundatum, ann. 1113. Privil. Paschalis II, ann. 1114, CLXIII, 359. — Sententia excommunicationis lata a Stephano Parisiensi episc. adversus occisores Thomæ S. Victoris prioris, ann. 1132, CLXXIII, 1415. — Charta Stephani Parisiensis episc., ann. 1124, CLXXIII, 1421. — *Essai sur la fondation de Saint-Victor de Paris*, CLXXV, 9. — Hugo celebris doctor claruit ante ann. 1138, CLXXV; XL. — Decretum Innocentii II de præbenda S. Victori concedenda, ann. 1143, CLXIX, 620. — Garnerius prior floruit ann. 1166, CXCIII, 9. — Richardus illustris canonicus claruit ann 1173, CXCVI, 1. — Item circa eadem tempora floruit Guarinus, *ibid.*, 1587. — Odo prior S. Victoris et exinde abbas S. Genovefæ, *ibid.*, 1397. — Godefridus, *ibid.*, 1418. — Adamus, *ibid.*, 1421. — Gualterus, *ibid.*, CXCIX, 1127. — Alexandri III epist. ad Robertum prior., ann. 1170, CC, 675, 772, 775,

876, 877. — Mauricii de Sulliaco charta, ann. 1171, CCV, 989. — Odonis de Soliaco Parisiensis episc., ann. 1197, CCXII, 69, 75. — Epist. Innocentii III, ann. 1205, CCXV, 791, 793, 825, 980, 1366, 1445; CCXVI, 155, 351, 510, 549, 602.

VICTORIS (S.) GENEVENSIS (Saint-Victor de Genève) monast. ord. S. Bened. primo a Seleuba regina sanctæ Chlothildis sorore fundatum, VI sæc., et ab Adelaide imperatrice restitutum, ann 1024, in quo Cluniac. monachi introducti sunt, CXLII, 858.

VICTORIS (S.). *Vide* Cenomanense, Massiliense, Mediolanense, etc.

VIENNENSE S. ANDREÆ (Abbaye de Saint-André, à Vienne en Dauphiné) monast. ord. S. Bened. ab Ansemundo et ejus uxore Ansleubana emptum et statim Barnardo, Viennensi episcopo, datum cum privil. Theodorici et Guntramni regis, et denique a Ludovico Pio confirmatum, ann. 831, CIV, 1194. — Epistola Urbani II papæ ad monachos S. Andreæ adversus Guidonem archiepisc., *ibid.*, 1099; CLI, 537. — Ralduli, Burgundiæ regis, diploma, ann. 994, CLI, 1021. — Innocentii III epist., ann. 1212, CCXVI, 823.

VIENNENSE S. FERREOLI (Saint-Ferréol de Vienne, en Dauphiné) monast. ord. S. Bened. a sæc. VI fundatum, postea autem reædificatum a Leodegario Vienn. episc., ann. 1036, CXLIII, 1405, 1406. — Innocentii III epist., ann. 1212, CCXVI, 823.

VIENNENSE S. MARCELLI (Saint-Marcel, du diocèse et près de Vienne en Dauphiné) monast. ord. S. Bened. in quo divertit Paschalis II papa, ann. 1107, CLXIII, 224. —Innocentii III epist., CCXVI, 823.

VIENNENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Vienne) celebre monast. ord. S. Bened. exstructum in urbe a S. Leoniano abbate et S. Aniani Aurelianensis episc. fratre, qui ab initio meram sibi construxerat cellulam, circa ann. 515. — Illud postea restauravit Leodegarius episc., ann. 1056, CXLIII, 1405. — Lucii III privil., ann. 1184, CCI, 1288. — Epist. Innocentii III, ann. 1212, CCXVI, 823.

VIENNENSE S. THEUDERII (Saint Theudère ou Saint-Chef de Vienne) monast. ord. S. Bened. in colle Rupiano exstructum ab ipso S. Theuderio abb. VI sæc. Ibi suscepti sunt, IX sæc., Dervenses monachi post sui monast. vastationem a Nortmannis. Privil. Formosi papæ, ann. 892, CXXIX, 857.

VIGORIS (S.) CERASIENSE (Saint-Vigor de Cérisy près Bayeux) monast. ord. S. Benedicti, a S. Vigore Bajocensi episc. conditum, in agro a rege Childeberto concesso ann. 538. A Nortmannis eversum, restitutum est ab episc. Odone, et denique transiit ad S. Mauri congregationem; Robertus de Tumbalena dictus abbas fit S. Vigoris, ann. 1092, CL, 1359. — Urbanus II illud asserit monasterio S. Benigni Divion., ann. 1097, CLI, 500. — Ch. Odonis Bajoc. episc., ann. 1096, CLV, 475.

VILLÆ MAGNÆ SS. MARTINI ET MAJANI (Saint-Martin et Majan de Villemagne, l'Argentière, Hérault) monast. ord. S. Bened. reædificatum est, IX sæc., a Ludovico Pio. Privil. Innocentii III, ann. 1203, CCXV, 140.

VILLÆ MAJORIS S. MICHAELIS (Saint Michel de Villamajor, Espagne) monast. ord. Præmonst. cujus possessiones sub sua suscepit Innocentius III protectione, ann. 1199, CCXIV, 607.

VILLALUPPENSE (Villeloin, près de Loches, Indre et Loire) monast. ord. S. Bened. ab Odacro Cormaricensi abbate exstructum seu auctum in Turon. diœces. et ab Herardo episc. consecratum, ann. 859, CI, 1431. — Guido abbas qui male gesserat, postea injuste ablata restituit, ann. 996, CXXXVII, 855. — Concessio hujus monast. in gratiam fratrum Carthusiensium, petente Henrico, Anglor. rege, qui et Andegavensis comes erat, circa ann. 1173, CCVII, 1162.

VILLA LUTOSA (Leuze entre Ath et Tournay, diocèse de Cambrai) monast. ord. S. August. a S. Amando conditum, ann. 645, CXLIX, 140.

VILLA SANCTIS, S. SATURNINÆ (Saints-les-Marquions, anc. diocèse d'Arras) parthenon in diœces. Atrebatensi fundatus, VI sæc., CXLIX, 150.

VILLARENSE. *Vide* Folrado-Villarense.

VILLARENSIS (Montivillier, diocèse de Rouen) insignis parthenon Benedictinarum in diœces. Rothomagensi conditus a S. Philiberto ann. 682, CV, 44 not. —Ansegius quædam huic monast. largitus est ann. 833, *ibid.*

VILTHINENSE (Vilthina, diocèse de Brixen dans le Tyrol) monast. ord. Præmonst. a Regenberto Brixiniensi episc. fundatum, paulo ante ann. 1138, quo illud privilegio ornavit Innocentius II, CLXXIX, 359.

VIMANENSE monasterium Portugalense et diœces. Bracarensis, cujus priori scripsit Innocentius III super subjectione episcopo debita, ann. 1199, CCXIV, 704.

VINCENTII (S.) AD VULTURNUM APUD BENEVENTUM (Saint-Vincent-sur-Vulturne) monast. ord. S. Bened. a tribus nobilibus viris et fratribus Paldone, Tasone et Tutone fundatum, circa 760, LXXXIX, 1319; XCV, 651. — Ibi floruit S. Ambrosius Autpertus abbas, ann. 778, LXXXIX, 1265. — Dipl. Caroli Magni, ann. 774, ubi de hujus monast. fundatione, XCVII, 1006, 1016. — Dipl. Ludovici Pii, ann. 831, CIV, 1196. — Bulla Paschalis I, ann. 819, CXXIX, 980. — Privil. Stephani VII, ann. 930, CXXXII, 1051. — Marini II, CXXXIII, 869. — Benedicti VII, CXXXVII, 343. — Sergii IV, CXXXIX, 1522. — Nicolai II, CXLIII, 1304. — Dipl. Chonradi II imper., ann. 1038. — Bulla Calixti II, ann. 1128, CLXIII, 1184.

VINCENTII (S.) DE OVETO (Saint-Vincent de d'Oviédo, Espagne) monast. ord. S. Bened. ab abbate Fromista et Maximo ejus consobrino conditum, ann. 791, XCVI, 889.

VINCENTII (S.) LAUDUNENSIS (Saint-Vincent de Laon), monast. ordinis S. Bened, fundatum, ut ferunt, a regina Brunichilde, Sigeberti uxore, ann. 580. Jam a longo temporis spatio derelictum erat, cum ab Adelelmo reparatum est, et in eo duodecim canonicos introduxit, quibus Rorico substituit duodecim monachos ord. S. Bened. e monasterio Floriacensi, ann. 961, CXXXIII, 951. — De Anselmo abbate, CLVI, 1003, 1152. — Charta Widonis de Anco (d'Eu) Laudun. decan., *ibid.*, 1154. Ch. restitutionis a Roricone episc., 1169. — Dipl. Lotharii imper., ann. 975, CLVI, 1171. — Abbatum series, 1172.

VINCENTII (S.) (Saint-Vincent, diocèse de Trivento, dans la Princip. Ultér., Naples) cui decimæ adjudicantur ab Innocentio III, ann. 1208, CCXV, 1474.

VINCENTII (S.). *Vide* Cenomanense, Metense, Parisiense, Silvanectense, etc.

VINDICIACENSE (Venzat ou Pansat en Auvergne) monast. ab abbate Bracchione (S. Bravi) et nobili matrona Ragnachilde conditum, circa ann. 538, LXXI, 1063, 1065 not.

VINDICIANI (S.) IN MONTE ELIGII (Saint-Vindicien du Mont-Saint-Eloy, diocèse d'Arras) monast. ord. S. August. apud Atrebates de quo mentio est in gestis episc. Camerac. et Atrebat., CXLIX, 151.

VINDOCINENSE SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Vendôme) monast. ord. S. Bened. a Goffrido Andegav. comite et Agnete ejus uxore fundatum, et a Clemente II papa per privilegium confirmatum, ann. 1047, CXLII, 584. — Privil. Victoris II papæ, ann. 1055, CXLIII, 819 — Nicolai II, ann. 1061, CXLIII, 1352. — Alexandri II, ann. 1063, CXLVI, 1291. — Gregorii VII privil., ann. 1075, CXLVIII, 729. — Urbani II, ann. 1093, CLI, 372, 380, 385, 537. — Goffridus abbas et cardinalis e comite Andegav. ortus, ann. 1107, CLVII, 9. — Privil. Thodorici Carnot. episc., ann. 1040, CLVII, 289. — Privil. Paschalis II, CLXIII, 56. — Calixti II, CLXIII, 1125, 1306. — Honorii II, ann. 1129, CLXVI, 1294. — Privil. Innocentii II, ann. 1135, CLXXIX, 223. — Ejusdem epist. de concordia cum episc. Andegav. Ulgerio, *ibid.*, 261. — Privil. Innocentii III, ann. 1205, CCXV, 747. — Epist. ejusd. 1459, CCXVI, 766, 814.

VINEIS (de). *Vide* S. Joannis.

VIRDUNENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel de Verdun) monast. ord. S. Bened. a comite Wulfoaldo et ejus conjuge Adalsinda fundatum, ann 709. Pro ejus monast. defensione Gregorius VII ad archiepisc. Trevir. scripsit, ann. 1047, CXLIII, 626. — Privil. Paschalis II, ann 1106, 163.

VIRDUNENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Verdun) monast. ord. S. Benedicti exstructum ante ann. 1065, quo Nicolaus II papa præcepit Ruthenensi comiti ut quædam ei restitueret prædia injuste detenta, CXLIII, 1546.

VIRDUNENSE. *Vide* S. Vitoni et S. Agerici.

VIRDUNENSE S. PAULI (Saint-Paul de Verdun) monast. primum ord. S. Bened., postea autem Præmonst., a Wicfrido Vird. episc. exstructum, in suburbio ann. 96? 965, quod reformatum est a S. Norberto, ann. 1157. — Privil. Calixti II, ann. 1120, CLXIII, 1176. — Privil. Innocentii II, ann. 1136, CLXXIX, 277.

VIRDUNENSIS S. MAURI (Saint-Maur de Verdun) parthenon situs in suburbio, ab Heymone episc. reparatus, cujus privilegia et bona confirmavit S. Leo IX, ann. 1049, CXLIII, 626.

VIRIZIACUM. *Vide* S. Basoli.

VIRTUENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur de Vertus, diocèse de Châlons-sur-Marne) monast. ord. S. Benedicti, CC, 629 not. — Epist. Alexandri III ad Henricum

---

CLXXX.

INDEX DIŒCESEON

DE QUIBUS MENTIO FIT IN PATROLOGIÆ CURSU,

IN QUO DIŒCESES PER PROVINCIAS ET IN UNAQUAQUE PROVINCIA ALPHABETICE ORDINANTUR.

PRÆVIA ADNOTATIO.

Talis est Indicis de diœcesibus explanatio :

Diœceses per provincias, et in unaquaque provincia alphabetice ordinantur. Singulis diœcesibus speciatim sumptis connectuntur epistolæ, privilegia, bullæ, diplomata ad ipsas spectantia; monasteria, concilia in illis inclusa vel habita; viri sanctitate aut scientia clari ad illas pertinentes; et scripta liturgica, historica, biographica, quæ de illis supersunt. Per numeros romanos ad Patrologiæ tomum, per arabicos vero ad columnam revocatur lector. His porro præmissis, neminem fugiet istius Indicis magna utilitas, necnon in evolvendis materiebus delectatio. Quid enim sacerdoti utilius vel delectabilius quam traditionis catholicæ documenta ad regiones, in quibus ipse degit, attinentia separatim possidere; nosse nomina et gesta sanctorum virorum, qui in primitivis Ecclesiæ temporibus eamdem vineam excoluerunt quam ipse nunc sudoribus perfundit; scrutari historiam ecclesiarum et monasteriorum quorum adhuc ruinas ante oculos habet?

I. — DE DIŒCESIBUS GALLIÆ.

Diœceses Galliæ in genere.

628, 1095, 1213; CCXIV, 122, 143; CCXV, 934, 938; CCXVI, 64; CCXVII, 181, 182. — Vicouiense (Vicogne), CLXXIX, 382.

Viri clari. — Aldegundis monialis, LXXXVIII, 1160, 1161. — Vindicianus, episc. Atrebat., LXXXVIII, 1200. — S. Wedastus, episc. Atrebat., CI, 663. — Halminius monach., CV, 755. — S. Rictrudis abbatissa, CXXXII, 827. — S. Aldegundis Melbodiensis, CXXXII, 860. — S. Jonatus, abbas, CXXXII, 1334. — Leduinus, abbas S. Wedast., CXLI, 1334. — Thomelius, monach. Hasnon., CXLVII, 585. — Folcardus, monach. S. Bert., *ibid.*, 1083. — Ebrardus, canonic. Watin., CXLIX, 15013. — Lambertus, episc. Atrebat., CLI, 120, 123; CLXII, 618. — Godescalcus, episc. Atrebat., CLXXX, 1438. — Alvisus, episc. Atrebat., CLXXXI, 604. — Robertus, episc. Atrebat., CC, 787. — Petrus, episc. Atrebat., CCVII, 186. — Radulfus, episc. Atrebat., CCXV, 1034.

Concilia. — Acta synodi Atrebat. in Manichæos, CXLII, 1269.

Scripta. — Vita S. Wedasti episc. Atrebat., CI, 663. — Vita S. Rictrudis abbatissæ Marc., CXXXII, 827. — Commentarius historicus de S. Jonato, abbate Marc., *ibid.*, 893. — Notitia de incendio ecclesiæ cathedralis Atrebatensis, CXLII, 1319. — Historia Hasnoniensis monasterii, CXLVII, 565. — Vita S. Bertini abbatis Sithiensis, *ibid.*, 1083. — Chroniçon Watinense, CXLIX, 1513. — Notitia de separatione Atrebat. ecclesiæ a Cameracensi, CLI, 103. — Relatio de Lamberti episc. Romani peregrinatione et intronizatione, *ibid.*, 120, 123. — Auctarium monasterii Aquicin., CLX, 269. — Auctarium monasterii Hasnon., *ibid.*, 353. — Auctarium Sithiense, *ibid.*, 355.

XIV. — AUDOMARENSIS (Saint-Omer, évêché).

Epistolæ. — Alexandri III, CC, 1165. — Innocentii III, CCXVII, 94, 95.

Vir clarus. — Lambertus Audomar., CLXIII, 1003.

Monasterium. — Hesdin., CCXVII, 94.

XV. — AUGUSTODUNENSIS (Autun, évêché).

Epistolæ. — S. Ivonis Carnot., CLXII, 226. — Paschalis, CLXIII, 410, 1146. — Innocentii II, CLXXIX, 594, 633, 637, 852. — Eugenii III, CLXXX, 1423, 1424, 1461, 1537, 1550. — Sugerii, CLXXXVI, 1371, 1418. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1009. — Adriani IV, *ibid.*, 1125, 1438, 1442, 1592, 1609. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 282, 590, 471. — Herberti de Boseham, CXC, 1468, 1462. — Alexandri III, CC, 172, 371, 372, 386. — Lucii III, CCI, 1161. — Clementis III, CCIV, 1292. — Cœlestini III, CCVI, 1023, 1080. — Innocentii III, CCXIV, 125, 167, 201, 754; CCXV, 493.

Privilegia. — Joannis XI, CXXXII, 1059. — Marini papæ, CXXXIII, 865. — Sylvestri II, CXXXIX, 279. — Nicolai II, CXLIII, 1327. — Innocentii II, CLXXIX, 534, 260. — Alexandri III, CC, 153, 316. — Innocentii III, CCXIV, 122, 124, 125, 131, 132, 201, 865.

Bullæ. — Joannis VIII, CXXXV, 987. — Paschalis II, CLXIII, 1192, 398, 1555.

Concilia. — Concilium Æduense sub Urbani II pontificatu, CLI, 132, 527. — Concilium Æduense, anno 1077, CLVII, 508.

Monasteria. — Buxeriense (La Bussière), CCXIV, 210. — Corbiniacense (Corbigny), CLXVIII, 1442. — Marcinianense (Marcigny-les-Nonains), LIX, 947, 949; LXIII, 1192. — S. Margaritæ Augustodun., CC, 346. — S. Martini Augustodun., CXLII, 654; CXLIII, 1327. — S. Symphoriani (Saint-Symphorien), CXXXV, 987; CCXV, 493. — Ungiacense (Oigny), CCXIV, 21. — S. Viventii de Verzeo (Saint-Vivant-du-Verger), CLXIII, 1146. — Vizeliacense (Vezelay), CXIX, 1116; CXXVI, 803; CXXIX, 858; CXXXII, 1859; CXXXIII, 863; CXXXV, 1085; CXXXIX, 275; CLXIII, 102, 410, 1155; CLXXIX, 637, 852; CLXXX, 1180, 1181, 1182, 1423, 1550; CLXXXVI, 1418; CLXXXVIII, 1009, 1425, 1438, 1592; CLXXXIX, 282, 471; CXC, 1462, 1468; CLCIV, 1561; CC, 153, 372; CCI, 1093; CCII, 1484; CCIV, 1292; CCVI, 1023; CCXIV, 122, 124, 125, 131, 132, 168, 868; CCXVI, 481.

Viri clari. — Rheticius, episc. August. VI, 42. — S. Euphronius, episc. August. LXIII, 101. — Agano, episc. August. CL, 1540, 1541. — Norigaudus, epist. August. CLXIII, 59. — Honorius August., CLXII. — Stephanus de Balgiaco, CLXXII, 1271. — Henricus, episc., CLXXIX, 637; CLXXXVIII, 1602. — Hugo Pictavinus, CXCIV, 1559. — Stephanus, episc. August., CC, 836. — Gualterus, episc. August., CCVI, 1080.

Scripta. — Notitia de episcopis Æduensibus plurimis, CLIV, 19. — Historia Vizeliacens. monasterii, CXCIV, 1561.

XVI. — AURELIANENSIS (Orléans, évêché).

Epistolæ. — Gregorii IV, CXXIX, 995. — Gregorii V, CXXXVI, 920. — Gerberti, CXXXIX, 255. — Gregorii VII, CXLVIII, 403, 447, 494. — S. Ivonis Carnot., CLXII, 77, 71, 97, 113, 158, 166, 203, 226, 254. — Eugenii III, CLXXX, 1418, 1449. — Bernardi, CLXXXI, 314, 542, 545. — Sugerii, CLXXXVI, 1352, 1354. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1417, 1603. — Alexandri III, CC, 186, 162, 239, 257, 258, 261, 590, 1246, 1289. — Petri Blesensis, CCVII, 335, 381. — Stephani Tornacensis, CCXI, 307, 321, 322, 325, 352, 374, 385, 391, 403, 404, 410, 411, 475, 476, 484, 527, 537, 538, 539, 542. — Innocentii III, CCXIV, 990; CCXV, 344, 830, 1190, 1191, 1228, 1229; CCXVI, 265, 520, 619, 620.

Privilegia. — Leonis VII, CXXXII, 1075. — Roberti regis, CXI, 961. — Alexandri II, CXLVI, 1375. — Eugenii III, CLXXX, 1017. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1564. — Alexandri III, CC, 155, 157. — Lucii III, CCI, 1213, 1327. — Innocentii III, CCXVI, 56, 57, 58, 59.

Bullæ. — Eugenii III, CLXXX, 1449. — Alexandri III, CC, 1044.

Concilia. — Aurelianense, LXXXIV, 273.

Monasteria. — S. Aniani (Saint-Aignan), LXXXIII, 1186; XCVII, 988, 995. — S. Aviti (Saint-Avite), CCXVI, 263. — S. Benedicti Floriacensis (Saint-Benoît-de Fleury-sur-Loire), XCVII, 425; CIV, 1078, 1080; CXXXVII, 89, 920; CXXXVIII, 1185; CXXXIX, 225, 375, 387, 808, 811, 1490; CXLII, 1263, 1375; CLX, 1171; CLXIII, 791; CC, 257, 258; CCXIV, 1188; CCXVI, 56, 57, 58, 59. — Curia-Dei (N.-D. de la Cour-Dieu), CC, 158; CCI, 1317; CCXV, 544. — S. Evurtii Aurelii (Sainte-Euverte d'Orléans), CXXCIX, 1126; CCIX, 323, 352, 374, 475, 476, 481, 537, 538, 539; CCXVII, 172. — Miciacensis (Saint-Mesmin), CIV, 1145, 1169; CXXXVII, 781, 795; CXXXIX, 459; CXLI, 961; CC, 261. — S. Petri Floriac. (Fleury-aux-Choux), LXXXVIII, 1186.

Viri clari. — Arnulphus, episc. Aurelian., V, 284 not. — S. Avitus, LXXI, 901. — S. Marius, LXXX, 25. — Leo Ibandus abbas S. Aniani, LXXXVIII, 1186. — Jonas, scriptor Aurelianensis, XCVI, 848; CVI, 117. — Theodulphus, episc. Aurelian., CV, 187. — Walterius, episc. Aurel., CXIX, 725. — Adrewaldus, monach. Floriac., CXXIV, 899. — Oscharus, monach. Floriac., CXXXVII, 89. — Letaldus, monach. Miciac., *ibid.*, 781. — S. Maximinus, abb. Miciac., CXXXIX, 795. — S. Abbo, monach. Floriac., *ibid.*, 375. — Aimoinus, monach. Floriac., *ibid.*, 387. — Helgaudus, monach. Floriac., CXII, 1263. — Rainerius, episc. Aurelian., CXLIII, 447. — Sauzon, episc. Aurelian. CXLVIII, 499. — Joannes, episc. Aurelian., CLXII, 81, 226. — Radulphus Tortarius, monach. Floriac., CLX, 1171. — Hugo de S. Maria, abbas Floriac., CLXIII, 791. — Manasses, episc. Aurelian., CLXXX, 1449; CLXXXVI, 1352; CC, 1289. — Rogerus, abbas S. Evurtii, CXCIX, 1125. — Guillelmus, episc. Aurelian., CCXI, 385. — Henricus, episc. Aurelian., *ibid.*, 411. — Hugo, episc. Aurelian., *ibid.*, 537. — Petrus, episc. Aurelian., *ibid.*, 494.

Scripta. — Narratio de miraculis S. Maximini abbatis Miciacensis, CXXXVII, 795. — Floriacense Kalendarium, CXXXVIII, 1185. — Notitia de abbatum Floriacensium successione, CXXXIX, 808. — Notitia de incendio monasterii Floriacensis, *ibid.*, 811. — Notitia de re mirabili et cujusdam hæresis ortu apud Aurelianos, CXLII, 654 et 659. Sanatio miraculosa cujusdam civis Aurelianensis, *ibid.*, 1102.

XVII. — AUSCIENSIS (Auch, archevêché).

Epistolæ. — Gregorii VII, CXLVIII, 335, 561. — Urbani II, CLI, 463. — Paschalis II, CLXIII, 42, 1094. — Alexandri III, CC, 1262. — Innocentii III, 70, 71, 72, 109; CCXV, 300, 522; CCXVI, 408, 789.

Privilegia. — Paschalis II, CLXIII, 132. — Cœlestini III, CCVI, 114.

Monasteria. — Cella Fraxilii (Saramon.), XCVII, 457. — De Cimorra, *ibid.*, 437. — Pacianum (Bessan), *ibid.*, 437. — S. Orientii Ausciensis (Saint-Orens d'Auch), CLXIII, 132. — S. Sixti de Fagito, XCVII, 437.

Viri clari. — S. Oriuntius, archiepisc. Ausciensis, LXI, 973. — Odo, Ausciensis, diaconus, CXXXVII, 311. — Garcia, archiepisc. Ausciensis, *ibid.*, 311. — Willelmus, archiepisc. Ausciensis, CXLVIII, 861. — Raimundus, archiepisc. Ausciensis, CLI, 464, 494. — Bernardus, archiepisc. Ausciensis, CLXIII, 1094.

XVIII. — AVENIONENSIS (Avignon, évêché).

Epistolæ. — Silvestri II, CXXXIX, 264. — Urbani II, CLI, 426, 480. — Paschalis II, CLXIII, 312. — Hugonis Eteriani, CCII, 375. — Innocentii III, CCXIV, 507; CCXV, 386.

Casæ Dei, CLXXI, 1505. — Narratio concilii Claromontani, CLXXXVIII, 96. — Passio S. Salvii martyris Claromont, CCIII, 1511.

XXXVII. — CONSTANTIENSIS (Coutances, évêché).

Epistolæ. — Innocentii II, CLXXIX, 126. — Alexandri III, CC, 559. — Urbani III, CCII, 1451, 1512. — Henrici, regis Angliæ, CCVII, 1165. — Innocentii III, CCXIV, 181; CCXV, 564; CCXVI, 620.

Monasteria. — De Blanca Landa (Blanche-Lande), CCVII, 1165. — S. Laudis (Saint-Lô), CLXXIX, 126. — S. Salvatoris Constantiens., CCII, 1519. — S. Severi Constantiens., *ibid.*, 1518. — S. Trinitatis Exaquii (Eyssey), *ibid.*, 1512, 1451.— De Voto (N.-D. du Vœu), *ibid.*, 1512.

Scripta. — Notitia de variis monasteriis diœcesis Constantiensis, CCII, 1518 et 1519. — Epitaphium Algari, episc. Constantiens., CCI, 200.

XXXVIII. — S. DEODATI (Saint-Dié, évêché).

Epistolæ. — Paschalis II, CLXIII, 182, 197. — Innocentii II, CLXXIX, 255. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1021. — Innocentii III, CCXIV, 1055.

Privilegia. — Calixti III, CLXII, 1284. — Innocentii II, CLXXIX, 425, 522, 524. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1508. — Lucii III, CCI, 1098, 1359, 1360, 1368.

Bullæ. — S. Leonis IX, CXLIII, 652. — Paschalis II, CLXIII, 206. — Eugenii III, CLXXX, 1274.

Monasteria. — Calmosiasense (N.-D. de Chamozey), CLXIII, 456. — S. Deodati in Vosago (Saint-Dié en Vosges), LXXXVIII, 1191; CXLIII, 652; CLXXXVIII, 1021. — Castellense (Châtellet), CLXXIX, 427. — Masonismonasterii (Mæsmunster), CIV, 1126. — Medianum monasterium (Moyen-Moutier), CLI, 587; CLXXIX, 522. — Romaricense (Rémiremont), CLXIII, 182, 197, 206; CLXXXVIII, 1508; CCXIV, 1055. — Senonense (Sénone en Vosges), LXXXVII, 1287; CIV, 111. — Spinalense (Épinal), CCI, 1359, 1360, 1368. — Stivagii (Estival), CLXXIX, 524, 1274; CCI, 1098.

Viri clari. — Valcandus, Mediani monasterii monachus, CLI, 285. — S. Deodatus, *ibid.*, 605. — S. Hidulfus, Mediani monasterii fundator, *ibid.*, 587.— Baldricus, episc. S. Deodati, CLXVI, 1049.

XXXIX. — DIENSIS (Die, évêché)

Epistolæ. — Gregorii XII, CXLVIII, 394, 476, 497, 512, 516, 610, 695, 744.

Vir clarus. — Hugo, episc. et card., CXLVIII, 744.

XL. — DIVIONENSIS (Dijon, évêché).

Epistolæ. — Innocentii II, CLXXIX, 117, 121, 125, 177. — Alexandri III, CC, 152. — Innocentii III, CCXVI, 571, 525.

Privilegia. — Innocentii II, CLXXIX, 459. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1062.— Adriani IV, *ibid.*, 1456.— Cœlestini III, CCVI, 989.

Monasteria. — Flaviniacense (Flavigny), XCVII, 548, 425; CLIV, 10, 399; CLXXXVIII, 1062; CC, 152.

Concilium. — Divionense, CLVII, 507.

Vir clarus.—Hilarius, senator Divionensis, LXXI, 800.

Scriptum. — Obsidio urbis Divionensis, CLXII, 858.

XLI. — DOLENSIS (Dol, évêché).

Epistolæ. — S. Leonis IX, CXLIII, 618. — Stephani, cardinalis, *ibid.*, 1411. — Gregorii VII, CXLVIII, 455, 535, 560. —Urbani II, CLI, 113, 114, 122, 359, 583.— S. Ivonis Carnot., CLXII, 180.— Calixti III, CLXIII, 1249. — Venerabilis Hildeberti, CLXXI, 259. — Innocentii II, CLXXIX, 105, 876, 210. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1033.— Adriani IV, *ibid.*, 1122, 1459, 1515, 1607.— Stephani Tornac., CCXI, 395, 421. — Innocentii III, CCXIV, 625, *et seqq.*; CCXV, 573, 594.

XLII. — EBRODUNENSIS (Embrun, archevêché).

Epistolæ. — Victoris II, CXLIII, 834. — Urbani II, CLI, 445. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 80. — Innocentii III, CCXIV, 225, 380, 504, 566; CCXV, 252, 366, 1354; CCXVI, 457, 502.

Vir clarus. — Marcellinus episc. Ebrod., LXXI, 878.

Monasterium. — Boscaudonense (Boscaudon), CCXIV, 504; CCXV, 366.

XLIII. — EBROICENSIS. (Evreux, évêché).

Epistolæ. — S. Anselmi, CLVIII, et CLIX, passim. — S. Ivonis Carnot., CLXII, 157, 227, 249. — Paschalis II, CLXIII, 90, 564. — Innocentii II, CLXXIX, 258, 633. — Eugenii III, CLXXX, 1036. — Alexandri III, CC, 1409, 1411. — Innocentii III, CCXIV, 181, 621, 645; CCXV, 46, 254, 260.

Privilegia.— Alexandri III, CC, 618.— Cœlestini III, CCVI, 1120.

Bullæ. — Alexandri III, CC, 618.

Monasteria. — Beccense (Le Bec), CL, 9, 691, 1431; CLVIII, CLIX; CLXIII, 90; CLXXIX, 258, 633; CLXXX, 1159, 1225; CLXXXI, 1703; CC, 618; CCII, 1309; CCVI, 1120; CCXV, 46. — Bernacense (Bernay), CCI, 32; *ibid.*, 1314. — Conchense (Saint-Pierre de Châtillon), CLXIII, 564; CLXXX, 1601; CCII, 1516. —Gristanense (Grestain), CCI, 81.— De Ibreio (Ivry-la-Chaussée), CCII, 1520.— S. Leuffredi (S. Leuffroy), XCVII, 425; CCII, 1516; CCXIV, 621, 645. — Lirense (Lire) CCVI, 969. — S. Salvatoris Ebroic., CLXXX, 1572; CCII, 1518.— S. Taurini (Saint-Taurin), *ibid.*, 1515.

Viri clari. — Lanfrancus, Beccens. monac., CL, 9. — Rogerius, monac. Beccens., *ibid.*, 1431.—Gilbertus, episc. Ebroic., CLXII, 157. — Audoenus, episc. Ebroic., *ibid.*, 227. — Rotradus, episc. Ebroic., CLXXX, 1036. — Audinus, episc. Ebroic., CLXXXVIII, 975. — Ægidius, episc. Ebroic., CC, 1409, 1411.

Scripta. — Statuta synodi æstivalis diœcesis Ebroic., CXLVII, 240. — Chronicon Beccensis ecclesiæ, CL, 69 *et seqq.* — Gesta septem abbatum Beccens., CLXXI, 1709. — Bellum inter Ebroicenses et Conchenses, CLXXXVIII, 597. — Notitia de civitate Ebroicensi, CLXXXVIII, 586. — Notitia de monasteriis diœcesis Ebroic., CCII, 1515, 1516, 1518, 1520.

XLIV. — ELORENSIS (Oloron, évêché).

Epistolæ.—Gregorii VII, CXLVIII, 531.—Innocentii III, CCXV, 500.

XLV. — ENGOLISMENSIS (Angoulême, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 433, 443. — Paschalis II, CLXIII, 426. — Calixti III, CLXIII, 186.— Innocentii II, CLXXIX, 698, 699. — Eugenii III, CLXXX, 1095. — S. Bernardi, CLXXXII, 270, 561.— Innocentii III, CCXIV, 183, 208, 209, 341, 440, 1138, 1162; CCXV, 206, 276, 1180; CCXVI, 64, 832, 860.

Monasteria. — Aureæ Vallis (Airvan), CCXIV, 440. — De Borneto (de Bournet), CCXIV, 1162. — S. Cibardi Engolismensis, CXLI, 10. — De Corona, CCXIV, 1162. — Cuxanense (Cussac), CXXXIX, 504. — CXLI, 1441, 1443. — S. Eparchii (Saint-Eparèse), XIV, 209, 341. — Gratiæ Dei (La Grâce-de-Dieu), CCXVI, 318. — S. Trinitatis de Maloleone (Mauléon), *ibid.*, 64.

Viri clari. — Ademarus, monac. S. Cibardi, CXLI, 10. — Rocho, episc. Engolism., CXLI, 115. — Garcias, monac. Cuxan, CXLI, 1441.— Ademarus, episc. Engolism., CLI, 443. — Gerardus, episc. Engolism., CLXXIII, 1511.

XLVI. — S. FLORI (Saint-Flour, évêché).

Epistolæ. — Gerberti Aurillac., CXXXIX, 205. — Alexandri III, CC, 723. — Innocentii III, CCXVII, 20.

Monasteria. — Basiliense (Blesle), CC, 723. — Aurilacense (Aurillac), CXXXIX, 85; CCXVIII, 20.

Viri clari.— S. Geraldus, comes Aurilliacensis, CXXXIII, 639. — Gerbertus Auriliac., CXXXIX, 85.

XLVII. — FOROJULIENSIS (Fréjus, évêché).

Epistolæ. — S. Leonis Magni, LIV, 1011. — Gregorii II, LXXXIX, 526. — Benedicti VII, CXXXVII, 335. — Calixti III, CLXIII, 1261.— Honorii II, CLXVI, 1245. — Eugenii III, CLXXX, 1085.— Innocentii III, CCXIV, 574.

Monasteria —S. Mariæ de Correno (Correns), CXLIII, 1394. — S. Mariæ Forojuliens., CIV, 1190. — S. Basilii Forojuliens., CXXXVII, 335.

Concilium. — Forojuliense, sub S. Paulino, XCIX, 283.

XLVIII. — GRASSENSIS (Grasse, évêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 1196. — Clementis III, CCIV, 1368. —Innocentii III, CCXIV, 229; CCXVI, 224, 226.

Monasteria. — Arlucense (Arluc), CXXXVII, 332. — Aureavallis (Vallaurie), XCVIII, 812, 815, 816. — Lerinense (Lérins), L, 440; LXXVII, 1126; CXIV, 953; CLXIII, 1261; CLXVI, 1245; CCXIV, 229; CCXVI, 224, 226.

Viri clari. — S. Vincentius Lerinensis, L, 440. — S. Aigulfus, abbas Lerinensis et martyr, CXXIV, 953.

XLIX. — GRATIANOPOLITANA (Grenoble, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 390. — Paschalis II, CLXIII, 257 — Innocentii II, CLXXIX, 256. — Guigonis carthusiæ abbatis, *ibid.*, 658. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 103, 371, 457, 458, 478.— Alexandri III, CC, 1080. — Clementis III, CCIV, 1358. — Innocentii III, CCXVI, 469.

Privilegia. — Urbani II, CLI, 320. — Lucii III, CCI,

LIV. — LUGDUNENSIS (Lyon, archevêché).

LV. — LUTEVENSIS (Lodève, évêché).

LVI. — MACLOVIENSIS (Saint-Malo, évêché).

LVII. — MAGALONENSIS (Maguelonne, évêché).

LVIII. — MASSILIENSIS (Marseille, évêché).

dri II, CXLVI, 1311, 1315. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1361. — Alexandri III, CC, 142. — Cœlestini III, CCVI, 903.

Bulla. — Innocentii II, CLXXIX, 231.

Monasteria. — Anianense (Saint-Sauveur d'Aniane), CIII, 351, 1419; CIV, 1020, 1155; CXXXVII, 835; CLXXXVIII, 1361; CC, 142, CCXVI, 770. — Cariloci (Saint-Géniès), CLXXXI, 1713; CCXI, 575. — Clusiense (Saint Michel de Cluse), CL, 1447, 1449. — Gellonense (Saint-Guillaume-le-Désert), CXLVI, 1311, 1315, 1341. — JuncelIense (Joncelles), CLXXIX, 231. — S. Tyberii, CXCII, 1134. — Vallismagnæ (Vallemagne), CLXXXVIII, 1599. — Fontis Calidi (Fontchaude), CCIV, 793.

Viri clari. — Willelmus, monach. Clusiensis. CL, 1447. — Guillelmus, episc. Montispesul., CLXXIX, 552. Guido, monach., CLXXXI, 1719. — Guillelmus, monach. Gellonensis, CLXXXXIII 452. — Bernardus, abbas Fontis Calidi, CCIV, 793.

LXIV. — NANNETENSIS (Nantes, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 44. — Innocentii II, CLXXIX, 121, 201. — Innocentii III, CCXIX, 426.

Monasterium. — Deense (Grandlieu), CIV, 1305.

Viri clari. — SS. Rogatianus et Donatianus mart., et B. Nazarius, LXXI, 760.

LXV. — NARBONENSIS (Narbonne, évêché).

Epistolæ. — Bonifacii I, XX, 772. — Cœlestini I, 4, 429. — S. Leonis Magni, LIV, 1197. — Joannis X, CXXXII, 811. — Alexandri II, CXLVI 1387. — Gregorii VII, CXLVIII, 701. — Urbani II, CLI, 63, 316. — Paschalis II, CLXIII, 31, 203, 222. — Calixti II, *ibid.*, 1218. — Innocentii II, CLXXIX, 70, 571. — Cœlestini II, *ibid.*, 782. - Eugenii III, CLXXX, 1353, 1594. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1542, 1382, 1604. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 316. Alexandri III, CC, 163, 944, 327, 557, 597. — Lucii III, CCI, 1170. — Cœlestini III, CCVI, 886. — Innocentii III, CCXIV, 230, 508, 457, 903; CCXV, 83, 273, 360, 674, 883, 1034, 1354; CCXVI, 154, 171, 256, 608, 613, 691, 692, 744, 1238; CCXVII, 159.

Bullæ. — Urbani II, CLI, 360, 418. — Paschalis II, CLXIII, 511. — Innocentii II, 247. — Eugenii III, CLXXX, 1051.

Monasteria. — Caunense vel Exsequariense (Saint-Pierre de Caune), CLXIII, 511; XCVII, 980. — S. Eugeniæ, *ibid.*, 435. — S. Laurentii, *ibid.*, 434. — S. Mariæ Capariensis, *ibid.*, 433. — S. Mariæ ad Orubionem, *ibid.*, 433. — Quadraginta (les Crantes), CLXXIX, 247. — S. Theodardi (Saint Audard), CLXXX, 1051.

Viri clari. — Rusticus, archiepisc. Narbon., III, 686; LIV, 1198. — Paulus, primus episc., LXXI, 175. — Nefridus, archiepisc. Narbon., CIV, 999. — Agio, archiepisc. Narbon., CXXXII, 779. — Berengarius, vicecomes Narbon., CXLIII, 837. — Guidfredus, archiepisc. Narbon., *ibid.*, 837. — Dalmatius archiepisc. Narbon., CLI, 63. — Richardus, archiepisc. Narbon., et card. CLXII, 1593. — Berengarius, archiepisc. Narbon., CLXIII, 1318, CLXXXVIII, 1512, 1532. — Arnaldus, archiepisc. Narbon., CLXXIX, 571. — Pontius, archiepisc. Narbon., CC, 244.

Concilia. — Narbonense I, LXXXIV, 1689. — Narbonnense II, CXLII, 607.

LXVI. — NEMAUSENSIS, (Nîmes, évêché).

Epistolæ. — Gregorii VII, CXLII, 342. — Paschalis II, CLXIII, 139. — Innocentii III, CCXIV, 501; CCXVI, 620, 958.

Privilegia. — Innocentii II, CLXXIX, 170. — Cœlestini II, CLXXIX, 784. — Nicolai Clarævallensis, CXCVI, 1618, 1639, 1640. — Petri Cellensis. CCII, 587.

Bullæ. — Urbani II, CLI, 399. — Calixti II, CLXIII, 1103. — Adriani IV. CLXXXVIII, 1483.

Concilium. — Nemausense, sub Urbano II, CLI, 210.

Monasteria. — S. Ægidii (S. Gilles), XCVII, 432; CXXVI, 792; CLXIII, 139; CLXXIX, 784; CCII, 987; CCXVI, 580. — Electense (Alais), CLXIII, 1103; CC, 140. — Francarum Vallium (Franquevaux), CCXIV, 501. — S. Mariæ de Fontanis, CLXXIX, 170. — Psalmodiense (Psalmodii), XCVII, 432; CIV, 1020; CLXII, 1603; CXVI, 620, 580. — S. Petri Nemausensis, CXXVI, 788, — Pontis Thomeriac. (Pont de Thomières), CLI, 302.

LXVII. NIVERNENSIS (Nevers, évêché).

Epistolæ. — Cœlestini II, CLXXIX, 881. — Eugenii III, CLXXX, 1178, 1179, 1323. — S. Thomæ Cantuar., CXC, 614, 931. — Alexandri III, CC, 309, 369, 640. — Stephani Tornac., CCXI, 328. 329. — Innocentii III, CCXIV, 210, 602, 788, 1137; CCXV, 875, 926 1228, 1271, 1304, 1348, 1361; CCXVI, 810, 946.

Privilegia. — Innocentii II, CLXXIX, 71. — Eugenii III, CLXXX, 1074. — Alexandri III, CC, 148.

Monasteria. — Bellævallis (Bellevaux) CLXXX, 1074. — De Chantila, CCXVI, 965. — De Charitate, CCXI, 328, 329. — S. Stephani Nivern., CC. 145.

Viri clari. — Rauracus, episc. Nivern., LXXXVII, 213. — Hugo II, episc. Nivern., CXLIII, 1363. — S. Deodatus, episc. Nivern, CLI, 605. — Bernardus, episc. Nivern., CC, 640.

LXVIII. — NOVIOMENSIS (Noyon, évêché).

Epistolæ. — Cleri Noviom., CXLI, 1111. — Urbani II, CLI, 141, 404. — Decani Noviom., CLXII, 663. — Baldrici, episc., CLXII. 676. — Godefridi, episc. Ambian., CLXII, 742. — Paschalis II, CLXIII, 310. — Eugenii III, CLXXX, 1628. — S. Bernardi, CLXXXII, 614 — Sugerii, CLXXXVI, 1331, 1352, 1355, 1359, 1371, 1419, 1422, 1423, 1424, 1425, 1435. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1595. — Petri de Roya, CXCIV, 1896, — Henrici, Remensis archiepisc., CXCVI, 1573, 1574. — Alexandri III, CC. 511, 671. — Arnulfi Lexov., CCI, 90. — Petri Cellensis, CCII, 425. — Stephani Tornac., CCXI, 331, 332, 334, 351, 382, 414, 452, 459, 460, 542. — Innocentii III, CCXIV, 140, 455, 998, 1157, 1161; CCXV, 407, 756, 781, 1129, 1539, 1603; CCXVII, 222, 254.

Privilegia. Agapeti II, CXXXIII, 950, 1015. - Joannis XII, *ibid.*, 1015. — Joannis XV, CXXXVII, 838. — Eugenii III, CLXXX, 1215. — Alexandri III, CC, 1049, 1047. — Lucii III, CCI, 1130.

Monasteria. — S. Eligii Noviom., CCXVI, 401; CCXVII, 254. — S. Bartholomæi Noviom., CCXI, 325, 331, 332, 334, 351, 382, 1414, 459, 460, 542; CCXV, 959. Humolariense (Homblières), CXXXVII, 50-CC, 959. — S. Medardi, CC, 277. — S. Quintini Montensis (Mont-Saint-Quentin), CLXXX, 1245; CC, 1046, 1047; CCI, 1130. — Ursicampi (Ourscamp), CLX 401; CC, 544; CCXI, 452; CCXIV, 1157.

Viri clari. — S. Medardus, episc. Noviom., LXXI, 898. — S. Eligius, episc. Noviom., LXXXVII, 475. — S. Medardus, episc. Noviom., LXXXVIII, 534; CL, 1499. — Arialdus, episc. Noviom., CXXXV, 443. — Bernerius, abbas Humolar., CXXXVII, 50. — S. Gunegondis, virgo Humolar., *ibid.* — Harduinus, episc. Noviom., CXXXIX, 1549. — S. Radbodus. episc. Noviom., CL, 1493. — S. Godeberta, virgo Noviom., CLI, 144. — Baldricus, episc. Noviom., CLXII, 676, 742; CLXIII, 310. — Balduinus, episc. Noviom., CLXXXII, 614; CLXXXVI, 1416; CLXXXVIII, 1595.

LXIX. — PARISIENSIS (Paris, évêché).

Epistolæ. — Alexandri II, CXLVI, 1309. — Gregorii VII, CLIII, 600. — S. Anselmi, CLIX, 35, 37. — S. Ivonis Carnot., CLXII, 130, 135, 140, 250, 255. — Anselli, S. Sepulcri cantoris, CLXII, 729, — Paschalis II, CLXIII, 88, 157, 221. — Honorii II, CLXVI, 1296, — Innocentii II, CLXXIX 64, 111, 620, 621. — Eugenii III, CLXXX, 1283, 1347, 1354, 1368, 1379, 1380, 1395, 1396, 1401, 1405, 1407, 1414, 1415, 1418, 1419, 1441, 1442. — S. Bernardi, CLXXXII, 720. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1406, 1007, 1490, 1536. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 339, 376, 377, 474. — Gilberti Foliot, CXC, 907. — Alexandri III, CC, 228, 235, 281, 307, 318, 339, 346, 555, 760, 999, 1061, 1087. — Lucii III, CCI, 1231. — Petri Cellensis, CCII, 420. — Clementis III, CCIV, 1476. — Petri Blesensis, CCVII, 378, 455. — Guillelmi de Campania, CCIX, 826, 827. — Stephani Tornacensis, CCXI, 312, 371, 401, 405, 416, 427, 437, 411, 456, 462, 468, 472, 478, 481, 484, 488, 490, 492, 495, 516. — Innocentii III, CCXIV, 315, 109, 1151, 154, 158, 162, 405, 505, 932, 1097, 1111, 1185, 1187, 189, 1191; CCXV, 490, 586, 637, 659, 791, 795, 814, 866, 980, 991, 1115, 1191, 1248, 1457, 1562, 1585, 1499; CCXVI, 45, 155, 156, 478, 738; CCXVII, 15, 26, 55, 162.

Privilegia. — Benedicti VII, CXXXVII, 341. — Joannis XVIII, CXXXIX, 1485. — Roberti, regis, CXLI, 945. — S Leonis IX, CXLIII, 620. — Alexandri II, CXLVI, 1306. — Villelmi, Angliæ regis, CXLIX, 1361. — Paschalis III, CLXIII 88, 359. — Callixti II, *ibid.*, 1186, 1250. — Innocentii II, CLXXIX, 352, 357, 648. — Stephani episc., *ibid.*, 665. — Cœlestini II, *ibid.*, 915, 918. — Eugenii III, CLXXX, 1107, 1234, 1239, 1339, 1354. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1002, 1004, 1050, 1084. — Adriani IV, *ibid.*, 1362, 1485, 1571, 1621, 1625, 1630. — Alexandri III, CC, 208, 211, 346, 1032. — Lucii III, CCI, 1088, 1166, 1275, 1328. — Urbani III, CCII, 1479, 1487. — Clementis III, CCIV, 1291, 1292, 1367, 1377, 1445, 1470, 1475, 1476 — Cœlestini III, CCVI, 942, 1085, 1168, 1141, 1183, 1221, 1224.

LXXXII. — SISTARICENSIS (Sisteron, évêché).

Epistolæ. — Nicolai II, CXLIII, 1346. — Gregorii VII, CXLVIII, 543.

LXXXIII.—STABULENSIS (Stavelo, abbaye et évêché).

Bullæ. — S. Leonis IX, CXLIII, 618. — Kalendarium Stabulense, CXXXVIII, 1193.

LXXXIV. — STRASBURGENSIS, ARGENTINENSIS (Strasbourg, évêché).

Epistolæ. — Gerberti, CXXXIX, 263. — S. Leonis IX, CXLIII, 635. — S. Hildegardis, CXCVIII, 164, 165. — Innocentii III, CCXVII, 19, 23, 546; CCXV, 564, 602; CCXVI, 502; CCXVII, 9, 36, 74, 240.

Privilegia. — S. Leonis IX, CXLIII, 637 et 689. — Victoris II, *ibid.*, 819. — Paschalis II, *ibid.*, 185. — Innocentii II, CLXXIX, 293 — Lucii III, CCI, 1163. — Cœlestini III, CCVI, 911, 930, 1141.

Bullæ.—Adriani, S. Leonis IX, CXLIII, 663. —Nicolai II, *ibid.*, 551. — Paschalis II, CLXIII, 116, 357. — Calixti III, *ibid.*, 1130. — Innocentii II, CLXXIX, 468. — Lucii III, CCI, 1140.

Diplomata. —Childerici regis, LXXXVII, 1289. — Dagoberti regis, *ibid.*, 1303. — Childeberti III, regis, LXXXVIII, 1095. — Carlomani regis, XCVI, 1574, 1582. —Ludovici I, regis, CIX, 1180, 1197, 1199. — Paschalis II papæ, CLXIII, 597.

Monasteria. — Andlariense (Andlau), CXLIII, 819. — Altorfiense (Altorf), *ibid.*, 637, 689; *ibid.*, 153.— Baumgartense (Sainte-Marie de Baumgarten), CCI, 1163; CCVI, 1141. — Bongariense (Bongar), CCXV, 564. — S. Crucis Voffenheimensis, (Sainte-Croix de Voffenheim), CXLIII, 635. — S. Dionysii Lebrahensis (Saint-Denis de Leber), CXI, 1551. — Ebersheimense (Ebermunster), CIV, 1180. — Fabariense (Pfeffers), CIV, 1199: CLXIII, 350, 397; CLXXIX, 468. — S. Fidis in Schelestadt., CLXIII, 185.— Gargembacense (Gargembach), CCXVII, 36. — SS. Gregorii in Alsatia (Gregorienthal), LXXXVII, 1289; LXXXVIII, 1311; XCVI, 1564, 1574; CIV, 1157. — Hoenburgense (Hoembourg, Mont-Saint-Odile), CIV, 1285; CXLIII, 663; CXCIV, 1537. — Honaugiense (Ile d'Honow), LXXX, 524; LXXXVIII, 1141, 1279, 1280, 1312, 1313, 1318; XCVI, 1531, 1535, 1545, 1577; XCVII, 919, 957, 967. — S. Mariæ Argentin., LXXXVIII, 1093. — Marbacense (Marbach), CLXIII, 116; CCVI, 911 —Offeinwillarii, XCVII, 426. — Schutteranense (Schutteren), CLXXIX, 293. — Schwarzacense (Schwatzarch); XCVII, 427; CIV, 1165. —Trutenhusense (Trutenhusen), CCI, 1550.

Viri clari. — Rachio, episc Strasburg., XCVI, 1029. — Waldrammus, episc. Strasburg., CXXXII, 575. — Utho, episc. Strasburg., CXXXIV, 1001. — S. Arbogastus, episc. Strasburg., *ibid.*, 1003. — Ratoldus, episc. Strasburg., CXXXVIII, 527. — Vilderodus, episc. Strasburg., CXXXIX, 265.— Bruno, episc Strasburg., CLXVI, 1547. — Rillindis et Erradis, abbatiss., CXCIV, 1537. — Eberhardus, episc. Strasburg., CXCVII, 164, 165; CC, 1374. — Burgundus, episc. Strasburg., CCI, 1140.

LXXXV. — SUESSIONENSIS (Soissons, évêché).

Epistolæ. — Adriani II, CXXXII, 1263.— Gerardi, CXLII, 1518. — Alexandri II, CXLVI, 1296, 1300, 1413. — Urbani II, CLI, 524.— S. Ivonis Carnot., CLXII, 229, 232, 253, 280.— Paschalis II, CLXII, 767. — S. Bernardi, CLXXXII, 386, 387, 394, 396, 469, 546. — S. Sugerii, CLXXXII, 1437, 1458. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1547, 1625. — Herberti de Boseham, CXC, 1456, 1457. — Henrici, archiepisc, Remensis, CXCVII, 1574.— Alexandri III, CC, 107, 122, 137, 161, 164, 262, 274, 299, 303, 531, 532, 535, 630, 658, 665, 670, 691. — Petri Cellensis, CCII, 518, 551, 552, 592. — Cœlestini III, CCVI, 1101, 1205. — Stephani Tornacensis, CCXI, 334, 389, 413, 440, 475.— Innocentii III, CCXIV, 46, 175, 406, 455; CCXV, 261, 504, 1038, 1036, 1037, 1082, 1411, 1518; CCXVII, 15.

Privilegia. — Roberti, regis, CXLI, 968. — Innocentii II, CLXXIX, 619. — Eugenii III, CLXXX, 1067, 1231, 1232, 1229. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1380, 1625. — Lucii III, CCI, 1077, 1086. — Urbani III, CCII, 1533.

Bullæ. — Joannis papæ, CXXVI, 660 — Alexandri III, CC, 180. — Lucii III, 1322.

Concilia. — Concilium Suessionense, LXXXIX, 824. — Capitulare Suessioneuse, XCVI, 1504. — Concilium Trosleianum apud Suessonas, CXXXII, 675. — Synodus Suessionens., sub Carolo II, CXXXVIII, 589. — Conventus Carisiacensis (Quiersy), *ibid.*, 642, 651, 681. — Synodus Suessionens., *ibid.*, 728. — Capitulare Carisiacense, *ibid.*, 791.

Monasteria. — Branense (Sainte-Marie de Braine, CLXXX, 1231.— S. Crispini Suessionens. (Saint-Crépin), CXXXV, 449; CXC, 1456, 1457; CCII, 548, 551, 552, 594. — Compendieuse (Compiègne), CXXIX, 1371; CXLI, 968; CLXII, 766; CLXXX, 1435; CLXXXVIII, 1545; CC, 180, 181, 514, 320, 537, 842; CCII, 562; CCXI, 389; CCXIV, 408, 455; CCXV, 504. — S. Nicolai Clarifontensis, CLXXIX, 589. — Loci Restaurati (Lieu-Restauré), CLXXX, 1067. — S. Mariæ Longipontis, *ibid.*, 1311. — S. Mariæ Suession., *ibid.*, 1233; CC, 1079; CCI, 1077; CCVI, 1203. — S. Mariæ Vallis Christianæ (Vauchrétien) CLXXX, 1260. — Orbacense (Orbaix), CXXXV, 450. — S. Medardi Suession. (Saint-Médard de Soissons), CXXXVI, 660; CXXXII, 575; CXXXVIII, 171; CLXXIX, 102; CCII, 592; CCXIV, 455. — Vallisserensæ (Valsery), CLXXXVIII, 1580.

Viri clari. — Rotbadus II, episc. Suession., CLIX, 743. — Gotescalcus, monachus, CXXI, 346. — Riculfus, episc. Suession., CXXXI, 13. —Odilo, monach., CXXXII, 575.— Abbo, episc. Suession., CXXXV, 434. —Gerardus, monach. S. Medardi, CXXXVIII, 171. — Guido, episc. Suession., CXXXIX, 193. — Daimbertus, episc. Suession., CLXII, 229. — Lisiardus, episc. Suession., CLXII, 231; CLXXIV, 1379.— S. Arnulfus, episc. Suession., CLXXIV, 1368 — Joslenus, episc. Suession., CLXXIX, 238; CLXXXII, 540; CLXXXVI, 1437, 1473. — Hugo de Campoflorido, episc. Suession., CXCVI, 1585; CC, 107. — Nivelus, episc. Suession., CCXI, 413.

Scripta. — Translatio corporis Cornelii, papæ, apud Compendium, CXXIX, 1263. — Translatio S. Sebastiani martyr. et Gregorii papæ, in monasterium S. Medardi Suession., CXXXII, 575.

LXXXVI. — TARBENSIS (Tarbes, évêché).

Monasteria. — S. Savini, CLXXXIX, 1632.

LXXXVII. — TERUANNENSIS, MORINENSIS (Térouanne, évêché).

Epistolæ. — Gregorii VII, CXLVIII, 517, 559. — Urbani II, CLI, 485. — S. Ivonis Carnot., CLXII, 22. — Gerardi, episc. Teruan., *ibid.*, 657. — Lamberti Atrebat., *ibid.* 658. — Cleri Terruan., *ibid.*, 666. — Paschalis II, CLXIII, 340, 369. — Calixti II, *ibid*, 1276. — Innocentii III, CLXXIX, 462. — Lucii II, CLXXIX, 899. — Eugenii III, CLXXX, 1123. — Joannis Saresbur., 116, 237. — Alexandri III, CC, 98, 530, 989, 1221. — Stephani Tornac., CCXI, 495, 528. —Innocentii III, CCXV, 1345, 1366, 1538; CCXVI, 344, 375, 731.

Privilegia. — Innocentii II, CLXXIX, 606. — Alexandri III, CC, 1314. — Lucii III, CCI, 1103, 1284, 1295. — Urbani III, CCII, 1524.

Monasteria. — S. Augustini Tarvan., CCI, 1105. — S. Joannis Tarvan., CCXV, 1343. — S. Mariæ Tarvan., LXXXVIII, 662.

Viri clari. — S. Folcuinus, episc., CXXXVII, 529. — Framericus, episc., CXXXIX, 193. — Balduinus, episc., *ibid.* 1549. — S. Audomarus, episc., CXLVII, 1179. — Hubertus, episc., CXLVIII, 559. — Gerardus, episc., CLI, 485. — Joannes, episc., CLXIII, 540. — Gualterus, canonic., CLXIII, 873. — Milo, episc., CXCIX; 116, 237; CC, 98. — Desiderius, episc., CC, 1221. — Lambinus, episc, CCXI, 528.

LXXXVIII. — TOLONENSIS (Toulon, évêché).

Epistolæ. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1039, 1069.

LXXXIX. — TOLOSENSIS (Toulouse, évêché).

Epistolæ. — Innocentii I, XX, 495, 626. — Alexandri II, CXLVI, 1386. — Innocentii II, CLXXIX, 591. — S. Bernardi, CLXXXII, 436, — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 354. — Hugonis Rotbomag., CXCII, 1134. — Alexandri III, CC, 526, 972. — Cœlestini III; CCVI, 1135. Innocentii III, CCXIV, 374; CCXV, 682, 683; CCXVI, 100, 126, 154, 171, 183, 356, 754, 853, 833, 836; CCXVII, 159.

Privilegia. — Joannis XVIII, CXXXIX, 1469. — Innocentii II, CLXXIX, 594, 591. — Alexandri III, CC, 156.

Bullæ. — Urbani II, CLI, 478 — Clementis III, CCIV, 1470.

Concilia. — Synodus Caroli II, apud Tolosam, CXXXVIII, 531. — Concilium Tolosense, sub Urbano II, CLI, 70. — Concilium Tolosense, sub Calixto II, CLXIII, 1110.

Monasteria. — De Asilo (Mas d'Asil), XCVII, 456 — Bonnifontis (Bonnefont), CC, 586. — Grandisilvæ (Grandselve), CLXXIX, 588. — S. Papuli, XCVII, 546. — Soriciui (Sorrèze), *ibid.*, 436.—Venercha (Venerque), *ibid.*, 437.

Viri clari. — Exuperius, episc. Tolos., XX, 495; XXIII, 966. — Saturninus, apostolus, LXXI, 176. — Durandus,

IX. — TUNGRENSIS (Tongres, évêché).

III. — De Diœcesibus Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ.

Diœceses Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ in genere.

I. — DIOECESIS ABERDINENSIS (Aberdeen, Ecosse, évêché).

II. — S. ANDREÆ (Saint-Andrew, Ecosse, archevêché).

III. — ARMACHANENSIS (Armagh, Irlande, archevêché).

IV. — BANGORENSIS (Bangor, Angleterre, évêché).

V. — BATHONIENSIS (Bath, Angleterre, évêché).

VI. — BRECHINENSIS (Bréchin, Ecosse, évêché).

VII. — CANDIDÆ CASÆ (Wigorn, Ecosse, évêché).

VIII. — CANTUARIENSIS (Cantorbéry, Angleterre, archevêché.

IX. — CASSELLENSIS (Casshel, Irlande, archevêché).

X. — CESTRENSIS (Chester, Angleterre, évêché).

XI. — CICESTRENSIS (Chichester, Angleterre, evêché).

XII. — CORCAIENSIS (Cork, Irlande, évêché).

VII. — De Diœcesibus Helvetiæ.

CLXXIII, 1328. — Innocentii II, CLXXIX, 501. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 474.— Wibaldi, abbatis Leodiensis, *ibid.*, 1306, 1308. — Innocentii III, CCXV, 758; CCXVI, 577, 812; CCXVII, 199.

Privilegia. — Joannis XVIII, CXXXIX, 1491. — S. Henrici imper., CXL, 375. — Innocentii II, CLXXIX, 435. — Cœlestini II, *ibid.*, 812. — Eugenii III, CLXXX, 1297, 1552. — Cœlestini III, CCVI, 1148, 1241.

Monasteria. — Bellilocense (Belley), CXXXIX, 1491; CLXXX, 1552.— S. Gregorii Basileensis, CCXVII, 199. — Michelfeldense. (Michfeld), CLXXIII, 1328; CLXXIX, 812. — Morbacense (Morbach), LXXXVIII, 1281, 1283; XCVI, 1523, 1532, 923; XCVII, 947; XCIX, 737; CIV, 1049, 1051; CXXXVII, 728; CXL, 375; CLXXX, 1422, 1626; CLXXXIX, 1306, 1308, 1535; CCVI, 1241; CCXVI, 812. — Tannibacense (Tannibach), CCXVI, 577. — Thierbacense (Thierbach), CLXXIX, 474.

Viri clari. — S. Sempertus, abbas Morbacensis, XCIX, 737. — Ahyto, vel Hetto, episc. Basil, CV, 761, 763; CXV, 9. — Vicbardus, episc. Basil., CXXXV, 469. — Berengarius, episc. Basil., CXLVI, 1408. — Burchardus, episc. Basil., CXLVIII 374.

III. — CONSTANTIENSIS (Constance, évêché).

Epistolæ. — Alexandri II, CXLVI, 1472, 1319, 1330, 1408. — Gregorii VII, CXLVIII, 412, 643, 655, 1257. — Urbani II, CLI, 206, 297. — Paschalis II, CLXIII, 34, 1149. — Calixti III, CLXIII, 1156, 1336. — Honorii II, CLVI, 1287. — Innocentii II, CLXXIX, 258. — S. Bernardi, CLXXXII, 561. — S. Hildegardis, CXCVII, 173, 174, 206, 285, 286. — Joannis Saresburiensis, CXCIX, 252, 254. — Innocentii III, CCXV, 370, 1286; CCXVI, 379, 803, 812; CCXVII, 99.

Privilegia. — Paschalis II, CLXIII, 67. — Callixti III, *ibid.*, 1259. — Innocentii II, CLXIX, 336, 588, 431, 437, 479, 500. — Eugenii III, CLXXX, 1102, 1414. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1510, 1514, 1611. — Alexandri III, CC, 1209. — Lucii III, CCI, 1257. — Clementis III, CCIV, 1421. — Cœlestini III, CCVI, 1207.

Bullæ. — Paschalis II, CLXXIII, 121. — Innocentii II, CLXXIX, 418. — Eugenii III, CLXXX, 1557.

Concilia. — Synodus Constantiens., CLI, 126. — Concilium Constantiense. generale, CLXIII, 1275.

Monasteria.—Alberspacense (La Croix d'Alberspach), CLXIII, 67. — Augia dives (Reichnaw), CXLII, 1017; CXLIII, 9; CLI, 142. — S. Blasii in Nigra Silva (Saint-Blaise, en Hyrcinie), CLVII, 1310; CLXIII, 1336; CLXVI, 254; CLXXIX, 258, 336, 338, 499, 500; CLXXVIII, 1310, 1514; CC, 1209; CCVI, 1207. — Brigantinum, CLXXIX, 418. —Campidonense (Kepten), CIV, 1248, 1300, 1305; CXCVII, 206. — Engelbergense (Engelberg), CLXXXVIII, 1514; CCXVII, 99. — S. Galli (Saint Gall), LXXXVII, 9, 28, 63; CIV, 1075, 1076, 1077, 1108, 1242; CXIV, 1029, CXIX, 803; CXXXI, 983; CXXI, 795; CXXVI, 989, 1057; CXXIX, 863; CLXXIX, 431. — S. Georgii in Nigra Silva (Saint-George en Hyrcinie), CLXIII, 172; CLXXIX, 437; CCI, 1257. — Murense (Mouy), CLXXXVIII, 1626; CCIV, 1421; CCXVII, 99. — Petershusanense (Petershausen), CXLIII, 271. — S. Petri in Nigra Silva (Saint-Pierre en Hyrcinie) CLXXX, 1502. — Salemense (Salmonschewеiller), CXCVII, 285, 286; CCXV, 370. —Schaffusense (Schaffouse), CLXIII, 149, 1156; CCXIV, 560. — Steinense (Stein), CXL, 262. — Weissenauense (Weissenave), CLXXX, 1414 — Zwilfaltense (Zwilfalten), CLXIII, 1259.

Viri clari. — S. Gallus, LXXXVII, 9; CXIV, 975. — S. Othmarus, abbas S. Galli, CXIV, 1029. — Hartmannus, monach. S. Galli, CXVI, 23. — Helpericus, monachus S. Galli, CXXXVI, 16. — Notkerus Balbulus, monach. S. Galli, CXXXII, 983. — Grimaldus, abbas S. Galli, CXXI, 795. — Harmotus, monach. S. Galli, CXXVI, 989. — Ratpertus, monach. S. Galli, *ibid.*, 1057. — S. Tutilo, monach. S. Galli, CXXIX, 863. — Salomon, episc. Constantiens., CXXXVIII, 580. — Berno abbas Augiæ, CXLII, 1047. — Hermannus Contractus monach. Augiæ, CXLIII, 9. — Carolus, episc. Constantiens., CXLVI, 1475. — Rumoldus, episc. Constantiens., *ibid.*, 1349, 1350. — Bertholdus, presbyter Constantiens., CXLVII, 539. — Otto, episc. Constantiens., CXLVIII, 412, 635. — Gerardus, episc. Constantiens., *ibid.*, 1257. — Gaufridus, episc. Constantiens., CLI, 296. — Wernerus, abbas S. Blasii CLVII, 1310. — Volricus, episc. Constantiens., CLXIII, 1149. — Joannes episc. Constantiens., *ibid.*, 1479. — S. Chuonradus, episc. Constantiens., CLXX, 251. — Richardus de Bohen, episc. Constantiens, CXCIX, 252.

IV. — CURIENSIS (Coire, évêché).

Epistolæ. —Calixti III, CLXIII, 1198. — Eugenii III, CLXXX, 1445. — Innocentii III, 1145, 1286.

Diploma. — Ludovici I, regis, CIV, 1202.

Monasterium. — S. Lucii Curiensis, CLXXX, 1400.

Viri clari.— Remigius, episc. Curiensis, CII, 1095. — Esson, episc. Curiensis, CXXXVIII, 580. — Wido, episc. Curiensis, CLXIII, 1198.

V. — GENEVENSIS (Genève, évêché).

Epistolæ.—Lucii III, CCI, 1172.— Innocentii III. CCXIV, 146, 305; CCXV, 257, 1299, 1304; CCXVI, 341, 479, 529, 615, 694, 695, 715, 895.

Privilegia. —Adriani IV, CLXXXVIII, 1505, 1507. — Alexandri III, CC, 359.

Monasteria. — De Abundantia, CCXVI, 479. — Altæ-Cumbæ (Haute-Combe), *ibid.*, 341. — Bonimontis (Bonnemont), CC, 359; CCXIV, 146, 485. — De Condamina, CCXVI, 479.

VI. — LAUSANNENSIS (Lausanne, évêché).

Epistolæ. — S. Bernardi, CLXXXII, 130. — Nicolai Claravallensis CXCVI, 1623. — Innocentii III, CCXIV, 146.

Privilegia. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1461. — Alexandri III, CC, 908, 1247 — Lucii III, CCI, 1156.

Monasteria. — S. Paterniani (Saint-Paterne), CLXXXVIII, 1461. — Romanum (Moustier-en-Vaud), CXLIII, 655.

Viri clari. — David, episc. Lausannensis, CXXXVIII, 526. — Guido, episc. Lausannensis, CLXXXII, 130. — Amadæus, episc. Lausannensis, CLXXXVIII, 1277; CXCVI, 1625.

VII. — SEDUNENSIS (Sion, évêché).

Monasterium. — Agaunense (Saint-Maurice-en-Valais), L, 828; LXXI, 771; CXXIX, 987; CXLII, 763; CXLIII, 663; CLXVI, 1292; CCVI, 1159; CCXVI, 959.

Scriptum. — Passio S. Mauricii et sociorum, CLXXI, 1625.

Epistolæ. — Eutychiani papæ, V, 172. — Liberii papæ, VIII, 1372. — Cœlestini I, L, 427, 436. — Sixti III, L, 616. — S. Leonis Magni, LIV, 695, 1209. — Gelasii, papæ, LIX, 57. — Pelagii I, papæ, LXIX, 397. — Pelagii II, LXIXI, 703 *et seqq.*, 735. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 441, 462, 525, 947, 1069, 1243, 1275. — Honorii I, LXXX, 469. — Gregorii III, LXXXIX, 685. — Roberii, CXXXVI, 669. — Alexandri II, CXLVI, 1379, 1407. — Gregorii VII, CXLVIII, 461. — Innocentii III, CCXIV, 75, 356, 388, 389, 390, 510, 514, 516, 517, 519, 716, 729, 780, 848, 974, 993, 1073; CCXV, 23, 32, 47, 211, 317, 392, 975, 1081, 1082, 1447, 1449, 1500, 1505; CCXVI, 1093, 1077, 1101; CCXVII, 185, 252, 253.

VIII. — Diœceses Italiæ.

Diœceses Italiæ in genere.

I. — ACHERUNTINA (Aceronza, Roy. de Naples, archevêché).

Epistolæ. — Alexandri II, CXLVI, 1343. — Gregorii VII, CXLVIII, 442. — Paschalis II, CLXIII, 194.— Alexandri III, CC, 1246 — Innocentii III, CCXIV, 316, 711, 712, 713, 715; CCXV, 57, 152, 951; CCXVII, 84.

II. — ADRIENSIS (Hadria, Lombardie, évêché).

Bullæ. — Martini II. papæ, CXXXIII, 876.

III. — AGRIGENTINA (Agrigente, Sicile, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 510. — Innocentii III, CCXIV, 162.

IV.— ALBANENSIS (Albano, Etats-de-l'Eglise, évêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 642. — Gregorii VII, CXLVIII, 602.— Joannis Marciani, CLI, 1037. — Richardi, episc. Alban, CLXII, 141, 182, 220. — Mathæi, episc. Alban., CLXVI, 1517. — Eugenii III, CLXXVIII, 1265, 1266, 1267. — S. Bernardi, CLXXXII, 661. — Theobaldi Cantuar., CLXXXVIII, 1675. — Anastasii IV, *ibid.*, 1081. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 62, 199. — S. Thomæ Cantuar., CXC, 588. — Hugonis, archiepisc. Rothomag., CXCII, 1141. — Joannis Saresbur., CXCIX, 220. — Alexandri III, CC, 97. — Arnulfi Lexoviens., CCI, 75. — Lucii III, *ibid.*, 1404. — Innocentii III, CCXVI, 106, 316, 438, 440, 487, 951; CCXVII, 210.

Viri clari. — Gregorius, episc. Alban., CXXXVII, 349. — Joannes, episc. Alban., CXXXVII, 914. — Bonifacius, episc. Alban., CXLVI, 1277. — Richardus, episc. Alban, CLX, 1037; CLXII, 141, 182, 220. — Matthæus, card. et episc. Alban., CLXXIII, 1261. — Nicolaus, episc. Alban., CLXXXVIII, 1081. — Albinus, card. et episc. Alban., *ibid.*, 1675. — Walterus, episc. Alban.,

Epistolæ. — S. Leonis Magni, LIV, 709. — S. Gregorii Magni, CXXVI, 1268. — Joannis XXIV, CXXVII, 537. — Gregorii V, CXXXVII, 923. — Gregorii VII, CXLVIII, 570.—Paschalis II, CLXIII, 548.—Innocentii II, CLXXIX, 719, 727. — Alexandri III, CC, 595, 1212. — Cœlestini III, CCVI, 1249. —Innocentii III, CCXIV, 217, 218, 325, 785, 795; CCXV, 721, 1478; CCXVI, 171, 1254.

Privilegia. — Arichis principis, LXXXVII, 1417. — Marini II, CXXXIII, 866. —Joannis XIII, CXXXV, 976. — Benedicti VIII, CXXXIX, 1625. — Henrici imperatoris, CXL, 363. — S. Leonis IX, CXLIII, 692. — Urbani II, CLI, 341. -- Paschalis II, CLXIII, 495. — Calixti III, CLIII, 1186 — Innocentii II, CLXXIX, 719, 724, 727. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 992. — Adriani IV, CLXXVIII, 1523. — Cœlestini III, CCVI, 1245.

Monasteria. — S. Modesti Benevent., CCVI, 1245. — S. Sophiæ Benevent.. CXXXIX, 1625; CXLIII, 692; CLI, 341; CLXIII, 495; CLXXIX, 719, 724, 728, 729. —S. Victoris Benevent., CC, 479.

Viri clari. — Dorus, episc. Benevent., LIV, 709. — Barbarus, episc. Benevent., LXXVII, 1268. — Alphanus, episc. Benevent., LXXX, 325. — S. Ambrosius Autpertus, abbas Benevent., LXXXIX, 1265. — Udalricus, archiepisc. Benevent., CXLIII, per totum. — Landulfus, archiepisc. Benevent, CLXIII, 548. — Fulco Benevent., CLXXIII, 1149. — Roscimannus, archiepisc. Benevent., CLXXIX, 727. — Petrus, archiepisc. Benevent., CLXXXVIII, 992. — Lombardus, archiepisc. Benevent., CC, 1242.

Scriptum. — Chronicon in quo frequenter occurrit de diœcesi Benevent., CLXIII.

XXXI. — BERGOMENSIS (Bergame, Lombardie, évêché).

Epistolæ. — Innocentii II, CLXXIX, 213, 240, 242, 268, 287, 394, 395, 562. — Cœlestini III, *ibid.*, 809. — Lucii II, *ibid.*, 859, 898. — Eugenii III, CLXXX, 1059, 1082. — Gregorii VIII, CCII, 1549, 1550. — Clementis III, CCIV, 1535, 1336. — Cœlestini III, CCVI, 876.

Privilegia. — S. Henrici imper., CXL, 301. — Paschalis II, CLXXXIII, 75. — Innocentii II, CLXXIX, 136, 143, 509, 502, 631. — Cœlestini II, *ibid.*, 717. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1058. — Adriani IV, *ibid.*, 1466. — Alexandri III, CC, 610 — Urbani III, CCII, 1129, 1440, 1517. — Clementis III, CCIV, 1414.

Bullæ. — Honorii II, CLXVI, 1217. — Lucii II, CLXXIX, 857. — Anastasii IV, CLXXXVIII, 1058. — Adriani IV, *ibid.*, 1468. — Clementis III, CCIV, 1465.

Monasteria. — S. Mariæ de Bergha, CLXXIX, 509. — S. Gratæ de Bergha, CCII, 1440, 1517.

XXXII. — BOBIENSIS (Bobbio, Piémont, évêché).

Epistolæ. — Gerberti Aurillac., CXXXIX, 206, 146. — Cœlestini III, CCVI, 1203. — Innocentii III, CCXIV, 783.

Monasterium. — Bobiense, LXXX, 321; LXXXVII, 99; 1055, 1061; XCVII, 1032; CXXXIX, 206, 246.

Viri clari. — S. Attala, abbas Bobiensis, LXXXVII, 1055. — S. Bertulfus, abbas Bobiensis, *ibid.*, 1061. — Otto, episc. Bobiensis, CCVI, 1202.

XXXIII.—BONONIENSIS (Bologne, Etats-de- l'Eglise, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 485, 500. — Eugenii III, CLXXX, 1365, 1457. — S. Thomæ Cantuar., CXC, 504. —Alexandri III, CC, 73, 665, 1057, 1112.— Urbani III, CCII, 1507, 1515. — Clementis III, CCIV, 1502.— Cœlestini III CCVI, 1212. — Innocentii III, CCXIV, 340, 820; CCXV, 820, 1429; CCXVI, 84, 325, 440, 472, 966, 1232, 1248; CCXVII, 160.

Privilegia. — Joannis XIII, CXXXV, 951. — Victoris II, CXLIII, 809.— Paschalis II, CLXIII, 351.— Honorii II, CLXVI, 1293. — Lucii II, CLXXIX, 866.— Alexandri III, CC, 504. — Urbani III, CCII, 1485, 1500, 2522. — Cœlestini III, CCVI, 1136, 1248.

Monasteria. — S. Felicis Bononiens., CLXXXVIII, 7.— S. Proculi Bononiens., CCXV, 820. — S. Stephani Bononiens., CCXV, 507; CCXVI, 472.

Viri clari. — Petronius, episc. Bononiens, CLI, 500. — Gerardus, episc. Bononiens., CLXXX, 1365. — Gratianus, monach. Bononiens., CLXXXVII (integre). — Hugo, cardinalis, CXC, 504. — Joannes, episc. Bononiens., CC, 665.

XXXIV. — BRIXIENSIS (Brescia, Lombardie, évêché)

Epistolæ. — Calixti III, CLXIII, 1283. — Gregorii VIII, CCII, 1550. —Innocentii III, CCXV, 653, 765.

Privilegia. — Nicolai II, CXLIII, 1341, 1343. — Innocentii II, CLXXIX, 154, 156. — Eugenii III, CLXXX, 1363, 1366.—Alexandri III, CC, 1052.—Lucii III, CCI, 1269.

Bullæ. — Calixti III, CLXIII, 1262. — Alexandri III, CC, 1082.

Monasteria —S. Euphemiæ Brixiens., CLXIII, 1262. — S. Faustini Brixiens., CLXXIX, 154; CCXV, 653. — S. Iuliæ Brixiens., CXLIII, 1341, 1343; CLXIII, 1383; CLXXIX, 156; CLXXX, 1663; CCI, 1269. — S. Salvatoris Brixiens., LXXXVII, 1589, 1290; CXLIII, 1315; CXLVI, 1419.

Viri clari. — S. Philastrius, episc. Brixiens., XII, 1049; LXII, 417. — S. Gaudentius, episc. Brixiens., XX, 791. — Albertus, episc. Brixiens., CXXXVII, 914. — Rambertus, episc. Brixiens., CXXXVIII, 526. — Adelmannus, episc. Brixiens., CXLIII, 1277.

Scriptum. — Kalendarium Brixianum, CXXXVIII. 1265.

XXXV. — BRUNDISINENSIS (Brindes, de Naples, archevêché).

Epistolæ. — Gelasii papæ, LIX, 159. — Cœlestini III, CCVI, 1249. —Innocentii III, CCXIV, 252, 807; CCXV, 209.

XXXVI. — CÆSENATENSIS (Césène, Etats-de-l'Eglise évêché).

Epistola. — Innocentii III, CCXII., 433

Scriptum. -- Vita S. Mauri, episc. Cæsenat., CXLIV, 945.

XXXVII. — CALARITANA (Cagliari, Etats-Sardes, archevêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 520, 121, 536, 539, 914, 945, 1001, 1085, 1135, 1237. — Innocentii, III, CCXIV, 917, 918; CCXV, 589, 801.

Viri clari. — Lucifer, episc. Calaritan., XIII, 691. — Januarius, archiepisc. Calaritan., LXXVII, 520 et seqq. *passim*.

XXXVIII.—CANNENSIS, Cannes, roy. de Naples, évêché).

Privilegium. — Urbani III, CCII, 1596.

XXXIX. — CANUSINA (Canosa, roy. de Naples, archevêché).

Epistolæ. — Joannis XIX, CXLI, 1125.

XL. — CAPUANA (Capoue, roy. de Naples, archevêché).

Epistolæ. — Liberii papæ, VIII, 1371. — Juliani, episc. Capuan., LXXVII, 734. — Gregorii II, CXLVIII, 626. — Calixti III, CLXIII, 1189, 1215, 1219, 1261. — Conradi imperatoris, CLXXX, 1627; CLXXXIX, 1509 — Innocentii III, CCXIV, 15, 510, 515, 738, 805, 841; CCXV, 1437, 1439; CCXVI, 157, 1191.

Monasterium. —S. Mariæ Capuanæ, CLXIII, 1189, 1215.

Viri clari. — Vincentius, episc. Capuan., VIII, 1371. — Victor, episc. Capuan., LXVIII, 251. — Otto, archiepisc. Capuan., CLXIII, 1219. — Petrus, archiepisc. Capuan., CLXXX, 1627; CLXXXIX, 1509.

XLI. — CASERTANENSIS (Caserte, roy. de Naples, évêché).

Epistola. — Alexandri III, CC, 1092.

XLII. — CATANENSIS (Catane, roy. de Naples, archevêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 1081. — Urbani II, CLI, 339. — Lucii III, CCI, 1178. — Innocentii III, CCXV, 1472.

Femina clara. — S. Agatha martyr, CXXIII, 198.

XLIII. — CENETENSIS (Zénéda, Lombardie, évêché).

Epistola. — Innocentii III, CCXIV, 515.

XLIV, — CENTUMCELLENSIS (Civita-Vecchia, Etats de l Eglise, évêché).

Epistola. — S. Gregorii Magni, LXXVII. 139.

Vir clarus. — Epictetus, episc., XIII, 777.

XLV. — CEPHALUDENSIS (Cephalo, roy. de Naples, évêché).

Epistola. — Innocentii III, CCVI, 90.

XLVI. — CLUGIENSIS (Capo d'Istria, Lombardie, évêché).

Epistolæ. — Innocentii III, CCXIV, 86; CCXIV, 739.

XLVII. — CLUSINENSIS (Chiusé, Toscane, évêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 1090, 1102 — Cœlestini III, CCVI, 904 — Innocentii III, CCXIV, 750, 808, 1147.

Bulla. — Alexandri II, CXLVI, 1317.

XLVIII. — COMENSIS (Como, Lombardie, évêché).

Privilegium. — S. Henrici imperatoris, CXL, 336.

IX. — De Diœcesibus Hispaniæ et Lusitaniæ.

Diœceses Hispaniæ et Lusitaniæ in genere.

XI. — De Diœcesibus Asiæ.

Diœceses Asiæ in genere.

XII. — De Diœcesibus Africæ.

Diœceses Africæ in genere.

CLXXXI.

INDEX URBIUM EPISCOPALIUM,

ABBATIARUM, COENOBIORUM,

DE QUIBUS MENTIO IN PATROLOGIA,

GALLICO SERMONE EXARATUS, ET ORDINE NOMINUM LATINORUM DIGESTUS ALPHABETICO.

—

Altenburgensis, Altemberg, abbaye et ville d'Allem. (Saxe).
Aginensis, Agen, ville de France (Lot-et-Garonne).
Ambianensis, Amiens, ville de France (Somme).
Anginensis (S.), Saint-Hubert, abb. de Liége (Belgique).
Andegavensis, Angers, ville de France (Maine-et-Loire).
Andreas (S.), Saint-André, anc. monast. près d'Agde (Hérault).
Anianensis, Saint-Sauveur d'Aniane, ancienne abb. de France (Hérault).
Antiochensis, Antioche, anc. ville de la Turquie d'Asie.
Antissidorensis, Auxerre, ville de France (Yonne).
Aquensis, Bagnières, anc. abb. et ville de France (Hautes-Pyrénées).
Aquæ Flaviæ, Chaves, ville du Portugal.
Argentoratensis, Strasbourg, ville de France (Bas-Rhin).
Arelatensis, Arles, ville de France (Bouches-du-Rhône).
Arnudius, Arnheim, ville de Hollande.
Arnulfus (S.), Saint-Arnoul, anc. monast. à Metz (Moselle).
Aquitanensis, Aquitaine, partie des Gaules, aujourd'hui la Gascogne.
Arvernensis, Clermont, ville de France (Puy-de Dôme).
Astensis, Asti, anc. abb. et ville des Etats Sardes.
Atrebatensis, Arras, ville de France (Pas-de-Calais).
Augustodunum, Augsbourg, ville d'Allemagne (Bavière).
Augustodunensis, Autun, ville de France (Saône-et-Loire).
Augia Dives, Reichenau, abb. près du lac de Constance (Suisse).
Aurelianensis, Orléans, ville de France (Loiret).
Ausciensis, Auch, ville de France (Gers).
Aventicensis, Avenches, ville de la Suisse.
Aquileiensis, Aquilée, ville d'Illyrie.
Bambergensis, Bamberg, ville d'Allemagne (Bavière).
Barcinonensis, Barcelone, ville d'Espagne.
Basileensis, Bâle, ville de la Suisse.
Bellovacensis, Beauvais, ville de France (Oise).
Beneventanus, Bénévent, anc. abb. de France (Haute-Vienne).
Bezuensis, Beze ou Baize, anc. abb. près de Langres (Haute-Marne).
Biterrensis, Béziers, ville de France (Hérault).
Biclarensis, Biclar, anc. monast. en Espagne.
Bituricensis, Bourges, ville de France (Cher).
Blankesfortis, Blankquefort, abb. et ville d'Angleterre.
Boeriis (*de*), Bornholm, île de la mer Baltique.
Bonavallis, Bonnevaux. Deux abbayes célèbres portaient ce nom en France : une dans le département de la Vienne, et la deuxième dans celui de l'Isère.
Bracarensis, Brague, ville du Portugal.
Bremensis, Brême, ville libre d'Allemagne.
Brixiensis, Brescia, ville d'Italie (Lombardie).
Brugensis, Bruges, ville episc. de la Belgique.
Brunwillanum, Brunveiller, abb. près de Cologne (Prusse Rhénane).
Burdigalensis, Bordeaux, ville de France (Gironde).
Cabellitanus, Cavaillon, ville de France (Vaucluse).
Cadurcensis, Cahors, ville de France (Lot).
Cæsaraugusta, Sarragosse, ville d'Espagne.
Calamensis, Calama, anc. ville de Numidie, aujourd'hui ruinée.
Cafaritanus, nom d'une ancienne ville d'Afrique, aujourd'hui inconnue.
Cameracensis, Cambray, ville de France (Nord).
Canusiensis, Canosa, ville d'Italie (royaume de Naples).
Capuanus, Capoue, ville d'Italie (royaume de Naples).
Cantuariensis, Cantorbery, ville d'Angleterre.
Carnotensis, Chartres, ville de France (Eure-et-Loire).
Carthaginensis, Carthage, ancienne ville d'Afrique.
Carthusia major, Grande Chartreuse, célèbre monastère en France, département de l'Isère.
Carus locus, Charlieu, anc. abb. et ville de France (Loire).
Catalaunensis, Châlons, ville de France (Marne).
Cassinensis, Mont Cassin, très-célèbre abbaye dans le royaume de Naples.
Castellensis, Castellum, ville ruinée de Numidie (Afrique).
Cemelensis, Cemèle ou Cimier, anc. ville episc. de France, de la Provence (Bouches-du-Rhône).
Cenomanensis, Le Mans, ville de France (Sarthe).
Cisterciensis, Cîteaux, anc. et célèbre abb. de France (Côte-d'Or).
Chrysopolitanus, Scutari, ville de la Turquie d'Asie.
Claromontanus, Clermont, ville de France (Puy-de-Dôme).
Claravallensis, Clairvaux, célèbre abb. de France (Aube).
Cluniacensis, Cluny, anc. et célèbre abb. de France (Saône-et-Loire).
Coloniensis, Cologne, ville de la Prusse rhénane.
Constantia, Coutances, ville de France (Manche).
Constantiensis, Constance, ville d'Allemagne.
Corbeiensis, Corbie, anc. abb. de France (Somme).
Cordubensis, Cordoue, ville d'Espagne.
Cremonensis, Cremone, ville d'Italie (Lombardie).
Curiensis, Coire, ville de la Suisse.
Dertonensis, Tortone, ville et anc. abb. dans les Etats Sardes.
Dervensis, Moustier-en-Der, anc. abbaye de France (Haute-Marne).
Dolensis, Dol, ancienne petite ville episc. de France (Ile-et-Vilaine).
Dolensis, Dole, ville et abb. de France (Jura).
Dumensis, Dumes, anc. monastère (Portugal).
Eboracensis, York, ville d'Angleterre.
Elnonensis, Saint-Amand en Pavelle, abb. de France (Nord).
Engolismensis, Angoulême, ville de France (Charente).
Epternacensis, Epternac ou Eternac, monastère près de Trèves (Prusse rhénane).
Evurtus (S.), Saint-Euverte, anc. abb. en la ville d'Orléans (Loiret).
Farensis ou *Farsensis*, Faron, anc. abb. de France (Seine-et-Marne).
Fiscamnensis, Fécamp, anc. abb. et ville de France (Seine-Inférieure).
Flaviniacensis, Flavigny, une des plus célèbres abb. de France (Côte-d'Or).
Florentensis, Florence, ville d'Italie (Toscane).
Floriacensis, Fleury-sur-Loire, abb. de France (Loiret).
Fons Calidus, Fontcaude, anc. abb. de France (Hérault).
Fossatensis, Sainte-Maur des Fossés, célèbre abb. près Paris.
Frisingensis, Freisingen, anc. ville episc. de Bavière.
Fuldensis, Fuldes, célèbre abb. et évêché dans la ville de ce nom (Hesse Electorale).
Gemblacensis, Gembloux ou Gemblour, abb. près la ville de Namur (Belgique).
Gemmeticensis, Jumiège, célèbre abb. de France (Seine-Inférieure).
Ghislensis (S.), Saint-Ghislain, anc. abb. (Belgique).
Gradensis, Gran, ville episc. primat de Hongrie.
Grandimontensis, Grand-Mont ou Grammont, abbaye de France (Haute-Vienne).
Gratianopolis, Grenoble, ville de France (Isère).
Halberstatensis, Halberstadt, ville de la Saxe prussienne.
Hamburgensis, Hambourg, ville libre d'Allemagne.
Havelbergensis, Havelberg, ville des Etats prussiens.
Herbipolensis, Wurtzbourg, ville de la Prusse rhénane.
Hildesheimensis, Hildesheim, ville d'Allemagne (Hanovre).
Hipponensis, Hippone, anc. ville d'Afrique, siége de saint Augustin.
Hirsaugiensis, Hirsauge, monast. du diocèse de Spire (Bavière).
Hispalensis, Séville, ville d'Espagne.
Huntingdonis, Hulton, anc. abb. comté de Saffort (Angleterre).
Hubertus (S.), Saint-Hubert, abb. près de Liége (Belgique).
Igniacensis, Igny, abb. de France (Marne).
Lambianensis, Labbes, anc. abb. de France (Marne).
Lanicensis, Lagenie, anc. comté et ville d'Irlande (Angleterre).
Laurentius, (S.), Saint-Laurent, anc. abb. de France (Ain).
Laurentius (S.), Saint-Laurent de Liége, abb. de cette ville (Belgique).
Laudunensis, Laon, ville de France (Aisne).
Lausanna, Lausanne, ville de la Suisse.
Legionensis, Léon, ville d'Espagne.
Lemovicensis, Limoges, ville de France (Haute-Vienne).
Leodiensis, Liége, ville de la Belgique.
Lexovicensis, Lisieux, ville de France (Calvados).
Lilybetus, Lilybée, aujourd'hui Marsala, ville de la Sicile.
Lincolniensis, Lincoln, ville d'Angleterre.
Lingonensis, Langres, ville de France (Haute Marne).
Londonensis, Londres, ville d'Angleterre.
Lucensis, Lucques, ville d'Italie.

Lugdunensis, Lyon, ville de France (Rhône).
Lutevensis, Lodèves, ville de France (Hérault).
Luxoviensis, Luxeuil, ville de France (Haute-Saône).
Magalonensis, Maguelonne, anc. ville de France (Hérault).
Magdeburgensis, Magdebourg, ville des Etats prussiens.
Malbacensis, Saint-Paul-de-Maillezais, anc. abb. de France (Vendée).
Malmesburiensis, Malmesbury, ville d'Angleterre.
Maria sancta (de), Sainte-Marie, anc. abb. de France (Meurthe).
Martinus (S.), Saint-Martin, prieuré près de Lille (Nord).
Massiliensis, Marseille, ville de France (Bouches-du-Rhône).
Mauriniacensis, Morigny, célèbre abb. près d'Etampes (Seine-et-Oise).
Maximianus (S.), Saint-Maximin, anc. abb. près de Trèves (Prusse rhénane).
Mediolanensis, Milan, ville d'Italie (Lombardie).
Meldensis, Meaux, ville de France (Seine-et-Marne).
Merseburgensis, Mersebourg, ville de la Saxe prussienne).
Metensis, Metz, ville de France (Moselle).
Michaelis (S.), Mont-Saint-Michel, anc et célèbre abbaye, aujourd'hui prison d'Etat (Manche).
Miciacensis, Saint-Mesmin, ville de France (Vendée).
Milevitanus, Millève, anc. ville de Numidie (aujourd'hui ruinée).
Mindoniensis, Mondonédo, ville d'Espagne. — Minden, Allemagne.
Mimigardefordis, Metzford, ville d'Allemagne.
Moguntinus, *Mogontinensis*, Mayence, ville de la Prusse rhénane.
Molismensis, Molesme, célèbre abb. près de Châtillon-sur-Seine (Côte-d'Or).
Mons Angelorum, Engelberg, anc. et célèbre abbaye (Suisse).
Morimundus, Morimond, anc. abb. de France (Haute-Marne).
Narbonnensis, Narbonne, ville de France (Aude).
Nivernensis, Nevers, ville de France (Nièvre).
Noremberqensis, Nuremberg, ville de la Bavière.
Novariensis, Novarre, ville d'Italie (Etats Sardes).
Novigentum, Nogent, anc. abb. de France (Marne).
Noviomensis, Noyon, anc. vil e episc. de France (Oise).
Octodurensis, Martinach, en Valais (Suisse).
Orbacensis, Orbais, abbaye de France (Marne).
Ostiensis, Ostia, ville à l'embouchure du Tibre.
Paderbrunensis, Paderborn, ville de Westphalie (Prusse).
Pantaleo, Saint-Pantaleon, anc. abb. près de Pont-Audemer (Eure).
Parmensis, Parme, ville d'Italie (duché de ce nom).
Persennia, Perseigne en Saônnois, anc. abb. de France (Sarthe).
Petrus Remensis (S.), Saint-Pierre de Reims, anc. abb. de France (Marne).
Phyuhtwagensis, nom inconnu.
Pictaviensis, Poitiers, ville de France (Vienne).
Podiensis, Le Puy, ville de France (Haute-Loire).
Pomposianus, Pomposa, célèbre abb. du duché de Ferrare.
Portucalensis, Porto, ville de Portugal.
Portæ, Portes, anc. monastère en Bourgogne.
Præmonstratensis, Prémontré, célèbre abb. de France (Aisne).
Prænestensis, Palestrine, ville episc. (Etats de l'Eglise).
Pragensis, Prague, ville d'Allemagne (Bohême).
Pratellensis. Préaux, anc. abb. de France (Eure).
Prumiacensis, Prum ou Pruim, monastère près de la ville de Trèves (Prusse rhénane).
Quintinus (S.), Saint-Quentin, nom d'une des paroisses de Cambray (Nord).
Ratisponensis, Ratisbonne, ville d'Allemagne (Bavière).
Ravennatensis, Ravenne, ville d'Italie (Etats de l'Eglise).
Redonensis, Rennes, ville de France (Ille-et-Vilaine).
Reichersperqensis, Reichemberg, anc. abb. en Allemagne (Bohême).
Remensis, Reims, ville de France (Marne).
Remigius (S.), Saint-Rémi de Reims, anc. abb. dans cette ville.
Ribodemonte, Ribemont, petite ville de France (Aisne).
Richarius (S.), Saint-Riquier, ancienne abbaye de France (Somme).
Rievallensis, Riéval, anc. abb. d'Angleterre.
Rigiensis, Riez, ville de France (Basses-Alpes).
Roffensis, Rochester, ville d'Angleterre.
Rothomagensis, Rouen, ville de France (Seine-Inférieure).
Ruspensis, Ruspes, anc. ville d'Afrique (aujourd'hui ruinée).
Ruthenensis, Rodez, ville de France (Aveyron).
Salernitanus, Salerne, ville de la Sicile.
Salzburgensis, Salzbourg, ville d'Allemagne (Autriche).
Sandionysianus, Saint-Denis, célèbre abb. et ville près de Paris (Seine).
Sambertinianensis, Saint-Bertin, anc. abb. de France (Pas-de-Calais).
Sangallensis, Saint-Gall, ville de la Suisse.
Sangermanensis, Saint-Germain-des-Prés, célèbre abb. de Paris.
Santonensis, Saintes, ville de France (Charente-Inférieure).
Senonensis. Sens, ville de France (Yonne).
Severus, (S.), Saint-Sever, anc. abb. de France (Calvados).
Silva candida, Porto de la Forêt-Blanche, Sainte-Sauve, ville d'Italie.
Silva major, Saulve-Majeure, ou la Seoule, anc. et célèbre abb. de France (Gironde).
Silvanectensis, Senlis, ville de France (Oise).
Sprinckirsbacensis, Sprinkirbach, anc. abb. près de la ville de Trèves (Prusse rhénane).
Stabulensis, Stavelo, anc. abb. près de Liége (Belgique).
Stella (De), l'Etoile, abb. de France (Loir-et-Cher).
Sutrensis, Sutri, ville d'Italie.
Schireburnensis, Sherburn, ville d'Angleterre.
Stampensis, Etampes, ville de France (Seine-et-Oise).
Suessionensis, Soissons, ville de France (Aisne).
Symphorianus (S.), Saint-Symphorien. Plusieurs abbayes en France portaient ce nom.
Tapsensis, Tapse, anc. ville d'Afrique (ruinée).
Tarraconensis, Tarragone, ville d'Espagne.
Tervannensis, Thérouanne, autrefois ville episc. de France (Pas-de-Calais).
Taurinensis, Turin, ville d'Italie Etats (Sardes).
Tegernensis, Tégernensée, célèbre monast. en Allemagne (Bavière).
Tewkesberiensis, Thewkesburg, anc. monastère, comté de Glocester (Angleterre).
Theodoricensis (S.), Saint-Thierry, abbaye près de Reims (Marne).
Ticinensis, Pavie, ville d'Italie (Lombardie).
Tironensis, Tiron, anc. monast. près de Nogent-le-Rotrou (Eure-et-Loir).
Thomas (S.), Saint-Thomas, anc. abb. en Dannemark.
Toletanus, Tolède, ville d'Espagne.
Tornacensis, Tournay, ville de la Belgique.
Trajectensis, Maëstricht, ville de Hollande.
Trecensis, Troyes, ville de France (Aube).
Trevirensis, Trèves, ville de la Prusse rhénane.
Troarnensis, Troarn, anc. abb. de France (Calvados).
Trudonensis, Saint-Trond ou Trugern, anc. abb. de Belgique.
Tuitensis, Tuy ou Duite, anc. abb. près de Cologne, dans la Prusse rhénane.
Toutiensis, Toul, Lorraine (Meurthe).
Tullensis, Tulles, ville de France (Corrèze).
Tunumensis, Tunes, anc. ville d'Afrique (ruinée).
Turonensis, Tours, ville de France (Indre-et-Loire).
Tusculanum, anc. ville d'Italie, appelée aujourd'hui Frascati.
Tyrensis, Tyr, ville episc. de la Syrie (ruinée).
Ultrajectensis, Utrecht, ville de Hollande.
Ulyssiponensis, Lisbonne (Portugal), et nom d'une ancienne ville d'Afrique (inconnue).
Upsalensis, Upsal, ville de la Suède.
Uraugiensis, Hirsauge ou Urauge, anc. abb. près de la ville de Spire (Bavière).
Urgellensis, Urgel, ville d'Espagne.
Uticensis, Saint-Evroux, anc. abb. de France (Calvados).
Uxam, Osma, ville d'Espagne.
Vallumbrosanus, Vallombreuse, célèbre abb. d'Italie, grand duché de Toscane.
Venetia, Venise (Italie).
Ventia, Vannes, ville de France (Morbihan).
Vercellensis, Verceil, ville d'Italie (Etats Sardes).
Veronensis, Vérone, ville d'Italie (Lombardie).
Vesontionensis, Besançon, ville de France (Doubs).
Victoris (S.), Saint-Victor. — Portaient ce nom deux célèbres abbayes, l'une à Marseille, l'autre à Paris.

CLXXXII.

INDEX BIOGRAPHICUS

Complectens

Sanctorum et virorum illustrium Vitas quæ in Patrologia sunt recusæ,
Juxta auctorum initialem litteram.

—

Anonymi.

CLXXXIII.

INDEX BIOGRAPHICUS ALTER,

VEL

SYNOPSIS VITARUM QUÆ IN PATROLOGIA REFERUNTUR, SERIE PERSONARUM HIERARCHICA,

ET IN UNAQUAQUE SERIE ORDINE NOMINUM CONCINNATUS ALPHABETICO.

Summorum pontificum Vitæ.

Episcoporum Vitæ.

Anglorum episcopi.

Francorum episcopi.

Germaniæ episcopi.

Hiberniæ episcopi.

Hispaniæ episcopi.

Italiæ episcopi.

Regum, Ducum, Comitum, etc. Vitæ.

VITÆ SANCTORUM ET SANCTARUM

Quorum mentio non habetur in articulis præcedentibus.

Nota. — Ad ampliora documenta de singulis, vide libros capiti ejusdem tabulæ præfixos. Non loquor tantum de sanctis, in ultimo loco citatis, sed etiam de summis pontificibus, episcopis, regibus, etc. — Tabula specialis efficietur de scriptoribus ecclesiasticis.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI DUCENTESIMI VICESIMI, INDICUM TERTII.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

